

שבוע ראש-השנה

(10 - 16 September 2023)

כ"ד אלול תשפ"ג - א' תשרי תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דִגְגָךְ וְתִירֶשֶׁךְ וַיִּצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֶׁדְךָ לְבַהֲמֹתָךְ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחוּדוּשׁ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אַךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יְדֶיךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹד,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אֵלֶיךָ נִשְׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הֲנֵה כְּעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֹׁפְחָה אֶל יַד גְּבֻרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחֲנֵנוּ: ג חֲנֵנוּ יְיָ חֲנֵנוּ
כִּי רַב שִׁבְעָנוּ בּוֹז: ד רַב־תְּשַׁבְּעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֲוֵי
יּוֹנִים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֲמָרִים לִי בַיּוֹם יְיָ נִלְכְּדָה:
ב עֲמֻדוֹת, הֵיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שִׁחְבְּרָה־לָּהּ יְהוָה: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבִטֵי־יְהוָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׂאֵלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלֹוּ אֶהְבְּדֶךָ: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחֵילֶיךָ
שְׁלוֹה, בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אַחֲרַי וְרַעֲי אֲדַבְּרָה־נָּא
שְׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשָׁה טוֹב לָךְ:

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת ראש-השנה, ה'תשל"ג

לשנה טובה תכתבו ותחתמו. שבתא טבא.

מנחם שניאורסאהן

נקודות משיחות קודש - מזמור קכב מתוך "תהילות מנחם"

ד - ששם עלו שבטים שבטי י-ה עדות לישראל

עבודת ה"שבטים"

ג. והענין בזה⁹, ידוע¹⁰ שבכללות ההשתלשלות יש ג' בחינות: ברודים, נקודים עקודים. ברודים - קאי על עשר ספירות דאצילות כפי שהם בהתחלקות (והגם שאצילות הוא עולם האחדות, מכל מקום יש בו עשר ולא תשע, עשר ולא אחד עשר¹¹). נקודים - קאי על הנקודה דחכמה או הכתר של כל ספירה, וגם שם שייך בחינת התחלקות, שהרי הם עשר נקודות או עשר כתרים. עקודים - הם עקודים בכלי אחד, והם למעלה מהתחלקות.

המשך בעמוד 69

(9) ראה מאמר אדאמ"צ במדבר ח"ב ע' תתסד ואילך. אוה"ת במדבר ס"ע קפח ואילך.
(10) ראה ע"ח שער ו (שער העקודים) פ"א. שער ז (שער מטי ולא מטי) פ"א. ועוד.
(11) ראה ספר יצירה פ"א מ"ד.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 245..... שולחן ערוך עם הערות וצינונים
247..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
250..... לקוטי תורה

אדמו"ר האמצעי

- 260..... תורת חיים

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 262..... דרך מצוותיך

אדמו"ר מוהר"ש

- 263..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 264..... ספר המאמרים - המשך תער"ב

אדמו"ר מוהרי"צ

- 266..... ספר המאמרים - תרפ"ט
267..... לקוטי דיבורים - בלה"ק
270..... רשימת המאסר
273..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

הוספות

- 42..... ילקוט לוי יצחק על התורה
44..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח
202..... נביאים וכתובים
214..... עין יעקב - מסכת ברכות
275..... נקודה משיחת קודש מעובדת
276..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
277..... לוח זמנים
279..... סדר מצות הדלקת נרות לראש השנה

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת,
כ"ט אלול ה'תשל"ב, ליל ערב ראש השנה, ה'תשל"ג..... 5

התועודיות

- שיחת יום ג', כ"ו אלול ה'תשל"ב..... 16
שיחת כ"ט אלול ה'תשל"ב, ליל ערב ראש השנה ה'תשל"ג..... 18
ערב ראש השנה ה'תשל"ג..... 29

לקוטי שיחות

- ראש השנה, כרך יט..... 30
אגרת התשובה, כרך יט, א..... 36

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 45..... חומש יומי - פרשת האזינו
70..... לוח לתהלים היומי
71..... תניא יומי
85..... לוח 'היום יום'

רמב"ם

- 88..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם
92..... שלושה פרקים ליום
174..... פרק אחד ליום
197..... ספר המצוות

לימוד מוחולק לפי ימים

- 204..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת תענית
210..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת מגילה
216..... גמרא עם ביאור - מסכת קידושין
247..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

שינוי במשנה במסכת ראש השנה:

1 יום טוב החג **שֶׁל ראש השנה שְׁחַל לְהִיֹּת בַּשַּׁבָּת, בַּמִּקְדָּשׁ**
2 **הָיָה תוֹקְעִין** בשופר **אָבֵל לֹא בַמִּדְיָנָה¹**, אבל מחוץ לבית המקדש
3 לא היו תוקעין בשופר בראש השנה שחל בשבת **וּמִפְּרֹשׁ בַּגְּמְרָא²** את

4 הסיבה לכך שבכל מקום, מלבד בית
5 המקדש, לא תוקעין בשופר בראש
6 השנה שחל בשבת **דְּרַבְּנָן הוּא**
7 **דְּגִזּוֹר בֵּיהּ**, שחכמים הם שגזרו בו
8 **דְּהַפְּל חֵיבִין בְּתַקִּיעַת שׁוֹפָר**
9 **וְאֵין הַפֵּל בְּקִיאִין מוּמַחִים**
10 **בְּתַקִּיעַת שׁוֹפָר, גְּזִירָה שְׁמָא**
11 **יִטְלְנוּ כִּידוּ שְׂמָא אַדָּם** שאינו
12 מומחה בתקיעת שופר יטול שופר בידו
13 **וְיִלְף אָצֵל הַבְּקִי לְלַמּוֹד** כיצד
14 לתקוע בשופר **וַיַּעֲבִירָנוּ וַיִּטְלַטֵּל** את
15 השופר **אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשׁוֹת**
16 **הָרַבִּים** והרי הטלטול ברשות הרבים
17 בשבת אסור, וכדי שלא יבוא לעבור
18 על איסור זה גזרו חכמים שלא יתקעו
19 בשופר בשבת.

ביאור בדרך אפשר

32 ב'שולחן-ערוך אדמו"ר הקו"ן: "איוו היא רשות הרבים, רחובות ושוקים
33 הרחבים ט"ז אמה על ט"ז אמה... ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים
34 בו בכל יום כדגלי מדבר אינו רשות הרבים... ועל פי דבריהם נתפשט המנהג
35 במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו רשות הרבים גמורה..."
36 **וְהַגְזִירָה שְׁמָא יַעֲבִירָנוּ הוּא**
37 **רַק שְׁלֹא יָבֹוא לְאִיסוֹר**
38 **דְּרַבְּנָן]. וְגַם⁶**, יש עוד סיבה
39 להתפלא מדוע גזרו שלא לתקוע
40 בשופר בשבת בגלל חשש טלטול
41 השופר ברשות הרבים **הָרִי הַחֲשָׁשׁ**
42 **הוּא לְהַדְיוּטִים וְקָלִי הַדַּעַת⁷**
43 שעלולים לעשות דבר האסור בשבת,
44 **וְאִיךָ מְנַעוּ בַּשִּׁבִּיל חֲשַׁשׁ זֶה**
45 **הַמְצָנָה** הגדולה והנעלית של תקיעת
46 שופר **מִכַּפְּהָ צְדִיקִים גְּדוֹלִים**
47 **וְטוֹבִים** שלגביהם אין חשש שיבואו
48 לעשות דבר האסור בשבת. ?

בס"ד. כ"ט אלול ה'תשל"ב, ליל ערב ראש השנה ה'תשל"ג*

1 **יום טוב שֶׁל ראש השנה שְׁחַל לְהִיֹּת בַּשַּׁבָּת**
2 **בַּמִּקְדָּשׁ הָיָה תוֹקְעִין אָבֵל לֹא בַמִּדְיָנָה¹**,
3 **וּמִפְּרֹשׁ בַּגְּמְרָא²** דְּרַבְּנָן הוּא דְּגִזּוֹר בֵּיהּ, דְּהַפְּל
4 חֵיבִין בְּתַקִּיעַת שׁוֹפָר וְאֵין הַפֵּל בְּקִיאִין בְּתַקִּיעַת
5 שׁוֹפָר, גְּזִירָה שְׁמָא יִטְלְנוּ כִּידוּ וְיִלְף אָצֵל הַבְּקִי
6 לְלַמּוֹד וַיַּעֲבִירָנוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשׁוֹת הָרַבִּים.

7 **וְיָדוּעַ הַדְּיוּק בְּזֶה³**, מָה רָאוּ חַז"ל לְדַחֹת מִצְוַת
8 **עֲשֵׂה דְאוֹרֵייתָא**, וּבִפְרָט מִצְוַת שׁוֹפָר שֶׁהִיא
9 **מִצְוָה רְמָה וְנִישְׂאָה מְאֹד⁴**, מִשּׁוּם גְּזִירָה בְּעִלְמָא
10 **[וּבִפְרָט עַכְשָׁיו, שְׁאֵין מִצְוֵי שִׁיְהִיָּה רִשׁוֹת הָרַבִּים**
11 **מִן הַתּוֹרָה⁵**, וְהַגְזִירָה שְׁמָא יַעֲבִירָנוּ הוּא רַק
12 **שְׁלֹא יָבֹוא לְאִיסוֹר דְּרַבְּנָן]. וְגַם⁶**, הָרִי הַחֲשָׁשׁ
13 הוּא לְהַדְיוּטִים וְקָלִי הַדַּעַת⁷, וְאִיךָ מְנַעוּ בַּשִּׁבִּיל
14 זֶה הַמְצָנָה מִכַּפְּהָ צְדִיקִים גְּדוֹלִים וְטוֹבִים. וְיָדוּעַ
15 הַבִּיאוֹר בְּזֶה⁸, דְּזֶה שְׁבָרָאשׁ הַשָּׁנָה צָרִיךְ לְתַקּוֹעַ
16 **בַּשׁוֹפָר הוּא בְּכַדִּי לְעוֹרֵר עַל יְדֵי זֶה לְמַעְלָה**
17 **הַתַּעֲנוּג בְּכַרְיַאת הַעוֹלָמוֹת, וְכִיּוֹן שְׁבִשְׁבַת מִצַּד**
18 **עֲצָמוּ יִשְׁנוּ הַתַּעֲנוּג, לְכֹן, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁחַל**
19 **לְהִיֹּת בַּשַּׁבָּת, הַמְצָנָה דְּתַקִּיעַת שׁוֹפָר אֵינָה**

20 בשופר בשבת.
21 **וְיָדוּעַ הַדְּיוּק הַשְּׂאֵלָה בְּזֶה³**
22 **בְּמֵאמְרֵי חֲסִידוֹת, מָה רָאוּ חַז"ל**
23 **לְדַחֹת מִצְוַת עֲשֵׂה דְאוֹרֵייתָא**
24 **מִן הַתּוֹרָה, וּבִפְרָט מִצְוַת שׁוֹפָר**
25 **שֶׁהִיא מִצְוָה רְמָה וְנִישְׂאָה**
26 **מְאֹד⁴**, כִּלְשׁוֹן מֵאמְרֵי חֲסִידוֹת,
27 **וּלְקַבּוֹעַ שְׁאֵין תּוֹקְעִים בַּשׁוֹפָר בְּרֹאשׁ**
28 **הַשָּׁנָה שְׁחַל בִּשְׁבַת מִשּׁוּם גְּזִירָה**
29 **בְּעִלְמָא [וּבִפְרָט עַכְשָׁיו,**
30 **שְׁאֵין מִצְוֵי שִׁיְהִיָּה רִשׁוֹת**
31 **הָרַבִּים מִן הַתּוֹרָה⁵**, כְּמִבּוֹאֵר

(* המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ויצא לאור בקונטרס כ"ט אלול – תשמ"ט. 1) משנה ר"ה רפ"ד (כט, ב). 2) שם. 3) לקו"ת דרושים לר"ה ד"ה להבין המשנה (נו, א ואילך). ד"ה הנ"ל בסידור (עם דא"ח) שער התקיעות (רמ, ג [שנא, א] ואילך). המשך יו"ט של ר"ה תרס"ו בתחלתו. תש"ג. ועוד. 4) המשך תרס"ו שם. וראה לקו"ת שם "ובפירט מצות שופר ולולב כו' שנוגעים עד רום המעלות". 5) ראה שו"ע אדה"ז או"ח הל' שבת סממ"ה ס"א. וש"נ. ולהעיר מהמשך יו"ט של ר"ה ה'תש"ג בתחלתו "איך דחו כו' שלא לבוא לידי חשש איסור שבות". 6) בלקו"ת שם ובהמשך תרס"ו שם "והלא החשש הוא להדיוטים כו'". ובהמשך ר"ה ה'תש"ג "ועוד זאת שהחשש הוא להדיוטים כו'". וראה לקו"ש ח"ז ע' 52. ואכ"מ. 7) כ"ה הלשון במקומות שבהערה הקודמת. ויש לומר: הדיוטים – שאין יודעים דיני תקיעת שופר, וקלי הדעת – שלכן יש לחשוש שיעבירו ד' אמות ברשות הרבים. 8) לקו"ת שם נז, א ואילך. סידור שם רמג, א [שנה, א] ואילך. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **כָּל כֶּף (עם כל השְׁטוּרֵעִים הסערה) כְּמוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל**
 2 **בַּיָּמֹת הַשְּׁבוּעִי⁹,** כי עיקר התענוג כבר קיים מצד השבת עצמה וְלִכְן
 3 **הַיֵּא המצוה של תקיעת שופר נְדַחִית ואין תוקעים בשופר בשבת מִפְּנֵי**
 4 **הַחֶשֶׁשׁ שֶׁמָּא יַעֲבִירָנוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבֵּיִם אפילו**
 5 שהוא רק איסור הרבנן ואפילו
 6 שהחשש הוא להריוטות ועמי הארץ,
 7 כי פעולת התקיעה בשופר, לעורר את
 8 התענוג העליון בעולמות, נפעלת מצד
 9 השבת עצמה.
 10 **וְזֶה שֶׁבְּמִקְדָּשׁ הָיוּ תוֹקְעִין גַּם**
 11 **בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל בְּשַׁבַּת,** על
 12 פי האמור שאין לתמוה על גזירת
 13 חכמים לדחות את תקיעת השופר
 14 בשבת כי פעולת השופר לעורר תענוג
 15 אלוקי בעולמות נפעלת מצד השבת
 16 עצמה, נשאלת השאלה, אם כן, מדוע
 17 בבית המקדש כן היו תוקעין בשופר
 18 בשבת, והמענה על כך הוא, **כִּי**
 19 **בְּתַעֲנוּג האלוקי העליון יש כְּמָה**
 20 **מְדַרְיָגוֹת, וְדַרְגַּת התענוג**
 21 **שֶׁהַמְּשִׁיכוֹ על יְדֵי תְּקִיעַת**
 22 **שׁוֹפֵר בְּמִקְדָּשׁ הַיֵּא דרגת תענוג**
 23 **נְעֻלִית יוֹתֵר מְדַרְגַּת התענוג**
 24 **דְּשַׁבַּת ודרגה זו אכן לא נמשכת מצד**
 25 **ענין השבת עצמה, בשונה מדרגת**
 26 **התענוג שהמשיכו על ידי תקיעת שופר**
 27 **במדינה שכן נמשכת על ידי השבת**
 28 **מצד עצמה.**
 29 **(ב) וְצָרִיף לְהַבִּינֵי, הָרִי יְדוּעֵי¹⁰**
 30 **בתורת החסידות דְּזֶה שֶׁבְּרֹאשׁ**
 31 **הַשָּׁנָה צָרִיף לְעוֹרֵר התענוג**
 32 **האלוקי העליון בעולמות על יְדֵי**
 33 **עֲבוֹדַת הָאָדָם (תְּקִיעַת**
 34 **שׁוֹפֵר), אֵף שֶׁבְּתַחֲלַת**
 35 **הַבְּרִיאָה הַיְתָה הַהִמְשָׁכָה של**
 36 **התענוג האלוקי בעולמות מְעַצְמָה**
 37 **ללא פעולה על ידי עבודת האדם,**
 38 **הוא, כִּי על יְדֵי שֶׁהַתְּעוֹרוֹרוֹת התענוג דְּלִמְעַלָּה (עַכְשָׁיו**
 39 **בראש השנה מירי שנה, בשונה מתחילת הבריאה) הַיֵּא על יְדֵי עֲבוֹדָתָם**

של ישראל, שְׁהַשְׂרֵשׁ דִּישְׂרָאֵל הוא בְּהַעֲצָמוֹת, השורש של
 נשמות ישראל הוא בעצמות האלוקות ולכן התענוג שֶׁנִּמְשָׁךְ עַכְשָׁיו
 על ידי עבודתם של ישראל הוא נְעֻלָּה יוֹתֵר מִהַתְּעוֹנוֹג שֶׁנִּמְשָׁךְ
 מִצַּד עֲצָמוֹ ללא עבודתם של ישראל (בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה). וְעַל פִּי
 זֶה, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לְהִיּוֹת
 בְּשַׁבַּת, שֶׁהַתְּעוֹנוֹג הוּא מִצַּד
 הַזְּמַן דְּשַׁבַּת (כדברי הגמרא
 שהחגים והמועדים נקבעים על ידי
 קידוש החודש שעושים בני ישראל,
 אבל שַׁבַּת מִיְקְדָּשׁ וְקִיּוּמָא¹¹
 מקודשת ועומדת, כפירוש רש"י:
 "מששת ימי בראשית ואינה תלויה
 בקביעות דראש-חודש"), חֶסֶר
 לְכַאֲוָרָה מְעֻלַּת התענוג
 שֶׁמְתַעוֹרֵר על יְדֵי עֲבוֹדַת
 הָאָדָם שהרי השבת קדושה מצד
 עצמה, ולא מצד עבודת האדם, ואם כן
 חזרת השאלה למה דחו את מצות
 תקיעת שופר בשבת, ולכאורה החסר
 שבשבת ענין התענוג נפעל מצד עצמו
 אינו מספיק כי דרגה זו של תענוג
 שנפעל מצד השבת עצמה נמוכה
 מדרגת התענוג שנפעלת על ידי עבודת
 האדם בתקיעת שופר.
 וְאֵף שֶׁגַם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל
 לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת שאו אין תוקעים
 בשופר לְשָׁנָה הַעֲבוֹדָה דְּאִמִּירַת
 פְּסוּקֵי שׁוֹפָרוֹת בתפילת מוסף,
 ואם כן גם בראש השנה שחל בשבת
 ישנו ענין של עבודת האדם, עדיין אין
 זה מענה על השאלה האמורה, כי הָרִי
 אִמִּירַת הַפְּסוּקִים הַיֵּא בְּכַדִּי
 שֶׁהַהִמְשָׁכָה תְּהִיָּה בְּגִילּוּי.
 וְכַמְּבֹאָר בְּהַמְשָׁךְ המאמרים,
 לאדמו"ר הרש"ב, המתחילים במשנה
 זו יום טוב של ראש השנה
 משנת תרס"ו¹², דְּהַהִמְשָׁכָה
 של האור האלוקי לעולם שְׁעַל יְדֵי הַמְּצוּוֹת אִינָה בְּגִילּוּי כָּל כֶּף,
 וְהַגִּילּוּי הוּא על יְדֵי הַתּוֹרָה, הנקראת תּוֹרָה אִוֵּר¹³ כלשון הכתוב

(9) ראה אזה"ת נצבים ע' א'תלה "בשבת אין צריך כ"כ לתקיעת שופר". (10) ראה לקו"ת שם נו, ג. וראה גם ד"ה זה היום היתשמ"א ס"ג (תורת מנחם ספר המאמרים תשרי ע' לא), דוזה הטעם על זה שכ"ה באלול הוא בחינת "כה" וראש השנה (יום ברוך אדם הראשון) הוא בחינת "זה" (זה היום) (לקו"ת נצבים מז, ב"ג). וראה גם ד"ה זה היום דליל ערב ר"ה ה'תשמ"ב ס"ה (תורת מנחם ספר המאמרים תשרי ע' מד ויאילך). וש"נ. (11) ביצה יז, א. (12) בסיומו – ע' תקמו [תש"ט].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 במשלי ו'לכן, בכדי שהמשכת התענוג האלוקי העליון שעל ידי
 2 קיום מצות תקיעת שופר תהיה בגילוי הוא על ידי אמירת
 3 פסוקי שופרות שהם פסוקים מן התורה. וזהו הטעם שגם בראש
 4 השנה שחל להיות בשבת אף על פי שאין תוקעים בשופר אומרים
 5 פסוקי שופרות, אף
 6 שהמשכת התענוג אז הוא
 7 מצד עצמו, ללא עבודת האדם כי
 8 ההמשכה שמצד השבת
 9 עצמו היא למעלה, ובכדי
 10 שיהיה הגילוי של המשכה זו של
 11 התענוג העליון למטה, הוא על
 12 ידי אמירת פסוקי שופרות.
 13 וכיון שעל ידי אמירת
 14 הפסוקים הוא רק גילוי
 15 ההמשכה, וההמשכה עצמה
 16 היא מצד השבת עצמו ולא על
 17 ידי עבודת האדם, הרי בראש
 18 השנה שחל להיות בשבת
 19 חסר לכאורה העילוי שנעשה
 20 על ידי עבודה ושוב חוזרת
 21 השאלה, אם כן, למה דחו את תקיעת
 22 השופר בראש השנה שחל בשבת?
 23 (ג) ויובן זה הדיוקים והשאלות
 24 שנשאלו לעיל אודות אי תקיעת שופר
 25 בשבת בהקדים מה שאמרו
 26 ר"ל¹⁴ בגמרא משביעין אותו
 27 את כל אחד מישראל לפני ירדת
 28 נשמתו למטה תהי צדיק כו',
 29 ואמר כבוד קדשת מורי וחמי
 30 אדמו"ר¹⁵ הרבי הרי"צ בשם
 31 אדמו"ר הצמח צדק, אשר
 32 בראש השנה הראשונה לחייו
 33 של הצמח צדק שנולד בכ"ט אלול,
 34 ערב ראש השנה, תקמ"ט (היינו ראש
 35 השנה של שנת תק"ץ)¹⁶ אמר
 36 אדמו"ר הזקן דרוש מאמר
 37 חסידות הפותח במילים אלו
 38 משביעין אותו תהי צדיק

כו', והוא התוכן של מאמר זה השלשת פרקים הראשונים של
 ספר התניא¹⁷ שפותח בענין זה 'משביעין אותו תהי צדיק'.
 ויש לבאר השייכות דענין משביעין אותו, לראש השנה
 שבגלל שייכות זו אמר אדמו"ר הזקן בראש השנה מאמר על מאמר חז"ל זה
 על פי המבואר בלקוטי
 תורה¹⁸ לאדמו"ר הזקן, דזה שכל
 אחד מישראל נקרא אדם
 (אתם קרויין אדם¹⁹ כדברי
 הגמרא "קבוי עובדי כוכבים אינן
 מטמאין באהל שנאמר ואתן צאני צאן
 מרעיית אדם אתם, אתם קרויין אדם
 ואין העובדי כוכבים קרויין אדם"),
 הוא, לפי שבנשמת כל אחד
 מישראל יש חלק מנשמת
 אדם הראשון ולכן כל אחד מבני
 ישראל נקרא 'אדם'. ומזה מובן,
 דבראש השנה (יום ברוא
 אדם הראשון שהרי העולם נברא
 בכ"ה באלול והאדם נברא ביום השישי
 למעשה בראשית שהוא א' בתשרי)
 שאז בראש השנה מתחדש (בכל
 שנה) הענין דהמשכת נשמת
 אדם הראשון בגופו (שעל כך
 נאמר בתורה ויפח²⁰ הקרוש ברוך
 הוא באפיו של אדם הראשון
 נשמת חיים)²¹, הרי זה גם
 יום ההולדת של כל אחד
 מישראל כי בנשמתו של כל אחד
 מישראל יש חלק מנשמת אדם הראשון
 שנשמתו נמשכת מחדש בראש השנה.
 ויש לומר שזהו הקשר
 דמשביעין אותו את כל יהודי
 בירידת נשמתו למטה לראש
 השנה שהוא כיום הולדת של כל
 אחד מישראל, כאמור לעיל.

1 תורה אור¹³. ולכן, בכדי שהמשכת התענוג שעל
 2 ידי קיום מצות תקיעת שופר תהיה בגילוי הוא
 3 על ידי אמירת פסוקי שופרות. וזהו הטעם שגם
 4 בראש השנה שחל להיות בשבת אומרים פסוקי
 5 שופרות, אף שהמשכת התענוג אז הוא מצד
 6 עצמו, כי ההמשכה שמצד השבת עצמו היא
 7 למעלה, ובכדי שיהיה הגילוי למטה הוא על ידי
 8 אמירת פסוקי שופרות. וכיון שעל ידי אמירת
 9 הפסוקים הוא רק גילוי ההמשכה, וההמשכה
 10 עצמה היא מצד השבת עצמו, הרי בראש השנה
 11 שחל להיות בשבת חסר לכאורה העילוי
 12 שנעשה על ידי עבודה.

13 (ג) ויובן זה בהקדים מה שאמרו ר"ל¹⁴
 14 משביעין אותו תהי צדיק כו', ואמר
 15 כבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר¹⁵ בשם הצמח
 16 צדק, אשר בראש השנה הראשונה לחייו (שנת
 17 תק"ץ¹⁶) אמר אדמו"ר הזקן דרוש משביעין
 18 אותו תהי צדיק כו', והוא השלשת פרקים
 19 הראשונים של ספר התניא¹⁷. ויש לבאר
 20 השייכות דענין משביעין אותו לראש השנה על
 21 פי המבואר בלקוטי תורה¹⁸, דזה שכל אחד
 22 מישראל נקרא אדם (אתם קרויין אדם¹⁹), הוא,
 23 לפי שבנשמת כל אחד מישראל יש חלק
 24 מנשמת אדם הראשון. ומזה מובן, דבראש
 25 השנה (יום ברוא אדם הראשון) שאז מתחדש
 26 (בכל שנה) הענין דהמשכת נשמת אדם הראשון
 27 בגופו (ויפח²⁰ באפיו נשמת חיים)²¹, הרי זה גם
 28 יום ההולדת של כל אחד מישראל, כאמור לעיל.

(13) משלי ו', כג. (14) נדה ל', ב. (15) "היום יום" ו אדר שני. (16) הצ"צ נולד בכ"ט אלול תקמ"ט, ערב ר"ה תק"ץ ("היום יום" כט אלול, ערב ר"ה. וראה בארוכה "התמים" חוברת ג' ע' כה [קכט, ב]), והדרוש משביעין אותו אמר אדמו"ר הזקן בר"ה הראשון לחייו (דהצ"צ) ר"ה תק"ץ. (17) להעיר שבספ"ג דתניא נסיון ותותם הדרוש, הדכל הולך אחר החיתום (ברכות יב, א) [[מדובר בענין הדעת – ענינו של הצ"צ (ראה סה"ש ה'תשי"ב ריש ע' 19. ה'תש"ה ע' 60). (18) נצבים מז, ב. (19) יבמות סא, רע"א. (20) בראשית ב, ז. (21) לקו"ת שם מז, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר זֶה הַמְּבוּאָר לְעִיל עַל הַקֶּשֶׁר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְהַמְשִׁיכָה הַתְּעוּנָה
 2 הַאֲלוּקִי עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם וְהַתְּחַרְשׁוֹת הַמְּשַׁכְּתָה נִשְׁמַת הָאָדָם כְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
 3 עִם פִּירוּשׁ הַמְּדַרְשׁ²² עַל הַפְּסוּקָה²³ בְּתוֹרַה אֲדוּתָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה
 4 בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא יִרְחָא דְשִׁבְעָתָא חוֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי (שְׁבִיעִי
 5 מְלִשׁוֹן שְׁבִיעָה), וְכַמְּבוּאָר
 6 בְּדְרוּשֵׁי מֵאֲמָרֵי הַחֲסִידוֹת שֶׁל
 7 הַצִּמְחָא צִדְקָה²⁴ הַשְּׁמִיכוֹת
 8 דְיִרְחָא דְשִׁבְעָתָא חוֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
 9 לְמִשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ תְּהִי צְדִיק.
 10 וְאוּלַי יֵשׁ לְהוֹסִיף, עַל דְּבָרֵי
 11 הַצִּמְחָא צִדְקָה הָאֲמֹרִים דְּבַחֲדָשׁ
 12 הַשְּׁבִיעִי שְׁלֵשָׁה פִּירוּשִׁים,
 13 שְׁבִיעִי כְּפִשׁוּטוֹ, הֵינֵנו חוֹדֶשׁ
 14 תְּשֵׁרִי שֶׁהוּא הַחוֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִנִּסְכָּן,
 15 שְׁבִיעִי מְלִשׁוֹן שְׁבִיעָה (יִרְחָא
 16 דְשִׁבְעָתָא כְּנֻזְקָה לְעִיל),
 17 וְשְׁבִיעִי מְלִשׁוֹן שׁוֹבְעָה,
 18 כְּדֵאִתָּא כְּפִי שְׂמוּבָא בְּמִדְרָשׁ²⁵
 19 דְּפִירוּשׁ בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי הוּא,
 20 שֶׁהוּא חוֹדֶשׁ מְשׁוּבָע כָּל
 21 (גִּיתוֹת מְלֹאֹת יַיִן בְּתוֹכוֹ,
 22 בְּרִכּוֹת בְּתוֹכוֹ, וְכוּ') כַּמְשֵׁךְ דְּבָרֵי
 23 הַמְּדֻרָשׁ "כִּיפּוּר בְּתוֹכוֹ, סוּכָה בְּתוֹכוֹ,
 24 לוּלָב וְעֵרַבָה בְּתוֹכוֹ". וְעַל דְּרָף
 25 זֶה בְּדוּמָה לְשִׁלוּשׁ הַפִּירוּשִׁים
 26 בְּשִׁבְעִי הוּא מְשִׁבְעֵין אוֹתוֹ
 27 תְּהִי צְדִיק כּו', שְׁמִיבּוּאָר
 28 כְּכַמְּהָ מְקוּמוֹת²⁶ וְגַם בְּדְרוּשֵׁי
 29 הַצִּמְחָא צִדְקָה²⁷ דְּכַמְּשִׁבְעֵין
 30 שְׁלֵשָׁה פִּירוּשִׁים. מְשִׁבְעֵין
 31 כְּפִשׁוּטוֹ לְשׁוֹן שְׁבִיעָה, וְגַם
 32 מְלִשׁוֹן שׁוֹבְעָה וּמְלִשׁוֹן שְׁבִיעָה,
 33 כְּדֵלְקָמָן, כְּפִי שְׂמִמְשִׁךְ וּמְבֹאָר.
 34 (ד) וְהִנֵּה הַשְּׁמִיכוֹת הַתּוֹכֵן
 35 הַמְּשׁוֹתֵף דְּשִׁלְשָׁה עֲנִינִים אֱלֹהֵי

1 וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר זֶה עִם פִּירוּשׁ הַמְּדַרְשׁ²² עַל
 2 הַפְּסוּקָה²³ בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא יִרְחָא
 3 דְשִׁבְעָתָא (שְׁבִיעִי מְלִשׁוֹן שְׁבִיעָה), וְכַמְּבוּאָר
 4 בְּדְרוּשֵׁי הַצִּמְחָא צִדְקָה²⁴ הַשְּׁמִיכוֹת דְיִרְחָא
 5 דְשִׁבְעָתָא לְמִשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ תְּהִי צְדִיק. וְאוּלַי יֵשׁ
 6 לְהוֹסִיף, דְּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי שְׁלֵשָׁה פִּירוּשִׁים,
 7 שְׁבִיעִי כְּפִשׁוּטוֹ, שְׁבִיעִי מְלִשׁוֹן שְׁבִיעָה (יִרְחָא
 8 דְשִׁבְעָתָא כְּנֻזְקָה לְעִיל), וְשְׁבִיעִי מְלִשׁוֹן שׁוֹבְעָה,
 9 כְּדֵאִתָּא בְּמִדְרָשׁ²⁵ דְּפִירוּשׁ בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי הוּא,
 10 שֶׁהוּא מְשׁוּבָע כָּל (גִּיתוֹת מְלֹאֹת בְּתוֹכוֹ, בְּרִכּוֹת
 11 בְּתוֹכוֹ, וְכוּ'). וְעַל דְּרָף זֶה הוּא בְּמִשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ
 12 תְּהִי צְדִיק כּו', שְׁמִיבּוּאָר כְּכַמְּהָ מְקוּמוֹת²⁶ וְגַם
 13 בְּדְרוּשֵׁי הַצִּמְחָא צִדְקָה²⁷ דְּכַמְּשִׁבְעֵין שְׁלֵשָׁה
 14 פִּירוּשִׁים. מְשִׁבְעֵין כְּפִשׁוּטוֹ, וְגַם מְלִשׁוֹן שׁוֹבְעָה
 15 וּמְלִשׁוֹן שְׁבִיעָה, כְּדֵלְקָמָן.

16 (ד) וְהִנֵּה הַשְּׁמִיכוֹת דְּשִׁלְשָׁה עֲנִינִים אֱלֹהֵי
 17 (שְׁבִיעָה, שׁוֹבְעָה, שְׁבִיעָה) הִיא, דְּעֲנִינֵן
 18 הַשְּׁבִיעָה הוּא שְׁמִיבּוּאָר אֶת עֲצֻמוֹתוֹ. וְכַמּוֹ
 19 בְּשִׁבְעָה כְּפִשׁוּטָה, דְּזֶה שְׁהָאָדָם נִשְׁבָּע לְעֲשׂוֹת
 20 אִיזָה דְבָר (הֲגַם שְׁעֲכָשׁוּי בְּעַת שְׁנִשְׁבָּע הוּא
 21 רוּצָה בְּזֶה, וְלָמָּה צְרִיף לְהַשְׁבִּיעָה), הוּא, בְּכַדִּי
 22 שְׁגַם כְּפִשִׁיזָה אִיזָה דְבָר שְׁיִגְרוּם שְׁלָא יִרְצָה בְּהַדְבָּר, הִנֵּה עַל יְדֵי שְׁנִשְׁבָּע
 23 לְעֲשׂוֹת הַדְבָּר, יַעֲשֶׂה אֶת הַדְבָּר גַּם נִגְדֵי רְצוֹנוֹ²⁸. וְהַטַּעַם עַל זֶה הוּא כִּי עֲנִינֵן
 24 הַשְּׁבִיעָה הוּא שְׁמִיבּוּאָר אֶת עֲצֻמוֹתוֹ בְּזֶה, עֲצָם הַנְּפִשׁ שְׁלִמְעֵלָה מְרָצוֹן. וְעַל
 25 דְּרָף זֶה הוּא לְמַעְלָה, דְּעֲנִינֵן הַשְּׁבִיעָה הוּא כְּמוֹ שְׁפָתוֹב²⁹ בִּי נִשְׁבַּעְתִּי, בִּי

לעשות זאת וְלָמָּה צְרִיף
 לְהַשְׁבִּיעָה אֵלָּא הַטַּעַם לְשִׁבְעָה),
 הוּא, בְּכַדִּי שְׁגַם כְּפִשִׁיזָה
 בְּעִתִּי אִיזָה דְבָר שְׁיִגְרוּם שְׁלָא
 יִרְצָה בְּהַדְבָּר, כִּשְׂוֹנָה מְעַכְשָׁיו
 שֶׁהוּא כֵן רוּצָה בְּדָבָר, הִנֵּה עַל יְדֵי
 שְׁנִשְׁבָּע לְעֲשׂוֹת הַדְבָּר, יַעֲשֶׂה
 אֶת הַדְבָּר גַּם אִפִּילוֹ נִגְדֵי
 רְצוֹנוֹ²⁸. וְהַטַּעַם עַל זֶה
 שִׁיעֲשֶׂה אֶת הַדְּבָר שֶׁעֲלָיו נִשְׁבָּע כָּל
 מְצַב, גַּם נִגְדֵי רְצוֹנוֹ הוּא כִּי עֲנִינֵן
 הַשְּׁבִיעָה הוּא שְׁמִיבּוּאָר אֶת
 עֲצֻמוֹתוֹ אֶת כָּל הַמַּהוּת שְׁלוֹ בְּזֶה,
 עֲצָם הַנְּפִשׁ שְׁלִמְעֵלָה מְרָצוֹן
 הַרְצוֹן הוּא כּוֹחַ כְּלָלִי וּמֵאֵד נִמְאֵד
 מְשַׁמְעוּתִי בְּכוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ אֲבָל הוּא רַק
 אֶחָד הַכוֹחוֹת. וְאִילוֹ עֲצָם הַנֶּפֶשׁ הִיא
 לְמַעְלָה גַם מֵהַרְצוֹן, וְכִיוֵן שֶׁהַשְּׁבִיעָה
 קְשׁוּרָה בְּעֲצָם הַנֶּפֶשׁ, הִרִי מַחְמַת
 הַשְּׁבִיעָה הָאָדָם יַעֲשֶׂה אֶת הַדְּבָר גַּם אִם
 לֹא יִהְיֶה לוֹ רְצוֹן לָכֵן.
 וְעַל דְּרָף זֶה הוּא לְמַעְלָה
 בְּאֲלוּקוֹת, דְּעֲנִינֵן הַשְּׁבִיעָה הוּא
 כְּמוֹ שְׁפָתוֹב²⁹ שֶׁהַקּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 אוֹמֵר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי, בִּי

(22) ויק"ר פכ"ט, ט. 23) אמור כג, כד. 24) "קיצורים והערות" לתניא ע' נח. אוה"ת דרושים לר"ה ע' אישיב. 25) ויק"ר שם, ח. 26) ד"ה ועשית חג שבועות תרח"צ (סה"מ תרח"צ ע' רלה ואילך). 27) ב"הגהות וביאורים" לתניא פ"א, נדפסו ב"קיצורים והערות" לתניא ע' מח ואילך. ד"ה תניא בספ"ג דנדה משביעין אותו וד"ה ועשית חג שבועות להצ"צ, קטעים מהם נעתקו בליקוט פירושים וכו' לתניא שם. 28) בלקו"ת שמע"צ (פג, ג) "נגד חכמתו ורצונו". וי"ל שהכוונה בזה שמוסיף "ורצונו" היא, דפעולת השבועה היא לא רק שע"י השכל לא יהי' שינוי בהרצון, אלא שגם אם יהי' שינוי גם בהרצון (שבגילוי) יעשה נגד רצונו. 29) בזהר שבהערה הבאה (הובא בלקו"ת שם) הובא הפסוק כי נשבעתי שנאמר לאברהם אבינו (וירא כב, טז). וב"קיצורים והערות" לתניא שבהערה 36 מובא זה גם בנוגע להפסוק כי נשבעתי שבישע"י (מה, כג) שממנו למדין בגמ' נדה שם שמשביעין אותו כו'.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **בְּעֲצֻמוֹתַי. וְכַמְבוֹאֵר בְּהִדְרוֹשִׁים**³⁰, מאמרי החסידות העוסקים
 2 בענין זה, **דְּבִי קָאֵי מְכוּוֹן עַל עֲתִיק,** בחינת 'עתיק יומין' (העומק
 3 והפנימיות של בחינת 'כתר עליון' שלמעלה מעשר הספירות ולמעלה מ'סדר
 4 השתלשלות', ונקראת 'עתיק יומין' על שם שנעתק ונבדל מיום וגילוי)
 5 **וְיָדוּעַ**³¹ בתורת הסוד **שְׁעֵתִיק**
 6 הוא **בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה** 1 **בְּעֲצֻמוֹתַי. וְכַמְבוֹאֵר בְּהִדְרוֹשִׁים**³⁰, דְּבִי קָאֵי עַל
 7 **שְׁבַמְאָצִיל הַבוּרָא שְׁלַמְעֵלָה** 2 **עֲתִיק,** וְיָדוּעַ³¹ שְׁעֵתִיק הוא **בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה**
 8 **מִשְׁרָשׁ הַנְּאָצִילִים הַנְּכֹרָאִים.** 3 **שְׁבַמְאָצִיל שְׁלַמְעֵלָה מִשְׁרָשׁ הַנְּאָצִילִים.**
 9 **וְזֶהוּ**³² הפירוש הפנימי של 4 **וְזֶהוּ**³² **מִשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ תְּהֵי צְדִיק,** דְּזֶה שְׁצָרִיף
 10 **מִשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ תְּהֵי צְדִיק,** 5 **לְהַשְׁבִּיעַ אֶת הַנְּשָׁמָה תְּהֵי צְדִיק,** וְהַגֵּם
 11 **דְּזֶה שְׁצָרִיף לְהַשְׁבִּיעַ אֶת** 6 **שְׁזָה (לְהִיּוֹת צְדִיק) הוּא רְצוֹן הַנְּשָׁמָה, כִּי עַל**
 12 **הַנְּשָׁמָה תְּהֵי צְדִיק, הַגֵּם שְׁזָה** 7 **יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹתָה בְּגוּף וְנֶכֶשׁ הַבְּהֵמִית, אֶפְשָׁר**
 13 **(לְהִיּוֹת צְדִיק) הוּא רְצוֹן** 8 **שְׁהַגּוּף וְנֶכֶשׁ הַבְּהֵמִית יַעֲלִימוּ וְיִסְתָּירוּ עַל**
 14 **הַנְּשָׁמָה, וְלִכְאוּרָה, כִּיּוֹן שֶׁהַנְּשָׁמָה** 9 **הַנְּשָׁמָה. וּבִפְרָט שְׁשֵׁרֶשׁ נֶכֶשׁ הָאֱלֹקִית הוּא**
 15 **שְׁקָרָם לְתִיקוֹן.** 10 **וְשֵׁרֶשׁ נֶכֶשׁ הַבְּהֵמִית הוּא בְּתַהוּ שְׁקָרָם**
 16 **אוֹתוֹ הוּא גַם מְלִשׁוֹן שׁוֹבֵעַ, דְּשׁוֹבֵעַ הוּא נְתִינָת** 11 **לְתִיקוֹן. וְלָכֵן מִשְׁבִּיעֵין אֶת הַנְּשָׁמָה תְּהֵי צְדִיק,**
 12 **דְּעֲנִין הַשְּׁבוּעָה הוּא הַמְּשַׁכֵּת שֵׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ** 12 **שְׁהִיא מוֹשְׁרֶשֶׁת בְּעֲצָמוֹת אוֹר אֵין אֵין סוּף (לְמַעֲלָה**
 13 **מִהַעֲנִין דְּתַהוּ וְתִיקוֹן), וְעַל יְדֵי זֶה תּוֹכַל** 14 **מִהַעֲנִין דְּתַהוּ וְתִיקוֹן), וְעַל יְדֵי זֶה תּוֹכַל**
 15 **לְהַתְּגַבֵּר עַל נֶכֶשׁ הַבְּהֵמִית. וְזֶהוּ שְׁמִשְׁבִּיעֵין** 15 **לְהַתְּגַבֵּר עַל נֶכֶשׁ הַבְּהֵמִית. וְזֶהוּ שְׁמִשְׁבִּיעֵין**
 16 **אוֹתוֹ הוּא גַם מְלִשׁוֹן שׁוֹבֵעַ, דְּשׁוֹבֵעַ הוּא נְתִינָת** 16 **אוֹתוֹ הוּא גַם מְלִשׁוֹן שׁוֹבֵעַ, דְּשׁוֹבֵעַ הוּא נְתִינָת**
 17 **כַּחַ. וְעַל יְדֵי הַשְּׁבוּעָה, הַמְּשַׁכֵּת שֵׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה** 17 **כַּחַ. וְעַל יְדֵי הַשְּׁבוּעָה, הַמְּשַׁכֵּת שֵׁרֶשׁ הַנְּשָׁמָה**
 18 **כְּמוֹ שְׁהִיא מוֹשְׁרֶשֶׁת בְּעֲצָמוֹת אוֹר אֵין אֵין סוּף** 18 **כְּמוֹ שְׁהִיא מוֹשְׁרֶשֶׁת בְּעֲצָמוֹת אוֹר אֵין אֵין סוּף**
 19 **[שְׁהוּא בְּדוּגְמַת שֵׁרֶשׁ הַבֵּן כְּמוֹ שְׁהוּא בְּמוֹחַ** 19 **[שְׁהוּא בְּדוּגְמַת שֵׁרֶשׁ הַבֵּן כְּמוֹ שְׁהוּא בְּמוֹחַ**
 20 **הָאֵב עֲצָמוֹ טָרָם שְׁנִמְשָׁף]**³³, **נּוֹתְנִים כַּחַ** 20 **הָאֵב עֲצָמוֹ טָרָם שְׁנִמְשָׁף]**³³, **נּוֹתְנִים כַּחַ**
 21 **לְהַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שְׁהִיא בְּגִילּוּי לְמַעֲלָה [שְׁהוּא** 21 **לְהַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שְׁהִיא בְּגִילּוּי לְמַעֲלָה [שְׁהוּא**
 22 **בְּדוּגְמַת הַבֵּן כְּמוֹ שְׁנִמְשָׁף מִמוֹחַ הָאֵב]**³³, **וְגַם** 22 **בְּדוּגְמַת הַבֵּן כְּמוֹ שְׁנִמְשָׁף מִמוֹחַ הָאֵב]**³³, **וְגַם**
 23 **לְהַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שְׁהִיא מְלוּבָּשֶׁת בְּגוּף וְנֶכֶשׁ** 23 **לְהַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שְׁהִיא מְלוּבָּשֶׁת בְּגוּף וְנֶכֶשׁ**
 24 **הַבְּהֵמִית, לְעֵבֹד עֲבוּדְתָה בְּסוּר מְרַע (אֵל תְּהֵי** 24 **הַבְּהֵמִית, לְעֵבֹד עֲבוּדְתָה בְּסוּר מְרַע (אֵל תְּהֵי**
 25 **רְשָׁע) וּבְנִעֻשָׁה טוֹב (תְּהֵי צְדִיק).** 25 **רְשָׁע) וּבְנִעֻשָׁה טוֹב (תְּהֵי צְדִיק).**
 26 **(ה) וְהִנֵּה מְדַיִק הַצָּמַח צְדִיק**³⁴ **בְּמָה שְׁאֲמָרוּ** 26 **(ה) וְהִנֵּה מְדַיִק הַצָּמַח צְדִיק**³⁴ **בְּמָה שְׁאֲמָרוּ**
 27 **מִשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ תְּהֵי צְדִיק, אֵיף מְהִנֵּי** 27 **מִשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ תְּהֵי צְדִיק, אֵיף מְהִנֵּי**
 28 **הַשְּׁבוּעָה לְנִשְׁמָה עַל הַגּוּף וְנֶכֶשׁ הַבְּהֵמִית, שְׁזֶהוּ** 28 **הַשְּׁבוּעָה לְנִשְׁמָה עַל הַגּוּף וְנֶכֶשׁ הַבְּהֵמִית, שְׁזֶהוּ**
 29 **דְּבָר שְׁאֵינּוּ בְּרִשְׁוֹתָה, וְהֵלֵא אֵין אָדָם מְקַנְהַ דְּבָר** 29 **דְּבָר שְׁאֵינּוּ בְּרִשְׁוֹתָה, וְהֵלֵא אֵין אָדָם מְקַנְהַ דְּבָר**

(30) "קיצורים והערות" שם ס"ע נב ואילך, מזח"ג קל, א. וראה גם אוה"ת דרושים לר"ה ע' א'שיא. 31) ראה ע"ח שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א. לקו"ת בחוקותי מו, ג. ובכ"מ. 32) בהבא לקמן ראה "קיצורים והערות" שם ע' מח ואילך. ד"ה ועשית חג שבועות להצ"צ הנ"ל. קונטרס ומעין מ"ד פ"א. 33) ראה בארוכה סה"מ ה'תש"ד ע' 130. 34) ב"קיצורים והערות" שם ע' מח. וראה גם ד"ה ועשית חג שבועות להצ"צ (ליקוט פירושים וכו' ע' יט).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁאִינוּ בְּרִשְׁתּוֹ וְהָיָה אִדָּם אֵינוּ יָכוֹל לְהַקְנוֹת לְמִישֵׁהוּ אַחַר דְּבַר שְׁלֵא
 2 נִמְצָא בְּרִשְׁתּוֹ, וְאֵם כֵּן אֵיךְ הַנִּשְׁמָה יָכוֹלָה לְהַתְחַיֵּב בְּשׁוֹבְעָה לְגַבֵּי הַתְּהַנְּהָה
 3 שֶׁל הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שְׁאִינָם בְּרִשְׁתּוֹ?
 4 וּמִכָּאָר הַצִּמְח צָדִיק, דְּזֶה שְׁמֻשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ תְּהִי צְדִיק לְמַדּוֹ
 5 רַו"ל בְּגִמְרָא מִמָּה שְׁפָתוֹב³⁵
 6 בִּישְׁעִיהוּ כִּי לִי תִכְרַע כָּל בְּרָךְ 1 שְׁאִינוּ בְּרִשְׁתּוֹ. וּמִכָּאָר, דְּזֶה שְׁמֻשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ
 7 תִּשְׁבַּע כָּל לְשׁוֹן, כִּי לִי תִכְרַע 2 תְּהִי צְדִיק לְמַדּוֹ רַו"ל מִמָּה שְׁפָתוֹב³⁵ כִּי לִי
 8 כָּל בְּרָךְ זֶה יוֹם הַמִּיתָה, 3 תִּכְרַע כָּל בְּרָךְ תִּשְׁבַּע כָּל לְשׁוֹן, כִּי לִי תִכְרַע כָּל
 9 תִּשְׁבַּע כָּל לְשׁוֹן זֶה יוֹם 4 בְּרָךְ זֶה יוֹם הַמִּיתָה, תִּשְׁבַּע כָּל לְשׁוֹן זֶה יוֹם
 10 הַלֵּידָה (וְזֶה לְשׁוֹן הַגִּמְרָא: "וְאִינוּ 5 הַלֵּידָה. וְהַתְּחַלַּת כְּתוֹב זֶה הוּא בִּי נִשְׁבַּעְתִּי, דְּבִי
 11 יוֹצֵא מִשֶׁם [מִמְעַי אֲמוֹן] עַד שִׁמְשִׁיעֵין 6 קָאֵי עַל עֵתִיק³⁶ (בְּנִזְכָּר לְעִיל). וְזֶה שְׁתִּשְׁבַּע כָּל
 12 אוֹתוֹ, שְׁנֵאמַר כִּי לִי תִכְרַע כֹּל בְּרָךְ 7 לְשׁוֹן בָּא בְּהַמְשָׁךְ לְבִי נִשְׁבַּעְתִּי, הוּא, כִּי
 13 תִשְׁבַּע כֹּל לְשׁוֹן, כִּי לִי תִכְרַע כֹּל בְּרָךְ 8 בְּהַשְׁבּוּעָה שְׁמֻשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ תְּהִי צְדִיק נִמְשָׁךְ כַּחַ
 14 זֶה יוֹם הַמִּיתָה שְׁנֵאמַר לְפָנָיו יִכְרַעוּ כֹּל 9 מִבְּחֵינֵי בִי נִשְׁבַּעְתִּי. וּבְכַח זֶה, בִּיכוּלַת הַנִּשְׁמָה
 15 יוֹרֵד עֶפְרַי, תִּשְׁבַּע כֹּל לְשׁוֹן זֶה יוֹם 10 לְשָׁלוֹט עַל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית³⁷. וְיֵשׁ לֹאמַר, דְּהַבִּיאֹר
 16 הַלֵּידָה שְׁנֵאמַר נָקִי כְּפִים וְכִי לִבֵּב אֲשֶׁר 11 אֵיךְ מִהֵנִי הַשְׁבּוּעָה לְנִשְׁמָה עַל הַגּוֹף וְנֶפֶשׁ
 17 לֹא נִשָּׂא לְשׁוֹא נִפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע 12 הַבְּהֵמִית שְׁזֶה דְּכָר שְׁאִינוּ בְּרִשְׁתּוֹ, הוּא, כִּי
 18 לְמַרְמָה, וְזֶה הוּא הַשְׁבּוּעָה שִׁמְשִׁיעֵין 13 מִצַּד הַדְּרָגָא דְּבִי נִשְׁבַּעְתִּי, גַּם הַגּוֹף וְנֶפֶשׁ
 19 אוֹתוֹ, תְּהִי צְדִיק וְלֹא תְּהִי רִשְׁעָ...". 14 הַבְּהֵמִית הֵם בְּרִשְׁתּוֹ הַנִּשְׁמָה. דְּבִבְחֵינֵי
 20 וְהַתְּחַלַּת כְּתוֹב זֶה הוּא בִּי 15 הַגִּילּוּיִים, הַנִּשְׁמָה וְהַגּוֹף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית הֵם שְׁנֵי
 21 נִשְׁבַּעְתִּי, דְּבִי קָאֵי מִכוּן עַל 16 עֲנִינִים. דְּשָׂרְשׁ הַנִּשְׁמָה הוּא בְּתִיקוֹן, וְשָׂרְשׁ הַגּוֹף
 22 עֵתִיק³⁶ (בְּנִזְכָּר לְעִיל). וְזֶה 17 וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית הוּא בְּתַהוּ. אָבֵל בְּאֹר אֵין סוֹף
 23 שְׁתִּשְׁבַּע כָּל לְשׁוֹן וְהֵינּוּ הַשְׁבּוּעָה 18 שְׁלֵמַעְלָה מִתְּהוּ וְתִיקוֹן, מִכִּין שְׁהַפְּנוּנָה
 24 מִשְׁמֻשְׁבִּיעֵין אֵת הַנִּשְׁמָה בָּא בְּהַמְשָׁךְ 19 מְלַכְתְּחִילָה בְּבִנְיָן וְסִתִּירַת תְּהוּ הֵיטָה שְׁיֵהִיָּה
 25 לְבִי נִשְׁבַּעְתִּי, עֲצֻמוֹת הַאֲלוּקוֹת, 20 בְּרוּר תְּהוּ (שָׂרְשׁ הַגּוֹף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית) עַל יְדֵי
 26 הוּא, כִּי בְּהַשְׁבּוּעָה 21 הַתִּיקוֹן (שָׂרְשׁ נֶפֶשׁ הַאֲלֹקִית)³⁸, לְכֵן עַל יְדֵי
 27 שְׁמֻשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ תְּהִי צְדִיק 22 גִּילּוּי אֹר אֵין סוֹף, גַּם הַגּוֹף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית
 28 נִמְשָׁךְ כַּחַ מִבְּחֵינֵי בִי 23 נִעֲשִׂים בְּרִשְׁתּוֹ שֶׁל הַנִּשְׁמָה, כִּי כְּוִונַת הַתְּהוּוֹתָם
 29 נִשְׁבַּעְתִּי עֲצֻמוֹת הַאֲלוּקוֹת, כִּי 24 מְלַכְתְּחִילָה הֵיא שְׁיֵתְּבִירוֹ עַל יְדֵי הַנִּשְׁמָה.
 30 נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מוֹרְשׁוֹת בְּעֲצֻמוֹת 25 וְיֵשׁ לֹאמַר, דְּהַבִּיאֹר עַל הַשְׁאֵלָה
 31 הַאֲלוּקוֹת, כְּמַבּוֹאֵר לְעִיל. וּבְכַח זֶה 26 דְּמֻשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ, מֻשְׁבִּיעֵין מְלֻשׁוֹן
 32 שֶׁל הַשְׁבּוּעָה הַקְּשׁוּרָה עִם 'בִּי 27 שׁוֹבְעָה לְעִיל אֵיךְ מִהֵנִי אֵין
 33 נִשְׁבַּעְתִּי, בִּיכוּלַת הַנִּשְׁמָה 28 שְׁמֻשְׁבִּיעֵין מְלֻשׁוֹן שְׁבּוּעָה הוּא הַמְשַׁכַּת שָׂרְשׁ
 34 לְשָׁלוֹט עַל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית³⁷. 29 הַנִּשְׁמָה, וּמֻשְׁבִּיעֵין מְלֻשׁוֹן שׁוֹבְעָה הוּא הַמְשַׁכַּת שָׂרְשׁ
 35 וְיֵשׁ לֹאמַר, דְּהַבִּיאֹר עַל הַשְׁאֵלָה 30 זֶה תְּהִיָּה בְּגִילּוּי בְּהַנִּשְׁמָה כְּמוֹ שְׁבָאָה בְּהַמְשַׁכָּה
 36 שְׁנִשְׁאֵלָה לְעִיל אֵיךְ מִהֵנִי אֵין 31 (כּוֹלֵל הַנִּשְׁמָה כְּמוֹ שְׁבָאָה מְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף וְנֶפֶשׁ
 37 מוֹעִילָה הַשְׁבּוּעָה לְנִשְׁמָה עַל 32 הַבְּהֵמִית), בְּרוּגְמַת שְׁבִיעָה כְּפִשׁוּטָה, שְׁהַמְאָכֵל
 38 הַגּוֹף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שְׁזֶה 32 הַבְּהֵמִית), בְּרוּגְמַת שְׁבִיעָה כְּפִשׁוּטָה, שְׁהַמְאָכֵל

(35) ישע"י מה, כג. 36) "קיצורים והערות" שם ס"ע מה. שם ס"ע סו. 37) שם ס"ע סו ואילך. 38) המשך והחרים תרל"א

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 [ועל דרך זה המִשְׁכַּת שְׂרַשׁ הַנְּשָׁמָה], דְּבִינָהּ הוּא גִילוי 41
 2 עֵתִיק⁴² (וכמבואר ב'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן, מאמרי ראש השנה,
 3 במשל מכוונות הנפש כי 'עתיק' הוא ענין העונג, רביעה' היא ענין השכל
 4 וההבנה: "כמו על דרך משל באדם למטה כשנופל לו איהו השנה ושכל חדש
 5 באיו עמקות הוא מתמלא תענוג, 45
 6 אמנם עיקר התגלות התפשטות התענוג 46
 7 בשלימות הוא דווקא אחר כך, 47
 8 כשמשיג העמקות הזאת בהרחבת 48
 9 שכלו ורוחב בינתו"). כְּמוֹ 49
 10 שְׁכָתוֹב⁴³ בתורה אודות גן עדן 50
 11 וְנָהָר יוֹצֵא וּמִתְגַּלָּה מְעַדָּן, 51
 12 דְּנָהָר הַנִּקְרָא 'רְחוּבוֹת הַנְּהָר' הוּא 52
 13 בִּינָה שֶׁהִיא הִתְרַחְבוּת וְהִסְתַּעְפוֹת 53
 14 הָרַעִיּוֹן הַשְּׂכָלִי וְעַדָּן הוּא עֵתִיק, 54
 15 וּפְירוּשׁ נָהָר יוֹצֵא מְעַדָּן הוּא 55
 16 שְׁבִינָהּ הוּא גִילוי עֵתִיק כְּנוֹכַח 56
 17 לַעֲל. 57
 18 וְזֶה שְׁבִינָהּ הִיא בְּמַלְכוּת 58
 19 שְׂיִיף לְהַשׁוּבֵעַ דְּשְׁבִינָהּ, דְּזָה 59
 20 שְׁהַשְׁבִּיעָה מְשַׁפְּעַת וְנוֹתֶנָּה 60
 21 כַּחַּ בְּהַנְּשָׁמָה שְׁבִינָהּ הוּא 61
 22 עַל יְדֵי שְׁהַמְשָׁכָה הִיא 62
 23 בְּמַלְכוּת, הַסְּפִירָה הָאֲחֻרֹנָה מֵעֵשֶׂר 63
 24 הַסְּפִירוֹת שְׂדֻרְכָה הַשְּׁפַע שֶׁל הַסְּפִירוֹת 64
 25 יוֹרֵד וּנְמֻשׁ לַמְּטָה, וְזֶה שְׁבִינָהּ 65
 26 הִיא בְּסוּד, הוּא, שְׁהַמְשָׁכָה 66
 27 הַבִּינָה (וְעֵתִיק שְׁבִינָהּ) בְּמַלְכוּת 67
 28 הִיא עַל יְדֵי הַסּוּד (כְּמַבּוּאֵר 68
 29 בַּמֵּאמֵר שֶׁבֵּת חֲנוּכָה תַּשַּׁח"י:
 30 "הַהִמְשָׁכָה... הִיא עַל יְדֵי סְפִירַת 70
 31 הַסּוּד... כִּי הַסּוּד, עַל יְדֵי הַתְּקַשְׁרוֹת 71
 32 שְׂבוּ, הֵרִי הוּא מְנִיעַ גַּם בְּאוֹר הַסּוּבָב. 72
 33 וְזֶה גַם עֵינֵינוּ שֶׁל יוֹסֵף, מִלְּשׁוֹן הוֹסֵפֶה, 73
 34 דְּיוֹסֵף הוּא בְּחִינַת יוֹסֵף, וְסְפִירַת הַסּוּד 74
 35 שְׁעֵנֵינָה שֶׁמְקַבֵּל מֵהַסְּפִירוֹת שֶׁלְּמַעְלָה 75
 36 מִמֶּנָּה וּמִמְשִׁיכָה בְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, הֵרִי הִיא מְקַבֵּל לֹא רַק בְּחִינַת הַמְּדוּת 76
 37 וְהוֹמוּחִין, אֵלָּא גַּם בְּחִינַת הַסּוּבָב וְלַמַּעְלָה יוֹתֵר, וְכֵן זֶה נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי סְפִירַת 77
 38 הַסּוּד לְסְפִירַת הַמַּלְכוּת. וְכַיֵּן סְפִירַת הַסּוּד מִמְשִׁיכָה גַּם אֶת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה 78
 39 מְעוֹלְמוֹת, לְכֵן נִקְרָא בְּחִינַת הַסּוּד בְּשֵׁם יוֹסֵף, מִלְּשׁוֹן הוֹסֵפֶה"). וְזֶה גַּם 79
 40 הַקֶּשֶׁר עִם הַפְּירוּשׁ הַשְּׂלִישִׁי בְּמִשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ שֶׁהוּא מְלֻשׁוֹן 80

1 אֶת הָאָדָם וְכךָ בְּעֵינֵינוּ שֶׁהַהִמְשָׁכָה שֶׁל שׁוֹרֵשׁ הַנִּשְׁמָה תִּתְגַּלֶּה וְתִפְעַל
 2 בְּנִשְׁמָה. וְזֶהוּ דְּמִשְׁבִּיעֵין אוֹתוֹ מְלֻשׁוֹן שׁוּבֵעַ הוּא נְתִינָת כַּחַּ
 3 (כְּמַבּוּאֵר בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת³⁹), דְּעַל יְדֵי שְׁהַמְשָׁכָה
 4 דְּהַשְׁבִּיעָה הֵיינו הַמְשָׁכָה מִשׁוֹרֵשׁ הַנִּשְׁמָה, כְּמַבּוּאֵר לַעֲל, הִיא בְּגִילוי
 5 בְּהַנְּשָׁמָה שְׁבִינָהּ, יֵשׁ לָהּ
 6 לְנִשְׁמָה כְּפִי שֶׁהִיא מְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף
 7 הַכַּח לְהַתְגַּבֵּר עַל נַפְשׁ
 8 הַבְּהִמִית (כְּנֻזָּר לְעֵיל סְעִיף
 9 ד'), וְגַם לְפַעוֹל בּוֹ בְּגוֹף, וְכֵן
 10 בְּנִפְשׁ הַבְּהִמִית, הַפְּירוּר וְהַיְזִיפוּף
 11 (כְּנֻזָּר לְעֵיל סְעִיף ה'),
 12 שְׁבִיבִיל זֶה כְּדִי לְבַרֵר וְלִזְכֹּךְ אֶת
 13 הַגּוֹף וְאֵת הַנִּפְשׁ הַבְּהִמִית יְרִדָה
 14 הַנִּשְׁמָה לְמְטָה. וְכְּמַבּוּאֵר
 15 בְּתַנְיָא⁴⁰, דְּתַמְלִית הַפְּנוּנָה
 16 בְּיְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמְטָה הוּא
 17 (לֹא בְּשִׁבִיל הַנְּשָׁמָה, כִּי הַנִּשְׁמָה
 18 מְצַד עֲצֻמָה לֹא צָרִיכָה תִּיקוֹן אֶלָּא
 19 יְרִידַת הַנִּשְׁמָה הִיא) בְּכַדִי לְבַרֵר
 20 וְלִזְכֹּךְ אֶת הַגּוֹף וְנַפְשׁ
 21 הַבְּהִמִית וְחִלְקוֹ בְּעוֹלָם
 22 כְּמַבּוּאֵר בְּסִפְרֵי הַתְּנִיּוֹ, "כִּי כִלּוֹת
 23 יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם שָׂשִׂים רְבוּא נִשְׁמוֹת
 24 פְּרִטוֹת הֵם כִּלּוֹת הַחַיּוֹת שֶׁל כִּלּוֹת
 25 הָעוֹלָם כִּי בְּשִׁבִילָם נִבְרָא וְכֵל פֶּרֶט
 26 מֵהֵם הוּא כוֹלָל וְשִׂיךְ לוֹ הַחַיּוֹת שֶׁל
 27 חֶלֶק אֶחָד מִשְׁשִׂים רְבוּא מְכֻלּוֹת
 28 הָעוֹלָם הַתְּלוּי בְּנִפְשׁוֹ הַחַיּוֹנִית לְהַעֲלוֹתוֹ
 29 לְה' בְּעֵלְיֵתָהּ, דְּהֵיינו בְּמָה שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ
 30 מְעוֹלָם הַזֶּה לְצוּרֵךְ גּוֹפוֹ וּנִפְשׁוֹ הַחַיּוֹנִית
 31 לְעַבְדוּת ה' כְּגוֹן אֲכִילָה וְשִׁתְיָה
 32 וְדוּמְיָהּ וְדִירָה וְכֵל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ".
 33 וְיֵשׁ לְקֶשֶׁר זֶה עִם מָה שְׁכָתוֹב
 34 הַצִּמְחָה צִדְקָה⁴¹ דְּשְׁבִינָהּ הִיא
 35 בְּבִינָה בְּסוּד וּבְמַלְכוּת (וְזֶה
 36 לְשׁוֹנוֹ שֶׁ: "כָּתַב הַפְּרִדָּס עֵרַךְ שְׁבִיעָה, הַשְּׁבִיעַ תְּצַדֵּךְ עַל הַבִּינָה וְעַל הַסּוּד
 37 וְעַל הַמַּלְכוּת, וְעַל כֵּן הַשְּׁבִיעָה חַי הוּי' שְׁהוּא הַסּוּד הַנִּקְרָא חַי וְהוּא מוֹשֵׁךְ
 38 חַיִּים מִהַבִּינָה וּמִשְׁפִּיעַ אֶל הַמַּלְכוּת..."), דְּזֶה שְׁשְׁבִינָהּ הִיא בְּבִינָה
 39 שְׂיִיף לְהַשְׁבִּיעָה עֲצֻמָה, הַמְשָׁכָה עֵתִיק גִּילוי בְּחִינַת 'עֵתִיק יוֹמִין'
 40 שֶׁהִיא פְּנִימוֹת הַכְּתָר' שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֵשֶׂר הַסְּפִירוֹת וְלַמַּעְלָה מִסְּדֵר הַשְּׂתַלְשֻׁלוֹת

ע' יט [סה"מ תרל"א ח"א ע' רפ]. המשך תרס"ו ע' שכה [תסח]. ובכ"מ. (39) קונטרס ומעין שם. ד"ה הנ"ל תרח"צ(סה"מ שם ע' רמ). (40) פל"ז (מח, ב). (41) "קיצורים והערות" שם ע' נה. (42) ראה זח"ג קעח, ב. תו"א ר"פ לך לך. ובכ"מ. (43) בראשית ב, י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שָׁבַע, דְּלָפִי בִיאוּר אֶחָד קָאֵי זֶה הַמְסַפֵּר שֶׁבַע עַל הַיְסוּד, 2 שֶׁהוּא שְׂבִיעִי מִהַבְיָנָה⁴⁴ כִּפִּי שֶׁמְבַאֵר ה'צַמַח צְדָק' שֶׁ: "וְאֵם מִתְחִיל 3 הַחֲשׁוֹן מִהַבִּינָה עַד הַיְסוּד שֶׁאֵם ז' לְבַר הַמַּלְכוּת". 4 (ז) וְעַל פִּי זֶה יוֹבֵן הַקָּשֶׁר שֶׁל הַשְּׂבֻעָה שְׁמִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ 5 אֵת הַנְּשֵׂמָה שֶׁל כָּל יְהוּדֵי תְּהִי 6 צְדִיק, עִם חוֹדֵשׁ הַשְּׂבִיעִי, 7 יִרְחָא דְשְׂבֻעָתָא, חוֹדֵשׁ הַשְּׂבֻעָה 8 פִּי זֶה שְׂבִירֵאת הָעוֹלָם הַיְתָה 9 בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית 10 הַשְּׁתַּחֲלִיל בְּכ"ה בְּאֵלּוּל, וְהַיּוֹם הַשִּׁישִׁי 11 הוּא יוֹם הָרֵאשׁוֹן דְּחוֹדֵשׁ 12 הַשְּׂבִיעִי, א' בְּתִשְׂרִי הוּא מִפְּנֵי 13 שְׁנֵי טַעְמִים⁴⁵. טַעַם אֶחָד 14 לְהִיּוֹתוֹ אֶחָד כִּיּוֹן שֶׁהָאֵדָם הוּא 15 הַנְּבֵרָא הָאֲחֵרוֹן לְמַעֲשֵׂה 16 בְּרֵאשִׁית⁴⁶, דְּשִׁרְשׁ הַדּוּמָם 17 צוּמַח חֵי הוּא מִתְּהוּ הַנְּעִלָה 18 מֵעוֹלָם הַתִּיקוֹן, וְלִכְּן הַנְּבֵרָאִים 19 שֶׁשׁוֹרְשָׁם מִתְּהוּ נִבְרָאוּ תְּחִילָה 20 וְשִׁרְשׁ הָאָדָם הוּא מִתִּיקוֹן 21 שְׁלִמְטָה מִתְּהוּ וְלִכְּן הָאֵדָם נִבְרָא 22 אַחֲרוֹן. וְהַטַּעַם הַשֵּׁנִי לְבִירֵאת אֵדָם 23 הָרֵאשׁוֹן בְּיוֹם הַשִּׁישִׁי וְלְהִיּוֹתוֹ כִּי 24 הָאֵדָם הוּא קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה 25 בְּרֵאשִׁית⁴⁶ (קְדוּם בְּמַעֲלָה), 26 כְּנֻרְמוּ בְּכַתּוּב 'אֲחֵרוֹ וְקִדְם צִרְתָּנִי' 27 שִׁיעִירַת הָאֵדָם הִיא גַם אַחֲרֵי כָּל 28 הַבְּרִיאָה וְגַם לְפָנֵי כָּל הַבְּרִיאָה, 29 כְּדֵאִתָּא כִּפִּי שְׁמוּבָא בְּגִמְרָא⁴⁷, 30 דְּזֶה שְׂהָאָדָם נִבְרָא בְּסוּף הוּא 31 כְּדֵי שִׁיפְנֵס לְסַעֲוֵדָה מִיַּד 32 כִּשְׁהַכֵּל כְּבוֹר מוֹכֵן, שְׁזֶה מוֹרָה עַל 33 מַעֲלַת הָאָדָם, שְׁכָּל הַבְּרִיאָה 34 הִיא בְּשִׁבִיל הָאָדָם. דְּגַם אִפִּילוֹ 35 הַתְּהוּוֹת הַתְּהוּ שְׁקָדָם לְתִיקוֹן 36 הוּא בְּכַדֵּי שְׁיִהִיָּה בִּירוֹר 37 הַתְּהוּ עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, 38 כְּנֻזְרָ לְעִיל.

(44) "קיצורים והערות" שם ע' סג. (45) בהבא לקמן, ראה לקו"ת מטות פב, ד. שמע"צ פו, ג. אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' תקפא. (46) ברכות סא, א. (47) סנהדרין לח, א. (48) תפלת מוסף דר"ה, מר"ה כז, א. (49) ויק"ר רפכ"ט. פסיקתא דרי"כ פיסקא כג (בחודש השביעי). יל"ש עה"פ (פינחס כט, א) ובחודש השביעי (רמז תשפב). תוד"ה לתקופות – ר"ה ח, א. וראה פרקי דר"א רפ"ח ובהגהות הרד"ל שם. (50) בהבא לקמן – ראה ד"ה זה היום דליל ערב ר"ה ה'תשמ"ב ס"ב (תורת מנחם ספר המאמרים תשרי ע' מא) ואילך. (51) זהר ח"א רכא, ב. ח"ג קז, ב. תקו"ז תנו"ו (צ, ב). וראה אוה"ת וארא ס"ע רלו ואילך. (52) תהלים צה, ו. (53) שם צג, א. פרקי דר"א פ"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כְּרֵאשִׁית, הוּא עַל יְדֵי גִילּוּי שְׂרָשׁוֹ הָאֲמִיתִי שֶׁל הָאָדָם, 1
 2 שֶׁהוּא קָדָם וְנִעְלָה יוֹתֵר לְמַעֲשֵׂה כְּרֵאשִׁית, וְגִילּוּי זֶה הוּא עַל 2
 3 יְדֵי הַשְּׂבוּעָה (כַּנְזָכָר לְעִיל בְּאֵרוּכָה), וְלִכֵּן נִקְרָא חֹדֶשׁ תְּשׁוּבָה 3
 4 יִרְחָא דְשְׂבוּעָתָא. 4
 5 וְעַל דְּרַף זֶה כְּפִי שְׁהִיָּה בְּרֵאשׁ 5
 6 הַשָּׁנָה הֶרְאשׁוֹן, יוֹם בְּרִיאַת אָדָם 6
 7 הֶרְאשׁוֹן הוּא בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה 7
 8 שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שְׂאָז בְּרֵאשׁ 8
 9 הַשָּׁנָה בְּכָל שָׁנָה מְכַתִּירִין יִשְׂרָאֵל 9
 10 [שְׂקָרוּיִין אָדָם, לְפִי שֶׁבְּכָל 10
 11 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ נִיצוּץ 11
 12 מִנְשַׁמַּת אָדָם הֶרְאשׁוֹן, כַּנְזָכָר 12
 13 לְעִיל סְעִיף ג] אֶת הַקְּבִ"ה 13
 14 מִחֹדֶשׁ לְמַלְךְ עֲלֵיהֶם וְעַל כֵּן 14
 15 הָעוֹלָם, שְׂעַל יְדֵי זֶה עוֹשִׂים 15
 16 אֶת הָעוֹלָם דִּירָה לֹו יִתְבַּרְךָ, 16
 17 וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הֵחֲתִירָה 17
 18 וְעִשְׂיִית הַדִּירָה שְׂעַל יְדֵי זֶה, 18
 19 הֵם בְּאוּפֹן נִעְלָה יוֹתֵר מֵאִשֶׁר 19
 20 בְּשִׁנִּים הַקְּדוּמוֹת, שֶׁהִכַּח שֶׁבְּכָל 20
 21 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל עַל זֶה 21
 22 לְפַעוּל אֶת הַחֲתֵרַת הַקְּדוּשׁ כְּרוּךְ הוּא 22
 23 לְמַלְךְ וְלַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם 'דִּירָה' 23
 24 לְאִלּוּקוֹת הוּא עַל יְדֵי שֶׁבְּכָל 24
 25 רֵאשׁ הַשָּׁנָה, הַתְּחֵלַת יִרְחָא 25
 26 דְשְׂבוּעָתָא, נִמְשַׁכַּת מִחֹדֶשׁ 26
 27 הַשְּׂבוּעָה שְׂמִשְׁבִּיעִין אֶת כָּל 27
 28 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל תְּהִי 28
 29 צְדִיק וְכַמּוּבָא לְעִיל שֶׁבְּכָל רֵאשֶׁ- 29
 30 הַשָּׁנָה הוּא עֵמִין יוֹם הַלּוּדֵת' שֶׁל 30
 31 נִשְׁמָה מִחֹדֶשׁ. 31
 32 וְיֵשׁ לוֹמֵר, דְּעַל יְדֵי שְׂאָמֵר 32
 33 אֲדַמּוּ"ר הִזְקֵן אֶת הַדְּרוֹשׁ 33
 34 מֵאִמֵּר הַחֲסִידוֹת מְשִׁבִיעִין אוֹתוֹ 34
 35 תְּהִי צְדִיק בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה, כַּנּוֹכֵר 35
 36 לְעִיל, אֲמִירַת תּוֹרָה (תּוֹרָה 36
 37 אֹור), הַמְשַׁכַּת הַשְּׂבוּעָה 37
 38 בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה הִיא בְּגִילּוּי עוֹד 38
 39 יוֹתֵר. 39
 40 (ח) וְאוּלַי יֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּזֶה 40
 41 שְׂאָמֵר וְיִזְ"ל שֶׁהִטְעַם עַל זֶה 41
 42 שֶׁהָאָדָם נִבְרָא בְּסוֹף הוּא כְּדִי 42
 43 שְׂיִכְנַס לְסִעּוּדָה מְיָד, וְהִכַּל יִהְיֶה 43

(54) לקו"ת דרושים לר"ה ד"ה להבין המשנה (נו, ג). וראה גם שם נח, ב. סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמא, ד [שנב,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁבֵת־חַלַּת הַבְּרִיאָה, הַמְשַׁכֵּת וְגִילוי הַרְצוֹן וְהַתְּעוּגָה הַאלוּקִי
 2 בְּבְרִיאת הָעוֹלָמוֹת הִיְתָה מִצַּד הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲצָמוֹ, כִּי חִפֵּץ
 3 חֶסֶד הוּא⁵⁵, וּבְרַצוֹנוֹ לְהַשְׁפִּיעַ לְנִבְרָאִים, וְהַמְשַׁכֵּת הַרְצוֹן וְהַתְּעוּגָה
 4 בְּבְרִיאת הָעוֹלָם עֲכָשׂוּ הִיא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, דִּישׁ
 5 לֹמֵר, דְּחִילוּק זֶה בֵּין אוֹפֵן
 6 הַהַמְשַׁכֵּת שֶׁל הַרְצוֹן וְהַתְּעוּגָה בְּתַחֲלִיל
 7 הַבְּרִיאָה לְאוֹפֵן הָעֲבוֹדָה עֲכָשׂוּ הוּא
 8 לֹא רַק בְּאוֹפֵן הַהַמְשַׁכָּה (אִם
 9 הַהַמְשַׁכָּה הִיא מִצַּד עֲצָמָה
 10 אוֹ שֶׁהַהַמְשַׁכָּה הִיא עַל יְדֵי
 11 עֲבוֹדַת הָאָדָם) אֲלֵא גַם
 12 בְּהַרְצוֹן וְהַתְּעוּגָה עֲצָמָם
 13 וּמְהוּתָם וְהוֹכְנָם. דְּהַרְצוֹן
 14 וְהַתְּעוּגָה שֶׁבְּבְרִיאת הָעוֹלָמוֹת
 15 שֶׁמִּצַּד "חִפֵּץ חֶסֶד" הוּא
 16 בְּבְרִיאת הָעוֹלָמוֹת, שֶׁעַל יְדֵי
 17 זֶה עַל יְדֵי הַבְּרִיאָה מִתְגַּלֶּה חֶסֶדוֹ
 18 יְתִבְרָךְ⁵⁶, וְהַרְצוֹן וְהַתְּעוּגָה
 19 שֶׁבְּבְרִיאת הָעוֹלָמוֹת שֶׁעַל יְדֵי
 20 עֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא זֶה
 21 שֶׁנִּתְאַוָּה הַקְּב"ה לְהִיּוֹת לוֹ
 22 יְתִבְרָךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים⁵⁷ וְגַם
 23 חֵלֶק מִהַ'תְּאוּה' הוּא וְשֶׁעֲשִׂית
 24 הַדִּירָה תִּהְיֶה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת
 25 הָאָדָם.
 26 וְעַל יְדֵי גִילוי תְּעוּגָה אֲלוּקִי זֶה
 27 בְּבְרִיאת הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהַפְּנוּיָה
 28 בְּבְרִיאת הָעוֹלָמוֹת הִיא
 29 בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם יִמְלָאוּ
 30 וְיִשְׁלִימוּ אֶת הַכוּוֹנָה הַאֲלוּקִית שֶׁל
 31 דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים יֵשׁ כֹּחַ בְּהָאָדָם
 32 (אֲתָם קְרוּיִין אָדָם) לְפַעוֹל
 33 בְּהַבְּרִיאָה וְלַעֲשׂוֹת דִּירָה לוֹ
 34 יְתִבְרָךְ. דְּזֶה שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל
 35 שֶׁהַנְּתִינָת כֹּחַ לְהָאָדָם לְפַעוֹל
 36 בְּהַבְּרִיאָה הוּא גִילוי שְׂרָשׁ
 37 הַנְּשָׂמָה (עֲנִין הַשְּׁבוּעָה), הוּא
 38 בְּנוֹגֵעַ לְהָאָדָם שְׁגִילוֹ שׁוֹרֵשׁ
 39 נִשְׁמָתוֹ מִהוּוָה נִתְיַנֵּת כּוּחַ עֲבוֹרוֹ.
 40 וְהַפְּעוּלָה שֶׁנַּעֲשִׂית בְּהָעוֹלָם

ד. אוה"ת נצבים ע' א'רמב. שם ע' א'רנג. ועוד. (55) מיכה ז, יח. (56) להעיר משעיהוה"א פ"ד. (57) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. (58) עוד ביאור בזה – ראה שיחת ש"פ נצבים וילך תשמ"ט (התוועדות תשמ"ט ח"ד ע' 341 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ב מהמשוף תרס"ו), נמצא, שגם העבודה דאמירת פסוקי
 2 שופרות היא בנוגע לענין עיקרי בשביל האדם.
 3 ויש להוסיף, שזה שעל ידי מצות תקיעת שופר נעשית רק
 4 ההמשכה של התענוג האלוקי בעולמות, והגילוי הוא על ידי
 5 התורה (אמירת פסוקי
 6 שופרות), הוא, מפני ששרש
 7 התורה אמירת הפסוקים הוא
 8 למעלה משרש המצוות
 9 התקיעה בשופר.
 10 ויש לקשר זה עם המבואר
 11 בהמשך הנזכר לעיל⁵⁹,
 12 ההמשך של שנת תרס"ו, ד"ש עוד
 13 מעלה באמירת פסוקי
 14 שופרות, דההמשכה שעל
 15 ידי תקיעת שופר היא רק
 16 האור והגילוי שנמשך
 17 מהעצמות של האלוקות, ועל ידי
 18 אמירת הפסוקים נמשך
 19 העולם העצמי עצמו, דבדוגמת
 20 העליה שיהיה לעתיד.
 21 וזה לשונו בהמשך תרס"ו שם: "...דעל
 22 ידי השופר, הגם שההמשכה היא
 23 מבחינת עצמות אין סוף, בחינת העלם
 24 העצמי כו', מכל מקום אין זה שנמשך
 25 בחינה ומדרגה זו ממש, כי אם להיות
 26 ההמשכה הבחינת האור והגילוי כו',
 27 אבל ענין אמירת שופרות שאחר
 28 מלכויות וזכרונות, הוא המשכת בחינת
 29 ההעלם העצמי שאין סוף ממש כו',
 30 והמשכה זו צריכים בראש בשנה שחל
 31 בשבת גם כן... מבחינת אמיתת הגילוי
 32 שיהיה לעתיד במדרגה העליונה
- ביאור בדרך אפשר
 1 לעיל סעיף ב מהמשוף תרס"ו), נמצא, שגם
 2 העבודה דאמירת פסוקי שופרות היא בנוגע
 3 לענין עיקרי.
 4 ויש להוסיף, שזה שעל ידי מצות תקיעת
 5 שופר נעשית רק ההמשכה, והגילוי הוא
 6 על ידי התורה (אמירת פסוקי שופרות), הוא,
 7 מפני ששרש התורה הוא למעלה משרש
 8 המצוות. ויש לקשר זה עם המבואר בהמשך
 9 הנזכר לעיל⁵⁹, ד"ש עוד מעלה באמירת פסוקי
 10 שופרות, דההמשכה שעל ידי תקיעת שופר היא
 11 רק האור והגילוי שנמשך מהעצמות, ועל ידי
 12 אמירת הפסוקים נמשך העלם העצמי עצמו,
 13 בדוגמת העליה שיהיה לעתיד. ועל פי זה מובן
 14 עוד יותר שגם בראש השנה שחל להיות בשבת
 15 ישנה מעלת העבודה, כי על ידי העבודה
 16 דאמירת פסוקי שופרות גם ההמשכה עצמה
 17 היא המשכה נעלית יותר.
 18 וכיון ששבת הוא ענין
 19 המנוחה והתענוג, גם
 20 העבודה בראש השנה שחל
 21 להיות בשבת, ועל דרך זה
 22 העבודה דערב ראש השנה
 23 בשנה שראש השנה חל בשבת, היא
 24 מתוך מנוחה ותענוג, וזה
 25 פועל גם על כל השנה,
 26 שתהיה כל השנה כולה שנה של
 27 מנוחה ותענוג, ועד לאמיתית
 28 ענין המנוחה - יום שפולו
 29 שבת ומנוחה לחיי
 30 העולמים⁶⁰, כפי שיהיה לעתיד
 31 לבוא, בגאולה השלימה ובקרוב
 32 ממש בעגלא במהירות דידן (לפי
 המושגים) שלנו.
- היא משכה נעלית יותר.
 18 וכיון ששבת הוא ענין המנוחה והתענוג, גם
 19 העבודה בראש השנה שחל להיות
 20 בשבת, ועל דרך זה העבודה דערב ראש השנה,
 21 היא מתוך מנוחה ותענוג, וזה פועל גם על כל השנה, שתהיה שנה של
 22 מנוחה ותענוג, ועד לאמיתית ענין המנוחה - יום שפולו שבת ומנוחה לחיי
 23 העולמים⁶⁰, ובקרוב ממש בעגלא דידן.

(59) בסיומו - ע' תקמ"ז [תשיט ואילך]. (60) סיום וחזותם מסכת תמיד.

המשך ביאור למס' קידושין ליום שישי עמ' 1

- 1 הוא במרחק גדול ביותר, וממשיך לעמוד עד שיעבור מפניו. וכיון
 2 שעבר הלאה והתרחק ממנו ארבע אמות, יושב, ואם נשיא עובר
 3 לפניו, עומד מלפניו מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב הנשיא
 4 במקומו, שנאמר: 'קומו כל העם ונצבו איש פתח אהלו, והביטו
 5 אחרי משה עד באו האהלה', והיינו שעמדו כל העת עד שבא
 6 לאהלה, וזה משום שנשיא היה ואין יושבים עד שישב במקומו.
- שנינו במשנה (כט.), 'כל מצות עשה שהזמן גרמא וכו' - אנשים
 חייבין ונשים פטורות, וכל... שלא הזמן גרמא אהד האנשים ואהד
 הנשים חייבין. הגמרא מביאה ברייתא המבארת משנה זו: תנו
 רבנן: איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא, שנשים פטורות, כגון סוכה,
 ולולב, שזמנם בחג הסוכות, שופר - של ראש השנה, וציצית,
 שזמנה ביום ולא בלילה.

התוועדויות

בס"ד. שיחת יום ג', כ"ו אלול, ה'תשל"ב

– לעסקניות של ישיבת "תומכי־תמימים" ו"בית רבקה" תחיינה –

בלתי מוגה

- 1 א. עומדים אנו בימים האחרונים של חודש אלול, ימים ספורים לפני ר"ה, אשר, בכל שנה יש
- 2 קביעות מיוחדת בנוגע לב' ימי ר"ה, שבה תלוי גם הקביעות של ימי הסליחות בסימומו של חודש
- 3 אלול.
- 4 וכמדובר כמ"פ שאין דבר שהוא במקרה, אלא כל דבר הוא בהשגחה פרטית¹, ובהתאם לכך ישנו גם
- 5 פתגם והוראת הבעש"ט² בנוגע לכל דבר שיהודי שומע או רואה (שאינו במקרה כו'), שבדאי יכול
- 6 ללמוד מזה דבר־מה בנוגע לחייו וחיי משפחתו, ועד לחיי היום יום, בקשר לאופן שבו צריך ויכול ורוצה
- 7 לעבוד את הקב"ה.
- 8 ב. ובהקדמה:
- 9 כללות ענינם של ימי ר"ה הוא – לא רק התחלת השנה, אלא כפי שנקראים בשם "ראש השנה"³,
- 10 והיינו, שכשם שה"ראש" מנהיג את כל הגוף, כך צריך יהודי לקבל החלטות טובות בר"ה בנוגע להנהגתו
- 11 בכל ימות השנה הבאה. ולכן חשוב ויקר ביותר לנצל את ימי ר"ה כדי להתכונן כיצד להיות ולפעול
- 12 במשך כל השנה הבאה.
- 13 ומזה מובן שגם ההכנה לר"ה, בחודש אלול בכללותו ובפרט בימים האחרונים שבו, צריכה להיות
- 14 בהתאם לכך, ויש לייקר ביותר כל חלק – כל שעה – מימים אלו, כיון שבהם תלוי כיצד יהי אופן
- 15 ההנהגה בימי ר"ה, שתהי' לה השפעה על אורח החיים של כל השנה.
- 16 וכשם שהדברים אמורים בנוגע להנהגתו של יהודי, הרי זה חשוב גם בנוגע לברכות שיתן הקב"ה
- 17 במשך כל השנה – שהרי בניי מבקשים ופועלים בר"ה כתיבה וחתימה טובה על כל השנה, וככל
- 18 שהבקשה תהי' עמוקה ולבבית יותר, יתוסף יותר בברכותיו של הקב"ה, כך, שגם ההכנות לר"ה וההנהגה
- 19 בר"ה עצמו פועלים וממשיכים במדה גדולה ומלאה בברכותיו של הקב"ה בכל המצטרך במשך כל השנה.
- 20 ג. ובזה גופא יש ללמוד מהענין המיוחד של שנה זו לגבי כל שאר השנים בנוגע לקביעות דר"ה –
- 21 שהיום הראשון של ר"ה חל בשבת.
- 22 ועוד זאת, שהשנה כולה היא שנת השמיטה:
- 23 בזמן שביהמ"ק הי' קיים היתה מצוה מן התורה שכל שבע שנים תהי' שנה אחת שבה לא צריך –
- 24 ואסור – לעסוק בעבודת האדמה, וכמבואר בספרים⁴ טעם הדבר, כדי שאחת לשבע שנים תהי' שנה שבה
- 25 יהי' יותר זמן להתמסר יותר ללימוד התורה, ולמלא את עצמו בעניני יהדות, טוב וקדושה, וזו תהי'
- 26 נתינת כח שבמשך כל ששת השנים שלאח"ז יוכלו להתעלות בעילוי אחר עילוי בכל הענינים הטובים.
- 27 וגם לאחרי שחרב ביהמ"ק, שאז אי אפשר לקיים את המצוה כיון שחיובה מן התורה הוא רק בזמן
- 28 שביהמ"ק קיים⁵ – הרי זה רק בנוגע לקיום המצוה בגשמיות, אבל לימוד התוכן הרוחני של מצוה זו
- 29 הקשור עם חיי הנשמה, צ"ל אפילו עכשיו, אפילו בגלות ומחוץ לא"י.

(4) ראה ספורנו בהר כה, ב"ד. ועוד.

(5) ראה תורת מנחם – התוועדויות חכ"ד ריש ע' 169. וש"נ.

(1) ראה כש"ט בהוספות סקצ"ט ואילך. וש"נ.

(2) ראה שם סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).

(3) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ.

ד. הלימוד המודגש בקביעות שר"ה חל בשבת:

1
2 כשם שהשינוי ב"ראש" פועל שינוי בכל הגוף, כך גם כשיש שינוי בראש השנה, שחל בשבת, צריך
3 גם כל הגוף – כל ימי השנה – להיות במעמד ומצב של שבת.

4 החילוק בין ימות החול ליום השבת הוא, שבימות החול מרגיש את עצמו יהודי – איש או אשה,
5 נער או זקן – במעמד ומצב של חולין;

6 אבל בבוא יום השבת – מכניסות אותו הנשים בכל בית בהוספה באור ע"י הדלקת נרות בברכה,
7 היינו, שמתחילים את יום השבת בקיום מצותו של הקב"ה שפועלת אור הנראה בעיני בשר, ואור זה
8 מאיר את היום כולו, שיראו מהי מהותו של האדם, וכיצד צריך להיות חיים נכונים וטובים, ולהשפיע
9 על כל סביבתו, ובמיוחד על משפחתו, לילך בדרך הנכונה, ולחיות כפי שאדם – ובפרט יהודי – צריך
10 לחיות, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע לכל הסביבה.

11 ובהקדמה – שציווי זה ישנו בכל הימים ובכל השנים, לאו דוקא בר"ה, ללא נפק"מ באיזה יום חל
12 ר"ה, אלא גם ביום חול של כל השנה; אבל יש חילוק מה אצלו העיקר בגלוי, ומה אצלו העיקר בהעלם.

13 והחילוק הוא: ביום חול – כשמסתכלים בחיצוניות, רואים שעסוקים וטרודים בענייני חולין. אבל
14 ביום השבת – גם כשמסתכלים על חיצוניותו של יהודי, רואים שהוא במעמד ומצב של שבת; הוא לא
15 מתעסק בענייני חולין, ולא עסוק ב"הוי-הא" (ה"שאון") של העולם, ויש לו יותר זמן לעיין בספר, להתמסר
16 למשפחה, ובנוגע לאם ואב – לבחון את הילדים על לימודיהם ואופן הנהגתם,

17 ובמיוחד בנוגע לנשים – כאמור לעיל שיש להם מצוה מיוחדת להתחיל את יום השבת בכך שמאירים
18 אור ע"י מצוה של הקב"ה.

19 ועוד ענין בשבת – שאסור שיהי' ענין של היפך השמחה⁶, ואסור שיהי' ענין של דאגות⁷.

20 וענין זה מחזק את הבטחון של יהודי בהקב"ה, גם כשיש לפעמים קשיים בהנהגה של שמירת שבת
21 ויו"ט, וחינוך הילדים בדרך היהדות, שילמדו בשיבות, ב"בית רבקה" או "בית יעקב" או שאר מוסדות
22 כיו"ב, שבהם מחנכים את הבנות שיגדלו להיות בנות ישראל כשרות, ובפרט כשנמצאים בגלות, ובעיר
23 גדולה, שבה מוקפים יהודים בריבוי אינם יהודים, ונדמה שה"הוי-הא" של העולם עלול לבלוע רח"ל את
24 היהדות, וקשה לשמור על זה כו' – דכיון שהקב"ה צוה שבשבת צריך יהודי להיות בשמחה, וללא
25 דאגות, בודאי יברך הקב"ה כל אחד מישראל, כל אחד מאתנו וכל יהודי במקום שבו נמצא, שלא יצטרכו
26 להתייגע כדי להיפטר מדאגות, כיון שמלכתחילה לא יהיו סיבות לדאגות, וכך יוכלו לחיות חיים רגועים
27 כו'.

28 ה. וכל זה מודגש במיוחד בשנה שיום הראשון של ר"ה חל ביום השבת:

29 קביעות כזו מורה שזוהי שנה שיש בה עבודה ושליחות מיוחדת, להבטיח שהשנה כולה תהי' מוארת
30 ושבתית,

31 – מבלי לטבוע ומבלי להתיירא מה"רעש" שברחוב, ומה"הוי-הא" של ענייני החולין, אלא להדגיש
32 ולבטא באופן גלוי לעין כל, שכאן הולכת אשה ובת ישראל, איש ובן ישראל, שניכר עליהם אפילו
33 בחיצוניותם שאינם מוטרדים מענייני העולם והחולין, בידעם שהקב"ה הוא בעה"ב בכל מקום, וחיי
34 היום-יום ע"פ רצונו של הקב"ה מביאים ברכה והצלחה, ומאירים גם את החיים בעוה"ז, אפילו בגלות
35 ובעיר גדולה כו' –

(6) ראה ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. הובא בתוד"ה מ"ד – (7) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סכ"א. וש"נ.
מו"ק כג, ב. ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד.

1 ושימושכו ברכותיו של הקב"ה שיוכלו לחיות חיים יהודיים, רגועים ומאושרים, בימים האחרונים של
 2 שנה זו, והחל מר"ה – בכל הימים שבשנה הבאה.
 3 ובאופן שנוכח לקיים בה מצות השמיטה (שביתת הארץ), בכל הפרטים ובכל התוקף ("שטורעם")
 4 כפי שהיא מן התורה – עי"ז שבקרוב ממש נזכה לגאולה ע"י משיח צדקנו, שיבנה ביהמ"ק.
 5 ו. זהו בקיצור הלימוד וההוראה מהקביעות של ר"ה בשנה זו שמתחילה ביום השבת.
 6 וההכנה לזה מתחילה כבר בחודש אלול, ובמיוחד בימים האחרונים שבו, ובפרט בזמן הסליחות –
 7 להתכונן לשנה שכל הימים שבה צריכים להיות מוארים, באופן שיהי' ניכר בעולם ענין השבת, שבו אין
 8 עניני חולין, ועושים מכל דבר – קדושה ורוחניות.
 9 וכך מסיימים את השנה מתוך חיזוק הבטחון בהקב"ה, שהוא מכין עבור כל אחד מישראל כתיבה
 10 וחתימה טובה על כל השנה,
 11 ומתוך החלטה תקיפה להתכונן לשליחות המיוחדת של נשי ישראל להדליק בר"ה נר שבת בהוספה
 12 על נר יו"ט, וזו תהי' התחלה טובה שתהי' שנה מוארת ברוחניות ושנה מוארת בגשמיות, שנה מוארת
 13 בנוגע לכל עניני הגוף, ושנה מוארת בנוגע לכל עניני הנשמה,
 14 והנקודה הפנימית – שיהי' נחת יהודי תורני ומואר מכל ילד ומכל הילדים, ולקבל זאת מתוך בריאות
 15 נכונה, ללא דאגות, ובמצב רוח טוב,
 16 ולילך בקרוב ממש לקבל פני משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלמה, ובעגלא דידן.
 17 כתיבה וחתימה טובה לכל אחת מכן בתוככי כלל ישראל, ולסיים את השנה באופן יהודי, שמח ובריא,
 18 ולזכות לשנה מאירה שמחה ובריאה בכל הפרטים, אמן כן יהי' רצון.

בס"ד. שיחת כ"ט אלול ה'תשל"ב, ליל ערב ראש השנה ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

19 א. בכלל ראוי ונכון הדבר, שבשעה שמגיעים אורחים, יש לערוך עבורם קבלת פנים¹.
 20 ובהקדמה – שבנוגע לכל אורח נאמר² "גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכניה", ועאכו"כ
 21 בנוגע ל"אורחים" לשון רבים, ועאכו"כ אורחים חשובים, ועאכו"כ כשמדובר אודות יהודים שעוזבים
 22 את ביתם וגולים למקום אחר כדי לשהות ("פאָרברענגען") עם יהודים נוספים בימים שלכאורה מצד
 23 הטבע הי' צריך כל אחד לרצות להיות דוקא עם בני ביתו, שמזה מובן גודל החביבות שלהם וגודל
 24 העילוי שבזה – הרי הענין דהכנסת אורחים הוא כמ"פ ככה, ועד לאופן שבאין-ערוך.
 25 ולכן, כאן המקום וההזדמנות – לכאורה נוכמבואר בכללי הפוסקים³ שמשמשים בלשון "לכאורה"
 26 גם בענין שנשאר לפי המסקנא, והיינו, שאע"פ שברוב הפעמים אומרים "לכאורה" כשמפריכים את הדבר,
 27 יש גם כמה פעמים שמשמשים בלשון "לכאורה" כשהמסקנא נשאר באופן כזה – לחלוק לכל אחד
 28 כבוד אמיתי הראוי לו, שחלקו הוא עי"ז שנפגשים עמו ביחידות, פנים אל פנים, ולא באופן שכולם
 29 ביחד.

(1) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ח ע' 385. ועוד.
 (2) שבת קכז, א. וש"נ.
 (3) ראה שד"ח כרך ט' כללי הפוסקים סט"ז אות ח'. וש"נ.
 וראה גם תורת מנחם – התועדויות חל"א ע' 173 הערה 3.

1 אבל כיון שזהו ענין בלתי אפשרי מפני הזמן (שהרי האדם הוא מוגבל ומדוד בזמן וכו'), ובפרט
2 להיותו הזמן שלפני וקרוב והכנה לר"ה – בטוחני וודאי הדבר, שכל אחד מהאורחים יחשיב את הפגישה
3 עתה כולם ביחד, כאילו היו מדברים עמו פנים אל פנים וביחידות, במלוא הכבוד והחביבות וכו'.

4 ב. ובפרט שהפגישה כולם יחד היא גם הכנה מתאימה לזמן זה – קודם ר"ה ובתור הכנה לר"ה:
5 רבינו הזקן מדגיש בלקו"ת⁴ בנוגע לפרשת נצבים, ש"פרשה זו קורין לעולם קודם ר"ה".

6 ובכן: ההתחלה והביאור לענין ד"אתם נצבים (קיימים ועומדים) היום"⁵, כדרשת חז"ל⁶ "כיום הזה
7 שהוא קיים... ומאיר כו'" – מתבטא בכך שענין זה הוא באופן ד"כולכם", כולם ביחד, אלא שענין זה
8 נחשב כאילו היו "ראשיכם" בפ"ע, "שבטיכם" בפ"ע ו"זקניכם" בפ"ע, וכן שאר הסוגים שנימנו בכתוב⁵,
9 כל אחד בפ"ע.

10 כלומר: לא מסתפקים בהדגשת הענין ד"כולכם", שאז כבר לא נוגע לכאורה למנות את כל הסוגים
11 בפרטיות, אלא מונים בפירוט כל הדרגות שבבני, מ"ראשיכם שבטיכם" עד לדרגות הפחותות, שעי"ז
12 מתבטאת בגלוי המעלה שיש בדרגא הכי פחותה שנקראת בשם "רגל", שיש בה כל העילוי והחשיבות
13 שיש ב"ראשיכם", ועד שיש בה עילוי גם לגבי "ראשיכם", ובאופן שה"ראש" מכיר מעלה זו ומקבל
14 ממנה תועלת בגלוי.

15 וענין זה מהוה גם הוראה ודרך בנוגע לר"ה:

16 אע"פ שהענין ד"מלכותו ברצון קבלו עליהם"⁷ צריך להיות באופן שכל אחד בפ"ע מקבל עול מלכותו
17 יתברך, שהרי לא שייך לומר שיוצא י"ח ע"י מישהו אחר, אלא צריכה להיות אצלו מסירה ונתינה וקבלת
18 עול מלכות שמים ברצון – הרי זה צ"ל גם באופן ד"כולכם", כולם ביחד.

19 וכמו בהכתרת מלך, שהן אמת שצ"ל ההכתרה ע"י כל אחד ואחד בפני עצמו, אבל ההכתרה אינה
20 יכולה להיות ע"י אחד, אלא אדרבה: בהכרח שתהיי "ברוב עם", כיון ש"ברוב עם (דוקא) הדרת מלך"⁸
21 [והרי "הדרת מלך" אינה ענין בפני עצמו, אלא זהו חלק וענין עיקרי מעניני המלוכה – "מלך ביפיו
22 תחזינה עיניך"⁹], והיינו, שלא זו בלבד שלא די בכך שהיחיד מקבל אותו למלך, אלא יש צורך ברבים,
23 הנה עוד זאת, ברבים גופא, ככל שניתוסף ב"רוב עם", ניתוסף ב"הדרת מלך".

24 ובפרט שקבלת עול מלכות היא ע"י ביטול עצמו, וכפשטות הענין, שהכתרת המלך היא ע"י שאומר
25 למלך שכל אשר יצוה עליו יעשה, מבלי להתחשב כלל במציאות שלו, שזהו ענין ביטול המציאות.

26 ג. ועד"ז בנוגע לענינינו:

27 הפגישה עתה כולם ביחד היא במקום קבלת פנים של כל אחד ואחד בפני עצמו באופן המתאים לו
28 ויותר מזה (שגם ה"אופן המתאים לו" הוא כבר "יותר מהקבלת פני שכינה", ועאכו"כ ה"יותר מזה"),
29 וכאילו ממש הי' הדיבור עם כל אחד בפני עצמו, ככל הפרטים שבזה.

30 ואדרבה – שניתוסף בדיבור שנחשב כאילו הי' עם כל אחד בפני עצמו, בגלל היותו במעמד ומצב
31 שלו ושלי ושל כל המתאספים שנקרא "כולכם", וכפי שמפרש רבינו הזקן בלקו"ת⁴: "לאחדים כאחד".

32 וענין זה ממשיך ומוסיף ומגדיל ברכת ה' – "ברכנו אבינו כולנו כאחד"¹⁰, עד בלי הגבלה ממש,
33 ובאופן שנמשך בפירוט השני ד"ממש", מלשון ממשיות¹¹ – בדבר שיכולים לממש בחוש המישוש,

(4) ר"פ נצבים. (9) ישעי' לג, יז.

(5) ר"פ נצבים. (10) נוסח ברכת "שים שלום" בסוף תפלת העמידה. וראה

(6) פרש"י שם, יב. וראה תנחומא ר"פ נצבים.

(7) נוסח תפלת ערבית. (11) ראה תניא עם לקוט פירושים מרבתינו נשיאינו לרפ"ב

(8) משלי יד, כח. (ע' מד). וש"נ.

1 למטה מעשרה טפחים, בטוב הנראה והנגלה, ככל הפרטים שנכללים בסגנון המסורתי (שכולל את כל
2 הברכות): "כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה",
3 כן תהי' לנו, בתוככי כל ישראל בכל מקום שהם.

4 * * *

5 ד. הענין של הכנסת אורחים כפשוטו (באופן ד"כולנו כאחד", כאמור לעיל) – אף שלא נמנה במנין
6 המצוות בתור מצוה בפני עצמה, הרי זה נכלל במצות "ואהבת¹² לרעך כמוך"¹³ [שזהו ענין עיקרי, ובלשון
7 הגמרא¹⁴: "זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא זיל גמור", או בצד השלילי שבדבר: "דעלך סני
8 לחברך לא תעביד"], שמביאה לידי קירוב הלבבות.

9 ונוסף לזה, יש עוד ענין שמביא לידי קירוב לבבות – כדברי הגמרא¹⁵: "גדולה לגימה שמקרבת".
10 [ולהעיר, שיש ענינים של קירוב לבבות שקשורים עם זמן מסויים בשנה, כמו מצות "משלוח מנות"
11 בפורים, כמבואר בספרי טעמי המצוות¹⁶ שענינה קירוב הלבבות; אבל מצות הכנסת אורחים אינה בזמן
12 מסויים בשנה [ואדרבה: ע"פ המסופר אודות אברהם אבינו, שהי' מכניס-אורחים הראשון, "אחד הי'
13 אברהם"¹⁷ – הי' רצונו לעסוק בהכנסת אורחים בכל יום, עד כדי כך, שאם לא בא הדבר בפועל (מאיזו
14 סיבה שתהי', שאינה תלוי' בו כלל וכלל), גרם לו הדבר היפך התענוג לגמרי, כמסופר במדרשי חז"ל¹⁸].
15 וכן הענין ד"גדולה לגימה שמקרבת" אינו קשור עם זמן מסויים].

16 והרי הענין ד"גדולה לגימה שמקרבת" הוא לאו דוקא בנוגע לאורח, כך, שהם שני ענינים בפני עצמם:
17 הכנסת אורחים אינה קשורה עם לגימה דוקא (כמדובר פעם בארוכה בשם רבינו נשיאנו¹⁹), ולגימה אינה
18 קשורה עם אורח דוקא, שהרי ענין זה יכול להיות אפילו כשבאים למקומו ומביאים אליו לשם את
19 הלגימה.

20 [ואע"פ שהלימוד ד"גדולה לגימה שמקרבת" הוא מ"מ"ש²⁰ "על דבר אשר לא קידמו אתכם בלחם
21 ובמים", שנאמר בנוגע לענין שדומה להכנסת אורחים – הרי תוכן הענין בזה הוא הקירוב שנעשה ע"י
22 הלגימה, שזהו ענין שבטבע בני-אדם, גם אם אין זה באופן של הכנסת אורחים, אלא באופן שהאורח
23 מכבד את בעה"ב, או ששני בעלי-בתים נפגשים במקום מסויים ששם יש "לגימה" שמקרבת אותם זל"ז].

24 ולכן, כשבאים שני הענינים (הענין של "הכנסת אורחים" והענין של "לגימה שמקרבת") ביחד – אזי
25 ניתוסף ביתר שאת וביתר עוז בכל הענינים הטובים והנעלים וכו' בענין של הכנסת אורחים בפ"ע ובענין
26 ה"לגימה שמקרבת" בפ"ע, ובמיוחד – גם בתוצאה והתועלת שבזה עד לענין של פועל, כאמור לעיל,
27 בנוגע להכנה לר"ה באופן ד"נצבים היום כולכם", וקבלת עול מלכותו ית' "ברוב עם הדרת מלך", שעי"ז
28 נמשך גם הענין ד"ברכנו אבינו" באופן הכי נעלה.

29 ה. וישנו ענין שלישי, שעל ידו ניתוסף בכל הנ"ל ביתר שאת וביתר עוז:

30 ע"פ המבואר בתניא פרק "לב", הנה הענין ד"ואהבת לרעך כמוך" – שזוהי השלימות בקירוב הלבבות
31 – נעשה עי"ז ש"עושים גופם טפל ונפשם עיקר", כי מצד הנשמה – "כולן מתאימות ואב א' לכולנה".
32 ומצד זה ניתוסף בענין קירוב הלבבות – שנעשים לב אחד ומציאות אחת: "יחידה (למטה, שפועלת)

16 ראה מנות הלוי למג"א ט, טז. ועוד.

17 יחזקאל לג, כד.

18 ראה פרש"י ר"פ וירא.

19 ראה תורת מנחם – התועדויות חנ"ג ריש ע' 153. וש"נ.

20 תצא כג, ה.

12 קדושים יט, יח.

13 רמב"ם הל' אבל רפ"ד. וראה גם אנציק' תלמודית (כרך

ט) ערך הכנסת אורחים בתחלתו (ע' קכו).

14 שבת לא, א.

15 סנהדרין קג, סע"ב ואילך.

לייחדך" 21 (למעלה), באופן ד"תמתי" 22, מלשון תמימות 23, שפועלת תמימות גם למעלה, כיון שלולי זאת 1
 הרי זה כביכול חצי גוף, כהתורה הידועה 24 בענין "שתי חצוצרות כסף" 25, שקשור גם עם ר"ה שהו"ע 2
 הנסירה וכו', כמבואר בארוכה בכ"מ 26.

ו. זוהי ההכנה והכלי שבני עושים למטה, ועי"ז ממשיכים אח"כ מלמעלה שהקב"ה מקבל את 4
 ההכנה – כפי שביקש מבני "שתמליכוני עליכם" 27, ומקבלה בתענוג ובשלימות התענוג, כמבואר בענין 5
 תקיעת שופר 28.

ואח"כ נמשך במילא – ללא השתדלות נוספת, כיון ש"כל מלאכתך עשוי" 29 – באופן ש"כל הנותן 7
 בעין יפה נותן" 30, דכיון ששלימות התענוג למעלה היא בגלוי, הנה מצד זה שמעלה ומטה שוין, הרי זה 8
 בגלוי גם למטה, כך, שיש לבני שנת תענוג בכל הפרטים, וגם ההכנה לזה בערב ר"ה היא באופן כזה. 9
 וכאמור לעיל שנמשכת ברכה בטוב הנראה והנגלה, ובגשמיות וברוחניות גם יחד, ומתוך שמחה וטוב 10
 לבב, ועד ל"שמחת עולם על ראשם" 31, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובקרוב ממש. 11

* * *

ז. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א). 13

* * *

ח. הענין בתורה 32 – בא גם בהמשך להמדובר לעיל אודות ב' הענינים שפועלים קירוב הלבבות 15
 באופן ד"כולנו כאחד": הכנסת אורחים בפני עצמה ולגימה בפני עצמה, ועאכו"כ כשבאים שניהם ביחד; 16
 ונוסף לזה ישנו ענין העולה על כולנה – ענין התורה, כמ"ש הרמב"ם בסוף הלכות חנוכה ש"כל התורה 17
 ניתנה לעשות שלום בעולם", היינו, שכל ענין נתינת התורה, ונתינת התורה כולה, הוא כדי לפעול את 18
 הענין של קירוב הלבבות, ועד לאופן של "שלום", שיש בו גם הפירוש של שלימות 33, היינו, שקירוב 19
 הלבבות נעשה גם באופן של שלימות בדבר. 20

ואעפ"כ, הי' הסדר עתה שהלגימה באה בתור הקדמה לאמירת התורה, כיון שענין התורה הוא למעלה 21
 גם מהענין דעשיית שלום, כמשנ"ת פעם בארוכה 34 הדיוק במאמר חז"ל ש"כל התורה ניתנה לעשות שלום 22
 בעולם", שהתורה מצד עצמה היא למעלה מהעולם ולמעלה מעשיית שלום בעולם, אלא שנתינתה 23
 ("התורה ניתנה") למטה – כפי ש"למצרים ירדתם" 35, ובאופן של התקשרות והתלבשות כו' עד שרואים 24
 את הלבוש [וכמו בענין "שנים אוחזין בטלית" 36: "שנים" כפשוטו ו"טלית" כפשוטו, והסברות שבענין 25
 זה כפשוטם, ועאכו"כ ע"פ פנימיות הענינים 37] – הרי זה כדי "לעשות שלום בעולם"; אבל התורה מצד 26
 עצמה היא ענין נעלה יותר שלא בערך. 27

(21) נוסח הושענות ליום ג' דחה"ס.

(22) שה"ש ה, ב.

(23) מצו"צ עה"פ. וראה שהש"ר עה"פ.

(24) בספרו אור תורה (מה, ד ואילך). הובא באוה"ת תשא שם ע' א'תמת (וראה אוה"ת בהעלותך ע' שסט). ונת' בארוכה באוה"ת לתהלים (יהל אור) ס"ע שנו ואילך. המשך תער"ב פרק שפד ואילך (ח"ב ע' תשע [ח"ד ע' א'סז] ואילך).

(25) בהעלותך יו"ד, ב.

(26) ראה יהל אור שם ס"ע שסג.

(27) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(28) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נו, ג ואילך. סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמא [שנב], ד ואילך. רמה [שנט], ד ואילך.

ובכ"מ.

(29) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סכ"א. וש"נ.

(30) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

(31) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

(32) אמירת מאמר חסידות (המו"ק).

(33) ראה גם לקו"ת ראה ל, רע"ג. וש"נ.

(34) ראה שיחת ש"פ פינחס ס"ז (תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 98).

(35) שבת פח, סע"ב.

(36) ב"מ בתחלתה.

(37) ראה סה"מ תרפ"ט ע' רכה. וש"נ. ובארוכה – רשימת "שנים אוחזין בטלית" (קה"ת תשנ"ו).

- 1 אלא שאעפ"כ צריכה להיות פעולת התורה בעולם, וכפי שמרבים לדבר לאחרונה³⁸ ש"כיבוש" העולם
2 צ"ל ע"י התורה, אלא שענין זה נעשה בדרכי נועם ודרכי שלום, ללא קשיים וכו' וכו'.
- 3 ובנוגע לעניננו:
- 4 אמירת ענין של דברי אלקים חיים מרבותינו נשיאינו, ועאכו"כ כשיהודים מתאספים בעקבתא
5 דמשיחא, שאז הענין שהזמן גרמא הוא הפצת המעיינות חוצה – הו"ע חיובי מצד עצמו, ללא צורך
6 בטעמים נוספים; אלא שאעפ"כ ניתוסף בזה גם הענין ד"לעשות שלום בעולם".
- 7 וכפי שמבאר רבינו הזקן³⁹ במארוז⁴⁰ "כל העוסק בתורה כו' משים שלום בפמליא של מעלה
8 ובפמליא של מטה, שנאמר⁴¹ או יחזק במעווי יעשה שלום לי שלום יעשה לי" (ב"פ שלום) – שקאי על
9 השלום בנוגע לנפש האלקית ונפש הבהמית, וכן בנוגע לכללות בני" עם כללות העולם.
- 10 ט. והנה, אע"פ שהתורה היא למעלה מכל הענינים, אעפ"כ, "גדול לימוד שמביא לידי מעשה"⁴² –
11 החל מה"בכך" בעניני תורה, "לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא"⁴³, ועדיין אין זה מספיק, אלא צריך
12 להביא לידי מעשה – ש"המעשה הוא העיקר"⁴⁴ – בקיום המצוות במעשה בפועל.
- 13 וענין מיוחד בזה בנוגע לשנה זו, שנוסף על הקביעות דיום טוב של ר"ה שחל להיות בשבת, הרי זה
14 גם ר"ה של "שנת השבע", "שנת השמיטה", שבה ניתוסף מצוה מיוחדת – מצות שמיטה.
- 15 ואע"פ ששנת השמיטה מתחילה מר"ה של השנה השביעית – יש ענין שצריך להעשות בערב ר"ה:
16 בנוגע לעריכת פרוזבול בקשר לשמיטת כספים – כותב רבינו הזקן בשו"ע שלו בהלכות הלואה⁴⁵:
17 "וזמן הפרוזבול הוא לכתחלה בסוף הששית לפני ר"ה של שביעית" (כפי שממשיך אריכות הביאור
18 בדבר, כדלקמן ס"י), והרי הזמן של "סוף הששית" לאמיתתו הוא ערב ר"ה.
- 19 ובכן: זהו ענין של הלכה לפועל – כאמור לעיל ש"לימוד מביא לידי מעשה" – שמחר במשך היום
20 יעשה כל אחד ענין הפרוזבול.
- 21 ובפרט ע"פ דברי רבינו הזקן⁴⁶ שעשיית פרוזבול "הוא דבר .. (ש)קל לתקן לקבץ שלשה אנשים
22 כשרים שהם בית דין ולומר להם כו" – כפי שמביא הנוסח שכולל תיבות ספורות בלבד, וגם קיבוץ
23 הב"ד אין בו קושי, כיון שבערב ר"ה מתפללים בלאה"כ בציבור, ולאחרי התפלה עורכים התרת נדרים,
24 בפני שלשה (לכל הפחות)⁴⁷, וכיון שזהו ב"ד, יכולים מיד לצרף גם את ענין אמירת נוסח הפרוזבול (כפי
25 שכבר דובר פעם בארוכה⁴⁸, אבל בכל פעם שמגיע זמנו של ענין מסויים, צריך לחזור ולהזכירו, ע"ד
26 ש"משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום .. הלכות חג בחג"⁴⁹).
- 27 ולכן, אלו שנמצאים כאן וכבר יודעים מזה (עכ"פ עכשיו), מסתמא ימסרו לאלו שעדיין אינם יודעים
28 – שבסוף שנה הששית לפני ר"ה של שביעית, צריך לומר את הנוסח שפועל את ענין הפרוזבול.
- 29 י. וע"פ המדובר כמ"פ⁵⁰ אודות גודל הדיוק בשו"ע של רבינו הזקן – יש לבאר דיוק הלשון ש"זמן
30 הפרוזבול הוא לכתחלה בסוף הששית לפני ר"ה של שביעית":
- 31 לכאורה יש כאן כפל לשון, ומספיק לומר אחד מב' הלשונות: "בסוף הששית", או "לפני ר"ה של
32 שביעית"?

(38) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 61. וש"נ.
(39) לקו"ת מטות פה, ד ואילך.
(40) סנהדרין צט, ב.
(41) ישע"י כז, ה.
(42) קידושין מ, ב. וש"נ.
(43) יומא כו, א.
(44) אבות פ"א מ"ז.
(45) חו"מ סל"ו.
(46) שם סל"ה.
(47) ראה אנציק' תלמודית (כרך יא) ערך התרת נדרים ס"ד (ע' שמב ואילך). וש"נ.
(48) ראה שיחת ש"פ תבוא, כ"א אלול תשכ"ה ס"ה (תורת מנחם – התוועדיות חמ"ד ע' 298 ואילך). וש"נ.
(49) מגילה בסופה.
(50) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ח ע' 331. וש"נ.

1 ובפשטות מתאים יותר הלשון "לפני ר"ה של שביעית", שמבאר הן את זמן הפרוזבול והן את הטעם
 2 לעשיית הפרוזבול בזמן זה דוקא, כי:
 3 רבינו הזקן ממשיך לבאר בארוכה, "שמשינכנסה שנת השביעית אסור לתבוע חוב, שנאמר⁵¹ לא יגוש
 4 את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה', מיד שקרא שמיטה לה' לא יגוש, אלא כשהלוה פורע לו מעצמו,
 5 אינו צריך לומר משמט אני כמו שצריך לומר אחר שביעית, שנאמר⁵¹ וזה דבר השמיטה שמוט וגו',
 6 שצריך לדבר השמיטה השמטה בפה".
 7 ולכן נוגע להדגיש שזמן הפרוזבול צ"ל "לפני ר"ה של שביעית", שלשון זה מבאר הן את הזמן והן
 8 את טעם הדבר, כיון "שמשינכנסה שנת השביעית אסור לתבוע חוב".
 9 אבל אינו מובן: מדוע מוסיף ומקדים שצ"ל "בסוף הששית"?
 10 יא. ויש לומר הביאור בזה:
 11 "לפני ר"ה של שביעית" – יכול להיות גם זמן רב לפני ר"ה; ולכן מוסיף רבינו הזקן "בסוף הששית"
 12 – שיש לאחר את זמן עשיית הפרוזבול לסוף שנה הששית.
 13 וטעם הדבר:
 14 התקנה דפרוזבול היא – בגלל ש"ראו חכמים שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברים על מ"ש
 15 בתורה⁵² השמר לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וגו'⁵³.
 16 וכיון שפרוזבול מועיל רק על הלוואות שכבר נעשו, אבל לא על הלוואות שיהיו לאח"ז, והרי אין
 17 אדם יכול לדעת מתי יבקשו ממנו הלוואה – הנה אם יעשה פרוזבול (לא בסוף הששית, אלא) באמצע
 18 שנה הששית, יהי זה אמנם "לפני ר"ה של שביעית", אבל עדיין לא הובהרו כל הענינים, שהרי יתכן
 19 שלמחרת עשיית הפרוזבול יבקשו ממנו הלוואה, שאז יצטרך לקיים את ציווי התורה "אם כסף תלוה גו'
 20 את העני עמך"⁵⁴, ויימנע מלהלוותו בגלל השמיטה.
 21 ולכן לא מסתפק רבינו הזקן לכתוב שזמן הפרוזבול הוא "לפני ר"ה של שביעית", אלא מוסיף שהזמן
 22 לכתחילה (ביתר הידור) הוא "בסוף ששית", שע"ז מבטיחים את התועלת שבתקנה זו בכל הפרטים, כך,
 23 שלא יהי צורך לעשות פרוזבול פעם נוספת.
 24 ועפ"ז מובן שזהו ענין שקשור במיוחד עם ערב ר"ה (כאמור לעיל), ולכן הרי זה ענין שהזמן גרמא,
 25 ומצוה להזכיר על זה.
 26 יב. ויה"ר שמענין השמיטה בנוגע לכספים – נבוא בקרוב ממש לקיים גם שמיטת קרקעות, ומן התורה.
 27 ויהי זה באופן ד"גיבורי כח גו' לשמוע בקול דברו"⁵⁵, כדאיתא במדרש⁵⁶ שקאי על שומרי שביעית.
 28 ויקויים גם מ"ש במדרש תהלים על הפסוק⁵⁷ "שבת שבת יעקב", שע"י שמירת שמיטת קרקעות באה
 29 הגאולה, והיינו, שאע"פ שלדעת כמה פוסקים שמיטת קרקעות בזמן הזה היא רק מדרבנן⁵⁸, ה"ה פועלת
 30 את ענין הגאולה כפי שהוא מן התורה: "שבת שבת יעקב" – גאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש.
 31 וכיון שזוהי שנה שתחילתה בשבת, ש"כל מלאכתך עשו"²⁹, ללא ענינים של טירחא – תהי' זו שנה
 32 של תענוג, וגם שנה של גאולה, בגשמיות וברוחניות גם יחד, ע"י משיח צדקנו.

* * *

(56) ויק"ר ותנחומא ר"פ ויקרא.

(57) תהלים פה, ב.

(58) ראה גיטין לו, א ובנ"כ ובמאירי שם. מפרשי הרמב"ם

הל' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ה. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות

חס"ט ע' 284. וש"נ.

(51) פ' ראה טו, ב.

(52) שם, ט.

(53) שו"ע אדה"ז שם סל"ד.

(54) משפטים כב, כד.

(55) תהלים קג, כ.

- 1 יג. נזכר לעיל במאמר⁵⁹ אודות ביאור הצ"צ⁶⁰ (בעל יום ההולדת דערב ר"ה) בענין "משביעין אותו"⁶¹
 2 שבהתחלת ספר התניא [וכאמור לעיל⁵⁹ שהצ"צ סיפר שבר"ה הראשונה לחייו אמר רבינו הזקן דרוש
 3 משביעין אותו, ותוכנו ג' פרקים הראשונים של ספר התניא], שמביא ש"בגמרא בנדה דף ל' סע"ב למדו
 4 השבועה מהפסוק בישעי⁶² בי נשבעתי יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב כי לי תכרע כל ברך תשבע כל
 5 לשון".
- 6 ולכאורה: כשמעינים בגמרא, רואים ששם הובא רק סיום הפסוק: "כי לי תכרע כל ברך תשבע כל
 7 לשון", אבל לא הובא התחלת הפסוק: "בי נשבעתי"?
 8 יד. ויובן בהקדים מעלת השבועה ד"בי נשבעתי":
- 9 בענין "בי נשבעתי", מבאר הצ"צ⁶³ (ע"פ מ"ש בזהר⁶⁴) שקאי על בחי' עתיקא קדישא, שזוהי בחי'
 10 שלמעלה מכל עניני גילויים, ולמעלה מכל ענין של שם כו', שלכן נאמר "בי" סתם, ולא נתפרש מי הוא
 11 (כמבואר בכ"מ בארוכה⁶⁵).
- 12 והענין ד"בי נשבעתי" הוא הנתינת־כח מלמעלה לענין ד"תשבע כל לשון" בנוגע לכל אחד מישראל,
 13 ללא חילוק, מ"ראשיכם שבטיכם" עד לדרגא הכי פשוטה של פשוט שבפשוטים, שלא זו בלבד שביכלתו
 14 להתנהג ע"פ השבועה שמשביעין אותו, אלא שמתנהג כן בפועל כו'⁶⁶, וכידוע⁶⁷ בענין "כמים הפנים
 15 לפנים כן לב האדם לאדם"⁶⁸, שהנהגתו של יהודי למטה היא בהתאם לפעולת אדם העליון למעלה.
- 16 ולכן הרי זה גם באופן של שובע – כפירוש השני ב"משביעין" שמביא הצ"צ⁶⁹ – שענין השובע מורה
 17 שהדבר נעשה בשלימותו כו'.
- 18 וכן גם הפירוש השלישי ד"משביעין" שהוא מלשון שביעני⁷⁰, כלשון הכתוב⁷¹ "שבע ביום הללתיך",
 19 והיינו, שאין זה ענין שנעשה באופן חד־פעמי, אלא כמה פעמים, "שבע (פעמים) ביום", שכולל את כל
 20 היום כולו,
- 21 – וע"ד מ"ש⁷² "ימלא פי תהלתך כל היום תפארתך", וכדאייתא בגמרא⁷³ שאמירת הברכה צריכה
 22 להיות באופן שפיו ממולא בתהלת ה', ועד"ז מובן בנוגע ל"כל היום תפארתך", וכן "שבע ביום הללתיך",
 23 שזהו באופן שכל היום ממולא בזה –
- 24 שבוה מודגשת השלימות שבעשיית הדבר עוד יותר מאשר בענין השובע, שיכול להיות גם באופן
 25 חד פעמי.
- 26 ועד כפי שמבאר הצ"צ⁷⁴ הענין ד"שבע" כפי שהוא בנוגע לגילוי הנשמה – שבכללות ענין הנשמה
 27 שנקרא "בצלמנו"⁷⁵, הנה הצ' ד"צלם" קאי על כחות הגלויים (ט' כחות כפי שכלולים מיו"ד), והל' ומ'
 28 ד"צלם" קאי על כחות המקיפים דחי' ויחידה, שהם שבע כחות כפי שכל אחד כלול מיו"ד שמספרם ל'
 29 ומ'⁷⁶.
- 30 טו. וע"פ ביאור הצ"צ בגודל מעלת הענין ד"בי נשבעתי", מובן בדרך־אגב גם מדוע בגמרא הובא
 31 רק "תשבע כל לשון" שבסיום הפסוק, ולא "בי נשבעתי" שבהתחלת הפסוק:

(68) משלי כז, יט.
 (69) שם ס"ע נז ואילך.
 (70) שם ע' נח ואילך.
 (71) תהלים קיט, קסד.
 (72) שם ע"א, ה.
 (73) ברכות נא, רע"א.
 (74) שם ע' סו.
 (75) בראשית א, כו.
 (76) ראה לקו"ת תצא לו, סע"ג ואילך. וש"נ.

(59) פ"ג ואילך (שם ס"ע 288 ואילך). וש"נ.
 (60) "קיצורים והערות" לתניא ע' מח.
 (61) נדה ל, ב.
 (62) מה, כג.
 (63) שם ס"ע נב ואילך.
 (64) ח"ג קל, א.
 (65) ראה גם לקו"ת ר"פ ויקרא. פניחס פ, ב. ובכ"מ.
 (66) ראה גם שם ס"ע סו ואילך.
 (67) ראה תניא פמ"ו ואילך.

1 כיון ש"בי נשבעתי" קאי על דרגא נעלית ביותר – אין מקום לפרש זאת בגלוי בגמרא, נגלה דתורה,
2 ששם מובא רק מה שנוגע לפועל – "תשבע כל לשון".

3 ורק בפנימיות התורה, שמבארת ומגלה גם את הענינים שהיו עד אז בהעלם ובפנימיות, מובא בגלוי
4 גם הסיבה שבגללה יכול להיות הענין ד"תשבע כל לשון" – "בי נשבעתי".

5 טז. והנה, בין "בי נשבעתי" (שבהתחלת הפסוק) ל"תשבע כל לשון" (שבסיום הפסוק) – נאמר "כי
6 לי תכרע כל ברך".

7 ומביא ה"צ"צ⁶⁰ פירוש רש"י על הפסוק בישע"י: "בי נשבעתי ויצא מפי צדקה – לקבל כל השבים
8 אלי, דבר דברתי ולא ישוב, מהו הצדקה אשר יצאת מפי – כי לי תכרע כל ברך, ואני אקבלם, כענין
9 שנאמר⁷⁷ כי אז אהפוך אל עמים וגו'".

10 והיינו, שנוסף על הענין ד"משביעין אותו" (כפי שלמדים ממ"ש "תשבע כל לשון") בנוגע לבני"י –
11 ישנו הענין ד"לי תכרע כל ברך" גם בנוגע לאוה"ע, כפי שיהי' המעמד ומצב דשלימות העולם, שיקויים
12 היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד", שענין זה יהי' – כפסק הרמב"ם⁷⁸ –
13 לאחרי שיבוא משיח צדקנו, וילחם מלחמות הוי' וינצח, ויבנה בית המקדש במקומו ויקבץ נדחי ישראל.

14 והענין ד"לי תכרע כל ברך" אצל אוה"ע נעשה ע"י הענין ד"תשבע כל לשון" אצל בני"י – ש"רוממו
15 מכל לשון"⁷⁹, שהם למעלה מכל הלשונות, כיון שענין ה"לשון" הוא אצלם באופן שמנצלים אותו בעיקר
16 לענין ד"תשבע כל לשון", וכך מתחיל יהודי את חייו, שמיד כשנולד, "משביעין אותו, שנאמר . . תשבע
17 כל לשון, זה יום הלידה"⁶¹, ורק לאח"ז באים שאר הענינים בדרך טפל (ע"ד מארו"ל⁸⁰ "לא הי' העולם
18 ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא בשביל המשכן ובשביל בית המקדש", ורק לאח"ז יש אפשרות גם
19 לעולם להשתמש בו).

20 יז. ועפ"ז מובן גם עד כמה מופרך ומושלל הענין של "מיהו יהודי",

21 וכמדובר כמ"פ שהלואי היו יכולים להשתמש ב"לשון" כדי לדבר רק אודות עניני טוב וקדושה,
22 להוסיף בטוב גופא, עד לתכלית שלימות הטוב (ע"ד המבואר באגה"ק⁸¹ בנוגע למעמד ומצב דלעת"ל),
23 ללא צורך לדבר אודות ענינים שאין להם מציאות, ורק כדי שיוכל להיות ענין של בחירה חפשית, "ובחרת
24 בחיים"⁸², מצד עצמך, נראה כאילו יש בזה איזה תוכן, אע"פ שהוא היפך המציאות, היפך השכל, היפך
25 היושר והצדק, וכמדובר כמ"פ שזהו ענין שהוא לא רק נגד בני"י, אלא גם נגד גויים, להבדיל.

26 ובעמדנו בסיום השנה, הנה יה"ר – כנוסח הרגיל – ש"תכלה שנה" עם כל עניני היפך הברכה שבה,
27 כולל גם ענין הנ"ל,

28 – ובפרט שהוא ענין שאין בו כל מציאות, כאמור, אלא רק כדי לבלבל יהודי לחיות חיים רגועים
29 – עד כמה שיכולים להיות רגועים במשך זמן הגלות של חושך כפול ומכופל, הן בחוץ-לארץ והן
30 בארץ-הקודש, שהרי נמצאים עדיין קודם כל ההתחלות של "אתחלתא דגאולה"⁸³, כפי שרואים במוחש
31 מהבלבולים שלא היו כמותם מעולם, עד לבלבול הכי אחרון מהענין של "מיהו יהודי" –

32 ו"תחל שנה וברכותי",

33 ובאופן שיקויים בפועל כבר בערב ר"ה, ש"ערב" פירושו גם שהוא טפל אל העיקר שבא לאח"ז, כך,
34 שערב ר"ה הוא טפל והכנה לר"ה, ולכן מתחיל כבר בערב ר"ה הענין ד"תחל שנה וברכותי",

(81) סכ"ו (קמה, סע"א). קו"א קס, א.

(82) נצבים ל, יט.

(83) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ח ע' 36. וש"נ.

(77) צפני"ג, ט.

(78) ה' מלכים ספ"א.

(79) נוסח קידוש ליו"ט.

(80) שמו"ר רפ"ה. וש"נ.

1 ויומשכו הברכות "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"⁸⁴,

2 ובאופן שבכל מקום שנמצאים בניי "שכינה עמהם"⁸⁵, שנאמר⁸⁶ "עמו אנכי", ובמילא תהי' גם

3 היציאה מהגלות באופן ד"ושב הוי' אלקיך את שבותך"⁸⁷, וכמובא בפירושו רש"י ש"הכתיב גאולה לעצמו

4 שהוא ישוב עמהם", עם כל בניי ועם כל אחד ואחד מישראל, באופן שאפילו יהודי אחד לא ישאר

5 בחושך הגלות, ובמילא לא ישאר גם בגלות כפשוטו,

6 ונכנסים לשנה החדשה מתוך ריקוד לקבל פני משיח צדקנו בשמחה ובטוב לבב, ולמטה מעשרה

7 טפחים, הם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם.

8 [ניגנו ניגון שמחה. אח"כ אמר: כיון שהתחילו בנוגע לעולים חדשים ואורחים חדשים – ניגנו

9 מהעולים החדשים ניגון שהביאו משם. וניגנו הניגון "אי וואדיע מיא כו", וכ"ק אדמו"ר שליט"א עודד

10 את השירה בחזקה].

* * *

11

12 יח. דובר לעיל (ס"ט) שנוסף על החידוש בקביעות השנה הבאה שיום טוב של ר"ה חל להיות בשבת,

13 ישנו ענין נוסף, שזהו ר"ה של שנה השביעית, שנת השמיטה.

14 וכמדובר כמ"פ בנוגע לכמה מצוות התלויות בזמן ומקום, שאע"פ שקיום המצוה כפשוטה אינו שיין

15 שלא בזמנם ושלא במקומם, מ"מ, ישנו גם אז פנימיות הענין של המצוה, ועד"ז בנוגע לחובת הלבבות,

16 בהלכות הנפש, שיכולים ללמוד מהמצוה, כיון שהתורה היא נצחית⁸⁸, וכמו בלימוד הלכות המצוה,

17 ולדוגמא: לימוד הלכות קרבן עולה, שאפילו כשלומד בלילה ובחוץ לארץ, והוא לא כהן⁸⁹, הנה לא זו

18 בלבד שמקיים תלמוד תורה, אלא כדברי הגמרא⁹⁰ "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה", ועד"ז

19 בנוגע לכל המצוות, כולל גם מצות שמיטה – לא רק שמיטת כספים, אלא גם שמיטת קרקעות, ששייכת

20 אפילו בחוץ לארץ ואפילו ליהודי שאין לו קרקע וכו'.

21 ומובן, שפנימיות הענינים והלימוד בנוגע לחובת הלבבות וכו' – נלמד מפשטות הענינים כפי

22 שמשתקפים בנוגע להלכה למעשה.

23 יט. והענין בזה:

24 בשנת השמיטה – נאסרה רק עבודת האדמה, ובעבודת האדמה עצמה (שיש בה כמה דרגות) – רק

25 ענינים הקשורים עם חריש וקציר, כמ"ש⁹¹ "בחריש ובקציר תשבות", ובזה יוצא י"ח קיום מצות

26 השמיטה. משא"כ בשבת אסור לא רק חריש וקציר, אלא מלבדם יש עוד ל"ז מלאכות שאסורות מן

27 התורה, ומלבד המלאכות שנקראים "אבות", יש גם "תולדות" וכו'. וכיון שבשבת אסורים כל המלאכות,

28 נמצא, ששבת כולל את כל הענינים של שמיטה.

29 וכיון ששבת ושמיטה הם שני ענינים שונים, והראי', שיש יום טוב של ר"ה שחל להיות בשבת שלא

30 בשנת השמיטה, הרי מובן, שביוט של ר"ה שחל בשבת בשנת השמיטה, יש הוספה בדבר. ולכאורה

31 אינו מובן: מהי הוספה בדבר – בה בשעה ששמיטה היא רק "בחריש ובקציר", ואילו שבת אסור בכל

32 המלאכות, כך, שזה הרבה יותר מאשר "בכלל"⁹² מאתיים מנה! ?

(89) ראה גם לקו"ת אחרי כו, סע"ד. במדבר יג, א. ובכ"מ.

(90) ראה מנחות בסופה. ועוד.

(91) תשא לד, כא.

(92) ב"ק עד, א. ב"ב מא, ב.

(84) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.

(85) מגילה כט, א. א. ספרי ס"פ מסעי.

(86) תהלים צא, טו. וראה תענית טז, א.

(87) נצבים שם, ג.

(88) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

1 אך יש חידוש נפלא בשמיטה שאינו בשבת, כפי שניתן ללמוד מפשטות הענין ע"פ נגלה (כנ"ל) –
 2 כפי שיתבאר לקמן עכ"פ נקודת הדברים, ובהזדמנות הבאה בארוכה יותר⁹³.

3 כ. בשמיטה יש שני דינים מן התורה: (א) "אפקעתא דמלכא"⁹⁴, ובלשון הכתוב⁹⁵: "כי לי כל הארץ",
 4 והקב"ה קבע שבשנת השמיטה תהי' השדה הפקר לכל ("ארעא .. רחמנא) אפקרה"⁹⁶). (ב) שאדם
 5 ובהמה שוין בו, שכשכלה לחי' מן השדה צריך לבער מן הבית⁹⁷.

6 אבל בשבת אינו כן:
 7 בשבת נשארת בשלימות בעלותו של יהודי על כל נכסיו, ועאכו"כ בנוגע לעיקר נכסיו – קרקעות,
 8 כמובן מדברי הגמרא במסכת יבמות⁹⁸: "כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם", ועד ש"כל נחותי ימא לא
 9 מיתבא דעתיהון (אין דעתן מיושבת בהן) עד דסלקין ליבשתא"⁹⁹, אבל אז רק מתיישבת (נחה) דעתם,
 10 ואילו כדי שתהי' מציאותם בתור "אדם" כדבעי, הרי זה דוקא כשיש להם קרקע (ויש עוד כמה הוכחות
 11 בזה).

12 ושלימות בעלותו של יהודי על נכסיו בשבת היא (לא מצד היצו"ר ח"ו, אלא כן הוא) ע"פ תורה,
 13 שהרי יש בתורה החיוב דבל-תשחית¹⁰⁰, ו"התורה חסה על ממונן של ישראל"¹⁰¹, אפילו על פרוטה
 14 [ועאכו"כ ע"פ ביאור הבעש"ט¹⁰², שהסיבה לכך היא לפי שבנכסי האדם נמצאים ניצוצי קדושה ששייכים
 15 לנשמתו ונפשו האלקית], ובודאי שאסור לאדם להפקיר נכסיו, ועד שאפילו בנוגע להקדש כתב
 16 הרמב"ם¹⁰³ "לעולם לא יקדיש אדם .. כל נכסיו .. שהרי הוא אומר¹⁰⁴ מכל אשר לו, ולא כל אשר לו
 17 כו" (שלכן צריך להשאיר לעצמו כו').

18 ונמצא, שלא זו בלבד שבשבת אין ענין של "אפקעתא דמלכא", אלא אדרבה: אסור לאדם להפקיר
 19 נכסיו.

20 ונוסף על החילוק בין שמיטה לשבת בענין "אפקעתא דמלכא" שנוגע לחלקו בעולם, הנה גם בענין
 21 שנוגע לאדם עצמו – איך להביט על עצמו ביחס לבהמה – יש חילוק בין שמיטה לשבת:
 22 ההשתוות בין אדם לבהמה, שכשכלה לחי' מן השדה צריך לבער מן הבית – אינה שייכת בשבת,
 23 שבודאי צריך להיות חילוק בין אדם לחי' ובהמה – לא מצד גאוה ח"ו, אלא ע"פ דין, שהרי ע"פ שו"ע
 24 ישנו חיוב "ונשמרתם מאד לנפשותיכם"¹⁰⁵, ואסור לבזות את עצמו וכו', והוא אוכל במקום אחד ואילו
 25 חמורו אוכל במקום שני, וכמארז"ל¹⁰⁶ "בשעה שאמר הקב"ה לאדם וקוץ ודרדר תצמיח לך¹⁰⁷, זלגו עיניו
 26 דמעות, אמר .. אני וחמורי נאכל מאבוס אחד, כיון שאמר לו בזעת אפיך תאכל לחם¹⁰⁸, נתקררה דעתו".

27 כא. וביאור הענין בעבודת האדם – כפי שמבאר הצמח-צדק בארוכה בספר טעמי המצוות שלו
 28 שנקרא "דרך מצוותיך"¹⁰⁹:

29 בהשתוות של אדם ובהמה בשנת השמיטה – מודגש הענין של ביטול היש באופן של תכלית הביטול.
 30 ובה גופא – לא רק באופן שנשאר אצלו בנוגע למחשבתו ודיבורו, אלא הדבר בא לידי ביטוי גם
 31 באכילתו,

93 ראה שיחת וא"ו תשרי תשל"ג סי"ג (תורת מנחם –
 התוועדיות ח"ע ע' 25 ואילך). וש"נ.
 94 לשון הגמרא – ב"מ לט, רע"א. קו, א. קט, א.
 95 יתרו יט, ה.
 96 נדרים מב, ב.
 97 פסחים נב, ב. וש"נ.
 98 סג, רע"א.
 99 תמיד לב, א (ובפרש"י).
 100 ראה לקו"ש חכ"א ע' 80 הערה 35. וש"נ.
 101 ר"ה כז, א. וש"נ. וראה פרש"י מצורע יד, לו.
 102 כש"ט סרי"ח. צוואת הריב"ש סק"ט.
 103 הלי' ערכין וחרמין בסופן.
 104 בחוקותי כז, כח.
 105 ואתחנן ד, טו. וראה ברכות לב, סע"ב ובחדא"ג
 מהרש"א שם.
 106 פסחים קיח, א. וראה ב"ר פ"כ, יו"ד.
 107 בראשית ג, יח.
 108 שם, יט.
 109 מצות איסור עבודת האדמה והאילנות בשביעית (לה, א
 ואילך).

1 והרי אכילה ושתיה הם מהדברים שבהם "דומה לבהמה" (כדאיתא בגמרא¹¹⁰), והיינו, שאין זה ענין
2 שקשור עם נפשו האלקית, ואפילו לא ענין הקשור עם החלק המזוכך של נפשו הבהמית, אלא עם החלק
3 שאינו שייך לנפש הבהמית של אדם שהוא שכלי, אלא כפי ש"דומה לבהמה"; ובחלק זה עוסק בעבודת
4 ה' באופן שבאכילתו בתבואות השדה ופירות הכרם – הוא ובהמתו שוין.

5 ועד"ז בנוגע לכל הנכסים שלו, שעיקר נכסיו של האדם הם קרקעות, ובעיקר הם בארץ הקודש,
6 – וכמדובר כמ"פ אודות שלילת דבריהם של אלו שאומרים שרק מי שגר במקום פלוני יש לו שייכות
7 עם ארץ ישראל, ומי שאינו גר שם, יכול רק ליתן "טשעק"... ובכך מסתיימת שייכותו עם א"י;

8 הקב"ה כרת ברית עם אברהם אבינו ואמר לו: "לזרעך נתתי את הארץ הזאת"¹¹¹, "לאחוזת עולם"¹¹²,
9 כך, שאף אחד אינו בעה"ב על זה, וגם יהודי בעצמו אינו יכול לוותר על זה, אפילו אם ירצה, וימצא
10 טעמים שונים ומשונים ליתן ח"ו חלק מהארץ למי שאינם בני אברהם יצחק ויעקב, או גירי צדק [שיחוסם
11 גדול יותר מיחוסו של סתם יהודי, כיון שמתייחסים "למי שאמר והי' העולם", כמ"ש הרמב"ם לר' עובדי'
12 גר צדק¹¹³], החל מאברהם, "אב לגרים"¹¹⁴, שלו ניתנה ארץ עולם (ארץ ישראל), לעם עולם, כברית
13 עולם. וגם אם "מפני חטאינו" נמצא באופן עראי במקום אחר – אסור לו לוותר, ואינו מוותר, וגם לא
14 יעזור לו באם יוותר על זה!

15 וזהו הטעם שכל אחד מישראל יכול לערוך פרוזבול, אע"פ שבשביל זה צריך שיהי' לו קרקע¹¹⁵ –
16 כמבואר בתשובת הגאונים¹¹⁶ שלכל אחד מישראל יש קרקע בארץ ישראל, וכידוע החשבון שמביא הגאון
17 מאוסטרובצה¹¹⁷, שעבור "ארבע מאות שקל כסף" שנתן אברהם אבינו¹¹⁸, יש לכל אחד מששים ריבוא
18 בני"י "אמה על אמה" בארץ ישראל¹¹⁹ –

19 ובבוא שנת השמיטה, אינו מוותר ח"ו על חלקו (בעולם) בארץ ישראל, אבל האופן שבו מחזיק בה
20 בשנת השמיטה הוא ע"י "אפקעתא דמלכא", ודוקא באופן כזה יש לו שייכות הכי גדולה עם חלקו בארץ
21 ישראל – שמקיים מצוה נפלאה, שבגללה נכלל בין אלו שנקראים "גיבורים"⁵⁵ כח עושי דברו לשמוע בקול
22 דברו⁵⁶, והרי ענין זה אינו יכול להעשות בקרקע שאינה שלו, כי אם בקרקע ששייכת אליו דוקא, אלא
23 שנעשה בה הענין ד"אפקעתא דמלכא".

24 ואלו הם שני הענינים שבהם ניתן כח לכל אחד מישראל בשמיטה לגבי שבת, וכאמור, שברוחניות
25 הרי זה פועל בכל מקום ובכל זמן, אפילו כאשר בגלוי אין לו שטר מכירה, שטר קני', שטר חזקה בנוגע
26 לאמה על אמה מסויימים בארץ ישראל.

27 כב. ועפ"ז יש בקביעות שנה זו כל הענינים – הן יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת, והן ר"ה של
28 שנה השביעית, כך, שישנם הן הענינים ששבת פועל בעולם, והן הענינים ששמיטה פועלת בעולם.

29 וכל זה נעשה באופן העבודה של יום השבת – שבו חל "ראש השנה" (כנ"ל ס"ט), שממנו נמשך
30 במשך כל השנה כולה – מתוך מנוחה (כמו חיי מנוחה של שבת), שמחה וטוב לבב.

31 ומזה מובן, שכיון שיום השבת עיקרו כדי ללמוד תורה (כדאיתא בירושלמי¹²⁰ וכו'), כפי שהובא

יובל פ"ט הי"ט.

110 חגיגה טז, א.

111 אוצר הגאונים קידושין סי' קמ"ק. א. ס' השטרות לר"י.

112 לך לך טו, יח.

113 שם יז, ח.

114 תשובת הרמב"ם – נדפסה ברמב"ם הוצאת שולזינגער

(ג.י. תש"ז) בהוספת לח"א ס"ט. תשובת הרמב"ם (ירושלים

תשי"ב) כך ב' סצ"ג.

115 הרע"ב ביכורים פ"א מ"ד. וראה שו"ע אדה"ז חא"ח

סנ"ג סכ"ב. שו"ע אה"ע סקכ"ט ס"ך.

116 שביעית פ"י מ"ו. גיטין לו, א. רמב"ם ה' שמיטה

117 ראה אור תורה (ירושלים תשי"ח) פ' חיי שרה (אות ו).

118 חיי שרה כג, טז.

119 ראה גם תורת מנחם – התועודיות חט"ז ס"ע 353

ואילך. וש"נ.

120 שבת פט"ו ה"ג.

1 במכתב¹²¹ בציון מראה-המקומות) – אזי נעשית שנה של תורה, ובמילא גם שנה של מצוות, שהרי "גדול
2 לימוד שמביא לידי מעשה"⁴²,
3 וכיון שע"י התורה נעשה יהודי בעה"ב על העולם, שהרי "מאן מלכי רבנן"¹²², וכדאיתא בירושלמי¹²³
4 על הפסוק¹²⁴ "לא-ל גומר עלי", שע"י פס"ד בתורה פועל יהודי לשנות את העולם שיהי' כפי שנראה
5 אצלו פסק הדין, כיון שפוסק את הדין ע"פ "דבר הוי' זו הלכה"¹²⁵ – הרי זה ממשיך גם שלום בעולם,
6 וכן שלום בנוגע ל"עולם קטן זה האדם"¹²⁶ ובני ביתו.
7 ועד שע"י "בחוקתי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה", מתוך שמחה וטוב לבב, "ואת מצוותי תשמרו
8 ועשיתם אותם"¹²⁷ (כיון שהלימוד מביא לידי מעשה) – פועלים סוכ"ס, ובקרוב ממש, קיום היעוד¹²⁸
9 "ואולך אתכם קוממיות", בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.
10 וכל זה נכלל בכתיבה וחתימה טובה, בטוב הנראה והנגלה, לכל אחד ואחת מישראל, בתוככי כל
11 ישראל, בכל מקום שהם – שתכתבו ותחתמו לשנה טובה ומתוקה.
12 (כ"ק אדמו"ר שליט"א ברך ברכה אחרונה, ואח"כ אמר:)
13 כיון שיוצאים מהשנה החולפת (כאמור לעיל: "תכלה שנה כו") להכנס לשנה הבאה – יה"ר
14 ש"בשמחה תצאו ובשלום תובלון"¹²⁹, לקבל את השנה חדשה ואת משיח צדקנו, ובקרוב ממש.
15 [טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו וגו'"].

בס"ד. ערב ראש השנה ה'תשל"ג.

16 [לאחרי קבלת הפ"נ כללי – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]
17 ימלא¹ השי"ת משאלות לבב כל אחד ואחת בתוככי כלל ישראל, כולל גם הענינים שנכתבו כאן,
18 בכללות ובפרטיות,
19 וזה ימשיך ברכת ה' בכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה, למטה מעשרה
20 טפחים, בכל הפרטים ופרטי פרטים,
21 וכיון ששנה זו מתחילה בשבת – יהי' זה באופן ד"בשובה ונחת תושעון"²,
22 ובקרוב ממש תהי' הגאולה האמיתית והשלימה, "בשובה ונחת", ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו
23 ויוליכנו קוממיות לארצנו.

128) שם, יג.
129) ישעי' נה, יב.
1) הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס
בהוספות ללקו"ש ח"ד ע' 364 ואילך. במהדורה זו ניתוסף מ"מ
ע"י המו"ל.
2) ישעי' ל, טו.

121) כללי דח"י אלול שנה זו (אג"ק חכ"ז ע' תקב).
122) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב (ברע"מ).
123) כתובות פ"א ה"ב. וש"נ.
124) תהלים נו, ג.
125) שבת קלח, ב.
126) תנחומא פקודי ג. עוד.
127) ר"פ בחוקתי ובתו"כ ופרש"י.

לקוטי שיחות

ראש השנה

כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

ב.

יהודים פועלים בעבודתם "נצבים היום כולכם"

22 בפשטות הרי התחלת העבודה של יהודי בענין זה
23 היא "ישראל קדשינהו לזמנים"⁹, ולכן אומרים בראש
24 השנה "מקדש ישראל ויום הזכרון".

25 בנוסף לכך: על-ידי שיהודים מתאספים יחד
26 "כאיש אחד בלב אחד"¹⁰, למטרה אחת ולענין אחד –
27 הם גורמים על-ידי עבודתם להוספה בענין של "נצבים"
28 היום כולכם".

29 ובמיוחד כאשר ההתכנסות כרוכה גם בדבר גשמי
30 שנהיה "דם ובשר כבשרו"¹¹ – ובמיוחד על-ידי אמירה
31 שהדבר הגשמי יהיה "לחיים" – שעל כך אומרים
32 חז"ל¹² ש"גדולה לגימה שמקרבת...".

33 ובמיוחד כאשר ההתכנסות גם קשורה ליום טוב,
34 ראש השנה, שעליו נאמר¹³ "חדות ה' היא מעוזכם",
35 ושבים זה קיימת החובה "שתו ממתקים" בנוסף
36 ל"אכלו משמנים"¹⁴.

37 ובמיוחד כאשר מדובר על "ראש השנה" של שנת
38 הקהל, שענין "הקהל" מתחיל כבר מראש השנה של
39 שנה זו, כפי שנאמר¹⁵ "מקץ שבע שנים" מתקיים
40 "הקהל" והרי "מקץ שבע שנים" מתחיל מראש השנה,

41 ובמיוחד לאור המוסכר בתורת החסידות¹⁶ על
42 הפסוק¹⁷ "בכסה ליום חגיגו", שעניני "חגיגו", חג

א.

"אתם נצבים היום" - בראש השנה

1 על הפסוק "אתם נצבים היום כולכם לפני ה'
2 אלקיכם...¹ אומר אדמו"ר הזקן² שבמילה "היום"
3 הכוונה היא לראש השנה, שאז "נצבים.. לפני ה'
4 אלקיכם", ובאופן של "כולכם"³. כלומר, שכל עם
5 ישראל מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך"
6 ו"שואב מימך" וכל הדרגות שביניהם, נצבים באופן
7 של "כולכם", וכפי שהוא מפרש שם – "לאחדים
8 כאחד"⁴.

9 כך נפעל הענין של "נצבים היום כולכם" מלמעלה,
10 על-ידי שנצבים "לפני ה' אלקיכם",

11 וכפי שמוסבר בתורת החסידות⁵ על המלה "נצבים"
12 – שהיא בנין נפעל, שבני ישראל "נצבים", – נעשים
13 עומדים ומוקמים על-ידי הקדוש-ברוך-הוא,

14 אך בכל זאת נדרשת עבודת האדם, "קב שלו"⁶

15 ויש לומר שעל ידי כך הוא מקבל גם את "תשעה
16 קבין של חברו"⁶, שב"חברו" הכוונה היא לקדוש-

17 ברוך-הוא (כפי שרש"י מפרש במסכת שבת⁷ על
18 הפסוק⁸ "רעך ורע אביך אל תעזוב", ש"רעך זה
19 הקדוש-ברוך-הוא") כלומר שעל-ידי עבודתו ב"קב

20 שלו" הוא זוכה בכל ה"עשרה קבין" – "קב שלו"
21 ו"תשעה קבין של חברו".

(* הערת המו"ל: כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.
[צוה להכריז שאלו שעדיין לא נטלו ידיהם לסעודה – יטלו עכשיו.
אח"כ צוה להכריז שיאמרו לחיים לפני השקיעה. ואח"כ שאל אם
יש עדיין "נמושות". ואח"כ אמר:]

(1) נצבים כט, ט"י.

(2) בלקו"ת ר"פ נצבים. וראה זח"ב לב, ב.

(3) להעיר שלפני מ"ת ה' ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד
(רש"י יתרו יט, ב) נגד ההר (ראה בחי'), ולכן אז ניתנה התורה (תחומא
באבער עה"פ).

(4) וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 120 ואילך.

(5) אוה"ת נצבים ע' אקפט.

(6) ל' חז"ל – ב"מ לה, א.

(7) לא, א – ד"ה דעלך.

(8) משלי כז, י. וראה פרש"י עה"פ. שמו"ר רפכ"ז.

(9) ברכות מט, א.

(10) ראה הערה 3.

(11) ל' אדה"ז בתניא פ"ה (ט, סע"ב).

(12) סנהדרין קג, ב.

(13) נחמ"י ת, י.

(14) נחמ"י שם. ב"י או"ח סתקפ"ג. שו"ע אדה"ז שם ס"ד.

(15) וילך לא, י.

(16) סידור רלה, ב. וראה גם לקו"ת ר"ה נד, ריש ע"ד. סד"ה לולב

וערבה תרס"ו. ובכ"מ.

(17) תהלים פא, ד. וראה ר"ה ת, סע"א ואילך.

25 שלו חל באחד מעשרה ימים שבין ראש-השנה ליום-
26 הכיפורים.
27 וכאמור בהתועדות הקודמת²⁶, כאשר נולד
28 ה"צמח-צדק", אמר סבו - אדמו"ר הזקן - דברי תורה
29 על "משביעין אותו תהי צדיק..."²⁷ - ומהם הורכבו
30 אחר-כך שלושת הפרקים הראשונים של ספר
31 ה"תניא"²⁸.

32 הענין של "משביעין אותו תהי צדיק" קשור
33 להולדה, כיוון ש"משביעין אותו תהי צדיק" מתרחש
34 אצל הילד היהודי לפני הולדתו וציאתו לאויר העולם.

ד.

35 הקשר בין ר"ה, יום הולדת, ו"משביעין אותו"
36 הולדת ה"צמח צדק" והענין של "משביעין
37 אותו..." קשורים במיוחד גם לראש-השנה:

37 בראש-השנה נברא אדם הראשון, שבריא דומה
38 לירידת הנשמה לגוף וללידת כל אדם, ובמיוחד כל
39 יהודי, כי "אתם קרויין אדם"²⁹,

40 וכנאמר במשנה³⁰, שכל אדם הוא "עולם מלא"
41 כאדם הראשון אשר "נברא יחידי", ואף יותר מכך: כדי
42 שידעו עתה שכל יהודי הוא "עולם מלא" - "לפיכך
43 נברא האדם יחידי" כבר לפני אלפי שנים!

44 דבר זה מדגיש יותר את הקשר בין בריאת אדם
45 הראשון בראש-השנה, לבין הולדתו של כל יהודי.

46 בכל שנה ושנה, בראש השנה, "נוזכרים ונעשים"³¹
47 - מתרחשים שוב ברוחניות ענינים שארעו בראש-
48 השנה הראשון, כולל בריאת אדם הראשון³². ומכך

1 הסוכות, נמצאים כבר בראש השנה באופן של
2 "בכסה",

3 ויש לומר שגם ענין "הקהל" המתקיים ב"חגיגו"
4 נמצא כבר בראש השנה באופן של "בכסה".

5 ולפיכך יאמר כל אחד ואחד "לחיים" (ודוקא על
6 יין) לפני השקיעה*.

7 לומר "לחיים" על "משקה", ואף עדיף לומר
8 "לחיים" על יין, ש"משמח אלקים ואנשים"¹⁸, ולפיכך
9 הוא מעורר שמחה גדולה¹⁹, והוא הפוך להיות דם
10 ובשר כבשרו, ובמיוחד כאשר אמירת ה"לחיים" היא
11 בקשר לראש השנה ול"הקהל", ועושים זאת ב"בית
12 גדול"²⁰, "מקום שמגדלין בו תורה"²¹, מקום
13 שמתקיימים בו שיעורי תורה, ו"מקום שמגדלין בו
14 תפלה"²¹.

15 והי רצון שיושגו כל הענינים שיש לפעול, על-ידי
16 פעולות אלו*.

ג.

ר"ה קשור להולדת ה"צמח צדק"

17 הענין של "זה היום תחלת מעשיך" וההבדל בין
18 "זה" ל"כה" (שהובא במאמר²²) מובא בכמה מקומות
19 בדרושי ה"צמח צדק"²³. בנוסף: גם ההגהות
20 והביאורים בלקוטי תורה²⁴ המדברים אודות ענין
21 הנזכר, הם כנראה גם מ"הצמח צדק".

22 למהותו של ראש השנה - "זה היום תחילת
23 מעשיך" - יש קשר מיוחד עם אדמו"ר ה"צמח צדק",
24 כיוון שיום הולדתו חל בערב ר"ה²⁵, וגם ברית-המילה

(22) ד"ה זה היום תחלת מעשיך.

(23) אוה"ת ר"ה ע' א'תלב ואילך.

(24) נצבים מז, ב ואילך.

(25) "היום יום" ס"ע צא.

(26) דאור לערב ר"ה.

(27) נדה ל, ב.

(28) "היום יום" ע' לד.

(29) יבמות סא, רע"א. וראה לקו"ת נצבים שם.

(30) סנהדרי לו, סע"א.

(31) ל' הכתוב - אסתר ט, כת. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא

ונתבאר בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(32) לקו"ת שה"ש נ, ב.

(* התועדות זו התקיימה בערב ש"ק לפני שק"ח. המו"ל.

(18) שופטים ט, יג.

(19) ראה ברכות לה, א.

(20) ל' הכתוב - מ"ב כה, ט.

(21) מגילה כז, א.

(**) הערת המו"ל: כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן שלש תנועות (-

והזכיר בשם דהבעש"ט, המגיד ואדה"ז). ניגון מאדמו"ר הזקן [התחילו

לנגן אבינו מלכנו, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: שבת (כולל מנחה

שלפני) אין אומרים אבינו מלכנו*. וניגון הניגון "לקראת שבת". ניגון

אדמו"ר האמצעי. ניגון אדמו"ר הצ"צ. ניגון אדמו"ר מהר"ש. ניגון

אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע. ניגון מו"ח (הבינוני). אתה בחרתנו.

אח"כ צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה זה היום תחלת מעשיך.

(* רמ"א או"ח סתקפ"ד ס"א. שו"ע אדה"ז שם ס"ח.

לפעם הראשונה, שבריאת אדם הראשון היתה בסוף 29
היום של ראש השנה. 30

ו.

יומיים ר"ה – בתורה שבכתב

כאן המקום להעיר, שבכך שראש השנה הוא בן 31
יומיים לא רק בחוץ-לארץ, אלא גם בארץ ישראל³⁷,
מודגש הענין של "אתם נצבים היום כולכם": בכל 33
החגים יש הבדל בין יהודי חוץ-לארץ לבין יהודי ארץ 34
ישראל, כאשר בחוץ לארץ חוגגים יום-טוב שני של 35
גלויות, ואילו בארץ ישראל אין חוגגים אותו. לעומת 36
זאת, בראש השנה חוגגים כל ישראל יומיים, הן יהודי 37
ארץ ישראל – "ארץ אשר... עיני ה' אלקיך בה מרשית 38
השנה ועד אחרית שנה"³⁸ – והן בחוץ לארץ, ששם 39
נמצאים רוב מנין ורוב בנין של עם ישראל, עד אשר 40
יביאם משיח צדקנו לארץ ישראל. 41

בענין זה, יש המחפשים את המקור לראשיתו של 42
הסדר לקיים יומיים ראש השנה גם בארץ ישראל, אך 43
ישנו על כך פסוק מפורש בתורה שבכתב: 44

בספר נחמיה, שאדמו"ר הזקן מכנה אותו (על-פי 45
מסכת סנהדרין³⁹) בשולחן-ערוך שלו, בהלכות ראש 46
השנה⁴⁰ בשם "עזרא", בפרק ח', בהמשך למסופר על 47
שהתרחש "ביום אחד לחודש השביעי", בראש השנה 48
– שהורו לישראל "אכלו משמנים ושתו ממתקים 49
ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדוננו, ואל 50
תעצבו, כי חדות ה' היא מעוזכם", ועל⁴¹ שישראל 51
קיימו זאת למעשה – "וילכו כל העם לאכול ולשתות 52
ולשלוח מנות ולעשות שמחה גדולה..." – כתוב⁴² 53
"וביום השני...". 54

המפרשים מסבירים⁴³ ש"ביום השני" איננו היום 55
שלאחר ראש השנה, אלא "ביום השני של ראש השנה", 56
ועל-פי דברי חז"ל⁴⁴ הם מסבירים⁴⁵ שהסיבה לכך 57

1 מובן, שראש-השנה שבכל שנה ושנה הוא הולדתו של
2 כל יהודי,

3 יש לומר, שאמירת דברי תורה על "משביעין
4 אותו..." בערב ראש השנה, רומזת לכך, שכיוון
5 שבראש השנה נולד כל יהודי, הרי הענין של
6 "משביעין אותו..." צריך להיות לפני יציאת הילד לאויר
7 העולם, בערב ראש השנה.

8 (וזאת, למרות שבפעם הראשונה היו ביום ראש
9 השנה עצמו מספר שעות לפני בריאת אדם הראשון,
10 כפי שמחשבת הגמרא במסכת סנהדרין³³ באופן
11 מפורט).

ה.

הענין של נזכרים ונעשים" בולט יותר בשנה זו
12 באופן קביעות לוח השנה של שנה זו מודגש יותר
13 הענין של "נזכרים ונעשים" בראש השנה ובבריאת
14 אדם הראשון:

15 בריאת אדם הראשון היתה ביום ו' בשבוע.

16 אך מפני הכלל "לא אד"ו ראש", אשר הרמב"ם
17 מביאו³⁴, ולדעת הרס"ג³⁵ הוא מדאורייתא, לא ייתכן
18 שראש השנה יחול ביום ו' בשבוע, כפי שהיה בפעם
19 הראשונה,

20 האפשרות היחידה שיום ו' יהיה ראש השנה היא
21 כבשנה זו, שהיום השני של ראש-השנה הוא ביום ו'
22 בשבוע.

23 אמנם זהו היום השני של ראש השנה, אך שני ימי
24 ראש השנה הם "יומא אריכא" – יום אחד ארוך³⁶.

25 ולפי זה יוצא שבשנה זו חל ראש השנה באותו יום
26 בשבוע שבו נברא אדם הראשון – יום שישי, ויום
27 שישי זה, זמן בריאת אדם הראשון, הוא בסופו של
28 "יומא אריכא" (ביום השני של ראש השנה), בדומה

בפ"ע).

(40) אר"ח סתקפ"ג ס"ד. וכ"ה גם בכ"י שבהע' 14. וראה שיחת ש"פ
תבוא ח"י אלול תשי"מ.
(41) פסוק יב.
(42) פסוק יג.
(43) פרש"י ומצו"ד עה"פ. ועוד.
(44) ראה ביצה ו, א ובפרש"י שם ד"ה מימות. ועוד.
(45) מצו"ד שם.

(33) לח, ב.

(34) הלי' קדה"ח פ"ז ה"א. וראה גם טור או"ח ר"ס תכח.

(35) הובא ביסוד עולם שער ד פ"ו. וראה תו"ש בא ח"ג בארוכה.

(36) טור או"ח ר"ס תר. שו"ע אדה"ז שם ס"ג-ד. וראה בהנסמן
ב"מ"מ וצינונים" שם.

(37) שו"ע או"ח סתר"א ס"ב. וראה לקו"ש ח"ט ע' 370 בהערות
ובהנסמן שם.

(38) עקב יא, יב.

(39) צג, סע"ב. ולהעיר גם מב"ב יד, ב (שלא נמנה נחמי' לספר

32 לו בן מעולם לא יכול לומר שיהא נחקק במחשבתו
33 צורת הבן שיהיה לו אחר כך.. אבל אצל השם יתברך..
34 אף קודם שנבראו ישראל היה נחקק צורתם במחשבה..
35 כי אצלו יתברך העבר והעתיד אחד."

ט.

הענינים למטה נובעים מלמעלה, ולכן הם דומים
ההסבר לכך הוא:

37 אין הכוונה שהענין הוא כך למעלה, מפני שהוא כך
38 למטה, אלא להיפך: מכך שהענין נראה כך למטה
39 מוכיחים שהוא כך למעלה. יתר-על-כן: מפני שהענין
40 הוא כך למעלה, הרי "נשתלשלו מהן"⁴⁹ והוא מתבצע
41 כך למטה. לכן, כאשר רוצים להבין ענין מסויים
42 למעלה, צריך להתבונן כיצד הוא למטה ולהסיק מכך
43 כלפי מעלה.

44 כך הוא לגבי כל המשלים, ובלשון הפסוק "מבשרי
45 אחזה אלוקה"⁵⁰, כי רוצים שעניני האלקות לא יישארו
46 בבחינת אמונה בלבד, אלא יהיו בבחינת "אחזה" –
47 ידיעה, כפי שמדייק הרמב"ם בלשונו⁵¹: "לידע" (ולא
48 "להאמין"), כאמור פעמים מספר⁵².

49 (זהו הביאור שכותב ה"צמח צדק" בספר המצוות
50 שלו⁵³, על השאלה: כיצד ייתכן לצוות על אמונה בה',
51 בעוד אשר אמונה היא היסוד וההקדמה לכל המצוות
52 והציוויים? והוא מסביר שם, שבנוסף לכך שהציווי
53 הוא על פרטי האמונה, הרי גם ובעיקר: הציווי איננו
54 "להאמין" בלבד, כי אם גם "לידע שיש שם מצוי
55 ראשון").

56 לכן יש להמשיל משלים מן העולם הזה, כדי להבין
57 את הענינים כפי שהם למעלה – "מבשרי אחזה
58 אלקה".

59 בדומה לכך, גם האדם הגשמי הוא "אדמה
60 לעליון"⁵⁴, לפיכך אפשר להסיק ממלך כאן למטה,
61 כיצד, כביכול, מתרחשים הדברים אצל מלך מלכי
62 המלכים הקדוש-ברוך-הוא, ומאב למטה, כיצד,
63 כביכול, מתרחשים הדברים אצל אבינו שבשמים.

1 שהיו אז שני ימי ראש השנה היא, שבימי עזרא עיברו
2 את חודש אלול.

ז.

"מלכותא דארעא" כעין "מלכותא דרקיעא"

3 את המוזכר לעיל מספר נחמיה, שבראש השנה היה
4 הענין של "וילכו כל העם לאכול... ולעשות שמחה
5 גדולה", יש לקשר לדברי כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר
6 בתחילת ספר המאמרים תש"ג⁴⁶, שאנו רואים
7 ב"מלכותא דארעא", שכאשר מכתירים מלך, הרי
8 "ההכתרה באה בשמחה גדולה..."
9 וכיוון ש"מלכותא דארעא" כעין מלכותא
10 דרקיעא⁴⁷, הרי גם כאשר מכתירים את הקדוש-ברוך-
11 הוא בראש השנה, ההכתרה היא בשמחה גדולה.

ח.

השאלה על כך

12 וכאמר מוסגר יש להזכיר שאלה המתעוררת על
13 ענין זה של הדמיון בין "מלכותא דארעא" לבין
14 "מלכותא דרקיעא" בכך שהכתרת המלך נעשית
15 בשמחה גדולה, והיא:

16 הרי אין הכרח שענינים שלמעלה יתבצעו כפי שהם
17 למטה, וכיצד אומרים שכיוון שהכתרת המלך
18 ב"מלכותא דארעא" נעשית בשמחה גדולה, צריכה גם
19 הכתרת המלך ב"מלכותא דרקיעא" להיעשות באותו
20 אופן?!

21 בדומה לכך קיימת השאלה גם לגבי כמה וכמה
22 משלים המובאים במאמרי חז"ל על הקדוש-ברוך-הוא,
23 "משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם" וכדומה –
24 כיצד ייתכן לומר שענין כלשהו מתבצע באופן מסויים
25 למעלה, אצל הקדוש-ברוך-הוא, משום שהוא כך
26 למטה?!

27 שאלה זו נשאלת גם על המשל שמביא המגיד
28 ממעזריטש⁴⁸, שכשם שאצל אב גשמי למטה נחקקת
29 במחשבתו צורת הבן, כך גם למעלה, חקוקות נשמות
30 ישראל במחשבתו של הקדוש-ברוך-הוא, תוך ציון
31 ההבדל, שאצל אב שהוא בשר ודם, הרי "מי שלא היה

(51) ריש הל' יסוה"ת וראה קונטרס תורת החסידות פי"ג.
(52) ראה לקו"ש ח"א ס"ע 279 ואילך.
(53) מצות האמנת אלקות (מד, ב ואילך).
(54) של"ה, כ, ב, שא, ב, ובכ"מ.

(46) ד"ה יו"ט של ר"ה פ"ב.
(47) ברכות נח, א. וראה זח"ג קעו, ב.
(48) בספרו אור"ת (ב, ג). וראה לקו"א בתחלתו.
(49) ראה תניא רפ"ג.
(50) איוב יט, כו.

34 הרי "מחשבה טובה הקדוש-ברוך-הוא מצרפה
35 למעשה"⁵⁸, ולכן מובטח כבר בשעת המחשבה הטובה
36 שהדבר יתבצע בפועל.
37 ויתר-על-כן:

38 על הנאמר⁵⁹ לגבי קרבן פסח "וילכו ויעשו בני
39 ישראל כאשר ציוה ה' את משה ואהרן" שואל רש"י⁶⁰
40 "וכי כבר עשו? והלא מראש חודש נאמר להם", והוא
41 משיב: "אלא מכיוון שקבלו עליהם מעלה עליהם
42 הכתוב כאילו עשו", עד כדי כך, שבפסוק כתוב
43 "ויועשו" ללא כ"ף הדמיון.

44 מכך מובן גם לגבי החלטת ישראל על מצות סוכה
45 ביום שני של ראש השנה, שכבר אז נחשב להם כאילו
46 עשו זאת במעשה.

יא.

ביצוע מצות סוכה, וענין הסוכה בביהכ"ס

47 לאחר מכן מסופר בפסוקים⁶¹ כיצד קיימו ישראל
48 את מצות סוכה למעשה: "ויצאו העם ויביאו ויעשו
49 להם סוכות איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות בית
50 האלקים וברחוב שער המים וברחוב שער אפרים",
51 "ותהי שמחה גדולה מאד", והשמחה היתה גדולה כל
52 כך, אשר מימות יהושע בן נון לא היתה שמחה כזאת⁶².
53 בתשובות הגאונים⁶³ אנו מוצאים בקשר לפסוק
54 "ויעשו להם סוכות איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות
55 בית האלקים...", ששאלו אותם אם צריך לבנות סוכה
56 גם בבית-הכנסת.

57 מלכתחילה קיימת הסברה שאין צורך, כי לגבי
58 הסוכה צריך להיות הענין של "תשבו כעין תדורו"⁶⁴,
59 ויש לבנות סוכה רק בדירה, ולא בבית-הכנסת.

60 אבל בהמשך התשובה נאמר, שאכן יש לבנות
61 סוכה בבית-הכנסת, בשביל אורחים, כפי שמצויין
62 בתשובה שבבגדד, שבה גרו מספר גאונים, בנו סוכות
63 בבתי-הכנסת, ונאמר שם שכך היה גם במקדש, כמובן
64 מן הפסוק בנחמיה "ויעשו להם סוכות.. בחצרות בית
65 האלקים".

66 ובסיום התשובה נאמר "וכן מנהג ישראל".

1 כך מובן הכתוב בספר המאמרים תש"ג, שבראותנו
2 ב"מלכותא דארעא", שהכתרת המלך "באה בשמחה
3 גדולה", אנו יודעים שכך הוא גם בהכתרת המלך
4 ב"מלכותא דרקיעא".

י.

הוראת עזרא לישראל ביום השני של ראש השנה
5 כאמור לפני כן, כתוב בנחמיה, בהמשך למסופר
6 שביום א' של ראש השנה "וילכו כל העם לאכול...
7 ולעשות שמחה גדולה", שהיה אחר-כך יום שני של
8 ראש-השנה.

9 וכך מסופר בפסוקים⁵⁵ על שהתרחש ביום השני
10 של ראש השנה: "וביום השני נאספו ראשי האבות לכל
11 העם הכהנים והלויים אל עזרא הסופר ולהשכיל אל
12 דברי התורה, וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה' ביד
13 משה, אשר ישבו בני ישראל בסוכות בחג בחודש
14 השביעי", ואז הזהיר אותם עזרא "אשר ישמיעו
15 ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלים לאמר צאו ההר
16 והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים
17 ועלי עץ עבות לעשות סוכות ככתוב".

18 (הביטוי "צאו ההר..." דומה לביטוי המצוי בספר
19 חגיגה⁵⁶ ש"בחדש הששי (אלול) ביום אחד לחדש"
20 אמר הקדוש-ברוך-הוא (בתמיהה) "העם הזה אמרו לא
21 עת בא עת בית ה' להבנות", ובהמשך לכך⁵⁷ הוא הורה
22 "עלו ההר והבאתם עץ וכונו הבית...").

23 ההבדל ביניהם הוא, שכאן נאמר "צאו ההר", ושם
24 נאמר "עלו ההר", וההסבר הפשוט לכך הוא:

25 בספר חגי מדובר על המצב לפני שנבנה הבית
26 וצריך לבנות את בית המקדש – וזוהי עליה מן המצב
27 שלפני בניית הבית למצב שלאחר בניית הבית, ולכן
28 נאמר הביטוי "עלו ההר...", ואילו בספר נחמיה מדובר
29 על המצב שבית המקדש קיים, ולכן נאמר "צאו
30 ההר...").

31 למרות שבאותו יום, היום השני של ר"ה, לא קיימו
32 ישראל את מצות סוכה למעשה, בכל זאת, כיון שהם
33 כבר החליטו אז לקיים את דברי עזרא "צאו ההר...",

(55) פסוק יג ואילך.

(56) א, א-ב.

(57) שם, ח.

(58) ראה קידושין מ, א. וראה סה"מ תש"ב ע' 87.

(59) בא יב, כח.

(60) ממכילתא עה"פ.

(61) נחמ"י שם, טז"ז.

(62) ראה מצו"ד עה"פ.

(63) אוצר הגאונים לסוכה סנ"א-נג. וש"נ.

(64) סוכה כח, ב.

18 לחג הסוכות, ולדאוג לכך שיהיו ימים מלאים בשמחה
19 "שמחה גדולה מאד".

20 דבר זה ניתן לעשות על-ידי שדואגים לספק לכל
21 ישראל את כל הדרוש להם כדי להיות שרויים בשמחה
22 ובטוב לבב,

23 וכך מגיעים ל"שמחת עולם על ראשם"⁶⁷, הקשורה
24 לגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, אשר
25 "יבנה מקדש במקומו", ואחר-כך "יקבץ נדחי
26 ישראל"⁶⁸.

27 ויהי רצון שזה יתקיים באופן של "הקהל את העם
28 האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך"⁶⁹ בשנת
29 הקהל, שנת תשמ"א, הבאה לקראתנו לטובה ולברכה.

30 ועוד לפני כן יהא "נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים"
31 בספרן של צדיקים גמורים⁷⁰, שהרי "עמך כולם
32 צדיקים"⁷¹ – שתהא כתיבה וחתמה טובה לשנה טובה
33 ומתוקה בטוב הנראה והנגלה ולמטה מעשרה טפחים,
34 במהרה בימינו ממש*.

(משיחת יום ב' דר"ה, עש"ק, תשמ"א)

יב.

ההוראה למעשה

1 מכל המסופר בספר נחמיה ומן הנאמר בתשובות
2 הגאונים ניתן ללמוד מספר רמזים וכדומה, אבל
3 הדברים צריכים עיון מפני שעד-עתה לא מצאתים
4 בספרים.

5 אחד מן הרמזים הוא: להתכונן ביום שני של ראש
6 השנה לחג הסוכות ולהחליט על קיום כל הענינים שיש
7 לבצע בחג הסוכות, עד לאופן של "שמחה גדולה
8 מאד", במיוחד לפי המוסכר בתורת החסידות, שבראש
9 השנה קיימים הענינים של "חגנו" – חג הסוכות –
10 בצורה של "בכסה".

11 ולמעשה:

12 כפי שאמרנו בהתוועדויות הקודמות⁶⁵, ובשנים
13 הקודמות⁶⁶, שיש לקיים לגבי ראש השנה את הענין
14 של "ושלחו מנות לאין נכון לו", כך יש לעשות זאת
15 גם לגבי חג הסוכות – לאפשר לכל הנצרכים לקיים
16 את חג הסוכות מתוך שמחה, עד "שמחה גדולה מאד".
17 וכך יש לעשות גם לגבי הימים שבין ראש השנה

(70) ר"ה טז, ב.

(71) ישעי' ס, כא.

(* הערת המו"ל: כ"ק אדמו"ר שליט"א ברך ברכת המזון. ואח"כ אמר: כוס של ברכה יחלקו בלי נדר, מחר (שבת) בצהריים, לאחר ההתוועדות.

(65) שיחות ש"פ תבוא ח"י אלול וש"פ נצבים וילך תש"מ.

(66) ראה לקו"ש ח"ד ע' 369 ואילך.

(67) ישעי' לה, י. גא, יא.

(68) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

(69) וילך לא, יב.

המשך ביאור למס' קידושין ליום רביעי עמ' 1

16 אַבָּא מְרִי, וְאִמָּוְרִיה – האמורא המתרגם אַמְרֵי לְצִיבּוּר 'הַכִּי אַמְרֵי רַב
17 אֲשֵׁי'.
18 נאמר בתורה (שמות כ יא) 'כִּפַּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ' וכן (ויקרא
19 יט ג) 'אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ'. הברייתא מלמדת את פרטי
20 החיובים: תִּנּוּ רַבָּנֵי, וְאִזְהוּ מוֹרָא האמור בתורה שיש לנהוג בו כלפי
21 האב והאם, כנאמר 'אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ'. וְאִזְהוּ כִּיבּוּד שיש
22 לנהוג בו כלפיהם כנאמר 'כִּפַּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ'. מוֹרָא מאב
23 הוא שְׂלֵא עוֹמֵד הֵבֵן בְּמִקוּמוֹ של האב המיוחד לו לעמוד שם
24 לשוחח עם חבריו ואנשי עצתו, וְלֹא יוֹשֵׁב הֵבֵן בְּמִקוּמוֹ של האב,
25 וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו לחלוק עליו, וְלֹא מְכַרְעוּ – כאשר ישנה
26 מחלוקת בהלכה בין אביו לחכם אחר אינו מתערב להכריע בה.
27 כִּיבּוּד אב ואם הוא שְׂמֵאֲכִיל וּמְשַׁקֵּה מְלִבְיֵשׁ וּמְכַסֵּה את הוריו, וכן
28 הוא מְכַנְּסִים וּמוֹצִיאִים – מטפל בענייניהם.
29 הגמרא דנה אם חובת הבן כוללת גם הוצאת ממון עבור כיבוד
30 הוריו: אִיבְעִינָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה,

1 בדרשתו את אביו או רבו, הרי הוא מְשַׁנֵּה שֵׁם אָבִיו וְשֵׁם רַבּוֹ ואין
2 אומרים בפירושו, אלא אומר 'כך אמר אבא מורי' 'כך אמר רבי
3 מורי'. אבל התוֹרְנָמֵן אִינוּ מְשַׁנֵּה לֹא שֵׁם אָבִיו וְלֹא שֵׁם רַבּוֹ, אלא
4 מזכירים בשמם.
5 מבררת הגמרא את הדין שאין התורגמן משנה את שם אביו ורבו:
6 אֲבֹתָ דְּמָאן – אביו של מי, אִלְיָמָא אֲבֹתָ דְּתוֹרְנָמֵן – אם הכוונה
7 לאביו של המתורגמן, שאם הוא מזכירו בדרשה מזכירו בשמו
8 ואינו אומר 'אבי מורי' בלבד, קשה, אִמּוֹ תוֹרְנָמֵן לֹא בְּרַבּוֹ הוּא
9 – האם התורגמן אינו בן חיוב במצוות, ואיך מותר לו להזכיר את
10 שמות אביו ורבו. משיבה הגמרא: אִלָּא אַמְרֵי רַבָּא, המדובר הוא על
11 שֵׁם אָבִיו וְשֵׁם רַבּוֹ שֶׁל חֶבֶם, שאותם מזכיר המתורגמן
12 בשמם המלא, לפי שאינו חייב בכבודם. כִּי הָאֵ – כאשר היה
13 בדרשתו דְּמַר בְּרַב אֲשֵׁי, כִּי תִּנּוּ דְרִישׁ בְּפִירְקָא – כאשר היה דורש
14 בדרשה הנאמרת ברבים ללמד את העם הלכות ודינים, ומזכיר
15 את אביו רב אשׁי, אִזְהוּ – הוא אַמְרֵי לאמורא המתרגם 'כך אמר

לקוטי שיחות

אגרת התשובה

כרך יט, שיחה א*

מתורגם ללשון הקודש

- 18 אגרת התשובה⁸, שהחטא "פוגם במוח", והכוונה היא
19 בעיקר למוח החכמה⁹. לפיכך מובאת הדוגמא "עשר או
20 עשרים", כי חכמה מתבטאת באות יו"ד¹⁰, (של שם
21 הוי"11), ואות זו קשורה לשני המספרים – "עשר"
22 ו"עשרים": י' בגימטריא "עשר", והאות יו"ד במילואו –
23 י' ו' ד' – בגימטריא "עשרים".
- 24 יש להבין: הענין שעליו מדבר אדמו"ר הזקן כאן,
25 שצריך לצום, לפי דעה זו, "פעמים רבות כפי המספר אשר
26 חטא", קשור לכל החטאים, ו"המוציא זרע לבטלה" מובא
27 כאן כדוגמא – "נגון המוציא...". ומהו הקשר בין ענין זה
28 לבין הפגם שבו פוגם חטא מסויים זה, המובא כדוגמא
29 בלבד?
- 30 השאלה אף תמוהה יותר: התמיהה על לשונו של
31 אדמו"ר הזקן "עשר או עשרים" איננה מדוע הוא בחר
32 מספר זה ולא אחר, כי אז ניתן היה לומר, ולפחות בדוחק,
33 שכיון שעליו לנקוב במספר מסויים, הוא בוחר במספר
34 הרומוז לפגם שלו גורם החטא המובא כדוגמא,
- 35 אלא התמיהה היא על כך שנקיבת מספר מסויים
36 מיותרת לחלוטין: גם אילו היה נאמר "צריך להתענות פ"ד
37 על כל פעם", או בביטוי דומה לזה, בלי לנקוב במספר
38 מסויים – לא היה חסר דבר,

- ולהעיר אשר בר"ח אלול הוא התחלת מ' ימי תשובה המסתיימים
ביוה"כ – שגם הוא (ייה"כ) נקרא ר"ה (יחזקאל מ, א. ראה לקו"ת דרושי
ר"ה נח, א).
- 4 ראה לקוטי מהרי"ל במקומו, ל"ת להאריז"ל ר"פ תצא עה"פ
(כא, יג) ובכתה גוי ירח ימים שהוא חודש אלול. טוא"ח ר"ס תקפ"א.
5 רפ"ג.
6 משנת חסידים מס' תשובה (הנוכח באגה"ת לקמן) פ"י מ"א.
7 ע' כט.
8 פ"ט (צט, א).
9 להעיר מהסיום באגה"ת שם: לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא
דמזחמה נפקא.
10 ולכן הפגם הדוצאת ז"ל הוא בחכמה, כי הוצאת ז"ל היא טיפה
ואות י' (חכמה) הוא בדוגמת טיפה (לקוטי לוי יצחק שם).
11 אגה"ת פ"ד (צד, ב) ובכ"מ.

א.

כ' באב חל בסמוך לשבת מברכים חודש אלול

- 1 יום עשרים באב*, כ' אב – יום ההילולא של אבי
2 מורי¹ – חל בשנים רבות בשבוע, אשר בשבת שלו²,
3 מברכים את חודש אלול³, החודש הקשור לתשובה⁴.
4 לפיכך תילמד ההערה הראשונה של בעל ההילולא על
5 "אגרת התשובה" של אדמו"ר הזקן.

ב.

הדוגמא שמביא אדמו"ר הזקן באגרת התשובה

- 6 באגרת התשובה⁵ מביא אדמו"ר הזקן את הדעה,
7 שכאשר אדם נכשל באותו חטא פעמים רבות, עליו לצום
8 מספר הצומות שנקבע (על פי הקבלה) לחטא זה כמספר
9 הפעמים שחטא – "פעמים רבות כפי המספר אשר חטא".
10 בהמשך הוא מביא לכך דוגמא של "המוציא זרע
11 לבטלה", שמספר הצומות שנקבע לחטא זה הוא פ"ד
12 תעניות⁶, ו"אם חטא בזה עשר או עשרים פעמים על-דרך
13 משל, צריך להתענות עשר או עשרים פעמים פ"ד, וכן
14 לעולם".
- 15 אבי מורי מבאר בהערותיו על ספר התניא⁷, שאדמו"ר
16 הזקן מביא את הדוגמא "עשר או עשרים", כי הפגם
17 שנגרם על ידי חטא זה הוא בכח החכמה, כנאמר בהמשך

- (* ביאורים בלקוטי לוי"צ על אגה"ת. המשך ביאורים אלה נדפס
בהלקו"ש מכ"ף מנ"א תש"נ עד ירה"כ פ תש"א; כ"ף מנ"א תש"א עד
ש"פ שופטים תש"א. המו"ל.)
- (* נזכר בש"ס (תענית כו, א) כיום קרבן עצים דבני פחת מואב בן
יהודה, (שם כח, א) בני דוד כו' בני יואב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד
ע' 85 ואילך. ח"ט ע' 89 ואילך.)
- 1) להעיר שביום ההילולא דשנה זו (תשל"ט) מתחילה שנת הלו"ו
להסתלקותו. וראה לקו"ש אגרות-קודש ע' תיד: שהמספר לו"ו יש לו
מעלה גדולה כו'.
2) שבו עולים כל ימי השבוע, ראה אוה"ת בראשית דרושים עה"פ
ויכולו.
3) להעיר שבעשרים באב (מ' יום לפני ר"ה) הוא התחלת ההכנה
לר"ה (ראה מנהגי הק"ק בית א"ל יכבץ נדפסו בהקדמת ספר דברי שלום
סימן סד. בס' יד אליהו (להרב סלאטקי, ירושלים תשכ"ג) מע' מנהגים):
ביום י' לחודש אב עושים התרת נדרים שהוא ארבעים יום קודם ר"ה,

29 ומסביר אבי מורי, שאדמו"ר הזקן אומר "כעשר
30 תעניות", כי "כעשר הוא גם כן י". וגם בענין זה יש
31 שאלה כללית יותר, שאותה אין אבי מורי מציין: לשם מה
32 מביא אדמו"ר הזקן דוגמא לענין זה (כגון הוצאות זרע
33 לבטלה...¹⁵).

34 כן יש להבין: כיון שהאות יו"ד אינה קשורה רק
35 למספר עשר, כי אם גם למספר עשרים, כדלעיל – מהי
36 הסיבה, בפנימיות הענינים¹⁶ לכך שלגבי "ויתענה .. בחורף
37 אחד" מציין אדמו"ר הזקן רק את המספר עשר, ולא את
38 המספר עשרים?

ה.

על ידי ההערה הנ"ל מוסבר גם הענין הכללי

39 כבר הוסבר פעמים רבות לגבי הערותיו של אבי מורי
40 על הזהר ועל ספר התניא וכדומה, שמפני מספר סיבות,
41 וכן מפני מחסור בנייר ובדיו, הוא כתבן בקיצור נמרץ.
42 וכאשר לומדים זאת בעיון הראוי, רואים, שבאמצעות
43 ההערות מתורצות מספר שאלות, המתעוררות על המקום
44 ששם נכתבו ההערות, ולפעמים גם על מקומות אחרים,
45 בנוסף לדיוקים שהוא מציין בפירושו.

46 ויותר מכך: למרות שכרוב ההערות הוא מתעכב על
47 דיוקי לשון וכדומה, רואים במקומות רבים, כאשר
48 מתעמקים כראוי, שבאמצעות הערות אלו מובן גם התוכן
49 הכללי של הענין שעליו נאמרו ההערות.

50 וכך בעניננו: אמנם, בגלוי מבואר רק הדיוק, שאדמו"ר
51 הזקן מביא את הדוגמא "עשר או עשרים", ו"כעשר
52 תעניות", הרי באמצעות הערה זו מתורצים עוד דיוקים
53 רבים, כולל הדיוקים שהובאו לעיל בסעיפים ג' וד'.

54 ויותר מכך: באמצעות הערה זו מובן גם התוכן הכללי
55 של הענין – הסיבה לכך, שלפי דעה אחת, "צריך להתענות
56 מספר הצומות לאותו חטא פעמים רבות כפי המספר אשר
57 חטא", וכן הסיבה לכך ש"כל בעל נפש... יחמיר על עצמו
58 להשלים לפחות פעם אחת...". כפי שיוסבר להלן.

1 ותמוה: כיצד ייתכן לומר, שאדמו"ר הזקן יוסיף מספר
2 מסויים לדוגמא, שאין בה צורך, כדי לרמוז לפגם של חטא
3 מסויים המובא כדוגמא בלבד?

ג.

לשם מה מובא מספר מסויים כדוגמא?

4 בדומה לשאלה זו, לשם מה נוקט אדמו"ר הזקן
5 במספר מסויים כדוגמא – "עשר או עשרים", יש שאלה
6 כללית יותר, שאותה אין אבי מורי מציין: לשם מה צריך
7 אדמו"ר הזקן להביא, בכלל, דוגמא של חטא מסויים.

8 אילו היה נאמר רק "במי שחטא חטא אחד... מספר
9 הצומות לאותו החטא...", בלי לציין דוגמא של חטא
10 מסויים, גם אז היו הדברים מובנים. מדוע מוסיף אדמו"ר
11 הזקן ואומר "כגון המוציא זרע לבטלה..."¹²?

12 כן יש להבין, מדוע לאחר שאומר אדמו"ר הזקן "ואם
13 חטא בזה עשר או עשרים פעמים על דרך משל, צריך
14 להתענות עשר או עשרים פעמים פ"ד", הוא מוסיף ואומר
15 "וכן לעולם", שאף אם חטא חטא זה יותר מעשרים פעמים
16 עליו לצום פ"ד צומות עבור על פעם שחטא.

17 ולכאורה: מהו החידוש בכך? מדוע נחשוב ש"צריך
18 להתענות... כפי המספר אשר חטא" רק עד עשרים
19 פעמים? לשם מה עליו להוסיף "וכן לעולם"¹³?

ד.

השאלה על המשך הפרק באגרת התשובה

20 בהערה הנ"ל של אבי מורי, הוא מבאר, בסוגריים,
21 דיוק נוסף באגרת התשובה:

22 בהמשך אותו פרק¹⁴, אומר אדמו"ר הזקן: "כל בעל
23 נפש... יחמיר על עצמו להשלים על כל פנים פעם אחת
24 כל ימי חייו מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים
25 שחייבין עליהם מיתה על כל פנים ואפילו בידי שמים
26 בלבד, כגון הוצאות זרע לבטלה פ"ד צומות פעם אחת
27 בימי חייו. ויכול לדחותן .. ויתענה כעשר תעניות על דרך
28 משל בחורף אחד...".

13 ובפרט, שלאחרי "עשר או עשרים פעמים" מוסיף "עד"מ", וגם
לאח"ז אומר "דומיא דקרבן חטאת שחייב להביא על כל פנים ופנס".

14 צב, סע"ב ואילך.

15 מה שנקט דוגמא זו דוקא – יש לומר, שזהו לפי שב"עונות
החמורים שחייבין עליהם מיתה עכ"פ ואפי' בידי שמים בלבד", עון זה
הוא מצוי יותר. והשאלה שבפנים היא למה הוצרך לדוגמא בכלל.

16 הטעם ע"ז בפשטות – י"ל לפי שעשרים תעניות בחורף א' הוא
(ע"ד הרגיל) "יותר (מכפי כהר)".

12 וגם: הענין ד"נחלקו במי שחטא חטא א' פעמים רבות"
שברפ"ג, ה"ה בא בהמשך ל"מספר הצומות לכמה עונות וחטאים"
שלפנ"ז (ספ"ב). וא"כ: אפילו (באם מצד איוה טעם) צריך לדוגמא –
הו"ל למנטק דוגמא מהענינים שכתב כבר לפנ"ז (כעס, סתם יינם, ביטול
תפלה), ולמה נקט הדוגמא דמוציא ז"ל?

ואף שלקמן בפרק זה (צג, א) גבי "עונות החמורים כו' בידי שמים"
אין שייך שניקוט הדוגמאות דספ"ב – הרי דוחק לומר, שבשביל זה נקט
דוגמא זו גם בתחילת הפרק.

23 המתאימים בדיוק לעבירה מסויימת זו, כולל מספר
24 הצומות שנקבעו לעבירה מסויימת זו²⁵.
25 ג) כיון שפגם באיבר מסויים גורם למעין פגם דומה
26 לו בכל האיברים, גורמת כל עבירה לפגם בכל כחותיו
27 ואיבריו של האדם, כפי שרואים בקל וחומר מכך שכל
28 פעולה משפיעה על כלל העולם שמחוץ לאדם²⁶.
29 ולכן "מדרכי התשובה" לא רק "ומתרחק מן הדבר
30 שחטא..." אלא גם "משנה מעשיו כולן לטובה ולדרך
31 ישרה"²⁷.

ז.

הפגם בכל איבר פוגע בשלושה ענינים

32 התורה – "כללות²⁸ ופרטות נאמרה" – ובכל אחד
33 משלושת הענינים הללו, שבסעיף ו', יש באופן פרטי את
34 כל שלושת הענינים.
35 ובענינו, מספר הצומות שנקבע לעבירות מסויימות,
36 הקשור לפגם המסויים (הענין השני שדלעיל) – הרי בפגם
37 זה עצמו ישנם שלושת הענינים הנ"ל:
38 וההסבר לכך הוא:
39 כיון שכל האיברים כלולים זה מזה, יוצא, שבכל איבר
40 יש שלושה ענינים: א) עצם מהותו. ב) האופן שבו הוא
41 כולל את שאר האיברים. ג) האופן שבו הוא נמצא בכל
42 שאר האיברים²⁹.
43 מכך מובן, שהפגם של האיבר המסויים, הנגרם על ידי
44 עבירה מסויימת, פוגע בכל שלושת הענינים הללו.

אגה"ת שם: מצות התשובה כו' היא עזיבת החטא בלבד. וראה בארוכה
לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 211 ואילך.

22 גם לפני שתיקן את החטא – ראה חלקת מחוקק אה"ע סל"ח
סקמ"ד.

23 זח"א קטט, סע"א.

24 קדושין מט, ב. אה"ע שם סעיף לא. ובאור זרוע ברכות סי' קיב
וכ"ה בלקו"ת (דברים א, ב): צדיק גמור.

25 לקו"ת נצבים מה, ג. ובכ"מ.

26 רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ד. לקו"ת במדבר ה, רע"ב.
ובד"ה וכל העם ש"ת ספ"ב: דלכד זאת מה שפועל ההזדככות בהדברים
שהמצות מלוכשים בהם .. פועל הזדככות (גם) בכללות החומריות
שבעולם.

27 רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ד.

28 ראה תניא בהקדמה (ג, ב). וראה חגיגה ו, ב.

29 ראה ספהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל (כח, ב) ובכ"מ.
ובספהמ"צ שם: בו יש זולתו .. וכן הוא כלול בזולתו.

ו.

שלושת הענינים שבכל עבירה ובתיקונה

1 ויש לומר, שההסבר לכל האמור לעיל הוא: בפגם
2 הנגרם על ידי חטא, וכן בתיקון לכך (תשובה), יש, באופן
3 כללי, שלושה ענינים:
4 א) כיון שבעשיית כל חטא עוברים על ציוויו של מלך
5 מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא, שזהו המשותף לכל
6 העבירות – הרי באמצעות כל עבירה, כולל על ידי ביטול
7 מצות עשה, פורק האדם מעצמו על מלכות שמים¹⁷ ונעשה
8 רשע¹⁸.
9 והתיקון לכך הוא – "שיעזוב החוטא חטאו... ויגמור
10 בלבו שלא יעשהו עוד"¹⁹, ובלשון אדמו"ר הזקן: "שיגמור
11 בלבו בלב שלם לכל לישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו
12 יתברך ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו"²⁰. על ידי
13 ההחלטה והקבלה לעתיד, שזוהי מהות התשובה²¹, הוא
14 יוצא מיד²² מגדר היותו רשע. וזה אפשרי אפילו ברגע
15 חדא²³, כפי שנפסקה ההלכה בגמרא ובספרי הפוסקים,
16 שעל ידי הרהור אחד של תשובה יכול רשע גמור להיעשות
17 צדיק גמור²⁴.
18 ב) כיון שתמימות ושלמות איברי הנפש תלויה
19 במצוות, הרי על ידי ביטול מצות עשה, או על ידי עבירה
20 על מצות לא תעשה, נגרם פגם באיבר המסויים הקשור
21 למצות המסויימת שעליה עברו.
22 וכדי לתקן פגם מסויים זה יש לעשות תשובה ותיקון

17 וכו"ל (באגה"ת) פ"א, שגם כשעבר על מ"ע "מרד במלכותו
ית". וראה גם תניא ח"א פ"ל (לט, רע"א) ובכ"מ. וראה לקמן הערה 20.

18 תניא ח"א פ"א. וש"נ.

19 רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב.

20 אגה"ת פ"א (צא, א). ומחדש בזה אדמוה"ו, שהגמר בלב צריך
להיות לא רק שלא יעשה עוד פעם החטא שעשה (כדמשמע מפשטות
לשון הרמב"ם שם: שלא יעשהו עוד), כי אם שלא יעבור על שום מצוה
(הן במ"ע הן במל"ת). ויתירה מזו: שצריך לגמור בלבו (גם) שלא
למרוד במלכותו ית'. ומהמשך הענין באגה"ת שם משמע שזה מעכב
ב"מצות התשובה מן התורה".

יש לומר לביאור בזה: ע"י עשיית חטא (גם ע"י חטא אחד) פורק
ממנו עול מצות (בכלל), וזה מורה – שפרק מעליו גם עול מלכות שמים
(היסוד דעול מצות – ראה מכילתא יתרו כ, ג. וראה גם ברכות יג, א).
ולכן גדר התשובה היא – שיקבל עליו (מחדש) עומ"ש (שלא למרוד
במלכותו ית'), ואח"כ עול מצות (שלא לעבור על מצות המלך*).

21 כלשון הרמב"ם שם: ומה היא התשובה הוא שיעזוב כו' ויגמור
בלבו כו'. (משא"כ ב"יתנחם על שעבר" כתב "ונן יתנחם כו"). וראה

(* ועפ"י יומתק גם דיוק לשון אדמו"ר הזקן "מצות המלך".

30 חצאי יום נחשבים לו ליום אחד, אך לא כן בפעם
31 הראשונה³⁴, כי³⁵ הפגם בעצם מהותו של האיבר,
32 שתיקונו הוא במספר הצומות פעם אחת, חמור יותר
33 מהפגם באיברים הכלולים בו, שתיקונו הוא באמצעות
34 שתי הפעמים הנוספות של מספר הצומות.

ט.

בחטא זה מודגשת חומרת שלושת אופני הפגם

35 ויש לומר, שזהו אחד הטעמים לכך שבצינו את הדעה
36 הראשונה "שצריך להתענות... כפי המספר אשר חטא",
37 מוסיף אדמו"ר הזקן "כגון המוציא זרע לבטלה...":

38 לגבי שכבת זרע, אומר הרמב"ם³⁶: "כל שתצא ביותר
39 הגוף כלה³⁷ וכחו כלה וחיוו אובדים". מכך מובן שבחטא
40 של הוצאת זרע לבטלה גלוי יותר (א) שהחטא משפיע גם
41 על כל אברי הגוף³⁸, (ב) שבכל פעם שחוטאים הפגם גדל.

42 ולפיכך מוסיף אדמו"ר הזקן "כגון המוציא זרע
43 לבטלה..." – כי על ידי הבאת דוגמא זו מובן לגבי כל
44 החטאים הטעם לדעה שצריך לצום על כל פעם ופעם
45 שחוטאים.

י.

... כח הגוף וחיוו

46 לפני שהרמב"ם אומר "וכל שתצא ביותר הגוף כלה...
47 וחיוו אובדים", הוא מקדים ואומר³⁶: "שכבת זרע היא כח
48 הגוף וחיוו". כלומר, שכבת זרע משפיעה על כל הגוף
49 כתוצאה מכך שהיא "כח הגוף".

50 ויש לומר, שהעובדה שהתכונה של "שכבת זרע היא
51 כח הגוף" (שהיא כוללת גם את הכח של הגוף כולו³⁹)
52 איננה עצם מהותה, אלא זהו ענין נוסף, שהרי עצם מהותה
53 היא נקודה שמעל להגדרה וציוור.

54 ויותר מכך: הנקודה המהותית של טפת הזרע קשורה
55 למהות הנפש⁴⁰.

ח.

לשלושת אופני הפגמים יש שלושה אופני תיקון

1 ויש לומר, שהפגם בעצם מהותו של האיבר נגרם כולו
2 מיד בפעם הראשונה שחוטאים חטא זה, ולא נוסף בכך³⁰
3 על ידי שחוטאים חטא זה שוב.

4 הפגם בפרטי האיבר, ב"איברים" הכלולים בו וכדומה,
5 נגרם בשלימותו רק בעשיית החטא בפעם השלישית, כפי
6 שמביא אדמו"ר הזקן³¹ מן הזוהר³² "זמנא תליתאה
7 אתפשט ההוא כתמא מסטרא דא לסטרא דא" (= בפעם
8 השלישית מתפשט הכתם הזה מצד זה לצד זה).

9 הפגם הנגרם לאיברים האחרים, הקיים כבר בפעם
10 הראשונה, אך לעולם לא התפשט על פני האיבר כולו,
11 מפני שאת העבירה של איבר זה אין הוא חוטא – סביר
12 לומר, שבכל פעם נוספת שחוטאים חטא זה גדל הפגם.

13 זהו ההסבר לשלוש הדעות – והרי אלו ואלו דברי
14 אלקים חיים³³ – לגבי מספר הפעמים שצריך לצום את
15 מספר הצומות שנקבע עבור חטא, אם חטאו בו פעמים
16 רבות – לפי הדעה הראשונה יש לצום עבור כל פעם
17 בנפרד, לפי הדעה השנייה די לצום את מספר הצומות פעם
18 אחת, וה"הכרעה המקובלת" היא שיש לצום שלוש
19 פעמים.

20 כדי לתקן את הפגם בעצם מהותו של האיבר, די לצום
21 את מספר הצומות פעם אחת, כדי לתקן את הפגם
22 באיברים האחרים, יש לצום עבור כל פעם ופעם שחטאו.
23 וכדי לתקן את הפגם באיברים האחרים כפי שהם כלולים
24 באיבר זה, יש לצום שלוש פעמים.

25 ויש לומר, שזוהי הסיבה לכך שלמרות שאדמו"ר הזקן
26 מקבל את ה"הכרעה המקובלת", "להתענות ג' פעמים כפי
27 מספר הצומות דחטא זה", בכל זאת הוא פוסק שבפעם
28 הראשונה של "מספר הצומות" יש להחמיר יותר מאשר
29 בשתי הפעמים האחרות (בשתי הפעמים האחרות "ב'

35 נוסף על זה ש מספר הצומות פעם אחת היא לכל הדיעות.

36 הלכות דעות פ"ד הי"ט.

37 י"ג בלה (בבב"ת).

38 וכמו שהאריך בר"ח שער הקדושה פי"א (קסז, ג). פי"ז (רד),

ד. של"ה שער האותיות (צט, א).

39 ראה ר"ח שם פי"ז (ר, ד): הזרע .. יש לו חלק מכל אבר ואבר.

40 ראה המשך שמח תשמח תרנ"ז ע' 93 (סה"מ תרנ"ז ע' רסט):

בהשפעת הטיפה נמשך בזה כל עצמות העלם הנפש. ושם, שלכן יכול להיות יפה כח הפכך מכה האב, עיי"ש. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 158 הערה 35.

30 י"ל דוגמא – טמא שחזר ונוגע באותה הטומאה עוה"פ

ועוה"פ. וראה נזיר (מב, ב): ולא יחלל כו' יצא זה שהוא מחולל ועומד.

הענין דאין איסור חל על איסור, ועוד. וראה אגה"ת פ"ז (צז, ב): בריבוי

החטאים יכול כו'. ואכ"מ.

31 באגה"ת כאן (צב, ב).

32 ס"פ נח (עג, ב). וראה תולדות ל' סנה' ע' קעג, שאין סתירה

לזה ממדו"ל (יומא פו, ב) שלישית מוחלין לו רביעית כו'.

33 עירובין יג, ב. אפילו בנוגע לדעת ב"ש ש"כדאי היית לחוב

כו" (ברכות י, סע"ב). ומכ"כ בנרוד"ג שגם לשאר הדיעות יש לחוש

לדעת המחמירים (אגה"ת כאן – צג, א).

34 באגה"ת פ"ג (צג, א).

יג.

ההסבר לפירוט שלושת האופנים: "עשר" "עשרים" ו"לעולם"

לפי כל האמור לעיל ניתן להבין מדוע בדוגמא שמביא אדמו"ר הזקן לגבי הדעה "שצריך להתענות... כפי המספר אשר חטא" אין הוא אומר סתם "צריך להתענות פ"ד על כל פעם" או סגנון דומה לזה, אלא מפרט "עשר או עשרים... וכן לעולם":

על ידי שצמים "פעמים רבות כפי המספר אשר חטא" מתקנים את כל שלושת הסוגים של הפגם: על ידי שצמים את "מספר הצומות" בפעם הראשונה, מתקנים את הפגם שנגרם לעצם מהותו של האיבר. על ידי שצמים פעמים נוספות, מתקנים גם את הפגם שנגרם לאיברים הכלולים באיבר זה. ועל ידי הצומות הנוספים, לאחר שלושת הפעמים הראשונות, מתקנים גם את הפגם שנגרם לאיברים כשלעצמם.

ולכן מפרט אדמו"ר הזקן שלושה אופנים: "עשר", "עשרים", ו"לעולם", כי שלושת האופנים הללו מבטאים את שלושת האפשרויות שלעיל, כדלהלן.

יד.

הקשר בין ג' האופנים הנ"ל לבין האות יו"ד לצורותיה השונות

בתורת החסידות⁴¹ מוסבר בענין "מילוי האותיות", שהמילוי של כל אות (האותיות שמהן מורכב שמה המלא של האות) הוא רק "כדי לפרש לזולתו". כפי שאכן מובן בדוגמא המובאת לעיל של האות יו"ד, שבמחשבה ובכתב, ניתן לחשוב ולכתוב, גם את האות י' בלבד, אבל כאשר רוצים לקרוא את שם האות כדיבור, לזולת, יש צורך להוסיף את המילוי של האות, את האותיות ו' ד'.

אך למרות זאת, גם המילוי ו' ד' נכלל לפני כן באות י' עצמה, אך גם בהיותו כלול בתוך האות, אין הוא "נחשב מבחינת עצמות אלא רק דבר נוסף על העצמות", כי הוא רק "כדי לפרש לזולתו".

ולפי זה מובן ששלושת האופנים – "עשר", "עשרים" ו"לעולם" – קשורים לשלושת הענינים שדלעיל: "עשר", הערך המספרי של האות י' עצמה, שהוא "כדמות טיפה"⁴² – קשור לפגם, ולתיקון, של המוח עצמו.

1 ומכיון שמהותה היא נקודה, הקשורה לעצם מהות הנפש – לכן היא כוללת גם את "כח הגוף".

יא.

חומר הפגם נוגע לכל שלשת הענינים

מכך מובן לגבי חטא של הוצאת זרע לבטלה, שחומרת הפגם הנגרם על ידי חטא זה היא לגבי כל שלושת הענינים שדלעיל:

מכיון שטפת הזרע מהווה וכוללת את "כח הגוף" ומשפיעה על הגוף כולו – הרי הפגם שנגרם לאיברים האחרים, כפי שהם כלולים בתוך האיבר או כפי שהם כלשעצמם, חמור יותר מאשר בחטאים אחרים.

ומפני עצם מהותה, הרי גם הפגם בעצם המהות של האיבר, הנגרם על ידי חטא זה, חמור יותר מאשר בחטאים אחרים, כיון שהחטא אינו פוגם רק בעצם מהותו של איבר מסוים, אלא בעצם המהות של ענין שקשור למהות הנפש.

יב.

ההסבר לכך שהדוגמא מובאת שלוש פעמים בפרקנו

לפי זה ניתן להבין מדוע מביא אדמו"ר הזקן את הדוגמא של הוצאת זרע לבטלה שלוש פעמים בפרק זה: לגבי הדעה "שצריך להתענות.. כפי המספר אשר חטא" הוא מוסיף "כגון המוציא זרע לבטלה...". לגבי ה"הכרעה המקובלת" "להתענות ג' פעמים" הוא מוסיף "דהיינו רנ"ב צומות על הוצאת שכבת זרע לבטלה". ולגבי "כל בעל נפש... יחמיר על עצמו להשלים על כל פנים פעם אחת..." הוא מוסיף "כגון הוצאת זרע לבטלה פ"ד צומות פעם אחת...".

הסיבה לכך ש"צריך להתענות.. כפי המספר אשר חטא" היא מפני שעל ידי החטא נפגמים גם האיברים האחרים כפי שהם כשלעצמם. הסיבה לכך שצריך "להתענות ג' פעמים" היא מפני הפגם באיברים כפי שהם כלולים באיבר הקשור לחטא. והסיבה לכך שצריך "להשלים על כל פנים פעם אחת" את כל הצומות, ולא "ב' חצאי יום", היא מפני החומרה של הפגם הנגרם בעצם מהותו של האיבר, כפי שנתבאר לעיל –

31 וכל שלושת הענינים הללו מוסברים על ידי הבאת הדוגמא של הוצאת זרע לבטלה בשלושת המקומות הללו, כי בחטא זה מודגשים יותר כל שלושת הענינים.

42 הערת אדמו"ר בלקוטי לוי יצחק לתניא שם.

41 ראה בכ"ז סדור קט, ב. קנט, ב. קצב, ב.

- 1 "עשרים", הערך המספרי של האות יו"ד במילואה – קשור
 2 לפגם, ולתיקון, של איברי הגוף כפי שהם כלולים במוח.
 3 ו"לעולם", הפעמים שמעל לעשרים – קשורים לפגם,
 4 ולתיקון, של הגוף – עולם קטן⁴³.
 5 לפי זה מובן גם מדוע בענין של "ויתענה .. בחורף
- 6 אחד" מביא אדמו"ר הזקן רק את המספר עשר ולא
 7 עשרים, כי "ויתענה .. בחורף אחד" הוא הדרך שניתן
 8 לצום "פ"ד צומות פעם אחת", ולכן מתאים לכך רק
 9 המספר עשר.
 (משיחת ש"פ עקב תש"ל)

(43) תנחומא פקודי ג (בתחלתו). תקו"ז תס"ט (צ, א). ועוד.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז אלול, תשי"ג
 ברוקלין.

הנהלת הישיבה ותלמוד תורה בכפר חב"ד
 באה"ק ת"ו
 ה' עליהם יחיו!

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם מכ"ג אלול, ונהייתי לקרות בו אשר למרות הקישויים שעמדו בדרכם לא נפל רוחם וממשיכים בעבודתם בקדש, ונעלה מכל ספק אשר אם רק יעשו יצליחו בהצלחה מופלגה, אבל לאידך גיסא נבהלתי לקרות במכתבם אשר שנים מהמורים שלהם הוסרו בקשר לחינוך הממלכתי ותמיהני ג"כ כי הרי היתה הצהרה מפורשת שאין הפיטורים אלא ענין פורמלי וטכני שכפי הידוע מהיחס מהקיבוצים דפאג"י וכיו"ב הנה לא יתערבו מבחוץ בשכירות המורים וכו' ובלבד שבאופן רשמי יקבלו עליהם את הענינים שהם דורשים ובמילא מובן אשר גם מצדם דארפן זיי ניט צולאזן התערבות שיוורו מבחוץ לפטור המורים שיש בהם אמון וכו' אף שמוכן ג"כ אז עס איז געזינטער שיסודר כל הענין מבלי רעש ובדרך פשיטות שמוכרח הדבר שהחינוך בכפר של אופי מסויים יהי' ע"י מורים מתאימים לאופי זה, ובטוחני חזק שכשיעשו בזה באופן דיפלומטי ובלחש יצא לפועל בדרכי נועם ובדרך פשיטות וביחוד שיש להם כבר חזקה מכמה שנים שיש מקום להנחות מיוחדות בשבילם מכמה טעמים וד"ל.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע להם ולב"ב שיחיו את ברכתי: ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

ילקוט לוי יצחק על התורה

סבירא לוי דהתפילין הללו הם מוחין דאימא – בינה.
ורבינו תם שמו הי' יעקב, ונקרא תם ע"ד⁷ יעקב איש
תם, ויעקב תיקן תפילת ערבית רשות⁸, הוא ע"ד תפילין⁹
דרבינו תם שהם ג"כ רשות שאינו חובה כ"כ.

ועו"נ ישמח ה' במעשיו וכמ"ש במו"א ע"פ הוי' לי בעוזרי וגילוי זה
נמשך מביורר שם ב"ן שמעולם התהו שזהו ענין ביטול היש שממטה
למעלה כו' וזהו ענין במעשיו דוקא ביורר העשי' ששרשו משם ב"ן כו'
וע' בפע"ח שער חג המצות פ"ז בענין ולא בכסף תגאלו ועמ"ש לקמן
בת"א פ' ויצא [כא, ג] סד"ה ושבתני בשלום אל בית אבי שהוא ענין
הצחוק והתענוג שיהי' לע"ל שזהו בחי' יצחק וזהו שיאמרו ליצחק כי
אתה אבינו כו' ע"ש.

ועי"ש פ' וירא קב, א ואילך. תולדות (בראשית כרך ד) תתיז, ב. תתיט,
ב. ועוד.

(7) תולדות כה, כו.

(8) ראה ביאורי הזהר להצמח צדק ח"א עמוד פז וז"ל: יש ב' בחי'
במצות, הא' הוא שע"י מעשה המצות ממשויכים אורות עליונים
בהכלים וזהו ענין כל רמ"ח מ"ע שהמצות הן רמ"ח אברים דמלכא
כמו שע"י אבר נמשך ג"כ החיות אשר בו כך ע"י קיום מ"ע ממשויכים
גילוי אורות עליונים בהכלים שמעשה המצות הוא אתעדל"ת שמגיע
לשם וממשויכים את האור כו' ולכן מצות אלו הם חובה ממש, שהרי
הן הן הממשויכים אור המשכה זו, והבחי' הב' הוא שיש אורות עליונים
גבוהים יותר שהמצות אין יכולים להגיע לשם להמשיך משם האור כו'
כי הוא נעלה מאד מבחי' אתעדל"ת, אלא אור זה שורה ממילא בלא
אתעדל"ת היינו לאחר שנשלם כל ההמשכות שע"י אתעדל"ת אזי
שורה ומתייחד שם האור שלמעלה מאתעדל"ת מעצמו וממילא כו'.

וזהו ג"כ ענין תפלת ערבית רשות מפני שהוא מקום גבוה מאד שאין
מגיע לשם אתעדל"ת כנ"ל כ"א היחוד נעשה מעצמו לאחר שעשו
אתעדל"ת בב' תפלות שחרית ומנחה שהן לחברא ליעקב בעדיבה
שבחי' זו הוא ע"י אתעדל"ת שע"י מעלים המל' מבי"ע כו', אכן גוף
ועצם היחוד דתפארת ומלכות הוא למעלה מאתעדל"ת אלא שנמשך
מעצמו כו' אחר שכבר נעשה ע"י אתעדל"ת מה שאפשר להמשיך ע"י
אתעדל"ת אז שורה ונמשך בחי' זו ממילא, וכיון שכן לכן אין תפלה זו
חובה רק רשות כו' ...

כי עיקר היחוד הוא ע"י תפארת גופא כמ"ש בזהר כאן גופא ואתתא
מילייהו בלחישא משא"כ אברהם ויצחק שהם תרין דרועין חו"ג כו',
שהרי מבואר במו"א שמה שהמל' מקבלת מחו"ג זהו המשכה כסדר
ההשתל' אבל ע"י תפארת נמשך מלמעלה מסדר ההשתל', ולכן נק'
היחוד ע"ש תפארת ומל', והרי קבלתה מתפארת זהו תפילת ערבית
שתיקן יעקב עי"ש.

(9) ראה לקמן סי' צד, הקשר דלשון "תפילין" ו"תפלה".

טז - והיה לאות על ידכה ולטומפת בין עיניך כי
בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

צב

ביאור ורמזים בהחילוק בין תפילין של רש"י ושל ר"ת

תפילין של רש"י הוא חובה, ותפילין דרבינו תם הוא
רשות², שאינם חובה כ"כ³.

ותפילין דרש"י הם מוחין דאימא – בינה, ורש"י שמו
שלמה בר יצחק, תפילין הם בחי' ע"טרה להמלך שלמה
ולכן רש"י דוקא ששמו שלמה הוא בר יצחק בחי' בינה,

(1) בסימן זה מבאר ומרמז כמה דברים, והם:

(א) תפילין דרש"י הוא "חובה".

(ב) מקשר הנ"ל דשמו הוא "שלמה".

(ג) מקשר הנ"ל דשם אביו הוא "יצחק".

(ד) תפילין דרש"י הוא בחי' מוחין דאימא – בינה.

(ה) בסדר פרשיות דרש"י, פ' ואהבת קודם לפ' והי' אם שמוע.

(ו) תפילין דרש"י הוא חובה, ע"ד תפלת שחרית בבוקר – בחי' חס"ד.

(2) מבאר ומרמז כמה דברים, והם:

(א) תפילין דר"ת הוא "רשות".

(ב) רמז דשמו "תם" הוא ע"ש יעקב הנק' "תם".

(ג) תפילין דר"ת בחי' מוחין דאבא – חכמה.

(ד) סדר הפרשיות דר"ת, פ' והי' אם שמוע קודם לפ' שמע.

(ה) תפילין דר"ת רשות, ע"ד תפילת ערבית בלילה – בחי' גבורה.

(3) ראה שיחת קודש פורים ה'תשל"ו.

(4) פירוש: דהכוונה של התפילין דיש בו ד' פרשיות הוא להמשיך מוחין
בחי' בינה להמדות שבלב – בחי' ז"א, כי תפארת דאימא (בינה) נעשה
כתר – מקיף (עטרה) על המדות כידוע, ותפילין הוא בחי' תפארת –
הנק' "פאר".

(5) ראה אור התורה פקודי עמוד בר"מ וז"ל: בעטרה שעטרה לו אמו
(שיר השירים ג, יא). פי' במלך שלמה הוא תפארת שהשלום שלו
שמחבר חו"ג, והעטרה הוא הכתר הנמשך לו מבינה הנקרא אימא
עלאה וע' מזה בלקוטי תורה שיר השירים [כב, א] סד"ה צאינה
וראינה. עי"ש.

(6) ראה אור התורה פ' תולדות (בראשית כרך ד) תתיז, א וז"ל: יצחק
הו"ע הצחוק ותענוג עליון שיתגלה לע"ל שהענין היינו פנימי עתיק
וכמ"ש הרמ"ז ר"פ תולדות על מל"ג שם, ועפ"י ז"ל כי הנה התגלות
עתיק הוא בבינה כמ"ש בלק"ת [דרושים לר"ה נו, א] סד"ה יו"ט של
ר"ה שחל להיות בשבת וזהו שעיקר הצחוק והשמחה הי' מבחי' יצחק
שהוא מלמטלמ"ע ר"ל עיקר הצחוק והשמחה היינו גילוי פנימי עתיק

שמוע בחי' גבורה, והיינו דתפילין דרש"י קדים פ' שמע חסד, שזה שייך לבינה שנפיק מינה חסד דאיהו אור קדמאה כמ"ש בזוהר הקדוש פ' ויצא דף¹² קסג, ע"א ע"ש. ותפילין דר"ת קדים פ' והי' אם שמוע בחי' גבורה, הוא ע"ד מדת לילה, שלילה הוא מדת הגבורה, ובליילה תפלת ערבית רשות כנ"ל.

ומדת יום הוא בחי' חסד, ותפלת שחרית¹³ כנגד אברהם חסד¹⁴, שהוא תפלת חובה ע"ד תפילין של רש"י. מלקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר בראשית עמוד רפ

ויעקב שרשו מחכמה¹⁰ כידוע, היינו תפילין דרבינו תם שהם מוחין דאבא – חכמה.

ובתפילין דרש"י – מוחין דאימא¹¹ – קדים פ' שמע לפ' והי' אם שמוע, ובתפילין דר"ת – מוחין דאבא – קדים פ' והי' אם שמוע לפ' שמע, פ' שמע בחי' חסד, ופ' והי' אם

(10) ראה תורה אור כו, ב וז"ל: הנה בחי' יעקב הוא יו"ד עקב פי שהיו"ד שהוא תחלת המחשבה ביו"ד נברא עוה"ב הוא נמשך לבחי' עקב ורגל שהוא בחי' הדבור. ויעקב הוא מבריא מן הקצה אל הקצה. מריש כל דרגין. ובכל מדרגות עליונות יש ג"כ בחינת ראש ורגל כמ"ש ועמדו רגליו ביום ההוא וכתוב והארץ הדום רגלי וכתוב ומקום רגלי אכבד ויעקב הוא בחי' יו"ד עקב בכל עולם ועולם לפי ערכו... וכך התורה היא בחי' חכמה עילאה בחי' חכים ולא בחכמה ידיעה שהרי טעמי המצות לא נתגלו להיות בהתגלות רב להבין כל עמקי סודותיה בפרטי פרטות וממשכה לבחי' גילוי ע"י התלבשותה בדברים גשמיים סדר זרעים מועד וכו'. והוא בחי' של יעקב יו"ד עקב דהיינו מבחי' יו"ד שהוא חכמה עילאה להיות נמשך עד עקב והוא עשי' ע"ש.

וראה תורת לוי יצחק ע' רסט שמצייני ללקוטי תורה מהארז"ל עה"פ (ירמי' לא, 1) רנו ליעקב שמהה ע"ש.

(11) רש"י מוחין דאימא – בינה, ר"ת מוחין דאבא – חכמה: אחד מהביאורים בזה הוא: דשית רש"י, דהד' פרשיות הם עפ"י סדר הכתובים בתורה, (א) קדש, (ב) והי' כי יביאך, (ג) ואהבת, (ד) והי' אם שמוע, ושיטת ר"ת הוא, (א) קדש, (ב) והי' כי יביאך, (ג) והי' אם שמוע, (ד) ואהבת, והיינו דרש"י ור"ת מחליפים הפרשיות ואהבת עם והי' אם שמוע, לשיטת רש"י קודם ואהבת ואח"כ והי' אם שמוע, ולשיטת ר"ת קודם והי' ואח"כ ואהבת. (ראה תוס' מנחות לד, ב ד"ה והקורא).

ומבואר בחסידות, דפ' ואהבת הוא בחי' חסד – אהבה, ופ' והי' אם שמוע הוא בחי' יראה וגבורה "השמרו לכם וגו'" כידוע.

והיינו ג"כ תוכן החילוק בין חכמה ובינה, דמבחי' בינה (אימא) הוא הולדת המדות, ובעיקר בחי' חסד אהבה, ומבחי' חכמה נמשך ביטול בחי' יראה. (וראה אור התורה שיר השירים ח"א ע' שיח ואלך. ועוד).

(12) וז"ל: (מ"ש תהלים קד, יז) חסידה ברושים ביתה (פירוש, חסידה נקראת אימא – בינה), באינון שית בנין עלאין (בעת שהיא מותלכשת בששה בנינים העליונים – ששה מדות, והיינו) שית סטריין דעלמא כמה דאתמר (הם הוי"ק דז"א – הששה מדות, על זה נאמר חסידה ברושים ביתה, ושואל) אמאי אקרי חסידה וכו' (למה נקראת אימא חסידה המורה על ענין חסד שבה, הלא אימא דינים מתערין מינה, ואומר) אלא דכד אתפשט כל טיבו וכל נהירו מניה נפיק (כי כשמתפשטת המדות דז"א כל החסדים וכל האורות, מבינה יוצאים), ובגין כך דאיהי חסידה (לפי שנקרא חסידה), נפיק מינה חסד דאיהו נהורא קדמאה (לכן יוצא ממנה חסד שהוא אור הראשון), דכתיב ויאמר אליקים יהי אור (בראשית א, ג), ועל דא (ועל זה נאמר) ברושים ביתה, אל תקרי ברושים אלא בראשים (פי' שבח' חסד הוא בראשים של הששה מדות דז"א), ע"ש.

ראה לקמן סי' קכט.

(13) ראה ברכות כו, ב. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' סג.

(14) אברהם חסד: חסד.. אברהם: כמ"ש (מזכר, ז, כ) "חסד לאברהם". ראה זוהר חלק א' בראשית דף מז, ב. תניא – אגרת הקודש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

המשך ביאור למס' קידושין ליום שני עמ' 1

11 כְּעִבְרִיתָּהּ שֶׁל עֵרִיּוֹת. הִגְמֵרָא תַמְהָה, וְכִי הוּא נִכְשֵׁל בְּעִבְרִיתָּהּ סִלְקָא
 12 דְּעִתְקָהּ – עוֹלָה עַל דַּעְתָּךְ לִוְמֵר. אֵלֶּךָ אֵימָא – אֵלָּא תִפְרֹשׁ כֶּךָ, שְׂכָל
 13 יָמִיּוֹ הוּא נִכְשֵׁל בְּהִרְהוּרָהּ עִבְרִיתָּהּ. וּבַעֲנִין זֶה אִמְרָ רַבָּא, וְכֵן תִּנְאֵ דְבִי
 14 רַבִּי יִשְׁמַעֵאל, עַד עֲשָׂרִים שָׁנָה יוֹשֵׁב תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא וּמִצִּיפָה לְאַרְבַּם
 15 מִתִּי יִשָּׂא אִשָּׁה, בְּיָוִן שֶׁהֵנִיעַ וְנַעֲשָׂה בֵּן עֲשָׂרִים וְלֹא נִשָּׂא אִשָּׁה, אוֹמֵר
 16 הַקְּבִי'ה תִּיפָה הָאֵשׁ בְּעֲצֻמּוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם וְתִיבֵשׂ אֶת
 17 לַחְלוּחִיתָם. אִמְרָ רַב חֲסָדָא, הָאֵי דְּעִדְיָנָא מְחַבְּרָא – חֲסִיבָה שְׁאֵנִי
 18 עֲדִיף בְּמַעֲלָה עַל חֲבֵרִי, מִשּׁוּם דְּנִסְיָנָא בְּשִׁיתְּסֵר – שֶׁנִּשְׂאֵתִי אִשָּׁה
 19 בְּגִיל שֶׁשׁ עֲשָׂרָה, וְאֵי תוֹה נְסִיבָנָא בְּאַרְבֵּי־סֵר – וְאִם הֵייתִי נוֹשֵׂא קוֹדֵם
 20 לָכֵן, בְּגִיל אַרְבַּע עֲשָׂרָה,

1 רב המנונא לְיָדָךְ – אֵצֶלְךָ הִבִּיאוּהוּ לְיָדֶי. בִּי אֶתָּא – כִּאֲשֶׁר בֵּא רַב
 2 הַמְּנוּנָא לִפְנֵי רַב הוּנָא, תְּוִיבָה דְּלֵא פְּרִים סוּדְרָא – רֵאזוּ רַב הוּנָא
 3 שְׂאִינּוּ מִכְסָה אֶת רֵאשׁוֹ בְּסוּדֵר כִּפֵּי שֶׁנִּהְגוּ הַנְּשׂוּאִים, וְאִמְרָ לִיה מֵאֵי
 4 מְעֵמָא לֹא פְּרִיסֵת סוּדְרָא – מִדּוּעַ אֵינְךָ חוֹבֵשׂ סוּדֵר. אִמְרָ לִיה רַב
 5 הַמְּנוּנָא, מִכִּיּוֹן דְּלֵא נְסִיבָנָא – עֲדִיין לֹא נִשְׂאֵתִי אִשָּׁה. אֶחְדְּרִינְהוּ
 6 לְאַפְּיָה מִיְנִיה – הַחֲזוּר רַב הוּנָא אֶת פְּנֵי מֵרַב הַמְּנוּנָא בְּקַפְּיִדָה, וְאִמְרָ
 7 לִיה תְּוִי דְּלֵא תוֹיֵת לְהוּי לְאַפִּי עַד דְּנִסְבֵּת – רֵאזָה שֶׁלֹּא תְּבוּא לִפְנֵי עַד
 8 לְאַחַר שֶׁתִּשָּׂא אִשָּׁה. הִגְמֵרָא מִבְּאֵרֵת שְׁקַפְּיִדוֹתָהּ הִיתָה מִשּׁוּם שֶׁרַב
 9 הוּנָא לְמַעֲמִיָּה – כְּשִׂיטְתּוֹ בְּמִקּוּם אַחֵר, דְּאִמְרָ, מִי שֶׁהוּא בֵּן עֲשָׂרִים
 10 שָׁנָה וְלֹא נִשָּׂא אִשָּׁה, כָּל יָמָיו אֵף לְאַחַר שִׂישָׁא אִשָּׁה, הוּא נִכְשֵׁל

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הנה בכלל - אין להפגס בחשבונות האמורים, שענין בזה רק לאלו שיש בידם איזה מסורה וכיצא בזה. מה שאין בן בלאו הכי - הרי כל אחד ואחד מאמין בביאת משיח וכו' ואחכה לו בכל יום שיבוא. אלא שבאחד עם זה - על כל אחד לעשות כל התלוי בו למהר ולהחיש ביאת משיח צדקנו.

(לקוטי שיחות ח"ג, עמ' 396. מתוך "לקראת שבת")

רגע של הכנה והקדמה

בכל פעלה שיהודי עושה בכל יום ויום במשך שהותו בגלות, הוא מאיר עוד חלק בעולם הזה הגשמי וחקרי... שעל ידי זה פועלים את תכלית השלמות של מות המשיח...

וכיון שכן, הרי מובן שצריכים להסתכל על כל רגע שבו מכרחים עדין להיות בגלות - לא כמו רגע של גלות, אלא כמו רגע של הכנה והקדמה לגאולה.

(משיחת 'י' שבט תשי"ד. מתוך "לקראת שבת")

לכל אחד יש כח

מכיון שהגאולה העתידה תהיה בנוגע לכל בני ישראל (שהרי אפילו יהודי אחד לא ישאר בגלות חס ושלום), מובן, שגם מעשינו ועבודתנו לפעל את הגאולה שכת לכל בני ישראל, ובדאי שנתנו לכל אחד ואחד כל הכחות הדרושים לכהן, שכן, "איני מבקש כו' אלא לפי כחן".

(תורת מנחם - התועדויות תשמ"ו ח"א ע' 318)

קוינו כל היום!

כל יהודי אומר בתפלת שמונה עשרה "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", ולאחרי זה מסימים "כי לישועתך קוינו כל היום", ויתרה מזו: למרות שבתפלת שחרית אומר כל אחד ואחד מ'ישראל' "כי לישועתך קוינו כל היום", הנה לאחרי כמה שעות בלבד, בתפלת המנחה, אומרים שוב "כי לישועתך קוינו כל היום!".

(תורת מנחם - התועדויות תשמ"מ ח"ד ע' 8240)

אבל לא כלם חזרו בתשובה

אין צורך להמתין לעבודת התשובה של כל בני ישראל, אלא מספיקה גם עבודת התשובה של יהודי אחד - כפסק דין הרמב"ם: (הלכות תשובה פרק ג ה"ד) "צריך כל אדם שיראה עצמו... וכן כל העולם כלו חציו זכאי כו', עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כלו לכף זכות וגרם לו ולהם ישועה והצלה".

כלומר, הרהור תשובה של יהודי אחד יש בכוחו לפעל את הגאולה האמתית והשלמה.

(ע"פ התועדויות תשמ"ו ח"ב עמ' 805. מתוך "לקראת שבת")

במהירות גבוהה

כבר בזמן הש"ס דברו אודות החשת הגאולה, "אחישנה" בזמן כפשוטו - הרי על אחת כמה וכמה שבמינו אלו דרוש למהר ולזרוז ולהחיש את הגאולה שתהיה במהירות יותר - "אחישנה" כפשוטו!

ועל פי זה מובן, שכל הענינים שעושים בקשר לגאולה - צריכים להיות באפן של מהירות, שזהו הפרוש של "אחישנה".

(התועדויות תשמ"ב ח"ד ע' 2284. מתוך "לקראת שבת")

בית המקדש חרב כל רגע

איתא בירושלמי "כל דור שאינו נבנה (בית המקדש) בימיו מעזין עליו כאלו הוא החריבו", ומזה מובן בפשטות עד כמה צריך להיות נוגע לו כללות ענין הגאולה ובגין בית המקדש - דמכיון ש'כאלו הוא החריבו', הרי בודאי מרגיש את הצורך לעשות את כל התלוי בו שתבוא הגאולה ובגין בית המקדש תכף ומיד ממש!

וכדוע דברי הרגז'ובי שמוכיח מדברי הירושלמי דלעיל שחרבן בית המקדש הוא באפן דפעלה נמשכת.

(תורת מנחם - התועדויות תשמ"מ ח"ד ע' 8240)

חשוב קצן - עם מסירת

במענה למכתבו מכ"ב שבט, בו פותב מה ששמע ומסתמכים בפסוקים ורמזים כו' [אודות חשוב קצים].

פרשת האזינו

~ יום ראשון כ"ד אלול ~

א אציתו שמאי ואמלל ותשמע ארעא אמרי פמי:

לב (א) האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי:

עדים שהם קימים לעולם. ועוד, שאם יזכו, יבואו העדים ויתנו שכרם: הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה, והשמים יתנו טלם, ואם תחייבו תהיה בהם יד העדים תחלה: (לעיל יא) "ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה", ואחר-כך: "ואבדתם מהרה", על-ידי העובדי-פוכבים.

כ"ט◀ האזינו השמים • שאני מתרה בהם בישראל, ותהיו אתם עדים בדבר שפך אמרתי להם שאתם תהיו עדים, וכן "ותשמע הארץ". ולמה העיד בהם שמים וארץ? אמר משה: 'אני בשר-ודם, למחר אני מת, אם יאמרו ישראל: לא קבלנו עלינו הברית, מי בא ומכחישם? לפיכך העיד בהם שמים וארץ,

~ נקודות משיחות קודש ~

יותר, אבל אצל שניהם צריכים להיות שני הקוין. וכמו-כן עובדי הו' בנשמתם ועובדי הו' בגופם: עובדי הו' בנשמתם – אף שעקר עבודתם היא מצד הנשמה, צריכים הם להתעסק גם עם הגוף – המשכה למטה; ועובדי הו' בגופם צריכים להתעסק גם בשמיעה וקליטת ("הערן און דערהערן") אור הנשמה – העלאה למעלה. וכמו-כן בכל מצוה בפרט, צריך להיות מעשה המצוה עם פונת המצוה, פי מצוה בלא פונה – כגוף בלא נשמה.

ההוראה מזה בעבודה היא: שמים – קאי על יושבי אהל, וארץ – על בעלי עסק. וצריכה להיות התפללות שני הענינים. 'יושבי' אהל צריכים לידע ש"כל האומר אין לי אלא תורה, אפלו תורה אין לו", אלא צריך להיות גם קיום המצוה, פי הלמוד צריך להיות על-מנת לעשות דוקא, "תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה". ובעלי עסק, שעקר עבודתם בקיום המצוה, צריכים לידע שמכרחת להיות קביעות עתים לתורה בכל יום, על-כל-פני פנים פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית. החלוק אינו אלא מהו עקר ענינם, שפקו זה צריך להדר

(משיחות ש"פ האזינו, שבת תשובה ה'תשח")

ב כיבסם כמטרא אולפני יתקבל כטלא מימרי כרוחי מטרא דנשבין על דתאה וכרסיסי מלקושא די על עשבא:

(ב) יערף כמטר לקחי תזל כפול אמרתי בשעירם עלי-דשא וכרביבים עלי-עשב:

(ב) יערף. מגזרת יערף מזבחותם כטעם ירד: לקחי. מה שיקח אחד ממנו כטעם למוד וכן פי לקח טוב: כשעירם. הנכון בעיני שהם דקים: וכרביבים. מגזרת רב ושיניהם שמות התאר והעד פי עשב חזק מדשא. וי"א פי שעירים מגזרת שער ואחרים

עומדים לעולם וכן שמעו הרים גם אבן יהושע ושם כתוב פי היא שמעה וכבר רמזתי לך על נשמת האדם שהיא אמצעות בין הגבוהי לשפלי והיא תדמה הכל על צורת היכלה. ואף פי להבין גם היושבת בהיכל. על פן תגביה השפלי ותשפיל הגבוהים: תורה ב

(א) האזינו. כבר פירשתי בספרי פי מלת האזינו מגזרת אנן כאילו אמר הטו אנן וכבר הודעתיד שהגאון אמר פי טעם השמים. המלאכים: וטעם הארץ. אנשי הארץ. או עדות הגשם היורד מן השמים והארץ תתן יבולה והנכון בעיני פי העיקר בעבור היוותם

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

פְּשָׁעֵי־רַם • לְשׁוֹן רוּחַ סְעָרָה, פְּתַרְגוּמוֹ: 'כְּרוּחֵי מְטָרָא', מֵה הַרוּחֹת הַלְלוּ מִתּוֹזִיקֵי אֶת הַעֲשָׂבִים וּמְגַדְלֵי אוֹתָם, אִף דְּבַרֵי תוֹרָה מְגַדְלִין אֶת לוּמְדֵיהֶן. **וּכְרַבִּיבִים •** טַפֵּי מְטָר. וְנִרְאָה לִי עַל שֵׁם שִׁיּוּרָה פְּחִיץ נִקְרָא רַבִּיב, כְּמָה דְּאֵת אָמַר: (בראשית כא) "רוֹבְבָה קִשְׁתִּי". **דְּשָׂא •** אַרְבֵּי־יָץ (גראזנוויסס), עֲטִיפַת הָאֶרֶץ מְכַסֶּה בִּירֶק. **עֲשָׂב •** קִלַּח אֶחָד קְרוּי עֲשָׂב, וְכָל מִין וּמִין לְעֲצָמוֹ קְרוּי עֲשָׂב.

ג אַרְי בְּשָׂמָא דִּי אֲנָא מְצַלֵי הֲבו רְבוּתָא קְדָם אֱלֹהֵנָא :

וּבְרַכּוּ שְׁמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ שְׁעוֹנִין: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלַכּוּתוֹ", אַחַר בְּרַכָּה שְׁבַמְקַדָּשׁ (תענית טז) •

ד תְּקִיפָא דְשְׁלָמִין עוֹבְדוּהֵי אַרְי כֹּל אֲרִיחָתָה דִּנְיָא אֱלֹהָא מִהֵימְנָא דִּמֶן קְדֻמוּהֵי עוֹלָה לֹא נִפְקַ דִּמֶן קְדָם זַפִּי וְקָשִׁיט הוּא :

עוֹל • אִף לְרַשְׁעִים מְשַׁלֵּם שְׂכָר צְדָקָתָם בְּעוֹלָם הַזֶּה. **צְדִיק וְיִשְׂרָאֵל הוּא •** הַכֹּל מְצַדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת דֵּינּוֹ, וְכִף רְאוּי וְיִשְׂרָאֵל לָהֶם. "צְדִיק" מִפִּי הַבְּרִיּוֹת, "וְיִשְׂרָאֵל הוּא" וְרְאוּי לְהַצְדִּיקוֹ.

ה הַכִּילּוֹ לְהוֹן לֹא לָהּ כִּנְיָא דִּי פְלַחוּ לְטַעוּתָא דְרָא דְאֲשַׁנּוּי עוֹבְדוּהֵי וְאֲשַׁתְּנּוּ:

זש"ג • יַעֲרַף פְּמָטָר • זוּ הִיא הַעֲדוֹת שְׁתַּעֲדוּ, שְׂאֲנִי אוֹמֵר בְּפִנְיֶכֶם, תוֹרָה שְׁנַתִּי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא חַיִּים לְעוֹלָם, כְּמָטָר הַזֶּה שֶׁהוּא חַיִּים לְעוֹלָם (ספרי), כְּאֲשֶׁר יַעֲרֹפוּ הַשָּׁמַיִם טַל וּמְטָר. **יַעֲרַף •** לְשׁוֹן יִטִּיף, וְכֵן (תהלים סה) "יַרְעִפוּן דְּשָׁן", (לקמן לג) "יַעֲרֹפוּ טַל". **תַּזַּל כְּטַל •** (ספרי) שֶׁהַכֹּל שְׂמַחִים בּוֹ, לְפִי שֶׁהַמְטָר יֵשׁ בּוֹ עֲצָבִים לְבְרִיּוֹת (ספרי) אַחֲרֵיהֶם: יֵשׁ עֲצָבִים בּוֹ, כְּגוֹן הוֹלְכֵי דְרָכִים וּמֵי שֶׁהֵיָה בּוֹרוֹ מְלֵא יַיִן.

ג) כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הֲבו גְדַל לְאֱלֹהֵינוּ:

זש"ג • כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא • הַרִי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן 'כְּאֲשֶׁר', כְּמוֹ (ויקרא כג): "כִּי תְבוֹאוּ אֶל הָאֶרֶץ", כְּשֶׁאֶקְרָא וְאֶזְכֵּר שֵׁם ה', אֲתֵם הֲבו גְדַל לְאֱלֹהֵינוּ

ד) הַצִּוּר תָּמִים פִּעְלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עוֹל צְדִיק וְיִשְׂרָאֵל הוּא:

זש"ג • הַצִּוּר תָּמִים פִּעְלוֹ • אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא חִזֵּק, כְּשֶׁמְבִיא פְּרָעוֹת עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, לֹא בְּשִׁטָּף הוּא מְבִיא כִּי־אֵם בְּדִין, כִּי תָמִים פִּעְלוֹ. **אֵל אֱמוּנָה •** לְשַׁלֵּם לְצַדִּיקִים צְדָקָתָם לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֶף־עַל־פִּי שְׁמַאחַר אֶת תְּגֻמוֹלָם, סוֹפּוֹ לְאִמֵּן אֶת דְּבָרָיו. וְאֵין

ה) שְׁחַת לוֹ לֹא בָנּוּ מוֹמָם דוֹר עַקֵּשׁ וּפְתִלְתֵּל:

אָבֵן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוֹת בְּלוּם, אַבְרַמְכוּבִין

הַנִּבְרָאִים יִשְׁתַּנוּ מֵעֲשִׂיהֶם כְּפִי צְרִיכֵיהֶם וּמַעֲשֵׂי הַשֵּׁם (לְכַבּוֹדוֹ) (בם) הַנ"ל גֵּרַם לְבָדוֹ) בְּגִבּוֹרָה כְּפִי הַחֲכָמָה. וְאֵין לְטַעוֹן מִמְּעִידַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי סוֹדוֹ בְּרוּר כְּמַלְת וְיָרַח בְּעֵמֶק אֵילוֹן כְּאֲשֶׁר פְּרַשְׁתִּי בְּמִקּוּמוֹ: **אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עוֹל.** הוּא לְבָדוֹ יֵשׁ לוֹ גְבוּרַת אֲמַת כִּי כֹל גְבוּרָה בְּגִבּוּרִים הוּא מְקַרָּה מִיָּד אַחַר. וְהַשֶּׁעַם אַחַר שֶׁהוּא אֵל אֱמוּנָה לֹא יִתְכַן שִׁיעֲשֵׂה עוֹל וְיִתְכַן לְהִיּוֹת וְאֵין עוֹל בְּדְרָכָיו. אוּ מַלְת אֵל מוֹשְׁכַת עֲצָמָה וְאַחֲרַת עֲמָה: **צְדִיק וְיִשְׂרָאֵל הוּא.** בְּעֵבֹר שְׂאֵמֵר שְׁחַת לוֹ אָמַר כִּי צְדָקָתוֹ שְׁחַתוֹ עִם נִפְתֵּל וְהֵנָּה הוּא לְבָדוֹ יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הַיֵּשֶׁר לְחַתֵּן הַמַּעֲוֹת עַל כֵּן טַעַם לוֹ בְּעֵבֹר שְׁהִי לוֹ בַּתְּחִלָּה: תוֹרָה ה

אָמְרוּ מִגְּזֵרַת סַעֲרַת ה' וְאֵם הוּא בְּשִׁי"ן וְכֵן וְיִשְׁתַּעַר עֲלָיו כְּמוֹ וְיִסְתַּעַר עֲלָיו גַּם יִתְכַן שְׂאֵין לוֹ אֶח בְּמִקְרָא וְהֵנָּה הַטַּעַם כְּפּוֹל כְּדָרְךְ כֹּל הַנְּבוּאוֹת לְחִזּוֹק וְעִיקָר הַטַּעַם שֶׁהַתְּפִלָּל מוֹשֶׁה שִׁיחִי דְבָרָיו כְּטַל וּכְמָטָר שֶׁלֹּא יִשׁוּבוּ רֵיקָם כִּי אִם הָרוּו אֶת הָאֶרֶץ כִּי כֵן כְּתוּב וְהַטַּעַם שִׁיכְנֶסוּ דְבָרָיו בְּלָבוֹ הַשׁוֹמְעֵי כְּמַעֲשֵׂה הַגֶּשֶׁם עַל הָאֶרֶץ לְהוֹלִידָה וְלְהַצְמִיחָה: תוֹרָה ג

ג) הֲבו גוֹדֵל. שָׁב אֶל הַשָּׁמַיִם וְהָאֶרֶץ כְּמוֹ שְׂאֵמֵר הַשָּׁמַיִם מְסַפְרִים כְּבוֹד אֵל כְּאֲשֶׁר פִּרְשַׁתִּי וְכֵן יִתְלַוְהוּ שְׁמַיִם וְאֶרֶץ: תוֹרָה ד

ד) וְהַחֵל הַצִּוּר תָּמִים פִּעְלוֹ. לְהוֹדִיעַ כִּי כֹל מַה שְׂאֵיִרַע לְיִשְׂרָאֵל בְּעֵבֹר

עקומות ועקשיות. ופתלתל. אנטורטיליי"ש
(פערדרעסט, פעררויקקעלט), בפתיל הנה שגודלין אותו ומקיפין
אותו סביבות הגדיל. פתלתל. מן התבות הפולות,
כמו: ירקרק, אדמדם, סחרחר, סגלגל.

כ"ה שחת לו וגו' • פתרגומו: חבילו להון ולא
ליה. בניו מומם • בניו היו, והשחתה שהשחיתו
היא מומם. בניו מומם • מומם של בניו היה ולא
מומו. דור עקש • עקום ומעקל, כמו: (מיכה א) "ואת
כל הישרה יעקשו", ובלשון משנה: 'חלדה ששניה

והא קדם יי אתון גמלין דא עמא דקבילו
אורייתא ולא חכימו הלא הוא אבוה ואת די
לה הוא עבדך ואמקנך:

(ו) ה ליהוה תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלוא
הוא אביך קנך הוא עשך ויכונך:

בקן הסלעים ובארץ חזקה, שתקנך בכל מיני תקנה.
הוא עשך • אמה באמות. ויכונך • אחרי כן בכל
מיני בסיס וכן, מכס כהנים, מכס נביאים ומכס
מלכים, כרך שהכל תלוי בו.

כ"ה הלה תגמלו זאת • לשון תימה, וכי לפניו
אתם מעציבין, שיש בידו ליפרע מכם, ושהטיב לכם
בכל הטובות? עם נבל • ששכחו את העשוי להם.
ולא חכם • להבין את הנולדות, שיש בידו להטיב
ולהרע. הלוא הוא אביך קנך • שקנאך, שקננך

~ יום שני כ"ה אלול ~

ז אדפר יומין דמן עלמא אסתפל בשני דר
ודר שאל אבוה ויחוי לך סביך וימרוין לך:

(ז) וכל ימות עולם בינו שנות דר ודר שאל אביך
ויגדך זקניך ויאמרו לך:

לכם ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא.
שאל אביך • אלו הנביאים שנקראו אבות, כמו
שנאמר באלהיו: (מלכים ב) "אבי אבי רכב ישראל".
זקניך • (קירושין לב) אלו החכמים. ויאמרו לך •
הראשונות.

כ"ה זכר ימות עולם • מה עשה בראשונים
שהכעיסו לפניו. בינו שנות דר-דר • דור אנוש,
שהציף עליהם מי אוקינוס, ודור המבול ששטפם.
דבר אחר: לא נתתם לבככם על שעבר. בינו
שנות דר-דר • להכיר להבא, שיש בידו להטיב

ח באחסנא עלאה עממיא בפרשותה בני
אנשא קיים תחומי עממיא למנן בני
ישראל:

(ח) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת
עמים למספר בני ישראל:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

תקנך: ויכונך. לקבל התיקון: תורה ז
ז ימות. עם ימי שתי לשונות וכן
שנות עם שני: עולם זמן שעבר:
שאל אביך. בעבור שאמר זכור אם
שכחת מה שספרו לך אבותיך שאל
אותם: ויגדך. כמו ויגד לך. וכן פי
ארץ הנגב נתמני. בני יצאוני: זקניך.
הטעם כפל פי בן דרך צחות: תורה ח
המפרשים על דור הפלגה שפצצה כל
הארץ פי אז גור השם להיות ארץ
שבעה גוים לישראל והוא שתפסיק

עולם בינו שנות דור ודור והנכון
בעיני שהוא בן שחת לשם והטעם
השחת דרכי השם הנטועים והחקים
שצוה כאילו אמר שחת לו דור עקש
שהם לא בניו וזהו מומם והעד פי
בן פירושו הבא אחריו והוא הלה'
תגמלו זאת וכבר פירשתי טעם הה"א
בספר מאזנים: תורה ו
ו) נבל. במעשיו: ולא חכם. בלב
והנה פלו חסר במחשבה ובמעשה:
אביך. בעבור שאמר שאינם בניו:
קנך. כטעם ה' קנני: הוא עשך.

ה) לא בניו. אלה שאמרו שאינם
בניו וכן בנים לא אמון בס. והטעם
שלא יודו שהוא בראם ואם יודו בפה
לא יודו בלב והעד שלא יראו מהשם.
ולמ"ד לו משרת עצמו ואחר עמו
והוא למומם והטעם בעבור מומם
שהוא דור עקש ופתלתל. ופתלתל.
מתחזק ומתנצח בעקשותו וכן נפתולי
אלהים. י"א פי טעם שחת לו כמו
שחתו להם והטעם לנפש ואל תתמה
בעבור שהמלה לשון יחיד פי בן
משפט הלי הלא תראה זכור ימות

עמים", קימם ולא אבדם. למספר בני ישראל • בשביל מספר בני ישראל, שעתידין לצאת מבני שם, ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שיגידו למצרים, הציב "גבולות עמים" שבעים לשון.

וְיִשְׂרָאֵל בְּהִנְחֹל עֲלֵיוֹן גּוֹיִם • כְּשֶׁהִנְחִיל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ־הוּא לְמַכְעִסְיוֹ אֶת חֵלֶק נַחֲלָתָם, הַצִּיפִם וְשִׁטְפָם. בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם • כְּשֶׁהִפְיֵן דּוֹר הַפְּלִגָּה הִזָּה בְּיָדוֹ לְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם וְלֹא עָשָׂה כֵן, אֲלָא "יִצְבַּב גְּבוּלוֹת

~ נקודות משיחות קודש ~

בני ישראל גיעו לכל מקום בעולם, אלא די ביהודי אחד ("אחד מקם"). ולפעמים, פאָשר יהודי נמצא בפנה שוממה, מתעפרת בו נשמת צדיק, ואפילו נשמות האבות ומשה רבנו, כדי שיוכל לברר את המקום ההוא.

(שיחת שמחת תורה תשט"ו - תורת מנחם התוועדויות יג עמ' 83)

יִצְבַּב גְּבוּלוֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לב, ח) הַקָּשֶׁר בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ל"גבולות עמים" הוא, שעל בני ישראל לברר את ארצות העמים, הינו את כל העולם. כיצד עושים זאת? - על ידי זה ש"אחד מקם גולה לברכריא . . דומה כמי שגליתם בלכם". זהו שאמרו רז"ל "צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפזרן לבין האמות": אין צרך שכל

ט ארי חלקא דיי עמה יעקב עדב אחסנתה:

אביו, וזכות אביו, וזכותו, הרי שלש, כחבל הזה שהוא עשוי בשלשה גדילים. והוא וכוניו היו לו לנחלה, ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק.

יספיק צרפיהון בארעא מדברא ובית צתונא אחר די לית מיא אשרונן סחור סחור לשכנתה אלפנון פתגמי אורייתא נטרנון ככבת עיניהון:

בעננים וסבבם בגלים לארבע רוחות, וסבבם בתחתית החר, שפפהו עליהם כגיגית. יבוננהו • שם, בתורה ובינה. יצרנהו • מנחש, שרף ועקרב ומן העובדי-פוכבים. פאישון עינו • הוא השחר שבעין שהמאור יוצא הימנו. ואונקלוס תרגם: "מציאהו", "ספיקהו כל צרכו במדבר", כמו: (במדבר יא) "ומצא להם", (יהושע יז) "לא ימצא לנו החר". יסבבנהו • אשרונן סחור סחור לשכנתה, אהל מועד באמצע, וארבעה דגלים לארבע רוחות.

(ט) כי חלק יהיה עמו יעקב חבל נחלתו:

וְיִשְׂרָאֵל כִּי חֵלֶק ה' עִמּוֹ • לְמָה כֵּן זֹאת? לְפִי שֶׁהִיָּה חֵלְקוֹ כְּבוֹשׁ בִּינְיָהֶם וְעֵתִיד לְצֵאתָ. וְמִי הוּא חֵלְקוֹ? עִמּוֹ, וְמִי הוּא עִמּוֹ? • יַעֲקֹב חֵבֶל נַחֲלָתוֹ • וְהוּא הַשְּׁלִישִׁי בְּאֲבוֹתָ, הַמְּשַׁלֵּשׁ בְּשִׁלְשׁ זְכוּיוֹת: זְכוּת אָבִי

(י) ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמון יסבבנהו יבוננהו יצרנהו פאישון עינו:

וְיִשְׂרָאֵל יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר • אוֹתָם מְצָא לוֹ נְאֻמִּים "בְּאֶרֶץ מִדְבָּר", שֶׁקָּבְלוּ עֲלֵיהֶם תּוֹרָתוֹ וּמִלְכוּתוֹ וְעָלוּ, מִה שֶׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׁמַעְאֵל וְעָשׂוּ, שְׁנֵאמַר: (לקמן לב) "וַיִּזְרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ, הוֹפִיעַ מֵהַר פְּאָרֶן". וּבִתְהוֹ יִלֵּל יִשְׁמֹן • אֶרֶץ צִיָּה וְשִׁמְמָה, מְקוֹם יְלֵלַת תַּיִנִּים וּבְנֹת יַעֲנָה, אֶף שֶׁם נִמְשְׁכוּ אַחַר הָאֱמוּנָה, וְלֹא אָמְרוּ לְמִשָּׁה: 'הֵיאָךְ יֵצֵא לְמִדְבָּרוֹת, מְקוֹם צִיָּה וְשִׁמְמוֹן? כְּעִנְיֵן שְׁנֵאמַר: (ירמיה ב) "לְכַתֵּף אַחֲרַי בְּמִדְבָּר". יִסְבְּבֵנָהוּ • שֶׁם סִבְבָם וְהִקִּיפָם

אכן עורא על התורה - מהורות בלום, אברמוביץ

י) ימצאהו בארץ מדבר. פי' אביד קנף: וטעם ימצאהו. כי במדבר נכנס הקבוד עם. ועוד פי' היו במדבר פאיש תועה במדבר לא עבר בו איש כי כן כתוב וכמדבר תהו: לל. מקום יללת חיות פתנים ובנות יענה שישוים השומע מקולם: יסובבנהו. על העננים: יבוננהו. התורה: יצרנהו. מן האויבים: פאישון עינו. כבר

חקוקה בכסא הכבוד והוא סוד גדול והעד כי חלק ה' עמו וזו היא המעלה הגדולה שלא עשה כן לכל גוי על כן אמר הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם שנפל ממעלתו באולתו וזה טעם אביד קנף כי קנהו לכבודו וילמדנהו פאשר פירש כמעשה האב עם הבן: תורה ט) חבל. כמו גורל כמו חבלים. כי בחבל מדודי הארץ: תורה י

למספרם על כן למספר בני ישראל: יצב. י"א שהוא שם הפועל כמו הנה לא ידעתי דבר. וי"א שהוא פועל עתיד תחת פועל עבר כמו יעשו עגל בחורב. והנכון בעיני כי שאל אביד רמו למביני וכן זקניד והטעם כמו אפר חלק ה' אלהיד כי לכל חלק למטה חלק למעלה: וטעם למספר בני ישראל. פאשר אחז"ל כי צורת יעקב אבינו

(יא) כְּנֹשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל-גּוֹזְלוֹי יִרְחַף יִפְרֹשׁ כַּנְּפֵי יִקְחֵהוּ וְיִשְׂאֵהוּ עַל-אֲבָרְתוֹ:
 יא כְּנֹשֶׁר דְּמַחִישׁ לְקַנְיָהּ עַל כְּנֹהֵי מַתְחַפֵּף פְּרִיס גְּדֻפוּהִי מְקַבְּלֵהוֹן מְנַטְלֵהוֹן עַל תְּקוּף אֲבָרְתֵיהּ:

בא, "זו רוח רביעית. יפרש כנפיו יקחהו • כשבא ליטלן ממקום למקום, אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים מן הנשר, שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ, לפיכך נושאן על כנפיו, אומר: 'מוטב שיפגס החץ בי ולא יפגס בכני', אף הקדוש-ברוך-הוא: (שמות ט) 'וּאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְּפֵי נְשָׁרִים', כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום (חונים) על הים, היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד: (שמות יד) 'וַיִּסַּע מִלְאָךְ הָאֱלֹהִים וְגו', ויבא בין מחנה מצרים וגו'."

כ"י • כְּנֹשֶׁר יַעִיר קִנּוּ • נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על בניו, ואינו נכנס לקנו פתאם, עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן, בין שויכה לחברתה, כדי שיעורו בניו ויהא בהן פח לקבלו. יעיר קנו • יעורר בניו. על-גוזליו ירחף • אינו מכביד עצמו עליהם, אלא מחפף, נוגע ואינו נוגע, אף הקדוש-ברוך-הוא, (איוב לו) שדי לא מצאנוהו שגיא פח, כשבא ליתן תורה, לא נגלה עליהם מרוח אמת אלא מארבע רוחות, שנאמר: (להלן) ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן, ואתה מרבבות קדש", (חבקוק א) "אֵלֶּה מַתִּימָן

(יב) יְהוָה בְּדָד יִנְחֵנוּ וְאִין עֲמוּ אֵל גִּבּוֹר:

יב יי בְּחֻדוּהִי עֲתִיד לְאֲשְׁרִייתָהוֹן בְּעֻלְמָא דְהוּא עֲתִיד לְאֲתַחְדָּתָא וְלֹא יִתְקַנֵּם קְדָמוּהִי פְלַחַן טַעוֹן:

זכרו הראשונות שעשה להם, ולא הנולדות שהוא עתיד לעשות להם, לפיכך צריך לישוב הדבר לכאן ולכאן, וכל הענין מוסב על "זכר ימות עולם, בינו שנות דר-ודר", בן עשה להם, וכן עתיד לעשות, כל זה הנה להם לזכר.

כ"י • ה' בְּדָד • ה' – בְּדָד לְבַטַח נִהְגָּם בְּמִדְבָּר. וְאִין עֲמוּ אֵל גִּבּוֹר • לא הנה פח באחד מפל אלהי העובדי-כוכבים הראות פחו ולהלחם עמהם. ורבותינו דרשוהו על העתיד, וכן תרגם אונקלוס. ואני אומר: דברי תוכחה הם להעיד השמים והארץ, ותהא השירה להם לעד, שסופן לבגד ולא

~ יום שלישי כ"ו אלול ~

(יג) יִרְפְּבֵהוּ עַל-בְּמַתִּי אֶרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבַת שְׂדֵי וַיִּנְקְהוּ דְבַשׁ מִסְּלַע וְשֶׁמֶן מִחֲלָמִישׁ צוּר:
 יג אֲשֶׁרִינוּן עַל תְּקִפֵּי אֶרְעָא וְאוּכְלִינוּן בַּזַּת סְנְאִיהוֹן וַיִּהֵב לְהוֹן בַּזַּת שְׁלִיטֵי קְרוּין וְנִכְסֵי יִתְבִּי פְּרִפִּין תְּקִיפִין:

הארצות. ויאכל תנובת שדי • אלו פרות ארץ ישראל שקלים לנוב ולהתבשל מפל פרות הארצות.

כ"י • יִרְפְּבֵהוּ עַל-בְּמַתִּי אֶרֶץ • כל המקרא כתרגומו. על שם שארץ ישראל גבוה מפל

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

פירשתי אישון: וטעם עינו. כלשון בני אדם והטעם שישמרם מפל אויב ואורב: תורה יא
 (יא) כְּנֹשֶׁר יַעִיר קִנּוּ. פועל יוצא והטעם שיליכם ממקום אל מקום: גוזליו. הם הקטנים וכן ותור וגוזל ומלת גוזל שם כלל עם שם כנוי האפורחים כמו צפור: ירחף. בנסעם מגזרת מרחפת וכן הענין עליהם בנסעם: יפרש כנפיו יקחהו. יקח כל גוזל וגוזל עד שישאהו על אברתו כי אין בו פח לעוף וזה פירושו. רק פי' על כנפי נשרים דבק עם ואביא אתכם אלי והטעם שישארו ביד רמה וכאו במהרה אל הר סיני כטעם מי אלה קעב תעופינה: תורה יב

זיתים של גוש חלב. בַּמְתִּי אֶרֶץ • לְשׁוֹן גְּבוּהָ • שְׂדֵי • לְשׁוֹן שְׂדֵהָ • חֲלָמִישׁ צוּר • תִּקְפוּ וְחִזְקוּ שֶׁל סִלְעַ. כְּשֶׁאִינּוּ דְבוּק לַתְּבֵה שֶׁלְאַחֲרָיו נְקוּד 'חֲלָמִישׁ', וְכִשְׁהוּא דְבוּק נְקוּד 'חֲלָמִישׁ'.

וַיִּנְקְהוּ דְבַשׁ מִסִּלְעַ • מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לְבִנוּ בְּסִיכְנִי: 'הֲבֵא לִי קְצִיעוֹת מִן הַתְּכִית'. הֵלֶךְ וּמָצָא הַדְּבַשׁ צָף עַל פִּיהָ, אָמַר לוֹ: 'זוֹ שֶׁל דְּבַשׁ הִיא', אָמַר לוֹ: 'הִשְׁקַע דָּךְ לַתּוֹכָה וְאַתָּה מַעֲלָה קְצִיעוֹת מִתּוֹכָה' (ספרי). וְשִׁמְן מִחֲלָמִישׁ צוּר • (מנחות פה) אֵלוּ

~ נקודות משיחות קודש ~

ובכפרט בנוגע ליהודים, ועל-אחת-כמה וכמה בנוגע לגוי קדוש היושב בארץ הקדש. ונקטר שאת על פי תורת החסידות, אשר תכלית כל עבודת האדם היא הגברת הצורה על החמר והרוחניות על הגשמיות.

נְרַפְיָבְהוּ עַל בְּמִתִּי אֶרֶץ (לב, יג) עַל שֵׁם שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָ מִכָּל הָאֲרָצוֹת (רש"י) וְהַעֲתָה קְבֻלָּתִי וְדִיעָה . . . מִשׁוּבוֹ שֶׁל מֶר לְאַרְצֵנוּ הַקְדוּשָׁה. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁבֶא מֵאֶרֶץ הַרִים וּגְבֻעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ, הָרִי . . . אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָ מִכָּל הָאֲרָצוֹת, זֹאת אוֹמֶרֶת שְׁשׁוּבוּ . . . בְּיַדִּי יֵשׁ בְּזֶה עֲלֶיהָ כָּכָל הַמּוֹכֵנִים, הֵן בְּגֶשֶׁם וְהֵן בְּרוּחַ, שְׁנֵה בְּזֶה תֵּלִי.

(אגרות קדש כרך כו עמ' קטז)

יד יְהִי בְּנֵת לְהוֹן בְּנֵת מַלְכֵיהוֹן וְשְׁלִיטֵיהוֹן עִם עֵתֵר בְּרַבִּיֵּיהוֹן וּמַקְפִּיֵּיהוֹן עֲמָא דְאַרְעֵיהוֹן וְאַחְסֵנִתְהוֹן עִם בְּנֵת חֵילֵיהוֹן וּמִשְׁרִתְהוֹן וְדָם גְּבִרֵיהוֹן יִתְשַׁד כְּמֵיא :

(יד) חֲמָאֵת בְּקָר וְחֵלֵב צֵאן עַם-חֵלֵב כְּרִים וְאֵילִים בְּנִי-בִשָּׁן וְעֵתוּדִים עַם-חֵלֵב כְּרִים וְדָם-עֵנָב תִּשְׁתֶּה-חֲמָר :

דְבוּק, נְקוּד 'חֵלֵב' בְּחֶטֶף פֶּתַח, כְּמוֹ (שמות כג) "בְּחֵלֵב אֱמֹ". כְּרִים • כְּבָשִׂים • וְאֵילִים • כְּמִשְׁמְעוּ. בְּנִי-בִשָּׁן • שְׁמָנִים הִיוּ. כְּלִיֹּת חֲטָה • חֲטִים שְׁמָנִים כְּחֵלֵב כְּלִיֹּת, וְגַסִּין כְּכּוֹלֵא. וְדָם-עֵנָב • הִנֵּה שׁוֹתָה עֵנָב וְטוֹעֵם יַיִן חָשׁוּב. חֲמָר • יַיִן בְּלִשׁוֹן אֶרְמִי. חֲמָר • אֵין זֶה שֵׁם דְּבָר, אֲלֵא לְשׁוֹן מִשְׁבַּח בְּטַעַם, וּוינו"ש בְּלַע"ז (וויניטש). וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הֵלְלוּ אֶחָד תְּרַגּוּם שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס: 'אֲשְׁרִינוֹן עַל תְּקִפִּי אֲרַעָא וְגו'".

כ"ט ◀ חֲמָאֵת בְּקָר וְחֵלֵב צֵאן • זֶה הִנֵּה בִימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ד) "עֲשֶׂרָה בְּקָר בְּרִיאִים וְעֶשְׂרִים בְּקָר רְעִי וּמֵאָה צֵאן". עַם-חֵלֵב כְּרִים • זֶה הִנֵּה בִימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׂבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמ"ס ו) "וְאוֹכְלִים כְּרִים מִצֵּאן". חֵלֵב כְּלִיֹּת חֲטָה • זֶה הִנֵּה בִימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ד) "וַיְהִי לְחֵם שְׁלֹמֹה וְגו'". וְדָם-עֵנָב תִּשְׁתֶּה-חֲמָר • בִימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׂבָטִים (עמ"ס ו) "הַשׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן". חֲמָאֵת בְּקָר • הוּא שׁוּמֵן הַנִּקְלָט מֵעַל גְּבֵי הַחֵלֵב. וְחֵלֵב צֵאן • חֵלֵב שֶׁל צֵאן, וְכִשְׁהוּא

אכן עורא על התורה - מהורות בלום, אברמוביץ

וְנִרְפְּיָבְהוּ לְשׁוֹן צִחוֹת: בְּמִתִּי. בְּנִי"ו לֹא שִׁתְּנָה מִגְּזֵרַת עַל כְּמוֹתֵימוֹ תְּדַרְוֹךְ וְאֵין כְּמוֹהוּ וְאֵת (רְשָׁעִים) (במ"ח גרס עשירי) כְּמוֹתֵיו: תְּנוּבוֹת. כְּמוֹ פְרִי מִגְּזֵרַת חֵיל כִּי יְנוּב: שְׂדֵי. תֹּאֵר הַשֵּׁם עַל מִשְׁקַל חֶכֶם וְהִי"ד תַּחַת ה"א כְּנִי"ו שְׁלוֹ הִיִּיתִי וְהַעֲד יַעֲלוֹז שְׂדֵי שֶׁהוּא לְשׁוֹן יְחִיד: וַיִּנְקְהוּ דְבַשׁ מִסִּלְעַ. הִרְךָ מִשֶּׁל כְּמוֹ יַעֲטֵפוּ הַהָרִים עֲסִיס וְהַטַּעַם רֹב הַדְּבַשׁ וְהַשְּׁמֵן. כִּי מֵאֶרֶץ כְּנַעַן יוֹבְלוּ כִּי כֵן כְּתוּב: מִחֲלָמִישׁ צוּר. רַפָּה הַלְמָ"ד כִּי הוּא

דְּבַק וְהִנֵּה הוּא הַפָּךְ מִצוּר הַחֲלָמִישׁ וְכֵן חֲרָבוֹ צוּרִים עִם צוּר חֲרָבוֹ: תורה יד (יד) חֲמָאֵת בְּקָר. רֹב הַבֶּשֶׂר וְחֵלֵב צֵאן. לוֹלֵי הַקְּבֵלָה הִנֵּה זֶה הַכְּתוּב חוֹזֵק לְדַבֵּר הַחֵלֵב שֶׁהוּא בְּרִיתִי בְּמִקוּמוֹ אוֹ טַעַם חֵלֵב כְּרִים הַחֵלֵב הַשְּׁמֵן וְהַטוֹב כְּמוֹ כֹּל חֵלֵב יֵצֵה: בְּנִי בִשָּׁן. שֶׁגֹּדֵל בְּהַר הַבִּשָּׁן: חֵלֵב כְּלִיֹּת חֲטָה. דָּרָךְ מִשֶּׁל כִּי הַחֵלֵב עַל הַכְּלִיֹּת גַּם גְּרָגִיר הַחֲטָה דוֹמָה לְאַחַת הַכְּלִיֹּ:

דְּבַק וְהִנֵּה הוּא הַפָּךְ מִצוּר הַחֲלָמִישׁ וְכֵן חֲרָבוֹ צוּרִים עִם צוּר חֲרָבוֹ: תורה יד (יד) חֲמָאֵת בְּקָר. רֹב הַבֶּשֶׂר וְחֵלֵב צֵאן. לוֹלֵי הַקְּבֵלָה הִנֵּה זֶה הַכְּתוּב חוֹזֵק לְדַבֵּר הַחֵלֵב שֶׁהוּא בְּרִיתִי בְּמִקוּמוֹ אוֹ טַעַם חֵלֵב כְּרִים הַחֵלֵב הַשְּׁמֵן וְהַטוֹב כְּמוֹ כֹּל חֵלֵב יֵצֵה: בְּנִי בִשָּׁן. שֶׁגֹּדֵל בְּהַר הַבִּשָּׁן: חֵלֵב כְּלִיֹּת חֲטָה. דָּרָךְ מִשֶּׁל כִּי הַחֵלֵב עַל הַכְּלִיֹּת גַּם גְּרָגִיר הַחֲטָה דוֹמָה לְאַחַת הַכְּלִיֹּ:

(טו) וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן וַיִּבְעַט שְׂמַנְתָּ עֲבִיתָ כְּשִׁית וַיִּמְשַׁח אֱלֹהִים עֵשָׂהוּ וַיַּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ:

טו וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל וּבְעַט אֶצְלַח תְּקוּף קָנָא נִכְסִין וּשְׂבַק פְּלִחָן אֱלֹהֵא דְעִבְדָּהּ וְאַרְגֵּוּ קָדָם תְּקִיפָא דְפָרְקָהּ:

דגוש, הִיָּה נִשְׁמַע כְּשִׁית אֶת אַחֲרִים, כְּמוֹ: (איוב טו) "כִּי כִּסֵּה פָּנָיו וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ". וַיַּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ. גָּנְהוּ וּבִצְהוּ, כְּמוֹ שְׂנָאֲמַר: (יחזקאל ח) "אַחֲזִירֵהֶם אֶל הַיְכָל ה' וְגו'", אֵין נְבוּל גְּדוּל מְזָה.

כ"י - עֲבִיתָ • לְשׁוֹן עֲבִי. כְּשִׁית • כְּמוֹ "כְּשִׁית", לְשׁוֹן: (איוב טו) "כִּי כִּסֵּה פָּנָיו בְּחִלְבוֹ", כְּאַדָּם שֶׁשָּׁמֵן מִבְּפָנָיִם וּכְסִלְיוֹ נִכְפָּלִים מִבְּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם) "וַיַּעַשׂ פִּימָה עֲלֵי כֶּסֶל". כְּשִׁית • יֵשׁ לְשׁוֹן קָל בְּלִשׁוֹן 'כְּסוּי', כְּמוֹ: (משלי יב) "וְכִסֶּה קִלְוֹן עֲרוֹם". וְאִם כְּתִב 'כְּשִׁית'

טז אֶקְנִיאָו קְדָמוּהִי בְּפִלְחָן טַעוֹן כְּתוּעָבְתָא אַרְגִּיזוּ קְדָמוּהִי:

(טז) יִקְנֵאָהוּ בְּזָרִים כְּתוּעַבְתָּ יַכְעִיסָהוּ:

כ"ג - יִקְנֵאָהוּ • הִכְעִירוּ חֲמָתוֹ וְקִנְיָתוֹ. כְּתוּעַבְתָּ • בְּמַעֲשֵׂים תְּעוּבִים כְּגוֹן מִשְׁכַּב זְכוּר וּכְשָׁפִים, שְׂנָאֲמַר בְּהֶם "תוּעֵבָה".

יז דְּבַחוּ לְשִׁדִּים לֹא אֱלֹהִים לֹא יִדְעוּם חֲדָשִׁים מְקָרֵב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם:

יז דְּבַחוּ לְשִׁדִּין דְּלִית בְּהוֹן צְרוּף דְּחִלּוֹן דְּלֹא יִדְעוּן חֲדָשִׁים דִּי מְקָרִיב אֲתַעֲבִידָא לֹא אֲתַעֲסְקוּ בְּהוֹן אֲבֹתְהוֹן:

(יז) וַיְבַחוּ לְשִׁדִּים לֹא אֱלֹהִים לֹא יִדְעוּם חֲדָשִׁים מְקָרֵב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם:

מָהֶם, לֹא עֲמָדָה שְׁעָרְתֶּם מִפְּנֵיהֶם. דְּרַף שְׁעָרוֹת הָאָדָם לְעַמֵּד מִחֲמַת יִרְאָה, כְּף נִדְרָשׁ ב'סִפְרִי'. וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ עוֹד "שְׁעָרוֹם", לְשׁוֹן (ישעיה יג) "וּשְׁעִירִים יִרְקְדוּ שָׁם", שְׁעִירִים הֵם שְׂדִים, לֹא עֲשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם שְׁעִירִים הִלְלוּ.

כ"ד - לֹא אֱלֹהִים • כְּתַרְגוּמוֹ: 'דְּלִית בְּהוֹן צְרוּף', אֵלוּ הִיָּה בְּהֶם צְרוּף לֹא הִיָּתָה קִנְיָה כְּפּוֹלָה כְּמוֹ עֲכָשׁוּ. חֲדָשִׁים מְקָרֵב בָּאוּ • (ספרי) אֶפְלוּ הָאוֹמוֹת לֹא הָיוּ רְגִילִים בְּהֶם, נִכְרִי שֶׁהָיָה רוֹאֵה אוֹתָם, הִיָּה אוֹמֵר: 'זֶה צֶלֶם יְהוָה'. לֹא שְׁעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם • לֹא יִרְאוּ

יח דְּחִלָּא תְּקִיפָא דְכִרְיָאָךְ אֲתַנְשְׂתָא שְׂבַקְתָּא פְּלִחָן אֱלֹהֵא דְעִבְדָּךְ:

(יח) צוּר יִלְדֵךְ תִּשִׁי וְתִשְׁכַּח אֶל מַחְלִלְךָ:

לָכֶם. אֶל מַחְלִלְךָ • מוֹצִיאֲךָ מִרְחֹם, לְשׁוֹן (תהלים כט) "יַחַלֵּל אֵילֹת", (שם מח) "חִיל פִּי־לְדָה".

כ"ה - תִּשִׁי • תִּשְׁכַּח. וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: כְּשָׂבָא לְהַטִּיב לָכֶם, אֲתֵם מְכַעֲסִין לְפָנָיו וּמְתִישִׁים כַּחוּ מְלַהֲטִיב

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׂדִים עַל טַעַם אֲמִים מִשׁוּד הַדַּעַת: אֱלֹהִים לֹא יִדְעוּם. וְאִיךָ חֲשַׁבּוּ שֶׁהֵם אֱלֹהִים וְלֹא יָדְעוּ זֶה בְּרָאָךְ וְזֹאת מֵלֵת יִדְעוּם וְלֹא בְּהַעֲתֵקָה וְזֶהוּ לֹא שְׁעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם: חֲדָשִׁים מְקָרֵב בָּאוּ. מִיָּמִים מְעַשִׂים אֵינֶם קְדָמוּנִים אֲפִי אֲבֹתֵיכֶם וְלֹא יִדְעוּם: שְׁעָרוּם. פִּי לֹא שְׁעָרוּ מֵהֶם. מִגְּזֵרַת וַיִּשְׁתַּעַר עֲלֵיו כְּטַעַם תִּסְמַר שְׁעָרַת בְּשָׂרִי וְקָרוֹב הוּא מִגְּזֵרַת סַעְרָה וְאִם הוּא בְּסִמְיָךְ וְכִמּוּהוּ בְּנֵי יִצְחָק יִצְאוּ מִמֶּנִּי חֲזָקָתִי וְתוֹכֵל חֲזָקָת מִמֶּנִּי. וְהִנֵּה טַעַמּוֹ וְלֹא פָּחַדוּ מֵהֶם: תורה יח

(יח) צוּר יִלְדֵךְ תִּשִׁי. דְּבַר הַנְּבִיא

וְהַנְּכוֹן שֶׁחִלַּל הַשֵּׁם שְׁלֹא הוֹשִׁיעוּ הוּא סַבֵּב עַל כֵּן כְּתוּב צוּר יִשׁוּעָתוֹ גַּם זֶה הַפְּסוּק עַל פִּי הַצּוּר תָּמִים פְּעָלוֹ: תורה טו

(טז) יִקְנֵאָהוּ. בְּמַחְשָׁבְתֶם כְּמוֹ לֹא יִבְצַר מֵהֶם: בְּזָרִים. בְּאֵלֵהֶם זָרִים: כְּתוּעַבּוֹת. הֵם אֱלִילִים: תורה יז

(יז) לְשִׁדִּים. כְּמוֹ לְשְׁעִירִים אֲשֶׁר הֵם זּוֹנִים עַל כֵּן פִּירֵשׁ רַבִּי יִצְחָק בֶּן שְׂאוּל נִ"ע לֹא שְׁעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם מִגְּזֵרַת לְשְׁעִירִים לְמַד לְשִׁדִּים מוֹשַׁכְת עֲצָמָה וְאַחֲרָת עָמָה. וְכֵן הוּא לְשִׁדִּים וְלֹא אֱלֹהִים. וְלִפִּי דַעַתִּי שְׂאִין צוּרְךָ רַק פִּירוּשׁוֹ לְשִׁדִּים שְׂאִינֶם אֱלֹהִים וְנִקְרָאוּ

(טו) וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן. יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּכֵן לְהִיּוֹת מִגְּזֵרַת יִשְׂרָאֵל וְהַטַּעַם שֶׁמֶן זֶה שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל מִגְּזֵרַת אֲשִׁרְוֵנוּ וְהִרְאִשׁוֹן הוּא הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינֵי הַעַד שֶׁהוּא לְשׁוֹן יַחֲדִי: וַיִּבְעַט. כְּמוֹ לְמָה תִּבְעַטוּ לְפִי טַעַם הַמָּקוֹם: שְׂמַנְתָּ. וְלֹא חֲשַׁבּוּ לֵאמֹר לְנַפְשׁוֹ: עֲבִיתָ. כְּמוֹ קִטְנֵי עֵבֶה: כְּשִׁית. י"א שֶׁהוּא כְּמוֹ כִּסֵּה פָּנָיו בְּחִלְבוֹ כִּי יִמְצָא מִהַבְּנֵן הַקָּל וְאַחֲרֵים אֲמָרוּ שֶׁהוּא כְּמוֹ תַעֲיִתִי כְּשֶׁה אוֹבֵד וְזֶה (ס"א לא) יִמְצָא בְּאֶחָד מִהַפְּעָלִים וְהַנְּכוֹן בְּעֵינֵי שְׂאִין לְמַלְאָה הַזֹּאת אֲחַ וְטַעַמָּה כְּמוֹ בְּעִטָּה: וַיִּטְוֵשׁ. מִצּוֹת אֱלֹהִיו: וַיַּנְבֵּל. בְּמַחְשָׁבָה וּבְפָה.

~ יום רביעי כ"ז אלול ~

(יא) וַיֵּרָא יְהוָה וַיִּנְאֹץ מִכַּעַם בָּנָיו וּבְנֹתָיו:

יט וַיִּגְלִי קָדָם יי וַתִּקַּף רַגְזָהּ מִדְּאַרְגִּיזוֹ קְדָמוּהִי בְּנִין וּבָנָן:

(כ) וַיֹּאמֶר אֶסְתִּירָה פְּנֵי מַהֶם אֲרָאָה מִה אַחֲרֵיהֶם כִּי דֹר תִּהְפֹּכֶת הָמָּה בָּנִים לֹא־אֱמֵן בָּם:

כ וַאֲמַר אֶסְלַק שְׂכַנְתִּי מִנְהוּן גְּלִי קְדָמִי מֵא יְהִי בְּסוֹפֵיהוֹן אַרְי דְּרָא דְאַשְׁנִיו אַנּוּן בְּנִיא דְלִית בְּהוֹן הִימְנוּ:

בלע"ז (עריכה). דְּבַר אַחַר: "אֱמֵן", לְשׁוֹן אָמוּנָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. אָמְרוּ בְּסִינֵי "נַעֲשֵׂה וְנִשְׁמַע", וּלְשַׁעֲה קִלְה בְּשִׁלּוֹ הַבְּסַחְתָּם וְעִשׂוּ הַעֲגֵל.

כט"ו ◀ מַה אַחֲרֵיהֶם • מַה תַּעֲלֶה בָּהֶם בְּסוֹפָם. כִּי דֹר תִּהְפֹּכֶת הָמָּה • מִהֶפְכִּין רְצוּנוֹ לְכַעַס. לֹא־אֱמֵן בָּם • אֵין גְּדוּלֵי נְפָרִים בָּהֶם, כִּי הוֹרִיתִים דְּרָךְ טוֹבָה וְסָרוּ מִמֶּנָּה. אֱמֵן • לְשׁוֹן (אסתר ב) "וַיְהִי אֱמֵן", נוֹדְרֵיטוֹר"ה

(כא) הֵם קִנְאוּנֵי בְּלֹא־אֵל פְּעִסוּנֵי בְּהַבְלִיָּהֶם וְאֵנִי אֶקְנִיאֵם בְּלֹא־עֵם בְּגוֹי נָבֵל אַכְעִיסֵם:

כא אַנּוּן אֶקְנִיאֵו קְדָמִי בְּלֹא דַחְלָא אַרְגִּיזוֹ קְדָמִי בְּפִלְחֵן טַעֲנוֹן וְאַנָּא אֶקְנִינוּן בְּלֹא עֵם בְּעַמָּא טַפְּשא אַרְגִּזוּנוֹן:

לא הָיָה, וּבְעִשׂוֹ הוּא אֹמֵר: (עובדיה א) "בְּיָדַי אֶתְהָ מֵאֲדָר". בְּגוֹי נָבֵל אַכְעִיסֵם • אֵלוֹ הַכּוֹפְרִים, וְכֵן הוּא אֹמֵר: (תהלים יד) "אֹמֵר נָבֵל בְּלָבוֹ אֵין אֱלֹהִים".

כט"ז ◀ קִנְאוּנֵי • הִבְעִירוּ חֲמַתִּי. בְּלֹא־אֵל • בְּדָבָר שְׂאִינוֹ אֵלֶּה. בְּלֹא־עֵם • בְּעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים שְׂאִין לָהֶם שֵׁם, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר: (ישעיה כג) "הֵן אֶרֶץ פְּשָׁדִים זֶה הָעָם

(כב) כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְּאִפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׂאוֹל תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וַיְבַלְּהָ וַתִּלְהַט מוֹסְדֵי הָרִים:

כב אַרְי קְדוּם תְּקִיף כְּאַשָּׁא נַפֵּךְ מִקְדָּמִי בְּרַגְזוֹ וְשַׁצִּי עַד שְׂאוֹל עֲרִיאִית וְאַסְף אַרְעָא וְעַלְלַתְהָ וְשַׁצִּית עַד סִיפֵי טוֹרִיא:

ירושלמים המְסִיפֶת על הָהָרִים, שְׁנֶאֱמַר: (שם קכה) "ירושלמים הָרִים סָבִיב לָהּ".

כט"ח ◀ קָדְחָה • בְּעָרָה. וַתִּיקַד • בְּכֶם עַד הַיְסוּד. וַתֹּאכַל אֶרֶץ וַיְבַלְּהָ • אַרְצְכֶם וַיְבַלְּהָ. וַתִּלְהַט •

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַלְשׁוֹן: בְּלֹא אֵל. הַטַּעַם שְׂאִין לוֹ כַח לְהַצִּיל: בְּהַבְלִיָּהֶם. וְלֹא בְּדָבָר אֶמֶת: אֶקְנִיאֵם. מִהַבְּנֵן הַכְּבֵד הַנוֹסֵף וְהוּא יֵצֵא לְשַׁנֵּי פְּעוּלִים: בְּלֹא עֵם. שְׂלֹא הֵם עֲמִי וְהִנֵּה פִי אֵיף וְכִנְיָסִם שְׂיָבִיא עֲלֵיהֶם לְבָדָם צְרוֹת מְשׁוּנוֹת וְיֹתֵר מִהַכֵּל גּוֹי נָבֵל שֶׁהַפְּסִיל וְהַנְּבֵל אֵינְנוּ יוֹדֵעַ וְעַל כֵּן יִהְרֹג וְלֹא יִחְמוֹל:

תורה כב

(כב) קָדְחָה. הַקְּנָאָה אוֹ זֹאת שְׂעִישׂוֹ כִּי מְצִאֵנוּ זֹאת הַמְּלָה יוֹצֵאת כְּמוֹ כִּי אֵשׁ קְדַחְתָּם בְּאִפִּי וַיִּתְּנֵן לְהִיּוֹת קָדְחָה כְּמוֹ נִקְדַּחְתָּה כְּמוֹ כֵּל אֵלֶּה חֲבָרוֹ וְחֲבָרוֹ כֵּל זֶה כְּנוּי לְחֲרוֹן הָאֵף: עַד שְׂאוֹל תַּחְתִּית. כְּטַעַם גְּפָרִי וְנִמְלַח שְׂרָפָה כֵּל אַרְצָה: וַתֹּאכַל אֶרֶץ. יִשְׂרָאֵל: וַתִּלְהַט. מְגִזְרַת לְהַט הַחֲרֹב: הָרִים. הָרֵי יִשְׂרָאֵל: תורה כג

(יט) בָּנָיו וּבְנֹתָיו. אֲנָשִׁים וְנָשִׁים כִּי גַם (במ"ח ח) קָטְרוּ לַע"ג: תורה כ (כ) וַיֹּאמֶר. הַשֵּׁם אֵל לְבוֹ אוֹ אֵל הַמְּלֹאכִים: אֶסְתִּירָה. כְּדָרְךָ לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וְכֵן אֲעֲלִים עֵינֵי וְהַטַּעַם כְּאַשְׁר וְכַשְׁוֹנֵי לֹא יִמְצְאוּ עֵזֶר: אֲרָאָה מִה אַחֲרֵיהֶם. י"א כִּי אֵנִי אֶסְתִּיר פְּנֵי מַהֶם בְּעַבּוֹר שְׂאֵנִי רוֹאָה מִה יַעֲשׂוּ בְּאַחֲרוֹנֵי וְהַנְּכוֹן שֶׁהוּא כְּמִשְׁמַעוֹ עַד שְׂאָרְאָ' מִה יַעֲשׂוּ בְּצַר לָהֶם: כִּי דֹר תִּהְפֹּכֶת. דְּבַק עִם אֶסְתִּירָה פְּנֵי: תִּהְפֹּכֶת. שְׁנֶהֱפֹכוּ לְעִבּוֹד אֱלֹהִים זוֹלָתִי וְהֵם הֵיוּ בְּנֵי כִּי אֵנִי יְלִידֵתִים וְהִנֵּה אֵין אֱמוּנָה בָּהֶם וְהוּא שֵׁם אוֹ תֹאֵר כִּי אֵין בָּהֶם אִישׁ אֱמוּנִים כִּי מְצִאֵנוּ כִּי פִסּוּ אֱמוּנִים כְּנֶגֶד חֲסִיד גַּם שׁוֹמֵר אֱמוּנִים: תורה כא

(כא) קִנְאוּנֵי. קַל הַעֲזִי"ן לְהַקֵּל עַל

וְתַמָּה אֵיף שְׂכַחְתָּ אֲשֶׁר יִלְדֶךָ וְעַבְדְּתָּ חֲדָשִׁים גַּם זֶה צוֹר לְדָךְ כְּמוֹ הַבֵּיטוֹ אֵל צוֹר חוֹצְבֹתָם כְּאִילוֹ מִמֶּנּוּ הִנֵּה כִּי הַכֵּל בְּגִבּוֹרַת הַשֵּׁם כְּמוֹ רוֹקַע הָאֶרֶץ מֵאִתִּי וְהִתִּימִי מִתּוֹעִי לֹב בְּעַבּוֹר אֵנִי הַיּוֹם יִלְדִיתִךָ וְשִׁכַּחְתָּ זֶה הַפְּתוּב. תְּשִׁי כְּמוֹ לֹא תִנְשֵׂה וְהִנֵּה הַנְּעֻלָּם אַחַר הַתִּי"ו תַּחַת הַדָּגֶשׁ שֶׁהוּא אֵלֶּף הַבְּלוּעַ וְהִי"ו תַּחַת ה"א וְכֵן אֵל תַּמְחִי וּבָאוּ שְׁנֵיהֶם מִלְעִיל לְהַפְרִישׁ בֵּין זָכָר לְנִקְבָה בְּפְעֻלִים שֶׁהָאוֹת הָאֲחֵרוֹן ה"א נָח וְהַנְּכוֹן בְּעֵינֵי כִּי הִי"ו נוֹסֵף וְהוּא עַל מִשְׁפָּט אֵל תַּט מֵאֲמָרֵי פִי: מַחֲוִלְלָךְ. כְּמוֹ לְדָךְ וְהִנֵּה אֵל שֶׁהוּא גְבוּר וְתִקַּף כְּמוֹ צוֹר וַיִּתְּנֵן הִיּוֹת גְּזֵרַת מַחֲוִלְלָךְ מַחִיל כְּמוֹ הָרָה תִּקְרִיב לְלֶדֶת תַּחִּיל. גַּם כֵּן כְּתוּב וַיִּנְאֹץ הַשָּׁקֵד. אוֹ הוּא פּוֹעֵל עוֹמוֹ: תורה יט

כג אָסְפָה עֲלֵיהוֹן בִּישׁוּן מִכְתְּשֵׁי אֲשָׁצֵי בְהוֹן:

(כג) אָסְפָה עֲלִימוֹ רְעוֹת חֲצֵי אֶכְלָה־בָּם:

"אָסְפָה", אֶכְלָה, כְּמוֹ (בראשית יט) "פֶּן תִּסְפָּה". חֲצֵי אֶכְלָה־בָּם • כָּל חֲצֵי אֲשָׁלִים בָּהֶם. וּקְלָלָה זֹו, לְפִי הַפְּרָעוֹת, לְבִרְכָה הִיא: חֲצֵי פָלִים וְהֶם אֵינָם פָּלִים.

כ"ט • אָסְפָה עֲלִימוֹ רְעוֹת • אַחְבָּר רְעָה עַל רְעָה, לְשׁוֹן (ישעיה כט) "סִפּוֹ שָׁנָה עַל שָׁנָה", (לעיל כט) "סִפּוֹת הָרְוָה", (ירמיה ז) "עוֹלוֹתֵיכֶם סִפּוֹ עַל זְבַחֵיכֶם". דְּבָר אַחַר

~ נקודות משיחות קודש ~

שם-טוב, שְׁזָה חֶסֶד מֵה' שְׁאָדָם נִשְׁאָר חַי אַחַר הַתְּפִלָּה. אֲמַנָּם, הַעֲדָר כְּלוֹת הַנְּפֶשׁ הוּא לְטוֹבָה, שְׁהָרִי תְּכִלִּית הַכּוֹנֵה הִיא נִשְׁמָה בְּגוֹף דְּנֶקֶא. וְאֶדְרָבָה, אֶהֱבֵת ה' וְיִרְאַת ה' מוֹסִיפּוֹת חַיּוֹת בְּנִשְׁמָה בְּגוֹף.

(שיחת ערב ראש השנה תשמ"ז - התוועדות תשמ"ז ד עמ' 430)

חֲצֵי אֶכְלָה בָּם (לב, כג) חֲצֵי פָלִים וְהֶם אֵינָם פָּלִים (רש"י) חֲצֵי (למוטב) - הִנְנוּ אֶהְבָּה וְיִרְאַה. וְהֶם אֵינָם פָּלִים - בְּכָלוֹת הַנְּפֶשׁ (בַּתְּמִיּהָ)? וְכַמְבָּאָר בְּחִסְדוֹת עַל הַפְּסוּק "אֲנִי הָרִי" לֹא שְׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם", שִׁישׁ לְהַתְּפִלָּא: אֵיךְ מִתְבּוֹנֵן יְהוּדֵי בְ"אֲנִי הָרִי" לֹא שְׁנִיתִי" בַּעַת הַתְּפִלָּה וְלֹא מַגִּיעַ לְכָלוֹת הַנְּפֶשׁ? וְעַל-דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבְּעַל-

כד נִפְיַחֵי כְּפֶן וְאֶכּוּלִי עוֹף וּכְתִישֵׁי רוּחִין בִּישׁוֹן וְשׁוֹן חַיּוֹת פְּרָא אֲגָרִי בְהוֹן עִם חֶמֶת תְּנִינָא דְזַחְלִין בְּעַפְרָא:

(כד) מְזִי רְעֵב וּלְחָמִי רִשָּׁף וְקָטַב מְרִירִי וְשׁוֹן-בְּהֵמַת אֲשִׁלַּח־בָּם עִם-חֶמֶת זַחְלֵי עַפְרָ:

שְׁשָׁמוּ מְרִירִי. קָטַב - פְּרִיתָהּ, כְּמוֹ (הושע יג) "אֲהִי קָטַבְךָ שְׂאוּל". וְשׁוֹן-בְּהֵמַת • (ספרי) מַעֲשֶׂה הַיָּה וְהָיוּ הַרְחִלִים נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין. חֶמֶת זַחְלֵי עַפְרָ • אָרְס נְחָשִׁים הַמְתַּהֲלָכִים עַל גְּחוֹנָם עַל הַעַפְרָ, כְּמִים הַזּוֹחִלִים עַל הָאָרֶץ. זַחְלָה, לְשׁוֹן מְרוּצַת הַמִּים עַל הַעַפְרָ, וְכֵן כָּל מְרוּצַת דְּבָר הַמְשַׁפְּשֵׁף עַל הַעַפְרָ וְהוֹלֵף.

כ"ט • מְזִי רְעֵב • אוּנְקָלוֹס תְּרַגֵּם: נִפְיַחֵי כְּפֶן, וְאֵין לִי עַד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמִשְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מִשֶּׁה הַדְּרָשׁוֹן מִטּוֹלוֹשׁ"א שְׁמַעְתִּי: שְׁעִירֵי רְעֵב, אָדָם כְּחוֹשׁ מְגַדֵּל שְׁעַר עַל בְּשָׂרוֹ. מְזִי • לְשׁוֹן אֲרָמִי: שְׁעַר, מְזִיא, דַּהֲוָה מֵהַפֶּךְ בְּמִזְיָא. וּלְחָמִי רִשָּׁף • הַשְּׂדִים נִלְחָמוּ בָהֶם, שְׁנַאֲמַר: (איוב ה) "וּבְגִי רִשָּׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף", וְהֶם שְׂדִים. וְקָטַב מְרִירִי • וּכְרִיתוֹת שֵׁד

כה מִפְרָא תִתְּפֵל חֲרָבָא וּמִתְּנִינָא חֲרָגַת מוֹתָא אַף עוֹלָמִיהוֹן אַף עוֹלָמִתְהוֹן זְנִיקְהוֹן עִם אֲנָשׁ סְבִיּהוֹן:

(כה) מַחוּץ תִּשְׁפַל־חֲרָב וּמַחְדָּרִים אֵימָה גַם-בְּחֹר: גַּם-בְּתוֹלָה יוֹנֵק עִם-אִישׁ שִׁיבָה:

וְהוּא מֵת וְהוֹלֵף בַּה. דְּבָר אַחַר: "וּמַחְדָּרִים אֵימָה", שְׁבִיבִית תְּהִיָּה אֵימַת דְּבָר, כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר: (ירמיה ט) "כִּי עָלָה מוֹת בְּחַלּוֹנֵינוּ", וְכֵן תְּרַגֵּם אוּנְקָלוֹס. (ספרי) דְּבָר

כ"ט • מַחוּץ תִּשְׁפַל־חֲרָב • מַחוּץ לְעִיר תִּשְׁפַּלֵּם חֲרָב גִּיסוֹת. וּמַחְדָּרִים אֵימָה • כְּשִׁבּוֹרַח וְנִמְלֵט מִן הַחֲרָב, חֲדָרֵי לְבוֹ נוֹקְפִים עָלָיו מִחֶמֶת אֵימָה,

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

לְנִשְׁוֹף וְהַתְּמָה כְּפוּי לְנִשְׁכָּה. וְטַעַם עַפְרָ כְּמוֹ הַשְּׂרָפִי וּמִלַּת זַחְלֵי מִיִּרְאַה פִּי כָּל רוּאָם יִרְאָם כְּטַעַם הָאֵימִים פִּי יֵשׁ תּוֹאֵר הַשֵּׁם וְחִבְרוּ בְּאֵלֵיהוּא בֶּן בְּרַכְאֵל: תוֹרָה כה
כה) גַּם בְּחֹר. דְּבָק עִם תִּשְׁפַל חֲרָב: וְטַעַם גַּם. כְּמִשְׁפַּט הַלְשׁוֹן כְּאֲשֶׁר פִּירְשֵׁתִי. וְהִנֵּה חֲבֵר הַכָּל בְּחֹרֵי וְגַם בְּתוֹלוֹת זְנִיקִים עִם נְעָרִים: תוֹרָה כו

כג) אָסְפָה. י"א כְּמוֹ אוֹסִיף וְהַנְּכוֹן כְּמוֹ אֶכְלָה מְגוֹרַת הָאֵף תִּסְפָּה וְאֵם הוּא מְבַנֵּן אַחַר וְהַטַּעַם שְׁלֹא תִשְׁאָר רְעָה שְׁלֹא תְבִיאָם. וְדָמָה הַדְּעוֹת לְחֻצִים תְּבִאָנָה פְּתָאוֹם וְאֵין יְכוֹלַת לְהַשְׁמֵר מֵהֶם: תוֹרָה כד
כד) מְזִי רְעֵב. כְּמוֹ שְׂרוּפֵי רְעֵב מְגוֹרַת לְמִזָּא לְאֶתְוֹנָא: וּלְחָמִי רִשָּׁף. אֶכּוּלִי עוֹף כְּמוֹ וּבְגִי רִשָּׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף וְהַנְּכוֹן בְּעֵינֵי שְׁהַזְכִּיר הָאֶרְבָּעָה הַשְּׁפָטִי

מה שַעֲשׂוּ בַחֲדָרֵי חֲדָרִים, שֶׁנֶאֱמַר: (יחזקאל ח) "אֲשׁר זָקְנֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בַּחֲשֶׁךְ, אִישׁ בַּחֲדָרֵי מִשְׁכֵּיתוֹ".

אחר: "מחוץ תשפל-חרב", על מה שַעֲשׂוּ בחוצות, שֶׁנֶאֱמַר: (רמיה יא) "ומספר חוצות ירושלים שמתם מזבחות לבשת". ומחדרים אימה • על

(כו) אָמַרְתִּי אֶפְאִיהֶם אֲשֶׁבִיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זָכְרָם:

כו אָמַרְתִּי אֶחֱוֹל רְגָזִי עֲלֵיהוֹן וְאֶשְׁעֲנוּן אֲבַטֵּל מִבְּנֵי אֲנָשָׁא דּוּכְרֵינְהוֹן:

כש"כ אָמַרְתִּי אֶפְאִיהֶם • אָמַרְתִּי בְּלִבִּי אֶפְאֶה אוֹתָם. וְיֵשׁ לְפָרֶשׁ "אֶפְאִיהֶם", אֲשִׁיתָם פָּאָה, לְהַשְׁלִיכֶם מֵעֲלֵי הַפֶּקֶר, וְדַגְמַתּוֹ מְצִינּוּ בַעֲזָרָא: (נחמיה ט) "ותתן להם ממלכות ועממים ותחלקם לפאה", לְהַפְקֵר, וְכֵן חִבְרוּ מִנְחָם. וְיֵשׁ פּוֹתְרִים אוֹתוֹ בַּתְּרַגּוּמוֹ: "עֲחֹל רְגָזִי עֲלֵיהוֹן", וְלֹא יִתְכַן, שְׁאִם-כֵּן הִזָּה לוֹ לְכַתֵּב: 'אֶאֱפִיָהֶם', א' אַחַת לְשִׁמוּשׁ, וְאַחַת לְיִסוּד, כְּמוֹ:

(ישעיה מה) "אֶאֱזָרְךָ", (איוב ט) "אֶאֱמַצְכֶם בְּמוֹ פִּי", וְהָא' הַתִּיכּוֹנָה אֵינָה רְאוּיָה בּוֹ כְּלָל. וְאוּנְקָלוֹס תִּרְגַּם אַחַר לְשׁוֹן הַבְּרִיָּתָא הַשְּׁנוּיָה ב'סַפְרֵי', הַחֹלְקֵת תְּבַח זו לְשִׁלֵּשׁ תְּבוֹת: אָמַרְתִּי אֶף אֵי הֵם, אָמַרְתִּי בְּאִפִּי: 'אֶתְנֶם כְּאֵלוֹ אֵינֶם, שְׁיֵאֲמְרוּ רוֹאִיָּהֶם עֲלֵיהֶם: אֵיָּה הֵם'?

(כו) לֹאִי כַעַם אוֹיֵב אֲגֹר פְּנֵי-יִנְכְרוּ צְרִימוֹ פְּנֵי-יֵאֲמְרוּ יִדְנוּ רָמָה וְלֹא יִהְיֶה פֶּעַל כָּל-זֹאת:

כו אֲלוּלָפוֹן רְגָזָא דְסִנְאָה כְּנִישׁ דִּילְמָא יִתְרַבֵּב בְּעַל דְּבָבָא דִּילְמָא יִימְרוּן יִדְנָא תְּקִיפַת לָנָא וְלֹא מִן קִדְם יִי הֵוַת כָּל דָּא:

(כח) בִּיגְזֵי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה:

כח אָרִי עִם מְאֲבָדֵי עֲצָה אֲנוּן וְלִית בְּהוֹן סוּבְלָתְנוּ:

פִּיכְשׁ"י וְכִיכְח"כ לֹאִי כַעַם אוֹיֵב אֲגֹר • אִם לֹא שְׂכַעַס הָאוֹיֵב כְּנוֹס עֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם, וְאִם יוּכַל לָהֶם וְיִשְׁחִיתָם, יִתְּלָה הַגְּדֵלָה בּוֹ וּבִאֲלֵהֵו, וְלֹא יִתְּלָה הַגְּדֵלָה בִּי, וְזֵהוּ שֶׁנֶאֱמַר: "פֶּן יִנְכְרוּ צְרִימוֹ", יִנְכְרוּ

הַדְּבָר לְתִלּוֹת גְּבוּרָתָם בַּעֲבוּרֵת-כּוֹכְבִים, שְׂאִין הַגְּדֵלָה שְׁלוֹ. פְּנֵי-יֵאֲמְרוּ יִדְנוּ רָמָה וְגו', כִּי • אוֹתוֹ גוֹי. אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה • שְׂאֵלוֹ הָיוּ חֲכָמִים יִשְׁפִּילוּ זֹאת: "אֵיכָה יִדְרָף וְגו'".

~ יום חמישי כ"ח אלול ~

(כט) לוֹ חֲכָמוֹ יִשְׁפִּילוּ זֹאת יְבִינוּ לְאַחֲרֵיתָם:

כט אֵלוֹ חֲכִימוֹ אֶסְתַּכְּלוּ בְּדָא סְבָרוּ מָא יְהִי כְּסוּפִיהוֹן:

כש"כ יְבִינוּ לְאַחֲרֵיתָם • יִתְנוּ לֵב לְהַתְּבוּנָה לְסוּף פְּרַעְנוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַבִּי"ת וְיִדְוַע כִּי מֵלֵת אֲבָד מֵהַפְּעֻלֵי הַעוֹמְדֵי רַק פִּי עֲצוֹת שָׁב אֶל אֲבָד כְּמוֹ נוֹכַלֵּת עֲלֶיהָ וְכֵן וְתֵאבְדוּ דְרָף שֶׁהוּא סְמוּךְ אֶל דְרָף וְהֵנָּה הַשְּׁפִיל הַמְתַּרְגֵּם שְׂאֲמַר מְאֲבָדֵי עֲצָה: תורה כט (כט) לוֹ חֲכָמוֹ. אֵילוֹ הָיוּ תְּכַמ' שְׁיִשְׁפִּילוּ כִּי הַשֵּׁם פֶּעַל כָּל זֹאת לְיִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּר עוֹנָם אֲזוּ יְבִינוּ לְאַחֲרֵיתָם כִּי כֵן יַעֲשֶׂה הַשֵּׁם בַּעֲבוּר עוֹנָם: תורה ל

וְטַעַם אָמַרְתִּי. כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם אָמַרְתִּי בְּלִבִּי: תורה כו (כו) אֲגֹר. אֶפְחַד מִגְזֵרַת וְיִגְר מוֹאֵב וְהַמְתַּרְגֵּם אָמַר מִגְזֵרַת אֲגֹרָה בְּקִצְרֵי וְהֵנְכוֹן שֶׁהוּא מִלְשׁוֹן תִּגְרָה וְהַתְּבוּב דְּבַר כְּדָרְךְ בְּנֵי אָדָם לְהַכִּין הַשׁוּמְעִים: יִנְכְרוּ. הַפֶּךְ יִפְרוּ כְּמוֹ וְיִתְנַכְרוּ אֲלֵיהֶם: פֶּעַל כָּל זֹאת. עַל הַשְּׂבָכִים: תורה כח (כח) כִּי גוֹי אוֹבֵד עֲצוֹת. הֵנְכוֹן שְׁנָה הַגּוֹי הֵם צָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֵלֵת אֲבָד שֵׁם הַתָּאֵר וְהִיא סְמוּכָה עַל כֵּן נִפְתַּח

ל) אִיכָה יִרְדֹּף אַחַד אֶלְפֵי וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רַבְבָּה לְאֶבְדֵי יִרְדֹּף חַד אֶלְפָא וְתַרְיִן יַעֲרִקוּן לְרַבּוּתָא אֶלְהֵן אַרְי תְּקִיפְהוּן מְסַרְנִין וְיִי אֶם-לֹא פִי-צוּרִים מְכָרִים וַיהוָה הַסְּגִירָם: אֶשְׁלַמְנוּן:

כ"ח - אִיכָה יִרְדֹּף אַחַד • מִמֶּנּוּ אֶלְפֵי מִיִּשְׂרָאֵל. אֶם-לֹא פִי-צוּרִים מְכָרִים וְהַ סְּגִירָם • מְכָרִים וּמְסָרִים בְּיָדְנוּ, דִּילְבַר"ר בַּלְע"ז (אִיבְעַרְגַּעְבֵּעוּן).

~ נקודות משיחות קודש ~

הסגירים - מטעם הידוע ליצר בראשית. והנה כבוד קדשת מורי ורבי אדמו"ר אומר פעם, שאין להצדיק את ה' יותר מדאי... אכל כתיב "אודף ה' כי אנפת ב", הינו שלעתיד יודו לה' על ה"אנפת".

(שיחת אחרון של פסח תשי"ז - תורת מנחם התועדויות כרך יט עמ' 132)

פי צורם מכרם וה' הסגירם (ל, ל) השמדות ל"ע שקהי בורנו - לא היו מצד כחם של אמות העולם, שהרי אין לגוי שליטה על יהודי, שנשמתו היא חלק אלקה ממעל ממש. והגע בעצמך: אם בעצי המקדש הגשמי ואבניו לא שלט האויב, בפתוב "טבעו בארץ שעריה" - כל-שכן וקל-וחמר שאין לו שליטה במקדש רוחני (ושכנתי בתוכם, בתוך כל אחד ואחד). אלא צורם מכרם וה'

לא ארי לא כתקפנא תקפהון ובעלי דבכנא הון דיננא:

סלע. ואויבינו פלילים • ועכשו אויבינו שופטים אותנו, שהרי צורנו מכרנו להם (ספרים אחרים: הרי שצורנו מכרנו להם) •

ל) כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרִים וְאִיבֵינוּ פְּלִילִים:

כ"ח - כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרִים • כִּל זֶה הִיָּה לָהֶם לְאִוִּיבִים לְהַבִּין שֶׁהֵשֶׁם הַסְּגִירָם, וְלֹא לָהֶם וְלֹא לְהִיָּהֶם הַנְּצַחוֹן, שֶׁהָרִי עַד הַנְּהָה לֹא יָכֻלוּ כְּלוּם אֱלֹהֵיהֶם כְּנֶגֶד צוּרֵנוּ, כִּי לֹא כְּסִלְעֵנוּ סִלְעִים. כִּל "צור" שבמקרא, לשון

לכ ארי כפרענות עמא דסדום פרענותהון ולקוהתהון כעם עצמה מהתהון בישון פרישי חוון ותשלמת עובדיהון כפרותהון:

"בשדמות קרוון". ענבי-רוש • עשב מר. אשפלת מרות למו • משקה מר ראוי להם, לפי מעשיהם פרענותם, וכן תרגם אויגלוס: 'ותשלמת עובדיהון כפרותהון'.

ל) כִּי מִגֶּפֶן סֹדֶם גִּפְנֹם וּמִשְׁדָּמוֹת עֹמְרָה עֲנַב־רוֹשׁ אֲשַׁפְּלַת מְרֹת לְמוֹ:

כ"ח - כִּי-מִגֶּפֶן סֹדֶם גִּפְנֹם • מוֹסֵב לְמַעְלָה: אֲמַרְתִּי בְּלִבִּי אֶפְאִיֵּהֶם וְאֲשַׁבִּית זִכְרָם - לְפִי שֶׁמַּעֲשִׂיהֶם מַעֲשֵׂה סֹדֶם וְעֹמְרָה. שְׁדָּמַת • שְׁדָּה תְּבוּאָה, כְּמוֹ: (חֲבִיקוּ א) "ושדמות לא עשה אכל", (מלכים ב כג)

לג הא כמרת תנינא פס פרענותהון וקריש פתגי חוון אכזראין:

משתה פרענותם. וראש פתנים • כוסם, שהוא אכזר לגשוף. אויב אכזרי יבא ויפרע מהם.

ל) חֲמַת תְּנִינִים יִינָם וְרֹאֵשׁ פְּתָנִים אֲכֹר:

כ"ח - חֲמַת תְּנִינִים יִינָם • כְּתַרְגוּמוֹ: 'הָא כְּמַרְת תְּנִינִינָא כֹּס פְּרַעְנוּתְהוֹן', הִנֵּה כְּמַרְיוֹת נְחָשִׁים, כֹּס

אכן עורא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ולא הם טובים ממנו וכן הוא אומר ולא אויבינו פלילים וגו' כמו ולא למדתי חכמה וגו' וי"א שהוא כן ואויבינו יודו כן לכן איננו דבק עם מגפן סדום: ומשדמות. כפול וכן אשפלות מרות: תורה לב (לג) חמת. והנה היין כסם חמת

והטעם כאילו נתנם בשכר מעשיהם והנה היא מכירה ממש: הסגירים. כטע' סגור על איש או כמו ולנו הסגיר: תורה לא (לא) כי לא כצורנו צורם. דברי משה פירוש כי גוי אובד עצות והטעם כי צורנו מכרנו ואין להם צור כצורנו

ל) איכה ירדוף. הטעם לו חכמו ישאל שישפילו אף ירדוף אחד מהצרים אלה מישאל אין זה כי אם בעבור שעצבם צורם ויש אמרים אף היו ישראל בתחלה רודף אחד מהם אלה ועתה נחלשו: פי צורם מכרם. כמו נתנם וכן ימכר ה' את ספרא

(ד) הלא־הוא כַּמֶּם עֲמָדֵי חֲתוּם בְּאוֹצְרוֹתָיו:

לֹד הֵלֵא כָל עוֹבְדֵיהוֹן גִּלְן קִדְמֵי גְנִיזוֹן לְיוֹם
דִּינָא בְּאוֹצְרֵי:

לְפָנֵי. הֵלֵא־הוּא • פְּרִי גִפְנִים וְחִבּוֹאת שְׁדֻמוֹתֶם,
כַּמוֹס עֲמָדֵי.

כִּי־יֵי הֵלֵא־הוּא כַּמֶּם עֲמָדֵי • כְּתַרְגוּמוֹ, כְּסִבּוּרִים
הֵם שֶׁשִׁכַּחְתִּי מַעֲשֵׂיהֶם? כָּלֶם גְּנִיזִים וְשִׁמּוּרִים

**(ה) לִי נֶקֶם וְשָׁלֵם לַעַת תָּמוּט רַגְלִים כִּי קָרוֹב יוֹם
אִידֶם וְחַשׁ עֲתֵדֶת לָמוֹ:**

לֹה קִדְמֵי פְּרַעְנוֹתָא וְאָנָא אֲשַׁלֵּם לַעֲדוֹן
דִּיגִלְוֹן מֵאַרְעֵהוֹן אַרְי קָרִיב יוֹם תְּבַרְהוֹן
וּמִבַּע דְּעֵתִיד לְהוֹן:

כִּי־יֵי לִי נֶקֶם וְשָׁלֵם • עֲמִי נִכּוֹן וּמְזוּמָן פְּרַעְנוֹת נֶקֶם
וְשָׁלֵם לְהֵם כַּמַּעֲשֵׂיהֶם. הַנֶּקֶם וְשָׁלֵם לְהֵם גְּמוּלָם.
וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים "וְשָׁלֵם", שֵׁם דְּבַר כַּמוֹ 'וְשָׁלוֹם', וְהוּא
מִגְזֵרֶת (יִרְמִיָּה ה'): "וְהַדְּבַר אֵין בְּהֵם", כַּמוֹ וְהַדְּבוּר.
וְאִימְתִי אֲשַׁלֵּם לְהֵם? — לַעַת תָּמוּט רַגְלִים •
כְּשִׁתְּתוּם זְכוֹת אַבּוֹתֶם, שֶׁהֵן סְמוּכִים עֲלֵיוֹ. כִּי
קָרוֹב יוֹם אִידֶם • כְּשֶׁאַרְצָה לְהִבְיֵא עֲלֵיהֶם יוֹם
אִידֶם, קָרוֹב וּמְזוּמָן לְפָנֵי לְהִבְיֵא עַל־יַדֵּי שְׁלוּחִים
הַרְבֵּה. וְחַשׁ עֲתֵדֶת לָמוֹ • וּמֵהָר יָבֵאוּ הַעֲתִידוֹת

לְהֵם. וְחַשׁ • כַּמוֹ (יִשְׁעִיָּה ה') "מֵהָר יִחִישָׁה". עַד כָּאֵן
הַעִיד עֲלֵיהֶם מִשָּׁה דְבָרֵי תוֹכְחָה לְהִיּוֹת הַשִּׁירָה
הַזֹּאת לְעַד, כְּשֶׁתִּבְאֵ עֲלֵיהֶם הַפְּרַעְנוֹת יִדְעוּ שֶׁאֲנִי
הוֹדַעְתִּים מֵרֵאשׁ, מִכָּאֵן וְאֵילָף הַעִיד עֲלֵיהֶם דְבָרֵי
תְּנַחֲמוּמִין שֶׁיָּבֵאוּ עֲלֵיהֶם כְּכֹלֹת הַפְּרַעְנוֹת, כְּכֹל אֲשֶׁר
אָמַר לְמַעֲלָה: (לַעֲלִיל ל') "וְהִיָּה כִי יָבֹאוּ עֲלֵיךָ כָּל
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַכְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וְגו' וְשָׁב ה' אֲלֶיךָ
אֵת שְׁבוּתְךָ וְגו'".

**(ו) כִּי־יִדְוִן יְהוָה עִמּוֹ וְעַל־עַבְדָּיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאָה
כִּי־אֲזַלֶּת יָד וְאֶפֶס עֲצוּר וְעֹזוֹב:**

לֹו אַרְי יִדְוִן יֵי דִינָא דַּעְמָה וּפְרַעְנוֹת עַבְדוּהִי
צַדִּיקָנָא יִתְפַּרַע אַרְי גְּלִי קִדְמוּהִי דְּקַעֲדוֹן
דַּתְתַּקְּףָ עֲלֵיהוֹן מַחַת סַנְאָה יְהוֹן מִשְׁלִטְלִין
וְשִׁבְיָקִין:

כִּי־יֵי כִּי־יִדְוִן ה' עִמּוֹ • כְּשֶׁשִּׁפֹּט אוֹתָם בְּיַסּוּרֵין
הֵלְלוּ הָאֱמוּרִים עֲלֵיהֶם, כַּמוֹ (אֵיזוֹב לו') "כִּי כֶם יִדְוִן
עִמִּים", יִיַסֵּר עִמִּים. 'כִּי' זֶה אֵינוֹ מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן
'דְּהָא' לְתַת טַעַם לְדְבָרִים שֶׁל מַעֲלָה, אֲלֵא לְשׁוֹן
תַּחֲלַת דְּבוּר, כַּמוֹ (וִיקְרָא כה) "כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ",
כְּשֶׁיָּבֵאוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁפָּטִים הֵלְלוּ וְיִתְנַחֵם הַקְּדוֹשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא עַל עַבְדָּיו לְשׁוּב וּלְרַחֵם עֲלֵיהֶם.
יִתְנַחֵם • לְשׁוֹן הַפֶּה מִחֻשְׁבָּה, לְהַטִּיב אוֹ לְהַרַע. כִּי
יִרְאָה כִּי־אֲזַלֶּת יָד • כְּשֶׁיִּרְאָה כִּי יָד הָאוֹיֵב הוֹלֶכֶת

וְחוֹזְקַת מֵאֵד עֲלֵיהֶם, וְאֶפֶס בְּהֵם עֲצוּר וְעֹזוֹב.
עֲצוּר • נוֹשַׁע עַל־יַדֵּי עוֹצֵר וּמוֹשֵׁל שֶׁיַּעֲצֵר בְּהֵם.
עֹזוֹב • עַל־יַדֵּי עוֹזֵב. וְעוֹצֵר הוּא הַמוֹשֵׁל הָעוֹצֵר
בְּעַם שְׁלֵא יִלְכוּ מִפְּנֵיָם בְּצִאֲתָם לְצִבָּא עַל הָאוֹיֵב,
בְּלִשׁוֹן לַע"ז מֵיִינְטֵנִדוּר. עֲצוּר • הוּא הַנוֹשֵׁעַ
בְּמַעֲצוֹר הַמוֹשֵׁל. עֹזוֹב • מִחְזֵק, כַּמוֹ (נַחְמִיָּה א) "וַיַּעֲזֹבוּ
אֵת יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחֹמָה", (יִרְמִיָּה מט) "אִיךָ לֹא עֲזָבָה
עִיר תְּהִלָּה".

אָבִן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוּרַת כְּלוּם, אַבְרַמְבּוּכִין

חַשׁ מֵהַשְּׁנִיִּים: וְטַעַם עֲתִידוֹת. הַרְעוֹת
הַעֲתִידוֹת לְבֵא עֲלֵיהֶם: תּוֹרָה לו'
(לו') כִּי יִדְוִן ה' עִמּוֹ. יִקַּח דִּין עִמּוֹ
מֵהֶם כַּמוֹ שֶׁפִּטְנֵי אֱלֹהִים וְרִיבָה רִיבִי:
תְּנַחֲמוּם. פִּירְשֵׁתִיו: אֲזַלֶּת יָד. אֲזַלֶּת
יָד יִשְׂרָאֵל וְהַטַּעַם הַכַּח וְהַתִּי"ו תַּחַת
ה"א כִּי גַם שִׁתִּיחַן סִימְנֵי הַנִּקְבָּה וְכֵן
וְשִׁבְתָ לְנִשְׂאֵי: וְאֶפֶס עֲצוּר וְעֹזוֹב.
כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הַנִּשְׁבָּי רִבִּים יִלְקַחוּ מֵהֶם
וַיַּעֲזוּבוּ מֵהֶם וְעַתָּה כַּמַּעֲט יֵאבֵד הַכֹּל:
תּוֹרָה לו'

תּוֹרָה לֹה
(לֹה) לִי נֶקֶם וְשָׁלֵם. שֵׁם כַּמוֹ הֵלֵא
אֵת הַקְּטוֹר וְהַטַּעַם לִי הַנֶּקֶם וְלִי הַשָּׁלֵם
לְשָׁלֵם לְהֵם כַּמַּעֲשֵׂיהֶם: לַעַת תָּמוּט
רַגְלִים. וְהַטַּעַם שֶׁיִּפְלוּ וְלֹא יוֹכְלוּ
לְעַמּוֹד: וְטַעַם לַעַת. כַּמוֹ וְגַם רִשְׁעַ
לְיוֹם רַעָה וְהוּא סוּד גְּדוּל: כִּי קָרוֹב.
וְאֵל יִחֻשְׁבוּ כִּי הַנִּקְמָה תִּהְיֶה בְּזַרְעֵם:
וְחַשׁ עֲתִידוֹת לָמוֹ. וְחַשׁ כָּל אֶחָד
מֵהֶם מִהַעֲתִידוֹת כַּמוֹ בְּנוֹת צַעֲדָה אוֹ
חַשׁ יוֹם עֲתִידוֹת וְהָרֵאשׁוֹן נִכּוֹן וּמַלְת

הַתְּנִינִים בְּחֻמָּה: וְרֵאשׁ פְּתָנִים. כַּמוֹ
עַל חוֹר פְּתוֹן וְאֵם הוּא בְּאֶלְף הוּא
כְּחִבְרֵי בְּנִי"ו: אֶכְזֹר. תְּקִיף וְהֶאֱלָף
נוֹסֵף כְּאֶלְף אֶצְבַּע וְאֶזְרוּעַ: תּוֹרָה לֹד
(לֹד) הֵלֵא הוּא כַּמוֹס עֲמָדֵי. דְבָרֵי
הַשֵּׁם י"א עַל הַגְּזֵרוֹת וְהַקְּרוֹב אֵלֵי
שְׁהוּא יֵינֵם שְׁהוּא רֵאשׁ פְּתָנִים הוּא
שְׁמוּר עַד שֶׁיִּשְׁתַּוְּהוּ וּמַלְת כַּמוֹס מִטַּעַם
הַמְּקוּם דְּרוּעָה כִּי אֵין לָהּ מִשְׁפָּחָה:
חֲתוּם בְּאוֹצְרוֹתָיו. שְׁלֵא תִגַּע בּוֹ יָד
רַק הוּא שְׁמוּר לְהֵם לְהַנֶּקֶם מֵהֶם:

לו וַיִּמַר אֶן דַּחֲלָתְהוֹן תְּקִיפֵא דְהוּ רַחֲצִין
בָּהּ :

(ז) וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוּ צוֹר חָסְיוּ בוּ :

הַסֵּלַע שֶׁהָיוּ מִתְכַּסִּין בוּ מִפְּנֵי הַחֲמָה וְהַצְנָה, כְּלוֹמַר
שֶׁהָיוּ בְּטוֹחִין בוּ לְהִגָּן עֲלֵיהֶם מִן הַרְעָה.

כ"ט • וְאָמַר • הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עֲלֵיהֶם. אֵי
אֱלֹהֵימוּ • עֲבֹדֹת-כּוֹכָבִים שֶׁעָבְדוּ. צוֹר חָסְיוּ בוּ •

לֹא דִי תִרְבּ נִכְסֵתְהוֹן הוּוּ אָכְלִין שְׁתָּן חֲמַר
נִסְפִּיהוֹן יְקוּמֹן קָעֵן וַיִּסְעָדוּנְכוֹן יְהוֹן
עֲלֵיכוֹן מִגָּן :

(ח) אֲשֶׁר חֲלַב זִבְחֵימוּ יֹאכְלוּ יִשְׁתּוּ יַיִן נְסִיכֶם
יְקוּמוּ וַיַּעֲזֹרְכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה :

נְסִיכֶם. יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה • אוֹתוֹ הַצּוֹר יְהִי לְכֶם
מַחֲסֶה וּמִסְתּוֹר.

כ"ט • אֲשֶׁר חֲלַב זִבְחֵימוּ • הָיוּ אוֹתָן אֱלֹהוֹת
אוֹכְלִים, שֶׁהָיוּ מִקְרִיבִים לַפְּנֵיהֶם וְשׁוֹתִים יַיִן

לֹט חָזוּ קָעֵן אָרִי אָנָּא אָנָּא הוּא וְלִית אֱלֹה
בְּר מְנִי אָנָּא מְמִית וּמְחָה מְחִינָא וְאָף
מְסִינָא וְלִית מִן דְּדִי מְשׁוּב :

(ט) רְאוּ עֵתָה כִּי אָנִי אָנִי הוּא וְאִין אֱלֹהִים עִמָּדִי
אָנִי אָמִית וְאֲחִיָּה מְחַצְתִּי וְאָנִי אַרְפָּא וְאִין מִיָּדִי
מִצִּיל :

לְהַרִים. וְאִין אֱלֹהִים עִמָּדִי • עוֹמֵד כְּנִגְדֵי לְמַחֲוֹת.
עִמָּדִי • דְּגִמְתִּי וְכַמוּנִי. וְאִין מִיָּדִי מִצִּיל •
הַפּוֹשְׁעִים בִּי.

כ"ט • רְאוּ עֵתָה • הִבִּינוּ מִן הַפְּרַעְנוֹת שֶׁהִבֵּאתִי
עֲלֵיכֶם וְאִין לְכֶם מוֹשִׁיעַ, וּמִן הַתְּשׁוּעָה שְׁאוּשִׁיעֶכֶם
וְאִין מוֹחָה בְּיָדִי. אָנִי אָנִי הוּא • אָנִי לְהַשְׁפִּיל וְאָנִי

~ יום שישי כ"ט אלול ~

מ אַרִי אַתְקִנִית בְּשִׁמְיָא בֵּית שְׁכִנְתִּי וְאָמַרְתִּי
קָנִם אָנָּא לְעֵלְמִין :

(מ) כִּי-אֲשָׂא אֶל-שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אֲנֹכִי לְעֵלָם :

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

הַעִיָּקָר וְהִגָּה גַם הַתּוֹרָה בִּיֵּאָרָה
לְמַשְׁפִּיל דְּבַר עֵץ הַחַיִּים וְהִגָּה יֵשׁ כַּח
לְנֻצַח הַפְּרוּבִים וְהַאוֹכֵל מֵעֵץ הַחַיִּים
וְחַי לְעוֹלָם כְּמִלְאָכֵי הַשָּׁרַת וְכֵן
בְּמִזְמוֹר לְבָנֵי קִרַח שֶׁמְעוּ זֹאת כֹּל
הַעַמִּים וְהַסּוֹד אִף אֱלֹהִים יְפָדָה נַפְשֵׁי
מִיַּד שְׂאוֹל כִּי יִקְחֵנִי סֵלָה וְכֵן אַחַר
כְּבוֹד תִּקְחֵנִי וְהִגָּה עִם שְׂגִיחָם לְקִיָּחָה
כְּאֲשֶׁר עִם דְּבַר חֲנוּךְ וְאֵלֶיהָ וְאַחַר
שֶׁאָמַר וַיִּקַּר פְּדִיּוֹן נַפְשָׁם אִיף אָמַר
יְפָדָה נַפְשִׁי וְהַמְשַׁכִּיל יְבִין : תּוֹרָה מ
(מ) כִּי אֲשָׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי. שְׁבוּעָה
בְּדָבָר קָיָים וְאֲשָׂא כְּמוֹ וַיִּרַם יְמִינוּ
וְשִׁמְאוּ אֶל הַשָּׁמַיִם וּמִלַּת אֲשָׂא כְּדָרְךָ
כֵּן אָדָם לְהִבִּין אֶת הַשְּׂוֹמְעִים : חַי
אֲנֹכִי. כְּאֲשֶׁר אָנִי חַי כֵּן אֶעֱשֶׂה זֶה :

בְּכֶם. וְרַבִּים אוֹמְרִים כִּי מִזֶּה הַפְּתוּב
נִלְמַד חַי הָעוֹלָם הֵבֵא וְהַעֲד שֶׁאָמַר
בְּתַחֲלֵי אָמִית וְאַחַר כֵּף אֲחִיָּה וְכֵן ה'
מְמִית וּמְחִיָּה וְהַעֲד ה' מוֹרִיד שְׂאוֹל
וַיַּעַל וְאַחֲרִים אָמְרוּ מִפְּסוּק וְאָף אֶת
דְּמָכֶם לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם גַּם וַיְצַדֵּקָה תִּהְיֶה
לָנוּ כִּי הִיא חֲזִיף בְּעוֹה"ב וְאוֹרֵךְ יְמֵיךָ
בְּעוֹלָם הִנֵּה לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ. וְרַבִּינוּ
הָאֵי ז"ל אָמַר כִּי לֹא הוֹצֵרְךָ הַפְּתוּב
לְפָרֵשׁ דְּבַר הַעוֹה"ב כִּי הִיָּה יָדוּעַ
בְּהַעֲתֵק וְלִפִּי דַעְתִּי שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה
לְכָל לֹא לְאֶחָד לְבַדוֹ וְדָבַר הַעוֹה"ב
לֹא יְבִינּוּ א' מְנִי אֵלֶךְ כִּי עָמוּק הוּא
וְשִׁכְר הַעוֹה"ב תְּלוּי בְּדָבַר הַנְּשַׁמָּה
וְהִגָּה הוּא חֲלָף עֲבֹדֹת הַלֵּב וְעֲבֹדֹתוֹ
לְהַתְּבוּגֵן מַעֲשֵׂה הַשֵּׁם כִּי הֵם הַסּוֹלֵם
לְעֵלוֹת בוּ אֶל מַעְלַת דַּעַת הַשֵּׁם שֶׁהוּא

(ז) וְאָמַר. הַאוֹיֵב: צוֹר חָסְיוּ בוּ.
כְּאֲשֶׁר פִּירְשְׁתִּי: תּוֹרָה לֹח
(ח) יֹאכְלוּ. כְּדָבָרֵי הָאוֹיֵבִים שֶׁשָּׁבּוּ
כִּי הַעוֹלוֹת מֵאֵל לִשְׁם וְכֵן בְּלִשׁוֹן
רַבִּים כְּדָבָרֵיהֶם ע"כ כְּתוּב אָנִי אָנִי
הוּא לְבָדִי אֶחָד וְאִין אֱלֹהִים עִמָּדִי:
יַיִן נְסִיכֶם. כְּמוֹ וְנִסְכּוֹ יַיִן וְהָיוּ שְׂגִי
שְׁמוֹת י"א יַיִן מִלְכָם כְּמוֹ נְסִיכֵי מִדְּגָן
כִּי הַמִּלְאָף הִנֵּה נוֹתֵן יַיִן הַעוֹלָה
וְהַרְאוֹשׁוֹן קָרוֹב אֵלַי: וַיַּעֲזֹרוּכֶם. כְּמוֹ
בְּרַכְנוּכָ' וְאִם תֹּאמְרוּ שֶׁהוּא אֶחָד
יִסְתִּירְכֶם מִהַצְּרוֹת הַבָּאוֹת: תּוֹרָה לֹט
(ט) אָנִי אָנִי. פְּעַמִּים כְּמוֹ אֲנֹכִי אֲנֹכִי
אוּ כִּי אָנִי הוּא וְלֹא אֲשַׁנֶּה וְהוּא הַנִּכְוֵן
כִּי אִין עָמוּ פּוֹעֵל אָנִי הוּא שֶׁהִמְתִּי
אֶת יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲחִיָּה אוֹתָם וְהִגָּה
הֵם לֹא נִצְלוּ וְאִין מִצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדִי
גַּם אֶתְכֶם מִיָּדִי עַד עֲשׂוֹתִי אֶת הַמְשַׁפֵּט

כ"ט • כי אָשָׂא אֶל־שָׁמַיִם יְדִי • פי בְּחֵרוֹן אָפִי, אָשָׂא יְדֵי אֶל עַצְמִי בְּשִׁבוּעָה. וְאָמַרְתִּי חֵי אֲנֹכִי • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה הוּא, נִכְמָו "חֵי אֲנִי נָאִם ה' אִם לֹא כִפָּאָר

דְּבַרְתָּם בְּאֲזִנֵּי" (במדבר יד כח). אָף כֵּאֵן] אֲנִי נִשְׁבַּע "חֵי אֲנֹכִי".

(מא) אִם־שָׁנֹתַי בְּרַק חֲרָבִי וְתֵאֱחֹז בְּמִשְׁפַּט יְדֵי אֲשִׁיב נַקָּם לְצָרֵי וְלִמְשַׁנְאֵי אֲשִׁלֵּם:

מא אם על חד תריין כחזו ברקא מסוף שמיא ועד סוף שמיא תתגלי חרבי ותתקף בדינא ידי אתיב פרענותא לסנאי ולבעלי דכבי אשלם:

כ"ט • אִם־שָׁנֹתַי בְּרַק חֲרָבִי. אִם אֲשַׁנֵּן אֶת לֵהב חֲרָבִי, כִּמּוֹ (יחזקאל כא) "לִמְעַן הִיֹּת לָהּ בְּרַק", פִּלְגַּדוֹר (גלאבין). וְתֵאֱחֹז בְּמִשְׁפַּט יְדִי. לְהַנִּיחַ מִדַּת רַחֲמִים בְּאוֹיְבֵי שְׁהֲרַעוּ לָכֶם, אֲשֶׁר אֲנִי קֹצֵפְתִּי מֵעַט וְהִמָּה עָזְרוּ לָרַעָה. דְּבַר אַחֵר: "וְתֵאֱחֹז יְדִי", אֶת מִדַּת הַמִּשְׁפָּט לְהַחְזִיק בָּהּ וּלְנַקֵּם נַקָּם. אֲשִׁיב נַקָּם וְגו' • לְמַדּוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּאַגְרָה, מִתּוֹךְ לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, שְׁאָמַר

"וְתֵאֱחֹז בְּמִשְׁפַּט יְדִי", לֹא כְּמִדַּת בְּשֵׁר־וְדָם מִדַּת הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא: מִדַּת בְּשֵׁר־וְדָם זֹרֵק חַץ וְאִינוּ יָכֹל לְהַשִּׁיבּוּ, וְהַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא זֹרֵק חֲצִיּוֹ וְיִשׁ בְּיָדוֹ לְהַשִּׁיבֵן כְּאִלוֹ אוֹחֲזֵן בְּיָדוֹ, שְׁהָרִי בְּרַק הוּא חִצּוֹ, שְׁנֹאֲמַר כֵּאֵן "בְּרַק חֲרָבִי, וְתֵאֱחֹז בְּמִשְׁפַּט יְדִי", וְהַ"מִּשְׁפָּט" הַזֶּה לְשׁוֹן פְּרַעְנוֹת הוּא, בְּלַעֲזוֹ יוֹשֻׁטִיצָא־הּ.

(מב) אֲשַׁפִּיר חֲצִי מַדָּם וְחֲרָבִי תֹאכַל בְּשֵׁר מַדָּם חָלָל וְשִׁבְתִּיה מֵרֹאשׁ פְּרַעוֹת אוֹיֵב:

מב ארוי גירי מדמא וחרבי תקטול בעממיא מדם קטילן ושכנון לאעדאָה כתרין מריש סנאָה ובעל דכבא:

כ"ט • אֲשַׁפִּיר חֲצִי מַדָּם • הָאוֹיֵב. וְחֲרָבִי תֹאכַל בְּשֵׁר • בְּשָׂרָם. מַדָּם חָלָל וְשִׁבְתִּיה • זֹאת תִּהְיֶה לָּהֶם מַעֲוֹן דֵּם חָלָלִי (ספרים אחרים: חללי דם) יִשְׂרָאֵל וְשִׁבְתִּיה שְׁשִׁבוּ מֵהֶם. מֵרֹאשׁ פְּרַעוֹת אוֹיֵב • מִפְּשַׁע תַּחֲלַת

פרצת האויב, פי כִּשְׁהַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא נִפְרַע מִהַעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים, הוּא פּוֹקֵד עֲלֵיהֶם עֲוֹנֹם וְעוֹנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם מֵרֹאשִׁית פְּרַצָּה שְׁפָרְצוּ בִּישְׂרָאֵל.

(מג) הֲרִנֵּינוּ גוֹיִם עִמּוֹ כִּי דַם־עַבְדֵּיךָ יִקּוּם וְנַקָּם יָשִׁיב לְצָרֵינוּ וְכִפַּר אֲדַמְתּוֹ עִמּוֹ: פ

מג שכחו עממיא עמה ארי פרענות עבדוהי צדיקיא ותפרע ופרענות יתיב לסנאוהי ויכפר על ארעה ועל עמה:

כ"ט • הֲרִנֵּינוּ גוֹיִם עִמּוֹ • לְאוֹתוֹ הַזְּמַן יִשְׁבַּחוּ הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים אֶת יִשְׂרָאֵל: 'אָרוּ מַה שְׁבַחָה שֶׁל אִמָּה זוֹ שְׁדַבְּקוּ בְּהַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא בְּכָל הַתְּלָאוֹת שְׁעַבְדוּ עֲלֵיהֶם וְלֹא עֲזָבוּהוּ, יוֹדְעִים הָיוּ בְּטוֹבוֹ וּבְשִׁבְחוֹ'. כִּי דַם־עַבְדֵּיךָ יִקּוּם • שְׁפִיכוֹת דְּמִיָּהֶם,

כְּמִשְׁמַעוֹ. וְנַקָּם יָשִׁיב לְצָרֵינוּ • עַל הַגָּזֵל וְעַל הַחֲמָס, כְּעִנְיָן שְׁנֹאֲמַר: (יואל ט) "מִצָּרִים לְשִׁמְחָה תִּהְיֶה, וְאֲדוֹם לְמַדְבָּר שְׁמֵמָה תִּהְיֶה מְחִמָּס בְּנֵי יְהוּדָה", וְאָמַר (עובדיה א) "מְחִמָּס אַחִיד יַעֲקֹב וְגו'". וְכִפַּר אֲדַמְתּוֹ עִמּוֹ • וַיִּפֵּס אֲדַמְתּוֹ וְעִמּוֹ עַל הַצָּרוֹת

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יכפר על האדמה כי בן מצאנו אבנים שחקו מים גם נמצא כפור בלא מלת על כמו וחסאת אותה וכפרתהו והשעם כי ישראל יעשו נקמה בגוים והם יכפרו על ארץ ישראל בעבור הדם ששופף בה כמו ולאָרץ לא יכפר והוא דבר בטעם המקום. או פירוש וכפר כמו וטהר ויכמו וכפרתהו וכן אמר יחזקאל על סוף המלקמות וטהרו את הארץ והנה ישראל טהרה: תורה מד

(מג) הֲרִנֵּינוּ גוֹיִם עִמּוֹ. אֲזִי יִשְׁבַּחוּהוּ כִּפָּאָר יְקוּם הַשֶּׁם דְּמָם וַיִּ"א מִגְזֵרַת וְתַעֲבוֹר הַרְנָה וְהַטַּעַם הַפְּרוֹז וְהַקְּרִיזוֹ עֲלֵיהֶם בְּכָל מְקוֹם שִׁיָּהִיו: וְכִפַּר אֲדַמְתּוֹ עִמּוֹ. י"א שֶׁהוּא חֶסֶד וַיִּ"ו וְהַטַּעַם וְכִפַּר אֲדַמְתּוֹ וְעִמּוֹ וּבְדַרְשׁ כִּי הָאָרֶץ תִּכְפֹּר בְּעַד כִּמּוֹ גַּם הוּא נִכּוֹן בְּטַעַם רַק אִינוּ מֵטַעַם הַמְּקוֹם וְעוֹד כִּי הָאֲדָמָה לְשׁוֹן נִקְבָּה וְהִ"א הַעַד הַנֶּאֱמָן וְתַחֲתָיו הַתִּי"ו וְהִנֵּה אֵינֵנוּ וְכִפַּרְהָ. וְלִפִּי דְעַתִּי שְׁפִירוּשׁוֹ שְׁהַעַם

(מא) אִם שָׁנֹתַי. מִפְּעֻלֵי הַכִּפָּל כִּמּוֹ יְחַנְתִּי לְבָנֵי בְטָנִי מִגְזֵרַת חַץ שְׁנוֹן: וְתֵאֱחֹז בְּמִשְׁפַּט יְדִי. הַחֲרָב מִשְׁפַּט גָּבוֹר מִלְחָמָה: אֲשִׁיב נַקָּם. טַעַם אֲשִׁיב כִּפָּאָר עֲשׂוֹ לְיִשְׂרָאֵל וְכֵן אֲשִׁלֵּם: תורה מב (מב) מַדָּם חָלָל. פִּירוּשׁ אֲשַׁפִּיר: וְטַעַם וְשִׁבְתִּיה. הַפְּצוּעִים: מֵרֹאשׁ. פִּירוּשׁ תֹּאכַל בְּשֵׁר: וְטַעַם מֵרֹאשׁ. לְהַתִּיּוֹ הֵרֹאשׁ: פְּרַעוֹת. כִּמּוֹ בְּפְרוּעַ פְּרַעוֹת גַּם קְדַמוֹנֵינוּ אֲמָרוּ הַנִּפְרָע: תורה מג

מִשְׁמַשׁ "כִּי יָדִין", בְּלִשׁוֹן דְּהֵא, וְאֵין "יָדִין" לְשׁוֹן יְסוּרִין, אֲלָא כְּמוֹ: "כִּי יָרִיב אֶת רִיבְכֶם מִיַּד עוֹשְׁקֵיכֶם, כִּי יִרְאֶה כִּי אֲזַלְתָּ גַד וְגוֹ": וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ • וְהָאוֹיֵב יֹאמַר: "אֵי אֱלֹהֵימוֹ", שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר טִיטוּס הַרְשָׁע כְּשֶׁגָּדַר אֶת הַפְּרָכָת, כְּעֵנֶן שְׁנָאֵמַר: (מִכֵּה ז) "וְתָרָא אוֹיְבֵי וּתְכַסֶּה בּוֹשָׁה, הָאוֹמְרָה אֵלֵי אֵיו ה' אֱלֹהֶיךָ": רְאוּ עֲתָה כִּי אֲנִי וְגוֹ' • אֲזוּ יְגַלֵּה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יְשׁוּעָתוֹ, וְיֹאמַר: "רְאוּ עֲתָה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא", מֵאֲתֵי בָּאת עֲלֵיכֶם הַרְעָה, וּמֵאֲתֵי תָבֵא עֲלֵיכֶם הַטּוֹבָה. וְאֵין מִיָּדֵי מִצִּיל • מִי שֶׁיִּצִּיל אֶתְכֶם מִן הַרְעָה אֲשֶׁר אָבִיא עֲלֵיכֶם: כִּי אֲשָׂא אֶל שְׁמַיִם יָדַי • כְּמוֹ "כִּי נִשְׂאֲתִי, תְּמִיד אֲנִי מְשַׁרָּה מְקוֹם שְׁכִינְתִּי בְּשָׁמַיִם, כְּתַרְגוּמוֹ. אֲפִלוּ חָלַשׁ לְמַעְלָה וְגִבּוֹר לְמַטָּה, אֵימַת הָעֲלִיּוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן, וְכַל-שֶׁפָּן שֶׁגִּבּוֹר מְלַמְעָלָה וְחָלַשׁ מְלַמְטָה. יָדַי • מְקוֹם שְׁכִינְתִּי, כְּמוֹ (בְּמַדְבָּר ח) "אִישׁ עַל יָדוֹ", וְהִנֵּה בְּיָדֵי לְהַפְרַע מִכֶּסֶם, אֲבָל אֲמַרְתִּי שְׁחֵי אֲנֹכִי לְעוֹלָם, אֵינִי מְמַהֵר לְפָרַע, לְפִי שֵׁישׁ לִי שֶׁהוּת בְּדָבָר, כִּי אֲנִי חֵי לְעוֹלָם, וּבְדוֹרוֹת אַחֲרוֹנִים אֲנִי נִפְרָע מֵהֶם, וְהֵיכָלְתָּ בְּיָדֵי לְיַפְרַע מִן הַמְתִּים וּמִן הַחַיִּים. מִלֶּךְ בְּשֶׁר-וָדָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְמוֹת, מְמַהֵר נִקְמְתוֹ לְיַפְרַע בְּחַיָּיו, כִּי שֶׁמָּא יְמוּת הוּא אוֹ אוֹיְבוֹ, וְנִמְצָא שְׁלֵא רָאָה נִקְמְתוֹ מִמֶּנּוּ, אֲבָל אֲנִי חֵי לְעוֹלָם וְאִם יְמוּתוֹ הֵם וְאֵינִי נִפְרָע בְּחַיָּיהֶם, אֲפָרַע בְּמוֹתָם: אִם שְׁנוֹתֵי בְּרַק חֲרָבִי • חֲרָבָה 'אִם' שֶׁשְׁאֵינָם תְּלוּיִים, כְּשֶׁאֲשַׁנֵּן בְּרַק חֲרָבִי וְתֹאחַזוּ בְּמִשְׁפֵּט יָדַי וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁפָּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה.

שָׁעֲבָרוּ עֲלֵיהֶם, וְשָׁעֲשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב. וְכַפָּר • לְשׁוֹן רְצוּי וּפְיוּס, כְּמוֹ (בְּרֵאשִׁית לז) "אֲכַפְרָה פְּנֵיו", 'אֲנַחְיָנָה לְרַגְזָה'. וְכַפָּר אֲדַמְתוֹ • וַמָּה הִיא אֲדַמְתוֹ? עֲמוּ. כְּשֶׁעֲמוּ מִתְנַחֲמִים, אֲרָצוּ מִתְנַחֲמַת, וְכֵן הוּא אוֹמַר: (תְּהִלִּים פח) "רְצִיתָ ה' אֲרָצָךְ", בְּמָה רְצִיתָ אֲרָצְךָ? "שֶׁבִתָּ שְׁבוֹת יַעֲקֹב". בְּפָנִים אַחֲרִים הִיא גְּרָשְׁתָּ ב'סַפְרֵי', וְנַחֲלָקוּ בָּהּ רַבִּי הַיְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, רַבִּי הַיְהוּדָה דוֹרֵשׁ פְּלָה כְּנִגְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי נַחֲמִיָּה דוֹרֵשׁ פְּלָה כְּנִגְדֵי הָעוֹבְדֵי-כּוֹכְבִים. רַבִּי הַיְהוּדָה דוֹרֵשׁ פְּלָה כְּנִגְדֵי יִשְׂרָאֵל: "אֲמַרְתִּי אֲפָאֵיְהֶם", כְּמוֹ שֶׁפָּרַשְׁתִּי עַד "וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת". "כִּי גוֹי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה" – אֲבָדוּ תוֹרָתִי, שֶׁהִיא לָהֶם עֲצָה נְכוּנָה. "וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה" – לְהַתְּבוּנָה "אֵיכָּה יִרְדָּף אַחַד" מִן הָאֲמוֹת "אֶלֶף" מֵהֶם, "אִם לֹא כִּי צוּרִים מְכָרִים", "כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרִים", הִפְלַ כְּמוֹ שֶׁפָּרַשְׁתִּי עַד תְּכִלִּיתוֹ. וְרַבִּי נַחֲמִיָּה דוֹרֵשׁ פְּלָה כְּנִגְדֵי הָעוֹבְדֵי-כּוֹכְבִים: "כִּי גוֹי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה", כְּמוֹ שֶׁפָּרַשְׁתִּי תְּחִלָּה, עַד "וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים": כִּי מִגֶּפֶן סָדָם גִּפְּנָם • שֶׁל הָעוֹבְדֵי-כּוֹכְבִים. וּמְשֻׁדְּמוֹת עֲמוּרָה וְגוֹ' • וְלֹא יִשְׁימוּ לְבָם לְתָלוֹת הַגְּדֻלָּה בִּי. עֲנַבְמוּ עֲנַב־רוֹשׁ • הוּא שֶׁאָמַר: "לוֹלִי פָּעַס אוֹיֵב אֲגוּר", עַל יִשְׂרָאֵל לְהַרְעִילֵם וּלְהַמְרִירֵם. לְפִיכָךְ "אֲשַׁכֵּלַת מְרוֹת לְמוֹ", לְהַלְעִיט אוֹתָם עַל מָה שֶׁעָשׂוּ לְבָנָי: חֲמַת תְּנַיִנָם יֵינָם • מוֹכֵן לְהַשְׁקוֹתָם עַל מָה שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם: כְּמִסַּ עֲמָדֵי • אוֹתוֹ הַכּוֹס, שְׁנָאֵמַר: (תְּהִלִּים עח) "כִּי כּוֹס בְּיַד ה' וְגוֹ": לְעַת תְּמוּט רַגְלָם • כְּעֵנֶן שְׁנָאֵמַר: (ישעיה כו) "תִּרְמָסְנָה רַגְלֵי": כִּי-יָדִין ה' עֲמוּ • בְּלִשׁוֹן זֶה

~ שבת קודש א' תשרי ~

מִד וְאֵתָא מְשָׁה וּמְלִיל יָת כָּל פְּתַנְגְמֵי תְּשַׁבְּחָתָא הָדָא קָדָם עֲמָא הוּא וְהוֹשַׁע בְּרַ נּוֹן:

וְלָמָּה קוֹרְאָהוּ כָּאֵן 'הוֹשַׁע'? לּוֹמַר שְׁלֵא זָחָה דַּעְתוֹ עֲלָיו, שֶׁאֲרָף-עַל-פִּי שְׁנַתְּנָה לוֹ גְּדֻלָּה, הַשְּׁפִיל עֲצֻמוֹ כְּאֲשֶׁר מִתְחַלְתּוֹ (ספרי).

(מד) וַיָּבֵא מְשָׁה וַיְדַבֵּר אֶת-כְּלֵי-דְבָרֵי הַשִּׁירָה-הַזֹּאת בְּאֲזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשַׁע בֶּן-נּוֹן:

כִּי- הוּא וְהוֹשַׁע בֶּן-נּוֹן • (סוטה יג) שְׁבִתָּ שֶׁל דִּיּוּנְגִי הִיְתָה, נִטְלָה רְשׁוֹת מְזָה וְנִתְּנָה לְזָה. הַעֲמִיד לוֹ מְשָׁה מְתַרְגְּמָן לִיהוֹשַׁע, שֶׁיְהֵא דוֹרֵשׁ בְּחַיָּיו, כְּדִי שְׁלֵא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: 'בְּחַיֵּי רַבְּךָ לֹא הִנֵּה לְךָ לְהַרִים רֵאשׁ'.

לְהַגְדִּיל מַעְלַת יְהוֹשַׁע לְעֵינֵי הַכָּל. וְקָרְאוּ הַפְּתוּב הוֹשַׁע בְּשֵׁם שְׁהָיו כָּל יִשְׂרָאֵל יוֹדְעִין אוֹתוֹ כִּי מִי יָדַע שְׁכַנְּנָה

אֵלָיו כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲזוּ דְבַר הַשִּׁירָה הַזֹּאת: הוּא וְהוֹשַׁע בֶּן נּוֹן. כְּמוֹ אֲזוּ יִשִּׁיר מְשָׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם זֹאת

לְהוֹרוֹת כִּי אַחַר כָּל שָׁבֵט וְשָׁבֵט וְצִיּוֹם בְּבוֹאוֹ אֵל אֶהְל מוֹעֵד וְשֵׁם נִקְהָלוּ

~ נקודות משיחות קודש ~

תנועה של הרקבת היצת ורוממות. לומדים אנו מיהושע, שאדרבה: דוקא מי שזוכה לגדלה, צריך להשפיל את עצמו כפאָר בתחלתו. וזהו גם הפלי לך שהגדלה תתקיים בידו.

(לקוטי שיחות כרך כט עמ' 201)

הוא והושע בן נון (לב, מד) ולמה קוראהו כאן הושע. . שאף-על-פי שנתנה לו גדלה, השפיל עצמו כפאָר מתחלתו (רש"י) כפאָר יהודי זוכה לגדלה, גדלות של שררה או גדלות בענין אחר, שזוכה לברכות נעלות מן השמים – הוא עלול לחשב, שמנה גופא שהוא זוכה לך, סימן שהוא ראוי לדבר, וכתוצאה מכך תהיה אצלו

מה וישאי משה למלא ית כל פתגמיא האלין עם כל ישראל:

(מה) ויכל משה לדבר את-פל-הדברים האלה אל-פל-ישראל:

מו ואמר להון שווי לבכון לכל פתגמיא די אנא מסהד בכון יומא דין די תפקדננון ית בניכון למשר למעבד ית כל פתגמי אורייתא הדיא:

(מו) ויאמר אלהם שימו לבבכם לכל-הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצוים את-בניכם לשמר לעשות את-פל-דברי התורה הזאת:

הפית, שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה, צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוננים להבין – דברי תורה, שהן כהררין התלויין בשערה, על-אחת-במה-וכמה.

כש"י שימו לבבכם • צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוננים לדברי תורה, וכן הוא אומר: (יחזקאל ט) "בן אדם, ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך וגו'", ויהי דברים קל-וחמר, ומה תבנית

מו ארי לא פתגם רקא הוא מנכון ארי הוא חייכון ובפתגמא הדין תורכון יומין על ארעא די אתון עברין ית ירדנא פמן למירתה:

(מו) כי לא-דבר רק הוא מכם כיהוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים על-האדמה אשר אתם עברים את-הירדן שמה לרשתה: פ

פילגש וגו', לפי שאמרה: 'איני פדאי להיות לו לאשה, הלואי ואהיה פילגשו', וכל-כך למה? להודיע שבחו של אברהם, שהיו שלטונים ומלכים מתאזים לידבק בזרעו.

כש"י כי לא-דבר רק הוא מכם • לא לחנם אתם יגעים בה, כי הרבה שָׁכר תלוי בה, "כי הוא חייכם". דבר אחר: אין לך דבר ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שָׁכר, תדע לך שפן אמרו חז"ל: (בראשית לו) "ואחות לוטן תמנע, ותמנע היתה

מח ומליל יי עם משה בכרן יומא הדין למימר:

(מח) וידבר יהוה אל-משה בעצם היום הזה לאמר:

וכך, אם אנו מרגישים בו, אין אנו מניחין אותו ליכנס בתבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין פשילין וקרומות ומבקעין את התבה. אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו

כש"י וידבר ה' אל-משה בעצם היום הזה • בשלשה מקומות נאמר "בעצם היום הזה": נאמר בנח (טו) "בעצם היום הזה בא נח וגו'", במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דורו אומרים: 'בכך

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שמו משה יהושע כי אם קריאי מועד לבדם ודרך הדרש ידועה: תורה מה (מז) פי הוא חייכם. כטעם יראת ה'

תוסיף ימים ועוד שתהיו בארץ טובה ולא בגלות: תורה מח

שמו משה יהושע כי אם קריאי מועד לבדם ודרך הדרש ידועה: תורה מה (מז) פי הוא חייכם. כטעם יראת ה'

מִשָּׁה, נֹאמֵר: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'בְּכֶךָ וְכֶךָ אִם אָנוּ מְרַגְּשִׁין בּוֹ, אֵין אָנוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ, אָדָם שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהִגִּיד לָנוּ אֶת הַשְּׁלוֹ, וְהִעֲלָה לָנוּ אֶת הַבָּאָר, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, אֵין אָנוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ'. אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: 'הֲרִינִי מְכַנִּיסוֹ בְּחֻצֵי הַיּוֹם וְכוּ'.

כַּח לְמַחֲוֹת, יָבֵא וְיִמְחָה'. בְּמִצְרַיִם נֹאמֵר: (שְׁמוֹת יב) "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיאָהּ", לְפִי שֶׁהָיוּ מִצְרַיִם אוֹמְרִים: 'בְּכֶךָ וְכֶךָ אִם אָנוּ מְרַגְּשִׁין בְּהֵם, אֵין אָנוּ מְנִיחִין אוֹתָם לְצִאתָ, וְלֹא עוֹד אֵלָא אָנוּ נוֹטְלִין סִפּוֹת וְכִלֵּי זֶן וְהוֹרְגִין לָהֶם'. אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: 'הֲרִינִי מוֹצִיאָן בְּחֻצֵי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּח לְמַחֲוֹת, יָבֵא וְיִמְחָה'. אַף כָּאֵן בְּמִיתָתוֹ שֶׁל

~ נקודות משיחות קודש ~

עצם הקיום דבני ישראל - "יום הזה"

פְּטִירַת מֹשֶׁה נוֹגַע בְּעֶצֶם הַקְּיוּם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שָׁכַן בְּמִבְּאֵר בְּסַפְרִים (מגלה עמוקות ועוד), אֵלּוּ מֹשֶׁה הָיָה מְכַנֵּס אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָן יִשְׂרָאֵל, לֹא הִיָּתָה יְכוּלָה לְהִיֹּת גְּלוּת אַחֲרֵי-כֵן, וּמִמִּילָא הֶעֱנֵשׁ לֹא הָיָה בְּאֶפְסוֹן שֶׁל "שִׁפְף הַקֶּבֶה" חֲמַתּוֹ עַל הַעֲצִים וְעַל הָאֲבָנִים" אֵלָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֶסֶד-וְשִׁלוֹם, וּמִטַּעַם זֶה הָיָה צְרִיף לְהִיֹּת "עֲלָה אֵל הַר הָעֲבָרִים".

וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: (לב, מח) וַיֵּשׁ לְבָאָר, דְּהַטַּעַם שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל אֵין אָנוּ מְנִיחִים אוֹתוֹ, אַף שֶׁכָּבַר נְגוּזָה הַגְּזָרָה עַל פְּטִירַת מֹשֶׁה, הוּא מִשׁוּם שִׁמְיַתַּת מֹשֶׁה הוּא עֲנִין הַשִּׁיף לְצַבּוּר, וְהַשׁוֹבֵת הַצַּבּוּר יְכוּלָה לְבַטֵּל גְּזַר-דֵּין, אַף-עַל-פִּי שִׁנְחַתְתָם (ראש השנה יח, א).

וְהַטַּעַם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הִצְלִיחוּ בְּאִמַּת לְבַטֵּל הַגְּזָרָה, מְרַמֵּז הַפְּסוּק בְּאָמְרוֹ "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", דְּ"הַיּוֹם הַזֶּה"

(על-פי לקוטי-שיחות כרך יט עמוד 343 - מתוך 'לקראת שבת')

מט סק לטורא דעבראי הדין טורא דנבו די בארעא דמואב די על אפי ירחו וחוזי ת בארעא דכנען די אנא יחב לכני ישראל לאחסנא:

(מט) עֲלָה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הֲרִינֵנוּ אֲשֶׁר בְּאַרְצָן מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וְרֵאָה אֶת־אַרְצָן כְּנַעַן אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָזָה:

נומות בטורא די את סלק לתמן ואתכנש לעמך כמא דמית אהרן אחוה בהור טורא ואתכניש לעמה:

(ג) וּמַת בְּהַר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלָה שָׁמָּה וְהֶאֱסַף אֶל־עַמֶּיךָ כְּאֲשֶׁר־מַת אֶהֱרֵן אַחִיד בְּהַר הַהָר וַיֵּאֱסַף אֶל־עַמּוֹ:

למשה! ועלה. 'פּשט יִדְיָד'! וּפְשֵׁט. 'פּשט רגליד'! וּפְשֵׁט. 'עֲצִם עֵינִיד'! וְעֲצִם. 'קְמוֹץ פִּיד'! וְקְמוֹץ, וְהִלֵּךְ לוֹ. אָמַר מֹשֶׁה: אֲשֶׁרִי מִי שְׁמַת בְּמִיתָה זו.

כ"ט < כְּאֲשֶׁר־מַת אֶהֱרֵן אַחִיד • בְּאוֹתָהּ מִיתָה שְׂרָאִית וְחֲמַדַּת אוֹתָהּ, שֶׁהַפְּשִׁיט מֹשֶׁה אֶת אֶהֱרֵן בְּגַד רֵאשׁוֹן וְהִלְבִּישׁוֹ לְאֵלְעָזָר, וְכֵן שְׁנֵי וְכֵן שְׁלִישִׁי, וְרֵאָה בְּנוֹ בְּכַבּוּדוֹ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: אֶהֱרֵן אַחִי, עֲלָה

נא על די שקרתון במימרי בגו בני ישראל במי מצות רקם מדברא דצן על די לא קדשתון יתי בגו בני ישראל:

(נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי מְרִיבַת קֹדֶשׁ מְדַבְּרִיצֵן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדְשִׁתֶם אוֹתִי בְּתוֹף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) ומות. לתמן עצמו פי הוא יקבור ואת עצמו כאשר אפרש ויכבר ומזתי מאמר אחד מתכמי הדור במלת תורה נב ויאסף: תורה נא

מימיו בלא הכאה, הנה מתקדש שם שמים, שהיו ישראל אומרים: 'ומה הסלע הזה שאינו לשכר ולא לפרענות, אם זכה אין לו מתן שכר, ואם חטא אינו לזקה, כך מקנים מצות בוראו, אנו לא כל-שכן'.

על אשר מעלתם בי • גרמתם למעל בי. על אשר לא-קדשתם אותי • גרמתם לי שלא אתקדש, אמרתי לכם: (במדבר כ) "ודברתם אל הסלע", והם הכוהו, והצרכו להכותו פעמים, ואלו דברו עמו ונתן

נב ארי מקבל תחזי ית ארעא ויתמן לא תעול לארעא די אנא יתב לבני ישראל: פ פ

ב) כי מנגד תראה את-הארץ ושמה לא תבוא אל-הארץ אשר-אני נתן לבני ישראל:

תבוא • כי ידעתי כי תביכה היא לך, על פן אני אומר לך: 'עלה וראה':

כ"י • כי מנגד • מרחוק. תראה וגו' • כי אם לא תראנה עכשו, לא תראנה עוד בחיך. ושמה לא

נ"ב פסוקים, כל"ב סימן. חסלת פרשת האזינו

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש - "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד - יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד - יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע."

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליום ראשון של ראש השנה

עטרת מרים

עטרת מרים

שמואל א פרק א-ב

הכנה ליהוה כי עלי אביהם שמש בכנה גדולה: דויתו היום של הכאת קרבנותיו ויזבח אלקנה ונתן לפננה אשתו ולכל-בניה ובנותיה מנות מנבח השלמים: ה ולחנה יתן מנה אחת מיוחדת בימי אפים הראויה להקבל בסגר פנים ופוח כי את-חנה אהב ויהוה סגר רחמה: וכעסמה פנינה צרתה (שתי נשים לאיש אחר תקראנה צרות) גם-פעם פעמים רבות בעבור בכרי שתתיה חנה הרעמה ועופה וקצופה פי-סגר יהוה בעד פגור רחמה:

א א ויהי איש אחד מן-הרמתיים צופים מחר אפרים ושמו אלקנה בן-ירחם בן אליהו בן-תחו בן-צוף אפרתי ב' ולו שתי נשים שם אחת חנה ושם השנית פננה ויהי לפננה האיש הקוא מעירו מימים ימימה משנה להשתחות להתפלל לפני ה' ולזבח שם שלמי שמחה ושלמי חגיגה ליהוה צבאות בשלה ושם שני בני-עלי חפני ופנחס פהנים סגני

א ויהי איש אחד מן-הרמתיים שתי רמות היו, צופים ממשפחת צופים, וביאים מחר אפרים לוי היה ושמו אלקנה בן-ירחם בן אליהו בן-תחו בן-צוף אפרתי גם צוף היה מחר אפרים: ב' ולו שתי נשים שם אחת חנה ושם השנית פננה ויהי לפננה ויהי ולחנה אין ילדים: ג ועלה האיש הקוא מעירו מימים ימימה משנה לשנה להשתחות להתפלל לפני ה' ולזבח שם שלמי שמחה ושלמי חגיגה ליהוה צבאות בשלה ושם שני בני-עלי חפני ופנחס פהנים סגני

ד ויהי היום ויזבח אלקנה ונתן לפננה אשתו ולכל-בניה ובנותיה מנות: ה ולחנה יתן מנה אחת אפים כי את-חנה אהב ויהוה סגר רחמה: ו וכעסמה צרתה גם-פעם בעבור הרעמה פי-סגר

אסור להתפלל ולשחות במקדש, לכן הסירי את־ינגד מעל־ך ואחר כך תבואי אל מקדשי אל: טו ותען חנה ותאמר לא אדני לא בן הדבר, אשה קשת־רוח אנכי ומצרה ודאגה, ומדעת באתי חנה להתפלל ויין ושכר לא שתיתי ואשפך את־נפשי לפני יהוה ומה לי להרים קול להשמוע לזולתי: טז אל־תתן את־

אמתך לפני ה' כמו בת־בליעל לבוא שבורה לבית ה' ב־מרב שיחי וכעסי שצרחי מקעסת אותי דברתי עד־הנה עד תמונ תהי: יז ויען עלי ויאמר לבי לשלום ואלהי ישראל יתן את־שלתך וימלא את בִּשְׁמֶךָ אֲשֶׁר שְׁאַלְתְּ מֵעַמוֹ: יח ותאמר תמצא שפחתך חן בעיניך לבקש עליה רחמים ותלך האשה לדרבה ותאכל ופניה רעים לא־היו־לה עוד: יט וישכמו בפקר וישתחוו לפני יהוה וישבו ויבאו אל־ביתם הרמתה וידע אלקנה את־חנה אשתו ויזכרה יהוה עלה וזכרה לפניו לשבח: כ ויהי לתקפות הימים ותהר חנה לעת הקוף תשלום ימי התריון ותלך בן ותקרא את־שמו שמואל כי אמרה מיהוה שאלתיו: כא כשבא עת עלתו ויעל האיש אלקנה וכל־ביתו לזבח ליהוה את־זבח הימים ואת־גדרו שתיה רגיל לזבח בכל שנה: כב וחנה לא עלתה בשנה

ז וכן יעשה אלקנה שנה בשנה נתן לה חלק מבוחר להראותה שפוחכתה מדי בכל וכן עלתה בבית יהוה כן לפי חבה שבעלה מראה לה תכעסנה פיניה ותבכה חנה ולא תאכל: ח ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלא

אנכי אהבתי אדך טוב לך גם לער ולקמן מעשרה בנים: ט ותקם חנה אחרי אכלה מעט בשלה להחיות את הנפש ואחרי שנתה ועלי הפהן ישב על־הכפא על־מוזות היכל יהוה: י והיא מרת נפש בבואה להתפלל, היתה נפשה מרה לה במאד ותתפלל על־יהוה ויבכה תבכה: יא ותודר גִּדר ותאמר יהוה צבאות אס־ראה תראה בעני אמתך כמה שאני מענה בצער וזכרתי ולא־תשפח את־אמתך ונתתה לאמתך ורע אנשים שהיה ורע חשוב לשרת לפני ה' ונתתיו ליהוה פל־ימי חיו ומורה וער לא־יעלה על־ראשו כי יתה נזר וקדש לה: יב והיה כי הרבתה להתפלל לפני יהוה לפני קרשי הקדשים ועלי שמר את־פיה היה נמתין לשמוע מדבריה: יג אבל וחנה היא מדברת על־לבה בלחש רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע והשבה חשב אותה עלי לשפחה שלא היו רגלים להתפלל בלחש: יד ויאמר אליה עלי עד־מתי תשתפרין כי שבור

יהוה בעד רחמה: ז וכן יעשה שנה בשנה מדי עלתה בבית יהוה כן תכעסנה ותבכה ולא תאכל: ח ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים: ט ותקם חנה אחרי אכלה בשלה ואחרי שנתה ועלי הפהן ישב על־הכפא על־מוזות היכל יהוה: י והיא מרת נפש בבואה להתפלל, היתה נפשה מרה לה במאד ותתפלל על־יהוה ויבכה תבכה: יא ותודר גִּדר ותאמר יהוה צבאות אס־ראה תראה בעני אמתך וזכרתי ולא־תשפח את־אמתך ונתתה לאמתך ורע אנשים שהיה ורע חשוב לשרת לפני ה' ונתתיו ליהוה פל־ימי חיו ומורה וער לא־יעלה על־ראשו: יב והיה כי הרבתה להתפלל לפני יהוה לפני קרשי הקדשים ועלי שמר את־פיה: יג וחנה היא מדברת על־לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע והשבה עלי

לשפחה: יד ויאמר אליה עלי עד־מתי תשתפרין הסירי את־ינגד מעל־ך: טו ותען חנה ותאמר לא אדני אשה קשת־רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי ואשפך את־נפשי לפני יהוה: טז אל־תתן את־אמתך לפני בת־בליעל ב־מרב שיחי וכעסי דברתי עד־הנה: יז ויען עלי ויאמר לבי לשלום ואלהי ישראל יתן את־שלתך אשר שאלת מעמו: יח ותאמר תמצא שפחתך חן בעיניך ותלך האשה לדרבה ותאכל ופניה רעים לא־היו־לה עוד: יט וישכמו בפקר וישתחוו לפני יהוה וישבו ויבאו אל־ביתם הרמתה וידע אלקנה את־חנה אשתו ויזכרה יהוה: כ ויהי לתקפות הימים ותהר חנה ותלך בן ותקרא את־שמו שמואל כי מיהוה שאלתיו: כא ויעל האיש אלקנה וכל־ביתו לזבח ליהוה את־זבח הימים ואת־גדרו: כב וחנה לא עלתה בשנה

עטרת מרים

היא כִּי־אָמְרָה לְאִשָּׁה לֹא אֶזְכָּר מִבֵּיתִי עַד וְגַמְלֵי הַנְּעֹל תִּשְׁלַם וְיִקְרָתוּ הוּא 24 חֲדָשׁ וְאַחֲרֵי הַמְּגִלָּה וְהַבְּאִתּוֹ גַּם אוֹתוֹ אֵל בֵּית ה' וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי יְהוָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי וְהַזְדוּת לֹא עַל הַנְּעֹר הַיִּידֵד וְיִשָּׁב שֵׁם עַד־עוֹלָם וְלֹא יָשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ: כֵּן וְיֹאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִשָּׁה עֲשֵׂי הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ

כִּי הַפָּדָה עֲשֵׂי שְׂבִי עַד־גְּמֻלְךָ אֹתוֹ אֲךָ יָקָם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ שִׁיתָה הַבֵּן בְּיָד הַאֶפֶס שִׁיתָמָם בּו מַה שְׁנֹדָה הָיָה וְתִשָּׁב הָאִשָּׁה וְתִינֵק אֶת־בְּנָה עַד־גְּמֻלָּה אֹתוֹ: כֵּן וְתַעֲלֶהוּ עִמָּה כַּאֲשֶׁר גְּמֻלָּתוֹ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה לְזִבְחֵי לַה' וְאִיפָּה אַחַת קָמַח לַמִּנְחֹת וְגַבֵּל זֶן לַנֶּסֶם וְתַבְּאֶהוּ אֶת הַנְּעֹר בֵּית־יְהוָה שְׁלֹו וְהַנְּעֹר נְעֹר קָמַח וְרָד: כֵּן וְיִשְׁחַטּוּ אֶת־הַפָּדָה הָרֵאשֹׁן וְיַבְּאוּ אֶת־הַנְּעֹר אֶל־עַלִי לְמִרְאֹתוֹ שְׁחַמְּקֶלָה תַּפְּלֹתוֹ: כֵּן וְהֹאמֶר כִּי אֲדֹנָי מִלֹּא שְׂאֵלְתִי וְאֵת וְקַח אֶת הַחֶלֶד הַזֶּה, וְשִׁים עִידֵד עָלָיו חֵי נִפְשְׁךָ אֲדֹנָי וְהַשְׁבִּיעֲתוּ בְּחַי נַפְשׁוֹ, אֲנִי הָאִשָּׁה הַנְּצַבֶּת אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי פֹה עִמָּכָה בָּזָה בְּהִיחָד גַּם אַתָּה יוֹשֵׁב פֹּה לְהַתְּפַלֵּל אֶל־יְהוָה: כֵּן אֶל־בְּעִבְדֵי הַנְּעֹר הַזֶּה תַּפְּלֹתִי וְיִתֵּן יְהוָה לִי אֶת־שְׂאֵלְתִי אֲשֶׁר שְׂאֵלְתִי מֵעַמּוֹ: כֵּן וְגַם בַּעַת הַתְּפִלָּה נִדְרָתִי כִּי אֲנֹכִי הַשְּׂאֵלְתִירוֹ לִיהוָה כְּלֵי־יָמִים אֲשֶׁר הָיָה כָּל זְמַן אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּיָד הָעוֹלָם הוּא שְׂאֵל לִיהוָה וְיִשְׁתַּחֲוֶה שֵׁם שְׂמוּאֵל לְזִדוּת לִיהוָה אֲשֶׁר שֵׁם חֲלָקוֹ מֵעוֹבְדֵי ה': א וְתַתְּפַלֵּל הַחֶדֶד וְתֹאמֶר עָלֶיךָ שְׂמַח לִבִּי בִיהוָה כַּחַשְׁעֹת ה' רָמָה גְּבַהָה קֶרְנֵי בִיהוָה לְנַחַח בּו אוֹיְבָי רַחֵם פִּי עַל־אוֹיְבָי עַל הַמְּכַעֲסִים אוֹתִי בְּחַיֹּתַי עֲקָרָה כִּי שְׂמַחְתִּי בִישׁוּעַתְךָ שְׂנַחַח

עטרת מרים

לִי כֵן: ב אִין־קְרוֹשׁ בִּיהוָה כִּי־אֵין בּוֹרָא בְּלִתְדָּה שְׂרָאוֹ לְהַתְּפַלֵּל אֵלָיו וְאֵין צוֹר כַּאֲלֵהֵינוּ וְיִי מִתְּהַבְּרָאִים אֲשֶׁר תְּדַמֶּה קְדֻשָּׁתוֹ לְקְדֻשַׁת הַבּוֹרָא: ג אֶל־תִּרְבּוּ תִדְבְּרוּ גְּבַהָה גְּבַהָה גְּבַהָה גְּבַהָה גְּבַהָה אֵל וְצֵא עֵתְךָ דְּבַר חוֹק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דְּעוֹת יְהוָה הַיּוֹדַע הַכֹּל וְלֹא יִפְגְּעוּ נִתְּכֶנּוּ וְנִמְנִים עֲלֹלוֹת מַעֲשֵׂה הַבְּרִיּוֹת: ד וְעַל שְׂהוּא יוֹדַע

וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי יְהוָה וְיִשָּׁב שֵׁם עַד־עוֹלָם: כֵּן וְיֹאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִשָּׁה עֲשֵׂי הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שְׂבִי עַד־גְּמֻלְךָ אֹתוֹ אֲךָ יָקָם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ וְתִשָּׁב הָאִשָּׁה וְתִינֵק אֶת־בְּנָה עַד־גְּמֻלָּה אֹתוֹ: כֵּן וְתַעֲלֶהוּ עִמָּה כַּאֲשֶׁר גְּמֻלָּתוֹ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וְאִיפָּה אַחַת קָמַח וְגַבֵּל זֶן וְתַבְּאֶהוּ בֵּית־יְהוָה שְׁלֹו וְהַנְּעֹר נְעֹר: כֵּן וְיִשְׁחַטּוּ אֶת־הַפָּדָה וְיַבְּאוּ אֶת־הַנְּעֹר אֶל־עָלָי: כֵּן וְהֹאמֶר כִּי אֲדֹנָי חֵי נִפְשְׁךָ אֲדֹנָי אֲנִי הָאִשָּׁה הַנְּצַבֶּת עִמָּכָה בָּזָה לְהַתְּפַלֵּל אֶל־יְהוָה: כֵּן אֶל־הַנְּעֹר הַזֶּה תַּתְּפַלֵּלְתִּי וְיִתֵּן יְהוָה לִי אֶת־שְׂאֵלְתִי אֲשֶׁר שְׂאֵלְתִי מֵעַמּוֹ: כֵּן וְגַם אֲנֹכִי הַשְּׂאֵלְתִירוֹ לִיהוָה כְּלֵי־יָמִים אֲשֶׁר הָיָה הוּא שְׂאֵל לִיהוָה וְיִשְׁתַּחֲוֶה שֵׁם לִיהוָה: **ב** א וְתַתְּפַלֵּל חֶדֶד וְתֹאמֶר עָלֶיךָ לִבִּי בִיהוָה רָמָה קֶרְנֵי בִיהוָה רַחֵם פִּי עַל־אוֹיְבָי כִּי שְׂמַחְתִּי בִישׁוּעַתְךָ: ב אִין־קְרוֹשׁ בִּיהוָה כִּי־ אֵין בּוֹרָא בְּלִתְדָּה וְאֵין צוֹר כַּאֲלֵהֵינוּ: ג אֶל־תִּרְבּוּ תִדְבְּרוּ גְּבַהָה גְּבַהָה גְּבַהָה גְּבַהָה גְּבַהָה אֵל וְצֵא עֵתְךָ מִפִּיכֶם כִּי אֵל דְּעוֹת יְהוָה וְלֹא יִפְגְּעוּ עֲלֹלוֹת: ד קָשַׁת גְּבָרִים חֲתִים וְנִכְשָׁלִים אֲזוּרו

הַכֹּל, לָזָה מִשְׁלָם לְאִישׁ כַּמַּעֲשֵׂהוּ, וּפְתָאוֹם קָשַׁת גְּבָרִים חֲתִים וְשָׂבִיר וְנִכְשָׁלִים וְחַלְשִׁים אֲזוּרו חֵיל תַּגְרוּ כֹחַ: ה אֵלֶּה שְׁהוּוּ שְׂבָעִים יָרִידוּ מִנְּסֻיָּתָם עַד בְּלָחֶם בְּעִבְדֵי פֶת לַחֵם נִשְׁפָּרוּ עֲצָמָם, וְרַעֲבִים אֲשֶׁר הוּוּ מִשְׁפִּירִים עֲצָמָם בְּעִבְדֵי הָרַעֲבוֹן חֲדָלוּ מִנְּעוּ מִלְּהַשְׁבִּיר עֲצָמָם, כִּי מִצָּאוּ דִי מִחֲסוּרָם עַד אֲשֶׁר מִי שְׁהוּתָה עֲקָרָה יִלְדָה שְׂבָעָה בָּנִים וְרַבַּת בָּנִים אִמְלָלָה כִּי הִתַּח קוֹבֶרֶת בְּנֵיהָ: ו יְהוָה מִמִּית בְּנֵי רַבַּת הַבָּנִים וּמְחַיֶּה בְּנֵי הָעֲקָרָה, וְכֵה מוֹרִיד אֶת פֶּת רַבַּת הַבָּנִים שְׂאוֹל לְעַמּוֹ הַחֶדֶד, וְעַל הָעֲקָרָה מַעֲלָה: ז יְהוָה מוֹרִישׁ לָהּ וְיַמְעִשִׂיר לָהּ מִשְׁפִּיל אֶת הַגְּבוּרִים הַמוֹשְׁלִים בְּגִבּוֹרָתָם אֶף־מְרוֹמָם אֶת הַעֲנִיִּים הַחַלְשִׁים: ח ה' מְלִים מַעֲפָר דָּל מֵאַשְׁפַּת יָרִים אֲבִיוֹן מַעֲבִיהוּ עַד לְהוֹשִׁיב אוֹתוֹ עַם־גְּדִיבִים שָׂרִים וְחַשׁוּבִים וְכַפָּא כְּבוֹד וְנַחֲלָם כִּי לִיהוָה מְצַקִּי יְסוּדוֹת אֶרֶץ וְיִשָּׁת וְשֵׁם עֲלֵיהֶם תִּבְּל אֶת מְקוֹם הַיּוֹשֵׁב, לָכֵן בְּרִדוֹ לַעֲשׂוֹת כְּעוֹלָמוֹ פְּרָצוּטוֹ: ט אֵלֶּם הַכֹּל כַּמַּשְׁפָּט, כִּי רִגְלֵי חֲסִידוֹ יִשְׁמֹר מִמְּלַכּוּת וְרַשָּׁעִים כַּחַשְׁדֵּי יְדָמוּ וְיָרָחוּ בַּעַת נַחֲמָא סְאֵתָם כִּי־לֹא כִבַּח וְיִפְרָאִישׁ לֹא תוֹעִילִם גְּבוּרָתָם וְעֲשָׂרָם, כִּי הַכֹּל בְּיַד ה': י נָא יְהוָה יַחַתוּ וְהוּוּ נִשְׁפָּרִים כְּרִיבּוֹ אֲשִׁי

חֵיל: ה שְׂבָעִים בְּלָחֶם נִשְׁפָּרוּ וְרַעֲבִים חֲדָלוּ עַד־עֲקָרָה יִלְדָה שְׂבָעָה וְרַבַּת בָּנִים אִמְלָלָה: ו יְהוָה מִמִּית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׂאוֹל וְעַל: ז יְהוָה מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר מִשְׁפִּיל אֶף־מְרוֹמָם: ח מְלִים מַעֲפָר דָּל מֵאַשְׁפַּת יָרִים אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיב עַם־גְּדִיבִים וְכַפָּא כְּבוֹד וְנַחֲלָם כִּי לִיהוָה מְצַקִּי אֶרֶץ וְיִשָּׁת עֲלֵיהֶם תִּבְּל: ט רִגְלֵי חֲסִידוֹ יִשְׁמֹר וְרַשָּׁעִים כַּחַשְׁדֵּי יְדָמוּ כִּי־לֹא כִבַּח וְיִפְרָאִישׁ: י יְהוָה יַחַתוּ מְרִיבּוֹ

מלחמתו של בני עליו על הפלשתים בשמים ירעם ועשה רעם גדול לתבדיל אותם (לקמן ז י). והנה נא ידון בני אפסירקצות ארץ לחיות

עטרת מרים

האשם שמרון (ראש ממלכת אפרים) כי קרתה באלהיה וגו': לכן בשובה ישראל שבארץ יהודה עד יהנה אלהיהן ויקרא אתכם בשמותי בני כשלת בעונדך בא לך הצרה הזאת: ג קחו עמכם דברים שתתנדו לפניו ויבנה וישבו אל-יהוה אמרו אליו העון וקח במקומו טוב המעשים הטובים שעשיתו ונשלמה במקום קרבנות פרים את וידוי שפתינו: ד עוד זאת אמרו לפניו מאשור לא נבקש עוד עזרה כי לא יושיענו על-סוס היא עזרת מצרים לא נרפב ולא-נאמר עוד אלה אלהינו למעשה ידינו אלא אשר-בך לבדך ירחם יתום: ה כאשר יאמרו בן, או ארפא אסלה למשובתם למרדם, אתכם אהב אהב אתכם נדבה כי שב אפי ממנו: ו אהיה כטל שאין נעצר מעולם לישראל ופרח פרחים נעים בשושנה ונהדו ויהי שרשיו ויהפשוטו שרשיו בלבנון פשרשי עצי לבנון: ז ולכו ותפשוטו למרחוק וינקותו ענפיו תרכים ויהי כבית שעליו לחם כל השנה הודו פח לחותו, וריח לו ורחו ויהי נודף בלבנון המרים ביותר לפי מרבית העשבים והאילנות הגדלים שם: ח אלו שישבו לארץ יהו ישיבי בצלו האל והקדו, יחיו את עצמם בכל עת במצות האל והקדו, ויהיו ברגן המטחה את התריות ויפרחו ותפשוטו כגפן זכרו זכרון

שמו ויהי כגפן הגדל בלבנון המוקדף לשבח: ט כשיאמר אפרים מה-לי עוד לפנות לעצבים לעבודת-זרה ויסיר שאין בה ממש, או אני ענית אענה אותם על הפלותיהם ואשורנו אביט ואשיג עליהם מרחוק אני אהיה לך כברוש רענן שפופפן ראשו אצל שרשיו, בן אני שוכן מרום ואשפיל עיני להשיגים קדו, ממני פרוץ כל פרי הצלחתך נמצא לך ממני: פשהשלים וריעה, כמו הגפן, זכרו כגפן זכרון, ריחו כגפן זכרון המושך ביותר. והוא רמו על נסוד חינו בבית המקדש הנקרא "לבנון". ט אפרים, אפרים יאמר לעצבים, לעבודת הפסילים. אני ענית, ואי יאמר הקב"ה, אני אענה לו על כל מה שיקבש ממני. ואשורנו, אסתכל ואשיג בו לתת לו כל צרכיו.

עטרת מרים

שופט בישראל, ויסבב במקומות עריהם לשפכם (שם טו) ויתדעו למלכו אשר בני ימליד אותו והוא שאל וירם קרן משיחו על דוד אמה:

שי למורא

ג קחו עמכם דברים, קבלו עליכם ושימו לבבכם אל הדברים שאני ואמר לכם. כל תשא עון, כל עונותינו תסלח. וקח טוב, מעשה טוב שעשיתו וכן מול העון. ונשלמה פרים שפתינו, במקום פרים לקרבנות נשלמה לפניך ודוי שפתינו. ד אשור לא יושיענו, וגם תאמרו לפניו, לא נבקש עוד עזרת אדם, לא מאשור ולא ממצרים. על סוס לא נרפב, זו היא עזרת מצרים, שמשם נשלחו הסוסים. למעשה ידינו, אלו הפסילים. אשר בך ירחם יתום, אשר בך ה' לבדך תחי תקנתנו, אתה המרחם יתומים. ה ארפא משובתם, כאשר יאמרו ישראל בדברים האלה, או אסלה להם על מה שהלכו בדרך שובב וקדו בני. אהבם נדבה, אהב אותם בנדבת לבי, אף שלא יהיו ראויים לכך. ו אהיה כטל לישראל, כלומר, לא תפסק אהבתי מישראל כמו שאין הטל נעצר לעולם. ו שרשיו בלבנון, ושרשיו של ישראל ותפשוטו בשרשי עצי לבנון. ז ולכו וינקותו, ותפשוטו ענפיו תרכים. כלומר, יתרבו בניו וינקותו. פניתי, כאילו זית שהעלים שלו לחים כל השנה. ו לפי התרגום, הוא רמו על אור המנורה של בית המקדש. וריח לו בלבנון, כמו ריח השדה אשר ברכו ה'. כלומר, שילך שמו הטוב למרחוק.

הפטרה לפרשת האזינו לשנים מקרא ואחד תרגום בהושע פרק יד

יד בשובה ישראל עד יהנה אלהיהך כי כשלת בעונדך: ג קחו עמכם דברים ושובו אל-יהוה אמרו אליו בלתישא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו: ד אשור לא יושיענו על-סוס לא נרפב ולא-נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו אשר-בך ירחם יתום: ה ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו: ו אהיה כטל לישראל ופרח בשושנה ונהדו שרשיו בלבנון: ז ולכו וינקותו ויהי כבית הודו וריח לו בלבנון: ח ישבו ישיבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כגפן זכרו כגפן זכרון: ט אפרים מה-לי עוד לעצבים אני ענית ואשורנו אני כברוש רענן ממני פרוץ נמצא:

והוא רמו על בית המקדש שנקרא "לבנון" על שם שמלבו עונותיהם של ישראל. ח ישבו ישיבי בצלו, אלו שישבו ויחפו בצלו של הקב"ה. פרוש אחר, "ישבו", בשוקה ונחת. יחיו דגן, יחיו את עצמם בכל עת במצות הקב"ה, כמו הדגן שמתנה את האדם. ו הפסוק "כ", והוא כמו "יחיו הדגן". ויפרחו כגפן, שהגפן מוציאה פרות בכל שנה מבלי וריעה מחדש. פרוש אחר, "יחיו דגן ויפרחו כגפן", שהדגן יוציא פרות משנה לשנה מבלי וריעה, כמו הגפן, זכרו כגפן זכרון, ריחו כגפן זכרון המושך ביותר. והוא רמו על נסוד חינו בבית המקדש הנקרא "לבנון". ט אפרים, אפרים יאמר לעצבים, לעבודת הפסילים. אני ענית, ואי יאמר הקב"ה, אני אענה לו על כל מה שיקבש ממני. ואשורנו, אסתכל ואשיג בו לתת לו כל צרכיו.

שי למורא

אני כפרוש רענן, כמו עץ הברוש בהיותו רענן ולה, שאפשר לכופף את ראשו עד לארץ, כך יהא הקב"ה מצוי לו להצליחו. ממני פריד נמצא, הרי אני הוא שקל מוכתך מאתי בזה. (י) ופושעים יפְּשלו כם, כאשר ישובו הפושעים לדרך ה', ולא היו רגילים בהם כמו הצדיקים, ופְּשלו בהם,

כאדם שאינו מביד הדרך. וזה נאמר על הפושעים שלכם עוד בדרך פשעם. אבל השבים בלב שלם, הקב"ה יעורם. (יח) נשא עון, מכפר על עון. ועבר על פשעו, כלומר, אינו עומד על הפשע להשיג בו לשלם עליו גמול, אלא עובר על הפשע כאילו לא יראנו. לשארית נחלתו, לאותם שישארו בבוא הנזאל, לא החזיק לעד אפו, אף על פי שהיו חביבים שלא יראו מהנזלת לפי מעשיהם, לא יפנה לעד אל מעשיהם. (יט) וכבש עונותינו, כאדם שמוכש דבר תחת רגליו שלא יראה. ותשליך במצולות ים כל הפואתם, כלומר, לא תזכרו לעגש עליהם כאלו השלכתם בעמק הים שלא יראו. (כ) תתן אמת ליעקב וגו', כלומר, האמת לנו בדרך שהבטחת ליעקב "אפרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה וגו'" (בראשית כח.ד), וזה יהיה משלם גמול חסדו של אברהם, וכאשר נשבעת לאבותינו מימי קדם בעקרתו של יצחק "כי נשבעתי... וירש ורעה את שער אויביו וגו'" (בראשית

עטרת מרים

הושע נבואתו, אמר ימי חכם בכם ויבן אלה התוכחות שדברתי עד הנה לבן וידעם ותבונן לכל אלה וישוב אלי כיישורים דרכי יהוה גם אם יראו צדיק וידע לו או רשע ויטוב לו וצדיקים ילכו כם כי יכירו וידעו כי כל דרכיו משפט ופשעים יפְּשלו כם כי יאמרו אין מסדר ומנהיג לעולם: תור

ימי חכם ויבן אלה נבון וידעם כיישורים דרכי יהוה וצדיקים ילכו כם ופשעים יפְּשלו כם: ז יה מיראל כמוף נשא עון ועבר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כירחפץ חסד הוא: יט ישוב ירחמנו וכבש עונותינו ותשליך במצולות ים כל פואתם: כ תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם:

הנביא לשבח לה' על יעוד הטובה ואמר: אף שאין אנו ראויים לכל הטובה שהיא כי אנו מלאי עון, אבל יה מיראל כמוף נשא מוחל עון ועבר על פשע לשארית נחלתו לזר שישארו בקץ תכינו לא החזיק איתו לעד עד עולם אפו כירחפץ חסד הוא ולכן יתראה על הפעם: יט ישוב ירחמנו כמא וכבש והפוש בחוקה את עונותינו שלא יגיע שום עונש עליו בעתיד ותשליך במצולות עמק ים כל הפואתם החקאים הפאים בשונג או בספת המתאה שלא מצד המרד: כ תתן אמת אמת לנו בדרך אשר הבטחת לעקב כי לא אעקוב (בראשית כט) חסד שהבטחת לאברהם אשר צוה לבניו לשמור דרך ה' וגו' אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם בעקרת יצחק, כי נשבעתי גם ה' יען אשר עשית וגו'.

ב.ב.ס.ד.ח. ו"אשר נשבעת לאבותינו" כולל שלשת האבות אברהם יצחק ויעקב.

שי למורא

א ביום הציל ה' אותי מן מלחמה בלתי צדקה ונצל מן מלחמה עליו כל צרותיו ונצל מן מלחמה פרוש אחר, ככל עת שבאה עליו צרה ונצל מן מלחמה ה' שר השירה האמת. ומכאן שאול, לפי שהיה אויבו ורודפו מלחמה, חזרתי לחיור. (ב) סלעי, חוקי, כמו סלע חוק. ומצדתי, מבצרי. ומפלטאי, מפלט אותי עם צבא ישראל במלחמה. וגם ביהייתי לבדי. (ג) צורי, חוקי, כמו צור וסלע. וקרן ישעי, הוא לי לעור כמו קרן לבעל הפרגים. משגבי, סומך אותי ומנוסכי, שהייתי גם אלו לעורה.

עטרת מרים

א וידבר דוד ליהוה את דברתי השירה הזאת ביום הציל יהוה אתו לעת וקרתו מן מלחמה בלתי צדקה ונצל מן מלחמה עליו כל צרותיו ונצל מן מלחמה פרוש אחר, ככל עת שבאה עליו צרה ונצל מן מלחמה ה' שר השירה האמת. ומכאן שאול, לפי שהיה אויבו ורודפו מלחמה, חזרתי לחיור. (ב) סלעי, חוקי, כמו סלע חוק. ומצדתי, מבצרי. ומפלטאי, מפלט אותי עם צבא ישראל במלחמה. וגם ביהייתי לבדי. (ג) צורי, חוקי, כמו צור וסלע. וקרן ישעי, הוא לי לעור כמו קרן לבעל הפרגים. משגבי, סומך אותי ומנוסכי, שהייתי גם אלו לעורה.

הפטרה לפרשת האזינו לשמו"ת

בשמואל ב פרק כב

א וידבר דוד ליהוה את דברתי השירה הזאת ביום הציל יהוה אתו מן מלחמה בלתי צדקה ומכאן שאול: ב ויאמר יהוה סלעי ומצדתי ומפלטאי לי: ג אלהי צורי אחסה בו מנני וקרן ישעי ומנוסכי ועד לנו מאיום האויב מושעי מחמם מאנשי חמם תשעני: ד כאשר מהלל בהלל פשאני מהלל וקרא אל יהוה אז ומאיבי אושע אני נשע: ה כי אפפני חקופני משפרי מות מנחלי מנסות השוטפות פנחל של אנשי בלעל יבעתני מפרדים אותי: ו חבלי פשאי סבני קדמני אויבי לשים בדרךי מקשי המולכים

מנוסכי ומנוסכי מושעי מחמם תשעני: ד מהלל וקרא יהוה ומאיבי אושע: ה כי אפפני משפרי מות נחלי בלעל יבעתני: ו חבלי פשאי

יולדה" (הרשע יגו). קדמני, באו לפני. ח) ויתגעש ותרעש הארץ, געש ורעד ורעש תקפו את אויבי יושבי הארץ. מוסדות השמים ירגזו, שהרעיש הקב"ה גם את צבא השמים בשבילי. כי חרה לו, פאשר חרה על לו מעשיהם ונקם מהם נקמתי. ט) עלה עשן באפו, הוא ענין בעם. כמו "אי יעשן אף ה'" (דברים כטיט). תאכל, תשרף את

הקמים עלי. י) ויט שמנים וירד, נטה את השמים למטה לארץ וירד עליהם להתקרב אל שונאי להכות בהם. פלאמר שהיה ממהר להפרע מהם. וערפל תחת רגליו, שרד בעב הענן להיות מוכן להפרע משונאי. יא) וירכב על פרוב וענף וגו', הוא משל על מהירותו לבוא לעזרת. יב) וישת חשך סביבותיו סבות, שם את החשך סביבותיו לסקה לתנו עליו. בענין שנאמר "ויהי הענן והחשך" (שמות יד). שיהיה מפקסין בין המצרים לישראל. חשבת זמים עבי שחקים, קשור המים בענני השמים, מהם בא החשך. יג) מגנה נגדו וגו', מתוך האור שלפניו אשר חפצו להאיר ולהושיע לו. מזה עצמו בערו חתלי אש באויבי. יד) ירעם, יתן בהם רעמים. זו) ויהם, עשה בהם מהומה. זז) ויראו אפקי ים, ויראו מעממך הים. כלומר, נתגלו דגרים סחומים ונפלאים. יגלו מוסדות תבל, נתגלו תיסודות העמקים של יושב העולם. יו) ימושני ממים רבים, כלומר, שהצילו מצרות רבות. יח) מאויבי עו, מאויבי שהיה חזק. כי אמצו ממני, פאשר התחזקו ממני. יט) יקדמני ביום אירי, ביום שהיה קורה לי מקרה רע היו אויבי מקדימים לבוא עלי. כא) כבר ירד, כפי שרד ברורות ונקיות מעול. כג) כי כל משפטיו לנגדי, כי כל משפטיו הורחו לנגד עיני המיד להתנהג לפיהם. כה) כבר לנגד עיניו, כפרייותי אשר היא לנגד עיניו. כז) גבור

עיני המיד להתנהג עצמי בהם. וחקתיו לא-אסור אפילו מאחת ממנה: כד פשעלה בלבי לחמוא בדבר, או ואהיה תמים לו ואשתמרה מעוני נשמרתי מאותו עון: כח לך וישב יהוה לי בצדקתי כבר לנגד עיניו ולא נוד בני אדם ולהתנהג: כז כן דרך להתנהג עם חסיד תתחפש עם גבור

אל מות: ז בצר-לי א אקרא יהוה ואל-אלהי אקרא וישמע מתיכלו מן השמים קולי ושועתי וצעקתי באה פאוניו: ח ויתגעש ורעו ותרעש יושבי הארץ מרוב הפחד, מוסדות השמים ירגזו ותרדו ויתגעשו כי פאשר חרה לו לנקמת מהם נקמתי: ט עלה עשן באפו

ספני קדמני מקשיי-מות: ז בצר-לי אקרא יהוה ואל-אלהי אקרא וישמע מתיכלו קולי ושועתי פאוניו: ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירגזו ויתגעשו פיי-חרה לו: ט עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל גחלים בערו ממנו: י ויט שמנים וירד וערפל תחת רגליו: יא וירכב על-פרוב וענף וירא על-פני-רוח: יב וישת חשך סביבותיו סבות חשך-מים עבי שחקים: יג מגנה נגדו בערו גחלי-אש: יד ירעם משמע קול רעם מן שמים יהוה ועליון יתן קולו: טו וישלח חצים ופיצם ברק ויהם: טז ויראו אפקי ים יגלו מוסדות תבל בגערת יהוה מנשמת רוח אפו: ז ישלח ממרום יקחני ימושני ממים רבים: יח ויצילני מאויבי עו משנאי כי אמצו ממני: יט יקדמני ביום אירי ויהי יהוה משען לי: כו ויצא למרחב אתי ויחלצני פיי-חפץ בי: כא ויגמלני יהוה בצדקתי כבר ידי ישוב לי: כב פי שמרתי דרכי יהוה ולא רשעתי מאלהי: כג פי כל-משפטיו לנגדי וחקתיו לא-אסור ממנה: כד ואהיה תמים לו ואשתמרה מעוני: כה וישב יהוה לי בצדקתי כבר לנגד עיניו: כז עם-חסיד

משל על חרון אפו פאונים ואש מפיו תאכל ברשעים. גחלים בערו ממנו לשרוף בשונאי: י ויט שמנים וירד להנקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפרע מהם: יא פאלו וירכב על-פרוב על מלאך וענף במהירות וירא היה נראה בא על-פני-רוח: יב וישת שם חשך סביבותיו סבות להיות מוכן להחשיך לאויב. חשבת רבוי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מגנה מהארה נגדו מאיר לאהבי, ולשונאי בערו גחלי-אש: יד ירעם משמע קול רעם מן שמים יהוה ועליון יתן קולו: טו וישלח חצים הם האשם הבורחים שרדו בחזק מהענן ופיצם ברק והם מתחדשים מזה הפרק ויהם: טז ויראו היו נראים אפקי ים פרקעות מי הים כי נבקעו המים ויגלו מוסדות תבל כי נבקעו התהום בגערת יהוה פקמים עלי. מנשמת מנשבת רוח אפו והכל הוא בדרך משל: יז וישלח ממרום עזרתי יקחני מיד האויב ימושני הצינאי ממים רבים מיד הרבים הקמים עלי: יח ויצילני מאויבי עו משנאי כי פאשר אמצו התחזקו ממני: יט פאשר יקדמני הרע ביום אירי בעת יקרני מקרה רע ויהי יהוה משען לי ואף כי נפילתי, הנה קמתי: כו ויצא למרחב למקום רחב אתי ויחלצני ויציאני מן המצר פיי-חפץ בי: כא ויגמלני יהוה בצדקתי כפי צדקתי כבר כנקיות ידי ישוב לי: כב פי שמרתי דרכי יהוה ולא רשעתי לנשות מאלהי: כג פי כל-משפטיו לנגדי לנגד

שי למורא

תָּמִים, כִּמוֹ "נָבֵר תָּמִים". הַתְּמַם, אֵתָּה נוֹהֵג עִמּוֹ בְּתַמִּימוֹת. כו) עַם נָבֵר הַתְּבָר, עַם אִישׁ בְּרוּר וְנָקִי, הַתְּנַהֵג בְּבִרְרוּת. וְעַם עֵקֶשׁ הַתְּפַל, וְעַם אִישׁ הַתְּנַהֵג בְּעִקְמִימוֹת, תְּבוּא עֵלְיוֹ בְּדִרְכּוֹ הַנְּפִתְלוֹת וְהַמְעַקְמוֹת. כח) עַם עֵנִי, מְכַנֵּעַ כֶּעָנִי. וְעֵינַיִךְ עַל רְמִים תְּשִׁפֹּל, וְתִמְנו עֵינְךָ עַל הַמְּתַנְּאִים לְהִשְׁפִּילָם.

כט) כִּי אֵתָּה יִרְי, כִּי אֵתָּה תֵּאָדָר לִי בְּנִי. יָגִיה חֻשְׁבִּי, יֵאִיר לִי אֵת הַחֹשֶׁךְ, כְּלֹמֶר, יוֹצֵאֵנִי מִן הַצִּהָר. ל) כִּי בָּכָה אֶרְוִץ גְּדוֹד, כִּי בַעֲוֹנוֹתַי אֶרְוִץ אֶל גְּדוּדֵי הַבַּיִת. אֶרְלֹג שׁוּר, אֶקָּפֵץ עַל הַחוֹמוֹת שֶׁל עָרִי אוֹיְבֵי לְכַבֵּשׁ. לא) תָּמִים דְּרָכּוֹ, לְגַמַל לֹאִישׁ כְּמַפְעֵלוֹ. צְרוּפָה, נִקְיָה מִפְּסֻלָּה, כְּכֶסֶף צָרוּף. לב) מַעֲוֵיו חֵיל, מַחֲזֵק אוֹתִי בַכֶּה. וְיִתֵּר תָּמִים דְּרָכֵי, וְהֵחִיר וּפָתַח דְּרָכָי בִּפְלִחְמָה בְּאִפְנוֹ תָּמִים וְשַׁלֵּם, שְׁלֵא נִחְסַר אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי בִּפְלִחְמָה. לד) מִשְׁוּהָ רִגְלֵי כְּאֵילוֹת, מִשִּׁים רִגְלֵי קָלוֹת לְרוֹץ אֶחָד הָאוֹיֵב, כְּאֵילוֹת הַצִּהָר. וְהַעֲמִיד אוֹתִי עַל כְּבֹמָתִי יַעֲמִידֵנִי, וְהִעֲמִיד אוֹתִי עַל גְּבֵהֵי הַתְּרַלְתִּי. לה) וְנַחֲת קִשְׁתְּ נְחוּשָׁה וְרַעֲתִי, וְגֵדְדָהּ קִשְׁתְּ נְחוּשָׁה עַל יְדֵי רוֹעוֹתַי. "קִשְׁתְּ נְחוּשָׁה" הוּא כְּבוֹי לְקִשְׁתְּ גַשְׁמִיָּה מְפַתַּח חֹזֶק תְּמוּשָׁה. לו) מְגוֹן יִשְׁעֶךָ, יִשְׁעָךָ הִיא לִי לְמַגֵּן. וְעַנְתְּךָ תַּרְבִּנִי, הַעֲנֵה שִׁבְדֵי הַחַשְׁגִּים כִּי עֲשִׂתָה אוֹתִי כְּאֵילוֹת הָיִיתִי עִם רַב. לז) תִּרְחִיב צַעְדֵי וְגוֹ, תִּרְחַבְתָּ פִּסְעוֹתַי, כִּי שְׁלֵא יִמְעֲרוּ רִגְלֵי. כְּלֹמֶר, שְׁלֵא נָפַלְתִּי בְיַד שׂוֹנְאֵי. מ) וַתַּזְרוּנִי חֵיל לְמַלְחָמָה, אָוֶתָה אוֹתִי בַכֶּה לְהַלְחֵם. תִּכְרַעַ עֲקוֹבֵי תִּחְתַּנֵּי, וְאֵת שׂוֹנְאֵי תַפִּיל לְכַרַע תַּחֲתַי. מא) תִּתָּה לִי עֵרַף, נַחֲת אוֹתָם שְׁנִימֵם וְתַפְכוּ לִי עֵרֶפֶם. מו) שְׁנֵאֵי וְאִצְמוֹתֵם, וְגַם מִשְׁנֵאֵי יָגִסוּ, וְעַם כֹּל זֶה אֲשִׁימֵם וְאֶבְרִיתֵם. מז) יִשְׁעוּ וְאִין מוֹשִׁיעַ וְגוֹ, כִּמוֹ "יִשְׁעוּ אֵל ה' וְלֹא עִנִים וְאִין מוֹשִׁיעַ", כִּי הֵם רָשָׁעִים וְקוֹרְאִים אֵל ה' וְלָכֵם לֹא יָבֹן עִמּוֹ. אַדְּקַם אַרְקַעַם,

עטרת מרים

תָּמִים הַתְּמַם: כו עַם נָבֵר אִישׁ בְּרוּר וְנָקִי הַתְּנַהֵג בְּבִרְרוּת וְעַם עֵקֶשׁ הַתְּפַל תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ: כח וְאֵתָּה עֵנִי הַתְּנַהֵג בְּעִקְמִימוֹת עַל הַמְּתַנְּאִים וְתִשְׁפִּיל אוֹתָם: כט כִּי אֵתָּה יִרְי כְּמוֹ אֵתָּה יִרְי לְקִנְיַת גְּדוֹד אוֹיְבֵי, כְּאֵלְהִי וּבְכֹאמֶר אֱלֹהֵי אֶרְלֹג־שׁוּר אֶקָּפֵץ עַל הַחוֹמָה, לְכַבֹּשׁ עִירוֹת: לא הָאֵל תָּמִים דְּרָכּוֹ לְגַמַל לְאִישׁ כְּמַפְעֵלוֹ אמֶרֶת יְהוָה צְרוּפָה בְּרוּיָה, שְׁאִין בַּהּ סַיִגִים וּדְבַר לֹאָ תוֹעֵלֶת מְגוֹן הוּא מִחִסָּה כְּמִגֵּן לְכָל הַחַסִּים בּוֹ: לב כִּי מִיֵּאֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר יוֹכַל לַעֲמוֹד בְּגִירוּת וְכוּן צוֹר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ: לג הָאֵל מַעֲוֵיו חֵיל מְחַזֵּק אוֹתִי בַכֶּה וְיִתֵּר מְדַלֵּג אוֹתִי בְּדִרְכֵי, לִהְיוֹת תָּמִים דְּרָכֵי מִכָּשׁוּל: לד מִשְׁוּהָ מְשִׁים רִגְלֵי קָלוֹת כְּאֵילוֹת לְרוֹץ מִהַר אֶחָד הָאוֹיֵב וְעַל־בְּמֹתֵי יַעֲמִידֵנִי שֶׁם בְּטוֹחַ: לה מְלַמֵּד יְדֵי לְמַלְחָמָה לְהַלְחֵם בְּטוֹב וְנַחֲת נַחֲתָ כִּי פֶחַ לִשְׁבֵר קִשְׁתֵּי־נְחוּשָׁה וְרַעֲתִי בַעַת הַמִּתְחִי לִירוּחַ: לו וַתַּתְּחַלֵּלֵי מְגוֹן יִשְׁעֶךָ יִשְׁעָךָ הִיא לִי לְמַגֵּן וְעַנְתְּךָ מִדַּת עֲנִיְוִתֶיךָ תַּרְבִּנֵי עֲשֵׂה כְּאֵילוֹת הָיִיתִי עִם רַב: לו תִּרְחִיב תִּרְחַבְתָּ צַעְדֵי פִּסְעוֹתַי, תַּחְתַּנֵּי וְלֹא לְכָל מַעֲרוֹ קַרְסְלֵי רִגְלֵי לְגַבֹּל בָּאַרְצִי: לז אַרְדֶּפְהָ אִיְבֵי וְאֲשַׁמִּידֶם וְלֹא אֲשׁוּב עַד־פְּלוֹתֵם: למ וְאֲכַלֵּם וְאֶמְחַצֵּם וְלֹא יִקוּמוּן וּיִפְּלוּ תַחַת רִגְלֵי: מ וַתַּזְרוּנִי חֵיל לְמַלְחָמָה תִּכְרַעַ עֲקוֹבֵי תִּחְתַּנֵּי: מא וְאִיְבֵי תַתָּה לִי עֵרַף מִשְׁנֵאֵי וְאִצְמוֹתֵם: מב יִשְׁעוּ וְאִין מוֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עֲנִים: מז וְאֲשַׁחֲקֶם כַּעֲפַר אֶרֶץ פְּטִיטֵ־חוֹצוֹת אֶדְקַם אַרְקַעַם: מד וַתַּפְּלִטֵנִי מִרְיָבִי עִמֶּי תִשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם לֹא־יִדְעֵתִי יַעֲבָדֵנִי: מה בְּנִי

תִּתְחַפֵּד עִם־גְּבוֹר תָּמִים הַתְּמַם: כו עַם־נָבֵר תִּתְבָּר וְעַם־עֵקֶשׁ תִּתְפַּל: כח וְאֵתָּה־עֵנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינַיִךְ עַל־רְמִים תְּשִׁפֹּל: כט כִּי־אֵתָּה יִרְי יְהוָה יְהוָה וְיְהוָה יָגִיה חֻשְׁבִּי: ל כִּי בָּכָה אֶרְוִץ גְּדוֹד בְּאֵלְהִי אֶרְלֹג־שׁוּר: לא הָאֵל תָּמִים דְּרָכּוֹ אִמֶרֶת יְהוָה צְרוּפָה מְגוֹן הוּא לְכָל הַחַסִּים בּוֹ: לב כִּי מִיֵּאֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וְכוּן צוֹר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ: לג הָאֵל מַעֲוֵיו חֵיל וְיִתֵּר תָּמִים דְּרָכֵי: לד מִשְׁוּהָ רִגְלֵי כְּאֵילוֹת וְעַל־בְּמֹתֵי יַעֲמִידֵנִי: לה מְלַמֵּד יְדֵי לְמַלְחָמָה וְנַחֲת קִשְׁתֵי־נְחוּשָׁה וְרַעֲתִי: לו וַתַּתְּחַלֵּלֵי מְגוֹן יִשְׁעֶךָ וְעַנְתְּךָ תַּרְבִּנֵי: לו תִּרְחִיב צַעְדֵי תַחְתַּנֵּי וְלֹא מַעְרְדוּ קַרְסְלֵי: לה אַרְדֶּפְהָ אִיְבֵי וְאֲשַׁמִּידֶם וְלֹא אֲשׁוּב עַד־פְּלוֹתֵם: למ וְאֲכַלֵּם וְאֶמְחַצֵּם וְלֹא יִקוּמוּן וּיִפְּלוּ תַחַת רִגְלֵי: מ וַתַּזְרוּנִי חֵיל לְמַלְחָמָה תִּכְרַעַ עֲקוֹבֵי תִּחְתַּנֵּי: מא וְאִיְבֵי תַתָּה לִי עֵרַף מִשְׁנֵאֵי וְאִצְמוֹתֵם: מב יִשְׁעוּ וְאִין מוֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עֲנִים: מז וְאֲשַׁחֲקֶם כַּעֲפַר אֶרֶץ פְּטִיטֵ־חוֹצוֹת אֶדְקַם אַרְקַעַם: מד וַתַּפְּלִטֵנִי מִרְיָבִי עִמֶּי תִשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם לֹא־יִדְעֵתִי יַעֲבָדֵנִי: מה בְּנִי

עַנִּים: מג וְאֲשַׁחֲקֶם אֶתְחַשׂ אוֹתָם לְהֵיוֹת דַּק כַּעֲפַר אֶרֶץ פְּטִיט מִיִּשְׁלַח בְּחוֹצוֹת אֶדְקַם אֲעֲשֶׂה אוֹתָם דַּק וְדַק אַרְקַעַם אַרְקַעַם: מד וַתַּפְּלִטֵנִי מִרְיָבִי עִמֶּי כְּמוֹ שְׂאוֹל וְנָבַל וְאַחִיחַפֵּל וְאֶבְשֹׁלִים תִּשְׁמְרֵנִי מִיַּד פֶּלֶם, עַד שְׁחִיתִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם אֲשֶׁר לֹא־יִדְעוּתִי וְהֵם יַעֲבָדֵנִי: מה בְּנִי נָבֵר

אֲעֲשֶׂה אוֹתָם דַּק וְאֶרְבַּד אוֹתָם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. מד) מְרִיבֵי עִמֶּי, מְאֲנִישׁ מְלַחְמֹתֵי אֲשֶׁר בְּבִנְי עִמֵּי הַלְחָמִים גְּדוּדֵי. תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם, שְׁמֹרְתֵנִי מִיַּד פֶּלֶם עַד שְׁחִבַּאתֵנִי לְהִיוֹת לְרֹאשׁ גּוֹיִם. עִם לֹא יִדְעוּתִי, עַמִּים אֲשֶׁר הֵם מְאֲרָרִן רֹחוֹקָה. מה) לְשִׂמְעוּ אִין וְשִׁמְעוּ לִי, מְבִנֵי מְשַׁמְעֵי אֲנִיָּהִם בְּלִבָּד, אֶפְלוּ שְׁלֵא

בפני, והיו נשמעים לי. מו) בני נכר ובלו, אויבי הנזים ובלו ויפמשו. ויחגרו ממסגרותם, והיו חגרים כגוליהם מפה שיהיו סגורים כנדי ככבלי פרול. מו) וירם אלהי צור ישעי, והאלהים שהוא תקף ישעי הוא רם על כל רמים, ולכן לא אירא מאיבי.

מח) הנותן נקמות לי, הנזקם נקמתי. מט) ומוציאי מאיבי, ומצילני מאיבי. ומקמי תרוממני, ומן הקמים עלי תגביהני. נ) מגדול ישועות מלכו, מגדל ישועות הוא למלכו, שפשם שאדם גם כמגדלעו והוא נצול מאיביו, כמו בן נסתי אליו ונשעתי מאיבי. ועושה חסד למשיחו, כלומר, לא בעבור תשלום גבול, כראם בחסדו הגדול שהוא עושה למשיחו שהוא דוד המלך. ולזרעו עד עולם, כמו שעשה לדוד, כן געשה לזרעו עד עולם.

ותפחשו לי יוכבו לי מיראתם אותי, ויאמרו לא חסאנו לך, בעבור לשמע און של כלם והם ישמעו לי על רב כחי ואמין די, והיו נשמעים אלי לכל אשר אצום: מו בני נכר ובלו יהיו כמושים ויחגרו ממסגרותם

מקמי יסורי מסגר שאני מוסרן בהם: מו חיייהוה העושה לי אלה וברוך על כל ברכה ותהלה צורי תקפי ותקפי וירם הוא רם על כל רמים אלהי צור ישעי וזה לא אירא שתקצר ידו מלהישעני: מח האל הנותן נקמת לי הנזקם נקמתי ומריר עמים תחתני: מט ומוציאי מאיבי ומקמי תרוממני מאיש חמסים תצילני: נ על כן אודך יהוה בגוים ולשמך אומר: נא מגדול ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם: נא דעו אשר ה' מגדול עושה ישועות גדולות למלכו ועשה חסד ויעשה חסדים למשיחו כן געשה לדוד ולזרעו עד עולם:

גדולות למלכו ועשה חסד ויעשה חסדים למשיחו כן געשה לדוד ולזרעו עד עולם:

המשך בעמוד 3

[וזהו שכתוב בספר יצירה¹² "לפני אחד מה אתה סופר", דכל ענין המספר הוא בבחינת "אחד דוקא, דאל"ף וחי"ת מורים על ט' ספירות דז"א, והד' קאי על ספירת המלכות, וזהו כפי שהם בהמשכה באצילות, שהם בהמשכה בגדר ומספר, אבל "לפני אחד מה אתה סופר", מורה על מה שלמעלה מאורות וכלים דאצילות, שאינו בגדר מספר והתחלקות כלל, והוא ענין עולם העקודים ולמעלה יותר]

וזהו מ"ש כאן "ששם עלו שבטים" - שענין ה"שבטים" שהוא ענין ההמשכה וירידה, הוא בשביל העלי' - "עלו שבטים", והיא העלי' בכירור ראשון.

וממשיך לאחרי זה "שבטי י-ה" - לאחרי עבודתם של ה"שבטים" בכירור ראשון, הם עולים למדריגה גבוהה יותר, כירור שני, ואז הם נקראים "שבטי י-ה" (שי-ה שייך לעולם האצילות).

"עדות לישראל" - אז (שהם בבחינת אצילות) הם נעשים "עדות" על דבר הנעלם, שהרי ענין העדות אינו על דבר הגלוי, וגם לא על "מילתא דעבידא לאגלויי"¹³ (דבר העשוי להתגלות), כי אם על דבר הנעלם דוקא¹⁴, והוא ענין העלי' הבחינה שלמעלה מאצילות, בחינת סתימא דכל סתימין, שעל זה נאמר¹⁵ "ישת חושך סתרו", שגם היא באה לידי גילוי¹⁶.

12) שם מ"ז.
13) ראה ר"ה כב, ב. וש"נ.
14) לקו"ת פקודי ד, סע"א.
15) תהלים יח, יב.
16) מדי"ה אלה פקודי המשכן ה'תש"כ.

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ד אלול < מפרק קיג עד פרק קיח ופרקים ע-עב

יום שני, כ"ה אלול < פרק קיט מתחילת הפרק עד פסוק צו ופרקים עג-עה

יום שלישי, כ"ו אלול < פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק ופרקים עו-עח

יום רביעי, כ"ז אלול < מפרק קכ עד פרק קלד ופרקים עט-פא

יום חמישי, כ"ח אלול < מפרק קלה עד פרק קלט ופרקים פב-פד

יום שישי, כ"ט אלול < פרק כ. מפרק קמ עד פרק קנ ופרקים פה-פז

שבת קודש, א' תשרי < פרק כ. מפרק א עד פרק ט ופרקים פח-צ

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ד אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכה, ז' נודע דבאתערותא... עד עמ' 250, וע"ש הימב.

ומדריגה נעלים יותר היא נמשכת לעולם ולמדריגה תחתונים יותר, ומאותו עולם ומדריגה, לעולם ולמדריגה תחתונים עוד יותר, עד שמתלבשת – ההשפעה, בעולם הזה הנשמי ב"בני תני ומזוני" כו'. – בכל הענינים של השפעה גם

בענינים הרוחניים, ועד שההשפעה באה למטה בענינים גשמיים – הרי כל זה נקרא "פירות", שכשם שפירות האילן אינם כמו האילן עצמו שהוא תמיד אותו אילן, ואילו הפירות מתחלפים. כך משתנה ההשפעה מעולם לעולם, ו"תקרין" – הוא כמו שכתוב: "רחבה מצותך מאד", ותני ליה למימר – היה לו לומר, "מצותיך לשון רבים – לפי הפירוש שהכוונה היא למצוות בכלל, שאין להן קץ. היה צריך לומר "מצותיך

לשון רבים, (וגם לשון "רחבה" אינו מוכן); – שכן, הלשון הרגיל בזה הוא: גדולה, רבה, רמה, נישאה, אלא "מצותיך" רחב ל"מאד" שלמעלה, היא מצות הצדקה, שהיא מצות ה' ממש, מה שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו עושה תמיד להחיות העולמות, ועושה – כך, לעתיד ביתר שאת ועו, – בכמות ובאיכות, מה שהקדוש ברוך הוא מחיה כעת העולמות ומה שיחיה לעתיד את העולמות ביתר חיות ובסוג חיות נעלה יותר, הרי זה ענין של צדקה מהקב"ה, לכן נקראת מצות הצדקה "מצותך", המצוה שלך. שכן, הקב"ה בעצמו עושה תמיד ענין הצדקה, וקמו שכתוב: "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה כו", – הרי נקראת צדקה "דרך ה'", שהיא דרך ה', שהוא הולך בה, כמו דרך שהולכים בה מעיר לעיר עד"מ. כך הצדקה היא בח' גילוי והארת אור א"ס ב"ה סובב כל עלמין שיאיר ויתגלה עד עוה"ז

זו. נודע דב"אתערותא דלתתא", – על ידי ההתעוררות של עבודת האדם למטה, שהאדם מעורר בלבו מדת החסד לעשות צדקה וחסד, ו – מעורר רחמנות – שלו, על כל הצרכים לרחמים – הוא מעורר על-ידיה "אתערותא

דלעילא", – התעוררות למעלה, לעורר עליו רחמים רבים ממקור הרחמים, – לא רק מדת הרחמים שבסדר ההשתלשלות, שהיא רחמים בהגבלה, אלא ממקור מדת הרחמים, שמשם הרחמים הם בלי הגבלה, כנזכר בפרק מ"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שזה נקרא "אב הרחמים" (לא "אב הרחמן" כי אם "אב הרחמים"), מקור הרחמים, משם נמשכים רחמים על האדם, להשפיע לו הפירות בעולם הזה, ותקרין לעולם הבא. להלן יפרש רבנו הזקן, שהשפעת הפירות בעולם הזה, אין הכוונה רק ההשפעה בעניני עולם הזה, בכני חיי ומזוני, אלא זה כולל גם ההשפעות וההשגות של גן עדן, שכל זה נקרא "עולם הזה" בהשוואה ל"עולם הבא" שהוא זמן תחיית המתים. כלומר, למרות שבהשוואה לעולם הזה ממש נקרא גן עדן בשם עולם הבא, שכן זה בא אחרי (ובתור שכר על) העבודה של עולם הזה, אבל הרי בהשוואה ל"עולם הבא" של זמן התחיה, נקרא כל סדר ההשתלשלות, גם העולמות הרוחניים וגן עדן בשם "עולם הזה". שכן, הם כולם ענינים ובחינות השייכות (גם כעת) לגילוי השגה ("הזה" הוא לשון גילוי), ואילו "עולם הבא" של זמן התחיה, הוא למעלה מגילוי השגה, כפי שיסביר להלן. פרוש, "הפירות" – היא השפעה הנשפעת – ונמשכת, ממקור הרחמים ותני החיים ברוך הוא, ונמשכת למטה מטה בבחינת השתלשלות העולמות מלמעלה למטה כו', – שמעולם

1. זח"א פח, א. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משנה ריש פאה. פיה"מ שם. וראה ד"ה כל המרחם תש"ט (סה"מ תש"ט ע' 7 (הב))." 3. רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ח. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה פמ"ח". 5. תהלים קיט, צו. 6. וירא יח, יט.

גן עדן, שנברא באות יו"ד, והאות יו"ד היא הרי צמצום של נקודה, והיא פְּחִינַת הַחֲכֵמָה עֲלֵאָה, – יו"ד היא בחינת חכמה עליונה. שכן, היו"ד של שם הוי' רומזת על "חכמה עלאה" (עליונה), הראשונה מעשר הספירות של עולם ה"אצילות", הנקראת –

"חכמה" נקראת "עֲדָן העֲלִיּוֹן", – "עדן" שהוא למעלה והוא מקור "גן עדן", המשְׁתַּלְשֵׁלֵת ומתְּלַבֵּשֵׁת העולמות, – בחינת וספירת ה"חכמה" משתלשלת ומתלבשת בכל העולמות להוותם ולהחיותם, כְּמוֹ שְׁכָתוּב¹³: "כָּל בְּחֻמָּה עֲשִׂיתָ בּוֹ", – הרי שהתהוות כל הנבראים היא מבחינת ה"חכמה", וְהַחֲכֵמָה תְּחִיָּה בּוֹ"¹⁴, – הרי ש"חכמה" היא החיות של העולמות, וּבְגֵן־עֲדָן

– בחינת ה"חכמה" היא בְּבִחִינַת גִּלּוֹי הַשְּׂכִינָה לְכָל חַד לְפִי שְׁעוֹרָא דִּילֵיהּ, – לכל אחד לפי שיעורו, החיות האלקית של בחינת "חכמה" בעולמות, היא בהעלם, ואילו בגן־עדן היא באופן של גילוי, שהנשמות מבינות ומשיגות אלקות בהשגת המהות, כְּנֹדַע שְׁעֵנַג הַנְּשָׁמוֹת כְּגֵן־עֲדָן הוּא מְהַשְׁגַת סוּדוֹת הַתּוֹרָה שְׁעֵסֵק בְּעוֹלָם־הָהָה בְּנִגְלָה, – ובגן־עדן הוא מבין ומשיג את הסודות שבתורה, כְּדֹאִיתָא – כמו שכתוב בְּהַר הַקָּדוֹשׁ פְּרָשַׁת שְׁלַח¹⁵, – שם מבואר סדר ה"מתיבתא" של משה רבינו ו"מתיבתא דרקייע", עד גם של נשים צדקניות ומרים הנביאה, וּבְגֵן־עֲדָן¹⁶ כְּעוֹבְדָא – בסיפור של דְּרָבָה בַּר נַחֲמָנִי, – שם מביאה הגמרא, שבענין של ספק אם "בהרת קדמה לשער לבן" או "שער לבן קדמה לבהרת" – פלוגתא (מחלוקת) במתיבתא דרקייע (הקב"ה אומר טהור, ומתיבתא דרקייע אומרים טמא), ואומרים מי מכריע במחלוקת זו – רבה בר נחמני שהוא יחיד בנגעים ויחיד באהלות. ב"לקוטי תורה" של רבנו הזקן, פרשת תזריע, ישנו מאמר¹⁷ המסביר בפרוטרוט ענין מחלוקת זו וענין מתיבתא דרקייע בכלל. על־כִּלְפֵינֵים, הגילוי שבגן־עדן

כָּל עֲלָמִין", – מקיף וסובב על העולמות ומחיה אותם בחיות שאינה מצומצמת בהתאם למדרגתם, אלא היא למעלה מעלה מהן, שִׁיאִיר וְיִתְגַּלָּה עַד עוֹלָם הָהָה, בְּ"אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָא", – על ידי התעוררות למטה, בְּתוֹרַת צְדָקָה וְחֶסֶד

הַנֶּם, – זה יתגלה ויאיר לעתיד בְּתַחִית הַמֵּתִים, בְּיַתֵּר שְׂאֵת – בכמות, וְיַתֵּר עַו – באיכות, לְאִין קִין מִבְּחִינַת גִּלּוֹי (הַאֲרָה) [הַהֲאֲרָה] כְּגֵן עֲדָן הַתְּחִיתוֹן וְהַעֲלִיּוֹן, – לעתיד תהיה כאן למטה התגלות הרבה יותר עליונה מאשר ההתגלות שבגן עדן התחתון ובגן עדן העליון. ההוכחה על כך היא, שְׁחָרִי כָּל נְשָׁמוֹת הַצְּדִיקִים וְהַתְּנַאִים וְהַנְּבִיאִים, שְׁהֵם עֲתָה כְּגֵן־עֲדָן הַעֲלִיּוֹן בְּרוֹם הַמַּעֲלוֹת, – והמדרגות, יתְּלַבְּשׁוּ בְּגוֹפּוֹתֵיהֶם

לְעֲתִיד¹⁸, וְיִקוּמוּ בְּזִמְן הַתְּחִיָּה¹⁹ לְהַנּוֹת מִזִּי הַשְּׂכִינָה. – שיאיר בעולם הזה לנשמות בגופים, מן ההכרח הרי לומר, שתהיה זו התגלות עליונה בהרבה מאשר ההתגלות שבגן־עדן העליון, שבגלל זה כדאי שהנשמות הנמצאות בדרגות העליונות ביותר בגן־עדן העליון, תתלבשנה בגוף כדי לקבל את הגילוי של זמן תחיית המתים, וזהו גילוי שהוא רק ענין של צדקה וחסד חנינם. שכן, אין בכוח ההתעוררות למטה להמשיך סוג גילוי כזה, ההתעוררות למטה היא רק בבחינת "כלי" לקליטת גילוי זה. במה, איפוא, הגילוי שלעתיד נעלה יותר אפילו מן הגילוי שבגן־עדן העליון? יסביר רבנו הזקן להלן: לְפִי שְׁהַהֲאֲרָה וְהַגִּלּוֹי שְׁבִגְנֵן־עֲדָן הוּא בְּחִינַת "מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין"¹¹, – ממלא כל העולמות – החיות האלקית המצומצמת ומותאמת לדרגת הנברא, ומתלבשת בפנימיות נברא, שְׁהוּא בְּחִינַת הַשְּׁתַּלְשֵׁלֵת מְמַדְרְגָה לְמַדְרְגָה – החיות יורדת ומשתלשלת ומצומצמת ממדרגה למדרגה, עֲלִיּוֹדֵי צְמֻצוּמִים וְעֲצוּמִים, – המצמצמים ומקטינים את החיות ואת הגילוי, וּבְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ וְכְרוֹנָם לְכַרְבָּה¹²: "בְּיוֹד נִבְרָא עוֹלָם הַבָּא", – כלומר,

אגרת הקדש

באתערותא דלתתא בתורת צדקה וחסד חנם לעתיד בתחיית המתים ביתר שאת ויתר עז לאין קץ מבחינת גילוי (הארה) [ההארה] כג"ע התחתון והעליון שהרי כל נשמות הצדיקים והתנאים והנביאים שהם עתה כג"ע העליון ברום המעלות יתלבשו בנופותיהם לעתיד ויקומו בזמן התחייה ליהנות מזיו השכינה לפי שההארה והגילוי שבג"ע היא בחינת ממלא כל עלמין שהוא בחינת עילאה הנקראת עדן העליון המשתלשלת ומתלבשת בכל העולמות כמ"ש כולם בחכמה עשית כו' והחכמה תחי' כו' ובג"ע היא בבחינת גילוי ההשגה לכל חד לפום שיעורא דילי' כנודע שעונג הנשמות כג"ע הוא מהשגת סודות התורה שעסק בעוה"ז בנגלה כדאיתא בזה"ק פ' שלח ובגמ' בעובדא דרבה בר

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מצוות". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תורה". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גילוי אלקות". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר שמחלק לב' זמנים (ובמילא מובן שזהו גם ב' ענינים): לעתיד, בתחי'. רצ"ע". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פמ"ח". 12. מנחות כט, ב. 13. תהלים קד, כג. 14. קהלת ז, יב. 15. קסג, א. 16. ב"מ פו, א. 17. ד"ה קא מיפלגי במתיבתא דרקייע.

הוא גילוי בבחינת "ממלא כל עלמין" – אור מצומצם. אבל **בְּמִשְׁמָעוֹ כְּמוֹ עֵגוּל, חֶסֶד וְשָׁלוֹם**, – שמשמעותו תהיה אור גילוי **הַהָאֲרָה שְׂבִתְחִיתַת הַמֵּתִים, יְהִי מִבְּחִינַת "סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין", שְׂאִינָה בְּבְחִינַת צְמֻצֻם וְשִׁעוֹר וְגִבּוֹל, אֵלֶּא בְּלִי גִבּוֹל וְתַכְלִית, כְּמוֹ שְׂנֵתְבָאָר בְּלִקְוֵי אֲמָרִים – סֵפֶר ה'תניא', פָּרָק מַח בְּאוֹר עֲנִין "סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין", – "סוֹכֵב כֹּל הָעוֹלָמוֹת", שְׂאִינֹו** במדריגה תוך הימצאו והשפעתו בדבר, **וְעִנֵּן שָׁם הַיֵּטֵב.**

אגרת הקדש

נחמני. אבל גילוי ההארה שבתח"מ יהי מבחינת סוכב כל עלמין שאינה בבחינת צמצוע וגיבול אלא בלי גבול ותכלית כמו"ש בלק"א פמ"ח ביאור ענין סוכ"ע שאינו כמשמעו כמו עיגול ח"ו אלא שאינו בבחי' התלבשות וכו' וע"ש היטב.

~ יום שני כ"ה אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 250, וזהו שארז"ל ועטרותיהם... עד עמ' קכו, ור"ל.

עמודי אור (תר"ך אותיות "כתר"²³, אפשר שלכן הוא מביא הלשון "כותרות" המובאת בקשר לעמודים. שכן, זה כתר על עמודי המצוות, וְהוּא – בחינת ה"כתר" היא **בְּחִינַת מְמַצֵּעַ הַמַּחְבֵּר הָאֲרֵת – והתגלות המאציל אין-סוף בְּרוֹף-הוּא לְהַנְאִצִּילִים**, – של עולם ה"אצילות", המאציל הוא הרי "אין-סוף" והנאצילים הם הרי "בעולם", ש"עולם" בכלל הוא הרי ענין של גבול – הרי הממוצע בין המאציל לבין הנאצילים, הוא בחינת וספירת ה"כתר";

וְזֶהוּ שְׂאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָרְזֵנִם לְבְרָכָה¹⁸: – "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה וכו' אלא צדיקים יושבין וְעֵטְרוֹתֵיהֶם בְּרֹאשֵׁיהֶם וְנִהְיִין כו"¹⁹, – מזיו השכינה, "עֲטֶרָה" היא בְּחִינַת מְקִיף וְסוֹכֵב, – כלומר, אור שאינו מתצמצם ושאינו מתלבש בפנימיות בהתאם לדרגתו של כל עולם או נברא, אלא הוא אור היורד למטה²⁰ ומאיר באופן שהוא מקיף על הכל בשווה, וְנִקְרָא "בְּתָר" מְלִשׁוֹן "בּוֹתְרָת"²¹, – כפי שמובא במלכים א'

אגרת הקדש

וזהו שארז"ל ועטרותיהם בראשיהם ונהנין כו' עטרה היא בחינת מקיף וסוכב ונקרא כתר מלשון כותרת והוא בחי' ממוצע המחבר הארת המאציל א"ס כ"ה להנאצילים ולעתיד יאיר ויתגלה בעוה"ז לכל הצדיקים שיקומו בתחייה (ועמך כולם צדיקים כו'). וזה שארז"ל עתידים

פרק ז' על הכותרות שנתן שלמה לעשות לעמודים, אפשר שזו ההוספה ב"כתר" לגבי "עטרה", עטרה – היא הרי על הראש, "תשית לראשו עטרת פז"²², "ועטרותיהם בראשיהם", ואילו 'כתר' מלשון כותרת – הוא על עמודים, וכיוון שגילוי אור הכתר לעתיד בתחיית המתים בא הרי על ידי קיום המצוות, שתר"ג המצוות שמן התורה וז' מצוות דרבנן, הם תר"ך

פנימיות הכתר שייכת למאציל, וחיצוניות הכתר שייכת לנאצילים, ועל-ידי-זה בחינת ה"כתר" היא ממוצעת בין המאציל לנאצילים – כלומר, על ידי ה"כתר" נמשך מ"אור אין-סוף" אל הנאצילים של עולם ה"אצילות", וְלְעֵתִיד יֵאִיר וְיִתְגַּלֶּה בְּעוֹלָם-הַזֶּה לְכָל הַצְּדִיקִים שְׂקִימוּ בְּתַחִיָּה – בתחיית המתים, ("וְעַמְךָ כֻּלָּם צְדִיקִים"²⁴ כו"²⁵). – כלומר

18. ברכות יז, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועטרותיהם בראשיהם (מקיף – ועוד ענין) ונהנין כו' (פנימי)". 20. הרבי שליט"א העיר, שלמרות שהאור מאיר גם למטה, אי אפשר לומר שהוא מאיר למטה כמו למעלה, שכן "סוכב" – גילוי שלו בעולם העליון והתחתון שווה, ויש עוד ענין שונה לגמרי – האם כמו שהוא למע' כך מתגלה: התנשאות המלך על כל בני המדינה בשווה, אבל אינו דומה כלל לכמו שהיא בעצמו (לא בעצמותו כ"א אפילו בגילוי ובהרגש דעצמו)". 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה נוגע כאן, ולא הענין שהוא מל' כתר לי – שתיקה וביטול (לקו"ת במדבר סט, א. תער"ב בתחלתו)". 22. תהלים כא, ד. 23. תפלת ר' נחוניה בן הקנה, הובאה ונתבארה להלן סימן כט (קמט, סע"ב ואילך). 24. ישעי' ס, כא. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הובא כאן כי זה מחילוקי תחה"מ וג"ע: בתה"מ "ועמך כולם צדיקים", משא"כ ג"ע שלא כל העם זוכה – ראה תו"א יתרו עג, ב. לקו"ת וכו'". ולמרות שהוא אומר להלן "אך א"א להגיע למדריגה זו עד שיהא בג"ע תחלה" – הוסיף הרבי שליט"א, שלעיל כשהוא אומר "ועמך כולם צדיקים" הכוונה היא רק ש"כולם" – יעמדו בתחה"מ, ויהיו אז: משה והאבות כו' ועד שואב מימך. ופשיטא – גודל החילוק שבין לז"ז בהגילויים דאז, וכאו"א לפום שיעוד" (בג"ע) וכו'".

שלעתיד זה יתגלה לכל בני ישראל. הרי, שהאור השייך כעת לנאצלים של עולם ה"אצילות" בלבד, יאיר ויתגלה לעתיד לבוא למטה בעולם הזה, ולא כפי שאמר לעיל בקשר לגן עדן, שהאור המאיר בגן עדן מבחינת ה"חכמה", הוא בבחינת גילוי

והשגה לכל אחד בהתאם למדריגתו. שכן, מדובר באור פנימי המשתלשל ומתצמצם ממדריגה למדריגה ובא בהתגלות לכל אחד בהתאם למדריגה שלו – אלא, האור והגילוי של תחיית המתים, שהוא אור מקיף של "כתר" אינו מתצמצם אלא מאיר לכולם בשווה,

אגרת הקדש

צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש כי קדוש הוא בחי' מובדל שאינו בגדר השגה ודעת כי הוא למעלה מעלה מבחינת החכמה ודעת שבג"ע כי החכמה מאין תמצא כתיב הוא בחינת כתר עליון הנקרא אין בזה"ק והשפעתו והארתו בבחינת גילוי הוא דוקא כשהנשמה תתלבש בגוף וְ וצח אחר התחי' כי נעוץ תחלתן בסופן דוקא וסוף מעשה במחשבה תחלה כו' כנודע. אך א"א להגיע למדרגה זו עד שיהא בג"ע

בגוף גשמי, שלכן דוקא כשהנשמה תהיה מלוכשת בגוף בזמן התחייה – תתגלה בה אז ההתגלות הנעלה ביותר של אור הכתר, גילוי שאין בכוח הנשמה בגוף עדן לקבלו. והכוונה היא: לא זו בלבד שלגבי אור זה, כיוון שהוא למעלה מהשתלשלות, אין לגביו

שום הבדל בין נשמה לגוף. – לגבי הגילוי של גן-עדן שכאמור לעיל הוא גילוי היורד בהשתלשלות – קיים הבדל בין נשמה לגוף, לנשמה בגן-עדן הוא יכול להתגלות, ואילו לנשמה בגוף אין הוא יכול להתגלות. אך, לגבי אור ה"כתר" שהוא למעלה לגמרי מהשתלשלות, אין שום הבדל בין נשמה לגוף – אלא אדרבה, בגוף דוקא, שהוא "סופן" – דוקא שם "נעוץ" (נמצא) "תחלתן" אור ה"כתר", וְ ו"סוף מעשה במחשבה תחלה כו'", כנודע. – במחשבה ישנם "תחלת המחשבה" ו"סוף המחשבה", ובמעשה ישנם "תחלת המעשה" ו"סוף המעשה" – והרי "סוף מעשה" דוקא הוא תחלת המחשבה, שלכן, על ידי מצוות מעשיות דוקא הנעשות על ידי נשמה המלוכשת בגוף גשמי – על ידי זה דוקא ממשיכים את אור ה"כתר", כפי שהוא אומר כאן על ידי ענין הצדקה, וכללות המצוות הרי נקראות בשם צדקה²⁶, שעל ידי מצוות ממשיכים אור ה"כתר". שכן, מצוות מעשיות שהן "סוף מעשה" – הן דוקא הינן ב"תחלה" של מחשבה – תכלית הכוונה ב"כתר" ו"רצון" לבריאת העולמות. על כל פנים, מוסבר מדוע יאמרו לעתיד לצדיקים "קדוש". שכן, לצדיקים ("ועמך כולם צדיקים" – כל בני ישראל) יומשך ויתגלה אור שהוא קדוש ומובדל ולמעלה מהשגה, וכיוון שהם יתעצמו עם האור שיהיה בהם בהתגלות – לכן הם עצמם "קדוש". אך אי אפשר²⁷ להגיע למדרגה זו,

ויהיה זה בהתגלות גמורה, בהשגת המהות, שמשיגים את המהות, כפי שהדבר בענין הראיה שרואים את המהות של הדבר, כפי שנאמר על לעתיד²⁶ "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו", ראיית המהות. וְ ו"ה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה²⁷: "עתידין צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש", – כפי שאומרים כעת "קדוש" לפני הקדוש ברוך הוא, כי "קדוש" הוא בחינת מובדל, שאינו בגדר השגה ודעת, כי הוא למעלה מעלה מבחינת החכמה ודעת שבגן עדן, כי "החכמה מאין תמצא" כתיב²⁸, הוא בחינת "כתר עליון" הנקרא "אין" ביהר הקדוש²⁹, והשפעתו והארתו בבחינת גילוי, – שיוכלו להשיגו בהשגת המהות, הוא ה"קדוש" כשהנשמה תתלבש בגוף וְ וצח אחר התחייה, – אחרי תחיית המתים, ומדוע הדבר כך, שבגן עדן, כשהנשמה היא בלי גוף, אין היא יכולה להשיג בגילוי את אור הכתר, ואילו לעתיד לבוא בתחיית המתים, כשהנשמה תהיה מלוכשת בגוף (כידוע³⁰ ההכרעה כדעת הרמב"ם³¹, שתכלית השכר תהיה דוקא לנשמה בגוף בזמן תחיית המתים), דוקא אז תוכל להשיג בגילוי את אור הכתר? אומר על כך רבינו הזקן: כי "נעוץ תחלתן" – המדריגה העליונה ביותר שב"תחלה", בסופן דוקא, – ככתוב בספר יצירה³² ומשמעות הדבר, כפי פירוש החסידות³³, שה"תחלה" שלמעלה גם מה"ראש המתפשט" (כמו המדריגות העליונות ביותר של השתלשלות) – נמצאת

26. ישע'י מ, ה. 27. ב"ב עה, ב. 28. איוב כח, יב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקום שהחכ' נמצאת (ג"ע) הכתר הוא בעולם 'אין'". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה משפטים קכא, סע"א: והחכמה כו'. ובכ"מ". 30. ספר המצוות להצ"צ (דרמ"צ) מצות ציצית. וראה גם לקו"ת צו טו, ג. 31. בשער הגמול. 32. פרק א' משנה ד'. 33. המשך תרס"ו ע' שמו. 34. ראה ח"א פל"ז. לקמן סימן לב. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מה ענין פיסקא זו כאן? ! – וי"ל דבא לתרץ: ע"פ הנ"ל אינו מובן מחז"ל בכ"מ (וראה ג"כ לקמן סכ"ט) דשכר המצות בג"ע (וכולל – מצות הצדקה). – והתירוץ עפמשנת' לעיל ס"ג, אבל ה"ז רק "הארה דהארה" וכו' – כן אינו מובן "נשמות הצדיקים כו' שהם עתה בג"ע" כמה אלפי שנים (שהזכיר כאן לעיל) מאי נפק"מ ואהני להו להשכר (דתח"מ). – ולזה מוכרח להמשיך הבי': אך א"א כו'. ומוסיף עוד ענין – תוס' בי': תח"מ בא ע"י שטל תורה מחייהו – שזהו שייך ותלוי (כמחז"ל זה) שיהי' בסוג "כל העוסק בתורה", ובמילא תלוי גם בהשגת "בחי' ח"ע כפום שעורא דילי" שזהו בג"ע דוקא. ומוסיף עוד ענין – תוס' בי': לאחרי תח"מ – השכר ד"תשיחך" – וה"ז "היא (דוקא) תשיחך" (התורה, ח"ע כפום שיעורא דילי' בג"ע). עפ"ז יומתק ג"כ

היא בבחינת "ממלא כל עלמין" בלבד, אור פנימי (כמוסבר לעיל), אבל, הרי מאיר בה גם בחינת ה"כתר" באופן של "מקיף", שלא בהתגלות ובהשגת המהות, אלא באופן של "ידיעת המציאות" – דבר זה נותן כוח בנשמה, שבזמן

התחייה תוכל לקבל את האור ה"סובב" בהתגלות ובהשגת המהות (כמובא במאמר "קא מיפליגי במתיבתא דרקייעא" ב"לקוטי תורה" פרשת

תזריע, ש"אור הסובב" מאיר לנשמה בגן-עדן באופן של "מקיף"), הרי, שבגן-עדן שהשגת הנשמה היא בבחינת "ממלא כל עלמין" (אור פנימי), שם ההתגלות של ענין ה"תורה" שהיא ענין של "מזון" ואור פנימי, "ותורתך בתוך מעי⁴¹", כמובא בפרק ה' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", אלא שמאירה גם הארה מענין המצוות (שהן לבושים ומקיפים לנשמה, כפי המובא ב"תניא" שם), ולעיתים, בתחיית המתים יהיה עיקר ההתגלות מאור ה"סובב כל עלמין" על ידי ענין המצוות, ועל-ידי ועם ענין התורה "טל תורה" – ש"מחייהו" ו"היא תשיחך".

לקלוט בהתגלות את האור הסובב כל העולמות, עד ש"הא בגן-עדן תחלה, להשיג בחינת 'הקמה עלאה' – חכמה עליונה, (כו') [אפשר צ"ל³⁶: כל חד] כפום שיעורא דיליה, – כל אחד כפי שיעורו ומריגתו, (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ואלאח"ז יקום

בתחה"מ – ע"י טל תורה - כמחז"ל³⁷) ו"טל תורה - כפי שחכמינו ז"ל אומרים "כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו"

אגרת הקדש

תחלה להשיג בחינת חכמה עלאה (כו') [אפשר צ"ל כל חד] כפום שיעורא דיליה וטל תורה מחייהו והקיצות היא תשיחך כו' וד"ל.

– בתחיית המתים, (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ולאחכ"ז ש) ו"הקיצות היא תשיחך כו"³⁸, וְדִי לְמִבְיָן. – שכפי המוסבר במסכת אבות³⁹ זה מוסב על עולם הבא, שכן התחלת הפסוק⁴⁰ היא "יחיו מתיך וגו' הקיצו ורננו שוכני עפר", ולאחר מכן מסיים "כי טל אורות טליך" שעל כך דורשת הגמרא "כל העוסק בתורה, אור תורה מחייהו", כשהכוונה היא על "טל תורה". הרי כדי להגיע למדרגה שתהיה בתחיית המתים, שיוכלו לקבל בגילוי את האור ה"סובב כל עלמין", מן ההכרח שהנשמה תהיה לפני-זה בגן-עדן ותשיג "חכמה עליונה" בהתאם לשיעורה ולמדרגתה, למרות שהשגת הנשמה בגן עדן

~ יום שלישי כ"ו אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכו, וזהו רחבה מצותך... עד עמ' קכו, מנוחה כו':

צדקה", – שצדקה היא לבוש לקבלת "אור אין-סוף" ברוך-הוא, אשר יאיר לעתיד בבחינת בלי גבול ותכלית, כחסד חנם – של הקדוש ברוך הוא, ב"אתערותא דלתתא" – על ידי עבודת האדם למטה בענין חסד וצדקה, זו, הנקראת "דרך ה'". –

וכנזכר לעיל (בתחילת האגרת) שלמרות שישנה התעוררות מלמטה על ידי עבודת הצדקה – בכל זאת זה "חסד חנם". שכן, לאמיתו של דבר, התעוררות האדם מלמטה אינה בערך כלל שהיא תעורר התעוררות כזו למעלה של התגלות אלקית בלתי מוגבלת כזו, אלא זה חסד חנם, והצדקה

להלן, חזור רבנו הזקן לפרש הפסוק "רחבה מצותך מאד", שלעיל פירש המלה "מצותך" שהכוונה היא למצות הצדקה הנקראת "מצותך" (המצוה שלך), המצוה של הקדוש ברוך הוא. כעת יפרש המלה "רחבה", שמצות הצדקה היא כלי

ושטח רחב, שתוכל להתלבש בה ההתגלות של "אור אין-סוף" שתהיה בזמן התחייה. ובלשון רבינו הזקן: וְזֶהוּ "רְחֵבָה מְצוּתְךָ מְאֹד", היא מצות הצדקה, שהיא בלי ושטח רחב מאד, להתלבש בה הארת – והתגלות, אור אין-סוף ברוך-הוא (וכמו שפיתוב: – בפיוט ראש השנה: "לבושו

אגרת הקדש

וזהו רחבה מצותך מאד היא מצות הצדקה שהיא כלי ושטח רחב מאד להתלבש בה הארת אור א"ס ב"ה (וכמו"ש לבושו צדקה) אשר יאיר לעתיד בבחינת בלי גבול ותכלית בחסד חנם באתערותא דלתתא זו הנק' דרך ה' וזהו לשון מאד

אינה בערך כלל שהיא תעורר התעוררות כזו למעלה של התגלות אלקית בלתי מוגבלת כזו, אלא זה חסד חנם, והצדקה

שמסיים בבי' סיום הכתוב: לכל תכלה גו', אף שלא הביאו (ולא רמזו אפילו) ע"ע! אלא שמסתייע להענין שקדמו – וממתיק ע"ז גם הסדר דבכתוב, שתחלה צ"ל "כל תכלה" (כי אא"פ כו' – כנ"ל) ורק אח"ז יבוא לרחבה מצותך מאד. אבל בתחלת האגרת אין מקום להזכיר "כל תכלה גו'" – שהרי ענינה בי' הרחבות שעי' הצדקה דלמטה³⁶. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקום כו' – שלכאורה אינו מובן – ולכן הקיפוהו בחצע"ג – כ"ח. ז. א. כל חד".³⁷ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה כתובות קיא, ב. לעיל ספ"ל".³⁸ משלי ו, כב. ³⁹ ספ"ו. ⁴⁰ ישעי' כו, יט. ⁴¹ תהלים מ, ט.

הנפש, כיוון שמדובר כאן אודות 'כלות הנפש' והגעגועים שבגן-עדן דוקא – מדוע, איפוא, הוא אומר "לכל תכלה"? – הוא לפי שיש בפה וּבְמַה מַעֲלוֹת וּמְדַרְגּוֹת גִּן-עֵדֶן זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּלִקְוֵי הַשָּׁמַיִם מִהָאָרֶץ ז'ל,

בְּפִרוּשׁ מֵאִמֵּר רַבּוֹתֵינוּ וּכְרוֹנִים לְבְרַכָּה⁴²: "תְּלַמְּדֵי חֲכָמִים אֵין לָהֶם מְנוּחָה בּוֹ", – לא בעולם הזה ולא בעולם הבא", מפרש האריז"ל, שהכוונה היא, שְׁעוּלִים תְּמִיד מְמַדְרְגָה לְמַדְרְגָה בְּהַשְׁגַּת הַתְּרָחָ שְׁאֵין לָהּ סוּף בּוֹ, – ואין להם מנוחה לעמוד במדרגה

אחת, אלא הם עולים תמיד ממדרגה למדרגה, עַד אַחֵר הַתְּחִיָּה שְׁיִהְיֶה לָהֶם – אז, מְנוּחָה בּוֹ; – כמו אחרי זמן התחייה הנקרא "יום שכולו שבת ומנוחה"⁴³, שכן, יתגלה אז אור מ"עצמות איך-סוף" ברוך-הוא", שאין בו שום התחלקות של מדרגות, הרי שלא שייך אז שום עליה ממדרגה למדרגה, אלא זה ענין של מנוחה ועונג מ"עצמות איך-סוף ברוך-הוא".

היא כלי בלבד לקבלת חסד זה והתגלות זו. וְהוּא לְשׁוֹן "מֵאֵד", – "רחבה מצותך מאד", שְׁהוּא בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית. – שמצות הצדקה היא כלי רחב בלי גבול ותכלית, לקבלת ההתגלות האלקית שהיא בלי גבול ותכלית. אָבֵל – התחלת

הפסוק "רחבה מצותך מאד" היא: "לְכָל תַּכְלָה – רְאִיתִי קִיץ", "תַּכְלָה" – הִיא מְלִשׁוֹן "כְּלוֹת" – הַנֶּפֶשׁ שֶׁגִּן-עֵדֶן, – הרי לכן ראיתי קץ, שיש לה קץ וגבול, שְׁהוּא בְּבַחֲבִינַת "קִיץ" וְתַכְלִית וְצִמְצוּם בְּנִזְכָּר לְעֵיל, – שהאור המאיר בגן-עדן הוא מבחינת "ממלא כל עלמין", שהוא אור

מוגבל ומצומצם. ב"לקוטי לוי יצחק" להרה"ג ר' לוי יצחק שניאורסאהן, אביו של כ"ק רבינו, מפרש את שלשת הענינים של "קץ", "תכלית" ו"צמצום", שהם בשלשת בחינות האור המאיר בגן-עדן, וכן מסביר מדוע המלה "קץ" כתובה בפירוש בפסוק, "לכל תכלה ראיתי קץ", ולא הענין של "תכלית" ו"צמצום". ו"לְכָל תַּכְלָה" – לכל סוגי הגעגועים וכלות

אגרת הקדש

שהוא בלי גבול ותכלית. אבל לכל תכלה ראיתי קץ תכלה היא מלשון כלות הנפש שבג"ע שהיא בבחי' קץ ותכלית וצמצום כנ"ל ולכל תכלה הוא לפי שיש כמה וכמה מעלות ומדרגות ג"ע זה למעלה מזה עד רום המעלות כמו"ש בלקוטי הש"ס מהאריז"ל בפיו מארז"ל ת"ח אין להם מנוחה בו' שעולים תמיד ממדרגה למדרגה בהשגת התורה שאין לה סוף בו' עד אחר התחי' שיהיה להם מנוחה בו'.

~ יום רביעי כ"ז אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכו, יח כתיב מה יפית... עד עמ' 252, בלק"א.

למעלה, וזו היא בחינת ומדריגת "אהבה בתענוגים" שהיא מעין עולם הבא (שם "נהנין מזיו השכינה"), כלומר, אהבה זו יש בה משום הנאה ותענוג מאלקות. סוג שני של אהבה – אהבה של צמאון ותשוקה לאלקות, אליה יש בכוח האדם להגיע על ידי עבודתו והתבוננותו.

שייכות אגרת הקודש הזו לאגרת הקודמת (סימן יז), ובמילא מה היא מוסיפה בעבודה בפועל בכלל ולגבי ענין הצדקה במיוחד – יכול להיות שהיא: הרי באגרת הקודש הקודמת בא ליד ביטוי המעלה הנעלית של עבודת הצדקה, שבעשיית מצות צדקה, יש באמת לאדם העושה, בשעת מעשה, גם מגן-עדן וגם מעולם הבא, מזמן התחייה (שכן, בגן-עדן יתגלו ה"פירות" בלבד – הארה דהארה של המצוה, ובעולם הבא (בזמן התחייה) תתגלה ה"קרן", השכר של המצוה עצמה). שבענין ההתגלות, שהאדם "יקח" אותו בענין של הבנה ובאופן של השגת המהות שהוא מבין את המהות של האלקות

יח. כבר הוזכר לעיל כמה וכמה פעמים, שהאגרות קודש (ש"בני הגאון המחבר" קבעו ב"אגרת הקודש" כחלק מספר ה"תניא") נכתבו רובן ככולם כעניני התעוררות לעבודה בפועל! ובמיוחד בענין הצדקה בהקשר ל"כולל חב"ד", להחזיק בעוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל.

בהתאם לכן הרי אגרת שלמראית עין לא נראה שמדובר בה אודות ענין של עבודה בפועל או של צדקה, ראוי להשתדל למצוא את הקשר שבין הענין אודותו מדובר ב'אגרת קודש' זו לעבודה בפועל בכלל ולצדקה בפרט, ואם הדבר אפשרי – גם את ההמשך של אותה אגרת קודש, למה שדובר באגרת הקודמת, ואשר לכן קבעו בני הגאון המחבר אגרת זו אחרי האגרת שלפניה?

באגרת הקודש סימן ח"י מסביר רבנו הזקן שני סוגים כלליים באהבת ה' – סוג אחד של אהבה הבאה מלמעלה ואין בכוח עבודת האדם להגיע אליה, שכן היא רק ענין של מתנה

42. סוף ברכות. 43. סוף מסכת תמיד. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל' הסכמת הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע: להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי נסדרו לא ע"פ סדר הזמן שנכתבו כ"א ע"פ סדר הענינים (סה"ש תש"ה ע' 110)".

מדריגת "אהבה בתענוגים" ("כסף" מלשון "נכסוף נכספת")⁹ השייך ליוסף, הרי זה יורד לפעמים גם לבנימין (לבינונים), אלא באופן של "הטמין", שהוא עצמו אינו יודע מכך; וכפי שרבונו הזקן אומר בפרק י"ד בחלקו הראשון של ספר

"התניא", שגם על העבודה של "שמחו צדיקים בה"¹⁰, צריכה להיות השתדלות. שכן, יכול להיות שזה יהיה אצלו באופן של "עיבור" של נשמת צדיק. כך, שגם האהבה של "אהבה בתענוגים" שהיא מעין ההתגלות של עולם-הבא ושל זמן התחייה – יכול להיות שתהיה ביהודי

התגלות מעין זו על ידי אופן של שלימות בקיום המצוות, שהוא מקיים מצוות בחיות של אהבת ה'.

פְּתִיחָא – כתוב¹¹: **"מַה יְפִית וּמַה נְעֻמָּתָ, אֲהַבָּה בְּתַעֲנוּגִים"**¹². – מה יפית ומה נעמת להתחבר אתך על-ידי "אהבה בתענוגים", על ידי אהבה שיש בה משום הנאה ותענוג בדביקות של האהבה, שלא באופן שהאוהב מחפש את הנאה ורוצה להיות דבוק בו, אלא שהוא כבר דבוק בנאהב ויש לו תענוג מהדביקות ומהאהבה. **הֵנָּה ב' מִינֵי** – וסוגי **אֲהַבּוּת הֵן**, – באהבה ישנן מדריגות מרובות, אך באופן כללי ישנם שני סוגים כלליים: **הָא' – אֲהַבָּה בְּתַעֲנוּגִים**, **דְּהֵינּוּ שְׂמֵתֵעֲנֵג עַל ה' עֲנֵג נִפְלָא, פְּשִׁמְחָה רַבָּה וְעֲצוּמָה, שְׂמַחַת הַנֶּפֶשׁ וּכְלוּתָהּ, פְּמַעְמָה כִּי טוֹב ה' וְנָעִים, נְעִימוֹת עֲרִיבוֹת עַד לְהַפְלִיא**, – לא נעימות ועריבות של השגה שמשיגים, אלא באופן של "פלא", שלמעלה מהשגה, **מֵעֵין עוֹלָם-הַבָּא מִמֶּשׁ, שְׁ** – בעולם הבא הרי צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם וְנִהְיִין בּוֹ, – ומתענגים מאלקות, **וְעַל זֶה** – על אופן האהבה בתענוג ושמחה מאלקות, **פְּתִיחָא** – כתוב¹³: **"שְׂמַחוּ צְדִיקִים בְּה'";** – שבצדיקים ישנו אופן התענוג ושמחה באלקות, **וְלֹא כָּל אָדָם זֹכֶה לָזֶה, וְזוֹ הִיא פְּחִינַת "פְּחִינָא" – כַּהֲנִים שְׂעִבְדוֹתָם הִיא בְּכַחֲנֵת פְּרַעֲוִתָא דְּלָבָא** שְׂפִיחָהּ תְּקַדְּשֵׁי, – העבודה בכהנים היתה באופן של "חשאי", שלא בשיר ורצוא של כוסף ותשוקה וכליון כפי שזה היה אצל הלויים, האופן של חשאי ו"רעותא דלבא" הוא רצון עצמי של פנימיות הלב, **וְעַל זֶה נֶאֱמַר**¹⁴: **"עֲבֹדֶת מִתְּנָה וְגו'** – אתן את כהונתכם – שבחינת כהונה ("אהבה בתענוגים") היא

שבמצוה – הרי זה יהיה רק בגן-עדן ובעולם הבא. אך, עצם הענין יש לאדם בשעה שהוא מקיים את המצוה (שהוא מתחבר על-ידי-זה ("מצוה" מלשון "צוותא וחיבור") עם "עצמות אין-סוף ברוך-הוא", מצווה המצוה). שלכן "יפה

שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא"³, ששעם עשיית תשובה ומעשים טובים (שעל-ידי הקדמת התשובה, המעשים של המצוות הם – טובים ומאירים⁴) בעולם הזה, טוב יותר מאשר כל הבחינות והמדריגות של עולם הבא.

אך, כל זה הוא באופן של "העלם", שאין האדם חש בכך, ואין זה בגילוי בנפשו. באגרת הקודש זו – סימן ח"י – יסביר רבונו הזקן שני סוגים אלה באהבה, שאהבה היא הרי ענין של התגלות בנפש (הרגש הנפש באופן של התגלות), סוג אחד של אהבה ("אהבה בתענוגים") הוא התגלות שיש לה שייכות להתגלות שתהיה לעתיד-לבוא בתחיית המתים, שכן כיוון שיהיה אז "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה"⁵, ההנאה והתענוג מ"שכר מצוה" שיתגלה אז, לכן אהבה זו היא "אהבה בתענוגים", אהבה מלווה בענין של תענוג, וכפי שהוא אכן מזכיר, שזה "מעין עולם-הבא ממש שנהנין בו" (מזיו השכינה). האהבה השניה, שהיא באופן של כוסף ותשוקה (שהוא רוצה להיות דבוק באלקות), היא התגלות ומעין הגילוי שבגן-עדן, שם קיים "תכלה", כוסף ותשוקה, בקץ וגבול (כפי שהסביר באגרת הקודש הקודמת את הפסוק "לכל תכלה ראיתי קץ", שלכוסף ולכליון שבגן-עדן יש קץ וגבול). כך, שלא זו בלבד שיש ליהודי בשעה שהוא מקיים את המצוה, עצם ענין ההתקשרות עם הקדוש-ברוך-הוא (מצווה המצוה) שזה הרי באופן של העלם; אלא יכול גם שתהיה לו התגלות מכך בנפשו – גם מההתגלות שהיא מעין הגילוי שב"גן עדן", וגם (אפילו) התגלות שהיא מעין הגילוי של לעתיד-לבוא בתחיית המתים.

שכן, למרות שלא כל אחד יכול להגיע ל"אהבה בתענוגים" שהיא ענין של מתנה מלמעלה – הרי מדובר בחסידות⁷ בענין "גביע הכסף" שטמן יוסף "באמתחת בנימין" ש"יוסף" זה מדריגת צדיקים, ו"בנימין" – מדריגת בינונים (ו"מדת הבינוני" היא הרי "מדת כל אדם")⁸, ו"גביע הכסף" הוא

3. אבות פ"ד מ"ז. 4. לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ. 5. ברכות יז, א. 6. תהלים קיט, צו. 7. לקו"ת מסעי ד"ה לבאר ענין המסעות אות ב'. 8. לעיל ח"א ר"פ י"ד. 9. ויצא לא, ל. 10. תהלים צז, יב. 11. שיר השירים ז, ז. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לי רבים – ת"א תולדות, א באריכות (בקיצור בסה"מ תקס"ח לאדה"ז)". 13. ראה זח"ג קעז, ב. 14. קרח יח, ז.

על ידי יגיעה הוא בוודאי יגיע אליה. אבל אהבה רבה זו [אהבה בתענוגים], נופלת לאדם מאליה מלמעלה בלי שכיבין ויכוון לה, אך, היא באה אך ורק אחר שנתנוע ביראת הרוממות, – במדריגה העליונה שב"יראה", שהוא

ירא מפני רוממותו של הקדוש ברוך הוא, וְ – אחרי ש – הגיע לתכלית מה שיוכל להשיג ממנה – מיראת הרוממות, לפי בחינת נשמתו – שאחד בהתאם לשורש נשמתו יכול להגיע למדריגה זו ביראה, ושני – למדריגה עליונה יותר, הרי, אם הוא כבר הגיע למדריגה העליונה ביותר שבכוחו

להגיע – אזי ממילא באה ה"אהבה בתענוגים" מלמעלה, לשפן ולהתייחד עם היראה, כי "דרבו של איש לחזר בו", – על אשה¹⁵ כמו שנתפאר בלוקוטי אמרים. – ב"תניא" חלק ראשון, פרק מ"ג, שאהבה נקראת "איש" ו"זכר", ויראה נקראת "אשה יראת ה'"¹⁶ – כוננת מאמר רבותינו ז"ל זה: "דרכו של איש לחזר על אשה" בעבודה היא, שדרך בחינת אהבה זו היא לחזר ולהגיע היכן שישנה "יראה".

באופן של מתנה מלמעלה, וְהוֹרֵךְ הַקֶּרֶב וְגו'¹⁵. – לאופן זה של עבודה, זה לגביו היפך החיים. שכן, אין הוא שייך לזה, כי אין דרך להשיגה על ידי יגיעת בשר, כמו היראה, ששואליו עליה: "יגיעת ביראה", וְאִזִּי לְבָשָׂר שְׂלֵא נְתִינֵנּוּ בִּירָאָה", – להגיע ל"יראה", כמו שפירשנו ב"ראשית חכמה"¹⁶, וכתוב ביראה: – לגבי "יראה" כתוב¹⁷: "אם תבקשנה כפסג וְגו'", – וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה'", מלמד שצריכה – ה"יראה", יגיעה רבה ועצומה כמחפש אחר אוצרות. – כנזכר בפרק מ"ב בחלק הראשון של ספר

ה"תניא", שכמו מי שמחפש אוצר שבודאי טמון בקרקע, שאז אין הוא מתעייף בעבודת החפירה, בידעו בוודאות שהאוצר נמצא במעמקי האדמה – כך על יהודי לחפש, לחפור, עד שיגיע לאוצר של יראת שמים שנמצא בודאי ב"בינת הלב" של כל יהודי. ברם, כל האמור הוא ביחס לענין של "יראה", שאפילו לגבי המדריגה העליונה ביותר ביראה, "יראה עילאה" (עליונה), גם כן שייך להתייגע ולהשתדל להגיע אליה. שכן,

אגרת הקדש

הקרב וגו' כי אין דרך להשיגה ע"י יגיעת בשר כמו היראה ששואליו עליה יגיעת ביראה ואזי לבשר שלא נתינוע ביראה כמו"ש בר"ח וכתוב ביראה אם תבקשנה ככסף וגו' מלמד שצריכה יגיעה רבה ועצומה כמחפש אחר אוצרות. אבל אהבה רבה זו [אהבה בתענוגים] נופלת לאדם מאליה מלמעלה בלי שכיבין ויכוון לה אך ורק אחר שנתנוע ביראת הרוממות והגיע לתכלית מה שיוכל להשיג ממנה לפי בחינת נשמתו אזי ממילא באה האהבה בתענוגים מלמעלה לשכון ולהתייחד עם היראה כי דרכו של איש לחזר בו" כמו"ש בלק"א.

~ יום חמישי כ"ח אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 252, והשנית היא אהבה... עד עמ' קכו, דעהו:

כלומר, באהבה שהוא רוצה להיות קרוב להקדוש ברוך הוא, כלולה גם יראה, שלא להיות רחוק חסוֹשֵׁלוֹם מאלקות. ב"לוקוטי לוי יצחק" להרה"ג וכו' ר' לוי יצחק שניאורסאהן, אביו של כ"ק רבינו, מסביר את הלשונות "מתאוה", "אוהבת",

"חפיצה" ו"לדבקה" במדריגות שונות של הנשמה כפי שהן בארבעת העולמות: "מתאוה" – בעשיה, "אוהבת" – ביצירה, וכו'. ואהבה זו היא מוסתרת בלב בלב

ישראל, – של כל אחד מישראל, אפלו פרשעים, – כפי שמוסבר בפרוטרוט בפרק י"ח וי"ט בחלק הראשון של ספר

והשנית – הסוג השני היא אהבה ותאוה, שהנפש מתאוה ואוהבת וחפיצה לדבקה בה, לצרר – להיות קשור, בצרור החיים, וקרבת אליהם טוב לה מאד, וכו' – בקרבה אל האלקים, תחפין, – חפצה ורצונה הפנימי הוא רק להיות קרוב אל הקדוש ברוך הוא, ורע לה מאד להתרחק ממנו ותברך חסוֹשֵׁלוֹם, להיות מחפצה של ברזל מהחיצונים – מהקליפות שהן היפך הקדושה, מפסקת – בינו לבין

אלקות חסוֹשֵׁלוֹם. – מחיצה כזו מתהווה מענינים שהם היפך רצון העליון, הרי רע הדבר במאד שיהיה כך חסוֹשֵׁלוֹם.

15. שם. 16. צ"ע מקומו. 17. משלי ב, ד ואילך. 18. קידושין ב, ב. 19. משלי לא, א.

לְבוּ בְּגִבּוֹרִים, לְהִיּוֹת הָאֱהָבָה הַמְּסֻתֶרֶת נְגִלְיָה בְּגִלּוּי רַב
בְּכָל כַּחוֹת חֲלָקֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁבְּגוּף. דְּהֵינּוּ, - כְּלוּמַר, הָעֶקֶר
בְּשֶׁכֶל וּבְמַחְשָׁבָה שֶׁבְּמַחְ, - שֶׁכֵּן, הַשְּׂכֵל עוֹזֵר הָרִי לְגִלּוּי
הָאֱהָבָה, וְכִשְׁהָאֱהָבָה הַיָּא בְּהַתְּגַלּוּת - מְבִיא הַדְּבַר לְהַתְּאֵמַתוֹת

ה'תניא", שאהבה מוסתרת זו ישנה גם ברשעים, וממנה -
מהאהבה המוסתרת, באה להם - לרשעים, הַחֲרָטָה. -
החרטה שישנה ברשעים אחרי עשיית עבירה (כמאמר חכמינו
ז"ל: "רשעים מלאים חרטה") - באה מאהבה מוסתרת זו.

אגרת הקדש

ברשעים וממנה באה להם החרטה אך מפני שהיא
מוסתרת ונעלמה בבחינת גלות בגוף הרי הקליפה
יכולה לשלוט עליה וזהו רוח שמות המחטיא לאדם
וע"כ עבודת האדם לקונו היא להתחזק ולהתגבר על
הקליפה בכל מכל כל דהיינו מתחלה לגרשה מהגוף
לגמרי ממחשבה דו"מ שבמוח ולשון ורמ"ח אברים
ואח"כ יוכל ג"כ להוציא ממסגר אסיר בחוזק יד דהיינו
להיות חזק ואמיץ לבו בגבורים להיות האהבה
המוסתרת נגלית בגילוי רב בכל כחות חלקי הנפש
שבגוף דהיינו העיקר בשכל ובמחשבה שבמוח שהשכל
יחשב ויתבונן תמיד כפי שכלו והשכלתו כבורא
יתברך אך שהוא חיי החיים בכלל וחיי נשמתו בפרט
וע"כ יכסוף ויתאוה להיות דבוק בו וקרוב אליו כוסף
טבעי כבן הכוסף להיות תמיד אצל אביו וכמו אש
העולה למעלה תמיד בטבעה למקורה וכל מה שיתמיד
לחשוב בשכלו כוסף זה ככה יתגבר ויתפשט כוסף
זה גם בפיו ובכל אבריו לעסוק בתורה ומצות לדבקה
בהם בה' ממש דאורייתא וקוב"ה כולא חד ועל כוסף
זה שבגילוי רב כתיב צמאה נפשי וגו' כאדם הצמא
למים ואין לו תענוג עדיין כלל וגם על כוסף זה
ואהבה זו המוסתרת בנו אנו מעתירים לה' להיות

אלא, אם כך הדבר, שיש להם אהבה זו להקדוש ברוך הוא - מדוע, איפוא, הם רשעים? אומר על כך רבנו הזקן להלן: **אך מפני שהיא מוסתרת ונעלמה בבחינת גלות בגוף - הרי הקליפה יכולה לשלוט עליה, וזהו רוח שמות המחטיא לאדם**²⁰. - ה"רוח שטות" מכסה ומסתירה על אהבה זו, שלא יחוש שעל ידי החטא הוא מתרחק וניתק מהקדוש ברוך הוא, ועל כן, - ולכן, עבודת האדם לקונו היא, להתחזק ולהתגבר על הקליפה בכל מכל כל. - בכל הענינים, דהיינו, מתחלה לגרשה - ראשית דבר לגרש את הקליפה, מהגוף לגמרי, - שלא

תהיה לה שום שליטה על אברי הגוף, ממחשבה - שלא יחשוב שום ענינים שהם היפך רצון ה', שזה ענין של קליפה, דבור - שלא ידבר שום דיבורים שהם היפך רצון ה', ומעשה - שלא יעשה שום מעשים שהם היפך רצון ה', ש שלשה ענינים אלה הם פְּמַח וְלִשׁוֹן וְרַמְ"ח אֲבָרִים, - שהמוח לא יחשוב, הלשון לא תדבר והאברים לא יעשו שום ענינים של קליפה. וְאַחֲרֵיכֵן יוּכַל גַּם לְהוֹצִיא מִמְּסַגְרֵי אֲסִיר בְּחֻזֶק יָד, - אחרי שלא ירשה לקליפה להתלבש בגופו, להישמר בענינים של "סור מרע", שלא לחשוב ולא לדבר ולא לעשות ענינים של קליפה (ענינים שהם היפך רצון ה'), יוכל גם לגלות את ה"אהבה המוסתרת", שתתבטא בגילוי בענינים של "עשה טוב", שהמוח יחשוב בגדלות ה', דבר שיביא אותו לחוש בגילוי אהבה לה', ובאהבה זו ללמוד תורה ולקיים מצוות בדיבור ובמעשה, דהיינו, להיות חזק ואמיץ

האהבה בשאר האברים, שְׁהֶשְׁכֵּל וְיִחְשׁוּב וְיִתְבּוֹנֵן תְּמִיד כְּפִי שְׂכָלוֹ וְיִתְשַׁבְּלָתוּ בְּבוֹרָא וְיִתְבַּרְךְ, אִיךְ שְׁהוּא מְנִי חַיִּים בְּכָלל - בעולם, וְחַיִּי נִשְׁמָתוֹ בְּפִרְט, - הנשמה היא הרי חיי האדם, והקדוש ברוך הוא החיים של הנשמה, ועל כן - ולכן, וְכִסְפָּה וְיִתְאַוְהָ לְהִיּוֹת דְּבִיק בּוֹ וְקָרֹב אֵלָיו, כְּסָף מְטָעִי, כְּבֵן הַבּוֹסֵף - המשתוקק להיות תמיד אצל אביו, וְכִמּוֹ אֵשׁ הַעוֹלָה לְמַעְלָה תְּמִיד בְּטַבְעָהּ לְמִקְוָתָהּ. - כפי שהסביר בפרק י"ט בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שטבע האש הוא שהיא נמשכת תמיד למעלה לשרשה, וְכֵל מַה שְׂיִתְמִיד לְחֻשָׁב בְּשֶׁכֶלֹּ בְּסָף זֶה

- השתוקקות זו, כְּבָה וְיִתְגַבֵּר וְיִתְפַּשֵּׁט בְּסָף זֶה גַם בְּפִיו וּבְכָל אֲבָרָיו לְעִסֵּק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לְדַבְּקָה בָּהֶם - על ידו, בְּה' מִמֶּשׁ, דְּאִוְרִיתָא וְקַדְשָׁא בְּרִירָהּ הוּא כְּלָא חַד²¹. - כי, תורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד, ולכן תשפיע אהבה זו במוחו ובפיו ובשאר אברים, ללמוד תורה ולקיים מצוות באהבה זו. ועל כוסף זה - על אהבה זו, שֶׁבְּגִלּוּי רַב, כְּתִיב: - כְּתוּב²²: "צְמָאָה נַפְשִׁי וְגו'", - לאלקים, כְּאָדָם הַצְּמָא לְמִים וְאֵין לוֹ תַעֲנוּג עַדֵּין כְּלָל. - כשהוא מרווה את צמאונו, יש לו תענוג; אך, בהיותו צמא, אין לו שום תענוג, אלא צמאון חזק - כך אהבה זו היא ענין של צמאון לאלקות, לא אהבה שיש בה תענוג תוך כדי השגת דביקות באלקות, כפי שהדבר במדריגה הראשונה של "אהבה בתענוגים", אלא כאן מדובר בצמאון לאלקות. וְגַם²³ עַל כְּסָף זֶה וְאֱהָבָה זֶה הַמוּסְתָּרֶת בְּנוֹ, אָנוּ מַעֲתִירִים - אנו

20. סוטה ג, א. 21. ראה זח"א כז, א. ח"ב ס, א. 22. תהלים מב, ג. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוכרח להוסיף זה כאן - לתרץ מש"כ ס"ד שזה הגילוי נעשה לא ע"י התבוננות כ"א ע"י תפלה וצדקה. - ועפ"ז יש בעבודה זו גם שייכות לצדקה".

דיבור ומעשה (כפי שהוסבר למעלה בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), על-כל-פנים תהיה היא מסתרת בבחינת גלות ועבודת לעקרת הבית גברתה, – היא האהבה לאלקות, שבמקום שהאהבה לאלקות תהיה "אהבה מוסתרת" ובבחינת גלות

– תהיה התאוה של הנפש

הבהמית מוסתרת

ובבחינת גלות,

לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ – בתאוה,

לְדַבְּרִים הַכְּרִימִים לָהּ

לְבַד, כְּאִכִּילָה וְשָׁתִיתָ,

– שכדי שהנפש האלקית

תתקיים בגוף ותוכל

לקיים תורה ומצוות, מן

ההכרח שהאדם יאכל וישתה – הרי שישתמש ברצון הנפש הבהמית לענינים גשמיים, לבצע רצון הנפש האלקית בענינים של תורה ועבודת ה', כְּדַבְּתִיב: – כמו שכתוב²⁴: "בְּכָל דְרָבְרִיךָ דְעָהוּ" – בכל הדרכים שלך תדע את (ותהיה קשור אל) הקדוש ברוך הוא, כלומר, מדובר, אודות "דרכיך", הדרכים והענינים הגשמיים של האדם. אך, שיהיה בזה "דעהו", הדעת וההתקשרות באלקות, משתמשת הרי הנפש האלקית ברצון של הנפש הבהמית כדי שיהיה "דעהו"²⁵.

מתפללים לה' לְהִיזֵת בְּעֶזְרוֹנוֹ, לְהוֹצִיאָהּ מִמְסַגְרָה, – כלומר, למרות שאהבה זו איננה ענין שעל האדם לזכות שיעניקו לו אותה מלמעלה, שכן עצם אהבה זו ישנה בכל אחד מישראל, וגילוי אהבה זו תלוי הרי בעבודתו ובהתבוננותו – בכל זאת

גם על אהבה זו

מתפללים אל הקדוש

ברוך הוא שיעזור

להתגלותה ולהוציא

אותה מההעלם אל

הגילוי, וְשִׁיתִיהָ בְּלִבִּי

מֵלֵא מִמְנַה לְבַדְתָּהּ, וְלֹא

תִּבְנֶנּוּ צָרְתָּהּ בְּבִיתָהּ –

שלא תשרור בלב שום

אהבה אחרת ותאוה שהן

נגד האהבה להקדוש ברוך הוא, שְׁתִּיא – ה"צרה" היא תְּאוֹת עוֹלָם תְּנָה, – שהתאוה היא ניגוד לאהבת ה', רַךְ שְׁתִּיתָהּ הִיא – בלבד, 'עֲקַרְתָּ הַבֵּית' – בעלת הבית, השליטה היחידה של הלב, לְמִשְׁלַל בְּצַרְתָּהּ וּלְגִרְשָׁתָּהּ הַחוּצָה מִמַּחְשְׁבָהּ דְבוֹר וּמַעֲשֵׂה עַל-כָּל-פְּנִימִים, הַגֵּם שְׁלֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ לְגִמְרֵי מְלַבּוֹ, – שלא תהיה לו שום תאוה בלב, שכן, אהבה זו היא הרי ב"בינינים", בהם קיימת בלב התאוה של הנפש הבהמית, אלא שהוא לא נותן שתעלה במחשבה

~ יום שישי כ"ט אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכו, יש עוטה אור... עד עמ' 254, דאצילות.

מדה⁴; ו"שלמה" שהיא לבוש – היא הענין של גליא דתורה (התורה הנגלית), שיש בה גבול ושיעור, יש לה שייכות לעולמות. באגרת זו מסביר רבנו הזקן שבנגלה דתורה יש בהעלם את הענין הנעלה יותר של "אור", פנימיות התורה, וכן מסביר את ההבדל בין השגה של תורה לבין

השגה של נבואה.

"עֵמָה אִיר בְּשִׁלְמָה

וְגו'". – הכוונה, שהאור

מתלבש ומסתתר בלבוש.

ורבנו הזקן יסביר שאור התורה שלמעלה מהתגלות, מתעטף ומתלבש בלבוש והעלם. הִנֵּה, בְּלִקְוֵי תוֹרָה' שֶׁל הָאָרֶץ וְלִפְרִשֵׁת בִּי תִשָּׂא וּפְרִשֵׁת וְיִקְרָא כְּתָבִי, כִּי הִשְׁנַת

יב. אגרת הקודש זו – סימן יט – מתיחסת לפסוק¹: "עוטה אור כשלמה". ידוע², שפסוק זה מדבר אודות תורה, שהיא ממוצע בין "אור אין סוף" לבין עולמות. שכן, "אור אין סוף" הוא הרי ענין של "אין סוף" (בלי גבול), ועולמות הם בעלי גבול, במילא

זקוקים לממוצע על ידו

תהיה התהוות העולמות

וההשפעה בעולמות.

הממוצע ביניהם הוא –

התורה. כן ידוע³, שכל

ממוצע מן ההכרח

שתהיינה בו משתי המדרגות שהוא מתכון, לכן יש בתורה שתי

הבחינות "אור" ו"שלמה": "אור" של תורה הוא פנימיות

התורה, שהיא ענין של אין סוף (בלי גבול), "ארוכה מארץ

אגרת הקודש

יט עוטה אור כשלמה וגו'. הנה בלקומי

תורה של הארץ"ל פ' כי תשא

ופ' ויקרא כתב כי השנת מרע"ה לא היתה בבחינת

24. משלי ג, ו. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכפס"ד השו"ע אר"ח סרל"א בארוכה". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עצ"ע מהי השייכות להכתוב מה יפית גו'?! ו"ל ע"פ המבואר בתו"ח שם הטעם להיפוי והנועם ובאופן ההפלאה (מה גו' ומה גו') – מובן שאהבת"ה היא כמבואר באגה"ק כאן (וכן בנוגע לאהמ"ס – שלכן אין בה ההפלאה דיופי ונועם)". 1. תהלים קד, ב. 2. ראה יהל אור (רשימות הצ"צ) עה"פ. 3. ראה לקו"ש ח"ט ע' 11 ואילך. ושי"ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איוב יא, ט. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש היטב איך ללמוד כהנ"ל באגה"ק – מ"מ"ש בל"ת, ואיך שנלמד דוקא בצירוף הנא' בכ"ת ובויקרא".

יְסוּד־מְלָכוּת, – דוקא בספירות אלו, שענינן להוריד את ההשפעה מהספירות העליונות יותר בעולמות שלמטה מ"אצילות" – שם דוקא היתה יכולה להיות ואכן היתה השגת הנבואה של משה רבנו בפנימיות ועצמיות ספירות אלו, אָבֵל לְמַעַלָּה מְנַצְחֵה-הוֹדֵר

יְסוּד־מְלָכוּת לֹא הִיְתָה לֹא שׁוֹם הַשְּׂגָה בְּפְנִימִיּוֹת, כִּי־אִם בְּחִינַת אַחֲזֵרִים – החיצוניות, דְּחֻקְמָה הַמְּלַבֶּשֶׁת⁴ בְּבִינָה, הַמְּלַבֶּשֶׁת וּמְתַפְשֶׁמֶת תוֹךְ פְּנִימִיּוֹת דְּנִצְחֵה הוֹדֵר־יְסוּד־מְלָכוּת, – רק שם היתה לו השגה בפנימיות. הרבי מציין ב"הערות ותיקונים" השאלה: מה מחדש רבנו הזקן בחזרו עוד הפעם על הענין של אחזריים דחכמה המתלבש בכינה, המתלבשת בנהי"ם; הרי אמר זאת כבר לפני זה?

ויש לציין שכאן אין רבנו הזקן מזכיר את ההתלבשות בשאר המדות כנוכר לעיל, אלא ההתלבשות שבכינה ובנהי"ם בלבד. בְּסוּד – שאומר במדרש: "נובלות חכמה שלמעלה – תוֹרָה", – "חכמה" כפי שהיא יורדת במדריגה תחתונה ביותר, עד שהיא רק כמעין ודוגמא למדריגת ה"חכמה" (שזה ענין של "נובלות") – זהו ענין התורה. הרי משמעות הדבר היא, שהתורה איננה העצמיות של "חכמה עילאה" (עליונה), כִּי־אִם ה"נובלות" והחיצוניות של "חכמה עילאה"; שכן רק זה יכול לרדת בהתגלות גמורה, בבחינת תורה שהיא ענין של התגלות, בחינת נגלה דתורה, שְׁהִיא – תורה היא בְּחִינַת "זְעִיר אֲנִפִּין", – כנוכר לעיל, ענין של קטנות וצמצום וגבול, וְכִדְבָרֵינוּ: – וכמו שכתוב⁶: "וְרֵאִיתָ אֶת אַחֲרֵי, וּפְנֵי – הפנימיות, לֹא יֵרָאוּ", – פסוק זה נאמר על משה רבנו, כי גם משה רבנו יכול היה לראות רק בחינת "אחזריים" ולא הפנימיות והעצמיות של ה"חכמה" שלמעלה, עֵינֵי שָׁם – ב"לקוטי תורה" של האריז"ל, וְכִשְׁעַר הַנְּבוּאָה פָּרַק א. וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהַפְלִיא; הֲרִי נֶאֱמָרִי: "וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁחָה", – שמשם רבנו השיג במדריגות הגבוהות ביותר כנבואה, וְאִיךְ הַשִּׁיג הָאָרִי וְלֹא יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וְדָרַשׁ בְּמָה דְרוּשִׁים בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת, אִפְלוּ בְּסִפְרוֹת וּמְדֻרָּגוֹת רְבוֹת שְׁלִמְעֵלָה מִהַחֲכָמָה וְכֵתֵר דְּאִצִּילוֹת? –

מִשֶּׁה רַבְּנוּ עֲלִיּוֹת־הַשְּׁלֹם לֹא הִיְתָה בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת דְּחֻקְמָה עֲלֵאָה, – פנימיות החכמה העליונה, הַנְּקָרָא "אָבֵא דְּאִצִּילוֹת", – שכן, ב"חכמה עילאה" ישנן מדריגות שהן למעלה מ"חכמה דאצילות", כמו חכמה שבכתר וחכמה ד'אדם

קדמון וכדומה – והוא מפרש, שמה שהוא אומר שהשגת משה רבנו לא היתה בפנימיות החכמה העליונה, אין הכוונה רק למדריגות החכמה שלמעלה מ"אצילות", אלא גם בפנימיות החכמה העליונה שב"אצילות" (כפי ש"חכמה עילאה" נקראת "אבא דאצילות"), וְכֵן שְׁכֵן בְּסִפְרוֹת הַכֵּתֵר שְׁלִמְעֵלָה מִמֶּנּוּ, – מ"חכמה", הַנְּקָרָא "אִיךְ אֲנִפִּין", – הרי בודאי שלא היתה לו השגה בזה, שכן "אריך אנפין" הוא הרי בחינה של "אריך", אריכות בלי גבול; ונשמה המלוכשת בנוף שהוא בעל גבול – אין בכוחה להשיג ענין של בלי גבול, כִּי־אִם – משה השיג, בְּחִינַת אַחֲזֵרִים – החיצוניות, דְּחֻקְמָה – אין זו הפנימיות ועצם מדריגת ה"חכמה", אלא החיצוניות שיש לה כבר שייכות לירידה במדריגות שלמטה מ"חכמה", הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּבִינָה, הַמְּתַלַּבֶּשֶׁת – "בינה" מתלבשת בְּזוֹ סִפְרוֹת תַּחְתּוֹנוֹת שְׁנִקְרָאוֹת "זְעִיר אֲנִפִּין", – ענין של "זעיר", קטנות וצמצום והגבלה, אלו הן שבע המדות הנקראות בשם "מדות", מלשון "מדה" ושיעור. שכן, זה כבר כפי ש"אור אין סוף" מתלבש בענין של מדה ושל שיעור להיות מקור לעולמות, סוּד הַתּוֹרָה, – "חכמה עילאה" (עליונה) כפי שהיא יורדת (על ידי "בינה") בשבע המדות – זה הסוד של ענין התורה, שההלכות והדינים של התורה, כשר ופסול, חייב וזכאי, טמא וטהור, באים מהמדות: כשר, זכאי וטהור – ממדת החדס. פסול, חייב וטמא – ממדת הגבורה, וכו', וּמְתַפְשֶׁמֶת עַד סוֹף אַרְבַּע סִפְרוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת, שְׁהֵן: יְצַח־הוֹדֵר־יְסוּד־מְלָכוּת, – שבמדות עצמן, ספירות אלו אינן עצמיות המדות, כִּי־אִם הענפים של מדות חדס, גבורה, תפארת, להוריד ולמשש את המדות "חדס", "גבורה", "תפארת", וְשָׁם הִיְתָה הַשְּׂגָת נְבוּאָתוֹ – של משה רבנו, בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת, דְּהֵינּוּ מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת דְּנִצְחֵה-הוֹדֵר

6. בתניא שלפנינו: "המלוכשת", אבל ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל ככפנים. 7. ב"ר פי"ז, ז. 8. תשא לג, כג. 9. ברכה לד, י.

הקדושה שלא נסתכלו בה נביאים מעולם וסודה ידועה לבעלי האמת – מעשה המרכבה העליונה ("מרכבה" שלמעלה מ"אצילות". שכן, יש ענין ה"מרכבה" בעולם ה"בריאה", ו"מרכבה" בעולם ה"אצילות", וישנו ענין ה"מרכבה" למעלה מ"אצילות"), הרי מעשה מרכבה העליונה (שלמעלה מעולם ה"אצילות"), שהנביאים מעולם לא הסתכלו בה, (לא השיגו אותה בנבואתם), וסודה ידועה לבעלי האמת, אלה המקובלים היודעים חכמת הקבלה הנקראת "חכמת האמת".

שישנם "דרושים" מרובים בקבלת הארז"ל לא רק בפנימיות "חכמה" דאצילות, אלא גם בפנימיות המדריגות שלמעלה מ"חכמה" דאצילות, ואפילו מ"כתר" דאצילות; הרי, כיוון שהארז"ל אומר על משה רבנו שלא השיג בנבואתו בפנימיות "חכמה" דאצילות, אלא רק באחוריים של "חכמה", כפי ש"חכמה" יורדת בהתלבשות וכו' – הרי, שהארז"ל השיג יותר מאשר משה רבנו? ! ב"לקוטי הגהות" ל"תניא"¹⁰ מובא כאן לשון "חידושי הריטב"א"¹¹: "מעשה מרכבה העליונה

~ שבת קודש א' תשרי ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 254, אך הענין הוא... עד עמ' קכח, האותיות.

של ראייה רוחנית ה"לוקחת" את המהות של המדריגה האלקית שרואים בנבואה, וכתרגום: "וירא אליו ה'" – "ואתגליא ליה וכו'", "שהוא פְּחִינַת הַתְּגִלּוֹת, שְׁנִגְלָה אֵלָיו¹⁵ הַנְּעִלִים פְּרוּד־הוּא – נעלם ונסתר, למעלה מהתגלות, פְּחִינַת הַתְּגִלּוֹת. – "התגלות"

משמעותה, שזה נקלט גם בדרגה הנמוכה יותר, על-דרך כמו בראיה גשמית, שלא כמו בשמיעה הקולטת רק דבר רוחני, שהרוחני אינו יכול להיקלט במדריגה התחתונה יותר של ראייה, הוא נשאר בידיעה רוחנית בלבד, ומשמעות הדבר שאין זה בהתגלות לגבי הדרגה התחתונה יותר. ואילו "התגלות" פירושה

– שזה נקלט גם בדרגה התחתונה יותר, כי הדבר הוא בהתגלות, מה־שְׁאִי־בֵּן פְּהִשְׁגַּת חֲכָמֵי הָאֱמֶת, – המקובלים, שְׁלֹא נִגְלָה אֲלֵיהֶם¹⁶ הוֹי"ה הַנְּעִלִים פְּרוּד־הוּא¹⁷ פְּחִינַת הַתְּגִלּוֹת, רַק שֶׁהֵם מְשִׁיגִים תְּעֻלּוֹמוֹת חֲכָמָה הַנְּעִלִים [נֶפֶס אַחֵר: בְּנִעְלָם] – על-דרך "שמיעה" הקולטת דבר רוחני, שה"רוחני" נשאר אז ברוחניותו והשמיעה וההשגה "לוקחת" אותו ברוחניותו, כך הם קולטים בהשגתם את הענין שהוא נעלם ונפלא, אך לא שהענין הנעלם מתגלה אליהם בהתגלות של ירידה למדריגתם. וּמְפֹלָא מֵהֶם. וְלִבְנֵי

אֶךְ הָעֵינָן הוּא פְּשוּט וּמוֹכָן לְכָל, שֵׁישׁ הַפְּרֵשׁ גְּדוֹל בֵּין הַשְּׁגַת חֲכָמֵי הָאֱמֶת כְּרֶשֶׁב"י וְהָאֲר"י וְל', שֶׁהִיא הַשְּׁגַת חֲכָמָה וְדַעַת, וּבֵין הַשְּׁגַת מֹשֶׁה רַבְּנוֹ עֲלֵי־הַשְּׁלוֹם וְשֶׁאֵר הַנְּבִיאִים – שֶׁהִשִּׁיגוּ, כְּנִבְוֵאָה¹⁸, הַמְּכַנֶּה בְּפָתוּב בְּשֵׁם "רְאִיָּה" מִמֶּשׁ: – שֶׁעַל

ידי "ראיה" רואים את "מהות" הדבר, ואילו בהשגה של חכמה ודעת מבינים רק את "מציאות" הדבר (ולא מהותו). על כך, שנבואה נקראת "ראיה", מביא רבנו הזקן ראיות ממה שכתוב במשה רבנו: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֵרָי", – ולא רק במשה רבנו (שמדריגת הנבואה שלו היתה הגבוהה ביותר) כתוב

הלשון "ראיה", אלא גם בישיעה הנביא כתוב¹⁹: "וְרָאָה אֶת ה'", – ואפילו לפני מתן תורה, באברהם אבינו, כבר כתוב גם כן הלשון "ראיה" בנבואתו: "וְיִרְאֵה אֵלָיו ה'²⁰. – כתוב הרי לשון "ראיה", שהיא ראיית המהות ממש. וְאִם שֶׁ – הלשון "ראיה" בענין הנבואה זָהוּ דֶרֶךְ מְשֻׁל, – "ראיה" זה משל על נבואה, וְאִינָה רְאִיתָ עֵין בְּשֶׁר נִשְׁמֵי מִמֶּשׁ מִכָּל־מְקוֹמָם, הַנְּמַשֵּׁל צָרִיף לְהִיּוֹת דּוּמָה לְמִשְׁל, – וכיוון שבמשל הכוונה היא ראיית מהות הדבר, כפי שרואים בעין הגשמית, כך גם בנמשל (ראיית הנבואה) צריכה להיות הכוונה, סוג כזה

10. קה"ת תשל"ג. 11. לסוכה כח, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ השגתם ב"השגת חכ' ודעת" השיגו בכתר וכו'". 13. ישע' ו, יא. 14. וירא יח, א. 15. ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א "אליו הוי' הנעלם". 16. ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' כאן שצ"ל: עליהם, ומעיר ע"ז כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערות שם וז"ל: כן הוא בכת"י המעתיק (גוף כתי"ק הצ"צ אינו). ואולי טעה וצ"ל: אליהם. וכמו"ש באגה"ק לפנ"ז: אליו. 17. ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' כאן שצ"ל: הוי' בבחי' (בלי תיבות "הנעלם ב"ה").

בזוהר בשלה (סב, א) נאמר שאורייתא (תורה) באה מ"חכמה עלילה" (עליונה), וכך גם בזוהר חוקת (קפב, א) ואתחנן (רסא, א) ובעוד מקומות, **כִּי טַעְמֵי מִצְוֹת לֹא נִתְגַּלוּ**, – כענין של שכל ושל הבנה, **וְהֵם לְמַעְלָה מֵהַשְּׁכָל וְהַהֲבֵנָה**, – למעלה מ"חכמה". וְגַם

בְּאִיזְהוּ מְקוֹמָן שְׁנֵי תַּגְלָה וְנִתְפָּרֵשׁ אִיזוּה טַעַם הַמּוֹבֵן לָנוּ לְכַאוּרָה – אִין זֶה הַטַּעַם הַמּוֹבֵן לָנוּ לְבְדוֹ, תַּכְלִית – סוף, הַטַּעַם – של המצוה, וְגַבּוּלוֹ, – שנאמר שכאן מסתיים הטעם ואין לו עומק יותר, אֲלֵא בְּתוֹבוֹ – בתוך הטעם, מְלַבֵּשׁ פְּנִימִיּוֹת וְתַעֲלוּמוֹת חֻקְמָה שְׁלֵמַעְלָה מֵהַשְּׁכָל וְהַהֲבֵנָה. – בשיחה קדושה²¹ הסביר פעם הרבי, שרבנו הזקן מדייק בלשון שאין זה "תכלית הטעם", אין זה סוף הטעם של המצוה, כלומר, שלא זו בלבד שאין זה תכלית המצוה

עצמה, אלא זה אפילו לא תכלית הטעם של המצוה, שכן ענינה האמיתי של מצוה הוא הרצון העליון שלמעלה לגמרי מטעם, שלכן הרי עיקר קיום המצוות הוא כדי לקיים את רצון הקדוש-ברוך-הוא. וכפי שכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" כותב בספרו "דרך מצותיך" (הנקרא גם "ספר טעמי המצוות, כי הוא ספר של טעמים על מצוות) מיד במצוה הראשונה²², שעיקר הכוונה הנדרשת בקיום מצוה היא, לכוון בעשיית המצוה שכן ציוונו בורא העולם לעשות, ושידע האדם שבאותו מעשה הוא מקיים ציוויו ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא, למרות שאין הוא יודע את המכוון והמטרה של המצוה, והוא אומר שם להלן שמה שמובן משהו מטעם המצוה (כמו על דרך הקבלה והחסידות, החקירה והדרוש) אין זה באמת רק רמו של הענין, וכטיפה מים האוקיינוס, ויתירה מזו באין-ערוך ממש, שכן האדם שלבוש בחומר (הגוף) אי אפשר לו להשיג רוחניות, ומשה רבנו שכבר למעלה משלושת אלפים שנה בגן-עדן והולך תמיד מחיל אל חיל בעומק השגת טעמי המצוות, ועל כל אלה (מה שמשא רבנו משיג) כתוב²³ "לכל תכלה ראיתי קץ" (שלהשגה ולכליון של גן-עדן יש קץ וגבול), ואילו המצוה

אָמְרוּ: – חַכְמִינוּ ז"ל¹⁸: "חֻקְמָה עֲדִיף מִנְבִיא", שְׁיֻכּוֹל – החכם, לְהַשִּׁיג בְּחֻקְמָתוֹ לְמַעְלָה מֵעֲלָה מִמְדַּרְגּוֹת שְׁיֻכּוֹלוּ לִירֵד לְמַטָּה בְּבַחֲנֵי תַּתְגַּלוֹת לְנִבְיָאִים בְּמִרְאָה נְכוּאָתָם¹⁹, – שכן, כיוון שאל הנביאים, צריך הדבר לרדת

למטה באופן של ראייה, הרי המדרגות הגבוהות ביותר – על-דרך שנזכר לעיל, הפנימיות של "חכמה עלילה" (עליונה) – אי אפשר להן לרדת למטה בהתגלות, **כִּי לֹא יוּכְלוּ לִירֵד וְלַהֲתַגַּלוֹת אֲלֵיהֶם, – לנביאים ב"מראה הנבואה", רק מדרגות התחתונות, שְׁהֵן: – ספירות נְצַח הוֹדִיּוֹס־מַלְכוּת, שְׁהֵן הֵן הַיּוֹרְדוֹת הַמִּיד וּמִתְגַּלוֹת מִמְשַׁפֵּיעַ לְחֻקְמָתָא בְּבַחֲנֵי מַחִין וְחֵיוֹת, כִּידוּעַ לְיֻדְעֵי הֵן, – כידוע ללומדי תורת הקבלה, שְׁהַנְצַח הוֹדִיּוֹס־מַלְכוּת שֶׁל הַעֲלִיּוֹן – של המדרגה העליונה יותר, שזו**

המדרגה התחתונה ביותר של המדרגה העליונה, **מְתַלְבָּשִׁים בְּתַתְתוֹן – במדרגה התחתונה יותר, לְתַחֲיוֹתוֹ, שְׁהֵן הֵן כְּלֵי הַשְּׁפִיעָה וְהַיּוֹרְדֵת הַחֵיוֹת מֵהַעֲלִיּוֹן לְתַתְתוֹן – מהמדרגה העליונה יותר למדרגה התחתונה יותר, כְּכֹל הַעוֹלָמוֹת וְהַמְדַּרְגּוֹת, וְלִכֵּן גַּם-כֵּן הֵן הֵן הַמִּתְגַּלוֹת לְנִבְיָאִים בְּבַחֲנֵי תַּתְגַּלוֹת מִמֶּשׁ, – כפי שהדבר בענין הנבואה, כנזכר לעיל, שזה יורד אליהם באופן של התגלות. וְכַתוּבֵן – בספירות נצח-הוֹדִיּוֹס־מַלְכוּת, מְלַבֵּשׁ אֹזֶר – ספירת הַבִּינָה, שְׁהִיא בְּחֵינֵי הַנְּתִיב הַאֱלֹהוֹת מְאֹד [נְסַח אַחַר: וְאוֹר] אִין-סוּף פְּרוּךְ-הוּא, – או לפי הנוסח השני, בחצאי ריבוע – הבנת האלקות ואור אין-סוף ברוך-הוא, שגם "אור אין-סוף" ברוך-הוא יורד בהבנה זו, וְכַתוּבָה – ב"בינה", מְלַבֵּשִׁים אַחֲרֵיהֶם דְּחֻקְמָה, שְׁהִיא – "חכמה" היא, מְדַרְגָה שְׁלֵמַעְלָה מֵהַשְּׁכָל וְהַהֲבֵנָה בְּאֵלֵהוּ פְּרוּךְ-הוּא, כִּי שֵׁם "חֻקְמָה" מוֹרָה עַל מְקוֹר הַשְּׁכָל וְהַהֲבֵנָה. – כנזכר בפרק י"ח בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שהמלה "חכמה" היא "כח מה"²⁰, דבר שאינו בר הבנה והשגה בשכל, וְלִכֵּן אָמְרוּ בְּזוּהַר, ד'אורייתא מחכמה נפקת", – תורה באה מחכמה,**

18. ב"ב יב, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ בהשגתם, כנ"ל". 20. זח"ג כח, א. 21. ש"פ וישב ה'תשכ"ד. 22. ד, ב. 23. תהלים קיט, צו. נתבאר לעיל סימן יז.

שזה נקבע בתורה, משמעותו הוא ענין נצחי לכל הזמנים, מְלוּבָשׁ בְּתוֹכָם – בדברי התוכחה ובסיפורי המעשיות, בְּחִינַת חֲכָמַת אֱלֹהוֹת שְׁלֹמְעֵלָה מִהַשְׁכֵּל וְהַהֲבֵנָה, כְּנִרְאָה בְּחוּשׁ מַעֲנֵן הַ"קָּרִי" וְהַ"כְּתִיב", – מילים בתנ"ך שיש הבדל בין איך

שכותבים אותן לבין איך שקוראים אותן, כִּי הַ"קָּרִי" – איך שקוראים את המלה, הוּא לְפִי הַהֲבֵנָה הַנְּגַלִּית לְגוֹ, וְהַ"כְּתִיב" – איך שכותבים את המלה, הוּא לְמַעַלָּה מִהַשְׁכֵּל וְהַהֲבֵנָה, שְׂתֵבָה זֶה בְּכַתְּבִיתָה – כפי שנכתבה, אִין לָהּ לְבוּשׁ בְּכַחֲבִינָה הַהֲבֵנָה,

וּבְקִרְיָאָתָהּ כְּפָה – יֵשׁ לָהּ לְבוּשׁ. – של הבנה, שמבינים את המלה לפי תוכנו הפשוט של הענין. כמו למשל, "הוא עשנו ולא (ולו) אנחנו עמו וצאן מרעיתו"²⁷, שהכתיב הוא "ולא" (באל"ף) שהכוונה היא "ואין", והקרי הוא "ולו" (בווא"ו) שהכוונה היא "ואליו" – הרי הקרי "ולו" (ואליו) יש לו לבוש לפי פשטות הענין, שמדובר כאן: "כי הוא עשנו" – "ולו אנחנו", ואליו אנו מיוחדים בתור "עמו וצאן מרעיתו"; ואילו הכתיב הוא "ולא" (באל"ף) "ואין", הרי במשמעותו העמוקה יש לכך הסבר²⁸, אבל בלבוש הפירוש הפשוט – אין לכך שום הבנה²⁹. וְכֵן הָעֲנִין בְּאֹתִיּוֹת גְּדוּלוֹת שְׂבִתְנִיָּהּ, שֶׁתֵּן מַעֲלָמָה עֲלֵאָה, – מעולם עליון יותר, בספירת ה"בינה", וּמְאִירוֹת מִשֶּׁם בְּגִלּוֹי בְּלִי לְבוּשׁ בְּשָׂאָר הָאוֹתִיּוֹת.

עצמה "רחבה מצותך מאד" היא "רחבה", בלי גבול, שכן יש בה גבוה וגבוה יותר²⁴. מה שהוא אומר שרק "באיזהו מקומן" נתגלה טעם המצוה, שלכאורה ישנן הרי הרבה מצוות של "משפטים" ו"עדות", שיש בהן טעם גלוי, והן רוב המצוות.

כיצד, איפוא, הוא אומר שרק באי אלה מצוות נתגלה טעמן? מובא על כך ב"לקוטי ביאורים" על "תניא" (להרב קארף ש"י) בשם הרבי, שגם באותן מצוות יש טעם רק למצוה בכלל, ואילו פרטיה המרובים של המצוה – לא נתגלה טעמם, כמו, למשל, מצות תפילין, שהמצוה בכלל יש לה טעם, שיהיה

"לאות על ירך"²⁵, ואילו פרטיה הרבים של מצות תפילין: שתהינה מרובעות, ארבע פרשיות בארבעה "בתים" בשל ראש, ובשל יד "בית" אחד בלבד, רצועות שחורות, וכדומה – כל אלה אין להם טעם בגלוי. וְכֵן בְּכָל דְּבִרָה וְדְבִרָה שֶׁיֵּצֵא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנִבְיָאִים, הַכְּתוּבִים בְּתַנ"ךְ, – שכל דיבור של נבואה שבתנ"ך הוא נבואה לכל הדורות, לא רק לאותו זמן שהנבואה נאמרה בו²⁶, הֵן דְּבָרֵי תוֹכְחָה – שנביאים הוכיחו את בני ישראל בדבר ה' של נבואה שנתגלה אליהם, שאז הרי אין זה שהנביא מוכיח את בני ישראל, אלא שהקדוש ברוך הוא מוכיח את בני ישראל על ידי הנביא, וְהֵן סְפִירוֹת מַעֲשִׂיּוֹת – אם הסיפור מופיע בתורה או בנביאים או בכתובים, הרי אמת הדבר שזה כפשוטו, שכך אירע, אך כיוון

24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהמשנה (ברכות לג ב): האומר... אשר במו"נ ח"ג פמ"ח פי' טעם המצוה דשה"ק [דשילוח הקן] כדי לקבוע... ובפיה"מ כ' הרמב"ם עצמו שהיא מצוה שאין לו טעם!". 25. ואתחננו ו, ח. 26. ראה מגילה יד, א. 27. תהלים ק, ג. וראה ב"ר רפ"ק. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וח"א קק, ב. אוה"ת (יהל אור) להצ"צ לתהלים עה"פ. וש"נ. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל עיין פירשי" שם".

המשך ביאור למס' קידושין ליום שני עמ' א

1 לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ, כלומר האם וכמבואר להלן, אִינוֹ מְצוּוֹה לְפָדוֹת
2 אֶת אַחֲרָיִם – את בנה. שואלת הגמרא, וְאִיֵּי – האשה, מִנְּלֵן דְּלֹא
3 מִתְּיַבָּבָא לְמִפְרָק נַפְשָׁה – מנין שאינה חייבת לפדות את עצמה ואם
4 היא בכורה. משיבה הגמרא, דְּתִיב 'תְּפָדָה תְּפָדָה', כלומר יש
5 להקיש את המשמעות העולה מתיבת תְּפָדָה (לפדות את אחרים)
6 למשמעות העולה מתיבת תְּפָדָה ותפדה את עצמן, ולומר כֵּן
7 שְׂאֲחָרָיִם, דְּהִינּוּ הָאֵב, מְצוּוִים לְפָדוֹתוֹ וְהוּא נִכְלָל בְּצִוּוֵי תְּפָדָה,
8 מְצוּוֹה לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּפִי שֶׁמִּשְׁמַע מִתִּיבַת תְּפָדָה, וְכֵן שְׂאִין
9 אַחֲרָיִם מְצוּוִים לְפָדוֹת אִין הוּא מְצוּוֹה לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ, ומכיון
10 שהאב אינו חייב לפדות את בתו וכמבואר להלן, אף היא אינה
11 מצוויית לפדות את עצמה. הגמרא מוסיפה ושואלת, וּמִנְּלֵן שְׂאִין

לוח היום יום...

יום ראשון	יום שישי	כד אלול	ה'תש"ג
		<p>שיעורים. חומש: נצבים וילך, ששי עם פירש"י. תהלים: קיג-קיא. עזב. תניא: והשנית היא . . . דעהו.א</p>	
		<p>אמאל איז יעדער וואָרט וואָס מ'האַט געהערט געווען א תורה, און יעדער זאך וואָס מ'האַט געזעהן – א הוראה אין עבודה און הדרכה.</p>	
		<p style="border: 1px solid black; display: inline-block; padding: 2px;">תרגום</p>	
		<p>בְּעֵבֶר, כָּל אַמְרֵה שְׁשֻׁמְעוּ הֵיְתָה תוֹרָה, וְכָל דְּבַר שְׂרָאוּ – הוֹרָאָה בְּעִבּוּדָה וְהַדְרָכָה.</p>	

יום שני	שבת	כה אלול	ה'תש"ג
		<p>אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התעודות. סליחות – אחר חצות לילה ובסמוך לה. אבל בשאר הימים – באשמרת הבקר. כאשר נצבים וילך בפרדות, מתחילין למפסיר וכן לשביעי – שבת פרשת נצבים – ראה נתתי לפניך גוי.</p>	
		<p>שיעורים. חומש: נצבים וילך, שביעי עם פירש"י. תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד. עג-עה. תניא: יט. עוטה . . . "254" דאצילות.</p>	
		<p>אדמו"ר הזקן ספר: בהיותי במעוזיטש, שמעתי ממורי ורבי הרב המגיד בשם מורו ורבו הבעל-שם-טוב נשמתו-עדין: החדש השביעי שהוא החדש הראשון לחדשי השנה, הקדוש-ברוך-הוא בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון דחדש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה. כתיב "אתם נצבים היום", ד"היום" קאי על ראש השנה שהוא יום הדין, וכמו שקתוב "יְהִי הַיּוֹם גו'" ותרגם "וְהָיָה יוֹם דִּינָא רַבָּא", ו"אתם נצבים – קימים ועומדים", והינו שזוכים בדין. ובשבת שלפני ראש השנה, שהוא שבת האחרון דחדש אלול, קוראין אז פרשת "אתם נצבים", דזהו ברכתו של הקדוש-ברוך-הוא בשבת מברכים חדש השביעי, שהוא המשבע והמשביע ברב טוב לכל ישראל על כל השנה.</p>	

יום שלישי	יום ראשון	כו אלול	ה'תש"ג
		<p>שיעורים. חומש: האינינו, פ' ראשונה עם פירש"י. תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. עז-עה. תניא: אך הענין . . . "קכח" האותיות.</p>	
		<p>סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שרי', מליחה, הדחה. ענינם בעבודה: שרי' – ווייקען זיך אין דברי הרב, מליחה – יחידות, הדחה – ניגון.</p>	

— תרגום —

סֹדֵר הַכֶּשֶׁר בְּשֹׁר לְאַכִּילָהּ לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָם הָאֶסוּר הוּא: שְׂרִיָּה, מְלִיחָה, הִדְחָה. עֲנִיָּם בְּעִבּוּדָה: שְׂרִיָּה – לְהַשְׁרוֹת עֲצָמוֹ בְּדַבְרֵי הָרֵב, מְלִיחָה – יְחִידוֹת, הִדְחָה – נִגּוּן.

יום
רביעי

יום שני

כז אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שני עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד. עט"פא.
תניא: והנה בחי' . . . "256" ושכל.

מדברי קודש רבינו הזקן: ישראל גוי אחד בארץ, דער עם ישראל אויך אין דער ערדישער וועלט איז פארבונדען מיט ה' אחד, השי"ת מאַכט פון רוחניות גשמיות, און דער עם ישראל מאַכט פון גשמיות רוחניות.

— תרגום —

מִדְּבַרֵי קֹדֶשׁ רַבְּנּוּ הַזְּקֵן: "יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאַרְצָא". עִם יִשְׂרָאֵל, גַּם בְּאַרְצוֹת הָעוֹלָם, קָשׁוּר הוּא עִם ה' אֶחָד. ה' יִתְבָּרַךְ עוֹשֶׂה מְהֻרָחֲמֵי גַשְׁמִיּוֹת, וְעִם יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה מְהַגְשָׁמִיּוֹת רוּחָנִיּוֹת.

יום
חמישי

יום שלישי

כח אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קלה"קלט. פכ"פד.
תניא: כן עד"ז . . . "256" מהאריז"ל.

ברכת ד' היא תעשיר, בכלל ובפרט להנותן מעתו ומזמנו לעסוק בצרכי צבור בעניני צדקה וחזוק היהדות, וכמאמר: דער אויבערשטער ב"ה בלייבט ניט קיין בעל חוב, פאר יעדער גוטער זאך וואָס א איד טוט, צאָלט ער במיטב מיט בני חיי ומזוני רויחי.

— תרגום —

"בְּרַכַּת ה' הִיא תַעֲשִׂיר", בְּכֻלָּל וּבִפְרָט לְהַנּוֹתֵן מֵעֵתוֹ וּמִזְמֵנוֹ לְעִסֵּק בְּצָרְכֵי צִבּוּר בְּעִנְיֵי צְדָקָה וְחֻזּוֹק הַיְהוּדוּת, וּכְמֵאמַר: הַקְּדוֹשׁ-בְּרִוך־הוּא לֹא נִשְׂאָר בְּעַל חוּב. עֲבוּר כָּל דָּבָר טוֹב שֶׁיְהוּדֵי עוֹשֶׂה, מְשַׁלֵּם הוּא בְּמִיטְב', בְּכֵנֵי חַיֵּי וּמְזוּנֵי רְוִיחֵי [=בְּכֵנֵים, חַיִּים, וּפְרֻנְסָה בְּרוּח].

יום
שישי

יום רביעי

כט אלול, ערב ר"ה

ה'תש"ג

סְלִיחוֹת בְּאַשְׁמוּת הַבֶּקֶר, וְאִין נְפִילַת אִפִּים. הַתְּרַת נְדָרִים, וּבְעִשְׂרָה. עֲרוּב תְּבִשְׁלִין.
שיעורים. חומש: האזינו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ"קנ. פה"פו.
תניא: האותיות הנגלות . . . כנודע.

יום הולדת את הצ"צ – שנת תקמ"ט.

מפתגמי רבינו הזקן: מען האָט גאָר קיין השגה ניט, ווי עס איז טייער בא השי"ת דער גוף פון א אידען.

יום ה'לדת את ה'צמח צדק" - שנת תקמ"ט.
מפתגמי רבנו הזקן: אין לנו שום משג, עד כמה יקר אצל הקדוש-ברוך-הוא
גופו של יהודי.

שבת
קודש

יום חמישי א תשרי, א דר"ה ה'תש"ד

סיעורים. חומש: האינו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א"ט. פח"צ.
תנאי: כ. איהו . . . "258" בלה"ק.

ברכת ה'לקת הברות: של יום הזכרון. שהחינו. אין כופלין "לעלא" בקדיש, לבד מנעילה. לרוד
גו' הארץ ומלואה גו' - קדם עלינו בקדוש היום: תקעו, כי חק. ואין אומרים "אלה מועדי",
ו"אתקנינו". לתשליך: מנערים שולי הטלית-קטן.

"יהי רצון" שעל התפוח - אחר הברכה וקדם האכילה. אוכלים ראש איל, אבל אין אומרים "יהי
רצון" פיי-אם על התפוח

המשך ביאור למס' קידושין ליום שלישי עמ' 1

1 אף להשימו בנהר. שואלת הגמרא, מאי מעמא חייב האב ללמד
2 ואת לבנו. ומתרת, חיותיה הוא - משום שחיי בנו תלויים בו, כי
3 שמא יפליג בספינה ותטבע, ואם לא ידע לשחות ימות.
4 הגמרא מבארת את דברי רבי יהודה בברייתא, רבי יהודה אומר כל
5 שאינו מלמדו את בנו אומנות, מלמדו ליסמות - גולנות. תמהה
6 הגמרא, ליסמות פלקא דעתך - וכי יעלה על דעתך לומר שבכך
7 שאינו מלמדו אמנות היא מלמדו לגולו, הרי לא למדו לעשות כך.
8 מבארת הגמרא, אלא כוננת רבי יהודה לומר שנחשב הדבר כאילו
9 מלמדו ליסמות. מבררת הגמרא, מאי בינייהו - באיזה מקרה נחלקו
10 ת"ק ור"י, הרי לדעת שניהם חייב האב ללמד את בנו אמנות.
11 משיבה הגמרא, איפא בינייהו דאנמריה עיסקא - כשלימד את בנו
12 להתפרנס ממסחר. לדעת ת"ק יצא ידי חובתו, אך לדעת רבי
13 יהודה חייב האב ללמדו אמנות דווקא, מאחר ובזמן שלא ימצא
14 הן במה לסחור יעמוד וילטסם את הבריות.
15 שנינו במשנה, כל מצות האב על ה'פן וכו' אחד אנשים ואחד נשים
16 חייבין. שואלת הגמרא, מאי כוננת המשנה כשאמרה כל מצות
17 האב על ה'פן, אילימא - אם נאמר שהפירוש הוא כל מצותא
18 דמיתייב אבא למיעבד לבריה - כל המצוות שהאב חייב לעשות
19 לבנו, וכגון למולו ולפדותו וכדומה, וכי נשים חייבות לעשות כן
20 לבניהן כפי שמסימת המשנה על דין זה, והתניא האב חייב כגנו
21 למולו ולפדותו, ומשמע אביו אין - חייב הוא בכך, אך אמו לא.
22 מבארת הגמרא, אמר רב יהודה הכי קאמר, כל מצות האב,
23 המוטלת על ה'פן לעשות לאביו, וכגון כיבוד ומורא, אחד אנשים
24 ואחד נשים חייבין.
25 תניא להא דתנו רבנן - שנינו בברייתא כדברים ששנינו במשנה,
26 נאמר בתורה (ויקרא יט ג) 'איש אמו ואביו תיראו, אין לי
27 במשמעות הפסוק אלא איש - שהאיש חייב במצוה זו, אולם שאף
28 האשה חייבת מנין. אבל פשהו אומר בסיום הפסוק 'תיראו' בלשון
29 רבים, הרי פאן נשים - אנו למדים מכאן שהמצוה נאמרה לשנים,
30 לאיש ולאשה. שואלת הברייתא, אם פן שאף האשה חייבת, מה

תלמוד לומר - מדוע נאמר איש. ומתרת, כיון שהאיש סיפק בידו
לעשות - ביכולתו לקיים את המצוה, לפיכך חייבה אותו התורה
בכל אופן, אולם אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים
עליה - כיון שהיא משועבדת לבעלה, לפיכך היא פטורה בעודה
נשואה. אבל אם אינה נשואה, היא חייבת כאיש. אמר רב אידי בר
אבין אמר רב, אם נתנשטה, שניהם שוים - האשה חייבת בכיבוד
אב ואם כאחיה.
הגמרא מביאה ברייתות העוסקות בגודל מעלת מצות כיבוד אב
ואם ומוראם. תנו רבנן, לגבי אב ואם נאמר (שמות כ יא) 'כבד את
אביך ואת אמך', וכן נאמר כלפי הקב"ה (משלי ג ט) 'כבד את ה'
מהונך'. בכך השווה התנ"ך ו-המקראו כבוד אב ואם לכבוד המקום
'הקב"ה', לומר שחשוב כיבוד אב ואם ככיבוד המקום. וכמו כן,
לגבי אב ואם נאמר (ויקרא יט ג) 'איש אמו ואביו תיראו', ונאמר כך
כלפי הקב"ה (דברים ו ג) 'את ה' אלהיך תירא ואתו תעבד', למדנו
שהשוה התנ"ך מוצאת אב ואם למוצאת המקום. וכן, לגבי אב ואם
נאמר (שמות כא יז) 'מקלל אביו ואמו מות יומת', ונאמר כלפי
הקב"ה (ויקרא טו ב) 'איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו', השווה
התנ"ך איסור פרשת אב ואם וכלומר קללתם) לברכת המקום. אבל
כאיסור הקאה האמור בפסוק (שמות כא טז) 'ומכא אביו ואמו מות
יומת', אע"פ שאיסור חמור הוא מכל מקום ודאי אי אפשר
להשוותם, כיון שלא שייך הכאה כלפי מעלה. וכן קדין - וכך
שורת הדין מחייבת, להקיש כבודם ומוראם של אב ואם לקב"ה,
שהרי שלשתן - הקב"ה, ואביו ואמו, שותפין בו - שותפים
ביצירתו של האדם.
תנו רבנן, שלשה שותפין הן באדם - ביצירתו של האדם, הקדוש
ברוך הוא ואביו ואמו. לפיכך, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו,
אמר הקדוש ברוך הוא, מעלה ו-מחשיב אני עליהם כאילו דרתי
ביניהם - בין האב והאם וכבודני.
תניא, רבי אומר, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שכן נוטה
בדעתו להיות מכבד את אמו יותר מאת אביו, מפני

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ד אלול ~

ספק במצות חלה

רק זכר למצווה מן התורה, להחמיר בה מספק. אך לכאורה הדברים עומדים בניגוד לדברי הרמב"ם לעיל (פ"ו ה"ז) "אפה מעט מעט (פחות משיעור החייב בחלה) וקיבץ הכל על לוח שאין לו תוך (בית קיבול) – הרי זה ספק, ואם חלה של דבריהם היא אינו חייב להפריש", ואם כן מפורש בדבריו שבספק האם חייבים להפריש יש להקל בחלה מדרבנן כדין 'ספיקא דרבנן לקולא'!

ויש לומר: כאשר הספק נובע מחיסרון ידיעת המציאות, כגון במקרה זה שאין ידוע האם גלגול העיסה היה לפני הגירות או אחריה – צריך להחמיר, אולם כאשר הספק הוא בדין, אפשר להקל כי יש לסמוך על הדעה שאין בזה איסור כלל (עטרת ראש, חלה פ"ג מ"ו).

ונמצא לפי זה, שאדם שאינו זוכר האם הפריש חלה או לא (ספק במציאות) – חייב להפריש מספק, ולדעת הש"ך יפריש ללא ברכה; אך בספק בדין, כגון במקרה שנחלקו הפוסקים האם יש בו חיוב חלה, אפשר להקל ואין צריך להפריש.

הלכות בכורים פרק ח, הלכה ט: גַּר שֶׁנִּתְּנָהּ וְהִיתָה לוֹ עֶסֶה – אִם נִתְּנָה לָהּ עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה, פְּטוּרָה; וְאִם מִשְׁנֵתָנִיךְ נִתְּנָה לָהּ, חַיִּבָּתָה. וְאִם סָפֵק – חַיִּבָּתָה בְּחֻלָּה, לְפִי שֶׁהוּא עוֹן מִיתָה.

המבואר בסיום ההלכה שבמקום ספק יש להחמיר, שיין לכאורה רק כאשר מצות חלה נוהגת מן התורה ולכן יש להחמיר בה כדין ספק של תורה, אולם בזמן הזה שהחיוב הוא מדרבנן, יש להקל כי 'ספיקא דרבנן לקולא'.

והש"ך (יו"ד סי' של סק"ח) תמה על הפוסקים האחרונים שהביאו דין זה גם בזמנינו, וכתב כי למעשה יש להפריש ללא ברכה.

אולם הרדב"ז (כאן) ביאר את דברי הרמב"ם: "ואם ספק חייבת בחלה, לפי שהוא עוון מיתה", והרי בכל איסור תורה יש להחמיר מספק ולא דווקא באיסור שיש בו חיוב מיתה? אלא כוונתו לבאר כי מאחר והאיסור מדאורייתא חמור שיש בו חיוב מיתה, החמירו חכמים אפילו בחלה בזמן הזה שהיא

~ יום שני כ"ה אלול ~

כהן שמכר בהמה – מתי מתנות הכהונה הן שלו?

והקשו אחרונים (ש"ך יו"ד סי' סא סק"ח, ט"ז שם): בהל' מעשר (פ"ו ה"ט) כתב הרמב"ם "כהן שמכר שדה לישראל ואמר לו על מנת שהמעשרות שלה – שלי לעולם, הרי הן שלו, כיון שאמר 'על מנת' נעשה כמי ששייר מקום המעשר". וזו סתירה לדבריו כאן, שכהן המוכר האומר 'על מנת' לא שייר לעצמו כלום!

ותירץ הש"ך:

ב'מתנות כהונה', כיון שמסר לקונה את הבהמה כולה, אין באמירתו 'על מנת' משמעות של שיור ואינו אלא לשון תנאי, אבל במכירת שדה, כיון שהקרקע עומדת עדיין בחזקת בעליה, יש לומר שבאמירתו 'על מנת' שהמעשרות שלי – נעשה כמי ששייר מקום המעשר."

וה'פליתי' (יו"ד שם סק"ח) הוסיף ביאור:

יש להסתפק האם משמעות הלשון 'על מנת' היא תנאי או שיור (בגמרא בבא בתרא (סג, א) משמע שהוא לשון של שיור, ואילו בחולין (קלד, א) משמע שהוא תנאי), ולכן הבהמה שנמכרה ונמסרה לקונה,

הלכות בכורים פרק ט, הלכה יא: הִתְּנָה עִמּוֹ הַכֹּהֵן שֶׁהוּא שִׁתָּהּ חוּץ מִן הַמִּתְּנֹת, הֲרִי הַמִּתְּנֹת לַכֹּהֵן; בֵּינָן שֶׁאִמְרָ לּוֹ 'חַיִּיךְ', הֲרִי שִׁיֵּר לוֹ הַכֹּהֵן חֶלֶק מִמִּתְּנֹת, וְלִפְיָכֶּהּ הֵן שְׁלוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: 'עַל מְנַת שֶׁהַמִּתְּנֹת שְׁלִי' – הֲרִי הַמִּתְּנֹת שֶׁל זֶה הַיִּשְׂרָאֵלִי, וְנוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שִׁירָצָה... שֶׁהָאִמְרָ 'עַל מְנַת', לֹא שִׁיֵּר לוֹ בְּעֶצְמָן שֶׁל מִתְּנֹת כָּלֹם

ה'כסף משנה' הביא את נוסחת הרמב"ם מכת"י: "התנה הכהן עמו שהוא מוכר הכל חוץ מן המתנות". כלומר, מדובר בכהן שמכר לו את הבהמה חוץ מן המתנות (וכפירוש רש"י חולין קלב, א ד"ה אם אמר), וכיון שבאמירת הכהן (המוכר) 'חֹוּץ מִן הַמִּתְּנֹת' שייר את המתנות לעצמו – פטור הקונה מן המתנות שהרי הן של הכהן. אבל אם אמר הכהן 'על מנת שהמתנות שלי' אין משמעו ששייר אותן לעצמו אלא מכר את כל הבהמה והוסיף תנאי שהמתנות תהיינה שלו בתורת 'מתנות כהונה', וכיון שאי אפשר להתנות על מה שכתוב בתורה, התנאי בטל ולכן 'נותנן לכל כהן שירצה'."

הקונה מוחזק בה וטוען שאמירת 'על מנת' לא היתה שיוור (וכתנאי הרי הוא בטל, ככל תנאי על מה שכתוב בתורה), והיות ש'המוציא מחבירו עליו הראיה', אין המתנות של הכהן. ואילו במכירת

הקונה מוחזק בה וטוען שאמירת 'על מנת' לא היתה שיוור (וכתנאי הרי הוא בטל, ככל תנאי על מה שכתוב בתורה), והיות ש'המוציא מחבירו עליו הראיה', אין המתנות של הכהן. ואילו במכירת

~ יום שלישי כ"ו אלול ~

עבודה בשביעית בשעת הגזירה

היא להנאת עצמם, אסור לעבור, ואם-כן איך הותר האיסור כאן?

ויש לומר:

מצב זה אינו מוגדר כשעת הגזירה כי המלך אינו כופה את עצם החרישה והזריעה אלא דורש את המס אלא שבפועל צריכים לחרוש ולזרוע בשביל כך, ואילו 'שעת הגזירה' היא כאשר הגזירה היא על עצם האיסור אז מותר לעבור על איסור כדי להינצל מסכנת נפשות.

ולפי זה יבואר המשך דברי הרמב"ם: "וכן מי שכפאו אנס לעשות בשביעית... הרי זה עושה". ולכאורה, מה נוסף בזה ומה ההבדל בין כפיה על ידי המלך לכפיה על ידי אדם אחר? אך לפי האמור מובן: בתחילת ההלכה מדובר כשהמלך אינו כופה על עצם המלאכה אלא על תשלום המס, ואם הכפיה היא על עצם המלאכה הרי זה אכן בגדר שעת הגזירה ואסור לעבור, ועל כך מוסיף הרמב"ם שאם הכפיה היא לא על ידי מלך מותר אף כשכופה על עצם העבודה ("לעשות בשביעית בחינם"), כי כפיה על ידי יחיד שאינו מלך אינה נחשבת שעת הגזירה (אור גדול סי' א טז, א).

הלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה יא: מְשַׁרְבוּ הָאֲנָסִין, וְהַפִּילוּ מִלְכֵי גוֹיִם עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מְזוֹנוֹת לְחִילוּתֵיהֶם – הַתִּירוּ לְזֶרַע לְהֶן בְּשָׁבִיעִית דְּבָרִים שְׁצָרִיכִין לְהֶן עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ בְּלִבָּד; וְכֵן מִי שְׁכָפָה אוֹתוֹ אָנֹס לַעֲשׂוֹת בְּשָׁבִיעִית בְּחֵנֶם, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ – הֲרִי זֶה עוֹשֶׂה.

וההיתר הוא משום פיקוח נפש, כי אם לא יחרשו ויזרעו לא יוכלו לפרוע את המס למלך ויהרגם (ירב"ו, ע"פ תוספות סנהדרין כו, א).

אך צריך ביאור: מבואר בגמרא (סנהדרין עד, א) שההיתר לעבור על איסורי תורה במקום פיקוח נפש הוא שלא בשעת הגזירה, אך בשעת הגזירה אפילו על עבירה קלה יהרג ואל יעבור, וכאן הרי מדובר בשעת הגזירה ואיך התירו לזרוע בשביעית?

ויש שהוכיחו מכך כי רק כאשר מטרת הגזירה היא להעביר על הדת צריך למסור את הנפש על כל עבירה, אך כשהגזירה היא להנאת עצמם, מותר לעבור (חידושי הר"ן סנהדרין שם).

אך לדעת הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ה ה"ג) גם כשמטרת הגזירה

~ יום רביעי כ"ז אלול ~

קדושת שביעית במאכל בהמה

מותר לרחוץ בו בשכר" (להלן ה"ב), והרי אין שורפים תבן וקש של שביעית?

מבאר הכסף משנה' בשני אופנים:

א. לכתחילה אכן לא שורפים, אך בדיעבד, אם הסיקו את המרחץ בתבן וקש, מותר לרחוץ בו. ב. גם לכתחילה מותר להסיק בהם את המרחץ כיון שצורך אדם הוא, כמו שהתירו לעשות ממאכל בהמה 'מלוגמא' לאדם (ומה שכתב הרמב"ם "מותר לרחוץ בו בשכר" – היינו, אפילו בשכר, להשמיענו שלא נאסר משום איסור סחורה, כי איסור סחורה הוא רק בדבר הראוי לאכילה).

ואם-כן למה אסור לאפות ולבשל בתנור שהסיקוהו בתבן וקש של שביעית (להלן ה"ב), והרי אפיה ובישול הם צורך אדם?

הלכות שמיטה ויובל פרק ה, הלכה יא: וְכֵן שְׂאִינוּ מִיּוֹחַד לְמֵאֵכֶל אָדָם, בְּגוֹז קוֹצִים וְדִרְדְּרִים הֲרָבִים – עוֹשִׂין מִהֶן מְלֻוּגְמָה לְאָדָם, אֲבָל לֹא לְבְהֵמָה.

קדושת שביעית נוהגת במאכל המיוחד לבהמה, ולכן אין עושים ממנו 'מלוגמא' (רפואה) לבהמה, אבל עושים ממנו 'מלוגמא' לאדם, כי מהפסוק "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" למדים "מה שהוא מיוחד לכם דהיינו למאכל אדם, יהיה לאכלה ולא למלוגמא, אבל מה שאינו מיוחד לכם (מאכל בהמה) יהיה בין לאכלה בין למלוגמא" (רע"ב שביעית פ"ח מ"א). ומטעם זה "אין שורפין תבן וקש של שביעית מפני שהוא

ראוי למאכל בהמה" (להלן ה"ט).

ואם-כן מדוע "מרחץ שהוסקה בתבן וקש של שביעית

ויש לבאר:

נראית לעין ולכן מותרת, אבל תנור שהסיקוהו לבישול ולאפיה, ההנאה מחום התנור נראית כי "שבח עצים ניכר בפת ובתבשיל, כי על ידי תבן וקש של שביעית הוכשר דבר זה לאכילה... כי מתחילה היה חי ועכשיו מבושל" ועל כן אסורה (מהר"י קורקוס).

א. במרחץ, גוף האדם נהנה מחמימות העצים והרי זה דומה למלוגמא, ואילו בהסקת התנור לאפיה ובישול אין גוף האדם נהנה מהעצים עצמם (רדב"ן).
ב. ההנאה כתוצאה מהסקת המרחץ אין בה ממש ואינה

~ יום חמישי כ"ח אלול ~

מותר להשכיר שדה לגוי בשביעית?

בשדה של גוי מותר לסייעו – אין כאן קושיה, כי אפשר לומר שהמשנה ("מחזיקין ידי עכו"ם") מדברת בשדה של גוי, אבל בשדה של ישראל שהושכר לגוי אסור לסייעו, אלא מכאן שההיתר לחזק ידי הגוי (מבלי לסייעו בעבודת השדה) נאמר בשדה של גוי, אבל בשדה שהושכר לגוי אסור אף לחזקו בדברים, כי בכך עובר הישראל ב'עשה' של שביית הארץ (וכלשון הרמב"ם בפרטי המצוות בראש הל' שמיטה שמצות העשה "ושבתה הארץ שבת לה" היינו "שתשבות הארץ ממלאכתה בשביעית")

וכתבו אחרונים (מנחת חינוך מצוה שטו. משיב דבר ח"ב סי' נו):
לא זו בלבד שבשדה של ישראל שהושכר לגוי אסור לסייעו ולחזקו בדברים, אלא אסור אף להשכיר לו שדה בשביעית. שהרי מבואר בגמרא (ע"ז טו, ב) כי כשם שמצווים אנו על שביית בהמתנו בשבת כך מצווים אנו על שביית ארצנו בשביעית, ואם כן אסור להשכיר לו שדה בשביעית כמו שאסור להשכיר לו בהמה בשבת. וכן מפורש ב'תוספות ר"ד' (ע"ז שם, הובא בביאור הגר"פ פרילא לסהמ"צ לרס"ג עשה סא) שאסור להשכיר שדה לגוי בשביעית, לומדים זאת מהפסוק 'שבת שבתן יהיה לארץ'.

הלכות שמיטה ויובל פרק ח, הלכה ח: מחזיקין ידי גוים בשביעית, בדברים בלבד – כגון שראוהו חורש או זורע, אומר לו: 'תתחזק/ או 'תצליח'... מפני שאינם מצוין על שביית הארץ. אבל לא יסעדנו ביד.
זו מסקנת הגמרא (גיטין סב, א) שאין לסייע לגויים בעבודת השדה בשביעית, אך מותר לעודדם ולומר להם 'תחזקנה ידיכם' (רש"י שם).

וב'קונטרס קדושת שביעית' (להגרא"מ שטיינברג, הביאו ה'תורת הארץ' פ"ו סק"ו) ביאר שמדובר בשדה של ישראל שהשכירה לגוי, ועל שדה זו נאמר (גיטין שם) "אין עודדין עם הנכרי בשביעית" ומותר רק לחזקו בדברים, אבל בשדה של גוי מותר אף לסייעו בעבודת השדה (וע"פ דעת ה'כסף משנה' שאין נוהגת קדושת שביעית בשדה של גוי).

אך לדעת ה'תורת הארץ' (שם) גם בשדה של גוי אסור לסייע בעבודת השדה, והוכיח כן מזה שעל הנאמר במשנה "מחזיקין ידי עכו"ם בשביעית" (ובתחילה סברה הגמרא שהכוונה לסיע בעבודת השדה) הקשו בגמרא (גיטין שם) והרי אמרו "אין עודדין עם הנכרי בשביעית"? ואם האיסור לסייע לגוי בעבודת השדה הוא רק בשדה של ישראל שהשכיר לגוי אבל

~ יום שישי כ"ט אלול ~

האם לוקים על מכירת הארץ לצמיתות?

כתוצאה ממעשה זה. והרי במכירת הקרקע עוברים על 'והארץ לא תמכר לצמיתות' (רדב"ן ז).

וכתב ה'כלי חמדה' (מסעי אות ד):

לדעת ה'פנים מאירות' (ח"א סי' לז), כאשר המעשה שנעשה באיסור נוגע לאדם אחר, שאינו עובר על האיסור, אין הוא בטל (כגון הנשבע שלא למכור חפץ ומכרו – המכר קיים, כי האיסור אינו חל על הקונה), אך במכירת הקרקע לצמיתות "שניהם עוברין בלא תעשה", ולכן המכר בטל.

והרמב"ן (בהשגות לסהמ"צ ל"ח רכז) ביאר בדעת הרמב"ם (וכן

הלכות שמיטה ויובל פרק יא, הלכה א: ארץ ישראל המתחלקת לשבטים – אינה נמכרת לצמיתות, שנאמר: "והארץ לא תמכר לצמיתות". ואם מכר לצמיתות, שניהם עוברין בלא תעשה; ואין מעשיהן מועילין, אלא תחזור השדה לבעליה פיובל.

המוכר קרקע בארץ ישראל לצמיתות, המכירה בטילה כי הלכה כרבא (תמורה ד, ב) ש"כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד – אי עביד לא מהני", היינו, שהעושה מעשה שאסור לעשותו מן התורה – אין המעשה מועיל ליצור חלות שהיתה נוצרת

וכתב ה'פנים יפות' (ויקרא כה, כג):

לדעת רבא, לוקה על האיסור שעשה אף שלא הועילו מעשיו, ואמנם זהו רק בדבר שעשיתו בטלה בגלל האיסור שעשה (וללא האיסור היו מעשיו מועילים), אך כאשר מעשיו בטלים מעצמם גם ללא האיסור – אינו לוקה (שהרי לא עשה איסור). ובמכירת הקרקע לצמיתות המכר בטל כי גזירת הכתוב היא 'והארץ לא תמוכר לצמיתות' ולכן אינו לוקה.

כתב ה'חינוך', מצוה שלט) כי אף שלא הועילו מעשיהם עוברים המוכר והקונה ב'לא תעשה' ולוקים עליו, כדעת רבא (תמורה ד, ב) שהעושה מעשה שהתורה אסרה, אף שלא הועילו מעשיו ('אי עבד לא מהני'). לוקה משום שעבר על ציווי התורה. וה'משנה למלך' השיג על זה: הרי הרמב"ם שכתב שהם עוברים ב'לא תעשה' לא הזכיר כלל שלוקים עליו. וכן במגנין הלאוין שלוקים עליהם שמנה הרמב"ם בהלכות סנהדרין (פ"ט) לא הזכיר לאו זה.

~ שבת קודש א' תשרי ~

העיסוק בתורת הבית

יש לבאר על פי המדרש (תנחומא צו, יב).

"אמר לו הקב"ה (ליחזקאל)... לך אמור להם ויתעסקו לקרות צורת הבית בתורה, ובשכר קריאתה שיתעסקו לקרות בה, אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקים בבנין הבית" ובעוד שמהפסוק "ציון היא דורש אין לה" אפשר ללמוד רק שיש צורך לעשות זכר למקדש, הרי מהפסוק "שאלו שלום ירושלים", לומדים על הצורך להתעסק בבנין הבית. ואכן המצוה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (תרומה כח, ח) היא לדורות. וכאשר אין אפשרות לבנותו בפועל, מצוה להתעסק בקריאתה של צורת הבית, ולימוד זה הוא מגדרי בנין הבית.

(לקוטי שיערות י"ז, עמ' 415)

הלכות בית הבחירה: "שאלו שלום ירושלים".

פתיחת הרמב"ם לספר 'עבודה', היא בפסוק "שאלו שלום ירושלים ישליו אויביך" (תהילים קכד), כי מפסוק זה נלמדת ההוראה שיש לעסוק בהלכות בית הבחירה ועבודת הבית אף בעת החורבן. וזהו שאמר דוד המלך "שאלו שלום ירושלים", כלומר, התעסקו בהלכות בית הבחירה, כי היא עיקרה ותכליתה של ירושלים. וכמו שכתבו התוס' (זבחים ט, ב, ד"ה האי) שירושלים לא נתקדשה אלא בשביל הבית, והוא מקור קדושתה (מקדש מלך, הר צבי א).

ומדוע לא הביא הרמב"ם את הפסוק "ציון היא דורש אין לה" (ירמיה ל, יז), שממנו לומדת הגמרא (סוכות מא, א) שיש לעסוק בעניני המקדש, "דורש אין לה – מכלל דבעי דרישה"?

המשך ביאור למס' קידושין ליום שישי עמ' א

18 הגמרא מספרת כיצד נהגו אמוראים עם זקנים גויים: רבי יוחנן הוה
19 קאי מקמי סבי דארמאי – היה עומד מלפני זקנים גויים, אמר, כפיה
20 הרפתקי עדו עליהו דהני – כמה מקרים וצרות עברו עליהם, וכמה
21 ניסים ראו בימיהם. רבא מיקם לא קאי – לעמוד לא היה עומד
22 מפניהם, אבל הידור עבד להו – הידור היה עושה להם. אפי' יהיב
23 דרא לסקי – אביי היה נותן יד לזקנים גויים כשאושרו היו עוברים לפניו
24 שישענו עליו בעוברים. רבא משרד שלוחיה – רבא היה שולח את
25 שליחיו לעשות כן, לתת להם יד שישענו, אבל הוא עצמו לא היה
26 עושה כן. רב נחמן משרד גוזאי – רב נחמן היה שולח את הסריסים
27 שהיו עומדים לפניו, שהם יעשו כן לזקנים, אבל הוא עצמו לא
28 עשה כן, כי אמר, אי לאו תורה כפיה נחמן בר אבא איבא בשוקא –
29 לולי התורה שלמדתי כמה 'נחמן בר אבא' כמוני היו בשוק, ולא
30 היתה לי חשיבות, ואם כן כל חשיבותי באה מפני התורה ואיני
31 יכול למחול עליה.
32 הגמרא מביאה דין נוסף בהלכות קימה לחכם: אמר רבי אייבו אמר
33 רבי ינאי,

1 ממשיכה לבאר את הברייתא. שנינו עוד בברייתא: רבי שמעון בן
2 אלעזר אומר, מנין לזמן שלא ימרח לעמוד מפניו, ואם יכול ללכת
3 בדרך אחרת ולא יצטרכו לעמוד מפניו עליו לעשות כן, תלמוד
4 לומר 'והדרת פני זקן ויראת מאלוקיך', סמך הכתוב 'זקן' ל'ויראת'
5 לומר שאף על הזקן לירא מה' היודע אם אכן הוצרך ללכת בדרך
6 זו. אמר אפי' נקמינן – מקובל בידינו, דאי מיקף החכם ומהלך
7 בדרך ארוכה כדי שלא יעמדו הציבור מפניו, הני – מאריך ימים.
8 אפי' היה מיקף, וכן רבי ירמיה היה מיקף רבינא הוה יתיב קמיה – היה
9 יושב לפניו ורבי ירמיה מדיפתיה, חלף תהוא נברא קמיה ולא מיכסי
10 רישא – עבר אדם אחד לפניו ולא כיסה את ראשו, אמר רבינא כפיה
11 קציה הא נברא – כמה חצוף אדם זה. אמר ליה רבי ירמיה דלמא
12 ממתא מתסיא יהוה דגסי גה רבנן – אולי מהעיר מתא מחסיא הוא
13 שהם רגילים עם החכמים וליבם גס בהם ומרגישים כאילו הם
14 מהם, ולכן אינם מכבדים אותם. שנינו עוד בברייתא: איסי בן יהודה
15 אומר, נאמר 'מפני שיבה תקום', ואפילו כל שיבה קמשמע שיש
16 לקום מפניו, ואפילו הוא זקן אשמאי, דהיינו רשע ועם הארץ. אמר
17 רבי יוחנן, הלכה פאיסי בן יהודה.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ד אלול ~

הלכות פבורים

פרק ששי

1) יבאר שהלוקח מן הנחתום חייב בחלה. וכמה מינים חייבים בחלה. לקט שכחה ופאה ותבואה שלא הביאה שלישי אם חייבין בחלה. חלות תודה ורקיקי נזיר ועיסת השותפין. והעושה עיסה מן הטבל. ודין עיסת כלבים. ועיסה שישראל וגוי שותפין בה. המערב קמח חטים ואורז, ועיסה עשירה. העושה עיסה לייבשה בחמה ולחם העשוי לכותח. וכמה שיעור העיסה החייבת בחלה. אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור. והכרות שנושכות זו בזו. קמח שלשו בסובין שלו. והעושה עיסה לחלקה בצק.

א. הלוקח מן הנחתום² - חייב בחלה. ומפריש מן החמה³ על הצוננת⁴ ומן הצוננת על החמה, אפילו מדפוסין⁵ הרבה.

2) שהוא חבר. 3) "הוא הלחם החם". 4) "הוא הלחם הקר". 5) מצורות רבות, שיש לחשוש שמא ישנם בין הכיכרות מחיטה ישנה, ואין מפרישין חלה מן החדש על הישן. וטעמו של דבר (שמפריש מן החמה על הצוננת), שאין זה מצוי שיאפה הנחתום מחיטה ישנה, אלא נוטל חיטה חדשה ואופה. ורק לגבי מעשר החמירו שאין מעשרין מן החמה על הצוננת אפילו בדפוס אחד, כיוון שמעשר שייך גם בקונה תבואה ופירות, ושם מצוי הדבר שיהיו בידו חדשים גם ישנים, שהרי קונה מבני אדם הרבה, ולכן לא חילקו והחמירו גם בלוקח מנחתום ואפילו בדפוס אחד, אבל בחלה שאינה שייכת אלא בלוקח מנחתום – לא חששו.

ב. אין חייבין בחלה אלא חמשה מיני תבואה בלבד, והם: החטין, והשעורים, והפסמין, ושבלת שועל, והשיפון; שנאמר: באכלכם מלחם הארץ⁶. ואין קרוי לחם אלא פת הנעשית מאלו. אכל העושה פת ארז או דתן וכיוצא בהן מן הקטניות - אינן חייבין בחלה כלל.

6) ירושלמי שם: "נאמר לחם בפסח (לחם עוני), ונאמר לחם בחלה, מה לחם שנאמר בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, אף לחם שנאמר בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ, ובדקו ומצאו שאין לך בא לידי מצה וחמץ אלא חמשה המינים בלבד, ושאר כל הדברים אינם באים לידי מצה וחמץ, אלא לידי סירחון".

ג. הלקט והשכחה והפאה וההפקר ותבואה שלא הביאה שלישי, אף על פי שהן פטורין מן התרומה⁷

- חייבין בחלה⁸. וכן מעשר ראשון שהקדימו בשבלים שנטלה תרומתו⁹, אף על פי שיש בו חלק תרומה גדולה¹⁰, ומעשר שני¹¹ והקדש שנטפו, ומותר העמר¹² ושתי הלחם ולחם הפנים¹³ פשיפדו כל אותן המותרות - הפל חייבין בחלה¹⁴.

7) וטעמו של דבר, "שנאמר: ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עימך. מה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצא הבקר שידך וידו שווין בו, היא לקט היא שכחה היא פאה היא הבקר". ותבואה שלא הביאה שלישי פטורה משום שאינה בכלל תבואה. ובאופן זה, שהפקיר לאחר נתינת המים בקמח, שאז דינה כשיבלים, חייב בחלה, אבל אם היה הגלגול בהפקר פטור גם מן החלה. 8) כיוון שבשעת גלגול לא היו הפקר. ותבואה אף שלא הביאה שלישי יכולה לבוא לידי חמץ ולכן חייבת בחלה. 9) תרומת מעשר. 10) שפטור הלוי מלהפרישה. 11) בירושלמי העמידו את המשנה במעשר שני שהקדימו בשיבלים. אבל זה אינו אלא להאומר: מעשר שני ממון הדיוט, שאם לא כן אין שום חידוש לדבריו שחייב בחלה, אבל לרבינו הפוסק: מעשר שני ממון גבוה הוא – אפילו אם לא הקדימן בשיבלים חידוש הוא שחייב בחלה אף שקודם לכן היה קדוש ופטור. והמדובר במעשר שני שהוא מחוץ לירושלים, שאילו הוא בירושלים חייב הוא בחלה אפילו אם לא נפדה. 12) כי היו קוצרים שלוש סאים והיו מנפים אותו עד שנשאר עשרון לעומר, והשאר הוא מותר העומר. ומותר זה היה נפדה ונאכל לכל אדם. 13) המדובר כשנטמאו עד שלא קדשו בכלי שרת שאז יש להם פדיון, כיוון שלא חלה עוד עליהם קדושת הגוף, ולוקחים אחרים תחתיהם ולפיכך קורא להם "מותר שתי הלחם ולחם הפנים". 14) כיוון שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה חולין. אבל ממעשרות – פטורים, כיוון שבשעת מירוח הייתה התבואה הקדש.

ד. עפה של מעשר שני¹⁵ בירושלים, ועפת שביעית¹⁶, וספק מדמע¹⁷ - חייבין בחלה. אכל המדמע¹⁸ - פטור מן החלה¹⁹.

15) אף על פי שרבינו פוסק כר' מאיר, שמעשר שני ממון גבוה הוא ולדבריו פטורה עיסת מעשר שני אפילו בירושלים, ואם כן מדוע חייב בחלה? ותירצו רבינו מנוח ומהר"י קורקוס כאן, שרבינו פוסק כר' חייא בסוכה לה. שאין צורך שיהיה ממון כדי שיהא חייב בחלה, אלא שיהא לו היתר אכילה בעיסה, ולכן בירושלים שמוותר לו לאכול מעשר שני, חייב בחלה, אף למאן דאמר ממון גבוה הוא. 16) וטעם הדבר, שדין עיסה זו כדין עיסה של הפקר. 17) כגון שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפלה, שאנו אומרים לתוך של תרומה נפלה והקופה של חולין מותרת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פטורה מחלה. (31) למדו כן ממה שנאמר: "עריסותיכם" – "עריסותיכם ולא של גוי", ואפילו עשאה ישראל.

ט. הַיּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁתְּפִין בְּעֶסָה, אִם הָיָה בְּחֶלֶק יִשְׂרָאֵל שְׁעוֹר עֶסָה הַחֵיבֶת בְּחֶלֶה - הָרִי 321ז חֵיבֶת בְּחֶלֶה.³³

(32) כלומר, כל העיסה כולה אף חלק הגוי, כיוון שיש לישראל בכל העיסה כולה. (33) אבל אם אין בחלקו של ישראל, שיעור עיסה, הרי היא פטורה מחלה.

י. עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁהִפְרִישׁ חֶלֶה³⁴, אֶפְלוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל³⁵ - אֵינָה חֶלֶה³⁶; אֶלָּא מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שְׂאִינוּ צְרִיף³⁷, וְתֹאכַל לֶזֶר³⁸. וְלָמָּה לֹא חִשְׁשָׁנוּ לָהּ³⁹ שְׂמָא עֶסָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא וְתֵלָה אוֹתָהּ בְּיַד עוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁴⁰ פְּדִי לְפִטְרָה⁴¹? שְׂאִם יִרְצָה יִשְׂרָאֵל - יִפְטֹר עֲצָמוֹ וַיַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל עֲסוֹת פְּחוֹת מִשְׁעוֹר חֶלֶה⁴².

(34) מעיסה שברשותו. (35) שישראל חייב בה בחלה מן התורה, כשכל ישראל שם. (36) שהרי עיסתו פטורה. (37) כלומר, שהוא פטור מחלה. וכל זה כדי שלא יחשוד באלו שאכלו את חלתו, שהם מזלזלים בקדשים. (38) ואף על פי שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המצוות, כיוון שגלגול העיסה שהוא שעת החיוב, היה ברשותו, לא חל חיוב חלה. וכן הוא לענין תרומות ומעשרות, שמירוח של גוי פוטר מתרומות ומעשרות... (39) לעיסה. (40) כלומר, נתנה לו ללוש אותה. (41) כלומר, וישראל זה אינו יודע הלכות חלה וחושב שהעיסה פטורה באופן זה, אבל האמת היא שאינה פטורה, שכשם שעיסת גוי פטורה אפילו כשלושה ישראל, כיוון שהיא עיסה של גוי, כמו כן עיסת ישראל חייבת אפילו לשה גוי. (42) ואף על פי שאסור לעשות כן, כדלהלן בהלכה טו – כיוון שאין הישראל יודע הלכות חלה, כנ"ל, אף דין זה אינו יודע. [וייתכן עוד כי כשם שאסור להפקיע מן החלה על ידי עשייה פחות מכשיעור, כן אסור להפקיעה מן החלה (=כפי טעותו) על ידי מסירה לגוין].

יא. הַמְּעַרֵב קָמַח חֲטִיף⁴³ וְקָמַח אֲרִזִּי⁴⁴ וַעֲשֶׂה מֵהֶן עֶסָה: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דְּגָן⁴⁵ - חֵיבֶת בְּחֶלֶה⁴⁶, וְאִם לֹאוּ - פְּטוּרָה. אֶפְלוּ הָיָה הַשְּׂאֹר חֲטִים⁴⁷ לְתוֹךְ עֲסַת אֲרִזִּי⁴⁸: אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דְּגָן - חֵיבֶת בְּחֶלֶה⁴⁹, וְאִם לֹאוּ - פְּטוּרָה.

(43) שהם מחמשת מיני דגן החייבים בחלה. (44) שאינו מחמשת המינים. (45) כלומר, טעם חטים. (46) אף על פי שיש בעיסה רוב אורז, ואף על פי שאין בחיטים לבד כדי שיעור עיסה החייבת בחלה – שהחיטים גוררות את האורז ומהפכות אותו לדגן. ולכן תפסה המשנה "חיטים ואורז" דווקא, שכן דרכן של החיטים, שהן גוררות אחריהן את האורז. (47) שעדיין לא הורמה ממנה חלה. (48) כלומר, נטל שאור מעיסת חיטים ונתן לתוך עיסת אורז. (49) ואין השאור מתבטל בעיסת האורז, כיוון שמין בשאינו מינו בנותן טעם.

החייבת היא בחלה. (18) והיינו כשנפלה סאה של תרומה לפחות ממאה חולין שכולם נאסרו. ואף על פי שדימוע זה אינו אוסר אלא מדרבנן, מפקיע הוא מחיוב חלה, שהרי גם חלה אינה אלא מדרבנן בזמן הזה. (19) שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר נתרמה.

ה. חֲלוֹת תוֹדָה וְרִקְיָי נְזִיר²⁰: עֲשָׂאן לְעֲצָמוֹ - פְּטוּרִין מִן הַחֶלֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קֹדֶשׁ²¹; לְמַכְרֵן בְּשׂוֹק לְגִזְיָיִם וְלְמַקְרִיבֵי תוֹדָה - חֲטִיבִין בְּחֶלֶה, לְפִי שְׁבִדְעוֹתָו, שְׂאִם לֹא תִמְכֹּר - יֹאכְלֶנָּה.

(20) בתורה תפסו לשון "חלות" כיוון שישנם שני מיני חלות (=בלולות בשמן וסולת רבוכה), אבל בנוזר אין אלא מין אחד של חלות ולכן תפסו לשון "רקיקין". (21) אף על פי שאין החלות מתקדשות קדושת הגוף, אלא בשעת שחיטת הקרבן – קדושת דמים יש בהן מיד.

ו. עֲסַת הַשֶּׁתִּפִּינִין²² וְהַעוֹשֶׂה עֶסָה לְרִבִּים²³ - חֵיבֶת בְּחֶלֶה²⁴.

(22) והחידוש בזה שאף על פי שאין לכל אחד ואחד מהשותפים שיעור עיסה – חייבת בחלה. והמדובר כשלא היה בדעתם לחלקה עד לאחר אפייה, שאם היה בדעתם לחלקה בצק, הרי זו פטורה מן החלה. (23) כלומר, נתן רשות לרבים לאכול מן העיסה שלו, אבל אינו מפקירה. (24) שאין זה כמפקיר עיסה ומגלגלה להפקר שהיא פטורה מחלה, – שהרי לא הפקירה.

ז. הַעוֹשֶׂה עֶסָה מִן הַטְּבֵל²⁵, בֵּין שֶׁהִקְדִּים חֶלֶה לְתְרוּמָה בֵּין שֶׁהִקְדִּים תְרוּמָה לְחֶלֶה²⁶ - מֵה שֶׁעֲשֶׂה עֲשׂוֹי²⁷. וְאִם הִפְרִישׁ הַחֶלֶה תְרוּמָה - לֹא תֹאכַל עַד שְׂיֻצִיא עֲלֶיהָ תְרוּמָה וְתְרוּמַת מַעֲשֶׂר; וְאִם הִפְרִישׁ תְרוּמָה תְרוּמָה - לֹא תֹאכַל עַד שְׂיֻצִיא עֲלֶיהָ חֶלֶה.

(25) כלומר, מחיטים שעדיין לא הוציאו מהן תרומות ומעשרות. (26) [לא דיברו אלא על תרומה וחלה, שבוזה השמיעונו שאף על פי שמדומע פטור מן החלה – אין התרומה פטורה מן החלה, כיוון שבשעת גלגול לא הייתה תרומה, ונתחייבה בחלה, ושוב לא פקע, אבל במעשר שני אין שום חידוש, שהרי מעשר שני בירושלים חייב בחלה]. (27) כלומר: אף על פי שצריך להקדים תרומה, שכבר נתחייב בה מקודם, לחלה, שמתחייב בה זה עתה בשעת גלגול, בכל זאת הפרשתו הפרשה.

ח. הַעוֹשֶׂה²⁸ עֶסָה לְהֹאכִיל הַפֶּת שֶׁלָּהּ²⁹ לְבִהְמָה אוֹ לְחִיָּה - פְּטוּרָה. עֲסַת הַקְּלָבִים, בְּזִמְן שֶׁהָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה - חֵיבֶת בְּחֶלֶה³⁰. עֲסַת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - פְּטוּרָה³¹.

(28) בספרי זוטא לפרשת שלח: "עריסותיכם, שלכם חייבת, של חיה אינה חייבת". (29) אפילו אם הפת נאפתה כדרך שאופים לבני אדם. (30) אבל אם אין הרועים אוכלים ממנה, אף על פי שעשאוה גלוסקין, כלומר, עוגה יפה –

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פת⁷² והשלימה לעשות מעשה חמה, וכן קלי שלשו
לאפותו פת - חיבין בחלה.

67) עשה אותה עיסה עבה. 68) התחיל ללוש אותה.
69) שאז היא פטורה מחלה. 70) [כנראה שכן פירש רבינו
מה שאמרו במשנה שם: "תחילתה סופגנין וסופה עיסה וכו'
חיבת". היינו שבתחילת הלישה חשב לעשותה סופגנין
ובסוף הלישה חשב לעשותה עיסה, חיבת, אף על פי
שלמעשה לא עשאה פת]. 71) והרי זו "עיסה שתחילתה
סופגנין וסופה עיסה", שחיבת. אבל אם בסוף עשאה
מעשה חמה הרי היא עיסה שתחילתה סופגנין וסופה
סופגנין, שפטורה. אבל לדעת רבינו תם שם, לא במחשבה
הדבר תלוי, אלא מעשה העיסה מחייב, ולפיכך אם עשה
עיסה, אפילו חשב על דעת לעשותה סופגנין, ועשאה
סופגנין - חיבת, כיוון שעשאה עיסה בתחילה, והרי זה
"תחילתה עיסה וסופה סופגנין". ורק אם לא לש אותה
כעיסה, אלא כסופגנין, שבלילתם רכה, ולבסוף אפה אותם
כסופגנין, אז הם פטורים. 72) זהו "תחילתה עיסה וסופה
סופגנין", שחיבת.

יד. לחם העשוי לכותח⁷³ - מעשיה מוכיחין עליה:
עשאה כעכין⁷⁴ - חיבת בחלה⁷⁵; עשאה פלמודין⁷⁶
- פטורה מן החלה⁷⁷.

73) הוא תערובת של נסיובי דחלב (=השייריים שבחלב
לאחר עשיית החמאה) ופירורי לחם. ואופה אותו על מנת
לשוחקו ולעשות ממנו כותח. 74) עוגות דקות.
75) שגילה דעתו בזה שעשאה לחם ולא לכותח.
76) כלומר, שחיבר חתיכות בצק קצתן אל קצתן, ובוזה נראה
שהוא רוצה להפרידם לאחר מכן ולשוחקן. 77) שאינה
נקראת לחם.

טו. כמה שיעור העסה שחיבת בחלה? מלא העמר⁷⁸
קמת. בין מאחד מחמשה מינים בין מחמשתן -
כלם⁷⁹ מצטרפין לשיעור. וכמה הוא שיעור העמר?
שני קבין פחות חמש⁸⁰. והקב - ארבעה לגין, והלג
- ארבע רביעיות, והרביעית - ארבעים על ארבעים
ברום ארבעים וחצי ארבע וחמש ארבעים⁸¹, וכל
הארבעות הם רחב גודל של יד⁸². נמצאת למד,
שהמדה שיש בה עשר ארבעות על עשר ארבעות
ברום שלש ארבעות ותשיע ארבע בקרוב⁸³ - הוא
העמר. וכן מדה שיש בה שבע ארבעות פחות שני
תשיעי ארבע על שבע ארבעות פחות שני תשיעי
ארבע ברום שבע ארבעות פחות שני תשיעי ארבע
- היא מדת העמר⁸⁴. ושתי המדות כאחד הם
עולים⁸⁵. וכמה מכילה מדה זו? כמו ארבעים ושלש
ביצים בינוניות וחמש ביצה⁸⁶. והם משקל ששה
ושמונים סלעים ושני שלישי סלע מקמח החטים
שכמצרים, שהם משקל חמש מאות ועשרים⁸⁷ וזו
מזוזי מצרים בזמן הזה. ומדה שמכילה כמשקל

יב. עסה⁵⁰ שגלושה ביין או שמן או דבש⁵¹ או מים
רותחים⁵², או שנתן לתוכה תבלין⁵³, או הרתיח
המים והשליף הקמח לתוכו ולשו, אם אפאה⁵⁴ -
בין בתנור⁵⁵, בין בקרקע⁵⁶, בין על המחבת
והמרחשת, בין שהדביק את הבצק במחבת
ובמרחשת ואחר כך הרתיח⁵⁷ באש מלמטה⁵⁸ עד
שנאפת הפת, בין שהרתיחה ואחר כך הדביק
הבצק⁵⁹ - כל אלו חיבין בחלה. אבל העושה עסה
ליבשה בחמה⁶⁰ בלבד, או לבלשה בקדרה⁶¹ - הרי
היא פטורה מן החלה; שאין מעשה חמה להם. בין
שלשה במים, בין שלשה בשאר משקין⁶². וכן קלי⁶³
שלשין אותו במים או בדבש⁶⁴ ואוכלין אותו בלא
אפיה⁶⁵ - פטור. שאין חיבת אלא עסה שסופה
להאפות להם למאכל אדם⁶⁶.

50) "עיסה שנילושה במי פירות (כלומר, בכל המשקין חוץ
משבעת המשקין שהן: יין דבש שמן חלב טל וכו' מים)
חיבת בחלה". 51) דבש דבורים שהוא משבעת המשקים,
אבל דבש תמרים אינו אלא מי פירות ואינו מחייב.
52) כלומר, שפך המים לקמח ולשו. 53) בברכות מב.
אמרו שפת הבאה בכסנין (כלומר, שנתנו לתוכה תבלין)
מבוך עליה המוציא אם קבע סעודתו עליה. הרי שפת זו
לחם היא, וחיבת בחלה. וסופגנין ודובשנין, שפירשם רבינו
שם שהם הנילושים בדבש או בתבלין, ופטורים מן החלה,
אינם עניין לכאן, שאלו שבמשנה "אופים אותם במינים
משונים ממיני האפיה". כמו שהוסיף שם רבינו בפירושו,
ואילו העיסה שבדברי רבינו היא הנאפית כדרך הלחם.
54) אבל בלא אפיה פטור מחלה. 55) כדרך שאופים
לחם. 56) בברכות לו: "כי אתא רבין אמר ר' יוחנן,
טרונקין חיבין בחלה. מאי טרונקין אמר אביי כובא
דארעא" (שעושין חפירה בקרקע ואופים בה). 57) כלומר,
לא כדרך שאופים בתנור שמרתיחים ולאחר מכן מדביקים
הבצק. 58) ואם האש מהלכת אף מן הצד כמו בתנור -
אף ריש לקיש מודה שחיבת בחלה. 59) שאף ריש
לקיש מודה בזה. 60) שגם ר' יוחנן מודה בזה, שפטור
מחלה. 61) ולא לאפות אותה. 62) ירושלמי חלה שם
הלכה ג: "רבי שמעון בן לקיש אמר, כל שהאור מהלך
תחתיו (כלומר, נאפה במחבת), אינו חיבת בחלה וכו' אמר
ליה ר' יוחנן, ובלבד על ידי משקה (כלומר, שמבשל את
העיסה ואינו אופה אותה)". 63) בירושלמי שם סוף הלכה
ד: "קמח קלי שעשאו בצק חיבת בחלה. רבי יוסי בשם רבי
יוחנן, והוא שאפייין", כלומר, על דעת לאפותו פת.
64) שהם משבעת המשקים שהם חיבור לחלה. אבל אם לש
במי פירות פטור מחלה אפילו אם אפה. 65) כלומר, לש
על דעת כן, שלא יאפהו לחם. 66) כלומר, לש על דעת
כן, אף על פי שלמעשה לא אפה אותה.

יג. עסה שלשה⁶⁷ תחלה⁶⁸ לעשותה מעשה חמה⁶⁹
והשלימה⁷⁰ לעשות פת⁷¹, או שהתחיל בה לאפותה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עיסה. והנה בתוספתא טהרות פרק א הלכה ב אמרו: "ואיזהו הנשון, התולש ממנו כל שהוא". כלומר, אי אפשר שיפרידם מבלי שיתלוש קצת מן השני. (96) ואף על פי שבשעת גלגול העיסה, שהיא שעת חיוב חלה, הייתה העיסה פטורה, חייבת בחלה, שאין הולכים אחר שעת הגלגול אלא כשיש בעיסה שיעור חלה. ואף על פי כן היא פטורה, מסיבה צדדית, כגון שעשאה לייבשה בחמה וכיוצא בזה. אבל כשאין בעיסה שיעור חלה, הרי לא באה לכלל חיוב כלל, ולא שייך לומר שנפטרה, ולכן כשנשכה בעיסה אחרת אפילו לאחר גלגול, נתחייבה עכשיו בחלה. (97) פחות מכשיעור חלה. (98) שם: תוך כלי בעינן והא ליכא, או דילמא אוויר כלי בעינן והא איכא. (99) כמו בזמן הזה. (100) שספק דרבנן - לקולא.

יח. קמח שלא רקדו אלא לשו בסבין שלו, הואיל ויש בכל הקמח עמור¹⁰¹ - חיב בחלה. אבל אם נטל המרסן¹⁰² מן הקמח וחזר והשלים שיעור העסה במרסן שהחזירו לקמח - אינו חיב בחלה¹⁰³.

(101) שהוא שיעור חלה. (102) צריך עיון, אם דווקא במורסן שהחזירו פטור מחלה אבל בסובין שהם דקים - חיב, או לאו דווקא. (103) "לפי שהמורסן אינו חיב בחלה". ובירושלמי שם הלכה ג "אמר רבי יוחנן, דרך עיסה שנו (בתורה) כאן, וכאן מכיוון שניטל מורסן וחזר לתוכן אין זה דרך עיסה".

יט. נחתום שעשה עסה¹⁰⁴ לעשותה שאור¹⁰⁵ לחלקה¹⁰⁶ - חיבת בחלה; שאם לא תמכר, יעשה פת¹⁰⁷. אבל העושה¹⁰⁸ עסה לחלקה בצק¹⁰⁹ - פטורה¹¹⁰.

(104) שיש בה שיעור חלה. (105) כלומר, אפילו דעתו לשאור ולא לבצק, שאינו חפץ לאפותה. (106) ואפילו אם לא יאה בכל אחד מחלקי השאור כשיעור חלה. (107) והרי זה כאילו גלגלה לשם כך. (108) כלומר, מי שאינו נחתום. (109) לכמה אנשים, באופן שבכל חלק וחלק לא יהיה שיעור חלה. (110) ואין חוששין שמא יימלך לעשות אותה עיסה אחת.

כ. נשים שנתנו קמח לנחתום לעשות להם שאור, אם אין בשל אחת מהן¹¹¹ פשעור, אף על פי שיש בכללן פשעור - פטורה¹¹².

(111) כלומר, אף באחת מהן. (112) שהרי הוא כעושה עיסה על מנת לחלקה. ולולא זאת הייתה הלישה מחייבת בחלה, אף על פי שערבה שלא מדעת הבעלים, שהרי "הגומר פירותיו של חברו שלא מדעתו וכו' הרי אלו טבלו למעשר".

פרק שביעי

(1) יבאר שתי עיסות שיש בשתייהן חיוב חלה ולא באחת מהן, אם מצטרפות. עיסת מין אחד אם מצטרפת עם מין אחר, או חדש עם ישן. עיסה פחותה מכשיעור מכאן ועיסה

הזה מקמח החטים הזה - פה מודדין לחלה בכל מקום.

(78) למדו כן ממה שנאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרימו", היינו כדי עיסת מדבר, שהיא עומר לגולגולת. והעומר עשירית האיפה. (79) המדובר כשנלושו יחד, אבל על ידי נשיכה לחוד, אין כולם מצטרפים. (80) שהרי האיפה היא שלוש סאים שהן שמונה עשר קבים, ועשירית מזה היא 1,8. כלומר קב ושמונה עשיריות, שהן ארבע חמישיות. (81) שהן בסך הכל 10,8 אצבעות מעוקבות. (82) שהרי במנחות לט: אמרו: תנא, אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל האדם. (83) כלומר, מעט פחות, שהרי נפח העומר הוא: 309,44 אצבעות מעוקבות. ואילו מדה זו: 311,1. (84) בערך. שהרי מדה זו: 310,11. (85) בערך, כנ"ל. (86) שהרי האיפה - 3 סאים, הסאה - 6 קבים, הקב - 4 לוגים והלוג - 6 ביצים, הרי בכל איפה 432 ביצים, והעומר, שהוא שיעור חלה, הוא עשירית האפה - 43,2 ביצים. (87) הם חמש מאות ועשרים דרהם. ולפי המדה שלנו הם בערך: 1.728 קילו גרם, שהם 7.2 אוקיה. וראה בספר "שיעורי תורה" להרב חיים נאה עמודים קע-קעג.

טז. אסור לאדם לעשות עסתו פחות פחות מפשעור, כדי לפטרה מן החלה⁸⁸. והמפריש חלה מעסה שהיא פחותה מפשעור - לא עשה פלוג⁸⁹, והרי היא⁹⁰ חלין פשהיתה. עשה עסה פחותה מפשעור ואפאה ונתן הפת לסל, וחזר ואפה פת אחרת ונתן לסל, אם נתקבץ בסל שיעור חלה - הסל מצרפן לחלה⁹¹, ומפריש החלה מן הפת. שנאמר: והיה באכלכם מלחם הארץ - מלמד, שהוא מפריש מן האפוי. ואין התנור⁹² מצרפן לחלה⁹³.

(88) כלומר, יש לו כדי שיעור חלה, והוא רוצה לפטור עצמו, אבל אם אינו עושה כן כדי להפקיע חיוב חלה, אלא שאין לו אלא עיסה קטנה, פשוט הוא שמוותר. (89) שאם הוסיף אחר כך וצירף כשיעור חלה, אינו נפטר בהפרשה ראשונה, וחייב להפריש חלה מחדש. (90) החלה שהפריש. (91) אף על פי שלא נשכו זה בזה (כלומר, לא נדבקו) בעודם בעיסה. (92) בפסחים שם, חולקים רבי אליעזר ורבי יהושע, שלדעת ר' אליעזר, הסל מצרפן, ולדעת ר' יהושע, התנור מצרפן. (93) וטעמו של דבר, שבתנור עדיין אינו קרוי "לחם", ומכלל "עריסותיכם" כבר יצא, ואינו מצרף אפילו אם נשכות זו בזו.

יז. היו הפירות⁹⁴ נושכות זו בזו⁹⁵ ונתקבץ מן הפל שיעור חלה - חיבין בחלה⁹⁶ אף על פי שאינן פסל. אפה מעט מעט⁹⁷ וקבץ הפל על לוח שאין לו תוף - הרי זה ספק⁹⁸. ואם חלה של דבריהם⁹⁹ היא - אינו חיב להפריש עד שיערף אותה פלי שיש לו תוף¹⁰⁰.

(94) שאין בכל אחד מהם לבד, שיעור חלה. (95) בעודן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חיתין", ראה להלן פ"ח הלכה ד. (22) משנה שם, כרבי יוחנן בן נורי. ויתכן שלא נחלק תנא-קמא על רבי יוחנן בן נורי בענין זה (כסף-משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סימן שכד אות י). (23) שהכוסמין הם גם מין חטים וגם מין שעורים.

ד. עַסַּת חֲדָשׁ²⁴ - אֵינָה מִצְטָרֶפֶת²⁵ לְשֵׁל יִשְׁוֹן²⁶, אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן מִמִּין אֶחָד; כְּדִי שְׁלֵא יֵאמְרוּ²⁷: תּוֹרְמִין²⁸ מִן הַחֲדָשׁ עַל הַיִּשְׁוֹן²⁹. וְלֹא יִתְרֹם³⁰ מֵאֲמִצֵּעַ שְׁתִּיהֵן³¹, אֶלֶּא יִבְיֵא³² עֶסֶה אַחֲרַת חֲדָשׁ אוּ יִשְׁוֹן וְיִצְטָרֶף לָהֶם לְהַשְׁלִים הַשְּׁעוּר³³. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים³⁴? בְּעֶסֶה שְׁנֹגְעָה³⁵ בְּעֶסֶה אַחֲרַת; אֲכַל הַבּוֹלֵל קִמַּח חֲמִשָּׁת הַמִּינִין וְעוֹשֶׂה מֵהֶם עֶסֶה אַחַת - הֲרִי חֲמִשָּׁתָן מִצְטָרְפִין לְשְׁעוּר עֶסֶת חֲלָה, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ³⁶.

(24) מתבואה של שנה זו. (25) שם משנה ד: "קב חדש וקב ישן שנשכו זה בזה, רבי ישמעאל אומר יטול מן האמצע (ממקום שנשוכים זה את זה, ונמצא מפריש משתיהן - רע"ב), וחכמים אוסרים". אבל להפריש מזה על זה, לדברי שניהם, אי אפשר. (26) מתבואה של השנה הקודמת. (27) ירושלמי שם. (28) תרומה גדולה. (29) והלא דין הוא שאין תורמין מזה על זה, ראה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה יא. (30) כחכמים הנ"ל, ולא כרבי ישמעאל. (31) שגם באופן זה יש חשש, שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן. (32) כלומר, כיון שמן התורה נתחייבה עיסה זו (של חדש וישן) בחלה, אין להפרידה ולעשותה שתי עיסות. (33) כלומר, אם יביא עיסת חדש, נצא שחדש וחדש מכאן, וישן באמצע, והוא מצרפם, וכן להיפך, כדלהלן בסוף ה"ו. וכשהוא מפריש, מפריש על כל העיסה, כיון שבאופן כזה, אין חשש שמא יאמרו: תורמין מן החדש על הישן, שבני אדם רואים שצירף עיסה נוספת, וחושבים שאינו מתקן אלא מחדש על חדש ומישן על ישן. ועיין ברדב"ז. (34) שאין חטים מצטרפים אלא עם הכוסמין בלבד (הלכה הקודמת). (35) ונשכה, כנ"ל. ירושלמי חלה פ"א הלכה א. (36) למעלה בפ"ו ראש הלכה טו. ומוזה שכתבו רבינו כאן, ולא בסוף הלכה הקודמת, נראה שאפילו עיסת חדש ועיסת ישן, מצטרפות, אם נילושו יחד. ועיין ר"י קורקוס ו"משנה ראשונה" שם.

ה. עֶסֶה³⁷ שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכְּשְׁעוּר מְכַאֵן³⁸, וְעֶסֶה פְּחוּתָה מִכְּשְׁעוּר מְכַאֵן, וְעֶסֶה שְׁאֵינָה חֵיבַת בְּחִלָּה בְּאֲמִצֵּעַ, כְּגוֹן עֶסֶת אֲרֻז³⁹ אוּ עֶסֶת תְּרוּמָה⁴⁰ אוּ מְדַמְעָה⁴¹ אוּ עֶסֶת עוֹבֵד פּוֹכְבִים⁴², אֶף עַל פִּי שְׁנוֹגְעוֹת⁴³ זוּ בְּזוּ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהֲרִי דְבָר הַפְּטוּר מִן הַחֲלָה מְבַדִּיל בְּאֲמִצֵּעַ⁴⁴.

(37) חלה פ"ד משנה ג. (38) ושתייהן ממין אחד. (39) שאינה חייבת בחלה, ראה למעלה בפ"ו הלכה ב. (40) כלומר, עיסה העשויה מקמח של תרומה. והתרומה פטורה מן החלה משום שנאמר: תרימו תרומה, ולא שכבר

פחותה מכשיעור מכאן ואחרת באמצע. שני גויים שעשו עיסה כשיעור וחלקה ואח"כ נתגיירו. הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה. עיסה הטבולה לחלה. ואם היא כחולטין לעניין טומאה.

א. שְׁתֵּי עֶסוֹת² שֵׁישׁ בְּשִׁתְיָהן³ שְׁעוּר הַחֵיב בְּחִלָּה⁴, וְאֵין בְּאַחַת מֵהֶן בְּשְׁעוּר, וְנִגְעוּ זוּ בְּזוּ וְנִשְׁכּוּ זוּ אֶת זוּ: אִם הָיוּ שְׁלֵשׁ שָׁנִים, אֶפְלוּ הֵן מִמִּין אֶחָד⁶ - פְּטוּרִין מִן הַחֲלָה; שְׁשֶׁתִּים⁷ שָׁנִים מִקְפִּידִין. וְאִם יָדוּעַ שְׁאֵינָן מִקְפִּידִין עַל עֵרוּב הָעֶסוֹת - הֲרִי אֵלוּ מִצְטָרְפוֹת⁸.

(2) חלה פ"ד משנה א. (3) ביחד. (4) ראה למעלה בפ"ו הלכה טו. (5) שבאופן זה אם היו של אדם אחד, מצטרפות (שם הלכה יז). (6) ראה להלן הלכה ג. (7) ירושלמי שם. (8) שם: שתי נשים שאינן מקפידות, עשו אותן כאשה אחת. וראה להלן.

ב. הָיוּ שְׁתִּיהֵן⁹ שְׁלֵשׁ אִישׁ אֶחָד: אִם הָיוּ מִמִּין אֶחָד¹⁰ - מִצְטָרְפִין¹¹ וְחֵיבוֹת בְּחִלָּה, וְאִם מִשְׁנֵי מִינִין הָיוּ - אֵין מִצְטָרְפִין; שְׁשֶׁתִּים¹² אֶחָד אֵינוֹ מִקְפִּידִין. וְאִם הָיָה מִקְפִּידִין¹⁴ שְׁלֵא תִגַּע עֶסֶה זוּ בְּזוּ וְלֹא תִתְעַרֵּב עִמָּה, אֶפְלוּ הָיוּ מִמִּין אֶחָד - אֵין מִצְטָרְפוֹת¹⁵.

(9) משנה שם. (10) ראה בהלכה הסמוכה. (11) והמדובר כשאין בדעתו לחלק העיסה לכמה בני אדם, ראה למעלה שם הלכה יט. (12) ירושלמי שם. (13) כלומר, ולכן מצטרפות העיסות אם היו ממין אחד. (14) כלומר, ידוע שהוא מקפיד. (15) שם: אשה אחת שהיא מקפדת, עשו אותה כשתי נשים.

ג. וְכִיצַד מִצְטָרְפוֹת¹⁶ אִם הָיוּ שְׁלֵשׁ אֶחָד¹⁷ מִמִּין אֶחָד? עֶסֶת הַחֲטִים שְׁנֹגְעָה¹⁸ בְּעֶסֶת הַכֶּסְמִין - מִצְטָרְפוֹת¹⁹; נִגְעָה בְּשֶׁאֵר הַמִּינִין - אֵין מִצְטָרְפוֹת²⁰. וְכֵן עֶסֶת שְׁעוּרִין שְׁנֹגְעָה בְּעֶסֶת הַכֶּסְמִין²¹ אוּ שְׁבִלַת שׁוּעַל אוּ שִׁיפוֹן, וְכֵן עֶסֶת כֶּסְמִין²² וְשֵׁל שְׁבִלַת שׁוּעַל וְשֵׁל שִׁיפוֹן שְׁנֹגְעָה כָּל אַחַת מִשְׁלִשְׁתָּן בְּחִבְרָתָה - הֲרִי אֵלוּ מִצְטָרְפוֹת²³.

(16) שם, משנה ב. (17) ראה למעלה בהלכה א. (18) כלומר, נגעה ונשכה, כנ"ל שם. (19) אף-על-פי שלענין כלאים אינם מין אחד (ראה בפ"ג מהלכות כלאים הלכה ג) - כאן לענין חלה, הם מין אחד, לפי שהעיסות שלהם דומות (עיין ר"ש ורע"ב בכלאים פ"א משנה א). ולא גזרו חכמים שמא יבואו לתרום מזה על זה, ובאמת אין תורמין מזה על זה, כיון שהם כלאים זה בזה, ראה בהלכות כלאים שם, ובפ"ה מהלכות תרומות הלכה ג - שהכל יודעים שאין תורמין ממין על שאינו מינו (ירושלמי חלה פ"ד הלכה ב). וראה בהלכה הסמוכה, לענין ישן וחדש. (20) וכל זה אינו אלא בנושכות זו את זו, אבל הבולל קמח ועושה עיסה - כל חמשת המינין מצטרפים, כבסוף ההלכה הסמוכה. (21) וממה שאמרו (מנחות ע.) "כוסמין מין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זאין עיסת איש אחד ועיסת חדש מצטרפות בעצמן, כנ"ל בהלכות א"ד - אינן מפסיקות, כנ"ל.

ז. שְׁתֵּי עֶסוֹת⁵², שֶׁכֵּל אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָהּ מִכְּשֵׁעוֹר, שֶׁהַפְּרִישׁ חֲלָהּ מִזּוֹ וְחֲלָהּ מִזּוֹ, וְחִזְרוּ וְנִגְעוּ⁵³ זו בְּזוֹ וְהָרִי בְּשִׁתְיָהֶם כְּשֵׁעוֹר - חֲבִיבִין לְהַפְּרִישׁ מֵהֶן חֲלָהּ; שֶׁהַחֲלוּת הִרְאִישׁוֹנוֹת אֵינָן פְּלוּם⁵⁴.

52) שם משנה ה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. (53) וגם נשכו, כנ"ל. (54) שהרי הופרשו בשעת פטור.

ח. שְׁנֵי⁵⁵ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים שֶׁעָשׂוּ עֶסֶה כְּשֵׁעוֹר⁵⁶ וְחִלְקוּהָ⁵⁷, וְאַחַר כֵּן נִתְגַּיְרוּ⁵⁸, וְהוֹסִיף כֵּל אֶחָד עַל חֲלָקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיַר עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לְשֵׁעוֹר⁵⁹ - הָרִי זו חֲבִיבִת; שֶׁלֹּא הֵיטָה לָהּ⁶⁰ שְׁעַת חוּבָה כְּשֶׁהָיוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים, שֶׁהָרִי פָּחוּת מִכְּשֵׁעוֹר הֵיטָה בְּיַד כֵּל אֶחָד מֵהֶן⁶¹.

55) ירושלמי חלה פ"ג הלכה ד. (56) [שעיסת שותפין ישראלים שאין בה אלא שיעור אחד - חייבת (למעלה פ"ו הלכה ו), לפי שיש כאן צירוף לחובה. אבל שותפים גויים, שאין עיסתם מצטרפת לכשיעור לחייבה בחלה, אינה מצטרפת גם לחלק ולפוטרה כעיסת שני ישראלים שגלגלו על דעת לחלקה, בהלכה הסמוכה]. (57) כנראה שהמדובר כשעשו עיסה זו על דעת לחלקה, ראה בהלכה הסמוכה. וישנם כאן שני פטורים: א. גלגול על-מנת לחלק שפטור (למעלה שם הלכה ט); ב. גלגול גוי הפוטר מן החלה (שם הלכה ח). (58) [שכשנתגייירו כבר לא היה שיעור בעיסה. אבל אם נתגייירו ואחר-כך חלקו, אף-על-פי שהוסיפו אחר כך, פטורים מחלה, שהרי היתה העיסה כשיעור כשנתגייירו, והיה בדין לצרפה לחיוב ובכל זאת פטורים הם אז, לפי שהגלגול היה בגיורתם - דינה כעיסה של שני ישראלים (בהלכה הסמוכה) שגלגול של פטור פוטרה לעולם]. (59) כלומר, ואין בעיסה השנייה לבדה כשיעור, שאם לא כן, בוודאי חייבת, כנ"ל שם הלכה ט. (60) לעיסה. (61) ואין גלגול הגוי פוטר, אלא באופן שהיה כשיעור, ונפקע על ידי הגלגול. וכמו כן אין הגלגול על-מנת לחלק פוטר, אלא כשיש שיעור המחייב, אבל כאן בגוי שאין עיסתם מצטרפת לחיוב, אינה מצטרפת גם לגרום קולא, כנ"ל).

ט. אֶבֶל שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים⁶² שֶׁעָשׂוּ כֵּן⁶³, וְחִזְרוּ כֵּל אֶחָד אַחַר שֶׁחֲלָקוּ וְהוֹסִיף עַל חֲלָקוֹ עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לְשֵׁעוֹר - הָרִי זו פְּטוּרָה; שֶׁכֵּבֶר הֵיטָה לָהּ שְׁעַת חוּבָה⁶⁴, וְהֵן הָיוּ פְּטוּרִין בְּאוֹתָהּ שְׁעָה מִפְּנֵי שֶׁעָשְׂאוּהָ לְחִלְקָה⁶⁵.

62) ירושלמי שם. (63) על-מנת לחלקה בצק. (64) בשעת לישה, שהרי היה בה שיעור, והיא עיסת ישראל. (65) ראה למעלה בפ"ו הלכה יט.

י. הֵיטָה⁶⁶ הָעֶסֶה בְּיַד הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים וְהִישְׁרָאֵל בְּשִׁתְפוֹת⁶⁷ וְחִלְקוּ, וְאַחַר כֵּן נִתְגַּיְרוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים, וְהוֹסִיף הֶגֶר עַל שְׁלוֹ [וְיִשְׁרָאֵל עַל שְׁלוֹ] עַד

נתרמה. וראה למעלה שם סוף הלכה ד. (41) ירושלמי שם הלכה ג, ותוספתא שם פ"ב הלכה ד. שהרי הוא פטור מחלה, ראה למעלה שם. (42) ירושלמי שם. שפטורה מחלה, ראה למעלה שם סוף הלכה ח. (43) ונושכות. וראה שם הלכה יז, ובהערות, וברדב"ז להלן סוף הלכה ז, ולמעלה הלכה א והלכה ג. (44) וכל זה כשהעיסות נושכות זו את זו, אבל אם הן בלולות, ויש בעיסות החייבות בחלה כשיעור החייב בחלה, אין העיסות שאינן חייבות בחלה מעכבות את חיוב החלה. וראה למעלה שם הלכה ט, וביר"ד שם סעיף ו ואילך, ובביאור הגר"א שם ס"ק יג.

ו. הֵיטָה⁴⁵ בְּאֻמְצַע עֶסֶה שֶׁהוֹרְמָה חֲלָתָהּ - מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהָעֶסֶה שֶׁבִּינֵיהֶן כֵּבֶר הֵיטָה מִחִיבַת בְּחִלָּה⁴⁶. וְכֵן⁴⁷ אִם הָיָה בִּינֵיהֶן עֶסֶת הַקֹּדֶשׁ - מִצְטָרְפוֹת; מִפְּנֵי שֶׁרְאוּי לְפִדּוֹתָהּ וְתַתְּחִיב בְּחִלָּה⁴⁸. וְכֵן⁴⁹ אִם הֵיטָה בִּינֵיהֶן עֶסֶת מִיֵּן אַחֲרוֹ⁵⁰ אוֹ עֶסֶת אִישׁ אַחֵר אוֹ עֶסֶת חֲדָשׁ - הָרִי שְׁתֵּי הָעֶסוֹת שֶׁבְּצַדְדֵינָן מִצְטָרְפוֹת לְחִלָּה⁵¹.

45) משנה שם. (46) ולא מיעטו מהכתוב: "תרימו תרומה", ולא שכבר נתרמה, אלא עיסה שאינה שייכת עתה בחיוב חלה, כמו עיסת תרומה. אבל עיסה שהורמה חלתה, שייכת גם עכשיו לחיוב חלה, אלא שנפטרה לאחר שהפרישו ממנה. (47) ירושלמי שם. (48) שם: "קב הקדש מצרף, קב חלה אינו מצרף וכו' הקדש ראוי לפדותו ולחייבו, חלה אינה ראויה לפדותה ולחייבה". [והוצרכו לסברא זו בהקדש, אף-על-פי שוודאי הקדישוה לאחר הגלגול, שאם לא כן, לא מועיל הפדיון והיא פטורה מן החלה (להלן פ"ח הלכה ז), ואם-כן הרי "כבר היתה מחוייבת בחלה" (כמפורש בסמוך, בעיסה שהורמה חלתה - שאין לדמות עיסת הקדש שנפטרה מן החלה ואין לה זיקה לחלה כלל, לעיסה שהורמה חלתה, שיש לה זיקה לחלה, וראה להלן. ואף-על-פי שיכול להשאל על החלה, כדרך שיכול להשאל על התרומה - אין לדמות שאלה בחלה שאינו חייב להשאל, לפדיון הקדש, שחייב הוא לפדותו לטובת בדיק הבית, ראה בנדרים נט. ובר"ן שם ד"ה תרומה, וברדב"ז כאן. ובחלה אין הסברא ש"כבר היתה מחוייבת בחלה", שרק בעיסה שהורמה חלתה אמרו כן (ראה למעלה), אבל חלה עצמה ההפרשה אינה פוטרת אותה, אלא את העיסה, ולגבי עצמה שם חלה פוטר אותה, שכשם שתרומה אינה חייבת בחלה, כמו כן חלה אינה חייבת עוד בחלה, ואין לה זיקה להפרשת חלה]. (49) ירושלמי ותוספתא שם. (50) מחמשת המינים. ואף-על-פי שאין עיסת חטיטין מצטרפת עם עיסת שעורים לשיעור חלה (אם לא בללן יחד, כנ"ל בהלכה ד), בכל זאת אין עיסת השעורים מפסיקה בין שתי עיסות חטיטין שאין בכל אחת מהן כשיעור. וטעמו של דבר, שכדי שייצטרפו שתי עיסות ושהשלישית שביניהן לא תפסיק, די שתהא האמצעית בת חיוב חלה, אף-על-פי שאינה יכולה להצטרף בעצמה, כנ"ל, וראה בתוספתא כפשוטה. (51) אף-על-פי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאפשר לתקנו, הרי הוא דבר שיש לו מתירין, ואפילו באלף אינו בטל. וראה בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו.

יב. עֶסֶה הַטְּבוּלָה לְחֵלָה - אֵינָה פְּחֻלָּה⁷⁷, וְהָרִי הִיא כְּחֵלִין לְעֵנֵן הַטְּמֵאָה, שְׂאִין הַשְּׂנִי עוֹשֶׂה שְׂלִישֵׁי כְּחֵלִין, כְּמוֹ שְׂתִבְבָּאָר בְּמִקְוֵמו⁷⁸. וּמִתְרִי⁷⁹ לְגֵרִם טְמֵאָה לְחֵלִין⁸⁰ שְׂבֵבְאָרֵין יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָף, שְׂתִי עֲסוּת⁸¹, אַחַת טְמֵאָה⁸² וְאַחַת טְהוּרָה⁸³ - נוֹטֵל כְּדִי חֵלֵת שְׂתִיָּהֶם מֵעֶסֶה שְׂלֵא הוֹרְמָה חֵלְתָה⁸⁴ וְנוֹתְנָה בְּאֶמְצַע סְמוּךְ לְעֶסֶה הַטְּהוּרָה⁸⁵, וּמוֹשֶׁף⁸⁶ מִן הַטְּמֵאָה לְטְהוּרָה כְּדִי בִיצָה⁸⁷, כְּדִי לְתָרֵם מִן הַמִּקְוֵה⁸⁸.

(77) כן היא מסקנת הגמרא בסוטה ל: (78) בפ"א מהלכות אבות הטומאות הלכות ב, טו. (79) סוטה שם, ועבודה זרה נ. וראה בהלכות טומאת אוכלין פט"ז הלכה ט. (80) כלומר, חולין שאינם מתוקנים, אבל חולין מתוקנים, מותר לטמא גם בידים, כנ"ל שם. (81) חלה פ"ב משנה ח, כרבי אליעזר שפסקו בירושלמי כמותו, ולא כחכמים. (82) כלומר, ראשונה לטומאה (סוטה שם). (83) ועדיין לא הורמה חלה מהן. (84) כן הוא במשנה שם. ופירש שם בספר בית דוד, שאינו מפרש מן העיסה הטהורה שלפניו, אלא מעיסה אחרת (תוספות אנשי-שם). וצ"ע למה לא יפריש מאותה עיסה הטהורה, ועיין רע"ב שם. (85) ונוגע בה כדי שיתרום מן המוקף. ואף-על-פי שאין צריך נגיעה במוקף - טמא וטהור דינם כדבר שהוא מקפיד על תערובתו, וצריך נגיעה ("ר"י קורקוס). וכאן אין צריך נשיכה, ראה להלן. (86) "צ"ל "וימנשך", וראה להלן. ועיין במשנה ראשונה שם. ואף-על-פי שעל-ידי נשיכה נעשה הכל כגוף אחד וכולם טמאים בעת מעשה כראשון לטומאה (פ"ו מהלכות טומאת אוכלין הלכה יח) - לאחר שפירשו לא נשאר בהם אלא טומאת מגע בלבד, כמפורש שם]. (87) "כדי-ביצה" זה הוא מן הטהורה, ועושה כן כדי שהעיסה הטמאה תהא נושכת עם ה"כדי-ביצה", ועם ה"כדי-חלה", ועל-ידי-זה הן נעשות כעיסה אחת, ורק באופן זה, כשהכל גוף אחד, מותר לתרום מן הטהור על הטמא, כמפורש למעלה בפ"ה מהלכות תרומות הלכה ז, אבל באופן אחר אסור, ראה למעלה פ"ה הלכה יג. וראה במשנה ראשונה. ואף-על-פי שבמשנה שם אמרו, ונותן פחות מכביצה באמצע" - פסק רבינו כברייתא בסוטה שם, שנותן כביצה באמצע, מפני: שאין שני עושה שלישי בחולין, וחולין הטבולין לחלה אינה כחלה אלא כחולין, ולפיכך אין שלישי בהם כנ"ל, וגם מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל (אלא שצ"ע שאין זה "גורם", אלא מטמא בידים), ולפיכך מותר לתת כדי ביצה, שאף-על-פי ש"כדי-ביצה" זה נוגע בראשון, ומיטמא ונעשה שני, אף לאחר שפירש (ראה למעלה), אין הוא מטמא את ה"כדי-חלה", שמפרישה ואחר-כך קורא עליה שם חלה]. (88) [זהו טעם למה שכתב "ונותנו באמצע סמוך לעיסה הטהורה", כנ"ל. וכאן אין צריך נשיכה, שכיון שהכביצה

שְׂהַשְׁלִים כָּל אֶחָד עֶסְתוֹ לְשַׁעוֹר - שְׂל יִשְׂרָאֵל חִיבֵת⁶⁸, וְשָׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִים פְּטוּרָה⁶⁹.

(66) ירושלמי שם. (67) מלשון זה משמע, שלשונה שלא על דעת לחלקה, ראה בכסף-משנה וביו"ד סימן של סעיף ו, ובביאור הגר"א שם אות ז. (68) שהרי בחלקו של הישראל אין גלגול הגוי פטור (יו"ד שם סעיף א). (69) צריך עיון, הרי לא היתה לה שעת חובה, שהרי פחות מכשיעור היתה בידו, ראה למעלה הלכה ח. וראה בראב"ד. [ויתכן כי רק למעלה שם, שישנם שני פטורים: גלגול על-מנת לחלק, וגלגול של גוי, וכל אחד מהם סותר לשני, כלומר: גלגול על-מנת לחלק אינו מפקיע החיוב, שלא היתה לה שעת חובה כיון שיש כאן גלגול של גוי, וגלגול של גוי אינו מפקיע, שלא היתה לה שעת חובה מצד הגלגול על-מנת לחלק. וכאן שלא גלגלו על-מנת לחלק (ראה למעלה), גלגול הגוי מפקיע, אף-על-פי שבחלקו של הגוי בלבד לא היה כשיעור. אבל מלשון רבינו למעלה שם, נראה שהעיקוב הוא מצד פחות מכשיעור, ולא מצד גלגול על-מנת לחלק].

יא. הַנוֹטֵל⁷⁰ שְׂאוֹר מֵעֶסֶה שְׂלֵא הוֹרְמָה חֵלְתָה⁷¹ וְנוֹתְנָה לְתוֹךְ עֶסֶה שְׂהוֹרְמָה חֵלְתָה⁷² - הָרִי זֶה מְבִיא עֶסֶה שְׂנֵיָה⁷³, שְׂתִיָּהֶה בָּה עִם שְׂאוֹר זֶה שְׁעוֹר עֶסֶה שְׂחִיבֵת בְּחֵלָה, וְנוֹתְנָה בְּתוֹךְ הָעֶסֶה⁷⁴ שְׂהוֹרְמָה חֵלְתָה, וּמְפָרִישׁ מִן הָעֶסֶה הַשְּׂנֵיָה שְׁעוֹר חֵלָה עֲלֶיהָ וְעַל הַשְּׂאוֹר, כְּדִי שְׂיִטֵּל⁷⁵ מִן הַמִּקְוֵה. וְאִם אֵין לוֹ עֶסֶה שְׂנֵיָה - נַעֲשִׂית זֶה כְּלָה טָבֵל וּמְפָרִישׁ חֵלָה עַל הַכֵּל; שְׂהִטֵּבֵל בְּמִינוֹ אוֹסֵר בְּכָל שְׂהוּא⁷⁶.

(70) חלה פ"ג משנה ח, ותוספתא שם, פ"ב הלכה ב. (71) ואם כן, השאור טבל לחלה. (72) ודין תורה הוא שתיבטל ברוב, אבל חכמים אמרו שהטבל אינו בטל, ראה להלן. (73) מהעיסה הנ"ל שלא הורמה חלתה, אי אפשר להפריש על זה שנתערב, שהרי העיסה הנ"ל מחוייבת בחלה מן התורה. ואילו השאור הנ"ל, אינו חייב אלא מדרבנן. אבל מהעיסה השנייה, שאין בה כשיעור בלי השאור הנ"ל, יכול להפריש (משנה ראשונה). (74) כלומר, מערבבה בעיסה, באופן כזה שיוכל להפריש מן העיסה החדשה, שאף-על-פי שעיסה שהורמה חלתה הנמצאת בין שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור, הרי היא מצרפתן (למעלה הלכה ו). כל זה לענין שתהיינה העיסות כעיסה אחת שיש בה שיעור, אבל לענין שיהא זה מן המוקף, העיסה מפסקת. ובספר מוגה: "סמוך לעיסה" ("ר"י קורקוס, וכעין זה העתיק הסמ"ג עשין קמא). ולפי זה, העיסה שהורמה חלתה מצרפת אף לענין שיחשב מן המוקף, וכן הוא בשו"ת הרא"ש כלל ב סימן ב. אלא שלפי זה, לא מובן מה שסיים רבינו "כדי שיטול מן המוקף", הרי חוץ מדין מוקף, צריך להסמיך את העיסה השנייה כדי שתצטרף לשאור ויהיו יחד כשיעור (תוספתא כפשוטה, וראה בהערה 21 שם). (75) כלומר, זהו הטעם למה שכתב: "ונותנה בתוך העיסה", ולא די בנתינת העיסה השנייה סמוך לה, כנ"ל. (76) שכיון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְיִתְעַרְבּ הַקֶּמַח בַּמִּים, מִפְּרִישׁ הַחֶלֶה מִתְחַלֵּת דָּבָר שְׁנֹלוֹשׁ¹¹; שְׁנָאֵמַר: רֵאשִׁית עֲרֹסְתְּכֶם¹². וְהוּא שְׁלֹא יִשְׁאָר שָׁם בְּעֶרְכָּה קֶמַח שְׁלֹא נִתְעַרַב בַּמִּים שְׁעוּר עֶמְרֵי¹³. וְאִם אֲמַר¹⁴: הֲרִי זֶה חֶלֶה¹⁵ עַל הָעֶסֶה¹⁶ וְעַל הַשָּׂאֵר וְעַל הַקֶּמַח שְׁנֹשְׁתִּיר, וְלִכְשֶׁתַּעֲשֶׂה כֶּלֶה עֶסֶה אַחַת¹⁷ תִּתְקַדֵּשׁ זֶה שְׁבִידוֹ¹⁸ לְשֵׁם חֶלֶה - הֲרִי זֶה מִתְּרֵי¹⁹.

(9) ב'ירושלמי' פסחים פ"ג ה"ג: "אמר רבי יוסי בי רבי בון, בדין היה בעיסה טהורה שלא יפריש חלתה אלא בסוף (כלומר, כשתעשה העיסה גוף אחד, כדלהלן בה"ד) - תקנה תיקנו בה שיפרישנה תחילה, שלא תטמא את העיסה". וראה להלן הי"א. ואין כוונת רבינו כאן לומר שחובת החלה באה עכשיו, שהרי כתב להלן (ה"ד) מאימתי תחייב העיסה בחלה, משתעשה גוף אחד, אלא אם הוא חושש שמא טיטמא העיסה - מפריש בתחילת הלישה (כסף-משנה ורדב"ז). (10) חלה פ"ג סוף מ"א. (11) כלומר, מתחילת הלישה. אבל לא יפריש ממצט הקמח שעדיין לא נתערב במים. וראה להלן. (12) 'ירושלמי' שם ה"א. (13) שכיון שאין במשווייר שיעור חלה, אין הוא נחשב בפני עצמו, ומצטרף לקמח שכבר נתערב במים, והכל בכלל "עריסותיכם". ובספרים אחרים, במשנה שם: "ובלבד שיהא שם חמשה רבעי קמח", כלומר, במעורב. ולפי נוסחת רבינו "ובלבד שלא יהא וכו'", יתכן שאף אם אין במעורב שיעור חלה "הואיל ומכל-מקום התחילה ללוש, ואין בקמח הנשאר כדי חלה - נידון כנילוש" ('מאירי' חלה שם, עמ' 27). (14) 'ירושלמי' שם. ומדובר אפילו כשנשאר בעריכה קמח, שיעור עומר שלא נתערב במים. (15) ומדובר שהפריש מן הקמח שנתערב במים, ולא ממה שנשתייר, כנ"ל. (16) כלומר, על הקמח המעורב במים. (17) כלומר, לכשיתערב כל הקמח במים, כנ"ל. (18) כלומר, כל החלה בבת אחת. וצ"ע, מדוע אינו יכול לומר, שעל החלק שכבר נתערב במים, יחול מיד, ועל היתר יחול לכשתעשה כולה עיסה. (19) ואין זה כמפריש על דבר שלא בא לעולם, שכיון שבידו הדבר לערב הקמח במים ולחייבו בחלה, הרי זה כבא לעולם, כנ"ל בפ"ה מהל' תרומות ה"ט. וראה בר"ן לקידושין סב, ב. וב'תוספות רי"ד' על ה'ירושלמי' שם, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' על המשנה שם. ואף-על-פי שבהל' תרומות שם, כתב רבינו: "והוא שיביאו שתייהן שליש בעת שאמר" - בערוגה שלא הביאה שליש, אין זה בידו להביאה לידי הבאת שליש. אבל עירוב הקמח במים, בידו הוא.

ג. הניח²⁰ העֶסֶה עַד שְׁלֹשׁ הַכֹּל וְעֶרְכָּה וְאַחַר כֵּן הִפְרִישׁ - אֵין בְּכֶף פְּלוּם²¹. וְאִם לֹא הִפְרִישׁ הַחֶלֶה בְּצֶאֱקָה, אֲלֹא אָפָה הַכֹּל - הֲרִי זֶה מִפְּרִישׁ מִן הַפֶּת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי²².

(20) 'ספרי' פרשת שלח, פיסקה קי. (21) כלומר, חלתו חלה אף-על-פי שעבר על תקנת חכמים, שתיקנו להפריש מיד עם נתינת המים לקמח, כנ"ל. (22) למעלה פ"ו, סוף הט"ז.

וה"כדי-חלה" נשוכים כולם לעיסה הטמאה, די בכך להתיר לתרום מן הטהור על הטמא].

ג. עוֹשֶׂה אֲדָם⁸⁹ עֶסֶה טְהוֹרָה⁹⁰ וְאִינוּ מִפְּרִישׁ חֶלֶתָהּ, וּמִנִּיחָהּ אוּ מִנִּיחַ מִקְצָתָהּ לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עָלֶיהָ וְהוֹלֵךְ חִלוֹת שֶׁל עֶסוֹת אַחֲרוֹת וְאִפְלוּ נִטְמְאוּ הָעֶסוֹת⁹¹, עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה הָעֶסֶה שְׁהַנִּיחַ כֶּלֶה חֶלֶה וְיִתְנַהּ לִכְהֵן. וְהוּא שְׁלֹא תִפְסַל מֵאִכְל אֲדָם⁹²; אֲבָל מִשְׁתַּסְרַח⁹³ אִינוּ מִפְּרִישׁ עָלֶיהָ. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהִיוּ אוֹתָם הָעֶסוֹת שֶׁמִּפְּרִישׁ עָלֶיהֶן סִפְקָא אִם הוֹרְמָה חֶלֶה מִהֵן אוּ לֹא הוֹרְמָה⁹⁴; שֶׁחֶלֶת דְּמֵאִי⁹⁵ נִטְלָת מִן הַטְּהוֹר עַל הַטְּמֵא לְכַתְּחֵלָה וְשְׁלֹא מִן הַמִּקְרָא.

(89) חלה פ"ד משנה ו. (90) כדי שתהא החלה שיפריש, טהורה. (91) כלומר, שיש כאן שתי ריעותות: שמפריש מן הטהור על הטמא, ושלא מן המוקף (רדב"ז). (92) ירושלמי שם. (93) משנה שם. (94) כגון ששני עדים אומרים שהורמה, ושנים אומרים לא הורמה. אבל אין הכוונה שלקחה מעם הארץ, שהרי עמי הארץ מפרישין חלה, כשם שמפרישין תרומה גדולה (משנה ראשונה). וראה באור-שמת. (95) כאן "דמאי" פירושו, ספק, ולא שלקחו מעם הארץ, כנ"ל. וראה בפ"ט מהלכות מעשר הלכה א, ובמשנה-למלך שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) יבאר המפריש חלתו קמח אם היא חלה. ואימתי מפרישין חלה. מאימתי תחייב העיסה בחלה. ואם נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים. עיסה שנדמעה בטומאה, אם לשין ועורכין עמה. הלוקח מנחתום עם-הארץ בסוריא ואמר לו הפרשתי חלה. והלוקח בחוצה לארץ מנחתום או מבעל הבית.

א. המפריש² חלתו קמח - אינה חלה³, וְגוֹל בִּיד כֶּהֱן⁴, וְשָׂאֵר הָעֶסֶה חֵיבַת בְּחֶלְהָ⁵. וְאוֹתוֹ הַקֶּמַח שֶׁהִפְרִישׁ לְשֵׁם חֶלֶה, אִם יֵשׁ בוֹ עֶמְרֵי⁶ וְעוֹשְׂהוֹ עֶסֶה⁷ - הֲרִי זֶה מִפְּרִישׁ מִמְּנוֹ חֶלֶה, כְּשֶׂאֵר כֹּל קֶמַח חֶלְיִן⁸.

(2) חלה פ"ב מ"ה. (3) שהרי "עריסותיכם" אמר רחמנא ('מאירי' קידושין, עמ' 231). (4) וחייב להחזיר לבעל הקמח. ואף-על-פי שהוא תלמיד חכם, ויודע שאין מפרישים חלה קמח, ובוודאי נתן לו בתורת מתנה - גזרו חכמים שתהא גזל בידו, מחמת אלה שאינם יודעים שאין מפרישים חלה קמח, ואם תשאר ביד כהן יחשבו שנתקנה עיסתם (ט"ז ליר"ד סי' שכז ס"ק א, ע"פ הגמרא בקידושין מו:). (5) "ולא נאמר: זו העיסה אינה חייבת בחלה, כיון שהקמח שלה חלה היתה בו הכוונה" (פירוש המשנה). (6) שהוא שיעור חלה (למעלה פ"ו הט"ו). (7) אבל בעודו קמח אין חלתו חלה, כנ"ל. (8) כלומר, וחלה זו אסורה לזרים מן התורה, כיון שהפרשתו הראשונה מן הקמח לא היתה כלום (רדב"ז).

ב. אימתי מפרישין חלה⁹? כְּשֶׁיִתֵּן אֶת הַמִּים¹⁰

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. מאימתי²³ תתחייב העֶסָה²⁴ בחֶלֶה? מִשְׁתַּגְּלָגֶלֶת²⁵ בחֶטִים וְיִתְעַרְבַּ הַקֶּמַח בְּמַיִם²⁶, או שֶׁתִּטְמָטֵם²⁷ בְּשִׁעוּרִים וְתַעֲשֶׂה כֶּלֶה גוֹף אַחַד. וְאוֹכְלִין עֲרֵאִים²⁸ מִן הָעֶסָה עַד שֶׁתַּגְּלָגֶלֶת בְּחֶטִים וְתִטְמָטֵם בְּשִׁעוּרִים. וְהַכֶּסֶמִין - כְּחֵטִים²⁹, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעַל וְהַשִּׁיפוֹן - כְּשִׁעוּרִים.

35) שם, מ"ב. ומדובר לאחר נתינת המים בקמח, ראה ב'אור שמח'. 36) שנתערבה בה תרומה. 37) שהמדומע פטור מן החלה, ראה למעלה פ"ו סוף ה"ד. ומדובר בחלה בזמן הזה, שאינה אלא מדרבנן (שם בהערה כג, ועי' ב'תוספות רבי עקיבא איגר'). 38) שכיון שנתחייבה בשעת גלגול, שוב אינה נפטרת. 39) שם, מ"ג. 40) דין הפקר לא נזכר במשנה שם, ולמדו רבינו מדין הקדש, כיון שבפ"א שם מ"ג נזכרו שניהם כאחד לענין חיוב חלה. וראה למעלה שם ה"ג, ובי"ד סי' של ס"ז, ובביאור הגר"א שם. 41) אבל אם בשעת גלגול היתה העיסה הפקר או הקדש, הרי זו פטורה, מן הטעם הנזכר בהלכה הסמוכה. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה שפה, ב'תוספתא כפשוטה' חלה עמ' 800, וב'תרומת חלה' להר"ש אליעזרי עמ' ז ואילך. ואף-על-פי שבפ"ב מהל' תרומה ה"ב, כתב רבינו: "אם הפקיר שבלים וזכה בהן ועבר והפריש מהן תרומה – אינה תרומה", נראה שחלוקים תרומה וחלה לענין זה, שהרי שם בפ"א הכ"ב, כתב רבינו: "וכן פירות חוצה-לארץ שנכנסו לארץ, חייבין בחלה וכו' (כלומר, מן התורה, כשגלגול העיסה היה בארץ), ואם נקבעו למעשה ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ – חייבין במעשרות מדבריהם" (לפי כסף-משנה בפרוש אחד), הרי שלפני גלגול אין לה לעיסה שייכות עם חובת חלה, פרט לזה שאם הפריש חלה – חלתו חלה (ראה ב'אור שמח'). 42) ואין ההקדש וההפקר מפקיעים את חובת החלה, שחלה בשעת הגלגול שקדם להם, כנ"ל.

ז. הקְדִישָׁה⁴³ קָדִים שֶׁתַּגְּלָגֶלֶת, וְנִתְגַּלְגַּלָּה בְּיַד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כֵּן פְּדָאָה - פְּטוּרָה⁴⁴; שֶׁבִּשְׁעַת חוֹבְתָהּ הֵיחָה פְּטוּרָה.

43) משנה, שם. 44) במנחות סז, א – למדו זאת ממה שנאמר "עריסותיכם", ולא עיסת גוי ולא עיסת הקדש. וכן הדין לענין הפקר כנ"ל, אלא שאין זה מצוי שיגלגל אדם עיסת הפקר ולא יזכה בה, ולכן לא כתב רבינו: הקדישה או הפקירה וכו', כמו בהלכה הקודמת. אבל בשו"ע י"ד שם, כתב "הפקר", להשמיענו דין של פטור בשעת חובה, ואילו דין "הקדש" לא כתב, כיון שאינו נוהג בזמן הזה.

ח. וְכֵן עוֹבֵד פּוֹכְבִים⁴⁵ שֶׁנֶּתַן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ עֶסָה, וְנִתְּנָה לוֹ בְּמִתְּנָה עַד שֶׁלֹּא גִלְגְּלָה - חֵיבָתָהּ⁴⁶; וּמִשְׁתַּגְּלָגֶלֶת - פְּטוּרָה⁴⁷.

45) שם, מ"ה. וכוונת רבינו, שדין עיסת גוי כדין עיסת הקדש, ושניהם נתמעטו במנחות שם, ממה שנאמר "עריסותיכם", כנ"ל. 46) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של ישראל. 47) כיון שבשעת גלגול היתה העיסה של גוי, ועיסת גוי פטורה. כנ"ל פ"ו סוף ה"ה. והחידוש בזה, שאין הולכים לענין חלה אחר המגלגל, לא לחיוב ולא לפטור, אלא אחר מי שהעיסה שלו בשעת גלגול (ש"ך י"ד שם את ב, וראה למעלה שם ה"י).

23) מאימתי תתחייב העֶסָה²⁴ בחֶלֶה? מִשְׁתַּגְּלָגֶלֶת²⁵ בחֶטִים וְיִתְעַרְבַּ הַקֶּמַח בְּמַיִם²⁶, או שֶׁתִּטְמָטֵם²⁷ בְּשִׁעוּרִים וְתַעֲשֶׂה כֶּלֶה גוֹף אַחַד. וְאוֹכְלִין עֲרֵאִים²⁸ מִן הָעֶסָה עַד שֶׁתַּגְּלָגֶלֶת בְּחֶטִים וְתִטְמָטֵם בְּשִׁעוּרִים. וְהַכֶּסֶמִין - כְּחֵטִים²⁹, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעַל וְהַשִּׁיפוֹן - כְּשִׁעוּרִים.

23) חלה, שם. 24) כלומר, מאימתי חל חיוב חלה מעיקר הדין, קודם שנתקנה התקנה להפריש מיד עם נתינת המים בקמח, ראה למעלה ה"ב ובהערות, והיינו לאסור אפילו אכילת עראי, כדלהלן. 25) כן הוא בדפוס רומי. וראה ב'תוספות אנשי שם'. 26) כלומר, כל הקמח, ולא יישאר קמח בלתי מעורב, ראה למעלה שם. 27) "פירושו, שידבקו חלקם קצתם בקצתם" (פירוש המשנה). "שעיסת שעורים אינה נגבלת יפה אלא נסדקת, להכי תטמטם, שמגבלה עד שיטמטמו (כלומר, יאטמו, יסתמו) סדקיה" (רבינו הלל בפירושו ל'ספרי' שם). וראה ב'ערוך' ערך טם ב, וב'תוספתא כפשוטה' חלה פ"א, עמ' 800. 28) משנה, שם. ואילו אכילת קבע אסורה משעה שהיא נותנת את המים. וכן גם לענין תרומות ומעשרות לא הותרה לפני גמר מלאכה אלא אכילת עראי בלבד, ראה למעלה פ"ג מהל' מעשר ה"א. ועי' 'משנה ראשונה' שם. 29) במנחות ע, א: "תנא, כוסמין מין חיטים, שבולת שועל ושיפון מין שעורים". ומפרשה רבינו לענין לישא, ולא לענין צירוף, בכדי שלא יקשה לנו ממה שנאמר בחלה פ"ד מ"ב, הובא למעלה פ"ז ה"ג. ואף-על-פי שבי'ירושלמי' (שם פ"ג ה"א) אמרו: "ושאר כל דברים, את מהלך בהן אחר הטימטום", פסק רבינו כהברייתא במנחות הנ"ל ('בית יוסף' יו"ד סי' שכז).

ה. נִתְגַּלְגְּלָה³⁰ בְּחֵטִים וְנִטְמָטְמָה בְּשִׁעוּרִים, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קָדִים הַפְּרִשְׁת חֶלֶה - חֵיב מִיתָה³¹, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְבֵּלָה³². לְפִיכֵן: אִם הֵיחָה הָעֶסָה חֵיבָתָה בְּחֶלֶה מִן הַתּוֹרָה, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה - לוֹקָה³³, כִּכֵּל אוֹכֵל טְבֵּלָה³⁴; וְאִם הֵיחָה חֵיבָתָה מִדְּבָרֵיהֶם - מִפִּינֵי אוֹתוֹ מִפְּת מְרִדוֹת.

30) משנה בפ"ג, שם. 31) בידי שמים. ואם התרו בו – לוקה, כדלהלן. 32) שהרי חלה דינה כתרומה, כנ"ל פ"ה ה"ג. וראה בפ"א מהל' מעשר ה"ה. אולם, האוכל מן העיסה לפני גלגול וטמטום, אינו חייב מיתה, אף-על-פי שנתנו את המים ואפשר להפריש (למעלה ה"ב), שאין זה כאוכל טבל, אלא כאוכל מתבואה שלא נגמרה מלאכתה למעשה, ועי' רדב"ז ו'מלאכת שלמה'. 33) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ב: "זאת אומרת, שלוקין על חלתן דבר תורה". 34) מכות יג, א. ופי"ט מהל' סנהדרין ה"ב אותיות ה"ו.

ו. עֶסָה³⁵ שֶׁנֶּדְמָעָה³⁶ עַד שֶׁלֹּא תַתְּגַלְגֵּל - פְּטוּרָה³⁷; מִשְׁתַּתְּגַּלְגֵּל - חֵיבָתָהּ³⁸. וְכֵן הַמְּקַדֵּשׁ³⁹ עֲשָׂתוֹ אוֹ הַמְּפַקֵּיר אוֹתָהּ⁴⁰ קָדִים שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָאָה אוֹ זָכָה בָּהּ וְאַחַר כֵּן גִּלְגְּלָה⁴¹, אוֹ הַקְּדִישָׁה אוֹ הַפְּקִיר אוֹתָהּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחלה. וראה להלן. (54) אף-על-פי שהם טבולים לחלה, כיון שטמאה מספק, כנ"ל. (55) כדן חלה טמאה (למעלה פ"ה ה"ד). (56) נדה לו, א. כלומר, רק ודאה מטמא את החולין, אבל ספיקה אינה מטמא את החולין, ולפיכך יגמרנה בטהרה, שהרי כל טומאת עיסה זו אינה אלא מפני שאנו אומרים: חולין הטבולין לחלה הרי הם כחלה, ולפיכך עלינו להחמיר בהם כמו בחלה ממש, שאף-על-פי שנולד בה ספק טומאה, אין לטמאה, כמבואר בפ"ב מהל' תרומות ה"ג (ראה למעלה), אבל אם נולד בה ספק טומאה שטמאה גם את החולין, אין להחמיר לעשותה בטהרה כמו חלה ('חסדי דוד' שם). [ולפי זה, מתבאר היטב למה חולקה הלכה זו לשתי בבות ולא לבבא אחת: "נולד לה ספק טומאה - עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, ומשגלגלה תעשה בטהרה", לפי שבספק שנולד לפני הגלגול, מותר לעשותה בטומאה גם לאחר הגלגול, כנ"ל]. (57) שם ז, א. (58) שם. (59) שמא היא טמאה, וכהן האוכלה עובר בעשה, כנ"ל בפ"ז מהל' תרומות ה"ג. (60) שמא טהורה היא.

יא. לא יעשה⁶¹ אדם עֶסְתוֹ בְּטִמְאָה לְכַתְחֹלָה, אֶלָּא יִזְהַר⁶² וְיִשְׁתַּדֵּל⁶³ וְיִטְהַר⁶⁴ הוּא וְכָלֵיו, כְּדִי לְהַפְרִישׁ חֲלָה טְהוֹרָה. הִיָּה⁶⁵ בֵּינוּ וּבֵין הַמַּיִם⁶⁶ יָתֵר עַל אֲרֻבָּעָה מִלִּין⁶⁷ - יַעֲשֶׂנָה בְּטִמְאָה⁶⁸ וְיַפְרִישׁ חֲלָה טְמֵאָה⁶⁹.

(61) בחלה פ"ב מ"ג: "מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה, יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה, ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה וכו'". הרי שאם יכול לעשות בטהרה, לא יעשנה בטומאה, לדברי הכל. (62) שלא יתקרב לטומאה. (63) להתרחק מטומאה הקרבה אליו. (64) כלומר, אם נטמא. (65) 'ירושלמי' שם, ה"ב. (66) כלומר, בין המקוה שהוא רוצה להטהר בה. (67) בחולין קכב, ב: "ד' מילין לגבל (כלומר, לגבל עיסה בטהרה), ולתפלה ולנטילת ידיים ד' מילין, וכו'. לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו אפילו מיל אחד אינו חוזר". ונראה שדעת רבינו היא שזה לא קאי על "לגבל", אלא על היתר בלבד, כדעת רש"י שם (כסף-משנה), וכן נראה מלשון 'ירושלמי' שם שלא חילקו בין לפניו ובין לאחריו (מראה הפנים' סוף ה"א). וראה בפ"ד מהל' תפילה ה"ב"ג. (68) משנה, חלה שם, כרבי עקיבא ולא כחכמים שאמרו "יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה", כיון ששנינו (פ"ג מ"ב, והובאה למעלה ה"י) "נולד בה ספק טומאה עד שלא גלגלה יעשנה בטומאה", ולא אמרו: "יעשנה קבין" (משנה ראשונה). וראה ב'אור שמח' וב'חזון איש'. (69) ותנתן לכהן ויסיקה, כנ"ל פ"ה ה"ד.

יב. אין עושים⁷⁰ חלת עם הארץ⁷¹ בטהרה, אבל עושים עֶסְת חֲלִין בְּטִהָרָה. פִּיעֵד? מַגְבַּל הָעֶסָה זֶה הַחֶבֶר, וּמִפְרִישׁ מִמֶּנָּה כְּדִי חֲלָתָה, וּמְנִיחָה בְּכָלִי גְלָלִים או כְּלִי אֲבָנִים או בְּכָלִי אֲדָמָה⁷² שְׁאִין מְקַבְּלִין טִמְאָה; וּכְשִׁיבֹא עִם הָאָרֶץ - נוֹטֵל אֶת שְׂתִיָּהּ, אֶת הָעֶסָה וְאֶת הַחֲלָה, וְאוֹמְרִים לוֹ: הַזֶּה

ט. גֵּר⁴⁸ שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהִיתָה לוֹ עֶסָה: נִתְגַּלְגְּלָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר - פְּטוּרָה⁴⁹; וְאִם מִשְׁנִתְגַּיֵּר - חֵיבָתָה. וְאִם סָפַק - חֵיבָתָה בְּחֲלָה, לְפִי⁵⁰ שְׁהוּא עוֹן מִיתָה. וְזֶר שֶׁאֲכַל חֲלֵת סָפַק זֶו וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - אֵין חֵיב עָלֶיהָ חֲמִשׁ.

(48) שם, מ"ו. (49) שעיסת גוי פטורה, כנ"ל. (50) 'ירושלמי' שם ה"ד. וראה בחולין קלד, א. וברש"י שם ד"ה חלה. ואף-על-פי שלהלן בפ"ט ה"ג, לענין מתנות, כתב רבינו שאם ספק הוא אם נשחטה הבהמה קודם שנתגייר או אחר שנתגייר, פטור והמוציא מחבירו עליו הראיה, בגמרא שם הקשו זאת, ותיצרו שיש הבדל בין ספק איסורא (כלומר, חלה שהיא קדושה) שהוא לחומרא, לבין ספק ממון (מתנות שהן חולין, כנ"ל בפ"א ה"ז) שהוא לקולא (חולין, שם). ומלשון רבינו נראה, שאין הגר חייב לתת את חלת הספק לכהן, אלא יכול הוא להשהותה אצלו או למכרה לכהן ('ירושלמי' שם). ואף-על-פי שלגבי תרומת מעשר של דמאי, כתב רבינו (פ"ט מהל' מעשר ה"ה): "ונתנה לכהן", שם הטעם הוא, שהחמירו חכמים שלא יבא לאכלה אם ישנה אצלו, כדרך שהוא אוכל מעשר ראשון ומעשר עני שאינו נותנם ללוי ולעני (שם ה"ב), וישכח שהם מותרים לזרים, ולא תרומה (משנה-למלך שם). ויש אחרונים (מראה הפנים' על ה'ירושלמי' שם, ו'יד אברהם' יו"ד סי' של, ע"פ המשנה-למלך פ"ז מהל' תרומות ה"ז) שסוברים שדעת רבינו היא, שמפריש את החלה מספק ונותנה לכהן, כדרך שהוא נוהג בחלת ודאי, שכיון שיש בה עון מיתה, החמירו בה. וכיון שבכבלי (חולין שם), לא הזכירו שמותר למכרה לכהן, אין סומכים בזה על ה'ירושלמי' שהתיר לעשות כן. וראה בש"ך ליו"ד שם אות ח.

י. עֶסָה⁵¹ שֶׁנִּוּלַד בָּהּ סָפַק טִמְאָה⁵² קִדְּם שֶׁתִּתְגַּלְגַּל - יַעֲשֶׂנָה בְּטִמְאָה⁵³, לְפִי שֶׁמִּתֵּר לְטִמְאָה חֲלִין שֶׁבְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל⁵⁴, וְתִשְׁרַף חֲלָתָה⁵⁵. נוֹלַד לָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה סָפַק טִמְאָה שֶׁנִּדְּאָה מִטִּמְאָה אֶת הַחֲלִין⁵⁶ מִן הַתּוֹרָה - יִגְמְרֶנָּה בְּטִהָרָה; שְׁכַל⁵⁷ שֶׁנִּדְּאָה מִטִּמְאָה אֶת הַחֲלִין - גָּזְרוּ עַל סָפַקוֹ בְּחֲלִין הַטְּבוּלִים לְחֲלָה שֶׁלֹּא יִטְמְאוּ אוֹתָן, הוֹאִיל וְנִטְבְּלוּ לְחֲלָה. וְתִהְיֶה⁵⁸ הַחֲלָה תְלוּיָהּ, לֹא נֶאֱכַלְתָּ⁵⁹ וְלֹא נִשְׂרַפְתָּ⁶⁰.

(51) שם מ"ב, ותוספתא שם סוף פ"א. (52) כיון שהעיסה הזו, קודם שנתגלגלה, דינה כחולין, כמבואר להלן, על כרחנו שמדובר בספק כזה שטמא אפילו חולין, ואילו ספק שאינו מטמא אלא תרומה ולא חולין, לא הותר לעשותה בטומאה, שהרי לא נטמאו כלל, ואסור לטמאה בידים, שרק לגרום לה טומאה מותר, כמבואר למעלה פ"ז ה"ב, ובפ"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ט (רדב"ז). וראה להלן בדברי 'חסדי דוד'. (53) כלומר, אפילו לאחר גלגול, שכיון שנולד בה ספק טומאה המטמא גם חולין, כמבואר למעלה - מותר לטמאה, שרק חלה ותרומה שנולד בהם ספק טומאה אסור לטמאן (פ"ב מהל' תרומות ה"ג), אבל לא חולין הטבולים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבארץ ישראל לא נחשדו עליה, שהרי יש בה מיתה כמו בתרומה (רדב"ז). ולא נחשדו על לאו של "ולפני עור לא תתן מכשול".

טו. הלוקח⁸⁹ בחוץ לארץ⁹⁰ מן הנחתום⁹¹ - צריך להפריש⁹² חלה מספק. אבל הלוקח מבעל הבית⁹³, ואין צריך לומר⁹⁴ המתארח אצלו⁹⁵ - אינו צריך להפריש חלה מספק⁹⁶.

(89) "ירושלמי" שם, ותוספתא שם פ"א ה"ח. (90) שם, כרבי מנא. אבל בסוריא ובארץ ישראל לא נחשדו על החלה, כנ"ל. (91) עם-הארץ. (92) ואפילו אמר הנחתום הפרשתי חלה, שהם חשודים על לאו של "ולפני עור" (רדב"ז). וכן גם במעשרות אינו נאמן לומר שהפריש, אלא שבת שאימתה עליו, כנ"ל בפ"ב מהל' מעשר ה"א. (93) עם-הארץ. (94) בברייתא בעבודה זרה לט, ב: "אם נתארח אצל בעל הבית - מותר. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, שגר לו בעל הבית לביתו - מותר". משמע שרבי יהושע בן לוי בא להוסיף על הברייתא, שאפילו הלוקח אצל בעל הבית מותר, ואין צריך לומר המתארח אצלו. (95) אצל בעל הבית. (96) ואפילו בחוץ-לארץ. שוודאי נתן לו ממה שהוא אוכל, והוא אינו חשוד על החלה. אבל לוקח מן הנחתום צריך להפריש מפני שהוא חשוד להכשילו, ואינו חש ללאו של "ולפני עור לא תתן מכשול", כנ"ל.

~ יום שני כ"ה אלול ~

פֶּרֶק הַשִּׁיעִי

1) יבאר שמצות-עשה ליתן הזרוע והלחיים והקיבה לכהן. הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו. בהמת כלאים או בהמת שותפין או בהמת פירות שביעית, או של כהנים ולוים. השוחט לגוי ולכהן, והמשתתף עם הכהן. גר שנתגייר והייתה לו בהמה שחוטא, ובהמה שלא הורמו מתנותיה. השולח בשר לחבירו והיו בה מתנות, ומקום שאין בו כהן. הרוצה ליתן המתנות לשני כהנים, ואיזהו זרוע לחיים וקיבה. מי הוא הכשר לאכול את המתנות. ואם מזכה אותם לישראל. אם יחטוף הכהן המתנות, או ישאל לישראל בפיו.

א. מצות עשה לתן פל זובח בהמה טהורה לפה² הזרוע והלחיים והקיבה, שנגמר: וזה יהיה משפט הפהנים. ואלו הם הנקראים בכל מקום מתנות³. ומצוה זו נוהגת תמיד, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית⁴; ובכל מקום, בין בארץ בין בחוץ לארץ; ובחלין, אבל לא במקדשין⁵.

2) אף על פי שבחולין קל: אמר רבי יונתן שאין נתנין מתנה לכהן עם הארץ - סתם רבינו כדברי המשנה שהן ניתנות לכל כהן. 3) נקראות כן לפי הפסוק: "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה" (רדב"ז). 4) שהרי לא נזכר בהם בתורה בית כמו שזכר בביכורים. 5) במשנה שם: תלמוד לומר: "ואתן אותם חזה ושוק של שלמים) לאהרן הכהן

שְׁלֹא תִגַע בַּחֲלָה, שְׂמָא תְחֹזֵר לְטַבְלָה⁷³. וּמִפְּנֵי מָה הַתִּירוּ לוֹ זֶה? מִשּׁוּם פְּדֵי חַיֵּיו שֶׁל גִּבְלָה⁷⁵.

(70) תוספתא דמאי פ"ג, הובאה בגיטין סב, א. (71) כלומר, אסור לגבל עיסה שלמה בשביל עם-הארץ, כדי שיוכל עם-הארץ לעשות את כולה חלה על שאר העיסות שלו (רבינו חננאל, וקיבלו רוב הראשונים את פירושו. וראה ברש"י ו'תוספות' שם, ו'תוספתא כפשוטה'). וטעמו של דבר, שכיון שעם-הארץ יפריש חלה ויטמאה, נמצא שהחבר גורם טומאה לחלה. (72) שכל הכלים האלה אינם מקבלים טומאה (פ"א מהל' כלים ה"ו). (73) אין זו אלא תחבולה ואיום של שוא על עם-הארץ שיפחד מליגע בחלה, שהרי לאימתו של דבר אינה חוזרת לטבלה אפילו אם נטמאה. (74) כלומר, דוקא באופן שהפריש החבר את החלה, והזהיר את עם-הארץ לבל יגע בה, כנ"ל, שאז אין הוא אלא גורם לטמא חולין, ודבר זה מותר, כנ"ל בפ"ו ה"ב. (75) שאם נאסור עליו לגבל עיסות עמי-הארץ, נמצאת פרנסתו מקופחת.

יג. אֵשֶׁת הַכֹּהֵן⁷⁶ מְרַקֶּדֶת וּבוֹרֶרֶת עִם אֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ⁷⁷; אֲבָל מִשְׁתַּטֵּיל מִיָּם בְּעֶסֶה⁷⁸ לֹא תִסַּע אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שְׁהִיא עוֹשֶׂה עֶסְתָּה בְּטַמְאָה⁷⁹. וְכֵן הַנְּחִתוּם⁸⁰ שְׁעוֹשֶׂה בְּטַמְאָה⁸¹ - לֹא לְשֵׁין וְלֹא עוֹרְכִין עִמּוֹ⁸², שְׂאִין מְחִזְקִין יָדֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה⁸³; אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ פֶת לְפִלְטָרָה⁸⁴.

(76) שביעית פ"ה מ"ט, וגיטין סא, א. (77) במשנה שם ושם: "לא אמרו אלא מפני דרכי שלום". ולא התירו זאת אלא באשת עם-הארץ, כיון שרוב עמי-הארץ מעשרין הן (ראה בפ"ט מהל' מעשר ה"א), אבל לא באשה החשודה על השביעית (ראה להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל ה"ז). (78) "שאו תקבל העיסה טומאה" (פירוש המשנה). (79) ואסור לעשות כן, כנ"ל בהי"א. וראה בפ"ו מהל' מטמאי משכב ומושב ה"א. (80) עבודה זרה נה, ב. (81) כיון שהוא עם-הארץ, כנ"ל. (82) אבל מרקדין ובוררין עמו מפני דרכי שלום, כמו עם אשת עם-הארץ. (83) כנ"ל בהלכה י"א. (84) כלומר, למי שהנחתום מוליך אצלו ככרותיו כדי שימכרום. אבל אין מוליכים עמו פת לאופה, שאפיה היא סוף הלישה (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה אבל, ולא כפירוש רש"י שם). וכן מפורש בתוספתא שם פ"ח.

יד. הלוקח⁸⁵ מנחתום עם הארץ בסוריא, ואמר לו⁸⁶: הפרשתי חלה - אינו צריך להפריש חלה מספק. פ"ש שלא נחשדו פל ישראל בארץ על תרומה גדולה⁸⁷, פה לא נחשדו בסוריא על החלה⁸⁸.

(85) "ירושלמי" חלה פ"ד ה"ד, ותוספתא שם פ"ב ה"ו, חכמים ולא כרבן גמליאל. (86) שאם לא אמר לו שהפריש, חייב הלוקח להפריש חלה, כדין חלה טמאה (למעלה פ"ו ה"א), שהרי גזרו חכמים טומאה על סוריא (פ"א מהל' טומאת מת ה"ו). (87) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"א. (88) שאין לה שיעור מן התורה. וכל-שכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהוּא סֶפֶק - מִפְּרִישֵׁי מִמְּנוֹ²⁹ כֹּל הַמִּתְּנוֹת³⁰.
צְבִי³¹ הֵבֵא עַל הַעֲזוֹ³² וְיִלְדָה - הַיֶּלֶד חָיִב בְּחֻצֵי
מִתְּנוֹת³³; שְׁנֵאמַר: אִם שָׂה - אֶפְלוּ מִקְצַת שָׂה.
תִּישׁ הֵבֵא עַל הַצְּבִיָּה - הַיֶּלֶד פֶּטוּר מִן הַמִּתְּנוֹת³⁴.

(23) ולא חיה ולא עוף. (24) ולא טמאה. (25) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו ממה שאמרו שכלאיים הבא מן התייש ומן הצבייה פטור מן המתנות. הרי שחיה פטורה מן המתנות. (26) ששתייהן בהמות טהורות, אלא שהן שני מינים. (27) ברייתא שם: "תנו רבנן, הזרוע והלחיים והקיבה נוהגים בכלאיים ובכווי". וברייתא אחרת הביאו שם: דתניא, שור (כלומר, כך היה צריך להיות כתוב בתורה ולא יותר), מה תלמוד לומר "אם שור", לרבות את הכלאיים. (28) שהוא ספק חיה ספק בהמה, ודעת רבינו, שהוא ברייה בפני עצמה. (29) כלומר, מפרישים ונותנים לכהן. (30) ולא חציין. (31) שהוא חיה טהורה. (32) שהיא בהמה טהורה. (33) שהרי ספק הוא אם חוששין לזרע האב והוולד הוא גם מין חיה ופטור מן המתנות, או אם חוששין לזרע האם ואין הוא אלא בהמה וחיוב במתנות. (34) כרב פפא. וטעמו של דבר, שכיוון שהדבר ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ייתכן שאין חוששין, ואז הוולד כולו חיה כאמו, ולכן פטור מתנות שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

ו. אָחַד הַשּׁוֹחֵט לְאַכִּילַת עוֹבֵד פּוֹכְבִּים אוּ לְאַכִּילַת פְּלָבִים אוּ לְרִפּוּאָה³⁵ - חָיִב בְּמִתְּנוֹת³⁶.

(35) שאין זה נקרא שוחט לאכילה. (36) שאף על פי שהשוחט ונתנבלה בידו פטור מן המתנות, משום שנאמר "ונתן לכהן" - "לו ולא לכלב" - כאן שהשחיטה כשרה, אלא שנתכוון להאכילה לגוי או לכלבים או לרפואה, חייב הוא במתנות.

ז. בְּהֵמַת שְׁתֵּפִין - חֵיבָת; שְׁנֵאמַר: זִבְחֵי הַזֶּבַח.

ח. הַלּוֹקֵחַ בְּהֵמָה מִפְּרוֹת שְׂבִיעִית - חָיִב בְּמִתְּנוֹת³⁷.
כְּהֵנִים³⁸ וְלוֹיִם³⁹ - פֶּטוּרִים מִן הַמִּתְּנוֹת; שְׁנֵאמַר:
מֵאֵת הָעֵם. וְסֶפֶק הֵם הַלּוֹיִם אִם הֵם בְּכָלֵל הָעֵם אוּ
לֹא, לְפִיכֶן אֵין נוֹטְלִין מֵהֶם, וְאִם נוֹטְלִין מֵהֶם⁴⁰ - לֹא
חֵיבָת⁴¹.

(37) אבל מן הבכורה פטורה הבהמה שלקח, שאם תהא חייבת נמצא שהוא משתכר בכור שהוא פטור מלבערו. אבל כאן שהבהמה היא חולין, וחייבת בביעור, אינו משתכר בפירות שביעית. (38) בחולין קלב: דרש רבא "מאת העם", ולא מאת הכהנים. (39) שם קלא. "ההוא לזיאה (=לוי) דהווה חטף מתנתא, אתו אמרו ליה לרב. אמר להו, לא מסתייה (=לא דיו) דלא שקלינן מיניה, אלא מיחטף נמי חטף, וכו', מספקא ליה אי אקרו "עם", אי לא אקרו "עם". - ורש: - דרש מרימר, הלכתא כוותיה דרב". (40) אבל לוי אין לו זכות לקבל מתנות כהונה, שנאמר "וזה יהיה משפט הכהנים". (41) דעת רבינו שתפיסה מועילה אפילו לאחר שנולד הספק.

ולבניו לחק עולם", אין לו (לכהן) אלא מה שאמור בעניין, כלומר: רק חזה ושוק, ולא זרוע ולחיים וקיבה.

ב. כֹּל הַקְּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוֹם קָבוע לְהַקְדִּישׁוֹ⁶ וְנִפְדוּ - חֵיבִין בְּמִתְּנוֹת⁷; וְאִם קָדַם מוֹם עוֹבֵר לְהַקְדִּישׁוֹ⁸, אוּ שֶׁהִקְדִּישׁוֹ תְּמִימִים וְאַחַר כֵּן נוֹלַד בָּהֶם מוֹם⁹, וְנִפְדוּ - הָרִי אֵלּוּ פֶּטוּרִין מִן הַמִּתְּנוֹת¹⁰.

(6) כלומר, כשהקדישם היה בהם מום קבוע, שלא נתפסה בהם קדושת הגוף, אלא קדושת דמים. (7) שכיוון שלא נתפסה בהם אלא קדושת דמים, כיוון שנפדו הרי הם כחולין גמורים, שהרי הם מותרים אז בגיזה ועבודה. (8) שדינם להיאסר בגיזה ועבודה אף לאחר פדיונם. (9) קבוע. (10) כיוון שקדושתם חמורה, ואף לאחר שנפדו נותר בהם איסור גיזה ועבודה.

ג. סֶפֶק בְּכוֹר¹¹ - חָיִב בְּמִתְּנוֹת מִכֹּל צֶדֶד¹²: שְׂאֵם בְּכוֹר הוּא - כֹּל לִכְהֵן, וְאִם אֵינוּ בְּכוֹר - מִתְּנוֹתָיו לִכְהֵן. וְאִם נִסְתַּפַּק בְּשָׁנִים¹³, וְלָקַח הַכֹּהֵן הָאֶחָד מִסֶּפֶק - הָרִי הַשְּׂנִי פֶטוּר מִן הַמִּתְּנוֹת; עֲשָׂאוּהוּ כְּמִי שֶׁזָּכָה בוֹ הַכֹּהֵן וְנִתְּנוֹ¹⁴ בְּמוֹמוֹ לְבַעֲלָיו¹⁵. אֲבָל סֶפֶק מַעֲשֵׂר¹⁶ - פֶּטוּר מִכֹּל מְקוֹם¹⁷, שֶׁהַמוֹצִיא מִחִבְרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה¹⁸.

(11) והמדובר ברחל שלא ביכרה שילדה זכר ונקבה, ולא ידוע מי יצא תחילה, הזכר או הנקבה. (12) כלומר, ממה נפשו. (13) וכגון שילדה שני זכרים שאי אפשר שלא קדם אחד מהם. והואיל ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש, והשני ספק בכור. (14) שכיוון שהכהן לקח אחד מספק, עשו את השני כחליפי הראשון. (15) שאין כאן אלא צד אחד בלבד ש"אם אינו בכור מתנותיו לכהן", אבל הצד השני "שאם בכור הוא כולו לכהן" אינו כאן, כיוון שמכרו לישראל. (16) מעשר בהמה שאין לכהן חלק בו אלא כולו לבעליו. (17) כלומר, בין נסתפק באחד ובין נסתפק בשניים. (18) ולא שייך לחייבו מכל צד, שאם מעשר הוא - כולו לבעלים.

ד. בְּהֵמַת קְדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלָה בְּמוֹמָה¹⁹ וְאֵינָה חֵיבָת בְּמִתְּנוֹת שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּהֵמוֹת אַחֲרוֹת, אֶפְלוּ אַחַת בְּמֵאָה, בְּזִמְן שֶׁכָּל בְּהֵמָה מֵהֵן לְאַחַר²⁰ - כֹּלֵן פֶּטוּרִין²¹; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד סֶפֶק, וְהַמוֹצִיא מִחִבְרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הֲיֵה אֶחָד הוּא הַשּׁוֹחֵט אֵת פְּלֶם - פּוֹטֵר מִתְּנוֹת אַחַת מֵהֵן בְּלִבְד²².

(19) כלומר, שנולד בה מום לאחר שהקדישה. (20) כלומר, שכל בהמה שייכת לאדם אחר. (21) שאין הכהן יכול לבוא עליו משני צדדין כמו בכבור, שהרי אין לכהן בכהמת קדשים כלום. (22) שהרי אחת מן הבהמות (היא בהמת הקדשים הנ"ל) פטורה.

ה. אֵין חָיִב בְּמִתְּנוֹת אֶלָּא בְּהֵמָה²³ טְהוֹרָה²⁴ בְּלִבְד; שְׁנֵאמַר: אִם שׂוֹר אִם שָׂה²⁵. כֹּלֵאִים הֵבֵא מִכְּבֶשֶׂת וְעֵז²⁶ - חָיִב בְּמִתְּנוֹת²⁷. וְהַכּוֹי²⁸, אֵף עַל פִּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

[=שהוא שותפו של ישראל], חייבו את ישראל לרשום את חלקו, מפני מראית העין. ולפי זה, מה שאמרו במשנה שם "והמשתתף עמהן צריך שירשום", הכוונה, עם הכהנים, אבל עם הגוי, אף פעם אינו צריך לרשום. (54) שיסמן חלקו, מפני מראית העין. (55) ולא יבוא לידי חשד. (56) מדרבנן. אבל מן התורה, כיוון שהוא שותף עם הכהן או עם הגוי, הרי הוא פטור ממתנות. (57) כיוון שהכל יודעים שהוא שותף ואין חושדים בישראל.

יא. התנה הפהן עמו⁵⁸ שהוא שותף חוץ מן המתנות - הרי המתנות לפהן; פיון שאמר לו חוץ - הרי שיר לו הפהן חלק במתנות⁵⁹, ולפיכך הם שלו⁶⁰. אבל אם אמר לו הפהן: על מנת שהמתנות שלי⁶¹ - הרי המתנות של ישראל זה⁶², ונותן לקל פהן שירצה. אף על פי שהתנה עמו שחן שלו - לא נפטר מן המתנות⁶³. שהאומר על מנת - לא שיר לו בעצמן של מתנות פלוס. הואיל ולא שיר לו פהן שתפוח⁶⁴ - לא קנאן בתנאי זה.

(58) עם ישראל. כלומר, משאיר את כל המתנות, לחלקו. (60) שם קלד. "חוץ, שיוורא. על מנת, לאו שיוורא". (61) כלומר, הריני מוכר לך את הבהמה על מנת שהמתנות שלי. (62) רק שלו. (63) ואף על פי שהכהן התנה את המקח או השותפות בתנאי זה, ואם כן היה המקח צריך להתבטל, מכל מקום אין המקח או השותפות בטלים, שהרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה הרשתו ליתנם לכל כהן שירצה, ותנאו בטל. (64) כמו בכל הבהמה.

יב. הנה הפהן שותף פראש⁶⁵ - פטור מן הלחי; שותף ביד - פטור מן הזרוע; שותף בכני מעים - פטור מן הקבה. אמר לו הפהן: הרי הבהמה פלה שלי והראש שלי - חיב פלחי; שתדבר החיב הרי הוא של ישראל⁶⁶.

(65) של הבהמה. וכל הבהמה הייתה של ישראל בלבד. (66) אף על פי שעיקר הבהמה של הכהן.

יג. גר שנתגיר והיתה לו בהמה שחוטא: אם נשחטה עד שלא נתגיר - פטור⁶⁷, ואם אחר שנתגיר - חיב. ואם ספק - פטור, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

(67) שהרי בשעת שחיטה הייתה הבהמה של גוי, ופטורה מן המתנות.

יד. בהמה שלא הורמו מתנותיה - מתר לאכל ממנה. שאינה דומה לטבל⁶⁸, שהרי מתנות פהנה מברדלין. והמתנות עצמן - אסור לישראל לאכלן אלא ברשות פהן⁶⁹. עבר ואכלן⁷⁰ או הזיקן או מכרן - אינו חיב לשלם⁷¹, מפני שהוא ממון שאין לו תובע ידוע⁷². והקונה אותם, אף על פי שאינו

ט. פמה דברים אמורים⁷³? פשוט לעצמו⁷⁴; אבל פהן טבח⁷⁴ ששוחט⁷⁵ ומוכר בשוק - ממתנין לו שתיים ושלש שבתות⁷⁶, מכן ואילף מוציאין ממנו מתנות ונותנין אותם לכהנים אחרים⁷⁷. ואם קבע בית מטבחים למכור - אין ממתנין לו, אלא מוציאין ממנו מיד⁷⁸. ואם נמנע מלתן⁷⁹ - מנדין אותו עד שיתן.

(42) שכהנים פטורים ממתנות. (43) כלומר, בהמה שלו. אבל אם שוחט לעצמו בהמת ישראל, פשוט הוא שחייב במתנות, כיוון שהבהמה של ישראל. (44) שם קלב: "דרש רבא, וכו', כשהוא אומר "מאת זובחי הזבח", הוי אומר, אפילו טבח כהן במשמע". ופירשה רבינו, שהכוונה היא בשוחט בהמות שלו ומוכרן. (45) בהמות שלו. (46) [ביבמות (סד: סה). פסקו בנישואין ובמלקיות כרב, שבשתי פעמים הוחזק, ובווסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל, שבשלוש פעמים הוחזק, וייתכן כי גם כאן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, והדבר תלוי כמה פעמים שחט למכור בשוק, ו"שתי שבתות" היינו מיום ו עד יום ו השני, שהספיק לשחוט שלוש פעמים לצורך יום השבת, ו"שלוש שבתות" היינו מיום א עד יום א השלישי, שרק אז נודמנו לו שלוש פעמים. אבל מיום א עד יום א השני, אין שם שלוש פעמים. (47) ואין הכהן נוטלו לעצמו, שכיוון שהוא טבח המוכר בשוק, דינו לענין המתנות כשיראל גמור. (48) שגילה דעתו בזה שהוא מוחזק מיד, לשחוט על מנת למכור בשוק. (49) לאחר שתיים ושלוש שבתות, או הקובע בית מטבחים, ומיד.

ל. השוחט⁸⁰ לעובד פוכבים ולכהן⁸¹ - פטור מן המתנות⁸². והמשתתף⁸³ עם הפהן - צריך שירשם חלקו⁸⁴, כדי שיינתן המתנות בחלק הפהן⁸⁵; שאם לא צין חלקו - חיב במתנות⁸⁶, מפני שאין הפל יודעין שהכהן שותף לו. לפיכך, אם הנה הפהן עומד עמו במטבחים ונושא ונותן עמו - אינו צריך לרשם. והמשתתף עם העובד פוכבים - אינו צריך לרשם⁸⁷; שסתם עובד פוכבים מרבה דברים ומודיע לכל שהוא שותף, ואף על פי שאינו עמו בשעת מכירה.

(50) ומדובר בשוחט ישראל. (51) כלומר, בהמה שכולה של גוי או של כהן. (52) שאין הדבר תלוי בשוחט אלא בבהמה, וכיוון שהיא של כהן הרי היא פטורה. והוא הדין אם הוא שוחט בהמה של לוי שהוא פטור מספק. (53) במשנה שם קלב. "השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות, והמשתתף עמהן צריך שירשום". ובמסקנת הגמרא קלג. "סתם עכו"ם מפעא פעי (=מודיע לכל שהוא שותף)" ומפרש רבינו שהמדובר אפילו באינו עומד בבית המטבחים ואינו נושא ונותן, ואף על פי כן ידוע שהוא שותף של ישראל, ואין הבריות חושדות בישראל שהוא חייב במתנות ואינו נותן, אבל כהן שצנוע הוא ואינו מודיע ברבים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כדאמר רבא, "הירך", המיומנת שבירך, הכא נמי "הזרוע" המיומן שבזרוע. (89) הוא החלק התחתון שבו הפרסות. (90) עצם רחב של כתף. (91) היינו, השוק המתחילה מהפרק של הארכובה ולמעלה והקולית שלמעלה הימנה עד הכתף, אבל מהארכובה ולמטה אינו בכלל זרוע. (92) הבלטיה הכוללת בגרון. (93) שם: נוטלה ובית שחיטה עמה (כלומר, תופס בעומק הצוואר באלכסון יותר מן הפיקה).

יט. אין מולגין אותן⁹⁴ ואין מפשיטין אותן, אלא יתנו לו בעורן ובצמרן, והקברה⁹⁵ בחלב שעליה ובחלב שבתוכה. וכבר נהגו הפהנים להניח חלב הקבה לפעלים⁹⁶.

(94) כלומר, את הזרוע ואת הלחיים. ואף על פי שלא נתרבו מהכתוב, רק הלחיים, נראה שדינם שווה מחמת סמיכותם בכתוב. (95) שם: "והקיבה", למאי אתא, להביא חלב שעל גבי הקיבה וחלב שבתוך הקיבה. (96) שכיוון שהמתנות ממון כהנים, יש להם רשות להניח אצל הישראל.

כ. הפהנת אוכלת⁹⁷ המתנות אף על פי שהיא נשואה⁹⁸ לישראל⁹⁹, מפני שאין בהן קדשה¹⁰⁰. ולא עוד, אלא הבעל אוכל מתנות¹⁰¹ בגלל אשתו. אבל חללה¹⁰² - אינה אוכלת, שאין חללים בכלל פהנים¹⁰³. ואם רצה¹⁰⁴ הפהן למכור המתנות או לתתן במתנה, אפילו לעובד פוככים, או להאכילם לפלבים - מאכילם, שאין בהן קדשה כלל.

(97) שם קלא: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא" (ומה שכתוב: ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת במשמע - רש"י). (98) שהרי אפילו הבעל עצמו אוכל מתנות בגלל אשתו. כל שכן שהיא עצמה אוכלת. (99) ואין בה קדושת כהונה, שהרי אסורה לאכול חזה ושוק של קדשים לעולם, ותרומה בהיותה אשת זר. (100) שאף על פי שקדושת כהונה אין בה, כנ"ל - דין כהנת יש לה. (101) שם קלב. "רב כהנא אכל בשביל אשתו (ישראל היה, ואשתו כהנת). וכן עשו עוד אמוראים כמו שנזכר שם. וצריך לומר, שהכוונה היא שקיבל מתנות במקום אשתו ומי שנתן לו אותן קיים בזה מצות נתינה. כיוון שאשתו כגופו, ואינו צריך הרשאה לקבל את המתנות. (102) שנבעלה לאסור לה, ופקעה קדושת כהונה ממנה, והרי היא כזרה לכל דבר. (103) ביכמות עד: חללה לאו זרעו דאהרן היא. ובבכורות מזו. כהנת כיוון דאי בעיל לה (=הפסול) הוא זרה, ומה שאינה משלמת חומש אם אכלה תרומה, אין זה מפני שיש לה דין כהנת אלא מפני שאינה זרה מתחילתה. (104) תוספתא חולין תחילת פרק ט: "מתנות אין בהם משום קדושה, אפילו מוכרן לעובד כוכבים אפילו נותנן לפני כלבו, אין בהן אלא מצוות כהונה בלבד" (כלומר, צריך ליתן לכהן כיוון שהן ממנו).

כא. פהן¹⁰⁵ שהיו לו חברים שנותנים לו המתנות¹⁰⁶, אם רצה לזפות בהן לישראל חבירו - הרי זה מזפה

רשאית⁷³ - הרי זה מתר לאכלן, מפני שמתנות פהנה נגזלות.

(68) שאינו מסויים ומובדל בחלק מן הפירות. (69) שהרי ממונו הוא. אלא שחסרה לו מצוות עשה של נתינה לכהן, אם איננו ממכירי כהונה. (70) חולין קל: "אמר רב חסדא, המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם". (71) כלומר, אינו חייב בדיני אדם, אבל בדיני שמים חייב. (72) כיוון שלכל כהן יכול לומר: לאחר אתננו. (73) לקנות.

טו. אמר לטבח: מכר לי פני מעיה של פרה, והיו בה מתנות⁷⁴ - נותנן⁷⁵ לפהן ואינו מנפה לו⁷⁶ מן הדמים⁷⁷. לקחם ממנו במשקל⁷⁸ - נותנם לפהן ומנפה לטבח⁷⁹ מן הדמים.

(74) כלומר, הקיבה. (75) הלוקח. (76) הטבח. (77) שהרי ידע הלוקח שהמתנות שם, ומה ששילם לא שילם עבור הקיבה, אלא עבור שאר הבשר. (78) והטבח נתן לו גם את הקיבה. (79) שהרי לא ידע שהקיבה בין בני המעיים, ונמצא שמכר לו הטבח דבר שאינו שלו.

טז. המשלח בשר לחבירו והיו בה⁸⁰ מתנות⁸¹ - אינו חושש שמא עבר זה וגזל⁸² מקום שאין בו פהן - מעלה⁸³ המתנות בדמים ואוכלן, מפני הפסד פהן⁸⁴, ויתן הדמים לכל פהן שירצה.

(80) במתנה ששלח לו. (81) זרוע לחיים וקיבה. (82) ואם כן אינו רשאי לקבלם, אלא, יש להניח שקנה את המתנות מן הכהן, או שלא היה כהן במקומו, והעלה המתנות בדמים. (83) כלומר, שם את המתנות בשוויין ומניח את דמיהן. ואפשר שצריך לשומן בפני בית דין של שלושה נאמנים היודעים בשומא. (84) אם יניחם - יתקלקלו וייפסדו.

יז. הרוצה לתן המתנות לכהן אחד - נותן. ואם רצה לחלק אותן - לא יתן חצי קבה לאחד או חצי זרוע, אלא זרוע לאחד, וקבה לאחד, ולחיים ולשנים⁸⁵; שנאמר: תתן לו - שיהיה בה פדי מתנה⁸⁶. ואם היו של שור⁸⁷ - חולק אותן חתיכות; והוא שיהיה בכל חתיכה פדי מתנה.

(85) כלומר, לחי אחד לכל כהן. (86) ודין זה הוא מן התורה. (87) ושור כיוון שהוא גדול ביותר, אף הזרוע והלחיים והקיבה גדולים, ויש אף בחלק מהן כדי נתינה.

יח. אי זהו הזרוע? זרוע של ימין⁸⁸, מן הפרק של ארכובה⁸⁹ עד פה של ידו⁹⁰, שהן שני איברים⁹¹ זה מערה בזה. והלחיים - מן הפרק של לחי ועד פיקה של גרירת⁹², טפעת גדולה⁹³ עם הלשון שביניהן, הכל לפהן.

(88) תנו רבנן, הזרוע, זה זרוע ימין, וכו', מאי תלמודא,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גם בזמן אחר חוץ מערב יום הכיפורים, כדי להחזיק עצמו לכהן. (113) פסוק זה נאמר בקדשים ולא במתנות כהונה, אבל למדו זאת ממה שנאמר: "לך נתתים למשחה" – "כל מתנות שנתתי לך בכהונתך, נתתי לך לגדולה". (114) משנה בזבחים צ: "ובכולן (כלומר, בכל הקדשים), הכהנים רשאים לשנות באכילתן לאכלן צלויין ושלוקין ומבושלין, וכו'". ובגמרא: מאי טעמא, אמר קרא "למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". ולפי זה כתבו התוספות שגם לענין מתנות, אין הדברים אמורים אלא כשנהנה מאכילת צלי כמו שנהנה מאכילת מבושל, אבל אם נהנה יותר באכילת מבושל, יאכל מבושל כמו שטוב לו.

פָּרֶק עֲשִׂירִי

1) יבאר שמצות-עשה ליתן לכהן ראשית הגז, ואם יש לו שיעור. ודין אם נוהגת בחולין ובמקודשין. ואם היה הצמר קשה או אדום או שחור. התולש צמר רחלים בידו. ואם נוהג בכלאים ובטרפה. אם חייב באחריותו. הלוקח גז צאנו של גוי אחר שגזו הגוי. הלוקח גז צאנו של חבירו. וגר שנתגייר והיו לו גיזות. כמה צאן יהיה לו ויהיה חייב בראשית הגז. וצאן השותפין. ראשית הגז מצותה בתחילה. ואם מפרישין מחדש על ישרן. הרוצה לחלק גיזותיו לכהנים. ואם הוא חולין לכל דבר.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה² לִתֵּן לְכֹהֵן³ רֵאשִׁית הַגִּז, שְׁנֵאמַר: וְרֵאשִׁית גִּזוֹ צֹאנֶךָ תִּתֵּן לוֹ. וְלוֹיִם כָּלֵל יִשְׁרָאֵל⁴ בְּמִצְוָה זוֹ. וְאֵין לְרֵאשִׁית הַגִּז זוֹ שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה⁵. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שְׁלֵא יִפְחַת מֵאֶחָד מִשְׁשִׁים⁶. וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֲלֵא בְּאַרְצֵי⁷, בֵּין בְּפָנֵי הַבַּיִת⁸ בֵּין שְׁלֵא בְּפָנֵי הַבַּיִת, פְּרֵאשִׁית הַדְּגָן⁹. וְנוֹהֶגֶת בְּחֻלִּין, אֲבָל לֹא בְּמִקְדָּשִׁין¹⁰.

2) ראה בספר המצוות (עשה קמד), ובחולין קלז. 3) כלומר, ההפרשה והנתנה – מצוה אחת הן. וראה בספר המצוות כלל יב, ומצות-עשה שם. 4) שם קלא: "ושאר מתנות כהונה, כגון הזרוע והלחיים והקיבה, אין מוציאין אותן לא מכהן לכהן ולא מלוי ללוי. הא מלוי לכהן מוציאין, אלמא איקרו עם, כגון הזרוע ולא זרוע, וכו', ומאי ניהו, ראשית הגז, וטעמו של דבר, שאף-על-פי שדין ראשית הגז ומתנות בהמה – אחד הוא, כדלהלן בהלכה יז, הברדל ביניהם לענין לויים, שבמתנות פטורים, משום שנאמר בהם "מאת העם", וספק הוא אם הם בכלל עם, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ובראשית הגז שלא נזכר "עם" כלל – חייבים (כסף-משנה ורדב"ז). 5) כיון שנאמר בה "וראשית", וכל מקום שנאמר ראשית אין בו שיעור, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה א, ולמעלה בפ"ה הלכה א. 6) שם קלז: רב ושמואל דאמרי תרווייהו, ראשית הגז בששים. ותיקנו כן משום שנאמר כאן: תתן לו, תן לו דבר הראוי ליתנו מתנה, כדלהלן בסוף הלכה טז. וראה למעלה בפ"ה הלכה ב, ופ"ט הלכה יז. 7) שם קלו: "אמר רב נחמן בר יצחק, האידינא נהוג עלמא, וכו', כר' אלעאי בראשית הגז. דתניא, רבי אילעאי אומר, ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ". וטעמו של ר' אלעאי אמרו (שם): "אמר רבא, יליף

לו וְאֵף עַל פִּי שְׁלֵא פָּאוּ לִידוֹ, וְיִהְיֶה אוֹתָם הַחֲבֵרִים זוֹבָחִים וְנוֹתְנִין הַמִּתְנּוֹת לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל שְׁזָכָה בָּהֶן. וְהוּא שְׁיִהְיֶה הַיִּשְׂרָאֵל זֶה בְּדִחְקָא¹⁰⁷ וְאֵין לוֹ לְקַנּוֹת בְּשָׂר, וְיִהְיֶה הַפֶּהן שְׁזָכָה לוֹ חֲבֵר¹⁰⁸; אֲבָל אִם הִיָּה הַפֶּהן שְׁמָשׁוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה¹⁰⁹ אוֹ שְׁכִירוֹ אוֹ לְקִיטּוֹ - אֵינוֹ מְזָכָה לוֹ עַד שְׁיָבֹאוּ לִידוֹ, שְׁמָא יִזְכָּה בְּעַל פְּרָחוֹ¹¹⁰.

105) שם קלג. "אמר רב יוסף, האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבכותיה (=בשכנותו) ודחיקא ליה מילתא, ליזכי ליה מתנתא ואף על גב דלא אתי לדיה במכרי כהונה ולויה" (בכהן שהיה ניכר בעיר, ורוב בני אדם אוהבים אותו ונותנין לו המתנות). 106) ולכן כל הכהנים שבעולם מוותרים על חלקם, ונמצא שהמתנות שלו, שהרי אין לישראל במתנותיו כי אם טובת הנאה בלבד. 107) חולין שם. ומה שהזכירו שם "צורבא מרבנן", סובר רבינו שהוא לאו דווקא. 108) ולא שמשו. 109) שם: "רבא ורב ספרא איקלעו לבי מר יוחנא בריה דרב חנא בר אדא, וכו', עביד להו עגלא תילתא. אמר ליה רבא לשמעיה (כלומר, לשמש שלו שהיה כהן, וכנראה שבעל הבית היה רגיל לתת מתנותיו לשמשו של רבו), זכי לן מתנתא, וכו', רבא אכל ורב ספרא לא אכל, וכו', אמר ליה (רב יוסף לרב ספרא), כי אמרי אנא באחר, שמעא בעל כרחיה מזכי, וכו'". 110) וחששא זו אינה אלא כשעוד לא הגיעו המתנות ליד כהן, אבל הגיעו לידו, אינו מזכה לאחרים, אף לבעלים שלו, אלא ברצונו הטוב.

כב. לֹא יִחַטְּפוּ¹¹¹ הַפֶּהן הַמִּתְנּוֹת וְלֹא יִשְׁאֵל בְּפִיו, אֲלֵא אִם פֶּן נוֹתְנִין לוֹ פְּכָבוֹד - נוֹטֵל. וּבְזִמְן שֶׁהֵם רַבִּים בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים - הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם, וְהַגְרָגְרָנִים נוֹטְלִין. וְאִם הִיָּה פֶהן צְנוּעִים¹¹² וְאֵין מְפִירִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא פֶהן - הָרִי זֶה נוֹטֵל, פְּדֵי שְׁיִדְעַה לְפַל שֶׁהוּא פֶהן. וְאֵין הַפְּתָנִים אוֹכְלִין הַמִּתְנּוֹת אֲלֵא צְלֵי בְּחַרְדֵּל; שְׁנֵאמַר לְמִשְׁחָה¹¹³ - פְּדִירָה שְׁאוֹכְלִים הַמְּלָכִים¹¹⁴.

111) בחולין שם: "ונתן, ולא שיטול מעצמו. אמר אביי, מריש היה חטיפנא מתנתא, אמיןא חבובי קא מחביבנא מצוה. כיוון דשמענא להא, ונתן ולא שיטול בעצמו, מייחטף לא חטיפנא, מימר אמרי הבו לי, כיוון דשמענא להא דתניא: ויטו אחרי הבעצ. ר' מאיר אומר, בני שמואל חלקם שאלו בפיחם, מימר נמי לא אמיןא. ואי יהבו לי שקילנא (כלומר, אפילו כשהיו כהנים רבים בבית המטבחים), כיוון דשמענא להא דתניא, הצנועין מושכין את ידיהם, והגרגרנים חולקים, משקל נמי לא שקילנא, לבר ממעלי יומי דכפורי (=בערב יום כיפור, שהוא יום טוב ומצוה לאכול בו, ומתנות מרובות, וכהנים רבים מתאספים, ואם לא יטול, יאמרו שאינו כהן – תוספות שם), לאחזוקי נפשאי בכהני". 112) למד כן רבינו מדברי אביי, שהובאו למעלה, שנטל מתנות בערב יום הכיפורים בכדי להחזיק עצמו לכהן, ומכאן שכהן צנוע ואינו ידוע, מותר לו לקחת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהלכות כלי המקדש הלכה (יב). (20) שם: מכר לו, וכו', זכרים אבל לא נקבות, זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו. (21) כלומר, לבגדי כהונה, כנ"ל (מהר"י קורקוס). (22) ברייתא של תנא דבי ר' ישמעאל שם: "כבשים שצמרן קשה פטורים מראשית הגז, שנאמר (איוב לא, כ) ומגז כבשי יתחמם". ובגמרא שם אמרו, שלמדו כן בגזירה-שוה "גז" - "גז", שהרי גם כאן נאמר "וראשית גז צאנך". (23) כלומר, לבישה כדרכה שיש בה חימום, ולמדו כן ממה שנאמר "ומגז כבשי יתחמם", ראה למעלה.

ה. פִּינֵן שְׂזֵפָה לוֹ הַקְדוֹשׁ פְּרוּף הוּא פְּתוּמוֹת, שֶׁהֵן לַחֲמוֹ וַיִּינוּ²⁴, וְזָפָה לוֹ בְּמִתְנוֹת בְּהֶמָה²⁵ וְקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ²⁶, שֶׁהֵן הַבֶּשֶׂר שְׁלוֹ - זָפָה לוֹ בְּרֵאשִׁית הַגֹּז לְלִבְשׁוֹ, וּבְגָזֵל הַגֵּר²⁷ וְהַתְּרָמִים וְשִׂדָּה אַחֲזָה וּפְדִיוֹן בְּכוֹרוֹת לְהוֹצֵאוֹתָיו וְשָׂאָר צֶרְכָּיו; שֶׁהֲרִי אֵין לוֹ חֵלֶק בְּנַחֲלָה וּבִבְכָה²⁸.

(24) תפס לשון הכתוב (במדבר יח, כז) "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". אבל גם שמן חייב בתרומות, כמפורש בפסוק אחר (דברים יח, ד) "ראשית דגנך תירושך ויצהרך - תתן לו" ולדעת רבינו (למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכה ט, ופ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג) כל פירות האילנות חייבים בתרומות. (25) זרוע ולחיים וקיבה מבהמת חולין (למעלה פ"ט הלכה א). (26) חזה ושוק מבהמת קדשים קלים. (27) כל המתנות האלו, נזכרו למעלה פ"א הלכה י. (28) בדברים שם, א: "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". ובספרי שם: "חלק, זו ביזה, ונחלה, זו נחלת הארץ". וראה להלן פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה י.

ו. הִיָּה הַצֹּמֵר שְׁלֵהֵן אָדָם אוֹ שְׁחוֹר אוֹ שְׁחוּם - תִּיבֵין בְּרֵאשִׁית הַגֹּז²⁹, אֲבָל אִם גִּזְזוּ³⁰ הַצֹּמֵר וַיִּצְבְּעוּ קֶדֶם שְׁיִתָּן - נִפְטָר מִרֵּאשִׁית הַגֹּז³¹. הַלְבִּישׁוּ קֶדֶם שְׁיִתָּן - תִּיבֵין לְהַפְרִישׁ³² אַחֵר שְׁלִפְנוֹ. הַתּוֹלֵשׁ³³ צֹמֵר רְחֵלִים בִּידוֹ וְלֹא גִזָּז - תִּיבֵין בְּרֵאשִׁית הַגֹּז.

(29) ראה להלן. (30) במשנה שם קלה. (31) שכיון שקנאו בשינוי, הרי הוא פטור, וראה בבבא קמא פג: וברש"י שם. (32) שאין זה שינוי. (33) חולין קלו. כרבנן ולא כר' יוסי. וראה בפ"ד מהלכות מתנות עניים הלכה ב, ושם פ"ב הלכה ו ובכסף-משנה שם.

ז. רֵאשִׁית הַגֹּז נוֹהֵג בְּכֻלָּאִים³⁴ וּבְכֻלָּי³⁵ וּבְטָרְפָה³⁶; אֲבָל הַגֹּזֵז אֶת הַמֶּתָה³⁷ - פְּטוּר.

(34) תוספתא חולין פ"י. ומדובר בכלאיים הבא מכבש ועז. אבל צבי הבא על הכבש וילדה, אין הולד חייב אפילו בחצי ראשית הגז, שמה שאמרו במתנות (למעלה פ"ט הלכה ה) שחייב בחצי מתנות, הוא מפסוק מיוחד: "אם שה, אפילו מקצת שה". (35) שם. וראה למעלה שם ובהערות. (36) תוספתא שם. ובחולין קלו: "וליתני חומר בראשית הגז שנוהג בטריפות, מה-שאי-כן במתנות (שנאמר "ונתן לכהן" - לו, ולא לכלבו - רש"י שם). אמר רבינא, הא מני

נתינה נתינה מתרומה, מה תרומה בארץ אין, בחוצה לארץ לא. אף ראשית הגז, בארץ אין, בחוצה לארץ לא". ולא נהגו כן אלא בראשית הגז, אבל זרוע, לחיים וקיבה נוהגות בין בארץ ובין בחוצה לארץ (למעלה פ"ט הלכה א, עיין שם בהערה 1). ומכיון שדינה כמו תרומה, יתכן, שכשם שתרומה אינה נוהגת אלא כשבאו כולם לארץ (הלכות תרומות פ"א הלכה כו), כמו כן אין ראשית הגז נוהגת אלא כשבאו כולם, ובזמן הזה, אינה אלא מדרבנן (מנחת-חינוך מצוה תקח). (8) משנה שם קלה. (9) ראה בהלכות תרומות שם הלכה א והלכה כו. (10) משנה שם. וראה למעלה פ"ט הלכה א.

ב. פִּיצַד¹¹? הֲרִי שֶׁהַקְדֵּישׁ¹² בְּהֵמוֹת לְבָדֶק הַפִּיתָ¹³ וַיִּגְזֹז, יָכוֹל יִהְיֶה חֵיב לְפְדוֹת¹⁴ וְלִתֵּן לְכֹהֵן? אוֹ הַקְדֵּישׁ בְּהֶמָה¹⁵ חוּץ מִגְזֵתָהּ¹⁶, יָכוֹל יִהְיֶה חֵיב בְּרֵאשִׁית הַגֹּז? תִּלְמוּד לֹמַר: צֹאנֶךָ - אֵין אֵלוֹ צֹאנֹו.

(11) כלומר, כיצד אין ראשית הגז נוהגת במקדשין. (12) חולין שם. (13) שאינם אסורים בגיזה ועבודה אלא מדרבנן. לפיכך הוצרכו למעטם מן הפסוק "צאנך", אבל קדשי מזבח שאסורים בגיזה ועבודה מן התורה, פטורים מראשית הגז מטעם אחר: שאינם בני גיזה (שם). (14) בגמרא שם אמרו, שלמי שסובר קדשי בדיק הבית טעונים העמדה והערכה בעת פדיונם (וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות ערכין הלכות ה, יב) - אפילו בלי הפסוק "צאנך", הוא פטור מראשית הגז, שהרי אינו יכול להעמיד הגז ולהעריכו ולפדותו (מהרי"ק). וראה במנחת-חינוך שם, ובחזון-איש. (15) לבדיק הבית (חולין שם). (16) בגמרא שם הקשו: בדיק הבית נמי כחשו (וברש"י: הגיזה הניטלת מכחשת הבשר, ואסור לגזוזה), דאמר חוץ מגיזה וכחשה. ועוד אמרו שם: רבא אמר, במקדיש גיזה עצמה, סלקא-עדתך-אמינא ליגזוז ולפרוק וליתבי ליה, אמר קרא גז צאנך תתן לו, מי שאינו מחוסר אלא גיזה ונתינה, יצא זה שמחוסר גיזה פדייה ונתינה. ורבינו השמיט כל זאת. וראה במנחת-חינוך שם ובשערי-המלך.

ג. פֶּל הַקְדָּשִׁים¹⁷ שֶׁקֶדֶם מוּם קְבוּעַ לְהַקְדֵּשׁ וַיִּנְפְדוּ - תִּיבֵין בְּרֵאשִׁית הַגֹּז; אֲבָל אִם קֶדֶם הַקְדָּשׁ אֶת מוּמָן, אוֹ שֶׁקֶדֶם מוּם עוֹבֵר לְהַקְדָּשׁ וְאַחֵר כֶּף נוֹלַד לָהֶן מוּם קְבוּעַ, וַיִּנְפְדוּ - פְּטוּרִים מִרֵּאשִׁית הַגֹּז¹⁸.

(17) תוספתא חולין פ"י (הגהה על הגליון). (18) ראה בפ"ט הלכה ב ובהערות שם.

ד. אֵין תִּיבֵין בְּרֵאשִׁית הַגֹּז אֲלֵא הַכֶּבֶשִׁים בְּלִבְדוֹ¹⁹, וְזָכְרִים פְּנֻקְבוֹת²⁰, שֶׁהַצֹּמֵר שְׁלֵהֵן הוּא הַרְאוּי לְבָגְדִים²¹. הִיָּה צֹמֵרֵן קֶשֶׁה²² וְאִינוֹ רְאוּי לְלִבְיִשָּׁה - פְּטוּרִין מִרֵּאשִׁית הַגֹּז; וְשֶׁאֵין מִתְּנָה זֶו לְכֹהֵן אֲלֵא פְדִי לְלִבְשׁ מִמָּנָה²³.

(19) משנה בחולין שם. ובגמרא שם קלו. במסקנא: "לעמוד לשרת, דבר הראוי לשירות". היינו בגדי כהונה, שאינם כשרים אלא מצמר רחלים, ומפשתן בלבד (להלן פ"ח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לגיוזתו (כדעת רש"י שם), אלא אף-על-פי שנתן לו הגוי את הצאן רק כדי לגזוז אותן, חייב. וטעמו של דבר, שכיון שיש לו רשות לגזוז את הצאן, הרי זה בכלל "צאנך". אבל המקדיש בהמה חוץ מגיוזתה פטור מראשית הגז, כיון שלא ניתנה לו רשות לגזוז. וראה בחזון-איש. (46) שם קלו. "וכי תימא הכי נמי (כלומר, שראשית הגז הגדל בפטור, פטור), והתנן, הלוקח גז צאן גוי, פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב (כלומר, אף-על-פי שגדל בפטור, אצל הגוי), מתניתין דלא כר' אלעאי". וכבר העירונו שהלכה כר' אלעאי אלא לענין זה שראשית הגז נוהגת רק בארץ. (47) אבל לא גוף הצאן לגיוזתו, כנ"ל. וראה ב"י"ד שם סעיף ז, ובביאור הגר"א ו"ש"ך שם.

י. הלוקח⁴⁸ גז צאנו של חברו: אם שיר המוכר מעט⁴⁹ מצאנו להגזו - המוכר חייב להפריש מן המשאור על הכל, ואף על פי שלא התחיל המוכר לגזוז⁵⁰. חזקה⁵¹ אין אדם מוכר מתנות פהגה. ואם לא שיר פלום - הלוקח חייב להפריש⁵².

(48) משנה שם. (49) כלומר, ויש באותו מעט כשיעור ראשית הגז, ראה להלן הלכה יג. (50) שם קלח. "וכי תימא הכא נמי, והוא שהתחיל לגזוז, בשלמא התם (כלומר, בפאה), ובקוצרם את קציר ארצכם כתיב, מעידנא דאתחיל לקצור מיחייב בכולה שדה. אלא הכא, מעידנא דאתחיל למיגז לא מיחייב בכוליה עדריה" (כלומר, ואינו מתחייב בתחילת הגיוזה אלא לאחר גיוזת חמש צאן שיש בכל אחת מהן משקל יב סלע, כדלהלן) ואם כן אין הבדל בין אם התחיל המוכר לגזוז לבין אם לא התחיל. (51) שם: "מתנות דכהן לא מזבין איניש וכו', דאמר ליה לוקח, מתנה דכהן גבך היא". וטעמו של דבר, שאיסור הוא למכרן ולהפטר ממתנות כהונה על ידי כך. וראה למעלה פ"ט הלכה יד. (52) שם: "דאמר ליה מוכר, מתנה דכהן לא זבני לך". וראה ב"י"ד שם סעיף ח ובמפרשים שם, ובאור-שמח.

יא. היו שני מיני גזה⁵³, פגזן גזה לבנה וגזה שחומה⁵⁴, או גזת זכרים וגזת נקבות, ומכר מין זה והניח המין האחר - זה נותן לעצמו, וזה נותן לעצמו. [זה נותן לעצמו] - על מה שלקח, וזה נותן לעצמו - על מה ששיר⁵⁵.

(53) משנה שם. (54) אדומה. ובמשנה שם: "שחופות". כלומר, לא שחור ולא לבן (רש"י). (55) אף-על-פי שמפרישין ראשית הגז ממין על שאינו מינו, כדלהלן בהלכה טו - אם מכר מין אחד אינו מפריש עליו, אף-על-פי ששייר לעצמו מין אחר. שהרי חיובו של המוכר, ששייר לעצמו מעט מצאנו להגזו, להפריש על מה שמכר, הוא משום אין אדם מוכר מתנות כהונה. וזהו דוקא כשמכר מאותו מין, שרוצה הוא לקיים מצות מתנות כהונה, ובוודאי לקח מן הלוקח דמים עבור המתנות שכנגד חלקו. אבל במוכר לבנות ונקבות, שהן יותר טובות משחומות וזכרים, ודאי שהמתנות ביד לוקח, שהרי רוצה המוכר שהכהן יקבל

ר' שמעון היא, דתניא, ר' שמעון פוטר את הטריפות מראשית הגז". ופסק רבינו כחכמים. ודעת רבינו היא, שלא בא רבינא לומר שמשנתנו כר' שמעון, אלא שכיון שמחלוקת היא, לא הזכירה התנא במשנה (כסף-משנה). וראה באור-שמח. (37) תוספתא שם. וטעמו של דבר, שאין זה נקרא "גז" ולא "צאנך" (ר"י קורקוס וכסף-משנה). [ולענין שבת פסק רבינו, שהגוזו מן המת חייב (פ"ט) מהלכות שבת הלכה ז ע"פ התוספתא שבת תחילת פ"ט], וצריך עיון].

ח. המפריש³⁸ ראשית הגז ואבד³⁹ - חייב באחרייתו עד שיתן לפהגן⁴⁰. האומר⁴¹: פל גזתי ראשית - דבריו קמיין⁴².

(38) תוספתא שם. (39) כלומר, מה שהפריש, אבל שאר הגז קיים. (40) כלומר, שיפריש שנית משאר הגז שלא אבד. ודוקא בראשית הגז שאין החיוב להפריש חלק מסוים, אבל במתנות שהחיוב הוא זרוע ולחיים וקיבה דוקא, כיון שאבדו שוב אינו חייב באחרייתו, ואין מחייבים אותו לשלם, מפני שהוא ממון שאין לו תובעין (כנ"ל בפ"ט הלכה יד). וכל זה כשאבדה רק ראשית הגז, אבל אם אבד כל הגז, אינו חייב באחרייתו, כמו במתנות כהונה (משנה למלך). וראה ב"י"ד סימן שלג סעיף ה, ובחידושי רע"ק שם. (41) חולין קלו: כחכמים ולא כרבי אלעאי, וראה להלן. (42) שם הביאו שתי ברייתות, באחת נאמר שהאומר כל גיזי ראשית הגז לא אמר כלום, ובשנייה נראה שדבריו קיימין, ותלו זאת בפלוגתת ר' אלעאי ורבנן: לדעת ר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ ישראל, ולמדו כן מתרומה, הוא-הדין שהאומר כל גיזי ראשית הגז לא אמר כלום, כמו בתרומה, שהאומר כל גרני תרומה לא אמר כלום. ולדעת חכמים שראשית הגז נוהגת גם בחוץ לארץ ולא למדו מתרומה - אם אמר כל גיזי ראשית הגז דבריו קיימין. ואף-על-פי שלענין ארץ וחוצה לארץ, פסק רבינו (למעלה הלכה א) כר' אלעאי שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ, אין זה אלא משום שכן נהגו העולם (חולין שם). אבל לענין "כל גיזי ראשית הגז" שאין לנו מנהג העולם, בזה הלכה כרבנן (ר"י קורקוס והגר"א ב"י"ד שם ס"ק ד).

ט. הלוקח⁴³ גז צאנו של עובד פוכבים אחר שגזזן העובד פוכבים - פטור מראשית הגז⁴⁴. לקח הצאן לגזוזו - חייב⁴⁵, אף על פי שגדלה הגזה ברשות העובד פוכבים⁴⁶, ואף על פי שחוזרין הצאן לעובד פוכבים אחר גזיזה. הואיל והגזוזו ישראל ויהגזיזות שלו⁴⁷ - חייב; שאין החיוב אלא בשעת הגזה.

(43) משנה שם קלה. (44) כיון שבשעת הגיוזה (שהיא שעת החיוב, ראה להלן), היה הגז של הגוי. (45) שם קלח. כר' חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. ואף-על-פי ששייר הגוי מעט מצאנו להגזו, חייב הלוקח להפריש, שאין החזקה: "אין אדם מוכר מתנות כהונה", שייכת בגוי, וראה להלן בהלכה טו. ואין כוונת רבינו שהקנה לו את גוף הצאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְגִזְזוּ אֶתְחַת מֵהֶן בְּלֶבֶד וּמְכַר גִּזְתָּהּ, וְאַחַר כֵּן גִּזְזוּ שְׁנֵיהָ וּמְכַר גִּזְתָּהּ, וְאַחַר כֵּן גִּזְזוּ שְׁלִישִׁית וּמְכַר גִּזְתָּהּ - הַכֹּל מִצְטָרְפוֹת לְרֵאשִׁית הַגִּזְזוּ, וְחַיִּב אֶפְלוּ לְאַחַר כִּמְהָ שָׁנִים⁶⁷. וַיֵּשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן הַחֲדָשׁ עַל הַיֶּשֶׁן⁶⁸, וּמִזֶּה עַל זֶה⁶⁹. אֲבָל אִם הֵייתָ רָחֵל אַחַת⁷⁰ וּגִזְזָהּ וְהֵנִיחַ גִּזְתָּהּ, וְאַחַר כֵּן קָנָה שְׁנֵיהָ וּגִזְזָהּ וְהֵנִיחַ גִּזְתָּהּ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת⁷¹.

(63) תוספתא חולין פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 511 35).
 (64) שנאמר: "ראשית גז צאנך". (65) שם קלח. כרב חסדא ולא כר' נתן בר אושעיא. (66) כיון שבשעת התחלת הגיזה, היו לו חמש צאן. (67) ומפריש המוכר מן הגיזה האחרונה, שיחד אתה נעשה שיעור ששים סלע, על כל הגיזות שמכר, שיש לו להפריש מן החדש על הישן, כדלהלן. ואם לא שייר המוכר לעצמו מעט מן הגיזה, חייב הלוקח להפריש, כיון שהמתנות בידו, וחזקה אין אדם מוכר מתנות כהונה, כנ"ל בהלכה י. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א אות טו. ונראה שהוא-הדין אם גזז אחת מהחמש שיש לו ומכר אותה, וכן הלאה, שחייב לאחר שגזז את כל החמש, כיון שבתחילת הגיזה, שאז עיקר מצות ראשית הגז, כנ"ל, היו לו חמש צאן (וכן פירש רש"י שם). שהרי הקשו שם על ר' נתן בו אושעיא: תנינן הלוקח גז צאנו של גוי פטור מראשית הגז, הא צאנו לגזוז חייב. אמאי, כל חד וחד בתר גיזה נפקא ליה מרשותיה (ולר' נתן, צריך שיהיו לו חמש צאן בשעה שיש לו כשיעור גיזה). ולר' חסדא לא הקשו משם, משמע שלדבריו אם מכר כל אחת מהן לאחר גיזתה, חייב בראשית הגז. ורבינו כתב באופן אחר, לומר שאין חילוק אם מכר הגיזות או הצאן. וראה בכסף-משנה. (68) שם קלו. כחכמים ולא כר' אלעאי. (69) בספרים אחרים: "ומן גיזה על מין אחר". והוא בחולין שם: כחכמים. וראה למעלה בהלכה יא ובהערה נד. (70) תוספתא שם: "היו לו שתי צאן, גזז והניח גזז והניח, אע"פ שעתיד להוסיף עליהן אין מצטרפות". וראה ביו"ד שם סעיף יב, ובביאור הגר"א. (71) כיון שבתחילת גיזה לא היתה לו רק רחל אחת, וצריך שיהיו לו לפחות חמש, כנ"ל בהלכה יג. וראה במנחת-חינוך שם.

טז. מי שְׁהִיּוּ לִי⁷² גִזְזוֹת רַבּוֹת שֶׁל רֵאשִׁית הַגִּזְזוֹ וְרוֹצֵה לְחַלֵּק לְכֹהֲנִים⁷³ - לֹא יִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד פְּחוֹת מִמִּשְׁקַל חֲמֵשׁ סְלָעִים⁷⁴ מִלְּבָנָן, כִּדִּי כִּגְד קֶטְנִין⁷⁵. לֹא שֵׁילְבָנוּ⁷⁶ וְאַחַר כֵּן יִתֵּן לוֹ, אֲלֵא יִתֵּן לוֹ מִצְמָר הַגִּזְזָה כְּשֶׁהוּא צוֹאֵי⁷⁷ כִּדִּי שְׁיִהְיֶה בּוֹ אַחַר הַלְּבָנוֹן חֲמֵשׁ סְלָעִים אוֹ יִתֵּר. שְׁנַאֲמַר: תִּתֵּן לוֹ - שְׁיִהְיֶה בּוֹ כִּדִּי מִתְּנֵה הַמוֹעֵלֶת.

(72) במשנה שם קלה. "וכמה נתנין לו, משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל, מלובן ולא צואי כדי לעשות ממנו בגד קטן. שנאמר, תתן לו, שיהא בו כדי מתנה". ובגמרא שם קלו: "רב ושמואל דאמרי תרוייהו, בישראל שיש לו גיזין הרבה עסקינן, ומבקש ליתנין לכהן. ואמרינן, כל חד וחד לא תבצר ליה מחמשת סלעים".

גם מן היפה והטוב. וכן אם מכר שחומות וזכרים, המתנות ביד לוקח, שאין המוכר רוצה להפסיד ולתן לכהן מצמר הלבנות והנקבות שהוא יקר על של השחומות והזכרים, שהם זולים יותר, שהרי לא יתן הלוקח דמים למוכר אלא בעד המתנות שכנגד חלקן, ולפי הצמר שיש לו, והרי הוא זול יותר. וראה ברבב"ז ואור-שמת.

יב. גַּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר⁵⁶ וְהָיָה לוֹ גִזְזוֹת, וְאֵינָן יְדוּעַ אִם עַד שְׁלֹא נִתְגַּיֵּר נִגְזְזוּ⁵⁷ אוֹ מִשְׁנֵיתָגֵיר - הָרִי זֶה פְטוּר, וְהַמוֹצֵיא מִחִבְרוֹ עָלָיו הָרֵאשִׁי⁵⁸.

(56) חולין קלד. קלד: (57) והיתה הגיזה שהיא שעת החיוב (למעלה הלכה ט), בהיותו גוי ופטור. (58) בחולין שם: "ספק איסורא לחומרא, ספק ממונא לקולא, דאמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור וכו', ראשית הגז ומתנות וכו', לפטור". וראה למעלה בפ"ט הלכה יג.

יג. כִּמְהָ צֹאן יְהִיָּה לוֹ וְיִהְיוּ חֵיבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגִּזְזוֹ? אֵינָן פְּחוֹת מִחֲמֵשׁ⁵⁹. וְהוּא שְׁיִהְיֶה בְּגִזְזָה שְׁלֵהֶן אֵינָן פְּחוֹת מִמִּשְׁקַל שְׁשִׁים סְלָעִים⁶⁰, וְתִהְיֶה גִזְתָּהּ כֹּל אַחַת מִחֲמֵשֶׁתָּן⁶¹ אֵינָן פְּחוֹת מִמִּשְׁקַל שְׁתֵּים עָשָׂרָה סְלָע. הֵייתָ אַחַת מֵהֶם גִּזְזוֹת פְּחוֹת מִשְׁתֵּים עָשָׂרָה סְלָע, אָף עַל פִּי שְׁחֲמֵשֶׁתָּן גִּזְזוֹת שְׁשִׁים סְלָע אוֹ יִתֵּר - הָרִי אֵלּוֹ פְטוּרִין מִרֵּאשִׁית הַגִּזְזוֹ.

(59) משנה שם קלה. כבית-הלל ורבי דוסא וחכמים, שסוגיית הגמרא שם קלז: כמותם, ולא כבית-שמאי ורבי ישמעאל בר' יוסי ורבי. וראה ביו"ד שם ובביאור הגר"א. (60) שם, כשמואל. ושיעורם לפי המשקל שלנו: כל סלע הוא ששה דרהמים (למעלה פ"ו הלכה טו, בכסף-משנה) דהיינו עשרים גרמים, נמצאו ששים סלעים: שלש מאות וששים דרהמים שהם אלף ומאתיים גרמים (= 1,200 ק"ג). (61) שם: אמר רב, וכו', ובלבד שיהו (כלומר, הגיזות) מחומשות. ואין חולק על רב בדין זה (כסף-משנה. וראה בביאור הגר"א ליו"ד שם אות יב).

יד. הַשְּׁתַּפִּין - חֵיבִינִין⁶² בְּרֵאשִׁית הַגִּזְזוֹ. וְהוּא שְׁיִהְיֶה בְּחֵלֶק כֹּל אֶחָד מֵהֶן פְּשֵׁעוֹר; אֲבָל חֲמֵשׁ צֹאן בְּלֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שְׁתַּפִּין - פְטוּרִין.

(62) ברייתא שם קלה. "בהמת השותפין חייב(ת) בראשית הגז, ור' אלעאי פטור. מאי טעמא דר' אלעאי, אמר קרא "צאנך" ולא של שותפות. ורבנן, למעוטי שותפות גוי. ור' אלעאי שותפות גוי מנא ליה, נפקא ליה מרישא דקרא "ראשית דגנך", ולא שותפות גוי". ופסק רבינו כר' אלעאי, שהשותפות פטורה, בין עם ישראל ובין עם גוי, ורק אם יש שיעור בכל חלק - חייב. וכן הוא בעיסה שישראל וגוי שותפין בה, ראה למעלה פ"ו הלכה ט (מנחת-חינוך מצוה תקח, ואור-שמח למעלה בהלכה א).

טו. רֵאשִׁית הַגִּזְזוֹ מִצְוֹתָהּ בְּתַחֲלָה⁶⁴; וְאִם הַפְּרִישׁ בֵּין בְּאֲמָצַע בֵּין בְּסוּף - יֵצֵא. הָיוּ⁶⁵ לוֹ חֲמֵשׁ צֹאן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראה להלן הכ"א. 6) אבל אם היא כהנת או לוייה - פטור, כדלהלן ה"י. 7) וכיון שהוא שייך לה' - צריך לפדותו. 8) כן הוא ב'ספר המצוות' שם. אבל בקידושין שם, לא למדו מצות פדיה מפסוק זה אלא מהפסוק (שמות לד, כ) "כל בכור בניך תפדה", ומן הפסוק "פדה תפדה" דרשו "פדה" לפדות את בנו, "תפדה" - שאם לא פדה האב את בנו - חייב הוא לפדות את עצמו לכשיגדל, כבהלכה הסמוכה.

ב. וְאִין⁹ הָאִשָּׁה¹⁰ חִיבַת לְפִדוֹת אֶת בְּנָהּ; שֶׁחֵיב לְפִדוֹת אֶת עַצְמוֹ¹¹ - הוּא שֶׁחֵיב לְפִדוֹת אֶת בְּנוֹ¹². עֵבֶר הָאֵב - וְלֹא פָדָהוּ - כְּשִׁיגְדֵל¹⁴ יְפִדָה אֶת עַצְמוֹ¹⁵.

9) משנה וגמרא, שם. 10) כלומר, אפילו הישראלית. 11) שם. כלומר, האיש שפודה את עצמו, אם לא פדאו אביו, כדלהלן. 12) אבל האשה אינה חייבת לפדות את עצמה, ש"כל שאחרים מצווים לפדותו - מצווה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצווים לפדותו - אין מצווה לפדות את עצמו", ואשה אין אביה חייב לפדותה, כמבואר בהלכה הקודמת (קידושין, שם). 13) כלומר, בטל מצות עשה הנ"ל, החלה עליו. 14) שיהיה בן יג שנים ויום אחד. וראה ביו"ד סי' שה סט"ו, וב'פתחי תשובה' אות כה, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. 15) קידושין, שם.

ג. הִיָּה¹⁶ הוּא לְפִדוֹת¹⁷ וּבְנוֹ לְפִדוֹת¹⁸ - יְפִדָה עַצְמוֹ תַּחֲלָה וְאַחַר כֵּן בְּנוֹ. וְאִם אִין לֹא¹⁹ אֶלָּא פְדִי פְדִיּוֹן אֶחָד - יְפִדָה עַצְמוֹ.

16) ברייתא שם, כחכמים, שמצוה שעל גופו קודמת, ולא כרבי יהודה. 17) שלא פדאו אביו. 18) כלומר, ויש לו כדי פדיון שניהם. 19) שם: אמר רבי ירמיה, הכל מודין (כלומר, אפילו רבי יהודה), כל היכא דליכא אלא חמש סלעים, הוא קודם לבנו, מאי טעמא מצוה דגופיה עדיפא (כלומר, ואין אומרים: בנו קודמו, שהאב - מצות פדיונו על אביו, והבן - מצות פדיונו על האב).

ד. הִיָּה בְּנוֹ²⁰ לְפִדוֹת וְהִגִּיעַ עַת לְעֵלוֹת לְרִגְלָהּ, וְאִין לֹא פְדִי לְזֶה וְלְזֶה - פּוֹדָה אֶת בְּנוֹ וְאַחַר כֵּן עוֹלָה לְרִגְלָהּ²¹; שְׁנֵאמַר: כָּל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תְּפַדֶּה, וְאַחַר כֵּן: וְלֹא יֵרָאוּ פְנֵי רִיקָם²².

20) ברייתא, שם: כחכמים ולא כרבי יהודה. וקל-וחומר הוא, שאם היה הוא לפדות, שפדיונו קודם, שהרי פדיונו קודם לשל בנו, כנ"ל. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ו (הוצאת צוקרמנדל עמ' 38 540). ועי' 'חסדי דוד' שם. 21) כלומר, ישתדל לחזור אחר הוצאת עליה לרגל. ובהלכה הקודמת תפס רבינו לשון זה, כשיש לו כדי פדיון שניהם. וה'מאירי' לקידושין שם (עמוד 176) דייק מלשון זה של הברייתא ש"אם יודע בוודאי שאם יפדה לא יוכל לעלות, עולה". 22) כלומר, חידשה התורה שאף-על-פי שעליה לרגל היא מצוה עוברת, ופדיון הבן אינה מצוה עוברת (ראה להלן בסוף ה"ז), ובכל מקום, מצוה עוברת קודמת, כאן יקדים פדיון הבן לעליה לרגל. ונראה מדברי רבינו שאין

73) שהרי בידו לתת הכל לכהן אחד (למעלה פ"ט הלכה יז). 74) דהיינו שלשים דרהמים, שהם מאה גרמים, ראה למעלה הערה נט. 75) שם קלח. "מנא הני מילי, אמר ר' יהושע בן לוי, אמר קרא, לעמוד לשרת, דבר שהוא ראוי לשירות. מאי ניהו, אבנט". בפסוק הנ"ל מדובר בכהנים סתם, שהם כהנים הדייטים, שאין בבגדיהם צמר אלא באבנט לבד, שהוא כלאים (כדעת רבי ביומא יב: ופ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה א, עיין שם בכסף-משנה) וידוע היה לחכמים כי הצמר הדרוש לאבנט שהוא כלאים, צמר ופשתים יחדיו, הוא כשיעור חמשת סלעים (= 100 גרם), ראה רש"י בחולין שם ד"ה מאי ניהו. [ומכאן שאין צורך בשלשה מיני צמר, אלא במין אחד בלבד, כדעת הרלב"ג (שהובאה במשנה-למלך בהלכות כלי המקדש שם). אחרת, לא יתכן שצמר שמשקלו מאה גרמים בלבד, יספיק לאבנט שארכו שלשים ושתים אמה ורחבו כשלש אצבעות (שם הלכה יט). וראה בתפארת ישראל לחולין פי"א אות טז]. 76) כלומר, אין הישראל מחויב ללבן הצמר (ברייתא שם). 77) בלתי מלובן.

יז. רֵאשִׁית הַגֶּזֶז - חֲלִין לְכָל דְּבָר⁷⁸. לְפִיכָף אֲנִי אוֹמֵר, שְׁנוֹתָנִים אוֹתוֹ לְכַהֵן אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, כְּמִתְנַת בְּהֵמָה⁷⁹. וְיִרְאֶה לִי, שְׂדֵיךָ שְׁנִיחֶן אֶחָד הוּא⁸⁰.

78) כן הוא בספרי לפרשת שופטים סימן קסה, לגירסת הגר"א שם. וראה בבאור הגר"א ליו"ד שם, אות כא. 79) ראה למעלה פ"ט הלכה כ. 80) שראשית הגז אינה נוהגת אלא בארץ (למעלה בהלכה א), ואילו מתנות נוהגות אף בחוצה לארץ (למעלה בפ"ט הלכה א). וראה בנדה נא.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אחד מישראל בנו. ואם האשה חייבת בפדיון בנה. ואם חייב הבן לפדות את עצמו, ואם מברך. וכמה הוא הפדיון. אם כתב האב לכהן שהוא חייב לו. ואם נתן לו כלים שאינם שוים בשוק חמש סלעים. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים. ואם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון. מי הוא החייב בפדיון הבן. ושצריך שיהיה פטור רחם. מאימתי יתחייב בפדיון. ומי שהוא ספק אם חייב בפדיון אם לאו. שתי נשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים או זכר ונקבה. ב' נשים אחת ביכרה ואחת לא ביכרה וילדו ב' זכרים ונתערבו. מבכרת שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וילדה. ואם ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים.

א. מְצוֹת עֲשֵׂה² לְפִדוֹת כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל³ בְּנוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ⁵ הַיִּשְׂרָאֵלִית⁶. שְׁנֵאמַר: כָּל פֶּטֹר רָחֵם לִי⁷; וְנֵאמַר: אֶךְ פְּדָה תְּפַדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם⁸.

2) משנה, קידושין כט, א. וראה ב'ספר המצוות' עשה פ. 3) אבל אשה פטורה מלפדות את בנה, כבהלכה הסמוכה. וכן כהנים ולויים פטורים מלפדות בניהם. כדלהלן ה"ט. 4) ולא בתו. "דאמר קרא, כל בכור בניך תפדה, בניך ולא בנותיך" (בגמרא שם). 5) אף-על-פי שאינו בכור לאביו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31) משנה, בכורות מט, ב. (32) ולאחר מכן כתוב: "בערך כסף חמשת שקלים". ושם נא, א: "כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכים זה לזה, הטל פוט ביניהם ודונם בכלל ופרט". ושם: "ופדויו מכן חודש, כלל. בערך, פרט. תפדה, חזר וכלל (כלומר, לאחר שהטיל פרט בין הכללות הסמוכים, כנ"ל). כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון (כלומר, שוה כסף), אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון, וכו'". (33) משנה, שם. (34) שהוסיפו חכמים על השקל, ועשו משקלו כמשקל סלע. וראה בפ"א מהל' ערכין ה"ד, ובפ"א מהל' שקלים ה"ב. (35) משנה, שם. (36) שהרי נאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" (קידושין כב:). (37) כלומר, בשטרי חוב שיש לו על אחרים, ורוצה לתתם לכהן. (38) אף-על-פי שהם מטלטלין. (39) שהרי אמרה תורה שהבן נפדה רק בכסף ובשוה כסף, כנ"ל. וראה ברש"י שם.

ז. פתב"ז ⁴⁰הָאֵב לַפְּהִין שֶׁהוּא חַיֵּב לוֹ חֲמֵשׁ סֵלְעִים - חַיֵּב לַתֵּן לוֹ⁴¹, וּבְנֵו אֵינוֹ פְּדוּי⁴². נִתֵּן לוֹ⁴³ פְּלִי שְׁאֵינִו שְׁוֵה בְּשׁוֹק חֲמֵשׁ סֵלְעִים וְקִבְלוֹ הִפְהִין בְּחֲמֵשׁ סֵלְעִים - הָרִי בְּנֵו פְּדוּי. נִתֵּן⁴⁴ חֲמֵשׁ סֵלְעִים לְעֶשְׂרֵה פְּהַיִּים⁴⁵, בֵּין בֵּבַת אַחַת⁴⁶ בֵּין בְּזֵה אַחַר זֵה⁴⁷ - יִצְאָ⁴⁸.

40) משנה, בכורות שם. (41) כדין הכותב לחבירו בשטר הריני חייב לך מנה, חייב הוא לו, ואף-על-פי שאין שם עדים (כתובות קא: ופ"א מהל' מכירה הט"ו). (42) בכורות שם: "תני תנא קמיה דרב נחמן, בנו פדוי לכשיתן. אמר ליה רב נחמן, זו דברי רבי יוסי, וכו', אבל חכמים אמרים, אין בנו פדוי. והלכתא: אין בנו פדוי (כלומר, אפילו לכשיתן)". וטעמו של דבר, שאין זו אלא התחייבות חדשה, שהרי לא נזכר בה שמדובר בכסף פדיון הבן. ולכן צריך לתת לכהן חמשה סלעים נוספים עבור פדיון בנו. (43) בקידושין ח, א - אמרו: "עגל זה לפדיון בני, וכו', לא אמר כלום. עגל זה בחמשה סלעים לפדיון בני, וכו', בנו פדוי. האי פדיון היכי דמי, אילמא דלא שוי (חמשה סלעים), כל כמיניה. אלא לאו אף-על-גב דשוי, וכיון דלא קייצי - לא. אמר רבא לעולם דלא שוי, ורישא דאמר אבי הבן, וסיפא דקבלי כהן עילויה. כי הא דרב כהנא פריק בסודרא (כנוסחת בה"ג - כלומר, פדה את בנו בסודר יקר מאד). אמר, לדידי שוה חמשה סלעים". ומה שאמרו שם "לא אמרן אלא רב כהנא וכו'", אינו ענין לדין פדיון הבן אלא לדין אונאה (ש"ך ליו"ד סי' ס"ק ה, והגר"א שם ס"ק ח לגירסת הבה"ג). (44) ברייתא, בבכורות שם, ב. (45) כלומר, חצי סלע לכל כהן. (46) שמצד הנותן היתה כאן נתינה של חמשה סלעים, אף-על-פי שמצד המקבלים לא היתה אלא קבלה של חצי סלע לכל אחד. (47) שאף מצד הנותן לא היתה נתינה של חמשה סלעים. (48) אף-על-פי שמהלשון "יצא" משמע, שרק בדיעבד יצא, נראה שאף לכתחילה יכול לעשות כן, וראיה ממתנתו כהונה ומראשית הגז שאפשר לחלקם, אם נותן לכל אחד כדי נתינה (למעלה פ"א הי"ז, ופ"י הט"ז), ראה ב'פתחי תשובה'

הדברים אמורים אלא כשאין לו כדי לזה ולזה. אבל כשיש לו כדי לזה ולזה, יעלה לרגל ואחר-כך יפדה את בנו. וראה בשיטה לא נודע למי, לקדושין שם (עמוד עג) ובהערות שם.

ה. הַפְּדוּהָ²³ אֶת בְּנֵו - מְבַרֵךְ: אֲשֶׁר קָדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְנוּ עַל פְּדוּיֵן הַבֵּן²⁴, וְחֹזֵר וּמְבַרֵךְ שֶׁהִחֲיִינוּ²⁵, וְאַחַר כֵּן נוֹתֵן²⁶ הַפְּדוּיֵן לַפְּהִין. וְאִם פְּדָה עֲצָמוֹ²⁷ - מְבַרֵךְ לַפְּדוּת הַבְּכוֹר²⁸, וּמְבַרֵךְ שֶׁהִחֲיִינוּ.

23) פסחים קכא, ב. (24) כן מפורש שם. והנה בפ"א מהל' ברכות הי"א, כתב רבינו "כל העושה מצוה וכו', אם עשה אותה לעצמו, מברך: לעשות. עשה אותה לאחרים, מברך על העשיה". אבל צריך-עיון, שהרי שם בהי"ב, וכן בפ"ג מהל' מילה ה"א כתב רבינו, שהמל את בנו מברך: למול את הבן, ולא על המילה (וכן מפורש בפסחים ז:). הרי מכיון שמילת בנו מוטלת עליו (קידושין כט.), הרי זה כעושה מצוה לעצמו, ואם כן מדוע אינו מברך: לפדות את הבן, כשהוא פודהו, הרי עליו הדבר מוטל, כנ"ל בה"א. וראה ביו"ד סי' שה ס"י, ובביאור הגר"א, ובסי' רסה ס"ב, וב'מנחת חינוך' מצוה שצב. [ונראה שיש לחלק ולומר שפדיון הבן - עיקרו על הבן, אלא שכיון שאינו יכול לקיימו בקטנותו, הטילה אותו התורה על האב, שהרי אותו הפדיון שמבצע הרב, מבצע הבן כשגדל. אבל מילה שמשוותה ביום השמיני, אין מקום לומר שעיקרה על הבן, אלא עיקרה על האב, ואם לא מל האב בשמיני, ביטל מצוה זו, ולכשיגדל הבן חייב למול את עצמו, אבל מצות מילה בשמיני אינו מקיים. ומילת עבדים וגרים שבוודאי אינה על העבדים ועל הגרים עצמם, אלא על הרב או על בית-הדין, מברך "למול" (הל' מילה שם ה"ד-ה). אלא שלפי סברא זו, אין הדברים אמורים אלא במילה בשמיני, אבל אם מל בנו לאחר יום השמיני, אינו מברך אלא "על המילה", וצ"ע]. (25) פסחים קכא, ב. שכיון שעליו מוטל לפדות את בנו, הרי הוא כעושה מצוה לעצמו. וראה בהל' ברכות שם הי"י. (26) כדי שתהא הברכה קודמת לעשיית המצוה. וראה שם בפ"א ה"ג. ובפ"א מהל' מעשר הט"ו. (27) כשלא פדאו אביו. כנ"ל ה"ב. (28) כדין העושה מצוה לעצמו (פ"א מהל' ברכות שם).

ו. מְצוּה זו נוֹהֶגֶת בְּכֹל מְקוֹם²⁹ וּבְכֹל זְמַן³⁰. וּבְכַמְהָ פְּדוּהָ? בְּחֲמֵשׁ סֵלְעִים³¹; שְׁנַאֲמַר: וּפְדוּיֵו מִבֵּן חֹדֶשׁ תְּפִידָה³². בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשׁוֹה כֶּסֶף³³ מִן הַמְּטַלְטְלִין שְׁגוּפֵן מְמוֹן, פְּעֻנֵן הַשְּׁקָלִים³⁴. לְפִיכֵן אֵין פְּדוּיֵן בְּקַרְקָעוֹת³⁵; וְלֹא בְּעַבְדִּים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּקַרְקָעוֹת³⁶; וְלֹא בְּשִׁטְרוֹת³⁷, לְפִי שְׁאֵין גּוֹפֵן מְמוֹן³⁸. וְאִם פְּדָהוּ בְּהֵן - אֵינוֹ פְּדוּי³⁹.

29) שהרי מצות פדיון הבן היא חובת הגוף, ו"כל שהוא חובת הגוף, נוהגת בין בארץ בין בחוץ-לארץ" (קידושין לז.). ובכורות ג, א: "רב אשי שדר ליה שבסר זווי לרב אחא בריה דרבינא בפדיון הבן", ורב אשי הרי היה בבבל. וראה למעלה פ"א ה"ז. (30) אפילו שלא בפני הבית.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

59) והאב ישראל, ואם-כן גם בנו ישראל. (60) שם מז, א. מימרא של רב אדא בר אבהו כפירושו של מר בריה דרב יוסף. ובחולין קלב, א - פסקו כמירתו של רב אדא בר אבהו. וראה בבכורות שם ב'תוספות ד"ה מר. (61) ראה להלן הערה עד.

יא. לְוִיָּה⁶² הַמְעַפְרָת מְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - בְּנֵה פְטוּר⁶³. וְכַהֲנָת⁶⁴ הַמְעַפְרָת מְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - בְּנֵה חִיב⁶⁵; שְׁהָרִי נִפְסָלָה אִמּוֹ מִן הַפְּהִנָּה⁶⁶ בְּעֵלִית הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁶⁷.

62) שם, כרב אדא בר אבהו, לפירושו של רב פפא. 63) שם: ולא תימא אליבא דמאן-דאמר אין מזהמין את הוולד (כלו', אין הוולד הולך אחר האב הגוי, אלא אחר האם וכשר הוא, וכן פסק רבינו בפט"ו מהל' איסורי ביאה ה"ג), אלא אפילו למאן-דאמר מזהמין את הוולד, לוי פסול מיקרי (כלומר, שאין קדושת לוייה פוקעת מן האם, כיון שאינה חמורה כל-כך). (64) שם. (65) כלומר, הוא עצמו חייב לפדות את עצמו לכשיגדיל, שהרי אין אמו חייבת לפדותו, למעלה בה"ב. ואם נבעלה לגוי, ולא נתעברה ממנו, ונשאה לישראל - הישראל חייב לפדותו (ש"ך ליו"ד סי' שה ס"ק כב). (66) שם: "לוייה בקדושתה קיימא, וכו'. אלא כהנת, כיון דאיבעלה היא זרה". וראה למעלה בפ"ט ה"ב, ובפ"א מהל' מעשר ה"ב. (67) ונעשתה חללה. ואפילו דין לוייה אין בה [וראה בגיטין נט, ב].

יב. כַּהֲנָת⁶⁸ שְׁנוֹלֵד לוֹ בֶן חֲלָל⁶⁹: מֵת הָאֵב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֵבֵן חֵיב לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ⁷⁰, שְׁלֹא זָכָה הָאֵב בְּפְדִיּוֹנוֹ⁷¹; מֵת אַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ חֵיב הֵבֵן לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ, שְׁהָרִי זָכָה הָאֵב בְּפְדִיּוֹנוֹ⁷².

68) בכורות, שם. (69) שבא הכהן על הגרושה או על החללה, ונולד זה ממנה שהרי הוא ישראל ולא לוי (ראה בהלכה הקודמת), ולא כהן. וראה בפ"ט מהל' איסורי ביאה ה"ג. (70) שם, כרב חסדא ולא כרבה בר רב הונא. (71) שהרי חובת פדיון הבן חלה רק משישלים שלשים יום, כדלהלן בהי"ז. וטעמו של דבר (שהבן חייב) הוא, שמשחלה חובת פדיון על הבן, הרי זו חובתו הוא בלבד, ואין הוא בא מכח אביו, ולפיכך אינו יכול לומר כיון שאביו היה פטור אילו היה חי, אף הוא יפטר. (72) שהרי הוא כהן, ונמצא שנתן פדיון בנו לעצמו וקיים המצוה בכך, ומשמת הוריש את הכסף לבנו, והרי הוא שלו. וראה ביו"ד שם סי"ט, ובביאור הגר"א שם.

יג. הַשְּׁפָחָה⁷³ שֶׁנִּשְׁמַחְרָה וְכוּתִית שֶׁנִּתְגַּיְרָה פְּשֵׁהָן מְעַבְרוֹת וְיָלְדוּ, אֵף עַל פִּי שְׁהוֹרְתוֹ שְׁלֹא בְּקִדְשָׁהּ⁷⁴, הוֹאִיל וְנֹלַד בְּקִדְשָׁהּ - חֵיב⁷⁵; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֵר רַחֵם בְּיִשְׂרָאֵל⁷⁶, וְהָרִי פֶטֵר וְרַחֵם⁷⁷ בְּיִשְׂרָאֵל. אֵין יָדוּעַ⁷⁸ אִם קִדְּם שֶׁנִּתְגַּיְרָה יָלְדָה⁷⁹ או אַחֵר שֶׁנִּתְגַּיְרָה יָלְדָה - הַמּוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָה.

73) משנה, שם מז, א: "נתגיירה מעוברת, נשתחררה

שם ס"ק י בשם 'חכמת אדם'. וכן נראה מהברייתא שם, שאחרי הדין הנ"ל, נאמר עוד: "נטלו והחזירו לו - יצא", וזה בוודאי לאו דוקא, שהרי במשנה (שם). מפורש: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי", הרי שגם לכתחילה מותר לעשות כן, והוא-הדין למה שנאמר בראש הברייתא הנ"ל "נתנו לעשרה כהנים, יצא וכו'" שגם כן "יצא" לאו דוקא, אלא הוא-הדין לכתחילה.

ח. רָצָה⁴⁹ הַכֹּהֵן לְהַחְזִיר לוֹ הַפְּדִיּוֹן - מִחֲזִירוֹ⁵⁰; וְלֹא יִתֵּן לוֹ הוּא⁵¹ וְדַעְתוֹ שֶׁיִּחְזִיר. וְאֵם עֲשָׂה בֶן וְהַחְזִיר לוֹ - אֵין בְּנוֹ פְדוּי⁵², עַד שֶׁיִּגְמַר בְּלָבוֹ לִתֵּן לוֹ מִתְּנֵה גְמוּרָה; וְאֵם רָצָה הַכֹּהֵן אַחֵר כֶּף לְהַחְזִירוֹ⁵³ - יִחְזִיר. וְכֵן אִם פָּרַשׁ וְנָתַן לוֹ עַל מְנַת לְהַחְזִיר - הָרִי בְּנוֹ פְדוּי⁵⁴.

49) במשנה, שם: "אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי". 50) שכיון שנתן הפדיון לכהן במתנה - נפדה בנו. 51) כלומר, אבי הבן. ושם: "רבי חנינא היה רגיל ושקיל ומהדר (=נטל הפדיון ומחזירו). חזיה לההוא גברא (שנתן לו פדיון בנו), דהוה קא אזיל ואתי קמיה. אמר ליה, לא גמרת ויהייבת, מידעם ביש (= עסק ביש), הילכך אין בנו פדוי". 52) שכיון שלא פירש שהוא נתן לו על-מנת שיחזיר, כדלהלן, לא גמר בדעתו לתת את הפדיון במתנה גמורה, כנ"ל. ודווקא אם החזיר לו, אבל אם לא החזיר לו, הרי בנו פדוי, שעתה הוא גומר בדעתו לתת הכסף במתנה גמורה. וכמו שכתב רש"י שם לפי הלשון הראשון. וראה ביו"ד שם ס"ח ובש"ך. (53) קידושין ו, ב. (54) כיון שגמר בלבו לתת לו מתנה גמורה, אלא שהתנה שיחזיר לו לאחר מכן. ובגמרא שם אמרו: "ואסור לעשות כן, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות", ורבינו השמיט זה, מפני שסובר שאין הדברים אמורים אלא בתרומה בלבד, וראה בכסף-משנה, ובביאור הגר"א ליו"ד שם ס"ק יב.

ט. כַּהֲנִים⁵⁵ וְלוֹיִם⁵⁶ - פְּטוּרִים מִפְּדִיּוֹן הֵבֵן מִקָּל וְחֶמֶר: אִם פְּטוּרוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל⁵⁷ בְּמִדְבָּר, דִּין הוּא שֶׁיִּפְטְרוּ עַצְמָן⁵⁸.

55) משנה, בכורות ג, ב. (56) אף-על-פי "שאין הדבר תלוי באב אלא באם", כבהלכה הסמוכה, בכל זאת פטור מקל-וחומר, כדלהלן. (57) כלומר, אם הפקיעה קדושת הלויים את קדושת בכורי ישראל, שפטרום מן הבכורה, שנאמר (במדבר ג, מה) "קח את הלויים תחת כל בכור בני ישראל". וראה בפירוש המשנה, שם. (58) ובגמרא שם ד, א: "כהנים מנלן, כרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים, וזה אחד מהן, והכהנים הלויים בני צדוק. ולדורות מנלן (שהרי מהקל-ותומר הנ"ל אין לפטור את הכהנים והלויים, אלא במדבר) אמר קרא, והיו לי הלויים, בהוייתן יהו".

י. יִשְׂרָאֵל הֵבֵא מִן הַפְּהִנָּת וּמִן הַלְוִיָּהּ⁵⁹ - פְּטוּר⁶⁰. שְׁאֵין הַדְּבָר תְּלוּי פְּאָב, אֲלֵא פְּאָם; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּטֵר רַחֵם בְּיִשְׂרָאֵל⁶¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנפלים שאינם פוטרים את הבא אחריהם מפדיון הבן, גם בן ח' שהוציא ראשו והוא מת. ועיי"ש שהאריך בזה. (94) כלומר, אף-על-פי שמת, וכל-שכן אם הוא חי. (95) כלומר, לא חזר כמו אחיו. (96) שם מו, ב: ומאי קא-משמע-לן, דכיון דמפיק ליה רישיה, הוה לידה. וראה בפ"ה מהל' מאכלות אסורות, סוף ה"טו. (97) משנה, נדה כח, א. ובהל' איסורי ביאה שם ה"ו, כתב רבינו: "משחצא רוב פדחתו, הרי זה כילוד". אבל ה'כסף משנה' שם, מצא בספר רבינו מוגה, שנמחקה בו תיבת "רוב".

טז. יוצא דפן⁹⁸ והבא אחריו פדרכו⁹⁹ - שניהם פטורים: הראשון - לפי שלא יצא מן הרחם¹⁰⁰, והשני - מפני שקדמו אחריו¹⁰¹.

(98) משנה, בכורות מז, ב – כחכמים ולא כרבי שמעון. ושם יט, א – כרבי עקיבא. ו"יוצא דופן", הוא וולד שלא יצא דרך הרחם, אלא הוצא מדופן בטן אמו על-ידי פתיחתה. (99) כלומר, דרך הרחם. (100) ו"פטר רחם בעינין" (גמרא, שם מז). (101) שם: "קסבר, בכור לדבר אחד (כגון זה שהוא בכור ליציאה מן הרחם, ואינו בכור לוולדות שהרי היה וולד קודם לו, ראה רש"י שם), לא הוי בכור. ואף-על-פי שיוצא דופן אין אמו טמאה לידה (הל' איסורי ביאה שם ה"ה), אין בכך כלום, שלא כתב רבינו בהלכה י"ד, שמי שאין אמו טמאה לידה הבא אחריו חייב לפדות אלא בנפל בלבד, ולא בבר קיימא.

יז. מאימתי יתחייב¹⁰² בפדיון? מששליש¹⁰³ שלשים יום¹⁰⁴; שגאמר: ופדונו מכן חודש תפדה. מת הבן¹⁰⁵ בתוך שלשים, ואפלו ביום שלשים¹⁰⁶, וכן אם נעשה טרפה¹⁰⁷ - אינו חייב פחמש סלעים. ואם הקדים¹⁰⁸ ונתן לפנה¹⁰⁹ - יחזיר לו הפדיון. [ואם מת¹¹⁰ אחר שלשים יום - חייב בפדיון;] ואם לא נתן - יתן.

(102) האב. (103) ברייתא, שם יב: "אין בערכין ובפדיון הבן וכו', פחות משלשים יום, ומוסיפין עד עולם" (כלומר, אם לא פדה את בנו ביום ל"א, לא פקע חיובו, אלא בחיובו הוא עומד לעולם). וראה ביו"ד סי' ש"א, ובביאור הגר"א. (104) כלומר, משיכנס ליום ל"א. (105) משנה, שם מט, א. (106) שם, כחכמים ולא כרבי עקיבא הסובר שאם מת ביום שלשים, אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן. ובגמרא שם: מאי טעמייהו דרבנן, גמרי "חודש" (כלומר, "מבן חודש תפדה" האמור בפדיון הבן) "חודש" ממדבר, מה התם "ומעלה" (כלומר, "מבן חודש ומעלה", ולא בן חודש ממש), אף הכא נמי "ומעלה". (107) בבא-קמא יא, ב: "ואמר עולא אמר רבי אלעזר, בכור שנטרף אין פודין אותו". ורבינו מפרש "שנטרף", נעשה טריפה, כלומר, שניקב מוחו או ריאתו וכיוצא בזה, שסופו למות בתוך יב חודש, וכן פירשו ב'תוספות' שם, ולא כרש"י. (108) משנה, בכורות, שם. והכוונה שנתן לכהן את הכסף בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום בני פדוי, כדלהלן בהי"ח. (109) ומת הבן בתוך שלשים. (110) שם.

מעוברת וכו' בכור לכהן". (74) שהרי נאמר "פטר רחם בישראל", והן אינן בכלל ישראל. (75) כלומר, חייב לפדות עצמו כשיגדל, כנ"ל בה"ב. וראה בפירוש רגמ"ה שם. (76) כן הוא לשון המשנה, שם. אבל אין פסוק כזה בכל התורה, שהרי בשמות יג, ב נאמר: "פטר כל רחם בבני ישראל", ובבבבדבר ג, יב נאמר: "פטר רחם מבני ישראל". (77) ביו"ד שם ס"כ: "פטרו רחם". (78) למדו רבינו ממה שאמרו בחולין קלד, א. (הובא למעלה פ"ט הי"ג, ופי"ה"ב), לענין תמנות כהונה וראשית הגז, שספק ממון פטור, משום שהמוציא מחיירו – עליו הראיה. (79) ופטור מפדיון, שאין זה "בישראל". ה'טור' ביו"ד שם, הביא: "ספק אם ילדו קודם שנשתחררה ונתגירה, אם לאו – פטור".

יח. הכותית⁸⁰ והשפחה שילדו, ואחר כף נתגירו ונשתחררו וילדו וילד אחר - הרי זה פטור; שגאמר: פטר רחם, ואין זה פטר רחם⁸¹. וכן הבא אחר הנפלים⁸²: כל נפל⁸³ שאמו טמאה לדה⁸⁴ - הבא אחריו אינו פטר רחם⁸⁵; וכל נפל שאין אמו טמאה לדה, כמו המפלת כמין דגים וחקבים⁸⁶ או המפלת יום ארבעים⁸⁷ וביוצא בנה⁸⁸ - הבא אחריו בכור לפנה⁸⁹ וחייב לפדות⁸⁹.

(80) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. (81) שהרי כבר נפטר רחמה על-ידי לידתה בגיורתה ובעבודתה. (82) משנה שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. והכוונה שנוולד לאחר שהפילה אמו. (83) ראה להלן ה"טז, בדיון יוצא דופן. (84) כשפניו כצורת פני אדם, אף-על-פי ששאר גופו כצורת בהמה או חיה או עוף. וראה בפ"י מהל' איסורי ביאה ה"א, ח. (85) הפלה כזאת נקראת לידה, וכבר נפטר רחמה. (86) משנה, שם מז, ב. (87) שכל שלא מלאו לו ארבעים יום שלמים, לא נגמרה צורתו. וראה בהל' איסורי ביאה שם ה"א. (88) ראה שם ה"ד. (89) שההפלה שקדמה לוולד אינה בכלל לידה. וראה להלן ה"טז בדיון יוצא דופן.

טו. חתף⁹⁰ העבר במעיה והוציאו אבר אבר - הבא אחריו אינו פטר רחם⁹¹. בן שגמנה⁹² חדשים שהוציא ראשו והוא חי⁹³ והחזירו ומת, וכן בן תשעה שמת⁹⁴ ויצא ראשו והחזירו, ואחר כף יצא אחיו וילדה⁹⁵ - זה שילדה אינו פטר רחם, שהרי נפטר בראשו של ראשו⁹⁶. ומשתחצא פדחתו⁹⁷ פוטר הבא אחריו.

(90) משנה, שם מו, א. (91) כיון שאמו טמאה לידה לאחר הוצאת העובר החתוך (הל' איסורי ביאה שם ה"ו). (92) במשנה, שם: "איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, הבא אחר נפלים אף-על-פי שיצא את ראשו חי, ובן ט' שיצא ראשו מת", וראה להלן. (93) משמע מלשון רבינו, שאם הוציא בן ח' ראשו והוא מת, אין זה פוטר את הבא אחריו מפדיון, וכן הוא ביו"ד שם ס"ג. והגר"א שם באות לט, חולק – וסובר שאין הבדל בין הוציא ראשו כשהוא חי או כשהוא מת. ולכן לא נמנה במשנה שם מז, ב – בין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

126) כלומר, אף הבן פטור מלפדות עצמו כשיגדל, שמא הנקבה יצאה ראשונה, והיא הרי פטורה מפדיון (למעלה ה"א), ונמצא שהזכר שבא אחריה אינו בכור, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וראה להלן הכ"ז. 127) שם. 128) שהרי אחד משניהם הוא ודאי בכור. והחידוש הוא, שאין צורך שיהא ידוע מי הוא הבכור (רדב"ז). 129) שם. כלומר, אחד מאלה שאין ידוע איזה מהן הבכור. 130) שמא הבכור הוא שמת, והאב פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז, ונמצא שהשני החי אינו בכור, ומחמת ספק פטור האב לגמרי. 131) שם, כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. 132) שמשגיגע יום ל"א יתחייבו הנכסים שהוריש האב, בחמשה סלעים לכהן. וכהלשון הראשון שם, ולא כהלשון השני (כסף-משנה ורדב"ז). 133) כנ"ל. 134) כרבי יהודה, כנ"ל.

כא. שְׁתֵּי נְשִׂוֹי¹³⁵ שְׁלֹא בָּפְרוּ וַיִּלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים¹³⁶ - נוֹתֵן עֶשְׂרֵי סְלָעִים לַכֹּהֵן¹³⁷. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם¹³⁸ : אִם לִכְהֵן אֶחָד נִתְּן¹³⁹ - יִחְזִיר לוֹ חֲמֵשׁ סְלָעִים¹⁴⁰; וְאִם לְשְׁנֵי כֹהֲנִים נִתְּן¹⁴¹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן; שֶׁהָרִי לֹא צִיָּן פְּדִיוֹן זֶה עַל בֶּן זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לֹמַר: הִחְזַר מִחֲבֵרִי¹⁴².

135) משנה, שם. 136) כלומר, שילדה כל אחת זכר. 137) אף-על-פי שרק אחד משניהם הוא בכור לאביו, אין אנו הולכים אחר האב, אלא אחר האם (ראה למעלה ה"י), ושניהם פטרו את רחם אמותיהם. 138) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. 139) את עשרת הסלעים בתוך שלשים, ואמר לו: לאחר שלשים יום יהא בני פדוי, כנ"ל הי"ח. 140) שקיבל עבור זה שמת בתוך שלשים. 141) לכל אחד חמשה סלעים, ולא ציין: פדיון זה על בן זה, ופדיון זה על זה, ראה להלן. 142) שהפדיון שנתן לו הוא עבור הזכר שמת. ואף-על-פי שבספק אם חייב בפדיון הבן, אם תפס כהן מוציאם מידו (ראה למעלה בתחילת הט"ו, ובהערה קיז), זה אינו אלא כשכהן אחד תפס שידוע מי תפס וממי להוציא, אבל כאן שמתחילה נתן לכהן בתורת מתנות כהונה, אף-על-פי שאחר-כך נתברר שאם לא היה נותן לו, לא היה ראוי ליטול עתה (ואם היה נוטל היו מוציאין מידו), בכל זאת אין מוציאין מידו (שם, ב'תוספות ד"ה ואם).

כב. שְׁתֵּי נְשִׂוֹי¹⁴³ שְׁלֹא בָּפְרוּ וַיִּלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, או שְׁנֵי זָכָרִים וּנְקֵבָה¹⁴⁴ - נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; וְשֵׂאִי אֶפְשָׁר שְׁלֹא יִהְיֶה זָכָר אֶחָד מֵהֶן¹⁴⁵ פֶּטֶר רַחֲמֵם.

143) משנה, שם. 144) כלומר, ולא ידוע מי יצא ראשון. וראה ברש"י שם. 145) כלומר, אחד משני הזכרים שנולדו. ובאופן הראשון שילדו זכר ונקבה, ברור הדבר שהזכר הוא בכור, אלא שלא ידוע של איזו אשה הוא. ואף כאן החידוש הוא שאין הבכור צריך להיות ידוע. וראה למעלה בה"כ ובהערה ככו.

כג. יִלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וַיִּזְכְּרוּ¹⁴⁶, או שְׁנֵי זָכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה נוֹלַד רִאשׁוֹן - אֵין פָּאן

יח. מִי שֶׁפָּדָה¹¹¹ בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם¹¹² : אִם אָמַר לוֹ¹¹³ מַעֲכָשִׁיו¹¹⁴ - אֵין בְּנוֹ פְּדוּי¹¹⁵; וְאִם אָמַר לוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם¹¹⁶ - בְּנוֹ פְּדוּי, וְאִף עַל פִּי שְׂאִין הַמְּעוֹת קִימִין לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם¹¹⁷.

111) שם. 112) וכן ביום ל, כבהלכה הקודמת. 113) לכהן. 114) כלומר, עכשיו יחול הפדיון. 115) אף-על-פי שהמעוֹת קיימין (ש"ך ליר"ד שם ס"ק יח), שאין חובת פדיון אלא מיום ל"א ואילך. ובזה לא נחלקו רב ושמואל שם. וראה להלן. 116) כלומר, אז יחול הפדיון. 117) שם, כרב ולא כשמואל, שהלכה כרב באיסורי. ומה שאמרו בגמרא שם: "ואף-על-גב דקיימא-לן הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, הכא הלכתא כוותיה דשמואל", כנראה שרבינו לא גרס כן (כסף-משנה), וכן כתב ב'שיטה מקובצת' שם, כי בקצת ספרים ישנים, אין זה, ושכן משמע מ'תוספות הרא"ש'. וכן נראה ממה שהקשו שם יב: מרב על רב נחמן, משמע שהלכה כמותו.

יט. מִי שֶׁהוּא סֶפֶק¹¹⁸ אִם חַיֵּב בְּפְדִיוֹן אוֹ לֹא - הָרִי זֶה פְּטוּר¹¹⁹, שֶׁהַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאִיה. מֵת הָאָב¹²⁰ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי הֵבֵן בְּחֻזְקַת שְׁלֹא נִפְדָּה¹²¹, עַד שְׂבִיבֵי רְאִיה מְאֵבִיו שֶׁפָּדָהּ קִדָּם שְׂיָמוֹת¹²²; מֵת הָאָב לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי הוּא בְּחֻזְקַת פְּדוּי¹²³, עַד שְׂיִדְרִיעָהּ שְׁלֹא נִפְדָּה.

118) חולין קלד, א. וראה למעלה בסוף הי"ג ובהערה עו. 119) ויש אומרים שגם אם תפס הכהן, את חמשה הסלעים, מוציאם אותם מידו, ואין זה דומה לכהן שתפס ספק בכור בהמה, שדעת רבינו היא, שאין מוציאין אותו מידו (פ"ה מהל' בכורות ה"ג), ששם תפס את הבכור, שבו הספק. אבל כאן תפס את הכסף ובו אין ספק כלל, כי הספק הוא על האדם אם הוא חייב, והכסף אינו אלא ערב לחובותיו, וכשיש ספק בחוב - אין הכסף נעשה ערב, ונמצא שתפס כספו של אחר, ראה ברדב"ז, וב'מחנה אפרים' הל' זכיה ומתנה סי' ח. 120) משנה, בכורות, שם. 121) שאין אדם עשוי לפדות תוך שלשים, קודם זמן חיובו. וראה ברש"י שם וברדב"ז. 122) שאמר לכהן: הרי בני פדוי לאחר ל' יום, כבהלכה הקודמת. 123) שמן הסתם פדה את בנו מיד ביום ל"א כדינו, ולא השהה את המצוה, וראה ביר"ד שם סי"א, ובביאור הגר"א סוף אות יח.

כ. מִי שְׁלֹא בָּפְרָה אֶשְׁתּוֹ¹²⁴ וַיִּלְדָּה זָכָר וּנְקֵבָה וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן יִצָּא רִאשׁוֹן - אֵין פָּאן לַכֹּהֵן פְּלוֹם¹²⁶. יִלְדָּה שְׁנֵי זָכָרִים¹²⁷, אִף עַל פִּי שְׂאִין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן הַבְּכוֹר - נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן¹²⁸. מֵת אֶחָד מֵהֶן¹²⁹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - פְּטוּר¹³⁰, שֶׁהַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאִיה. מֵת הָאָב¹³¹, בֵּין בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם¹³² בֵּין אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם¹³³, בֵּין שְׁלֹא חָלְקוּ הָאָחִים בֵּין שְׁחָלְקוּ¹³⁴ - יִנְתֵּן מִן הַנְּכָסִים חֲמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; וְשֶׁפָּר נִתְחַיְבוּ הַנְּכָסִים.

124) משנה, שם מח, א. 125) כלומר, עוד לא ילדה בכור.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכורים, ואף-על-פי שלא ידוע מי אמו של זה ומי אמו של זה, וראה למעלה בהלכות כ-כד. (160) בתוך שלשים יום, ובאופן הנ"ל הי"ח. (161) שאביו פטור מלפדותו, כנ"ל הי"ז. אבל אם מת אחד מן הבנים קודם שנתנו, האבות פטורים, שכל אחד יכול לומר: שלי מת. אבל הבן חייב לפדות עצמו, לכשיגדל, שהרי הוא ודאי בכור (תוספתא בכורות פ"ו ה"ג. וראה בהלכה הסמוכה). (162) כלומר, שכל אחד נתן פדיון בנו לכהן אחר. (163) שכל כהן ידחה אותו אצל השני ויאמר: חמשה הסלעים שקיבלתי הם עבור הבכור החי, והמוציא מחבירו עליו הראיה. (164) גמרא שם מט, א. כשמואל. (165) וכתב לו: דון וזכה והוצא לעצמך, או לשון אחרת שיש בה הקנאה גמורה. ואף-על-פי שכתב לו כן, אינו אלא שליח, וראה בפ"ג מהל' שלוחין ושותפין ה"א. וכל זה כשאין הכהן כופר בקבלת חמשה הסלעים, אבל אם הוא כופר אינו יכול לכתוב הרשאה עליו, שם ה"ו. ואין הרשאה מועילה אלא כשנתנו לכהן אחד, אבל נתנו לשני כהנים יכול כל כהן לומר להם: חמשה הסלעים שקבלתי, עבור החי. וראה ב'רבינו גרשום' שם. (166) כלומר, יאמר לו: ממה-נפשך, אם בני הוא המת - החזר לי הכסף, ואם בן חבירי הוא שמת, הרי אני מורשה על ידו לקחת הכסף עבורו, ונוטל הכסף וחולקים ביניהם. וראה ברש"י במשנה שם, ד"ה מת. וכל זה כשלא באו שניהם יחד לתבוע ממנו, אבל אם באו שניהם יחד לתבוע ממנו "ממה-נפשך" כנ"ל, אין צורך בהרשאה ('תוספות' שם ד"ה הני מילי. וראה ביו"ד שם סכ"ט ובש"ך, וב'חזון איש').

כז. ילדו¹⁶⁷ זָכַר וּנְקָבָה וְנִתְעַרְבוּ - הָאֲבוֹת פְּטוּרִין¹⁶⁸, וְהַבֵּן חַיֵּב לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ¹⁶⁹. וְכֵן מִבְּפִרְתֵּי¹⁷⁰ שְׂלֵא שְׁהֵתָה אַחֵר בְּעֵלָה שְׂלֵשָׁה חֳדָשִׁים¹⁷¹ וְיִלְדָה, וְאִין יָדוּעַ אִם בֵּן תִּשְׁעָה¹⁷² לְרֵאשׁוֹן¹⁷³ אוּ בֵּן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין¹⁷⁴, וְהַבֵּן חַיֵּב לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ¹⁷⁵.

(167) שתי נשים של שני אנשים, שלא ביכרו, משנה שם. (168) שכל אחד מהם יכול לומר, הנקבה שלי. (169) לכשיגדל, כנ"ל ה"ב, שהרי ודאי שהוא בכור. (170) שזה עתה ילדה בכור. תוספתא שם פ"ו ה"א. וראה בסוף המשנה בבכורות מו, א. (171) כדי להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני. וראה בפ"א מהל' גירושין הי"ח. (172) שנולד אחר תשעה חדשי היריון. (173) והראשון חייב לפדותו. (174) שכל אחד יכול לדחות את הכהן אל חבירו. (175) שהרי הוא בכור ודאי.

כח. ילדו¹⁷⁶ שְׂתֵי נְקָבוֹת וְזָכָר אוּ שְׂתֵי נְקָבוֹת וְשְׁנֵי זָכָרִים - אִין כָּאֵן לְפָהֵן פְּלוּם¹⁷⁷.

(176) משנה, שם. וראה ביו"ד סי' שה ס"ל, ובביאור הגר"א. (177) כלומר, אף הבן אינו חייב לפדות את עצמו. וטעמו של דבר, כיון שמספר אפשרויות החיוב שווה למספר אפשרויות הפטור. ואלו הן לחיוב: א. שמא ילדה אשתו שני זכרים; ב. זכר ונקבה. ולפטור: א. שמא ילדה שתי נקבות;

לְפָהֵן פְּלוּם¹⁴⁷; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: נְקָבָה נוֹלְדָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר¹⁴⁸.

(146) שם. (147) שאף הבן פטור מלפדות עצמו לכשיגדל, כנ"ל. (148) כלומר, והשניה ילדה נקבה, זהו באופן הראשון. ובאופן השני, ייתכן שכל אחת ואחת ילדה זכר ונקבה, ושתי הנקבות יצאו תחילה, ואחריהן הזכרים, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

כד. שְׂתֵי נְשִׁיו¹⁴⁹, אַחַת בְּכֶרֶה¹⁵⁰ וְאַחַת לֹא בְּכֶרֶה, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לְפָהֵן¹⁵¹. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאֵב פְּטוּר¹⁵². מֵת הָאֵב¹⁵³ - יִנְתֵּן מִן הַנְּכָסִים¹⁵⁴ חֲמֵשׁ סְלָעִים.

(149) שם. (150) כלומר, ילדה כבר בכור, בן או בת. (151) שהרי ברור שיש כאן בכור. (152) שמא הבכור מת. (153) בין בתוך שלשים יום ובין לאחר שלשים, והבנים קיימים. (154) בין שחילקו הנכסים ובין שלא חילקו, כרבי יהודה שם שאמר: "נתחייבו נכסים". וראה למעלה הערה קל.

כה. ילדו¹⁵⁵ זָכָר וּנְקָבָה אוּ שְׁנֵי זָכָרִים וּנְקָבָה¹⁵⁶ - אִין כָּאֵן לְפָהֵן פְּלוּם; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: זוּ שְׂלֵא בְּכֶרֶה יִלְדָה נְקָבָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר¹⁵⁷, וְזוּ שְׂבַפְרָה יִלְדָה זָכָר.

(155) שתי נשיו שאחת ביכרה ואחת לא ביכרה. משנה, שם. (156) בגמרא שם מט, א: "תנא רב הונא, שני זכרים ונקבה, אין כאן לכהן כלום". (157) כן הוא באופן השני, ובאופן הראשון אני אומר, זו שלא ביכרה ילדה נקבה, וזו שביכרה ילדה זכר. וצריך עיון, הרי גם כאן אין האיש נפטר אלא בשני ספיקות, אם אשתו שלא ביכרה ילדה זכר בלבד חייב, ואם היא ילדה זכר ונקבה חייב, אלא-אם-כן ילדה נקבה תחילה, והואיל והדבר רחוק היה לו לתת פדיון בנו, כדלהלן ה"ל. ומה סברא יש לחלק בין אם מדובר באיש אחד ושתי נשים, לבין שני אנשים ושתי נשים. ולדעת הראב"ד הדין הוא להיפך: באיש אחד ושתי נשים, חייב האיש לשלם חמשה סלעים לכהן, ובשני אנשים ושתי נשים אין לכהן כלום. וזה תלוי בקביעות הנוסחא בגמרא שם. ועי' בכסף משנה, ברדב"ז, ב'משנה למלך' וביו"ד שם סעיפים כח-לא, וט"ז וב'יאור הגר"א שם.

כו. שְׂתֵי נְשִׁים¹⁵⁸ שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שְׂלֵא בְּכָרוֹ, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - זֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים, וְזֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים¹⁵⁹. נִתְנוּ¹⁶⁰ וְאַחֵר כֶּף מֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁶¹: אִם לְשְׁנֵי כְּהֻנִּים נִתְנוּ¹⁶² - אִין וְיִכְלוּן לְהוֹצִיא מִדֶּן¹⁶³; וְאִם לְכֶהֵן אֶחָד נִתְנוּ - כּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶן¹⁶⁴ לְחִבְרוֹ הַרְשָׁאָה¹⁶⁵, וְיִלְף זֶה בְּהַרְשָׁאָה וְיִחְזִיר מִן הַפָּהֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים¹⁶⁶.

(158) משנה, שם. (159) שהרי ברור הדבר ששניהם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלבד. (4) ואין קרוי שה, אלא כבשים ועזים חיים בלבד. ואם אין לו שה - פודהו בשווי, ונותן דמיו לכהן. (5) למד כן רבינו ממה ששינו במשנה שם: "מצות הפדייה קודמת למצות עריפה", הרי שגם עריפה היא מצוה. ומה שאמרו "הוא הפסיד ממונו של כהן (בוה) שלא פדהו בשה ונתנו לכהן), לפיכך יופסד ממונו" (על ידי עריפה), אין זה אלא טעם למצות העריפה. (6) בספר המצוות (עשה פב) כתב רבינו: "אפשר למקשה להקשות עלי ולומר, מדוע אתה מונה פדייתו (של פטר חמור) ועריפתו כשתי מצוות, ואינך מונה אותן כמצוה אחת ותהיה עריפתו מהלכות המצוה כמו שביארת בכלל השביעי - מצאנו בעניין זה לשון המורה על היותן שתי מצוות, והוא אמרם (משנה שם יג.): "מצות פדייה קודמת למצות עריפה ומצות ייבוס קודמת למצות חליצה". היינו: כמו שהיבמה עומדת או לייבוס או לחליצה, והייבוס מצוה כמו שהזכיר, והחליצה מצוה בפני עצמה, כך פטר חמור עומד או לפדייה או לעריפה, וזו מצוה וזו מצוה כמו שאמרנו". (7) כן מפורש בקידושין לו. "והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ". (8) גם שלא בפני הבית. (9) "שנאמר ואם לא תפדה וערפתו".

ב. השֶׁה שְׁפוּדִין בוּ נִתְּנוּ לַכֹּהֵן¹⁰, שְׁנֵאמַר: כָּל פֶּטֶר רָחֵם וְגוֹמְרִי¹¹.

(10) וכן אם פדאו בשווי, נותן דמיו לכהן. (11) "לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך (כלומר, לכהן), אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", הרי הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, לומר לך שכשם שפדיון בכור האדם - לכהן, כמו כן פדיון בכור בהמה טמאה.

ג. וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמְאָה תִּפְדֶּה. בְּהֵמָה טְמְאָה הָאֲמֹרָה כִּי אֵין הַחֲמֹר בְּלִבָּד¹².

(12) כבר ייתא שם ה: "תלמוד לומר פטר חמור [תפדה בשווי], פטר חמור אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים".

ד. פֶּטֶר חֲמֹר אֲסוּר בְּהֵנָּה עַד שִׁיפְדֶּה; וְאֵם מְכָר קָדֵם פְּדִיּוֹן - דִּמְיוֹ אֲסוּרִים¹³. וְאֵם מֵת¹⁴ קָדֵם פְּדִיּוֹן אוּ שְׁעֵרְפוּ - יִקְבַּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲסוּר בְּהֵנָּה אֶף לְאַחַר עֲרִיפָה, הוֹאִיל וְלֹא נִפְדֶּה. לְפִיכָךְ¹⁵, אֵם לֹא פְדָהּ וְנָתַן פֶּטֶר הַחֲמֹר בְּעֵצְמוֹ לַכֹּהֵן - אֲסוּר לַכֹּהֵן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בוּ עַד שִׁיפְדָהּ בְּשָׂה, וְיִקַּח הַשֶּׂה לְעֵצְמוֹ, אוּ יַעֲרַפְנוּ וְיִקְבְּרוּ. וְהַפְּהָגִים¹⁶ חֲשׂוּדִים עַל דְּבַר זֶה. לְפִיכָךְ אֲסוּר לְיִשְׂרָאֵל לָתֵן פֶּטֶר חֲמֹר לַכֹּהֵן, אֲלֵא אֵם כִּן פְּדָהּ הַכֹּהֵן בְּפָנָיו¹⁷.

(13) בכורות שם: רישא, בהנאת דמיו (של פטר החמור), סיפא, בהנאת גופו, כלומר, בשניהם אסור רבי יהודה בהנאה, ורבי שמעון מתיר. וטעמו של רבי יהודה הוא, שכיוון שאין הכסף שבידו כסף פדיון, אלא כסף שקיבל עבור איסור הנאה, לכן אף על פי שאין איסור ההנאה תופס את הדמים, בכל זאת אסור ליהנות מהם, שנמצא שהוא

ב. נקבה וזכר. וכיון שהדבר ספק, אין מוציאין מיד המוחזק. וראה בהלכות כה"ל, ובהערות שם.

כט. שְׁתֵּי נָשִׁים¹⁷⁸ שָׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אַחַת בְּכֶרֶה וְאַחַת לֹא בְּכֶרֶה, וַיִּלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים - זֶה שְׁלֹא בְּכֶרֶה אֲשֶׁתוֹ נִוְתָן חֲמֵשׁ סָלְעִים לַכֹּהֵן¹⁷⁹. יִלְדוּ זָכָר וְנִקְבָה - אֵין פָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם¹⁸⁰.

(178) משנה, שם. (179) שוודאי הוא שזכר אחד הוא בכורו, אף-על-פי שאינו ידוע, כנ"ל. (180) שאף הבן פטור מלפדות את עצמו כנ"ל, שהרי ספק הוא, שמא נולד לאשה שביכרה.

ל. וַיִּלְדוּ¹⁸¹ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָה - זֶה שְׁלֹא בְּכֶרֶה אֲשֶׁתוֹ¹⁸² נִוְתָן חֲמֵשׁ סָלְעִים. שְׁלֹא נִפְטָר אֲלֵא בְּשְׁנֵי סְפָקוֹת: אֵם אֲשֶׁתוֹ יִלְדֶה זָכָר בְּלִבָּד¹⁸³ - חֵיב, וְאֵם הִיא יִלְדֶה הַזָּכָר וְהַנִּקְבָה - חֵיב, אֲלֵא אֵם כִּן יִלְדֶה נִקְבָה תַּחֲלָה; וְהוֹאִיל וְהַדְּבָר רַחוּק - יִתֵּן פְּדִיוֹנוֹ¹⁸⁴.

(181) שתי הנשים הנ"ל, שאחת ביכרה ואחת שלא ביכרה, והן של שני אנשים. (182) גמרא שם מט, א. לפי גירסת רבינו. וראה למעלה בהערה קנה. (183) כלומר, ולא נקבה בלבד, אבל הוא-הדין אם ילדה שני זכרים. (184) כלומר, ישנן חמש אפשרויות במקרה שלפנינו: א. שילדה זו שלא ביכרה, זכר אחד; ב. שני זכרים; ג. זכר ואחריו נקבה; ד. נקבה בלבד; ה. נקבה ואחריה זכר. וכיון שרוב האפשרויות, כלומר, שלש האפשרויות הראשונות, הן לחיוב, חייב בעלה בפדיון הבן, שהרי זה כרוב נגד חזקת הבעל, ו"רובא וחזקה, רובא עדיף". וראה למעלה בהערה קנה. ולדעת הראב"ד הדבר להיפך: כאן פטור, ולמעלה בהלכה כה - חייב.

~ יום שלישי כ"ו אלול ~

פֶּרֶק שְׁנִים עֶשְׂרִי

(1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשווי. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודהו בשווי. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְפִדוֹת כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל² פֶּטֶר חֲמֹר³ בְּשָׂה⁴. וְאֵם לֹא רָצָה לְפִדוֹתוֹ - מִצְוַת עֲשֵׂה לְעֲרַפּוֹ⁵. שְׁנֵאמַר: וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשָׂה, וְאֵם לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ. וּשְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלוֹ⁶ נוֹהֲגוֹת בְּכָל מְקוֹם⁷ וּבְכָל זְמַן⁸. וּמִצְוַת פְּדִיָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה⁹.

(2) כלומר, בין איש ובין אשה, אבל לעניין פדיון הבן כתב רבינו למעלה בפרק י"א הלכה א: "כל איש מישראל", כיוון שאשה אינה חייבת לפדות את בנה. (3) בכור של חמור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27) מצד ערפו. 28) "ההופעל הזה נגזר מעורף, שאין מותר לשוחטו ולא לחנקו, אלא לחתוך ראשו ממול ערפו". 29) גרוזן. 30) סכין בעלת להב משגן לנסר בו. 31) "שכן דרך עריפה". 32) לומר לך: בעריפה דווקא.

ח. אין פודין לא בעגל, ולא בתיא, ולא בשה שחוט, ולא בטרפה³³, ולא בכלאים³⁴, ולא בכזי³⁵; שגאמר: תפדה בשה, ואין קרוי שיה אלא פכשים ועזים חיים בלבד³⁶.

33) שאינה חיה. 34) ככש הבא על העז. וטעמו של דבר, שאין זה "שה", אלא תערוכות של שני מינים. ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ט הלכה ה' "כלאיים הבא מכבש ועז חייב במתנות", שמה אין זה אלא משום שנאמר "אם שה" ולמדו מכאן "אפילו מקצת שה". 35) ספק חיה ספק בהמה, שהוא ברייה בפני עצמה, ואינו שה. וכל זה כשהוא בא לפדות בעגל, לא מחמת שוויו, אלא במקום שה שאמרה התורה, אבל אם רוצה לפדות בשוויו, פודה בכל דבר. 36) בגמרא שם: "מתניתין מני, בן בג בג היא, דתניא בן בג אומר, נאמר כאן "שה" ונאמר להלן (בפסח) "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן פרט לכל השמות הללו". ורבינו סובר, שרב אשי שהוא בתרא אינו סובר גזירה שווה זו, שהרי אמרו שם: "אמר ליה רב אשי למר זוטרא מאי דעתך דילפת מפסח" - הרי שרב אשי עצמו לא למד מפסח, ולפיכך לא הביא גזירה שווה זו.

ט. אין פודין בשה הדומה לאחר³⁷; ואם פדה - פדוי³⁸. ופודין בכך פקועה, אבל לא בפסולי המקדשים. שהרי נאמר בהן: בפדוי ופדוי; מה צדי ופדוי - אין פודין בו, אף פסולי המקדשים אין פודין בהם.

37) כלומר, רחל שילדה מין עז. ויש אומרים כי המדובר כשאין הוולד דומה כלל לרחל, אבל אם מקצת סימניו כשל רחל, פודין בו. 38) נראה שדעת רבינו היא, שלא נסתפקו שם אם פודין ב"נדמה" (=שה הדומה למין אחר), אלא מדרכנן, אבל מדאורייתא פשוט הוא שפודין בו, שהרי הוא "שה", ומה בכך אם אינו דומה למין אמו אלא למין אחר.

י. פודין בשה בין זכרים בין נקבות, בין תמימים בין בעלי מומים, בין קטנים בין גדולים.

יא. שיה שלקחו מדמי שביעית - אין פודין בו את הודאי, אבל פודין בו את הספק. אם אין לו שיה לפדותו - פודהו בשויו ונותן דמיו לפה. לא אמרה תורה שיה להחמיר עליו, אלא להקל עליו; שאם היה לו פטר חמור ששוה עשר סלעים - יש לו לפדותו בשה שוה דינר. ולא יהיה זה חמור מן ההקדש, שנפדה בכסף בשויו.

יב. במה דברים אמורים? כשהיו דמי פטר חמור משלשה זוזים ולמעלה; אבל אם היו דמיו פחות

נהנה מן האיסור. וכל איסור זה אינו אלא למוכר, אבל אחר - מותר ליהנות מהדמים. ולכן שנינו בקידושין שם, בכמה איסורים ופטר חמור בכלל, ש"אם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת" לפי שהאשה מותרת ליהנות בדמים אלו. 14) משנה בבכורות יב: "מת פטר חמור (לאחר שהפריש טלה ולא הספיק ליתנו לכהן), רבי אליעזר אומר ייקבר וכו', וחכמים אומרים אין צריך להיקבר", ולא נחלקו אלא כשכבר הפריש טלה, שנפדה פטר חמור מיד עם הפרשת הטלה, אבל אם מת פטר חמור קודם פדיון, ייקבר לדברי הכל. 15) כלומר, לפי שפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. 16) להשתמש בפטר חמור מבלי לפדותו, שהוא מורה היתר לעצמו באמרו: הרי השה שאפריש תחתיו הוא שלי, ולמה לי לפדותו. 17) או ערפו בפניו.

ה. הפריש פדיון פטר חמור ומת השה קדם שיתגנו לפה - אינו חייב באחריותו¹⁸, ויתן הנבלה לפה¹⁹

18) "דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". וטעמו של דבר, שכיוון שעל ידי הפרשת השה פוקעת קדושת פטר החמור, לכן מיד עם הפרשתו הרי השה של הכהן, ונמצא שבעל החמור נותן לכהן את שיו, שהוא שלו משעת הפרשה. 19) שהרי השה של הכהן מת.

להנות בה²⁰. מת פטר החמור אחר שפדהו - יתן הטלה לפה²¹, ומתו בהניתו²², שכבר נפדה.

20) שם, "ואם מת נהנים בו, וכו', אלא דמית כי בעלים ונהנה בו כהן, דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי". 21) שהרי הוא שלו. 22) של פטר החמור.

ו. מאימתי²³ חייב לפדותו? משיוולד ועד שלשים יום. ומאחר שלשים יום, אם רצה לערפו²⁴ - עורפו; אם רצה לפדותו - פודה, ואין כאן אלא מצות עפוב בלבד²⁵.

23) כברייאתא שהביא רמי בר חמא "מצוותו של בכור בהמה טמאה) כל שלושים יום, מכאן ואילך או פודהו או עורפו", וכמו שאמרו שם לדעת רב ששת, ש"מצוותו", היינו מצוה לפדותו כל שלושים יום, וכמו שאמר רבא שם, שרובן שחולקים על ר' אליעזר ואינם מקישים בכור בהמה טמאה לבכור אדם אינו עובר אף לאחר שלושים יום. 24) [מפשטות הלשון נראה, שתוך שלושים יום אינו ראוי לעריפה. וצריך עיון]. 25) כלומר, אינו עובר עליו אף לאחר שעברו עליו שלושים יום, אלא שאמרו חכמים: "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", ולא היה לו לעכב את הפדיון.

ז. לא רצה לפדותו - עורפו בקופיץ²⁶ מאחריו²⁷; שגאמר: ואם לא תפדה וערפתו²⁸. ואין ממתין אותו לא בממל ולא בקנה ולא בקרד²⁹ ולא במגרה³⁰, אלא בקופיץ³¹. ולא יכניסנו לחדר וינעל הדלת בפניו עד שימות; שגאמר: וערפתו³².

26) "סכין גדול, כמין גרוזן שהקצבים חותכים בו הבשר".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

47) שם: "צריכי, דאי תנא לוקח, הוה אמינא משום דקא מייתי לה לקדושה, אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה, אימא לקנסיה (שיפדה את הבכור), קא משמע לן". (48) או באמו. (49) כיוון ששותפות גוי פוטרת. ואף על פי שאסור להשתתף עם הגוי לא קנסוהו. (50) לגוי. (51) ומלבד האבר - אין לו כלום. (52) שהוא אבר קטן. (53) שם: "וכמה תהא שותפות של עובד כוכבים ותהא פטורה מן הבכורה, אמר רב הונא אפילו אזנו, וכו', אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן אפילו מום קל (כלומר, אפילו יש לגוי אבר אחד שאם יחתכנו אין הבחמה נעשית נבלה או טריפה, הרי זה פטור). וכו', כדרב הונא". ואין כוונת רבינו שיש לגוי כל האבר, אלא אפילו אם יש לו רק חלק מן האבר, שאם יחתך יהא בעל מום הרי זה פטור. (54) אם היה הדבר בבחמה טהורה. (55) שאין שותפותו חשובה. (56) כלומר, של שניהם, בשכר הטיפול. (57) אף חציו של הישראל.

טז. גר שנתגיר ואין ידוע אם עד שלא נתגיר ילדה חמור⁵⁸ או אחר שנתגיר⁵⁹ - הרי זה חיב לערף⁶⁰ או לפדות⁶¹. ואם פדה בשה⁶² - השה של גר, שהמוציא מחברו עליו הראה⁶³.

58) ופטור מפדיון פטר חמורו, כיוון שאין זה "בבני ישראל". (59) ואז הוא חיב, כיוון שהעובר נעשה בכור משעת לידה ולא קודם לכן. (60) ולקבור. (61) בחולין קלד. "שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, וכו', ובכור בהמה טמאה, וכו', לחיוב (שכיוון שפטר החמור אסור בהנאה מספק, ספיקא דאיסורא לחומרא, ופודהו כדי להפקיע איסורו), וכו', ופדיון פטר חמור לפטור (כלומר, שהוא פטור מלתת השה לכהן)". (62) או בכסף, בשוויו. (63) כיוון שאין זה ספק איסור, שהרי כבר פקע איסורו של פטר החמור, והשה הרי אין בו קדושה כלל, אלא ספק ממון הוא זה.

יז. עובד פוכבים שהפריש פטר חמור⁶⁴ - מודיעין אותו שאינו חיב⁶⁵, והרי הוא מתר⁶⁶ בגגה ועבודה⁶⁷.

64) לדעת התוספות המדובר בפטר חמור עצמו ולא בפדיון פטר חמור שהוא השה. (65) בפטר חמור. ואינו אסור בהנאה. והודעה זו היא כדי שלא יחשוד הגוי בישראל שהם מזלזלים בקדשים. (66) לאחר שהודיעוהו. (67) ואין איסור הנאה חל על פטר החמור על ידי הפרשתו, כדרך שהוא חל בנדרים ונדבות שגויים מתנדבים.

יח. פרה שילדה כמין חמור⁶⁸, או חמור שילדה כמין סוס⁶⁹ - פטור⁷⁰; שנגמר: ופטר חמור תפדה בשה ופטר חמור, שתי פעמים - עד שיהיה היולד חמור והנולד חמור. ואם יש בו⁷¹ מקצת סימני חמור - חיב בפכורה⁷².

68) עגל הדומה לחמור. (69) ואין בו מסימני חמור כלל. (70) אף על פי שיש דבר משותף לפרה וחמור, ששניהם שייכים לקדושת בכורה, וכן לחמור וסוס, ששניהם מינים טמאים. (71) בסוס שנולד מן החמור. (72) בפטר חמור.

משלשה זוזים - אין פודין אותו אלא בשה³⁹ או בשלשה זוזים. ועין יפה לא פחת מסלע, ועין רעה - בחצי סלע, ובינונית - בשלשה זוזים.

(39) אפילו שווה כל שהוא.

יג. והפודה פטר חמור של חברו⁴⁰ - הרי זה פדוי⁴¹, והחמור לבעליו⁴².

40) בין בשה של הפודה, ובין בשה של בעל פטר החמור. (41) שפדיון פטר חמור אינו מוטל על בעל פטר החמור בלבד, אלא כל אחד ואחד יכול לפדותו, כמו בהקדש, ולכן אף אם גוי פדה פטר חמור של ישראל הרי זה פדוי, ולכן כתב רבינו "הפודה" סתם, ולא כתב: "ישראל שפדה". (42) וטעמו של דבר, שפטר חמור נחשב כממון הבעלים. ואף על פי שהוא אסור בהנאה עתה, הרי הוא ראוי להיות שלו לאחר שפדהו ולכן אפילו אם פדאו חברו, הרי הוא שלו (=של בעל החמור), אלא שפקע איסור ההנאה.

יד. פהנים ולוים - פטורין מפטר חמור. שנגמר: בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה; כל שישנו בכור אדם - ישנו בכור בהמה טמאה, והפטור מבכור אדם - פטור מבכור בהמה טמאה⁴³.

43) וכיוון שכהנים ולויים פטורים מפדיון הבן, לכן פטורים הם אף מפדיון פטר חמור. ואין לפטור את הכהנים והלויים מפדיון פטר חמור מקל וחומר, כדרך שאמרו בפדיון הבן - שלא מצינו שפטרו כהנים ולויים בהמות טמאות של ישראל במדבר, כדרך שפטרו את בניהם מפדיון.

טו. הלוקח עפר חמור⁴⁴ של עובד פוכבים, או המוכר עפר חמורו לעובד פוכבים, אף על פי שאינו רשאי⁴⁵ - הרי זה פטור מן הבכורה⁴⁶, ואין קונסין אותו על דבר זה⁴⁷. היה העובד פוכבים שתף באם או בפכור, אפלו לא היה לו אלא אחד מאלף⁴⁸ - הרי זה פטור⁴⁹. היה לו⁵⁰ בו או באמו אבר אחד⁵¹ כגון ידו או רגלו, אפלו אזנו⁵²: כל שאלו יחתך יהיה בעל מום - הרי זה פטור⁵³ מן הבכורה; ואם שפחתך חלק העובד פוכבים לא יהיה בעל מום למזבח⁵⁴ - הרי זה חיב⁵⁵. וכן המקבל חמור מן העובד פוכבים להיות מטפל בה והולד ביניהם⁵⁶, או עובד פוכבים שקבל מישראל - הכל פטור מן הבכורה⁵⁷. שנגמר: פטר רחם בבני ישראל באדם ובבהמה - עד שיהיה הכל בישראל.

44) והעובר הוא בכור. ואין זה לוקח דבר שלא בא לעולם, שהרי העובר קיים. (45) כלומר, למכור עובר חמורו לגוי, שהרי הוא מפקיע את העובר מן הכהן, שהרי פטור הוא מלפדותו, ונמצא הכהן מפסיד את השה. (46) מפדיון פטר חמור, שהרי בלוקח עובר חמורו של גוי, האם היא של הגוי, ובמוכר לו עובר חמורו, העובר הוא של הגוי, ואין חיוב פדיון פטר חמור אלא כשהאם והוולד של ישראל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כג. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ⁸¹ עֲשָׂרָה טְלָאִים, כֹּל אֶחָד מֵהֶן הַפְּרִישׁוּ עַל סֶפֶק פֶּטֶר חֲמוּר⁸² - הָרִי הֵן כְּחֹלִין לְכֹל דָּבָר, וּמִתְעַשְׂרִין כִּשְׁאֵר הַבְּהֵמָה⁸³. וּמִפְּרִישׁ אֶחָד מֵהֶן מִעֲשָׂר⁸⁴, וְהִשָּׂאָר שְׁלוֹ כִּשְׁהָיוּ⁸⁵.

(81) משנה בכורות ט. "כנס (=פדיון פטר חמור) לדיר להתעשר". ואמרו על זה בגמרא: פטר חמור רגיל שהפרישו ישראל ונתנו לכהן, שהרי שנינו הלקוח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, אלא בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו, שמפריש עליהן עשרה שיין ומעשרן והן שלו". (82) שהם שלו, ואינו נותנם לכהן ולפיכך חייב במעשר בהמה, אבל פדיון פטר חמור וודאי, שהוא לכהן, אין לחייב במעשר בהמה. שהרי הלקוח ושניתן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה. ואף אם הכהן החזירו לישראל לא יתחייב במעשר, שאף הישראל הוא בכלל מקבל מתנה. (83) מפני שהם חולין, ואילו מוקדשים פטורים ממעשר בהמה. (84) ומקטיר אימורין על גבי המזבח. (85) חולין ממש.

כד. וְיִשְׂרָאֵל⁸⁶ שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה פֶטְרֵי חֲמוּרִים וְדֹאֵין⁸⁷ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ⁸⁸ מִבַּיִת אָבִי אָמוֹ כִּפְהֵן⁸⁹, וְאוֹתוֹ אָבִי אָמוֹ הִכְהֵן נִפְלוּ לוֹ מִבַּיִת אָבִי אָמוֹ וְיִשְׂרָאֵל⁹⁰ - הָרִי זֶה מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שְׂיִין וְהֵן שְׁלוֹ⁹¹, וְחִיבִין בְּמִעֲשָׂר⁹².

(86) בכורות שם. מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבהו, והשמיענו בזה, שאף בפדיון פטר חמור וודאי, ייתכן כי יהיה של הישראל, ויתחייב במעשר בהמה. (87) כלומר, אפילו וודאין. (88) בירושה. (89) וירשם זה, כיוון שלא היו אחים לאמו. (90) שאם לא נפלו ליד הכהן בירושה, אלא נולדו ברשותו, אינם חייבים בפדיון. (91) שאינו חייב לתיתם לכהן כדרך שנותן לכהן כל שה שפודין בו. וטעמו של דבר, כיוון שישראל זה בא מכח הכהן שירש אותו. והכהן אף על פי שהיה חייב לפדות את פטרי החמורים שירש מן הישראל בשיין, הרי השיין הן שלו, ולכן אף הישראל אינו נותנם לכהן. (92) שהרי הם חולין לכל דבר.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת בַּפְּנּוּיִם

הַלְכוֹת שְׁמִיטָה וְיוֹבֵל

יֵשׁ כִּכְלָלִין שְׁתֵּימִם וְעֲשָׂרִים מִצְוֹת: תְּשַׁע מִצְוֹת עֲשָׂה, וְשֵׁשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֵהוּ פֶרֶטֶן: (א) שְׁתֵּשֶׁבֶת הָאָרֶץ בְּשִׁבְעֵינֵי מַמְלַאכְתָּהּ. (ב) שְׁלֹא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה זו. (ג) שְׁלֹא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאֵילִן בְּשָׁנָה זו. (ד) שְׁלֹא יִקְצֹר הַסְּפִיחַ פְּדִרְךָ הַקּוֹצְרִים. (ה) שְׁלֹא יִבְצֹר הַגְּזִירִים פְּדִרְךָ הַבּוֹצְרִים. (ו) שְׁיִשְׁמַט מֵהַ שְׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ. (ז) שְׁיִשְׁמַט כֹּל הַלְּוָאֲתוֹ. (ח) שְׁלֹא יִגְשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלְּוָה. (ט) שְׁלֹא יִמְנַע מִלְּהִלוֹת קִדְם שְׁמִטָּה כְּדִי שְׁלֹא יֵאָבֵד מְמוֹנוֹ. (י) לְסַפֵּר הַשָּׁנִים שְׁבַע שְׁבַע. (יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים. (יב) לְתַקַּע בְּשׁוֹפָר בְּעֲשָׂרָה בְּתִשְׂרֵי כְּדִי

ובחמור שנולד מפרה, ויש בו מקצת סימני פרה, הרי הוא בכור בהמה טהורה, וחייב לתיתו לכהן.

יט. חֲמוּרוֹ שְׁלֹא בִפְרָה וְיִלְדָה שְׁנֵי זָכָרִים - נוֹתֵן טְלָה לַכֹּהֵן⁷³. יִלְדָה זָכָר וְנִקְבָה - מִפְּרִישׁ טְלָה אֶחָד, כְּדִי לְהַפְקִיעַ קֶדְשָׁהּ⁷⁴ מִמְּנוֹ עַד שִׁיְהִי מִתֵּר בְּהַנְיָה, שְׁמָא הַזָּכָר נוֹלַד תַּחֲלָה⁷⁵; וְטְלָה זֶה שֶׁהַפְּרִישׁ - לַבְּעָלִים, וְאֵינּוּ לַכֹּהֵן, שֶׁהַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עֲלָיו הָרֵאָה.

(73) שהרי ברור הוא שאחד משני הזכרים הוא פטר חמור. (74) שם: לאפקועי לאיסורא מיניה, כלומר, איסור ההנאה, וכוונת רבינו, שפטר החמור קדוש בקדושת דמים, שצריך לפדותו בשם. (75) והרי הוא פטר חמור.

כ. שְׁתֵּי חֲמוּרָיו שְׁלֹא בִפְרוּ וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים - נוֹתֵן שְׁנֵי טְלָאִים לַכֹּהֵן⁷⁶. זָכָר וְנִקְבָה אוֹ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָה - נוֹתֵן טְלָה אֶחָד לַכֹּהֵן⁷⁷.

(76) שהרי ברור הדבר ששניהם פטרי חמורים, אף על פי שאין הדבר ידוע זכר זה מי היא אמו וכן השני. (77) שהרי באופן הראשון ברור שהזכר הוא פטר חמור, וכן באופן השני, ברור שאחד משני הזכרים פטר חמור, אף על פי שאין ידוע מי הוא.

כא. יִלְדוּ שְׁתֵּי נִקְבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זָכָרִים וְשְׁתֵּי נִקְבוֹת - אֵין פֶּאֵן לַכֹּהֵן פְּלוּם⁷⁸. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְּרִישׁ טְלָה לְעֲצָמוֹ, לְפִי שֵׁישׁ פֶּאֵן סִפְקוֹת הַרְבֵּה: שְׁמָא הָאֶחָת יִלְדָה זָכָר וְהַשְּׁנֵיָה יִלְדָה שְׁתֵּי נִקְבוֹת, אוֹ שְׁמָא זוֹ יִלְדָה נִקְבָה וְהָאֶחָת זָכָר וְאֶחָת נִקְבָה אוֹ נִקְבָה וְאֶחָרִיָה זָכָר⁷⁹. וְכֵן סִפְקוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ בְּשְׁנֵי זָכָרִים וְשְׁתֵּי נִקְבוֹת. אֶחָת בִּפְרָה וְאֶחָת שְׁלֹא בִפְרָה, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִתְעַרְבוּ - נוֹתֵן טְלָה אֶחָד לַכֹּהֵן. זָכָר וְנִקְבָה - מִפְּרִישׁ טְלָה אֶחָד לְעֲצָמוֹ, וְאֵינוֹ נוֹתֵנוֹ לַכֹּהֵן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶק, וְהַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עֲלָיו הָרֵאָה.

(78) שהרי אפשר שלא היה הזכר ראשון ואין כאן פטר חמור. (79) אף על פי שאם נדון על הוולד הרי אין כאן אלא ספק אחד, שמא הזכר נולד ראשון והרי הוא פטר חמור, או שמא נולד אחר נקבה, בכל זאת אינו צריך להפריש לעצמו טלה כנגד כל אחד מהזכרים שיש לו. וטעמו של דבר, שכיוון שאם נדון על כל אחת מן החמורות שילדו, ימצא שהדבר הוא ספק ספיקא, שמא לא ילדה זכר כלל, ואפילו אם ילדה זכר, שמא ילדתו לאחר שנולדה הנקבה. וכיוון שכן, דבר זה מכריע את הספק השקול הקיים כשאנו דנים על הוולד.

כב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ חֲמוּר מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים וְאֵין יְדוּעַ אִם בִּפְרָה אוֹ לֹא בִפְרָה וְיִלְדָה זָכָר - פּוֹדֵה אוֹתוֹ בְּשָׁה⁸⁰ וְהוּא לַבְּעָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶק.

(80) כדי להפקיע ממנו קדושה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשנה השביעית. על איזו עבודה לוקה מן התורה. ואם נוטעין בשביעית אילן סרק. אם שורין הזרעים בשביעית והדברים המותרים בשביעית. משרבו האנסים אם מותר לזרוע בשביעית. המעביר קוצים מארצו או הטומן לפת או צנון או לוף וכיוצא בהן. בראשונה היו אוסרים ללקוט עצים ואבנים מתוך השדה. הקוצץ אילן אם מותר להוציא שרשיו מהארץ. ואם קוצצין בתולת שקמה בשביעית.

א. מְצוֹת עֵשָׂה² לְשַׁבַּת³ מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וְעֲבוֹדַת הָאֵלִין⁴ בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, שְׁנַאֲמַר: וְשַׁבְּתָה הָאָרֶץ שְׁבַת לַיְי; וְנִאֲמַר⁵: פְּחָרִישׁ⁶ וּבִקְצִיר⁷ תִּשְׁבַּת. וְכָל הַעֹשֶׂה מְלֶאכֶה⁸ מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ⁹ או הָאֵלִינוֹת בְּשָׁנָה זו - בְּטַל מְצוֹת עֵשָׂה, וְעֵבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנַאֲמַר: שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע¹⁰ וְכִרְמֶךָ לֹא תִזְמַר¹¹.

(2) ראה בספר המצוות, עשה קלה. (3) מלשון רבינו כאן ובספר המצוות שם נראה, שהמצוה היא שהאדם ישבות, ואין המצוה על הארץ שתשבות. ולפי זה, מותר לגוי לעבוד באדמת ישראל מן התורה (מהר"ט חלק ב סימן נב). אבל במנין המצוות כאן כתב רבינו: "שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה", וכן כתב במנין המצוות על סדר ההלכות. משמע שהמצוה היא על הארץ, וכדוגמת מצות שביית בהמתו בשבת (מנחת-חינוך מצוה קיב). ונראה שהמצוה היא: שהארץ תשבות, אלא שביטול שבייתתה אינו אלא על-ידי ישראל העובד אותה. וראה בקונטרס אחרון לשבת הארץ להרא"ה קוק זצ"ל מהדורה ב, מעמוד פז ואילך. (4) היא זמירה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם בצירה הנעשית לעבודת האילן (ראה להלן פ"ד הלכה כב), ואף הן בכלל "ושבתה הארץ הנ"ל, שהרי באתם הפסוקים הנ"ל שלאחריה, נאמר גם "לא תזמור וגו' לא תבצור". (5) וגם בספר המצוות (עשה שם) ובמנין המצוות שעל סדר ההלכות, הביא רבינו פסוק זה לענין שביעית. ואף-על-פי שלפי דברי הבבלי (מועד קטן ד.) יוצא שלפי דברי ר' ישמעאל (בענין תוספת השביעית), שאנו פוסקים כמותו (ראה להלן פ"ג הלכה א), פסוק זה לא נאמר לענין שביעית אלא לענין שבת - סמך רבינו על הירושלמי (שביעית פ"א הלכה ג), שגם לר' ישמעאל פסוק זה לענין שביעית נאמר, וכן פירשו ר"י בן מלכי צדק, ורבינו נתן אב הישיבה. ראה בספר המצוות שם, הערה נוספת תקצג. (6) לפי הנאמר כאן יוצא שהחורש בשביעית עובר בעשה, ואינו לוקה, לפי שאין בה לאו, וראה להלן הלכה ד והלכה י. (7) הכוונה לקציר שהוא לעבודת קרקע (ראה להלן פ"ד הלכה א), שאילו קציר שאינו אלא לאסיפת הפירות בלבד - אין בו משום "תשבות". (8) משמע מלשון רבינו, שגם הנשים חייבות במצוות-עשה של שביעית. (וכן כתב רבינו אברהם בנו של רבינו "סיני" כרך יד עמוד ו) לענין שמיטת כספים ש"דין שמיטה לנשים כמו לגברים". וראה בחינוך מצוות פד, קיב, ובמנחת-חינוך שם. (9) היא זריעה, כדלהלן בסוף ההלכה, וגם קצירה הנעשית לעבודת הארץ (ועיין בשבת עג: שיש קוצר שהוא גם נוטע, וראה להלן פ"ד הלכה א), ושתיהן בכלל "ושבתה הארץ", וכן כתב רבינו בפירוש

לְצִאת עֲבָדִים חִפְשֵׁי. יג) שְׁלֹא תַעֲבֹד אֱדָמָה בְּשָׁנָה זו. יד) שְׁלֹא יִקְצַר סְפִיחֶיהָ פְּנֵגֶד הַקּוֹצְרִים. טו) שְׁלֹא יִבְצַר נִזְרִיָּהּ פְּנֵגֶד הַבּוֹצְרִים. טז) לֹתֵן גְּאֻלָּה לְאֶרֶץ בְּשָׁנָה זו, וְזֶהוּ דִין שְׂדֵה אַחֲזָה וְשְׂדֵה מְקַנָּה. יז) שְׁלֹא תִמְכַר הָאָרֶץ לְצִמְתוֹת. יח) דִּין פְּתֵי עָרֵי חוֹמָה. יט) שְׁלֹא יִנְחַל כָּל שֹׁבֵט לִוֵי פְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא נֹתְנִין לָהֶם עָרִים מִתְּנָה לְשִׁבְתָּ בָּהֶם. כ) שְׁלֹא יִקַּח שֹׁבֵט לִוֵי בַפֶּה. כא) לֹתֵן לְלוֹיִם עָרִים לְשִׁבְתָּ וּמְגַרְשִׁיהֶן. כב) שְׁלֹא יִמְכַר מְגֹרֶשׁ עָרֵיהֶם, אֲלֵא גּוֹאֲלִים לְעוֹלָם, בֵּין לַפְּנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שתשבת הארץ בשביעית ממלאכתה".

במצוה זו ידועה החקירה האם הציווי הוא על הארץ שתשבות או שהוא חיוב גברא על האדם לשבות בשמיטה, שהרי לא הוברר הדבר בפסוקי התורה: בפסוק "ושבתה הארץ שבת לה". שבת שבתון יהיה לארץ. שנת שבתון יהיה לארץ", משמע שהחיוב הוא על הארץ שתשבות, אבל מהפסוק "בחריש ובקציר תשבות" משמע שהוא חובת גברא, ונפק"מ לעבודת הקרקע על ידי גוי.

גם בלשונות הרמב"ם לא הוברר הדבר, שהרי כתב כאן: "שתשבות הארץ ממלאכתה בשביעית" שמשמעו חובת הקרקע, ובהלכה א' כתב "מצות עשה לשבות בשנה שביעית מעבודת הארץ", שמשמעו חובת גברא.

ויש להביא ראיה שהיא חובת גברא, ממה שהוקשה שמיטת קרקעות לשמיטת כספים "וזה דבר השמיטה שמוט כו' בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע כו'".

על שמיטת כספים, אומרת המשנה "המחזיר חוב בשביעית (אחר זמן השמיטה) יאמר לו משמט אני, אמר לו אעפ"כ, יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה" ומכאן יש לפשוט ששמיטת כספים היא חובת גברא ולא אפקעתא דמלכא שאל"כ איך יתאים לשון המשנה "משמט אני" והלא אין כאן חוב כי נפקע ממילא באפקעתא דמלכא ואינו תלוי במה שיאמר המלווה "משמט אני", אלא ששמיטת כספית היא חובת גברא, וכיון שהוקשה לשמיטת קרקעות י"ל שגם שמיטת קרקעות היא חובת גברא.

(לקוטי שיחות חלק י"ז 287)

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

וּבְאֹר מְצוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלֵי:

פֶּרֶק רְאִשׁוֹן

(1) יבאר שמצוות-עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעלה הלכה א. (19) היא מלאכה שבשדה ושכרם, ולא תחת הגפנים בלבד, כנ"ל. וראה להלן בהלכה ז. (20) אבנים מן השדה, וראה במועד קטן שם. והמדובר כשעושה לצורך השדה, ואז אסור אפילו אם אינן נוגעות בארץ, ואם נוגעות בארץ אסור אפילו לצורך האבנים, ראה להלן פ"ב הלכה י. (21) את הקרקע קודם זריעתה, כדי להשביחה. וראה ברש"י שם ד"ה מזבלין. (22) שהוא אב לענין שבת (פ"ז מהלכות שבת הלכה ג) וביטוי נג: "דתניא, הנוטע בשבת, וכו' במזיד יעקר, ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקר, וכו', מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא, מאי שנת שבת ומאי שנת שביעית". הרי נשטיעה בשביעית אסורה מן התורה. ונראה שדחה רבינו סוגיא זו מפני הסוגיא במועד קטן הנ"ל שאמרו בה שאין חייבין מן התורה אלא על ארבע המלאכות הנ"ל (פאת השולחן שם אות ד). ובהגהות וביאורים (הוצאת לונץ שם) להגרא"י קוק - חילק בין זריעת גרעין, שהיא זריעה מן התורה, וזוהי כוונת הגמרא בגיטין שם, לבין נוטע שתיל, שאינו אלא מדרבנן. (23) בירושלמי שביעית פ"ד הלכה ב, על טייב שדה (= חרש אותה - פירוש המשנה שם): "ולא שמיע רבי ירמיה שהוא לוקה", היינו מכת מרדות (מפרשים שם).

ה. אִין 24 נוֹטְעִין בְּשִׁבְעֵית אֶפְלוֹ אֵילִן סָרְקָא 25. וְלֹא יַחְתְּוּ 26 הַיְבֻלֹת מִן הָאֵילָנוֹת. וְלֹא יִפְרֹק 27 הַעֲלִין וְהַפְדִּים 28 הַיְבֻשִׁים. וְלֹא יֵאבְקוּ 29 אֶת צִמְרֵתוֹ 30 בְּאֶבֶק. וְלֹא יַעֲשֶׂן 31 תַּחְתּוֹ פְּדֵי שְׁיֵמוֹת הַתּוֹלְעֵת 32. וְלֹא יִסְוֶה 33 אֶת הַנְּטִיעוֹת בְּדָבָר שֶׁשֶׁל לוֹ זֶהְמָא, פְּדֵי שְׁלֵא יֵאכַל אוֹתוֹ הָעוֹף כְּשֶׁהוּא רַךְ 34. וְלֹא יִסְוֶה 35 אֶת הַפְּגִין 36, וְלֹא יִקַּב אוֹתָן 37. וְלֹא יִכְרֶה 38 אֶת הַנְּטִיעוֹת 39, וְלֹא יִקְטֹם 40 אוֹתָם. וְלֹא יִפְסְגֵן 41 אֶת הָאֵילָנוֹת. וְכֵן שְׁאָר כָּל עֲבוֹדַת הָאֵילָן. וְאִם עָשָׂה אֶחָת מֵאלוֹ בְּשִׁבְעֵית - מִפִּין אוֹתוֹ מִפְּת מְרָדוֹת.

(24) בירושלמי שם הלכה ד, ובתוספתא שם פ"ג הלכה יט אמרו: "היה רבן שמעון בן גמליאל אומר נוטעין אילן סרק בשביעית", נראה שרק הוא מתיר, ואילו חכמים אחרים, והלכה כרבים (כסף-משנה). ותוספות הרא"ש למועד קטן ג. גרס בגמרא שם "אין מיבלין", וראה במאירי שם בשם הירושלמי. (25) שאינו עושה פירות. (26) שביעית פ"ב משנה ב: "מיבלין (= כורתים יבלות מהאילנות) וכו' עד ראש השנה". הרי שאחרי ראש השנה - אסור. (27) יסיר (פירוש המשנה). מועד קטן שם. (28) ענפים. (29) שם "ואין מאבקין". (30) ראש האילן. ויש מפרשים "מאבקין" לכרות השרשים המגולים באבק. (31) שם. (32) הדביקה באילן ואוכלת פריו (פירוש המשנה שם). (33) שביעית שם, משנה ד: "מזהמין עד ראש השנה", הרי שאחר כן - אסור. (34) כלומר, הנטיעה. ובעבודה זרה נ: "תרי וזה המומי הוי, חד לאוקומי אילני (= להעמידו, כלומר, למנוע ממנו היזק בלבד) ושרי, וחד לאברוי (= להברותו, להועילו) אילני ואסור". והמדובר כאן כשעל-ידי אכילת העוף מתעכב רק גידול האילן, נמצא שהזיהום המונע את אכילת העוף, גורם לגידול האילן והרי זה "לאברוי". וראה

המשנה למועד קטן פ"א משנה ב, שהרי נאמר שם אחריה "שש שנים תזרע וגו', ואספת וגו' ובשנה השביעית שבת שבתן וגו' לא תזרע וגו' לא תקצור וגו' לא תבצור", הרי שגם זריעה וגם קצירה (כשהיא לעבודת הארץ) הן בכלל שבת הארץ. וראה עוד להלן בסמוך. (10) זו עבודת הארץ. (11) זו עבודת אילנות. [וכוונת רבינו גם לפסוק שלאחריו: "את ספית קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור, שנת שבתן יהיה לארץ". ואולי חסרה כאן המלה וגו' (וגומר), שהרי בהלכה הבאה הוא אומר: "אינו לוקה מן התורה אלא על הזמירה ועל הקצירה וכו'". הרי שכבר דיבר מקודם על הקצירה. וזוהי כוונתו גם להלן בפ"ד שם: "או שקצר לעבודת הארץ כמו שביארנו".]

ב. אִינוֹ לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא עַל הַזְּרִיעָה אוֹ עַל הַזְּמִירָה, וְעַל הַקְּצִירָה אוֹ עַל הַבְּצִירָה. וְאֶחָד הַכָּרִים וְאֶחָד הָאֵילָנוֹת 12.

(12) אין כוונת רבינו לומר, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה, שהרי כתב בפירוש המשנה לשביעית פ"ב משנה ג, שזירוד הוא זימור, ובמועד קטן ד. אמרו מפורש שאיסור זירוד אינו אלא מדרבנן. אלא כוונתו לענין בצירה, שאף בשאר אילנות אסורה מן התורה (חזון-איש. וראה בספר המצוות שם, ובהערה תקצב). אבל ה'תוספות יום-טוב' לשביעית פ"ד משנה ד, וה'משנה ראשונה' (שם) משנה ה) והאור-שמח להלכה טו, ביארו את דברי רבינו, שזמירה אסורה אף בשאר אילנות מן התורה. וראה להלן הלכות כ"ב. ובהוספות ותיקונים לפירוש מסכת משקין (הוצאת הגרמ"ל זק"ש) לעמ' ה.

ג. וְזִמְרָה 13 בְּכָל זְרִיעָה, וּבְצִירָה בְּכָל קְצִירָה. וְלִמָּה פִּרְטֵן הַכְּתוּב? לִזְמַר לָךְ: עַל שְׁתֵּי תוֹלְדוֹת אֵלוֹ בְּלֶבֶד הוּא חֵיב 14, וְעַל שְׁאָר הַתּוֹלְדוֹת שֶׁפְּעֻבְבוֹדַת הָאָרֶץ 15 עִם שְׁאָר הָאֲבוֹת שְׁלֵא נִתְפָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה - אִינוֹ לֹקֵה עֲלֵיהֶן. אֲבָל מִפִּין אוֹתוֹ מִפְּת מְרָדוֹת 16.

(13) מועד קטן שם, כרבא ולא כאב"י. (14) מלקות, משום הלאו הנ"ל. (15) ועבודת האילן בכלל זה, כבהלכה הסמוכה. (16) מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה.

ד. פִּיעֵד? הַחֹפֵר 17 אוֹ הַחוֹרֵשׁ 18 לְעֶרְףְּ הַקְּרָקַע 19 אוֹ הַמְּסַקֵּל 20 אוֹ הַמְּזַבֵּל 21 וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן מִשְׁאָר עֲבוֹדַת הָאָרֶץ, וְכֵן הַמְּבָרֵךְ אוֹ הַמְּרַכֵּב אוֹ הַנוֹטֵעַ 22 וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן מִעֲבוֹדַת הָאֵילָנוֹת - מִפִּין אוֹתוֹ מִפְּת מְרָדוֹת מְדַבְּרֵיהֶן 23.

(17) במועד קטן שם: אין לי אלא זירוע וזימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסוס, וכו' ומפרש רבינו ש"עידור" הכוונה לחופר בכל הקרקע לצרכה, שאז היא מלאכה שבשדה ושכרם. ולכן כשאמרו שם להלן, שמותו לעדור תחת הגפנים, לא הקשו מהעידור הנ"ל, כדרך שהקשו בקשקוש, כיון שחלוק עידור בכל הקרקע מעידור תחת הגפנים בלבד (פאת השולחן סימן כ אות ב). וראה ב'שבת הארץ' שם עמוד קב. (18) שאין בו לאו, אבל עשה יש בו, כמבואר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שגג אינו בכלל שדך]. (53) שהרי אסור להשקות בשביעית, כיון שהוא כמברה את העץ ומשביחו. וראה להלן הלכה ח.

ז. סוֹקְרִין⁵⁴ אֶת הָאֵילָן⁵⁵ בְּסִקְרָא⁵⁶, וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ בְּאֶבְנִים⁵⁷. וְעוֹדְרִין⁵⁸ תַּחַת הַגְּפָנִים⁵⁹. וְהַמְקַשְׁשׁ בְּזִיתִים⁶⁰: אִם לְהַבְרוֹת⁶¹ אֶת הָאֵילָן - אֲסוּר, וְאִם לְסַתֵּם אֶת הַפְּצִימִים⁶² - מִתְּרִין⁶³.

(54) ירושלמי שם, ותוספתא שם הלכה י. (55) המשיר פירותיו קודם זמנו. (56) כלומר, צובעים אותו בצבע אדום (ראה בפ"ד מהלכות גירושין הלכה א, ובהערות שם). ובחולין עת. "סוקרו בסיקרא - כי היכי דליחזיה אינשי, וליבעי רחמי עלויה" (= שיראוהו אנשים ויבקשו רחמים עליו שלא ישיר פירותיו). ופשוט הוא שאין זו עבודת קרקע. (57) שם: "כי היכי דניכחוש חיליה". שהרי הוא משיר את פירותיו מרוב כוח ושומן, ולפיכך מחלישים את כוחו. והתירו לעשות כן כיון שאינו מברה את אילן, אלא אדרבה מחליש את כוחו (תוספתא כפשוטה). (58) מועד קטן ג. (59) כיון שאין זו עבודה שבשדה ובכרם, אלא בכרם בלבד (שם). וראה למעלה בהערה טז. (60) שם. כלומר, מסיר מיני פסולת מן האילן ("ר"ח לעבודה זרה נ:). ויש מפרשים שקשקוש הוא כמו עידור, אלא שזה בזיתים וזה בגפנים (כסף-משנה בשם רש"י). (61) כלומר, להועיל ולהשביח. (62) הסדקים. (63) שאין זה אלא מונע היזק מן האילן, ואין דבר זה מועיל לגידולו. וראה בהערות להלכות הו'.

ח. מְשַׁקֵּין⁶⁴ בֵּית הַשְּׁלַחִין בְּשִׁבְעֵית⁶⁵, וְהִיא שְׂדֵה הַזְּרִיעָה שְׁצֻמָּאָה בְּיוֹתֵר⁶⁶. וְכֵן שְׂדֵה הָאֵילָנוֹת⁶⁷, אִם הֵי מְרַחֲקִין זֶה מִזֶּה יִתֵּר מֵעֶשֶׂר לְבֵית סָאָה⁶⁸ - מוֹשְׁכִין אֶת הַמִּים מֵאֵילָן לְאֵילָן, אֲבָל לֹא יִשְׁקוּ⁶⁹ אֶת כָּל הַשְּׂדֵה; וְאִם הֵי מְקַרְבִּין זֶה לְזֶה עֶשֶׂר לְבֵית סָאָה - מְשַׁקֵּין כָּל הַשְּׂדֵה בְּשִׁבְלִין⁷⁰. וְכֵן עֶפֶר הַלְּבָן⁷¹ - מְרַבֵּיצִין אוֹתוֹ בְּמִים בְּשִׁבְעֵית, בְּשִׁבְלֵי הָאֵילָנוֹת שְׂלֵא יִפְסְדוּ.

(64) משנה במועד קטן ב. "משקין בית השלחין במועד ובשביעית". (65) שאם לא ישקה, ימות כל עץ שבה, כדלהלן בהלכה י. אבל אין משקין שדה המסתפקת ממי גשמים. ועין שם ו: בתוספות ד"ה מרביצין. (66) שם: ומאי משמע דהאי בית השלחין לישנא דצחותא היא, דכתיב ואתה עיף ויגע. ומתרגמינן, ואת משלהי ולא. ונראה מסתימת דברי רבינו, שאפילו ממי הגשמים וממי הקילון, מותר להשקות, ומה שאמרו במשנה שם: "אבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון", אין זה אלא במועד (ראה בפ"ז מהלכות יום-טוב הלכה ב), ואסרום מחמת טירחא יתירה (שם ד.), אבל בשביעית לא נאסרה אלא עבודת הארץ ולא טירחא יתירה, וכן כתבו רוב הראשונים (ראה בשיטה לתלמיד ר"י מפריש שם עמ' ד, ועיין שם שהביא כן בשם הירושלמי). (67) משנה שם ו: "רבי אליעזר בן יעקב אומר, מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה וכו', וחכמים מתירין".

בפאת-השולחן שם אות יא, בשבת-הארץ שם עמוד קז ובחזון-איש. (35) בשמן. שם משנה ה: "סכין את הפגים - עד ראש השנה". (36) "תאנים שלא נגמרו כל צרכן. ועושים כן כדי למהר בישולן" (פירוש המשנה שם). (37) "כן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד ימשחו בשמן עץ דק, ונוקבים בו כל תאנה מהם" (שם). (38) משנה שם "וכורכין אותן (=את הנטיעות) - עד ראש השנה". (39) "הוא שיקבץ הענפים והפירות ויקשרם כדי שיעלו למעלה במישור ולא ינטו על הארץ" (פירוש המשנה שם). (40) משנה שם. והיינו לכרות קצתם כשנצרך לזה (שם). (41) מועד קטן ג. "ואין מפסגין באילן", כלומר, לא יסמוך בעצים, אילן שהוא צעיר מדי. וראה ברש"י שם.

ו. אֵין מְצִיתִין⁴² אֶת הָאוּר בְּאִישַׁת הַקְּנִים⁴³, מְפָנִי שְׂהִיא עֲבוֹדַת קֶרְקַע⁴⁴. וְאֵין מְלַמְדִין⁴⁵ אֶת הַפְּרָה לְחֶרֶשׁ אֶלָּא בְּחוּל⁴⁶. וְאֵין בּוֹדְקִין⁴⁷ אֶת הַזְּרִיעִים בְּעֵצֵין מְלֵא עֶפֶר⁴⁸, אֲבָל בּוֹדְקִין אוֹתָן בְּעֵצֵין מְלֵא גְלָלִים⁴⁹. וְשׁוֹרִין⁵⁰ אֶת הַזְּרִיעִים בְּשִׁבְעֵית, כְּדִי לְזַרְעֵן בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעֵית⁵¹. וּמְקַמֵּין הָאֵלוּנִים⁵² בְּרֹאשׁ הַגֶּגֶ, אֲבָל אֵין מְשַׁקֵּין אוֹתוֹ⁵³.

(42) ירושלמי שם פ"ד הלכה ד, ותוספתא שם פ"ג הלכה יט. (43) כמו: ברחישת הקנים. כלומר, סבך הקנים. ובתרגום המיוחס ליונתן (בראשית כב, יג) מתרגם "נאחז בסבך", אחיד ברחישותא דאילנא (תוספתא כפשוטה). וראה בפאת השולחן שם. (44) שעושה כן כדי לייפות את הקרקע ולהכינה לזריעה (שם). (45) ירושלמי ותוספתא שם. (46) כלומר, במקום חולות, שאינו ראוי לזריעה ולנטיעה. אבל במקום הראוי לזריעה, אסור ללמד את הפרה, אף-על-פי שאינו חורש ממש. (47) ירושלמי שם. ועיין בתוספתא סוף פ"א. ועניין הבדיקה הוא שלוקח דוגמא של זרעים לראות אם הם צומחים (תוספתא כפשוטה). (48) וכן בגללים על הקרקע (רדב"ז). לפי שהוא נראה כזורע בשביעית. (49) שאין דרך לזרוע בו. והכוונה לעציץ שאינו נקוב (מעשה רוקח בשם "נחפה בכסף", ועיין רדב"ז). ואף-על-פי שלענין שבת, חייב הזורע אפילו בעציץ שאינו נקוב (ראה ב"סיני" כרך יח עמ' שד, ובתשובות רבינו לספר "זמנים" חלק א עמ' 4 והערה 10) - בשביעית אין זריעה אלא בארץ, וראה להלן. (50) שם. כלומר, במים. והראב"ד גורס: ומשיירין. וכן הגירסא בתוספתא שם. וראה בתוספתא כפשוטה. (51) שאין זריעה זו לא בכלל "שדך לא תזרע", ולא בכלל "ושבתה הארץ" ("סיני" שם). (52) כלומר, מונעים ממנו דבר המזיקו. ו"אלו"י הוא עץ הנותן ריח, והם ה"אהלות" הנזכרות בשייר-השירים (ד, יד), וחלה עליו קדושת שביעית, כמבואר להלן פ"ז הלכה יט. והיה מקום לאסור קיומו, מאחר שהגזע שלו רך ואדום, ויש חשד שנטעו בשביעית, שכן אסור לקיים ירקות רכים (להלן פ"ד הלכה יח), והשמיענו בזה שבאילוי לא גזרו, כיון שהוא על הגג ואין דרך לזרוע שם (כסף-משנה). ועיין תוספתא כפשוטה. וראה למעלה פ"א מהלכות מעשר הלכות י"א,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מַחְנוֹת⁸⁴ לְחִילוֹתֶיהֶן, הַתִּירוּ⁸⁵ לְזֵרְעָם⁸⁶ בְּשָׂבִיעֵי דְבָרִים שְׂצָרִיכִין לָהֶם עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ בְּלִבָּד⁸⁷. וְכֵן מִי שֶׁכָּפְאוּ אֲנָסִים⁸⁸ לַעֲשׂוֹת בְּשָׂבִיעֵי בְּחֻנָּם⁸⁹, כְּמוֹ עֲבֹדַת הַמֶּלֶךְ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה עֹשֶׂה⁹⁰.

83) בסנהדרין כו. "משרכו האנסים, ומאי ניהו ארנונא (=מס שגובה המלך מן התבואות - רש"י). 84) בהגהה שעל הגליון, בשם ספרים אחרים: "מזונות". וכן נראה מפירוש המשנה שם כד: וראה ברדב"ז. 85) שם: כדמכריו ר' ינאי, פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא. 86) אף-על-פי שזריעה היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב. 87) וטעמו של דבר, שאף-על-פי ששביעית בארץ בזמן הזה היא מן התורה, כמו שכתב הכסף-משנה לפ"ד הלכה ה, ולפ"י הלכה ט - התירו לעבוד בשביעית משום פיקוח נפש, וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ה (תוספות שם ד"ה משרכו). ודעת הראב"ד, שלא התירו לזרוע בשביעית אלא במקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, ולא היתה שביעית נוהגת בהם אלא מדרבנן, כנ"ל בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה. ו"ארנונא" הוא זה שהמלך נוטל חומש מפירות הארץ, ומי שאינו עובדה גזולין אותה הימנו. וראה מאירי שם עמוד 88. 88) אף-על-פי שאינו מלך (כסף-משנה ורדב"ז), וראה בחזון-איש. 89) אבל לא בשכר, שמא יבואו להערים ולעבוד בשביעית גם כשאין אנסים כופים (כסף-משנה). 90) שכיון שפיקוח נפש הוא, מה לי אם המלך כופה, או אם סתם אנס כופה (רדב"ז). ומקורו של רבינו ממה שאמרו שם: חזייה (ריש לקיש) לההוא גברא דקא כריב (=חורש, כלומר בשביעית). אמר להן: כהן וחורש. אמרו לו (ר' חייא ורבי שמעון בן יהוודק), יכול לומר אגיסטון אני בתוכה (ומפרש רבינו: שאנסני הגוי בעל השדה לעבוד לו בשביעית). וראה בפאת-השולחן סימן כ אות לב.

יב. הַנוֹטְעִים⁹¹ בְּשָׂבִיעֵי, בֵּין בְּשׁוּגַג בֵּין בְּמִזִּיד - יַעֲקֹר. מִפְּנֵי⁹² שֶׁיִּשְׂרָאֵל חֲשׂוּדִין עַל הַשְּׂבִיעִית⁹³, אִם תֹּאמַר בְּשׁוּגַג? קָיָם - יֹאמַר הַמִּזִּיד שׁוּגַג הִיטִי.

91) תרומות פ"ב משנה ג. 92) ירושלמי שם, וכן בגיטין נד. 93) אבל לא על השבתות (שם). ולכן אם נטע בשבת בשוגג יקיים, וכן אם בישל בשבת בשוגג, יאכל במוצאי שבת מיד (פ"ו מהלכות שבת הלכה כג). וראה בהלכה הסמוכה, ובפאת-השולחן שם אות לג.

יג. הַחֹרֵשׁ⁹⁴ אֶת שְׂדֵהוּ אוּ נְרֵהוּ⁹⁵ אוּ זִבְלָה⁹⁶ בְּשָׂבִיעֵי כְּדִי שְׂתֵהִיחַ יָפֵה לְזֵרְעָה בְּמוֹצָאי שְׂבִיעֵי - קוֹנְסִין אוֹתוֹ⁹⁷ וְלֹא יִזְרְעָה בְּמוֹצָאי שְׂבִיעֵי. וְאִין חוֹכְרִין⁹⁸ אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדִי לְזַרְעָה⁹⁹, אֶלֶּא תִהִי בּוֹרָה לְפָנָיו. וְאִם מֵת¹⁰⁰ - יִזְרְעָהּ בְּנוֹ.

94) שביעית פ"ד משנה ב: "שדה וכו', שנטיבה (=חידשו אותה היטב, והפכו אותה היטב - פירוש המשנה) וכו' לא תיזרע במוצאי שביעית". 95) בדפוס רומי: "כרה", ויש

ובשביעית פ"ב משנה י: "ומרביצין בעפר לבן, דברי רבי שמעון. רבי אליעזר בן יעקב אוסר". ואמרו בירושלמי שם, ושם במסקנא, שדין הרבצת עפר לבן, כדין השקאת כל השדה. ולא נחלקו רבי שמעון ורבי אליעזר אלא כשהאילנות מרוחקין, דהיינו שישנם פחות מעשר אילנות בבית סאה, שרבי שמעון מתיר להשקות כל השדה, ורבי אליעזר אוסר. אבל כשישנם עשרה אילנות בבית סאה, אף רבי אליעזר מודה שמתיר, וראה בפירוש המשנה לשביעית שם. ופסק רבינו כרבי אליעזר בן יעקב, שמשנתו קב ונקי, אף כנגד רבים (יבמות ס. וראה במקורי הרמב"ם לרש"י, הוצאת הרכבי). וכן הוא בהגהות כ"י לדפוס ניאפולי בפירוש המשנה שם (ראה במבואו של הגר"ש ליברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז). 68) כלומר, ויתר מן המרחק שבין האילנות כשהם עשרה בבית סאה, והיינו, כשהם עשרה אילנות ביותר מבית סאה. 69) כיוון שאף בלי השקאה זו, לא יפסדו האילנות. 70) שלא יפסדו, כדלהלן. 71) מזה שכתב "וכן", נראה שהמדובר כמו למעלה כשהאילנות מקורבין זה לזה עשר לבית סאה. אלא שעפר לבן, הנטועים בו עשרה אילנות לבית סאה, שונה משדה אילן אחר, בזה שבשדה אילן אחר לא התירו אלא להשקות, ואילו בעפר לבן התירו גם להרביץ בין השקאה להשקאה. אבל המרוחקין, אין מרביצין בשבילם, שאף בלי ההרבצה לא יפסדו, כמו בהשקאת כל השדה הנ"ל, וכרבי אליעזר בן יעקב במשנה שביעית שם (פאת השולחן שם). וראה בפ"ח מהלכות יום-טוב הלכה ג ובהערות שם.

ט. וְעוֹשִׂין⁷² עֲגוּלוֹת⁷³ לְגַפְנִים⁷⁴. וְעוֹשִׂין⁷⁵ אֶת אֵמַת הַמַּיִם בַּתְּחִלָּה⁷⁶. וּמְמַלְאִין⁷⁷ אֶת הַנְּקָעִים⁷⁸ מֵיָם.

72) ברייתא במועד קטן ג. 73) "הוא שיחפור סביב עיקרי האילנות חפירות קטנות יתקבצו שם המים" (פירוש המשנה שם). 74) כדי להשקותם. ובחול-המועד התירו רק לתקן עוגיות עשויות שנתקלקלו, אבל לא לעשותן מתחילה (הלכות יום-טוב שם). וראה בהערות להלכה הקודמת. 75) משנה שם ב. כחכמים ולא כרבי אליעזר בן עזריה, האוסר משום שנראה כעוזר או מפני שמכשיר אגפיה לזריעה. 76) שם. ובחול-המועד לא התירו אלא לתקנה כשנתקלקלה (הלכות יום-טוב שם). 77) ברייתא שם ג. 78) תעלה המחברת את העוגיות אשר סביבות האילנות.

י. וּמִפְּנֵי מַה הַתִּירוּ כָּל אֵלֶּה? שְׂאֵם לֹא יִשְׁקָה - תַּעֲשֶׂה הָאָרֶץ מְלַחָה⁸⁰ וְיָמוּת כָּל עֵץ שִׁפְהָ⁸¹; וְהוֹאִיל וְאִסּוּר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם מְדַבְּרֵיהֶם, לֹא יִגְדּוּ עַל אֵלֶּוּ. שְׂאִין אִסּוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלֶּא אוֹתָן שְׂנִי אֲבוֹת וְשְׂתֵי תוֹלְדוֹת שְׁלָהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו⁸².

79) ההשקאות הנזכרות למעלה. 80) זה מוסב על מה שהתירו להשקות שדה שלחין. 81) זה מוסב על שדה האילנות (חזון-איש). 82) בהלכות ב"ג. וראה למעלה הלכה א והלכה ד, שגם חרישה אסורה מן התורה, אלא שאין לוקין עליה. ועייין פאת-השולחן וחזון-איש.

יא. מְשַׂרְפוּ הָאֲנָסִין וְהַטִּילוּ⁸³ מְלָכֵי עוֹבְדֵי פוֹכְכִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יפסידו האילנות, כנ"ל בסוף הלכה ח. (118) כסוח הוא, כריתת הנטיעות היוצאות. ואונקלוס תרגם, לא תזמור, לא תכסח. ואסרו לעשות כן, כיון שגם בלא כן לא יפסד האורז. והאורז-שמה מפרש, שכיון שכיסוח הוא זימור, וזימור אסור מן התורה אף בשאר האילנות, לכן לא יכלו חכמים להתירו. וראה למעלה בהלכה ב ובהערות שם.

טז. בְּרֵאשׁוֹנָה¹¹⁹ הָיוּ אוֹמְרִים: מְלַקֵּט אָדָם עֲצִים וְאֲבָנִים וְעֵשְׂבִים מִתּוֹךְ שְׂדֵהוּ¹²⁰, וְהוּא שֵׁיטֵל הַגֶּס הַגָּס¹²¹, כְּדִי שְׁלֹא יִתְכַוֵּן לְנִקּוֹת הָאָרֶץ¹²²; אֲבָל מִשְׂדֵה חֲבָרוֹ - נוֹטֵל בֵּין דֶּק בֵּין גֶּס¹²³. מִשְׂרָבוֹ עוֹבְרֵי עֲבָרָה, שְׂמֵתִּינִין לְנִקּוֹת וְאוֹמְרִין: הַגֶּס הַגָּס אָנוּ נוֹטְטִין - אֶסְרוּ לְטֵל אָדָם מִשְׂדֵהוּ¹²⁴, אֲלֵא מִתּוֹךְ שְׂדֵה חֲבָרוֹ¹²⁵. וְהוּא שְׁלֹא יִלְקֵט בְּטוֹבָה; שְׁלֹא יֹאמֵר לוֹ: רֵאָה פְּמָה טוֹב עֲשִׂיתִי לָךְ, שְׁהָרִי נִקִּיתִי שְׂדֵךְ¹²⁶.

(119) שביעית פ"ד מ"א, וכפירוש רבי יונה בירושלמי שם. וראה בפירוש המשנה. (120) המדובר במלקט לצורך העצים, האבנים והעשבים. (121) ולא הדקים, הקטנים. (122) ונמצא מסקל את שדהו ואסור, כמפורש למעלה הלכה ד. (123) שאין חשש שיתכוין לנקות שדה חבירו, ולפיכך מותר ליטול גם הדק. (124) אפילו הגס הגס. (125) בין דק בין גס, כנ"ל. ולדעת הרדב"ז, לא התירו אלא בגס. (126) שאם יאמר לו כן, יבוא חבירו לנקות שדהו.

יז. הֵיִתָּה¹²⁷ בְּהִמְתּוֹ עוֹמְדָת בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ - מְלַקֵּט¹²⁸ וּמְבִיא לְפָנֶיהָ¹²⁹; שֶׁבְּהִמְתּוֹ מוֹכַחַת עֲלֵיוֹ¹³⁰. וְכֵן אִם הֵיִתָּה שֶׁם פִּירְתוֹ - מְלַקֵּט הַפֶּלֶל¹³¹ וּמְזַלֵּק; שֶׁפִּירְתוֹ מוֹכַחַת עֲלֵיוֹ¹³².

(127) ירושלמי שם. (128) בין הדק ובין הגס. וראה להלן. (129) לאכילה. (130) שאינו מתכוין לנקות הארץ. ואף-על-פי שהוא "פסיק רישיה" - כיון שמסקל אינו אלא מלאכה דרבנן בשביעית (למעלה הלכה ד), לא אסרו "פסיק רישיה", כדעת התוספות והתרומת-הדשן (הובאו דבריהם במגן-אברהם סימן שיד, ס"ק ה). (131) בין הדק ובין הגס, כנ"ל. (132) כנ"ל. וראה בפאת-השולחן סימן כ אות מה, וברדב"ז.

יח. הַקּוֹצֵץ¹³³ אֵילָן אוֹ שְׁנַיִם לְעֵצִים - הָרִי זֶה מִתֵּר לְשִׂרְשׁוֹ¹³⁴. קָצֵץ שְׁלִשָּׁה אוֹ יֵתֵר זֶה בְּצַד זֶה - לֹא יִשְׂרֵשׂ, שְׁהָרִי מִתְקֵן אֶת הָאָרֶץ¹³⁵; אֲלֵא קוֹצֵץ מֵעַל הָאָרֶץ, וּמְנִיחַ שְׂרָשָׁיו בְּאָרֶץ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִתּוֹךְ שָׁלוֹ; אֲבָל מִשְׂדֵה חֲבָרוֹ - מִתֵּר לְשִׂרְשׁוֹ¹³⁶.

(133) שם, משנה ד, כבית-הלל. (134) לעקן עם השרשים. ואף-על-פי שעל-ידי-זה נהפכת האדמה, ונמצאת הקרקע מוכנה לזריעה - במקום קטן כזה שאין דרך לזרוע בו, לא אסרו, כיון שהוא קוצץ לעצים. וראה הלכה הקודמת שמצד "פסיק רישיה" לא נאסר כאן. (135) "מפני שהוא מקום גדול ומותקן לזרוע בו, ויהיה כאילו עוקר אילנות להחזירם לשדה הלבן, וכל זה עבודת הארץ" (פירוש המשנה).

אומרים שצ"ל "דרה" (חזון-איש). והיינו שעשה דיר של בהמות שלא כדין (ראה להלן פ"ב הלכה ד), וזהו מה שאמרו במשנה שם "או שנידירה". וכן פירשו הר"ש והרא"ש שם. (96) נלמד מדין "נידירה" שם. (97) כיון שהכינה לזריעה (פאת-השולחן שם אות לד), וראה להלן. (98) שם, משנה ג. (99) "להיות קנס להם מפני שעבדוה הפכחה בשביעית" (פירוש המשנה). (100) בגיטין מד: "ואמר ר' יוסי בר חנינא: נקטינן, הטיבה ומת, בנו זורעה. לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן". וראה להלן פ"ג סוף הלכה יא.

יט. הַמְּעַבְרִי¹⁰¹ קוֹצֵץ¹⁰² מְאֲרָצוֹ בְּשִׁבְעִית כְּדִי לְתַקְנָהּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אוֹ שֶׁסָּקַל מִמֶּנָּה אֲבָנִים¹⁰³, אֶף עַל פִּי שְׁאִינוֹ רִשְׁאִי¹⁰⁴ - לֹא קָנְסוּ אוֹתוֹ¹⁰⁵, וּמִתֵּר לוֹ לְזַרְעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

(101) שם. משנה ב: "שדה שנתקוצה, תזרע במוצאי שביעית". (102) ראה תוספות גיטין שם ד"ה שנתקוצה. (103) זה לא נמצא במשנה שם, ולמדו רבינו מהדין הקודם, שהרי בשניהם עדיין אין שדה מוכן לזריעה. (104) כדלהלן בהלכה טז (פאת-השולחן שם). (105) כיון שעדיין אין שדה מוכן לזריעה (שם).

טו. הַטּוֹמֵן¹⁰⁶ לְפֶת וְצִנּוֹנוֹת וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן בְּשִׁבְעִית: אִם הָיוּ מְקַצֵּת הַעֲלִין מְגֻלִין - אֵינּוּ חוֹשְׁשִׁים¹⁰⁷, וְאִם לֹא - אֶסְרוּ¹⁰⁸. הַטּוֹמֵן¹⁰⁹ אֶת הַלּוֹף¹¹⁰ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ¹¹¹ - לֹא יִפְחַת מְאֲרָבְעָה קָבִים¹¹² עַל גְּבֵה טְפַח, וְטְפַח עֶפֶר עַל גְּבִי¹¹³. וְטוֹמְנוֹ בְּמָקוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם, כְּדִי שְׁלֹא יִצְמַח¹¹⁴. וּמִתֵּר¹¹⁵ לְמַרְס¹¹⁶ בְּאֶרֶץ בְּשִׁבְעִית¹¹⁷, אֲבָל לֹא יִכְסַח¹¹⁸.

(106) כלאים פ"א משנה ט. (107) משום "שדך לא תזרע", "מפני שאינם צמח מחובר בקרקע" (פירוש המשנה) וגם אינו רוצה בהשרשתם (פ"ב מהלכות כלאים הלכה יא). (108) משום זרע בשביעית, שבאופן זה הם משרישים בקרקע, והוא רוצה בהשרשתם. (109) שביעית פ"ה משנה ב, כחכמים ולא כרבי מאיר. (110) "ממיני הבצלים" (פירוש המשנה). (111) כגון בצלים. כן הוא בפירוש המשנה שם, וכדעת ר' יונה בירושלמי שם. (112) כלומר, מארבעת קבים לוף. ושיעורו לפי המדות שלנו, ראה למעלה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. ו"אינו מותר לו להטמין שיעור מועט (=פחות מזה), מפני שדומה לזרע וכאילו הוא זורעו, ואינו נראה שהוא טומנו" (פירוש המשנה שם). (113) שנראה כטומן ולא כזורע. ונכנראה שאין מקצת עליו מגולין (ראה למעלה בדין לפת וצננות). ואף-על-פי-כן מותר, אם הטמין כשיעור, ועיין "משנה ראשונה" שם). (114) כלומר, שהרי אם יצמח נמצא שזרע בשביעית. (115) שם פ"ב משנה י, כרבי שמעון, שבא לפרש דברי חכמים ולא לחלוק. וכן נראה מפירוש המשנה שם (כסף-משנה). (116) להשקות עפר האורז ולערבב המים בעפר. וראה ביומא פ"ד משנה ג בפירוש המשנה שם. (117) כדי שלא יפסד האורז, כדרך שמרביצין עפר לבן בשביל שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טפחים).". ולא התירו לקצוץ בתוך עשרה טפחים, אף-על-פי שהוא מתכוין לעצים ולא להועיל לאילן, שכיון שהדבר מועיל לאילן יבא להתכוין לכך, כנ"ל בהלכה טז. (151) שם, משנה ו. (152) "נבקע. תרגום וישוסף (שמואל-א טו, לג), ופשח" (פירוש המשנה). (153) "שיתחבר ויהיה נדבק ונקשר" (שם). כלומר, ואז זהו "לאברויי אילנא". (154) "להבקע" (שם). והרי זה "לאוקומי אילנא".

פָּרָק שְׁנַיִם

1) יבאר שלא יוציא אדם זבלים מחצירו ויתן בתוך שדהו בשביעית. מאימתי מותר לעשות אשפה בשדהו. וכמה שיעור האשפה. אם הותר להוציא זבל מן הסוהר של צאן לתוך שדהו. ואם עשה דיר בתוכו. אם יפתח אדם מחצב לתוך שדהו. ואם פינה ממנו גדר אבנים גבוה עשרה. ואם ימלא ויעפר פרצה שהיא סוגה בעפר. ואם אסור לבנות גדר.

א. לא יוציא אדם זבלים מחצירו ויתן בתוך שדהו בשביעית, מפני שגורא פמזבל שדהו שתהיה יפה לזריעה. ואם הוציא והעמיד ממנו אשפה - מתר. ולא יעשה אשפה בתוך שדהו עד שיעבר זמן שמזבלין בו לעבודת הארץ, והוא משיקשר. המתוקן. ולא יעשה אשפה פחותה ממאה וחמשים סאה של זבל, כדי שתהיה נפרת שהיא אשפה. ואם ירצה להוסיף - מוסיף. והיא לה דבר מועט - מוסיף עליו והולך. ולא יעשה בכל בית סאה יתר משלש אשפתות.

2) שביעית פ"ג מ"א. 3) אפילו מעט מעט, שאין בכדי הכמות שהוא מוציא בפעם אחת כדי לזבל. וראה להלן. 4) כלומר, בכמה מקומות, ולא בערימה אחת. 5) וזיבול בשביעית אסור מדרבנן, כנ"ל בפ"א ה"ד. 6) במוצאי שביעית. 7) את הזבל. 8) שיחד מקום בתוך שדהו כדי לאסוף את הזבל. 9) שניכר הדבר שאינו מתכוון לזבל עכשיו (משנה, שם). 10) משנה, שם. 11) בשאר שנים. 12) כלומר, שתהיה השדה יפה לזריעה. שלשם כך אין מזבלין אלא עד זמן ידוע. אבל אשפתות עושים תמיד, אף כשאין מזבלין. וטעמו של דבר, שכיון שעבר הזמן שמזבלין בו, אינו נראה כמזבל אלא כעושה אשפה לשנה הבאה. 13) שם, כרבי יוסי נגד רבי מאיר ורבי יהודה, ש"רבי יוסי - נימוקו עמו" (רדב"ז). 14) ב"ירושלמי" שם: המתוקן, פקועה (הוא פרי מר, ונקרא מתוק אף-על-פי שהוא מר, כמו שיקראו לעיור סגינהור - פירוש המשנה), וכו', משיקשור, משיעשה קשרים קשרים. 15) שם, מ"ב. 16) שם: "עשר משפלות (הוא הכלי שנושאין בו הזבל - פירוש המשנה) של לתך לתך (=לתך הוא חצי כור, שהוא חמש-עשרה סאה (שהרי הכור שלשים סאה), ועשרה לתכים הם מאה וחמשים סאה). 17) ולא כדי לזבל עתה את השדה. 18) שם. 19) על האשפה שתהיה יותר ממאה וחמשים סאה. 20) שכל מה שהאשפה גדולה יותר, ניכר יותר שעושה אוצר של אשפה, ולא לזבל שדהו מתכוון. 21) שם, סוף מ"ג, כחכמים ולא כרבי אלעזר בן עזריה.

כלומר, יש חשש שיתכוין לתקן לזריעה. וראה למעלה הלכה טז. (136) אפילו שלשה או יותר, זה בצד זה. וכאן לא כתב רבינו "שלא יאמר לו, ראה כמה טובה עשיתי לך", כמו בסוף הלכה טז, שכאן לא ידוע אם חבריו רוצה בעקירת האילנות, ואם טובה היא לו (רדב"ז).

יט. המבקע בזית לטל עצים - לא יחפה מקום הבקוע בעפר, מפני שהיא עבודה. אכל מכסה באבנים או בקש.

(137) הכורת ענפים מעץ הזית, שם משנה ה. (138) כלומר, עבודת האילן, שעל-ידיה משביח האילן. (139) שהרי הוא כמושיב שומר שלא ייבש (רע"ב). וזית לאו דווקא, שהרי שנינו "הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר, אבל מכסה הוא באבנים או בקש". ועיין רדב"ז.

כ. המזביל בגפנים והקוצץ קנים - הרי זה קוצץ פדרפו. בקרדם ובמגל ובמגרה ובכל מה שירצה.

(140) הכורת קצת מן הענפים. שם משנה ו, כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי הגלילי. (141) "שאינן צריך שינוי בכרתו, וזה כשלא נתכוין לזמור" (פירוש המשנה), ואין הזינוב דומה לזימור האסור מן התורה, שהזומר חותך ראש הגזע. ואילו מזנב, חותך מן הצד ואינו אסור אלא מדרבנן (תפארת ישראל שם אות ל). ולפיכך לא נאסר בו "פסיק רישיה", ראה למעלה הערה 129. וכנראה שאין חשש במזנב, שמה יתכוין לומר, ולכן לא אסרו כאן, כדרך שאסרו במלקט עצים ואבנים מתוך שדהו למעלה בהלכה טז.

כא. אין קוצצין בתולת שקמה. מפני שקציצתה עבודת אילן, שבקציצה זו תגדל ותוסיף. ואם צריך לעצמה - קוצץ אותה שלא פדרף עבודתה.

(142) שם, משנה ה. (143) "שלא נקצצה מימיה" (תוספתא שם פ"ג הלכה טו, וראה בתוספתא כפשוטה שם). (144) "מין ממיני התאנים" (פירוש המשנה). (145) "שיתחזק כחו ויתן פריו בעתו לרוב, כמו הזמיר לכרמים" (שם). וראה ב"משנה ראשונה", ובהערות להלכה ב, ובהלכה הסמוכה. (146) שם, כרבי יהודה. ודעת רבינו היא, שלא בא רבי יהודה לחלוק אלא לפרש דברי חכמים (כסף-משנה).

כב. פיצד קוצצה? מעם הארץ או למעלה מעשרה טפחים. אילן שנפשו - קושרין אותו בשביעית; לא שיעלה, אלא שלא יוסיף.

(147) משנה שם. (148) כלומר, שלא כדרך עבודתה, כנ"ל. (149) סמוך לקרקע. (150) בבבא בתרא פ: מכאן ואילך מן הקרקע עד עשרה טפחים, לא מקשי קשי לה, ולא עלווי מעלי לה (כלומר, ספק מועיל לאילן, ספק אינו מועיל לו - תוספות שם), גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשי לה (כיון שהוא ספק דאורייתא, שזמירה בשאר אילנות היא מן התורה, כנ"ל בהלכה ב, ולכן אינו קוצץ בתוך עשרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְנוֹתַן לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, פְּדֵרְךָ פֶּל מִכְּנִיסי זָבָל⁴⁰.
וְהַעֲשֶׂה⁴¹ דִּיר⁴² בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ בְּשִׁבְעֵית - לֹא יַעֲשֶׂהוּ
יָתֵר עַל בֵּית סֹאתִים⁴³, וְיִכְנִיס הַצֵּאֵן לְתוֹכוֹ,
וְכִשְׂיֻזְבְּלוֹ אֶת כָּל הַדִּיר - מִנִּיחַ דִּפְּן אַחַד מִדְּפְנֵי
הַדִּיר, וְעוֹשֶׂה דִיר אַחַר בְּצֵדוֹ⁴⁴. נִמְצָא מְזַבֵּל בְּתוֹךְ
שְׂדֵהוּ בֵּית אֲרֻבַּעַת סְאִין⁴⁵.

38) שם, סוף מ"ד. ובמשנה שם כתובה פסקא זו בסוף,
לאחר כל מה שכתב רבינו כאן בהלכה זו ושל אחריה.
והקדים רבינו פסקא זו כדי להדגיש שהיא דבר בפני עצמו,
ואינו קשור למה שנאמר למעלה הימנה. וראה ב'כסף
משנה', ולהלן בהערה מז. (39) "הוא גדרות צאן, ששם
יאספו הצאן" (פירוש המשנה). ויתכן כי הוא מלשון
"בית-סוהר", שהצאן כלואים בגדרות ובמכלאות ('מלאכת
שלמה'). (40) "כפי מה שהתנה בעשיית האשפתות,
במנינם (שלש לבית סאה), ושיעורם" (=לא פחות ממאה
וחמשים סאה וזבל לכל אשפה, כנ"ל ה"א - פירוש המשנה).
ולמעלה בה"א לא השמיענו אלא שמוציא זבל מתוך ביתו
או חצירו, שדרכו לפנות אותם מן הזבל מחמת הנקיין ואינו
נראה כמזבל שדהו, וכאן נתחדש שמוציא אף מגדרות
הצאן, ואין חשש למראית העין ('משנה ראשונה' ו'תוספתא
כפשוטה' עמוד 509 הערה 53). (41) שם. (42) שם:
סהר. וכנראה ש"סוהר" הוא כשהצאן כלואים בתוכו, ו"דיר",
כשעדיין אינם בתוכו. (43) הוא מאה אמה על חמשים
אמה. ואם עושהו יותר, יחשדוהו הרואים כי לזבל שדהו
עשה כן. (44) כלומר, מעביר את שלש הדפנות לצדו השני
של הדופן הרביעי, ובונה שם דיר חדש כדוגמת הראשון.
וראה בפירוש המשנה. (45) שם, כחכמים ולא כרבן
שמעון בן גמליאל.

ה. הִיתְהָר⁴⁶ פֶּל שְׂדֵהוּ בֵּית אֲרֻבַּעַת סְאִין - מְשִׁיר
מִמֶּנָּה מְקַצֵּת⁴⁷, מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵינִן; פְּדֵי שְׂדֵעוֹ הַפֶּל
שֶׁהַצֵּאֵן הִטִּילוּ בָּהּ וְנִדְיָרָה, וְלֹא יֵאמְרוּ: זָבָל זֶה פֶּל
שְׂדֵהוּ בְּשִׁבְעֵית⁴⁸.

46) משנה, שם. (47) כלומר, שעושה את הדיר קטן מבית
סאתיים. וראה בפירוש המשנה. (48) כלומר, שאם היה
מזבלה בידיים, לא היה משייר ממנה כלום. וב'ירושלמי'
(שם ה"ג): "תמן תנינן (פ"ד מ"ב): שדה וכו', שנדיירה
(=שנזבלה), לא תזרע למוציא שביעית (כלומר, ומדוע
התירו לו כאן לעשות דיר, כנ"ל), אמר רבי יונה, כיני
מתינתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר בית
סאתיים". כלומר, כאן אינו מזבל בידיים אלא מעמיד את
הצאן והם מזבלים את השדה, ולכן לא קנסוהו שלא תזרע
השדה בידי, כמו שכתב רבינו בפ"א ה"ג, ולכן קנסוהו
(תוספות יום טוב'). והראב"ד והר"ש חולקים ומפרשים את
'הירושלמי הנ"ל, שאסור להוציא זבל מן הסהר של צאן
ולעשות אשפתות, כזכר בה"א, וכן אסור לעשות דיר בתוך
השדה ולהשאיר את הזבל במקומו (כדעת רבינו הנ"ל), ואם
עשה כן, לא תזרע שדהו במוציא שביעית, משום קנס כנ"ל.

22) כלומר, שהיה לו בתוך שדהו מערב שביעית זבל מועט
(פירוש המשנה, וכן הוא ב'ירושלמי' שם לפי הפירוש
הראשון). (23) "מעט מעט" (שם). ואין חשש שמא יאמר
הרואה שלעבודת הארץ הוא מתכוון, כיון שכבר היה לו
מעט זבל בשדה מערב שביעית, אבל להתחיל להוציא
בשביעית מעט מעט - אסור. (24) שם, סוף מ"ב, כחכמים
ולא כרבי שמעון. (25) שאז הוא נראה כרוצה לזבל
בשביעית, אף-על-פי שאסף באשפתות ולא פיזר הזבל על
פני השדה. ונראה מדברי רבינו, שלפחות מן האשפתות -
מותר. וראה ב'משנה ראשונה', ובתוספתא שם פ"ב,
וב'תוספתא כפשוטה' עמוד 508.

ב. וְהָרוּצָה²⁶ לַעֲשׂוֹת כָּל שְׂדֵהוּ שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ אֲשַׁפְּתוֹת
לְתוֹךְ בֵּית סְאָה - עוֹשֶׂה²⁷. וְהָרוּצָה²⁸ לַעֲשׂוֹת זָבָלוֹ
אוּצָר²⁹ - עוֹשֶׂה³⁰.

26) שם, מ"ג. (27) ואינו חושש שמא יאמר הרואה את כל
שדהו מלאה אשפתות, שלזבל אותה הוא עושה כן. וראה
ב'ירושלמי' שם. (28) שם. (29) כלומר, אשפה אחת
גדולה, ובה יותר מג' אשפתות בנות ק"ג סאה כל אחת
(רע"ב). (30) שמוסיפין על כמות אשפה אחת כשם
שמוסיפין על כמות שלש אשפתות (בהלכה הקודמת),
אף-על-פי שאין מוסיפין אשפה נוספת על שלש אשפתות.

ג. הִיָּה³¹ מְעַמֵּד הַזָּבֵל עַל הַסֵּלַע³², או שֶׁהַעֲמִיק
בְּאֶרְץ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים וְהָעֵרִים³³ הַזָּבֵל, או שֶׁבָּנָה עַל
הָאֶרֶץ גְּבוּהָ³⁴ שְׁלֹשָׁה וְהָעֲמִיד עָלָיו הַזָּבֵל - אֵינוֹ צָרִיךְ
שְׁעוֹר. אֶפְלוֹ עָשָׂה בֵּין כְּמָה אֲשַׁפְּתוֹת³⁵ לְתוֹךְ בֵּית
סְאָה, בֵּין גְּדוּלוֹת בֵּין קְטוּנוֹת³⁶ - מִתֵּר. שֶׁהָיָה הַדְּבָר
נֶפֶר שְׂאִינָן לַעֲבוֹדַת הָאֶרֶץ, אֶלָּא לְכְּנִיסַת הַזָּבֵל³⁷.

31) במשנה שם: "יתר מכאן (כלומר, יותר מג' אשפתות
לבית סאה) מותר, דברי רבי שמעון. וחכמים אוסרין עד
שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה". ולהלן שם: "היה
לו דבר מועט, מוסיף עליו והולך. רבי אלעזר בן עזריה
אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן
על הסלע". וסובר רבינו שאף לחכמים הנ"ל, יכול לתת
הזבל על הסלע (כסף-משנה). וכן הוא ב'ירושלמי' שם סוף
ה"ב: הכל מודים שאם היה לו שם (בשדה) סיד או ציורות
או אבנים גפסוס - מותר ('פאת השולחן'). (32) אף-על-פי
שאינה גבוהה ג' טפחים, כיון שניכר הדבר שאין זה
לעבודת הארץ, כדלהלן. וראה ב'כסף משנה' וב'תוספות
יום טוב'. (33) עשהו ערימה (הגהה על הגליון).
(34) טפחים. (35) כלומר, יותר משלש לבית סאה. וראה
למעלה בסוף ה"א. (36) כלומר, פחותות ממאה וחמשים
סאה של זבל באשפה אחת. וראה למעלה שם. וכן הוא
ב'ירושלמי' שם: כאן בפחות מן האשפתות. כלומר, שרבי
שמעון מתיר גם לפחות ממאה וחמשים סאה זבל לאשפה
אחת. וחכמים אוסרים, אלא-אם-כן העמיק או הגביה ('פאת
השולחן'). (37) לאסיפת הזבל, כדי להשתמש בו לאחר
שביעית. וראה בפירוש המשנה.

ד. מִתֵּר³⁸ לְאֶדְם לְהוֹצִיא זָבָל מִן הַסֵּהָרָה³⁹ שֶׁל צֵאֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הגדר. (64) טפחים. (65) כדי שידע הרואה, שאינו מתכוון לנקות שדהו, שאם היה מתכוון לכך, היה נוטל את כל האבנים ולא היה משייר טפח.

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אָמְרִים? 66 בְּשִׁנְתֵּיכֶם 67 לְמִן שְׂדֵהוּ 68, (או) שֶׁהִתְחִיל 69 לְטַל בְּשָׂבִיעֵית; אֲכַל אִם לֹא נִתְּפֶנֶן לְמִן שְׂדֵהוּ 70, או שֶׁהִתְחִיל מִקְדָּם שְׂבִיעֵית 71 - נוֹטֵל בְּשָׂבִיעֵית כֹּל מֵה שְׂיִרְצָה 72 מִכָּל מְקוֹם 73 וְגוֹמֵם 74 עַד לְאַרְצָךְ 75. וְכֵן 76 אִם הָיָה נוֹטֵל מִשְׂדֵה חֵבְרוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא קִבְּלָךְ 77 - גּוֹמֵם עַד לְאַרְצָךְ 78.

(66) שצריך להניח טפח סמוך לארץ, כנ"ל. (67) תוספתא שם, כרבי יהודה (שרבי יוסי הורה כמותו, בירושלמי שם) ולא כרשב"ג. (68) לצורך מוצאי שביעית, כנ"ל. (69) בדפוס רומי: "שהתחיל" (ותיבת "או" ליתא), וצ"ל "והתחיל". ואם כן, לא אסרו אלא כשישנן שתי ריעותות: גם נתכוון לייפות שדהו, וגם התחיל ליטול בשביעית. וראה ב'משנה ראשונה' שם. (70) אף-על-פי שהתחיל ליטול בשביעית. ומדובר כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שלא נתכוון לייפות שדהו, כגון שיש לו בנין, ובניינו מוכיח עליו (רדב"י). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (71) אף-על-פי שמתכוון לייפות שדהו, כנ"ל. וראה בירושלמי (פ"ב ה"ב) שנראה שלא התירו אלא באבנים תלושות. וראה להלן ה"י. (72) כלומר, אפילו אבנים קטנות. (73) אפילו מגדר שאינו גבוה עשרה טפחים. (74) כן הוא בכת"י 'מעשה רוקח'. ופירושו: נוטל. ובדפוס רומי: "גודר". ובס"א: "גוהם" ('מעשה רוקח'). (75) בלי להשאיר טפח. (76) משנה, שם. (77) ראה להלן סוף ה"יב (רדב"י). (78) כיון שהרואה אותו נוטל אבנים, יודע שלצורך אבנים הוא נוטל, ולא לייפות הקרקע. וראה בהערות לתחילת ה"י. ובהתחיל מערב שביעית לא אסרו אפילו במתכוון לתקן שדהו, כיון שהן תלושות מן הקרקע.

ט. אֲבָנִים 79 שְׂרָאוּיוֹת שֶׁתּוֹעֲזוּעַ אוֹתָן הַמְּחַרְשֵׁה 80, או שֶׁהָיוּ מְכֻסּוֹת 81 וְנִתְּגַלּוּ 82: אִם יֵשׁ בְּהֶן שְׂמִים שֶׁל מִשׁוּי שְׁנַיִם שְׁנַיִם 83 - הָרִי זֶה מִתָּר לְטַל אוֹתָן 84; הָיָה קְטַנּוֹת מִזֶּה - לֹא יִנְטֵלוּ 85.

(79) שם, מ"ז: אבנים שזעזעתן המחרישה, וכו'. ובירושלמי: לא סוף דבר בשזעזעתן המחרישה, אלא אפילו מחרישה עתידה לזעזען. (80) כלומר, שאינן מחוברות לגמרי. אבל אם היו מחוברות היטב, אסור היה לסלקן, כבהלכה הסמוכה. (81) שלא ידע שהן קיימות. (82) ואף-על-פי שאינן ראויות שתזעזע אותן המחרישה. (83) כלומר, שתי אבנים שיש בכל אחת מהן משוי בני אדם, ואז הן ראויות לבניין. (84) את כולן אגב אותן שתי האבנים, שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ואינו מתכוון לייפות שדהו. וכאן לא הזקיקו שתהיינה עשר אבנים של משוי שנים שנים, כמו בגדר של אבנים הנזכר בה"ז, כיון שכאן האבנים מפוזרות בשדהו, אבל בגדר של אבנים שהן מרוכזות במקום אחד, מראית העין גדולה

ומה שאמרו בירושלמי: "כיני מתניתין, הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו וכו'", פירושו להעמיד שם צאנו לחלוב ולגזוז, וכשיתמלא הסהר זבל מוציאו לשדה ועושה אשפתות, כמו בה"א. ולפי זה, מה שאמרו שם בסוף מ"ג: ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין, אין זה דבר בפני עצמו, אלא המשך למה שלמעלה, שנוטל הזבל מן המקום שחלבו וגזזו בו את הצאן, ועושה ממנו אשפתות. ודברי התוספתא שם פ"ב הט"ו, נוטים לדעת רבינו. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם.

ו. לֹא יִפְתַּח 49 אֲדָם מִחֻצָב 50 בַּתְּחִלָּה 51 לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ 52 בְּשָׂבִיעֵית, שְׂמָא יֹאמְרוּ: לְמִן שְׂדֵהוּ נִתְּפֶנֶן, שְׂפִיסִיר מִמְּנָה הִסְלַע 53. וְאִם הִתְחִיל 54 מִקְדָּם שְׂבִיעֵית, וּפְצַל מִמְּנָה 55 שָׁבַע וְעֶשְׂרִים אֲבָנִים בְּרַבּוּעַ שְׁלֹשׁ 56 עַל שְׁלֹשׁ עַל רֹם שְׁלֹשׁ, כֹּל אֶבֶן מִהֶן אֲמָה עַל אֲמָה בְּרוֹם אֲמָה או גְדוֹלוֹת מִזֹּו - הָרִי זֶה מִתָּר לְנִקֵּר מִמְּנָה 57 בְּשָׂבִיעֵית כֹּל מֵה שְׂיִרְצָה 58.

(49) שם, מ"ה, ותוספתא שם ה"א. (50) "מקום בתוך שדהו, יחצוב ממנו האבנים" (פירוש המשנה). (51) כלומר, שעתה בשביעית, הוא מתחיל בחציבה. (52) אבל בשדה חבירו עושה מחצב בתחילה בשביעית, כיון שאין חשש "שמא יאמרו" ('משנה ראשונה'). וראה למעלה בפ"א הט"ז, וראה להלן סוף ה"ח. (53) "שהוא יפה לארץ כשמסיר ממנו הסלע" (פירוש המשנה). (54) כן הוא שם בסוף מ"ו, וזה עולה אף על משנתנו. (55) כלומר, הפריד מן הסלע, ראה בראשית ל, כח. (56) אמות. (57) לחצב מן הסלע. (58) שכיון שהתחיל מערב שביעית, נראה שהוא צריך לאבנים, ולא לייפות את שדהו. וכל זה אם לא נתכוון לתקן שדהו, אבל אם נתכוון - אסור ('אף-על-פי שאין הרואה יודע כוונתו') - פירוש המשנה). וראה ברדב"י ובירושלמי שם ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

ז. גְּדֵר 59 שֶׁל אֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בְּגִבְהוֹ עֶשְׂרֵה טְפָחִים או יָתֵר, וְרִצָּה לְטַל כֹּל אֲבָנָיו 60: אִם הָיוּ בוּ עֶשְׂרֵה אֲבָנִים או יָתֵר, כֹּל אַחַת מִהֶן מִשׁוּי שְׁנַיִם 61 או גְדוֹלוֹת מִזֹּו - הָרִי זֶה נוֹטֵל; שֶׁהָרֹאֶה יוֹדֵעַ שֶׁלְצִרְף הָאֲבָנִים הוּא נוֹטֵל 62. הָיָה 63 פְּחוֹת מִעֶשְׂרֵה 64, או שֶׁהָיוּ פְּחוֹת מִעֶשְׂרֵה אֲבָנִים, או שֶׁהָיוּ אֲבָנָיו קְטַנּוֹת מִמִּשׁוּי שְׁנַיִם - נוֹטֵל עַד שֶׁיִּנְיַח טְפַח סְמוּךְ לְאַרְצָךְ 65.

(59) שם, מ"ו. ותוספתא שם פ"ג. (60) היינו גם הקטנות, ולהלן ה"יב באבני הכתף, לא התירו אלא ליטול אותן אבני הכתף, אבל הקטנות לא התירו ('תוספות יום-טוב'). וגם אין צורך להניח טפח הסמוך לארץ (ראה להלן). ומדובר כשנתכוון לתקן שדהו, ראה להלן ה"ח (ועי' ר"ש, 'משנה ראשונה' ו'תוספתא כפשוטה'). (61) כלומר, משוי שני בני אדם. (62) ודוקא במספר כזה של אבנים ובמשא כזה, אפשר שמשתמשים לבנין. ולכן מותר לו לעשות כן, אף-על-פי שהוא מתכוון לייפות שדהו, כיון שלצורך מוצאי שביעית (ולא לצורך שביעית) הוא עושה זאת. (63) גובה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְקוֹם וְאֶפְלוֹ אֲבָנִים גְּדוּלוֹת [קְטָנוֹת]¹⁰⁸, בֵּין מִשְׁדֵּה שְׁקִבְלָה¹⁰⁹ בֵּין מִשְׁדֵּה שְׁלֵא קִבְלָה.

(102) שם, מ"ט. (103) שם, כרבי יוסי ולא כרבי מאיר. (104) משנה, שם. (105) "ירושלמי", שם. (106) שהרואה יודע שלצורך האבנים הוא נוטל, ולא כדי לסקל ולייפות את שדהו. אבל אם הן קטנות וניטלות יותר מב' ג' על הכתף - אסור להביאן משדהו, אלא רק משדה חבירו, כנ"ל בסוף ה"ח. (107) שם. "וקבלן הוא שוכר הארץ לעבוד אותה" (פירוש המשנה). (108) כן צריך להיות (גליון הרמב"ם). וכן הוא בדפוס רומי ובדפוס מג"ע (מעשה רוקח), וכן הוא בר"י קורקוס, ועי' ראב"ד. (109) "כדין מביא מתוך של חבירו" (פירוש המשנה, שם), שהרי אין השדה שלו, ואין הוא אלא אריס בתוכה. ועי' ראב"ד.

יג. פְּרֻצָה¹¹⁰ שֶׁהִיא סוּגָה¹¹¹ בְּעֶפְרָ: אִם אֵינָה מְכַשֶּׁלֶת אֶת הַרְבִּים - אֲסוּר לְבַנְתָּהּ¹¹²; וְאִם הֵיחָה מְכַשֶּׁלֶת אֶת הַרְבִּים, או שְׁלֵא הֵיחָה סוּגָה בְּעֶפְרָ אֲלֵא פְתוּחָה לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים - מִתָּר לְבַנְתָּהּ¹¹³.

(110) "ירושלמי" שם ה"ז, ומועד קטן פ"א ה"ד. ופירושו: פרצה בגדר שבינו לבין רשות הרבים. (111) מלשון "סייג", כלומר, היתה גדורה וסתומה בעפר, ולא באבנים, כדרך שצריך להיות. (112) שהרואה אומר: כדי לזרעה הוא סותם את הפרצה. ומה שהתירו (בהלכה הסמוכה) לבנות גדר בינו לבין רשות הרבים, ולא חששו למראית העין, כיון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים, אין זה אלא כששדהו פתוחה לרשות הרבים, אבל כאן שפרצתו מסוייגת בעפר, אלמלא הוא רוצה לזרוע שדהו, לא היה לו לגודרה. וראה להלן בהערות. (113) שהרואה יודע שהוא בונה כדי למנוע מכשול מן הרבים (או שבמקום מכשול של רבים לא חששו למראית העין), או כדי לסתום פרצתו הפתוחה. והראב"ד השיג ממה ששנו במועד קטן ו, ב: ובשביעית בונה (את הפרצה) כדרכו. ולא חילקו בין אם מכשלת הפרצה את הרבים ובין אם אינה מכשלת. ואין זה קשה לדעת רבינו, שהרי ב"ירושלמי" שם העמידו את המשנה כשהפרצה מכשלת את הרבים. וראה ב'פאת השולחן' סי' כא אות יט.

יד. אֲסוּר לְבַנְתָּ גֵּדֵר בְּשִׁבְעֵית בֵּין שְׂדֵהוּ לְשֵׂדֵה חֲבֵרוֹ¹¹⁴; אֲבָל בּוֹנֵה¹¹⁵ גֵּדֵר בֵּינוֹ¹¹⁷ וּבֵין רִשּׁוֹת הַרְבִּים¹¹⁸, וּמִתָּר לְהַעֲמִיק עַד הַסְּלַע¹¹⁹. וּמוֹצִיא אֶת הָעֶפְרָ וְצוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ¹²⁰, פְּדֵרְךָ פֶּלַ מַעֲמִידִין זָבְלִי¹²¹. וְכֵן אִם חָפַר בּוֹר וְשִׁיחַ וּמְעָרָה בְּשִׁבְעֵית¹²² - צוֹבֵר הָעֶפְרָ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ¹²³, פְּדֵרְךָ פֶּלַ חַחוּפְרִים¹²⁴.

(114) "ירושלמי" שם. (115) שהרואה אומר: כדי לזרוע שדהו הוא עושה כן. ועוד, שמא באמת יבא לזרוע שדהו. (ר"ש ורדב"ז). (116) שם, מ"י. (117) בין שדהו. (118) כיוון שאין דרך לזרוע סמוך לרשות הרבים (שם). (119) כשהוא בונה את הגדר הנ"ל (כן נראה מן המשנה). ודוקא "עד הסלע", שמוכח שאינו חופר כדי לזרוע, שהרי

ביותר. ועוד, שכאן האבנים מונחות מעצמן בשדה ולא הוא הניחן שם. אבל בגדר של אבנים, שהוא בנה את הגדר, ועתה הוא מפנה אותו, יאמר הרואה שלצורך שדהו הוא עושה כן ('פאת השולחן' סי' כא אות טו). (85) וכאן לא שייך להתיר באופן שיניח טפח סמוך לארץ, שהרי מדובר באבנים מפוזרות ומחוברות לקרקע, ולא בגל או בגדר. וראה בהלכה הסמוכה. ומסתבר שאף כאן יהיה מותר ליטלן אם התחיל ליטול מלפני שביעית, כמו בהלכות ו, ח. וראה בתוספתא שם פ"ג ה"ד, וב'תוספתא כפשוטה'.

י. הַמְּסַלֵּם⁸⁶ שְׂדֵהוּ⁸⁷ בְּשִׁבְעֵית מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לְאֲבָנִים⁸⁸ - נוֹטֵל אֶת הָעֲלִיוֹנוֹת⁸⁹ וּמִנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ⁹⁰. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ בְּשֵׂדֵהוּ גֵּרְגָרוֹ⁹¹ שֶׁל צְרוּרוֹת או גַּל שֶׁל אֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֲלִיוֹנוֹת וּמִנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ⁹². וְאִם יָשׁ תַּחְתֵּיהֶן⁹³ סֵלַע או קֶשׁ - יִטֵּל אֶת פְּלִין⁹⁴.

(86) משנה, שם. (87) אבל שדה חבירו מותר, כנ"ל בסוף ה"ח. (88) אבל אם הוא מתכוון לייפות שדהו, אסור לעשות כן (רדב"ז). (89) כלומר, את האבנים התלושות. (90) כלומר, המחוברות לקרקע ('ירושלמי' שם פ"ב ה"ב). וראה למעלה פ"א ה"ד. (91) משנה, שם. והוא גל (פירוש המשנה). (92) אף כאן במחוברות, כמבואר למעלה. (93) תחת האבנים או הצורות. (94) שהדבר ניכר שלצורך האבנים הוא נוטל, שאלמלא כן, היה נוטל אף את הקש, ועוקר את הסלע.

יא. לֹא יִמְלֵא⁹⁵ אָדָם גֵּיא עֶפְרָ⁹⁶ או יִתְקַנְנוּ בְּעֶפְרָ, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְקַן אֶת הָאֶרֶץ⁹⁷. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חִיץ⁹⁸ עַל פְּנֵי הַגֵּיא⁹⁹, וְכֵל אֲבָן שֶׁיִּכּוֹל לְפַשֵּׁט אֶת יָדוֹ וְלִטְלֵהּ וְהוּא עוֹמֵד עַל שִׁפְתַּי הַגֵּיא¹⁰⁰ - הָרִי זֶה תִּנְטֵל¹⁰¹.

(95) שם במ"ח: "אין בונין מדריגות על פי הגאיות ערב שביעית וכו' (להלן פ"ג ה"ה), אבל בונה הוא (מדריגות על פי הגאיות) בשביעית משיפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית. ולא יסמוך בעפר, אבל עושה הוא חייץ. כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה, הרי זו תנטל". ודעת רבינו היא, שמה שאמרו שם: "ולא יסמוך בעפר וכו'" היינו בגאיות עצמן, ולא במדריגות שעל פיהן, וכן כתב בפירוש המשנה שם. והראב"ד חולק על זה, ופירשה במדריגות. (96) כדי להשוות את הגומות. (97) ועבודת הארץ אסורה בשביעית. (98) מחיצה. (99) "להבדיל אותו הגיא מכל השדה" (פירוש המשנה). (100) בין הגיא לשדה, כנ"ל. (101) "ומה שלא אפשר לקחתם עד שירד בגיא, אינו מותר לו לקחתם, מפני שכשנראה אותו יורד או ישלשל עצמו לקחת אותם, [נ]אמר שהוא לתקן שדהו נתכוון" (פירוש המשנה שם).

יב. אֲבָנֵי פְתֵי¹⁰², וְהֵם¹⁰³ הַנְּטָלוֹת שְׁתִּימִים שֶׁלֶשׁ עַל הַכֶּתֵף - מִתָּר לְהַבִּיאַן מִפֶּלַ מְקוֹם¹⁰⁴, בֵּין מִשְׁדֵּה חֲבֵרוֹ¹⁰⁵ בֵּין מִשְׁדֵּהוּ¹⁰⁶. וְכֵן הַקִּבְלָן¹⁰⁷ מְבִיא מִפֶּלַ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְבֵית סֵאָה⁸, אֶחָד אֵילָן סֶרֶק⁹ וְאֶחָד אֵילָן מֵאֶבֶל, וְאֶפְלוֹ הֵן שֵׁל שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים¹⁰ - רֹאֵין אוֹתָן כְּאֵלוֹ הֵם תְּאֵנִים¹¹; אִם רְאוּיָן¹² לְעִשׂוֹת כֶּפֶר דְּבִלָּה¹³ שֵׁל שְׁשִׁים מְנָה - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סֵאָה בְּשִׁבְלֵם¹⁴. וְהוּא שְׂיֵהִיָּה רְחוֹק בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד פְּדֵי שְׂיֵהִיָּה הַבְּקָר יָכוֹל לְעֵבֵר בְּכִלְיוֹ¹⁵.

6) שחורשין בה ערב שביעית עד העצרת. (7) ולא פחות, אבל היו יותר משלושה - חורשים עבורם. (8) והיא חמישים על חמישים אמה. (9) "אילן סרק הוא, שאינו עושה פרי כגון הארז ותרוזה ודומיהן". (10) "היינו חושבים שלא יצטרפו, וכל אחד מהם יחרוש סביבות אילנו כמלוא אורה וסלו חוצה לו, ובא ללמדנו שיצטרפו". (11) בירושלמי שם הלכה ג: "ולמה אמרו תאנים? - על ידי (=מכיוון) שפירותיהן גסין והן עושות הרבה". (12) כל ג' האילנות כאחד. (13) "הגוף המחובר מן התאנים שהן נקבצים זו על זו עד שיהיו כדמות כיכר לחם". (14) עד עצרת. (15) הוא ארבע אמות, שאם הם קרובים יותר, הם עומדים להיעקר.

ג. היו פחות משלושה לבית סאה; או שהיו שלושה, ואחד ראוי לעשות ששים מנה או יתר, והשנים אינן ראויין לעשות; או שנים ראויין לעשות אפלו מאה מנה¹⁶, ואחד אינו עושה - אין חורשין להן אלא לצרפם, והוא מלא האורה וסלו חוצה לו¹⁷.

16) ולפי זה "לא זו אף זו" שנו במשנתנו. לא זו, כשרק אילן אחד מן השלושה, אלא אף זו כששניים מהם עושים פירות. אין חורשין כל בית סאה בשבילם. ולא רק כשהאילן עשה ס מנה, אלא אף כששניהם עושים ק. (17) כלומר, הלאה מן העץ.

ד. היו משלושה ועד תשעה¹⁸ וראויין לעשות ששים מנה - חורשין כל בית סאה בשבילן¹⁹ ואף על פי שיש בהם מי שאינו ראוי לעשות²⁰.

18) כלומר, עד תשעה אילנות לבית סאה. (19) עד עצרת. (20) כרב ביבי שאמר בירושלמי שם בשם רבי חנינא "ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים" כלומר, יהיו ראויים לעשות ששים מנה, כמו בשלושה אילנות, ולא פחות, ואף על פי שיש מהם שאינם ראויים לעשות.

ה. היו עשרה אילנות לתוף בית סאה או יתר²¹, בין עושין²² בין אינם עושין - חורשין כל בית סאה בשבילן²³. עשר נטיעות מפזרות לתוף בית סאה²⁴ - חורשין²⁵ כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה. ודבר זה הלכה למשה מסיני²⁶.

21) כלומר, יותר מעשרה אילנות לבית סאה. (22) שישים מנה. (23) עד עצרת. (24) שלכל נטיעה יש עשירית מבית הסאה. ודווקא נטיעות שהן רכות ואין נינקתן גדולה הזקיקו שתיינה מפזרות, כדי שלא ימצא חורש שלא לצורכן,

א-אפשר על גבי הסלע, אבל אם אינו חופר עד הסלע - אסור, מפני מראית העין, וכן שמא יבוא לזרוע שם. וראה בר"ש. (120) כרבי עקיבא, ולא כרבי יהושע. כלומר, שלש אשפותות לכל בית סאה, וכל אשפה אינה פחותה ממאה וחמשים סאה, כנ"ל ה"א (רע"ב ו'פאת השולחן' שם אות כב), וראה ב'משנה ראשונה'. (122) רבינו מפרש שהפיסקא הזאת במשנה עוסקת בשביעית, והר"ש חולק ומפרש שמדובר בשאר ימות השנה, ונחלקו רבי יהושע ורבי עקיבא, אם מותר להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה, על-מנת לתקנה לאחר מכן. (123) כרבי עקיבא. (124) כלומר, כל השנה, שאינם רשאים להוציא את העפר לרשות הרבים ולקלקלה על-מנת לתקנה. וכשהוא צובר את העפר ברשותו, צוברו כדרך המעמידים זבל, כנ"ל.

~ יום רביעי כ"ז אלול ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) יבאר שעבודת הארץ סמוך לשביעית אסורה. שדה אילן ושדה הלבן ומה הם, ובזמן הזה עד אימתי מותרין. אם מותר לזבל השדות ולעבוד המקשאות והמדלעות.

א. עבודת הארץ² בשנה ששית שלשים יום סמוך לשביעית - אסורה הלכה למשה מסיני, מפני שהוא מתקנה לשביעית³. ודבר זה בזמן שבית המקדש קיים הוא שגאסר מפי השמועה. וגזרו חכמים, שלא יהיו חורשים שדה האילן ערב שביעית בזמן המקדש אלא עד העצרת⁴, ושדה הלבן - עד הפסח. ובזמן שאין מקדש - מתירין⁵ בעבודת הארץ עד ראש השנה, פְּדִין תוֹרָה.

2) למעלה בתחילת פרק א דיבר רבינו על "מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבודת האילן", ואילו כאן השמיט "עבודת האילן", וכן לשון התוספתא: "רבן גמליאל ובית דינו התקינו שיהו מותרין בעבודת הארץ עד ראש השנה", הרי שלא דיברו אלא על "עבודת הארץ", בלבד. ואף על פי שמן התורה לא נאסרה עבודת האילן, ייתכן כי חכמים גזרו גם עליה, במלאכה שאסורה מן התורה, כגון זימור, שהרי לא מצאנו שיתירו חכמים אלא זירוד ופיסול, איבוק ועישון שאינם אסורים אלא מדרבנן. (3) שהרי עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה מותר לחרוש עבורן עד ראש השנה, מפני שחרישה זו אינה לתקן לצורך שביעית אלא לחזק את הנטיעות. (4) חג השבועות. (5) כרבן גמליאל ובית דינו הסוברים כר' ישמעאל שאיסור חרישה בערב שביעית אינה מפורשת בתורה, אלא נלמדה מהלכה למשה מסיני. ומכיוון שנמסרו שלוש הלכות למשה מסיני בבת אחת: עשר נטיעות הנ"ל, ערבה וניסוך המים, למדים אנו, שכשם שניסוך המים אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים, כן גם דין עשר נטיעות אינו אלא בזמן שבית המקדש קיים.

ב. אי זו היא שדה האילן?⁶ כל שלושה אילנות?

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זריעת הדלועין. ולא התיירו לעדור אלא למקשאות ומדלעות שבהן מועיל העידור לפירות. אבל באילנות אחרים לא התיירו, ואף על פי שעידור אינו אסור מן התורה, החמירו בו חכמים כיוון שהוא בגוף הקרקע. (38) מכאן ואילך כמה מעבודות האילן, והתיירו לעשותן כיוון שלא נאמרה הלכה למשה מסיני לעניין תוספת שביעית, אלא בעבודת הארץ בלבד. (39) ופירושו: לכרות השיבולת ביד ולהניח התבן, והוא כמו מכרסמין. (40) "לכרות הענפים המתפשטים מן האילן. וזרדים, שם הענפים הכרותים בעת הזמיר". (41) "לכרות מה שיבש מן הענפים, שהוא נפסד. גזור מן פסולת". (42) "עושים להם צללים להסך מן הגשם והשמש שלא יזיקום". (43) נראה שהמדובר בנטיעות המסתפקות במי גשמים, שהרי בשדה בית השלחין מותר להשקות גם בשביעית עצמה.

י. פְּגֵי עֶרֶב שְׁבִיעִית שְׁנִכְנְסוּ לְשְׁבִיעִית⁴⁴, וְשָׁל שְׁבִיעִית שְׁנִיָּא וְלִמּוּצָא שְׁבִיעִית⁴⁵ - לֹא סָכִין וְלֹא מְנַקְבִין⁴⁶. וּבְזִמְן הַמְקַדֵּשׁ אֵין בּוֹנִין מְדַרְגּוֹת עַל פְּגֵי הַגְּאִיּוֹת עֶרֶב שְׁבִיעִית מְשִׁיפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים, מְפָנִי שְׁהוּא מְתַקְנִין⁴⁷ לְשְׁבִיעִית.

(44) ואפילו הגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה, שהרי הן כפירות שישית לכל דבר. (45) ואפילו יגיעו לעונת המעשרות אחרי ראש השנה של שמינית, שדינם כפירות שמינית. (46) אפילו בזמן הזה. ובין במקום שנהגו לסוך ובין במקום שלא נהגו לסוך ששם אין זו עבודה. וטעמו של איסור זה (כפגי ערב שביעית), נראה, שהוא מפני מראית העין, שלא יאמרו: פלוני סך ונוקב פגי שביעית בשביעית, והרי הדבר אסור. והוא הדין לפגין של מוצאי שביעית, שיאמרו: שהוא סך ומנוקב פגי שביעית, וזה אסור אפילו אחר שביעית ודלא כר' שמעון שם שמתיר עבודת האילן לאחר ראש השנה של שביעית. (47) את הגיאיות, אבל בשביעית עצמה מותר לעשות כן, שהרי הוא מתקנה למוצאי שביעית.

יא. אִף בְּזִמְן הַזֶּה אֵין נוֹטְעִין⁴⁸ אֵילָנוֹת וְאֵין מְרַכִּיבִין⁴⁹ וְאֵין מְבַרְכִין⁵⁰ עֶרֶב שְׁבִיעִית אֲלָא פְּדֵי שְׁתַּקְלֵט הַנְּטִיעָה וְתִשְׁקָה אַחַר הַקְּלִיטָה שְׁלִשִׁים יוֹם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית. וְסַתֵּם קְלִיטָה - שְׁתִּי שְׁבִיעִית⁵¹. וְדָבָר זֶה אֲסוּר לְעוֹלָם, מְפָנִי מְרֵאִית הַעֵין; שְׁמָא יֹאמַר הַרְּאָה: בְּשְׁבִיעִית נְטָעוּ. נִמְצְאָת אֹמֵר, שֶׁהַנְּטָע אוֹ הַמְבַרְכִי אוֹ הַמְרַכִּיב עֶרֶב שְׁבִיעִית קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם - יָקָם; פְּחוֹת מִפֶּן - יַעֲקֹר. וְאִם לֹא עָקַר - הַפְּרוֹת מְתַרִין. וְאִם מֵת קֹדֶם שְׁנֵי עָקַר - מְחַיִּבִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לְעֵקֶר⁵².

(48) בשביעית פרק ב' משנה ו': "אין נוטעין ואין מברכין ואין מרכיבין ערב שביעית כו' לפני ראש השנה". וסבור רבינו כי משנה זו שנוייה לאחר שרבן גמליאל ובית דינו התיירו לחרוש עד ראש השנה, וכדעתו בפירוש המשנה,

אבל אילנות זקנים שניקתם גדולה, חורשין עבורם (עד עצרת) אף על פי שאינם מפוזרים, ובלבד שיהיו ביניהם ארבע אמות. (25) אפילו בזמן הבית. (26) וטעמה של הלכה זו: כיוון שהנטיעות רכות וטעונות חרישה, נמצא שאינו מתקן לשביעית, אבל באילנות זקנים שאינם טעונים חרישה כל כך, נמצא שהוא מתקן את הקרקע לשביעית. ואם היו פחות מעשר נטיעות לבית סאה - דינן כדין אילנות שחורשים עבורם עד עצרת.

ו. הָיוּ עֲשׂוּיּוֹת²⁷ שׁוֹרֵה אַחַת²⁸ (או) מְקַפּוֹת עֲטָרָה - אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֲלָא צָרְפָן²⁹ לְכָל אַחַת וְאַחַת. וְהַדְּלוּעִין³⁰ עִם הַנְּטִיעוֹת מְצַטְרְפוֹת לְעֲשָׂרָה.

(27) הנטיעות. (28) "על קו (אחת) [אחד]". (29) ונראה מפשטות הלשון שחורש עד ראש השנה. (30) שינה מלשון המשנה שנאמר "הנטיעות והדלועים מצטרפין" - בכדי לרמז למה שנאמר בירושלמי שם "והן שיהו נטיעות רבות על הדלועין". והיינו עם הנטיעות שהנטיעות הן רוב.

ז. אֵי זו הִיא נְטִיעָה³¹? זֶה הָאֵילָן הַקָּטָן, כֵּל זִמְן שְׁקוֹרְאִין לוֹ נְטִיעָה.

(31) שנאמרה בה הלכה למשה מסיני שחורשין בשביל עשר מהן, כל בית סאה עד ראש השנה.

ח. אֵילָן שְׁנִקְצֵין וְהוֹצִיא חֲלִיפִין: אִם נִקְצֵין מְטַפַּח וְלִמְעָלָה - הָרִי הוּא כְּאֵילָן³²; מְטַפַּח וְלִמְטָה - הָרִי הוּא כְּנְטִיעָה³³.

(32) כיוון שקוראים לו אילן. (33) כיוון שקוראים לו נטיעה, ולגבי שביעית הדבר תלוי בשם. אבל לעניין ערלה פסק רבינו שאינו ערלה אלא אם קצצו מעם הארץ, שבערלה הדבר תלוי בנטיעה ממש, וכיוון שנשתתיר משהו על הארץ אין זו נטיעה.

ט. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ - בְּזִמְן הַמְקַדֵּשׁ, כְּמוֹ שְׁאִמְרֵנוּ; אֲבָל בְּזִמְן הַזֶּה - מְתַרִין בְּעִבּוּדַת הָאָרֶץ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. אִף בְּזִמְן הַמְקַדֵּשׁ מְתַרִין לְסַקְלוֹ³⁴ וְלִזְבֹּל הַשְּׂדוֹת וְלַעֲדוֹר³⁵ הַמְקַשְׂאוֹת³⁶ וְהַמְדַלְעוֹת³⁷ וּבֵית הַשְּׁלַחִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וּמְזַבְּלִין וּמְפָרְקִין³⁸, וּמְאַבְקִין וּמְעַשְׂנִין, וּמְקַרְסְמִין³⁹ וּמְזַרְדִּין⁴⁰ וּמְפַסְלִין⁴¹, וּמְזַהְמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת וְכוֹרְכִין וְקוֹטְמִין אוֹתָן, וְעוֹשִׂין לָהֶם בְּתִים⁴² וּמְשַׁקִּין⁴³ אוֹתָם, וְסָכִין אֶת הַפְּגִין וּמְנַקְבִין אוֹתָן. כֵּל עֲבוּדוֹת אֵלוּ מְתַרִין בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית וְאַפְלוּ בְּזִמְן הַמְקַדֵּשׁ.

(34) וכל הדברים הנזכרים כאן, אינם אסורים בשביעית עצמה אלא מדרבנן, ולפיכך לא החמירו בהם בערב שביעית. (35) שעידור אינו בכלל חריש (האסור מן התורה) ואינו אסור אלא מדרבנן. ובירושלמי שם אמרו שהוא הדין לחרישה שמתרת למקשאות ומדלעות ורבינו השמיט זאת. (36) מקום זריעת הקישואים. (37) מקום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהמשך הדברים: "מיכן אמרו שדה שניטיבה, בית-שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה, ובית-הלל אומרים אוכלין", וראה להלן. (7) שנחרשה. (8) כבית-הלל, בתורת כהנים שם, ובשביעית פ"ד משנה ב. וכל זה לפני גזירת ספיחין, וחולקים אם אסורים מן התורה או לא (משנה ראשונה). וראה בר"ש לשביעית פ"א משנה ד, שאפילו אם עבר זורע בשביעית אין הפירות אסורים מן התורה. וראה להלן הלכה טו. [ואין זה בכלל מה שאמרה תורה (דברים יד, ג) "לא תאכל כל תועבה", שעל זה אמרו חכמים (חולין קיד): "כל שתיעבתי לך הריי בבל תאכל", שכיון שאם נפלו ונזרעו מאליהם לא שייך לאסור מן התורה, אין זו תועבה, ואפילו אם עשה אינו נאסר, כמו שכתבו התוספות בתמורה ד: ד"ה רבא. ועיין בפרישה לחושן המשפט סימן קמא ס"ק ג].

(9) אין הכוונה שאסורים באכילה. (10) ירושלמי שביעית שם. ומה שאמרו בתורת כהנים שם הלכה ג: "לא תקצור, מיכן שמכו חכמים על הספיחין שיהו אסורין בשביעית", אם זהו מן התורה, אין זה אלא לדעת רבי עקיבא. [ונראה מדברי רבינו שאין הבדל בין מופקר לבין משומר (וראה גם להלן הלכות כ"בג). והר"ש (לשביעית פ"ה משנה ו) פירש בדברי התורת-כהנים הנ"ל: "ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השומר בארץ אי אתה בוצר, אבל אתה בוצר מן המבוצר (=המופקר), לא תבצור כדרך הבוצרים, מיכן אמרו תאנים של שביעית אין קוצרים אותה במוקצה", שגם הסיפא מדוברת במשומר כמו הרישא, אלא הסיפא מבארת דברי הרישא, שלא אסרו אלא לבצור כדרך הבוצרים. ואילו מופקר, מותר לבצור גם כדרך הבוצרים. ודעת התוספות (ראש השנה ט. ד"ה וקציר) שמשומר אסור אפילו באכילה, וזהו הרישא, והסיפא באה להתיר מופקר באכילה, ולהצריך בו לשנות מדרך בצירה. ואילו לדעת רבינו מה שאמרו בסיפא "לא תבצור כדרך הבוצרים וכו'" זוהי דיעה שניה בתורת כהנים החולקת על הדיעה הראשונה, וכן הוא בפירושו ר"י בן מלכי-צדק לשביעית (פ"ו משנה ב) שהביא בלשון התורת-כהנים "ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השומר בארץ אי אתה בוצר, בוצר אתה מן המבוקר (=המופקר). ד"א (= דבר אחר) לא תבצור כדרך הבוצרים".

וכן הוא בכפתור ופרח פרק מז. ואם כן לדיעה שניה אין הבדל בין מופקר למשומר, שלעולם מותר באכילה, ולעולם צריך לשנות מדרך הבצירה. ואין הלכה כדיעה הראשונה האוסרת משומר באכילה. וראה ב"סיני" כרך יז עמוד קעג בהערות. (11) כדין כל עובר על לא-תעשה שבתורה, שיש בו מעשה, וראה בפ"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד אות קט. (12) כלומר, כדי שתצמיח יותר טוב לאחר מכן. ואף זה נכלל בלאו של "לא תקצור". וברור שבקצירה זו, שהיא לעבודת הארץ, אין הבדל בין אם קצר כדרך הקוצרים או לא. (13) (ראה למעלה פ"א הלכות א-ב). (14) כמו שכתב רבינו כאן בקצירה, כתב להלן (הלכות כ"בג) לענין בצירה. (15) שלא הותר אלא בקוצר מעט מעט, וגם מביא לביתו מעט מעט, אבל אם קוצר הרבה, או שקוצר מעט מעט ומביא לביתו הרבה בבת אחת - אסור. וראה להלן הלכה כד, ופ"ח הלכה ג.

ב. ומדברי סופרים¹⁶, שיהיו פל הספיחין אסורין

שרבן גמליאל זה הוא רבן גמליאל דיבנה, שהיה בזמן חורבן בית המקדש, ואף על פי כן אסרו לנטוע ולהבריק וכו', שאם המדובר בזמן שבית המקדש היה קיים, למה לא אסרו גם לפני שלושים יום, כמו שאסרו את החרישה, מהפסח ומהעצרת. (49) ענף מאילן אחד על אילן אחר שהוא מינו. (50) ענף אילן בתוך האדמה, והוא נקלט שם ומצמיח אילן שני. (51) שני שבועות. (52) והטעם: מפני שיחשדוהו שנטעו בשביעית. ולמעלה בפרק א הלכה יג בחורש שדהו בשביעית לזרעה במוצאי שביעית, שאסור לזרעה במוצאי שביעית, יזרענה בנו אחריו, שאין שם חשד, אלא קנס, ולפיכך לא קנסו אלא את העברין ולא את בנו.

פרק רביעי

(1) יבאר מה הוא הנקרא ספיח. ושלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה. אם הספיחין אסורין ולמה אסורין. וספיחין העולין בשדה בור עד מתי אסורין. ספיחי שביעית ופירות ששית שנכנסו לשביעית. דברים שזרעם לזרע או לירק. הדברים שקיימם לזרע והוקשו קודם ר"ה. ולוף של ערב שביעית. ודין הפירות שיוצא האילן בשביעית איך יאספו אותם. מצות-עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית. השביעית היכן נוהגת. וגוי שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית.

א. פל שתוציא הארץ בשנה שביעית - בין מן הזרע שנפלה בה מקדם³ שביעית, בין מן העקרים שנקצרו מקדם וחרזו ועשו, ושניהם נקראו ספיח, בין מן העשבים והירקות שעלו מאליהן⁴ ואין להן זרע - הפל מותר לאכלו מן התורה⁵; ונאמר: והיתה שפת הארץ לכם לאכלה⁶. ואפילו שדה שנטתה⁷ בשביעית וצמחה - פרוחיה מותרין באכילה⁸. וזה שנאמר: את ספיח קצירך לא תקצר⁹ - שלא יקצר¹⁰ כדרך שקוצר בכל שנה. ואם קצר כדרך הקוצרין - לוקה¹¹. כגון שקצר פל השדה והעמיד פרי ודש בפקר, או שקצר לעבודת הארץ¹², כמו שבארנו¹³. אלא קוצר מעט מעט¹⁴ וחוֹבֵט וְאוֹכֵל¹⁵.

(2) מאליו. (3) לפני שביעית. ובאו לעונת המעשרות לאחר ראש השנה (להלן הלכה ט), אבל אם באו לעונת המעשרות קודם ראש השנה - אינם אסורים באיסור ספיחין אפילו מדרבנן, ראה בהלכה הסמוכה. (4) בשביעית. בירושלמי שביעית פ"ח הלכה ו: "כתוב (ו)את ספיח קצירך לא תקצור. הא קצירה כנגד (=כדרך) הקוצרים לא, וכו'. אמר רבי מנא, לכך נצרכה, כשעלו מאליהן, שלא תאמר הואיל ועלו מאליהן יהא מותרין, לפום כן צריך מימר אסור". כלומר, כדרך הקוצרים. (5) כן הוא סתמא דגמרא במנחות ה: ודלא כר' עקיבא שאוסר ספיחין מן התורה. (6) ומה שאמרו בתורת כהנים פרשת בהר (פרשה א פסקא ה) "מן השבות בארץ (כלומר, שלא צמח על ידי עבודה אלא במצב של שביטה) אתה אוכל, ואין אתה אוכל מן השמור" (כלומר, על ידי שנעבדה הארץ. וראה בפירושו המיוחס לר"ש משנ"ץ), אינו אלא לדעת בית-שמאי, שכן אמרו שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בה. (33 כלומר, בחרישתה, ואינו עומד לזרעה עתה. (34 כנראה שהמדובר בשדה שהיכן לנטוע בו כרם, ועוד לא נטע בו, וראה להלן. (35 לכשייטענו יאסר על ידי הזרעים. וראה בפ"ו מהלכות כלאים הלכה א. (36 בירושלמי שביעית פ"ט הלכה ה: "תבן של שביעית מהו שיהא אסור משום ספיחין, רבי לוי שאל לרבי בא בר זבדי, ושרי". (37 כתב הראב"ד: "לא גזרו עליו איסור ספיחין, אבל קדושת שביעית ודאי יש בה, לאבדה אסור ושלא לעשות בה סחורה". ואף רבינו מודה לו בזה, ראה להלן פ"ה מהלכה יט ואילך (מהר"י קורקוס וכסף-משנה).
ה. ספיחין³⁸ שֶׁל שְׁבִיעִית שְׁפִיחוֹת³⁹ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - אֲסוּרִין בְּאֲכִילָה⁴⁰, וְאֵין תּוֹלְשִׁין אוֹתָן בְּיָד⁴¹, אֲלֵא חוֹרֵשׁ פְּדִרְפוֹת⁴², וּבִהְמָה רוֹעֵה פְּדִרְפוֹת⁴³.

(38 תוספתא שביעית פ"ה הלכה כג. (39 רבינו פירש כן על-פי מה ששנו שם: חורש כדרכו, וזה לא ייתכן בשביעית (כסף-משנה ורדב"ז). (40 שאם היו מתירין ספיחי שביעית באכילה מיד בתחילת שמינית, עדיין יש לחשוש לעוברי עבירה שיזרעו בסוף שביעית בסתר, ויאמרו ספיחין הם כדי שיוכלו לאכול מיד בתחילת שמינית. (41 כיון שספיחין אינם עולים בצפיפות, הרי דרכם להתלש ביד וזוהי דרך קצירתם, ואסור, ראה למעלה הלכה א (תוספתא כפשוטה). ועיין עוד למעלה הלכה ג. (42 ואינו חושש שמא יבא לאכלם, וכך אינו חושש לזיבול שדהו ע"י הספיחין, כיון שאינם אסורים אלא באכילה ולא בהנאה. (43 שאין בהם איסור הנאה, כנ"ל. ובשביעית עצמה נראה שאין בהמה רועה בספיחין, שיש לחשוש לעוברי עבירה שיזרעו לבהמתם. וראה בתוספתא כפשוטה.

ו. וְעַד מָתֵי אֲסוּרִין⁴⁴ סְפִיחֵי שְׁבִיעִית בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית? מֵרֵאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד חֲנֻכָּהּ. וּמִחֲנֻכָּהּ וְאֵילָף - הֵן מִתְרִין⁴⁵. וְהַזֹּרֵעַ⁴⁶ סְפִיחֵי שְׁבִיעִית אַחַר שְׁבִיעִית - הַגְּדוֹלִין מִתְרִין⁴⁷.

(44 בירושלמי דמאי פ"ב הלכה א: "ולענין ספיחין מראש השנה עד חנוכה אסור ספיחין, מן חנוכה עד עצרת היתר ספיחין, מן העצרת עד ראש השנה צריכה (כלומר, ספק)". אבל התוספות בפסחים נא: (ד"ה כל) גורסים: "מראש השנה ועד חנוכה איסור ספיחין, ומחנכה ועד ראש השנה היתר ספיחין", וכן גורס רבינו. ועיין ראב"ד וכסף-משנה. (45 שמחנכה ואילך, ההיתר (כלומר, תבואה של שמינית) רבה על האיסור (כלומר, תבואה של שביעית), כדברי רבי זעירא שם. (46 תרומות פ"ט משנה ד. (47 שכל שדבר אסור ודבר מותר גורמין לו (לגדול) הרי זה מותר בכל מקום (פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הלכה יד). וכאן הרי זרע הספיחין של איסור והקרקע של היתר גורמים לגידולים שיגדלו, ולכן הם מותרים (רדב"ז). ואף-על-פי שבידולי תרומה גזרו חכמים שיהיו אסורים לזר כמו תרומה (למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כא) - בספיחי שביעית לא גזרו, לפי שאינם נוהגים אלא בשביעית ואינם מצויים תמיד (רע"ב). ויש שכתבו שגם קדושת שביעית אין עליהם (אור שמח).

בְּאֲכִילָה. וְלָמָּה גָזְרוּ עֲלֵיהֶם? מִפְּנֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה¹⁷. שְׁלֵא יֵלֵךְ וְיִזְרַע תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וְזֵרַעוֹנֵי גִנְהַ פְתוֹךְ שְׂדֵהוּ¹⁸ בְּסִתְרָה, וּכְשִׁימְצָח - יֵאָכֵל מֵהֶם, וְיֵאָמַר: סְפִיחִים הֵן. לְפִיכֵךְ אָסְרוּ כָל הַסְפִיחִים הַצּוֹמְחִים בְּשְׁבִיעִית.

(16 שביעית פ"ט משנה א, כחכמים. (17 במשנה שם: "רבי יהודה אומר, ספיחי חרדל מותרין שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה". ואף-על-פי שאין הלכה כדבריו, אלא כדעת חכמים שכל הספיחין אסורים, בכל זאת יש ללמוד מדברי ר' יהודה גם לרבנן, שטעמם של חכמים הוא, שנחשדו עוברי עבירה על כל הספיחין (כסף-משנה). (18 בשביעית.

ג. הֵא לְמִדְתָּ¹⁹, שְׁאֵין אוֹכְלִין מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית²⁰ אֲלֵא פְרוֹת הָאֵילָנוֹת²¹ וְהַעֲשָׂבִים שְׁאֵין זֹרְעִין אוֹתָם²² רַב הָאָדָם, כְּגוֹן הַפִּיגָם²³ וְהַיִּרְבוּזִין הַשּׁוֹטִים²⁴ וְכֵל פִּיּוּצָא פְהֵן²⁵. אֲבָל הִירְקוֹת שְׂדֵרְךָ רַב הָאָדָם לְזֵרַעַם בְּגִנּוֹת וּמִינֵי תְבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת - כָּל הַצּוֹמְחֵי מִהֵן אֲסוּר מִדְּבָרֵיהֶם²⁶, וְהַמְלַקְטִין²⁷ - מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת.

(19 מהטעם הנ"ל שגזרו על הספיחין. (20 כלומר, ספיחין. (21 בתענית יט: "רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף על האילנות מתירינן (= תוקעים בשופר ומתפללים על הגשמים) על הספיחין בשביעית, מפני שיש בהן פרנסה לעניים". וראה ברש"י ותוספות שם. (22 שביעית שם. (23 הוא מין בשמים ונקרא "ורדא". במשנה שם. (24 הם שיש להם עלים רחבים" (פירוש המשנה). והוא איספרגוס מדברי (תפארת ישראל). (25 שבכל אלה אין חשש שיזרעו בני אדם בסתר. (26 כבהלכה הקודמת. (27 כן הוא בירושלמי שם: ר"ש בן יוחי הוה עבר בשמיטתא וחמי חד מלקט [ספיחי, כן הוא שם בברכות פ"א הלכה א] אמר ליה ולית אסור? ולא ספיחין אינון? - הרי שאסרו גם את הלקיטה, שכיון שספיחין אינם עולים בצפיפות - דרכם להתלש ביד. וזוהי דרך קצירתם, ואסור (למעלה הלכה א), וראה להלן הלכה ה.

ד. סְפִיחִים²⁸ הָעוֹלִים בְּשָׂדֵה פּוּר²⁹ וּבְשָׂדֵה נִיר³⁰ וּבְשָׂדֵה פָּרָם וּבְשָׂדֵה זֵרַע - מִתְרִין בְּאֲכִילָה. וּמִפְּנֵי מָה לֹא גָזְרוּ עֲלֵיהֶם? לְפִי שְׁאֵין אָדָם זֹרֵעַ מְקוּמוֹת אֵלָף³¹: שְׂדֵה פּוּר - אֵין אָדָם נִפְנֶה לְשָׂם³²; וּשְׂדֵה נִיר - רוֹעֵה הוּא בְּתַקּוּנָה³³; וּשְׂדֵה פָּרָם³⁴ - אֵינוֹ אוֹסֵר פְּרָמוֹ³⁵; וּשְׂדֵה זֵרַע - הַסְפִיחִין מִפְּסִידִין אוֹתָהּ. וְכֵן הַתְּבִין³⁶ שֶׁל שְׁבִיעִית - מִתֵּר פְּכָל מְקוֹם, וְלֹא גָזְרוּ עָלָיו³⁷.

(28 ירושלמי בבא בתרא פ"ה הלכה א (כסף-משנה). והמדובר בספיחי ירקות תבואות וקטניות, שהיתה עליהן גזירת ספיחין, כנ"ל. (29 שאין זורעים בה כלום. (30 העומדת לחרישה. (31 ואין חשש שמא יזרע במקומות אלו בשביעית בסתר. (32 כלומר, אינו מתעניין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

66) משנה בראש השנה ב. וראה להלן בפ"י הלכה ד.
 67) תוספתא שביעית פ"ב הלכה יג. לענין תבואה וקטנית.
 ובירושלמי מעשרות פ"ה הלכה ב: "מניין לתבואה שהביאה
 שליש (היא עונת המעשרות, כדלהלן), לפני ראש השנה,
 כונסין אותה (כלומר, קוצרה ומכניסה לבית) בשביעית,
 תלמוד לומר: ואספת את תבואתה, בשביעית". וראה להלן
 שם. 68) ראש השנה יג: 69) ראה בפ"ב מהלכות
 מעשר, מהלכה ה ואילך. 70) בהגהה שעל הגליון
 בדפוסים חדשים כתוב בשם השל"ה, שבפירות האילן
 הכוונה לטו שבטט שהוא ראש השנה לאילנות, כנ"ל בפ"א
 מהלכות מעשר שני הלכה ב. וכן דעת הר"ח (שם טו):
 והערוך (ערך בנות שוח), ורבינו נתן אב הישיבה בא"י
 בשביעית סוף פ"א. ועיין שם עמ' כב והערה 65. ויש
 חולקים וסוברים שגם אילנות, ראש השנה שלהם הוא אחד
 בתשרי, ראה בפאת-השולחן וברדב"ז. ועיין בהלכות מעשר
 שני שם. 71) שמותרים באכילה ואינם בגזירת ספיחין,
 וגם אין בהם קדושת שביעית, וראה להלן.

י. התבואה⁷² והקטניות - אסורין באכילה משום
 ספיחים⁷³, ופרות האילן⁷⁴ - אוכלין אותן בקדשת
 שביעית⁷⁵.

72) הלכה זו באה לבאר מהו "הרי הן כפירות שביעית",
 שנאמר בסוף ההלכה הקודמת. 73) מפני גזירת עוברי
 עבירה, כנ"ל, בהלכה ב. 74) שאין הגזירה בהן, כנ"ל
 בהלכה ג. 75) וראה להלן בפרקים הו, מהי קדושת
 שביעית.

יא. הארז⁷⁶ והדחן והפרגים והשמשמין ופל
 המצרי⁷⁷ שזרעו⁷⁸ לזרע - הולכין בהן אחר גמר
 פרי⁷⁹: אם נגמר פריהם קדם ראש השנה - הרי אלו
 מתרין בשביעית כפירות ששית; ואם נגמרו אחר
 ראש השנה, אף על פי שהזרעו⁸⁰ קדם ראש
 השנה - הרי אלו אסורים משום ספיחים.

76) שביעית פ"ב משנה ז. וכל אלה אין הולכים בהם אחר
 עונת המעשרות (= הבאת שליש), כתבואה וקטנית (למעלה
 הלכה ט), לפי שאינן באים לעונת המעשרות בזמן אחד,
 ואין הולכים בהם אחר לקיטה כירק (בהלכה הסמוכה), לפי
 שאינם נקלטים כאחת, וראה בהלכות מעשר שני שם ה"ח.
 77) ונקרא "לוביא". שם מ"ח בשם ר"ש שזורי. 78) צ"ל
 "שזרעו". וראה להלן הי"ג. 79) כיון שאינם נקלטים
 כאחת, וכזרען לירק - הלכו אחר לקיטה כירק (להלן הי"ד)
 והיינו כשמואל, בראש השנה יג: ולא כחכמים ור"ש שזורי
 במשניות הנ"ל, שהולכים בהם אחר השרשה. ואף-על-פי
 ששמואל אמר כן לענין מעשרות, הוא-הדין לענין שביעית,
 שהרי הטעם שוה, שכיון שנגמר הפרי הרי הוא פרי של שנה
 הקודמת (כסף-משנה). וראה בהלכות מעשר שני שם.
 80) ולא כחכמים ורבי שמעון שזורי, שהולכים אחר
 השרשה.

יב. הירק⁸¹ - בשעת לקיטתו. והאתרוג, אפלו היה
 כפול⁸² קדם ראש השנה ונעשה ככפר⁸³ בשביעית -

ז. בצלים⁴⁸ שפיצאו משביעית למוצאי שביעית⁴⁹: אם
 עשה⁵⁰ פיצא בהן⁵¹ - מתרין⁵², ואם לאו - אסורין⁵³.
 וכן שאר הפרות⁵⁴ - אין לוקחים אותם⁵⁵ במוצאי
 שביעית אלא משיעשו פיצא בהן כפרות מוצאי
 שביעית⁵⁶. עשה⁵⁷ הפכיר⁵⁸ - התר האפיל⁵⁹. ומת⁶⁰
 לקח ירק במוצאי שביעית מיד.

48) תוספתא שביעית פ"ד הלכה יג. 49) ונלקטו במוצאי
 שביעית, ואם כן לפי הדין הם מותרים, שהרי בירק הולכים
 אחר הלקיטה (להלן הלכות יג-טו). 50) כלומר, גדלו
 במוצאי שביעית. 51) כלומר, באותו הגודל. 52) שאין
 כאן חשש של מראית העין שנלקטו בשביעית, אלא יאמרו
 שנלקטו במוצאי שביעית. וראה להלן. 53) שיאמרו:
 בשביעית נלקטו, והרי הם אסורים כדון ספיחי שביעית,
 ולפיכך אסורם חכמים משום מראית העין, ראה בפאת-
 השולחן. 54) הן אלו שהולכים בהם אחר עונת
 המעשרות, והן אלו שהולכים בהם אחר גמר פרי (להלן
 הלכה יג), וראה להלן. 55) ממי שאינו נאמן על
 השביעית. 56) כלומר, אף-על-פי שאם באו לעונת
 המעשרות או לגמר פרי במוצאי שביעית, הרי הם מותרים
 - חששו שמא באו לעונת המעשרות או נגמרו בשנת
 השביעית ואסורם, אבל אם כיוצא בהם מפירות שבאו
 לעונת המעשרות או נגמרו במוצאי שביעית, כבר בשלו
 במדה זו של אלה - מותרים, ואין כאן חשש. ולמד כן רבינו
 מדין ירק לדעת חכמים, ראה להלן (כסף-משנה).
 57) שביעית פ"ו משנה ד. 58) "הוא הממהר לצאת
 בתחילת מוצאי שביעית" (פירוש המשנה). 59) "הוא
 המתאחר, שנשאר מפירות שנה שביעית שעברה" (שם).
 60) שם, כרבי ולא כתנא-קמא. ובירושלמי שם משמע
 שהלכה כמותו. וטעם ההיתר, מפני שהיו רגילים להביא ירק
 מחוצה לארץ (רדב"ז).

ח. מאימתי⁶¹ מתר אדם לקח ליה⁶² במוצאי
 שביעית⁶³ משירבה⁶⁴ החדש⁶⁵.

61) שם פ"ה משנה ה, כחכמים ולא כרבי יהודה. 62) ממי
 שאינו נאמן על השביעית. 63) דרכם היה לעקרו אחר
 הפסח, ראה להלן, ולפני הפסח יש חשש שמא נלקט
 בשביעית. 64) כלומר, "שיוכל למצוא הרבה" (רבינו
 אליהו מלונדריש - 'תוספות יום-טוב' בשמו). ולפי"ז אין
 צורך שיהיה רוב בהיתר, וראה הלכה הקודמת.
 65) כלומר, זה שנלקט במוצאי שביעית, והיינו מן הפסח
 ואילך (ירושלמי שם). ועיין רדב"ז.

ט. פאחד בתשרי⁶⁶ - ראש השנה לשמטין
 וליובלות. פרות ששית⁶⁷ שזרעו לשביעית: אם היו
 תבואה או קטניות או פרות האילן⁶⁸, והגיעו לעונת
 המעשרות⁶⁹ קדם ראש השנה⁷⁰ - הרי אלו מתרין.
 ואף על פי שאוסף אותם בשביעית - הרי הן כפרות
 ששית לכל דבר⁷¹. ואם לא באו לעונת המעשרות
 אלא אחר ראש השנה - הרי הן כפרות שביעית:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בטל לירק, כיון שהמחשבה היתה רק לירק. (99) בירושלמי שם: "זרעו לזרע ולירק לפני ראש השנה השביעית, ונכנסה שביעית. פשיטא זרעו מותר, ירקו מהו, תני רבי חייא אסור, תני רבי חלפתא בן שאול מותר. מאן-דאמר מותר, דבר תורה. מאן-דאמר אסור, מפני מראית העין". ולפי זה, היה לרבינו לכתוב: זרעו מותר, וירקו אסור. ונראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם: "פשיטא ירקו אסור, זרעו מהו". ופסק רבינו כרבי חייא, שאף זרעו אסור. וטעמו של דבר, כיון שהזרע סופו להיות ירק, יאמר הרוואה שהקלו בירק, ולכן נתנו חכמים לזרע דין ירק להחמיר. וראה בהלכה הסמוכה ובאור-שמה.

טו. עבר¹⁰⁰ וזרעו¹⁰¹ בשביעית¹⁰² ויצא לשמינית: אם זרעו לזרע¹⁰³ - בין זרעו בין ירקו אסור במוצאי שביעית קשאור הספיחים¹⁰⁴; ואם זרעו לירק, הואיל ונלקט בשמינית - בין ירקו בין זרעו מתר¹⁰⁵; זרעו לזרע ולירק - זרעו אסור משום ספיחים¹⁰⁶, וירקו מתר¹⁰⁷.

(100) ירושלמי שם. (101) את הפול המצרי. (102) ונגמר פרוי בשביעית, כנ"ל. (103) שהולכים בו אחר גמר פרוי (למעלה הלכה יא). (104) ראה להלן. (105) ראה למעלה (הלכה א) שאם עבר וחרש זרע בשביעית, אינו אסור מן התורה אלא מטעם גזירת ספיחין, וכיון שנקלטו בשמינית, שאין כאן איסור ספיחין, הרי הם מותרים. ומה שאמרו "הנוטע בשביעית יעקור" (למעלה פ"א הלכה יב), אין זה אלא לכתחילה. אבל אם לא עקר, ויצאו פירות - אינם נאסרים באכילה, אם הביאו שליש בשמינית. וכן כתב רבינו לענין נוטע ערב שביעית (למעלה פ"ג הלכה יא) שאף-על-פי שקנסוהו לעקור, אם לא עקר - פירותיו מותרים, ועיין כסף-משנה. (106) שהרי הולכים בו אחר חנטה. (107) שאף-על-פי שאפשר לטעות בזרע שהוא ירק (בהלכה הקודמת) - אין לטעות בירק שהוא זרע, ולכן לא גזרו בו. וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה י.

טז. פנות שוח¹⁰⁸, הואיל והן נגמרות לאחר שלש שנים, אם באו לעונת המעשרות¹⁰⁹ קדם ראש השנה של שמינית - הרי הן נאכלות בשנה שניה מן השבוע¹¹⁰ בתורת שביעית¹¹¹.

(108) שביעית פ"ה משנה א, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובנות שוח הן תאנים לבנות (פירוש המשנה שם על-פי עבודה זרה יד). וראה בפירוש רב נתן אב הישיבה לשביעית שם, עמוד 48 הערה 1. (109) שהולכין אחריה באילן, כנ"ל בהלכה ט. (110) כלומר, מן השמיטה, היא שנה שלישית לגידול בנות השוח. (111) כלומר, בקדושת פירות שביעית. ודוקא בשנה שניה של השבוע. אבל קודם לכן, שעדיין לא נגמר בישולן, לא חלה עליהן קדושת פירות שביעית (משנה ראשונה).

יז. הבצלים¹¹² הסריסים¹¹³ ופול המצרי¹¹⁴ שמנע מהם מים שלשים יום קדם ראש השנה, ושל פעל

חייב במעשרות פפרות וששית⁸⁴; ונאפלו היה כפפר⁸⁵ בששית, הואיל ונלקט בשביעית - הרי הוא פפרות שביעית⁸⁶, ומתעשר פפרות ששית להחמיר⁸⁷.

(81) ראש השנה שם, לענין מעשר, והוא-הדין לענין שביעית, כנ"ל. (82) כלומר, נחנט והגיע לעונת המעשרות בששית. ולמעלה בהלכות מעשר שני שם הלכה ו, כתב רבינו: "היתה כזית", וראה בגליון הרמב"ם בדפוסים חדשים. (83) שנגמר ונלקט בשביעית, שלענין שביעית הרי הוא ודאי כפירות שביעית לגבי איסור אכילת ספיחין ולגבי אכילתו בקדושת שביעית, כדלהלן. (84) שלענין חומרא הלכו בו אחר חנטה, כרביין אמר ר' יוחנן בראש השנה טו: "שאתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל". וראה בהלכות מעשר שני שם. (85) שנגמר הפרי. (86) שלחומרא הולכין אחר לקיטתו כירק, כדעת רבותינו באושא ור' יוחנן וריש לקיש (בראש השנה שם) ולא כרבנן גמליאל ור' אליעזר (בביכורים פ"ב משנה ו) וחמשה זקנים (בראש השנה שם). וראה בכסף-משנה. (87) ללכת אחר חנטה, כנ"ל, וראה בהלכות מעשר שני שם.

יג. וכן⁸⁸ פרות שביעית⁸⁹ שניצאו למוצאי שביעית: בתבואה וקטניות ואילנות - הולכין אחר עונת המעשרות; והפריגין והשמשמין והארז והדחן ופול המצרי שזרעו⁹⁰ לזרע - אחר גמר הפרי⁹¹; והירק - אחר לקיטתו⁹².

(88) כלומר: כשם שפירות ששית שנכנסו לשביעית הולכים בהם אחר עונת המעשרות, כמפורש למעלה הלכה ט, כמו כן בפירות שביעית שנכנסו לשמינית (כסף-משנה). (89) בראש השנה יב: "כל תבואה שהביאה שליש (זוהי עונת המעשרות שלה, ראה בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה) בשביעית לפני ראש השנה (של שמינית), אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית". (90) צ"ל: שזרען. וראה למעלה הי"א. (91) כנ"ל בהי"א. (92) כבהלכה הקודמת. ולא הזכיר רבינו דינו של אתרוג, כיון שפשוט הוא, שלענין שביעית הולכין אחר לקיטתו, בין להקל ובין להחמיר, כנ"ל, ולענין מעשר הולכים תמיד לחומרא, ואם כן כאן הולכים אחר לקיטתו ומתעשר כפירות שמינית. נמצא שלגבי דין זה, דין אתרוג כדין ירק לכל דבר.

יד. פול⁹³ המצרי שזרעו לזרע בששית ונגמר פרי⁹⁴ קדם ראש השנה של שביעית - בין ירק שלו בין זרע שלו מתר בשביעית⁹⁵. ואם זרע לירק⁹⁶ ונכנסה עליו⁹⁷ שביעית - בין ירקו בין זרעו אסור פספיהי שביעית⁹⁸. וכן אם זרעו לזרע ולירק - אסור⁹⁹.

(93) ירושלמי שביעית פ"ב סוף הלכה ה. (94) ראה למעלה בהלכה יא. (95) כיון שהולכין אחר גמר פרוי. ואף הירק מותר, כיון שהמחשבה היתה רק לזרע. (96) ונגמר פרוי בששית, כנ"ל. (97) כלומר, כשהוא מחובר קודם לקיטתו. (98) כיון שהולכים אחר לקיטתו (ראה למעלה שם). והזרע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והפיסקא הסמוכה, "אין מחייבין לשרש את הלוף" מוכיחה כפירושו. (127) תוספתא שם. (128) לעקור. (129) לפי שדרכו של לוף לגדל בקרקע שלש שנים (כלאים פ"ב משנה ה), ואין כאן מראית העין (תוספתא כפשוטה). (130) כיון שיש בו רוב היתר. וראה להלן סוף הלכה כא, ולמעלה בהלכה ה, ובתוספתא כפשוטה. (131) תוספתא שם הלכה יב. (132) הוא מין ממיני הקוצים והדרדרים (רע"ב לכלאים פ"ה משנה ח ו'תוספות יום טוב' לעוקצין פ"ג משנה ב). ואף הוא מתקיים הרבה זמן בארץ אלא שמגדל עלים בכל שנה (תוספתא כפשוטה). (133) שהרי העלין רכין ואסור לקיימן מפני מראית העין, אף-על-פי שצמחו מדבר של היתר, כיון שהדבר המותר אינו גלוי אלא טמון בארץ (שם). (134) כנ"ל.

יט. לוף¹³⁵ של ערב שביעית¹³⁶ וכן בצלים של ערב שביעית הקיצונים¹³⁷ ופואה¹³⁸ שנגמרו לפני שביעית - מתר לעקרן בשביעית בקרדמות של מתכת, ואין בזה משום עבודת הארץ¹³⁹.

(135) שביעית פ"ה משנה ד, כבית-הלל ולא כבית-שמאי. (136) "זה הדבר, כשישלם הלוף קודם שביעית ולא נשאר בו אלא לחפור עליו ולעקור הבצלים" (פירוש המשנה). (137) "מיוחדות לזמן הקיץ" (שם). (138) הוא עץ אדום צובעים בו צבע אדום. ובין פואה של עידית, כלומר הפואה הטובה, שלא התיירו בית-שמאי לעקרה אלא על ידי שינוי, ובין פואה של צלעות, שיש לה צלעות, והיא בעומק הארץ ואי-אפשר לעקור אותם בכלי עץ אלא בברזל, ומודים בה בית-שמאי. (139) כיון שמוכח שאין כוונתו לעבודת הארץ (משנה ראשונה).

כ. הבצלים¹⁴⁰ שירדו עליהם גשמים בשביעית וצמחו: כל זמן שהעלין שלהן ירקין - הרי אלו מתריין¹⁴¹; ואם השחירו - הרי הן פנטועין בארץ, ואותן העלין אסורין משום ספיחין. ובין כך ובין כך - הבצלים עצמן בהתירן עומדין¹⁴².

(140) שם פ"ו משנה ג, כחכמים ולא כרבי חנינא בן אנטיגנוס. ומדובר בבצלים תלושים מערב שביעית. ודרכם של בצלים, כשלחות יורדת עליהם - הם מצמיחים עלים. וראה במשנה ראשונה. (141) "כל זמן שהן ירוקין, כאילו הם מן הפרי עצמו ומותר לאוכלן" (פירוש המשנה). (142) בירושלמי שם: כיני מתניתין, שחורין אסורין וירוקין מותרין. כלומר "אסורין" ו"מותרין" שאמרו במשנה, עולה על העלים ולא על הבצלים עצמם (רדב"ז). ובנדרים נט: "אמר ליה, מי סברת על עיקר קתני (כלומר, על הבצלים), אתוספת קתני אסורין (כלומר, על העלים). וראה בפאת-השולחן.

כא. בצל¹⁴³ שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גדוליו על עקרו - העלו גדוליו את עקרו והתרכל; הואיל ושביעית אסורה על ידי קרקע¹⁴⁴, כך נטילתה¹⁴⁵ על ידי קרקע¹⁴⁶.

שְׁמַנְע מֵהֶם שְׁלֹשׁ עֲוֹנוֹת¹¹⁵ לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הַרְי אֱלוּ מִפְּרוֹת שְׁשִׁית¹¹⁶; פְּחוֹת מִכֵּן - הַרְי הֵם כְּסָפִיחֵי שְׁבִיעִית.

(112) שם פ"ב משנה ט. (113) "ענין הבצלים כשימצאם לחות אחר שיעקרו אותם מן הארץ, יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים. ויש ממנו מין שאין דרכו כך, והוא נקרא בצלים סריסים, המשילו אותם לסריס שאינו מוליד. ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה, ומפני זה אמר בהפכו: ושל בעל" (פירוש המשנה). (114) בין שזרעו לזרע. שהולכים בו אחר גמר פרי (למעלה הלכה יא), ובין שזרעו לירק שהולכים בו אחר לקיטה (למעלה הלכה יד - "משנה ראשונה"). (115) שלש השקאות. מפני שישקו אותם לימים ידועים. וראה שם. (116) שאף-על-פי שבבצלים הלכו אחר לקיטה כירק, ובפול המצרי שנטעו לזרע הלכו אחר גמר פרי, וכשנטעו לירק הלכו בו אחר הלקיטה - כיון שהם צריכים הרבה מים ומנע מהם, הרי הם כתבואה וקיטנית שהלכו בהם אחר עונת המעשרות, כנ"ל הלכה ט (משנה ראשונה ותפארת ישראל).

יח. הדלועין¹¹⁷ שְׁקִימָן לְזֵרַע¹¹⁸: אם הקשו¹¹⁹ לפני ראש השנה ונפסלו מלאכל אדם - מתר לקיימן בשביעית¹²⁰, שהן מפרות ששית; ואם לאו¹²¹ - אסורין¹²² כספיחי שביעית¹²³. וכן הירקות¹²⁴ פלן שהקשו לפני ראש השנה - מתר לקיימן בשביעית¹²⁵; ואם היו רפים - אסור לקיימן משום ספיחים¹²⁶. אין¹²⁷ מחייבין אותו לשרש¹²⁸ את הלוף¹²⁹, אלא מניחו בארץ כמות שהוא; אם צמח למוצאי שביעית - מתר¹³⁰. ואין¹³¹ מחייבין אותו לשרש את הקנדס¹³², אלא גוזז בעלין¹³³; ואם צמח למוצאי שביעית - מתר¹³⁴.

(117) שם משנה י. (118) כתב רבינו כן, כיון שמשום כך באו הדלועין לירי קושי, אבל הוא-הדין אם זרען לירק, והוקשו (משנה ראשונה). (119) יבשו (פירוש המשנה). (120) ולזרעם לאחר שביעית, ואין בהם האיסור של "לאכלה ולא לזריעה" כבפירות שביעית (ע"פ פירוש המשנה שם, ועיין שבת הארץ). וגם אין בהם מצות ביעור, ראה להלן שם (תפארת ישראל). (121) כלומר, שלא הוקשו. (122) באכילה. (123) שאסורים באכילה (למעלה הלכה ב), ויש בהם גם איסור זריעה, שהרי מן התורה הם מותרים באכילה, ואני קורא בהם: "לאכלה ולא לזריעה", ראה למעלה. (124) תוספתא שם פ"ב הלכה יא. (125) ומה שאמרנו (למעלה הלכה יב) שבירק הולכים אחר לקיטה, זהו כשלא הוקשה קודם שביעית. (126) [כלומר, אסור לקיימן לזרע, מפני שהם ספיחי שביעית שאסורים בזריעה, כמבואר למעלה]. ובתוספתא שם: "אסור לקיימן מפני מראית העין", ועפ"ז פירש הכסף-משנה: אסור לקיימן משום ספיחי שביעית, כלומר, אף-על-פי שהיה ראוי לומר שמותר לקיימן כמו שמותר לקיים הספיחין - אסור לקיימן מפני מראית העין, מתוך שהם רכים יבואו לומר שזרעו בשביעית.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

143) שם נז: "שמעאל, וכו', העלה בידו (= שאל), בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו (היתר) על עיקרו וכו'", ולהלן שם נח: "למימרא דגידולי היתר מעלין את האיסור וכו', ודלמא במדוכנין (כלומר, שטחנו ודכו את הבצלים, ולכן נתבטלו בגידולים, אבל בלא-הכי הבצלים אסורים), חשוד על השביעית קתי (וממילא לא טחן את הבצלים, כיון שלא אכפת לו מן האסור), וכו'. אמר רבי יצחק, שניא שביעית, הואיל ואסורה ע"י קרקע, בטילתה נמי ע"י קרקע". ומשמע שמסקנת הגמרא היא, שהבצלים בטלים בגידוליהם, אף כשאינם מדוכנין. וכן הוא בירושלמי שביעית פ"ו הלכה ג: "בצל שעקרו (בשביעית) ושתלו (בשמינית), וכו', רבי זירא אמר מכיון שרבה עליו חדש (כלומר, הגידולים) מותר. רבי לא ורבי אימי תרווייהו אמרו אסור וכו'. רבי אבהו וכו', שאלון ליה באילין בוצלייא, והורי להון הדא דר' זעירא וכו', חמתון סמיכין עלוי, אמר לון, אני לא אמרתי אלא במדוכנין (כמו "במדוכנין" בבבלי הנ"ל), אמר רבי יהודה בן פזי, אנא ידע ראשה וסופה, כד דשמע (רבי אבהו) רבי לא ורבי אימי פליגיין (ואוסרים הבצלים), שרע מינה (הסתייג מהיתרו. אבל לעולם מתיר רבי אבהו אף בשאינם מדוכנין)". והראב"ד השיג והתיר את הבצלים רק כשהם מדוכנים. וראה בספ"מ שנה ורדב"ז. 144) שנאמר: ושבתה הארץ. 145) בנדרים שם: "בטילתה", ושמא יש לגרוס כן גם בדברי רבינו. 146) מה-שאין-כן בערלה שאיסורה תלוי בזמן (פ"י מהלכות מעשר שני הלכה טז), וכלאים שאיסורם תלוי בתעורבת (פ"ה מהלכות כלאים הלכה כד). וראה בר"ן שם.

148) (תוספות יו"ט ומלאכת שלמה). 159) יקב שדורכים בו הזיתים (שם). ובמשנה שם: "ואין עושין זיתים בכד ובקוטב" (קוטב הוא בד קטן - כסף-משנה). ונדעתי "חזון איש" יש להוסיף בדברי רבינו כאן "ובקוטב" שנכתבה בסמוך בטעות, ראה להלן. ומה שאמרו בירושלמי (שם הלכה ו) "ואין עושין זיתים בכד ובקוטב, ורבותינו התירו לעשות בקוטב", אין הכוונה לדברי תנא-קמא בעשיית הזיתים בתחילה, אלא לסוף המשנה בדברי ר' שמעון, ראה להלן]. 160) במכתשת, בבית הבד או בקוטב, ראה למעלה. 161) היא "הבודידה" (כסף-משנה) וכדעת תנא-קמא במשנה שם: "אבל כותש הוא ומכניס לבודידה" (אבל להכניס בקוטב, שהוא בד קטן, וגדול מן הבודידה - אסור, כנ"ל). 162) כדעת רבי שמעון במשנה שם, שאמר: "אף טוחן הוא בבית הבד", וכן פסקו בירושלמי שם [וראה להלן שהכוונה לטוחן אחר שכבר נכבש, והוציא השמן הראשון והשני]. 163) תיבה זו איננה בדפוס רומי, ולא היתה לפני מהר"י קורקוס וכסף-משנה, וראה בפאת-השולחן. ולפי מה שכתבנו למעלה בשם "חזון איש" נראה שנשתרבה לכאן בטעות מסוף השורה הקודמת: "ולא יעשה זיתים בבית הבד", ושם מקומה]. 164) [הוא הקוטב (כסף-משנה)]. וכן אמרו בירושלמי שם: "רבי יוחנן הורי (=הורה) לאילין דבית רבי ינאי לטחון בריחיים (כלומר: בבית הבד) כר' שמעון ולעשות בקוטב כרבנן", והם רבותינו, למעלה שם, שהתירו לעשות בקוטב, והיינו לאחר שכבשו וטחנו בריחיים. שכן היתה מלאכת עשיית השמן: בתחילה כותשים את הזיתים ונותנים לסל ומוציאים שמן ראשון, ואחר כך טוענים אותם תחת קורת בית הבד להוציא שמן שני, ואחר כך טוחנם בריחיים ומכניסים שוב לבית הבד להוציא מהן שמן שלישי (משנה במנחות פו). ומסתבר כי תפוקת השמן השני שאחר הכתישה, היא נוחה יותר מהתפוקה השלישית שלאחר הטחינה בריחיים, ולפיכך נהגו בתפוקה הראשונה לעשות גם בכד וגם בקוטב, אבל התפוקה השנייה, שהיא קשה, אין עושים אותה אלא בבית הבד ולא בקוטב. ולפיכך "כותש הוא ומכניס לתוך בד קטן ביותר", היא הבודידה, שרק בה הוא משנה מדרך הבורצים, אבל לאחר הטחינה בריחיים מכניס גם לתוך בד קטן (=קוטב), שגם בו הוא משנה מדרך הבורצים, הנהגים לעשות דריכה שלישית זו רק בבית הבד, ובוה מבוראים דברי רבינו על נכון. וראה בר"י קורקוס, בכסף-משנה, בפאת-השולחן ובחזון-איש).

147) **כב. הפרות שיוציא האילן בשביעית** - לא יאספם קדרה שאוסף בכל שנה¹⁴⁸; **שנאמר: ואת ענבי נזירך לא תבצר**¹⁴⁹. **ואם בצר לעבודת האילן או שפצר קדרה הבורצים** - לוקה¹⁵⁰.

147) בלי הבדל בין מופקר לבין משומר, ראה למעלה בהלכה א. 148) אלא בשנינו. 149) שאין הכוונה שלא יבצרנו כלל, שהרי נאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", אלא הכוונה, לא תבצרנו כדרך שבוצרים פירות שאר שנים. וכהדיעה השנייה בתורת-כהנים בהר פרק א הלכה ג, ראה למעלה הערה ט. 150) ראה למעלה שם.

147) **כג. וכיצד עושה?** **תאנים**¹⁵² **של שביעית** - אין קוציין¹⁵³ אותן במקצה¹⁵⁴, **אבל מן-פשוץ בתרבה**¹⁵⁵. **ולא ידרף ענבים בגת**¹⁵⁶, **אבל דורף הוא בערבה**¹⁵⁷. **ולא יעשה**¹⁵⁸ **זיתים בבית הבד**¹⁵⁹, **אבל פותש הוא**¹⁶⁰ **ומכניס לתוך בד קטן ביותר**¹⁶¹, **וטוחן בבית הבד**¹⁶² **ובקוטב**¹⁶³ **ומכניס לבד קטנה**¹⁶⁴. **וכן בשאר הדברים, כל שיכול לשנות - משנה.**

147) **כד. מצות עשה**¹⁶⁵ **להשמיט**¹⁶⁶ **כל מה שתוציא הארץ בשביעית, שנאמר: והשביעית תשמטנה ונטשתה. וכל הנועל פרמו או סג**¹⁶⁷ **שדהו בשביעית - בטל מצות עשה. וכן אם אסף**¹⁶⁸ **כל פרותיו לתוך ביתו. אלא נפקיר הכל ויד הכל שוין**¹⁶⁹ **בכל מקום**¹⁷⁰, **שנאמר: ואכלו אבני עמך. ויש לו להביא**¹⁷¹ **לתוך ביתו מעט, קדרה שמביאין מן ההפקר - חמש פדי שמן, חמש עשרה פדי יין**¹⁷².

151) כלומר, כיצד משנה מדרך הבורצים. 152) שביעית פ"ה משנה ו. 153) שוטחים לייבש. 154) שם מקום ששם שוטחין עליו שטחי התאנים והענבים (פירוש המשנה). 155) כלומר, בחורבה (מלאכת שלמה לדעת רבינו). 156) כדרך. 157) כלי שלשין בו העיסה (שם).

וכיון שהוקשה לשמיטת קרקעות י"ל שגם שמיטת קרקעות היא חובת גברא.

(לקוטי שיחות חלק י"ז 287
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

165) ראה בספר המצוות, עשה קלד. (166) להפקיר. 167) גדר, מלשון סיג. וראה למעלה פ"ב הערה קט. 168) במכילתא שם: "שלא תאמר, וכי מפני מה אמרה תורה, לא שיאכלו אותה עניים, הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים. תלמוד לומר, והשביעית תשמטנה, מגיד שהוא פורץ פרצות (בגדר של שדה)". אלא שבסוף סיימו שם בלשון זו: "אלא שגזרו חכמים (שלא יפרוץ) מפני תיקון העולם" (שלא יחריב ויקלקל אילנותיו - זית רענן). אבל לגדור בוודאי שאסור (רדב"ז). וכמו כן, לאסוף - אסור. 169) בין עניים ובין עשירים (ירושלמי פאה פ"ו הלכה א, ושביעית שם הלכה ו). 170) בין בשדה ובין בבית (אם אספם לשם). 171) שביעית פ"ה משנה ז. וראה למעלה סוף הלכה א, ולהלן פ"ח הלכה ג. 172) שיערו חכמים כי בדרך כלל צריכה הכמות הזאת למאכל בני ביתו. 173) משנה שם. כלומר, אם אמר שהוא צריך יותר למאכל אנשי ביתו - מותר (משנה ראשונה).

כה. אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד¹⁷⁴; שנאמר: כי תבאו אל הארץ וגומר. ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית¹⁷⁵.

174) מן התורה (וראה הלכה הסמוכה). ש"כל מצוה שהיא תלויה בארץ, אינה נוהגת אלא בארץ" (קידושין לו:). 175) כי השביעית אינה תלויה בבית המקדש. אולם, בזמן שאין כל יושביה עליה, ואין היובל נוהג, וזה היה גם בזמן הבית השני, יתכן כי אינה נוהגת אז מן התורה, וראה להלן פ"א הלכה ט. וכן גבי תרומות ומעשרות, כתב רבינו (פ"א מהלכות תרומות הלכה א) שנוהגים בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית, ואף-על-פי-כן כתב (שם הלכה כו) שאפילו בימי עזרא לא נהגו אלא מדרבנן, לפי שלא באו כולם לארץ ישראל, וראה בכסף-משנה ובפאת-השולחן.

כו. כל¹⁷⁶ שהחזיקו בו עולי בבל עד פזיב¹⁷⁷ - אסור בעבודה, וכל הספיחין שצומחין בו אסורין באכילה. וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד, שהוא מפזיב ועד הנהר¹⁷⁸ ועד אמנה¹⁷⁹, אף על פי שהוא אסור בעבודה¹⁸⁰ בשביעית - הספיחין שצומחין בו מתרים באכילה¹⁸¹. ומהנהר ומאמנה והלאה - מתר בעבודה¹⁸² בשביעית.

176) שביעית פ"ו משנה א. 177) וכזיב עצמה לא החזיקו בה, ודינה כחוץ למקום שהחזיקו בו עולי בבל (הלכות תרומות שם הלכה ה, ופי"ג מהלכות מעשר הלכה ג). 178) והוא נחל מצרים (הלכות תרומות שם). 179) והוא אמנום (שם). 180) מדרבנן, כבהלכה הקודמת. 181) כן מפרש רבינו מה ששינונו שם: "נאכל

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית, שנאמר . . . גו".

כשם שישנה חקירה בענין מצות השמיטה האם היא חובת הקרקע או חובת הגברא (ונפק"מ לעבודה על ידי גוי), כך ישנה חקירה בענין מצות שמיטת פירות - "והשביעית תשמטנה ונטשתה" האם היא חובת גברא על בעה"ב להפקיר פירות שביעית כדמשמע מלשון הרמב"ם ביד החזקה - "להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית", ובסהמ"צ - "שצונו להפקיר כל מה שתצמח", או שהיא "אפקעתא דמלכא" היינו שהתורה הפקירה שדהו של אדם בשמיטה ואין בעה"ב עושה כלום בזה. ונפק"מ, אם במפורש לא הפקיר שדהו (גודר שדהו ונועל כרמו), שאם היא "אפקעתא דמלכא" יכול כל אדם ליטול הפירות, אבל אם היא חובת גברא עובר על איסור גזל אף שהבעלים ביטל מ"ע.

וי"ל נפק"מ נוספת בזה לענין מעשר, שכיון ששביעית פטורה ממעשרות מצד שהפירות הפקר, הרי שאם ההפקר הוא חובה על האדם שמחוייב להפקיר שדהו בשמיטה, הנה זה שלא הפקיר שדהו (גודר שדהו כו') חייב במעשרות, אבל אם הוא "אפקעתא דמלכא" מובן שזה שלא הפקיר שדהו בשמיטה אינו כלום ויש לשדהו ממילא דין הפקר ופטור ממעשרות.

אלא, שבענין זה אפשר לומר, שגם אם בפירוש לא הפקיר פירות שביעית פטור ממעשרות כיון שזה שהפירות פטורות ממעשר מצד הפקר, אינו משום שהם הפקר בפועל אלא שיש חיוב להפקירם. ולדוגמא: כשם שבשש השנים הראשונות אין לומר שאם לא נתן מעשר שני בשנה ראשונה יתן מעשר עני, שהרי על תבואה של שנה זו אין כל חיוב למעשר עני, כך גם בנוגע לפירות שביעית מרגע שהתורה חייבה להפקירם נפקע מהם ממילא חיוב מעשרות.

ויש להביא ראייה שהיא חובת גברא, ממה שהוקשה שמיטת קרקעות לשמיטת כספים "וזה דבר השמיטה שמוט כו' בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע כו'".

על שמיטת כספים, אומרת המשנה "המחזיר חוב בשביעית (אחר זמן השמיטה) יאמר לו משמט אני, אמר לו אעפ"כ, יקבל ממנו שנאמר וזה דבר השמיטה" ומכאן יש לפשוט ששמיטת כספים היא חובת גברא ולא אפקעתא דמלכא שאל"כ איך יתאים לשון המשנה "משמט אני" והלא אין כאן חוב כי נפקע ממילא באפקעתא דמלכא ואינו תלוי במה שיאמר המלווה "משמט אני", אלא ששמיטת כספית היא חובת גברא,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

195) תוספתא שביעית פ"ד הלכה ח. (196) לגבול. (197) כלומר, והרי שנינו שאין מאכילין לגוי פירות שביעית (להלן פ"ה הלכה יג, ובהערות שם), משום שנאמר: לכם, ולא לאחרים (ספרא פר' בהר פרק א הלכה ו). ובמקומות שאינם סמוכים לספר, שרובם ישראל ומיעוטם גויים - לא חששו למיעוט (רדב"ז).

פָּרֵק חֲמִישִׁי

1) יבאר שפירות שביעית מותר לאכלן וליהנות מהם. שלא ישנה ברייתן. פירות שביעית אם מוציאים אותם לחו"ל, ואם מאכילין לגוי. אם פוסקין לאשה פירות שביעית. ואם אוספין הפירות כשהם בוסר. ודין מאימתי מותר לאכול פירות האילן בשדה שביעית. מאימתי אין קוצצין האילן. ואם מותר לרחוץ במרחץ שהסיקוהו בתבן שביעית. ודין הקליפין והגרעינין שמותרין בתרומה לזרים. הצורך תכלין של שביעית ונותן לתוך התבשיל.

א. פְּרוֹת שְׁבִיעִית² נִתְּנוּ לְאֹכְלָהּ וְלִשְׁתִּיהָ וְלִסְיִכָּהּ וְלִהְדִּלְקַת הַגֵּר וְלִצְבִּיעָה. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדּוּי: תְּהִיָּה³ - אֵף לְהִדְלִקַת גֵּר וְלִצְבִּיעַ בָּהּ צִבְעוּ.

2) שביעית פ"ח מ"ב. 3) שנאמר (ויקרא כה, 1): והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, וסיכה כשתיה, ושתיה בכלל אכילה (פי"א מהל' תרומות ה"א). וראה שם בפ"י ה"ב ובהערות שם, שדעת רבינו שסיכה כשתיה, מן התורה. וראה להלן בהי"א. 4) 'ספרא' פרשת בהר פ"א ה"י. 5) כל הפסוק: "תהיה כל תבואתה לאכול" (שם, 1).

ב. לְאֹכְלָהּ וְלִשְׁתִּיהָ פִּיֶּצֶד? לְאֹכְלָהּ⁶ דְּבָר שְׁדָרְכּוּ לְאֹכְלָהּ, וְלִשְׁתִּיהָ דְּבָר שְׁדָרְכּוּ לִשְׁתִּיהָ, פְּדִין תְּרוּמָה⁸ וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי⁹.

6) משנה, שם. 7) תוספתא שם פ"ו ה"א. 8) ראה בהל' תרומות, שם. 9) ראה בפ"ג מהל' מעשר שני הי"א.

ג. וְלֹא יִשְׁנֶה פְּרוֹת מִבְּרִיתוֹ, פְּדָרְךָ שְׂאִינוּ מִשְׁנֵה בְּתֵרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁰. דְּבָר¹¹ שְׁדָרְכּוּ לְאֹכְלָהּ חִי - לֹא יֵאָכְלֵנוּ מִבְּשֵׁל, וְדָבָר שְׁדָרְכּוּ לְהֵאָכֵל מִבְּשֵׁל - אֵין אוֹכְלִין אוֹתוֹ חִי. לְפִיכָךְ¹² אֵין שוֹלְקִין¹³ אֶכְלֵי בְּהֵמָה. וְאֵינוּ מְטַפְּלִין¹⁴ לְאֹכְלָהּ תְּבִשִׁיל שֶׁנִּפְסַד וְהִפְתָּ שְׁעַפְּשָׁה, פְּדָרְךָ שְׂאִינוּ אוֹכֵל בְּתֵרוּמָה וּמַעֲשֵׂר¹⁵.

10) כנ"ל בהל' תרומות ובהל' מעשר שני, שם. 11) ב'ירושלמי' שם ה"ב: "שביקש לוכל תרדין חייין או לכוס חייטין חיות (ודברים אלו הם דבר שדרכו להאכל מבושל), אין שומעין לו". ומה שכתב: "דבר שדרכו לאכול חיי, לא יאכלנו מבושל", נלמד ממה שאין שולקין מאכל בהמה דלהלן. 12) כלומר, לפי שאין משנים פירות שביעית מברייתם, כנ"ל. 13) 'ירושלמי' שם ה"א. וראה להלן בסוף הי"א. 14) 'ירושלמי' שם ה"ב. 15) בהל' מעשר שני, הביאו רבינו (פ"ג הי"א), אבל בתרומה אף-על-פי שכן הוא בתוספתא תרומות (פ"ט ה"י), אין זה בדברי רבינו בהל' תרומות.

אבל לא נעבד" (ועיין שם בפירוש המשנה), שכיין שאין שביעית נוהגת שם אלא מדרבנן, לא גזרו שם על הספיחין. 182) אפילו מדרבנן.

כז. סוּרְיָא¹⁸³, אֵף עַל פִּי שְׂאִין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בְּהַ מִן הַתּוֹרָה¹⁸⁴, גְּזָרוּ עָלֶיהָ שְׁתִּיהָ אֲסוּרָה בְּעִבּוּדָה¹⁸⁵ בְּשְׁבִיעִית בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, פְּדִי¹⁸⁶ שְׂאִי וְנִיחוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיִלְכוּ וְיִשְׁתַּקְּעוּ שָׁם. אֲכַל עֲמוּן וּמוֹאֵב וּמִצְרַיִם וְשֹׁנַעַר, אֵף עַל פִּי שְׁהֵם חִיבוֹת בְּמַעֲשָׂרוֹת מִדְּבָרֵיהֶם¹⁸⁷ - אֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בְּהֵן¹⁸⁸.

183) שם משנה ב, כחכמים וכרבי עקיבא, וראה בהלכות תרומות שם הלכה ט, איזו היא סוריא. 184) אפילו בפני הבית בשום זמן, בניגוד למקומות בארץ ישראל שלא כבשום עולי בבל - שהיו חייבים בשביעית מן התורה, בשעה שהחזיקו בה עולי מצרים. 185) במחובר לקרקע (משנה שם, וראה להלן פ"ח הלכה ט). 186) ירושלמי שם. 187) כנ"ל בהלכות תרומות שם הלכה א. 188) ידים פ"ד משנה ג. וטעמו של דבר, כיון שרוב ישראל הולכין ושביין שם, ולכן חייבו במעשרות. אבל בשביעית שהחשש הוא שמה ישתקעו שם, כנ"ל, לא חששו אלא בסוריא, שיצאה מכלל חוץ לארץ, אף-על-פי שלהיות כארץ ישראל לא הגיעה (שם, הלכה ג), אבל בעמון ומואב ומצרים ושנער (=בבל) שהן כחוץ לארץ לכל דבר (שם), אין חשש שמה ישתקעו שם.

כח. עֶבֶר הַיַּרְדֵּן¹⁸⁹ - שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בְּהַ מִדְּבָרֵיהֶם¹⁹⁰. וּסְפִיחֵי סוּרְיָא וְעֶבֶר הַיַּרְדֵּן - מִתְּרִין בְּאֹכְלָהּ; לֹא יִהְיוּ אֲרָצוֹת אֵלוֹ חֲמוּרִין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִחֲזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם¹⁹¹.

189) היא ארץ סיחון ועוג. 190) צריך עיון, מה טעם הנהיגו בה שביעית. 191) כלומר, ששביעית נוהגת שם, וספיחין מותרים, למעלה בהלכה כו.

כט. עוֹבֵד פּוֹכְכִים שֶׁקָּנָה קֶרֶקַע בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹⁹² וְזָרְעָה בְּשְׁבִיעִית - פְּרוּתֶיהָ מִתְּרִין¹⁹³; שְׂאִי גְזָרוּ עַל הַסְּפִיחִין אֲלֵא מִפְּנֵי עוֹבְרֵי עֶבְרָה¹⁹⁴, וְהַעוֹבְדֵי פּוֹכְכִים אֵינָן מְצוּיִין עַל הַשְּׁבִיעִית פְּדֵי שֶׁגָּזַר עָלֶיהֶם.

192) אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, ספיחין של ישראל אסורים בו (למעלה שם). 193) יש שמביאים ראה מסנהדרין צא. שאמרו בכני כנען שבאו לדון עם ישראל והניחו שדותיהם (הם מפרשים ששדותיהם היו בארץ ישראל כשהן זרועות, ואותה שנה שביעית היתה - כסף-משנה בשם כפתור ופרח). 194) כנ"ל בהלכה ב. אבל קדושת שביעית יש בהם, שהרי אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מידי קדושתה (למעלה בהלכות תרומות שם הלכה י, ועיין שם בהערות).

ל. עִירוֹת¹⁹⁵ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַסְּמוּכוֹת לְסַפְרָא¹⁹⁶ - מוֹשִׁיבִים עָלֵיהֶם נְאֻמָּן, פְּדֵי שְׂאִי יִפּוּצוּ עוֹבְדֵי פּוֹכְכִים וְיִבְזוּ פְּרוֹת שְׁבִיעִית¹⁹⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סדקי התנור, שלא ניתן שמן של שביעית אלא לסיכת אדם בלבד. (28) [כלומר, בסתם ידים (כלי נטילת ידים תחילה), שהן שניות לטומאה (פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ח), שכשהן נוגעות במשקה עושים אותו ראשון לטומאה (שם ה"י), ונמצא ממעט באוכלי השמן, שהרי האוכלים חולין על טהרת תרומה או על טהרת הקודש, לא יאכלו ולא ישתו שמן זה, שנשטמא בידיים טמאות, וכן אמרו בתרומה שאין מבשלים יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו (תרומות פ"א מ"א, ופי"א מהל' תרומות ה"ד), שאין הכל שותים יין מבושל והרי הוא ממעטו משותיו (ירושלמי' שם, ועי' רדב"ז שם), והוא-הדין לשביעית, כנ"ל. ודין זה לא יתכן במשקה אחר של שביעית, שהרי אינו נוגע בו בידי, והכלי אינו טמא בנגיעת הידים בו (ברכות נב.), וכשאוכל פירות של שביעית בידיים טמאות אינם טמאים, שהרי "אין שני עושה שלישי בחולין" (שם), אבל הסך שמן של שביעית בידיים טמאות, הרי הוא ראשון לטומאה, כנ"ל. ומה שאמרו בסוכה (לט.) "הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה", ולא אסרו ליטול אתרוג של שביעית, מפני שהוא מכשירו, כשם שאסרו אתרוג של תרומה טהורה (שם לה:) - שאיסור הכשרה אינו אלא משום שגורם טומאה, וזה אינו אלא בתרומה שכתוב בה "משמרת", אבל בשביעית לא נאמר "משמרת" ולא אסרו גרם הפסד (מהרי"ט ח"א סי' פג), ואם אם נחליט שדעת רבינו שגרם הפסד בפירות שביעית אסור, משום שלא נאמר בה בלשון לא-תעשה (ראה בשבת קכ:) אלא בלשון 'עשה' "לאכלה" (ראה למעלה הערה טז, וב"אמנה" שם), יש מקום לומר שלא החמירו בהכשרה, אלא בתרומה שנפסדת לגמרי על ידי הטומאה, אבל בשביעית שאינה נפסדת על ידי הטומאה, אלא מתמעטת מכמה אוכלים הנוהרים בטהרה - לא החמירו כל כך. וראה בקונטרס-אחרון לשבת הארץ, שם]. (29) תוספתא, שם. (30) כלומר, סך אותו, כרגיל, מפני שכבר נתחלל השמן. וראה בהל' תרומות שם ה"ז. (31) שמא ישפך מן השמן על הנעל, ונמצא מאבד פירות שביעית. וראה שם ה"ו. (32) היא טבלא של שיש. ואף-על-פי שהיא חדשה, אינו חושש שמא אגב התעגלותו נסוך מעט מן השמן על השיש. אבל לא יתן מן השמן על השיש כדי להתעמל עליו, ראה שם.

ח. לְהַדְלִיקַת הַגֵּר פִּיצֵד? שְׁמֵדְלִיק אֶת הַגֵּר בְּשֶׁמֶן שְׁבִיעִית עֲצָמוֹ. מְכָרוֹ³³ וְלָקַח בּוֹ³⁴ שֶׁמֶן אַחַר אִוֵּי שְׁהִחְלִיף³⁵ שֶׁמֶן בְּשֶׁמֶן - שְׁגִיחָם אֲסוּרִים בְּהַדְלִיקָה; שְׂאִין מְדֻלְקִין בְּדָמֵי שְׁבִיעִית³⁶. וְלֹא יִתֵּן³⁷ הַשֶּׁמֶן לְתוֹף הַמְדוּדָה³⁸, אֶלֶּא מְדֻלְקוֹ בְּגֵר.

(33) תוספתא, שם ה"ד. (34) בדמי השמן שמכר. (35) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"א. (36) שהרי רק בשמן מותר להדליק, לפי שהוא עומד להדלקה, אבל באוכלין אחרים של שביעית, אסור להדליק, ודמי שביעית אינם נתפסים בקדושת השמן, אלא בקדושת שביעית סתם, שיש בה גם דברים שאסורים בהדלקה. (37) תוספתא, שם. (38) כיון שאין דרך להסיק מדורה בשמן, והרי אין משתמשין בפירות שביעית שלא כדרך, כנ"ל.

ד. וְאִין מְבַשְׁלִין¹⁶ יָרֵק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן תְּרוּמָה, שְׁלֹא יִבְיָאנוּ לְיַדֵי פְּסוּל¹⁷. וְאִם בְּשֶׁל¹⁸ מְעַט וְאָכְלוּ מִיָּד - מִתָּר, שְׁהָרִי לֹא הִנִּיחֵן כְּדֵי לְבֹא לְיַדֵי פְּסוּל.

(16) שם מ"ז, כתנא-קמא (הוא רבי מאיר, כמו שנראה בזבחים צ:), ולא כרבי שמעון. ואף-על-פי ש'ירושלמי' (שביעית שם) פסקו כרבי שמעון - סמך רבינו על דעת הבבלי בעירובין מו, ב - שלא הכריעו בפלוגתת רבי מאיר ורבי שמעון, הלכה כמי (כסף-משנה), והרי כאן במשנתנו לא נזכר רבי מאיר, והרי זה כסתם משנה, ועי' רידב"ז שם. (17) כלומר, אם יטמא התבשיל ויצטרך לשרוף התרומה (כדין תרומה טמאה) יצטרך לשרוף גם את השמן, ונמצא גורם הפסד לפירות שביעית (פירוש המשנה). וכן נראה מדברי רבינו כאן, שהביא הלכה זו בהל' שמיטה, ובפרק זה הדין באכילת פירות שביעית, הרי שהחשש הוא שמא יפסיד פירות שביעית, אבל הר"ש מפרש, שהתרומה תבוא לידי פסול אחר זמן הביעור, וכן נראה בזבחים עו, א. וראה בקובץ "אמנה" מעמ' פט ואילך. (18) 'ירושלמי' שם. רוצה לומר שאם רצה לבשל מעט, מותר לו לעשות כן (כסף-משנה). שבמעט אין חשש שיבוא לידי טומאה.

ה. פְּרוֹת¹⁹ הַמֵּיחֲדִין לְמֵאֲכַל אָדָם - אִין מְאָכְלִין אוֹתָן לְפִהֶמָּה לְחִיָּה וְלַעוֹפוֹת. הַלֵּכָה הִבְהֶמָּה מְאָלִיָּה לְמַחַת הַתְּאֵנָה וְאָכְלָה - אִין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהַחֲזִירָה; שְׁנֵאמַר: וְלִבְהֶמְתָּךְ וְלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּתְּנֶיהָ כָּל תְּבוּאָתָהּ²⁰ לְאָכַל.

(19) תוספתא שם פ"ה ה"כ. וכן הוא ב'ספרא' שם ה"ז. (20) כלומר, אף המיוחד למאכל אדם. [וראה בנדרים נה. שתבואה היא מחמשת מיני דגן, הרי שמדובר במאכל אדם, וראה עוד להלן פ"ז ה"א].

ו. לְסִיכָה פִּיצֵד? לְסוּף²¹ דְּבָר שְׁדָרְכוֹ לְסוּף. לֹא יְסוּף יַיִן וְחֶמֶץ, אֶבֶל סֹף הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן. וְלֹא יִפְטֹם²² אֶת הַשֶּׁמֶן. וְלֹא יְסוּף²³ בְּמִרְחִין²⁴, אֶבֶל סֹף הוּא מִבְּחוּץ וְנִכְנָס²⁵.

(21) שביעית שם, מ"ב. (22) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"ו ה"ג. ופיטום הוא, ששמים בשמן שרשי בשמים. והם מוציאים אותו מכלל מאכל ועושים אותו לשמן משחה (פי"א מהל' תרומות ה"ג). (23) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב. וראה בתוספתא דמאי סוף פ"א (משנה-למלך). (24) שזה בזיון לפירות שביעית. (25) שכיון שסך את השמן ונבלע בגופו, שוב אין כאן בזיון.

ז. שְׁמֵן²⁶ שֶׁל שְׁבִיעִית - אִין חוֹסְמִין²⁷ בּוֹ תַנּוּר וְכִירִים, וְאִין סְכִין בּוֹ מְנַעַל וְסַנְדֵּל, וְאִין סְכִין אוֹתוֹ בְּיָדִים טְמֵאוֹת²⁸. נִפְלֵל²⁹ עַל בְּשָׂרוֹ - מְשַׁפְּשָׁפוֹ³⁰ בְּיָדִים טְמֵאוֹת. וְלֹא יְסוּף רְגְלוֹ בְּתוֹף הַמְנַעַל³¹, אֶבֶל סֹף הוּא רְגְלוֹ וְלֹכֵשׁ הַמְנַעַל. וְסֹף גּוֹפוֹ וּמַתְעַגֵּל עַל גַּבֵּי קֶטְבָּלִיא³².

(26) תוספתא שם ה"י. (27) כלומר, אין סותמין ומקשין בו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

51) שביעית פ"ח מ"א. (52) כבסוף הלכה הקודמת.
 53) אלא למאכל בהמה. (54) ראה למעלה פ"ד הי"ח.
 55) "שנאמר לכם לאכלה, המיוחד לכם הוא שיהיה לכם לאכלה בלבד (ולא למלוגמא), וזולתו (שאינו מיוחד לכם אלא לבהמה) לאכלה ולמלוגמא" (פירוש המשנה).
 56) שנאמר: ולבהמתן ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול - לאכול לבהמה ולא לעשות לה מלוגמא (רע"ב). (57) כלומר, לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה.
 58) ולא חלה עליהם קדושת שביעית כלל. (59) של אדם.
 60) שיש בהם קדושת שביעית. (61) "ירושלמי" שם.
 62) כנ"ל ה"ג. ובפירוש המשנה שם פירש בענין אחר, אבל במהדורה בתרא שם - כלפינו (ראה הר"ש ליברמן במבוא להלכות ה"ירושלמי" להרמב"ם עמ' ז בשם הגהות כת"י ניו יורק למשניות דפוס ניאפולי. וכן הוא בפירוש המשנה כת"י ירושלים). וראה להלן בפ"ז הי"ד, שאם לא חשב עליהם כלל, כיון שאינם כעצים, חלה עליהם קדושת שביעית, ועיי"ש ב'כסף משנה'.

יב. מת"ר⁶³ למפ"ר⁶⁴ אכלי אדם ואכלי בהמה ולקח בהם אכלי אדם; אבל אין מוכרין אכלי בהמה לקח בהם אכלי בהמה אחרת⁶⁵, ואין צריך לומר שאין מוכרין אכלי אדם לקח בהם אכלי בהמה. ואם לקח⁶⁶ בהן או החליף בהן אכלי אדם באכלי בהמה - הרי הן פאכלי אדם שאין עושין מהם מלוגמא לאדם⁶⁷.

63) תוספתא שם פ"ה הי"ט, ו"ירושלמי" שם פ"ז ה"א.
 64) מעט מעט, כדלהלן בפ"ו ה"א. (65) לפי שדמי פירות שביעית אינם נתפסים בקדושת אותו הדבר שלקחו בו, אלא חלה עליהם קדושת שביעית סתם שהיא מאכל אדם, כדלהלן שם ('תוספתא כפשוטה', וראה למעלה ה"ח).
 66) "ירושלמי" שם. וראה למעלה שם. (67) כבראש ההלכה הקודמת. והוא-הדין אם לקח אוכלי בהמה בדמי אוכלי בהמה, שהרי הן כאוכלי אדם, כמבואר למעלה, ואין עושים מהם מלוגמא לאדם.

יג. פרות⁶⁸ שביעית - אין מוציאין אותן מהארץ לחוצה לארץ, ואפלו לסוריא⁶⁹. ואין מאכלילין⁷⁰ אותן לא לעובד פוכבים⁷¹ ולא לשכיר⁷². ואם היה שכיר שבת⁷³ או שכיר שנה או שכיר חדש, או שקצץ מזונותיו עליו⁷⁴ - הרי הוא פאנשי ביתו ומאכלילין אותו. ומאכלילין את האכסניא⁷⁵ פרות שביעית⁷⁶.

68) שם פ"ו מ"ה. (69) שם, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון.
 70) תוספתא שם ה"כ. (71) שנאמר: לכם לאכלה, לכם ולא לאחרים ('ספרא' פרשת בהר פ"א ה"ו). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (72) שכיר יום. שהוא נראה כמשלם חובו מפירות שביעית, לפי שהרואה אותו זמן קצר בבית, בעל הבית אומר: אין זה מאנשי הבית, ובעל הבית משלם שכירותו בפירות שביעית, ואסור לעשות כן, כדלהלן בפ"ו

ט. לצביעה פיצד? דברים³⁹ שדרפן לצבע פהן, אף על פי שהן מאכלי אדם - צובעין בהן לאדם⁴⁰. אבל אין צובעין לבהמה מפרות שביעית, אפלו מאכלי בהמה; שאין קדושת שביעית חלה על צבעי בהמה⁴¹.

39) 'ירושלמי' שביעית פ"ח ה"א. (40) לצורך בן אדם. (41) שכשלמדו מפי השמועה שפירות שביעית ניתנים לצביעה (כנ"ל ה"א), לא למדו אלא לצבעי אדם, ולא לצבעי בהמה, ואף-על-פי שלענין אוכלין חלה קדושת שביעית אף על אוכלי בהמה, כדלהלן בה"א (כסף-משנה).

י. מיני כפוסים⁴², פגון בורית ואהל⁴³ - קדושת שביעית⁴⁴ חלה עליהן ומכבסין בהן; שנאמר: והיתה שפת הארץ לכם - לכל צרכיכם⁴⁵. אבל אין מכבסין⁴⁶ פפרות שביעית, ואין עושין⁴⁷ מהם מלוגמא⁴⁸; שנאמר: והיתה שפת הארץ לכם לאכלה - ולא למלוגמא, ולא לזלוף, ולא להקיא⁴⁹, ולא למשרה⁵⁰, ולא לכביסה.

(42) שמכבסים בהם, ואינם ראויים לאכילה. וראה להלן. (43) מיני צמחים. וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמוד 550.
 (44) "ירושלמי" שם פ"ז ה"א. ובגליון הרמב"ם, הוגה בשם נוסח אחר "אין קדושת שביעית חלה עליהן", אבל בכל הדפוסים הישנים ובחמשה כתב-ידי, הגירסא כמו שלפינו ('תוספתא כפשוטה' שם הערה 17). (45) דעת רבינו שבורית ואהל הנאתם וביעורם שווה, שאינם מתקלקלים מיד ('פאת השולחן'). (46) תוספתא שביעית פ"ו הכ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. (47) ברייתא בבא-קמא קב, א. (48) רפואה. (49) שם: "לעשות ממנה אפיקטוזין". (50) כלומר, להשרות פשתן ביין של שביעית. ובגמרא שם: ורבנן נמי הכתיב: לכם (כלומר, ומדוע לא התירו משרה וכבוסה), "לכם" דומיא ד"לאכלה", במי שהנאתו וביעורו שוין, יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן. וראה למעלה בבורית ואהל.

יא. פלל גדול⁵¹ אמרו בפרות שביעית: כל שהוא מיחד למאכל אדם, פגון חטים תאנים וענבים וכיוצא בהן - אין עושין ממנו מלוגמא או רטיה וכיוצא בו אפלו לאדם; שנאמר: לכם לאכלה - כל שהוא מיחד לכם יהיה לאכלה ולא לרפואה⁵². וכל שאינו מיחד למאכל אדם⁵³, פגון קוצין ודרדרין⁵⁴ הרבים - עושין מהן מלוגמא לאדם⁵⁵, אבל לא לבהמה⁵⁶. וכל שאינו מיחד לא לזה ולא לזה⁵⁷, פגון הסיאה והאזוב והקורנית - הרי הוא תלוי במחשבתו: חשב עליו לעצים - הרי הוא פעצים⁵⁸; לאכלה⁵⁹ - הרי הוא בפרות⁶⁰. למאכל אדם, ולמאכל בהמה - נותנין עליו חמרי מאכל אדם, שאין עושין מהן מלוגמא⁶¹, וחמרי מאכל בהמה, שאין שולקין אותן⁶².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יז. מִתְּרֵי¹⁰¹ לְקִץ אֵילָנוֹת לְעֵצִים בְּשָׁבִיעֵית קָדָם שְׁהִיָּה בְּהֵן פְּרִי¹⁰². אֲבָל מִשְׁתַּחֲלִיל¹⁰³ לְעֵשׂוֹת פְּרִי - לֹא לְקִץ אוֹתוֹ; שְׁהִירִי מִפְּסִיד¹⁰⁴ הָאֵכָל, וְנֹאמַר: לְכֶם לְאֵכְלָה - וְלֹא לְהַפְסִיד. וְאִם הוֹצִיא¹⁰⁵ פְּרוֹת וְהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂרוֹת - מִתְּרֵי לְקִץ אוֹתוֹ; שְׁהִירִי הוֹצִיא פְּרוֹתָיו, וּבָטַל דִּין שְׁבִיעֵית מִמֶּנּוּ.

101) כן משמע ממה שכתב להלן מן המשנה בשביעית. 102) ומדובר באופן שאינו קוצץ דרך השחתה, אלא כשדמי האילן יקרים, שאם לא כן אסור לקצוץ לעולם אפילו בשאר שנים (ראה בפ"ו מהל' מלכים ה"ח) - פירוש המשנה. 103) כבהלכה הסמוכה. 104) פסחים נב, ב. וראה בפירוש המשנה לשביעית שם מ"י. 105) משנה, שביעית שם.

יח. וּמֵאִמְתִּי¹⁰⁶ אֵין קוֹצְצִין הָאֵילָן בְּשָׁבִיעֵית¹⁰⁷? הַחֲרוֹבִין - מִשְׁשִׁשְׁלָשִׁי¹⁰⁸, וְהַגָּפְנִים - מִשְׁיָּנְרֵעוּ¹⁰⁹, וְהַזֵּיתִים - מִשְׁיָּנְצוּ¹¹⁰, וְשֶׁאֵר כָּל הָאֵילָנוֹת - מִשְׁיוֹצִיאוּ בִּסְרֵי. וְאֵין קוֹצְצִין¹¹¹ אֶת הַכַּפְּפוֹת¹¹² בְּשָׁבִיעֵית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַפְּסִד פְּרִי¹¹³. וְאִם אֵין דְּרַבְּנָן¹¹⁴ לְהַעֲשׂוֹת תְּמָרִים אֲלֵא שְׁיָצִין¹¹⁵ - מִתְּרֵי לְקִץ אוֹתָן כַּפְּפוֹת¹¹⁶.

106) שם. 107) כלומר, מאימתי היא התחלת עשיית פרי. 108) שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. ופירושו "משעה שהענפים נמשכים וגדלים" (פירוש המשנה). 109) "משיעשו להם הגרעינין" (שם). 110) "משעה שיראו בהם הנצנים" (שם). 111) פסחים, שם. 112) "תמרים קטנים שלא בשלו" (רש"י). 113) שהרי סופו לגדול. 114) שם נב, ב. נג, א. מעשה של רבי אילעא. 115) [ר"י קורקוס העתיק "שיצין" (עיי"ש בדבריו). ונזכרו בפסחים שם (וראה ב'שבת הארץ' שם). והם המכבדות ('אוצר הגאונים' פסחים שם, חלק התשובות עמ' 73), כלומר: האשכולות שבהם תלוים התמרים ('ערוך' ערך מכבד). באופן שכל קיומם של האילנות הללו אינו בשביל הכפניות, שיישאר לעולם כמו שהם, אלא בשביל השיצין, כלומר, המכבדות]. 116) שהרי עתה אינם פרי, וגם אין סופם לגדול.

יט. אֵין¹¹⁷ שׁוֹרְפִין תְּבֵן וְקֶשׁ שֶׁל שְׁבִיעֵית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רְאוּי לְמֵאֲכַל בְּהֵמָה¹¹⁸. אֲבָל¹¹⁹ מְסִיקִין בְּגֵפֶת וּבְזַגִּין שֶׁל שְׁבִיעֵית¹²⁰.

117) בשביעית פ"ט מ"ז: מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית, משתדד רביעה שניה (ראה להלן הכ"ג), משמע שקודם לכן אין שורפין אותם (כסף-משנה). 118) ואף אוכלי בהמה חלה עליהם קדושת שביעית כנ"ל ה"ג, וט'. ואף עליהם אמרה תורה: לאכלה, ולא לסחורה. אבל לא גזרו על התבן משום ספחים, שלא חששו לעוברי עבירה אלא באוכלי אדם ולא באוכלי בהמה. ראה למעלה פ"ד ה"ד ובהערות שם, וברדב"ז. 119) תוספתא שם פ"ו הט"ז. 120) שאינם אוכל כלל, והרי הם כעצים, שאין בהם קדושת שביעית.

ה"י. 73) כלומר, שכיר שבע שנים. 74) ראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 75) חיל המלך שהיו גרים בבתי היהודים יחד עם היהודים. 76) וב'ירושלמי' דמאי פ"ג ה"א: כהדא דתני, "הגרים עמכם" לרבות את האכסניא. רבי לעזר אומר, זו אכסניא של גוי. ולכן מאכילין אותם אף שהם גויים. וראה ב'תוספתא כפשוטה'.

יד. אֵין⁷⁷ בֵּית דִּין פּוֹסְקִין לְאִשָּׁה פְּרוֹת שְׁבִיעֵית⁷⁸, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה כְּמִשְׁלָם חוֹב מִפְּרוֹת שְׁבִיעֵית; אֲבָל נִזְוָנָת הִיא⁷⁹ מִשְׁל בַּעֲלָהּ⁸⁰.

77) תוספתא שם הכ"ב. 78) במזונותיה, כשבעלה אינו לפנינו. 79) עצמה. 80) שהרי אין כאן מי שמשלם את החוב, אלא החוב משתלם מעצמו על-ידי-זה שהיא ניוזנת בעצמה.

טו. אֵין אוֹסְפִין⁸¹ פְּרוֹת שְׁבִיעֵית כְּשֶׁהֵן בִּסְרֵי⁸²; שְׁנֹאמַר: תֵּאכְלֵן⁸³ אֶת תְּבוּאָתָה - אֵינָה נֹאכֶלֶת עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה תְּבוּאָה⁸⁴. אֲבָל אוֹכֵל מִהֵן מַעֲט בַּשָּׂדֶה⁸⁵ כְּשֶׁהֵם פְּגִינ⁸⁶, כְּדָרְךָ⁸⁷ שְׁאוּכֵל בְּשֶׁאֵר שְׁנֵי שָׁבִיעֵי. וְלֹא יִכְנִיס לְאֵכָל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עַד שֶׁיִּגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂרוֹת⁸⁸.

81) 'ספרא' שם ה"י. 82) לפני שהגיעו לעונת המעשרות, כדלהלן. 83) שם למדו זאת מן הכתוב: תהיה כל תבואתה לאכול. 84) והיינו, משיגיעו לעונת המעשרות, כדלהלן. וזה הוא דרך אכילתן. 85) "כמו שמנהג בני אדם לאכול פירותיהם, ומנהגם כמו כן לאכול הפרי שלא בישל כל צרכו, ועודנו קשה מעט, על דרך שזודמן להם" (פירוש המשנה). 86) היינו, קודם שהגיעו לעונת המעשרות. 87) כלומר, שאוכל בהן פתו, כדלהלן. 88) שאז הם קרויים "תבואה", וראה למעלה פ"ב מהל' מעשרות ה"ג.

טז. וּמֵאִמְתִּי⁸⁹ יִהְיֶה מִתְּרֵי לְאֵכָל פְּרוֹת הָאֵילָן בַּשָּׂדֶה בְּשָׁבִיעֵית⁹⁰? הַפְּגִין שֶׁל תְּאֲנִים - מִשְׁיָּנְרֵיחוּ⁹¹ אוֹכֵל בְּהֵן פֶּתוֹ בַּשָּׂדֶה. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא בְּהֵן⁹². הַבִּסְרֵי - מִשְׁיוֹצִיאוּ מִיָּם וְאוֹכֵל⁹⁴ בַּשָּׂדֶה. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא בּוֹ. הַזֵּיתִים⁹⁵ - מִשְׁיָּנְכִנְסוּ⁹⁶ סָאָה שֶׁל זֵיתִים רְבִיעֵית⁹⁷ שְׁמֵן פּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל⁹⁸ בַּשָּׂדֶה. הַכְּנִיסוֹ חֲצִי לָג - פּוֹתֵשׁ וְסָךְ⁹⁹ בַּשָּׂדֶה. הַכְּנִיסוֹ שְׁלִישׁ¹⁰⁰ - מִתְּרֵי לְהַכְּנִיס לְבֵיתוֹ, שְׁהִירִי הִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשָׂרוֹת.

89) שביעית פ"ד מ"ז. 90) כלומר, שמאז דרך לאכלם מעט בשאר שני שבוע, כנ"ל. 91) "יביהיקן, וישוב גופם חלק. וכן דרך התאנים הפגים, כשיתחיל להכנס המים בתוכם" (פירוש המשנה). 92) נראה שרבינו מפרש שפיסקא זו במשנה עולה על מה שכתוב למעלה לענין שביעית, ולא על מעשר דלהלן שם. 93) שם מ"ח. 94) שם: אוכל בו פתו. 95) שם, מ"ט. 96) צריך לומר: משיכניסו. 97) הלוג. 98) שעדיין אין השמן ראוי לסוך בו. 99) גופו בשמן. 100) כלומר, שהזיתים עושים אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות כשיגמרו, וזה שליש שלהן ('פ"ב מהל' מעשר ה"ה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותם הרי הם כלחם שנאפה בתנור. ועי' 'כסף משנה'. (139) שביעית פ"ט מ"ז. (140) משמירה רביעה שנייה, צמחו זרעים חדשים לאכילת הבהמות, ותבן וקש מהשנה הקודמת שוב אינם עומדים למאכל בהמה ובטלה קדושתם ('אור שמח'). ובירושלמי' שם אמרו: "מכיון שתסרח מה שבשדה, הותר מה שבבית".

~ יום חמישי כ"ח אלול ~

פְּרָק שְׁשִׁי

1) יבאר שאין עושין סחורה בפירות שביעית. ואם מכר מעט, מה דין הפירות והמעות. ודין אין מוכרין פירות שביעית. פירות חו"ל שנכנסו לארץ ודין חומר בשביעית מבהקדש. ואיך שביעית מתחללת. ודין דמי שביעית אם פורעין מהם את החוב. החמרים העושין בפירות שביעית מלאכה האסורה. הלוקח מהנחתום ככר בפונדיון, ואם אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה.

א. אין עושין סחורה בפירות שביעית². ואם רצה למכור מעט מפירות שביעית - מוכר³. ואותן הדמים הרי הן כפירות שביעית⁴, ולקח בהן מאכל⁵ ויאכל בקדשת שביעית⁶; ואותו הפרי הנמכר הרי הוא בקדשתו פשהיה.

2) שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". "לאכלה ולא לסחורה". (3) שמכירה מועטה אינה נקראת סחורה. ולעניין קניית פירות שביעית מעט הארץ אמרו שאין לוקחים ממנו יותר ממזון שלוש סעודות. ולמדו משם, שגם כאן באיסור סחורה, שיעור המעט שהוא מותר, הוא מזון שלוש סעודות. (4) שנאמר "כי יובל היא קודש תהיה לכם" - מה קודש תופס את דמיו ואסור אף שביעית [ויובל] תופסת את דמיה ואסורה. (5) לאדם. (6) לאכלה ולא לדברים אחרים.

ב. לא יהיה לוקח⁷ ירקות שדה⁸ ומוכר⁹. ולא יצבע מקלפי שביעית¹⁰ בשכר, מפני שזה עושה סחורה בפירות שביעית. לקח ירקות לאכל והותר - מותר למכור המותר¹¹, והדמים שביעית. וכן אם לקט ירקות לעצמו¹² ולקח מהן בנו¹³ או בן בתו ומכר - הרי זה מותר¹⁴, והדמים דמי שביעית.

7) היינו לוקט. (8) כלומר, שגדלו מאליהם בשדה בור, שאין בהם איסור ספיחים. (9) כלומר, לא ילקוט על דעת למכור. (10) הראויים לצביעה, שחלה עליהם קדושת שביעית. (11) שהרי לא לקח על דעת למכור, וניכרים הדברים שלקטם לאכילה, שהרי אכל מהם, ואינו מוכר אלא מה שהותר. (12) לא על דעת למכור. (13) לפני שהתחיל לאכלם, באופן שהוא עצמו אסור למכרם. (14) "שם יקח הבן ממה שאסף אביו ומכרו, אין עליו חובה בזה". שלעולם אין איסור סחורה אלא כשהמלקט עצמו מוכר.

ג. כשמוכרין¹⁵ פירות שביעית - אין מוכרין אותן לא במדה ולא במשקל ולא במנין, פדי שלא יהיה¹⁶

כ. מרחץ¹²¹ שהסקה¹²² בתבן ובקש של שביעית - מותר לרחץ בה¹²³ בשכר¹²⁴. ואם אדם חשוב הוא - אסור; שמה וסיקו בה דברים אחרים¹²⁵ בשבילו פדי שיהיה ריחה נודף, ונמצאו מפסידין פרות שביעית.

(121) שם פ"ח מ"א. (122) בדיעבד, שהרי אין שורפין תבן וקש של שביעית, כנ"ל (כסף-משנה). (123) בדיעבד. שהרי כבר נשרפו התבן והקש (שם), ואין לחשוש שישרפו עוד. (124) אף-על-פי שנראה כסחורה, וכל-שכן שמותר בחינם, ועי' ראב"ד. ולמד כן שמדובר אפילו בשכר, מן הסיפא, שאסרו אדם חשוב, שמה וסיקו וכו', ומסתבר שבחינם לא יעשו כן (ר"י קורקוס). (125) כלומר, אוכלי אדם. אבל מאוכלי בהמה מותר לעשות מלוגמא לאדם (למעלה ה"א), והרי זה הנאתו וביעורו שווה.

כא. הקלפין והגרינין שמתרין בתרומה לזרים¹²⁶ - אין קדשת שביעית חלה עליהם, והרי הן כעצים, אלא אם פן ראויין לצביעה¹²⁷. והקור¹²⁸ - קדשת שביעית חלה עליו.

(126) ראה בפ"א מהל' תרומות ה"י"א. (127) תוספתא שם ה"ז. שכיון שהם ראויים לצביעה, אסור לאבדם בהסקה אף-על-פי שרגילים להסיק בהם. וראה בתוספתא כפשוטה. (128) 'ירושלמי' שם פ"ד סוף ה"ו. והוא ראש הדקל, וכשהוא רך אוכלים אותו (ברכות לו. ופ"ח מהל' ברכות ה").

כב. הצורר¹²⁹ תבלין של שביעית ונותן לתוף התבשיל¹³⁰: אם בטל טעמן - הרי אלו מתרין לכל דבר¹³¹; ואם נשאר בהן טעם - עדין הם בקדשת שביעית.

(129) תוספתא שם, ה"ז. (130) כלומר, צררו בשקיק ונתנו לתוך התבשיל. (131) שהרי הם כעצים.

כג. אין¹³² נותנין תבן וקש של שביעית לא לתוף הפר ולא לתוף הטיט¹³³. ואם נתן¹³⁴ - הרי זה כמבער¹³⁵. תנור¹³⁶ שהסיקהו¹³⁷ בתבן ובקש של שביעית - יוצץ¹³⁸. ומשתרד¹³⁹ רביעה שניה במוצאי שביעית נהנין ושורפין¹⁴⁰ בתבן ובקש של שביעית.

(132) תוספתא שם, פ"ה ה"ח. (133) מפני שהוא ראוי למאכל בהמה, כנ"ל בה"ט. (134) משמע אפילו אם נתן הוא. ובתוספתא שם: "אם נתנהו אחרים", משמע שאם נתן בעצמו לא התירו ('תוספתא כפשוטה'). (135) ובטל על-ידיזה מלהיות מאכל בהמה. ובירושלמי' לא התירו אלא-אם-כן ישן על גבי הכר וגבל בטיט, ורבינו פסק כתוספתא הנ"ל, שלא התנו כן (רדב"ז). (136) תוספתא שם, ה"ט. (137) בדיעבד, שהרי לכתחילה אסור לעשות כן, כנ"ל בה"ט. (138) כלומר, ולא יאפו בו לחם, כיון שהסיקהו באיסור. ונראה שאם עברו ואפו בו לחם, שלא קנסוהו כל כך, ומותר לאכלו. ומטעם זה מותר לרחוץ במרחץ שהוסק באיסור (למעלה ה"כ), שהמים שחממו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ח אלול - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(25) או כדמיהם. (26) לחולין. (27) או דמיהם.
ח. אין שביעית²⁸ מתחללת אלא על דרך מקצה²⁹.
במה דברים אמורים? בפרי ראשון; אבל בפרי
שני³⁰ - מתחלל בין דרך מקח בין דרך חלול.

(28) כלומר, פירות שביעית עצמם. (29) למדו כן ממה
שהסמיכה התורה פרשת שביעית ויובל לפסוק "וכי תמכרו
ממכר" להורות כי אינם מתחללים אלא דרך מכר.
(30) בדמי שביעית.

ט. וכשמחללין פרי הנלקח שנית³¹ - אין מחללין
אותו על בהמה חיה ועוף חיים, שמא נגיחם³²
ויגדל מהם עדרים³³. ואין צריך לומר שביעית
עצמה³⁴. אבל מחללין אותן הפירות על השחוטים³⁵.

(31) כלומר, פרי שני. (32) ולא יבערם בשעת הביעור.
(33) בהלכות מעשר שני שם כתב רבינו, שאם חילל לא קנה
מעשר. ופשוט שהוא הדין כאן לענין שביעית. ונראה
שחכמים הפקיעו הקדושה מכח "הפקר בית דין הפקר".
(34) [כלומר: אם אמרו בפרי שני, שאין מחללים אותו על
בהמה חיה, ואף בדיעבד אינו מחולל, והקדושה נשארה על
הפרי השני, ונמצא שחכמים עשו כאן שתי פעולות: הפקיעו
הקדושה מהבהמה, והטילו הקדושה על הפרי, שהרי מן
הדין יצא הפרי ונכנסה הבהמה - מכל שכן בפרי ראשון,
שאינו יוצא לעולם מקדושתו, שוודאי לא נתפסה שום
קדושה על הבהמה החיה, שהרי אין כאן צורך אלא בפעולה
אחת, והיא: הפקעת הקדושה מהבהמה]. (35) כיוון שלא
שייך כאן החשש הנ"ל.

י. דמי שביעית - אין פורעין מהם את החוב³⁶, ואין
עושין בהן שושבינות, ואין משלמין מהן
תגמולין³⁷, ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית
הקנסת³⁸; אבל משלחין מהן דברים של גמילות
חסדים. וצריך להודיע³⁹. וכן אין לוקחין מהם
עבדים ונקרעו ובהמה טמאה⁴⁰. ואם לקח - יאכל
כנגדן, כדרך שעושה במעשר שני. ואין מביאין
מהן קני זבים⁴¹ וזבות ויולדות וחסאות ואשמות.
ואם הביא - יאכל כנגדן⁴². ואין סכים פלים ועורות
בשמן של שביעית⁴³. ואם סף - יאכל כנגדן.

(36) שהרי הוא כעושה בהם סחורה. (37) כלומר,
תשלום ותגמול עבור טובה שעשה לו חברו. (38) אין
נותנים את דמי השביעית עבור מה שהתחייב לעניים בבית
הכנסת, כיוון שזה כפורע חובו בדמי שביעית, שהרי מן
הסתם התחייב לשלם מעות חולין. (39) למקבל המתנה,
כדי שינהג בפירות קדושת שביעית. ועוד, כדי שלא יחזיק
לו טובה ביותר עבור זה. (40) שאין לוקחים בדמי שביעית
אלא דבר מאכל. (41) "הם שתי תורים או שני בני יונה
שחייבים בהם אלו מחוסרי כפרה". (42) "שיוציא מממונו
מה שהוא שווה הדבר ההוא ויקנה בו פירות, בלבד פירות
שביעית ויאכלם בקדושת שביעית". (43) שלא ניתנה
שביעית אלא לסיכת האדם בלבד.

פסוחר פרות שביעית. אלא מוכר המעט שמוכר
אכסרה¹⁷, להודיע שהוא הפקר¹⁸ ולוקח הדמים
לקנות בהן אכל אחר.

(15) באופן המותר, המבואר למעלה בהלכות א-ב.
(16) כלומר, שלא ייראה. (17) כלומר, לפי האומד.
(18) כלומר, זכה בו מן ההפקר ואינו כסוחר בהם אלא זכה
בהם לאכלם, ועתה רוצה למכרם ולקנות בדמיהם מאכל
אחר.

ד. ואוגד¹⁹ דברים שדרךן להאגד לבית למפר בשוק
אכסרה, כדרך שאוגדין להביא לבית²⁰, לא כדרך
שאוגדין לשוק²¹, כדי שלא יהיה כמוכר בצמצום²².
ודברים שאין דרךן להאגד אלא לשוק - לא יאגד
אותן.

(19) כבית הלל שאמרו: "את שדרכו לאגוד בבית אוגדין
אותו בשוק. ומפרש רבינו שלא הותר אלא כדרך האגד
שבבית. והראב"ד מתיר גם כדרך שאוגד לשוק, כיוון
שדרכו לאגוד גם לבית. (20) שאין מדקדקים בו.
(21) שמדקדקים בו. (22) כלומר, אם אוגדו כאגד שבשוק,
ברקדוק, הרי זה נראה כעומד למכור בצמצום ולא אכסרה.

ה. פרות חוצה לארץ שנוכנסו לארץ - לא יהיו
נמכרים במדה או במשקל או במנין, אלא פירות
הארץ אכסרה²³. ואם היו נכרין שהם מחוצה לארץ
- מתר.

(23) שהרואה אינו מבחין שהפירות הם מחוץ לארץ, ואומר
שהלה סוחר בפירות שביעית.

ו. המר בשביעית מבהקדש: שהפודה את ההקדש
- יצא הקדש לחלין ויתפשו הדמים תחתיו;
והשביעית אינה פן, אלא המוכר פרות שביעית -
יתפשו הדמים ויעשו פירות שביעית, והפירות עצמן
לא נתחללו ונעשו פירות שאר שנים²⁴. שנאמר בה:
תהיה - בהיתיה תהא לעולם; ולפי שנקראת קדש
- תופשת דמיה. נמצאת אומר: האחרון נתפש
בשביעית, והפרי עצמו הוא כמו שהיה.

(24) כלומר, לא נעשו חולין כפירות של שאר השנים.

ז. פיצד? לקח פירות שביעית או בדמיהן פשר -
נעשה הפשר כאותן הפירות²⁵, ואוכלו פירות
שביעית, וצריך לבער אותן בשעת בעור השביעית.
לקח באתו פשר או בדמיו דגים - יצא הפשר²⁶
ונתפשו הדגים. לקח בדגים או בדמיהן שמן - יצאו
דגים²⁷ ונתפש שמן. לקח בשמן או בדמיו דבש -
יצא שמן ונתפש דבש. וצריך לבער הפירות
הראשונות עם הדבש האחרון, כדרך שמבערין
פרות שביעית. ואין עושין משניהם מלוגמא ולא
מפסידין אותן, פשאר פרות שביעית.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עמו טובה שנתן לו, או שיכניסו לגנתו לאכל כמי שעשה לו טובה. ומי שנתנו לו פרות שביעית במתנה או שנפלו לו בירשה⁶⁵ - הרי זה אוכלם כדרך שאוכל פרות שאוסף אותן הוא בעצמו מן השדה⁶⁶.

63) ומותר לעשות כן אף על פי שיכיר לו טובה עבור הפירות שנתן לו, שאין זו נקראת סחורה בפירות שביעית. 64) השמיענו בזה להוציא מדברי ר' יהודה אליבא דבית הלל שאין אוכלין אלא בטובה, שלא יתרגל להיכנס לשדה חבירו שלא מדעתו - השמיענו שאין לחשוש לכך. 65) והרואה חושב שנתנו לו במתנה. 66) במשנה שם: "רבי אליעזר אומר יינתנו לאוכליהן", וכתב רבינו בפרוש המשנה שם, שר' אליעזר סובר כבית שמאי שאין אוכלים פירות שביעית בטובה, ולפיכך אמר: "יינתנו לאוכליהן", ש"לא יתייחד לבדו באכילתן מפני שיהיה אוכל בטובה" (כלומר, יחזיק טובה למי שנתנם לו), וגם חכמים החולקים עליו אמרו לו לפי שיטתו, אבל לפי מה שאנו פוסקים כבית הלל שאוכלים פירות שביעית בטובה, אוכלם כדרך שאוכל פירות שאוסף אותם הוא בעצמו מן השדה.

פרק שביעי

1) יבאר שפירות שביעית אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי, בשדה. אילן שעושה פירות ב' פעמים בשנה. ואם מבערין הדמים. ג' ארצות לביעור וששלתן חשובות כאחת לקצת פירות. המוליך פירות ממקום שכלו למקום שלא כלו. אי זהו שעת הביעור לעלין. עד מתי יהיה אדם מלקט עשבים לחים בשביעית. הקטף אין לו שביעית, והכובש ורד שביעית בשמן ששית.

א. פרות² שביעית - אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין³ מצוי בשדה. שנאמר: ולבמהמתך ולחיה אשר בארץ תהיה כל תבואתה לאכל; כל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן השדה - אתה אוכל⁴ ממה ששבפית; כלה לחיה מן השדה - חייב לבער אותו המין מן הפית. וזהו בעור⁵ של פרות שביעית.

2) ספרא פרשת בהר (פרק א הלכה ח). וראה בפסחים נב: 3) ראה להלן הלכה ד. 4) בבבלי (פסחים נב: תענית ו: ונדה נא:) אמרו "האכל לבהמתך", הרי שהמדובר באוכלי בהמה, שהרי אוכלי אדם אין מאכילים אותם לבהמה (למעלה פ"ה הלכה ה). וראה במעשה רוקת. אבל בספרא (שם) אמרו: "ולבמהמתך ולחיה, מה תלמוד לומר, ומה אם חיה שאינה ברשותך, הרי היא אוכלת, בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל. ומה אם חיה שאינה ברשותך, הרי היא אוכלת, בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל, אילו כן הייתי אומר יכנסו לבהמה ותהא אוכלת לעולם, (ו)מה אני מקיים ביעור פירות שביעית, בפירות אדם, אבל בהמה תהיה אוכלת לעולם, וכשהוא אומר ולבמהמתך ולחיה, מקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת בשדה, בהמה אוכלת בבית. כלה לחיה שבשדה, כלה לבהמתך שבבית" (סוף הברייתא גם בירושלמי שביעית פ"ט הלכה

יא. אין נותנין מהן⁴⁴ לא לפלן⁴⁵ ולא לספר ולא לספן ולא לשאר האמנין⁴⁶; אבל נותן הוא למי שדולה מים מן הבור להשקותו מים. ומתן לתן מפירות שביעית או מדימיהן לאמנין מתנת חנם⁴⁷.

44) מדמי שביעית. 45) "בעל המרחץ". 46) שאין קונים בהם אלא דבר מאכל. 47) שהרי זה כגמילות חסד. וצריך להודיעם שהדמים של שביעית. ואף על פי שהאומנין יכירו לו טובה עבור כך, הרי אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה.

יב. האומר לפועל: הא לך אסר זה ולקט לי ירק⁴⁸ היום - שקרו מתן, ואינו כדמי שביעית⁴⁹, אלא מוציאו בכל מה שירצה⁵⁰. ולא קנסו הפועל להיות שקרו כדמי שביעית⁵¹. ואם אמר לו: לקט לי ביום ירק - הרי זה כדמי שביעית⁵², ואינו מוציאו אלא באכילה ושתיה כפירות שביעית.

48) ירק של שביעית, ובאופן שאינו אסור מטעם ספיחין. 49) שהאיסור אינו אלא "שכר רגלו", כלומר, שכר טרחתו ללקט את הירק. 50) ולא רק באכילה ושתיה, לפי שאין בו קדושת שביעית. 51) כדרך שקנסו בחמרים כבהלכה הסמוכה. 52) באיסור. 53) "שהרי זה כאומר לו תן לי בדינך זה ירק, והרי זה כמוכר פירות שביעית".

יג. החמרים העושים בפירות שביעית מלאכת שביעית האסורה, כגון שהביאו יותר מדאי⁵⁴ - הרי שקרן כדמי שביעית⁵⁵. ודבר זה קנס להם. ומפני מה קנסו בשכר החמרים ולא קנסו בשכר הפועל? מפני ששקרו מעט לא קנסו בו, משום כדי חייו⁵⁶.

54) כלומר, יותר מחמשה כדי שמן וחמשה עשר כדי יין. 55) כלומר, אפילו אמר להם: הא לכם סך פלוני ולקטו לי ירק היום, שבאופן שכזה אצל פועל אין שכרו כדמי שביעית. 56) כלומר, ששכרו של הפועל אינו אלא כדי חייו, אבל שכרם של החמרים גדול ביותר.

יד. הלוקח מן הנחתום כפר בפונדיון, ואמר לו בשעת לקיחה: פשאלקט ירקות שדה⁵⁷ אביא לך ביום - הרי זה מתן, ואותו הפקר הרי הוא כפירות שביעית⁵⁸. ואם לקח ממנו סתם⁶⁰ - לא ישלם לו מדימי שביעית⁶¹, שאין פורעין חוב מהן⁶².

57) של שביעית. וכאן כתב "ירקות", שאפילו בפירות שביעית עצמם, מותר. 58) בכיכר. 59) שהרי הוא חליפי שביעית. והר"ש שם פירש על פי הירושלמי, ששניהם נותנים זה לזה מתנות חינם. 60) מבלי לומר לו בשעת לקיחה "אביא לך בור", כנ"ל. 61) וכל שכן מפירות שביעית עצמן. 62) שכיוון שלקח סתם, נתחייב לו מעות, וכשנותן לו דמי שביעית, נמצא פורע חובו בהן.

טו. אוכלין פרות שביעית בטובה⁶³ ושלא בטובה⁶⁴. בטובה פיצד? שיתן לו פרות שביעית כמו שעשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאחר חלוקה, עד שיכלו לחיה מן השדה, ואחר כך מקיים מצות ביעור, דהיינו, שריפה או איבוד אחר (תוספתא כפשוטה), וראה בכסף-משנה.

ד. ה'י'ו¹⁴ לו צמוקין של שביעית, וכלו הענבים מן השדה מן הגנות והפרדסים שהן הפקר¹⁵, אף על פי שעדין יש ענבים בגפנים שפתוף החצרות - אינו אוכל מן הצמוקין מפני ענבים אלו שבחצר, לפי שאינן מצויין לחיה¹⁶. אכל אם יש ענבים קשים¹⁷ ביותר, שאינן נגמרין אלא בסוף השנה - הרי זה אוכל מן הצמוקין בשבילן. וכן כל פיוצא פזה¹⁸.

14 שם משנה ד: "אוכלים על המופקר ולא על השמור". וכחכמים ולא כרבי יוסי. 15 ויכולה חיה לאכול מהן. 16 וכיון שכלה לחיה מן השדה, חייב לכלות מן הבית, כנ"ל. 17 משנה שם: "אוכלין על הטפיחין". ובפירוש המשנה: "קבוץ טפיח, והם הגרגרים הקשים ממיני התבואה והקטניות וכו' וישארו בארץ ימים רבים לרוב יבישותם וחזקתם". וכן הוא בפסחים נג. "תנו רבנן, אוכלין בענבים עד שיכלו דליות של אוכל, אם יש מאוחרות מהן (כלומר, ענבים קשים כדלהלן), אוכלין עליהן". 18 שהרי טפיחין הוא שם כולל לכל הדברים הקשים, כנ"ל.

ה. אילן¹⁹ שעושה פרות שתי פעמים בשנה²⁰, והיו לו מפרותיו הראשונות - הרי זה אוכל מהן כל זמן שפרות שניות מצויות בשדה; שהרי מאותו המין בשדה. אבל פרות הסתו - אין אוכלים²¹ בשבילן, מפני שדומין לפרות של שנה אחרת.

19 שם. 20 שם: "אוכלין וכו', ועל הדופרא". והיא מילה מורכבת: דו פרי" (פירוש המשנה שם). 21 שם, כחכמים ולא כרבי יהודה.

ו. הכובש²² שלשה כבשים²³ בקבית אחת - כל שפלה מינו מן השדה יבער מינו מן הקבית²⁴. ואם התחיל²⁵ בה - הרי הפל כמבער²⁶. וכשם²⁷ שפמבער אכלי אדם, כך מבער אכלי בהמה מן הבית, ואינו מאכלין לבהמה אם פלה אותו המין מן השדה.

22 שם משנה ה, כרבן גמליאל ולא כרבי אליעזר ורבי יהושע. שהרי אמרו במשנה שם על דברי רבן גמליאל: "והלכה כדבריו". וכן הוא בספרא שם פ"ג הלכה ה, ובפסחים נב. וראה פירוש המשנה שם, ובמבוא להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז. 23 שזמני ביעורם שונים. 24 אבל את שני הכבשים האחרים, אינו חייב לבער. ואף-על-פי שהמין הזה שכלה מן השדה, נתן טעם ביתר המינים - כיון שנתן בהם טעם לפני זמן הביעור, הרי הטעם כמבער, ואינו אוסר (רמב"ם לויקרא כה, יב) וראה בתוספות פסחים שם ד"ה הכובש, ולהלן הלכות כא-כב. 25 ירושלמי שם. 26 [כלומר, הרי כל התערובות כאילו כלה מינה מן השדה, ואסורה, והמדובר כאן כששלשת הכבשים שווים כולם בגדלם ובמדתם, ויש כאן "חד בתרי",

ב), הרי שפשוטו של מקרא באדם ובאוכלי אדם, ונראה שלמדו כן מהמשך הפסוקים שם: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול", ודרשו כן: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו' ולחיה אשר בארצך", אם החיה אוכלת בשדה, אתה אוכל בבית. ואם לאו, אינך אוכל (ומכאן שאף-על-פי שאין מאכילים אוכלי אדם לבהמה - אם הלכה מאליה, אין חייבים להחזירה (למעלה פ"ה שם), לפי שפשטות הכתוב היא באוכלי אדם, ואף-על-פי-כן החיה אוכלת, ורק מיתור המלה "ולבהמתך", דרשו איסור גם לבהמה, כלומר, לאוכלי בהמה. ולכן כתב רבינו להלן (הלכה ו): "וכשם שמבער אוכלי אדם, כך מבער אוכלי בהמה", לפי שעיקר הכתוב באוכלי אדם, כנ"ל]. 5 הנזכר בשביעית פ"ט משנה ב, ועיין שם בפירושו המשנה.

ב. פיצד? הרי שהיו לו גרוגרות⁶ שביעית בתוף ביתו - אוכל מהן כל זמן שהתאנים פאילנות בשדה; כלו התאנים מן השדה⁷ - אסור לאכל מאותן שבבית, אלא מבער אותן⁸.

6 תאנים מיובשות. 7 ראה להלן הלכה יא, שזמנם בחנוכה. 8 כבהלכה הסמוכה.

ג. ה'י'ו⁹ לו פרות מרביץ¹⁰ - מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד¹¹. ואסור לאכל אחר הבעור בין לעניים בין לעשירים¹². ואם לא מצא אוכלין בשעת הבעור - שורף באש¹³ או משליף לים המלח ומאבדן לכל דבר שמאבד.

9 שביעית שם משנה ח. 10 שאינו יכול לאכלם בעצמו. והמדובר ביום האחרון שלפני זמן הביעור, ראה להלן. 11 שהרי המדובר ביום האחרון, שאין סיפק בידם לאכול יותר משלש סעודות. 12 במשנה שם: "ועניים אוכלין אחר הביעור, אבל לא עשירים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אחד עניים ואחד עשירים, אוכלין אחר הביעור". ולפני רבינו היתה הגירסא בדברי רבי יוסי, שהלכה כמותו, "אין אוכלין אחר הביעור". וכן נראה מפירוש המשנה שם פ"ה משנה ג. וכן גרס גם היראים (סימן קפו). וראה בפירוש הרמב"ם על התורה ויקרא כה, ז. 13 שמה שהתירו לחלק פירות שביעית לכל אחד, כנ"ל, זה אינו אלא קודם שכלה לחיה מן השדה, אבל כשכלה מן השדה, שורף את הפירות או מאבדן, ולפי-זו ביעור פירושו כמשמעו, לבער מן העולם. וכן דעת הראב"ד, וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ח. אבל יתר הראשונים חולקים ומפרשים שביעור היינו הפקר לכל מי שירצה. ובתוספתא שם פ"ח הלכה ב: "מי שיש לו פירות לחלק וכו', מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו, ומוציא ומניח על ביתו ואומר: אחינו בית ישראל, כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול, חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו". ולדעת יתר הראשונים פירושו, שיאכל אפילו בעצמו את הפירות לאחר הפקר, עד שיכלו הפירות. אבל לדעת רבינו פירושו, שאוכל מן הפירות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם משני חלקי הארץ כבר כלה המין מן השדה. וראה בפירוש המשנה. (43) שגדלו בגליל, כנ"ל.

יא. וְשֵׁשׁ⁴⁴ אֲרָצוֹת אֵלוֹ - כָּלֶן חֲשׂוֹבוֹת פְּאָרְץ אַחַת⁴⁵ לְחֻרְבִּין וְלִזְיָתִים וְלִתְמָרִים. וְאוֹכְלִין⁴⁶ בְּתְמָרִים עַד שְׂיִכְלָה הָאֲחָרוֹן שְׂבֻעֵר⁴⁷. וְאִימְתִי הוּא פְּלָה? עַד הַפּוֹרִים⁴⁸. וְאוֹכְלִין בְּזִיתִים עַד הַעֲצָרֹת⁴⁹, וּבְעֵנָבִים⁵⁰ - עַד הַפֶּסַח שֶׁל מוֹצָאֵי שְׂבִיעִית⁵¹, וּבְגִרְוֹגְרוֹת - עַד הַחֲנֻכָּה⁵².

(44) במשנה שם: "וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים", ובירושלמי שם "תני אף לחרובין". (45) שאוכלין בגליל אף-על-פי שכלה בגליל, כל זמן שלא כלה באחת משתי הארצות הנ"ל. שאף-על-פי שאין חיה שבארץ אחת יוצאה לאכול פירות שבארץ אחרת - ידוע היה כי לפירות אלו הן יוצאות למדינה אחרת (תפארת ישראל). (46) ברייתא בפסחים נג. (47) היא קרובה ליריחו עיר התמרים, ומצויים בה תמרים אף-על-פי שכלו ממקום אחר. (48) שם, בשם ר' יוחנן, וכפירוש ר"ח ולא כרש"י. (49) חג השבועות. (50) ענבים לא נזכרו לא במשנה ולא בירושלמי בקשר למה שאמרו ששלוש ארצות אלו כולן חשובות כאחת וכן לא נזכרו גרוגרות. ויתכן כי הזמנים ההם הם הזמנים המאוחרים בפירות האלה (ר"ש שם). (51) זה מכוון לכל הזמנים שנכתבו למעלה: פורים, עצרת ופסח. (52) של מוצאי שביעית, כנ"ל.

יב. הַמוֹלִיף⁵³ פְּרוֹת שְׂבִיעִית מִמְּקוֹם שֶׁכְּלוּ לְמִקוֹם שֶׁלֹּא כָלוּ, אוּ מִמְּקוֹם שֶׁלֹּא כָלוּ לְמִקוֹם שֶׁכְּלוּ - חֵיב לְבַעַר⁵⁴, לְפִי שְׁנוֹתֵינִן עָלָיו חֲמָרֵי מְקוֹם שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם⁵⁵ וְחֲמָרֵי מְקוֹם שֶׁהָלַף לָשֶׁם⁵⁶. וּפְרוֹת⁵⁷ הָאָרֶץ שֶׁיֵּצְאוּ לְחוּצָה לְאָרֶץ - מִתְבַּעְרִים בְּמִקוֹמָן, וְלֹא יַעֲבִירִם מִמְּקוֹם לְמִקוֹם.

(53) משנה שם נ: (54) שם, כתנא-קמא ולא כרבי יהודה. (55) אף-על-פי שאין דעתו לחזור. (56) שלא ישנה מפני המחלוקת, אבל אם דעתו לחזור למקומו, נוהג כאנשי מקומו בין להקל ובין להחמיר, והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו, מפני המחלוקת (פ"ח מהלכות יום-טוב הלכה כ). (57) בברייתא שם נב: כתנא-קמא ולא כרבי שמעון בן אלעזר, שהרי אמרו שם: אמר ליה רב הונא בריה דרב איקא, הכי אמר רב אבהו, אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר רב ספרא, נקוט הא כללא דרב הונא בידך, דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבה דפומבדיתא.

יג. כָּלֶל⁵⁸ גְּדוֹל אָמְרוּ בְּשְׂבִיעִית: כֹּל שֶׁהוּא מֵאֲכָל אֶדָם אוּ מֵאֲכָל בְּהֵמָה אוּ מִמִּין הַצּוֹבְעִין, אִם אֵינֹו מִתְקַיֵּם בְּאָרֶץ - יֵשׁ לוֹ וְלִדְמֵיו שְׂבִיעִית, וְחֵיב בְּבַעַר הוּא וְדָמָיו. כְּגוֹן עֲלֵי הַלּוֹף הַשּׁוֹטֵה וְעֲלֵי הַדְּגָדָה⁵⁹ וְהַעֲלָשִׁין מֵאֲכָל אֶדָם, וּכְגוֹן הַחוֹחִים וְהַדְּרִירִין מֵאֲכָל הַבְּהֵמָה, וּכְגוֹן אֶסְטָס וְקוֹצָה מִמִּין הַצּוֹבְעִין. וְאִם הָיָה מִתְקַיֵּם⁶⁰ בְּאָרֶץ, כְּגוֹן הַפּוֹאָה וְהַרְכָּסָה מִמִּין הַצּוֹבְעִין, אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ לוֹ שְׂבִיעִית וְלִדְמָיו

כלומר, שנים של היתר, נגד אחד של איסור. ולדעת רבינו "בטעמו ולא ממשו" אין איסור מן התורה (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה א), והרי זה כמי שאינו, ואינו מתחייב בביעור. אבל אם התחיל לאכול מן ההיתר, אם כן מעתה אין כאן "חד בתרי", ואינו בטל מן התורה (ראה שם הלכה ד, שדקדק רבינו לכתוב "אם היה חלב האליה כשנים בחלב הכליות, הרי הכל מותר מן התורה", ועיין בפמ"ג בשער התערובת חלק א ד"ה והנה יבש ביבש, וראה למעלה פי"ד מהלכות תרומות הלכה ז ובמה שכתבנו שם), והרי הוא כנמצא בעין, וחייב לבערו. וראה ברב"ז ובמראה הפנים שם. ועיין עוד להלן הלכות כא-כב. (27) ספרא שם, פ"א הלכה ח. וראה למעלה הלכה א.

ז. וּכְשֶׁם²⁸ שְׂמִבְעָרִין אֶת הַפְּרוֹת, כִּף מִבְעָרִין אֶת הַדְּמָיִם²⁹. פִּיצֵד? הֲרֵי שְׂמֵכֵר רְמוּנִים שֶׁל שְׂבִיעִית וְהֲרֵי הוּא אוֹכֵל בְּדַמֵּיהֶן³⁰, וְכָלוּ הַרְמוּנִים מִן הָאֵילָנוֹת שְׂבֻשְׁדָה וְנִשְׁאָר אֶצְלוֹ מִן הַדְּמָיִם שְׂמֵכֵר כִּהֵן³¹ - חֵיב לְבַעַר.

(28) שם בפ"ז משנה א: "כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וכו', יש לו שביעית ולדמיו שביעית, יש לו ביעור ולדמיו ביעור" (כסף-משנה). (29) שהרי נתפשו בקדושת שביעית, ונעשו כפירות עצמן (למעלה פ"ו הלכה ו). (30) שקונה בהם מאכלים. (31) כלומר, שמכר תמורתם רימוני שביעית.

ח. פִּיצֵד עוֹשֶׂה? קוֹנֵה³² כִּהֵן מֵאֲכָלוֹת וּמְחַלְקֵן מְזוֹן שֶׁלֹּשׁ סַעֲדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד³³; אוּ יִשְׁלִיכֶם³⁴ לְיָם הַמֵּלַח, אִם לֹא מִצָּא אוֹכְלִין.

(32) ואינו נותן הדמים עצמם, שמה לא יקנו בהם מאכלים, ונמצא שלא ביער אותם (רדב"ז). (33) כנ"ל בהלכה ג. (34) שם.

ט. וְשֵׁשׁ³⁵ אֲרָצוֹת לְבַעַר: אָרֶץ יְהוּדָה פְּלָה³⁶, הָהָר וְהַשְּׂפֵלָה וְהַעֲמֵק - אָרֶץ אַחַת. עֶבֶר הַיַּרְדֵּן³⁷ כָּלוּ, שְׂפֵלַת לֹד וְהָר שְׂפֵלַת לֹד וּמִבֵּית חוּרוֹן עַד הַיָּם³⁸ - אָרֶץ אַחַת. וְהַגְּלִיל כָּלוּ, הַעֲלִיִּין וְהַתְּחִתּוֹן וְתַחֲוֹם טְבָרְיָא - אָרֶץ אַחַת. וְאוֹכְלִין בְּכָל אַחַת וְאַחַת³⁹ מִשְׁלֹשֶׁתָן עַד שְׂיִכְלָה הָאֲחָרוֹן שְׂבֻעָה⁴⁰.

(35) שם פ"ט משנה ב. (36) כלומר, על שלשת חלקיה: ההר והשפלה והעמק. (37) כלומר, המערבי. והוא מרכז הארץ, בין הגליל ויהודה (תוספות רע"א בשם כפתור ופרח). (38) צ"ל עד הים (שבת הארץ). וכן הוא במשנה. (39) שם משנה ג, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון. (40) כלומר, עד שיכלה המין מן השדה של החלק האחרון משלשת חלקי כל ארץ וארץ, וראה בפירוש המשנה.

י. פִּיצֵד? הֵיוּ לוֹ פְּרוֹת בְּאָרֶץ יְהוּדָה - אוֹכֵל מִהֵן כֹּל זְמַן שֵׁישׁ מְאוֹתוֹ הַמִּין בְּכָל אָרֶץ יְהוּדָה⁴¹ פְּלָה⁴². וְכֵן אִם הֵיוּ לוֹ פְּרוֹת גְּלִיל⁴³, וְכֵן בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן.

(41) שגדלו בארץ יהודה, ראה להלן הלכה יב. (42) אפילו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במלאכת שלמה. (78) "פסתאק וקבוצו (כלומר, לשון רבים שלו) בטנים" (פירוש המשנה). (79) "מין ממיני הקוצים (ראה למעלה הלכה יג) שצומחין בו גרגרים שחורים קשים כמו אפונים, ונאכלים" (שם). (80) שהם ראויים לאוכל אדם (רדב"ז). (81) ולדמיהם. (82) שהם מתקיימים באילנות ואינם נושרים. (83) שם: מפני שנושרין מאביהן. ובפירוש המשנה: נופלין מהענפים שהם מיוחדים אליהם כיחס אב לבן.

טז. איזו היא שעת בעור העלין? בעת שיבולו⁸⁴ ונושרין מאילנותיהן⁸⁵. עלי זיתים⁸⁶ ועלי קנים ועלי חרובין - אין להם בעור, לפי שאינן נובלות וכלות.

(84) וזהו "כלה לחיה מן השדה" שלהם. (85) ראה בפ"ז משנה ה, ובפירוש המשנה שם. (86) תוספתא שם פ"ה הלכה יב. ובפרק ט שם משנה ו' "עלי קנים ועלי גפנים עד שישרו מאביהן". הרי שיש ביעור לעלי קנים. אולם בירושלמי שם אמרו: "ר' אבין בשם ר' יוחנן, לית כאן עלי קנים אלא עלי גפנים".

יז. ועד מתי יהיה אדם רשאי ללקט⁸⁸ עשבים לחין בשביעית? עד שייבש המתוק⁸⁹. ויגבב עשבים יבשים - עד שתדר רביעה שניה במוצאי שביעית⁹⁰.

(87) משנה שם. (88) "אוסף העשבים הלחים נקרא מלקט, ואוסף היבשים נקרא מגבב" (פירוש המשנה). (89) פרי מר, הנקרא מתוק בלשון סגי נהור, וראה למעלה בפ"ב הערה יג. (90) ראה למעלה בהלכה יא.

יח. ועד מתי יהיו העניים מתרין להפגם בפרדסות במוצאי שביעית לאסוף פרות שביעית?⁹² עד שתדר רביעה שניה⁹³.

(91) שם משנה ז. (92) ואף-על-פי-כן נקטו לשון "עניים", לפי שפירות שביעית כולם עניים אצלם (רדב"ז). (93) שאז כלים הפירות, וזהו שעת ביעורם, וראה בר"ש. וראה למעלה פ"א מהלכות מתנות עניים הלכה יא.

יט. הורדר⁹⁴ והכפר⁹⁵ והלטם - יש להן ולדמיהן שביעית⁹⁶. הקטף⁹⁷, והוא שרף⁹⁸ היוצא מהאילנות מן העלים ומהעקרים⁹⁹ - אין לו שביעית¹⁰⁰. והיוצא מן הפגים - יש לו ולדמיו שביעית.

(94) שם פ"ז משנה ו. (95) הוא אשכול הכופר הנזכר בשיר-השירים א, יד. ויש אומרים שהוא גרופלי, כלומר, נעגאלאך (פירוש המשנה). (96) כיון שהם פירות. ומשנתנו הובאה בנדה ח. ונוסף שם: "יש להן ביעור ולדמיהן ביעור". (97) שם. (98) כלומר, שם האילן: קטף. והשרף היוצא ממנו הוא הצרי הנזכר בברייתא בכריתות ו. (וראה בפ"ב מהלכות כלי המקדש הלכה ד). ואף השרף נקרא קטף על שם האילן. וראה בנדה שם, ובתוספות שם ד"ה קטף. (99) הגזע והענפים. (100) קדושת שביעית. וכן אמרו בנדה שם: "עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר (הסובר בערלה פ"א משנה ז, המעמיד בשרף ערלה אסור), אלא

שביעית - אין להם בעור ולא לדמיהם, שרף מתקיים בארץ⁶¹, אלא נהנין וצובעין בו עד ראש השנה⁶².

(58) שביעית פ"ז משנה א. (59) היא "נענע", "מינטא" בלע"ז. (60) שם משנה ב. וראה בהלכה הסמוכה. (61) ולא נחתייב לבער אלא דבר הכלה לחיה מן השדה. (62) צריך לומר: "אחר ראש השנה", כחכמים ולא כרבי מאיר (חזון-איש).

יד. וכל⁶³ שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואינו ממין הצובעים, הואיל ואינו לעצים⁶⁴ - יש לו ולדמיו שביעית, אבל אין להם בעור⁶⁵, אף על פי שאינו מתקיים בארץ⁶⁶, אלא נהנין בו או בדמיו עד ראש השנה⁶⁷. כגון עקרי הלוח השוטה ועקר הדינדה והעקרובין⁶⁸.

(63) שם: "כל שאינו מאכל אדם, ומאכל בהמה, וממין הצובעין, ומתקיים בארץ וכו' אין לו ביעור ואין לדמיו ביעור". ומפרש רבינו, שמה שאמרו "ומתקיים בארץ", זה לא עולה על אלה שאינם מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין, שכל אלה אין להם ביעור אפילו אם אינו מתקיים בארץ, אלא זה עולה על מין הצובעין הפואה והרכפא, ראה הלכה הקודמת. (64) שלא חשב עליהם לעצים, ועצים אין בהם קדושת שביעית, כנ"ל בפ"ה הלכה כא. (65) שהרי נאמר: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך", ולא נצטוינו לבער אלא את הראוי לבהמה. (66) וכל זה לענין ביעור, אבל קדושת שביעית חלה עליו, כנ"ל. (67) גם כאן צריך לומר: "אחר ראש השנה", כנ"ל. (68) מין עשב. ובמשנה שם נזכרים גם "והחלביצין והבוכריה", ולא הזכירם כאן, לפי שאינם ידועים (ראה בפירוש המשנה שם).

טו. קלפי⁶⁹ רמון והניץ⁷⁰ שלו, קלפי אגוזים⁷¹ והגרענין⁷² - יש להם שביעית ולדמיהם שביעית⁷³, אבל אין להם בעור⁷⁴ ולא לדמיהם. וללבי זרדים⁷⁵ והחרובים - יש להם ולדמיהם שביעית⁷⁶ ובעור⁷⁷. וללבי האלה והבטנה⁷⁸ והאטדין⁷⁹ - יש להן ולדמיהן שביעית⁸⁰, אבל אין להם⁸¹ בעור⁸²; אבל לעלים שלהן יש בעור⁸³.

(69) שם, משנה ג. (70) הפרת. (71) היינו הקליפה הירוקה שראויה לצביעה, אבל הקליפה הקשה, הרי היא כעצים (רדב"ז). (72) של שאר פירות, ולא של אגוזים שהרי אין להם גרעינים (כסף-משנה). (73) כיון שהם ראויים לצביעה. וראה למעלה בפ"ה הלכה כא. (74) אין זה מפורש במשנה שם. וכנראה שלמד כן מן הירושלמי שם. והטעם בזה שכל אלה מתקיימים בארץ ("משנה ראשונה" ותוספות אנשי-שם, ועיין כסף-משנה ותוספות יום-טוב). (75) שם משנה ה. והם: "פרחי ענפים שזמרו אותם מן הגפנים" (פירוש המשנה). (76) שהם מאכל אדם. (77) כן צריך להיות (מהר"י קורקוס). וכן הוא בספרים מדויקים (רדב"ז ומלאכת שלמה). וכן הוא במשנה שם. ועיין שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו מתירין, שהרי אפשר לאכלו בקדושה ולחלקו מזון של שיעור דאווזא, אבל בקטפא דפירא מודו ליה. דתנן, אמר רבי יהושע, שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין, בשרף העיקרין מותר, בשרף הפנין אסור מפני שהוא פרי".

כ. **בְּמָה דְּבָרִים אָמְרִים? בְּאֵילָן מְאֻכָּל¹⁰¹; אֲבָל בְּאֵילָן סָרְק, אִף הַיּוֹצֵא מִן הָעֵלִין וּמִן הָעֵקָרִים - כְּפָרִי שְׁלֵהֶן¹⁰², וְיֵשׁ לוֹ וּלְדָמֵיו שְׂבִיעִית.**

101) שם: "ואיבעית אימא, כי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר באילן העושה פירות (שלדבריהם יש הבדל בין שרף היוצא מן העלים לבין שרף היוצא מן הפגים, כנ"ל, ולדעת רבי אליעזר בשניהם אסור), אבל באילן שאינו עושה פירות, מודו דקטפו זהו פרי, דתנן רבי שמעון אומר אין לקטף שביעית, וחכמים אומרים יש לקטף שביעית מפני שקטפו זהו פרי". (102) שהרי אין להם פרי אחר.

כא. **הַפּוֹבֵשׁ¹⁰³ וְרֵד שְׂבִיעִית¹⁰⁴ בְּשִׁמְן שֶׁל שְׂשִׁית - יִלְקֹט אֶת הַיֶּרֶד¹⁰⁵, וְהַשִּׁמְן¹⁰⁶ מִתָּרֵי¹⁰⁷. כְּבִשְׁוֹ¹⁰⁸ בְּשִׁמְן שֶׁל מוֹצָאֵי שְׂבִיעִית¹⁰⁹ - חֵיב לְבַעַר הַשִּׁמְן¹¹⁰; שְׂהָרִי הַיֶּרֶד יָבֵשׁ הוּא¹¹¹, וְכָבֵד נִתְחַיֵּב בְּבַעוֹר¹¹².**

103) שם משנה ז, ותוספתא שם פ"ה הלכות יג"ד. 104) ירושלמי שביעית סוף פ"ז. 105) ויאכלנו בקדושת שביעית. 106) תוספתא שם. 107) "מפני שלא יכנס כח הורדין וטעמם בשמן, שהשמן הוא ישן והורד חדש, אלא אם יניחהו זמן רב" (פירוש המשנה). 108) את הורד של שביעית. 109) במוצאי שביעית, שאז הורד ישן, ונותן טעם בשמן. 110) כלומר: גם השמן, וכל-שכן הורד עצמו. וראה בתוספות אנשי-שם. 111) מחמת יושנו, ויש בכוחו לתת טעם בשמן החדש. 112) [המדובר כשנתערב לפני זמן הביעור (ראה בהלכה הסמוכה), ואף-על-פי-כן חייב לבער, ואין זה דומה למה שכתבנו למעלה (הלכה ו) בדין שלשה כבשים, שטעם המעורב הוא כמבוער, לפי ששם לא נשאלה השאלה לפני זמן הביעור, שהרי כולם פירות שביעית, אלא לאחר זמן הביעור, ומכיון שנתערב קודם - הרי הוא כמבוער. אבל כאן, שהשמן אינו מזיתי שביעית, ונתעוררה השאלה עכשיו אם יש לאכול השמן בקדושת שביעית או לא, ונפסקה ההלכה שחייבים לאכלו כפירות שביעית - כשבא זמן הביעור, מתחייב הוא ממילא בביעור, כיון שהחזקנו אותו עד עכשיו כפירות שביעית].

כב. **חֲרוּבִין¹¹³ שֶׁל שְׂבִיעִית שֶׁכָּבֵשׁן בֵּינָן שְׂשִׁית¹¹⁴ או בֵּינָן מוֹצָאֵי שְׂבִיעִית¹¹⁵ - חֵיב לְבַעַר הֵינָן; שְׂהָרִי טַעַם פְּרוֹת שְׂבִיעִית בּוֹ¹¹⁶. זֶה הַפְּלִל¹¹⁷: פְּרוֹת שְׂבִיעִית שֶׁנִּתְעַרְבוּ בְּפְרוֹת אַחֲרוֹת, מִיָּן בְּמִינוֹ - כָּבֵל שְׁהוּא¹¹⁸, וְשֵׁלָא בְּמִינוֹ - בְּנוֹתָן טַעַם¹¹⁹.**

113) חרובין¹¹³ שֶׁל שְׂבִיעִית שֶׁכָּבֵשׁן בֵּינָן שְׂשִׁית¹¹⁴ או בֵּינָן מוֹצָאֵי שְׂבִיעִית¹¹⁵ - חֵיב לְבַעַר הֵינָן; שְׂהָרִי טַעַם פְּרוֹת שְׂבִיעִית בּוֹ¹¹⁶. זֶה הַפְּלִל¹¹⁷: פְּרוֹת שְׂבִיעִית שֶׁנִּתְעַרְבוּ בְּפְרוֹת אַחֲרוֹת, מִיָּן בְּמִינוֹ - כָּבֵל שְׁהוּא¹¹⁸, וְשֵׁלָא בְּמִינוֹ - בְּנוֹתָן טַעַם¹¹⁹.

113) שם. 114) [הרי המדובר לפני זמן הביעור, ראה למעלה]. 115) [אף לפני זמן הביעור, כנ"ל, שכיון שנפסקה ההלכה שהשמן נתקדש בקדושת שביעית - נתחייב גם בביעור]. 116) שהחורב, אף-על-פי שהוא חדש, יש בו כח לתת טעם גם ביין ישן. 117) משנה שם. 118) היינו בנתערב לפני זמן הביעור. והרי זה כדבר שיש

1) יבאר שאסור לחזק ידי עוברי עבירה. ומה הם הכלים שהאומן רשאי למכרן בשביעית. אם מותר למכור אותם למי שאינו חשוד. שמוכר היוצר כדים רבים בחור"ל לישראל. אם מחזיקין ידי נכרים בשביעית. אם מותר ליקח פירות שביעית מע"ה. הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית. ומי הוא חשוד לעשות סחורה בשביעית. החשוד על השביעית אם חשוד על המעשרות או בהיפך. החשוד אם הוא נאמן על אחרים. והכהנים אם חשודין על השביעית. הפטמין והצבעונין אם לוקחין מורסן מכל אדם.

א. **כִּדְרָךְ שְׂאִסוֹר לְעַבֵּד הָאֶרֶץ בְּשְׂבִיעִית², כֶּף אָסוֹר לְחַזֵּק יָדֵי יִשְׂרָאֵל שְׂעוּבְדִין אוֹתָהּ⁴, או לְמַכֵּר לְהָן כְּלֵי עֲבוֹדָה; לְפִי שְׂאִסוֹר⁵ לְחַזֵּק יָדֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה⁶.**

2) כנ"ל פ"א ה"א. 3) שביעית פ"ה מ"ט. 4) כגון שראה חורש או זורע, לא יאמר לו תחזק או תצליח, וקל-וחומר שאסור לסעדו בדיים. וראה להלן ה"ח. 5) שם. 6) "אמר הכתוב: לפני עור לא תתן מכשול. רצונו לומר, מי שסגרה עיניו, התאוה ויצר הרע, אל תעזור אותו להוסיף בעוורונו ותוסיף להרחיקו מן היורש. ומפני זה אסור לעזור עוברי עבירה, ולא יתקנו להם כלים, אבל ראוי לקלקל להם" (פירוש המשנה). [ומדברי רבינו כאן שכתב "כדרך שאסור לעבוד הארץ בשביעית, כך אסור לחזק וכו'", נראה שאיסור אחד לעובד ולמחזיק בידו (חוץ מן הלאו של "לפני עור לא תתן מכשול", שאינו אלא במחזק). והיינו העשה של "ושבתה הארץ" (למעלה פ"א ה"א) וכדעת מהרש"ל (בבא מציעא ז). שאמירה לגוי בשביעית אסורה מן התורה, ועובר ישראל ב'עשה' זו, של "שבת שבתן יהיה לארץ". וזהו שכתב רבינו בפירוש המשנה הנ"ל "אבל ראוי לקלקל להם", כלומר, אם בידו לקלקל, חייב לקלקל משום 'עשה' של "ושבתה הארץ". אלא שמה שכתב בהלכה הסמוכה (ממס' שביעית פ"ה מ"ו) שאסור למכור לו המזרה, בזה אינו עובר על מצות-עשה של "ושבתה הארץ". ואין כאן אלא לאו של "לפני עור לא תתן מכשול". אולם בעבודה זרה טו, ב - נראה שבמוכר פרה חורשת לחשוד, אין משום שביתת הארץ, ואין איסור 'עשה' אלא בשדהו, ולא בשדה של אחרים, וצ"ע].

ב. **וְאֵלוֹ⁷ כְּלִים שְׂאִין הָאֵמָן רְשָׁאֵי לְמַכְרָן בְּשְׂבִיעִית לְמִי שֶׁחָשׂוּד⁸ עַל הַשְּׂבִיעִית: מַחְרְשָׁה וְכָל פְּלִיָּה, הָעַל וְהַמְזוּרָה⁹ וְהַדְּקָר. זֶה הַפְּלִל: פֶּל שְׂמֵלֵאכְתּוּ מִיְחִדָּת לְמִלְאכָה שְׂאִסוּרָה בְּשְׂבִיעִית - אָסוֹר לְמַכְרוֹ לְחָשׂוּד; וְלְמִלְאכָה שְׂאִפְשֵׁר שֶׁתְּהִיָּה אָסוּרָה וְתִהְיֶה מִתְּרָת - מִתָּר לְמַכְרוֹ¹⁰ לְחָשׂוּד.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם פן פסק עמו על מנת שאין לו באילן. ומשאילו³¹ סאה³² למדד בה, אף על פי שהוא יודע שיש לו גרן³³, שהרי אפשר שימדד בה בתוך ביתו³⁴. ופורט³⁵ לו מעות, אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלים³⁶. וכלן בפרוש - אסורים³⁷.

26) שם מ"ח, כבית הלל ולא כבית שמאי. (27) תוספתא שם, פ"ד ה"ה, ובבלי עבודה זרה שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. (28) עבודה זרה, שם. (29) תוספתא שם סוף פ"ג. (30) שקרוב לודאי שיעשה באילן עבודות האסורות, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (31) משנה, שם. (32) מדה. (33) של פירות שביעית. ואסור למדוד פירות שביעית, כדי שלא יהא כסוחר בהם, כנ"ל פ"ו ה"ג. (34) ולא למכירה, ותולים להקל, כנ"ל. (35) כגון שיקח ממנו דינר, ויתן לו מעות" (פירוש המשנה). (36) העושים עבודה האסורה בשביעית. ותולים להקל שאינו פורט עבור הפועלים, אלא לצרכו. (37) כגון שאמר לו, מכור לי זו הפרה, אחרוש בה או אזרע בה זרע פלוני, ותן לי הסאה אמוד בה הזרע אשר דשתי" (שם).

ז. וכן משאלת³⁸ אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה³⁹ וכברה⁴⁰, רחים ותנור⁴¹; אבל לא תבור ולא תטחון עמה⁴².

38) שם, מ"ט. וכוונת רבינו שכשם שלמעלה שנינו שתולים להקל, כמו כן כאן תולים להקל, ראה להלן. (39) לנפות בה קומח. (40) לנקות בה תבואה. (41) במשנה, שם מפורש שהתירו כן משום דרכי שלום, ואף-על-פי שיש כאן תלות לקולא, כמו שאמרו ב'ירושלמי' (שם ה"ד) "שאני אומר, נפה לספור בו מעות, כברה לכבור בה חול, ריחיים לטחון בו סממנים, תנור לטמון בו אונין של פשתן" - נראה שתלייה זו אינה כל-כך שכיחה, ולפיכך לא התירו אלא משום דרכי שלום ('תוספות יום-טוב' שם). (42) שוודאי שאין לה אלא פירות שביעית, כמו שמשמע מלשון 'ירושלמי' שם, שלא תלו לקולא אלא במעות, בחול וכו', ולא בפירות של היתר (ראה ב'תוספות' גיטין סא. ד"ה משאלת). ועוד שלא התירו אלא בחשש של "לפני עור", אבל לעשות עצמה מעשה שתבור ותטחון עמה - לא התירו.

ח. מחזיקין⁴³ ידי עובדי כוכבים בשביעית בדברים בלבד⁴⁴, כגון שראהו חורש או זורע - אומר לו 'תתחזק'⁴⁵ או 'תצליח'⁴⁶ וכיוצא בדברים אלו, מפני שאינם מצוין על שביעת הארץ⁴⁷; אבל לא יסעדנו ביד⁴⁸. ומתן לרדות עמהן הפורת⁴⁹. וחזקין⁵⁰ מהן ניריין⁵¹, לפי שאינן בני חיוב ידי לקנס אותן⁵².

43) משנה, שם. (44) גיטין סב, א. (45) שם, כרב יהודה. (46) שם, כרב ששת. (47) ואפילו אם ימחה בידו, לא ישמע לו, ואם כן, אם מברכו, אינו מסייע בידו. וראה למעלה ה"א. (48) שם, שהרי הישראל מצווה על שביעת הארץ, ואין קנין ביד גוי להפקיע הארץ מקדושתה (פ"א

7) שם, מ"ו. (8) 'ירושלמי' שם (ראה להלן ה"ד). (9) "הוא שיזרו בו את התבואה" (פירוש המשנה), ועבודה בשביעית בדבר התלוש אסורה מדרבנן, כדלהלן ה"ט. (10) שכיון שאפשר לתלות בהיתר, תולים אנו בהיתר (עבודה זרה, שם). וטעמו של דבר, שלעולם אינו עובר על "לפני עור לא תתן מכשול" אלא במכשול ודאי, ולא במכשול ספק ('משנה ראשונה', וכן כתב הריטב"א בעבודה זרה, שם). [וגם לפי מה שכתבנו למעלה, שחזן מן הלאו הזה, ישנה גם מצות-עשה של "ושבתה הארץ", יתכן שאינו עובר על 'עשה' זו, אלא אם הוא עצמו עשה עבודה או באופן שסיועו היה ודאי].

ג. פיצד¹¹? מוכר הוא לו המגלה¹² והעגלה וכל פליה. שאם יקצר בו מעט¹³ ויביא על העגלה מעט¹⁴ - הרי זה מתר; ואם יקצר כדרך הקוצרין¹⁵ או יביא כל פרות שדהו¹⁶ - אסור.

11) שם. (12) שם: "מגל יד ומגל קציר". (13) כנ"ל פ"ד סוף ה"א. (14) כנ"ל שם הכ"ד. (15) כגון שקצר כל שדהו וכו' (למעלה שם). (16) שאפילו אם קצר מעט מעט, כיון שהביא כולם בביתו בבת אחת, הרי זה אסור (למעלה שם ושם). ולא הותר אלא לקצור מעט מעט ולהביאו לביתו לאכילה מעט מעט (שם).

ד. ומתן למכר סתם¹⁷ למי שאינו חשוד אפלו דבר שמלאכתו מיוחדת למלאכה האסורה בשביעית; שהרי אפשר שקנה בשביעית לעשות לו מלאכה לאחר שביעית.

17) ב'ירושלמי' (שם ה"ג): "אלו כלים שאין האומן רשאי למוכרן בשביעית, לחשוד על השביעית, סתמן (= סתם בני אדם שאינם ידועים לחשודים) מהו? (ו)ממה דתני (= לענין חשוד, ראה למעלה ה"ב) לאיסור ולהיתר מותר, הדא אמרה סתמן מותר".

ה. היוצרים¹⁸ מוכרים¹⁹ חמשה פדי שמן וחמשה עשר פדי ניין²⁰. ומתן למכר לעובד כוכבים²¹ יתר מזה²², ואינו חושש שמה שמכר לישראל²³. ומוכר פדים רבים לישראל בחוצה לארץ²⁴, ואינו חושש²⁵ שמה יביאם לארץ.

18) שם, מ"ז. והוא אומן העושה כלי חרס. (19) לישראל החשוד על השביעית, כנ"ל. (20) שם: שכן דרכו להביא מן ההפקר. כלומר: הרי מותר להביא כמות כזאת מן ההפקר, כנ"ל שם סוף הכ"ד. (21) אפילו בארץ. (22) 'ירושלמי' שם. מפני שאינם מצויים על שביעת הארץ. (23) שהרי "כל היכא דאיכא למיתלי תלינן", כנ"ל. (24) שאין שביעית נוהגת שם. (25) שהרי יש לתלות לקולא שלא יביאם לארץ.

ו. ומוכרים²⁶ לחשוד פרה חורשת בשביעית, שהרי אפשר לשחטה. ומוכרים²⁷ לו שדהו, שהרי²⁸ אפשר שיוכרה. אבל²⁹ לא ימכר לו שדה האילן³⁰, אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"ו. (63) שם לט, ב: "הלוקח מן המשומר אפילו בכחצי איסר - אסור". וראה להלן ה"ב. (64) את הדמים. (65) אלא יעשה בהם סחורה וישמרם לאחר הביעור, כנ"ל, ונמצא הלוקח עובר על "לפני עור לא תתן מכשול". ואף-על-פי שבמקום שאין האיסור ודאי, תולין לקולא, כנ"ל בסוף ה"ב - כאן קרוב הדבר להיות ודאי.

יא. הלוקח⁶⁶ לולב⁶⁷ מעם הארץ⁶⁸ פשיעית - נותן ל⁶⁹ אֶתְרוֹג⁷⁰ מִתְּנָה⁷¹. וְאִם לֹא נָתַן ל⁷² - מִבְּלִיעַ ל⁷³ דְּמֵי אֶתְרוֹג בְּדַמֵי לולב⁷⁴.

(66) משנה, סוכה שם. (67) כלומר, כל ארבעת המינים (רש"י). (68) שם: מחבירו. אולם רש"י גורס: מעם-הארץ. וכנראה שזו היתה גם גירסת רבינו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה הלוקח. (69) עם-הארץ לישראל. (70) שנלקט בשביעית, שהוא פרי וחלה עליו קדושת שביעית. שהרי הולכים בו אחר לקיטה להחמיר (למעלה פ"ד ה"ב). אבל יתר המינים הם כעצים, ואינם קדושים בקדושת שביעית. ועוד שהולכים בהם אחר חנטה של ערב שביעית (סוכה לט: מ.). (71) שאם לא כן, הרי הוא מוסר דמי שביעית לעם-הארץ. (72) סוכה, שם. (73) כלומר, קבע לו דמים לכל ארבעת המינים. (74) כלומר, משלם לו יותר עבור שלשת המינים, ונמצא דמי האתרוג נבלעים בשאר המינים.

יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁷⁵ בְּזִמְן⁷⁶ שְׁהִיָּה מוֹכֵר פְּרוֹת שְׂפָמוֹתָן בְּשִׁמּוֹר, כְּגוֹן תְּאֵנִים וְרְמוֹנִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל הִיָּה מוֹכֵר פְּרוֹת שְׁחֻזְקָתָן מִן הַהֶפְקֵר, כְּגוֹן הַפִּיגִים⁷⁷ וְהַיִּרְבּוּזִין וְהַשּׁוּטִים⁷⁸ וְהַחֲלָגְלוּגוֹת וְהַפְּסָבֵר שֶׁל הָרִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי זֶה מִתֵּר לָקַח מִמֶּנּוּ מַעֲט⁷⁹, כְּדֵמֵי שֶׁלֹּשׁ סְעֻדוֹת⁸⁰ בְּלֵבֵד, מִשּׁוּם כְּדֵי חֲיִיו שֶׁל מוֹכֵר.

(75) שאסור ליקח פירות שביעית מעם הארץ, אפילו כל שהוא, כנ"ל. (76) בשביעית פ"ט מ"א: "ונלקחים מכל אדם (אפילו מעם-הארץ), שאין כיוצא בהם נשמר". משמע שכשיש כיוצא בהם נשמר, אסור לקנות אותם מעם-הארץ. ולפי זה, מה שאמרו בסוכה שם: "במה דברים אמורים (שמותר ליקח מעם-הארץ בדמי שלש סעודות) בלוקח מן המופקר, אבל בלוקח מן המשומר אפילו בכחצי איסר - אסור", פירושו, שהוא לוקח ממינים שישנם כיוצא בהם מן המשומר. (77) שביעית, שם. והוא: "רודא" (פירוש המשנה). (78) בהגהה על הגליון, העירו שצריך להיות: והירבוזין השוטים, וכן הוא בדפוס רומי, והוא מין אחד. וכן בדברי רבינו למעלה פ"ד ה"ג, עיי"ש. (79) פירות. (80) סוכה, שם. שכשהוא מוכר פירות שחזקתן מן ההפקר, ואין כאן אלא חשש אחד שמא לא יאכל אותן בקדושת שביעית - התירו לקנות ממנו כדי חייו, אבל כשיש כיוצא בהם מן המשומר, שיש לחשוש גם שמא הוא שומר פירות שביעית - החמירו ואסרו לקנות ממנו אפילו כל שהוא, כנ"ל.

יג. וְכָל דְּבָרֵי⁸¹ שְׂאִינּוּ חֵיב בְּמַעֲשֵׂרוֹת, כְּגוֹן שׁוּם פֶּעַל

מהל' תרומות ה"י). (49) 'ירושלמי' שם פ"ד סוף ה"ג: "הורה רבי אימי לרדות עמו", ופירשה רבינו: לרדות עמו הדבש מן הכוורת. וראה ב'פני משה' וב'פאת השולחן' (סי' כח אות כד) שכתבו שדברי 'ירושלמי' נשתרבו לכאן מהסוגיא בעבודה זרה שם (פ"ד סוף ה"י). ומדובר ברדיית הפת ולא ברדיית דבש. והנה בספרים אחרים בדברי רבינו: "לדרוך עמו הפירות" (כת"י מהר"י קורקוס). ובדפוס רומי: "לרדות עמהן הפירות". וכן הוא בר"י קורקוס בשם ספר אחר, ואינו מבורר. ולפי הנוסחא שלנו צריך לומר שבא להוציא מדעת רבי אליעזר שאמר כוורת הרי היא כקרקע לענין שבת (שביעית פ"י מ"ז), ואפשר שהוא-הדין לענין שביעית. וכן יש לפרש בתוספתא סוף מס' עוקצין "חלות דבש כו' על מה נחלקו על השבת ועל השביעית, שרבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע, וחכמים אומרים הרי היא ככלי" (אף-על-פי שיש לפרשה לענין פרובול, ראה בשביעית פ"י מ"ז - ר"י קורקוס). [וכיון שגם לרבנן דינה כמחוברת לקרקע מדרבנן (פכ"א מהל' שבת ה"ו), אסרוה בישראל, אבל בגוי התיירו, לפי שבדרבנן אמרו: יש קנין לגוי להפקיע, ראה בפ"א מהל' תרומות ה"י לענין סוריא, שאינה אלא מדרבנן, והוא-הדין לאופן אחר שאינו אלא מדרבנן, וכדעת 'ספר התרומה' בהלכות ארץ ישראל, ועי' רב"ז]. (50) שם פ"ד מ"ג. (51) קרקע שחרשה בשביעית. (52) אבל מישראל אין חוכרין, משום שקנסו אותם על שחרשו את השדה בשביעית, ראה למעלה פ"א ה"ג.

ט. מִתֵּר⁵³ לַעֲשׂוֹת בְּסוּרְיָא⁵⁴ בְּתַלוּשׁ⁵⁵, אֲבָל לֹא בְּמַחְבֵּר⁵⁶. פִּיעֵד? דְּשִׁין וְזוּרִין וְדוּרְכִין וּמַעֲמָרִין, אֲבָל לֹא קוּצְרִין וְלֹא בּוּצְרִין וְלֹא מוֹסְקִין. וְכֵן⁵⁷ כָּל כִּיּוֹצֵא בְּאֵלוּ.

(53) שם פ"ו מ"ב. (54) שיצאה מכלל חוצה לארץ, ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה (הל' תרומות שם ה"ג). וראה למעלה פ"ד הכ"ז. (55) שכל איסורו אינו אלא מדרבנן, ולפיכך הקילו בסוריא (משנה ראשונה). (56) 'ירושלמי' שם: שלא יהו הולכים (מארץ ישראל) ומשתקעים שם (בסוריא). (57) במשנה, שם: "כלל אמר רבי עקיבא, כל שכיוצא בו מותר בארץ ישראל (כלומר, מן התורה), עושין אותו בסוריא".

י. כִּשְׁם שְׂאִסוֹר לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה בְּפִירוֹת שְׂבִיעִית⁵⁸ או לְשִׁמְרָן⁵⁹, כִּן אֲסוֹר לָקַח⁶⁰ מִעַם הָאֶרֶץ⁶¹; לְפִי שְׂאִין מוֹסְרִין דְּמֵי שְׂבִיעִית לַעַם הָאֶרֶץ⁶², וְאֶפְלוּ כָּל שְׂהוּא⁶³, שְׂמָא לֹא יֵאכַל אוֹתָן⁶⁴ בְּקִדְשֵׁי שְׂבִיעִית⁶⁵.

(58) כנ"ל פ"ו ה"א. (59) עד לאחר הביעור (רב"ז), כנ"ל פ"ז ה"ג. (60) פירות שביעית, ובאופן שמחבר מותר ליקח, כגון שלוקח מעט כנ"ל פ"ו שם. ורוצה לומר, שקניית פירות שביעית מעם-הארץ גורמת למוכר לעבור על איסור סחורה ועל איסור שמירת פירות שביעית לאחר הביעור. (61) ברייתא סוכה לט, א. (62) שעל-ידי שקונה ממנו פירות שביעית, נתפשים הדמים בקדושת שביעית, כנ"ל פ"ו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּשָׂבִיעֵיתָ¹⁰⁰, וּשְׂבִיעֵיתָ אֵין לָהּ פְּדִיּוֹן¹⁰¹, מֵה שְׂאִין פֶּן בְּמַעֲשָׂר¹⁰².

95) משנה, שם ל, א. 96) כלומר, על מעשר שני, כדלהלן. והחשוד על המעשרות, אין לוקחין ממנו דבר שיש בו זיקת מעשר, כנ"ל בהל' מעשר שם. אבל עם-הארץ סתם, לוקח ומתקן הפירות דמאי. 97) בזמן הבית הראשון, והחשוד לדבר, חשוד אף לדבר אחר השהו לו (פירוש המשנה, שם). אבל בזמן הזה אינם אלא מדרבנן, כנ"ל פ"א מהל' תרומות הכ"ו. ולענין שביעית בזמן הזה, ראה פ"ד הכ"ה, ובהערה קעד. 98) שני. והכל מפורש בגמרא שם. 99) כלומר, לירושלים, ראה פ"ב מהל' מעשר שני ה"א. ולכן חמור הוא עליו, ונזהר בו ביותר, ולפיכך "החשוד על השביעית, אינו חשוד על המעשרות". 100) שאינה צריכה הבאת מקום, והיא נאכלת בכל מקום. 101) כנ"ל פ"ו ה"ו. ולכן היא חמורה עליו, ולפיכך החשוד על המעשרות אינו חשוד על השביעית. 102) ראה פ"ד מהל' מעשר שני ה"א.

טז. הַחֲשׂוּד¹⁰³ עַל הַטְּהָרוֹת¹⁰⁴ - אֵינוֹ חֲשׂוּד לֹא עַל הַמַּעֲשָׂר וְלֹא עַל הַשְּׂבִיעֵיתָ¹⁰⁵. שְׂהֵאֲכַל הַטְּמֵא הִזְהָ שְׂמִכְרוּ בְּחֻזְקַת טְהוֹר - אֵינוֹ מְטַמֵּא אַחֲרֵים אֲלֵא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְהַחֲשׂוּד לְדְבָרֵי סוּפְרִים¹⁰⁶ - אֵינוֹ חֲשׂוּד לְדְבָרֵי תוֹרָה¹⁰⁷.

103) משנה, שם. 104) מדובר בטהרות שהן מדרבנן, כגון טומאת אוכלים וטומאת ידים (פירוש המשנה, שם), וראה להלן. 105) בזמן שהם מן התורה, כנ"ל. 106) ראה פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ז. 107) גמרא, שם.

יז. כֵּל הַחֲשׂוּד¹⁰⁸ עַל דְּבָר, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ נֶאֱמָן עַל שֵׁל עֲצָמוֹ - נֶאֱמָן הוּא עַל שֵׁל אַחֲרֵים. חֻזְקָה¹⁰⁹ אֵין אָדָם חוֹטֵא לְאַחֲרֵים. לְפִיכָךְ, הַחֲשׂוּד עַל הַדְּבָר - דָּנוֹ¹¹⁰ וּמְעִידוֹ.

108) משנה, שם לה, א. כרבי שמעון בן גמליאל ולא כרבי מאיר (והראב"ד חולק, ופסק כרבי מאיר, שאינו נאמן גם על של אחרים). 109) בבא-מציעא ה, ב. ובעוד מקומות. 110) דן אדם אחר החשוד באותו דבר, שהוא עצמו חשוד עליו. וראה פ"ב מהל' מעשר ה"ז.

יח. הַפְּהֻנִים¹¹¹ חֲשׂוּדִין עַל הַשְּׂבִיעֵיתָ¹¹². לְפִי¹¹³ שְׁהֵם אוֹמְרִים: הוֹאִיל וְהַתְּרוּמוֹת¹¹⁴ מִתְּרוֹת לָנוּ אֵף עַל פִּי שְׁהֵן אֲסוּרִין עַל הַזְּרִים בְּמִיתָה¹¹⁵, קָל וְחֹמֵר פְּרוֹת שְׂבִיעֵיתָ. לְפִיכָךְ, סָאָה¹¹⁶ תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה סָאָה שֵׁל פְּרוֹת שְׂבִיעֵיתָ - תַּעֲלֶה¹¹⁷; נִפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה¹¹⁸ - יִרְקְבוּ הַפֶּל וְלֹא יִמְכְּרוּ לְפְהֻנִים¹¹⁹ כִּכֵּל מְדֻמָּע, לְפִי שְׁהֵם חֲשׂוּדִין עַל הַשְּׂבִיעֵיתָ¹²⁰.

111) סנהדרין כו, א. 112) לאכול ולמכור פירות שביעית אחר זמן הביעור. 113) טעם זה כתב רבינו מדעתו. וראה ברש"י וב'מאירי' שם. 114) תרומה גדולה, תרומת מעשר, וחלה שאף היא נקראת תרומה (פ"ו מהל' תרומות ה"ו, ופ"א מהל' מעשר ה"ה, ופ"ה מהל' ביכורים ה"ג).

כְּכִי⁸² וּבְצֵל שֵׁל רִכְפָּה⁸³ וּגְרִיסִין הַקְּלָקִיּוֹת וְעֵדְשִׁים הַמַּצְרִיּוֹת⁸⁴, וְכֵן זֶרְעוֹנֵי גִנֵּה שְׂאִינָן נֶאֱכָלוֹת⁸⁵, כְּגוֹן זֶרַע לֶפֶת וְצִנּוֹן⁸⁶ וְכִיּוּצָא בְּהֵן - הָרִי אֵלֹו גִלְקָחִין מִכָּל אָדָם⁸⁷ בְּשָׂבִיעֵיתָ.

81) מעשרות פ"ה מ"ח. כחכמים ולא כרבי מאיר ורבי יוסי. 82) הם השומין החריפים מאד ואינם ראויים לאכילה, והאוכלן עניו יורדין דמעות, ולכן נקרא בעל בכי" (פירוש המשנה). 83) "הוא בצל וכו', כשיקרב אל עין האדם מדמע דמעות הרבה וכו', ואולי הם מיוחסים למקום מן המקומות" (שם). 84) וכולם חזקתם מן ההפקר משום שאינם ראויים לאכילה, כנ"ל, וההפקר פטור מן המעשרות. וראה פ"ב מהל' תרומות ה"ב. 85) צ"ל: נאכלים. 86) ואע"פ שאינם נאכלים, מכיון שראויים לזריעה, אינם כעצים שלא חלה עליהם קדושת שביעית, כנ"ל פ"ה ה"א. 87) אף מעם-הארץ. ונראה שכונת רבינו שמונת לו לקחת מעם-הארץ כדמי שלוש סעודות בלבד, כנ"ל, שהרי גם הפיגם והירבוזין השוטים, פטורים מן המעשרות ונלקחים מכל אדם בשביעית, כמו שום בעל בכי וכו', ואף-על-פי-כן ביארו בבבלי סוכה הנ"ל, שלא התירו אלא ברמי שלוש סעודות, אם כן הוא-הדין לשום בעל בכי וכו' (פאת השולחן), אבל יש להבין למה לא עירב רבינו שתי ההלכות כאחת, וראה ברדב"ז וב'משנה ראשונה' שם.

יד. בְּמֵה דְבָרִים אֲמוּרִים⁸⁸ בְּעַם הָאָרֶץ⁸⁹ סָתָם; אֲבָל מִי שֶׁהוּא חֲשׂוּד לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה⁹⁰ בְּפְרוֹת שְׂבִיעֵיתָ אוֹ לְשִׁמּוֹר פְּרוּמֵיוֹ וְלִמְכּוֹר מֵהֵן - אֵין לּוֹקְחִין מִמֶּנּוּ דְבָר שִׁישׁ עָלָיו זְקַת שְׂבִיעֵיתָ⁹¹ כִּלְל. וְאֵין לּוֹקְחִין⁹² מִמֶּנּוּ פִּשְׁתָּן, אֲפִלּוֹ סְרוּרָה⁹³; אֲבָל לּוֹקְחִין מִמֶּנּוּ טוּוֹי וְשׂוֹרָר⁹⁴.

88) שהתירו לקנות פירות שביעית כדמי שלוש סעודות, כנ"ל. 89) 'ירושלמי' מעשרות סוף פ"ה: "הדא דתימר, כשאינו יודע אם חשוד הוא אם אינו חשוד, הא דבר בריא שהוא חשוד, אסור". וראה משנה בכורות כט, ב. 90) ראה בתחילת ה"י, ובהערות שם. 91) אבל דבר שאין עליו זיקת שביעית, קונים ממנו, כרבי שמעון בכורות שם (לענין תרומה ומעשרות) ולא כרבי יהודה, וראה בפ"ב מהל' מעשר הט"ז. 92) בכורות, שם. 93) ב'ירושלמי' מעשרות שם: "ופשתן לאו קסמין הוא (כלומר, ואם כן הרי הם כעצים בעלמא, ומדוע חלה עליהם קדושת שביעית), אמר רבי חנינא, מפני זרעה (כלומר, הזרע שבקסמין)". וזהו שכתב רבינו: דבר שיש עליו זיקת שביעית. 94) משנה, בכורות שם: טווי ובגדים. ובגמרא: "השתא טווי ובנינן, אריג מיבעיא, מאי אריג, יתיכי". ופירושו: שזור, וראה בפירוש המשנה. וטעמו של דבר שמשטווה או שזר את הפשתן, שוב אין בו זרע כלל.

טו. הַחֲשׂוּד⁹⁵ עַל הַשְּׂבִיעֵיתָ - אֵינוֹ חֲשׂוּד עַל הַמַּעֲשָׂרוֹת⁹⁶, וְהַחֲשׂוּד עַל הַמַּעֲשָׂרוֹת - אֵינוֹ חֲשׂוּד עַל הַשְּׂבִיעֵיתָ. שְׂאֵף עַל פִּי שְׁזָה זֶה מִן הַתּוֹרָה⁹⁷ - מַעֲשָׂר⁹⁸ טְעוֹן הַבָּאת מְקוּם⁹⁹, מֵה שְׂאִין פֶּן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודה בשווי. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. וחמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

א. מַצְנוֹת עֲשֶׂה לְהַשְׁמִיט² הַמְלֻחָה בְּשָׁבִיעִית, שְׁנָאֵמֶר: שְׁמוֹט כָּל בַּעַל מִשָּׂה יָדוֹ. וְהַתּוֹבֵעַ חוֹב שְׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית³ - עֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנָאֵמֶר: לֹא יִגַּשׁ אֶת רַעְהוּ וְאֶת אָחִיו.

(2) להניח מלגבות. (3) שהרי אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה.

ב. אֵין שְׁמִטַּת כֶּסְפִּים⁴ נוֹהֶגֶת מִן הַתּוֹרָה אֲלָא בְּזִמְן שְׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, שְׁיִישׁ שֵׁם שְׁמִטַּת קִרְקַע⁵, שְׁהָרִי יָשׁוּב הַקִּרְקַע לְבַעֲלָיו בְּלֹא כֶסֶף⁶. וְדָבָר זֶה⁷ קִבְּלָה הוּא. אָמְרוּ חֲכָמִים: בְּזִמְן שְׁאֵתָה מְשָׁמִיט קִרְקַע - אֵתָה מְשָׁמִיט כֶּסְפִּים בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ; וּבְזִמְן שְׁאֵין שֵׁם שְׁמִטַּת קִרְקַע - אֵין אֵתָה מְשָׁמִיט כֶּסְפִּים⁸ בְּשָׁבִיעִית אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ.

(4) כלומר, השמטת החובות. אבל שביטת הארץ אינה תלוייה ביובל, והיא נוהגת מן התורה אף בזמן שאין היובל נוהג. (5) כלומר, עזיבת הקרקע והחזרתה למוכר. (6) ואם כן גם בשמיטת קרקע יש שמיטת כספים ולפיכך הושוו שתייהן. אבל שביטת הארץ לא הושוותה להן]. (7) ששמיטת כספים אף על פי שהיא חובת הגוף, תלוייה היא ביובל שהיא מצוה התלוייה בארץ. (8) כלומר, השבת הקרקע לבעליה, והיינו ביובל.

ג. וּמְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁹, שְׁתֵּהָא שְׁמִטַּת כֶּסְפִּים נוֹהֶגֶת בְּזִמְן הַזֶּה בְּכָל מְקוֹם¹⁰ וְאֵף עַל פִּי שְׁאֵין הַיּוֹבֵל נוֹהֵג¹¹, כְּדִי שְׁלֹא תִשְׁתַּכַּח תּוֹרַת שְׁמִטַּת הַכֶּסְפִּים מִיִּשְׂרָאֵל.

(9) בגיטין שם: "ותקינו רבנן דתשמיט, זכר לשביעית". (10) אף בחוץ לארץ, כשם שהייתה נוהגת מן התורה. ושם אמרו, שבבית דינן של רב אמי ורב אסי סידרו את הפרוזבול, וכן אמר שמואל: אי איישר חילי אבטליניה, משמע שהייתה שמיטת כספים נוהגת גם בבבל מדרבנן. (11) אפילו מדרבנן אינו נוהג, שלא תיקנו חכמים שתי שנות שביטה, תכופות, שהוא דבר שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בו.

ד. אֵין שְׁבִיעִית מְשָׁמִיט כֶּסְפִּים אֲלָא בְּסוֹפָה¹². שְׁנָאֵמֶר: מְקַץ שְׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה וְזֶה דְּבַר הַשְׁמִטָּה, וְשָׁם¹³ הוּא אוֹמֵר: מְקַץ שְׁבַע שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְׁמִטָּה בְּחַג הַסְּפּוֹת; מֵה שֵׁם - אַחַר שְׁבַע¹⁴, אֵף הַשְׁמִטַּת כֶּסְפִּים - אַחַר שְׁבַע. לְפִיכֶף¹⁵, הַלּוּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּשָׁבִיעִית עֲצָמָה - גּוֹבֵה חוֹבוֹ כָּל הַשָּׁנָה,

(115) כנ"ל שם. (116) תוספתא תרומות פ"ו ה"ג (הובאה שם). (117) ותינתן לכהן, כנ"ל פ"ג מהל' תרומות ה"א, ואינו חושש שמה יאכלוה הכהנים אחר זמן הביעור, כנ"ל, שמכיון שהוא צריך להעלותה כדי להתיר השיריים - הרי היא ממון כהנים, ואי אפשר לעכבה מחמת חשש זה, כשם שאין מעכבים חלה של שביעית ('תוספתא כפשוטה' שם). (118) שהכל אסור לזרים. (119) בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה, כנ"ל שם ה"ב. (120) כנ"ל.

יט. הַצְּבָעִינִי¹²¹ וְהַפְּטָמִין¹²² לֹקְחִין מְרָסִין¹²³ מְכַל מְקוֹם¹²⁴, וְאֵינֶן חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא מְסַפִּיחֵי שְׁבִיעִית הוּא¹²⁵.

(121) תוספתא שביעית פ"ה ה"ח. (122) מפטמי בהמות ועופות. (123) סיבים גסים, העומדים לבהמה ולעופות וגם לצבע, ראה תוספתא שבת פ"ט ה"ט ('תוספתא כפשוטה' שם). (124) ב'ירושלמי' שם פ"ט ה"ה: "סבר רבי ירמיה מימר אפילו מן החשוד. אמר ליה רבי יוסי, לא אמרו אלא בשאינו יודע אם חשוד הוא אם אינו חשוד, הא דבר ברי שהוא חשוד, אסור". (125) וטעמו של דבר, שכיון שספיחי שביעית אסורים רק מדרבנן, כנ"ל פ"ד ה"ב, לכן כשהדבר ספק הולכים לקולא, אבל בחשוד - הדבר ברי וקרוב לודאי.

כ. גִּבְאֵי¹²⁶ קָפְהָ בְּשָׁבִיעִית לֹא יִהְיוּ מְדַקְדְּקִין בְּחִצְרוֹת שֶׁל אוֹכְלֵי שְׁבִיעִית¹²⁷. וְאֵם נָתַנוּ לָהֶן פֶּת - מִתְּרַת, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׁמָא מְסַפִּיחֵי שְׁבִיעִית הִיא¹²⁸; שְׁלֹא¹²⁹ נַחֲשָׁדוּ יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת נוֹתְנִין¹³⁰ אֲלָא אוֹ מַעוֹת שְׁבִיעִית אוֹ בִּיצִים הַנְּלַקְחוֹת בְּדַמֵּי שְׁבִיעִית¹³¹. וּמִתְּרַת¹³² לְלוֹת¹³³ מִן הָעֲנִיִּים פְּרוֹת שְׁבִיעִית¹³⁴, וּמִחֲזִירִין לָהֶן פְּרוֹת¹³⁵ בְּשָׁנָה שְׁמִינִית¹³⁶.

(126) תוספתא דמאי פ"ג ה"ז, כחכמים ולא כרבי מאיר. וכן הוא ב'ירושלמי' שם פ"ג ה"א. (127) כלומר, לא ימנעו מלקבל מאכלים עבור העניים מאוכלי ספיחי שביעית. (128) צ"ל: היא. (129) 'ירושלמי' שם. (130) פירות שביעית בתור צדקה. וב'ירושלמי' פאה (ח, ב): "שאינ אדם עושה דבר ברב [מצוה - כן בכ"ל, ונמחק בטעות] ערוה". וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (131) שעמיה הארץ סבורים שאין שביעית תופסת את דמיה, וכל-שכן שאינה תופסת את דמי דמיה (רדב"ז). (132) עבודה זרה סב, ב. (133) אבל לא לקנות, לפי שאין מוסרין דמי שביעית לעם-הארץ. (134) קודם זמן הביעור (רש"י). (135) של שמינית, אבל לא של שביעית, שמה לא יאכלו אותם בקדושה, כנ"ל שם. וראה ב'תוספתא' שם ד"ה יזפי, וד"ה יאות. (136) שכיון שהפירות שלוה מהעניים, אינם בעין בשעה שהוא מחזיר להם - אין קדושת שביעית חלה על אלו שהוא מחזיר.

~ יום שישי כ"ט אלול ~

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשם. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22) הלווה למלווה. (23) שכיוון שיחדה לו והראה לו את השדה במצורה סביב, הרי היא כגבויה כבר. (24) כגון התובע מחברו מאה זוז והלה מודה בחמישים וכופר בחמישים, שחייב שבועה כדן מודה במקצת - אם עבר על זה סוף שנת השמיטה, פטור הוא מלשלם ומלהישבע. (25) ודבר שאין השביעית משמטת את הממון - אינה משמטת גם את השבועה. (26) ושם מט. למדו זאת מן הפסוק: "וזה דבר השמיטה", ואפילו דיבור (היינו, שבועה) משמטת.

ז. בַּמָּה דְּבָרִים אָמְרִים? בַּשְּׁבוּעַת הַדִּינִין? וְכֹל פְּיֻצָּא בְּהַ מְדַבְּרִים שְׁאֵם יוֹדָה בְּהֵן? שְׁבִיעִית מְשַׁמְטָתָן?; אָבֵל שְׁבוּעַת הַשׁוֹמְרִין וְהַשְּׁתַּפְּיִין? וְכִיפֻצָּא בְּהֵן מְשַׁבְּעוֹת שְׁאֵם יוֹדָה? יְשַׁלֵּם? - הֲרִי זֶה יִשְׁבַּע אַחַר הַשְּׁמִטָּה?³³

27) שהיא שבועת מודה במקצת. (28) כלומר, בכל ההלוואה שהמלווה תובעו. (29) ולכן אם לא הודה ונתחייב שבועה נשמטת השבועה. (30) שהם נעשים שומרי שכר זה לזה, שאם מבית אחד מהן נגנב דבר של שותפות חייב לשלם כשומר שכר. וזהו שכור, שגם חברו ישמור הכל כשיעור זמן שמשמר זה עכשיו. (31) לפני סוף שביעית. (32) לאחר ראש השנה של שמינית, "לפי שהם פקדון ולא מלווה". (33) כלומר, אפילו אחר השמיטה, שכבר עבר על זה זמן שמיטת כספים.

ח. הַלְהִיזָהוּ וְהִתְבַּעוּ וְכִפְּרוּ בוּ, וְהִגִּיעַ הַשְּׁמִטָּה וְהוּא בְּכַפִּירָתוֹ?³⁵ וְהוֹדָה אַחַר שְׁעֵבְרָה שְׁבִיעִית או שְׁבָאוּ עָלָיו עֲדִים אַחַר הַשְּׁבִיעִית?³⁶ - אֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמְטָת?³⁷

34) ירושלמי שביעית פרק י סוף הלכה א: "פשיטא דא מילתא, מלווה שהיא נעשית כפרנית אינה משמטת". (35) שאז אין המלווה יכול לתובעו ממון ולגשו על כך, לפי שכופר הכל פטור מלשלם, ואין לו עליו אלא שבועת היסט בלבד. (36) אבל אם הודה לפני שעברה שנת השביעית, הרי היא משמטת. (37) כיוון ששביעית אינה משמטת אלא דבר שיש בו תביעה ונגישה, שנאמר "וזה דבר השמיטה וגו' לא יגוש את רעהו".

ט. הַמְלִיזָה אֶת חֲבֵרוֹ וְקָבַע לוֹ זְמַן לְעֶשֶׂר שָׁנִים - אֵינּוּ?³⁸ מְשַׁמְט; אָף עַל פִּי שְׁהוּא בָּא לִידֵי לֹא יִגְשֶׁה,³⁹ הֲרִי הוּא עֲתָה?⁴⁰ אֵינּוּ יָכוֹל לִגְשֶׁה. הַתְּנָה עִמּוֹ?⁴¹ שְׁלֹא יִתְבַּעְנּוּ - שְׁבִיעִית מְשַׁמְטָת?⁴²

38) והרי בתוך עשר שנים ישנה שנת השמיטה. (39) לאחר עשר שנים. (40) לפני הזמן. (41) הלווה עם המלווה. (42) כי כוונת התורה ב"לא יגוש" הייתה, שלא יהא למלווה על הלווה מאומה, וכאן אף על פי שאינו יכול לתבעו, הרי הלווה חייב להחזיר ההלוואה בכל רגע ורגע, והרי הוא כנתבע מעצמו.

י. הַמְלִיזָה אֶת חֲבֵרוֹ וְהִתְנָה עִמּוֹ שְׁלֹא תִשְׁמַטּוּ

וּכְשֶׁתִּשְׁקַע חֲמָה¹⁶ בְּלִילֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - אָבֵד הַחוֹב?¹⁷

12) אבל שביעת קרקע נוהגת מתחילתה. (13) במצות הקהל. והנה בספרי שם אמרו: "מקץ שבע שנים, יכול מתחילת השנה, או בסופה, הרי אתה דן: נאמר כאן קץ ונאמר להלן קץ, מה קץ האמור להלן בסופה, ולא בתחילתה, אף קץ האמור כאן בסופה ולא בתחילתה" ולא מבואר שם לאיזה "קץ" הדברים מכוונים, ורבינו פירש שהכוונה לקץ הנאמר במצות הקהל. (14) [שהרי נאמר שם: "במועד שנת השמיטה בחג הסוכות" ואם "מקץ" היינו בתחילת שנת השמיטה, למה הוצרכה התורה לאמר "במועד שנת השמיטה", אבל אם הכוונה לסוף השנה, הוצרכה לאמר "במועד שנת השמיטה" לאמר לנו שאף על פי שכבר עברה שנת השמיטה - תבואה שהביאה שליש בשביעית, אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית. ואף על פי שבסוטה מא. אמרו שהוצרכה התורה לאמר "שמיטה", שאם לא כן היינו מונים שבע שנים מעת כניסתם לארץ, ואף על פי שזה לא יהיה בשנת השמיטה - כל הטעות הזאת אין לה מקום אלא לפי האמת ש"מקץ" היינו בסוף שבע שנים, ואם כן בלי המלה "שמיטה" יש לטעות כי הכוונה לסוף שבע שנים מיום היכנסם לארץ, כנ"ל, אבל אם נפרש "מקץ", בתחילת שבע שנים, אין מקום לטעות למנות מעכשיו, כי לפי זה היה צריך להיות "מעתה" ולא "מקץ שבע שנים", אלא על כרחנו ש"מקץ" הוא בסוף שבע שנים, ולפיכך הוצרך לומר "שמיטה", שלא נטעה לומר שהכוונה לסוף שבע שנים בלי שמיטה]. (15) כלומר, לפי ששמטת כספים אינה אלא בסוף שביעית. (16) ואין לומדים מ"הקהל" אלא פירוש המלה "מקץ" שהוא בסוף, אבל לא למדו משם, שלא תישמט אלא בחג הסוכות. (17) אלא אם כן רוצה הלווה להחזיר בתורת מתנה.

ה. שְׁחַט אֶת הַפָּרָה וְחִלְקָהּ עַל דַּעַת שְׁהִיּוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית,¹⁸ וְנִתְעַבַּר אֱלוֹל?¹⁹ וְנִמְצָא אוֹתוֹ הַיּוֹם סוֹף שְׁבִיעִית - אָבְדוּ הַדָּמִים, שְׁהָרִי עֲבָרָה שְׁבִיעִית עַל הַחוֹב?²⁰

18) וכבר עברה שביעית, ושוב אין החובות נשמטים. (19) שנעשה החודש בן שלושים יום, וקדשו ראש השנה למחר ביום שלושים ואחד. (20) ואין זה דומה להקפת חנות שאינה נשמטת, כיוון ששם אין בעל החנות תובעו כלל, אלא שלאחר זמן מרובה שהיה לוקח מחנותו מעט מעט, הוא משלם הכל כאחד. אבל כאן, שאם היה יודע שאין היום ראש השנה, היה נוטל דמי הבשר מיד, ולכן הרי זה זקופו במלווה, ששביעית משמטת.

ו. שְׁבִיעִית מְשַׁמְטָת אֶת הַמְלִיזָה. וְאִפְלוּ מְלִיזָה שְׁבִישׁוֹר שֵׁישׁ בוּ אַחֲרֵיּוֹת נִכְסִים - הֲרִי זֶה מְשַׁמְט?²¹ וְאֵם סִיִּם לוֹ?²² שְׁדָה בְּהִלּוֹאָתוֹ - אֵינּוּ מְשַׁמְט?²³ וְהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמְטָת אֶת הַשְּׁבוּעָה?²⁴ שְׁנֵאמַר: לֹא יִגְשׁ - מִכָּל מְקוֹם, לֹא לְשַׁלֵּם?²⁵ וְלֹא לְהִשְׁבַּע?²⁶

(21) ואין אנו אומרים ש"שטר העומד לגבות כגבוי דמי".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

53) של מטלטלין. (54) שהרי הלכה "בעל חוב קונה משכון (של מטלטלין). לפיכך, כשילוה אותו על המשכון, יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון שהוא שהלווה, לזמן ידוע, ואינו נשמט".

טו. המוסר שטרותיו לבית דין ואמר להם: אתם גבו לי חובי זה - אינו נשמט; שנאמר: ואשר יהיה לך את אחיך, וזה בית דין תוֹרְעִין אותו. וכן בית דין⁵⁵ שתתכו את הדין וכתב⁵⁶: איש פלוני אתה חייב⁵⁷ לתן לזה כף וכף - אינו נשמט; שזה כגבוי הוא, וכאלו בא לידו, ואינו פמלוה.

55) שביעית שם: "וכל מעשה בית דין אין משמטין". 56) ירושלמי שם: וכל מעשה בית דין, אלו גזרי דינים. ודווקא כשגמרו את הדין, אבל אם עוד לא גמרו, אף על פי שהודה בפני בית דין או הביאו עדים בפניהם, שדין הוא שבית דין כותבים - כל זמן שלא כתבו אינו כגבוי. 57) שזהו נוסח של גמר דין.

טז. כשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלוות זה את זה⁵⁸, ועוברין על הפתוב בתורה⁵⁹: השמר לך פן יהיה דבר וגומר, התקין פרוזבול⁶⁰, פדי שלא ישמט החוב, עד שילוו זה את זה. ואין הפרוזבול מועיל אלא בשמטת כספים בזמן הזה, שהיא מדברי סופרים; אבל שמטה של תורה - אין הפרוזבול מועיל בה.

58) כלומר, העשירים נמנעו מלהלוות לעניים, מפני שחששו לשמיטת חובותיהם. ואף על פי שיכולים היו למסור שטרותיהם לבית דין, נראה שקשה היה להם להביא כל השטרות לבית דין. ועוד, שאין זו תקנה אלא למלוה בשטר, ולא למלוה על פה. 59) לפי מה שכתב רבינו בסמוך, שאין הפרוזבול מועיל אלא בשמיטת כספים בזמן הזה שאינה אלא מדרבנן - "הכתוב בתורה" לאו דווקא, אלא דרבנן שהסמיכו על הכתוב. 60) בגיטין לו: "מאי פרוסבול, אמר רב חסדא, פרוס בולי (=עשירים) ובוטי (=עניים), כלומר, תקנת עשירים ועניים. עשירים שלא יפסידו ממונם, ושלא יעברו על הלאו הנ"ל, ועניים שלא תנעל דלת בפניהם.

יז. אין פותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר, כבית דינו של רבי אמי ורבי אסי, שהן ראויין להפקיע ממון פני אדם⁶¹; אבל שאר פתי דינין - אין פותבין⁶².

61) שהרי למדו שם שהפקר בית דין הפקר, ממה שהכריז עזרא: וכל אשר לא יבוא לשלושת ימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה. ובית דינו של עזרא וכן ראשי האבות, הם בתי הדין הגדולים שבדורם. ואף על פי שלדעת רבינו אין הדברים אמורים אלא בזמן ששמיטת כספים אינה אלא מדברי סופרים - גם לעקור דבר מדברי סופרים צריך לכח הפקר בית דין.

שביעית - הרי זה נשמט; שאינו יכול לבטל דין השביעית⁴³. התנה עמו שלא ישמט הוא חוב זה⁴⁴ ואפלו בשביעית - תנאו קנים; שקל תנאי שבממון - קנים, ונמצא זה חייב עצמו בממון שלא חיבתו תורה, שהוא חייב⁴⁵.

43) שהרי לא התנה עם הלווה שישלם לו, אלא התנה שהשמיטה לא תשמט, וזה לא ייתכן. 44) כלומר, שלא יפטור עצמו מן החוב, כשתשמטנו שביעית, אלא ישלם לו מבלי להתחשב עם ההשמטה. 45) כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה טו. וצריך לומר, שהלווה חייב עצמו בפני עדים או ביתר האופנים שנזכרים שם. וייתכן, שכיוון שהתנה עמו בשעת כתיבת השטר, הרי זה כאילו כתב לו בשטר, שהדבר מועיל.

יא. הקפת חנות - אינה נשמטת. ואם עשאה מלוה⁴⁷ - נשמטת. שכר שכיר - אינו נשמט⁴⁸. ואם זקפו עליו⁴⁹ במלוה - נשמט.

46) והטעם הוא: שדרך להקיף זמן אחר זמן ואינו נפרע ממנו עד שידמנו לו מעות, ואין דרך לנוגשו והרי זה כאילו הלווה עד אחר השביעית, שאין שביעית משמטתו. [=וכדאי לבדוק מדוע אין זה דומה למה שנאמר בהלכה י התנה עמו שלא יתבענו - שביעית משמטת]. 47) כלומר, העמידו ברין. והוא הדין אם קבע לו החנווני זמן לפרעו. 48) שדרך לקבץ שכר שנה או שנתיים ביד השוכר אותו ואינו נוגשו לתימם לו והם בידו כפיקדון. 49) [למעלה בהקפת חנות שהיא כמלוה לאחר שביעית, כתב "עשאה מלוה" אבל בשכר שכיר שאינו מלווה כלל, אלא בפיקדון כתב "זקפו עליו במלוה"].

יב. קנסות של אוגס ושל מפתה והמוציא שם רע - אינם נשמטין⁵⁰. ואם זקפן במלוה - נשמטים. ומאימתי נזקפין במלוה? משעת העמדה בדין.

50) כיוון "שאינם כשאר חובות, אבל הם חיובים שהאיש נתחייב בהם, והאיש הוא לא יהיה פטור עד שיפרעם". [וכוונת דברי רבינו היא: שרק בממון שצריך שיקבל התובע אמרה תורה "תשמט ידך", כאילו קבלתו, אבל קנס אינו ממון שהתובע צריך לקבל, אלא ממון שהנתבע צריך לשלם, ומה יועיל אם הנתבע יסלק ידו כאילו קיבלו? הלא זה לא שילם. ולפי זה נראה שלא מועילה מחילה בקנס.

יג. המגרש את אשתו קדם השמטה - אין פתבנה נשמטת⁵¹. ואם פגמתה⁵² או זקפתה עליו במלוה - נשמטת.

51) שאינה מלווה אלא כהקפת חנות ושכר שכיר. ודין תוספת הכתובה כעיקר הכתובה. 52) כלומר, נתקבלה חלק מן הכתובה, שעל ידי זה הפכה הכתובה למלווה.

יד. המלוה על המשפוח⁵³ - אינו משמט⁵⁴. והוא שיהיה החוב כנגד המשפוח; ואם היה יתר - משמט היתר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כא. אַחַד שְׁלוֹה מִחֻמְשָׁה - צְרִיכִים⁸² פְּרוֹזְבוּל לְכָל אַחַד וְאַחַד; וְחֻמְשָׁה שְׁלוֹה מֵאַחַד - דִּיּו פְּרוֹזְבוּל אַחַד לְכָלִּין⁸³.

(82) כל מלווה ומלווה. (83) שהרי המלווה כותב את הפרוזבול, והוא מוסר כל חובותיו לבית דין. ונראה שאם לוו כולם בשטר אחד, שאז כולם ערבים זה לזה, ויכול המלווה לגבות מאיזה שירצה, די שיהא לאחד מהם קרקע.

כב. כְּתַב הַפְּרוֹזְבוּל תַּחֲלָה וְאַחַר כִּף הַלְוָה - אֵינוּ מוֹעִיל⁸⁴, אֲלֵא מְשַׁמֵּט עַד שְׂכֵתָב הַפְּרוֹזְבוּל אַחַר שְׁהַלְוָה. נִמְצְאָת אֹמְרִי: שְׂפָל מְלוֹה הַקּוֹדֶמֶת לַפְּרוֹזְבוּל - אֵינָה נִשְׁמָטֶת בְּפְרוֹזְבוּל זֶה; וְאִם הַפְּרוֹזְבוּל קוֹדֵם לְמְלוֹה - נִשְׁמָטֶת בְּפְרוֹזְבוּל זֶה.

(84) כי הפרוזבול מועיל רק לחובות הקיימים בשעת כתיבתו.

כג. לְפִיכָף: פְּרוֹזְבוּל הַמְקֻדָּם - פֶּשֶׁר, וְהַמְאַחֵר - פְּסוּל. כִּי־עַד? כְּתַבוּ בְּנִסָּן וְהַקָּדִים זְמַנּוּ מֵאַדָּר - פֶּשֶׁר; שְׁהָרִי הוֹרַע כַּחוֹ⁸⁵, שְׁאֵינוּ מְשַׁמֵּט אֲלֵא עַד אֲדָר⁸⁶. אֲבָל אִם אַחַר זְמַנּוּ וְכְתַבוּ מֵאֵיֶר - פְּסוּל; שְׁהָרִי מִיַּפֵּה כַחוֹ, שְׁאֵינוּ מְשַׁמֵּט עַד אֲיָר⁸⁷ שְׁלֵא בְּדִין, שְׁאֵין דִּינוֹ שְׁלֵא יִשְׁמֵט אֲלֵא עַד נִסָּן, בְּשַׁעַת מְסִירַת הַדְּבָרִים לְבֵית דִּין.

(85) של המלווה. (86) אבל מה שהלווה אחר כך אינו בכלל הפרוזבול, ומשמטים. (87) כלומר, מה שהלווה מניסן (אחר כתיבת הפרוזבול) עד אייר (הזמן הכתוב בפרוזבול).

כד. הַמוֹצֵיא שְׁטַר חוֹב אַחַר שְׁבִיעֵית וְאֵין עֲמוּ פְּרוֹזְבוּל - אֲבָד חוֹבוֹ⁸⁸. וְאִם אָמַר: הִיָּה לִי⁸⁹ וְאָבַד - נֶאֱמַן; שְׁמִזְמֵן הַסְּפֵנָה⁹⁰ וְאֵילֶף בְּעַל חוֹב גּוֹבָה שְׁלֵא בְּפְרוֹזְבוּל⁹¹. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא כְּשִׁבִיא בְּעַל חוֹב אֵת שְׁטָרוֹ אוֹ כְּשִׁיבֹא לְתַבַּע בְּמְלוֹה עַל פֶּה - אוֹמְרִים לְנִתְבַּע: שְׁלֵם לוֹ. וְאִם טָעַן הַנִּתְבַּע וְאָמַר: אֵיהָ פְּרוֹזְבוּל שְׁלוֹ? אוֹמְרִים לְתוֹבַע: הִיָּה לָךְ פְּרוֹזְבוּל וְאָבַד? אִם אָמַר הֵן - נֶאֱמַן, וְאִם הוֹדָה שְׁלֵא כְּתַב פְּרוֹזְבוּל - אֲבָד חוֹבוֹ. וְהִתּוֹמִים⁹² אֵינָן צְרִיכִין פְּרוֹזְבוּל.

(88) שהרי שמטתו שביעית. (89) פרוזבול. (90) שלא היו יכולים לקיים מצוות, ואף על פי שפרוזבול אינו מצוה - לא התירו הגויים לעשותו, כיוון שעל ידו ניכרת מצות שמיטת כספים בזמן הזה, שכל עיקרה הוא שלא תישכח תורת שמיטת כספים מישראל, והרי כל כוונתם הייתה "להשכיחם תורתך". (91) אם אמר, היה לי ואבד. וכן כתב המאירי שם, שמזמן הסכנה ואילך האמינו מכח החזקה, שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור. ורוצה לומר, שבזמן הסכנה תיקנו חכמים שיהא נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד, ואף אחר שבטלה הסכנה, נשארה התקנה במקומה. (92) שהלוי.

(62) וכל זה דווקא כשאין המלווה והלווה תלמידי חכמים, אבל אם הם תלמידי חכמים יכולים למסור את הפרוזבול אף בפני בית דין רגיל ואפילו בעל פה.

יח. זְהוּ גּוֹפּוֹ שֶׁל פְּרוֹזְבוּל: מוֹסְרֵי לָכֶם⁶³ פְּלוּנֵי וּפְלוּנֵי⁶⁴ הַדְּיַנִּין שְׁבַמְקוֹם פְּלוּנֵי⁶⁵, שְׂפָל חוֹב שִׁישׁ לִי שְׁאֲגַבְנוּ פֶל זְמַן שְׁאָרְצָה⁶⁶. וְהַדְּיַנִּין⁶⁷ אוֹ הָעֲדִים⁶⁸ חוֹתְמֵין מְלַמְטָה.

(63) אין הכוונה שהוא מוסר את שטר החוב, אלא שהוא מוסר את הדברים דלהלן לבית הדין, והרי זה כעין מסירת מודעה. (64) רבינו כתב המשנה כלשונו, אבל וודאי שכוונתו לשלושה דינים. (65) כלומר, אם הדיינים במקום אחר והוא מוסר דבריו כאן לפני עדים. (66) אפילו לאחר שמיטה. (67) אם הוא מוסר דבריו לפנייהם. (68) היינו, אפילו העדים, אם הוא מוסר דבריו כאן לפני עדים, לבית הדין שבמקום אחר.

יט. אֵין כּוֹתְבִין פְּרוֹזְבוּל אֲלֵא עַל הַקְּרָע⁶⁹. אִם אֵין קְרָע לְלוֹה - מוֹכֵר לּוֹ⁷⁰ הַמְלוֹה פֶל שֶׁהוּא⁷¹ בְּתוֹךְ שִׁדְהוֹ, אֲפִלוּ קָלַח שֶׁל כְּרוּב⁷². הַשְּׂאִילוֹ⁷³ מְקוֹם לְתַנּוּר אוֹ לְכִירָה - כּוֹתְבִין עֲלָיו⁷⁴ פְּרוֹזְבוּל. הִיָּתָה לוֹ שִׁדָּה מְשַׁפְּנָת⁷⁵ - כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבוּל.

(69) של הלווה. וטעם הדברים שאם יש ללווה קרקע הרי החוב כגבוי ביד בית דין. או משום שהלוואה ללווה שאין לו קרקע זהו דבר שאינו שכיח כי מי פתי יסור הנהגה להלוות לו מעות בלי בטוחות. ודווקא קרקע, שאינו יכול להשמיטה ולהצניעה, אבל לא מטלטלין, וגם לא עבדים. (70) ללווה מדעתו ובהסכמתו. (71) וטעמו של דבר, שכיון שאין אונאה כלל לקרקעות, ראוי הוא לגבות ב"כל שהוא" זה את כל החוב. (72) כלומר, קרקע כל שהוא שאי אפשר לזרוע בה אלא קלח אחד של כרוב. (73) כלומר, המלווה ללווה. (74) שכיון שיש לשואל זכות תשמיש בקרקע, הרי זה כאילו הקרקע שלו. והוא הדין אם השכיר לו. (75) בין שהייתה השדה של הלווה ממושכנת ביד אחרים, בין שהייתה שדה של אחרים ממושכנת בידו.

כ. כּוֹתְבִין לְאִישׁ⁷⁶ עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ⁷⁷, וְלִיתּוֹמִים עַל נִכְסֵי אֲפוּטְרוֹפּוֹס⁷⁸. אֵין לוֹ קְרָע, וְלַעֲרַב יֵשׁ לוֹ קְרָע - כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבוּל. הִיָּה לוֹ חוֹב עַל חֲבֵרוֹ וְיֵשׁ לְחֲבֵרוֹ קְרָע, הוּאִיל וְהוּא⁷⁹ תַּחַת שְׁעֵבוּד⁸⁰ - כּוֹתֵב עָלָיו פְּרוֹזְבוּל⁸¹.

(76) כלומר, שהוא הלווה. (77) נכסי מלוג שהבעל אוכל פירותיהם. (78) כשלווה האפוטרופוס לצורך היתומים. והמלווה כותב פרוזבול, שנכסי האפוטרופוס נחשבים כשל היתומים, כיוון שהוא ממונה על אשר להם ומשועבד להם. [וְיֵיתְכֵן עוֹד כִּי דִין אֲפוּטְרוֹפּוֹס כֵּאֵן כְּדִין עֲרַב לְהַלְלֵן]. ומה שאמרו: "היתומים אינם צריכים פרוזבול", המדובר כשהיתומים הם המלווים. (79) כלומר, הלווה השני. (80) של המלווה השני. (81) שהרי הלווה השני משתעבד למלווה הראשון, מדין "שעבודא דרבי נתן".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תלמידי חכמים היו צריכים לכתוב פרוזבול ולמסרו בפני בית דין חשוב, ולכן שאר בני אדם שחושבים שמיטת כספים בזמן הזה מדאורייתא, הזקיקום חכמים לכתוב פרוזבול ולמסרו בפני בית דין חשוב, שאם נקל להם יבוא להקל בשמיטת כספים.

כח. כָּל הַמְחִזֵּיר חוֹב שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית - רוּחַ חֲכָמִים נֹחֶה הַיָּמָנוּ¹¹⁰. וְצָרִיף הַמְלִיָּה לֹאמַר לְמַחֲזִיר: מִשְׁמִיט אֲנִי וְכָבֵד נִפְטַרְתָּ מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ: אַף עַל פִּי כֵן רְצוֹנִי שֶׁתִּקְבַּל - יִקְבַּל מִמֶּנּוּ; שְׁנֹאמַר: לֹא יִגָּשׁ, וְהָרִי לֹא נִגְשׂ¹¹¹. וְאֵל לֹאמַר לוֹ: בְּחוֹבֵי אֲנִי נֹתֵן לָךְ, אֲלֵא לֹאמַר לוֹ: שְׁלִי הֵם¹¹² וּבִמְתַנָּה אֲנִי נֹתֵן לָךְ.

(110) "עניינו, שהחכמים אוהבים אותו על זה, וישר בעיניהם מה שעשה". וטעמו של דבר, כדי שלא יימנעו מלהלוות. (111) שם: שנאמר: וזה דבר השמיטה. "הראיה ממה שאמר "דבר", כלומר, מאחר שהוציא הדבר מפיו, התיירו". (112) המעות, ששמטתן שביעית.

כט. הַחֲזִירִי¹¹³ לוֹ חוֹבוֹ וְלֹא אָמַר לוֹ בֵּן - מִסַּבֵּב¹¹⁴ עֲמוּ בְּדַבְרֵים עַד שִׁיאֲמַר לוֹ: שְׁלִי הֵם וּבִמְתַנָּה נִתְתִּים לָךְ. וְאִם לֹא אָמַר - לֹא יִקְבַּל מִמֶּנּוּ, אֲלֵא יִטַּל¹¹⁵ מְעוֹתָיו וְיִלְךָ לֹד¹¹⁶.

(113) שם, מעשה ברבה שהלווה מעות לאבא בר מרתא. (114) שם: אמר ליה (רבה לאביי), תלי ליה נמי עד דאמר הכי (כלומר, שלי הם ובמתנה אני נותן לך). ומפרש רבינו שהכוונה מסבב עמו בדברים, אבל לא כופהו, שהרי במעשה הנזכר שם, לא כפה רבה את אבא בר מרתא, אלא אביי שידלו בדברים שילך לרבה ויאמר לו: "אף על פי כן". (115) הלווה. (116) שהרי אמרו שם: אשכחיה (אביי לרבה) דהוה עציב. אמר ליה, אמאי עציב מר, אמר ליה הכי הוה מעשה, אזל לגביה. ואם כדיעבד יקבל את המעות מן הלווה אפילו בלי "אף על פי כן", לא היה לו להיות עצוב, ולשלוח את אביי לאבא בר מרתא.

ל. מִי שֶׁנִּמְנַע מִלְּהִלוֹת אֶת הַחֲבֵרוֹ קִדְּם הַשְּׁמִטָּה שְׁמָא יִתְאַחַר הַחוֹב שְׁלֹ¹¹⁷ וְיִשְׁמַט - עֵבֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאמַר: הַשְּׁמֵר לָךְ וְגוֹמַר. וְחֵטֵא גְדוֹל הוּא, שְׁהָרִי הַזֶּהִירָה עָלָיו תּוֹרָה בְּשִׁנֵּי לְאוּיָן; שְׁנֹאמַר: הַשְּׁמֵר לָךְ בֵּן וְגוֹמַר, וְכָל מְקוֹם שְׁנֹאמַר 'הַשְּׁמֵר' אוֹ 'פֶּן' אוֹ 'אֵל' - הָרִי זֶה מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְהַתּוֹרָה הַקְּפִידָה עַל מַחְשְׁבָה רְעָה זֹו וּקְרָאתוּ בְּלִיעֵל¹¹⁸. וְהָרִי הוֹסִיף הַפְּתוּב לְהַזְהִיר וּלְצַוֹת שְׁלֹא יִמְנַע¹¹⁹ אֲלֵא יִתַּן¹²⁰, שְׁנֹאמַר: נִתַּן תַּתָּן¹²¹ לוֹ וְלֹא יִרְעֶ¹²² לְכַבֵּד בְּתַתָּךְ לוֹ וְגוֹמַר. וְהַבְּטִיחַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁכְרַ מְצוּהָ זֹו בְּעוֹלָם הַזֶּה¹²³, שְׁנֹאמַר: פִּי בְּגִלְלַת הַדְּבָר הַזֶּה יִכְרַכֵּךְ וְגוֹמַר.

(117) כלומר, שהלווה לא יחזיר לו את חובו בזמן הפירעון. (118) שם. וגם לעניין צדקה למדו כן מפסוק זה לפי

כה. הוֹצִיא⁹³ פְּרוֹזְבוּל, וְטַעַן הַנְּתַבֵּעַ וְאָמַר: מְלִיָּה זֹו שֶׁהוּא תוֹבֵעַ אַחֵר פְּרוֹזְבוּל זֶה הִיתָה⁹⁴, וְהַתּוֹבֵעַ אוֹמַר: קִדְּם פְּרוֹזְבוּל הִיתָה - הַתּוֹבֵעַ נֹאמָן⁹⁵; שְׁאֵלוֹ אָמַר: הִיָּה לִי וְאִבְדֶּ⁹⁶ - נֹאמָן וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין אֲנִי יוֹדְעִין זְמַן הַפְּרוֹזְבוּל שְׁאִבְדֶּ⁹⁷.

(93) המלווה. (94) ואין הפרוזבול מועיל כלום. (95) "שכיוון שתקנו חכמים פרוזבול, חזקה היא שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור" ובוודאי עשה פרוזבול שזמנו אחר הלוואה זו. (96) כלומר, ולא היה מוציא פרוזבול. (97) הרי שנאמן גם על הזמן.

כו. טַעַן הַנְּתַבֵּעַ וְאָמַר: מְלִיָּה יֵשׁ לוֹ אֲצִלִּי⁹⁸, וְהַתּוֹבֵעַ אוֹמַר: לֹא כִי אֲלֵא הַקְּפַת חֲנוּת הִיא, שְׁאִינָה נִשְׁמַטָּת, שְׁהָרִי לֹא זִקְפַתִּיהָ מְלִיָּה - הָרִי זֶה נֹאמָן; שְׁהָרִי אִם יִרְצָה יֹאמַר: מְלִיָּה הִיתָה⁹⁹ וּפְרוֹזְבוּל הִיָּה לִי וְאִבְדֶּ¹⁰⁰. שְׁפִינָן¹⁰¹ שֶׁתִּקְנֶנּוּ חֲכָמִים פְּרוֹזְבוּל, חֲזָקָה הִיא שְׁאִין אֲדָם מְנִיחַ דְּבָר מִתְּרִי¹⁰² וְאוֹכֵל דְּבָר אֲסוּר¹⁰³.

(98) וכיוון שאין למלווה פרוזבול הרי המלווה נשמטת. (99) כדברייך. (100) ואף על פי שלא אמרו מיגו הוציא ממון - כאן ישנה גם חזקה המסייעת: חזקה שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור, ובוודאי כן הוא כדבריו שהקפת חנות היא. (101) טעם זה הוא מדוע האמינו במיגו להוציא ממון. (102) כלומר, מלווה שלא נשמטה. (103) מלווה שנשמטה.

כז. תְּלַמְדֵי חֲכָמִים¹⁰⁴ שֶׁהָלוּ זֶה אֶת זֶה¹⁰⁵, וּמְסַר¹⁰⁶ דְּבָרָיו לְתַלְמִידֵים¹⁰⁷ וְאָמַר: מוֹסְרֵנִי לְכֶם¹⁰⁸, שְׁפָלַ חוֹב שֵׁישׁ לִי שֶׁאֲגַבְנֶנּוּ כָּל זְמַן שְׁאֲרִיעָה - אִינֹו צָרִיף לְכַתֵּב פְּרוֹזְבוּל; מִפְּנֵי שֶׁהֵן יוֹדְעִים שֶׁהַשְּׁמִטָּת כְּסָפִים בְּזְמַן הַזֶּה מְדַבְּרִיהֶם, וּבְדַבְּרֵים בְּלִבָּד הִיא נִדְּחִית¹⁰⁹.

(104) שם לו. "רבנן דבי רב אשי מסרי מיליהו להדרי (כלומר, שעשו פרוזבול בעל פה, ומסרוהו לפני תלמידים, שאינם גדולים כבית דינו של רב אמי ורב אסי. וכל זה דווקא כשהמלווה והלווה תלמידי חכמים). רבי יונתן מסר מילי לר' חייא בר אבא, אמר ליה צריכנא מידי אחרינא? אמר ליה לא צריכת". (105) בגמרא שם לא נזכר שגם הלווה צריך להיות תלמיד חכם, ורבינו כתב זאת על פי מה שאמרו בבבא מציעא עה. "תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה בריבית, מאי טעמא, מידע ידעי דריבית אסורה ומתנה היא דיהבו אהדדי". ולכאורה גם אם המלווה אינו תלמיד חכם, מותר לתת לו ריבית, שהרי הלווה שהוא תלמיד חכם נותנה במתנה, אלא שאסרו לעשות כן שמא יבוא המלווה להקל בדין ריבית. אם כן גם לענייננו, לא התיירו פרוזבול כזה אלא כשאף הלווה תלמיד חכם, שלא יבוא להקל בשמיטת כספים. (106) המלווה. (107) שאינם חכמים גדולים ביותר. (108) פלוני ופלוני הדיינין. (109) כלומר, בלא כתיבת פרוזבול, וכן בלא בית דין חשוב. אבל כשמיטת כספים הייתה מן התורה, אף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קנג). ואף-על-פי שאין הלכה כרבנן, אלא כר"י בנו של ריב"ב, ראה למעלה, לא מצינו שר"י בנו של ריב"ב חולק עליהם בזה. ואין הכוונה לשבעים ואחד, אלא לשלשה מתוך בית-דין הגדול, ראה בספר המצוות לעם, שם הערה נוספת נח].

ב. ומאימתי התחילו למנות? מאחר ארבע עשרה שנה⁶ משנכנסו לארץ. ונאמר: שש [שנים תזרע שדרך ושש שנים תזמר פךמך - עד שיהיה פל אחד מפיר את ארצו; ושבע שנים⁸ עשו בכבוש הארץ, ושבע שנים בחלוקה. נמצאת אומר: בשנת שלש⁹ וחמש מאות וארבעים ליצירה, מראש השנה¹⁰ מאחר מולד אדם הראשון, שהיא שנה שנה¹¹ ליצירה¹², התחילו למנות. ועשו שנת עשר וחמש מאות¹³ ליצירה, שהיא שנת אחת ועשרים¹⁴ משנכנסו לארץ, ששמה. ומנו שבע שמשות וקדשו שנת החמשים, שהיא שנת ארבע וששים¹⁵ משנכנסו לארץ.

(6 ערכין יב: 7) ספרא, תחילת פרשת בהר הלכה ב. וראה להלן הלכה ח. (8 ערכין יג. 9) כלומר, בסוף השנה השלישית, והיינו מתחילת השנה הרביעית. שהרי מונים מאחר מולד אדם הראשון, שהיא שנה שנה ליצירה, ראה להלן. (10) של שנת חמש מאות וארבע. (11) בעבודה זרה ט. אמרו, שמכריאת העולם עד תקופת אברהם, אלפיים שנה של תורה, ומאברהם התחילו אלפיים של תורה, וארבע מאות ארבעים ושמונה שנים עד מתן תורה. לכשנוסיף את ארבעים השנה שהיו במדבר עם י"ד שכבשו וחלקו, הרי אלפיים חמש מאות ושתיים שנה. (12) כיון שלדעת ר' אליעזר שבתשירי נברא העולם, הכוונה לכ"ה באלול, אלא שכיון שהאדם נברא ביום ו', והוא עיקר הבריאה, לכן אנו מונים מראש השנה, וראה בראש השנה ח. בתוספות ד"ה לתקופות, ובכסף-משנה. (13) כלומר: לפי המנין ממולד אדם הראשון, שהיא שנה שנה ליצירה (ר"י קורקוס). וראה למעלה. (14) עם י"ד שכבשו וחילקו, כנ"ל. כן הוא בספרא שם סוף הלכה ג. ובקידושין מ: "גדול תלמוד (מתן תורה) שקדם וכו', לשמיטין ששים ואחת (ארבעים שנה שבמדבר, ועשרים ואחת שכתב רבינו כאן), ליובלות מאה ושלש". כלומר, לאחר עיבור שנה זו באופן שהיובל הוא בשנת הק"ד. (15) כנ"ל.

ג. שבעה עשר¹⁶ יובלים מנו ושראל משנכנסו¹⁷ לארץ ועד שצאאו¹⁸. ושנה שצאאו בה, שתרב הבית פראשונה, מוצאי שביעית¹⁹ היתה, ושנת שש ושלושים פיובל היתה, שארבע מאות שנה ועשר שנים עמד בית ראשון²⁰. מנין שתרב הבית²¹ פטל מנין זה²². משפטלה נשארה הארץ חרבה שבעים שנה, ונבנה בית שני, וארבע מאות ועשרים שנה עמד²³. ובשנה השביעית²⁴ מבנינו עלה עזרא, והיא הביאה השנה²⁵. ומשנה זו התחילו למנות מנין

שהפסוק נאמר גם על צדקה וגם על הלוואה, שכן נאמר שם: "כי פתח תפתח את ירך לו (הרי צדקה) והעבט תעביטנו (הרי הלוואה) וגו' השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וגו'". (119) היינו "להזהיר". (120) היינו, "לצוות". (121) זהו הציווי. (122) זוהי האזהרה. (123) והוא בכלל גמילות חסדים, שאדם אוכל פירותיה בעולם הזה והקין קיימת לו לעולם הבא (פאה פרק א משנה א, ועיין שם בפירוש המשנה שזהו כלל לכל המצוות שבין אדם לחבירו). אלא שצריך עיון למה הוצרכו ללמוד (קידושין מ). מפסוק במשלי: "רורך צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד", שגמילות חסדים אדם אוכל פירותיה בעולם הזה, ולא למדו כן מן הפסוק הנ"ל שבתורה, שהביא רבינו.

פרק עשירי

(1) יבאר שמצות-עשה לקדש שנת החמשים. מאימתי התחילו למנות שנת יובל. אם היובל עולה למנין שני השבוע. ומאימתי בטלו היובלות. ודין כמה מצוות תלויות בהנהגת היובל. מצות-עשה לתקוע בעשירי לתשרי בשנת היובל. שלשה דברים מעכבין ביובל. שדין היובל ודין השמיטה, לעניין שביתת הארץ, אחד הוא.

א. מצות עשה לספור² שבע שבע שנים³ ולקדש⁴ שנת החמשים, ונאמר: וספרת לך שבע שבתות שנים וגומר, וקדשתם את שנת החמשים. ושתי מצות אלו מסוירין לבית דין הגדול בלבד⁵.

(2) ראה בספר המצוות, עשה קמ. (3) כלומר, ארבעים ותשע שנים, כלשון הכתוב: "שבע שנים שבע פעמים". (4) שם (עשה קלו) כתב רבינו "שנצטוונו לקדש את שנת החמשים, כלומר, להשבית בה עבודת האדמה, כמו בשמיטה" (וכן הוא במניין המצוות שבהקדמת ספר יד החזקה) ולא כתב שמצוה זו מסורה לבית-דין, שהרי מצות השביתה מוטלת על כל ישראל (ועיין שם בהערה נוספת תקצח). ומקור דבריו בדברי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא (ראש השנה ח:): שדרש פסוק זה של "וקדשתם את שנת החמשים שנה" לומר "שמתקדשת והולכת מתחילתה". כלומר, מראש השנה, ולא הזכיר בדבריו שמקדשים אותה על-ידי בית-דין לומר מקודשת השנה כמו שנראה שם מדברי רבנן (עיין רש"י שם). וכאן, כנראה, חזר בו רבינו, ונקט שאפילו לדברי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא שהלכה כמותו (להלן הלכה יד), יש מצוה לבית-דין לקדש ולומר "מקודשת השנה", וכן כתב החינוך מצוה שלב (ועיין מנחת-חינוך שם). (5) בספרא בהר פרשה ב הלכה א: "וספרת לך, בבית-דין". וסובר רבינו, שהכוונה היתה למשה שהוא במקום שבעים ואחד (סנהדרין טז), וראה בספר המצוות לעם, שם בהערה נוספת י. [ודין קידוש יובל, שהוא צריך לבית-דין הגדול, נלמד ממה שאמרו בראש השנה שם לדברי רבנן החולקים על ר"י בנו של ריב"ב, ולמדו מהפסוק "וקדשתם וגו' החמשים שנה" - שנה אתה מקדש, ואי אתה מקדש חדשים", וקידוש חדשים הוא על-ידי בית-דין הגדול (ספר המצוות, עשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החרפון. וכן עולה בגמרא עבודה זרה³⁵ השפון זה שהיא קבלה³⁶.

(34) בפני עצמה. ולפי זה, מה שאמרו שם לב: מנו יובלות לקדש שמיטין, הוא רק בזמן בית שני, וכדלהלן בפ"ב סוף הלכה טו, שעשו כן דוגמת מה שהיו עושין בזמן בית ראשון, שכלל יושבי הארץ היו עליה, והיתה קדושה בשנת היובל כבשביעית. אבל לאחר החורבן, לא מנו יובלות כלל. ודברי הכסף-משנה כאן תמוהים. (35) ט: שאמרו שם: "האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד, ניטפי חד שתא, ונחשוב כללי כיובלי ופרטי כשבוע, ונשקול ממאה תרי (כלומר, שתי שנות היובל שבכל מאה שנה), ונשדי אפרטי, ונחשיבינהו לפרטי בשבוע, וידע כמה שני בשבוע". משמע מכאן שמחלקים אף את היובלות בשבע. (36) כלומר, שהגאונים הורו כחשבון זה, לא מטעם שהוכיחו כן מן הגמרא, אלא שקיבלו כן איש מפי איש, כנ"ל.

ו. וישנת השמיטה ידועה היא ומפרסמת אצל הגאונים ואנשי ארץ ישראל, וכן לא מנו אלא לשני חרפון, משליכין אותן שבע שבע. ולפי השפון זה, תהי שנה זו, שהיא שנת שבע ומאה ואף לחרפון, מוצאי שביעית³⁷. ועל זה אנו סומכין, וכפי השפון זה אנו מרין לענן מעשרות³⁸ ושביעית³⁹ והשמיטת כספים; שהקבלה⁴⁰ והמעשה⁴¹ עמודים גדולים בהוראה, ובהן ראוי להתלות.

(37) שכשנחלק 1107 ל-7, נמצא 158 שמיטות, ושנה אחת נותרת, שהיא מוצאי שביעית. וכמו כן השנה שלנו: חמשת אלפים ושבע מאות ועשרים ליצירה, שהיא אלף ושמונה מאות ותשעים ואחת לחורבן הבית, היא מוצאי שביעית. (38) כלומר, לענין חלוקת שנות המעשרות: מעשר שני בשנה ראשונה שניה רביעית וחמישית, ומעשר שני בשלישית וששית (פ"ו מהלכות מתנות עניים הלכה ד). (39) שמיטת קרקע. (40) היא מסורת הגאונים הנ"ל. (41) שכן היו נוהגים בארץ ישראל, כנ"ל. וראה בחו"מ סימן סג סעיף א בביאור הגר"א אות ח, וכן בחזון-איש שהאריכו בביאור שיטת רבינו. ובקונטרס "לשנת השמיטה" של הרא"י דלנסקי ב"התורה והמדינה" תשי"ט עמוד שיח העתיק מה שכתוב על מצבות עתיקות שנתגלו, והכתוב שם נוטה לשיטת הראשונה שכתב רבינו למעלה הלכה ד.

ז. שנת יובל⁴² אינה עולה ממנן שני השבוע⁴³, אלא שנת תשע וארבעים - שמיטה, וישנת חמשים - יובל, וישנת חמשים ואחת - תחלת שש שנים של שבוע. וכן בכל יובל ויובל.

(42) כלומר, כשהיובל נהוג, שכל יושביה עליה כמו בזמן בית ראשון. ודברי הכסף-משנה כאן תמוהים. (43) ברייתא בנדרים סא. ובעוד מקומות, כחכמים ולא כרבי יהודה.

ח. משגלה⁴⁴ שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות; שנאמר: וקראתם דרור

אחר, ועשו שנת שלש עשרה לבנין בית שני שמיטה. ומנו שבע שמיטות, וקדשו שנת חמשים. אף על פי שלא היתה שם²⁶ יובל בבית שני, מונין היו אותו כדי לקדש שמיטות²⁷.

(16) ערכין יג. ורוצה לומר, ששה עשר יובלים שלמים, ושלושים ושש שנה מן היובל השבעה עשר. וראה בכסף-משנה ורדב"ו. (17) לאחר י"ד שכבשו וחילקו, כנ"ל. (18) לאחר חורבן בית ראשון. (19) שם יא: (20) יומא ט. כלומר, וארבע מאות ושמונים שנה ישנן מיציאת מצרים עד בנין הבית, כמו שנאמר במלכים א' ו, א, הרי שמונה מאות ותשעים. ולכשנוריד ארבעים שנה שבמדבר וארבע-עשרה שנה שכבשו וחילקו, הרי שמונה מאות ושלושים ושש, שהן ששה עשר יובלים, ושלושים ושש שנה מן היובל השבעה עשר, ושנת ל"ו היא מוצאי שביעית. וראה בכסף-משנה. (21) וישראל הלכו לגולה. (22) ראה להלן הלכה ח. (23) יומא שם. (24) ערכין שם, כרב אשי. (25) ראה להלן פ"ב הלכה טו. (26) שם לב: שאין היובל נוהג אלא כשכל יושביה עליה, כדלהלן בהלכה ח. (27) שם. וברש"י: היו מניחין שנת נ', שלא היו מונין אותה לשמיטה הבאה, מפני שהיא ראויה להיות שנת יובל, ושנה שלאחריה מתחיל המנין.

ד. נמצאת למד, שהשנה שחרב בה הבית באחרונה²⁸, שתחלתה מתשרי שאחר החרפון כשני חדשים²⁹, שהרי מתשרי הוא המנן לשמיטים וליובלות³⁰ - אותה השנה מוצאי שביעית היתה³¹, וישנת חמש עשרה מן היובל התשיעי היתה. ולפי השפון זה, שנה זו, שהיא שנת אלף ומאה ושבע לחרפון, שהיא שנת שמונים ושבעה ואף וארבע מאות למנן שטרות, שהיא שנת שש ושלושים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה³² - היא שנת שמיטה, והיא שנת אחת ועשרים מן היובל³³.

(28) כלומר, בשניה. (29) שהרי הבית חרב בתשעה באב, והרי זה קרוב לשני חדשים. (30) ולכן אמרו שם יב: שאף בית שני חרב במוצאי שביעית. (31) שהרי הבית עמד 420 שנה כנ"ל, ובשנה השביעית לבניינו החלו למנות, הרי 414 יוצא שהבית חרב בסוף שביעית שניה של יובל תשיעי. (32) צ"ע, לשם מה אריכות לשון זו. (33) כלומר, שהרי אלף ומאה הן עשרים ואחד יובלות, נמצא שהשנה בה עמד רבינו היא השמיטה הראשונה ליובל הכ"ב. אלא שהלשון כאן מוזרה במקצת. ולשיטה זו, מנו יובלות לקדש שמיטות, כנ"ל, בין בזמן הבית ובין לאחריו עד היום הזה, כחכמים בערכין לג. ולא כרבי יהודה, וכדלהלן בהלכה ז.

ה. אבל כל הגאונים אמרו, שמסרת היא בידיהם איש מפי איש, שלא מנו באותן השבועים שנה שבין חרפון בית ראשון ובנין בית שני אלא שמיטות בלבד בלא יובל. וכן משחרב באחרונה לא מנו שנת חמשים³⁴, אלא שבע שבע בלבד מתחלת שנת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפ"ט שם. ואילו בשביעית הארץ לא ביאר עוד מאומה, אבל בכתב-יד הנוסחא: "חוץ משביעית בארץ מדבריהם, והשמיטת כספים וכו'" (ר"י קורקוס). וכן הוא בחינוך (מצוה של) לפי דפוס וויניציא. ולפי"ז מפורש שגם שביעית הארץ אינה אלא מדבריהם, וראה בפאת-השולחן.

י. מצות עשה⁵⁹ לתקע⁶⁰ בשופר בעשירי לתשרי בשנת היובל. ומצוה זו מסורה לבית דין⁶² תחלה⁶³, שנאמר: והעברת⁶⁴ שופר תרועה; וכל יחיד ויחיד⁶⁵ חייב לתקע, שנאמר: תעבירו שופר. ותוקעין בשופר תשע, פדרף שתוקעין בראש השנה⁶⁶. ומעבירין שופר בכל גבול ישראל⁶⁷.

(59) ראה בספר המצוות, עשה קלו. (60) ולענין תקיעת ראש השנה, כתב רבינו שם ובפ"א מהלכות שופר הלכה א, שהמצוה היא לשמוע. והסביר רבינו בספר המצוות שם, "שתקיעה זו ביובל אינה אלא לפרסום החירות, ושהיא חלק מן ההכרזה, והוא אמרו: וקראתם דרוך בארץ (ולכן עיקר המצוה התקיעה, דהיינו לאחרים, לפרסום הדבר), ואין ענינה כענין תקיעות ראש השנה, שהן "זכרון לפני ה'" (ולכן עיקרה השמיעה, וההתעוררות כתוצאה ממנה). וראה בהערות שם. (61) הוא יום הכיפורים. (62) הגדול. (63) כלומר, כן הוא הסדר: בתחילה תוקעין בבית-דין, ואחר-כך תוקעים כל ישראל, שהרי כן אמרה תורה "והעברת" (היינו בית-דין) ואח"כ "תעבירו" (כל אחד ואחד מישראל). וראה בקרית ספר, ובמנחת-חינוך מצוה שלא. (64) כלומר, בראש הענין כתוב: וספרת לך וגו'. ושם הכוונה לבית-דין הגדול בלבד, כנ"ל בהלכה א, ולכן גם האמור להלן "והעברת", הכוונה לבית-דין. וכן מפורש בראש השנה ט: (65) ראש השנה ל. וספרא פ בהר פרשה ב הלכה ה. (66) משנה שם לג: ובמשנה שם כו: שוה היובל לראש השנה לתקיעה. וראה בפ"ג מהלכות שופר הלכה א. (67) שנאמר: "תעבירו שופר בכל ארצכם". והכוונה, לפרסם את חירות העבדים. ודוקא בגבול ישראל, אבל בחוץ לארץ לא, כמפורש בירושלמי ראש השנה פ"ד סוף הלכה א (אור שמח).

יא. שופר של יובל ושל ראש השנה אחד הוא לכל דבר⁶⁸. ואחד⁶⁹ ראש השנה ואחד היובל לתקיעות⁷⁰, אלא שפיובל⁷¹ תוקעין⁷² בין בבית דין שקדשו בו את החדש⁷³ בין בבית דין שלא קדשו בו את החדש, וכל יחיד ויחיד⁷⁴ חייב לתקע כל זמן שפית דין יושבין⁷⁵ ושל א בפני בית דין⁷⁶;

(68) שכשם ששופר של ראש השנה אינו אלא מקרן כבשים כפוף (פ"א מהלכות שופר הלכה א), כן בשופר של יובל, כחכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה. והוא-הדין שהם שוים בשיעורם ובכל הדינים השייכים לגוף השופר, והנזכרים בהלכות שופר שם. (69) שם. (70) משנה שם. ושם נאמר גם "ולברכות". והביאו רבינו בפ"ב מהלכות תפילה הלכה ת. (71) ברייתא שם ל: (72) אפילו בשבת. וראה להלן. (73) היינו, בבית-דין הגדול (ספר המצוות,

בארץ לכל ישיבה - בזמן שפול יושביה עליה. והוא שלא יהיו מערבבין שבת בשבת, אלא פול יושבים בתקנתן⁴⁵. בזמן⁴⁶ שהיובל⁴⁷ [נוהג בארץ] - נוהג בחוצה לארץ⁴⁸; שנאמר: יובל היא - בכל מקום, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית⁴⁹.

(44) ברייתא בערכין לב: ובספרא פרשת בהר פרק ב הלכה ג. (45) וכל אחד מכיר את ארצו, כנ"ל בהלכה ב. וראה בהערות שם. (46) ראש השנה ט: וקידושין לח: (47) שם. (48) לגבי שילוח עבדים (שם ושם). (49) אם כל יושביה עליה, כנ"ל.

ט. ובזמן⁵⁰ שהיובל נוהג - נוהג דין עבד עברי⁵¹, ודין פתי ערי חומה⁵², ודין שדה תרמים⁵³, ודין שדה אצוה⁵⁴, ומקבלין גר תושב⁵⁵, ונוהגת שביעית בארץ והשמיטת פספים⁵⁶ בכל מקום מן התורה. ובזמן שאין היובל [נוהג] - אינו נוהג אחד מפל אלו, חוץ משביעית בארץ והשמיטת פספים בכל מקום מדבריהם⁵⁷, כמו שפארנו⁵⁸.

(50) ברייתא בערכין כט. (51) היינו שיכולים בית-דין למכרו בגנבתו, וכן הוא מוכר עצמו. וראה בפ"א מהלכות עבדים הלכה י. ובברייתא שם נתנו טעם לדבר: שנאמר (ויקרא כה, מ): "עד שנת היובל יעבוד עמך". הרי שהמדובר בזמן שהיובל נוהג. (52) הנזכר להלן בפרק יב. וטעמו של דבר: שנאמר בפרשת בתי ערי חומה (שם, ל) "לא יצא ביובל". משמע שהדבר תלוי ביובל (ברייתא שם). וראה להלן שם הלכות ט"ט. (53) שם, כרבי שמעון בן יוחאי, שנאמר (שם כז, כא): "ויהיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' כשדה החרם". ושדה חרמים, היא שדה שהחרימה לבדק הבית או לכהנים. וראה בפ"א מהלכות ערכין וחרמין. (54) שם: שנאמר (שם כה, כח): "ויצא ביובל ושב לאחוזתו". ושדה אחוזה, היא שדה שירשה אדם ממורישיו ומכרה. (55) שקיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה-זרה, אלא שהוא אוכל נבלות. ושם: אמר רב ביבי, מאי טעמא, אתיא טוב טוב. כתיב הכא (אצל עבד, בדברים טו, טז), "כי טוב לו עמך", וכתיב התם (אצל גר תושב, שם כג, יז), "בטוב לו, לא תוננו". ומכאן שגר תושב נוהג (שאנו מצווים להחיותו) רק כשעבד עברי נוהג, דהיינו כשהיובל נוהג, כנ"ל. (56) ראה למעלה בפ"ט הלכה ב, ובהערות שם. ומפורש בדברי רבינו ששמיטת קרקע בשביעית תלויה ביובל. וצ"ע, מהיכן למד זאת רבינו, שהרי מה שאמרו בברייתא גביטין לו. "בזמן שאתה משמט קרקע, אתה משמט כספים וכו'", מפרש רבינו שהכוונה ליובל, אבל שביעית אף בזמן הזה היא מן התורה, כמו שביאר הכסף-משנה בכמה מקומות. (57) בכסף-משנה מפרש שזה עולה רק על שמיטת כספים. ואילו שביעית בארץ, היא מן התורה אף בזמן הזה. וראה בספר המצוות לעם, עשה קלה, והערה נוספת תקצו שם. (58) למעלה שם הלכה ג לענין שמיטת כספים. וראה בר"י קורקוס שדקדק מכאן כדברי הכסף-משנה שאין הכוונה אלא לשמיטת כספים, שביאר כן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲבָדִים אוֹכְלֵין וְשׂוֹתִים וְשִׁמְחִים⁹⁰ וְעֵטְרוֹתֵיהֶם⁹¹ בְּרֵאשֵׁיהֶם. כִּינֵן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַכַּפּוּרִים, תִּקְעוּ בַּיַּת דִּין⁹² בְּשׁוֹפָר, נִפְטְרוּ עֲבָדִים לְבַתִּיהֶן וְחִזְרוּ שְׂדוֹת לְבַעֲלֵיהֶן.

(85) ברייתא של ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא בראש השנה ח: (86) עבריים. (87) שמא לא יתקעו בית-דין בשופר ביום הכיפורים, ותקיעה היא אחת משלשת הדברים המעכבים את היובל, כמפורש למעלה (מנחת חינוך, מצוה שלא). (88) שמא יתקעו ביום הכיפורים, ויהיה היובל למפרע מראש השנה. (89) סיפרא פ' בהר פרק ב הלכה א. (90) על חירותם. (91) דרך החירות, כמו שאמרו בצדיקים שבעולם הבא, ש"יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" (ברכות יז.). וכן היו נוהגים חתנים וכלות, ראה סוטה מט. (92) שהרי להם מסורה מצוה זו תחילה, כנ"ל בהלכה י. וראה בהלכה הקודמת.

טו. דִּין הַיּוֹבֵל⁹³ בְּשָׁבִית הָאָרֶץ וְדִין הַשְּׂמִטָּה אֶחָד הוּא לְכָל דָּבָר. כָּל שְׂאֵסוֹר בְּשָׁבִיעִית מְעוֹבָדַת הָאָרֶץ⁹⁴ - אֶסוֹר בְּשֵׁנַת יוֹבֵל, וְכָל שְׂמִטָּה בְּשָׁבִיעִית - מִתֵּר בַּיּוֹבֵל, וּמְלֹאכּוֹת שְׁלוֹקִין עֲלֵיהֶן בְּשָׁבִיעִית⁹⁵ - לֹקִינָן עֲלֵיהֶן בַּיּוֹבֵל. וְדִין פְּרוֹת שְׁנַת יוֹבֵל בְּאֶכְלֵיהֶם⁹⁶ וּבְמִכְרֵיהֶם⁹⁷ וּבְבִעוּרָם⁹⁸ - כְּדִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית לְכָל דָּבָר.

(93) בסיפרא שם פרק ג הלכה ב: "לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזיריה, כשם שנאמר בשביעית, כך נאמר ביובל". וראה בספר המצוות לעם, לא-תעשה רכד, ובחוספה בהערה רסב. (94) בספר המצוות שם כתב גם עבודת האילן. (95) כמו זריעה זמירה, קצירה ובצירה, שלוקינ עליהן מן התורה, כנ"ל בפ"א הלכה ב, וחפירה חרישה ועוד, שלוקים עליהן מדרבנן, שם הלכה ד. (96) כלומר, שיש לאכלם ולא לשרפם ולהפסידם, וכן שלא לשנותם מברייתם, כנ"ל בפ"ב הלכה ג. (97) שאין עושים בהם סחורה, אלא באופנים שזכרו בפ"ו. (98) כנ"ל בפ"ז הלכה א.

טז. יִתְּרָה⁹⁹ שְׁבִיעִית עַל הַיּוֹבֵל, שֶׁהַשְּׁבִיעִית מְשֻׁמֶטֶת כְּפָסִים וְלֹא יוֹבֵל. וְיוֹתֵר יוֹבֵל עַל הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהַיּוֹבֵל מוֹצִיא עֲבָדִים וּמְשַׁמֵּט קֶרְקַע. וְזוֹהוּ¹⁰⁰ דִּין מְכִירַת שְׂדוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, וְהִיא מְצֻנֶת עֲשֵׂה¹⁰¹, שְׁנֵאֲמַר: גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ. יוֹבֵל¹⁰² מְשַׁמֵּט קֶרְקַע בְּתַחֲלָתוֹ¹⁰³, וְשְׁבִיעִית אֵינָה מְשַׁמֵּט כְּפָסִים אֶלָּא בְּסוֹפָהּ¹⁰⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹⁰⁵.

(99) סיפרא שם הלכה ו. (100) כלומר, השמטת הקרקע שהיא חזרת השדות לבעליהן ביובל. (101) ראה בספר המצוות, עשה קלה. (102) ערכין כח: (103) סיפרא שם פרק ב הלכה א: "וכשהוא אומר, וקדשתם את שנת החמשים שנה, מלמד שהיא מתקדשת מראש השנה". וכן הוא בראש השנה ח: בברייתא של ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא. והיינו ביום הכיפורים, ראה למעלה הלכה

עשה קנג). והברייתא תלתה את הדבר בבית-דין "שקידשו בו את החודש". וייתכן שטעם הדבר הוא, שכשם שלקידוש החודש אין צורך בכל ע"א הדיינים של בית-דין הגדול אלא בשלשה מתוכם בלבד, הוא-הדין לענין תקיעה ביובל. וראה שם הערה נח. (74) כנ"ל. (75) ראש השנה שם, כרבי. (76) כלומר, אפילו שלא בפני בית-דין.

יב. וּבְרֵאשׁ הַשָּׁנָה⁷⁷ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת⁷⁸ - לֹא הָיוּ תוֹקְעִין אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ בּוֹ אֶת הַחֹדֶשׁ⁷⁹, וְאֵין כָּל יַחֲיד וְיַחֲיד תוֹקֵעַ אֶלָּא בְּפָנֵי בֵּית דִּין⁸⁰.

(77) ברייתא שם. (78) אבל אם חל ראש השנה בחול, תוקעין בכל מקום (גמרא שם). (79) כנ"ל. (80) ובזמן שהם יושבים, כנ"ל. וראה בפ"ב מהלכות שופר הלכות ח"ט. ובספרא שם פ"א הלכה ה: "ביום הכיפורים, אפילו בשבת וכו'. יכול אף תרועת ראש השנה תהיה דוחה את השבת וכו', אם כן למה נאמר בעשור לחודש, אלא בעשור לחודש דוחה את השבת בכל ארצכם (היינו, אף שלא בפני בית-דין שקידשו את החודש, ובלבד שהוא בזמן שהם יושבין, כנ"ל), ואין תרועת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית-דין בלבד".

יג. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים⁸¹ מְעַפְּבִין בַּיּוֹבֵל⁸²: תְּקִיעָה⁸³, וְשְׁלוֹחַ עֲבָדִים, וְהַחֲזֵרַת שְׂדוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. וְזוֹ הִיא שְׁמִטַּת קֶרְקַע⁸⁴.

(81) ראש השנה ט: כחכמים, ולא כר' יהודה ור' יוסי. (82) שאם לא עשו אחד משלשתם, לא נתקדשה השנה בקדושת יובל, ואינה אסורה בזריעה ובכל העבודות האסורות בשמיטה, ראה ברש"י ובתוספות שם. וכנראה שהקידוש (ראה למעלה הלכה א) אינו מעכב, וראה במנחת-חינוך מצוה שלב. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כה, ט"א) "והעברת שופר תרועה וגו' תעבירו שופר וגו' וקראתם דרוו וגו' יובל היא וגו' ושבתם איש אל אחוזתו וגו' לא תזרעו וגו'". והמלים "יובל היא" מורות על עיכוב, כלומר, רק באופן זה הוא יובל ולא באופן אחר, ומה הוא האופן שעל-ידו נתקדש היובל, שופר תרועה וקריאת דרוו האמורים לפני הפסוק "יובל היא", והחזרת שדות הנאמרה לאחריו ומקרא נדרש לפניו ולפני לפניו וגם לאחריו. (83) לא מבורר לאיזו תקיעה נתכוין רבינו, אם לתקיעה של בית-דין או לתקיעה של כל יחיד ויחיד (ראה למעלה הלכה י). ובראש השנה שם אמרו: "זו (=תקיעת שופר) מסורה לבית-דין", ואם כן התקיעות של היחידים (ראה למעלה שם) אינן מעכבות (וראה בסוף ההלכה הסמוכה). אבל צריך עיון, שהרי תקיעות אלו, שנלמדו מ"תעבירו שופר", סמוכות בתורה למלים "יובל היא" יותר מתקיעות של בית-דין. (84) הנזכרת בברייתא בגיטין לו. כלומר, ולא שביעית, כדעת יתר הראשונים. וראה למעלה בפ"ט הלכה ב, ובהערות שם.

יד. מְרֵאשׁ הַשָּׁנָה⁸⁵ עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים לֹא הָיוּ עֲבָדִים⁸⁶ נִפְטְרִים לְבַתִּיהֶן⁸⁷ וְלֹא מְשַׁמֵּט בְּדִין לְאֲדוֹנֵיהֶם⁸⁸, וְלֹא הַשְּׂדוֹת הַחִזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן⁸⁹, אֶלָּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. (104) שנאמר: "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה".
 (105) למעלה בפ"ט הלכה ד.

ג. לא ימכרו¹² אדם ביתו¹³ או שדה אחרתו, אף על פי שהם חוזרין אחר זמן¹⁴, אלא אם פן העני; שנאמר: וכי ימוך אחיך ומכר מאחזתו. אבל למכור ולהניח הדמים בכיסו או לעשות בהן סחורה או לקח בהן פלים או עבדים ובהמה - אינו רשאי; אלא למזונות בלבד¹⁵. ואם עבר¹⁶ ומכר מקל מקום - הרי אלו מכורין¹⁷.

(12) 'סיפרא' שם פ"ה ה"א, ותוספתא ערכין פ"ה. (13) 'בסיפרא' ובתוספתא שם, ליתא "ביתו". ולמדה רבינו מסוגיית הגמרא בקידושין כ, א - שנראה משם שמה שנאמר (ויקרא כה, כט) "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה", מוסב על "כי ימוך אחיך" שלמעלה, ועוד נראה שם שהסדר הוא למכור תחילה שדה ואחר-כך בית, עיי"ש. ואם כן, אם אסור למכור שדה אלא-אם-כן העני, כל-שכן שאסור למכור בית אלא באופן הנ"ל]. (14) היינו ביובל, כנ"ל, או לאחר זמן מסוים שקצב בשעת המכר, כנ"ל. (15) אם העני, כנ"ל. (16) תוספתא, שם. (17) שאין זה איסור מפורש, אלא שמדברי הכתוב נראה שאסור למכור שדה אלא-אם-כן העני.

ד. ודגין בבית דין פתי ערי חומה¹⁸, ובשדה דין שדה אחרת¹⁹. דין מוכר שדה אחרתו: לחשב²⁰ את הדמים לפי השנים הנשארות ליובל²¹; ובכל עת שירצה לפדות - מחשב עם הלוקח על השנים שאכל, וגורע מדמי המכר²², ומחזיר לו השאר²³.

(18) כדלהלן פי"ב. (19) המפורש בפרק זה. (20) שנאמר (שם, כז): "וחשב את שני ממכרו והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו, ושב לאחוזתו". (21) היינו, כמה דמים משלם הלוקח עבור כל שנה שהוא מחזיק בשדה. (22) היינו, מהדמים שנתן הלוקח למוכר. ואולי צריך לומר: מדמי המכר. (23) ושב המוכר לאחוזתו, כנ"ל.

ה. כיצד? הרי הנשאר ליובל²⁴ עשר שנים ומכר לו שדה במאה דינר²⁵, אכלה הלוקח שלש שנים ורצה המוכר לגאול²⁶ - נוטן לו שבעים דינר ומחזיר שדהו. וכן אם אכלה שלש שנים²⁷ - נוטן לו ארבעים דינר ומחזיר לו שדהו. לא גאלה אלא הניחה ביד הלוקח עד שנת היובל - תחזר לפעלים בלא דמים²⁸. שנאמר: במספר שני תבואת ימכר לך²⁹.

(24) מיום המכירה. (25) אם כן, נתן עשרה דינרים לשנה. (26) לפדות. (27) היינו, אף-על-פי שאכל כבר רוב הזמן, אין אומרים, שלא יחזיר לו המוכר את העודף. (28) שנאמר (שם, כח) "ואם לא מצאה ידו די השיב לו וגו' ויצא ביובל". (29) זה מוסב על מה שלמעלה, שמחשב לפי השנים שאכל ולפי השנים שנתרו.

ו. מכרה³⁰ לו והיא מלאה פרות, ולאחר שתי שנים

פָּרָק אַחַד עֶשְׂרִי

1) יבאר שארץ ישראל המתחלקת לשבטים לא תמכר לצמיתות. לא ימכור אדם ביתו או שדה אחוזתו אלא-אם-כן העני. הקנים והזמורות שבתוכה. דין הלוקח שדה אחוזה ונטעה אילנות. ואם מותר לגאול בפחות משתי שנים. ודין מכרה בשנת היובל עצמה. ואילנות אם חוזרין לבעלים ביובל. לעולם מייפין כח המוכר שדה אחוזה, הרוצה למכור שדות אחרות לגאול הראשון. אם רצה לגאול חצי השדה. נותן שדהו במתנה. האחין שחלקו. והיורש את אשתו.

א. ארץ ישראל² המתחלקת לשבטים אינה נמכרת לצמיתות³, שנאמר: והארץ לא תמכר לצמיתות. ואם מכר לצמיתות - שניהם⁴ עוברין בלא תעשה⁵. ואין מעשיהן מועילין⁶, אלא תחזר השדה לפעליה ביובל.

2) ולא חוץ לארץ, כדלהלן. (3) כלומר, הארץ המתחלקת לשבטים, שנמכרת לזמן, אינה נמכרת לצמיתות, אבל ירושלים שלא נתחלקה לשבטים (יומא יב.) ואין משכירין בה בתים (שם. וכל זה בפ"ז מהל' בית הבחירה הי"ד), וכל-שכן שאין מוכרים בה בתים ('אבות דרבי נתן' פרק לה), כיון שגם מכירה לזמן אינה מכירה, לא שייך בה האיסור של מכירה לצמיתות. ולשון 'אבות דרבי נתן' שם: "ואין מוכרין הבית לצמיתות בתוכה (=ירושלים)". וצריך עיון. וראה במדרש תנחומא פ' בהר סוף סי' א]. (4) היינו, הארץ הידועה, והיא ארץ ישראל. (5) שהרי על ידי שניהם, נעשית המכירה. (6) אבל אינם לוקין על לאו זה, מכיון שלא הועילו מעשיהם, וכן כתב רבינו בפ"ו מהל' בכורות ה"ה, שכל שאין המעשה מועיל, אינו לוקה. ולכן לא מנה רבינו לאו זה בפ"ט מהל' סנהדרין, בין הלאוין שלוקין עליהם (משנה-למלך). וראה להלן. (7) ב'ירושלמי' דמאי פ"ה ה"ח, הביאו רבינו מפסוק זה "והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ", למי שסובר אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (ועי' פ"א מהל' תרומות הי"י) - הרי שאין מעשיהם מועילים, כדברי רבינו. וראה בהשגות הרמב"ן ל'ספר המצוות' לא-תעשה רכז. והרדב"ז כתב שדעת רבינו כר"ב (תמורה ד): "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני". וכן נראה מדברי 'החינוך' סוף מצוה שלט, שכתב בדעת רבינו שחייב מלקות, וזוהי דעתו של ר"ב (שם) ד"לקי משום דעבר אמירא דרחמנא", אבל זה נסתר מדברי רבינו בהל' בכורות שם, ראה למעלה.

ב. והמוכר⁸ שדהו לששים שנה - אינה יוצאה ביובל; שאין חוזר ביובל אלא דבר הנמכר סתם¹⁰ או הנמכר לצמיתות¹¹.

(8) בבא-מציעא ע"ט, א. (9) שם: "מי שאין שם יובל (היינו, אלמלא היובל) - נצמתת, יש שם יובל - אינה נצמתת, יצתה זו (שנמכרה לששים שנה), שאף-על-פי שאין שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

43) משנה, ערכין כט, ב. וראה ב'סיפרא' שם. (44) היינו, כשכל יושביה עליה. (45) למעלה פ"י ה"ח. (46) המוכר שלא ברצון הקונה. (47) לפני שתהא השדה שנתיים ביד הלוקח. (48) ומיעוט שנים - שתי שנים. (49) שלא ברצון המוכר. ובגמרא שם: "ולא מיבעיא מוכר דקאי ב'עשה' דכתיב במספר שני תבואות ימכר לך, אלא אפילו לוקח נמי קאי ב'עשה' דבעינן שנים תקנה (= במספר שנים אחר היובל תקנה), וליכא". (50) ברייתא, שם יח, ב. (51) אותו היום ואתה שעה לאחר שנתיים (שם, ועי' רש"י שם). (52) ואין אומרים, שמכיון שהגיע תשרי, הרי זה כאילו כבר עברה שנה (רש"י). ונראה, שבשנה מעוברת, אין חדש העיבור בכלל שתי השנים, שהרי לענין בתי ערי חומה נזקקו לפסוק מיוחד להביא את שנת העיבור (להלן פ"ב ה"ה).

י. וְצָרִיף⁵³ שְׂאִיכַל הַלּוֹקֵחַ שְׁתֵּי תְּבוּאוֹת⁵⁴ בְּשָׁתֵי שָׁנִים וְאַחַר כֵּן יִגָּאֵל; שְׁנָאֲמַר: שְׁנֵי תְּבוּאוֹת. לְפִיכֶךָ, אִם הֵיטָה אַחַת מִשְׁתֵּי הַשָּׁנִים שְׁבִיעִית⁵⁵ או שְׁנַת שְׁדַפּוּן⁵⁶ או יִרְקוּן⁵⁷ - אֵינָה עוֹלָה מִן הַמִּנְיָן⁵⁸.

53) משנה, ר'סיפרא' שם. (54) כלומר, שנתיים שהיו בהן תבואות. וראה בביאורי הגר"א ל'סיפרא' שם. (55) שאסור לזרוע בה, בארץ. (56) לכל העולם, ראה להלן. (57) לכל העולם. בבבא-מציעא קו, א: "או שהיו השנים כשני אליהו". ולהלן שם: "קתני שדפון וירקון דומיא דשנים כשני אליהו (שלא היתה תבואה בכל העולם), מה שני אליהו דלא הוי תבואה כלל, אף הכא דלא הוי תבואה כלל וכו', דאמר קרא: במספר שני תבואות ימכר לך, שנים שיש בהן תבואה בעולם וכו', שביעית אפקעתא דמלכא היא (ולכן אינה קרויה שנת תבואה - רש"י ו'תוספות')". וכן נראה מלשון רבינו, שכתב "שנת שדפון" ולא כתב "נשתדפה" (רדב"ז). וראה פ"ח מהל' שכירות ה"ה. (58) של שתי השנים, אלא מחזיק בשדה שנה נוספת.

יא. הַנִּיחָה⁵⁹ הַלּוֹקֵחַ בּוֹרָה⁶⁰ שָׁנָה וְאַכְלָה שָׁנָה, או אַכְלָה שָׁנָה וְנָרָה שָׁנָה וְלֹא זָרְעָה - הָרִי אֵלּוּ עוֹלִין לַמִּנְיָן⁶¹. מִכְרָה⁶² בְּשַׁנַּת יוֹבֵל עֲצָמָה - אֵינָה נִמְכָּרֶת⁶³, וְהַדָּמִים חוֹזְרִין⁶⁴ לְבַעְלֵים.

59) שם. (60) כאן כתב רבינו שנה שהובירה קודם, ולהלן כתב שנה שאכלה קודם. (61) כיון שהשנים הן "שני תבואות", אלא שהוא לא זרע, והפסיד לעצמו. ולפי זה הוא-הדין אם הניחה הלוקח בורה או שנירה שנתיים (כסף-משנה, ועי' רדב"ז). ובגמרא שם אמרו שהחידוש ב"נירה", שאין המוכר משלם לו דמי הניר כשהוא גואל את השדה. וכבר רמז רבינו לדין זה בה"ח, שכתב שאין שמין ללוקח אלא את שבח האילנות, אבל לא שבח שבגוף הקרקע, וראה בהערות שם, וב'אור גדול' על משנתנו. (62) ערכין שם, כשמואל שהלכה כמותו בדיני ממונות, ולא כרב. (63) שם: קל-וחומר, ומה מכורה כבר (מלפני היובל), יוצאה (ביובל), שאינה מכורה - אינו דין שלא תמכר. (64) להלן שם.

גְּאֻלָּה - אֵינּוּ יָכוֹל לומר לו': הַחֲזִירָנָה לִי מְלֻאָה פְּרוֹת כְּמוֹ שְׁמִכְרְתִי לָךְ. לְפִיכֶךָ, אִם מִכְרָה לּוֹ מְלֻאָה פְּרוֹת לְפָנַי רֹאשׁ הַשָּׁנָה³¹, וְגֻאֲלָה אַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים - הָרִי זֶה אוֹכֵל שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת³² בְּשָׁתֵי הַשָּׁנִים, וְאֵינּוּ מַחֲשֵׁב עִמּוֹ אֶלָּא לְפִי שְׁתֵּי שָׁנִים בְּלִבְךָ; שְׁנָאֲמַר: עַל פִּי הַשָּׁנִים³³, לֹא עַל פִּי הַתְּבוּאוֹת.

30) משנה בערכין כט, ב. וברייתא ל, א. והוא מ'סיפרא' שם סוף פ"ג. (31) אף-על-פי שהמכירה היא לשתי שנים מעת לעת, כדלהלן ה"ט, בכל זאת יש חידוש בדבר, שאין אומרים כאן ששלושים יום קודם ראש השנה יחשבו כשנה, כדרך שאומרים לענין ערלה (פ"ט מהל' מעשר שני ה"ח). וכן הוא ב'שיטה מקובצת' ערכין שם. (32) היינו, התבואה שהיתה בשעת המכירה, ושתי התבואות של שתי השנים. (33) פסוק זה נאמר לענין מקדיש שדה אחוזה. וב'סיפרא' ובערכין שם, למדו זאת ממה שנאמר: "במספר שני תבואות ימכר לך". כלומר, כל התבואות של השנים הללו.

ז. הַקָּנִים³⁴ וְהַזְּמוּרוֹת וּפְרוֹת שְׁקָמָה שְׁבִתוֹכָה - הָרִי הֵן שֶׁל לּוֹקֵחַ כְּשֶׁאֵר הַפְּרוֹת שְׁלָה. אֲבָל³⁵ אֵילָן שְׁנִכְסָח או שְׁיָבֵשׁ - שְׁנִיָּהֵן אֲסוּרִין בּוֹ³⁶. כִּיצַד יַעֲשֶׂה? יִמְכְּרֶה³⁷ וְיִלְקַח בְּדָמָיו קֶרְעַע, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פְּרוֹתֶיהָ עַד שֶׁתִּגָּאֵל³⁸ הַשָּׂדֶה מִיָּדוֹ.

34) תוספתא ערכין פ"ה ה"א. (35) שם. וראה בברייתא בבא-מציעא עט, א. ומפרש אותה רבינו לענין מכר, וכן הוא ב'שיטה מקובצת' שם בשם ר"ח. (36) המוכר אסור בו, שהרי האילן משועבד ללוקח, והלוקח אסור להשתמש בהם, שהרי כלה קרנו של המוכר. (37) האילן היבש. (38) קודם היובל בפדיון, או בשנת היובל, בלא דמים, כנ"ל.

ח. הַלּוֹקֵחַ³⁹ שָׂדֶה אַחְזָה וְנִטְעָה אֵילָנוֹת⁴⁰ וְהַשְּׁבִיחָה, כְּשֶׁהֵיא חוֹזְרֶת בִּיּוֹבֵל - שְׁמִין שְׁבַח הָאֵילָנוֹת⁴¹; שְׁבִתוֹכָה, וְנוֹתָן פְּעַל הַשָּׂדֶה דָּמֵי הַשְּׁבַח לַלּוֹקֵחַ; שְׁנָאֲמַר: וְיָצָא מִמֶּכֶר בֵּית⁴² - מִמֶּכֶר חוֹזֵר, וְלֹא הַשְּׁבַח.

39) ברייתא בבא-מציעא קט, א. (40) הוא-הדין אם עלו האילנות מאליהם ('חזון איש'), אלא שכוונת רבינו לומר, שדוקא שבח שאינו בגוף הקרקע שמין ללוקח, אבל לא שבח שבגוף הקרקע, כגון שחרש את הקרקע והשביחה. וטעמו של דבר, שכל שהוא בגוף הקרקע, הרי זה בכלל "ממכר בית", שחוזר ביובל. וראה להלן ה"א והט"ז. (41) כנ"ל. (42) פסוק זה נאמר בפרשת בתי ערי חומה, ולמדו משם אף לשדה אחוזה.

ט. הַמוֹכֵר⁴³ אֶת שָׂדֶהוּ בְּזִמְן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג⁴⁴, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוֹ⁴⁵ - אֵינּוּ מִתֵּר לְגֻאֵל⁴⁶ לְפָחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים⁴⁷; שְׁנָאֲמַר: בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת⁴⁸ יִמְכָּר לָךְ. וְאֶפְלוּ רִצָּה הַלּוֹקֵחַ⁴⁹ - אֲסוּר; שְׁנָאֲמַר: בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עַמִּיתְךָ - אֵין פָּחוֹת⁵⁰ מִשְׁתֵּי שָׁנִים מַעַת לְעַתָּה⁵¹ מִיּוֹם הַמִּכְרָה⁵².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במאתים, ורצה האדון לגאל - אינו מחשב אלא עם הראשון⁷⁸; שנאמר: לאיש אשר מכר לו. מכרה לראשון במאתים, וראשון לשני במאה - הרי זה מחשב עם האחרון⁷⁹. וכן⁸⁰ אם מכר במאה והשביקה ביד הלוקח והרי היא ראיה להמכר במאתים - מחשב לפי מה שמכר⁸¹. ואם מכרה במאתים והקסיפה והרי היא ראיה להמכר במאה - מחשב לפי מה שהיא⁸². ולעולם מופים פת מוכר שדה אחזה, ומרעין פת הלוקח.

77) 'סיפרא' שם ה"ג, ומשנה ערכין ל, א. ותוספתא שם פ"ה. (78) כלומר, שמחזיר לראשון את העודף עבור השנים שנותרו עד היובל, לפי מאה דינר שקיבל ממנו. והיינו, לטובת המוכר. (79) שם: שנאמר, והשיב את העודף לאיש, וראה בתוכה. וראה ב'שיטה מקובצת' שם אות ה. (80) שם, כרבי דוסתאי בן יהודה. (81) שם, שנאמר: והשיב את העודף, העודף שבידו (היינו, לפי מאה דינר שקיבל מהלוקח). (82) שם: העודף, העודף שבקרקע (לפי שוויה עתה).

יז. המוכר⁸³ שדה אחזתו והיו לו שדות אחרות, ומכר מאותם השדות פדי לגאל שדה שמכר - אין שומעין לו⁸⁴; שנאמר⁸⁵: ומצא פדי גאלתו - עד שומעין דבר שאינו מצוי לו בשעה שמכר. וכן⁸⁶ אם לזה לגאל - אין שומעין לו; שנאמר: והשיגה ידו - לא שיליה.

83) משנה שם, ו'סיפרא' שם ה"ב, וה', וכגירסת הגר"א שם. (84) אפילו אם הן רחוקות ורעות, והשדה שמכר קרובה ויפה (שם). (85) שם ל, ב. (86) משנה, ו'סיפרא' שם.

יח. מצא⁸⁷ מעט⁸⁸ ורצה לגאל חצי השדה שמכר - אין שומעין לו; שנאמר: פדי גאלתו - או גואל את פלה או אינו גואל. ואם רצו⁸⁹ קרוביו לגאל - גואלים; שנאמר: וקא גאלו הקרב אליי.

87) שם. (88) דבר שאינו מצוי לו בשעה שמכר, כנ"ל. (89) 'סיפרא' שם סוף ה"א.

יט. הנותן⁹⁰ שדה מתנה - הרי זו חוזרת לו ביובל; שנאמר⁹¹: תשבו איש אל אחזתו - לרבות את המתנה⁹².

90) משנה, בכורות נב, ב. כחכמים ולא כרבי מאיר. (91) גמרא שם. וצ"ע, אם במתנה יכול הנותן לגאול לפני היובל, כמו בבתי ערי חומה, להלן פ"ב ה"ד (רש"ש שם). (92) יש אומרים כי מתנת רבים אינה חוזרת ביובל (חידושי ר"ע איגר על הרמב"ם בשם הרד"ק ביהושע כד, לג).

כ. האחין⁹³ שחלקו - פלקוהו⁹⁴ הן, ומתזירין זה לזה חלקו ביובל, ולא תבטל⁹⁵ חלקתן מןממות שהיתה. וכן הבכור⁹⁶ והמינבם⁹⁷ אשת אחיו - מתזיר ביובל חלק שנטל, ונטל⁹⁸ החלק שפנגדו.

יב. מכרה⁶⁵ שנה אחת לפני היובל - הרי הלוקח אוכל אותה שנה שניה אחר היובל; שנאמר: שני תבואת⁶⁶.

65) ברייתא שם. (66) וכאן לא שייך הקל-וחומר הנ"ל, שהרי שדה זו מכורה לו מלפני היובל. ומה ששדות אחרות יוצאות ביובל, זה הוא משום שקורא אני בהן: במספר שני תבואות ימכר לך.

יג. מכר⁶⁷ נקעים מלאים מים⁶⁸ או סלעים⁶⁹ שאינם ראויין לזריעה - הרי זה פודה בפחות משתי שנים; שנאמר: במספר שני תבואת - שדה הראויה לתבואה היא שאינה נגאלת אלא אחר שתי שנים. ואם לא גאלה, אף על פי שאינה ראויה לזריעה - חוזרת לבעלים ביובל⁷⁰.

67) שם יד, ב: "מכר טרשים נגאלין פחות משתי שנים וכו'". וטרשים הוא מקום שאינו ראוי לזריעה. וכיון ששם כה, א - לענין הקדש, הביאו דוגמא למקום שאינו ראוי לזריעה, "נקעים עמוקים עשרה טפחים (ומלאים מים - גמרא שם) או סלעים גבוהים עשרה טפחים", לכן כתבם רבינו כאן כפירוש ל"טרשים". וראה ב'רבינו גרשום' שם, ובפ"ה מהל' ערכין ה"ג. (68) עמוקים עשרה טפחים, כנ"ל. (69) גבוהים עשרה טפחים, כנ"ל. (70) שם: "מאי טעמא, ושב לאחוזתו אמר רחמנא, והאי נמי אחוזה היא", שהרי כאן לא תלתה התורה ב"תבואות".

יד. מכר⁷¹ אילנות⁷² - אין נגאלין לפחות משתי שנים, שהרי ראויים לתבואות⁷³. ואם לא גאלן - אינן חוזרין לבעלים ביובל; שנאמר: ושב לאחזתו - ולא לאילנות⁷⁴.

71) שם. (72) שעושים פירות. (73) והרי הם בכלל: במספר שני תבואות ימכר לך, כנ"ל. אבל אילנות סרק יכול לגאול אותם בתוך שתי שנים (רדב"ז). (74) ואף-על-פי שהמוכר אילנות מכר גם קרקע שתחתיהם וביניהם וחוצה להם כמלא האורה וסלו (פכ"ד מהל' מכירה ה"א-ב), ייתכן שמדובר כאן באופן שמכר את האילנות לבד (רדב"ז). אולם נראה, שמכיון שאין הקרקע הזאת של הלוקח, אלא שמותר לו להשתמש בה ללקיטת הפירות בלבד (ראה בהערות שם), לכן לא שייך לומר שהמוכר ישוב לאחוזתו, שהרי לא יצאה מעולם מרשותו.

טו. מכר⁷⁵ שדהו לראשון, וראשון מכר לשני, ושני לשלישי, אפלו מאה זה אחר זה - בשנת היובל תחזר לאדון הראשון; שנאמר⁷⁶: בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו, לאשר לו אחזת הארץ.

75) 'סיפרא' פ' בהר פ"ה סוף ה"ד, כגירסת הגר"א שם. (76) רבינו כתב את הפסוק המתאים לענינו, אף-על-פי ששם נזכר פסוק אחר.

טז. מכרה⁷⁷ לראשון במאה דינר, וראשון לשני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חומה והגיע יובל תוך שנת המכר. המוכר בית בבתי החצרים או בעיר שאינה מוקפת. בית שאין בו ד' אמות על ארבע אמות, ואם הבית נחלט בירושלים. העיר שראויה להקרא עיר חומה. כיון שעלה עזרא בבית שני נתקדשו כל הערים.

א. המוכר בית בתוך עיר המוקפת חומה² - הרי זה גאולה כל שנים עשר חדש מיום שמכר³ בכל עת שירצה⁴, ואפילו ביום שמכר. וכשרוצה לפדות - נתן⁵ כל הדמים שלקח, ואינו גורע ללוקח כלום⁷.

(2) בשעת כיבוש הארץ. (3) שנאמר "והייתה גאולתו עד תום שנת ממכרו". (4) כלומר, שנים עשר חודש מיום ליום. ואין אומרים: משהגיע תשרי, תיחשב לו כשנה. (5) ואינו מחכה שתי שנים כמו במוכר שדה אחוזה. (6) שם: הרי זה כמין ריבית (שהלוקח מקבל כל כספו, ונמצא שהשתמש בשדה המוכר תמורת החזקת המעות בידו), ואינו ריבית (שאין ריבית אלא בהלוואה, ולא במכר). (7) ולא כדין שדה אחוזה.

ב. ואין הקרובים פודין אותה, אלא המוכר עצמו אם השיגה ידו⁸. ויש לו⁹ למכר מנכסיו ולפדותו; אבל לא ילוח ויגאל, ולא יגאל לחצאיין¹⁰.

(8) שלא הוקש בית עיר חומה לשדה אחוזה לעניין זה. (9) שלא נאמר כאן "ומצא כדי גאולתו" כשם שנאמר בשדה אחוזה. (10) שלעניין זה הוקש בית עיר חומה לשדה אחוזה.

ג. מת הלוקח - יפדה¹¹ מיד בנו¹². וכן אם מת המוכר - יש לבנו לפדותה כל שנים עשר חדש¹³.

(11) המוכר. (12) בגמרא שם: "מהו דתימא לקונה אותו אמר רחמנא, והא (בן הלוקח) לא קנה, קא משמע לן והייתה גאולתו מכל מקום". (13) שם: "מהו דתימא ואיש כי ימכר אמר רחמנא, והאי (בן המוכר) לא מכר, קא משמע לן והייתה גאולתו מכל מקום".

ד. מכר לראשון, וראשון לשני בתוך השנה¹⁴ - מוזנין¹⁵ לראשון¹⁶. פינן ששלמה שנה ראשונה החלט הבית פינן השני; שהמוכר מכר לשני כל זכות שתבוא לידו¹⁷. הגיע שנים עשר חדש ולא גאלה - הרי זו נחלטת פינן הלוקח. וכן אם נתן הבית מתנה¹⁸ ולא גאלו כל שנים עשר חדש - הרי זה נחלטת פינן זה שנתן לו מתנה.

(14) הראשונה משעת המכר. (15) י"ב חודש. (16) משעת המכר. ושם: "שנאמר: עד מלאת לו שנה (משמע, למי שהייתה אחוזה שלו מוזנין - רש"י)". (17) ואילו הייתה הקרקע בידו הייתה נחלטת לו, ולכן כשמכרה, נחלטת לקונה אותו לדורותיו, לא יצא ביובל. (18) והלכה זו, היא כחכמים בבכורות נב: הסוברים שמתנה כמכר.

ה. היתה שנה מעפרת - אינו נחלטת עד סופה;

(93) בכורות שם, כרבי אסי אמר רבי יוחנן. (94) כלומר, כאילו מכר כל אחד לחבירו את חלקו תמורת חלקו של שני שקיבל הוא. ואין אנו אומרים "ברירה", שהוברר הדבר שזה חלקו וזה חלקו של השני. (95) שם: "מתיב רב הושעיא, ואלו שאין חוזרין ביובל הבכורה (כלומר, ואם לקוחות הם, היתה הבכורה צריכה לחזור). אמר ליה רבי אלעזר, מאי אין חוזרין, אין חוזרין לבטלה". וסובר רבינו, שאין מבטלים את החלוקה הראשונה ומחלקים מחדש (כפירוש רש"י), אלא מחליפים את חלקיהם (כסף-משנה). (96) במשנה שם: ואלו שאין חוזרין ביובל (כלומר, אין חוזרין לבטלה כנ"ל, הבכורה, והיורש את אשתו והמייבם את אשת אחיו והמתנה דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים המתנה כמכר (הלכה כחכמים, כנ"ל). משמע שבשאר הדברים מודים חכמים לרבי מאיר). ובגמרא שם: מאי טעמיהו דרבנן "תשובו", לרבות את המתנה, והני כולהו ירושה ניהו (ולכן אינם חוזרים ביובל). (97) שיוורש כל נכסי אחיו המת (פ"ג מהל' נחלות ה"ז). ולמדו כן בבכורות שם, ממה שקראו הכתוב בכור, שנאמר: "והיה הבכור אשר תלד". (98) כנ"ל.

כא. אבל הירוש⁹⁹ את אשתו, אף על פי שירשת הפעל מדבריהם¹⁰⁰ - עשו חזוק¹⁰¹ לדבריהם פשל תורה, ואינו מחזיר ביובל. ואם¹⁰² ירש ממנה בית הקברות¹⁰³ - יחזיר לבני משפחה¹⁰⁴, משום פגם משפחה¹⁰⁵, ויתנו לו דמיה, ומנפין¹⁰⁶ לו דמי קבר אשתו¹⁰⁷, שהרי חיב בקבורתה¹⁰⁸.

(99) שם, כנ"ל. (100) ראה פ"ב מהל' אישות ה"ג, ופ"א מהל' נחלות ה"ח. וכוונת רבינו, שהרי אמרו שם, שטעמו של רבי מאיר הסובר שהיורש את אשתו אינו מחזיר ביובל, הוא משום שירשת הבעל דאורייתא, משמע מזה שלמאן-דאמר ירושת הבעל דרבנן, ותקונה לו תחת קבורת אשתו (כנ"ל בהל' אישות שם ה"ב, ד). הרי היא כמכר וחוזרת ביובל. (101) בבא-בתרא קלט, ב: "גבי יובל שויהו רבנן (את הבעל) כיוורש, משום פסידא דידיה" (שלא יצטרך להחזיר לקרובים, כנ"ל). וראה בתוספתא שם ד"ה גבי, וב'אור שמח'. (102) בכורות שם, כרבי יוחנן בן ברוקה. (103) גמרא, שם. (104) ביובל. (105) שגנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמהם, והם יקברו בקברות אחרים (רש"י בכתובות פד). ולכן לא עשו כאן חכמים חיזוק לדבריהם שלא תחזור ביובל, כנ"ל. וראה פכ"ד מהל' מכירה ה"ז ובהערות שם. ובבבא בתרא ק, ב - ברשב"ם ד"ה משום. (106) שם. (107) שאינם משלמים עבורו. (108) ראה בהל' אישות, שם.

~ שבת קודש א' תשרי ~

פרק שנים עשרי

(1) יבאר המוכר בית בתוך עיר המוקפת חומה. ואם הקרובין פודין אותה, אם מת הלוקח או המוכר. והמוכר לראשון וראשון לשני בתוך השנה. מכר ב' בתים האחד בחצי אדר ראשון ואחד בראש אדר שני. אם הגיע י"ב חדש ולא נמצא הלוקח. ודין המקדיש בית בעיר חומה. ואם מכר בית בעיר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החצרות בתוכה. (29) היינו, שמייפים את כח המוכר. (30) כראוי. (31) ביום שמכר. (32) אבל בשדה אחוזה אינו מותר לגאול לפחות משתי שנים. (33) אפילו בשנה השנייה. וטעמו של דבר, משום שבגמרא שם אמרו: "וביובל יצא, למה לי? אמר רב פפא, לא נצרכה אלא למוכר בית בבתי ערי החצרים, ופגע בו יובל בשנה שנייה. למאי מדמית ליה, אי לבתי ערי חומה מדמית ליה, איחלט ליה ללוקח (אחרי שנה), אי לשדה אחוזה מדמית ליה, השלמה בעי (כנ"ל בפרק י"א הלכה י"ב), להכי אצטרין וביובל יצא". ומכיוון שפסוק זה מדבר בשנה שנייה של המכר, אם כן אף הפסוק "גאולה תהיה לו" הסמוך לו, מדבר אף הוא בשנה שנייה, ונמצא שגואל אף בשנה שנייה. (34) אבל בית עיר חומה נחלט ללוקח. (35) אפילו בשנה ראשונה. והרדב"ז והרש"ש שם כתבו, שבשנה ראשונה שאינו גואל אלא מטעם בית עיר חומה - אינו גורע לו מה שאכל כדין בית עיר חומה. (36) כדין השדות. אבל בבתיים נותן כל הדמים שלקח, ואינו גורע ללוקח כלום. (37) אפילו בשנה שנייה. (38) שהרי בבתיים אין דין יובל כלל, אלא נחלט ללוקח אחר י"ב חודש.

יא. כל שהוא לפנין מן החומה, פגון הגנות³⁹ והמרחצאות והשוככות⁴⁰ - הרי הוא פבתיים⁴¹; שגאמר: אשר בעיר. אבל השדות⁴² שבתוך העיר - נגאלין⁴³ פדין השדות שחוץ לעיר; שגאמר: וקם הבית אשר בעיר - בית וכל הדומה לבית, לא השדות.

39] שבהם אילנות. ודווקא גנות של אילנות שכן דרך ליטע אילנות בחצר, אבל שדות של תבואה, שבהם נחלקו ר' מאיר וחכמים במשנה בערכין שם, אין הלכה כר' מאיר, לפי שאין דרך לזרוע תבואה בחצר. ועיין בעירובין כג: שגם שם חילקו בין זריעה לנטיעה שניטעות הרי הם כחצר, וזריעות לא]. (40) בברייתא ובסיפרא שם נזכרו גם "בתי בדים". ורבינו השמיטו לפי שדרכם היה לבנותם בתוך החומה, והרי אפילו בית הבנוי בחומה אינו כבתי ערי חומה. (41) ונחלטים ללוקח אחר יב חודש, כדין בתי ערי חומה. (42) כר' יהודה במשנה שם, ששדות שבתוך העיר דינן כשדות שמחוץ לעיר. (43) עד היובל.

יב. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות - אינו נחלט⁴⁴ כבתי ערי חומה. וירושלים - אין הבית נחלט פה⁴⁵. ובית הפנוי בחומה - אינו⁴⁶ כבתי ערי חומה.

(44) שם: "מאי טעמא, דבית כתיב בהו" (שנאמר: "ובית מושב עיר חומה", ופחות משיעור זה אינו קרוי בית). ומכיוון שאין זה בית, דינו כשדה שאינה ראוייה לזריעה. (45) בבבא קמא שם: דכתיב, וקם הבית אשר לו חומה לצמימות, לקונה אותו לדורותיו, וקסבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים. כלומר, ולכן אין איש יכול להקנותו קרקע שם, ודינו כבתי ערי חצרים. (46) ובגמרא שם: אמר רבי יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו: "ותורידם בעד החלון,

שגאמר: עד מלאת לו שנה תמימה - להביא חדש העבור.

ו. מכר שני בתים, אחד פחצי אדר ראשון ואחד בראש אדר שני: זה שמכר בראש אדר שני - פיון שהגיע אחד באדר של שנה הפאה¹⁹ עלתה לו שנה²⁰; וזה שמכר פחצי אדר ראשון - לא עלתה לו שנה עד חצי אדר של שנה הפאה, מפני שירד הלוקח בחדש העבור²¹.

(19) שהייתה פשוטה. (20) שהרי זה כאילו ירד בראש אדר של שנה שאינה מעוברת. (21) היינו, באדר ראשון שהוא מעובר, וחל עליו הדין שבשנה מעוברת אין השדה נחלטת עד סופה, היינו, עד אמצע אדר של שנה הבאה.

ז. הגיע²² יום שנים עשר חדש ולא נמצא²³ הלוקח לפדות ממנו - הרי זה מניח מעותיו בבית דין ושוכר את הדלת ונקנס לביתו²⁴, ואימתי שכיבד הלוקח - יבוא ויטל מעותיו.

(22) משנה שם: כתקנת הלל. (23) כלומר, שנטמן באותו יום, כדי שיהיה הבית חלוט לו. (24) שהנתינה בעל כרחו של המקבל היא נתינה טובה, בכל מקום, אלא שהלל נזקק לתקן, שתהא הנתינה טובה אפילו אם היא שלא בפני המקבל כמו כאן.

ח. המקדיש בית עיר חומה, וגאלו אחר מיד ההקדש - פיון שעלתה לו²⁵ שנה משעה שנגאל מיד ההקדש ולא גאלו בעליו, נחלט פיד הגואל²⁶. שאין ההקדש חולט, אלא הלוקח; שגאמר: לקנה אותו לדתו.

(25) לבית. (26) שם: דאמר קרא "לקונה אותו", ואפילו מיד ההקדש. ולחלטיה הקדש? אמר קרא "לדורותיו", יצא הקדש שאין לו דורות.

ט. מכר בית עיר חומה והגיע יובל בתוך שנת המכר - אינו חוזר²⁷ ביובל; אלא יהיה פיד הלוקח עד שירצה המוכר לגאל כל שנת המכר, או תמלא שנה ויחלט.

(27) שנאמר: לא יצא ביובל.

י. המוכר בית בבתי חצרים או בעיר שאינה מקפת חומה פראוי²⁸ - הרי זה נגאל ככת יפה²⁹ שבדין השדה ושבדין הבתיים המקפין חומה³⁰. ביצד? אם רצה לגאל מיד³¹ - גואל, פדין הבתיים³². הגיע שנים עשר חדש ולא גאל - הרי זה גואל³³ עד שנת היובל, פדין השדות³⁴. ובעת שגואל³⁵ - מחשב עם המוכר וגורע לו מה שאכל³⁶. הגיע יובל³⁷ ולא גאל - חוזר הבית בלא דמים, פדין השדות³⁸.

(28) היינו, בשעת כיבוש הארץ. ושתוקף החומה לפני שיכנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כיבוש וחילוק. (58) לקדש שמיטין. (59) והנה, מצד הקדושה היו ראויים להתחייב במעשרות מן התורה, אבל מכיוון שלא באו כולם, אינם מתחייבים אלא מדרבנן.

טז. וכן לעתיד לבוא בביאה שלישית, בעת שיפנסו לארץ ותחילו למנות שמטין ויובלות, ויקדשו פתי ערי חומה, ויתחייב כל מקום שיקבשוהו⁶⁰ במעשרות⁶¹. שנאמר: והביאך יי אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה - מקיש ירשתה לירשת אבותיך: מה ירשת אבותיך - אתה נוהג [בה] בחדוש כל הדברים האלו, אף ירשתה אתה נוהג בה בחדוש כל הדברים האלו.

(60) היינו המקומות שלא החזיקו בהם בימי עזרא. אבל המקומות שהחזיקו בהם בימי עזרא, הרי הם בקדושתם, שקדושה שנייה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת עזרא לא הייתה מצד הכיבוש, אלא מצד החזקה, וחזקה לא בטלה. (61) כשיבואו כולם, יתחייבו בכל אלה מן התורה.

פרק שלשה עשר

(1) יבאר שנצטוו ישראל לתת לשבט לוי ערים לשבת. נותנין לכל עיר בית קברות. ואם עושין עיר מגרש או להיפך. לויים שמכרו שדה אם גואלין כישאל. ישראל שירש את אבי אמו לוי. ששבט לוי מזהרין שלא ינחלו בארץ כנען. שלא יטול הלוי או הכהן חלק בביוזה, ואם נטלו חייבים מלקות.

א. שבט לוי, אף על פי שאין להם חלק בארץ², כבר נצטוו³ ישראל לתן להם ערים לשבת ומגרשיהם. והערים הם שש ערי מקלט⁴, ועליהן שמים וארבעים עיר. וכשמוסיפין ערי מקלט אחרות בימי המשח⁵ - הכל ללויים⁶.

(2) שנאמר (דברים יח, א): "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". וכן נאמר שם יד, כט, וביהושע יג, לג. ועיין ברייתא בבבא בתרא קכב. ולהלן בהלכה י. (3) שנאמר (במדבר לה, ב): "צו את בני ישראל ונתנו ללויים מנחלת אחוזתם ערים לשבת, ומגרש לערים סביבותיהם תתנו ללויים". וראה ביהושע בא, ב. (4) במדבר שם, ו. (5) שנאמר (דברים יט, ח"ט): "ואם ירחיב ה' אלי את גבולך וגו', ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה". ועיין רש"י שם. וראה בפ"ח מהלכות רוצח הלכה ד. (6) במכות יב: "תנו רבנן, ושמתי לך מקום וכו'. ושמתי לך, בחייך. מקום (כלומר, לך מקום - ר"ח), ממקומך (שתהא מחנה לוייה קולטת, ואף ערי מקלט יהיו ערי לוייה - רש"י). וכשאמר הקב"ה: ושמתי לך מקום, בוודאי היתה הכוונה אף לשלש הערים שלעתיד לבוא, ועל הכל דרשו: מקום, ממקומך, שערי המקלט שייכות ללויים וראה באור-שמח. ומכאן שגם לעתיד לבוא לא יהיה ללויים חלק ונחלה. ומה שאמרו בבבא בתרא שם, שעתידה ארץ ישראל שתחלק לשלשה עשר שבטים, החלק השלשה עשר לא יהיה לשבט לוי אלא למלך המשיח, כמפורש בסוף

כי ביתה בקיר החומה, ובחומה היא יושבת". ר' שמעון סבר כפשיטה דקרא (שהרי היא כיושבת בעיר החומה), ור' יהודה סבר, בחומה היא יושבת ולא בעיר חומה.

יג. עיר שגגותיה חומתה⁴⁷ או שהים חומתה - אינה ממקפת חומה⁴⁸.

(47) שלא הקיפה חומה, אלא הקיפה בבתיים, ותכופות הבתיים זו לזו, כחומה. (48) ובתיה כבתי ערי חצרים. ובברייתא שם: תנו רבנן, חומה, ולא שור איגר (שגגותיה חומתה - רש"י. כלומר, שור היינו חומה כמפורש (בראשית מט, כב) ואיגר הוא כמו איגרא, דהיינו גג. שהיו גגותיה חומתה). סביב, פרט לטבריה שימה חומתה.

יד. אין המקום נקרא ערי חומה עד שיהיה בו שלש חצרות או יתר, ובכל חצר מהן שני פתים או יתר, ונקיפה חומה תחלה ואחר כך יבנו החצרות בתוכו⁴⁹. אבל מקום שישב ואחר כך הקף, או שלא יהיו בו שלש חצרות של שני פתים - אינו עיר חומה, אלא פתים שבו כבתי החצרים.

(49) שנאמר: "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה" - "שהוקף ולבסוף ישב (היינו, שהבית נבנה ונעשה מושב בעיר שכבר היה לה חומה), ולא שישב ולבסוף הוקף".

טו. אין סומכין⁵⁰ אלא על חומה המקפת בשעת⁵¹ פבוש הארץ. כיצד? עיר שלא היתה מקפת חומה בשעה שפבוש יהושע את הארץ, אף על פי שמקפת עתה⁵² - הרי היא כבתי החצרים; ועיר שהיתה מקפת חומה בימי יהושע, אף על פי שאינה מקפת עתה⁵³ - הרי היא מקפת⁵⁴. וכיון שגלו בחרבן ראשון - בטלה קדשת ערי חומה⁵⁵ שהיו בימי יהושע. כיון שעלה עזרא בביאה השנייה - נתקדשו כל הערים המקפות חומה באותו העת⁵⁶. מפני שביאתן בימי עזרא, שהיא ביאה שנייה - קביאתן בימי יהושע: מה ביאתן בימי יהושע - מנו שמטין ויובלות⁵⁷, וקדשו פתי ערי חומה, ונתחייבו במעשר; אף ביאתם בימי עזרא - מנו שמטין ויובלות⁵⁸, וקדשו פתי ערי חומה, ונתחייבו במעשר⁵⁹.

(50) כלו', להחשיב ערים כמוקפות חומה. (51) מימות יהושע בן נון. (52) היינו, בזמן בית ראשון. (53) בזמן בית ראשון. אבל לאחר החורבן אין לה דין בית עיר חומה, שהרי קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא. ואף על פי שאמרו שהברייתא הנ"ל של ר' אלעזר בר יוסי סוברת קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא - בפרט זה אין הלכה כמותו. (54) שנאמר: "אשר לוא חומה (= קרי 'לו לא חומה") - אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן". (55) כר' אלעזר בן שמוע. שקדושה ראשונה, לפי שהייתה מפני הכיבוש בלבד, קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. (56) בקדושה שנייה. (57) לאחר י"ד שנה של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בילקוט שמעוני פרשת בהר סימן תרסה) דאמר רבי אלעזר עושים שדה מגרש, אבל לא מגרש שדה. הני מילי זרעים, אבל אילנות עבדינן¹⁹). ופסק רבינו כלשון הראשון, שלעולם מותר, והביא המשנה שם בדיון מרחיקין את האילנות מן העיר משום נוי העיר, ראה בפ"ז מהלכות שנים הלכה א. (18) ולא עיר ולא שדה עיר (חינוך מצוה שמב), וכדלהלן: ואין לוקין על לאוין אלו, לפי שאפשר להחזיר הדבר כמו שהיה (מנחת-חינוך מצוה שח). וראה להלן הלכה י.

ה. ומפ"י¹⁹ השמועה למדו, שזה שנגאמר לא ימכר - לא ישנה, אלא השדה²⁰ והמגרש והעיר - פל אהד²¹ משלשתן פמות שהוא לעולם. וכן²² בשאר ערי ישראל.

(19) בגמרא שם: "אילימא לא ימכר כלל, והא מדכתיב: גאולת עולם תהיה ללוים, מכלל דמזבני. אלא מאי לא ימכר, לא ישנה". (20) כלומר, שאמרה תורה: ושדה, מגרש, עריהם. (21) כנ"ל. (22) נראה שמכאן מתחילה הלכה ו. ולפי"ז הכוונה, שבשאר ערי ישראל ישנו רק דין אחד שאין עושין עיר למגרש או לשדה, וזה מה שכתב רבינו בהלכה ו. וגירסת רבינו במשנה היא: "אמר רבי אלעזר וכו'. אבל בערי ישראל עושין שדה מגרש, מגרש שדה (כלשון הראשון בכבא בתרא שם), מגרש עיר, ולא עיר מגרש שלא יחריבו את ערי ישראל". וכן היא הגירסא בתוספתא שם סוף פ"ה.

ו. לא יסתרו²³ אדם את ביתו²⁴ לעשותו גנה ולא ישעו²⁵ חרבתו גנה²⁶, שלא יחריבו²⁷ ארץ ישראל.

(23) תוספתא שם. (24) שבעיר. (25) שם, כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל. (26) אלא יבנה בית חדש. וראה במנחת בכורים שם. (27) זהו מה שאמר רבי אלעזר במשנת ערכין שם: "ולא עיר מגרש, שלא יחריבו את ערי ישראל", כנ"ל.

ז. פתנים²⁸ ולוים שמקרו שדה משדה עריהם או בית מבתי ערי חומה שלהן - אין גואלין פסדר הנה²⁹. אלא מוכרין³⁰ השדות ואפלו סמוך ליובל³¹, וגואלין מיד³². ואם³³ הקדישו שדה - גואלים מיד ההקדש לאחר היובל³⁴. וגואלים³⁵ בתי ערי חומה פל זמן שיצרו, אפלו אחר פמה שנים³⁶. שנגאמר: גאלת עולם תהיה ללוים.

(28) משנה שם. (29) היינו כסדר הנזכר בפ"א לענין שדה אחוזה, ובפ"ב לענין בתי ערי חומה. (30) ברייתא שם. (31) כן מפרש רבינו בפירושו המשנה שם, מה שאמרו במשנה שם: "מוכרין לעולם", שהרי אין לומר, שהמכירה מועילה אפילו ביובל, שאם מכורה כבר - יצאה, זו שלא נמכרה עדיין - אינו דין שלא תמכר (ראה למעלה בפ"א הלכה יא, ובהערות שם). ועיין ברש"י שם. ורוצה לומר, שאף-על-פי שישראל שמכר בפחות משתי שנים לפני היובל, משלים הלוקח אותו זמן החסר ואוכלה לאחר היובל (שם הלכה יב), ככהנים ולוים אין הדין כן, אלא אף-על-פי

הסוגיא שם, וכן פסק רבינו בפ"ד מהלכות מלכים הלכה ח. ולא כדעת הסמ"ג לאוין רעו.

ב. מגרשי הערים⁷ כבר נתפרשו בתורה⁸ שלשת אלפים אמה⁹ לכל רוח מקיר העיר וחוצה. שנגאמר: מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב, והלהן הוא אומר: ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגומר; אלף הראשונים - מגרש¹⁰, ואלפים שמודרין חוץ למגרש - לשדות וקרימים.

(7) אף-על-פי שעיקרו של השם "מגרש" נקבע לאלף אמה שבצר העיר - הוא כולל גם את האלפים האחרות ששמן "שדה". וראה בהלכה הסמוכה. (8) במדבר לה. (9) משנה בסוטה כז: כר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ולא כרבי עקיבא, הדורש אלף למגרש ואלפיים לתחום שבת. ואף-על-פי שכלל בדינו, שהלכה כרבי עקיבא מחבירו, כאן שדעת רבי עקיבא בנויה על היסוד שתחומין דאורייתא, אין הלכה כרבי עקיבא, כי מבואר בכמה מקומות שתחומין דרבנן, וכן פסק רבינו בפ"ז מהלכות שבת הלכה א. ופסק רבינו כמשנתנו, ולא כברייתא בעירובין נו: בשם רבי אלעזר בן יוסי הסוברת שלא היו ללוים אלא אלפים אמה סביב הערים (ורש"י מפרש אף את משנתנו כברייתא שם). וראה בתוספתא ערכין סוף פ"ה, ובתוספתא סוטה סוף פ"ה, וצ"ע. (10) רחבה פניה מזריעה ומבתים ומאילנות, לנוי העיר להיות לה לאויר (רש"י שם). וראה ברש"י שם.

ג. ונתנין¹¹ לכל עיר בית הקברות חוץ לתחום זה¹², שאין קוברין מתיהם בתחום¹³ עריהם; שנגאמר: ומגרשיהם¹⁴ יהיו לבהמתם ולרכשם ולכל חיתם - לחיים נתנו ולא לקבורה¹⁵.

(11) מכות יב. בשם רבי אבהו. (12) של שלשת אלפים אמה, וראה להלן. (13) צ"ל: "בתחום" (מעשה רוקח). (14) היינו שלשת אלפים אמה, שגם אלפים אמה של שדות וכרמים נקראו בתורה מגרשים, ונכללו בפסוק הנ"ל שלחיתם ניתנו ולא לקבורה, שהרי זו לשון הפסוקים שם: "ערים לשבת ומגרש לערים וגו' ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם. ומגרשי הערים אשר תתנו וגו' אלף אמה סביב. ומדותם וגו' את פאת קדמה אלפים באמה וגו' זה יהיה להם מגרשי הערים". (15) פרט לרוצח שמת בעיר מקלטו, שקוברים אותו שם (גמרא שם, ופ"ז מהלכות רוצח הלכות ג, ח). ולמדו זאת (מכות שם) מפסוק מיוחד.

ד. אין¹⁶ עושין בערי הלויים¹⁷ עיר מגרש ולא מגרש עיר, ולא מגרש שדה ולא שדה מגרש¹⁸. שנגאמר: ושדה מגרש עריהם לא ימכר.

(16) משנה בערכין לג: (17) אבל בערי ישראל עושים שדה מגרש, ומגרש שדה (ראה להלן) ומגרש עיר, כרבי אלעזר במשנה שם (רדב"ז), שסתם משנה בכבא בתרא כד: כוותיה, בין ללשון הראשון שם ובין ללשון השני (לפי נוסחת ר"י מיגאש רבו של רבינו, שהובא בשיטה-מקובצת שם: "ולהך לישנא (וכן הוא בערכין שם, לפי מה שהביא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלאוין שלוקין עליהם (משנה-למלך). וראה בספר המצוות שם. (51) ואינו לוקה על לאו זה, כנ"ל.

יא. וְיָאָה לִי, שְׁאִין הַדְּבָרִים אֲמֹרִים אֶלָּא בְּאַרְץ שְׁנֹכְרָתָהּ עָלֶיהָ בְּרִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב וְיִרְשׁוּהָ בְּגִינָהּ וְנִתְחַלְקָה לָהֶם; אֲבָל שְׁאָר כָּל הָאֲרָצוֹת שְׁכֹבְשׁ מִלֶּךְ מִמְּלִכֵי יִשְׂרָאֵל⁵² - הֲרִי הַפְּהִינִים וְהַלְוִים בְּאוֹתָן הָאֲרָצוֹת וּבְכַזְתָּן כְּכָל יִשְׂרָאֵל⁵³.

(52) ראה בפ"א מהלכות תרומות הלכה ב. (53) וראיה לזה ממה שנטלו הלויים חלק בביזת מדין (במדבר לא, ל-מב) שלא נכרת עליה ברית (סוף משנה).

יב. וְלָמָּה לֹא זָכָה לְוֵי בְּנֵי חַלְתָּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְכַזְתָּהּ עִם אֲחֵיו? מִפְּנֵי שֶׁהִבְדֵּל לְעַבְדָּ אֶת יְיָ, לְשִׁרְתוֹ וְלַהֲוֹרוֹת דְּרָכָיו הַיְשָׁרִים וּמִשְׁפָּטָיו הַצְּדִיקִים לְרַבִּים; שְׁנֵאֲמַר: יִוְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל. לְפִיכֶךָ הִבְדֵּלוּ מִדְּרָכֵי הָעוֹלָם: לֹא עוֹרְכִין⁵⁴ מִלְחָמָה כְּשֶׁאֵר יִשְׂרָאֵל⁵⁵, וְלֹא נִוְחָלִין, וְלֹא זֹכִין לְעַצְמָן כְּכַח גּוֹפֵן. אֶלָּא הֵם חֵיל הַשָּׁמַיִם⁵⁶, שְׁנֵאֲמַר: בְּרוּךְ יְיָ חֵילוֹ; וְהוּא בְּרוּךְ הוּא זֹכָה לָהֶם, שְׁנֵאֲמַר: אֲנִי חִלְקֶךָ וְנִחַלְתֶּךָ.

(54) בספרי מטות סי' קנז, לפי גירסת הגר"א: להוציא שבטו של לוי (קרית מלך). (55) כלומר, אבל מספקין מים ומזון לאחיהם ומתקנין את הדרכים (פ"ז מהלכות מלכים הלכה ט). [אבל יותר מסתבר שאינם יוצאים כלל (עיינין שם הלכה י), וכוונת רבינו לומר שכשאר ישראל אינם עורכין מלחמה, אבל עורכין הן מלחמה שלא כשאר ישראל, שכל ישראל יוצאים למלחמת כיבוש ארץ ישראל, ואילו הלויים שאין להם חלק ונחלה בה (שם), אינם יוצאים. אבל למלחמה שיש להם חלק בה, אף הלויים יוצאים. וראיה לזה מספרי פ' מטות (לבמדבר לא, ד) "לכל מטות ישראל תשלחו, להביא את שבטו של לוי" (וראה בהגהות הגר"א שם). הרי שבמלחמת מדין שהיה ללויים חלק בביזה (ראה למעלה הלכה יא), יצאו למלחמה. וזהו מה שאמרו בקידושין כא: "כהן מהו ביפת תואר" (וראה במרדכי גיטין סוף פרק מי שאחזו), וכן מה שאמרו בסוטה מג. "אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", שכל זה מדובר במלחמה שיש להם חלק בה]. (56) במדבר רבה פ"א סימן יב: "שאין שבחו של מלך שימנה לגיונו עם הלגיונות" (קרית מלך).

יג. וְלֹא שִׁבְט לְוֵי בְּלָבָד, אֶלָּא כָּל אִישׁ וְאִישׁ מִכָּל בְּאֵי הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָדְבָה רִוְחוֹ אוֹתוֹ וְהִבִּינוּ מִדְּעוֹ לְהִבְדֵּל לְעַמְד לְפָנֵי יְיָ לְשִׁרְתוֹ וְלְעַבְדוֹ, לְדַעַה אֶת יְיָ, וְהִלֵּךְ יִשְׂרָאֵל⁵⁷ כְּמוֹ שֶׁעָשְׂהוּ הָאֱלֹהִים, וּפְרָק⁵⁸ מֵעַל צְוֹאָרוֹ עַל הַחֲשֻׁבֹנוֹת הַרְבִּים אֲשֶׁר בְּקִשׁוֹ בְּגֵי הָאָדָם - הֲרִי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קִדְשׁ קָדָשִׁים, וְיִהְיֶה יְיָ חִלְקוֹ וְנִחַלְתּוֹ לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, וְיִזְכָּה לִוְיָ⁵⁹ בְּעוֹלָם

שמכר סמוך ליובל, חוזרת היא ביובל ואין צורך להשלים ללוקח כלום. (32) אפילו ביום שמכר, ואינו מחכה שנתיים כבשדה אחוזה. (33) שם. (34) ואין השדה יוצאה לכהנים בשנת היובל, כמו בשאר שדות (פ"ד מהלכות ערכין הלכות יט, כא). (35) שם. (36) ואין הבית נחלט אחר שנים עשר חדש כדין בתי ערי חומה של ישראל (למעלה פ"ב הלכה ד).

ח. יִשְׂרָאֵל³⁷ שְׁיִרֵשׁ אֶת אָבִי אִמּוֹ לְוֵי - הֲרִי זֶה גּוֹאֵל בְּלוֹיִם³⁸ אֶף עַל פִּי שְׁאִינוֹ לְוֵי. הוֹאֵיל וְהָעָרִים אוֹ הַשָּׂדוֹת שֶׁל לְוִיִּם - גּוֹאֵל לְעוֹלָם. שְׁדִין זֶה תְּלוּי בְּמִקְוֹמוֹת אֱלֹוִי³⁹ וְלֹא בְּבַעֲלִים.

(37) משנה וברייתא שם, כחכמים ולא כרבי. (38) כמבואר בהלכה הקודמת. (39) שנאמר: כי בתי ערי הלויים היא אחוזתם בתוך בני ישראל, להגיד מה גרם (סיפרא בהר פרק ו הלכה ח).

ט. וְלוֹוִי⁴⁰ שְׁיִרֵשׁ אֶת אָבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל⁴¹ - גּוֹאֵל בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּלוֹיִם; שְׁלֹא נֵאֲמַר גְּאֵלַת עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוֹוִיִּם אֶלָּא בְּעָרֵי הַלְוִיִּם⁴².

(40) משנה שם לדעת כולם. (41) כלומר, ונמצא שאין הקרקע שבידו מערי הלויים. (42) כנ"ל.

י. כָּל שִׁבְט⁴³ לְוֵי מְזַהְרִין שְׁלֹא יִנְחַלוּ⁴⁴ בְּאַרְץ כְּנַעַן⁴⁵. וְכֵן הֵן מְזַהְרִין שְׁלֹא יִטְלוּ⁴⁶ חֵלֶק בְּבִזָּה⁴⁷ בְּשָׁעָה שְׁכֹבְשִׁין אֶת הָעָרִים. שְׁנֵאֲמַר: לֹא יִהְיֶה לְפָהִינִים הַלְוִיִּם כָּל שִׁבְט לְוֵי חֵלֶק וְנִחַלָּה עִם יִשְׂרָאֵל; חֵלֶק - בְּבִזָּה, וְנִחַלָּה - בְּאַרְץ. וְכֵן⁴⁸ הוּא אוֹמֵר: בְּאַרְצָם לֹא תִנְחַל, וְחֵלֶק לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּתוֹכָם - בְּבִזָּה⁴⁹. וְכֵן לְוֵי אוֹ פִּהֵן שֶׁנִּטַּל חֵלֶק בְּבִזָּה - לִוְיָ⁵⁰. וְאֵם נִטַּל נִחַלָּה בְּאַרְץ - מִעֲבִירִין אוֹתָהּ מִמְּנוּ⁵¹.

(43) תפס רבינו את לשון הכתוב דלהלן. (44) ראה בספר המצוות ל"ת קסט. (45) אבל בשאר ארצות שכבשן מלך ממלכי ישראל, נוחלים וחולקים בכל ישראל (להלן הלכה יב). וראה למעלה הלכה א שגם לעתיד-לבוא לא יהיה להם נחלה. (46) שם ל"ת קע. (47) ספרי לפ' שופטים שם. (48) רבינו הוסיף להביא פסוק זה, מפני שמכח הפסוק הראשון אין למנות את איסור הנחלה ואיסור הביזה כשני לאוין, שהרי לאו שבכללות הוא, ואין למנותו אלא כלאו אחד. וראה בספר המצוות שם. (49) ספרי לפרשת קרח שם. (50) כל זה כשכבר אכל את הביזה. אבל אם עודנה בעין, נוטלין אותה ממנו, כמו בנחלה, ואינו לוקה. ואין זה דומה לגוזל ממון חבירו, שאף-על-פי שאכלו אינו לוקה, לפי ששם אם משיב ממון אחר, מקיים הוא מצות "והשיב את הגזילה, אבל כאן אינו מתקן את האיסור אלא אם מחזיר הביזה עצמה. וראה ברדב"ז. אולם צריך עיון, מדוע לא הזכיר רבינו לאו זה בפ"ט מהלכות סנהדרין בכלל כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רדב"ז כאן. אבל הכסף-משנה בהלכות תלמוד תורה שם נחלק על רבינו, וסברתו היא, שאם לא יתמכו בעוסקי התורה, עתידה תורה חס-ושלום להשתכח מישראל. וכן נפסק ביו"ד סימן רמו. ויגדיל תורה ויאדיר.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִינְעַן
שְׁאַלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַיִם וְשָׁלוֹם אֶהְיֶיךָ

סֵפֶר שְׁמִינִי וְהוּא סֵפֶר עֲבוּדָה

הַלְכוּתֵי תִשְׁעֵי. וְזֶהוּ סְדוּרָן:

- א. הַלְכוּת בֵּית הַבְּחִירָה. ב. הַלְכוּת פְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַעֲבוּדִים בּו. ג. הַלְכוּת בֵּינַת מִקְדָּשׁ. ד. הַלְכוּת אֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ. ה. הַלְכוּת מַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת. ו. הַלְכוּת תְּמִידִין וּמוֹסְפִין. ז. הַלְכוּת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין. ח. הַלְכוּת עֲבוּדַת יוֹם הַכַּפּוּרִים. ט. הַלְכוּת מַעֲלָה.

הַלְכוּת בֵּית הַבְּחִירָה

יֵשׁ בְּכֻלָּן שֵׁשׁ מִצְוֹת. שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשְׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְבָנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. (ב) שְׁלֹא לְבָנוֹת הַמִּזְבֵּחַ גְּזִית. (ג) שְׁלֹא לַעֲלוֹת עָלָיו בְּמַעֲלוֹת. (ד) לִירְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ. (ה) לְשַׁמְרוֹ סָבִיב. (ו) שְׁלֹא לְהִשְׁפִּית שְׁמִירָתוֹ. וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

1) יבואר בו כי מצות-עשה היא לבנות בית לה' להיות מקריבים בו הקרבנות וכיון שנבנה המקדש בירושלים, נאסרו כל המקומות כולם לבנות בהם בית לה'.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת בֵּית לַה' מוֹכֵן לְהִיֹּת מְקַרְיָבִים בּו הַקְּרָבָנוֹת³, וְחוֹגְגִין אֵלָיו שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה⁴, שְׁנָאֵמַר: "וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ"⁵. וְכָבֵד נִתְפָּרַשׁ בַּתּוֹרָה⁶ מְשַׁכֵּן שְׁעֵשֶׂה מִשֶּׁה רַבְּנּוּ, וְהִיא לְפִי שְׁעָה, שְׁנָאֵמַר: "כִּי לֹא בָאתֶם עַד עֵתָה וְגו'".⁷

2) לשם ה'. 'ספרי' פ' ראה (הובא בסנהדרין כ:): "שלוש מצות נצטוו ישראל בעת בנייתן לארץ... ולבנות להם בית הבחירה". התבאר שבנין בית הבחירה מצוה בפני עצמה ('ספר המצוות' עשה כ). (3) כולם, של יחיד ושל ציבור. ואף-על-פי "שמקריבין אע"פ שאין בית" (להלן פ"ב ה"ד, ופ"ו ה"ט) - מצוה היא לעשות בית. (4) בחג המצות, בחג השבועות ובחג הסוכות, שעל כל ישראל לבוא לעזרה לראות פני ה'. (5) בית לה'. "ונקרא מקדש, כי בו משכן השם הקדוש" (רבי אברהם בן עזרא, שם). ואף-על-פי שפסוק זה נאמר על עשיית המשכן במדבר - כולל הוא גם את משכן שילה נוב וגבעון, וגם בית המקדש שבירושלים, שהרי נאמר ועשו לי מקדש, ולא נאמר משכן (כסף-משנה). וכן מפורש בתנחומא (פרשת כִּי־תִשָּׂא סִי' יא) לבנות להם בית הבחירה, כמו שכתוב ועשו לי מקדש. וכן מבואר

הַיָּה דְבַר הַמִּסְפִּיק לֹא⁶⁰, כְּמוֹ שְׂזָכָה לְפָנֵינוּ לְלוֹיִם. הַרִי דָּוָד עָלָיו הַשְּׁלוֹם אוֹמַר: יְיָ מִנֵּת חֶלְקִי וְכוּסִי, אַתָּה תוֹמִיךְ גּוֹרְלִי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מפל באי העולם... כו' אתה תומיך גורלי".

עבודת שבט לוי היא כשמו "לוח אישי אלי" שמחבר יהודי עם הקב"ה ("אישי") וכח זה ניתן לו כיון שדבוק בתכלית עם הקב"ה ועבודתו היא "לעמוד לפני ה' לשרתו", כל מציא אותו היא עבודת ה' ואין לו עסק במלאכה לעשות לעצמו נחלה בעולם כיון ש"אני חלקך ונחלתך" ולכן יש בכוחו לחבר יהודי לקב"ה. וזוה שבט לוי מחבר הפכים, כי עם היותו נשמה בגוף מוגבל הוא דבר אחד עם הקב"ה, ובלשון הכתוב שמביא הרמב"ם ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי" שאפילו מצד בחי' גורל העליון שלגבי יכולה להיות קס"ד "איני יודע באיזה מהם חפץ" בכ"ז "אתה תומיך גורלי" וחפץ דווקא בישראל.

עד"ז הוא שבט לוי - בחי' גורל שבנשמה שהיא דבר אחד עם הקב"ה ("יחידה ליחדך") ומצד דרגא זו אמר ריב"ז "איני יודע באיזה דרך מוליכין אותי" אף שלא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ושמונים שנה למד ולימד תורה, כי בחי' גורל שבנשמה היא למעלה אף מג"ע עד שבערך לדרגא זו ג"ע הוא בשוה לדרך ההפכי.

וכיון שהי' מקום לומר שדרגא זו ("גורלי") נשאר תמיד בבחי' "איני יודע", ואמר דוד המלך "אתה תומיך גורלי" שהקב"ה תומך גם בחי' גורל שבנשמה שתחי' בגלוי בגוף גשמי של שבט לוי.

ומעין זה הוא בכל יהודי שנשמתו "חלק אלוהה ממעל ממש" (ובפרט בחי' גורל שבנשמה) שמצד זה יש בכל יהודי התאחדות של בחי' משפיע שבו (נשמתו) ובחי' מקבל שבו (גופו הגשמי), ובכל יהודי יש הכח לגלות כיצד בתוך גופו הגשמי מאיר "חלק אלוהה ממעל ממש" למעלה מכל מדידות והגבלות, ש"הרי זה נתקדש קדש הקדשים" שנותן הכח לחיבור ההפכים אצל כל יהודי.

(יין מלכות ספר זרעים סימן לא מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

57) ראה בקהלת ז', כט. 58) ראה בראשית כז, מ. 59) כמו ללויים, כנ"ל. 60) כלומר, יצליחהו במעשה ידיו, כמו שאמרו (עבודה זרה יט:): העוסק בתורה נכסיו מצליחין. ומלאכתו מתברכת (ברכות לב:). אבל לא שישליך עצמו על הציבור להתפרנס מן הצדקה, ראה בפ"ג מהלכות תלמוד תורה הלכה י', ובפירוש המשנה לאבות פ"ד משנה ה. ועיין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ) ט' מהל' ביאת המקדש הי"ד. (ונראה שלמד כן מן הפסוקים שהובאו שם קיט, א "כי בחר ה' בציון, איוה למושב לו", "זאת מנוחתי עדי עד, פה אשב" (מובא להלן) - הרי שגם עשיית מושב אחר - אסור). (20) הר שבית-המקדש בנוי עליו. ונקרא מוריה, שממנו יצאה הוראה (על-ידי בית-דין הגדול שמקומו היה שם) לעולם (תענית טז). (21) (כלומר, זה הוא ולא אחר. וכן הביא רבינו להלן פ"ב ה"א לגבי מזבחת. ולא ידוע אם מצא כן רבינו בספרות חז"ל).

ד. בְּנִין שֶׁבָּנָה שְׁלֵמָה כְּבָר מִפְּרֵשׁ בְּמִלְכִים²². וְכֵן בְּנִין הַעֲתִיד לְהִבְנוֹת²³, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כְּתוּב בַּיְחִזְקֵאל²⁴, אֵינּוּ מִפְּרֵשׁ וּמְבַאֵר. וְאֲנָשֵׁי בֵּית שְׁנֵי, כְּשֶׁבָנוּ בִּימֵי עֲזָרָא, בְּנוּהוּ כְּבָנֵי שְׁלֵמָה וּמַעֲיָן דְּבָרִים הַמְּפָרְשִׁים בַּיְחִזְקֵאל²⁵.

(22 א', פרק ו. 23) על-ידי מלך המשיח (פי"א מהל' מלכים ה"א). (24 פרק מ. 25) על הבנין שלעתיד (מדות פ"ב מ"ה).

ה. וְאֵלוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן עֶקֶר כְּבָנֵי הַבַּיִת²⁶: עוֹשֵׂין בּו קִדְשׁ²⁷, וְקִדְשֵׁי-הַקִּדְשִׁים²⁸, וְיִהְיֶה לְפָנֵי הַקִּדְשׁ מְקוֹם אֶחָד, וְהוּא הַנְּקָרָא אוֹלָם, וְשִׁלְשֶׁתָּן נְקָרְאִין הַיִּכְלָל²⁹. וְעוֹשֵׂין מְחַצֵּה אַחֲרֵת סָבִיב לְהִיכָל, רְחוּקָה מִמְּנוּ, כְּעֵין קְלַעֲי הַחֲצָר שֶׁהִיוּ בַּמִּדְבָּר. וְכָל הַמְּקָרָה בְּמַחֲצֵה זו, שֶׁהוּא כְּעֵין חֲצָר אֵהָל מוֹעֵד, הוּא הַנְּקָרָא עֲזָרָה³⁰. וְהַפֶּל נְקָרָא מְקָדֵשׁ.

(26 כלומר, הדברים המעכבים בו. 27) הוא הייכל. (28) הוא לפניו מן הפרוכת. (29) שהרי קדושת היכל וקדושת אולם - אחת היא, כמפורש בזבחים יד, א. וכן נראה להלן פ"ו ה"א. וראה ב'תוספות יום-טוב' כלים פ"א מ"ט, ד"ה הייכל (הר המוריה). ויש שכתבו שמקורו ממה שנאמר (ירמיה ז, ד) "אל תבטחו לכם אלו דברי השקר לאמר הייכל ה' הייכל ה'", וכתב הרד"ק שם לכן אומר שלש פעמים "הייכל ה'", לפי שהיו שלושה: אולם, היכל ודביר ('שביל הקודש'). (וכן מפורש במדות פ"ד מ"ו "והייכל מאה על מאה". וכן הוא להלן פ"ד ה"ג, והכוונה לשלשה אלה). (30) נקראת כן על שם הפסוק "עזרה בצרות" (תהלים מו, ב) כלומר, שם מתפללים לאלקים ושמע ועזור ('ערוך' ערך עזרה).

ו. וְעוֹשֵׂין בַּמְּקָדֵשׁ פְּלִים: מְזַבְּחַת לְעוֹלָה וְלִשְׂאָר הַקְּרָבָנוֹת³¹; וְכִבְשׁוֹ³² שְׁעוֹלִים בּו לְמִזְבֵּחַ, וּמְקוֹמוֹ לְפָנֵי הָאוֹלָם מְשׁוּף לְדָרוֹם; וְכִיּוֹר³³ וְכַנּוֹת³⁴ לְקִדְשׁ מִמְּנוּ הַכְּהֻנִּים יְדִיהֶם וְרַגְלֵיהֶם לְעִבְדוּתָהּ³⁵, וּמְקוֹמוֹ³⁶ בֵּין הָאוֹלָם וְלְמִזְבֵּחַ מְשׁוּף לְדָרוֹם, שֶׁהוּא שְׂמָאל הַנִּכְסָס לְמִקְדָּשׁ³⁷; וּמִזְבֵּחַ לְקִטְרֵת; וּמְנוֹרָה; וְשִׁלְחָן; וְשִׁלְשֶׁתָּן בְּתוֹךְ הַקִּדְשׁ³⁸ לְפָנֵי קִדְשֵׁי-הַקִּדְשִׁים.

(31) שאף-על-פי שקראתו התורה כמה פעמים "מזבחת העולה" (שמות ל, כח: לה, טז: מ, י) - אין זה אלא מפני

ב'סדר עולם' סוף פ"ו שכשהוקם המשכן ברכם משה שיזכו גם לבנין בית הבחירה, שנאמר ועשו לי מקדש (ועי' עירובין ב: ושבועות טו: שמשכן נקרא מקדש). ובפי"א מהל' מלכים ה"א הביא רבינו פסוק אחר למצוות בנין בית הבחירה "לשכנו תדרשו ובאת שמה", ועיי"ש ב'לחם משנה'. (6) בספר שמות פרשיות ויקהל-פקודי. (7) "אל המנוחה ואל הנחלה", ודרשו חכמים (זבחים קיט.) "אל המנוחה זו שילה, ואל הנחלה זו ירושלים", כי קדושת המקדש שבירושלים תעמוד לעולם כנחלה זו שאין לה הפסק, אף שנחרב הבית (ראה להלן פ"ו ה"טז).

ב. בֵּינָן שֶׁנִּכְסְוּ לְאַרְצֵי⁸ הַעֲמִידוֹ הַמְּשֻׁפָּן⁹ בְּגִלְגָל אֶרְבַּע-עֶשְׂרֵה שָׁנָה¹⁰ שֶׁכִּבְשׁוּ וְשִׁחְלְקוּ¹¹. וּמִשָּׁם בָּאוּ לְשִׁילָה, וְכֵנוּ שָׁם בֵּית שָׁל אֲבָנִים, וּפְרָשׁוּ יְרֵיעוֹת הַמְּשֻׁפָּן עָלָיו¹², וְלֹא הָיְתָה שָׁם תְּקֵרָה¹³. וְשֵׁם-ט' שָׁנָה¹⁴ עָמַד מְשֻׁפָּן שִׁילָה, וּכְשִׁמַּת עֲלֵי¹⁵ חֶרֶב. וּבָאוּ לְנֹב וְכֵנוּ שָׁם מְקָדֵשׁ, וּכְשִׁמַּת שְׂמוּאֵל חֶרֶב. וּבָאוּ לְגִבְעוֹן וְכֵנוּ שָׁם מְקָדֵשׁ¹⁶, וּמְגַבְעוֹן בָּאוּ לְבֵית הָעוֹלָמִים¹⁷. וּיְמֵי נֹב וְגִבְעוֹן שָׁבַע וְחֲמִשִּׁים שָׁנָה¹⁸.

(8) לארץ ישראל. וזה היה בשנת ב' אלפים ושבעים ואחת לבריאת העולם. (9) שעשה משה במדבר. (10) שם קיה, (11) שבע שנים כבשו את הארץ ושבע חילקו (זבחים שם). (12) להיות לו אהל. (13) כתוב אחד אומר (שמואל-א, א, כד) "ותביאהו בית ה' שילה" (הרי נקרא "בית"), וכתוב אחד אומר (תהלים עח, ס) "ויטוש משכן שילה" (הרי נקרא "משכן"). הא כיצד (יתקיימו שני הפסוקים האלו) לא היתה שם תקרה אלא אבנים מלמען ויריעות מלמעלן (שם קיה). (14) שם קיה, ב. (15) כל מה שכתב להלן הוא במס' זבחים, שם. (16) ממה שכתב כאן "ובנו שם מקדש", ואילו בגלגל כתב "העמידו המשכן" - משמע שבנוב וגבעון היה בנין של אבנים. וכן כתב רש"י בפסחים לח, ב. אולם בפירוש המשניות (זבחים פ"ד) כתב רבינו שהמשכן שהיה במדבר הקימוהו בנוב וגבעון, וכן מפורש ב'סדר עולם' פ"ד. וכן משמע מסוטה ט, א - "משנבנה מקדש ראשון, נגנו אהל מועד קרסיו וקרשיו ובריהיו ועמודיו ואדניו". וכן בתוספתא שם פ"ג. (17) זה בית-המקדש שבירושלים שנתקיימה קדושתו לעולם. (18) זבחים, שם.

ג. בֵּינָן שֶׁבָּנָה הַמְּקָדֵשׁ בִּירוּשָׁלַיִם נְאֻסְרוּ כָּל הַמְּקוֹמוֹת כֹּלָן לְבָנוֹת בְּהֵן בֵּית לַה' וּלְהַקְרִיב בְּהֵן קְרָבָן¹⁹. וְאֵין שָׁם בֵּית לְדוֹרֵי הַדּוֹרוֹת אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם בְּלִבָּד וּבְהַר הַמּוֹרִיָּה²⁰ שֶׁבָּהּ נְאֻמָּר: "וַיֹּאמֶר דָּוִד זֶה הוּא בֵּית ה' הָאֱלֹהִים²¹ וְזֶה-מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל", וַיֹּאמֶר: "זאת מנוחתי עדי עד".

(19) בזבחים קיב, ב - במשנה "באו לירושלים, נאסרו הבמות ולא היה להן היתר". והיה אפשר לפרש שהקרבת הקרבנות אסורה שם. אבל מדברי רבינו נראה שגם בנין הבית למטרה להקריב בו קרבן אסור, וכן כתב גם להלן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

47) כרבי נחמיה בסוטה מח, ב. וכן מפורש בתמיד כו, ב. 48) כבודת. 49) אבנים מסותות. 50) פטישים. 51) ויש כאן סתירה בין הפסוקים, אלא על-כרחו שצריך לחלק כנ"ל, שרק בבית אסור, אבל בחוץ מותר (שם).
ט. וְאִין בּוֹנִין בּוֹ עֵץ⁵² בּוֹלֵט⁵³ כָּלֵל, אֶלֶּא אוּ בַּאֲבָנִים אוּ בַּלְבָּנִים וְסִיד. וְאִין עוֹשִׂין אֶכְסְדְרוֹת⁵⁴ שֶׁל עֵץ בְּכָל הָעֶזְרָה⁵⁵, אֶלֶּא שֶׁל אֲבָנִים אוּ לְבָנִים.

52) משום שנאמר (דברים טז, כא) "לא תטע לך... כל עץ אצל מזבח ה'" (תמיד כח,); ו"אף-על-פי שהוא בבנין ואינו עץ נטוע - הרחקה יתירה היא, שנאמר כל עץ" (פ"ו מהל' עבודה זרה ה"ט). 53) שאם אינו בולט - מותר. שהרי בנין שלמה היה מחופה בעצים מבפנים (מלכים א, ו, י). 54) תמיד, שם. והוא אולם סגור משלש רוחותיו והרוח הרביעית פתוחה כולה. 55) היינו משער נקנור ולפנים, אבל בעזרת נשים מותר. וכדעת הראב"ד (כסף-משנה).

י. וּמִרְצִפִּין⁵⁶ אֶת כָּל הָעֶזְרָה בַּאֲבָנִים יְקֻרוֹת. וְאִם נִעְקְרָה אֶבֶן⁵⁷, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּמִקּוּמָהּ, הוֹאִיל וְנִתְקַן לָקֵלָה פְּסוּלָהּ⁵⁸, וְאִסוּר לְכַתֵּן הָעוֹבֵד לְעַמֵּד עָלֶיהָ בְּשַׁעַת הָעֶבֶדָה עַד שֶׁתִּקְבַּע בְּאֶרֶץ⁵⁹.

56) כן מבואר בכמה מקומות בתלמוד (יומא נד, זבחים כד, ועוד) שהיתה רצפת אבנים בעזרה. וכן נראה ממה שאמרה תורה (ויקרא כו, א) "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה", ואמרו (מגילה כב, ב) "עליה אי אתה משתחוה באצרכם, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש". ונראה שכן פירש רבינו מה שנאמר (דברי-הימים ב, ג, ו) "ויצף את הבית אבן יקרה לתפארת" - שהמדובר ברצפה (הר המוריה). (אבל אין זה מעכב, שהרי אמרו בזבחים כד, א - שדוד קידש עד התהום, ואפילו בלא רצפה כשר. וראה להלן). 57) זבחים שם, אבן אחת מאבני הרצפה נעקרה ממקומה והיא מתנענעת לכאן ולכאן. 58) כן הוא בזבחים שם: "בעי רבי אמי, נדלדלה האבן ועמד עליה, מהו? היכא דאין דעתו לחברה (אם אין בדעתו לחבר אותה לארץ) לא תיבעי לך דודאי חייצא (= חוצצת), כי תיבעי לך דדעתו לחברה וכו'". הרי שברור היה להם כי אבן זו אינה כשרה עוד בתור רצפה, וכל השאלה היתה רק אם היא חוצצת בין הכהן לבין האדמה שתחתיה (שאחרי שהאבן נעקרה נעשית היא במקום הרצפה, כמבואר למעלה שדוד קידשה). 59) "ואם עבד - עבודתו כשרה, הואיל ובמקומה עומדת" (להלן פ"ה מהל' ביאת המקדש הי"ט). (ואף-על-פי שבזבחים שם לא נפשטה הבעיה (ראה למעלה) - סובר רבינו שבעיה זו אין לה מקום אלא לדעת רבה בסוכה לז, ב - ש"מין במינו חוצץ", אבל לדעת רבא (שם) ש"מין במינו אינו חוצץ) (וכן פסק רבינו בפ"ז מהל' לולב הי"ב) - אין מקום לבעיה זו, שהרי האבנים והקרקע הם מין אחד, שבקרקע ישנם אבנים ובאבן יש קרקע (וראה ב'חסדי דוד' על התוספתא פ"א דמנחות) ורק בעומד על גבי חבירו או על גבי אבנים שאין הדרך לעמוד כך - בזה לא התיירו משום "מין במינו אינו חוצץ" (ראה 'תוספות' שם לז. ד"ה כי היכי), אבל כאן באבן שנעקרה ועומדת

שעולת התמיד קרבה עליו פעמיים בכל יום. 32) "כמו תל בדרומו של מזבח, מתמעט ויורד מראש המזבח עד הארץ" (להלן הי"ז). 33) כמין דוד גדול, ולו דדים המריקים מים. 34) בסיסו. 35) לפני העבודה צריכים הכהנים לרחוץ ידיהם ורגליהם, וזהו "קידוש ידים ורגלים", ראה להלן פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"א. 36) זבחים נט, א. 37) שהרי נכנס ממזרח. 38) כלומר, בהיכל. כמפורש בתורה (שמות כו, לה; ל, ו).

ז. הַמְנוֹרָה³⁹ בְּדָרוֹם מִשְׁמָאל הַנִּקְנָס, וְשִׁלְחָן מִמִּזְיָן שְׁעָלָיו לְחֵם הַפָּנִים. וְשְׁנֵיהֶם בְּצַד קִדְש־הַקְּדָשִׁים מִבְּחוּץ, וּמִזִּבְחַת הַקְּטֹרֶת מִשְׁוֹף מִבֵּין שְׁנֵיהֶם לְחוּץ. וְעוֹשִׂין בְּתוֹף הָעֶזְרָה גְבוּלִין⁴⁰: עַד פֶּאֶן לְיִשְׂרָאֵל⁴¹, עַד פֶּאֶן לְפָנֵיהֶם⁴². וּבּוֹנִים בָּהּ בָּתִּים לְשֶׁאֵר צְרֻכֵי הַמִּקְדָּשׁ. כָּל בֵּית מִהֶם נִקְרָא "לְשִׁפְהָ"⁴³.

39) יומא לג, ב. ומקרא מפורש הוא (שם כו, לה). 40) מדות פ"ב מ"ו. 41) כלומר, עד כאן "עזרת ישראל" (להלן פ"ו הי"ח), ומכאן ואילך "עזרת הכהנים", "שאינן ישראל נכנסים לשם אלא לסמיכה וכו'" (שם הי"ט). וגבול זה שבין עזרת ישראל לעזרת הכהנים היה בזה שעזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל אמה (מדות פ"ב מ"ו, כרבי אליעזר בן יעקב, ולהלן פ"ו ה"ג). 42) כלומר, עד כאן "עזרת הכהנים". 43) ראה להלן פ"ה הי"ז.

ח. כְּשֶׁבוֹנִין הַהֵיכָל וְהָעֶזְרָה, בּוֹנִין בַּאֲבָנִים גְּדוּלוֹת⁴⁴. וְאִם לֹא מִצְאוּ אֲבָנִים, בּוֹנִין בַּלְבָּנִים⁴⁵. וְאִין מְפַצְלִין⁴⁶ אֶת אֲבָנֵי הַבֵּנִין בְּהַר הַבַּיִת, אֶלֶּא מְפַצְלִין אוֹתָן וּמְסַתְּתִין אוֹתָן מִבְּחוּץ, וְאַחֲר־כֵּן מְכַנְּסִין אוֹתָן לְבִנְיָן⁴⁷, שְׁנֵאֲמַר: "אֲבָנִים גְּדוּלוֹת אֲבָנִים יְקֻרוֹת⁴⁸ לְיִסֵּד הַבַּיִת, אֲבָנֵי גְזִית"⁴⁹; וְאִוְמַר: "וּמְקַבּוֹת⁵⁰ וְהַגְרָזָן כָּל פְּלֵי בְרִזָּל לֹא נִשְׁמַע בְּבֵית בְּהַבְּנָתוֹ"⁵¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית, אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ, ואחר-כך מכניסין אותן לבנין".

וי"ל הרמז בדבר, שפעולת סיתות האבנים בעבודת האדם, היא ענין ביטול לב האבן על ידי מרירות (היפך השמחה) שצריך להיות "מבחוץ" דווקא, כיון שאינו אלא הכנה לעבודה, ואילו העבודה עצמה (הבנין בהר הבית) היא מתוך שמחה.

(יין מלכות ספר עבודה סימן ז מתוך רמב"ם "פרס המלך")

44) כמו שכתב רבינו בסוף הלכה זו "שנאמר אבנים גדולות". 45) מכילתא (סוף פרשת יתרו): "ואם מזבח אבנים וגוי, רצה של אבנים יעשה, של לבנים עושה". ומכאן למדים גם לבנין הבית (כסף-משנה). 46) מגררים במגרה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בידיה טו". (67) שבת קיט, ב. וכן הביא רבינו בפ"ב מהל' תלמוד תורה ה"ב. (68) שבועות טו, ב. ונלמד מהכתוב "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, אני ה'" - כולכם חייבים בכבודי, אתם והמקדש חייבים בכבודי שהזהרתי על השבת (יבמות ו.) ויו"ט נקרא שבת (רש"י שבועות, שם).

יג. המזבח אין עושים אותו אלא בנגן אבנים גזית⁶⁹. וזה שנאמר בתורה: "מזבח אדמה תעשה לי" - שיהיה מחבר באדמה⁷⁰, שלא יבנהו לא על-גבי כפיין⁷¹ ולא על-גבי מחלות⁷². וזה שנאמר "ואם מזבח אבנים" - מפי השמועה למדו⁷³, שאינו רשות אלא חובה⁷⁴.

(69) בכת"י אברבנאל ובדפוס רומי, ליתא תיבה זו. וכן נראה ב'כסף משנה' ובקריית ספר. וכן נכון, שהרי נאמר (שם כ, כה) "ואם מזבח אבנים תעשה לי, לא תבנה אתהן גזית", וראה למעלה ה"ח. ועי' ב'הר המוריה'. (70) זבחים נח, א. (71) שיבנה כיפה, ועליה יבנה המזבח. (72) מערות. (73) מכילתא, סוף פרשת יתרו. (74) אף-על-פי שנאמר בלשון "ואם", שמשמעו רשות.

יד. כל אבן⁷⁵ שנפגמה⁷⁶ כדי שתהגור בה הצפרין⁷⁷, כספין של שחיטה, הרי זו פסולה לכבש ולמזבח⁷⁸, שנאמר: "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'". ומהיכן⁷⁹ היו מביאין אבני מזבח? מן בתולת הקרקע. חופרין עד שמגיעין למקום הנפר שאינו מקום עבודה ובגין⁸⁰, ומוציאין ממנו האבנים, או מן הים הגדול⁸¹, ובגין מהן. וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות הן⁸².

(75) חולין יז, ב. (76) בכל דבר, אפילו שלא על-ידי ברזל (מדות פ"ג מ"ד). וראה להלן ה"טו. (77) "תחגור" מלשון חגר שאמרו חז"ל בכל מקום (הרא"ה). ויש שפירשו שהוא לשון חגורה (רש"י), כי הצפורן חוגרת עצמה בפגימה כשנכנסת בה (ריטב"א). (78) מדות, שם. (79) מדות, שם. (80) (במשנה, שם: וחופרים למטה מהבתולה, ומביאים משם אבנים שלמות שלא הונף עליהן ברזל". ולכן הביאו רבינו כאן בדין של "שלמות", ולא בהלכה הבאה בדין של "הנפת ברזל", להורות שחששו גם שמא נפגמו, ודלא כמשנה-למלך). (81) שבחול הים נמצאות אבנים חלוקות שנבראו כך מששת ימי בראשית (זבחים נד.), "ומביא חלוקי אבנים". וכן פירשו בתוספות' (סוכה מט. ד"ה שכל). (82) בלי פגם, כמו שנאמר (מלכים א' ו, ז) "אבן שלמה מסע נבנה". אבל מבחוץ היו מסתחין ומשוין אותם בכלי ברזל ומכניסין אותם, כמו שכתב רבינו למעלה ה"ח (כסף-משנה).

טו. אבני היכל⁸³ ועזרות שנפגמו או שנפגמו⁸⁴ - פסולין, ואין להם פדיין, אלא נגנזים⁸⁵. כל אבן⁸⁶ שנגע בה הפרזל, אף-על-פי שלא נפגמה⁸⁷, פסולה לבנות המזבח ובגין הפכש⁸⁸, שנאמר: "פי חרף

במקומה, בודאי זהו בכלל מין במינו, שאינו חוצץ ולכתחילה לא יעמוד עליה בשעת העבודה משום שאינה רצפה, וראה למעלה שלכתחילה צריך שתהא רצפה). ושם בגמרא הביאו לשון שני בבעיית רבי אמי "נעקרה האבן ועמד במקומה (כלומר, עמד בגומא - רש"י) מהו כו", ורבינו השמיט אותה משום שפסק כלשון הראשון בבעיית רבי אמי (כסף-משנה, ועי' ראב"ד).

יא. ומצוה מן המבחר לחזק את הבגין ולהגביהו⁶⁰ כפי כח הצפור, שנאמר: "(ו) לרומם את בית אלהינו". ומפאירין אותו ומיפין כפי פתח. אם יכולין לטות אותו פזיה⁶¹ ולהגדיל פמעשויו⁶² - הרי זו מצוה.

(60) שבת יא, א. (61) מדות פ"ד מ"א, שכל הבית טוח בזהב. וכן הוא בפסחים נו, א - שחיפו את ההיכל כולו בטבלאות של זהב שהן אמה על אמה בעובי דינר זהב. (62) שבועות טו, ב.

יב. אין בונים את המקדש בלילה, שנאמר: "וביום הקים את המשכן" - ביום מקימין, לא בלילה. ועוסקין בבנין⁶³ מעלות השחר⁶⁴ עד צאת הכוכבים. והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם, אנשים ונשים⁶⁵, כמקדש המדבר⁶⁶. ואין מבטלין⁶⁷ תינוקות של בית רבן לבנין. ואין בנן בית-המקדש הוצה יום-טוב⁶⁸.

(63) (כלומר, לא רק הבנייה גופה אינה בלילה, אלא אפילו העסק מסביב לבנייה אינה בלילה, וראה להלן שזה אינו מן התורה, שהרי לא נאמר אלא "וביום הקים", שההקמה היא ביום). (64) ואף שאר פועלים יוצאים למלאכתם מהנץ החמה - זה נלמד מהפסוק בנחמיה ד, טו "ואנחנו עושים במלאכה וגו' מעלות השחר עד צאת הכוכבים" (כסף-משנה). וראה להלן שלפי הגמרא בברכות ג: (לפי נוסחת כת"י מינכן שם) כוונת הפסוק הנ"ל לבנין בית המקדש. ומדובר בהכנה לבנייה ולא לבנייה גופה, שכבר נלמדה מהפסוק "וביום הקים את המשכן". ולפיכך אמרו שם (לפי כת"י מינכן): "ואע"פ שאין ראייה לדבר, זכר לדבר שנאמר ואנחנו עושים במלאכה וגו' צאת הכוכבים. ואומר (שם שם, טז) והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה. מאי ואומר? וכי תימא מעלות השחר לאו ימא הוא, ומכי איערב שמשא לילה הוא, ומשום בנין בית המקדש מקדמי ומחשכי". הרי שלולא הפסוק השני, היינו מפרשים שעסקו בלילה, ועל-כרחו שמדובר בהכנה לבנייה ולא בבנייה עצמה, שעליה נאמר "וביום הקים". ולפי שמן התורה נוהגת ההכנה לבנייה גם בלילה, אינה מצות-עשה שהזמן גרמא, ואף הנשים חייבות בה (ראה להלן). ומאותו הטעם לא גזרו עליה לעשותה רק מזמן הנץ החמה, ולא מקודם, כמו שגזרו על כל המצוות הנהוגות ביום, ראה מגילה כ.). (65) הכוונה רק לסעד ולא לבנות ממש, שזוהי מצות-עשה שהזמן גרמא ('הר המוריה'). (66) כמו שנאמר (שמות לה, כב) "ויבואו האנשים על הנשים", ונאמר (שם, כה) "וכל אשה חכמת לב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

100) ב'ספר המצוות' ('לא תעשה' פ) כתב רבינו "שהזהרנו מלעלות למזבח במעלות כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו וכו' וכל הפוסע פסיעה גסה עד שתגלה ערותו עליו - לוקה". ועי' 'משנה למלך'. (101) כלומר, כשם שאסור לעלות במעלות שזהו בזיון למזבח, כמו כן אסור לנתן אבן, שגם זה בזיון ('הר המוריה'). [וראה בכסף-משנה, ובפ"ט מהל' עבדים ה"ן. (102) 'ספרי' פ' ראה. (103) כן הוא בתוספתא מכות פ"ד (הוצאת צוק"מ עמ' 444 18), ואף אם נותן מכל העזרה חייב, שכן כתב רבינו בפ"ו מהל' יסודי התורה ה"ז: "או משאר העזרה". וסמך כאן על מה שכתב שם (כסף-משנה). (104) שמתכוין לאבד. אבל אם כוונתו לתקן - מותר (כסף-משנה).

יח. **הַמְנוּרָה וְכִלְיָהּ¹⁰⁵, וְהַשְּׁלֶחַן וְכִלְיוֹ, וּמִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת וְכֹל כְּלֵי שֵׁרָת, אֵינָן עוֹשִׂין אוֹתָן אֶלָּא מִן הַמִּתְקַת בְּלֶבֶד; וְאִם עָשְׂאוּם שָׁל עֵץ אוֹ עֶצֶם אוֹ אֶבֶן אוֹ שֵׁל זְכוּכִית - פְּסוּלִין.**

105) מנחות כת, א. והיינו מלקיחה ומחנותיה.

יט. **הֵיוּ הַקֶּהֱל עֲנִיִּים - עוֹשִׂין אוֹתָן אֶפְלוֹ שֵׁל בְּדִיל¹⁰⁶, וְאִם הֶעֱשִׂירוּ - עוֹשִׂין אוֹתָן שֵׁל זָהָב¹⁰⁷. אֶפְלוֹ הַמְזֻרְקוֹת וְהַשְּׂפוּדִין וְהַמְגֻרְפוֹת¹⁰⁸ שֵׁל מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה, וְהַמְדוֹת - אִם יֵשׁ פֶּחַ בְּצַבּוּר, עוֹשִׂין אוֹתָן שֵׁל זָהָב. אֶפְלוֹ שְׁעָרֵי הָעֲזָרָה מִחִפּוֹן אוֹתָן זָהָב, אִם מְצָאָה יָדָם¹⁰⁹.**

106) שם כח, ב. (107) עבודה זרה מג, א. (108) יעיים להסיר הדשן. (109) מדות פ"ב מ"ג: "כל השערים שהיו שם, נשתנו להיות של זהב". כשעלו בני הגולה היו עניים, ובנו לפי עניותם, וכשנתעשרו - ציפו כל השערים זהב.

כ. **אֵין עוֹשִׂין כָּל הַכֵּלִים מִתְחַלְתֵּן אֶלָּא לְשֵׁם הַקֹּדֶשׁ. וְאִם נִעְשׂוּ מִתְחַלְתֵּן לְהַדְיוּט¹¹⁰, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לְגְבוּהָ. וְכִלְי גְבוּהָ¹¹¹, עַד שְׁלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם גְּבוּהָ - רִשְׁאֵי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הַדְיוּט, וּמִשְׁנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן גְּבוּהָ - אֲסוּרִין לְהַדְיוּט. אֲבָנִים וְקוֹרוֹת שֶׁחֲצָבָן מִתְחַלְתֵּן לְבֵית-הַכְּנֶסֶת¹¹², אֵין בּוֹנִין אוֹתָן לְהַר הַבַּיִת.**

110) אף-על-פי שעוד לא נשתמש בהם. תוספתא מכות פ"ב (צוק"מ עמוד 244 24). (111) תוספתא, שם. (112) תוספתא, שם: "אבנים וקורות שנפסלו מתחילה לבית הכנסת (כן הוא בכת"ו וויץ לפי 'אור הגנוז') אין בונים אותן בהר הבית", וראה בכסף משנה.

הַנִּפְתָּה עָלֶיהָ וְתַחֲלִלָּהּ". וְהַבּוֹנֵה אֶבֶן שֶׁנִּגְעַה בָּהּ בְּרִזְל בְּמִזְבֵּחַ אוֹ בְּכֶבֶשׂ - לֹוֶקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבְנֶה אֶתְהֵן גִּזְיֹת". וְהַבּוֹנֵה אֶבֶן פָּגוּם, עוֹבֵר בְּעִשָּׂה⁸⁹.

(83) תוספתא, מגילה פ"ב (הוצאת צוק"מ עמ' 224 25). (84) שניטלה ממנה חתיכה ואין שם פגם (מהרי"ק). וכשנפגם או נגמם בהר הבית, ראה למעלה. (85) שכיון שנשתמש בהם קודש, אסור להשתמש בהם חול (משנה למלך). (86) מדות פ"ג מ"ד. (87) כגון שהברזל גממה ועשה אותם גזית מבלי שיפגמה, אבל בניגעה בלחוד בלי פגיעה כלל באבן, אין הברזל פוסל. שהרי כתב רבינו להלן "והבונה אבן שנגע בה ברזל וכו' לוקה, שנאמר לא תבנה אתהן גזית", ואמרו במכילתא (סוף פרשת יתרו) "לא תבנה אתהן גזית, אין גזית אלא גזויות שהונף עליהן ברזל". וכו"ה ב'חינוך' מצוה מ. וראה ב'תורה שלמה' יתרו עמוד קסט אות תקנ). (88) אבל להיכל ולעזרה כשרות אם סתתן מבחוץ (למעלה ה"ח). (89) שנאמר (דברים כז, ו) "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלקיך".

טז. **אֶבֶן שֶׁנִּפְגְּמָה⁹⁰ אוֹ שֶׁנִּגְעַה בָּהּ בְּרִזְל⁹¹ אַחַר שֶׁנִּבְנִיתָ⁹² בְּמִזְבֵּחַ אוֹ בְּכֶבֶשׂ - אוֹתָהּ הָאֶבֶן פְּסוּלָה, וְהַשְּׂאֵר בְּשֵׁרוֹת. וּמִלְבָּנִין⁹³ אֶת הַמִּזְבֵּחַ פְּעַמִּים בְּשָׁנָה: בַּפֶּסַח וּבְחַג⁹⁴. וּכְשֶׁמְלַבְּנִין אוֹתָן⁹⁵ - מְלַבְּנִין בְּמַפְּהָ⁹⁶, אֲבָל לֹא בְּכַפִּיס שֵׁל בְּרִזְל⁹⁷, שֶׁמָּא יִגַע בָּאֶבֶן⁹⁸ וַיִּפְסַל⁹⁹.**

(90) מדות, שם. (91) מכילתא, סוף פרשת יתרו. (92) כלומר, אף-על-פי שנבנית ונעשית מחובר, לא נפסל כל המזבח בגללה, אלא אותה האבן בלבד פסולה, ואפילו אם נעשה כן לפני שנבנית ('הר המוריה', ועי' יעב"ץ בחידושי על הרמב"ם) כמבואר במדות פ"ג מ"ד. (93) בסיד. מדות, שם. (94) לפני הפסח ולפני חג הסוכות. (95) האבנים. (96) טבולות בסיד. (97) הכלי שרגילים לסוד בו. (98) כלומר יחתוך אותו, כמבואר למעלה. (99) שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם, והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, אינו בדין שיונף המקצר על המאריך (משנה, שם).

יז. **אֵין עוֹשִׂין מְדַרְגּוֹת לְמִזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל מִזְבֵּחַי"; אֶלָּא בּוֹנִין כְּמוֹ תַל בְּדְרוֹמוֹ שֵׁל מִזְבֵּחַ, מִתְמַעֵט וַיּוֹרֵד מֵרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ עַד הָאָרֶץ, וְהוּא הַנִּקְרָא כֶּבֶשׂ. וְהָעוֹלָה בְּמַעֲלֹת¹⁰⁰ עַל הַמִּזְבֵּחַ - לֹוֶקָה. וְכֵן¹⁰¹ הַנּוֹתֵץ¹⁰² אֶבֶן אֲחַת מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ מִכָּל הַהֵיכָל אוֹ מִבֵּין הָאוּלָם וְלְמִזְבֵּחַ¹⁰³ דֶּרֶךְ הַשְּׁחָתָה¹⁰⁴ - לֹוֶקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִתְצַתָּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וְגו', לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לְה' אֱלֹהֵיכֶם".**

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"ד אלול ~

הלכות ערובין

פרק שלישי

(1) ביאר בו רבינו החצרות המעורבות, רצוננו לומר שיש ביניהן פתח או חלון, והן שריות זו אצל זו, מהו דין העירוב בהם, אם צריכין לערב שתייהן ביחד, או הכרח להם לערב כל אחת בעצמה, או הרשות בידם, כי כל אלו הצדדין הם נמצאים בהם ונמשך לזה ביאור ענייני החצרות אלו עם אלו בלא עירוב מה הן.

א. חלון² שבין שתי חצרות, אם יש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר על זה, והיה קרוב מן הארץ בתוך עשרה טפחים³ - אפילו⁴ פלו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשרה, או פלו בתוך עשרה ומקצתו למעלה מעשרה אם רצו יושבי שתי החצרות לערב פלן ערוב אחד - הרשות בידן, ויעשו פחצר אחת ויטלטלו מזו לזו⁵; ואם רצו - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן. היה החלון פחות מארבעה⁶, או שהיה פלו למעלה מעשרה⁷ - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן.

(2) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. (3) שאין מחיצה פחותה מגובה עשרה טפחים (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה א'), וחשובות שתייהן כחצר אחת, שאין ביניהן מחיצה מפסקת. (4) בנ"א: "או אפילו" (מע"ק). (5) כי החלון נחשב כפתח בין שתי החצרות. (6) אינו נחשב כפתח אלא כחור בלבד. (7) שיש תחתיו מחיצה גמורה המחלקת את החצרות.

ב. במה דברים אמורים? בחלון שבין שתי חצרות; אבל שבין שני פתחים⁸, אפלו היה למעלה מעשרה, וכן חלון שבין בית לעליה - אם רצו, מערבין ערוב אחד, אפלו שאין ביניהן סלם⁹. והוא, שהיה בו¹⁰ ארבעה על ארבעה. היה חלון עגל, אם יש בו פדי לרבע בו ארבעה על ארבעה¹¹ - הרי הוא פמרבוע.

(8) ביתא כמאן דמליא דמי" (מסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב') כיון שיש לו גג הרי הוא כמלא, וגם אם החלון למעלה מעשרה טפחים, נחשב כאילו הוא בתוך עשרה. (9) לעלות למעלה ואי אפשר להשתמש בעליה, מצטרפים כבית אחד. (10) בחלון. (11) שאפשר להכניס בחללו רבוע של ארבעה על ארבעה, ובגמרא מובא שאם היקף העיגול שבעה עשר טפחים פחות חומש, אפשר לרבע מתוכו מרובע של ד' על ד' (ראה "מגיד משנה" בשם הרשב"א).

ג. כהל¹² שבין שתי חצרות או מתבן שבין שתי חצרות¹³ פחות מעשרה טפחים¹⁴ - מערבין ערוב אחד ואין מערבין שנים; היה גבוה עשרה¹⁵ או יתר על פן - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן. ואם היה ביניהם סלם מכאן וסלם מכאן - הרי הן פפתח¹⁶; ואם רצו, מערבין אחד. ואפלו היה הסלם זקוף וסמוך לפתל, שהרי אין יכולין לעלות בו עד שימשך ויתרחק מתחתיו מן הפתל - הרי זה מתיר. ואפלו לא היה מגיע ראש הסלם לראש הפתל, אם נשאר ביניהן פחות משלשה¹⁷ - הרי זה מתיר, ומערבין אחד אם רצו.

(12) משנה במסכת עירובין שם. (13) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א' גדיש של תבן מפסיק ביניהן על פני כל רוחב החצר. (14) שמחיצה פחותה מעשרה אינה נקראת מחיצה, ושתי החצרות נחשבות לאחת. (15) אפילו אינו רחב ארבעה (ראה מגיד משנה). (16) מכיון שאפשר להשתמש ביניהן דרך הסולם. (17) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי" (=כמחובר דומה. מסכת סוכה דף ד' עמוד א').

ד. היה¹⁸ הפתל רחב ארבעה¹⁹, ויעשו סלם²⁰ מכאן וסלם מכאן, אף על פי שהסלמות מרחקים זה מזה - אם רצו, מערבין אחד. אין ברחב הפתל ארבעה: אם אין בין הסלמות שלשה - מערבין אחד; היה ביניהם שלשה - מערבין שנים²¹.

(18) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. (19) היינו ארבעה טפחים ובקלות אפשר ללכת על הכותל. (20) בגמרא שם אמרו שהסולם רחב ארבעה טפחים ולא הזכירו רבינו (מגיד משנה). (21) שהכותל מפסיק בין החצרות.

ה. פנה מצבה²² על גבי מצבה בצד הפתל²³: אם יש פתחתונה ארבעה - ממעט²⁴; אין פתחתונה ארבעה ואין בינה לבין העליונה²⁵ שלשה²⁶ - ממעט, ואם רצו - מערבין אחד. וכן במדרגות של עין²⁷ שסמך לפתל.

(22) מסכת עירובין דף כ"ז עמוד ב' כלומר בנה מערב שבת וקבעה בקרקע, ואי אפשר ליטלה משם בשבת. ובלשון הגמרא "איצטבא", והוא כעין ספסל של אבן. (23) ומן המצבה עד לראש הכותל אין עשרה טפחים. (24) את שיעור עשרת הטפחים, וחשוב כאילו אין כאן מחיצה עשרה. (25) ואף היא אינה רחבה ארבעה, שאם רחבה ארבעה ממעט (וכן נראה בפירוש רבינו חננאל - ביאור הלכה למשנה ברורה סימן שע"ב סעיף י"א, ועיין מ"מ). (26) וכל תוך שלושה כלבוד (כמחובר) הוא. (27) מסכת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ד אלול - ספר זמנים - הלכות עירובין קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להיות אחת, ולכן הגיה בהגהות בן אריה: "אם רצו מערבין אחד, אם רצו מערבין שנים".

ח. הנה⁴⁰ אילן בצד הכתל, ועשהו סלם לכתל - אם רצו, מערבין אחד; הואיל ואסור שבות⁴¹ הוא שגורם לו שלא יעלה באילן⁴². עשה אשורה⁴³ סלם לכתל - אין מערבין אחד, מפני שאסור לעלות עליה מן התורה, שהרי היא אסורה בהגנה.

מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. (41) חכמים אסרו לעלות באילן בשבת משום שבות (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"א הלכה א'). (42) בנ"א: נוסף כאן: "לא גזרו עליו בין השמשות" (מעשה רוקח), "שכל דבר שהוא משום שבות - לא גזרו עליו בין השמשות" (פרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'). הרי שתי החצרות מצורפות לאחת על ידי האילן, בזמן שחל דין העירוב, דהיינו בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א). (43) אילן שעברוהו לעבודה זרה אסור בהנאה, שהתורה אמרה (דברים פרק י"ב פסוק ג') "ואשריהם תשרפון באש".

ט. כתל⁴⁴ שגובהו עשרה, ובא למעטו⁴⁵ פדי לערב ערוב אחד, אם יש בארץ המעוט ארבעה⁴⁶ טפחים - מערבין אחד. סתם מקצת הכתל⁴⁷ עד שנתמעט מעשרה - צדו הקצר נותנין אותו לחצר⁴⁸, ושאר הכתל הגובה לבין שתי החצרות.

מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. (45) שעשה תל עפר למטה בקרקע סמוך לכותל, כדי שיהיה פחות מעשרה, לצרף שתי החצרות לאחת. (46) בנוסח שהיה לפני הראב"ד היה כתוב "עשרה טפחים" (וכן מצא הרב המגיד בספריו), לכן השיג על רבנו, ודעתו שמספיק בשיעור ארבעה טפחים. אבל במקצת ספרים כלפינו "ארבעה טפחים" וכמפורש בגמרא שם וכן היא הנוסחא האמיתית (מגיד משנה). (47) כלומר מקצת עובי הכותל, עד שבצד אחת החצירות נתמעט הכותל מעשרה (לחם משנה). (48) כי בצד אותה החצר אין גובה הכותל עשרה.

י. נפרץ⁴⁹ הכתל הגובה שביניהן: אם היתה הפרצה⁵⁰ עד עשר אמות⁵¹ - מערבין שני עירובין; ואם רצו - מערבין אחד, מפני שהיא פתח; היתה יתר מעשרה⁵² - מערבין ערוב אחד ואין מערבין שני עירובין.

משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. (50) ברוחב. (51) ונשאר משהו מן הכותל משני הצדדים נחשב לפתח. (52) אפילו נשאר הרבה מאד ברוחב הכותל, אין זו מחיצה, כיון שיש פרצה יתרה על עשר אמות (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ז הלכה ט"ז).

יא. היתה⁵³ הפרצה פחותה מעשר, ובא להשלימה ליתר מעשר⁵⁴ - חוקק בכתל גבה עשרה טפחים⁵⁵, ומערבין ערוב אחד. ואם פא לפרץ לכתלה⁵⁶

עירובין שם בשם רב נחמן אמר רבה בר אבון "סולם ששליבותו פורחות וכו'".

ו. כתל²⁸ גובה²⁹ שפין שתי חצרות וזיו³⁰ יוצא באמצעיתו, אם נשאר מן הזיו עד ראש הכתל פחות מעשרה - מניח סלם לפני הזיו³¹, ומערבין אחד אם רצו³²; אבל אם הניח הסלם בצד הזיו - אינו ממעט. הנה הכתל גובה תשעה עשר טפחים - מוציא זיו אחד באמצע, ומערבין אחד אם רצו; שהרי מן הזיו עד הארץ פחות מעשרה, ומן הזיו העליון עד ראש הכתל פחות מעשרה. הנה הכתל גובה עשרים טפחים - צריך שני וזיו³³ זה שלא כנגד זה, עד שיהיה בין הזיו הפתוח וביין הארץ פחות מעשרה, ובין הזיו העליון ובין ראש הכתל פחות מעשרה, ומערבין אחד אם רצו.

מסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. (29) יותר מעשרה טפחים. (30) בליטה יוצאת מן הכותל. (31) שיסמוך ראשו העליון של הסולם בזיו, ועל ידי זה נחשב הסולם כמדורגה לזיו. (32) הראב"ד יש לו שיטה אחרת בגמרא לפי נוסחתו, שהמדובר הוא בזיו שיש בו ארבעה על ארבעה, הממעט משיעור עשרה שלא יחשב הכותל למחיצה, אולם אם הסמיך את הסולם לאותו הזיו, אינו יכול להשתמש בזיו ומיעט כוחו, שהסולם אינו ראוי למעט את הכותל לפי שאינו רחב כל צרכו, והזיו אינו ראוי לפי שהסולם סמוך עליו, ויש כאן מחיצה בין שתי החצרות, ולכן מערבים שתיים ואין מערבין אחד ("מגיד משנה"). (33) אחד קודם עשרה תחתונים, ואחד הימנו למעלה בתוך עשרה עליונים ויעמידם זה שלא כנגד זה, כדי שיוכל לקבוע סולם מאחד לשני (רש"י).

ז. דקל שחתכו וסמכו על ראש הכתל ועל הארץ - מערבין אחד³⁴ אם רצו, ואינו צריך לקבוע בפניו. וכן³⁵ הסלם - קבדו קובעו, ואינו צריך לחברו בפניו. היו קשין מבדילין בין שתי החצרות, וסלם מפאן וסלם מפאן³⁶ - אין מערבין אחד; שהרי אין פה הרגל עולה בסלם, לפי שאין לו על מה שישמך³⁷. הנה סלם באמצע, וקשין מפאן וקשין מפאן³⁸ - אם רצו, מערבין שנים³⁹.

במסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. "דקלים שבבבל אינן צריכין קבע, מאי טעמא? כבידן קובעתן" ואף על פי שיש עליהם תורת כלי - מפני כבדם אין אדם נוטלם, ונקבעו. (35) מסכת עירובין שם. (36) רוצה לאמר "שהמחיצה החוצצת [בין שתי החצרות] היא של קשין והסולמות סמוכים עליהם זה מכאן וזה מכאן (בית הבחירה להרב המאירי שם). (37) שהמחיצה תתמוטט. (38) "שהמחיצה על פני כל ארכה - של קש, אלא שיש באמצעה בנין חזק כעין עמוד למקום קביעות ראשי הסולמות" (בית הבחירה שם). (39) עיקר החידוש כאן הוא שאם רצו מערבין אחד, כיון שיכול להשתמש בסולם, הסולם מצרף שתי החצרות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּרָצָה יִתֵּר מְעַשֵּׂר בְּכָל הַפֶּתַל - צְרִיף לְהִיּוֹת גְּבוּהַּ
הַפְּרָצָה מְלֵא קוֹמְתוֹ⁵⁷.
וְאִם יֵשׁ בִּינְיָהֶם שְׁלֹשָׁה אֵו יִתֵּר - מְעַרְבִין שְׁנַיִם⁷⁴,
אֵלוֹ לְעַצְמָן וְאֵלוֹ לְעַצְמָן.

69) משנה בעירובין דף ע"ח עמוד ב'. (70) כעין גשר לעבור עליו. (71) של שתי עליות של שני דיירים. (72) כגוזוטרא. (73) והיא עקומה (מסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'). (74) וכאן לא מועיל לשים נסר לגשר, ולחשבו כפתח, כי "פתח בקרן זוית אין עושים", ועוד שמתיראים לעבור על הגשר שהוא במדרון.

טו. פֶּתַל⁷⁵ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצוֹרוֹת, שֶׁהוּא רָחֵב אַרְבָּעָה⁷⁶,
וְהָיָה גְבוּהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים מִחֲצַר זוֹ, וְשׁוּהַ לְקַרְקַע
חֲצַר שְׁנֵיהֶם⁷⁷ - נוֹתְנִין רָחֵבוֹ לְבְנֵי הַחֲצַר שֶׁהוּא שְׁוּהַ
לָהֶן וְיַחֲשֵׁב מִחֲצָרָן⁷⁸; הוּאִיל וְתִשְׁמִישׁוֹ בְּנַחַת לְאֵלוֹ
וְתִשְׁמִישׁוֹ בְּקֻשָׁה לְאֵלוֹ, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלוֹ
שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ לָהֶן בְּנַחַת. וְכֵן חֲרִיץ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצוֹרוֹת,
עֲמָק עֲשָׂרָה טְפָחִים מִצַּד חֲצַר זוֹ, וְשׁוּהַ לְקַרְקַע חֲצַר
שְׁנֵיהֶם - נוֹתְנִין רָחֵבוֹ לְחֲצַר שֶׁהוּא שְׁוּהַ לָּהּ; מִפְּנֵי
שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ נַחַת לָזֶה וְקֻשָׁה לָזֶה, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלוֹ
שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ לָהֶן בְּנַחַת.

75) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. (76) שאם אינו רחב ארבעה טפחים - הוא מקום פטור ומותר לטלטל בו, וממנו (פרק י"ד מהלכות שבת הלכה י"א-ב) - מגיד משנה. (77) שהקרקע בחצר אחת גבוהה משל שניה, ולא שהיתה שוה ממש לארץ, שאם-כן אינו נקרא כותל, אלא שאינו גבוה עשרה טפחים ("מעשה רוקח"). (78) והם מותרים לטלטל בהם בשבת.

טז. הִיָּה⁷⁹ הַפֶּתַל שְׁבִין שְׁתֵּי הַחֲצוֹרוֹת נְמוּף מִחֲצַר
הַעֲלִיּוֹנָה וְגְבוּהַּ מִחֲצַר הַתַּחְתּוֹנָה⁸⁰, שְׁנִמְצָאוּ בְּנֵי
הַעֲלִיּוֹנָה מִשְׁתַּמְשִׁין בְּעַבְיוֹ⁸¹ עַל יְדֵי שְׁלֹשׁוֹל⁸², וּבְנֵי
הַתַּחְתּוֹנָה מִשְׁתַּמְשִׁין בְּעַבְיוֹ עַל יְדֵי זְרִיקָה⁸³ - שְׁנֵיהֶן
אֲסוּרִין בּוֹ, עַד שֶׁיַּעֲרֹבוּ שְׁתֵּיהֶן עָרוּב אֶחָד; אֲבָל אִם
לֹא עָרְבוּ - אֵין מְכַנְסִין מֵעֲבֵי פֶתַל זֶה לְפִתְיִם⁸⁴,
וְאֵין מוֹצִיאִין מֵהַפֶּתַל לְעַבְיוֹ.

79) מסכת עירובין דף פ"ג עמוד ב'. (80) שהחצירות הן בשיפוע ההר. (81) בגג הכותל. (82) בהורדה על ידי חבל. (83) הקשה לשימוש משלשול. (84) אבל לחצרותיהן מותר לשתיהן להכניס מעובי הכותל וכן להוציא ("מגיד משנה"). וראה להלן הלכה י"ח-ט.

יז. שְׁנֵי⁸⁵ פְּתִים שְׁבִינְיָהֶן חֲרָפָה⁸⁶ שֶׁהִיא רְשׁוּת
הַיְחִיד, אִם וְכוּלִין שְׁנֵיהֶם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֲרָפָה עַל יְדֵי
זְרִיקָה⁸⁷ - אֲסוּרִין זֶה עַל זֶה; וְאִם הִיָּה תִשְׁמִישָׁהּ
לָזֶה בְּנַחַת, וְהֵאָחֵר אֵינוֹ יִכּוֹל לְזַרֵּק לָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא
עֲמָקָה מִמֶּנָּה - הָרִי זֶה שֶׁהִיא לוֹ בְּנַחַת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ
עַל יְדֵי זְרִיקָה⁸⁸.

85) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. (86) בית הרוס.

53) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב' "חקק להשלים בכותל וכו'" ועיין רש"י שם וראב"ד כאן. (54) כדי לעשות משתי החצרות חצר אחת. (55) אותו הרחוב שהוא צריך להשלים לעשר אמות, יחקק בגובה של עשרה טפחים מהקרקע, שעל ידי זה נחשבה הפרצה לפתח ומצרפתן, ואף שאינו יכול לעבור דרך אותו הפתח בקלות, ניכר הדבר על ידי מעשה החקיקה שלו שברצונו לחבר שתי החצרות יחד, כדי לערב אחד. (56) שהיה כותל סתום, ובא לעשות בו פתח. (57) "שיראו החצרות כאחת, בהיות אדם עובר מזו לזו בלא דוחק, שאם לא כן אין מעשיו מורים על כוונת סילוק המחיצה, אלא שברצונו להשתמש עם בני החצר השניה בלבד" ("מגיד משנה").

יב. חֲרִיץ⁵⁸ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצוֹרוֹת: עֲמָק עֲשָׂרָה וְרָחֵב
אַרְבָּעָה⁵⁹ או יִתֵּר - מְעַרְבִין שְׁנֵי עָרוּבִין; פְּחוֹת מְפָאֵן
- מְעַרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעַרְבִין שְׁנַיִם. וְאִם מְעַט עֲמָקוֹ
בְּעַפְרָה אוּ בְּצוּרוֹת - מְעַרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעַרְבִין
שְׁנַיִם; וְשִׁטְמָה עֲפָר וְצוּרוֹת בְּחֲרִיץ מְבַטְלִין הֵן⁶⁰.
אֲבָל אִם מְלֵאָהּ תָּבֵן אוּ קִשְׁיִי⁶¹ - אֵין מְמַעֲטִין⁶² עַד
שִׁיבְטָל⁶³.

58) משנה במסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. (59) כי שיעור המחיצות בעומק כמו בגובה (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה כ"ג). (60) ואין מחיצה בין שתי החצרות. (61) הראויים למאכל בהמה. (62) לפי שיכול לקחתם משם בשבת. (63) יסכים בלבו להשאירם שם.

יג. וְכֵן⁶⁴ אִם מְעַט רָחֵבוֹ⁶⁵ בְּלוּחַ אוּ בְּקִנְיָה⁶⁶,
שֶׁהוּא שִׁטְיִי בְּאַרְףָּ פֶל הַחֲרִיץ - מְעַרְבִין אֶחָד וְאֵין
מְעַרְבִין שְׁנַיִם. וְכָל דְּבָר הַנְּטָל בְּשֶׁבֶת, כְּגוֹן הַסֶּל
וְהַסֶּפֶל, אֵין מְמַעֲטִין בּוֹ⁶⁷, אֲלָא אִם כֵּן חֲפְרוּ בְּאַרְץ
חֲפּוּר שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְשַׁמְטוֹ עַד שֶׁיַּחֲפֹר בְּדָקָר⁶⁸.

64) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'. (65) והפחיתו מארבעה טפחים. (66) שהניח שם דברים האסורים לטלטל בשבת, ונחשב כאילו נקבעו שם ומיעטו משיעור המחיצה. (67) שאולי ינטלו משם בשבת, ותשאר המחיצה כמו שהיתה. (68) מעדר, וזה נחשב לקבוע, כיון שאסור לחפור בשבת.

יד. נִתָּן⁶⁹ לוּחַ שֶׁרָחֵב אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל רַחֵב
הַחֲרִיץ⁷⁰ - מְעַרְבִין אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעַרְבִין שְׁנֵי
עָרוּבִין. וְכֵן שְׁתֵּי גְזוּזְטָרוֹת⁷¹ זוּ כְּנֶגֶד זוֹ, אִם הוּשִׁיט
לוּחַ שֶׁרָחֵב אַרְבָּעָה טְפָחִים מִזוֹ לָזוֹ - מְעַרְבִין עָרוּב
אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעַרְבִין שְׁנֵי עָרוּבִין, אֵלוֹ לְעַצְמָן
וְאֵלוֹ לְעַצְמָן. הֵיוּ זוּ בְּצַד זוֹ וְאֵינָן בְּשׁוּהַ, אֲלָא אַחַת
לְמַעַלָּה מִחֲבֵרְתָּהּ: אִם יֵשׁ בִּינְיָהֶן פְּחוֹת מְשֻׁלְשָׁה
טְפָחִים - הָרִי הֵן כְּפָצְצָטְרָא⁷² אַחַת⁷³ וּמְעַרְבִין אַחַת;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כא. בור⁹⁸ שְׁבִינְ שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת⁹⁹ - אֵין מְמַלְאִין מִמֶּנּוּ בְּשֶׁבֶת¹⁰⁰, אֲלֵא אִם כֵּן עָשׂוּ לוֹ מַחֲצָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים¹⁰¹, כְּדֵי שְׂיִהְיֶה כָּל אֶחָד דּוֹלָה מִרְשׁוֹתָו. וְהֵיכָן מַעֲמִידִין אֶת הַמַּחֲצָה? אִם הֵיטָה לְמַעַלָּה מִן הַמַּיִם - צָרִיךְ שְׂיִהְיֶה טְפַח מִן הַמַּחֲצָה יוֹרֵד בְּתוֹךְ הַמַּיִם; וְאִם הֵיטָה הַמַּחֲצָה כְּלָה בְּתוֹךְ הַמַּיִם - צָרִיךְ שְׂיִהְיֶה טְפַח מִמֶּנָּה יוֹצֵא לְמַעַלָּה מִן הַמַּיִם, כְּדֵי שְׂתִיהְיֶה נִפְתָּר רְשׁוֹת זֶה מִרְשׁוֹת זֶה¹⁰².

98) משנה במסכת עירובין דף פ"ו עמוד א'. (99) ולא עירבו ביניהם. (100) שנמצא כל אחד ממלא מרשות חבירו. (101) שתפסיק בין הרשויות. (102) שלא ישאב בדלי מרשות חבירו.

כב. וְכֵן¹⁰³ אִם עָשׂוּ עַל פִּי הַבּוֹר קוֹרָה רְחֵבָה¹⁰⁴ אַרְבָּעָה טְפָחִים - זֶה מְמַלְא מִצַּד הַקּוֹרָה, וְזֶה מְמַלְא מִצַּדָּה הָאֲחֵר, וְכֵאלוֹ הַבְּדִילָה חֲלַק זֶה מִחֲלַק זֶה. אִף עַל פִּי שְׁתֵּי מַעְרְבִין מְלֻמְטָה, קָל הוּא שְׂהַקְלֹו חֲקָמִים בְּמַיִם¹⁰⁵.

103) מסכת עירובין דף פ"ו עמוד ב'. (104) כן בדפוס רומי. (105) ואף שכל מחיצה צריכה להגיע עד הקרקע ומחיצה תלויה אינה מועילה - הקילו חכמים במים להתיר מחיצה תלויה, "שאיסור טלטול במים מדבריהם (כי המים הם כרמלית), והקילו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות היכר" (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ו הלכה י"ג). ורואים אנו כאילו קרש זה נמשך ויורד עד המים וחולק כל רשות לעצמו, וכאן אין לחשוש שידלה מרשות חבירו, לפי שאין דלי מחלק יותר מארבעה טפחים.

כג. בְּאֵר¹⁰⁶ שֶׁבְּאֲמָצַע הַשְּׂבִיל¹⁰⁷ בֵּין שְׁנֵי כְּתָלֵי חֲצֵרוֹת, אִף עַל פִּי שְׂיִהְיֶה מְפֻלְגָת¹⁰⁸ מִכְּתָל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמִכְּתָל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים¹⁰⁹ - שְׂנִיָּהֶם מְמַלְאִין מִמֶּנָּה, וְאֵין צָרִיכִין לְהוֹצִיא זֵיוֹזִין¹¹⁰ עַל גְּבֵה; שְׂאֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר¹¹¹.

106) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. (107) שיש מבוי קטן בין שתי החצרות השייך לשתייהן, ובאר באמצע, ומן החלון מורידים את הדלי החבל לשאוב מים. (108) מרוחקת. (109) ובפחות מארבעה בודאי מותר לשאוב משם מים. (110) בלישת-קֶרֶשׁ קטנה לשם היכר. (111) כיון שתשמישם הוא דרך החלון, אין אויר חבירו אוסר עליו.

כד. חֲצֵר¹¹² קְטָנָה שֶׁנִּפְרָצָה בְּמִלּוֹאָה¹¹³ לְחֲצֵר גְּדוּלָּה מִבְּעוֹד יוֹם¹¹⁴ - אֲנָשִׁי גְּדוּלָּה¹¹⁵ מַעְרְבִין לְעִצְמָן וּמְתָרִים, שְׂהָרִי נִשְׂאָר לָהֶן פְּצִימִין¹¹⁶ מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן; וְאֲנָשִׁי קְטָנָה אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִכְּתִיבָהּ לְחֲצֵר שְׂלֵהֶן, עַד שְׂיַעֲרְבוּ עִם בְּנֵי הַגְּדוּלָּה עֲרוּב אֶחָד; שְׂדִיורִין שֶׁל גְּדוּלָּה חֲשׂוּבִין כְּקְטָנָה¹¹⁷, וְאֵין דְּיוּרֵי קְטָנָה חֲשׂוּבִין כְּגְדוּלָּה.

87) שאין להם פתח לצד החורבה, אלא שדרך החלון זורקים לתוכו. (88) והשני אסור להשתמש בה.

יח. כָּל גְּגוֹת הָעִיר⁸⁹, אִף עַל פִּי שְׂזָה גְבוּהָ וְזָה נְמוּךְ, עִם כָּל הַחֲצֵרוֹת וְעִם כָּל הַקְּרָפִיפוֹת⁹⁰ שֶׁהִקְפּוּ שְׂלֵא לְשֵׁם דִּירָה, שְׂאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן יָתֵר עַל בֵּית סְאֲתִים⁹¹, עִם עֲבֵי הַכְּתָלִים שְׂבִינְ הַחֲצֵרוֹת, עִם הַמְּבֹאוֹת שְׂיֵשׁ לָהֶן לְחֵי אוֹ קוֹרָה - כְּלָן רְשׁוֹת אַחַת הֵן, וּמְטֻלְטְלִין בְּכָלֶן בְּלֵא עֲרוּב כְּלִים שְׂשֻׁבְתוֹ בְּתוֹכָן⁹²; אֲבָל לֹא כְּלִים שְׂשֻׁבְתוֹ בְּתוֹךְ הַבֵּית, אֲלֵא אִם כֵּן עֲרֻבוּ⁹³.

89) משנה במסכת עירובין דף פ"ט עמוד א'. (90) מקום נרחב המוקף גדר שלא לשם דירה, אלא לשים בתוכו סחורה. (91) כשיעור חצר המשכן (מסכת עירובין דף כ"ג עמוד ב') אורך מאה אמה על רוחב חמישים (שמות פרק כ"ז פסוקים ט"ז"ב), שהוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות (פרק ט"ז מהלכות שבת הלכה ג'). (92) שהיו בתוכם בשבת (כמבואר בהלכה השניה בפרוטרוט). (93) ואם לא עירבו אסור להוציא כלים מתוך הבית ולטלטל בהם.

יט. פִּיעֵד?⁹⁴ כְּלֵי שְׂשֻׁבְת בְּתוֹךְ הַחֲצֵר, בֵּין עֲרֻבו אֲנָשִׁי הַחֲצֵר⁹⁵ בֵּין לֹא עֲרֻבו - מְתָרֵם⁹⁶ לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הַחֲצֵר לְגַג אוֹ לְרֹאשׁ הַכְּתָל, וּמִן הַגַּג לְגַג אַחֵר הַסְּמוּךְ לוֹ, אֲפִלוּ הֵיטָה גְבוּהָ מִמֶּנּוּ כָּל שְׂהוּא אוֹ נְמוּךְ, וּמִן הַגַּג הָאֲחֵר לְחֲצֵר שְׂנִיָּה, וּמִחֲצֵר שְׂנִיָּה לְגַג שְׂלִישִׁי שֶׁל חֲצֵר שְׂלִישִׁית, וּמִגַּג שְׂלִישִׁי לְמַבּוּי, וּמִן הַמַּבּוּי לְגַג רְבִיעִי, עַד שְׂיַעֲבִירֵנוּ כָּל הַמְּדִינָה כְּלָה דֶּרֶךְ גְּגוֹת וְחֲצֵרוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ גְּגוֹת וְקְרָפִיפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹת וְקְרָפִיפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ שְׂלֵשְׁתָּן מִזֵּה לְזֵה וּמִזֵּה לְזֵה; וּבְלִבָּד שְׂלֵא יִכְנָס בְּכָלִי זֶה לְבֵית מִן הַכְּתָלִים, אֲלֵא אִם כֵּן עֲרֻבו אֲנָשִׁי כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלוֹ עֲרוּב אֶחָד.

94) כלומר: כיצד מותר לטלטל כלי בכל הגגות והחצרות והקרפפות? (95) בנ"א: "אנשי המקומות" (כ"י התימנים). (96) "אמר רבי: כשהיינו לומדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע, היינו מעלים שמן ואלונטית (מגבת) מגג לגג ומגג לחצר, ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף לקרפף אחר, עד שהיינו מגיעים אצל המעיין שהיינו רוחצים בו; אמר רבי יהודה: מעשה בשעת הסכנה והיינו מעלים ספר תורה מחצר לגג ומגג לחצר ומחצר לקרפף לקרות בו" (מסכת עירובין דף צ"א עמוד א').

כ. וְכֵן אִם שְׁבֵת הַכְּלֵי בְּבֵית וְהוֹצִיאָו לְחֲצֵר - לֹא יַעֲבִירֵנוּ לְחֲצֵר אַחֲרָת⁹⁷ אוֹ לְגַג אַחֵר אוֹ לְרֹאשׁ הַכְּתָל אוֹ לְקְרָפֶף, אֲלֵא אִם כֵּן עֲרֻבו אֲנָשִׁי כָּל הַמְּקוֹמוֹת שְׂמַעֲבִירִין בָּהֶן כְּלֵי זֶה עֲרוּב אֶחָד.

97) כיון ששבת בבית.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין צריכין ערוב, מפני שהן פאנשי בית אחד.⁴ וכשם שאין אשתו של אדם ובני ביתו⁵ ועבדיו אוסרין עליו, ואינו צריך לערב עמהן; כך אלו פאנשי בית אחד הן, מפני שהן פלן סומכין על שלחן אחד.

2) עירובין עג, א. שמקום הפת שהוא אוכל - שם היא דירתו. 3) הוא-הדין אפילו אם אוכלים על שני שולחנות, מכיון שהם אוכלים בבית אחד (כסף-משנה). ואף-על-פי שכל אחד אוכל משל עצמו, ואינם מעורבים במאכלם (שם). ובכת"י תימן: "על שולחן אחד תמיד", וכ"ה ב'מגיד משנה'. 4) "מקום פיתא גורם" - עיקר דירתו של אדם במקום שהוא אוכל, כנזכר למעלה. 5) בנוסח אחר: "ובני ובני ביתו" (שוניצוי).

ב. וכן אם הצרכו לעשות ערוב עם אנשי חצר אחרת - ערוב אחד לכלן, ופת אחת בלבד מוליכין לאותו מקום שמערבין עמו. ואם היה הערוב בא אצלן⁶ - אינן צריכין לערב, כמו הבית שמניחין בו הערוב שאינו צריך לתן את הפת⁷; שכל אלו הבתים פבית אחד הן חשובין.

6) שאנשי החצר האחרת מניחים את העירוב בחצר זו. 7) כמבואר בפ"א הט"ז.

ג. וכן⁸ אנשי חצר שערכו - נעשו פלן פבית אחד. ואם הצרכו לערב עם חצר שניה - פכר אחד בלבד הוא שמוליכין על ידי פלן למקום שמערבין בו. ואם היה הערוב בא אצלן - אינן צריכין לתן פת.

8) עירובין, שם. 9) כמבואר בפ"א הט"ז: "כיצד מערבין בחצירות? - גובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית". ועל-ידי העירוב שעשו ביניהם, נחשבים כבית אחד.

ד. חמשה¹⁰ שגבו את הערוב¹¹ להוליכו למקום שמניחין בו הערוב¹² - פשהם מוליכין, אינן צריכין להוליך על ידי חמשתן אלא פכר אחת; שפנין שגבו פלן, נעשו פאנשי בית אחד.

10) עירובין, שם. 11) של בני אותה החצר. 12) שרוצים לערב גם עם בני חצר אחרת.

ה. האב¹³ ובנו¹⁴ והרב ומלמידו שהן שרויין פחצר¹⁵ - אינן צריכין לערב, מפני שהן פבית אחד. ואף על פי שפעמים אוכלין על שלחן אחד ופעמים אינן אוכלין, הרי הן פבית אחד.

13) עירובין, שם. 14) האוכל על שולחן אביו. 15) "רבי חייא (שהיה) בי רבי (בישיבה), אמר: אין אנו צריכין לערב, שהרי אנו סומכין (אוכלים) על שולחנו של רבי". והמדובר כשאין דיירים אחרים בחצר (גמרא, שם).

ו. האחים¹⁶ שכל אחד מהם לו בית בפני עצמו,

112) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. 113) כל רוחב הכותל, ולא נשאר ממנו כלום. 114) שאם נפרצה בשבת אומרים: "הואיל והותרה למקצת שבת הותרה לכולה (מסכת עירובין שם). 115) הדיירים שבתוך החצר הגדולה. 116) קרשים. שהרי נשאר בה מחיצות המתירות את הטלטול. ובנ"א: "פסים" (מע"ק). 117) שחצרו נחשבת "כפתחה של גדולה" - כאחת עם הגדולה.

כה. שתי¹¹⁸ חצרות שערכו ערוב אחד דרך הפתח שביניהן או דרך החלון, ונסתם הפתח¹¹⁹ או החלון בשבת - פל אחת ואחת מתרת לעצמה¹²⁰; הואיל והתרה מקצת שבת¹²¹ - התרה פלה. וכן שתי חצרות שערכו זו לעצמה וזו לעצמה, ונפל הפתח שביניהן¹²² בשבת - אלו מתרים לעצמן, ומוציאים מבתיהן ומטלטלין עד עקר המחצה, ואלו מטלטלין פן עד עקר המחצה; הואיל והתרה מקצת שבת - התרה כלה. ואף על פי שנתוספו הדיורין, שהדיורין הבאין בשבת אינן אוסרין. נפתח החלון ונעשה הפתח בשגגה, או שעשו נכרים לדעתן¹²³ - חזרו להתירן¹²⁴. וכן¹²⁵ שתי ספינות שהיו קשורות זו בזו, וערכו¹²⁶ ונפסקו - אסור לטלטל מזו לזו, ואפלו היו מקופות מחצה¹²⁷. חזרו ונקשרו בשוגג - חזרו להתירן¹²⁸.

118) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. 119) שנפלה מפולת נגדו (רש"י). 120) ואף על פי שהעירוב מונח בחצר האחרת ואי אפשר להוציאו משם (מ"מ). אבל לטלטל מחצר לחצר לא התירו, כמו בשתי ספינות הלן, ועיין ראב"ד. 121) בין השמשות. 122) כשהפרצה יתרה מעשר אמות, אינה נחשבת לפתח. 123) מדעת עצמם. 124) לטלטל מחצר לחצר. 125) מסכת שבת דף ק' עמוד ב'. 126) נחשבות כחצר אחת ומותר לטלטל מאחת לשניה. 127) שהקף מחיצה מיריעות ביניהן (פירוש המשניות). 128) "שכל מחיצה שנעשתה בשבת נקראת מחיצה", אלא שאם עשאה במזיד קנסוהו חכמים שלא יועילו מעשיו.

~ יום שני כ"ה אלול ~

פרק רביעי

1) ביאר בו רבינו בדירת החצרות, מי הם הנקראים חלוקי הדירה, ובאי זה מקום ידור שם, ויאסור, ובאי זה זמן. וביאר זה החצר אחת בעצמה ובדין שתי החצירות. ונמשך אחר זה ביאור החצר החלוקה לבתים תחתיים ולעליות. מה הם אלו עם אלו, וכן החצר שיש לפנים הימנה חצר אחרת העוברת דרך עלייה מה משפטן. ונמשך לזה ביאור הגוזזטרות והדיוטות כשהן יוצאות מן החצרות, מה דינן אלו עם אלו.

א. אנשי חצר שהיו פלם אוכלין על שלחן אחד³, אף על פי שכל אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שומר הבית. (29) חדר מקורה שתקרתו נשענת על עמודים בלי קירות. (30) מקום גבוה בחצר הבית, ובו מדרגות עולין בהם לעליות (פירוש המשניות לעירובין פג:). (31) רפת. (32) מחסן העצים לחימום הבית. (33) צבור של כל מיני חסורות. (34) שאינם חשובים דירה. (35) אף שאינו ישן שם. (36) משנה, עירובין פה:

ט. עֲשֶׂרָה³⁷ בָּתִּים זֶה לַפְּנִים מִזֶּה³⁸ - הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְהַשְּׂנִי לוֹ הֵם שְׁנוֹתַיִן אֶת הָעֵרֹב, וְהַשְּׂמוֹנֶה בָּתִּים הַחִיצוֹנִים אֵינָן נוֹתְנִין אֶת הָעֵרֹב; הוֹאִיל וְרַבִּים דוֹרְסִין³⁹ בָּהֶן - הָרִי הֵן כְּבֵית שַׁעַר, וְהַדָּר כְּבֵית שַׁעַר אֵינוֹ אוֹסֵר. אֲבָל הַתְּשִׁיעִי - אֵין דוֹרְסִין בּוֹ רַבִּים אֲלָא יַחֲדִי⁴⁰, לַפִּיכָה אוֹסֵר עַד שְׂתֵּן עֵרֹבוֹ⁴¹.

(37) עירובין עח, ב. (38) ודיירי החדרים הפנימיים יוצאים לחצר דרך החדרים החיצוניים. (39) עוברים דרכם לחצר. (40) בנוסח אחר, חסרות המלים: "אלא יחיד" (מעשה רוקח). (41) וכן הדין בשני חדרים, כשדייר אחד יוצא דרך החדר השני לחצר (משנה ברורה' סי' שע, ז).

י. שְׂתֵּי⁴² חֲצֵרוֹת וּבִינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה בָּתִּים פְּתוּחִים זֶה לָזֶה וּפְתוּחִים לַחֲצֵרוֹת, וְהֵבִיאוּ בְּנֵי חֲצֵר זוֹ עֵרֹבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפְּתוּחִם לָהֶן וְהִנִּיחוּהוּ בְּפִת הָאֲמֻצָּעִי, וְכֵן הֵבִיאוּ בְּנֵי הַחֲצֵר הָאַחֶרֶת עֵרֹבָן דֶּרֶךְ [הַבַּיִת] הַפְּתוּחִם לָהֶן וְהִנִּיחוּהוּ בְּפִת הָאֲמֻצָּעִי - אוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה בָּתִּים אֵינָן צְרִיכִין לָתֵן אֶת הַפֶּתַח⁴³. הָאֲמֻצָּעִי - מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחוּ בּוֹ הָעֵרֹב, וְהַשְּׂנִים שֶׁמְצַדְדֵּיו - מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בֵּית שַׁעַר⁴⁴ לְאֲנָשֵׁי חֲצֵר.

(42) עירובין, שם. (43) כמו שכתב רבינו למעלה (פ"א הט"ו): "בית שמניחין בו העירוב, אינו צריך ליתן את הפת". (44) כיון שעוברים משום לחצר.

יא. שְׂתֵּי⁴⁵ חֲצֵרוֹת וּשְׁנֵי בָּתִּים פְּתוּחִין זֶה לָזֶה בִּינֵיהֶן⁴⁶, וְהֵבִיאוּ אֵלָיו עֵרֹבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפְּתוּחִם לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בְּפִת הַשְּׂמוֹךְ לַחֲצֵר הָאַחֶרֶת, וְהֵבִיאוּ אֵלָיו עֵרֹבָן דֶּרֶךְ הַפֶּתַח הַשְּׂמוֹךְ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בְּפִת הָאַחֶר - שְׂתֵּיהֶן לֹא קָנוּ עֵרֹב; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן הִנִּיחַ עֵרֹבֹו בְּבֵית שַׁעַר⁴⁷ שֶׁל חֲצֵר אַחֶרֶת.

(45) עירובין עו, א. (46) ולא עירבו יחד, אלא כל אחת לעצמה. (47) והרי צריך להניח העירוב במקום דירה, כמבואר בפ"א הט"ו.

יב. אֶחָד⁴⁸ מִפְּנֵי הַחֲצֵר שֶׁהָיָה גוֹסֵס⁴⁹, אָף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ יָכוֹל לְחַיֹּת בּוֹ בַּיּוֹם - הָרִי זֶה אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַחֲצֵר, עַד שִׁזְכּוּ לוֹ בְּפֶת וַיַּעֲרְבוּ עָלָיו. וְכֵן קָטָן, אָף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ יָכוֹל לְאָכַל פְּזִית - הָרִי זֶה אוֹסֵר עַד שִׁיעֲרָבוּ עָלָיו. אֲבָל הָאוֹרֵחַ אֵינוֹ אוֹסֵר לְעוֹלָם⁵⁰, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו⁵¹.

(48) 'תוספתא' עירובין פרק ה. (49) נוטה למות, ודינו כחי

וְאֵינָן סוֹמְכִין¹⁷ עַל שְׁלֹחַן אֲבִיהֶן; וְכֵן הַנְּשִׂים אוֹ הַעֲבָדִים¹⁸ שְׂאֵינָן סוֹמְכִין עַל שְׁלֹחַן בְּעֵלֵיהֶן אוֹ רֵבֵן תָּמִיד¹⁹, אֲבָל אוֹכְלִין הֵם עַל שְׁלֹחַן בְּשֹׁכֵר מְלֹאכָה שְׁעוֹשִׂין לוֹ אוֹ בְּטוֹבָה יָמִים יְדוּעִין, כְּמִי שֶׁפּוֹעֵד אֲצֵל חֲבֵרוֹ שְׂבוּעַ אוֹ חֲדָשׁ: אִם אֵין עִמָּהֶם דְּיוֹרִין אַחֲרֵים בְּחֶצֶר - אֵינָן צְרִיכִין לְעֹרְבֵי²⁰, וְאִם עָרְבוּ עִם חֶצֶר אַחֶרֶת - עָרֹב אֶחָד לְכָלָן, וְאִם כָּא הָעֵרֹב אֲצֵלָן - אֵין נוֹתְנִין פֶּת; וְאִם הָיוּ דְּיוֹרִין עִמָּהֶן בְּחֶצֶר - צְרִיכִין פֶּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּשֹׁאֵר אֲנָשֵׁי הַחֲצֵר²¹, מִפְּנֵי שְׂאֵינָן סוֹמְכִין עַל שְׁלֹחַן אֶחָד תָּמִיד.

(16) עירובין, שם. (17) בנוסח אחר: "אוכלין" (מעשה רוקח). (18) יש בזה מחלוקת בין רבי יהודה בן בתירא, המתיר בנשים ואוסר בעבדים, לבין רבי יהודה בן בבא, המתיר בעבדים ואוסר בנשים, והלכה כדברי שניהם להקל, כי "הלכה כדברי המיקל בעירוב" (עירובין מו.). (19) זהו פירוש רבינו למה שאמרו בתלמוד: "מקבלי פרס", שאין אוכלים תמיד אצל אביהם, אלא לפעמים סועדים אצלו זמן ממושך שבוע או חודש, אבל הראב"ד ורש"י מפרשים אחרת: "מקבלי פרס" - שהאב נותן להם פרנסתם (בלחם או בכסף), והם אוכלים בבתיהם, וכיון שניזונים ממקור אחד ואוכלים בבתיהם, הם חלוקים במקצת ומאוחדים במקצת לענין עירוב. (20) שנחשבים כבית אחד. (21) שהדיורים האחרים אוסרים עליהם, ונחשבים כחלוקים בדירותיהם.

ז. חֲמִשָּׁה²² חֲבוּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ²³ בְּטָרְקָלִין²⁴ אֶחָד: אִם הָיָה מִפְּסִיק בֵּין כָּל חֲבוּרָה וְחֲבוּרָה מַחִיצָה הַמַּגְעֵצַת לַתְּקֵרָה²⁵ - הָרִי כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן כְּאִלוֹ הִיא בְּחֶדֶר בְּפְנֵי עֲצָמוֹ אוֹ בְּעֵלְיָה בְּפְנֵי עֲצָמָה, לַפִּיכָה צְרִיכִין פֶּת מִכָּל חֲבוּרָה; וְאִם אֵין הַמַּחִיצוֹת מַגִּיעוֹת לַתְּקֵרָה - כְּפָר אֶחָד לְכָלָן²⁶, שֶׁכָּלָן כְּאֲנָשֵׁי בֵּית אֶחָד חֲשׂוּבִין.

(22) משנה, עירובין עב, א. (23) גרו בשבת. (24) אולם גדול, וסביבו חדרים הרבה. (25) או סמוך לתקרה שלשה טפחים, לפי שאז נחשב כ'לבוד' וסתום עד למעלה. (26) ואם אין דיירים אחרים בחצר - אינם צריכים עירוב כלל (שו"ע או"ח סי' שע, ס"ג).

ח. מִיֵּשׁ לוֹ בְּחֶצֶר חֲבֵרוֹ בֵּית שַׁעַר²⁷ שְׂרָפִים דוֹרְסִין בּוֹ אוֹ אֶכְסַדְרָה²⁹ אוֹ מִרְפֶּסֶת³⁰ אוֹ בֵּית הַבְּקָר³¹ אוֹ בֵּית הַתְּבֵן אוֹ בֵּית הָעֵצִים³² אוֹ אוּצֵר³³ - הָרִי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו³⁴, עַד שִׁיְהִיָּה לוֹ עֵמוֹ בְּחֶצֶר מְקוֹם דִּירָה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו לְאָכַל בּוֹ פֶּתוֹ³⁵, וְאַחַר כֵּן יְהִיָּה אוֹסֵר עָלָיו עַד שִׁיעֲרָב עֵמוֹ. אֲבָל מְקוֹם לִינָה אֵינוֹ אוֹסֵר. לַפִּיכָה³⁶, אִם קָבַע לוֹ מְקוֹם לְאָכַל בּוֹ בְּבֵית שַׁעַר אוֹ בְּאֶכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, לְפִי שְׂאֵינוֹ מְקוֹם דִּירָה.

(27) עירובין עב, ב. (28) חדר שעל יד השער, ובו יושב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַחֲצֵרָה⁶⁴: אִם אֵינָן גְּבוּהֵינָּה עֲשֶׂרָה טְפָחִים - הָרִי אֵלֶּה נִחְשְׁבִין בֵּין הַחֲצֵר וּבֵין הַמֶּרְפֶּסֶת⁶⁵, וְשָׁנִיחַן אֶסְרוּרִין לְהוֹצִיא שָׁם פְּלִים שֶׁבִּפְתֵּיחָם; וְאִם גְּבוּהֵינָּה עֲשֶׂרָה, וְהָיָה בִּינֵיהֶן וּבֵין הַמֶּרְפֶּסֶת פְּחוּת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים - הָרִי אֵלֶּה נִחְשְׁבִין עִם הַמֶּרְפֶּסֶת, שֶׁהָרִי הֵן שְׂוִין לָהּ, וּבְנֵי מֶרְפֶּסֶת מִתְרִין בָּהֶם⁶⁶; וְאִם הֵיוּ רְחוּקִין מִן הַמֶּרְפֶּסֶת אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר עַל כֵּן, אָף עַל פִּי שֶׁגְּבוּהֵינָּה עֲשֶׂרָה - הָרִי אֵלֶּה בְּכֻלָּל הַחֲצֵר וְהַמֶּרְפֶּסֶת, לְפִי שֶׁשָּׁנִיחַן אֶפְשָׁר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי זְרִיקָה, לְפִיכָף שָׁנִיחַן אֶסְרוּרִין לְהוֹצִיא לְשָׁם פְּלִי הַפְּתִים⁶⁷ עַד שְׁיַעֲרְבוּ. הֵיטָהּ⁶⁸ מֵצִדָּה⁶⁹ רְחֹבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים לְפָנֵי הַמֶּרְפֶּסֶת - אֵין הַמֶּרְפֶּסֶת אוֹסֵרֶת עַל בְּנֵי הַחֲצֵר, שֶׁהָרִי נִחְלָקָה מִהֶן⁷⁰.

(63) משנה, שם. (64) ומשותף לחצר ולמרפסת.
(65) בנוסח אחר: "נחשבין עם החצר ועם המרפסת."
(66) שלהם נוח יותר להשתמש בסלע מאשר לבני החצר.
(67) שהיו בבתיים בשעת כניסת השבת. (68) עירובין ס, א.
(69) עמוד כעין מחיצה. (70) על ידי שעשו מחיצה והפסק לפניהם, גילו דעתם שרוצים להסתלק מן החצר.

יז. זִיזִין⁷¹ הַיּוֹצֵאִין מִן הַפְּתִילִים: פֶּל שֶׁהוּא לְמִטָּה מֵעֲשֶׂרָה טְפָחִים - הָרִי זֶה נִחְשָׁב מִן הַחֲצֵרָה⁷², וּבְנֵי הַחֲצֵר מִשְׁתַּמְשִׁין בּוֹ; וְכֵל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ עֲשֶׂרָה טְפָחִים הָעֵלְיוֹנִים הַסְּמוּכִין לְעֵלְיָהּ - אֲנָשִׁי עֲלֵיהָ מִשְׁתַּמְשִׁין בּוֹ; וְהַנְּשָׂאֵר בֵּין עֲשֶׂרָה הַפְּתִילִים עַד תַּחֲלַת עֲשֶׂרָה הָעֵלְיוֹנִים מִן הַיּוֹצֵאִין שָׁם - שָׁנִיחָם אֶסְרוּרִין בּוֹ, וְאֵין מִשְׁתַּמְשִׁין בָּהֶן בְּכֻלָּם שֶׁבִּפְתֵּיחָם אֵלָּא אִם כֵּן עָרְבוּ.

(71) עירובין פד, א. והן בליטות היוצאות מן הקירות.
(72) כשעירבו בני החצר לעצמם ובני העליה לעצמם, ולא עירבו שניהם יחד (או"ח סי' שעה).

יח. בור⁷³ שֶׁבְּחֲצֵר: אִם הָיָה מְלֵא פְּרוֹת טְבִילִים⁷⁴ שְׂאֵסוּר לְטַלְטֵלִין בְּשִׁפְתָּהּ וּכְיוּצָא בָּהֶן - הָרִי הוּא וְחֻלְתֵּיהֶן⁷⁵ פְּסֻלָּע אוֹ תֵּל שֶׁבְּחֲצֵר: אִם הָיָה גְּבוּהָ עֲשֶׂרָה סְמוּךְ לְמֶרְפֶּסֶת - הָרִי הוּא נִחְשָׁב עִם הַמֶּרְפֶּסֶת; אֲבָל אִם הָיָה מְלֵא מִים - אֵין בְּנֵי חֲצֵר וְלֹא בְנֵי מֶרְפֶּסֶת מְכַנְּסִין מִמֶּנּוּ לְפָתִים עַד שְׁיַעֲרְבוּ⁷⁶.

(73) עירובין פ, א. (74) פירות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות ואסורים באכילה. (75) צבור העפר אשר מסביב לשפת הבור. (76) שגזרו חכמים על בור מלא מים, שלפעמים המים חסרים ממנו, ויבואו להכניס משם לבתים (עירובין שם).

יט. שְׁתִּי⁷⁷ חֲצֵרוֹת⁷⁸ זו לְפָנִים מִזוֹ, וְאֲנָשִׁי הַפְּנִימִית יּוֹצֵאִין וּנְכַנְּסִין וְעוֹבְרִין עַל הַחֲצֵרוֹת: עָרְבָה הַפְּנִימִית וְלֹא עָרְבָה הַחֲצֵרוֹת - הַפְּנִימִית מִתְּרַת⁷⁹, וְהַחֲצֵרוֹת אֶסְרוּרָה⁸⁰; עָרְבָה הַחֲצֵרוֹת וְלֹא עָרְבָה

לכל דבריו. (50) ב'תוספתא' שם: "קסדור (מושל) שבא לעיר, עד ל' יום (שדעתו) לשהות שם ל' יום, הרי זה אוסר מיד, אימתי - בזמן שיחדו לו בית דירה. לא ייחדו לו בית דירה - אין אוסר; אכסנאי (אורח) - לעולם אינו אוסר". (51) למעלה פ"ב ה"א.

יג. אַחַד⁵² מִבְּנֵי חֲצֵר שֶׁהֵנִיחַ בֵּיתוֹ⁵³ וְהֵלֵךְ וְשָׁבַת בְּחֲצֵר אַחֲרָתָהּ, אֶפְלוּ הֵיטָה סְמוּכָה לְחֲצֵרוֹ, אִם הִסִּיעָה⁵⁴ מִלְּבוֹ וְאֵין דַּעְתוֹ לְחַזֵּר לְבֵיתוֹ בְּשִׁבְתָּהּ - הָרִי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן⁵⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? בְּיִשְׂרָאֵל⁵⁶; אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכְבִים, אֶפְלוּ הֵלֵךְ לְשִׁבְתָּהּ בְּעִיר אַחֲרָתָהּ - אוֹסֵר עֲלֵיהֶן עַד שְׁיַשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ מְקוֹמוֹ, שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שְׁיָבֹא בְּשִׁבְתָּהּ⁵⁷.

(52) משנה, עירובין פו, א. (53) לפני השבת. (54) הרחיק. (55) כי דירה בלי בעלים, לא שמה דירה. (56) שאין דרך ישראל לבוא בשבת, ואף אם יבוא במקרה, כיון שהותרה למקצת שבת - הותרה כולה (מגיד-משנה). (57) ודוקא אם הוא במקום קרוב, דהיינו מהלך יום אחד, שיכול לבוא באותו יום. אבל אם הלך לדרך רחוקה - אינו אוסר (מגיד-משנה).

יד. פֶּעַל הַחֲצֵר שֶׁהִשְׁכִּיר מִבְּתֵי חֲצֵרוֹ לְאַחֲרִים, וְהֵנִיחַ לוֹ פְּלִים אוֹ מִינֵי סְחוּרָה בְּכָל בֵּית וּבֵית מִהֶן - אֵינָן אוֹסְרִין עָלָיו; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ תְּפִיסַת יָד בְּכָל בֵּית מִהֶן, נַעֲשׂוּ הַכֹּל כְּאוֹרְחִין אֲצֵלוֹ⁵⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? בְּשֶׁהֵנִיחַ שָׁם דָּבָר שְׂאֵסוּר לְטַלְטֵלוֹ בְּשִׁבְתָּהּ, כְּגוֹן טֶבֶל וְעֲשָׂשִׁוִּית⁵⁹; אֲבָל אִם נִשְׂאָר לוֹ בְּכָל בֵּית מִהֶן פְּלִים שֶׁמִּתְרָה לְטַלְטֵלֵן - הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר שְׁיּוֹצִיאָם הַיּוֹם וְלֹא יִשְׂאָר לוֹ שָׁם תְּפִיסַת יָד, הָרִי אֵלֶּה אוֹסְרִין עָלָיו עַד שְׁיַעֲרְבוּ.

(58) כרבי יהודה בעירובין פה, ב. (59) חתיכות עבות של מתכת, שאינן כלים ואסורות בטלטול בשבת (עירובין פו).

טו. אֲנָשִׁי הַחֲצֵרָה⁶⁰ שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עָרְבוּ - אֵין מוֹצִיאִים מִבְּתֵיחָם לְחֲצֵר וְלֹא מִחֲצֵר לְבֵתִים. אֲבָל מְטַלְטֵלִין הֵן פְּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּחֲצֵרָה⁶¹ בְּכָל הַחֲצֵר וּבְכָל הַנְּחָשָׁב עִם הַחֲצֵר. וְאִם⁶² הֵיטָה שָׁם מֶרְפֶּסֶת אוֹ עֲלֵיהָ, וְעָרְבוּ אֲנָשִׁי הַחֲצֵר לְעֶצְמָן וְאֲנָשִׁי הַמֶּרְפֶּסֶת לְעֶצְמָן - אֲנָשִׁי הַמֶּרְפֶּסֶת אוֹ אֲנָשִׁי הָעֲלִיָּה מְטַלְטֵלִין פְּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּבִתְיָהֶן בְּכָל הַמֶּרְפֶּסֶת וּבְכָל הַנְּחָשָׁב עִמָּהּ אוֹ בְּכָל רְחֹב הָעֲלִיָּה וּבְכָל הַנְּחָשָׁב עִמָּהּ, וְאֲנָשִׁי הַחֲצֵר מְטַלְטֵלִין בְּכָל הַחֲצֵר וּבְכָל הַנְּחָשָׁב עִמָּהּ. וְכֵן אִם הָיָה יָחִיד דָּר בְּחֲצֵר וְיָחִיד דָּר בְּעֲלֵיהָ, וְשָׁכְחוּ וְלֹא עָרְבוּ - זֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הָעֲלִיָּה וְהַנְּחָשָׁב עִמָּהּ, וְזֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הַחֲצֵר וְהַנְּחָשָׁב עִמָּהּ.

(60) עירובין פט, א. וצא, א. (61) בתחילת כניסת השבת. (62) משנה, עירובין פג, ב.

טז. פִּיצֵד⁶³? הַסֵּלַע אוֹ תֵּל וּכְיוּצָא בּוֹ שִׁבְתוֹךְ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והחיצונה אינה אוסרת על הפנימית, כמבואר למעלה בהלכה יט. (93) ובחיצונה דרים שני ישראלים, כפי שמוכח מהמילה: "עד שישכרו" לשון רבים (מעשה רוקח). (94) כמבואר בפ"ה הי"ב.

כג. שלש⁹⁵ חצרות הפתוחות זו לזו⁹⁶, ורבים בכל חצר מהן, ערבו שתיים החיצונות עם האמצעית - היא⁹⁷ מתרת עמה, והן מתרות עמה, ושתיים החיצונות אסורות זו עם זו⁹⁸ עד שיעשו שלשתן ערוב אחד. הנה⁹⁹ בכל חצר מהן אחד, אף על פי שרבים דורסין בחיצונה¹⁰⁰ - אינן צריכין לערב; שכל אחד מהן מתר במקומו. היו שנים בפנימית - הואיל והן אסורין במקומן עד שיערבו, הרי הן אסורין על היחידים שבאמצעית ושפחיצונה עד שיערבו שנים שבפנימית. זה הכלל: רגל האסורה במקומה¹⁰¹ - אוסרת שלא במקומה; ורגל המתרת במקומה - אינה אוסרת שלא במקומה, מפני שעוברת עליהן.

(95) משנה, עירובין מה, ב. (96) ופתוחות כל אחת לרשום הרבים, שכל אחת רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו בתוך זו (רש"י). (97) האמצעית ששתיהן עירבו עמה. (98) שהרי שתי החיצונות לא עירבו ביניהן. (99) עירובין עה, ב. (100) בהלכה זו מדובר בשלש חצרות זו לפני זו, והחיצונה בלבד פתוחה לרשות הרבים, ורגלי הפנימית דרך החיצונה (מגיד-משנה). (101) כמו השנים בפנימית האסורים במקומם, מכיון שלא עירבו.

כד. שתי פצצטריות¹⁰² זו למעלה מזו, שהן למעלה מן המים¹⁰³ - אף על פי שעששתה כל אחת מהן מחצה גבוהה עשרה טפחים יורדת¹⁰⁴ מפל אחת ואחת, אם היו שתי הפצצטריות בתוך עשרה טפחים - הרי אלו אסורין למלאת עד שיערבו שתיהן ערוב אחד¹⁰⁵, מפני שהן פצצטרוא אחת. ואם הנה בין העליונה והתחתונה יותר על עשרה טפחים¹⁰⁶, וערבה זו לעצמה וזו לעצמה - שתיהן מתרות למלאת¹⁰⁷.

(102) משנה, עירובין פז, ב. ובנוסח אחר: "גוזזטאות" (מעשה רוקח). (103) המדובר במקום מקורה היוצא מכותל רשות היחיד על רשות הרבים או על מעין ונהר, כמו זיז - ונוקבים בו נקב וממלאים דרך אותו הנקב מן המעין או הנהר (פירוש המשניות). (104) ואנו אומרים שהמחיצה כאילו הגיעה למטה עד המים. (105) ואוסרים זה על זה. (106) שחולקות רשויות לעצמן. (107) באופן שכתב רבינו (בהל' שבת פט"ו הט"ו): "לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים על גבי המים כנגד החלון שבגוזזטרא, או תהיה המחיצה יורדת מן הגוזזטרא כנגד המים, ורואין אותה כאילו ירדה ונגעה עד המים".

כה. לא¹⁰⁸ עששתה העליונה מחצה, ועששתה

הפנימית - שתיהן אסורות⁸¹: הפנימית - מפני שלא ערבה, והחיצונה - מפני אלו שלא ערבו שעוברין עליהן; ערבו זו לעצמה וזו לעצמה - זו מתרת בפני עצמה וזו מתרת בפני עצמה, אבל אין מטלטלין מזו לזו.

(77) משנה, עירובין עה, א. (78) שבכל אחת יש דיירים קבועים. (79) לטלטל בחצרה. (80) לפי שיש לפנימית דריסת הרגל דרך החיצונה ואוסרת עליה. (81) שהפנימית שלא עירבה, אוסרת בדריסת רגלה על החיצונה. "זה הכלל, רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה. ורגל המתרת במקומה - אינה אוסרת שלא במקומה מפני שעוברת עליהן" (רבינו להלן בהלכה כג).

כ. שכח⁸² אחד מן החיצונה ולא ערב - הפנימית בהתרה עומדת⁸³. שכח אחד מן בני הפנימית ולא ערב עמה - אף החיצונה אסורה, מפני אלו בני הפנימית, שלא עלה להן ערוב, שהן עוברין עליהן.

(82) משנה, עירובין עה, א. ובספר שלפני המגיד משנה לא היתה בבא זו "שכח אחד מן החיצונה וכו' עומדת", עיי"ש. (83) כי אין לחיצונה דריסת הרגל של הפנימית שתאסור עליה.

כא. עשו⁸⁴ שתיהן ערוב אחד: אם הניחיהו בחיצונה, ושכח אחד מהן ולא ערב, בין שהיה מבני החיצונה בין מבני הפנימית - שתיהן אסורות⁸⁵ עד שיבטל להן⁸⁶, שהרי בארנו⁸⁷ שמיבטלין מחצר לחצר; ואם הניחו ערוכן בפנימית, ושכח אחד מבני החיצונה ולא ערב - החיצונה אסורה⁸⁸, ופנימית מתרת⁸⁹ במקומה⁹⁰; שכח אחד מבני הפנימית ולא ערב - שתיהן אסורות עד שיבטל להן.

(84) משנה, עירובין עה, א. (85) שהרי הם כאילו דרים כולם בחצר אחת, ואחד שלא עירב אוסר עליהם. (86) רשותו. (87) פ"ב ה"ה. (88) שהרי אחד מהם לא עירב. (89) שהיא חולקת רשותה לעצמה, ואף שהשתתפו מקודם לערב ביחד - הרי עכשיו כשאחד מן החיצוניים לא עירב, יכולה הפנימית להגיד: "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ועכשיו שקלקלת - איני רוצה בשיתוף (גמרא). (90) בנוסח אחר, חסרה המלה "במקומה" (ויניציאה).

כב. הנה⁹¹ אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו - אינן צריכין לערב, אלא כל אחד מהן משתמש בכל חצרו⁹². ואם הנה עובד פוכבים ומזלות בפנימית⁹³, אף על פי שהוא אחד - הרי הוא פרכים, ואוסר על החיצונה עד שישפרו מקומו⁹⁴.

(91) משנה, עירובין שם. (92) שאין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה, ואף-על-פי שיש בה רבים (מגיד-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּשֶׁמֶן, או שְׁהִיָּה הַפֶּל יֵינ וְהִיָּה בְּשֶׁנִי פְּלִים - הָרִי אֵלו צְרִיכִין שְׁתוּף אַחַר לְעִנְנֵן שֶׁבַת.

(2) משנה, עירובין עא, א. (3) שפתוחות לתוכו הרבה חצירות, ואסור לטלטל במבוי עד שיעשו דיירי החצרות ביניהם "שיתופי-מבואות". ועושים אותם בין בפת ובין בשאר אוכלים, מה-שאינ-כן בעירווי חצרות שאין עושים אותם אלא בפת (למעלה פ"א ה"ז, ועיין מגיד-משנה). (4) דעת ה'טור' ('או"ח סי' שפו) שאם היו שותפין לזה ביין ולזה בשמן והם בכלי אחד, נקרא גם כן שיתוף (וכ"ה בשו"ע או"ח סי' שס"ג בהג"ה).

ב. אָחַד⁶ מִבְּנֵי הַמְּבֹוֹי שֶׁבִקֵּשׁ מִחֲבֵרוֹ יֵינ או שֶׁמֶן⁶ קִדְם הַשֶּׁבַת, וְלֹא נִתֵּן לוֹ - בְּטֵל הַשְּׁתוּף⁷; שְׁהִיָּה גְּלָה דַעְתוֹ, שְׁאִינֵן בְּלֵן בְּשֶׁתְּפִין שְׁאִין מִקְפִידִין זֶה עַל זֶה. אָחַד⁸ מִבְּנֵי הַמְּבֹוֹי שְׁרָגִיל לְהַשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמְּבֹוֹי, וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף⁹ - בְּנֵי מְבֹוֹי נִכְנָסִין לְבֵיתוֹ וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ שְׁתוּף בְּעַל כְּרַחֲמוֹ¹⁰. וְאָחַד¹¹ מִבְּנֵי הַמְּבֹוֹי שְׁאִינֵן רוֹצֵה לְהַשְׁתַּתֵּף כְּלָל¹² עִם בְּנֵי הַמְּבֹוֹי - כּוֹפִין אוֹתוֹ¹³ לְהַשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן.

(5) עירובין סח, א. (6) המיוחדים לשיתוף. (7) כיון שעיקר טעמו של העירוב והשיתוף הוא לומר: "שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו, ואין כל אחד מאתנו חולק רשות מחבירו" (פ"א ה"ו) - אם מקפידים זה על זה, בטלים העירוב והשיתוף. ולדעת הראב"ד לא נאמר דין זה אלא כשמזכים לו את העירוב על ידי אחר, אבל אם הוא נותן חלקו בתוך השיתוף, וחלקו מונח שם, אין הקפדתו מבטלת את השיתוף. (8) עירובין פ, א. (9) ואוסר את הטלטול לכל בני המבוי. (10) כיון שהדבר גם לטובתו, אלא שהוא רוצה לגרום צער לאחרים, בבחינת "תמות נפשי עם פלשתים" ('רבינו יונתן'). (11) 'ירושלמי' בבא-בתרא פ"א ה"ה. (12) שאף פעם לא השתתף עם בני המבוי. (13) בית דין, (אבל ליחידים אין רשות ליטול ממנו בעל כרחו). שעיכוב בדבר ש"זה נהנה וזה לא חסר" הוא 'מדת סדום', ובית-דין כופין על 'מדת סדום' (הל' שכנים פ"ב ה"א).

ג. אָחַד¹⁴ מִבְּנֵי הַמְּבֹוֹי שְׁהִיָּה לוֹ אוֹצֵר שֶׁל יֵינ או שֶׁמֶן וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הָרִי זֶה מְזַכֵּה מִמֶּנּוּ מַעֲט לְכָל בְּנֵי הַמְּבֹוֹי¹⁵ לְהַשְׁתַּתֵּף בּוֹ, וּמְעַרְבֵי בּוֹ עֲלֵיהֶם. וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁוּ וְלֹא יִחַדוּ¹⁶, אֵלֹא הָרִי הוּא מְעַרְבֵי בְּאוֹצֵר - הָרִי זֶה שְׁתוּף.

(14) עירובין סח, א. (15) שיהיה לכל אחד חלק בו. (16) שלא יחד את החלק שישימש לשיתוף.

ד. חֲצֵר¹⁷ שִׁישׁ לָהּ שְׁנֵי פִתְחִים לְשֶׁנִי מְבֹאוֹת, אִם נִשְׁתַּתֵּפָה עִם אָחַד מֵהֶן בְּלֵבָד - נֶאֱסָרָה בְּמְבֹוֹי הַשְּׁנֵי, וְאִינָה מוֹצִיאָה וּמְכַנְיָסָה בּוֹ¹⁸. לְפִיכָּה, אִם זָכָה אָחַד בְּשְׁתוּף לְכָל בְּנֵי הַמְּבֹוֹי וְשֶׁתֵּף עֲלֵיהֶן, צְרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאֲנָשֵׁי הַחֲצֵר זֶה, שְׁאִינֵן מִשְׁתַּתְּפִין אֵלֹא מִדַּעְתָּן;

הַתְּחַתְּוֹנָה - אִף הַתְּחַתְּוֹנָה אֲסוּרָה לְמִלְאָת, מִפְּנֵי דְלֵי שֶׁל בְּנֵי הַעֲלִיּוֹנָה, שֶׁהֵן אֲסוּרִין, שְׁעוֹבֵר עֲלֵיהֶן. עֲשֵׂתָה הַעֲלִיּוֹנָה מְחַצָּה, וְלֹא עֲשֵׂתָה הַתְּחַתְּוֹנָה - הַעֲלִיּוֹנָה מִתְּרַת לְמִלְאָת, וְהַתְּחַתְּוֹנָה אֲסוּרָה. וְאִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּנֵי הַתְּחַתְּוֹנָה עִם בְּנֵי הַעֲלִיּוֹנָה בְּמְחַצָּה שְׁעֵשׂוּ - שְׁתִּיָּהן אֲסוּרוֹת לְמִלְאָת עַד שְׁיַעֲרְבוּ עִרֹב אָחַד.

(108) משנה, עירובין פז, ב.

כו. שֶׁלֹּשׁ¹⁰⁹ דִּיאֲטוֹת¹¹⁰ זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, עֲלִיּוֹנָה וְתַחְתּוֹנָה שֶׁל אָחַד, וְאִמְצָעִית שֶׁל אָחַד - לֹא יִשְׁלֹשׁ¹¹¹ מִן הַעֲלִיּוֹנָה לְתַחְתּוֹנָה דֶּרֶךְ אִמְצָעִית; שְׁאִין מִשְׁלֹשִׁין מְרֻשׁוֹת לְרֻשׁוֹת דֶּרֶךְ רֻשׁוֹת אַחֲרָי¹¹². אֲבָל מִשְׁלֹשׁ הוּא מִן הַעֲלִיּוֹנָה לְתַחְתּוֹנָה שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ אִמְצָעִית.

(109) 'תוספתא' עירובין פרק ה. (110) עליות. (111) יוריד. (112) בנוסח אחר, חסרה המילה "אחר", וכן בתוספתא.

כז. שְׁתֵּי¹¹³ דִּיאֲטוֹת זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְחֲצֵר אַחַת¹¹⁴ פְּתִיָּה¹¹⁵ שֶׁשׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ הַמַּיִם - לֹא יִשְׁפְּכוּ לְתוֹכָהּ עַד שְׁיַעֲרְבוּ שְׁתִּיָּהן עִרֹב אָחַד. עֲשׂוּ מִקְצָתָן עוֹקָה¹¹⁶ בְּחֲצֵר לְשֶׁפֶךְ בֵּה הַמַּיִם, וּמְקַצְתֵּן לֹא עֲשׂוּ - אֵלו שְׁעֵשׂוּ שׁוֹפְכִים לְעוֹקָה שְׁלֵחָה, וְאֵלו שֶׁלֹּא עֲשׂוּ לֹא יִשְׁפְּכוּ לְחֲצֵר עַד שְׁיַעֲרְבוּ. וְאִם עֲשׂוּ אֵלו עוֹקָה וְאֵלו עוֹקָה - כָּל אַחַת מִשְׁתִּיָּהן שׁוֹפְכָת לְעוֹקָה שְׁלֵחָה, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֲרְבוּ.

(113) משנה, עירובין פח, ב. (114) שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות או יותר, אבל בפחות מכן אין עירוב מועיל בלי עוקה (גומא), כי "חצר פחותה מד' אמות אין שופכים בתוכה מים בשבת, מפני שהם יוצאים לרשות הרבים" (הל' שבת פט"ו ה"ז). (115) בנוסח אחר: "ביניהן" (כת"י התימנים). (116) בור-שופכין. וראה פרטי הלכה זו בהל' שבת פרק טו ה"ז ו"ז.

~ יום שלישי כ"ו אלול ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

(1) כלל בו רבינו עניין שיתוף המבוי, ונתבאר בו כל הפרטים שנוכרו בחצרות, בג' פרקים הקודמים, רצוננו-ליומר פרק ב', פרק ג' ופרק ד'.

א. אֲנָשֵׁי² מְבֹוֹי³ שְׁהִיָּה בִּינֵיהֶן שְׁתוּף בְּמֵאֲכָל אָחַד לְעִנְנֵן סְחוּרָה, כְּגוֹן שֶׁקָּנוּ יֵינ בְּשֶׁתְּפוֹת או שֶׁמֶן או דְּבִשׁ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אִינֵן צְרִיכִין שְׁתוּף אַחַר לְעִנְנֵן שֶׁבַת, אֵלֹא סוֹמְכִין עַל שְׁתוּף שֶׁל סְחוּרָה. וְהוּא, שְׁהִיָּה הַמַּיִן שֶׁהֵן שֶׁתְּפִין בּוֹ מִיֵּן אָחַד וּבְכָלִי אָחַד⁴; אֲבָל אִם הָיָה אָחַד מֵהֶן שֶׁתֵּף לְזֶה בִּינֵן וְלֹא־אֲחַר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשאלו, שהרי זכות היא לו – שעל ידי השיתוף יוכל להשתמש שם, וזכים לאדם שלא בפניו, כמבואר בפרק א הלכה כ. (28) שלא היו בשעת הנחת השיתוף (משנה, שם).

ז. נִשְׁתַּתֵּף²⁹ חָצֵר זו³⁰ עִם בְּנֵי הַמְּבֹרֵךְ זֶה מִתְּחִלָּה, וְעִם בְּנֵי הַמְּבֹרֵךְ הַשְּׁנִי מִן הַפְּתַח הָאַחֵר - מִתְּחִלָּה עִם שְׁנֵיהֶם³¹, וְהֵן מִתְּרִין עִמָּה, וְשְׁנֵי הַמְּבֹרָאִים³² אֲסוּרִין זֶה עִם זֶה. לֹא עֲרָבָה עִם אֶחָד מֵהֶם³³ - אוֹסֵרֵת עַל שְׁנֵיהֶם.

(29) עירובין מט, א. (30) שיש לה שני פתחים לשני מבואות. (31) כדעת רב, שם – ולא כשמואל (מגיד-משנה). (32) שלא השתתפו ביניהם. (33) עם אף אחד מהם, כלומר לא עם זה ולא עם זה.

ח. הֵיִתְהָרְגוּ³⁴ חָצֵר זו רְגִילָה בְּפֶתַח אֶחָד³⁵, וְהִפְתַּח הַשְּׁנִי אֵינָה רְגִילָה - זֶה שְׂרָגִילָה לְהַפְּנֵס וְלִצְאָת בּוֹ אוֹסֵר³⁶, וְשְׂאֵינָה רְגִילָה בּוֹ אֵינּוּ אוֹסֵר. עֲרָבָה עִם מְבֹרֵךְ שְׂאֵינָה רְגִילָה בּוֹ - הֵתֵר הַמְּבֹרֵךְ הָאַחֵר לְעֲצָמוֹ³⁷, וְאֵינּוּ צָרִיף לְעֲרֹב עִמָּה.

(34) עירובין, שם. (35) בחול לצאת ולבוא דרך שם. (36) אם לא עירבה עמו. (37) שהרי הסתלקה בזה מן המבוי שהיא רגילה בו, וכאילו אינה רגילה בו.

ט. עֲרָבּוּ³⁸ בְּנֵי הַמְּבֹרֵךְ שֶׁהִיא רְגִילָה בּוֹ לְעֲצָמוֹ, וְהִיא לֹא עֲרָבָה עִמּוֹ וְלֹא עִם בְּנֵי הַמְּבֹרֵךְ הָאַחֵר שְׂאֵינָה רְגִילָה בּוֹ, וְגַם לֹא עֲרָבּוּ בְּנֵי הַמְּבֹרֵךְ שְׂאֵינָה רְגִילָה בּוֹ - דּוֹחִין אוֹתָהּ אֲצֵל זֶה הַמְּבֹרֵךְ שְׂאֵינָה רְגִילָה³⁹, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֲרָבּוּ. הוֹאִיל וְהִיא לֹא עֲרָבָה וְהוּא לֹא עֲרָבּוּ, דּוֹחִין אוֹתָהּ אֲצֵלוֹ, פְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּאָסֵר עַל מְבֹרֵךְ זֶה שֶׁעֲרָבּוּ לְעֲצָמוֹ.

(38) עירובין, שם. (39) ותסתלק מאותו שרגילה, כדי שיהא המבוי מותר, כיון שהיא אינה מפסדת בדבר, שהרי לא שיתפה עם בני המבוי, ויש רווח לאחרים בהסתלקותה, שעל-ידי-זה יהיו מותרים, "זה נהנה וזה לא חסר – כופין על מדת סדום" ("או"ח סי' שפו).

י. חָצֵר⁴⁰ שִׁישׁ לָהּ פֶּתַח לְמְבֹרֵךְ וּפְתַח אַחֵר לְבִקְעָה⁴¹ אוּ לְקַרְפָּף⁴² יֵתֵר מִבֵּית סְאִתִּים⁴³ - הוֹאִיל וְאֲסוּר לְטַלְטֵל מִחָצֵר לְאוֹתוֹ הַקַּרְפָּף, אֵינּוּ סוּמְךָ אֶלָּא עַל פֶּתַח שֶׁל מְבֹרֵךְ, לְפִיכָף אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמְּבֹרֵךְ עַד שִׁישְׁתַּתֵּף עִמָּהּ. אֲבָל אִם הָיָה הַקַּרְפָּף בֵּית סְאִתִּים אוּ פְחוֹת⁴⁴ - אֵינּוּ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמְּבֹרֵךְ; שֶׁעַל הַפְּתַח הַמְּיֻחָד לּוֹ⁴⁵ סוּמְךָ, הוֹאִיל וּמִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַקַּרְפָּף.

(40) עירובין סז, ב. (41) שאין לה מחיצות. (42) מקום נרחב שיש לו מחיצות ואין בתוכו בית דירה, אין המחיצות מועילות לטלטל בתוכו (רבינו בהל' שבת פט"ז ה"א).

שְׂאֵינָה זְכוּת לָהֶן, שְׂמָא בְּמְבֹרֵךְ הַשְּׁנִי רוֹצִים לְהִשְׁתַּתֵּף וְלֹא בְּזָה¹⁹.

(17) עירובין פ, ב. (18) כיון שאין לה שיתוף אהו. (19) ואף-על-פי שהיא יכולה להשתתף עם שני המבואות ולטלטל בשניהם (ראה למעלה פ"ד הכ"ג), ואם כן אין זו חובה אלא זכות, כמו בכל שיתוף שכתב רבינו למעלה (פ"א ה"כ) שאינו צריך להודיע (ראב"ד) – יתכן שאינו רוצה שאנשים רבים ישתמשו באותה חצר וישימו שם כליהם, בשעה שאינה זקוקה לאותו מבוי, שהרי יש לה יציאה דרך המבוי האחר (מגיד-משנה).

ה. אֶשְׁתוּ שֶׁל אָדָם מְעַרְבֵת לוֹ שֶׁלֹּא מְדַעְתּוֹ²⁰. וְהוּא, שֶׁלֹּא יֵאָסְרוּ עַל שְׂכָנָיו; אֲבָל אִם אוֹסֵר - אֵינָה מְעַרְבֵת עֲלָיו וְלֹא מְשַׁתַּתֵּף עֲלָיו אֶלָּא מְדַעְתּוֹ. בְּיַצֵּד אוֹסֵר? כְּגוֹן שְׂאֵמֵר: אֵינִי מְעַרְבֵת עִמְכֶם, אוּ: אֵינִי מְשַׁתַּתֵּף עִמְכֶם²¹.

(20) בעירובין פ, א אמרו: "ההוא טרזינא (שומר הנשק לשמירת העיר, נכרי היה) דהוה בשבכותיה (בשכנותו) דרבי זירא, אמרו ליה: אוגיר לן (השכיר לנו) רשותך! לא אוגר להו (לא השכיר להם), אתו (באו) לקמיה דרבי זירא, אמרו ליה: מהו למיגר מדביתהו (האם מספיק לשכור את רשותו מאשתו)? אמר להו: הכי (כך) אמר ריש לקיש משמיה דגברא רבה (בשם אדם גדול) ומנו (ומיהו) רבי חנינא: אשתו של אדם, מערבת שלא מדעתו". (21) בעירובין, שם: "נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן – אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף", ומחלקים שם בגמרא: "הא דאסר, והא דלא אסר". ודעת רש"י והראב"ד בפירוש הסוגיא להיפך: "הא דאסר" – אם הימנעותו מן העירוב תאסור על בני המבוי מלהשתמש אצלם, יכולה אשתו לערב שלא מדעתו, "הא דלא אסר", אם הוא אינו אוסר עליהם על ידי הימנעותו מלהשתתף, אין רשות לאשתו להשתתף כלי הסכמת בעלה.

ו. נִשְׁתַּתֵּפוּ²² אֲנָשֵׁי חָצֵר זו עִם אֶחָד מִשְׁנֵי הַמְּבֹרָאִים: אִם בְּמִין אֶחָד נִשְׁתַּתֵּפוּ, אֲפֹלוּ כָּלָה אוֹתוֹ הַמִּין - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה שְׂתוּף אַחֵר וּמְזַכֵּה לָהֶן, וְאֵינּוּ צָרִיף לְהוֹדִיעֵם²³ פְּעַם שְׁנִיָּה; וְאִם בְּשְׁנֵי מִינֵין נִשְׁתַּתֵּפוּ²⁴, וְנִתְמַעַט הָאֶכָּל²⁵ - מוֹסִיף וּמְזַכֵּה, וְאֵינּוּ צָרִיף לְהוֹדִיעֵן²⁶; וְאִם כָּלוּ - מְזַכֵּה לָהֶם, וְצָרִיף לְהוֹדִיעֵם²⁷. נִתְּוֹסְפוּ שְׂכָנֵיהֶם²⁸ בְּחָצֵר זֶה - מְזַכֵּה לָהֶם, וְצָרִיף לְהוֹדִיעֵם.

(22) משנה, עירובין פ, ב. (23) לשאלם אם מסכימים להשתתף פעם שניה, כי מעמידים אותם על חוקתם שבוודאי יסכימו כמו בפעם הקודמת ('לבוש'). (24) כדעתו למעלה פ"א ה"א שכל האוכלין מצטרפין לשיעור שיתוף. והראב"ד חולק עליו שם וכאן. (25) מן השיעור המבואר בפ"א ה"ט. (26) שבוודאי יסכימו להשלים את העירוב. (27) שאין אנו יודעים עם איזה מבוי הוא רוצה להשתתף, אבל חצר הפתוח למבוי אחד אין צריך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

58) "ירושלמי" עירובין פ"ו ה"ח. (59) על הלחם שאוכלים. ובירושלמי שלפנינו, הנוסח: "רבי יוסה בי רבי בון בשם רב יהודה, כרון (כגון) אנשי בר דליה שאינן מקפידין על פרוטתן", שהם שותפים ואין מקפידים זה על זה. (60) בשעת הדחק, אבל לכתחילה צריכים לעשות גם עירובי חצירות, כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, כמבואר בהלכה הקודמת.

טו. מבוי⁶¹ שלא נשתתפו בו, אם ערבו חצרות עם הבתים - אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות ככרמלית. מאחר שערבו חצרות עם הבתים, נעשה המבוי כאלו אינו פתוח לו אלא בתים בלבד בלא חצרות⁶², ולפיכך אין מטלטלין בכלו⁶³. ואם לא ערבו אנשי החצרות - מטלטלין בכלו⁶³ כלים ששבתו⁶⁴ בתוכו, כחצר שלא ערבו בה⁶⁵.

61) שבת קל, ב. (62) ראה למעלה הל' שבת פ"ז ה"ח, שאין המבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו. והראב"ד וכל הפוסקים חולקים על דברי רבינו אלו, ודעתם שחצר ומבוי רשות אחת הם לכלים ששבתו בתוכם. (63) צ"ל "בכולו". (64) שהיו בתוכו בכניסת השבת. (65) "רבי שמעון אומר, אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפפות, כולן רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית". וראה למעלה פ"ד הט"ו.

טז. עובד כוכבים⁶⁶ או צדוקי השווי בחצר שבמבוי - דינו עם בני המבוי פדונו עם בני החצר⁶⁷, ששוכרים מן העובד כוכבים או מאחד מבני ביתו רשותו שבמבוי, או מבטל להן הצדוקי. ואם היה במבוי עובד כוכבים וישראל אחד - אינו צריך שתוף⁶⁸. ודין ישראל אחד ודין רבים שהן סומכין על שלחן אחד - דין אחד הוא⁶⁹.

66) משנה, עירובין סא, ב. (67) כמבואר בפ"ב הט"ז. (68) "מפני שאינו דבר מצוי, שהרי אסור להתייחד אתו, שמה יהרגנו" (כמבואר בפ"ב ה"ט). (69) כמבואר בפ"ד ה"א. וראה מה שכתב 'הרב המגיד' בפרק ב הלכה ט.

יז. עובד כוכבים⁷⁰ שהיה דר במבוי - אם יש לו בחצרו פתח⁷¹ אחד לבקעה⁷², אינו אוסר על בני המבוי; ואפלו היה פתח קטן ארבעה על ארבעה, אף על פי שמוציא גמלים וקרונות דרך הפתח שבמבוי - אינו אוסר עליהן; שאין דעתו אלא על פתח המיוחד לו, שהוא לבקעה. וכן אם היה פתוח לקרפף שהוא יתר על בית סאתים⁷³ - הרי זה כפתוח לבקעה, ואינו אוסר עליהן. היה בית סאתים או פחות⁷⁴ - אינו סומך עליהן, ואוסר עליהן עד שישקרו ממנו.

70) עירובין סז, א. (71) או חלון (או"ח סי' שפט). (72) שיש שם אויר טוב. ונוח לו להשתמש בפתח הצר

(43) שיעור סאתים הוא כשיעור חצר המשכן, שארכו מאה אמה ורחבו חמישים, שהוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות (הל' שבת פט"ז ה"ג). (44) והוא-הדין אם היה יותר מבית סאתים, ומוקף לשם דירה (רש"י). (45) ואין לאחריים דריסת הרגל בו.

יא. אחד⁴⁶ מבני מבוי שהלך לשבת⁴⁷ במבוי אחר - אינו אוסר עליהן⁴⁸. וכן⁴⁹ אחד מבני מבוי שבנה מצבה⁵⁰ רחבה ארבעה טפחים על פתחו - אינו אוסר עליהן; שהרי הפריש עצמו מהן, וחלק רשותו.

(46) משנה, עירובין פו, א. (47) ואין דעתו לחזור באותה שבת, כמבואר בפרק ד' ה"ג, לענין אחד מבני החצר. (48) על בני אותו מבוי שהלך מהם, מפני שדירה בלא בעלים אינה דירה ואינה יכולה לאסור. (49) עירובין נט, ב. (50) עמוד.

יב. אנשי מבוי⁵¹ שנשתתפו מקצתן, ושכחו מקצתן ולא נשתתפו - מבטלין רשותן לאלו שנשתתפו. ודינם לענין בטול רשות - פדין אנשי חצר ששכח אחד מהן או שנים ולא ערבו⁵². וכבר אמרנו⁵³, שכל אדם עם אנשי ביתו הסמוכים על שלחנו - כאיש אחד הן חשובין, בין לערובי חצרות בין לשותפי מבואות.

(51) עירובין עג, ב. (52) המבואר בפ"ב ה"א. (53) בפ"ד ה"א.

יג. מבוי⁵⁴ שערבו כל חצרות שבו, כל חצר וחצר בפני עצמה, ואחר כך נשתתפו פלן במבוי, שכח אחד מבני החצר ולא ערב עם בני חצרו - לא הפסיד כלום; שהרי פלם נשתתפו, ועל השתוף סומכין, ולא הצריכו לערב בחצרות עם השתוף אלא שלא לשכח לתינוקות תורת עירוב⁵⁵, והרי ערבו בחצרות⁵⁶. אבל אם שכח אחד מבני המבוי ולא נשתתף - אסורים במבוי, ומתירין כל בני חצר לטלטל בחצרן; שהמבוי לחצרות פתוח לפתים⁵⁷.

(54) משנה, עירובין עג, ב. (55) שהרי אין התינוקות יודעים מה שנעשה במבוי, ויאמרו: אבותינו לא עירבו. (56) ודעת הרמ"א (או"ח סי' שפז) שההלכה לערב מלבד השיתוף היתה רק בזמן התלמוד, שבני החצר לא נתנו לשיתוף, אלא עירבו יחד ואחד מבני החצר נתן לשיתוף, אבל יותר נכון שכל אחד מבני החצר ישתתף בו, וזה יהיה לעירוב ושיתוף יחד ('משנה ברורה' שם). (57) כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלי עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף (רש"י).

יד. נשתתפו⁵⁸ במבוי, ושכחו פלן לערב בחצרות, אם אין מקפידין על פרוסתן⁵⁹ - סומכין על השתוף בשבת הראשונה בלבד. ואין מתירין להן דבר זה אלא מדחק⁶⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבוא, ודבר זה אינו שכ"ח ('מגן אברהם' ו'משנה ברורה' או"ח סי' שצב). 90 "העיקר אצלנו: כי עיר של רבים כשיש לה שני שערים, יכנסו בני אדם ברשות-הרבים אחרת, והם אינם יודעים כי העירוב הוא שהתיר להם התשמיש בתוכה, ולפיכך חובה להניח ממנה שיעור בלי עירוב כדי שלא ישתמש אותו שיעור עם המדינה להודיע כי העירוב הוא שהתיר לנו התשמיש בתוכה, וגם כשהיתה העיר מקודם לכן של רבים אפילו היא היום של יחיד, שהיא צריכה לשיור על-כל-פנים" (פירוש המשניות).

כא. ודבר זה משום הפר הוא, כדי שידעו שהעירוב התיר להן לטלטל במדינה זו⁹¹ שרפים בוקעין בה; שהרי המקום שנסאר ולא נשתתף עמהן - אין מטלטלין בו, אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן.

91) ואם לא יעשו שיעור, ישתכח העירוב ותשתכח תורת רשות הרבים, על ידי טלטול בעיר הדומה לרשות הרבים ('משנה ברורה' או"ח סי' שצב).

כב. מדינה⁹² של רבים שיש לה פתח אחד וסלם במקום אחר⁹³ - מערבין את פלה⁹⁴, ואינה צריכה שיעור; שאין הסלם שבחומה חשוב בפתח⁹⁵. הבתים⁹⁶ שמניחין אותו שיעור, אף על פי שאינן פתוחין לעיר, אלא אחריהן לעיר ופניהם לחוץ - עושין אותו שיעור⁹⁷, ומערבין את השאר.

92) עירובין נט, ב. 93) בצד השני, ודרך הסולם יורדים מעבר לחומה. 94) כדין עיר שיש לה פתח אחד. 95) שההילוך דרך הסולם, אינו נוח. 96) בעירובין ס, א: "הנהו דאתי (שבאו) לקמיה דרב יוסף, אמרו ליה: הב לן גברא דליערב לן מאתי (תן לנו אדם שיתקן עירוב לעירנו), אמר ליה לאביי: זיל ערב להו, וחזי דלא מצווחא עלה בבי מדרשא (ראה שלא יתנגדו על זה בבית המדרש), אול, חזא להנהו בתי דפתיחי לנהרא (ראה בתים שפתחיהם אחורי העיר לצד הנהר), אמר: הני יהויו שיור למתא (אלה יהיו שיור לעיר)" ושם מדובר בעיר של רבים ונעשית של יחיד הצריכה שיעור. 97) ואפילו הוא רק בית אחד, אפילו בית הבקר או בית התבן, שאינם צריכים לעירוב אם אין גרים ואוכלים בהם, עושים אותם שיעור (או"ח סי' שצב).

כג. המזופה בשתוף לבני המדינה, אם ערכו פלן⁹⁸ ערוב אחר⁹⁹ - אינו צריך להודיען; שזכות הוא להן¹⁰⁰. ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני המדינה, או מי שהלך לשבת בעיר אחרת, או עובד כוכבים שהיה עמהן במדינה - דין הכל פדינם בחצר ומבוי¹⁰¹.

98) לדעת המגיד משנה, צ"ל: "אם עירב לכולן". 99) אבל אם לא עירב לכולן, עירוב אחד אינו זכות. 100) וזכין לאדם שלא בפניו. 101) דין שכח בחצר, מבואר בפ"ב ה"א. ודין הלך לשבות בעיר אחרת - בפ"ד ה"ג. ודין גוי - בפ"ב ה"ט ובפ"ד ה"י.

המוביל לעבר הבקעה. 73) מבואר למעלה בהלכה י. 74) המקום קטן ואינו נוח לו, ומשתמש גם בפתח הפתוח למבוי.

יח. מבוי⁷⁵ שצדו אחד עובד כוכבים וצדו אחד ישראלים⁷⁶, והיו חלונות⁷⁷ פתוחות מחצר לחצר של ישראל, וערכו פלן חלונות - אף על פי שנעשו כצנשי בית אחד ומתירין להוציא ולהכניס דרך חלונות, הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך פתחים⁷⁸ עד שישפירו מן העובד כוכבים; שאין נעשים פתחים במקום עובד כוכבים⁷⁹.

75) עירובין עד, ב. 76) וחצרותיהם פתוחות למבוי. 77) או פתחים פתוחים מחצר לחצר. 78) הפתחים למבוי. 79) כמבואר לגבי חצר, למעלה בפ"ב ה"ט.

יט. פיצוד⁸⁰ משתתפין במדינה⁸¹? כל חצר וחצר מערבת לעצמה⁸², שלא לשבח התינוקות⁸³, ואחר כך משתתפין כל אנשי המדינה בדרך שמשתתפין במבוי⁸⁴. ואם היתה המדינה קנזן יחיד, אפלו נעשית של רבים - משתתפין פלן שתוף אחד⁸⁵, ויטלטלו בכל המדינה. וכן אם היתה של רבים, ויש לה פתח אחד⁸⁶ - משתתפין פלן שתוף אחד.

80) משנה, עירובין נט, א. 81) עיר המוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים, ויש לה דלתות כרשות היחיד (כמבואר בפ"א ה"א) "ואין מערבים אותה לחצאין, שכל העיר רשות היחיד גמורה, והרי הוא כמבוי אחד ואין מערבים חצי מבוי" (מגיד-משנה). 82) עירובי חצרות. 83) שידעו שהיתר הטלטול הוא מסיבת העירוב. 84) ואותן החצרות שהשתתפו עם המבואות - מותרות לטלטל זו עם זו, ואלו שלא השתתפו - אסורות. 85) כיון שהיה תחילה קנין יחיד, כחצר אחת דומה, וצריכים כל בני החצר לערב יחד. 86) שהיא סתומה מכל הצדדים, ורק דרך אותה פתח יוצאים, דינה כחצר, ומערבים את כולה.

כ. אכל⁸⁷ אם היתה של רבים, ויש לה שני פתחים, שהעם נכנסין בזה ויוצאין בזה - אפלו נעשית של יחיד⁸⁸, אין מערבין את פלה⁸⁹; אלא מניחין ממנה מקום אחד, אפלו בית אחד בחצר אחת, ומשתתפין השאר⁹⁰. והיו אלו המשתתפין פלן מתירין בכל המדינה, חוץ מאותו מקום ששיירו. והיו אותן הנשארים מתירין במקומן בשתוף שעושין לעצמן, אם היו הנשארים רבים, ואסורין לטלטל בשאר כל המדינה.

87) עירובין נט, א. 88) שמכורה לו. 89) גזירה שמה תחזור ותעשה רשות הרבים, ויקלו גם כן לטלטל בשבת; ואין נוהגים להזהר בזה, אפילו בעיר של רבים, ואפשר שסומכים על דעת רש"י ותוספות' (כמבואר בהל' שבת פי"ד ה"א), שאין רשות הרבים אלא אם יש שם ששים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11) ואם מדתו כלתה באמצע העיר, אסור לו להלך יותר.
12) יבואר בהלכה ב'.

ג. כיצד? ¹³ הרי שהניח את ערובו ברחוק אֶלֶף אמה מביתו שבמדינה לרוח מזרח - נמצא מהלך למחר במקום ערובו אלפים אמה למזרח, ומהלך במקום ערובו אלפים אמה למערב: אֶלֶף שָׁמֵן הערוב עד ביתו, וְאֶלֶף אמה מביתו בתוך המדינה, וְאִינוּ מְהַלֵּךְ בְּמִדְיָנָה אֶלָּא עַד סוֹף הָאֶלֶף. הֲיָה מִבֵּיתוֹ עַד סוֹף הַמִּדְיָנָה פָּחוֹת מֵאֶלֶף, אֶפְלוּ אַמָּה אַחַת, שְׁנִמְצָאָת מִדְּתוֹ פְּלִתָּה חוּץ לְמִדְיָנָה¹⁴ - תִּחְשַׁב הַמִּדְיָנָה פְּלִתָּה כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וְיִהְיֶה חוּצָה לָּהּ תִּשְׁעָה מְאוֹת שָׁשׁ וְתִשְׁעִים אַמָּה, תִּשְׁלוּם הָאֶלְפִים.

13) משנה במסכת עירובין שם. 14) או שכלתה מדתו של אלפים אמה בשווה עם מדת העיר, גם כן נחשבת כל העיר כארבע אמות, ומתחיל למנות אלפים אמה מחוץ לעיר (פירוש המשניות).

ד. לְפִיכֶן¹⁵, אִם הֵנִיחַ עֲרוּבוֹ בְּרָחוֹק אֶלְפִים אַמָּה מִבֵּיתוֹ שְׁבַמְדִינָה - הַפְּסִיד אֶת כָּל הַמִּדְיָנָה פְּלִתָּה¹⁶; וְנִמְצָא מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ עַד עֲרוּבוֹ אֶלְפִים אַמָּה, וְנִמְצָא עֲרוּבוֹ אֶלְפִים, וְאִינוּ מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ בְּמִדְיָנָה לְרוּחַ מְעָרָב אֶפְלוּ אַמָּה אַחַת. הַמְנִיחַ¹⁷ עֲרוּבוֹ בְּרִשׁוֹת הַיְחִידִים¹⁸ - אֶפְלוּ הֵיטָה מִדְיָנָה גְדוֹלָה פְּנִינָה¹⁹, וְאֶפְלוּ עִיר חֲרֻבָּה²⁰ אוּ מְעָרָה הָרְאוּיָה לְדִיּוּרִין²¹ - מְהַלֵּךְ אֶת פְּלִתָּה וְחוּצָה לָּהּ אֶלְפִים אַמָּה לְכָל רוּחַ.

15) משנה במסכת עירובין שם. 16) אסורה לו ההליכה בעיר כולה ורק בכיוון לעירוב מותר לו ללכת. 17) משנה במסכת עירובין דף ס"א עמוד א'. 18) מקום המוקף מחיצות. ושביתתו עכשיו במקום אחר. 19) שכן נקראת בדברי הנביא (יונה פרק ג' פסוק ג'): "עיר גדולה לאלהים". 20) שאין בה דיירים אבל המחיצות נשארו. 21) במסכת עירובין דף ס"א עמוד ב' "אפילו היא (גדולה) כמערת צדקיהו מלך יהודה" (רש"י).

ה. הַמְנִיחַ²² עֲרוּבוֹ בְּתוֹךְ הַמִּדְיָנָה שְׁשֶׁבֶת בָּהּ - לֹא עֲשֶׂה פְּלוּם²³, וְאִין מוֹדְדִין לוֹ מִמְקוֹם עֲרוּבוֹ, אֶלָּא הָרִי הוּא פְּגִי הַמִּדְיָנָה בְּלוֹ, שִׁישׁ לָהֶן אֶלְפִים אַמָּה לְכָל רוּחַ חוּץ לְמִדְיָנָה. וְכֵן אִם נָתַן עֲרוּבוֹ בְּמִקוּמוֹת הַמְצַטְרְפִין לְעִיר²⁴, שְׁמוּדְדִין הַתְּחוּם חוּץ מִמָּהם - הָרִי זֶה פְּנוּתָנוּ בְּתוֹךְ הָעִיר. נָתַן עֲרוּבוֹ חוּץ לְתְּחוּם - אִינוּ עֲרוּב²⁵.

22) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. 23) שהרי בלא עירוב גם כן יש לו מן העיר אלפים אמה לכל רוח, וכל העיר כארבע אמות בשבילו (רש"י). 24) היינו "עייבורה של עיר", שהוא שבעים אמה ושני שלישי אמה (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"ח הלכה א' וב'). 25) מכיון שאי

כד. מִדְיָנָה¹⁰² שְׁנִשְׁתַּתְּפוּ כָּל יוֹשְׁבֵיהָ חוּץ מִמְבּוּי אַחַד - הָרִי זֶה אוֹסֵר עַל פְּלִין. וְאִם בָּנוּ מִצְבָּה¹⁰³ עַל פֶּתַח הַמְבּוּי - אִינוּ אוֹסֵר¹⁰⁴. לְפִיכֶן אִין מְעָרְבִין מִדְיָנָה לְחֻצָּאִין, אֶלָּא אוּ פְּלָה אוּ מְבּוּי מְבּוּי¹⁰⁵. וּבּוּנָה כָּל מְבּוּי וּמְבּוּי מִצְבָּה עַל פֶּתְחוֹ, אִם רָצָה לְחַלֵּק וְרִשּׁוֹתוֹ מִהֵן, כְּדִי שְׁלֹא יֵאָסֵר עַל שְׂאֵר הַמְבּוּאוֹת.

102) עירובין נט: עיר שהיתה של יחיד, שמעריבים את כולה ואינה צריכה שיור. 103) עמוד שהוא רחב ארבעה טפחים, וראה למעלה פ"ד הט"ז. 104) שהמצבה מפרידה את המבוי משאר המדינה. 105) כדי שלא יאסרו זה על זה.

~ יום רביעי כ"ז אלול ~

פְּרָק שִׁישִׁי

1) נתבאר בו בכלל עניין עירוב תחומין בפת, מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו, כמו שנתבאר בפרק ראשון בעניין עירוב החצרות.

א. מִי שִׁנְצָא מִן הַמִּדְיָנָה³ בְּעָרָב שַׁבַּת, וְהֵנִיחַ מְזוּן שְׁתֵּי סַעְדוֹת רְחוֹק מִן הַמִּדְיָנָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם⁵, וְקָבַע שְׁבִיתָתוֹ שָׁם⁶, אָף עַל פִּי שְׁחֹזַר לְמִדְיָנָה⁷ וְלָן בְּבֵיתוֹ - נִחְשָׁב אוֹתוֹ כְּאִלוּ שַׁבַּת בְּמִקוֹם שְׁהֵנִיחַ בּוֹ שְׁתֵּי הַסַּעְדוֹת. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא עֲרוּבֵי תְּחוּמִין⁸.

2) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. 3) עיר שגר בתוכה. 4) שהן "כשמונה עשרה גרוגרות, שהן כשש ביצים בינוניות" (כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט'). 5) של העיר, אף שהוא יותר מתחום מביתו (משנה ברורה אורח חיים סימן ת"ח). 6) בזה שהניח שם את המזון בכוונה לקנות שם שבייתה. 7) לפני כניסת השבת, שאם נשאר שם עד השבת, אינו צריך להניח עירוב, שהרי קנה שבייתה בעצמו (ראה להלן פרק ז' הלכה א'). 8) נקרא "עירוב" - לפי שהוא מערב תחום שלא היה יכול ללכת בו תחילה עם התחום שהוא יכול ללכת בו.

ב. וְיֵשׁ לוֹ לְהֵלֵךְ מִמְקוֹם עֲרוּבוֹ לְמַחַר אֶלְפִים אַמָּה⁹ לְכָל רוּחַ. לְפִיכֶן, כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ מִמְקוֹם עֲרוּבוֹ לְמַחַר אֶלְפִים אַמָּה פְּנִגְדַּת הַמִּדְיָנָה¹⁰, אִינוּ מְהַלֵּךְ בְּמִדְיָנָה אֶלָּא עַד סוֹף מִדְּתוֹ¹¹. וְאִם הֵיטָה הַמִּדְיָנָה מְבַלְעַת בְּתוֹךְ מִדְּתוֹ¹² - תִּחְשַׁב הַמִּדְיָנָה פְּלִתָּה כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וְיִשְׁלִים מִדְּתוֹ חוּצָה לָּהּ.

9) כדין תחומין בשבת וכמו שכתב רבינו בפרק כ"ז מהלכות שבת הלכה א': "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה, אבל חוץ לאלפים אמה אסור, שאלפים אמה הוא מגרש העיר" ושיעור אלפים אמה - 1516 מטרים בערך. 10) לצד העיר שהוא גר בה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִשְׁתֵּי הַרְשִׁיאוֹת לְכַרְמְלִית לְדַבֵּר מִצְוָה; שֶׁפֶל דָּבָר
שֶׁהוּא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, לֹא גָזְרוּ עָלָיו בֵּין הַשְּׂמָשׁוֹת
בְּמָקוֹם מִצְוָה אוֹ בְּשַׁעַת הַדְּחָק.³⁸

36) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'.
37) שהאיסור להכניס אליה ולהוציא ממנה, אינו אלא
מדרבנן (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד). 38) וכן מפורש
בפרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'.

י. נִתְּנוּ³⁹ בְּמַגְדָּל וְנָעַל, וְאָבֵד הַמִּפְתָּח, אִם יָכוֹל
לְהוֹצִיאָו בְּלֹא עֲשִׂית מְלָאכָה⁴⁰ - הֲרִי זֶה עֲרוֹב; שְׂאִין
אֶסוּר לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׂמָשׁוֹת בְּמָקוֹם מִצְוָה אֲלֵא
מְלָאכָה. נִתְּנוּ בְּרֹאשׁ הַקֶּנֶה אוֹ הַקֶּנֶסֶס⁴¹ הַצּוֹמְחִין מִן
הָאָרֶץ - אֵינוֹ עֲרוֹב; גְּזֵרָה שְׂמָא יִתְּלַשׁ⁴². וְאִם הָיָה
תְּלוּשִׁין וְנִעְוָצִין - הֲרִי זֶה עֲרוֹב.

39) משנה במסכת עירובין דף ל"ד עמוד ב'. 40) האסורה
מן התורה. 41) שבת דק שעושין ממנו הרמחים.
42) כיון שרגילים להשתמש בו בתלוש, יתחלף לו מחובר
בתלוש, וקרוב לודאי שיתלוש, לכן גזרו על זה גם בין
השמשות ("מגיד משנה").

יא. כָּל הַמְּנִיחַ עֲרוֹבוֹ, יֵשׁ לוֹ בְּמָקוֹם עֲרוֹבוֹ אֲרֻבַּע
אֲמוֹת⁴³. לְפִיכָף⁴⁴, הַמְּנִיחַ עֲרוֹבֵי תְּחוּמִין שָׁלוּ בְּסוֹף
הַתְּחוּם, וְנִתְּנָלְגָל⁴⁵ הָעֲרוֹב וְיָצָא חוּץ לַתְּחוּם בְּתוֹךְ
שְׁתֵּי אֲמוֹת⁴⁶ - הֲרִי זֶה עֲרוֹב, וְכֹאֲלוֹ לֹא יָצָא
מִמְּקוֹמוֹ. וְאִם יָצָא חוּץ לְשְׁתֵּי אֲמוֹת - אֵינוֹ עֲרוֹב;
שֶׁהָרִי נִעְשָׂה חוּץ לַתְּחוּם, וְהַמְּנִיחַ עֲרוֹבוֹ חוּץ
לַתְּחוּם - אֵינוֹ עֲרוֹב, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְהִגִּיעַ אֶל
עֲרוֹבוֹ.

43) מסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. כלומר: מקום עירובו
קונה לו ארבע אמות סביבותיו (חוץ מאלפים אמה שנותנים
לו לכל רוח), רוצה לומר, שתי אמות מצד זה ושתי אמות
מצד זה שביחד הם ארבע אמות. וראה להלן שיש חולקים
על רבינו. 44) משנה במסכת עירובין שם. 45) לפני בין
השמשות. 46) ויש סוברים שיש לו ארבע אמות מכל צד
וצד, שביחד הם שמונה אמות וכן פסק בשולחן ערוך אורח
חיים סימן ת"ט סעיף ה'.

יב. נִתְּנָלְגָל⁴⁷ הָעֲרוֹב וְיָצָא שְׁתֵּי אֲמוֹת חוּץ לַתְּחוּם,
אוֹ אָבֵד אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ שֶׁהָיָה תְּרוּמָה וְנִטְמָא⁴⁸:
מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ עֲרוֹב; מִשְׁחֻשְׁכָּה - הֲרִי זֶה עֲרוֹב;
שֶׁקָּנִית הָעֲרוֹב בֵּין הַשְּׂמָשׁוֹת. וְאִם סָפַק⁴⁹ - הֲרִי זֶה
עֲרוֹב; שֶׁסָּפַק הָעֲרוֹב - פְּשָׁר⁵⁰. לְפִיכָף, אִם נֶאֱכַל⁵¹
הָעֲרוֹב בֵּין הַשְּׂמָשׁוֹת⁵² - הֲרִי זֶה עֲרוֹב.

47) משנה במסכת עירובין שם. 48) שאינה ראויה לא
לכהן ולא לישראל. 49) אם אבד או נשרף או נטמא
מבעוד יום, או - משחשיכה. 50) שאנו מעמידים את
העירוב על חזקתו ותולים כי נתקלקל לאחר שחשכה.
51) או נשרף או נטמא. 52) ספק יום ספק לילה.

אפשר לו להגיע לשם בכניסת השבת, זמן קניית העירוב,
מפני שהוא חוץ לתחום (רש"י).

ו. אֵין מְעַרְבִין עֲרוֹבֵי תְּחוּמִין אֲלֵא לְדַבֵּר מִצְוָה²⁶,
כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוּצָה לִילֵךְ לְבֵית הָאָבֵל אוֹ לְמִשְׁתֵּה שֶׁל
נְשׂוֹאִין, אוֹ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רְבוּ²⁷ אוֹ חֲבֵרוֹ²⁸ שֶׁבָא מִן
הַדֶּרֶךְ, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ. אוֹ מִפְּנֵי הַיְרָאָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה
רוּצָה לְכַרֵּחַ מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים אוֹ מִן הַלְּסֻטִים
וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה; וְאִם עָרַב שָׁלֵא לְאֶחָד מִפְּלֵ אֵלוֹ, אֲלֵא
לְדַבְּרֵי הַרְשָׁוֹת - הֲרִי זֶה עֲרוֹב²⁹.

26) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' ש"לא התירו חכמים
לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב" (רש"י). 27) משנה
במסכת עירובין דף ל"ו עמוד ב'. 28) חכם שהוא לומד
ממנו (ב"י סימן תט"ו). ומקור הדבר במסכת עירובין שם:
"ורבנן זימנין דניחא ליה בחבריה טפיי" (הגר"א).
29) משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' "ולשבות
שביטת הרשות" - "שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות
שביטת שם, כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים אמה לילך
לדבר הרשות" - רש"י (הגר"א). [ובספרי הרמב"ם
המדויקים כתוב "הרי זה אינו עירוב". מאירי במסכת
עירובין דף פ"ב עמוד א' עמ' 120 ובמסכת פסחים דף מ"ט
עמוד א' עמ' 70].

ז. כָּל שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בוֹ - מְעַרְבִין בוֹ עֲרוֹבֵי תְּחוּמִין³⁰,
וְכָל שְׂאִין מִשְׁתַּתְּפִין בוֹ - אֵין מְעַרְבִין בוֹ תְּחוּמִין.
וְכִמָּה שְׁעוֹר עֲרוֹבֵי תְּחוּמִין? מִזּוֹן שְׁתֵּי סַעְדוֹת לְכָל
אֶחָד וְאֶחָד³¹; וְאִם הָיָה לְפָתֵן³² - כְּדֵי לְאָכַל בוֹ שְׁתֵּי
סַעְדוֹת. כְּמוֹ הַשְּׂתוּף³³.

30) משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' "בכל מערבין
ומשתתפין" ועיין בתוספות שם. 31) משנה במסכת
עירובין דף פ"ב עמוד ב' כמבואר בהלכה א'. 32) מסכת
עירובין דף כ"ט עמוד ב' דבר שרגילים לאכול עם הפת.
33) למעלה פרק א' הלכה י'.

ח. וְצָרִיף³⁴ שֶׁהָיָה הוּא וְעֲרוֹבוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד, כְּדֵי
שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְאָכְלוֹ בֵּין הַשְּׂמָשׁוֹת³⁵. לְפִיכָף, אִם
נִתְּפַן לְשִׁבַת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְהִנִּיחַ עֲרוֹבוֹ בְּרִשׁוֹת
הַיְחִיד, אוֹ בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד, וְהִנִּיחַ עֲרוֹבוֹ בְּרִשׁוֹת
הַרְבִּים - אֵינוֹ עֲרוֹב; שְׂאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא מִרִשׁוֹת
הַיְחִיד לְרִשׁוֹת הַרְבִּים בֵּין הַשְּׂמָשׁוֹת אֲלֵא בְּעִבְרָה.

34) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. 35) הוא זמן
כניסת השבת (כמבואר בהלכות שבת פרק ה' הלכה ד'). ואז
- זמן קניית שביטת על ידי העירוב.

ט. אֲבָל³⁶ אִם נִתְּפַן לְשִׁבַת בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד אוֹ בְּרִשׁוֹת
הַרְבִּים, וְהִנִּיחַ עֲרוֹבוֹ בְּכַרְמְלִית³⁷, אוֹ שֶׁנִּתְּפַן לְשִׁבַת
בְּכַרְמְלִית, וְהִנִּיחַ עֲרוֹבוֹ בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד אוֹ בְּרִשׁוֹת
הַרְבִּים - הֲרִי זֶה עֲרוֹב; שֶׁבְּשַׁעַת קִנְיַת הָעֲרוֹב, שֶׁהוּא
בֵּין הַשְּׂמָשׁוֹת, מִתֵּר לְהוֹצִיא וְלְהַכְנִיס מִפְּלֵ אַחַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. אָמְרוּ לֹא: 53 שְׁנַיִם: צָא וְעָרַב עֲלֵינוּ⁵⁴, אָחָד⁵⁵ עָרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, וְאָחָד⁵⁶ עָרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, וְזֶה שְׁעָרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם נֶאֱכָל עָרוֹבוֹ בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, וְזֶה שְׁעָרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת נֶאֱכָל עָרוֹבוֹ מִשְׁחֻשְׁכָּה - שְׁנֵיהֶם קָנוּ עָרוֹב; שְׁבִין הַשְּׁמֻשׁוֹת סֶפֶק הוּא, וְסֶפֶק הָעָרוֹב - כְּשֶׁר⁵⁷. אִף עַל פִּי כֵן, סֶפֶק הַשְּׁכָה סֶפֶק לֹא הִשְׁכָּה - אֵין מְעָרְבִין עָרוֹבֵי תַחֲוּמִין לְכַתְחָלָה⁵⁸; וְאִם עָרַב - הֲרִי זֶה עָרוֹב.

53) מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'. 54) שעשאוהו שלח לערב בשבילם. 55) בשביל אחד. 56) ובשביל אחד. 57) ואף שהשליח הזה נעשה לשניהם, והעירובין סותרים זה את זה, שאם נחשוב בין השמשות ליום, אינו מועיל העירוב של זה שנאכל עירובו בין השמשות, ואם נחשוב אותו ללילה, אינו מועיל העירוב של זה שהניח את עירובו בין השמשות - כיון שעירוב הוא מדרבנן, ספקו להקל, ולאותו שנאכל עירובו בין השמשות, נחשוב אותו ללילה, ולאותו שהניח עירובו בין השמשות, נחשבהו ליום. 58) משנה וגמרא במסכת שבת שם. ואף על פי שעירובי חצרות מותר לעשות בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א) - דין עירובי תחומין יותר חמור (פירוש המשניות במסכת שבת שם).

יז. הַנּוֹתֵן⁶⁸ עָרוֹבוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ עָרוֹב; לְפִי שְׁבִית הַקְּבָרוֹת אֲסוּר בְּהִנְיָה⁶⁹, וְכִיּוֹן שְׂרוּצָה בְּקִיּוּם הָעָרוֹב שֶׁם אַחֵר קָנְיָה⁷⁰ - הֲרִי נִהְיָה בּוֹ⁷¹. נִתְּנוּ בְּבֵית הַפָּרָס⁷² - הֲרִי זֶה עָרוֹב⁷³, וְאֶפְלוּ הִיָּה פֶהֶן; מִפְּנֵי שְׂיָכוֹל לְכַנֵּס שֶׁם בְּמַגְדֵּל הַפּוֹרֵחַ⁷⁴ אוֹ שְׂיָנִיפֶת וְהוֹלֵךְ⁷⁵.

59) משנה במסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. 60) של אבנים, שאסור לטלטל בשבת מדרבנן משום איסור מוקצה. 61) האסורה מן התורה. 62) שכל דבר האסור משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות (למעלה הלכה ט'). 63) שהרי בשעת קניית העירוב, היה אפשר להשתמש בו. טו. אָבְלָה⁶⁴ אִם עָרַב בְּתְרוּמָה שֶׁהִיא סֶפֶק טְמֵאָה - אֵינוֹ עָרוֹב; שְׂאִינָה סְעֵדָה הֲרֵאוּיָה⁶⁵. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כְּפָרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, אַחַת טְהוּרָה וְאַחַת טְמֵאָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ הִיא מְשִׁתִּיחַן, וְאָמַר: עָרוֹבֵי בְּטְהוּרָה בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא - אֵינוֹ עָרוֹב; שְׂאִין כָּאֵין סְעֵדָה הֲרֵאוּיָה לְאֲכִילָה.

64) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. 65) שהרי אסורה באכילה מחמת ספק טומאה. ואי אפשר לומר כאן, ספק עירוב כשר, כמו למעלה בהלכה י"ב, כי שם היתה לעירוב חזקת היתר בשעה שהניחו שם, אלא שאחר כך קרה דבר שאנו מסופקים בו אם נתקלקל העירוב, ואנו מעמידים את העירוב בחזקת כשר, אבל כאן, לא היתה חזקת כשרות לעירוב זה מעולם (רש"י).

יח. רַבִּים⁷⁶ שָׂרְצוּ לְהַשְׁתַּתֵּף בְּעָרוֹבֵי תַחֲוּמִין - מִקְבָּצִין בְּלֵן עָרוֹבָן, שְׁתֵּי סְעֵדוֹת לְכָל אָחָד וְאָחָד⁷⁷,

66) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. 67) במסכת עירובין שם: "אמר לו רבא לרב נחמן: מאי שנא (מה ההבדל ביניהם)? אמר לו: היום חול ולמחר קדש, לא נחתא (ירדה) ליה קדושה מספיקא (מספק), ולכן חל העירוב בין השמשות), היום קדש ולמחר חול, מספיקא לא פקעא קדושתיה מיניה (מספק - אין הקדושה עוזבת אותו, ולכן לא חל העירוב בין השמשות)".

יד. נִפְלָה⁵⁹ עַל הָעָרוֹב גֵּל⁶⁰ מִבְּעוֹד יוֹם, אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאָו בְּלֹא עֲשִׂית מְלֵאכָה⁶¹ - הֲרִי זֶה כְּשֶׁר; שְׂמִתָּר לְהוֹצִיאָו בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת⁶², שֶׁהִיא שְׁעַת קָנִית הָעָרוֹב. וְאִם נִפְלָ עָלָיו גֵּל מִשְׁחֻשְׁכָּה - הֲרִי זֶה עָרוֹב, וְאִף עַל פִּי שְׂאִי אֶפְשֶׁר לְהוֹצִיאָו אֲלָא בְּעֲשִׂית מְלֵאכָה⁶³. סֶפֶק מִבְּעוֹד יוֹם נִפְלָ אוֹ מִשְׁחֻשְׁכָּה - הֲרִי זֶה כְּשֶׁר; שְׂסֶפֶק הָעָרוֹב - כְּשֶׁר.

68) משנה במסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. 69) בתי קברות אסורים בהנאה, כיצד? - אין אוכלין בהם ואין שותין בהם ואין עושין בהם מלאכה" (הלכות אבל פרק י"ד הלכה י"ג). 70) ועצם הנחת העירוב אינה הנאה לפי שאין מערבין אלא לדבר מצוה (למעלה הלכה ו') ומצוות לאו ליהנות ניתנו (גמרא שם). ואסור לתת שם את העירוב, כדי שלא יהנה מן האיסור (ר"ע איגר). 71) וכיון שהניח עירובו באיסור אינו עירוב מפני ש"כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני" (תמורה דף ד' עמוד ב') ראה ב"יכין ובוועז' מסכת עירובין פרק ג' משנה א' אות ג' ובהגהות הגרע"א לשו"ע או"ח סימן ת"ט סעיף א'. 72) "מקום שנחרש בו קבר, שהרי נתדקדקו עצמות המת בתוך העפר, ונתפזרו בכל השדה, וגזרו חכמים טומאה על כל השדה" (רבינו בהלכות טומאת מת פרק י' הלכה א'). 73) שלא גזרו בו חכמים אלא איסור טומאה אבל איסור הנאה לא גזרו. 74) באויר, ואינו נוגע בטומאה. 75) את העפר ובודק אם נמצאת בתוכו עצם כשעורה המטמאו. והתירו לו חכמים לעשות כן, אף על פי שהוא נטמא, כיון שהוא לדבר מצוה. ולענין קרבן פסח לא גזרו עליו טומאה כלל ומותר לו לעשות קרבן פסח, שלא העמידו חכמים גזרותיהם במקום שיש בו חיוב כרת (שם לא יעשה פסח יתחייב כרת) כמו שכתב רבינו בפרק ו' מהלכות קרבן פסח הלכה ח' (ועיין תוס' בכורות דף כ"ט עמוד א' ד"ה היכי).

64) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. 65) שהרי אסורה באכילה מחמת ספק טומאה. ואי אפשר לומר כאן, ספק עירוב כשר, כמו למעלה בהלכה י"ב, כי שם היתה לעירוב חזקת היתר בשעה שהניחו שם, אלא שאחר כך קרה דבר שאנו מסופקים בו אם נתקלקל העירוב, ואנו מעמידים את העירוב בחזקת כשר, אבל כאן, לא היתה חזקת כשרות לעירוב זה מעולם (רש"י).

64) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. 65) שהרי אסורה באכילה מחמת ספק טומאה. ואי אפשר לומר כאן, ספק עירוב כשר, כמו למעלה בהלכה י"ב, כי שם היתה לעירוב חזקת היתר בשעה שהניחו שם, אלא שאחר כך קרה דבר שאנו מסופקים בו אם נתקלקל העירוב, ואנו מעמידים את העירוב בחזקת כשר, אבל כאן, לא היתה חזקת כשרות לעירוב זה מעולם (רש"י).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לֹא עַל יְדֵי פָּנָו וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדָיו וּשְׂפַחְתּוֹ הַעֲבָרִים וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ, אֲלֵא מִדַּעְתָּן, וְאִם עַרְבַּ עֲלֵיהֶן וּשְׁמַעוּ וּשְׁתַּקּוּ וְלֹא מֵחוּ - יוֹצְאִין בְּעִרְבוֹ. עַרְבַּ עַל אֶחָד מֵהֶן וְעָרְבוּ הֵן לְעֶצְמָן - אִין לָהּ מִחָאָה גְּדוֹלָה מִזֹּו, וְיוֹצְאִין בְּעִרְבוֹ עֶצְמָן⁹⁰. קָטָן בֵּין שֵׁשׁ שָׁנִים אִו פְּחוּת - יוֹצֵא בְּעִרְבוֹ אִמּוֹ⁹¹, וְאִין צָרִיף לְהַנִּיחַ עָלָיו מִזֶּן שְׁתֵּי סַעֲדוֹת לְעֶצְמוֹ.

87) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'. (88) מגיל שש עד שלש עשרה (משנה ברורה אורח חיים סימן תי"ד). 89) כיון שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, מערב עליהם בלי ידיעתם כדי לחנכם במצוות (הרא"ש). 90) והולכים לאותו צד שעירבו. (91) שעד גיל שש הוא כרוך אחרי אמו.

כב. הַרְוָעָה לְשַׁלַּח עִרְבוֹ בְּיַד אַחַר לְהַנִּיחוֹ לֹו בְּמָקוֹם שֶׁהוּא רוֹעֵה לְקַבֵּעַ שְׁבִיתתוֹ שָׁם - הַרְשוּת בְּיָדוֹ⁹². וּכְשֶׁהוּא מְשַׁלְּחוֹ - אִינוֹ מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד חֵרֶשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן⁹³, וְלֹא בְּיַד מִי שֶׁאִינוֹ מוֹדֵה בְּמַצְוֹת עִרְבוֹ⁹⁴. וְאִם שָׁלַח - אִינוֹ עִרְבוֹ. וְאִם שְׁלַחוֹ בְּיַד אֶחָד מֵאלוֹ הַפְּסוּלִין לְהוֹלִיכּוֹ לְאָדָם כְּשֶׁר, כְּדֵי שִׁיּוֹלִיכּוֹ הַכְּשֶׁר וְיַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם הָעִרְבוֹ - הָרִי זֶה כְּשֶׁר⁹⁵. וְאִפְלוּ שְׁלַחוֹ עַל הַקּוֹף אִו עַל הַפִּיל⁹⁶. וְהוּא, שִׁיְהִיָּה עוֹמֵד מִרְחוֹק, עַד שִׁירָאָה זֶה הַפְּסוּל אִו הַבְּהֵמָה שֶׁהִגִּיעוּ אֶצֶל הַכְּשֶׁר שֶׁאָמַר לוֹ לְהוֹלִיף אֶת הָעִרְבוֹ. וְכֵן⁹⁷ רַבִּים שֶׁשָּׁשְׁתַּתְּפוּ בְּעִרְבוֹ תְּחוּמִין וְרָצוּ לְשַׁלַּח עִרְבוֹן בְּיַד אַחַר - הָרִי אֵלוֹ מְשַׁלְּחִין.

92) משנה במסכת עירובין דף ל"א עמוד ב' ויכול לסמוך עליו וללכת בשבת, כי "חזקה שליח עושה שליחותו". 93) שאינם בני דעת ואינם יכולים לקנות שבייתה עבורו. 94) כגון כותי או גוי, שמא לא הניחו לשם עירוב. (95) אם האדם הכשר הבטיח לסדר לו את העירוב, כי "חזקה שליח עושה שליחותו". (96) מסכת עירובין שם. (97) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'.

כג. אֶחָד⁹⁸ אִו רַבִּים שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וְעָרַב עָלֵינוּ⁹⁹, וְעָרַב עָלֵיהֶן בְּאֵי זֶה רוּחַ שְׁרָעָה¹⁰⁰ - הָרִי זֶה עִרְבוֹ וְיוֹצְאִין בּוֹ¹⁰¹, שֶׁהָרִי לֹא יִתְדוּ לוֹ רוּחַ. הָאוֹמְרֵי¹⁰² לְחָבְרוֹ: עָרַב עָלֵי בְּתַמְרִים, וְעָרַב עָלָיו בְּגִרְוֹגְרוֹת¹⁰³; בְּגִרְוֹגְרוֹת, וְעָרַב עָלָיו בְּתַמְרִים; אָמַר לוֹ: הִנֵּה עִרְבוֹ בְּמַגְדָּל, וְהַנִּיחוֹ בְּשׁוּבָה; בְּשׁוּבָה, וְהַנִּיחוֹ בְּמַגְדָּל; בְּבֵית, וְהַנִּיחוֹ בְּעֵלְיָה; בְּעֵלְיָה, וְהַנִּיחוֹ בְּבֵית - אִינוֹ עִרְבוֹ¹⁰⁴. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ "עָרַב עָלָי" סֵתָם, וְעָרַב עָלָיו - בֵּין בְּגִרְוֹגְרוֹת בֵּין בְּתַמְרִים, בֵּין בְּבֵית בֵּין בְּעֵלְיָה - הָרִי זֶה עִרְבוֹ¹⁰⁵.

98) מסכת עירובין דף נ' עמוד ב'. (99) ולא פירשו לו לאיזה צד יערב. (100) לאיזה צד שרצה, והמשלחים אינם

וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּכָלִי אֶחָד בְּמָקוֹם שִׁירָצוּ. וְאִם עָשָׂה אֶחָד עִרְבוֹ עַל יְדֵי כָּל - צָרִיף לְזַכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי אַחַר⁷⁸. וְצָרִיף לְהוֹדִיעַם; שֶׁאִין מְעָרְבִין לוֹ לְאָדָם עִרְבוֹ תְּחוּמִין אֲלֵא לְדַעְתָּם⁷⁹, שֶׁמָּא אִינוֹ רוֹעֵה לְעָרַב בְּאוֹתָהּ הַרוּחַ שְׁרָעָה זֶה. וְאִם הוֹדִיעוּ מִבְּעוֹד יוֹם, אִף עַל פִּי שְׁלֹא רָצָה אֲלֵא מִשְׁתַּחֲשֵׁף - הָרִי זֶה עִרְבוֹ. וְאִם לֹא הוֹדִיעוּ עַד שֶׁחֲשָׁכָה - אִינוֹ יוֹצֵא בּוֹ; שֶׁאִין מְעָרְבִין מִשְׁתַּחֲשֵׁף.

76) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א'. (77) "הצריכו מזון שתי סעודות לכל אחד, לפי שענין עירובי תחומין הוא, שיתן שביתתו באותו מקום ויניח שם מזונו הצריך אליו לשבת" (פירוש המשניות). (78) שיאמר לאחר: קבל פת זה וזכה בה לכל אלה הרוצים לזכות בו. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות להם, שכל זמן שהעירוב בידו לא יצא מרשותו, ואין האחרים יכולים לזכות בו. (79) כי המניח עירוב לצד אחד, מפסיד אלפים אמה לצד השני, ולכן צריך לשאול אם מסכים הוא להפסיד בצד זה כדי לזכות בצד זה.

ט. כָּל הַזֹּכֵה⁸⁰ בְּעִרְבוֹ תְּחִירוֹת⁸¹ - מְזַכֵּין עַל יְדוֹ בְּעִרְבוֹ תְּחוּמִין, וְכָל מִי שֶׁאִין מְזַכֵּין עַל יְדוֹ עִרְבוֹ תְּחִירוֹת - אִין מְזַכֵּין עַל יְדוֹ עִרְבוֹ תְּחוּמִין.

80) מסכת עירובין דף פ' עמוד ב'. (81) כמבואר בפרק א' הלכה כ'.

כ. נוֹתֵן⁸² אָדָם מְעָה לְבַעַל הַבֵּית⁸³, כְּדֵי שִׁיקַח לוֹ פֶת וְיַעֲרַב לוֹ בָּהּ עִרְבוֹ תְּחוּמִין. אֲבָל אִם נָתַן לְחֻנּוּנֵי אִו לְנַחְתוֹם⁸⁴, וְאָמַר לוֹ: זִכָּה לִי בְּמְעָה זוֹ - אִינוֹ עִרְבוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: עָרַב עָלֵי בְּמְעָה זוֹ - הָרִי זֶה לֹא יִקַּח בָּהּ פֶת אִו אֲכָל מִן הָאֲכָלִין וּמְעָרַב עָלָיו⁸⁵. וְאִם נָתַן לוֹ כְּלֵי וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי בְּזָה אֲכָל וְזִכָּה לִי בּוֹ - הָרִי זֶה לֹא יִקַּח אֲכָל וּמְעָרַב עָלָיו בּוֹ⁸⁶.

82) משנה במסכת עירובין דף פ"א עמוד ב'. (83) אף שמטלטלין אינם נקנים במעות אלא במשיכה, כיון שנתן לבעל הבית שאין דרכו למכור, אנו תולים שלא נתכוון לקנות ממנו פת, אלא לעשותו שליח לערב עליו. (84) כיון שדרכן למכור, אנו תולים שהתכוון לקנות מהם, ומעות אינן קונות - עד ימשוך. (85) שעשאו שליח לעשות עירוב עבורו וקונה פת מאחר ומערב עליו, שאנו אומרים: חזקה שליח עושה שליחותו ומערב לדעתו. (86) כי הדין הוא "אם נותן הקונה למקנה כלי כל שהוא ואומר לו: קנה כלי זה חלף מטלטלין... כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח את המטלטלין אע"פ שעדיין לא נתן הדמים ואחד מהם אינו יכול לחזור" והוא הנקרא קנין חליפין (רבינו בה"י מכירה פרק ה' הלכה ה').

כא. מְעָרַב⁸⁷ אָדָם עִרְבוֹ תְּחוּמִין עַל יְדֵי פָּנָו וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים⁸⁸, וְעַל יְדֵי עֲבָדָיו וּשְׂפַחְתּוֹ הַכְּנַעֲנִים, בֵּין מִדַּעְתָּן בֵּין שְׁלֹא מִדַּעְתָּן⁸⁹. לְפִיכָּה, אִם עָרַב עָלֵיהֶן וְעָרְבוּ לְעֶצְמָן - יוֹצְאִין בְּשַׁל רַבָּן. אֲבָל אִינוֹ מְעָרַב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8) ונחשב כאילו הוא בעצמו נמצא בסוף התחום בכניסת השבת וקנה שביתה.

ב. וכן⁹ אם נתפונן לקבץ שביתתו במקום ידוע אצלו, כגון אילן או בית או גדר שהוא מפיר מקומו, ויש בינו ובינו פשחשכה אלפים אמה או פחות, והחזיק בדרך והלך כפי שיגיע לאותו מקום¹⁰ ויקנה בו שביתה, אף על פי שלא הגיע ולא עמד שם, אלא החזירו חברו ללון אצלו, או שחזר מעצמו ללון, או נתעכב - למחר יש לו להלך עד מקום שנתפונן לו, ומאותו המקום אלפים אמה לכל רוח; שפיון שגמר בלבד לקבץ שם שביתתו והחזיק בדרך, נעשה כמי שעמד שם¹¹ או שהניח ערובו שם.

9) משנה, עירובין נב, א. 10) לפני כניסת השבת. 11) ועירב ברגליו.

ג. במה דברים אמורים?¹² בעני, שאין מטריחין אותו להניח ערובו¹³, או פרחוק, כגון מי שהיה בא בדרך והיה ירא שמא תחשך; והוא, שישאר מן היום כדי להגיע לאותו מקום שקנה בו שביתה קדם שתחשך אם רץ בכל כחו, והיה בינו ובין אותו מקום פשתחשף אלפים אמה או פחות. אבל אם לא היה רחוק ולא עני, או שלא נשאר מן היום כדי שיגיע¹⁴ אפלו רץ בכל כחו, או שהיה בין המקום שנתפונן לשבת בו ובין המקום שהוא עומד בו פשחשכה יתר מאלפים אמה, או שלא פונן המקום שקנה בו שביתה - הרי זה לא קנה שביתה פרחוק מקום, ואין לו אלא אלפים אמה¹⁵ לכל רוח מקום שהוא עומד בו פשחשכה.

12) עירובין נא, ב. 13) שאין לו מזון שתי סעודות לעירוב, ולהטריחו ללכת ולעירב ברגליו לא רצו חכמים, לכן מספיק אם אומר בביתו: שביתתי במקום פלוני (משנה ברורה' או"ח סי' תי). 14) בנוסח אחר: "שיגיע לאותו מקום" (מעשה רוקח). 15) לדעת הראב"ד: "אם יש בין המקום שהוא עומד משחשיכה למקום שנתכוון לשבות בו יותר מאלפיים אמה, הרי הוא כמו שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות במקומו".

ד. מי¹⁶ שעמד מבעוד יום ברשות היחיד¹⁷ וקנה שם שביתה, או שהיה בא בדרך ונתפונן לשבת ברשות היחיד הידוע אצלו וקנה שם שביתתו - הרי זה מהלך את פלה¹⁸, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח. ואם הייתה רשות היחיד זו מקום שלא הקף לדינה או תל או בקעה¹⁹: אם היה בה בית סאתים או פחות - מהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח; ואם הייתה יותר על בית סאתים²⁰ - אין לו בה אלא ארבע אמות, וחוצה מהן אלפים אמה

יכולים עכשיו ללכת אלא באותו צד שעירב עליהם. 101) ואנו אומרים "יש ברירה" - הוברר הדבר למפרע שלצד זה נתכוונו לעשותו שליח לערב עליהם, ועיין ראב"ד. 102) מסכת גיטין דף ס"ה עמוד ב'. 103) תאנים יבשות. 104) כיון ששינה מדעת המשלה, עקר את שליחותו, ואינו נחשב עוד לשליח. 105) שאנו אומרים מן הסתם מסכים המשלה שיערב לו במה שהשליח רוצה, כיון שלא פירש לו מתחילה במה יערב.

כד. פשם שמברכין על ערובי חצרות¹⁰⁶ ושתופי מבואות, כך מברכין על ערובי תחומין¹⁰⁷. ואומר: בזה הערוב יהיה מתר לי להלך¹⁰⁸ למקום¹⁰⁹ זה אלפים אמה לכל רוח. ואם היה אחד מערב על ידי רבים, אומר: בזה הערוב יהיה מתר לפלוני, או לבני מקום פלוני, או לבני עיר זו, להלך ממקום זה אלפים אמה לכל רוח.

106) כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט"ז. 107) ואף על פי שמצות עירוב אינה אלא מדרבנן (למעלה שם הלכה ד'). - מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו" - שהרי אמרו (מסכת שבת דף כ"ג עמוד א'): והיכן צונו? רב אויא אמר "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים פרק ז' פסוק י"א) רב נחמיה אמר "שאל אביך ויגדך וקניך ויאמרו לך (שם פרק ל"ב פסוק ז'). ו"צונו" היינו שצוה עלינו שלא לצאת בשבת חוץ לתחום בלי עירוב (מגיד משנה ומגן אברהם). 108) "למחר", ואם מערב לכל שבתות השנה יאמר "לכל שבתות השנה". 109) צריך לומר: "ממקום" וכן הוא בשולחן ערוך אורח חיים סימן תט"ו סעיף ד'.

~ יום חמישי כ"ח אלול ~

פרק שביעי

1) נתבאר בו ענין העירוב ברגל מה דינו, ובאמירה גם כן, רצונו לומר שיקבץ שביתתו במקום שאינו עומד בו, וזמן עשיית זה, ואם אחד יכול לעשות כן בעד חבריו, וקביעות המקום, כיצד צריך לסיימו.

א. מי² שיצא מערב שבת חוץ למדינה³, ועמד במקום ידוע⁴ בתוך התחום או בסופו⁵, ואמר: שביתתי במקום זה, וחזר לעירו⁶ ולן שם - יש לו להלך למחר מאותו מקום אלפים אמה לכל רוח. וזה הוא עקר ערובי תחומין, לערב ברגליו. ולא אמרו לערב בהנחת מזון שתי סעודות בלבד במקום, אף על פי שלא נצא ולא עמד שם, אלא להקל על העשיר, שלא יצא, אלא ישלח ערובו ביד אחר⁸ ויניחו לו.

2) משנה, עירובין מט, ב. 3) לעיר. 4) מקום מסויים. ראה להלן ה"ה וה"ח. 5) בסוף אלפים אמה, ולא מחוץ להן. 6) וחזר אחרי כניסת השבת, וראה למעלה פ"ו ה"א. 7) שהרי בכניסת השבת קנה שביתה באותו מקום.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. אַנְשֵׁי הָעִיר²⁹ שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶן לְהוֹלִיף לָהֶן עֲרוֹבָן לְמָקוֹם יְרוּעָה³⁰, וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ³¹, וְהַחֲזִירוּ חֲבָרוֹ וְלֹא הוֹלִיף עֲרוֹבָן - הֵן לֹא קָנּוּ שְׁבִיתָהּ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, שֶׁהָרִי לֹא הֵנִחַ שָׁם עֲרוֹבָן, וְאִין לָהֶן לְהִלָּף מִמְּדִינָתָן אֶלֶּא אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ; וְהוּא קָנָה שָׁם עֲרוֹב, שֶׁהָרִי הוּא בֵּא בְּדֶרֶךְ וְנִתְכַּוֵּן לְשִׁבְתָּ שָׁם וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ, לְפִיכָף יֵשׁ לוֹ לְהִלָּף לְאוֹתוֹ מָקוֹם לְמַחֵר, וּלְהִלָּף מִמָּוֶן אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ.

(29 משנה, עירובין נב, א. 30) ראה למעלה ה"א וה"ה. (31) ובמי שבא בדרך, התירו חכמים לערב כדיבור בעלמא (ראה למעלה ה"ג). ודעת כמה מגדולי הראשונים (בעירובין נב.) כי לא נקרא בא בדרך אלא ביוצא לדרך ממש, אבל אם יצא במיוחד להניח את העירוב לא קנה שביתה אלא-אם-כן הניח שם את העירוב, או שעירב ברגליו, אבל כדיבור לחוד - לא.

ט. זֶה³² שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁצְרִיף הַקּוֹנֵה שְׁבִיתָהּ בְּרַחוּק מִקּוֹם שְׁיַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ - לֹא שֶׁיֵּצֵא וְיִלָּף בְּשָׂדֵה, אֶלֶּא אֶפְלוּ יָרַד מִן הָעֲלִיָּה³³ לִילָף לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וְקָדַם שֶׁיֵּצֵא מִפֶּתַח הַחֲצָר הַחֲזִירוּ חֲבָרוֹ - הָרִי זֶה הַחֲזִיק, וְקָנָה שְׁבִיתָהּ. וְכָל הַקּוֹנֵה שְׁבִיתָהּ בְּרַחוּק מִקּוֹם, אֵינּוּ צְרִיף לוֹמַר: שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי; אֶלֶּא בִּינֵן שֶׁגָּמַר בְּלָבוּ וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ כָּל שֶׁהוּא - קָנָה שָׁם שְׁבִיתָהּ. וְאִין צְרִיף לוֹמַר, מִי שֶׁיֵּצֵא בְּרַגְלָיו וְעָמַד בְּמָקוֹם שֶׁקּוֹנֵה בּוֹ שְׁבִיתָהּ, שֶׁאֵינּוּ צְרִיף לוֹמַר כְּלוּם; אֶלֶּא בִּינֵן שֶׁגָּמַר בְּלָבוּ - קָנָה.

(32 עירובין נב, א. 33) "רב יהודה בר אישתתא, אייתו ליה (הביאו לו) כלכלה דפירי (סל עם פירות) לרב נתן בר אושעיא (ממקום רחוק יותר מאלפים), כי הוה אזיל (כשרצה לחזור לפני שבת לקנות שבתה לסוף אלפים אמה, כדי שיוכל לחזור לביתו בשבת), שבקיה עד דנחית דרגא (הניח לו ללכת עד שירד ממדרגה אחת), אמר ליה (החזירו ואמר לו): בית הכא (לין כאן), למחר קדים ואזיל (למחר תשכים ותלך)". כיון שהתחיל ללכת, נקרא החזיק בדרך, ומספיקה לו מחשבתו לקנות שבתה (עירובין, שם).

י. הַתְּלַמִּידִים³⁴ שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בְּלִילֵי שִׁבְתָּ בְּשָׂדוֹת וּבְרָמִים אֶצֶל בְּעָלֵי הַבָּתִּים, שֶׁפֶתֶן מְצוּיָה לְעוֹבְרֵי דְרָכִים הַבָּאִים שָׁם, וּבָאִים וְלֹנִים בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ - מֵהַלְכִין אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ מִבֵּית הַמְּדַרְשׁ, לֹא מִמָּקוֹם הָאֹכִילָה; שֶׁאֵלוּ מְצָאוּ סֵעֲדָתָן בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ, לֹא הָיוּ יוֹצְאִין לְשָׂדֵה, וְאִין דְּעָתָן סוּמְכָת לְדִירָה אֶלֶּא עַל בֵּית מְדַרְשָׁם³⁵.

(34 עירובין עג, ב. 35) "בעא מניה רב חייא בר אבין מרב ששת: בני בי רב (תלמידים הלומדים אצל רבם) דאכלי נהמא (האוכלים לחם סעודתם) בבאגא (בית אכסניא בבקעה) ובייתי (ולנים) בבי רב (בבית המדרש שהיה בתוך אלפים אמה), כי משחינן (כשמודדים) תחומא - מבי רב

לְכָל רוּחַ. וְכֵן אִם הֵינִי עֲרוֹבּוּ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הַקֵּף לְדִירָה.

(16 עירובין נ, ב. 17) עיר או מקום שהוקף לשם דירה. (18) אפילו אם השטח גדול מאד. (19) בנוסח אחר: "או נקע" (כת"י התימנים). והוא חפירה בתוך השדה כעין גומה ('הערוך'). (20) ראה למעלה בפט"ז מהל' שבת ה"א.

ה. הַקּוֹנֵה²¹ שְׁבִיתָהּ בְּרַחוּק מִקּוֹם, וְלֹא סִיִּים²² מָקוֹם שְׁבִיתָתוֹ - לֹא קָנָה שְׁבִיתָהּ שָׁם. פִּיצֵד? הִיָּה בֵּא בְּדֶרֶךְ, וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, או: בְּשָׂדֵה פְּלוֹנִית, או: בְּבִקְעָה פְּלוֹנִית, או: בְּרַחוּק אֶלְף אִמָּה או אֶלְפִים מִמָּקוֹמִי זֶה - הָרִי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָהּ בְּרַחוּק, וְאִין לוֹ אֶלֶּא אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשָׁכָה²³.

(21 עירובין מט, ב. 22) ציין בדיוק. (23) כשמואל שם, ולא כרב שאמר שאסור לו לזוז ממקומו.

ו. אָמַר²⁴: שְׁבִיתָתִי פֶתַח אֵילָן פְּלוֹנִי, או: פֶתַח סֵלַע פְּלוֹנִי, אִם יֵשׁ פֶתַח אוֹתוֹ אֵילָן או אוֹתוֹ סֵלַע שֶׁמְמוֹנָה אֲמוֹת²⁵ או יָתֵר - לֹא קָנָה שְׁבִיתָהּ, שֶׁהָרִי לֹא בִּינֵן מִקּוֹם שְׁבִיתָתוֹ; שֶׁאִם בֵּא לְשִׁבְתָּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אֲמוֹת אֵלוֹ, שֶׁמָּא בְּאַרְבַּע אֲמוֹת הָאֲחֵרוֹת הוּא שֶׁקָּנָה שְׁבִיתָהּ.

(24 עירובין נ, ב. 25) כי ארבע אמות הן מקומו של אדם, שכן כתוב (שמות טז, כט): "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ואמרו (עירובין מת.): "כמה תחתיו? ארבע אמות, שלש לגופו ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו", לכן אם יש תחת האילן שמונה אמות - נחשב לשני מקומות, ואם אמר שביתתי תחתיו - לא ציין את מקום השביתה בדיוק, לכן לא קנה שביתה כלל.

ז. לְפִיכָף²⁶ צְרִיף לְהַתְּכּוֹן לְשִׁבְתָּ בְּעָקְרוֹ, או בְּאַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁבְּדְרוֹמוֹ או שֶׁבְּצָפוֹנוֹ. וְאִם הִיָּה תַּחְתּוֹ פְּחוֹת מִשְׁמוֹנֵה אֲמוֹת, וְנִתְכַּוֵּן לְשִׁבְתָּ תַּחְתּוֹ - קָנָה; שֶׁהָרִי אִין שָׁם שְׁעוֹר שְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְהָרִי מְקַצֵּת מִקּוֹמוֹ מְסִיִּים²⁷. הָיוּ שְׁנַיִם בָּאִים בְּדֶרֶךְ, אֶחָד מֵהֶן מְפִיר אֵילָן או גֵּדֵר או מָקוֹם שֶׁהוּא קוֹבַע בּוֹ שְׁבִיתָהּ, וְהַשְּׁנַיִם אֵינּוּ מְפִיר - זֶה שֶׁאֵינּוּ מְפִיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ לְמְפִיר, וְהַמְּפִיר מִתְּכַוֵּן לְשִׁבְתָּ הוּא וְחֲבָרוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא מְפִיר²⁸.

(26 עירובין נ, ב. 27) שאם היו שבע אמות, הרי אמה אחת משותפת לשני מקומות, ואנו אומרים שבאמה הזאת קנה שביתה. (28) בעירובין נא, א: "רבה ורב יוסף הוו קא אזלי באורחא (היו מהלכים בדרך), אמר ליה רבה לרב יוסף: תהא שביתתנו תותי דקלא (תחת הדקל) - אמר ליה: לא ידענא ליה (אינני מכיר את מקום האילן). אמר ליה: סמוך עלי" - שאומר לו שביתתי עמך, והמכיר אומר: שביתתנו במקום פלוני" (רש"י).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סוּמְךָ עָלָיו, וְהָעֶרֶב שֶׁפְּרוּחַ הַשָּׁנִית אֵינוֹ פְּלוּם; וְאִם נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זֶה הַשָּׁנִית - זֶה הָעֶרֶב הוּא שְׂאֵנִי סוּמְךָ עָלָיו, וְשֶׁפְּרוּחַ הָרֵאשׁוֹנָה אֵינוֹ פְּלוּם; וְאִם נִצְרַכְתִּי לְשֵׁתֵי הָרוּחוֹת - יֵשׁ לִי לְסוּמְךָ עַל אֵיזֶה עֶרֶב שְׂאֵרְצָה, וְלֵאזִיזָה שְׂאֵרְצָה אֵלָּךְ; וְאִם לֹא אָרַע לִי דָבָר וְלֹא נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ מִהֶן¹³ - אֵין שְׂגֵי הָעֶרֶבִין הָאֵלוּ עֶרֶב, וְאֵינִי סוּמְךָ עַל אֶחָד מֵהֶן, אֶלָּא הָרֵינִי כַּכֵּי עֵרִי שְׂיֵשׁ לִי אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לְחוּמָה.

9) משנה, עירובין לו, ב: "מתנה אדם על עירובו ואומר - אם באו גויים (גובי המכס) מן המזרח (ואני צריך לברוח מפניהם לסוף ארבעת אלפים אמה) עירובי למערב. ואם יבואו מן המערב - עירובי למזרח. אם באו מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך. לא מכאן ולא מכאן, הריני כבני עיר. אם בא חכם (שאני רוצה לשמוע דרשתו) מן המזרח - עירובי למזרח, מן המערב - עירובי למערב, בא מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך, לא מכאן ולא מכאן - הריני כבני עירי".¹⁰ וביום השבת אנו אומרים: הוברר הדבר למפרע כי לצד זה התכוון שיחול עירובו, וקנה שבייתה באותו צד, כי בדברנו (=עירובין אינם אלא מדרבנו) אנו אומרים "יש ברירה" (עירובין לז: ולהלן הלכה ז). 11) קבלת פני חכם וכיוצא בזה. 12) לברוח מפני גויים הבאים להתנפל, וכיוצא בזה. 13) בנוסח אחר: "לרוח משתיהן" (כת"י התימנים).

ד. פֶּשֶׁם שְׂאֵסוּר לְצֵאת חוּץ לְתַחוּם בְּשַׁבָּת¹⁴, פֶּךָ אֶסוּר לְצֵאת בְּיוֹם טוֹב¹⁵ וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים¹⁶. וּכְשֶׁם שֶׁהַמוֹצֵיא מְרֻשּׁוֹת לְרֻשׁוֹת בְּשַׁבָּת - חֲתִיב¹⁷, פֶּךָ הַמוֹצֵיא מְרֻשּׁוֹת לְרֻשׁוֹת בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים - חֲתִיב¹⁸. אֲבָל בְּיוֹם טוֹב מִתֵּר הַהוֹצֵיא מְרֻשּׁוֹת לְרֻשׁוֹת¹⁹. לְפִיכָּךְ מְעַרְבִין עֶרְבֵי חֲצוֹת וּמְשַׁתְּתִפִּין בְּמִבּוֹאוֹת לְיוֹם הַכַּפּוּרִים בְּשַׁבָּת, וּמְעַרְבִין עֶרְבֵי תְּחוּמֵי לְיוֹם הַכַּפּוּרִים וּלְיָמִים טוֹבִים כַּדָּרְךָ שֶׁמְעַרְבִין לְשַׁבָּת.

14) שנאמר (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ואמרו (עירובין נא): "ממקומו - אלו אלפים אמה". 15) עירובין לח, א במשנה. וכן אמרו במגילה ז, ב במשנה: "אין בין יום-טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". 16) "אין בין שבת ליום הכיפורים אלא שזה (שבת) זדונו (אם חילל שבת במזיד) בידי אדם (מיתת בית-דין). וזה (יום הכיפורים) זדונו בכרת" (מגילה שם). ואף-על-פי-כן אין יום-טוב ויום הכיפורים שוים בדין זה לשבת, שבשבת יש איסור תחומין מן התורה כגון חוץ לשנים עשר מיל (פכ"ז מהל' שבת הי"א) ואילו ביום-טוב ויום-כיפור גם בזה אין איסור אלא מדרבנו [וראה בפ"ב מהלכות יום-טוב הלכה י, ובפ"ה שם הלכה יד]. 17) כמבואר בהל' שבת פ"ב ה"ח. 18) שהרי נדחו דברי רפרם שאמר כי אין איסור הוצאה ביום הכיפורים (כריתות יד). 19) מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש, שהרי כתוב (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם" - הותרה גם שלא לצורך (ביצה יב.).

משחינן להו או מבאגא משחינן להו? אמר ליה: משחינן להו מבי רב (מבית-המדרש מודדים להם תחום שבת), דאי מייתו להו ריפתא לבי רב, ניחא להו טפי (יותר היה רצוי להם שיביאו להם מאכלים לבית המדרש שהוא מקומם הקבוע) - עירובין, שם.

~ יום שישי כ"ט אלול ~

פֶּרֶק שְׂמִינִי

1) נתבארו בו משפט שני עירובין, רצוננו-לומר המערב שני עירובין במקומות חלוקים, לשעות חלוקות, ביום אחד, או לימים חלוקים, אם שהימים סמוכין זה לזה, או מחולקין. ונמשך לזה ביאור ימים טובים הסמוכין לשבת ולא עירב בערביהן. מה דין עירובי [חצרות] [ותחומין] בהן ונשלמו ההלכות.

א. אֵין² מְנִיחִין שְׁנֵי עֶרֶבִין, אֶחָד בְּמִזְרַח וְאֶחָד בְּמַעֲרָב, כְּדִי שִׁיהֶלֶךְ בְּמִקְצֵת הַיּוֹם עַל אֶחָד מִשְׁנֵי הָעֶרֶבִין, וּבְשֵׁאֵר הַיּוֹם עַל הָעֶרֶב הַשָּׁנִי; שְׂאֵין מְעַרְבִין שְׁנֵי עֶרֶבִין לְיוֹם אֶחָד. טַעֲמָה³ וְעַרְב לְשֵׁתֵי רוּחוֹת, כְּמִדְמָה הוּא שֶׁמְעַרְבִין לְשֵׁתֵי רוּחוֹת, או שְׂאֵמַר לְשָׁנִים: צָאוּ וְעַרְבוּ עָלַי, אֶחָד עַרְב עָלָיו לְצַפּוֹן וְאֶחָד עַרְב עָלָיו לְדָרוֹם - מִהֶלֶךְ כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶם⁴.

2) משנה, עירובין לח, א. 3) עירובין נ, ב. שסבור היה שאפשר לערב על מנת ללכת שחית לרוח אחת, וערבית לאחרת. 4) נותנים עליו חומרות שניהם, ואינו יכול ללכת אלא למקום ששניהם יכולים ללכת, אבל למקום שרק אחד יכול ללכת - אסור.

ב. כִּיִּצְדַּק מִהֶלֶךְ כְּרַגְלֵי שְׁנֵיהֶם? שְׂאֵינוּ יְכוּל לְהֵלֶךְ אֶלָּא בְּמִקּוֹם שְׂיֵשׁ לְשְׁנֵיהֶם לְהֵלֶךְ בּוֹ. נִתֵּן הָאֶחָד עֶרֶב בְּרַחוּק אֵלָּךְ אִמָּה לְרוּחַ מִזְרַח⁶, וְהַנִּיחַ הַשָּׁנִי מֵהֵן עֶרֶבִי בְּרַחוּק חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִמָּה לְרוּחַ מַעֲרָב⁷ - אֵין זֶה שֶׁעַרְבוּ עָלָיו מִהֶלֶךְ בְּמַעֲרָב אֶלָּא אֵלָּךְ אִמָּה, כְּרַגְלֵי מִי שֶׁעַרְב עָלָיו בְּמִזְרַח; וְלֹא יֵהֵלֶךְ בְּמִזְרַח אֶלָּא אֵלָּךְ וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת אִמָּה, כְּרַגְלֵי מִי שֶׁעַרְב עָלָיו בְּמַעֲרָב. לְפִיכָּךְ, אִם עַרְב או עֶרְבוּ עָלָיו שְׁנֵי עֶרֶבִין אֵלוּ אֶחָד בְּרַחוּק אֶלְפִים אִמָּה לְמִזְרַח וְאֶחָד בְּרַחוּק אֶלְפִים אִמָּה לְמַעֲרָב - הָרִי זֶה לֹא יִזוּז מִמְקוֹמוֹ⁸.

5) עירובין, שם. 6) אם כן הפסיד בזה אלף לצד מערב שאינו יכול ללכת לשם. 7) והפסיד בזה חמש מאות אמה לצד מזרח. 8) שהרי לא נתכוון לשבות במקומו, אלא במקום עירובו, ואין אנו יודעים איזה מהם קנה עירוב, ועירובו של מזרח מפסידו אלפים לצד מערב, ועירובו של מערב מפסידו אלפים לצד מזרח, לכן לא יזוז ממקומו.

ג. מְעַרְב⁹ אָדָם שְׁנֵי עֶרֶבִין בְּשֵׁתֵי רוּחוֹת, וּמִתְנָה¹⁰ וְאוֹמַר: אִם אָרַע לִי דָבָר מִצְוָה¹¹, או נִלְחָצְתִּי¹² לְמַחֵר וּנִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זֶה - זֶה הָעֶרֶב הוּא שְׂאֵנִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויום טוב³⁵, אף על פי שהוא ערוב אַחַד לְרוּחַ אַחַת לְשַׁנֵּי הַיָּמִים³⁶, צָרִיף שְׂהִיָּה הָעֶרֶב בְּמִקוֹמוֹ מְצוּי בְּלֵיל הָרֵאשׁוֹן וּבְלֵיל שְׁנֵי כָּל בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת³⁷. בְּצֵד הוּא עוֹשֶׂה? מוֹלִיכוֹ בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב שַׁבַּת וּמְחַשֶּׂה עָלָיו, וְנוֹטְלוֹ בִּירוֹ³⁸ וְכֹא לוֹ - אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב³⁹, וְלִמְחֹר מוֹלִיכוֹ לְאוֹתוֹ מְקוֹם וּמְנִיחוֹ שָׁם עַד שְׂתַחֲשֶׁף, וְאִכְלוֹ - אִם הָיָה לֵיל שַׁבַּת⁴⁰, אוֹ מְבִיאוֹ - אִם הָיָה לֵיל יוֹם טוֹב. מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׂתֵי קְדָשׁוֹת, וְאֵינָן פְּיוֹם אַחַד, פְּדֵי שְׁנֵי יָמִים⁴¹.

34) משנה, עירובין לח, א. (35) שאמר בפירושו שהעירוב יחול על שני הימים, או על יום-טוב ושבת. (36) שהוא רוצה ללכת בשני הימים באותו כיוון. (37) שעת קניית העירוב. (38) אם מתירא שמא יגנב או יאבד, ולא יהיה שם בלילה השני. (39) שאין בו איסור הוצאה. (40) שאסור להוליכו משם. (41) אבל בשני ימים-טובים של ראש-השנה, שהם כ"יומא אריכתא" וקדושה אחת (למעלה ה"ה) - אם הניח עירוב בליל ראשון, יכול לסמוך עליו גם ליום שני, כי בין השמשות של היום הראשון - קונה לשני הימים. ודעת הרשב"ד שלא אמרו "כיומא אריכתא" אלא לחומרא ולא לקולא, ולכן מצריך שהעירוב יהיה קיים גם בליל שני של ראש-השנה.

ט. נֶאֱכַל⁴² הָעֶרֶב בְּרֵאשׁוֹן⁴³ - קְנָה הָעֶרֶב לְרֵאשׁוֹן, וְאֵין לוֹ עֶרֶב לְשַׁנֵּי. עֶרֶב בְּרֵגְלָיו בְּרֵאשׁוֹן - צָרִיף לְעֶרֶב בְּרֵגְלָיו בְּשַׁנֵּי; וְהוּא, שְׂלִיף וְיַעֲמֵד בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, וְיַחֲשֵׁב בְּלִבּוֹ⁴⁴ שְׂיִקְנֶה שָׁם שְׂבִיתָה. עֶרֶב בְּפֶת בְּרֵאשׁוֹן: אִם רָצָה לְעֶרֶב בְּרֵגְלָיו בְּשַׁנֵּי - הָרִי זֶה עֶרֶב; וְאִם רָצָה לְעֶרֶב בְּפֶת - צָרִיף לְעֶרֶב בְּאוֹתָהּ הַפֶּת עֲצָמָה⁴⁵ שְׁעֶרֶב בְּהַ בְּרֵאשׁוֹן.

42) עירובין לח, א. (43) הלכה זו נאמרה בשני ימים-טובים של גלויות, או ביום-טוב הסמוך לשבת לפניו או לאחריו. (44) אבל אמירה אסורה משום הכנה מיום-טוב לחבירו (מגיד-משנה). (45) שאם יקח פת אחרת, צריך לקרוא עליה שם עירוב מבעוד יום, והרי הוא מכין מיום-טוב לחבירו.

י. יום הכפורים שְׁחַל לְהִיּוֹת עֶרֶב שַׁבַּת אוֹ לְאַחַר שַׁבַּת, בְּזִמְן שְׂמִקְדָּשֵׁין עַל פִּי הָרֵאָה⁴⁶ - יִרְאֶה לִי שֶׁהֵן פְּיוֹם אַחַד, וּקְדָשָׁה אַחַת הֵם⁴⁷.

46) ובאותו זמן יכול לחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כמבואר בפסחים מז. ועיין ברש"י ר'תוספות' שם. אבל מעת שאנו קובעין את החדשים לפי החשבון, כמבואר בהלכות קידוש החודש פ"ה, לא יחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כדי שיספיקו ביום חול שביניהם לקבור את המתים, ולהכין ירקות טריים לכבוד שבת או לערב יום הכיפורים (ראש השנה כ.). (47) לפי שכל שאסור בשבת, אסור ביום הכיפורים ('מגיד משנה').

ה. יום טוב²⁰ שְׁחַל לְהִיּוֹת סְמוּךְ לְשַׁבַּת, בֵּין מְלַפְנֵיהָ²¹ בֵּין מְלֹאחֶיהָ²², אוֹ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שָׁל גְּלִיּוֹת²³ - יֵשׁ לוֹ²⁴ לְעֶרֶב שְׁנֵי עֶרֶבִין לְשְׂתֵי רוּחֹת, וְסוּמְךָ עַל אֵי זֶה מִהֵן שְׂרִיצָה לְיוֹם הָרֵאשׁוֹן, וְעַל הָעֶרֶב שְׂבִירַח הַשְּׂנֵיָה לְיוֹם הַשְּׂנֵיָה²⁵. אוֹ מְעֶרֶב עֶרֶב אַחַד לְרוּחַ אַחַת, וְסוּמְךָ עָלָיו לְאַחַד מְשַׁנֵּי יָמִים, וּבִיּוֹם הַשְּׂנֵיָה יִהְיֶה כְּבִנֵי הָעִיר, וְכֹאֲלוֹ לֹא עָשָׂה עֶרֶב, וַיֵּשׁ לוֹ אֲלֻפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשַׁנֵּי יָמִים טוֹבִים שָׁל גְּלִיּוֹת; אֲבָל בְּשַׁנֵּי יָמִים טוֹבִים שָׁל רֵאשׁ הַשְּׂנֵיָה²⁶ - הָרִי הֵן פְּיוֹם אַחַד, וְאֵינוֹ מְעֶרֶב לְשַׁנֵּי יָמִים אֲלֵא לְרוּחַ אַחַת.

20) משנה, עירובין לח, א. (21) ביום ששי. (22) ביום ראשון. בחוץ לארץ, עושים את כל המועדים (מלבד יום הכיפורים) שני ימים, "מפני הספק, שלא היו יודעים בגולה את היום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החודש", ואפילו בזמן הזה שאין מקדשים בארץ ישראל על פי עדים אלא לפי החשבון המקובל, "תקנת חכמים היא שיהיה במנהג אבותיהם שבידיהם" (רבינו הל' קידוש החודש פ"ה ה"ד וה"ה). (23) יכול הוא. (24) לפי שיום-טוב ושבת הם שני ימים נפרדים, שתי קדושות נפרדות להם (עירובין לח:). וכמו כן שני ימים-טובים של גלויות, מפני ספק נקבעו - ואחד מהם חול. (25) "אפילו בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, ואפילו בארץ ישראל היו עושים ראש-השנה שני ימים" (הל' קידוש החודש פ"ה ה"ז). (26) שני ימי ראש-השנה נקראים "יומא אריכתא" (יום ארוך) ו"קדושה אחת", ואי אפשר לערב ביום אחד מקצתו לצד זה ומקצתו לצד אחר. וראה בפ"א מהלכות יום-טוב הלכה ד.

ו. וְכֵן²⁷ מִתְּנָה אָדָם עַל עֶרֶבוֹ וְאוֹמֵר: עֶרֶבִי לְשַׁבַּת זו, אֲבָל לֹא לְשַׁבַּת אַחֶרֶת; אוֹ: לְשַׁבַּת אַחֶרֶת, אֲבָל לֹא לְשַׁבַּת זו; לְשַׁבַּתוֹת, וְלֹא לְיָמִים טוֹבִים; לְיָמִים טוֹבִים, וְלֹא לְשַׁבַּתוֹת.

(27) 'תוספתא' עירובין פ"ג.

ז. אָמַר²⁸ לְחַמְשָׁה: הָרִינִי מְעֶרֶב²⁹ עַל אֵיזָה מְפָם שְׂאָרְצָה, רְצִיתִי - יִלֶּךְ, לֹא רְצִיתִי - לֹא יִלֶּךְ³⁰. אָף עַל פִּי שְׂרִיצָה מְשַׁחֲשָׁכָה³¹ - יִלֶּךְ. דְּבַר שֶׁהוּא מְדַבְּרִי סוּפְרִים יֵשׁ בוֹ בְּרֵרָה³². וְכֵן הַמְעֶרֶב לְשַׁבַּתוֹת שָׁל כָּל הַשְּׂנֵיָה, וְאָמַר: רְצִיתִי³³ - אִלֶּךְ, לֹא רְצִיתִי - לֹא אִלֶּךְ, אֲלֵא אֵהִי כְּבִנֵי עִירִי - כָּל שַׁבַּת שְׂרִיצָה יִלֶּךְ. אָף עַל פִּי שְׂרִיצָה מְשַׁחֲשָׁף.

28) עירובין לז, ב. (29) מניח עירוב. (30) בדפוס רומי: "רציתי - ילך, לא רציתי - לא ילך" וכן הוא בדפוס ויניציאה, שונצינו ו'מעשה רוקח'. (31) שהוא זמן שאחרי קניית העירוב. (32) הוברר הדבר למפרע, שכשם שרוצה עכשיו - רצה גם בעת קניית העירוב. (33) בשבת שאני רוצה בעירובי.

ח. הַמְעֶרֶב³⁴ לְשַׁנֵּי יָמִים טוֹבִים שָׁל גְּלִיּוֹת אוֹ לְשַׁבַּת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טוב⁵⁷ - אין בדברי כלום⁵⁸, ואם לאו⁵⁹ - הרי זה ערוב⁶⁰; ולמחר חוזר ומערב, ואומר: אם היום יום טוב - קבר ערבתי מאמש ואין בדברי היום כלום, ואם אמש היה יום טוב - הרי זה ערוב. במה דברים אמורים? בשני ימים טובים של גליות; אבל בשני ימים טובים של ראש השנה - הרי הן פיוס אחד⁶¹, ואינו מערב להן אלא מערב יום טוב.

(57) שהרי שני ימים טובים של גלויות הם מספק, ובכל יום אנו מסופקים אם הוא חול או יום-טוב. (58) שאסור לערב ביום-טוב. (59) והיום יום חול. (60) יחול העירוב בין השמשות. (61) ביצה ו, א. לענין עירובי תבשילין (מגיד-משנה).

~ שבת קודש א' תשרי ~

הלכות שביתת עשור

יש בכללן ארבע מצות. שתי מצות עשה, ושתי מצות לא תעשה, וזהו פירושן: (א) לשבת בו ממלאכה. (ב) שלא לעשות בו מלאכה. (ג) להתענות בו. (ד) שלא לאכל ולשתות בו. ובאר כל המצות האלו בפירושם אלו:

פרק ראשון

(1) נתבאר בו איסור המלאכה בכלל, והוא בשווה עם שבת בכל האיסור מן התורה ומדבריהם, חוץ משני דברים, כמבואר שם. ונזכר בו איסור האכילה והשתיה, ואיסור שאר הדברים, כרחיצה ונעילת הסנדל וסיכה ותשיש, וזמן התחלת היום ויציאתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

מקומן של הלכות שביתת עשור.

צריך להבין מדוע לא כלל הלכות שביתת עשור יחד עם הלכות שופר סוכה ולולב, ולכאורה, על פי סדר הזמן היה לו לסדרן בין הלכות אלו, ובפרט שבספר זמנים עסקינן. ואין לתרץ שרצה לסדרן בנפרד בהלכות שביתת עשור דהא גופא קשיא, מדוע לא סדרן כסדר זמני המועדים.

ויש לבאר ע"פ מה שכתב בריש הלכות אלו "כללו של דבר, אין בין שבת ליום הכיפורים בענינים אלו אלא שזדון מלאכת שבת בסקילה וביום הכיפורים בכרת" כלומר, שדיני יוה"כ זהים לדיני שבת (מלבד העונש) ולכן סמך הלכות יוה"כ להלכות שבת.

ובזה מודגשת מטרת חיבורו "הלכות הלכות" שבמקום שאפשר לסדרו על סדר הזמנים או בהתאמה הלכתית - בסמיכות להלכות שבת, מסדרן בהתאם לתוכנן ההלכתי.

משיחת ש"פ קורח (מבחה"ח תמוז) ה'תשד"מ
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

יא. זה⁴⁸ שאמרנו, שיש לו לערב שני ערובין בשתי רוחות לשני הימים, והוא, שיהיה אפשר לו להגיע לכל אחד משני הערובין ביום הראשון⁴⁹; אבל אם אי אפשר לו להגיע לערוב של יום השני ביום הראשון - אין ערוב השני ערוב. שהערוב מצאתו שיהיה בסעדה הראויה מבעוד יום⁵⁰, וזה, הואיל ואינו יכול להגיע לזה הערוב ביום הראשון, הרי זה אינה ראויה מבעוד יום.

(48) עירובין לח, ב. (49) ששני המקומות אינם רחוקים זה מזה יותר מאלפים אמה, ויכול ללכת באותו יום. (50) אף שקנין שביתת העירוב הוא משתחשך, מכל-מקום צריך שתהיה באפשרותו להגיע לעירוב בסוף יום ראשון.

יב. ביצד? הרי שהניח ערובו ברחוק אלפים אמה מביתו לרוח מזרח, וסמך עליו ליום ראשון, והניח ערוב שני ברחוק אמה אחת או מאה או אלה ברוח מערב, וסמך עליו ליום שני - אין זה השני ערוב; שהרי ביום הראשון אין זה הערוב השני ראוי לו מבעוד יום, לפי שאינו יכול להגיע אליו, שהרי לא נשאר לו ברוח מערב כלום⁵¹.

(51) שהרי יש לו ארבעת אלפים אמה לצד מזרח, והפסיד על-ידיה בצד מערב.

יג. אבל אם הניח ערובו ברחוק אלה וחקמש מאות אמה מביתו⁵² ברוח מזרח⁵³, וסמך עליו ליום ראשון, והניח ערוב שני רחוק מביתו לרוח מערב בתוך חמש מאות אמה, וסמך עליו ליום שני - הרי זה ערוב; שהרי אפשר לו שיעגיע לו ביום הראשון.

(52) כשביתו בשדה. אבל אם ביתו בעיר, כל העיר חשובה לו כארבע אמות, ומוודים אלפים אמה מחוץ לחומת העיר ('משנה ברורה' א"ח סי' תטז). (53) ולפי זה, יש לו עוד חמש מאות אמה למערב, שביכלתו להגיע שמה ביום ראשון.

יד. יום טוב⁵⁴ שקל להיות בערב שבת - אינו עושה ערוב ביום טוב, לא ערובי חצרות ולא ערובי תחומין⁵⁵; אלא מערב הוא ביום חמישי, שהוא ערב יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של גליות בחמישי וערב שבת - מערב מיום רביעי ערובי תחומין וערובי חצרות. ואם שקח ולא ערב - הרי זה מערב ערובי חצרות בחמישי ובערב שבת ומתנה, אבל לא ערובי תחומין⁵⁶.

(54) ביצה טז, ב. (55) שנראה כמתקן דבר לצורך מחר, ואסור להכין מיום-טוב לשבת. (56) שקנין שביתה הוא קנין בית, ואסור לקנות ביום-טוב אפילו בתנאי.

טו. ביצד מתנה? אומר בחמישי: אם היום יום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה . . . "כ"י" זה, מה טיבו? והרי שני איסורים שונים הם, אלא הוא טעם על איסור מלאכת אוכל נפש, - משום שאסור לאכול (העמק דבר). (13) כל מלאכה שאם עשאה בשבת, במזיד חייב עליה סקילה, - אם עשאה בשוגג חייב חטאת (ראה בפרק א' מהלכות שבת). (14) ואסור מן התורה, אם עשהו כל היום, כמו שכתב הרמב"ן. וכן דעת רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' ועיין במ"מ שם. (15) ומלקות אין בהן שאינן בלאו אלא בעשה של "תשבות". (16) מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת מהלכה י"ב ואילך. (17) מפורש שם מהלכה א' ואילך. (18) מדרבנן. (19) אבל בשטחים אחרים ישנם הבדלים בין שבת ליום הכפורים, כפי שיתבאר להלן.

ג. ומתר לקנב את הירק ביום הכפורים²⁰ מן המנחה ולמעלה²¹. ומהו הקנב? שפסיר את העלים המעפשות²², ויקצין השאר, ויתקן אותו לאכילה. וכן מפציעין²³ באגוזין ומפרכין²⁴ ברמונים מן המנחה ולמעלה, מפני עגמת נפש²⁵. ויום הכפורים שחל להיות בשבת, אסור בקניבת ירק ובפציעת אגוזים ובפרכית רמונים כל היום²⁶. וכבר נהגו העם בשנער²⁷ ובמערב²⁸, שלא יעשו אחת מקל אלו ביום הצום²⁹, אלא הרי הוא בשבת לכל דבריו.

(20) מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב'. (21) אבל מקודם לזה אסור, שמה ישכח ויאכל מהם (בעל המאור). (22) והרמב"ן והרשב"א מפרשים: "הדחת הירק". (23) כלומר: מפצחין, מוציאים הפרי על ידי שבירת הקליפה. (24) פותחים הקליפה ומוציאים הפרי מתוכה. (25) שלא תהיה לו עגמת נפש, כשיהיה לו מאכל מוכן מבערב (מגיד משנה). ורש"י פירש להיפך: שתהיה לו עגמת נפש ועינוי יותר שיתקן ביום בשעת איסור אכילה שנפשו תאבה לאכול ביום. (26) "מניין ליום הכפורים שחל להיות בשבת שאסור בקניבת ירק תלמוד לומר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ג): "שבתון שבת קדש" - שבתון שבות" (מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב') ואסור אפילו מן המנחה ולמעלה. (27) היא כבל. (28) היא ארץ ישראל שהיא במערכה של כבל שהיתה מרכז היהדות בזמן התלמוד. (29) במסכת שבת דף קט"ו עמוד א' "כיון דחזא (מאחר שראה) [רבה] דהוה קא מחרפי (שהיו מקדימין לעשות מבעוד יום), אמר להו אתא איגרתא (באה אגרת) ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור", הרי שרבה שהיה בכבל ורבי יוחנן שהיה בארץ ישראל אסור.

ד. מצות עשה אחרת³⁰ יש ביום הכפורים, והיא: לשבת בו מאכילה ושתיה, שנאמר: תענו את נפשתיכם. מפי השמועה למדו: אי זה הוא ענוי שהוא לנפש? זה הצום³¹. וכל הצום בו - קיים מצות עשה, וכל האוכל ושותה בו - בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה³², שנאמר: כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה ונקרתה; מאחר שענש

א. מצות עשה² לשבת ממלאכה בעשור להודש השביעי³, שנאמר: שבת שבתון הוא לכם. וכל העושה בו מלאכה - בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר: ובעשור וגומר כל מלאכה לא תעשו. ומה הוא חייב על עשיית מלאכה ביום זה?⁴ אם עשה בצינו⁵ בידון⁶ - חייב פרת⁷; ואם עשה בשגגה⁸ - חייב קרבן חטאת קבועה⁹.

(2) במסכת שבת דף כ"ד עמוד ב': "רב אשי אמר שבתון עשה הוא". (3) הוא חודש תשרי, כי חודש ניסן הוא הראשון למנין החדשים, כמו שנאמר (שמות פרק י"ב פסוק ב'): "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה". (4) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א'). (5) שלא אנסוהו לכך. (6) יודע שהיום אסור לעשות מלאכה זו ושחייבין עליה כרת (ראה בפרק ב' מהלכות שגגות הלכה ב'). (7) שנאמר (ויקרא פרק כ"ג פסוק ל'): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ואבדון הוא כרת (תורת כהנים). (8) שלא ידע שמלאכה זו אסורה, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. (9) "היא הבאה מן הבהמה בלבד, בניגוד לקרבן עולה ויורד שהוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ודל מביא עשירית האיפה" (ראה בהלכות שגגות פרק א').

ב. כל מלאכה¹⁰ שחייבין על זדונה בשבת סקילה¹¹, חייבין¹² על זדונה בעשור פרת. וכל שחייבין עליו קרבן חטאת בשבת¹³, חייבין עליו קרבן חטאת ביום הכפורים. וכל דבר שאסור לעשותו בשבת אף על פי שאינה מלאכה¹⁴, אסור לעשותו ביום הכפורים; ואם עשה - מפין אותו מכת מרדות¹⁵, פדרך שםפין אותו על השבת. וכל שאסור לטלטלו בשבת¹⁶, אסור לטלטלו ביום הכפורים. וכל שאסור לאמרו¹⁷ או לעשותו לכתחלה¹⁸ בשבת, כך אסור ביום הכפורים. פללו של דבר: אין בין שבת ליום הכפורים בענינים אלו¹⁹, אלא שזדון מלאכה בשבת - בסקילה, וביום הכפורים - בכרת.

(10) שלשים ותשע מלאכות, ובכללן גם מלאכת הוצאה מרשות לרשות, בניגוד לדעת רפרם, שאין איסור הוצאה ביום הכפורים (מסכת כריתות דף י"ד עמוד א'). וראה בפרק ח' מהלכות עירובין הלכה ג'. (11) משנה במסכת מגילה דף ו' עמוד ב' "אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם (=סקילה על ידי בית דין) וזה זדונו בכרת". (12) בשאר הימים הטובים הותרו המלאכות שהן לצורך אכילה, לפי שהתורה אמרה: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז), אבל יום הכפורים שהוא אסור באכילה אין להתיר בו מלאכת אוכל נפש, וזה מבואר בכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוקים כ"ח-כ"ט): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה . . . כי כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַתַּחֲלֵל לְצוּמֵי⁴⁹ וְלַהֲתַעֲנוּת מֵעֶרֶב תִּשְׁעָה⁵⁰ הַסְּמוּךְ
לְעִשְׂרֵי. וְכֵן בְּיַצִּיאתָ שׁוֹהֵה בְּעֵנָיו מֵעֵט מְלִיל אֶחָד
עֲשָׂרִי⁵¹ סְמוּךְ לְעִשְׂרֵי, שְׁנֹאֲמַר: מֵעֶרֶב וְעַד עֶרֶב
תִּשְׁבְּתוּ שִׁבְתְּכֶם⁵².

(47) "חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דליליא, חד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא, וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא" (מסכת יומא דף פ"א עמוד א'). ואף שבכל מקום הלילה הולך אחר היום, – צריך כאן לכתוב פסוק מיוחד ללילה, מפני שכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק כ"ח): "בעצם היום הזה". (48) (מסכת ראש השנה פרק ט' עמוד א'). (49) לדעת רבינו אין חיוב להוסיף מחול על הקודש אלא לענין הצום. ויש אומרים שיש להוסיף גם בשביתת מלאכה, ולא רק ביום הכפורים אלא גם בשבתות ושאר ימים טובים, ש"כל מקום שיש בו משום שבות מוסיפין מחול על הקודש" ועיין מגיד משנה. (50) אין לתוספת זו שיעור קצוב, אבל קודם בין השמשות צריך להוסיף (כי בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה אסור ממילא מכח ספק יום הכפורים) – אם מעט או הרבה בתוך הגבול של "פלג המנחה" ומעלה (או"ח תר"ח). (51) אחרי צאת הכוכבים שהוא ודאי לילה. (52) כן הוא בגמרא ר"ה דף ט' עמוד א' רבי ישמעאל. ואילו ר' עקיבא לומד דין התוספת מענין שביעית ומפסוק זה הוא לומד שמצוה לאכול בערב יום הכפורים, "ועניתם את נפשותיכם בתשעה חודש – וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין? אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי", וביאר הרא"ש: "כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחודש לעינוי המחרת להתחזק באכילה ושתיה כדי שתוכלו להתענות מחר, להראות חיבתו של המקום ברוך הוא, כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד, וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול". ורבינו רמז לדין זה בהלכות נדרים פרק ג' הלכה ט'. וצריך עיון שהרי פסוק זה נדרש לענין תוספת. ועיין תוספות ר"ה דף ט' עמוד ב' ד"ה כאילן].

ז. נְשִׂים⁵³ שְׂאוּכָלוֹת וְשׁוֹתוֹת עַד שֶׁחֲשָׁכָה⁵⁴, וְהֵן
אֵינָן יוֹדְעוֹת שֶׁמִּצְוָה לְהוֹסִיף מִחַל עַל הַקֹּדֶשׁ - אֵין
מִמְחִין בְּיָדָן; שְׁלֵא יָבֹאוּ לְעֲשׂוֹת בְּזֵדוֹן. שְׁהָרִי אֵי
אֶפְשֵׁר שְׂיִהְיֶה שׁוֹטֵר בְּבֵית כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהַזְהִיר
נְשִׂי, וְהַנָּח לָהֶן, שְׂיִהּוּ שׁוֹגְגִין, וְאֵל יְהוּ מְזִידִין⁵⁵.
וְכֵן כָּל הַדּוּמָה לָזֶה⁵⁶.

(53) מסכת ביצה דף ל' עמוד א'. (54) כלומר: לפני שקדש היום. (55) אבל אם החוטא הוא מזיד, מחוייב להוכיחו אף אם יודע שלא ישמע לו, שכן כתוב בתורה (ויקרא פרק י"ט פסוק י"ז): "הוכח תוכיח את עמיתך" (מגן אברהם בשם סמ"ג), אבל בגנת ורדים ומעשה רוקח חולקים עליו, כי במקום שברור שהחוטא לא ישמע לו – לעולם אין חיוב תוכחה. (56) בכל דבר שאינו מפורש בתורה, ונהגו בו היתר, והדבר מסור לכל בני אדם, הדין כן, כי מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין (מגיד משנה).

הַפְּתוּב בְּרַת לְמִי שְׁלֵא נִתְעַנָּה, לְמַדְנוּ שֶׁמְזַהְרִין אֲנִי
בּוֹ³³ עַל אֲכִילָה וְשִׁתְיָה³⁴. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֵה
בַּיּוֹם³⁵ בְּשׁוֹגְגָה³⁶ - חָיִב קָרְבַּן חֲטָאת קְבוּעָה³⁷.

(30) בקצת ספרים הגירסא "מצות עשה אחת", כי שתיה בכלל אכילה והן מצוה אחת. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה (עיין מעשה רוקח). (31) דבר שהנפש תלויה בו, היא אכילה ושתיה (רבינו בפירוש המשניות). (32) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א' ויומא דף פ"א עמוד א') וראה בספר המצוות לאוין קצ"ו. (33) כי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר מתחילה. (34) מאכילה ושתיה. מכלל כי יתר העינויים: רחיצה, סיכה נעילת הסנדל ובעילה אינם אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים (לחם משנה). וראה להלן הלכה ה'. (35) משנה ביומא דף פ"א עמוד א'. (36) שלא ידע שאסור לאכול ולשתות, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. (37) בניגוד לקרבן עולה ויורד, ראה למעלה הלכה א'.

ה. וְכֵן³⁸ לְמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה³⁹, שֶׁאֲסוּר לְרַחֵץ⁴⁰ בּוֹ, אוֹ לְסוּף⁴¹ בּוֹ, אוֹ לְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל⁴², אוֹ לְבַעַל⁴³. וּמִצְוָה לְשַׁבֵּת מִכָּל אֵלוֹ בְּדֶרֶךְ שְׁשׁוּבַת מְאִילָה וְשִׁתְיָה, שְׁנֹאֲמַר: שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן; שַׁבַּת - לְעִנְיָן אֲכִילָה⁴⁴, וְשַׁבְּתוֹן - לְעִנְיָנִים אֵלוֹ. וְאֵין חֲיָבִין בְּרַת אוֹ קָרְבַּן אֲלָא עַל אֲכִילָה וְשִׁתְיָה⁴⁵; אֲבָל אִם רָחַץ אוֹ סָף אוֹ נָעַל אוֹ בָּעַל - מִפְּיָן אֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת⁴⁶.

(38) (משנה במסכת יומא דף ע"ג עמוד ב'). (39) כך קבלו חכמים פירושו של "עינוי" ביום הכפורים. (40) שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". (41) במסכת שבת דף פ"ו עמוד א'. "מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים? אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר...". וכתוב רבינו שם בפירוש המשניות: "אין רוצה באמרו כשתיה שיהיה חייב עליה כרת כמו שהוא חייב על השתיה, אבל הכוונה שהוא אסור כמו השתיה ויתחייב עליה מלקות". אבל דעת רבינו תם ושאר ראשונים כי עינויים אלו אינם אלא מדרבנן, וראה למעלה הלכה ד' בלחם משנה. (42) שנאמר (ירמיה פרק ב' פסוק כ"ה): "מנעי רגלך מיחף וגרונוך מצמאה". (43) שנאמר (בראשית פרק ל"א פסוק נ'): "אם תענה את בנותי" ("להשבית עונתן" – רש"י, יומא דף ע"ז עמוד ב'). הרי שכל אלו הדברים נחשבים לעינוי, ואם ישבות מאלה הפעולות: הרחיצה, הסיכה, נעילת הסנדל והבעילה הוא משלים את העינוי (סדר משנה). (44) ובקצת ספרים הגירסא: "לענין מלאכה", והיא הגירסא הנכונה, כי כך ביאר רבינו בפרק זה הלכה א', כי פסוק זה בא ללמדנו שיש מצות עשה בשביתת ממלאכה (מעשה רוקח). (45) מסכת יומא דף ע"ד עמוד א'. (46) עונש דרבנן על שמרד נגד דברי חכמים, וראה למעלה הלכה ד'.

ו. בְּשֵׁם שְׁשִׁבוֹת מְלֹאכָה בּוֹ בֵּין בְּיּוֹם וּבֵין בְּלִילָה⁴⁷, כֶּף שְׁבוֹת לְעֵנָיו בֵּין בְּיּוֹם בֵּין בְּלִילָה. וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף מִחַל עַל הַקֹּדֶשׁ⁴⁸ בְּכַנְיִסְתּוֹ וּבְיַצִּיאתּוֹ, שְׁנֹאֲמַר: וְעִנְיָתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַיהוָה בְּעֶרֶב; כְּלוֹמַר:

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום שלישי כ"ו אלול ~

מצות עשה פב. קלה.

מצות לא תעשה רב. רבא. רבב.

המצוה הפ"ב — הוא הצווי שנוצטוינו בעריפת (ראשו של) פטר חמור. אם אינו רוצה לפדותו, והוא אמרו ותעלה: "ואם-לא תפדה וערפתו" (שמות לד, ב), וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו במסכת בכורות (פרק א) אפשר למקשה להקשות עלי ולומר: מדוע אתה מונה פדיתו ועריפתו כשתי מצות, ואיך מונה אותן כמצוה אחת, ותהיה עריפתו מהלכות המצוה, כמו שבארתי בקלל השביעי? ה' יודע ועד שהדין היה מחייב כן, לולא מצאנו בענין זה לשון המורה על היותן שתי מצות, והוא אקמם (בכורות יג): "מצות פדית קודמת (עדיפה) למצות עריפה, ומצות יבוס קודמת למצות חליצה". הינו: כמו שהיבמה עומדת או ליבוס או לחליצה — והיבוס מצוה כמו שהזכיר והחליצה מצוה בפני עצמה — כך פטר חמור עומד או לפדית או לעריפה, וזו מצוה כמו שאמרו.

המצוה הקל"ה — הצווי שנוצטוינו להשבית עבודת האדמה בשנה שביעית, והוא אמרו ותעלה: "בחקריש ובקציר תשבית" (שמות לד, כא) וכבר נכפל הצווי בענין זה כמה פעמים ואמר: "שבת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא כה, ד), וכבר הזכרנו מקדם (מצות עשה ע) — (להלן שיעור קעד) את דברייהם זכרונם לברכה (שבת כד: ועוד): "האי שבתון — עשה הוא". ואמר ותעלה עוד: "ושבתה הארץ שבת לה" (שם, ב). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת שביעית; ואינה חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל.

המצוה המשלימה מאתים ועשרים — האזהרה שהזכרנו מלעבוד את הארץ בשנה שביעית, והוא אמרו ותעלה: "שדך לא תזרע" (שם, ד). והעובר על זה — לוקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת שביעית.

המצוה הרכ"א — האזהרה שהזכרנו מלעבוד את-האילן בשנה שביעית, והוא אמרו ותעלה: "וכרמך לא תזמר" (שם). וגם העובר על זה — חייב מלקות. ולשון ספרא (תחילת פרשת בהר): "הזרע והזמיר בקלל היו (מלאכות הזריעה והזמירה כבר כלולים באיסור הכללי שלא לעבוד בשביעית), ולמה נצאו? להקיש אליהם, מה זרע וזמיר מיוחדים שהם עבודה בארץ ובאילן, אף אני אין לי אלא דבר שהוא עבודה בארץ ובאילן". וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו במסכת שביעית.

~ יום ראשון כ"ד אלול ~

מצות עשה קלג. קמג. קמד.

המצוה הקל"ג — הצווי שנוצטוינו להפריש חלה מכל-עסה ולתנה לכהן, והוא אמרו ותעלה: "וראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה" (במדבר טו, ב). וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו במסכת חלה ובמסכת ערלה (פרק ב משנה א) ואינה חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל בלבד.

המצוה הקמ"ג — הצווי שנוצטוינו לתן לכהן את הזרוע והלחיים והקבה מכל-בהמה שהורה שאנו שוחטים, והוא אמרו ותעלה: "וזה יהיה משפט הפהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם שה" (דברים יח, ג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק י' מחלין (קל). ואין הלויים חייבים במצוה זו.

המצוה הקמ"ד — הצווי שנוצטוינו להפריש ראשית הגז (חלק מהצמר הנגזז מהצאן) ולתנו לכהן, והוא אמרו ותעלה: "וראשית גז צאנך תתן-לו" (שם, ד), ומצוה זו אינה נוהגת אלא בארץ וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפרק י"א מחלין (קלה).

~ יום שני כ"ה אלול ~

מצות עשה פ. פא.

המצוה המשלימה שמנים — הצווי שנוצטוינו לפדות בכור אדם ולתן אותו הפדיון לכהן, והוא אמרו ותעלה: "בכור בניך תתן-לי" (שמות כב, כח). ופרש אפי' תהיה נתינה זו: שנופדנו מן-הכהן וכאלו כבר זכה בו, ונקנהו ממנו בחמשה סלעים. והוא אמרו ותעלה: "אף פדה תפדה את בכור האדם" (במדבר יח, טו), ומצוה זו היא מצות פדיון הבן, ואין הנשים חייבות בה; אלא היא מצות (של) הבן (המוטלות) על האב, כמו שנתבאר בקדושין (כט). וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו במסכת בכורות (מו).

המצוה הפ"א — הוא הצווי שנוצטוינו לפדות פטר (בכור של) חמור בשנה דוקא ושלא לפדה בזולתו — אם לא יפדה אותו בשויו — ויתן אותו הששה לכהן, והוא אמרו ותעלה: "ופטר חמור תפדה בשנה" (שמות לד, ב). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת בכורות (פרק א) וגם היא אין הלויים חייבים בה.

מתוך מהדורת חזק

הזה בכרם וזית במיחד, אלא מפני שהזהיר בהם הכתוב במיחד על אספת תבואת הכרם והוא אמרו: "ואת-ענבי גזירך לא תבצר" (ויקרא כה, ה). הנה כמו הכרם שהפקרתו — מצות עשה, מניעתו (מלהפקיר) — לא-תעשה, כף כל מה-שתצמיח שנה שביעית שנתבאר שהפקרתו בעשה — תהיה מניעתו בלא-תעשה. אם כן יהיה דין הזית כדין הכרם בעשה ולא-תעשה, ודין זית ודין שאר פרות שנה. הנה נתבאר מכל מה-שקדם — שהשמיטת גדולי שביעית מצות עשה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת שביעית, ואינה חובה מן-התורה אלא לפרות ארץ ישראל בלבד.

המצוה הקמ"א — הצווי שנוצטוינו להשמיט כספים, כלומר כל-המשאות (החובות) בשנת השמיטה, והוא אמרו: "ואשר יהיה לך את-אחייך תשמיט ירך" (דברים טו, ג). וכבר נקפל הצווי במצוה זו ואמר: "וזה דבר השמיטה שמוט כל-בעל משה ידו" (שם, ב), ולשון התוספתא: "בשתי שמיטות הכתוב מדבר: אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים: ושמיטת כספים זו אינה נוהגת מן-התורה אלא בזמן ששמיטת קרקע נוהגת, ואז היא נוהגת מן-התורה בכל-מקום". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק אחרון ממסכת שביעית.

המצוה המשלימה מאתיים ושלשים — האזהרה שהזהרנו מלתבוע את החובות בשנת השמיטה, אלא ישמטו לגמרי, והוא אמרו: "תעלה: שמוט כל-בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא-יגש את-רעהו ואת-אחיו" (שם), ונה אינו חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל בזמן שיש שם שמיטת קרקע, כלומר: היובל. אבל מדרבנן דבר זה חובה בכל-מקום ובכל-זמן ואסור לתבוע החוב שעברה עליו שביעית אלא ישמט. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף מסכת שביעית.

המצוה הרל"א — האזהרה שהזהרנו מלהמנע מלהלות זה לזה בגלל השמיטה שלא ישמט החוב, לפי שהכתוב הזהיר מזאת המחשבה ואמר: "השמר לך פן-יהיה דבר וגו'" (שם, ט), ולשון ספרי (שם): "השמר — בלא-תעשה, פן-יהיה — בלא-תעשה", כלומר: שני לאוין אלו באו בענין זה, זה אחר זה לחזוק.

~ יום חמישי כ"ח אלול ~

מצות עשה קמ. קלו. קלו.

מצות לא תעשה רכד. רכה. רבו.

המצוה הק"מ — הצווי שנוצטוינו לספור את-השנים מעת משלנו על הארץ והחזקנו בה — שבע שבע שנים עד שנת היובל. ומצוה זו, כלומר: ספירת שני שמיטה, היא

המצוה הרכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלקצור מה-שהצמיחה האדמה מעצמה בשנה השביעית כדרך שאנו קוצרים כל-שנה. ופרוש דבר זה, שאנו הזהרנו מעבודת האדמה ועבודת השמיטה, כמו שהזכרנו לעיל. והדבר שהצמיחה האדמה ממה-שנזרע בה בשנה הששית והוא הנקרא: ספיח מתר לאכלו (מן התורה) בשנה שביעית, אבל אין מתר לקצרו אלא בשני מן-הרגיל. והוא אמרו: "תעלה: את ספיח קצירך לא תקצור" (שם, ה), אין בננתו שלא יקצרונו כלל לפי שפכר אמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (שם, ו), אלא בננתו: לא תקצרונו כדרך שקוצרים תבואת שאר שנים, כי אם כמי שקוצר דבר שהוא הפקר, בלי הכנה ובלי התכוננות, כמו שנקבאר.

~ יום רביעי כ"ז אלול ~

מצות לא תעשה רכג.

מצות עשה קלה. קמא.

מצות לא תעשה רל. רלא.

המצוה הרכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאסוף גם מה-שמצמיחים האילנות מן-הפרות בשנה שביעית כדרך שאנו אוספים פרות כל-שנה, אלא נעשה ככף שנוי כדי להראות שהוא הפקר, והוא אמרו: "תעלה: ואת-ענבי גזירך (מלשון הפקר, ואלו פרות שביעית) לא תבצר" (ויקרא כה, ה). בא הפרוש (ספרא פרשת בהר): "לא תבצר כדרך הבוצרים. מכאן אמרו: תאנים של שביעית אין קוצין אותן במקצה (אין שוטחין אותן לייבוש במקום המיועד לכר), אבל קוצה הוא בחרבה; ואין דורכין ענבים בגת (להוציא יין), אבל דורף הוא בערבה; ואין עושין זיתים בכד ובקטבי (מקומות שרגילין לכתוש בהן זיתים): אבל כותש הוא ומכניס לבודיה" (מסחטה קטנה). וכבר נתבארו דיני מצוה זו עם שלפניה במסכת שביעית.

המצוה הקל"ד — הצווי שנוצטוינו להפקיר כל מה-שהצמיחה האדמה בשנת השמיטה, ולהתיר (להפקיר) כל-צמחי שדותינו והוא אמרו: "תעלה: ויהשביעת תשמיטה ונטשתה וגו'" (שמות כג, יא), ולשון המלכתא: "והלא הכרם והזית בכלל הנה ולמה יצא? להקיש אליו: מה כרם מיחד שהוא בעשה, עוברין עליו בלא-תעשה, כף כל שהוא בעשה עוברין עליו בלא-תעשה". וענין דבר זה כמו שאסביר לך: שאמרו "והשביעת תשמיטה ונטשתה" כולל הפקרת כל-הצומח בשנה השביעית: ענבים ותאנים ואפרסקים ורמונים וחסים ושעורים וזולתם. יוצא, שהשמיטת הכל — מצות עשה אחר-כך פרט ואמר: "בן-תעשה לךרמך לזיתך". והרי אלו הם בכלל כל מה-שצומח מן-האדמה — אלא לא בא הצווי

מתוך מהדורת חזק

יתעלה: "והעברת שופר תרועה בחדש השבועי בעשור לחדש ביום הפורים תעבירו שופר בכל-ארצכם" (שם, ט), ואמר: "ויקראתם דרור בארץ לכל-ישיביה" (שם, י), וכבר נתבאר (ראש השנה כו) ש'שנה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות'. וכבר נתבארו דיגי תקיעות ראש השנה במסכת ראש השנה. וידוע, שתקיעה זו ביובל אינה אלא לפרוסות החרות, ושהיא חלק מן-ההכרזה, והוא אמרו: "ויקראתם דרור בארץ": ואין ענינה פענן תקיעות ראש השנה, שהן "זכרון לפני ה'", ואלה לשחרור העבדים, כמו שבארנו.

המצוה הרכ"ד — האזהרה שהזהרנו על עבודת הארץ בשנת היובל, והוא אמרו בה: "לא תזרעו" (שם, יא), כמו שאמר בשמטה: "שדך לא תזרע". וכשם שאסורה בשמטה בין עבודת הארץ בין עבודת האילן, כך היובל, ולפיכך אמר "לא תזרעו", בלשון כללי (לשון זריעה היא הן בעבודת הארץ והן בעבודת האילן), לכלול הארץ והאילן. וגם העובר על זה — לוקה.

המצוה הרכ"ה — האזהרה שהזהרנו מלקצור ספיחי שנת יובל כשאר השנים, כדרך שבארנו (לא תעשה רכב) בשנה שביעית, והוא אמרו יתעלה: "ולא תקצרו את-ספיחיה" (שם, יא).

המצוה הרכ"ו — האזהרה שהזהרנו גם בן מלאסוף פרות האילן בשנת היובל כדרך שאנו אוספים בשאר השנים, והוא אמרו: "ולא תבצרו את-זנזריה" (שם, יב) כדרך שבארנו (לא תעשה רכב) בשנה שביעית. ובספרא (פרשת בהר שם) אמרו: "לא תקצרו ולא תבצרו — כשם שגאמרו בשביעית, כך גאמר ביובל", כלומר: שהדין בכל-הלאוין האלה שנה. ודיגי השמטה והיובל פלם אינם חובה אלא בארץ ישראל.

~ יום שישי כ"ט אלול ~

מצות עשה קלח.

מצות לא תעשה רכו. מצות עשה קלמ.

המצוה הקל"ח — הצווי שנצטוינו שיהיו כל-הקרקעות המכורים בשנה זו — לבעליהם, ויצאו מפתח ידי הקונים, בלי דמים. והוא אמרו יתעלה: "ויכלל ארץ אחזתכם גאלה תתנו לארץ" (ויקרא כה, כד). ובאר לנו, שגאלה זו תהיה בשנה זו ואמר: "בשנת היובל הזאת תשבו איש אל-אחזתו" (שם, יג). וכבר עסק הפתוח בדיגי מצוה זו ובאר איך יהיה דין המוכר עם הקונה, אם הוא רוצה לפדות את-אדמתו המכורה קדם שתחול שנת היובל. ובאר גם-כן שדין זה מיוחד לקרקעות שהן מחוץ לחומת הערים, ושהחצרות והבתים הבנויים בפנים —

מסורה לבית דין, כלומר: סנהדרין גדולה, שהם הם שסופרים שנה שנה מחמשים השנים, כדרך שכל-אחד ואחד ממונו מונה מי העמר, והוא אמרו יתעלה: "וספרת לך שבע שבתות שנים וגו'" (ויקרא כה, ח). ולשון ספרא (פרשת בהר): "יכול יספור שבע שמיים זו אחר זו (בלי לספור שנים בודדות) ויעשה יובל? תלמוד לומר: "שבע שנים שבע פעמים" (שם), הא עד שיאמרו שני כתובים (עד שיסלימו שני הכתובים אחד את השני, שכל אחד יוסיף פרט אחר במצוה); ואם לאו לא שמענין", כלומר: מצוה זו לא תשג איכות עשייתה אלא משני כתובים, הינו שנמנה השנים לבדן ונמנה גם השמיטין עמהן. ביון שאמר, שענין זה לא ישג אלא משני כתובים, משמע שהיא בהחלט מצוה אחת. כי אלו היו שתי מצוות, כלומר: מנין שנים ומנין שמיטין — לא היה אומר 'עד שיאמרו שני כתובין', כי כך (בדרך כלל) — משני כתובים נלמדות כל-שתי מצוות, וכן כל-מצוה ומצוה מכתוב שלה. ולעולם אין אומרים "הא עד שיאמרו שני כתובים" אלא במצוה אחת, שלא נשלמת ידיעת דיגייה אלא משני כתובים, כמו הבכור שאמר בו הפתוח: "כל-פטור רחם לי" (שמות לד, יט), כי פתוח זה לבדו מורה, שהבכור לה' — בין זכר בין נקבה — ובא פתוח אחר, "הזכרים לה'" (שם יג, יב), ופסוק זה לבדו מורה, שכל-זכר לה' — בין בכור בין פשוט. אבל משני הפתוחים השג ענין המצוה, שהוא בכור זכר בלבד כמו שבארנו במכתא.

המצוה הקל"ו — הצווי שנצטוינו לקדש את שנת החמשים, כלומר: להשבית בה עבודת האדמה כמו בשמטה. והוא אמרו יתעלה: "ויקדשתם את שנת החמשים שנה" (ויקרא כה, י), ובפרוש אמרו (ספרא פרשת בהר): "כשם שגאמר בשביעית, כך גאמר ביובל", כלומר: השנה ביניהם בעשה, כשם שהשנה הפתוח ביניהם בלאו, כמו שאבאר (לא תעשה רכב). ודיגי שנת יובל ושנת שמטה בהשבת עבודת האדמה והפקרת כל-הצומח — שוים. ואת-שני הדברים האלה (השבת העבודה, והפקרת הצומח) כולל אמרו: "ויקדשתם את שנת החמשים שנה". וכבר באר הפתוח, שענין הקדשה בהן שיהיו פרותיהן ותבואתן הפקר. ואמר: "כי יובל היא קדש תהיה לכם מן-השדה תאכלו את-תבואתה" (שם, יב). יובל זה אינו נוהג אלא בארץ, ובתנאי שהיא כל-שכט ושכט יושב במקומו, כלומר: בחלק שלו מארץ ישראל ולא יהיו מערבין זה בזה.

המצוה הקל"ז — הצווי שנצטוינו לתקע בשופר בעשרה בתשרי של שנה זו (של יובל) ולהכריז בכל-ארצנו על חרות לעבדים וציאת כל-עבד עברי לחפשי, בלי דמים, ביום זה, כלומר: עשרה בתשרי, והוא אמרו

מתוך מהדורת חזק

בתוכם" (במדבר יח, כ), ובא הפרוש (ספרי פרשת קרח שם): "בארצם לא תנחל" — בשעת חלוק הארץ: "וחלק לא־יהיה לך בתוכם" — בבזיה. ואולי תשוב ששני הלאוין האלה הנזכרים בכהנים שתי מצוות ולפיכך ראוי למנותם (בכהנים בפני עצמם, ובשאר שבט לוי בפני עצמם) — דע שפירן שהלאו בא באפן כללי: "כל־שכב לוי", הרי נכנסו הכהנים בכלל ואמנם כפלו בכהנים לחזוק (ליתר תוקף) וכן כל־הדומה לזה מן־הכלל והפרט אינו נכפל אלא לחזוק או להשלמת הדין, פירן שלא השג הדין בשלמות מן־הלאו האחד. ואלו מנינו אמרו לאתרו: "בארצם לא תנחל וחלק לא־יהיה לך בתוכם" נוסף על אמרו: "לא־יהיה לכהנים הלזים" וגו', כי אז נצטרף למנות לפי ההקש הזה (השוואה זו) בעצמו אסור הגרושה והחללה והזונה על כהן גדול שלשה לאוין נוסף על שלשה הלאוין שבאו בכל־כהן בכלל, בין גדול בין קטן. ואם יאמר האומר: שכן באמת צריך למנות, נאמר לו: שבהכרח יהיה כהן גדול בגרושה חייב שתיים: אחת משום שהוא כהן והגרושה אסורה לו, והשנייה: משום שהוא כהן גדול והיא אסורה עליו עוד בלאו אחר — וכבר נתבאר בגמרא קדושין (עו.) שאינו חייב אלא אחת. נמצא שהלאו הפללי בלבד הוא שגמנה וכל־לאו אחר שבו באותו ענין בפרטות אינו אלא ללמד איזה דין, או להשלמת הענין, כדרך שבארנו במצוה קס"א קס"ה ממצוות אלו. ומן־הסוג הזה בעצמו (דוגמה נוספת מסוג זה) האזהרה שהזכיר את־הכהנים שלא־יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרשט (ויקרא כא, ה), ושלשה לאוין אלו בעצמם כבר קדמו לכל־ישאל בכלל ואמר: "לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית" (שם יט, כז), ו"לא־תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א) ו"שרט לנפש לא תתנו בבשרכם" (ויקרא יט, כח), ונכפלו בכהנים להשלמת הדין בלבד, כמו שנתבאר בסוף מכות (כ): "שנתבארו דיני שלש המצוות האלה; ואלו היו לאוין מיוחדים בכהנים ולא היו להשלמת דין אלא היו מצוות נפרדות, כי אז היה הכהן חייב על כל־מעשה מהם שתי מלקיות: משום שהוא ישראלי ומשום שהוא כהן — ואין הדבר כן, אלא מלקיות אחת בלבד פשאר ישראל, כמו שנתבאר במקומו. והבן כולל זה ודעוהו.

המצוה הקפ"ג — הצווי שנוצטונו לתן ערים ללזים לדור בהן, פירן שאין להם חלק בארץ, והוא אמרו ותעלה: "ונתנו ללזים וגו' ערים לשבת" (במדבר לה, ב). וגם ערים אלו, כלומר: ערי הלזים, הן ערי מקלט (שההורג נפש בשגגה מוגן שם מפני נקמתו של גואל הדם) וקולטות בתנאים המיוחדים להן, כמו שנתבאר במכות (ו).

פירן שלא נבנו מבפנים לחומה, הרי דינם פירן השדות והגנות. והם בתי החצרים שעליהם אמר הכתוב: "על־שדה הארץ תחשב גאולה תהיה־לו ויביבל יצא" (שם, לא) וכבר נתבארו דיני מצוה זו בערכים (ערכין כט:). וגם היא אינה נוהגת אלא בארץ ישראל ובזמן שהיובל נוהג.

המצוה הרכ"ז — האזהרה שהזכרנו מלמכור אדמותינו בארץ כנען לצמיתות, והוא אמרו: "והארץ לא תמכר לצמית" (שם, כג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף ערכין (כט, ואילך).

המצוה הקל"ט — הצווי שנוצטונו שתהא פדית הקנינים המכורים מבפנים לחומת עיר, עד לסוף שנה אחת בלבד, ואחרי השנה תקימו בידי הקונה ולא יצאו ביובל, והוא אמרו ותעלה: "ואיש פי ימכר בית־מושב עיר חומה וגו'" (שם, כט), ומצוה זו היא דין בתי ערי חומה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת ערכים (לא:). והיא אינה נוהגת אלא בארץ.

~ שבת קודש א' תשרי ~

מצות לא תעשה קס"ט. קע.

מצות עשה קפ"ג.

מצות לא תעשה רכה. מצות עשה כ.

המצוה הקס"ט — האזהרה שהזכרנו כל־שכב לוי מלקחת חלק בארץ ישראל (שנחלקה לשאר השבטים), והוא אמרו ותעלה: "לא־יהיה לכהנים הלזים כל־שכב לוי חלק ונחלה" (דברים יח, א).

המצוה המשלימה מאה ושבעים — האזהרה שהזכרנו עוד כל־שכב לוי מלקחת חלק בבזיה שבזוים בשעת כבוש ארץ ישראל. והוא אמרו ותעלה: "לא־יהיה לכהנים הלזים כל־שכב לוי חלק ונחלה" (פרשת שופטים שם): "חלק בבזיה, ונחלה בארץ". אפשור דף להקשות עלי ולומר: למה מניית שני ענינים אלו שתי מצוות, והם: האזהרה מלקחת חלק בארץ והאזהרה מלקחת חלק בבזיה, והלא הם בלאו אחד והרי זה לאו שבכללות שהקדמת (כתבת בהקדמה — לעיל הכלל התשיעי) שהוא נמנה לאו אחד? דע שכבר נתחלק לאו זה ואמר: "ונחלה לא־יהיה־לו" (שם, ב), והרי הם שני לאוין בשני שמות, האחד מהם: "לא־יהיה לכהנים הלזים חלק ונחלה" והוא האזהרה מלקחת חלק בבזיה הארץ (ונלמדת מהמילה "חלק" שבפסוק), והשני: "ונחלה לא־יהיה־לו", האזהרה מלקחת חלק בארץ. וכבר נכפל הלאו על שני ענינים אלו עצמם בכהנים, והוא אמרו ותעלה לאתרו: "בארצם לא תנחל וחלק לא־יהיה לך

מתוך מהדורת חזק

אָבֵל אָמְרוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ "מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִי" (שמות כ, כא), שְׁאִפְשֵׁר לְחַשֵּׁב עַל פְּסוּק זֶה, שֶׁהוּא מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה מְלֻבֵד מִצְנוֹת מִקֹּדֶשׁ — הָרִי עֲנִינּוּ כְמוֹ שֶׁאָבָאָר לָךְ: פְּשָׁטָה דְקָרָא הָרִי הוּא מְדַבֵּר בְּשִׁעַת הַתֵּר הַבְּמוֹת, שֶׁהִיָּה מֵתֵר לָנוּ בְּזִמְנָן הַהוּא לַעֲשׂוֹת מִזְבֵּחַ אֲדָמָה בְּכָל-מְקוֹם וְלִהְיָרִיב עָלָיו; וְכִבֵּר אָמְרוּ עָלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם שֶׁעֲנִינָן הַדְּבוּר הוּא, שֶׁהוּא צִוָּה לְבָנוֹת מִזְבֵּחַ מַחְבָּר בְּאַרְץ, וְשֵׁלָא יְהֵא מְטַלְטֵל כְּמוֹ שֶׁהִיָּה בַּמְדְּבָר, וְהוּא אָמְרָם בְּמַכְלֵתָא דְרַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּפִרוּשׁ פְּסוּק זֶה: "כִּשְׁתַּכְּנֶנּוּ לְאַרְץ עֲשֵׂה לִי מִזְבֵּחַ מַחְבָּר בְּאֲדָמָה". בִּינָן שֶׁהַדְּבָר כֵּךְ — הָרִי הוּא צְוִי נוֹהֵג לְדוֹרוֹת וְהָרִי הוּא מַחְלָקֵי הַמִּקְדָּשׁ, רְצוּנֵי לֹמֵר: שִׁיבְנָה מִזְבֵּחַ מִן-הָאֲבָנִים דְּיִקְא. וּבְמַכְלֵתָא (יתרו פרשה יא) אָמְרוּ בְּפִרוּשׁ אָמְרוּ תַעֲלֶה: "וְאִם-מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַעֲשֶׂה-לִי" אָמְרוּ: "רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: כָּל-אִם' וְאִם' שֶׁבַתוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְׁלֶשָׁה — אֶחָד מֵהֶם: וְאִם-מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַעֲשֶׂה-לִי". אָמְרוּ: "וְאִם מִזְבֵּחַ אֲבָנִים" — חוֹבָה. אִתָּה אוֹמֵר חוֹבָה, אוֹ אֵינּוּ אֵלָא רְשׁוּת? תַלְמוּד לֹמֵר: "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת-מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כו, ו), וְכִבֵּר נִתְבְּאַרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכָלְלָם, כְּלוֹמֵר בְּנִין הַמִּקְדָּשׁ וְתֵאָרוּ וְחִלּוּקוֹ (חִלּוּקוֹת הַחֲצֵר, הַקֹּדֶשׁ וְקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים וכו'). וּבִנְיָן הַמִּזְבֵּחַ וּשְׁפָטָיו, בְּמַסְכָּתָא שֶׁחִבְרָה לְשֵׁם כֵּךְ, הִיא מַסְכַּת מְדוּת. וְכֵן נִתְבְּאַר תֵּאָר הַמְּנוּרָה וְהַשְּׁלֵחָן וּמִזְבֵּחַ הַזֹּהֵב וּמְקוֹם הַנְּחֹתָם בְּהִיכָל בְּגִמְרָא מְנַחֵת (כח, צו וְאֵילֶךְ) וְיֻמָּא (לג).

הַמִּצְוָה הֶרֶכ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְמַכּוֹר מְגִרְשֵׁי הַלְוִיִּם וְהוּא אָמְרוּ: "וַיִּשְׁדָּה מְגִרְשׁ עֲרִיָהֶם לֹא יִמְכֹּר" (ויקרא כה, לד). וְאִתָּה יוֹדֵעַ לְשׁוֹן הַתּוֹרָה (במדבר לה, ב-ה) שְׁנוֹתָנִים לְלוִיִּם עָרִים וּמְגִרְשׁ וַיִּשְׁדָּה מְגִרְשׁ, כְּלוֹמֵר: אֵלֶיךָ אָמָה מְגִרְשׁ וְאֵלֶפִים אָמָה חוּצָה לָהֶם לְשָׂדוֹת וּכְרָמִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבְּאַר בְּמַסְכַּת סוּטָה (כו:), וּבִצְוָה הַאֲזַהְרָה לְלוִיִּם מְלִשְׁנוֹת אֶת-הַגְּבוּלוֹת הָאֵלֶּה לְכָל יַעֲשׂוּ אֶת-הָעִיר מְגִרְשׁ וְלֹא הַמְגִרְשׁ עִיר, וְלֹא הַשְּׂדָה מְגִרְשׁ וְלֹא הַמְגִרְשׁ שְׂדָה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא יִמְכֹּר". בָּא בְּקַבְלָה שֶׁעֲנִינּוּ: לֹא יִשְׁנָה. וְכִבֵּר נִתְבְּאַרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוּף עֲרִכִין (לג).

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלְּמָה עֲשָׂרִים — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ לְבָנוֹת [לַעֲשׂוֹת] בֵּית-הַפְּחִיָּרָה לְעַבּוּדָה שְׂבוּ תַהִיָּה הַהִקְרָבָה וְהַבְּעֵרַת הָאֵשׁ תְּמִיד (שְׁתוּקָד עַל הַמּוֹבַח), וְאֵלָיו תַּהִיָּה הַהִלִּיכָה וְכוּ תַהִיָּה הַתְּחִיָּגָה וְהַעֲלִיָּה לְרִגְלֵי וְהַהֲתַקְבָּצוֹת בְּכָל-שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבְּאַר, וְהוּא אָמְרוּ תַעֲלֶה: "וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" (שמות כה, ח). וְלְשׁוֹן סְפָרִי (דברים יב, י:): "שִׁלַּשׁ מִצְוֹת נִצְטָוִי יִשְׂרָאֵל בְּשִׁעַת כְּנִיִּסְתָּם לְאַרְץ: לְמַנּוֹת לָהֶם מְלֶךְ וְלְבָנוֹת לָהֶם בֵּית הַפְּחִיָּרָה, וְלַהֲכָרִית וְרָעוּ שֶׁל עֲמֻלָּק". הִגָּה נִתְבְּאַר לָךְ, שֶׁבִּנְיָן בֵּית הַפְּחִיָּרָה מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה. וְכִבֵּר בְּאַרְנוּ (לעיל כלל יב) שֶׁהַכְּלָלוֹת הַזֹּאת (שְׁשֵׁמָה "מִקְדָּשׁ") כּוֹלְלֵת פְּרָטִים, וְשֶׁהַמְּנוּרָה וְהַשְּׁלֵחָן וְהַמִּזְבֵּחַ וְזוּלָתָם כֻּלָּם מַחְלָקֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַכָּל נִקְרָא "מִקְדָּשׁ", וְכִבֵּר נִתְיַחַד צְוִי לְכָל-חֵלֶק וְחֵלֶק.

אגרות קודש

ב"ה, ב' מ"ח, תשי"ד
ברוקלין
שלום וברכה!

נתקבל מכתבו בו מודיע אודות הספיקות והקישויים שישנם בנוגע למשרת הרבנות, ולאחכ"ו נראה בעיני הצעת המשורה נכונה אלא שכיון שחושש להשפעה עליו מצד הסביבה, צריך להוסיף בשיעוריו בתורת הנגלה ובתורת החסידות המביאה לאהבת ה' וליראתו ולימוד העבודה בלב מתוך קבלת עול כדי שיוכל לעמוד בנסיון ובעיקר בנסיגות המדומות שהם רבים יותר מאשר אלו הנסיגות האמיתיים. והשי"ת יצליחו להפיץ בסביבתו אור התורה ויראת שמים שבד"מ ישפיע זה גם עליו.

לפלא שבמכתבו אינו מזכיר דבר ע"ד שיעוריו הקבועים בתורת הנגלה ובתורת החסידות, ובדאי ימלא זה בהזדמנות הבאה.

בברכה.

נביאים

יחזקאל פרק יב

יב וּגְבוּל לְפָנַי הַתְּאוֹת אִמָּה אַחַת וְאִמָּה־אַחַת גְּבוּל מִפֶּה וְהִתְּא שְׁש־אֲמוֹת מִפֹּי וְשֵׁשׁ אֲמוֹת מִפֹּי:
 יג וַיִּמְד אֶת־הַשְּׁעָר מִגַּג הַתֵּל לָגֹז רָחֵב עֵשְׂרִים וְחֲמִשׁ אֲמוֹת פֶּתַח נֶגֶד פֶּתַח: יד וַיַּעַשׂ אֶת־אֵילִים
 שְׁשִׁים אֲמָה וְאֶל־אֵיל הַחֲצָר הַשְּׁעָר סָבִיב | סָבִיב:

רש"י

ושתי אמות ומחצה שתהא (כצ"ל צ"ה) משוך מחלל הפתח לכאן וכן לכאן הרי ט"ו וחלל הפתח עשר אמות הרי כ"ה וכולן מדת רוחב השער הן כנגד י"ג אמות של חלל האולם מבפנים ושני כתלים קנה מכאן וקנה מכאן הרי כ"ה: פתח נגד פתח. פתח התא שאצל השער בדרום מכוון כנגד פתח התא שאצל השער בצפון שלא היה לכל ששת התאים האלה פתח בכותל שבצד החוץ אלא שלשני התאים הסמוכין לשער היו להם פתחים פונים אל שער אויר שבין שניהם וכן הוא אומר למטה ואל אליהמה לפנימה לשער למדנו שפתחיהם פונים לשער: (יד) ויעש את אילים ששים אמה. גובהן של אילים של ספי האולם גבוהים ששים אמה: ואל איל החצר השער סביב. וכן לכל אילי החצר שבכל אולמי שערים סביב סביב שאף בצפון ובדרום היו לה שערים עשויין כתבנית השער הזה כמו שמפורש בענין:

(יב) וגבול לפני התאות אמה אחת וגו'. התאות שמכאן ומכאן לשער היו משוכין מן כנגד חלל האול' שלפנים אמה לצפון ואמה לדרו' שכבר פי' שהוא מבית משוך מכנגד חלל השער אמה ומחצה לצפון וכן לדרום ועכשיו מפרש שהתאים שבחוץ משוכים לצפון אמה אחת יותר מן האולם וכן לדרום אמה אחת נמצאו משוכין מחלל רחב הפתח ב' אמות ומחצה לכאן וב' אמות ומחצה לכאן וזהו ל' וגבול אשומי"ל בלע"ז מקום פנוי וכותל התא עובי חמש, נמצא עובי כותל הצפוני (צ"ל הדרומי צ"ה) של התא הצפוני ועובי כותל הצפוני של אולם כלים זה כנגד זה שכותל אולם עובי שש וכותל התא חמש והוא נמשך אמה אחת לתוך כנגד עובי כותל האולם וכן לדרום: (יג) וימד את השער מגג התא לגגו. מגג התא שבצפון השער לגג התא שבדרום השער: עשרים וחמש אמות. עובי כותל התא חמש וכן עובי כותל התא שמצד שני הרי עשר

מצודת ציון

(יב) וגבול. ר"ל מקום פנוי מבלי בנין:

מצודת דוד

(יב) וגבול. לפני התחלת התאים היה מקום פנוי אמה אחת יתירה ממה שהיה פנוי בצד פנים ממולו כי כתלי האולם היו נמשכות מחלל השער ולהלן אמה ומחצה והתאים נמשכו בצד חוץ ממולו ועוד אמה יתירה א"כ היה הגבול שתי אמות ומחצה: ואמה וגו'. ר"ל וכן אמה אחת גבול בעבר השני: והתא. ר"ל חלל התא היה מרוחק ששה אמות מהתחלת גבול האמה היתירה על הגבול הפנימי שממולו כי האמה של הגבול וחמש של עובי כותל התא הרי ששה (וייתכן שבא לומר בזה שגם כותלי היצונים מזה ומזה מהתאות היו בני חמשה אמות כי למעלה לא פירש כ"א בין התאות): ושש וגו'. ר"ל וכן היה מרוחק שש אמות בעבר השני: (יג) מגג התא לגגו. ר"ל מגג התא שבעבר הזה לגג התא שממולו בעבר השני: רוחב עשרים וחמש אמות. כי הגג הוא מה שעל החלל בין הכתלים וא"כ צא וחשוב הכותל חמשה וגבול אמה ועוד אמה ומחצה ממול גבול הפנימי וכן מעבר השני הרי ט"ו אמה ועשר מחלל פתח השער הרי כ"ה אמות והיה עשוי כעין תקרה מגג לגג והיה נראה כעין שער וכאשר הוא בהציור: פתח נגד פתח. ר"ל פתח השער הזה היה מול פתח שער הפונה לפנים שהיה עשר בחללה: (יד) את אילים. הם מזוות השערים והיה גבהן ס' אמה: ואל איל. ר"ל וכמדה ההיא היה אל כל המזוות החצר בעברי השער מזה ומזה: סביב סביב. כי גם ברוח הצפוני והדרומי היו שערים כמפורש בענין:

כתובים

דברי הימים ב פרק א יא-יח

יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים | לְשִׁלְמָה יַעַן אֲשֶׁר הִיְתָה זֹאת עִם-לִבְכָד וְלֹא-שָׁאֲלָתָ עֲשֶׂר נִכְסִים וְכָבוֹד וְאֵת נַפְשׁ שְׁנֵאִיךָ וְגַם-יָמִים רַבִּים לֹא שָׁאֲלָתָ וְהַשְׁאֵל-לְךָ חֲכֵמָה וּמִדַּע אֲשֶׁר תִּשְׁפּוּט אֶת-עַמִּי אֲשֶׁר הִמְלַכְתִּיךָ עָלָיו: יב הַחֲכֵמָה וְהַמִּדַּע נָתַן לְךָ וְעֲשֶׂר וְנִכְסִים וְכָבוֹד אֶתְּנֶיךָ אֲשֶׁר | לֹא-הָיָה כֵּן לְמַלְכִים אֲשֶׁר לִפְנֵיךָ וְאַחֲרֶיךָ לֹא יִהְיֶה-כֵּן: יג וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה לְבֵמָה אֲשֶׁר-בְּגִבְעוֹן יְרוּשָׁלַם מִלִּפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּמְלֹךְ עַל-יִשְׂרָאֵל: (פ) ד וַיֵּאסֹף שְׁלֹמֹה רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַיְהִי-לוֹ אֶלֶף וָאַרְבַּע-מֵאוֹת רֶכֶב וּשְׁנַיִם-עֶשְׂרֵת אֶלֶף פָּרָשִׁים וַיַּנְיחֵם בְּעָרֵי הָרֶכֶב וְעַם-הַמִּלְחָמָה בִּירוּשָׁלַם: טו וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת-הַכֶּסֶף וְאֶת-הַזָּהָב בִּירוּשָׁלַם כַּאֲבָנִים וְאֵת הָאָרְזִים נָתַן בְּשִׁקְמִים אֲשֶׁר-בְּשִׁפְלָה לְרֶב: טז וּמוֹצָא הַסּוּסִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמֹה מִמִּצְרַיִם וּמִקְוֵא סַחְרֵי הַמֶּלֶךְ מִקְוֵא יַקְחוּ בַמְּחִיר: יז וַיַּעֲלוּ וַיּוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם מִרְכָּבָה בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת פָּסֶף וְסוּם בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה וְכֵן לְכָל-מַלְכֵי הַחֲתִים וּמַלְכֵי אֲרָם בִּידֵם וַיּוֹצִיאוּ: יח וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת בְּיָת לְשֵׁם יְהוָה וּבֵית לְמַלְכוּתוֹ:

רש"י

בערי הרכב. הניח מקצת אותם פרשים ורכב בערי הרכב ועל שם שרוכבי המלך שם היו קוראים אותן העיירות ערי הרכב ומקצתם הניח עמו בירושלים (עיין מלכים א' על פסוק זה מה שפירש"י שם וצריך עיון): (טו) כאבנים. מרוב כסף וזהב שהיה לו לא היה מקפיד על נתינת כסף וזהב בכל העיר לעשות שולחנות וכסאות ורבותינו אמרו כאבני עשר וי"א אמות שהיה לו אבני גזית כן עשה מן הכסף: (טז) ומוצא הסוסים אשר לשלמה. כלומר כל מוצא סוסים אשר לשלמה לא היה כי אם ממצרים: ומקוא סחרי המלך. ומקוא אסיפת הסוסים במצרים וקורין לה בל"א שטוט"א:

(יא) יען אשר היתה זאת עם לבכך. שאין אדם שואל דבר זה אלא מי שיש יראת שמים בלבו כענין שנאמר ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים (שמות י"ח): ואת נפש שונאיך. לנצחם: (יב) החכמה והמדע נתון לך. מה ששאלת: עושר ונכסים וכבוד. אשר לא שאלת אתן לך: אשר לא היה כן למלכים אשר לפניך ואחריך לא יהיה. מוסב על עושר וכבוד אשר לא שאלת כי החכמה שאני נותן לך, בה תלוי גם עושר גם כבוד גם אריכות ימים דכתיב (משלי ג') אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד וזהו שכתוב במלכים (א' י"א) ויגדל המלך שלמה מכל מלכי הארץ לעושר ולחכמה וגומר: (יד) ויניחם

מצודת ציון

(יא) יען. בעבור: נכסים. הוא כולל למטלטלין ומקנה ושדות: (טו) כשקמים. מין אילני תאנים: (טז) ומקוא. התרגום לא תרגם מלת מקוא, ולזה נראה כי קוא שם מקום והמ"ם הוא במקום מן: במחיר. ענין ערך הדבר ושוי כמו אקנה מאיתך במחיר (ש"ב כ"ד):

מצודת דוד

(יא) זאת. השאלה הזאת: (יב) נתון לך. עתה נתון לך מאתי: (יג) לבמה וכו'. ר"ל מהדרך אשר הלך לבמה וכו' שב ובא לירושלים מלפני אוהל מועד: וימלוך. ר"ל קבלוהו למלך באהבה רבה בעבור רוב החכמה הנתונה בו בלילה ההוא: (יד) בערי הרכב. הערים המיוחדים להעמיד בהם הרכב: ועם המלך. ומקצתם היו עמו בירושלים: (טו) יתן וכו'. ר"ל עזבם

בחוצות כי בעבור שהיה רבי המשקל היו נשמרים כי לא היה מהאפשר לשאתם ולגנבם: אשר כשפלה. הגדלים בעמק הרבה מאוד: (טז) ומוצא הסוסים. מקום מוצא הסוסים היו לו ממצרים ומן קוא והוא שם מקום והסוסים מצויים שם: סחרי המלך. ר"ל שלמה שלח סוחרים והם יקחו הסוסים מן קוא במחיר ולפי ערך שויו של כ"א: (יז) ויעלו ויוציאו ממצרים. ר"ל אבל למצרים לא שלח סוחרים כי אנשי מצרים עצמם היו מעלים ומוציאים לו מרכבה שהם ד' סוסים בעבור שש מאות שקל כסף כי כן היה המקח קצוב ביניהם: וסוס בחמשים ומאה. ומוזה נשמע שהמרכבה הם ד' סוסים: וכן לכל מלכי החתים. גם להם מכרו אנשי מצרים במקח הקצוב הזה, עם שהיו קרובים להם ולא היה להם מרחק רב להוליך הסוסים: בידם יוציאו. אנשי מצרים עצמם הוציאו הסוסים בידם להביאם למקום הקונה אותם, או שעל מלכי החתים וכו' יאמר שהם יוציאו בידם ור"ל עם שגם הם נתנו ערך קצבת שלמה מ"מ בהבאה למקומם לא הי' לשם יפוי הכח כשלמה: (יח) למלכותו. לפי הראוי וההגון למלכותו:

משניות מסכת תענית

פרק רביעי

א בשלשה פרקים בשנה פהנים נושאין את פניהן ארבע פעמים ביום, בשחרית במוסף ובמנחה ובנעילת שערים – בתעניות ובמעמדות וביום הפפורים.

ב אלו הן המעמדות? לפי שנאמר (במדבר כה, ב): "צו את־בני ישראל ואמרת אליהם, את־קרבני לחמי"; וכי היאך קרבנו של אדם קרב, והוא אינו עומד על גביו? התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות; על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של פהנים, של לויים ושל ישראלים. הגיע זמן המשמר לעלות, מיום בשבוע:

פירוש ברטנורא

ד א בשלשה פרקים בשנה וכו'. הכי קאמר, בשלשה פרקים שהם תעניות ומעמדות ויוה"כ דמסיק בטר הכי, כהנים נושאין את כפיהם בכל תפלה, דהיינו שחרית מנחה ונעילה. ויש יום אחד באלו הפרקים שנושאים כפיהם ארבעה פעמים ביום, והוא יוה"כ, שיש בו תפלת מוסף. ומתניתין ר' מאיר היא, דאמר יש נשיאות כפים במנחה בתעניות ובמעמדות, דכל יומא מעמא מאי אין נשיאות כפים במנחה משום שכרות, והאידנא ליכא שכרות. ור' יוסי פליג עליה ואמר דגורין מנחה של תענית אמו מנחה דכל יומא. והלכה כרבי יוסי בתעניות ובמעמדות וביום הפפורים דאית בהו תפלת נעילה, אבל בתעניות שאין מתפללין בהן נעילה פרשי כהני ידייהו במנחתא דתעניתא, כיון דסמוך לשקיעת החמה מצלי לה, כתפלת נעילה דמאי, ומנחתא כהאי ליחא בכל יומא, הלכך לא גזרו בה: **בתעניות ובמעמדות.** הכי קאמר ואלו הן שלשה פרקים, תעניות ומעמדות ויוה"כ: **ומעמדות.** אנשי מעמד היו מתענים ארבעה ימים בשבוע:

ב אלו הן מעמדות. מה טעם קאמר, מה טעם תקנו מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל וגו': **על כל משמר ומשמר היה מעמד.** מקצת שבטי ישראל

משניות מבוארות – קהת

ובמנחה ובנעילת שיערים (היינו ביום הכיפורים). ואלו הן שלשת הפרקים: בתעניות ובמעמדות וביום הכיפורים.

משנתנו היא לדעת רבי מאיר, הסובר שבתענית נושאים הכהנים את כפיהם אף במנחה, מאחר שאין חוששים לשיכרות, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. אבל אין הלכה כן אלא כרבי יוסי הסובר שאפילו ביום תענית אין נשיאת כפים במנחה, שגזרוים במנחת תענית מפני המנחה של כל יום. "במה דברים אמורים? בתעניות שמתפללים בהן מנחה ונעילה, כגון צום כיפור ותענית ציבור, אבל תענית שאין בה נעילה, כגון תשעה באב ושבעה עשר בתמוז, הואיל ותפילת מנחה שלהן סמוך לשקיעת החמה, הרי נראית כנעילה, ואינה מתחלפת במנחה של כל יום, לפיכך יש בה נשיאת כפיים" (רמב"ם הל' תפילה יד, א-ג).

באור משנה ב

אגב המשנה הקודמת באה משנתנו לכאר ענין המעמדות.

אלו הן המעמדות – מה הן המעמדות? ומה טעם הותקנו? **לפי שנאמר** – בפרשת קרבנות התמיד: **"צו את־בני ישראל ואמרת אליהם, את־קרבני לחמי... תשמרו להקריב לי במועדו"** – ומכאן שכל ישראל מצווים על הקרבת קרבן התמיד כל יום; **וכי היאך קרבנו של אדם קרב, והוא אינו עומד על גביו** – כלומר שמצווה על כל מי שמביא קרבן לעמוד בעזרה בשעת הקרבת קרבנו, אבל בקרבן ציבור, כקרבן תמיד או קרבן מוסף, הרי אי אפשר שיהיו כל ישראל עומדים בעזרה בשעת הקרבתו? לשם כך **התקינו נביאים הראשונים** – שמואל ורוד (רש"י), **עשרים וארבעה משמרות** – כלומר ולעשרים וארבעה משמרות לווייה, וכן חילקו את הישראלים לעשרים וארבעה מעמדות; **על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של פהנים, של לויים ושל ישראלים** – היינו כהנים בעבודתם, ולויים בשרים ובזמרים, וישראלים במעמדם, שכל שבע היה עובד במקדש משמר אחר של כהנים ולויים, וכן מעמד אחר של ישראלים היה עומד בעזרה כשליחי כל ישראל בשעת הקרבת קרבנות הציבור. **הגיע זמן המשמר לעלות** – לירושלים, **פהנים ולויים** – ויש גורסים: כהניו ולוייו. היינו כל הכהנים וכל הלויים של אותו

~ יום ראשון ~

באור משנה א

משנתנו באה ללמד דין נשיאת כפים בתענית, שכן בכל יום אין הכהנים נושאים את כפיהם אלא בתפילת שמונה עשרה של שחרית, בסיום ברכת "מודים"; ואמנם בימים שיש בהם תפילת מוסף, נושאים הכהנים את כפיהם גם בתפילת שחרית וגם בתפילת מוסף. אבל במנחה אין נשיאת כפים, גזירה שמא שחו הכהנים יין ושיכור אסור בנשיאת כפים, כמו שאמרו בגמרא (תענית כו, ב): "למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר? לומר, מה נזיר אסור ביין, אף כהן מברך אסור ביין". – משנתנו באה ללמד, שביום תענית נושאים הכהנים את כפיהם אף במנחה, הואיל ואין חשש לשיכרות. כן באה המשנה ללמד, שבימים שמתפללים תפילת נעילה נושאים הכהנים את כפיהם גם בתפילה זו. ואימתי היא תפילת נעילה? בירושלמי מבואר: בזמן נעילת שיערי ההיכל במקדש; ויש אומרים: בנעילת שיערי שמים, שנועלין אותם לעת ערב בגמר התפילה (רש"י). והרמב"ם כותב (הל' תפילה א, ז): "כך תיקנו תפילה אחר תפילת מנחה סמוך לשקיעת החמה ביום התענית בלבד, כדי להוסיף תחינה ובקשה מפני התענית, וזו היא התפילה הנקראת תפילת נעילה, כלומר: ננעלו שערי שמים בעד השמש ונסתרה. לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה".

בשלשה פרקים בשנה פהנים נושאין את פניהן – מברכים את העם בנשיאת כפים, **ארבע פעמים ביום, והיינו בשחרית במוסף ובמנחה ובנעילת שערים** – בתפילה שמתפללים בזמן נעילת שיערים, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, ומכאן נקראת היא תפילת "נעילה". ואלו הם שלשת הפרקים: **בתעניות** – של ציבור, **ובמעמדות** – בתפילות של אנשי המעמד, כמבואר במשנה הבאה, **וביום הפפורים** – מלשון המשנה משמע שבשלשת הפרקים הללו היו ארבע התפילות – שחרית ומוסף ומנחה ונעילה, והכהנים היו נושאים את כפיהם בכל תפילה. וכן נראה מדברי הרמב"ם (הל' כלי המקדש ד, ז), וכן משמע בירושלמי (וענין "תוספות יום טוב" להלן ד, ז). אבל בגמרא שואלים על משנתנו: תעניות ומעמדות – היש בהן מוסף? ומכאן מבארים משנתנו בדרך של "חסורי מחסרא": בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאים את כפיהן כל זמן שמתפללין (היינו שחרית ומנחה ונעילה – רש"י). ויש מהן ארבע פעמים ביום – בשחרית במוסף

כהנים ולויים עולים לירושלים; וישראל שבאותו משמר, מתכנסין לעריהן וקוראין במעשה בראשית. ג ואנשי המעמד היו מתעניין ארבעה ימים בשבוע, מיום שני ועד יום חמישי. ולא היו מתעניין ערב שבת, מפני כבוד השבת; ולא באחד בשבת, כדי שלא יצאו ממנוחה וענג ליגיעה ותענית וימותו. ביום הראשון – "בראשית" ו"יהי רקיע". בשני – "יהי רקיע" ו"יקוו המים". בשלישי – "יקוו המים" ו"יהי מארת". ברביעי – "יהי מארת" ו"ישרצו המים". בחמישי – "ישרצו המים" ו"תוצא הארץ". בששי – "תוצא הארץ", ו"יכלו השמים". פרשה גדולה – קורין אותה בשנים, והקמנה – ביחוד; בשחרית ובמוסף. ובמנוחה נכנסין וקורין על פיהן, בקורין את שמע. ערב שבת במנוחה לא היו נכנסין, מפני כבוד השבת.

ד כל יום שיש בו הלל – אין בו מעמד בשחרית; קרבן מוסף – אין בו בנעילה; קרבן עצים – אין בו

פירוש ברטנורא

החוקים לכ"ד חלקים, שלוחים מכל ישראל לעמוד על הקרבן עם הכהנים והלויים שבאותו משמר: וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהם. אותם שהיו רחוקים מירושלים ולא היו יכולים לעלות לעמוד על הקרבן במשמר שלהן, מתכנסים בבתי כנסיות בעריהן ומתעניין ומתפללים וקורין בתורה בכל יום במעשה בראשית להודיע ההעולה עומד על העבודה שעושים במקדש:

ג ולא היו מתעניין בעש מפני כבוד השבת. ואין צ"ל בשבת עצמה, ולא ביום א' מפני שהוא שלישי ליצירה, שבע"ש נברא אדם, ויום שלישי ליצירתו הלוח מפי דכתיב (בראשית ל"ד) ויהי ביום השלישי בחיותם כואבים. אי נמי מפני שבשבת נתנה בו נשמה יתירה ולמוצאי שבת נישלת ממנו, ואם היו מתעניין ביום ראשון היו מסתכנים. ובכל יום היו אנשי מעמד מתפללין תפלת נעילה: פרשה גדולה קורין אותה בשנים. בפרשת בראשית לאחר שקרא הראשון ג' פסוקים חזר השני וקרא פסוק שלישי שקרא הראשון ומשלים פרשת בראשית, והשלישי קורא יהי רקיע. בשני ראשון קורא יהי רקיע, ושנים קוראים יקוו המים, וכן כולם: בשחרית ובמוסף בר. הכא מוירי בכל שאר מעמדות שהיו חוץ לירושלים שהן היו קוראין במעשה בראשית כמשפטן אפילו ביום שיש בו קרבן מוסף דהא אינהו לא טרידי. אבל המעמדות שבירושלים, ביום שיש בו קרבן מוסף לא היו קורין במוסף במעשה בראשית כדתנן לקמן קרבן מוסף אין בו במנוחה, והשתא קרבן מוסף מעמד דמנוחה דלאו דידיה דחו, מעמד דידיה לא כל שכן. בשחרית ובמוסף ובמנוחה בר. הכי קאמר בשחרית ובמוסף הוא דמביאין ספר תורה וקורין פרשה גדולה בשנים וקמנה ביחוד, אבל במנוחה אין מביאין ספר תורה מפני טורח התענית אלא קורין על פה: ע"ש במנוחה לא היו נכנסים. לבית הכנסת ולא היו קורין כלל, לפי שהיו טרודים לתקן צרכי שבת:

ד יום שיש בו הלל. כגון ימי תוכה שיש בהם הלל ואין בהם מוסף. אותן שבירושלים לא היו קורין שום פרשה בשחרית, לפי שאין להם פנאי לעשות

משניות מבוארות – קהתי

"בראשית" ו"יהי רקיע" – היינו שתי הפרשות הראשונות, מפסוק א' עד ח', בפשי – ביום השני: "יהי רקיע" ו"יקוו המים" שחזור על הפרשה השנייה ומוסיף לקרוא את הפרשה השלישית, מפסוק ו' עד י"ג; "בשלישי": "יקוו המים" ו"יהי מארת" – מפסוק ט' עד י"ט; "ברביעי": "יהי מארת" ו"ישרצו המים" – מפסוק י"ד עד כ"ג; "בחמישי": "ישרצו המים" ו"תוצא הארץ" – מפסוק כ' עד ל"א; "בששי": "תוצא הארץ" – מפסוק כ"ד עד ל"א, "ויכלו השמים" – פרק ב' פסוקים א'-ג'. פרשה גדולה – שיש בה יותר משלשה פסוקים, קורין אותה בשנים – בשני אנשים, והקמנה – פרשה קטנה, ביחוד – כלומר ששלושה אנשים עולים לקרוא בתורה כל יום (כהן. לוי וישראל). והלכה היא שאין אדם קורא פחות משלשה פסוקים, ולכן בפרשה הראשונה שיש בה חמשה פסוקים, ראשון קורא שלשה פסוקים הראשונים, השני חזר וקרא פסוק שלישי שקרא הראשון ומשלים את הפרשה, והשלישי קורא פרשת "יהי רקיע" שהיא שלשה פסוקים. ביום השני ראשון קורא פרשת "יהי רקיע", ושני ושלישי קוראים פרשת "יקוו המים", וכן כולם; בשחרית ובמוסף – כלומר קריאה זו מתוך ספר תורה היתה בתפילת שחרית, וכן במוסף אם אירע בהם יום שיש בו קרבן מוסף. ובמנוחה – אבל במנוחה אין מביאין ספר תורה, מפני טורח התענית, אלא נכנסין – לבית הכנסת, וקורין על פיהן – וקוראים את קריאת היום בעל פה, בקורין את שמע – כדרך שקוראים את פרשת "שמע" על פה. ערב שבת במנוחה לא היו נכנסין – לבית הכנסת, לא לתפילה ולא לקריאה, מפני כבוד השבת – כדי שיוכלו לעסוק בהכנת צרכי השבת.

באור משנה ד

כל יום שיש בו הלל – שקוראים בו הלל (תהלים קיג-קיו), ואין בו קרבן מוסף, כגון בחנוכה, אין בו מעמד בשחרית – כלומר אין אנשי המעמד אומרים בו תחינות ואין קוראים בו במעשה בראשית

משמר, עולים לירושלים – כמו שבארנו לעיל; כהנים לעבודתם ולויים לשירים ולזמרים, וישראל שבאותו משמר – של אותו שבוע, היינו כל אלה שלא עלו לירושלים למעמד, שכן המשמר של ישראל לא היו עולים כולם לירושלים, אלא מקצתם, אנשי המעמד, ואילו הנשארים היו מתכנסין לעריהן – ויש גורסים: בעריהן. כלומר שהיו מתאספים בבתי כנסיות בעריהם ומרבים בתפילה שיתקבלו קרבנות ישראל ברצון, וקוראין – יום יום בתורה, במעשה בראשית – להודיע על הקשר שבין העבודה במקדש וקיום העולם, כמו שאמרו (תענית ב, ב): "אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ". שכל זמן שעבודת בית המקדש קיימת העולם מתברך על יושביו וגשמים יורדים בזמנם. הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב: "כל מי שהיה מאנשי אותו מעמד קרוב לירושלים, היה נמצא במקדש בשעת הקרבת הקרבן עם הכהנים והלויים שבאותו משמר, ומי שהיה רחוק מירושלים, היו מתכנסים בבתי כנסיות שלהם ומתפללים וקוראים במעשה בראשית" (וכן מפרש גם הרב מברטנורא). ברם, (לדעת רוב המפרשים) גם אנשי המעמד שבירושלים היו מרבים יום יום בתפילה וקוראים במעשה בראשית.

~ יום שני ~

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד, כיצד היו נוהגים אנשי המעמד.

ואנשי המעמד היו מתעניין ארבעה ימים בשבוע, מיום שני ועד יום חמישי – כל יום עד הערב, ולא היו מתעניין ערב שבת, מפני כבוד השבת – שלא ייכנסו לשבת כשהם רעבים, ולא באחד בשבת, כדי שלא יצאו ממנוחה וענג, ליגיעה ותענית וימותו – במשנה שבירושלאי אין גורסים כל אותה פיסקה, מן "ואנשי מעמד" עד "וימותו". ומכאן ואילך מבארת משנתנו כיצד היו קוראים כל יום במעשה בראשית. ביום הראשון – היו קוראים:

בַּמִּנְחָה; דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לֹא בִּן עֲזַאי: כִּף הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שׁוֹנֵה: קָרְבַּן מוֹסֵף – אֵין בּוּ בַּמִּנְחָה; קָרְבַּן עֲצִים – אֵין בּוּ בַּנְּעִילָה. חֲזַר רַבִּי עֲקִיבָא לְהֵיוֹת שׁוֹנֵה בִּכְבֹּד עֲזַאי.

ה זְמַן עֲצֵי כְהֻנִּים וְהָעַם – תְּשֻׁעָה: בְּאֶחָד בְּנִיטָן – בְּגֵי אֶרֶץ בֶּן יְהוּדָה; בְּעֶשְׂרִים בְּתַמּוּז – בְּגֵי דוֹד בֶּן יְהוּדָה; בְּחַמְשָׁה בָּבַב – בְּגֵי פָרְעֹשׁ בֶּן יְהוּדָה; בְּשִׁבְעָה בּוּ – בְּגֵי יוֹדֵב בֶּן רַכָּב; בְּעֶשְׂרֵה בּוּ – בְּגֵי סַנְאָה בֶּן בְּנִימִין; בְּחַמְשָׁה עָשָׂר בּוּ – בְּגֵי זְתוּא בֶּן יְהוּדָה, וְעַמְהֵם כְּהֻנִּים וְלִוִּים וְכָל מִי שִׁמְטָה בְּשִׁבְטוֹ, וּבְגֵי גוֹנְבֵי עֲלִי, בְּגֵי קוֹצְעֵי

פִּירוּשׁ בְּרִטְנוּרָא

מעמדם שההלל דוחה אותה: קרבן מוסף. ר"ח שיש בו קרבן מוסף לא היו קורין שום פרשה בעילה. וכ"ש שלא היו קורין פרשה במוסף עצמו ולא במנחה שהיא קודם נעילה, שקרבן מוסף היה דוחה אותם: קרבן עצים אין בו מנחה. כלומר יום שיש בו קרבן עצים כדלקמן ואין בו קרבן מוסף, דוחה מעמד של מנחה, אבל לא של נעילה: כך היה ר' יהושע שונה. קרבן עצים דוחה מעמד דנעילה, וכ"ש שדוחה מעמד דמנחה דקרבן עצי כהנים היה קרבן קודם תמיד של בין הערבים, ואם דוחה מעמד של נעילה כ"ש שדוחה מעמד של מנחה הכמוך לו: חזר ר"ע להיות שונה בדברי בן עזאי. דקסבר קרבן מוסף מדברי תורה ודין הוא שלא ידחה אלא מעמד דמנחה, דלכא למיחש דלמא מדחי קרבן, דדברי תורה לא בעי חיזוק. אבל קרבן עצים כדברי סופרים דמי, ודין הוא דלדחי מעמד דמנחה ונעילה דבעי חיזוק כי היכי דלא לדחיה לקרבן עצים. ולא ירדתי לסוף דברי רמב"ם בפירוש משנה זו, כי מדברי נראה שהיו אנשי מעמד מתפללין תפלה יתירה בכל יום בין שחרית למנחה והיא נקראת תפלת מוסף. ודבר זה לא מצאתיהו לא בבבלי ולא בירושלמי:

ה זמן עצי הכהנים והעם. כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם, והתנו נביאים שביניהם שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבים משלהם. וכיום שמביאים העצים מביאים עמהם קרבן נדבה ועושים אותו היום יום טוב, וכן כתוב בספר עזרא (נחמיה ו) והגורלות הפלנו על קרבן העצים וגו' להביא לבית אלהינו בתעם מוזמנים לשנה: וכל מי שטעה שבטו. ולא היה יודע עם מי ילך, ילך עם בני זתוא: ובני גונבי עלי.

משניות מבוארות – קהתי

דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לֹא בִּן עֲזַאי – לרבי עקיבא: **כִּף הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שׁוֹנֵה: קָרְבַּן מוֹסֵף –** ביום שיש בו קרבן מוסף, **אֵין בּוּ בַּמִּנְחָה –** אין בו מעמד בתפילת המנחה, וכל שכן במוסף עצמו, אבל יש בו מעמד בתפילת נעילה; **קָרְבַּן עֲצִים –** ביום שיש בו קרבן עצים, **אֵין בּוּ בַּנְּעִילָה –** אין בו מעמד אפילו בתפילת נעילה, וכל שכן שאין בו מעמד במנחה, שכן קרבן העצים היה סמוך למנחה קודם תמיד של בין הערבים. טעם ההפרש בין קרבן מוסף לקרבן עצים מבואר בגמרא, שקרבן מוסף הואיל והוא מן התורה ואינו צריך חיזוק, לפיכך אינו דוחה אלא מעמד של מנחה שסמוך לו, אבל קרבן עצים הואיל והוא מדברי סופרים, לפיכך עשו בו חיזוק, שדוחה אפילו מעמד של נעילה (דבנו גרסונו: ברטנורא). ויש מפרשים, שקרבן עצים אינו דוחה מעמד של מנחה אלא של נעילה בלבד, ומבארים הטעם שבגמרא, שהואיל וקרבן מוסף הוא מן התורה הריהו דוחה מעמד של מנחה שהוא מן התורה, אבל קרבן עצים, שהוא מדברי סופרים, אינו דוחה אלא נעילה שהיא מדברי סופרים, אבל לא מנחה שהיא מן התורה (רש"י; תוספות). **חֲזַר רַבִּי עֲקִיבָא לְהֵיוֹת שׁוֹנֵה בִּכְבֹּד עֲזַאי –** חזר רבי עקיבא מדעתו וקיבל את דברי בן עזאי.

בתפילת שחרית, שקריאת ההלל דוחה את המעמד של שחרית. "מעמד" היינו עמידתם לתפילה ולתחינה ולקריאה בתורה (עיין רמב"ם הל' כלי המקדש ו. ה). **קָרְבַּן מוֹסֵף –** יום שיש בו קרבן מוסף, כגון ראש חודש, **אֵין בּוּ בַּנְּעִילָה –** אין בו מעמד אפילו בתפילת נעילה, כמו שבארנו לעיל, וכל שכן שאין בו מעמד במוסף עצמו ובמנחה, שקרבן המוסף דוחה את המעמד של התפילות הללו. רוב המפרשים מבארים, שמשנתנו עוסקת באנשי המעמד שבירושלים, שלא היה להם פנאי לעשות מעמדם (לומר תחינות ולקרוא במעשה בראשית) מפני ההלל ומפני קרבן המוסף, אבל במשנה הקודמת מדובר בכל שאר אנשי המעמד שהיו בערי ארץ ישראל, חוץ לירושלים, ולכן שנינו שם שהיו קוראים במעשה בראשית אפילו בתפילת מוסף, ביום שיש בו קרבן מוסף. והוא הדין בשחרית אפילו ביום שיש בו הלל (רש"י; ברטנורא; "מלאכת שלמה" בשם ר' יהונתן). ויש סוברים, שלענין יום שיש בו הלל אין הבדל בין אנשי המעמד שבירושלים לאלו שמחוצה לה, היינו שכל יום שיש בו הלל אין בו מעמד בשחרית לא בירושלים ולא בשאר הערים. ברם, יום שיש בו קרבן מוסף במקדש (או קרבן עצים כדלהלן), אין בו מעמד לאותם שבירושלים בלבד (הירושב"א; הרש"י). ויש מפרשים, שדחיית התפילות והתחינות מפני ההלל ומפני קרבן המוסף אין כוונתה אלא לגבי התפילות והתחינות שהיו מרבים בהן במעמדות, שבינם שיש בו הלל אין אומרים תפילות אלו במוסף, במנחה ובנעילה, לא אנשי המעמד שבירושלים ולא אותם שבשאר ערי ישראל. אבל הקריאה במעשה בראשית לא נדחתה לעולם אף בירושלים (הדאב"ז). אמנם שיטת הרמב"ם אחרת היא לגמרי, שלדעת הרמב"ם היו במעמדות שבכל יום ארבע תפילות: שחרית ומוסף ומנחה ונעילה (כפשוטו של משנה א' בפרקנו). כלומר שבין שחרית ומנחה היתה תפילה נוספת, ועל כך שנינו במשנה הקודמת, שהיו קוראים בתורה גם בשחרית וגם במוסף, היינו באותה תפילה נוספת שבכל יום. ואילו משנתנו באה להשמיע, שביום שמקריבים קרבן מוסף, אין בו מעמד במוסף ולא במנחה ולא בנעילה. **קָרְבַּן עֲצִים –** יום שיש בו קרבן עצים ואין בו קרבן מוסף, שכן היו משפחות בישראל שהיו מגדבות עצים למערכה בימים מסוימים בשנה, כמפורט במשנה הבאה, וכיום הבאת העצים היו מביאות קרבן עולת נדבה הנקרא "קרבן העצים", ועושות להן אותו יום כיום טוב; ויש סוברים, שהעצים עצמם שהביאו הוא הנקרא "קרבן העצים" (הירושב"א; ועיין גמרא מנחות כ. ב; והרש"י על משנתנו); ובאה המשנה ללמד, שביום שיש בו קרבן עצים, **אֵין בּוּ בַּמִּנְחָה –** אין בו מעמד בתפילת המנחה, אבל יש בו מעמד בנעילה.

~ יום שלישי ~

באור משנה ה

בגמרא (תענית כח, א) מובאת ברייתא: "כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו (המשפחות המפורסות במשנתנו) והתנדבו משלהם. והתנו נביאים שביניהם, שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבים משלהם, שנאמר (נחמיה י, לה): 'והגורלות הפלנו על קרבן העצים והכהנים הלויים והעם להביא לבית אלהינו ככתוב בתורה'". – משנתנו באה לפרט, שתשעה זמנים קבועים היו בשנה לשמונה משפחות להביא בהם עצים למערכת האש שעל המזבח. עצים אלו נקראים במשנתנו "עצי כהנים והעם".

זְמַן עֲצֵי כְהֻנִּים וְהָעַם – הזמנים שבהם היו המשפחות דלהלן מביאים עצים למערכה, **תְּשֻׁעָה –** זמנים קבועים הם: **בְּאֶחָד בְּנִיטָן –** היו מביאים, **בְּגֵי אֶרֶץ בֶּן יְהוּדָה –** היינו משפחה מסוימת משבט יהודה (עזרא ב, ה; נחמיה ז, ט); **בְּעֶשְׂרִים בְּתַמּוּז, בְּגֵי דוֹד בֶּן יְהוּדָה –** ממשפחת דוד המלך (גמרא). **בְּחַמְשָׁה בָּבַב, בְּגֵי פָרְעֹשׁ בֶּן יְהוּדָה –** משבט יהודה (עיינו עזרא ב, ג; נחמיה ז, ח); **בְּשִׁבְעָה בּוּ –** באב, **בְּגֵי יוֹדֵב בֶּן רַכָּב –** ממשפחת יתרו (עיינו ירמיה לה, ט); **בְּעֶשְׂרֵה בּוּ, בְּגֵי סַנְאָה בֶּן בְּנִימִין –** משפחה משבט בנימין (עיינו עזרא ב, לה; נחמיה ז, לח); **בְּחַמְשָׁה עָשָׂר בּוּ, בְּגֵי זְתוּא**

קציעות. פְּעֻשִׁים בו – בְּנֵי פֶחַת מוֹאֵב בְּן יְהוּדָה; פְּעֻשִׁים בְּאֵלֹל – בְּנֵי עֲדִין בְּן יְהוּדָה; בְּאֶחָד בְּמִטַּת – שָׁבוּ בְנֵי פְרַעֲשׁ שְׁנֵיהֶם. בְּאֶחָד בְּמִטַּת לֹא הָיָה בוּ מַעְמָד, שֶׁהָיָה בוּ הֵלֵל וְקָרְבַן מוֹסֵף וְקָרְבַן עֲצִים. וְהַמְשָׁה דְבָרִים אֲרַעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עֶשְׂרֵת בְּתַמְזוּז, וְהַמְשָׁה בְּתַשְׁעָה בָּאָב. בְּשִׁבְעָה עֶשְׂרֵת בְּתַמְזוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלְּחוֹחַת, וּבְטַל הַתְּמִיד, וְהִבְקָעָה הָעִיר, וְשָׂרַף אֶפְסֶסְמוֹס אֶת הַתּוֹרָה, וְהַעֲמִיד צֶלֶם בְּהִיכָל. בְּתַשְׁעָה בָּאָב נִגְזַר

פירוש ברטנורא

מפרש בגמרא שפעם אחת גזרו האיובים שמד על ישראל שלא יביאו בכורים למקדש והושיבו שומרים בדרכים על כך, ועמדו אנשים כשרים שבאותו הדור והביאו סלי בכורים וחפו אותם בקציעות דהיינו תאנים יבשים ונושאים על כתפם עלי, הוא עין גדול עשוי כעין בוכנא שכתושים בו הדייסא והיו הגילין לכתוש בו הקציעות לעשות מהם עגולי דבילה, וכשהיו פוגעים בשומרים אומרים להם אנו הולכים לעשות שני עגולי דבילה במכתשת שלפנינו בעלי זה שעל כתפנו, וכך היו מביאין בכורים לירושלים. ועל שם כך נקראו בני גונבי עלי כלומר גונבי לב השומרים, בעלי שעל כתפם. ובני קוצעי קציעות על שם שחזתין עגולי הדבילה במקצועות. ואלו האנשים הכשרים עצמן עמדו פעם אחרת שגזרו שמד שלא להביא עצים למערכה, ותקנו סולמות והיו אומרים לשומרים ליטול שני גזולות משוכך זה שלפנינו בסולם זה שעל כתפנו אנו הולכים, ועל שם כך נקראו בני סלמאי הנתוצתי, שהיו נוצצים הסולמות אחר שעברו מן השומרים, ומביאין מהן עצים למערכה. וכל אלו מביאין עצים עם בני תוא: **שָׁבוּ בְנֵי פְרַעֲשׁ שְׁנֵיהֶם**. שלאחר שסיימו ממילין פייסות איהו באחרונה, כדרכיב והגזולות הפלנו על קרבן העצים: **שֶׁהָיָה בוּ הֵלֵל**. לפי שאחד בטבת חל בחנוכה לעולם, ובחנוכה גומרים את ההלל. אבל הלל דר"ח שאין קריאת ההלל בו אלא מנהג בעלמא, לא דחי מעמד. ומהאי מעמא לא חשיב ר"ח ניסן דאית ביה נמו הלל וקרבת מוסף וקרבת עצים: **וְהַמְשָׁה דְבָרִים אֲרַעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עֶשְׂרֵת הַלְּחוֹחַת**. שהרי בו בסיון נתנו עשרת הדברות ובו' בהשכמה עלה לקבל את שאר התורה ושהה שם מ' יום, נמצאו כלים ב"ז בתמוז, וכשירד שבר את הלוחות: **וּבְטַל הַתְּמִיד**. שלא היה שם ככשים להקריב, שבאה העיר במצור: **וְהַעֲמִיד צֶלֶם בְּהִיכָל**. פליגי בה אמוראי בירושלמי, חד אמר צלם של מנשה, וכבית ראשון מירי. וחד אמר צלם של אפוסטמוס שהיה משרי היונים וכבית שני היה:

משניות מבארות – קהתי

וקרבן מוסף וקרבת עצים, מכל מקום יש בו מעמד בשחרית.

באור משנה ו

לאחר ששנינו בפרקים הקודמים בענין התעניות על הגשמים וכן בענין התעניות שגזזרים בית דין מחמת צרות אחרות, כמו ששנינו בתחילת פרק ג', באה משנתנו ללמד על התעניות של שבעה עשר בתמוז ותשעה באב, ועל הפורענויות שאירעו בהן.

הַמְשָׁה דְבָרִים אֲרַעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עֶשְׂרֵת בְּתַמְזוּז, וְהַמְשָׁה בְּתַשְׁעָה בָּאָב. בְּשִׁבְעָה עֶשְׂרֵת בְּתַמְזוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלְּחוֹחַת – על ידי משה, מחמת חטא העגל, שכן בשבעה בסיון – לאחר מעמד הר סיני – עלה משה למרום לקבל את הלוחות, שנאמר (שמות כד, טז): **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מֵתוֹךְ הָעֲנַן**, ונאמר (שם טז, יח): **וַיִּבֶא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנַן וַיַּעַל אֶל הָהָר, וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אֲרַבְעִים יוֹם וָאַרְבַּעַיִם לַיְלָה**, היינו עשרים וארבעה יום של סיון ויחשה עשר יום של תמוז, נמצא שירד מן ההר בשבעה עשר בתמוז, וכתבו (שמות כד, יט): **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיִּרְא אֶת הָעֵגֶל... וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלְּחוֹחַת וַיִּשְׁבֵּר אוֹתָם תַּחַת הָהָר**; **וּבְטַל הַתְּמִיד** – בימי המצור על ירושלים בטל קרבן התמיד, לפי שלא היו להם ככשים להקריב. בגמרא מבואר, שקבלה היתה בידם שזה אירע בשבעה עשר בתמוז. ולפי הרמב"ם הכוונה היא בשעת המצור על הבית הראשון; **וְהִבְקָעָה הָעִיר** – ירושלים, בחורבן שני; אבל בחורבן ראשון הובקעה העיר בתשעה בתמוז, כמו שכתוב (ירמיה נב, ו-ז): **בַּחֹדֶשׁ הָרִבְעִי בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ... וַתִּבְקַע הָעִיר**; **וְשָׂרַף אֶפְסֶסְמוֹס אֶת הַתּוֹרָה** – בגמרא מבואר, שקבלה היתה בידם בענין זה; **וְהַעֲמִיד צֶלֶם בְּהִיכָל** – היינו אותו אפוסטמוס, בימי הבית השני. ויש גורסים: והועמד צלם ביהיכל. ומפרשים שהכוונה היא לצלם של מנשה (ירושלמי). **בְּתַשְׁעָה בָּאָב: נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שְׁלֹא יִפְנְסוּ לְאָרֶץ** – בגמרא מבואר, שכתוב (במדבר י, יא): **וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נָעַלָה הָעֵנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת** (היינו ב' באייר); וכתוב (שם טז, לג): **וַיִּסְעוּ מֵהָר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים** (היינו כ"ב באייר); וכתוב (שם טז, יח-ט): **וַנִּתֵּן ה' לָכֶם בָּשָׂר וְאֵלֶתְכֶם... עַד חֹדֶשׁ יָמִים**, היינו עד כ"ב בסיון; וכתוב (שם יב, טז): **וַתִּסְגַּר מַרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים**, היינו עד עשרים ותשעה בסיון; ואחר כך נאמר (שם יג, ב): **"שִׁלַּח לָךְ אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן"**, ושנו בברייתא: **"בעשירים"**

בְּן יְהוּדָה – משבת יהודה (עיינו עורא ב, ח; נחמיה ז, יג), **וְהַמְשָׁה** – הביאו, **פְּהִינִים וְלִיָּים וְכָל מִי שִׁטְעָה בְּשִׁבְטוֹ** – שלא ידע מאיזה שבט הוא, **וּבְנֵי גוֹנְבֵי עֲלִי, בְּנֵי קוֹצְעֵי קִצְיָעוֹת** – בכרייתא בגמרא מבואר: **"מה היו בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות? אמרו: פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל... שלא יביאו ביכורים לירושלים, והושיבו פרוודאות (שומרים) על הדרכים, כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל. מה עשו כשרים שבאותו הדור? הביאו סלי ביכורים וחיפום בקציעות (תאנים יבשות) ונטלו, ועלי (עץ שכתושים בו במכתשת) על כתפיהן. וכיון שהגיעו אצל פרוודאות אמרו להם: להיכן אתם הולכין? אמרים להם: לעשות שני עיגולי דבילה במכתשת שלפנינו (הנמצאת במקום הסמוך) ובעלי שעל כתפנו. כיון שעברו מהם, עיטרום בסלים והביאום לירושלים". ועל שם כך נקראו "בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות" (שהיו גונבים לב השומרים בעלי שעל כתפם ובקציעות שחיפו בהן את הביכורים). כן מסופר עליהם, שפעם אחת גזרה המלכות גזירה שלא יביאו עצים למערכה, והושיבו פרוודאות על הדרכים. מה עשו יראי החטא שבאותו דור? הביאו גזייהן ועשו סולמות והיחזו על כתפיהם והלכו להם. כיון שהגיעו אצל אמרו להם (הפרודאות) להיכן אתם הולכים? אמרו להם: להביא גזולות משוכך שלפנינו ובסולמות שעל כתפנו. כיון שעברו מהם פירקום והעלום לירושלים. על שם כך קראו להם בני סלמאי הנתופתי. וכל אלה היו מביאים עצים עם בני תוא בשבעה עשר בתמוז, שהם ממשפחת יואב בן צרויה (עיינו עורא ב, ו; נחמיה ז, לח); **פְּעֻשִׁים בְּאֵלֹל, בְּנֵי עֲדִין בְּן יְהוּדָה** (עיינו עורא ב, ט; נחמיה ז, כ); **בְּאֶחָד בְּמִטַּת, שָׁבוּ בְנֵי פְרַעֲשׁ שְׁנֵיהֶם** – הביאו עצים פעם שנייה, לאחר שכבר הביאו בחמשה באב. **בְּאֶחָד בְּמִטַּת** – שחונכה חלה בו לעולם, **לֹא הָיָה בוּ מַעְמָד** – בכלל, **שֶׁהָיָה בוּ הֵלֵל** – שהרי בחנוכה קוראים הלל שלם, והוא דוחה את המעמד של שחרית, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **וְקָרְבַן מוֹסֵף** – של ראש חודש, **וְקָרְבַן עֲצִים** – שהביאו בו בני פרעש, ושני הקרבנות הללו הרי דוחים את שאר המעמדות של מוסף, מנחה ונעילה. בגמרא מבואר, שדווקא הלל של חנוכה, שהוא תקנה גמורה, דוחה מעמד של שחרית, אבל הלל של ראש חודש, שאינו אלא מנהג, אינו דוחה מעמד. מכאן לא נקטה משנתנו אחד בניסן, שאף על פי שיש בו הלל**

על אבותינו שלא ינסו לארץ, וחרב הבית בראשונה ובשנייה, ונלכדה בחר, ונחרשה העיר. משנכנס אב מומעטין בשמחה.

ז שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור מלספר ומלכבס, ובחמישי מתרין מפני כבוד השבת. ערב תשעה באב – לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין. רבן שמעון בן גמליאל אומר: ישנה. רבי יהודה מחיב בכפית המטה; ולא הודו לו חכמים.

ח אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל בחמשה עשר באב וכיום הפפורים, שבהן גנות ירושלים יוצאות בכלי לכן שאילין, שלא לביש את מי שאין לו; כל הפלים מעונין מבילה. ובנות ירושלים

פירוש ברטנורא

ז שבת שחל ט"ב. שבוע שחל ט' באב להיות בתוכה: אסור לספר ולכבס. כל אותו שבוע עד שיעבור התענית: ובחמישי מותרים. כשהיו מקדשים על פי הראיה וחל תשעה באב להיות בערב שבת, מותרים לכבס בחמישי שלפני התענית מפני כבוד השבת: שני תבשילין. אין אסור משום שני תבשילין אלא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, אבל דבר הנאכל כמות שהוא חי כגון חלב וגבינה וקמניות בזמן שהיא לחה, אע"פ שבשילין אין בהן משום שני תבשילין: ולא יאכל בשר ולא ישתה יין. ה"מ לאחר חצי היום ובסעודה המפסקת שאין דעתו לאכול אחריה סעודת קבע, אבל קודם חצי היום אפילו בסעודה המפסקת, או בסעודה שאינה מפסקת אפילו לאחר חצי היום, שרי לאכול ב' תבשילין, ובכשר ויין: רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה. אם היה רגיל בשני תבשילין אוכל תבשיל אחד, היה רגיל בשני כוסות של יין שותה כוס אחד. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: בכפיית המטה. שכופה המטה על פניה ולא ישכב עליה אלא בקרקע, ואין הלכה כר' יהודה:

ח כתיב באב. שבו כלו מתי מדבר בשנת המ'. וכו' נתבטלו אותן השומרים שהושיב ידכם בן נבט שהיו מונעים את ישראל שלא יעלו לרגל. וכו' נתנו

משניות מבוארות – קהתי

בו תשעה באב ובערב תשעה באב.
שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה – השבוע שחל בו תשעה באב, אסור מלספר – את שערות הראש והזקן, ומלכבס – את הבגדים, כל אותו שבוע עד לאחר תשעה באב. ובחמישי – היינו כשחל תשעה באב להיות בערב שבת (זה היה אפשרי בזמן שקידשו את החודש על פי הראיה). מתרין – לספר ולכבס בחמישי שלפני תשעה באב, מפני כבוד השבת – שלאחר תשעה באב. ויש משמיטים ענין תספורת, ומפרשים: מותרים לכבס (רש"י: ברטנורא). ברם, בימינו נוהגים להחמיר בכיבוס מהתחלת חודש אב, ובתספורת משבעה עשר בתמוז (אורח חיים תקנ"א). ערב תשעה באב – לאחר חצי היום, בסעודה המפסקת, לא יאכל אדם שני תבשילין – אלא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי, אבל דבר הנאכל כמות שהוא חי, כגון חלב וגבינה וקמנית בזמן שהיא לחה, אף על פי שבשילין, אין בהן משום שני תבשילין. לא יאכל בשר – אפילו תבשיל אחד, ולא ישתה יין – ברם, אנחנו נוהגים איסור בבשר וביין מאחד באב עד עשרה באב אחר חצות היום. רבן שמעון בן גמליאל אומר: ישנה – ממנהגו, שאם היה רגיל לאכול שני תבשילים יאכל בערב תשעה באב תבשיל אחד. היה רגיל לשתות שתי כוסות יין, ישתה כוס אחת. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. רבי יהודה מחיב בכפית המטה – לכפות את המיטה ולהפכה על פיה, כדי שישכב על הקרקע, כמו באבילות, ולא הודו לו חכמים – לא הסכימו לדעתו. ואמנם אין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ח

משנתנו באה לסיים את מסכתנו בטובה ובנחמה.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל בחמשה עשר באב וכיום הפפורים – בגמרא אמרו טעמים אחדים ליום טוב של חמשה עשר באב: א. שהוא יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה. שכן בתורה כתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממתות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה, למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו. ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, כי איש נחלתו ידבקו מטות בני ישראל", ועמדו חכמים והתירו דבר זה בחמשה עשר באב, שדרשו: "זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד" וגו' – דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה (של בנות צלפחד).

ותשעה בסיון שלח משה את המרגלים; וכתוב (שם שם, כח): "וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום", וקבלה היא שתמוז של אותה שנה היתה מעוברת, היינו בן שלושים יום, נמצא שארבעים היום כלו בח' באב (שני ימים של סיון, שלושים יום של תמוז, ושמונה ימים של אב הרי ארבעים); וכתוב (שם יד, א): "ותשא כל העדה ויתנו את קולם, ויבכו העם כלילת ההוא", היינו כלילת תשעה באב, וזהו שאמרו (בגמרא): אותו לילה ליל תשעה באב היה, אמר להם הקב"ה: אתם בכיתם בכיה של חניס ואני קובע לכם בכיה לדורות". וחרב הבית בראשונה – שכתוב (מלכים ב' כה, ח): "ובחודש החמישי בשבועה לחודש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבזראדן... וישרוף את בית ה' ואת בית המלך", וכתוב (ירמיה נב, יב): "ובחודש החמישי בעשור לחודש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנאצר... בא נבזראדן... וישרוף את בית ה' ואת בית המלך", ושנו בברייתא: "אי אפשר לומר בשבעה שהרי כבר נאמר בעשור, ואי אפשר לומר בעשור, שהרי כבר נאמר בשבעה, הא כיצד? בשבעה באב נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי ושמיני, ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור, והיה דולק והולך כל היום כולו". ובשנייה – וחרב הבית בשנייה; וזהו ששנו בברייתא: מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב. ונלכדה בחר – בימי מלחמות בר כוכבא נגד הרומאים; הרמב"ם כתב: "ונלכדה עיר גדולה וביתו שמה, והיו בה אלפים ורובבות מישראל, והיה להם מלך גדול, ודימו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא מלך המשיח, ונפל ביד הרומיים, ונהרגו כולם, והיתה צרה גדולה כמו חורבן בית המקדש" (הלי' תעניות ה, ג). ונחרשה העיר – ירושלים, שעשו הגויים את כולה כשדה חרושה, כמו שנאמר (ירמיהו כו, יח): "ציון שדה חרושה", וקבלה היתה בידם, ששלשת הדברים האחרונים היו אף הם בתשעה באב. משנכנס אב מומעטין בשמחה – מפני הפורעניות הקשות שארעו בחורש זה. בגמרא (יבמות מג, א) פירשו, שממעטים העם בעסקיהם מלישא ומליתן, מלבנות ומלנטוע, ומאוסין אבל לא כונסין. ובירושלמי אמרו, שלא אסרו חכמים לבנות ולנטוע אלא בבניין ובנטיעה של שמחה.

~ יום רביעי ~

באור משנה ז

משנתנו היא המשך למשנה הקודמת, והיא באה ללמד כיצד נוהגים בשבוע שחל

יוצאות וחולות בפְּרָמִים. ומה היו אומרות? בחור, שא נא עיניך וראה, מה אתה בורך לך. אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה. "שָׁקֵר הָחַן וְהַבֵּל הַיָּפִי, אִשָּׁה יְרֵאתָהּ הִיא תִתְהַלֵּל" (משלי לא, ל); ואומר (שם שם, לא): "תְּנוּיָהּ מִפְּרֵי יְדֵיהָ, וְיִהְלֹוּהָ בְּשַׁעֲרַיִם מַעֲשֵׂיהָ". וכן הוא אומר (שיר השירים ג, יא): "צְאִינָה וְרֵאֵינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמַלְךְ שְׁלֹמֹה, בַּעֲטָרָה שְׁעֵטְרָה־לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ וּבְיוֹם שְׂמֹחַת לְבוֹ"; "בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ" – זֶה מִתֵּן תּוֹרָה, וּבְיוֹם שְׂמֹחַת לְבוֹ" – זֶה בְּנֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׂיִבְנֶה בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ אִמֶּן.

ס ל י ק מ ס כ ת ת ע נ י ת

פירוש ברטנורא

הרוני ביתר לקבורה. ובו היו פוסקים מלכרות עצים למערכה לפי שמאו חש כחה של חמה, שאין בה כח ליבש העצים מלחות; ויום הכפורים. שבו נתנו לוחות האחרונות, והוא יום מחילה וסליחה: שאולוב. שכולן שואלין, אפילו עשירות, שלא לבייש את מי שאין לו: טעונים טבילה. קודם שלבשו. לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה שמא נדה היתה: יוצאות וחולות. כמו, או תשמח בתולה במחול (ירמיה ל"א): במלך שלמה. הקב"ה שהשלים שלו: אמו. כנסת ישראל: זה מתן תורה. ויה"כ שבו נתנו לוחות אחרונות: זה בנין בית המקדש. שנתחנך בוה"כ:

משניות מבוארות – קהתי

– בגמרא מובאת ברייתא: יפירות שבתן מה היו אומרות? תנו עיניכם ליופי, שאין האשה אלא ליופי. מיוחסות שבתן מה היו אומרות? תנו עיניכם למשפחה, לפי שאין האשה אלא לבנים. מכוונות שבתן מה היו אומרות? קחו מקחכם לשום שמים. "וכן הוא אומר – התנא מסיים כאן בפסוק הגדרש על יום הכיפורים כיום של שמחה: "צְאִינָה וְרֵאֵינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמַלְךְ שְׁלֹמֹה (הקב"ה שהשלים שלו) בַּעֲטָרָה שְׁעֵטְרָה־לוֹ אִמּוֹ (כנסת ישראל) בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ וּבְיוֹם שְׂמֹחַת לְבוֹ" ודרשו: "בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ" זֶה מִתֵּן תּוֹרָה – היינו יום הכיפורים שבו ניתנו לוחות אחרונות, והוא יום חתונתו של הקב"ה עם כנסת ישראל, ו"בְּיוֹם שְׂמֹחַת לְבוֹ" זֶה בְּנֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ – שנתחנך ביום הכיפורים בימי שלמה (רש"י; ברטנורא); וכיון שנוכר בית המקדש מסיימת המשנה בתפילה: שְׂיִבְנֶה בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ אִמֶּן.

ג. יום שהותר שכט בנימין לבוא בקהל (עיין שופטים פרק כא). ג. יום שכלו בו מתי מדבר, שכן מובא בברייתא: כל ארבעים שנה שהיו במדבר בכל ערב תשעה באב היה משה רבנו מעביר כרוז בכל המתנה: צאו לחפור! והיו יוצאים וחופרים להם קברות ולנים בהם. למחר היה כרוז יוצא ומכריז: יבדלו חיים מן המתים! היו עומדים ומוצאים עצמם חסרים חמשה עשר אף. ובשנת הארבעים האחרונה עשו כן ועמדו ומוצאו עצמם כולם חיים. אמרו: שמא טעינו בחשבון החודש, חזרו ושכבו בקבריהם עד ליל חמשה עשר באב, וכיון שראו שנתמלאה הלבנה ולא מת אחד מהם, ידעו שחשבון החודש מכוון וכבר בטלה הגזרה (עיין 'תוספות יום טוב'). ועמדו ועשאוהו יום טוב (ירושלמי; מדרש איכה; רש"י). – T. יום שביטל הושע בן אלה פרודאות (שומרים) שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל. – ה. יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה. – ו. יום שפסקו מלכרות עצים למערכה, מפני שכבר תשש כוחה של חמה ואין העצים מתייבשים יפה, ומתוך כך חוששים שמא יש בהם תולעים, וכל עץ שיש בו תולעת פסול למערכה. וכיון שנגמרה ביום זה מלאכת ה' עשאוהו יום טוב, כדרך שעושים סעודה לסיומה של תורה ('תוספות יום טוב').

~ יום חמישי ~

מסכת מגילה

פתיחה למסכת מגילה

על מה ששינוי במסכת תענית (ד, ו): "משנכנס אב ממעטין בשמחה" אמרו בגמרא: "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה". שכן שמחת פורים מצוותה מתפשטת על כל חודש אדר.

אף בעניין קריאת מגילת אסתר יש דעה בירושלמי, שכל החודש כשר לקריאת המגילה. ובמסכת סופרים מסופר, שבזמנו של רבי מאיר נהגו העם לקרוא במוצאי שבת הראשונה של אדר עד "בלילה ההוא", ובמוצאי שבת שנייה היו קוראים מן "בלילה ההוא" עד "ודובר שלום לכל זרעו".

מצוות קריאת המגילה למדים ממה שנאמר (אסתר ט, כח): "והימים האלה נזכרים ונעשים... וזכרם לא יסוף מזרעם" – במה הם נזכרים? בקריאה (גמרא מגילה ב, ב; ירושלמי א, א). ובמסכת מכות אמרו (כג, ב): "שלושה דברים עשו בין דין של מטה והסכימו בית דין של מעלה על ידם, ואחד מהם מקרא מגילה, שנאמר (אסתר ט, כז): "קיימו וקבלו היהודים" וגו' – קיימו למעלה מה שקיבלו למטה".

הרמב"ם כותב: "קריאת המגילה בזמנה מצוות עשה מדברי סופרים, והדברים ידועים שהיא תקנת הנביאים. והכל חייבין בקריאתה, אנשים ונשים וגרים ועבדים משוחררים; ומחנכין את הקטנים לקרותה. ואפילו כהנים בעבודתן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, וכן מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה, קל וחומר לשאר מצוות של תורה שכולן נדחין מפני מקרא מגילה. – מצווה לקרות את כולה, ומצווה לקרותה בלילה וביום" (הל' מגילה א, ג; א).

הטעם של יום הכפורים לפי שהוא יום סליחה ומחילה; וכן מפני שהוא יום שניתנו בו הלוחות האחרונות. שכן בשבעה עשר בתמוז שיבר את הלוחות כמו שהזכרנו לעיל, ובשמונה עשר בו טחן את העגל, וחזר ועלה להר ונשתתה שם שמונים יום, ארבעים לתפילה וארבעים ללוחות אחרונות. אם נחשוב, אפוא, שנים עשר ימים של תמוז, שלושים יום של אב, עשרים ותשעה יום של אלול ותשעה ימים של תשרי, הרי שאותם שמונים יום כלו בסוף תשעה בתשרי, ולמחרתו ירד ונתן את הלוחות (עיין רש"י שמביא חישוב מפורט של הזמן; ועיין "תוספות יום טוב"): לפיכך היו ימים טובים אלו ימים של שמחה יתרה, שִׁבְחָהּ בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם – ויש גורסים: בנות ישראל (וכן בסמך), יוֹצֵאוֹת בְּכָלֵי לֶבֶן שְׂאוֹלִין – אפילו אלו שהיו להן בגדי לבן משלהן היו שואלות מחברותיהן ולובשות, שְׁלֹא לְבִישׁ אֶת מִי שְׂאֵין לוֹ – את אלו שאין להן בגדי לבן משלהן. כָּל הַכְּלָיִם – הבגדים ששואלות אחת מחברתה, טְעוּנִין טְבִילָה – קודם ללבישה, שמא טמאים הם; ויש מפרשים שאף כאן הטעם הוא שלא לבייש אותן שבגדיהן צריכים טבילה (המאירי). וּבְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצֵאוֹת חֲחוּלוֹת בְּפָרְמִים – ורוקדות בכרמים; ושנו בברייתא: מי שאין לו אשה היה בא לשם (גמרא). וְמָה הָיוּ אוֹמְרוֹת? בַּחוּר, שָׂא נָא עֵינֶיךָ וְרֵאָה, מָה אֶתָּה בּוֹרֵךְ לָךְ – לאשה, אֵל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי – ביופי של האשה, תֵּן עֵינֶיךָ בְּמִשְׁפָּחָהּ בִּיחוּס שֶׁלָּהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "שָׁקֵר הָחַן וְהַבֵּל הַיָּפִי, אִשָּׁה יְרֵאתָהּ הִיא תִתְהַלֵּל"; וְאוֹמֵר: "תְּנוּיָהּ מִפְּרֵי יְדֵיהָ, וְיִהְלֹוּהָ בְּשַׁעֲרַיִם מַעֲשֵׂיהָ"

משניות מסכת מגילה

פרק ראשון

א מגילה נקראת באחד עשר, בשנים עשר, בשלשה עשר, בארבעה עשר, בחמשה עשר, לא פחות ולא יותר. כרפין המקפין חומה מימות יהושע בן נון, קורין בחמשה עשר. כפרים ועירות גדולות קורין בארבעה עשר, אלא

פירוש ברטנורא

מסכת מגילה

א א מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר. פעמים בזה ופעמים בזה, כדמפרש אויל: מימות יהושע בן נון קורין בטי"ו. דכתיב (אסתר ט, יט) על כן היהודים הפרזים עושים את יום י"ד, ומדפרזים ב"ד ש"מ דמוקפין בטי"ו. ומימות יהושע, נפקא לן ג"ש מפרזי פרוז, כתיב הכא היהודים הפרזים וכתיב התם (דברים ג, ה) לבר מערי הפרזי, מה להלן מימות יהושע אף כאן מימות יהושע. ותקנו שהכרכים המוקפים חומה מימות יהושע, אע"פ שאין להם חומה עכשו יקראו בטי"ו כמו שושן, כדי לחלוק כבוד לא"י שהיתה חרבה בימי מרדכי ואסתר, כדי שיהיו קורין כבני שושן ויחשבו כאילו הם כרכים המוקפים אע"פ שהם עתה חרובין, ויהיה זכרון לא"י בנס זה. ולפי שיהושע החליף להלחם בעמלק תחלה, וכתיב (שמות יד, י) כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע,

משניות מבוארות – קהתי

אף התקינו לקרוא בנביאים עשרים ואחד פסוקים כנגד שבעה קרואים, כל אחד שלשה פסוקים, וכן לומר ברכות לפני ההפטרה ואחריה. ואף לאחר שבטלה הגזירה לא בטלה אותה תקנה (אבודרהם: ספר התשובה). אלא שהוסיפו ותקינו שהמפטיר יקרא בתורה תחילה, מפני כבוד התורה, שלא יהא שווה כבוד נביא לכבוד תורה ומכבוד המפטיר לפני הקריאה בתורה ולאחריה כאשר העולים. ולהיכר עשו שיקרא מה שקרא העולה שקדם לו.

גם בענין השם "הפטרה" נאמרו דעות שונות: יש אומרים, לפי שבשעת הגזירה היו נפטרים בה מקריאת התורה, ויש סוברים, לפי שמשלימים בה את קריאת התורה (הפטרה וסיום). ויש עוד סברות אחרות אלא שאין כאן המקום להאריך.

כפרקים ג' וד' של מסכתנו באים, איפוא, דיני קריאת התורה וההפטרה, וכחקקדמה להם נישנו גם דיני קדושת בית הכנסת ותשימישי קדושה שונים.

באור משנה א

כתוב במגילת אסתר (ט, א): "לקיים את ימי הפורים האלה במוניהם" — מכאן למדים, שזמנים הרבה תקינו להם חכמים. ואילו הם הזמנים? על כך דנה משנתנו. **מגילה נקראת באחד עשר** — באדר, **בשנים עשר** — או בשנים עשר באדר, או בשלשה באחד עשר, או בארבעה עשר, או בחמשה עשר — באדר, כלומר באחד מחמשה זמנים אלו, **לא פחות** — לא לפני אחד עשר, **ולא יותר** — ולא לאחר חמשה עשר. **כרפין המקפין חומה מימות יהושע בן נון** — שהיו מוקפים חומה בזמן שכבש יהושע את הארץ, אף על פי שאין להם עכשיו חומה, **קורין** — את המגילה, **בחמשה עשר** — באדר. **כפרים ועירות גדולות קורין בארבעה עשר** — שנאמר (אסתר ט, יט): "על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרוזות עושים את יום ארבעה עשר לחודש אדר שמחה ומשתה ויום טוב", ומאחר שהפרזים קוראים בארבעה עשר, נמצאנו למדים שהמוקפים קוראים בחמשה עשר, שכן (כפי שמסופר במגילה) היהודים אשר בשושן ואשר בערי הפרוזות לא נחו מאויביהם ביום אחד, אלא הפרזים נחו בארבעה עשר, ואשר בשושן נחו בחמשה עשר, ועשו כל אחד את היום שנחו בו יום משתה ושמחה (אסתר ט, טז-יח); לפיכך כשקבעו יום טוב לדורות, קבעוהו לכל אחד ביום שנח בו, לפרזים בארבעה עשר, ולשושן בחמשה עשר, וכיון שהיתה שושן מוקפת חומה קבעו שכרכים המוקפים חומה דינם כשושן, שקוראים בחמשה עשר. ולמה תלו את היקף החומה בזמן יהושע ולא בזמן אחר? שושן כמו שושן? בירושלמי מבואר הטעם, כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל, שהיתה חרבה בימי אחרשוש ולעריה לא היו חומות, ואילו היו תולים את היקף החומה בזמן אחרשוש, היה דינן של כל ערי

מסכתנו עוסקת בפרטי הדינים של קריאת המגילה בפורים. כן דנה המסכת בקריאת התורה וההפטרה בשבתות ובחגים ובשאר זמני הקריאה.

בירושלמי (מגילה ד, א) מובא: "משה התקין לישראל שיהו קורין בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד, שנאמר (ויקרא כג, מד): "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל". עזרא התקין לישראל שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה".

ובבבלי (בבא קמא פב, א) מובאת ברייתא: "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים" (שמות טו, כב) — דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה... כיוון שהלכו שלשה ימים בלא תורה נלאו; עמדו נביאים שביניהם ותקינו להם שיהו קורין בשבת, ומפסיקין באחד בשבת, וקוראין בשני, ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי, ומפסיקין בערב שבת, כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה" (עין שם בגמרא). מכאן שתקנת הקריאה בתורה היא מזמן קדום. ברם, חלוקת התורה לחמישים וארבע פרשיות היא מאוחרת יותר, בגמרא (מגילה כט, ב) מובא, שבארץ ישראל היו נוהגים לגמור קריאת התורה אחת לשלש שנים. אבל המנהג שנתפשט בכל ישראל הוא כפי שנהגו בבבל, שמשלימים את התורה בשנה אחת.

בזמן המשנה היה כל העולה לתורה קורא בעצמו בספר התורה. ושתו ברכות בלבד היו בכל קריאת התורה: העולה הראשון בירך לפני הקריאה ברכת "אשר בחר בנו"... והאחרון בירך לאחר הקריאה ברכת "אשר נתן לנו תורת אמת"... ("הפוחת מברך לפניו והחוחות מברך לאחריה" — מגילה כא, ב). לאחר זמן תקינו חכמים שכל עולה ועולה יברך לפני קריאתו ולאחריה, ומבואר הטעם בגמרא: משום הנכנסים ומשום היוצאים (כלומר שהנכנסים והיוצאים באמצע לא יחשבו, שאין מברכים כלל לפני הקריאה ולאחריה). — משנתמעטה והלכה ידיעת הקריאה בתורה הוסיפו ותקינו, שבעל קריאה קבוע (חבקי בקריאה ובטעמיים) יקרא לציבור במקום העולה לתורה, והלה יקרא אחריו בלחש, כמו שנוהגים היום.

כן נוהגים היו בימי המשנה והתלמוד, שמתורגמן היה עומד על יד הקורא ומתרגם כל פסוק בלשון ארמית, שהיתה אז הלשון המדוברת בעם.

בענין קריאת ההפטרה, היינו מה שנוהגים לקרוא אחר קריאת התורה פרק בנביאים מעניין הפרשה או מעניינא דיזמא, יש סברות שונות על מקור המנהג וטעמו. הדעה המקובלת היא, שההפטרה נתקנה בימי גזירות השמד, שהואיל וגזרו על ישראל שלא יקראו בתורה, התקינו לקרוא פרק בנביאים, שיש בו מעניין הפרשה שהיו צריכים לקרוא;

שְׁהַכְּפָרִים מְקַדְּמִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה.

ב בַּיָּצֵד? חָל לְהִיט יוֹם אֲרַבְעָה עָשָׂר בְּשָׁנֵי – כְּפָרִים וְעִירוֹת גְּדוּלוֹת קוֹרְיָן בּוּ בַּיּוֹם, וּמְקַפּוֹת חוֹמָה לְמַחֵר. חָל לְהִיט בְּשָׁלִישֵׁי אוּ בְּרִבְעֵי – כְּפָרִים מְקַדְּמִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וְעִירוֹת גְּדוּלוֹת קוֹרְיָן בּוּ בַּיּוֹם, וּמְקַפּוֹת חוֹמָה לְמַחֵר. חָל לְהִיט בְּחִמְשֵׁי – כְּפָרִים וְעִירוֹת גְּדוּלוֹת קוֹרְיָן בּוּ בַּיּוֹם, וּמְקַפּוֹת חוֹמָה לְמַחֵר. חָל לְהִיט בְּשֵׁשֶׁת – כְּפָרִים מְקַדְּמִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וְעִירוֹת גְּדוּלוֹת וּמְקַפּוֹת חוֹמָה קוֹרְיָן בּוּ בַּיּוֹם. חָל לְהִיט בְּשֵׁשֶׁת – כְּפָרִים וְעִירוֹת גְּדוּלוֹת מְקַדְּמִין וְקוֹרְיָן לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וּמְקַפּוֹת חוֹמָה לְמַחֵר. חָל לְהִיט אַחֵר הַשַּׁבָּת – כְּפָרִים מְקַדְּמִין לְיוֹם הַכְּנִיסָה, וְעִירוֹת גְּדוּלוֹת קוֹרְיָן בּוּ בַּיּוֹם, וּמְקַפּוֹת חוֹמָה לְמַחֵר.

פירוש ברטנורא

לפיכך הזכירו מימות יהושע: **אלא שהכפרים מקדימין**. כלומר מאחר שמוקפין קורין ב"ד ושאין מוקפין ב"ד הכל בכלל, והיכי משכחת תו י"א י"ב וי"ג, אלא שהכפרים נתנו להם רשות להקדים קריאתן ליום הכניסה, יום ב' בשבת שלפני י"ד, או ה' בשבת, שהן יום הכניסה, שהכפרים מתכנסים בעירות למשפט, לפי שב"ד יושבים בב' וה' בתקנת עזרא. אי נמו, מתכנסין הכפרים לעירות בב' וה' לשמוע קריאת התורה. והכפרים אינם בקיאים כל כך לקרות וצרכים שיקראנה להם אחד מבני העיר, ולא הטריוחם חכמים לחזור ולבא ביום י"ד, כדי שיהיו פנויים ביום פורים להספיק צרכי סעודת פורים לבני העירות. ומצאו לדבר זה רמז מן המקרא, דכתיב (אסתר ט, לא) לקיים את ימי הפורים האלה בומניהם, ואי לא תקון מרדכי ואסתר אלא י"ד וט"ו הכתובים במקרא, לימא קרא בומנם, מאי זמניהם, ש"מ עוד ב' זמנים אחרים חוץ מאותן הכתובים במגילה, וי"ג לא צריך קרא לרבווי שיהא ראוי לקריאה, שעיקר הנס בו היה, שבו נקדלו להגנם מאויביהם בין בשושן בין בשאר מדינות, על כרחך לא רבי קרא אלא י"א וי"ב. ואין לומר דרבי מ"ו וי"ו שלאחר י"ד ומ"ו הכתובים במגילה, דאמר קרא (שם) ולא יעבור:

ב חל להיות. י"ד: בע"ש, עיירות ומוקפין קורין בו ביום. שאין קריאת מגילה בשבת, גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירה ד' אמות ברשות הרבים, ואם יאחרנה עד אחד בשבת הוה ליה י"ו, ואמר קרא ולא יעבור. ואע"פ שבני הכרכים קורין המגילה ב"ד כשחל ט"ו להיות בשבת, מ"מ אין קורין ויבא עמלק אלא בשבת שהוא יום ט"ו, ומפזרים פקדתי, ושואלין ודורשין בהלכות פורים כל אותה שבת. וסעודת פורים שחל להיות בשבת מאחרין ולא מקדימין. ולכ"ע אין עושים את המגילה, ואית דאמרי דמאחרין אותה לאחר השבת. והכי משמע בירושלמי, דסעודת פורים שחל להיות בשבת מאחרין ולא מקדימין. ולכ"ע אין עושים אותה בשבת: חל להיות. י"ד: באחד בשבת, כפרים מקדימין ליום הכניסה. דה"ל י"א. וה"מ שהקילו חכמים לבני הכפרים להקדים ליום הכניסה, בזמן שישאל שרוין על ארמתן ושלוחו בית דין יוצאים להודיע מתי קידשו ב"ד החדש ומתי הפסח נקבע. אבל בזמן הזה שהעם מסתלקין בקריאת המגילה

משניות מבוארות – קהתי

קוראים בו, ומקפפות חומה למחר – קוראים למחר בחמשה עשר באדר. חל להיות – ארבעה עשר באדר, בשלישי או ברביעי – בשבוע, כפרים מקדימין ליום הכניסה – ליום שני בשבוע, שהוא שלשה עשר באדר, אם חל ארבעה עשר להיות בשלישי; או הוא שנים עשר באדר, אם חל ארבעה עשר להיות ברביעי, ועירות גדולות קורין בו ביום – בארבעה עשר באדר, ומקפפות חומה למחר – בחמשה עשר. חל להיות – ארבעה עשר, בחמשי – בשבוע, שהוא יום כניסה, כפרים ועירות גדולות קורין בו ביום – בארבעה עשר; ואין הכפרים מקדימים ליום שני, שהוא אחד עשר באדר, שמיום כניסה ליום כניסה אין מקדימים. ומקפפות חומה למחר – בחמשה עשר. חל להיות – ארבעה עשר, ערב שבת – ביום ששי, כפרים מקדימין ליום הכניסה – ליום החמישי, שהוא שלשה עשר באדר, ועירות גדולות ומקפפות חומה קורין בו ביום – אף עיר קריאת חומה שדינים לקרוא בחמשה עשר קוראים בארבעה עשר, שאין קריאת המגילה בשבת, גזירה שמא יעבירה ארבע אמות ברשות הרבים. ואין דוחים קריאתן של המוקפפות חומה ליום ראשון, לפי שהוא כבר ששה עשר באדר, וכתוב (אסתר ט, כז): "ולא יעבור". ומכל מקום אין קוראים פרשת "ויבוא עמלק" אלא בשבת, וסעודת פורים יש סוכרים, שעושים בארבעה עשר, ביום שבו קוראים את המגילה. ויש סוכרים, שדוחים אותה ליום ראשון (ברטנורא). חל להיות – ארבעה עשר, בשבת – היינו בזמן שקידשו את הלחנה על פי הראיה (שכן לפי הלוח לעולם לא יחולו פורים בשבת ואף לא בשני וברביעי). כפרים ועירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה – ליום חמישי, שהוא שנים עשר באדר, שכיון שהעיירות מקדימות, קוראות הן עם הכפרים כאחד, ומקפפות חומה למחר – בחמשה עשר. חל להיות – ארבעה עשר, אחר השבת – ביום ראשון בשבוע, כפרים מקדימין ליום הכניסה – ליום חמישי שלפני השבת, שהוא אחד עשר באדר, ועירות גדולות קורין בו ביום – בארבעה עשר, ומקפפות חומה למחר – בחמשה עשר באדר. בגמרא מובאת ברייתא (מגילה ב, א): אימתי (מקדימים וקוראים ביום

ארץ ישראל כדין הערים הפרוזות, הלכך תיקנו, שכל הערים שהיו מוקפפות חומה בזמן כיבוש הארץ יקראו בחמשה עשר כשושן, אף על פי שאין להם עכשיו חומה, "ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה" (דמ"ט), ובגמרא למדים זה בגזירה שווה, שנאמר במגילה: "על כן היהודים הפרזים", ונאמר (דברים ג, ח): "כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה... לבד מערי הפרזים", מה שם מימות יהושע בן נון, אף כאן מימות יהושע בן נון. ואף על פי שפסוק זה נאמר במשה, מכל מקום תולים ביהושע, לפי שהוא הכניס את ישראל לארץ. ועוד מוסיפים המפרשים בטעם הדבר, שהואיל ויהושע בן נון היה הראשון שנלחם בעמלק, שמזרעו יצא המן, וכתוב (שמות יז, יד): "כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע", הלכך קבעו זמן המוקפים על שמו. מכל מקום נמצאנו למדים, ששני זמנים נקבעו לקריאת המגילה, חמשה עשר באדר לכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, וארבעה עשר לעיירות וכפרים, אלא שהכפרים מקדימין – קריאתם לפעמים, ליום הכניסה – ליום שני או חמישי בשבוע, שבהם בני הכפרים מתכנסים בעיירות גדולות להביא דיניהם לפני בתי הדין, היושבים בכל שני וחמישי מתקנת עזרא, ומתוך שאינם בקיאים בעצמם לקרוא, הקלו בהם שיקרא להם אחד מבני העיר ביום הכניסה, ולא הטריוחם לחזור ולבוא ביום ארבעה עשר (דס"י). ויש מפרשים, שיום שני וחמישי נקראים ימי הכניסה, לפי שמתכנסים בהם בני הכפרים בעיירות לתפילה בציבור ולקריאת התורה (דבנו חננאל), ובגמרא אמרו, שהקילו לבני הכפרים, מפני שמספקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים. וכיון שמקדימים ליום הכניסה יוצא שפעמים קוראים בשלשה עשר באדר, פעמים בשנים עשר ופעמים באחד עשר, אבל לא לפני אחד עשר, כמפורש במשנה הבאה.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

ביצד – מגילה נקראת באחד עשר, בשנים עשר וכי? חל להיות יום ארבעה עשר בשני – ביום שני בשבוע, כפרים ועירות גדולות קורין בו ביום – הואיל ויום כניסה הוא, אף הכפרים

ג איזו היא עיר גדולה? כל שיש בה עשרה בטלנים. פחות מכאן – הרי זה כפר. באלו אמרו: מקדימין ולא מאחרין. אבל זמן עצי כהנים, ותשעה באב, וחגיגה, והקהל – מאחרין ולא מקדימין. אף על פי שאמרו מקדימין ולא מאחרין, מתרין בהספד ובתעניות ומתנות לאביונים. אמר רבי יהודה: אימתי? מקום שנכנסין בשני ובחמישי; אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי, אין קורין אותה אלא בזמנה.

ד קראו את המגלה באדר הראשון ונתעברה השנה – קורין אותה באדר השני. אין בין אדר הראשון לאדר השני, אלא קריאת המגלה ומתנות לאביונים.

ה אין בין יום טוב לשבת אלא אכל נפש בלבד. אין בין שבת ליום הכפורים, אלא שזה זדונו בידי אדם וזה

פירוש ברטנורא

ומנים ממנה שלשים יום לפסח, אם יקדמו הכפרים קריאתן הרי יעשו הפסח לסוף ל' יום של קריאה, ונמצאו אוכלין חמין בימים אחרונים של פסח, לפיכך אין קורין אותה אלא בזמנה:

ג עשרה בטלנים. של בית הכנסת, שבטלים ממלאכתן ונוונים משל צבור, כדי להיות מצויין תמיד בשעת התפילה בבבא כ"ג: באלו אמרו. בזמנים של מגילה אמרו מקדימין אם חל זמן קריאתה בשבת: אבל זמן עצי כהנים והעם. שהיו משפחות ישראל שקבועים להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה, ומביאין קרבן עצים עמהם עולות נדבה, אם חל להיות בשבת מאחרים ליום מחר: ותשעה באב. והוא הדין שאר תעניות, אם חל א' מן היות בשבת: וחגיגה. אם חל ו"ט בשבת דוחין שלמו חגיגה למחר, שהרי יש לה תשלומין כל ז' וכן הקהל את העם, שהיה המלך קורא בספר משנה תורה, וכל העם חייבין לבא ולהביא את טפם, כדכתיב (דברים לא, יב) האנשים והנשים והקטן, ובשבת אי אפשר ודוחין אותו למחר: ולא מקדימין. דאכתי לא מטי זמן חובייהו. ותשעה באב, דאקדמו פורענותא לא מקדמינן:

ד אין בין אדר ראשון לאדר שני וכו'. ה"ק אין בין ו"ד וט"ו של אדר ראשון ל"ד וט"ו של אדר שני, אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים, הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין:

ה אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד. מתנתין ב"ש היא, דאמרי (ביצה יב ע"א) אין מוציאין את הקטן ולא את הלולב ולא את הס"ת לרשות

משניות מבוארות – קהת

והרמב"ם כותב טעם אחר (על פי הירושלמי): מפני תקיעת החצוצרות והתחניות שאינן דוחין את השבת (הל' חגיגה ג, ז). אף על פי שאמרו מקדימין ולא מאחרין – בקריאת המגילה, מתרין בהספד ובתעניות – בימים שהקדימו לקרוא בהם, ומתנות לאביונים – כלומר שאם נתנו בימים אלו מתנות לאביונים יצאו ידי חובתם (רמב"ם). ברם, משלוח מנות אינו נוהג אלא בזמן סעודה, וסעודת פורים צריכים לעשותה בזמנה (הרי"ף עפ"י ירושלמי). ויש מפרשים: ומתנות לאביונים – שפטורים מליחן מתנות בימים שהקדימו לקרוא בהם (המאירי). אמר רבי יהודה: אימתי – התירו חכמים לכפרים להקדים ליום הכניסה? מקום שנכנסין בשני ובחמישי – שמתכנסים בימים אלו בעיירות כמו שבארנו במשנה א; ולפי הרמב"ם, שמתקבצים בימים אלו בבתי כנסיות; אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי, אין קורין אותה אלא בזמנה – בארבעה עשר באדר.

באור משנה ד

משנתנו דנה בענין הזמן של קריאת המגילה בשנה מעוברת. קראו את המגלה באדר הראשון ונתעברה השנה – לאחר ימי הפורים עיברו בית דין את השנה והוסיפו לה אדר שני, קורין אותה באדר השני – פעם שנייה, שאין יוצאים ידי חובה בקריאה שבאדר ראשון. אין בין אדר הראשון לאדר השני – בגמרא מבואר: אין בין ארבעה עשר וחמישה עשר של אדר הראשון לארבעה עשר וחמישה עשר של אדר השני אלא קריאת המגלה ומתנות לאביונים – שהן נוהגות באדר השני ולא בראשון; ואמרו הטעם בגמרא, משום סמיכת גאולת פורים לגאולת פסח. אבל לענין הספד ותענית שווים הם, שאף בארבעה עשר ובחמישה עשר שבאדר הראשון אסורים בהספד ובתענית.

~ שבת קודש ~

באור משנה ה

אגב המשנה הקודמת באות מכאן ועד סוף פרקנו הלכות שונות המתחילות בלשון "אין בין... אלא".
אין בין יום טוב לשבת – לענין איסור מלאכות, אלא אכל

הכניסה)? בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן. אבל בזמן הזה אין קורין אותה אלא בזמנה (כפרים ועיירות בארבעה עשר, ומוקפות חומה בחמשה עשר; ענין בגמרא וברש"י).

~ יום ששי ~

באור משנה ג

איזו היא עיר גדולה – שקוראים בה את המגילה בארבעה עשר באדר; כל שיש בה עשרה בטלנים – הבטלים ממלאכתם ומצויים תמיד בבית הכנסת בשעת התפילה (הרי"ף; המאירי). פחות מכאן – אם יש בה פחות מעשרה בטלנים, הרי זה כפר – ומקדים ליום הכניסה. באלו – בזמני קריאת המגילה, אמרו – חכמים: מקדימין – בקריאת המגילה, אם חל זמן קריאתה בשבת, ולא מאחרין – קריאתה לאחר השבת, שנאמר (אסתר ט, כז): "ולא יעבור", כמו שכבר בארנו במשנה הקודמת. אבל זמן עצי כהנים – הזמנים הקבועים למשפחות מסוימות להביא עצים למערכת האש שעל המזבח, הנקראים "עצי כהנים והעם", כמו ששינוי במסכת תענית (ד, ה); וכל אותן המשפחות קבעו יום טוב לעצמן כל אחת ביום שמביאה את העצים, והיו מקריבות בו קרבן עולת נדבה הנקרא "קרבן העצים"; ותשעה באב – והוא הדין שאר התעניות, וחגיגה – שלמי חגיגה, שהיו מביאים בשלושת הרגלים, והקהל – שנאמר (דברים לא, יג): "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות... תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם. הקהל את העם האנשים והנשים והטף..." וזמנו היה קבוע במוצאי יום טוב הראשון של סוכות, מאחרין ולא מקדימין – אם חל אחד מזמנים אלו בשבת, דוחים אותו ליום מחר, ואין מקדימין אותו לפני השבת. הטעם מבואר בגמרא לפי שעדיין לא הגיע זמן חיובם. ובתשעה באב הטעם הוא, שפורענות אין מקדימים. שלמי חגיגה אינם דוחים שבת, לפי שיש להם תשלומין כל שבעה. ומצוות הקהל נדחית מפני השבת, לפי שחייבים כל העם לבוא ולהביא את טפם, ובשבת אי אפשר להביאו, שאסור לשאתו ברשות הרבים (רש"י). וירושלמי מבואר הטעם, לפי שהיו עושים למלך בימה של עץ בעורה ואי אפשר לעשותה בשבת; ומעבר יום טוב אין יכולים לעשותה, שלא יהא דוחק בעורה שלא לצורך היום.

זְדוּנוּ בְּכֶרֶת.

ו אין בין המִדְר הַנֶּאֱמָר מִחֲבָרוֹ לְמִדְר מִמֶּנּוּ מֵאֲכָל, אֶלָּא דְרִיסַת הַרְגֵל וְכִלְיִם שְׂאִין עוֹשִׂין בְּהֵן אֲכָל נֶפֶשׁ. אִין בֵּין נְדָרִים לְנְדָבוֹת, אֶלָּא שְׁהַנְדָרִים חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן, וְנְדָבוֹת אִינוּ חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן.

פירוש ברטנורא

הרבים, כיון שאין בהם צורך אוכל נפש. ואין כן הלכה, אלא כדברי בית הלל, דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה. ואיכא נמי מילי אחרינא שאסורים בשבת ומותרים ביו"ט אע"פ שאינם צורך אוכל נפש, כגון משילין פירות דרך ארוכה ביו"ט, אבל לא בשבת: שזח זדונו בידי אדם. שבת יש בה מיתת כ"ד:

ו אין בין המודר הנאה. אין מודר הנאה חמור ממודר מאכל אלא דריסת הרגל, שמודר הנאה אסור לו ליכנס בתוך שלו ומודר מאכל מותר: וכלים שאין עושיין בהן אוכל נפש. מותר להשאיל למודר מאכל. ודוקא במקום שאין משכירין כיוצא בהם, אבל במקום שמשכירין כיוצא בהם, אסור, דכל הנאה המביאה לידי מאכל שאם לא התנהו זה מחוסר בה שזה פרוטה, הנאת מאכל הוא, שהרי ראויה אותה פרוטה לקנות בה מאכל: נדר. האומר הרי עלי עולה, ולאחר זמן הפרישה ונאבדה, חייב באחריותה: נדבה. האומר הרי זו עולה, ונאבדה, אינו חייב באחריותה, שהרי לא קבלה עליו. אבל לענין כל תאחר, זה וזה שוין דכתבי (דברים כ"ג, כד) כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בכיך, הרי נדר ונדבה אמורים בענין:

משניות מבוארות – קהתי

חברו, אבל המודר מאכל מחברו מותר ליכנס לרשותו, וכלים שְׂאִין עוֹשִׂין בְּהֵן אֲכָל נֶפֶשׁ – כלים של חברו שאין משתמשים בהם לצורך אכילה, המודר הנאה מחברו אסור לשאול ממנו כלים כאלו, אבל המודר מאכל מחברו מותר לשאול. ברם, במקום שנהגים להשכיר כלים כאלו, אף המודר מאכל מחברו אסור לשאול אותם, שכן נהנה הוא מדמי השכירות שחברו ויותר לו עליהם, ובדמים אלו יכול הוא לקנות צרכי אוכל נפש, ונמצא נהנה מחברו הנאה המביאה לידי מאכל, וכל הנאה המביאה לידי מאכל הנאת מאכל היא (משנה נדדים ד, א; ברטנורא). אִין בֵּין נְדָרִים לְנְדָבוֹת – האומר: "הרי עלי עולה" או: "הרי עלי שלמים", הרי זה נדר; אבל האומר: "הרי בהמה זו עולה" או "שלמים", הרי זו נדבה; ואין בין נדרים לנדבות אֶלָּא שְׁהַנְדָרִים חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן – שאם הפריש הנודר את קרבנו ואבד או נגנב, חייב הוא להביא קרבן אחר, וְנְדָבוֹת אִינוּ חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן – שאם מתה הבהמה שנדב לקרבן או נגנבה, אינו חייב להביא אחרת במקומה. ברם, לענין "בל תאחר" נדרים ונדבות שווים, שנאמר (דברים כג, כב-כד): "כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו... מוצא שפתיך תשמור ועשית, כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בכיך" – הרי נדר ונדבה אמורים בענין (דמב"ט; ברטנורא).

נֶפֶשׁ בְּלֶבֶד – שביום טוב מותר לעשות מלאכה שהיא לצורך אוכל נפש, שנאמר (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", מה שאין כן בשבת. משנה זו שנויה במסכת ביצה (ה, ב), ומבואר בגמרא (שם) שהמשנה היא לדעת בית שמאי, אבל ההלכה היא כבית הלל הסבורים, שמתוך שהותרה ביום טוב הוצאה והבערה לצורך אוכל נפש הותרה גם שלא לצורך, כגון שיש בה צורך מצווה או צורך איוו הנאה לאדם (עיי' ביצה א, ה. ב. ה). אִין בֵּין שְׁבֵת לְיוֹם הַכַּפּוּרִים – לענין מלאכה האסורה בשניהם, אֶלָּא שְׁזָה זְדוּנוֹ בְּיַדִּי אָדָם – העושה מלאכה בשבת במזיד עונשו בידי אדם, שחייב סקילה על ידי בית דין, וְזֶה זְדוּנוֹ בְּכֶרֶת – והעושה מלאכה ביום הכיפורים במזיד חייב כרת, היינו שעונשו בידי שמים (עיי' ויקרא כג, ז), ברם, אם התרו בו והלקוהו פטור מכרת (משנה מכות ג, טז).

באור משנה ו

אִין בֵּין הַמִּדְר הַנֶּאֱמָר מִחֲבָרוֹ – שהדירו חברו מליהנות משלו, כלומר שאסר עליו שלא יינה ממנו, לְמִדְר מִמֶּנּוּ מֵאֲכָל – למי שהדירו חברו שלא יינה ממנו הנאת מאכל, אֶלָּא דְרִיסַת הַרְגֵל – בחצר חברו, שהמודר הנאה מחברו אסור לו אף להיכנס לרשות

המשך ביאור למס' קידושין ליום שלישי עמ' א

8 [פחות] מִמֶּנּוּ [מספר תורה] דְּכָרִי תְּקִימִים שְׂמוּנָה.
9 תְּנִי רַבֵּנּוּ, על דברי התורה נאמר (דברים ו ז) 'וְשָׁמַעְתֶּם' שמשמעו
10 מלשון שנינות וחידות, לומר לך שִׁהְיוּ דְּכָרִי תוֹרָה מִחֻדָּדִים בְּפִיךָ –
11 ברויים לך ומזומנים בפיך, עד כדי כך שְׂאֵם וְשָׂאֵל לָךְ אָדָם דְּכָר אֵל
12 תְּנַמְנֵם וְהֵאמַר לוֹ – לא תצטרך לגמגם ולהשתהות עד שתענה לו,
13 אֶלָּא אֲמֹר לוֹ מִיָּד – תוכל לענות לו מיד. וכפי שְׂנַאמַר (משלי ז ד)
14 על דברי התורה,

1 ישראל] פֶּסְקִי לִיה לְהֵאִי קְרָא לְתֵלְתָא פְּסוּקִי – חילקו את הפסוק
2 דלהלן לשלושה פסוקים, 'וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנִכִּי בָּא אֵלֶיךָ
3 בְּעַב הַעֲנֵן'. נמצא שאיננו יודעים כיצד לחלק את פסוקי התורה,
4 וממילא איננו יודעים את מנין פסוקי התורה, ולא יועיל אם נמנה
5 את הפסוקים בעצמנו.
6 תְּנִי רַבֵּנּוּ, הַמִּשַׁת אֲלָפִים וְשִׁמּוֹנָה מאות וְשִׁמּוֹנִים וְשִׁמּוֹנָה פְּסוּקִים הֵווּ
7 פְּסוּקֵי סֵפֶר תוֹרָה, יְתֵר [ונוסף] עֲלֵיו תְּהִלִּים שְׂמוּנָה פְּסוּקִים, וְהִסְבֵּר

המשך ביאור למס' קידושין ליום חמישי עמ' א

8 ועדיין חייבים לכבדו. וְרַב יוֹסֵף אָמַר, אֲפִילוּ הִרְבַּ שְׂמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ
9 כְּבוֹדוֹ מְחוּל, שְׂנַאמַר כֻּשְׁבִי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ מִמְצָרִים, (שמות יג כא)
10 'וְהָ' חֲלָף לְפָנֵיהֶם יוֹמָם' להנחותם בדרך, הרי שהקב"ה מחל על
11 כבודו ושימש את ישראל. דוחה רבא: אָמַר רַבָּא, הִכִּי הִשְׁתָּא – וכי
12 כך הוא הדבר, הֵתָם תְּקַדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵמָא דִּילִית הוּא וְתוֹרָה
13 דִּילִית הִיא – העולם שלו והתורה שלו, ולפיכך מְחוּל לִיה לִיקְרִיָּה

1 יְדַחַה כִּיבוֹד הָאֵב מִפְּנֵי הַמְצוּה. אִיִּסי בְּן הַיְהוּדָה אָמַר, אִם אֲפִשֵׁר
2 לְמַצּוּתָה לַיעֲשׂוֹת עַל יְדֵי אַחֲרִים, תִּיעֲשֶׂה עַל יְדֵי אַחֲרִים, וְגַלְדָּה הוּא
3 וַיעֲסוֹק בְּכְבוֹד אֲבִיו וַישְׁקוּהוּ מִיָּם.
4 פוסקת הגמרא: אָמַר רַב מַתְּנָה, הִלְכָה בְּאִיִּסי בְּן הַיְהוּדָה.
5 הגמרא דנה מי יכול למחול על כבודו: אָמַר רַב יֶצְחָק בַּר שִׁילָא
6 אָמַר רַב מַתְּנָה אָמַר רַב הִסְדָּא, הָאֵב שְׂמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מְחוּל
7 ואין צריך לכבדו, ואילו הִרְבַּ שְׂמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ אִין כְּבוֹדוֹ מְחוּל

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף ח עמוד ב. הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יוחנן שהובאו לעיל, שבתחילת התפלה אומר 'ה' שפתי תפתח', ובסוף אומר 'יהיו לרצון אמרי פי'. שואלת הגמרא: **מַכְרִי הָאֵי** - הרי פסוק זה 'יהיו לרצון אמרי פי', **מִשְׁמַע לְבַסּוּף** - משמעו כתחינה הנאמרת בסוף התפלה, כלומר מה שהתפללתי יהיה לפיו ולרצונו לפני ה', **וּמִשְׁמַע מַעֲיָקָרָא**, ומשמע גם כתחינה הנאמרת בתחילת התפלה, **דְּבַעֲיָנָא לְמִימַר** - מה שברצוני להתפלל יהיה לרצון, ואם כן **מֵאֵי מַעְכָּא** - מה הטעם שתקנוהו

רַבְּנָן לְאֹמְרוּ אַחַר שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת, לִימְרוּ - שיאמרו **מַעֲיָקָרָא** - לפני תפלת שמונה עשרה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרִיָּה דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי, הוֹאִיל וְלֹא אָמְרוּ דְּוָד בְּתַהֲלִים, אֶלָּא לְאַחַר שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה פְּרָשִׁיּוֹת** - מזמורים, **לְפִיכָד תְּקִינּוּ רַבְּנָן** - תיקנו חכמים גם בתפלה, לאומרו **לְאַחַר שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת**.

הגמרא מקשה על תירוצו של רבי יהודה בנו של רבי שמעון בן פיזי: וכי **הֲנִי** - אותן פרשיות שעד הפסוק 'יהיו לרצון' וגו' בספר תהלים, **שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה פְּרָשִׁיּוֹת הֵם**, הרי **תִּשְׁעַ עֶשְׂרֵה פְּרָשִׁיּוֹת הֵיוּיִן** [הם], שהלא פסוק זה נאמר בסיומו של מזמור י"ט. מתרצת הגמרא, **'אֲשֶׁרֵי הָאִישׁ' וְלִמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם** (תהלים א"ב) **תְּדַא פְּרָשָׁה** - פרשה אחת **הִיא**, ולא שתי פרשיות, ונמצא הפסוק 'יהיו לרצון' נאמר במזמור י"ח.

הגמרא מוכיחה ממקום אחר ש'אשרי האיש' ולמה רגשו גוים' הם מזמור אחד: **דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרִיָּה דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי, מָאָה וְשִׁלְשׁ פְּרָשִׁיּוֹת** [מזמורים] **אָמַר דְּוָד, וְלֹא אָמַר הַלְלוּיָהּ, עַד שְׂרָאָה בְּמַפְלָתָן שֶׁל רִשְׁעִים**, שהיתה חשובה בעיניו ביותר, **שְׁנַאָמַר** (תהלים קד לה) **'תִּתְמוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינֶם, בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֵת ה' הַלְלוּיָהּ'**. וקשה, וכי **הֲנִי מָאָה וְשִׁלְשׁ** - אותם מזמורים שנאמרו עד פסוק זה אינם אלא מאה ושלוש, הרי **מָאָה וְאַרְבַּע הֵיוּיִן** [הם], שהלא פסוק זה נאמר בסיומו של מזמור ק"ד, **אֶלָּא שְׁמַע מִיָּנָה** - מוכח מכאן, שמזמורים **'אֲשֶׁרֵי הָאִישׁ' וְלִמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם**, **תְּדַא פְּרָשָׁה הִיא** - הם מזמור אחד.

הגמרא מביאה עוד הוכחה ש'אשרי האיש' ולמה רגשו גוים' הם מזמור אחד: **דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל פְּרָשָׁה שֶׁהִיְתָה חֲבִיבָה עַל דְּוָד, פְּתַח בָּהּ בְּאֲשֶׁרֵי וְסִיִּים בָּהּ בְּאֲשֶׁרֵי, פְּתַח בְּאֲשֶׁרֵי דְבְרֵי תִיב (תהלים א א) 'אֲשֶׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הִלֵּךְ בְּעֶצֶת רִשְׁעִים' וגו', וְסִיִּים בְּאֲשֶׁרֵי, דְבְרֵי תִיב (שם ב יב) 'אֲשֶׁרֵי כָּל חוֹסֵי בּוֹ', והרי הפסוק 'אשרי האיש' הוא במזמור א', ו'אשרי כל חוסי בו' במזמור ב', וכיצד אמר רבי יוחנן שפתח את הפרשה באשרי וסיים באשרי, אלא משמע שסובר שהם פרשה אחת.**

הגמרא מביאה מעשה, שבו התיבות 'תמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם' מתבארות באופן אחר ממה שנתבאר למעלה: **הִנְהוּ בְּרִיּוּנֵי** - אותם פריצים, **דִּתְהוּ בְּשִׁבְבוֹתֵיהָ** - בשכנתו דרבי מאיר, **וְהוּוּ קָא מַצְעֵרוּ לִיהָ טוֹבָא** - הרבו לצער אותו. **הָוָה קָא בְּעֵי רַבִּי מְאִיר רַחֲמֵי עַלְוֵיהוּ פִּי הִיבֵי דְלִימוֹתוֹ** - וביקש רבי מאיר רחמים עליהם שימותו. **אָמְרָה לִיהָ בְּרוּרִיא דְבִיתָהּ** - אשתו, **מֵאֵי דַעְתָּךְ** - מה היה בדעתך להתפלל עליהם כך, **מִשּׁוֹם דְבְרֵי תִיב** - שכתוב (תהלים קד לה) **'תִּתְמוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ'**, הרי שגם דוד המלך התפלל על הרשעים שימותו, אך אין ראייה משם, שהרי **מִי כְּתִיב חוֹטָאִים** - וכי נאמר בפסוק 'תמו חוטאים' שאין לפרשו אלא 'אבדו הרשעים', **חַטָּאִים כְּתִיב** - הרי כתוב 'חטאים' בלא ו'ו', ואף שגם מלה זו משמעה 'חוטאים', אפשר לפרשה אף על החטאים עצמם שיתמו, כלומר שיכלה היצר הרע המביא לידי עבירות. **וְעוֹד, שְׁפִיל לְסִיפִיהָ דְקָרָא** - השפל עצמך והבט לסוף הפסוק, שנאמר בו, **'וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינֶם'**, ולדעתך שפירשת ש'חטאים' הכוונה 'חוטאים' קשה, כִּיּוֹן שִׁכְבַּר

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

המקרא כל דבר שהוא בסוף קרוי שפילו
 של דבר: טוב, 'וְרָשָׁעִים עוֹד אֵינָם', הרי יש בכך כפילות ללא צורך. אלא, אמרה לו
 ברוריא, בְּעֵי רַחְמֵי עֲלוֹיָהּוּ דְלִהְדְרוּ בְתַשׁוּבָה - בקש רחמים עליהם שישוּבו בתשובה, ואז יתקיים סוף הפסוק,
 'וְרָשָׁעִים עוֹד אֵינָם', שמכיון ששבו בתשובה, נמחו החטאים, ואין כאן עוד רשעים. מוסיפה הגמרא שרבי מאיר קיבל
 את דבריה, בְּעֵא רַחְמֵי עֲלוֹיָהּוּ - ביקש רחמים עליהם, וְתִרְרוּ בְתַשׁוּבָה - והם שבו בתשובה.
 הגמרא מביאה דרשה נוספת שדרשה ברוריא: אָמַר - שאל לָהּ, תְּהוּא [אותו] צְדוּקָי לְבְרוּרְיָא, בְּתֵיב (ישעיה
 נד א) 'רְנֵי עֲקָרָה לֹא יִלְדָה' - שמחי את כנסת ישראל, שאת כאשה עקרה שלא ילדה. והפסוק תמוה, וכי מִשׁוּם
 דְלֹא יִלְדָה, רְנֵי - יש לה לשמות. אָמַרְהָ לִיה - השיבה ברוריא לצדוקי, שְׂמִיָא [-שוטה], שְׂפִיל לְסִפְיָה
 דְקָרָא - השפל עצמך והבט לסוף הפסוק, דְבְתֵיב - שכתוב בו 'בִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי כְּעוֹלָה אָמַר
 ה" - בזמן הגאולה, יתרבו בני ירושלים שהיתה שוממה, יותר מבני אדום, שהיתה מיושבת ברבת עם, ועל כן יש לה
 לשמות. מבארת הגמרא, אָלֵא מֵאֵי - אם כן, מהו ביאור הכתוב 'עֲקָרָה לֹא יִלְדָה', רְנֵי - שמחי בְּנֵסֵת יִשְׂרָאֵל,
 שְׂדוּמָה לְאִשָּׁה עֲקָרָה שְׁלֵא יִלְדָה בְּנִים העתידים לירד לְגֵיהֶם בְּתֵיבָא - כמותם.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיו"ד אלול, בו כותב על אופן לימודו עד עתה וקיום המצות שלו,
 והחששות שיש לו בעסק לימוד תורת החסידות.

הנהה אין לחשוש כלל וכלל כי אין זה לימוד תורת הקבלה אלא לימוד תורת החסידות אף
 שלפעמים נזכרים ענינים מתורת הקבלה, אבל הביאור שלהם ע"פ תורת החסידות שולל מקום
 לחששות האמורות במכתבו, והי' מהמוכרח שילמוד את הקונטרס עץ החיים וקונטרס ומעין
 מכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב והמבוא לקונטרס עץ החיים מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ
 זי"ע, אשר אז יראה עד כמה החששות שלו אין להם כל יסוד, ואינו אלא עצת היצר למנוע ממנו
 ידיעה בחלק גדול מתוה"ק אשר דוקא דורנו זה דעקבתא דמשיחא זכה שיתגלה חלק זה לרבים,
 ואם בהשגחה פרטית זכה גם הוא שיוודע לו אודות זה צריך לתפוס בהזדמנות זו בכל רמ"ח אבריו
 ושס"ה גידיו מבלי להכנס בשקו"ט עם היצה"ר שלו המעורר אצלו חששות הנ"ל, ואם מעט אור
 דוחה הרבה חשך הרי עאכ"כ הרבה אור, ואין להקשות מה הי' בדורות הראשונים קודם שנתגלה
 תורת החסידות, כי קושיא זו דומה להיש מקשים מה הי' בזמן המשנה קודם שהיתה הגמרא
 ובזמן הגמרא קודם שהיו ספרי הראשונים וכו' והאריכות בזה אך למותר, ויעיין בקונטרס עץ
 החיים הנ"ל וינעם לו וירווח לו והשי"ת יצליחו להוסיף אומץ בתורת הנגלה ובתורת החסידות
 גם יחד ובהצלחה.

בברכת כתיבה וחתימה טובה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

המזכיר

50 לו לתובע אצל הנתבע, שלדבריו הוא חייב לו ממון, כלומר שהוא
 51 חייב לו את עבודתו או את דמיה, והרי זו ככל תביעות ממון, ומה
 52 החידוש שמגלגלים שבועה עליה. מתרצת הגמרא, **רְבָא לְמַעְמֵיהָ**
 53 - רבא אמר זאת לשיטתו, **דְּאָמַר רְבָא עֲבָד עֲבָרֵי גוֹפֵי קְנוֹי** - שאין
 54 העבד כמי שחייב ממון לאדונו, אלא הרי הוא עצמו קנוי לו, ואין
 55 כאן טענת מטלטלין שראוי להישבע עליה בפני עצמה. הגמרא
 56 חוזרת ומקשה: **אֵי הָכִי** - אם כן תביעה על גופו של אדם אינה
 57 תביעת מטלטלין, הֲיֵינוּ קְרָקַע - הרי זו כתביעת קרקע, ומה
 58 החידוש בדבר שמגלגלים אפילו תביעה כזו. מתרצת הגמרא: **מָהוּ**
 59 **דְּתִיבָא** - יכול היית לומר, קְרָקַע הוּא דְּעֲבָדֵי אִישֵׁי דְּמוֹנֵי בְּצִינְעָא
 60 - קרקע עשויים אנשים למוכרה בצניעה ובלא פרסום, ולכן
 61 מגלגלים שבועה על תביעתה. מכיון שאף אם **אִיתָא דְּזִבִּין** - אם
 62 האמת כדבריו שמכר לו את השדה לית ליה קלא - אין קול לדבר
 63 ואין הדבר מפורסם, מפני שנמכרה בהצנע. אולם **הָאֵי** - טענה זו,
 64 שנמכרת לי בעבד דברי, **אִיתָא דְּזִבִּין קְלָא אִיתָא לִיה** - אם אכן
 65 כדבריו שקנאו בעבד, היה יוצא קול לדבר והיה מתפרסם, וזה
 66 שאין לדבר פרסום הוא ראייה שטענה של שקר היא, והייתי אומר
 67 שאין להשביע את הנתבע עליה, **קָא מְשַׁמְעֵ לֹן** - זהו שהשמיענו
 68 רבא, שאף באופן זה מגלגלים עליו שבועה.

משנה

69 המשנה מלמדת קנין נוסף, והוא קנין חליפין. מהפסוק 'לקיים כל
 70 דבר, שלף איש נעלו ונתן לרעהו', למדו חכמים קנין חליפין בשני
 71 אופנים: א. שהמוכר או הנותן מקבל מהקונה חפץ לשם מעשה
 72 קנין, ונקרא קנין סודר לפי שרגילים לעשותו בסודר. ב. 'חליפין
 73 שוה בשוה' שמחליפים דבר בדבר. ומשנתנו מדברת בשניהם:
 74 **כָּל הַנֶּעֱשֶׂה דְּמִים בְּאָחֵר** - דהיינו כסף שמשלמים איתו על דבר
 75 אחר, **כִּיּוֹן שְׂוָקָה בּוֹ זֶה** - המוכר, בתורת חליפין, ואפילו רק בזוו
 76 אחד, **נִתְחַיֵּב זֶה** - הקונה בחליפין של הכסף, שנקנה לו החפץ בכל
 77 מקום שהוא, ובאחריותו הוא, ואפילו יגזק או יאבד יצטרך לשלם
 78 את שארית דמיו למוכר, על אף שלא הגיע החפץ לידו מעולם.
 79 המשנה מביאה דוגמאות: **כִּיצַד, הֲחָלִיף שׂוֹר בְּפָרָה, אוֹ שֶׁהַחֲלִיף**
 80 **הַמּוֹר בְּשׂוֹר, וּנְתַן לְחַבְרֵי אֶת הַשׂוֹר אוֹ אֶת הַחֲמוֹר, כִּיּוֹן שְׂוָקָה זֶה** -
 81 בעל הפרה בשור או בעל השור בחמור על ידי משיכה, **נִתְחַיֵּב זֶה**
 82 - השני, **כִּיּוֹן חֲלִיפֵי, שֶׁאֵם תִּינָזַק הַפְּרָה אוֹ הַשׂוֹר, יִפְסִיד, עַל אֵף שֶׁלֹּא**
 83 **הִגִּיעוּ לִידוֹ, כִּיּוֹן שֶׁקָּנָם בְּחֲלִיפִין.**

גמרא

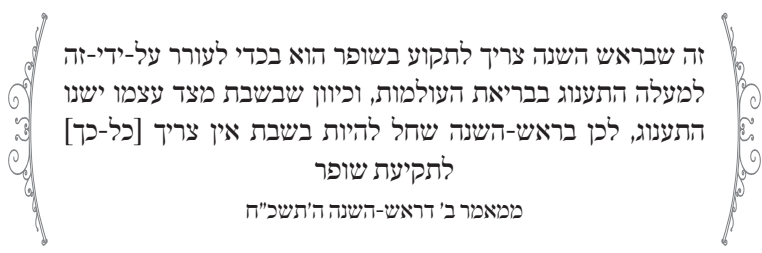
84 שנינו במשנה שהנעשה דמים באחר מועיל גם לקנין חליפין,
 85 ובפשטות מתפרשת המשנה על כסף. הגמרא מבררת דין זה:
 86 **הַחֲלִיפִין מֵאֵי נִיהוּ** - מה הם החליפין שנעשים דמים באחר,
 87 בפשטות היינו **מִמַּכְפֵּץ, שְׁבוּ מִשְׁלָמִים, וְקִשְׁדָּה, שְׁמַעַם מִיָּבֵה** - משמע,
 88 **שֶׁמִּכְפֵּץ נַעֲשֶׂה קְנִין חֲלִיפִין, ואֵילוּ בִבְבֵא מְצִיעֵא (מוֹ).** מסקנת
 89 הגמרא שאי אפשר לעשות קנין חליפין על ידי מטבעות.
 90 מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה, הָכִי קָאָמַר** - כך כוונת המשנה, **כָּל**
 91 **הַנִּישׂוֹם דְּמִים בְּאָחֵר** - כל דבר שצריך להעריך את שווי כשניתן
 92 כתשלום על חפץ אחר, דהיינו כל המטלטלין, מלבד מטבעות
 93 ששומתם ידועה,

1 **שֵׁלֵא נִתְּנָה לְהִתְבַּע בְּעַד אָחֵר** - שאין משיעים טוטה על סמך
 2 עדות עד אחד שנסתרה, אלא יש צורך בשני עדים על כך, ובכל
 3 זאת **מְגַלְגְּלִין** את שבועתה, ומחייבים אותה להשבע גם שלא זינתה
 4 בעודה ארוסה, **מְמוֹן שֶׁהִקְלוּ בִּשְׁבוּעָתוֹ בְּכַךְ, שְׁנִיתָן לְהִתְבַּע בְּעַד**
 5 **אָחֵר** - שאם עד אחד העיד שהוא חייב ממון עליו להשבע
 6 להכחישו, **אֵינוֹ דִּין** - האין זה קל וחומר, **שְׁמַגְלְגְּלִין** את שבועתו
 7 כאשר הנתבע כבר חייב שבועה אחרת.
 8 הגמרא מבררת את מקורו של דין גלגול שבועה בתביעות שאינן
 9 אלא טענות שמה:

10 **אֲשַׁכְּחֵן** - מיצאנו מקור לגלגול שבועה באופן שהתובע טוען טענת
 11 **וְדָאֵי** על הטענה השניה, שברור לו שהנתבע מחוייב ממון. אבל
 12 כשרוצה לגלגל שבועה על טענת **כֶּסֶף, מְגַלְגֵן** - מהיכן לנו
 13 שמגלגלין שבועה. וכגון, שהיה הנתבע אריס או שותף אצלו,
 14 ואחר שחלקו הוא תובעו שישבע שלא נטל ממנו יותר מהמגיע לו,
 15 מנין שאפשר לגלגל שבועה זו א"פ שאינו תובעו בודאי. מיישבת
 16 הגמרא: **תִּנְיָא רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן יוֹחָאי אָמַר, שֶׁהַמְּקוֹר לְגַלְגוֹל שְׁבוּעָה**
 17 **עַל טַעֲנַת סַפֵּק, הוּא מִמָּה שֶׁאֵמְרָה בְּתוֹרָה, שְׁבוּעָה בְּחוּץ** - שבועות
 18 שנשבעין עליהם מחוץ לעזרה, והן כל השבועות שבין אדם
 19 לחבירו על תביעות ממון שנשבעין עליהם בבית דין, ו**נִמְאָרָה**
 20 **בְּתוֹרָה גַם שְׁבוּעָה בְּפָנִים** - בעזרה, והיא שבועת הסוטה, הנעשית
 21 בבית המקדש. ויש ללמוד שבועה זו מזה, **מַה שְׁבוּעָה הָאֵמְרָה**
 22 **בְּפָנִים** - שבועת סוטה, **עֲשֶׂה בָּהּ כֶּסֶף בְּדָאֵי** - שיחד עם השבועה
 23 שנתחייבה על שנסתרה עם האישה שקנא לה בעלה ממנו, ניתן
 24 לגלגל עליה גם טענות ספק, כגון שלא זינתה מאיש אחר, **אָף**
 25 **שְׁבוּעָה הָאֵמְרָה בְּחוּץ, שבועת ממון, עֲשֶׂה בָּהּ כֶּסֶף בְּדָאֵי** - שיחד
 26 עם השבועה על טענת הוודאי, מגלגלים על הנתבע שבועות גם
 27 על טענות של ספק.

28 הגמרא מבררת את פרטי דין גלגול שבועה: **עַד הֵיכָן כּוּחוֹ שֶׁל**
 29 **גְּלוּל שְׁבוּעָה, כלומר, עד כמה תהא התביעה כזו שאין נשבעים**
 30 **עליה, ובכל זאת יוכל לגלגל שבועה על הנתבע ולחייבו להישבע**
 31 **ולהכחישו, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר לִיה** - שאמר לו, התובע
 32 לנתבע, **הִישָּׁבַע לִי שְׂאִין עֲבָדֵי אַתָּה, שאפילו תביעה כזו יכול הוא**
 33 **לגלגל עליו ולחייבו להשבע עליה ולהכחישו, אגב שבועה אחרת**
 34 **שנתחייב בה כדין. הגמרא מקשה: תהוא שְׁמוֹתֵי מְשַׁמְתִּין לִיה** -
 35 **אדם שתובע דבר כזה יש לנדונו, ואין לחשוש לדבריו ולהשביע**
 36 **את הנתבע, דְּתִנְיָא תְּקוּרָא לְחַבְרֵי עֲבָד כְּנַעֲנִי, יְהֵא בְּנִידוֹי** - יש
 37 **לבית דין לנדונו, שמכיון שזולל בישראל חבירו, יש לזולל גם בו,**
 38 **ואם קרא לחבירו 'מְמַוֵּר', עונשו הוא שסופג את הארבעים, כלומר**
 39 **לוקה מכת מרדות. ואם קרא לחבירו 'רִשְׁעָ', אף שאין בית דין**
 40 **נוקקים לו להענישו, אך זה שכונה בשם רשע יורד עמו לְחַיִּי -**
 41 **מותר לו לשנוא את המכנה ולמעט את פרנסתו ולהתחרות עמו.**
 42 **אלו דברי הברייתא, ומאחר שמבואר שיש לנדות את הקורא**
 43 **לחבירו עבד, שוב אין לומר שמגלגלין טענה זו לחייבו להשבע**
 44 **עליה.**

45 הגמרא מבארת את דברי רב יהודה אמר רב: **אָלֵא אָמַר רְבָא, כּוּחוֹ**
 46 **של גלגול שבועה הוא שיכול התובע לגלגל שבועה, גם על טענת**
 47 **הִישָּׁבַע לִי שֵׁלֵא נִמְכַרְתָּ לִי בְּעַבְד עֲבָרֵי, שהרי זו תביעת ממון**
 48 **ומגלגלים עליה שבועה. הגמרא מקשה: הָאֵי מְעַנְתָּא מְעַלְלֵיתָא הֵיא**
 49 **- הלא טענה מעולה היא זו, שהרי מְמוֹנָא אִיתָ לִיה גְּבִיה - ממון יש**

קידושין, פרק ראשון - האשה נקנית - דף כח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ) ריז תוספות

1 שלא ניתנה ליהבם — שבועה שלה בעד אחד, כדאמרין התם (ריש סוטה) דצריך שני
 2 עדים שראוה שנסתרה, דילף "דבר" "דבר" ממנו. כפון שניתן ליהבם — להשביע בעד
 3 אחד, אם טענו מנה וכפר לו בכופלו, ועד אחד מעירו שהוא חייב לו — נשבע, שנאמר
 4 "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת", לכל עון ולכל חטאת — אינו קם, אבל
 5 קם הוא לשבועה (שבועות מא), אינו דין
 6 שפגלגלין — את שבועתו, להשביע בגלגול.
 7 אשכחן ודאי — שמגלגלין שבועה טענת ברי
 8 דבר שאין חיבין עליו שבועה, כגון קרקעות,
 9 או שלא הודה במקצת — שמגלגלין אותו אם
 10 נתחייב לו שבועה במקום אחר. ספק מנין —
 11 טענת שוא, כגון שבועת השותפין והאריסין
 12 שחלקו, דתנן בשבועות (מ.א.) חלקו השותפין
 13 האריסין — אינו יכול להשביעו. וקתני: נתחייב
 14 לו שבועה במקום אחר — מגלגלין עליו את
 15 הכל, אלמא: ספק נמי מגלגלין, מנין — אי מקל
 16 וחומר — לא דמי, דסוטה כל שבועתה ספק
 17 ונגלגל נמי ספק, ממנו עיקר שבועתו אינו באה
 18 אלא בטענת ודאי, דכתיב (שמות כב) "כי יתן
 19 איש", ושבועת השותפין תקנתא דרבנן היא,
 20 משום דמורו בה היתירא, כדאמר התם (שבועות
 21 מ.ה.) וכין דעיקר שבועת ממון ליתא אלא
 22 בטענת ודאי — ולגול דידה נמי בטענת ודאי,
 23 ולא בטענת ספק, שבועה בפנים — דסוטה,
 24 שמשביעין אותה בעורה, עד היכן — כחה של
 25 לגלגל לגלגל דבר שאין נשבעין עליו, דאמר ליה
 26 עבדי אתה — אפילו זו מגלגלין, אם יתחייב לו
 27 שבועה במקום אחר, ובמסקנא מפרש מאי
 28 רבותא מקרקע, דאמר "עד היכן", הקורא
 29 לחבירו עבד — עבד כנעני, יהא בנידוי — הי'
 30 מנדין אותו, שמולול בישראל כל כך — אם הם
 31 יודלו בו, סופי את הארבעים — קצטו מכות
 32 מדרות, ויחא ליה הא מעידו, רשע יורד עמו
 33 לחייו — כלומר, לזו אין בית דין נוקטים, אבל
 34 הוא מותר לשתא ואף למעט פירוטו ולירד

1 **שלא ניתנה להתבע בעד אחד - מגלגלין, כמון שניתן**
 2 **להתבע בעד אחד - אינו דין שפגלגלין? אשכחן**
 3 **בנדאי, ספק מנין? - תניא, רבי שמעון בן יוחאי אומר:**
 4 **נאמרה שבועה בחוץ, ונאמרה שבועה בפנים, מה**
 5 **שבועה האמורה בפנים - עשה בה ספק בנדאי, אף**
 6 **שבועה האמורה בחוץ - עשה בה ספק בנדאי, עד**
 7 **היכן לגלגל שבועה? אמר רב יהודה אומר רב: דאמר**
 8 **ליה: הישבע לי שאין עבדי אתה. - יהוא שמותי**
 9 **משמתין ליה! דתניא: הקורא לחבירו "עבד" - יהא**
 10 **בנידוי, "ממור" - סופי את הארבעים, "רשע" - יורד**
 11 **עמו לחייו. - אלא אומר רבא: הישבע לי שלא נמפרת**
 12 **לי בעבד עברי. - האי מענתא מעלייתא היא, קמונא**
 13 **אית ליה גביה! - רבא למעמיה, דאמר רבא: עבד**
 14 **עברי גופו קניו. - אי הכי היינו קרקעו! - מהו דתיקא:**
 15 **קרקע הוא דעבדי אינשי דמזבני בציענא, אם איתא**
 16 **דבין - לית ליה קלא, האי, אם איתא דבין - קלא**
 17 **אית ליה, קא משמע לן. משנתה כל הנעשה דמים**
 18 **באחר, פיון שזכה זה - נתחייב זה בתלפיו. כיצד?**
 19 **החליף שור בפרה, או חמור בשור, פיון שזכה זה -**
 20 **נתחייב זה בתלפיו. גמרא חליפין מאי יהוה - מופע,**
 21 **שמע מניה: מופע נעשה חליפין! - אומר רב יהודה,**
 22 **הכי קאמר: כל הנישום דמים באחר,**
 23 **כיון**

35 לאומנתו. טענה מעלייתא היא — ובלא לגלגל נמי, או היה לו עד
 36 אחד — היה חייב שבועה, דטענת מטלטלין היא זו, שתובעו פעולתו או גרעונו, ומאי
 37 רבותא דהאי משאר לגלגל שבועה? גופו קניו — ואינה טענת מטלטלין, היינו קרקע —
 38 והא תנין ליה במתניתין דמגלגלין, ומאי רבותא דרב יהודה לאשמועין לגלגל "עבדי
 39 אתה"? לית ליה קלא — משום הכי תנן בה לגלגל. **משנתה כל הנעשה דמים באחר** —
 40 שדרכו לתתו בדמים כשקונין חפץ אחר, והשתא סלקא דעתך דמטבע אתא לאשמועין,
 41 כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו היכא דנתנו בתורת חליפין ולא בתורת דמים, אלא כעין
 42 שקונין בסודר, כעין "שליף איש נעלו". כיון שזכה — בו המקנה, ומשך זה אחד מן הקונה
 43 בתורת קנין חליפין — נתחייב הקונה באונסי חליפין בכל מקום שהם, אם מתו או אם
 44 נאבדו — עליו לשלם המעות שפוסק לתת לו. לפי כשמושך המוכר את הסודר או את
 45 הזוה בתורת חליפין — נקנה המקנה ללווק בכל מקום שהוא. החליף שור בפרה — כיון
 46 שמשך בעל הפרה את השור — נקנית פרה ללווק בכל מקום שהיא, ואונסיה עליו.
 47 ובגמרא פריך: מאי כיצד? הואיל והוא אתי לאשמועין דמטבע נעשה חליפין, שאף על
 48 פי שבתורת דמים קיימא לן (בבבא מציעא מ.א.) דמעות אינן קונות אלא משיכת המקנה,
 49 כיו דהיבנו מיהא בתורת קנין סודר — כיון כי סודר, הזה ליה למיתני: כיצד, החליף מעות
 50 בפרה **גמרא מאי יהוה פנים** — שהוא היתון דמים באחר בכל מקום. ואשמועין
 51 מותנין דאף על גב דבתורת דמים קיימא לן דלא קני, כי יחביה ליה בתורת חליפין —
 52 קני. **שמע מינה ב' -** ואנן קיימא לן בפרק "הזהב" (בבא מציעא מ.א.) דאין מטבע נעשה
 53 חליפין: אמר רב יהודה הכי קאמר כל הנישום דמים באחר — כל דבר שאם בא לתתו
 54 דמים באחר צריך לשמוע בדמים, דהיינו כל המטלטלין בר ממטבע.

55 **שמע** מינה מטבע נעשה חליפין — ואף על פי שבתורת דמים קיימא לן (בבא מציעא
 56 מ.ד.א.) דמעות אינן קונות, אלא משיכת המקנה, אבל מעות אינן קונות אלא למימם
 57 בימי שפרע" — כי היבנו מיהא בתורת קנין סודר, וכיון כי סודר, כדפרש בקונטרס, ואם תאמר: ומה טעם שמשבע נעשה חליפין למאן דאמר: פירי לא עבדי חליפין,
 58 אלא נעל דוקא? דהא מטבע לאו כלי הוא ואומר רבינו תם: דמטבע כעין כלי, שראוי לתלותו בצואר בתו, ועוד אומר רבינו יצחק: משום שראוי לשקלו בו משקלות. ועוד יש לומר: דמה
 59 שראוי להציא ולקנות בו כל דבר — מחשבין ליה כלי. **הכי** קאמר כל הנישום דמים באחר — פירש בקונטרס: כל דבר שאם בא לתתו דמים באחר צריך לשמוע — היינו כל מטלטלין,
 60 בר ממטבע, כיון שזכה זה בו, ואם נתנו בתורת חליפין — נקנו חליפין ללווק במשיכה שמשך בעל המקנה את זה, ואשמועין תורת חליפין במטלטלין, ולמימר דאף על גב דליתנהו כלי אלא
 מטלטלין

1 מטלטלין בעלמא הוו חליפין. ולא מטבע אתא לאשמועינן. דיקא נמי דלאו מטבע אתא
2 לאשמועינן כו'. מאי כיצד היה ליה למיתני? כיצד? החליף מעות בפרה. ומשני: הכי קאמר
3 וכו'. ותרתי אתא לאשמועינן; נקט ברישא מטבע, וחדר אשמועינן שאר מטלטלי. ופירי נמי
4 כו' - כל מידי דלא הוי כלי, פירי קרי ליה לענן חליפין, ומשום דפירי שכיחי נקט פירי, ולא
5 אמרינן נעל דוקא. כיצד? החליף שור בפרה,
6 פירוש: בשור שור בפרה. וכל שכן שור חי וחיבוב
7 טפי, ודמי לכלי שמשתמשים בו. הניחא לרב
8 ששת דאמר פירי עבדי חליפין - איכא לתרוצי
9 כולה למיתנין, בין למאי דסליק אדעתין מעיקרא,
10 בין למאי דתרצינן כל הנישום. אלא לרב נחמן
11 מאי "כיצי", למאי דהשתא דסלקא מעיקרא? ואף
12 למאי דאוקימנא השתא! ומשני: הכי קאמר: יש
13 דמים שהם בחליפין. וכולה מתניתין חדא הוא,
14 ובמטבע עסקינן. והכי קאמר: כל הנעשה דמים
15 באחר - דהיינו מטבע, פעמים שדמים קונות כמו
16 חליפין דנעל, ואף כשנתגודו בתורת דמים. כיצד:
17 החליף דמי שור בפרה. כלומר, מבר לו שור במנה:
18 ומשכו, ונתחייב לו המנה. אמר לו המוכר: יש לך
19 פרה ליתן בדמיו, אמר לו: הן, שמאה לו במנה.
20 אמר לו מוכר השור: המעות שאהה חייב לי
21 נתונים לך בדמיה - מעות הללו קונים בלא
22 משיכת הפרה. בחליפין, עד כאן לשוננו. ויש משנין
23 סוגיא של שמועה זו בשו"ת אחרת, ומפורשי דרב
24 נחמן ורב ששת פליגי בפירי דוקא, כגון פירות
25 ממש או בשור שור, ולא בשאר מטלטלין. ומוליק
26 הסוגיא בתר מאי דסלקא דעתין מעיקרא. דלמאי
27 דאוקימנא השתא - מיתוקמא רב נחמן שפיר,
28 דמודה הוא בשאר מטלטלין דעבדי חליפין - אם
29 כן בשור חי קאמר רב נחמן דעבדי חליפין. ולא
30 מילתא היא, דטעמא דרב נחמן מפורש בפרק
31 "הוב" (בבא מציעא מו.א) דאמר קרא "נעל",
32 נעל - אין, מידי אחרינא - לא. משמע דביצי
33 דוקא נעל, אבל כל דבר אחר, אפילו שור חי -
34 לא עבדי חליפין. וירבינו חיים ורבינו יצחק מקיימי
35 פירוש זה. וההיא דפרק "הוב" דקאמר רב נחמן:
36 נעל אין - רוצה לומר: כל דמני לנעל - דהיינו
37 כלים שמשתמשים בהם. ושור וחמור וגיפיתו
38 כנעל דמו, ונעשין חליפין, אפילו למאן דאמר פירי
39 לא עבדי חליפין. ומטעם שפירש בקונטרס דדמי
40 לכלים, הואיל שמשתמשין בו ודחי חזי למלאכה. והשתא, הא דפריך לרב נחמן דאמר: פירי
41 לא עבדי חליפין - כולה סוגיא קאי למאי דסלקא דעתין מעיקרא, כמו שפירש בקונטרס.
42 אבל לרב יהודה דאמר: כל הנישום - אתי שפיר אפילו לרב נחמן, דאמר: כיצד החליף שור
43 בפרה ולא בשור שור. ומשני: הכי קאמר רב נחמן, דיש דמים שהן בחליפין. והשתא ניחא ליה
44 למאי דסלקא דעתין מעיקרא, ולמאי דאוקימנא השתא. אבל לפירוש הקונטרס קשה:
45 דמשמע מתוך פירושו דגוף השור וגוף הפרה היינו פירות, ועלייהו קאמר רב נחמן דפירי לא
46 עבדי חליפין. אם כן קשה: דהא תנן בפרק "השואל" (בבא מציעא ק"א) המחליף פרה בחמור
47 וילדה וכו' - אלאו קונה האחד במשיכת חברו, ושייך שפיר חליפין בחמור ופרה! ומיהו,
48 מצנינו למידחי למאן דאמר: פירי לא עבדי חליפין. מפרש דמי פרה בחמור, וקאי "וילדה"
49 אחמור. אבל עוד קשה: דתנן פרק "הוב" (שם מו.א) פרתך בכמה - בכך וכך, וחמורך
50 בכמה - בכך וכך. וקתני דקני לה לחמור במשיכת הפרה! לכך נראה: דדוקא בשור שור הוא
51 חדשביני פירי, אבל שור וחמור וגיפיתו - כנעל דמו. כדפירשתי לעיל. **שמא** יאמר לו
52 נשרפו חטיף בעלייה - ואם תאמר: אמאי עקרו קניית מעות, שהם מדאורייתא. לגמרי,
53 ותקנו שתוא משיכה קונה ולא מעות? היה לזו לתקנין שיקנו המעות עם המשיכה, והשתא
54 לא מעיקרא קנייה דאורייתא לגמרי, וליכא נמי למיחש שמא יאמר המוכר "נשרפו חטיף"
55 כיון דמצי למיהדר ביה כל כמה דלא משך! ויש לומר: דשמא לפעמים היה הלוקח מושך חטיף, ואי לא
56 קנה במשיכה לחזור - יאמר למוכר "נשרפו חטיף בעלייה!" ויש לומר: דלהא ליכא נמיחש, ולכל הפחות
57 הוא המוכר כשומר

1 ביון שובה כו' - אם נתנו תורת חליפין - נקנו חליפין ללוקח במשיכה שמשך בעל
2 המוקח את זה. ואשמועינן תורת חליפין במטלטלין. ולמימר, דאף על גב דלינתו כלי
3 אלא מטלטלין בעלמא - הוו חליפין, ולא מטבע אתא לאשמועינן. דיקא נמי - דלאו
4 מטבע אתא לאשמועינן. **מאי כיצד** - הוה ליה למיתני? כיצד החליף מעות בפרה? הכי
5 קאמר כו' - תרתי אתא לאשמועינן; נקט
6 ברישא מטבע, וחדר אשמועינן שאר מטלטלין.
7 ופירי נמי כו' - כל מידי דלא הוי כלי - פירי
8 קרי ליה לענן חליפין. ומשום דפירי שכיחי -
9 נקט פירי. עבדי חליפין - עושין תורת חליפין,
10 ולא אמרינן נעל דוקא. כשר שור - וכל שכן
11 שור חי, דעדיף טפי, ודמי לכלי שמשתמשין בו.
12 הניחא לרב ששת - איכא לתרוצי למתניתין בין
13 למאי דסלקא דעתין מעיקרא, בין למאי
14 דתרצינא: כל הנישום. **אלא לרב נחמן** - מאי
15 כיצד, למאי דסלקא דעתך מעיקרא? ואף למאי
16 דאוקימנא נמי ליתא! פלוגתא דרב ששת ורב
17 נחמן בפרק "הוב" (בבא מציעא מו.א). הכי
18 קאמר יש דמים שהן בחליפין - כולה מתניתין
19 חדא מילתא קאמר, ובמטבע עסקינן. והכי
20 קאמר: כל הנעשה דמים באחר, דהיינו מטבע -
21 פעמים שדמים קונים כמו חליפין דנעל, ואף
22 כשנתגודו בתורת דמים. כיצד החליף דמי שור
23 בפרה - מבר לו שור במנה, ומשכו, ונתחייב לו
24 זה המנה - אמר לו המוכר: יש לך פרה ליתן
25 בדמיו? אמר לו: הן, שמאה לו במנה או בפרס.
26 אמר לו מוכר השור: הרי מעות שאהה חייב לי
27 נתונים לך בדמיה - מעות הללו קונים בלא
28 משיכת פרה. בחליפין דכלים. **מאי מטעם** -
29 שאני משאר מעות? **כבר לה** - תנא דמתניתין
30 כרבי יוחנן דאמר כו', ומשיכה מדרבנן איתא.
31 **שמא יאמר לו** - המקבל מעות "נשרפו חטיף";
32 אי מתרמי ליה דליקא - לא טרח לאצולניה,
33 סבר: לא בשריפתן אפסיד ולא בהצלצולן
34 אשתכר. להכי אוקימנא ברשותיה, להיות
35 הפסד השריפה עליו. והשכר לחזור אם נתייקר,
36 דלימסר נפשיה לאצולניהו. **במילתא דשביחא**
37 - שאר תנתינ מעות במקום. **מילתא דלא שביחא**
38 - שיהא חייב לו הדמים קודם לכן. משיכה
39 מפורשת - ויליף לה מי'א קנה מיד עמיתך",
40 ולא שנא לא שכיחא מדרשביחא. הניחא **אי כבר ששת** - דשאר מטלטלין שאינן
41 כלי נעשה חליפין - מוקי למתניתין כרב ששת: כל הנישום, כדאוקימנא, דהא אתא
42 לאשמועינן. **אלא אי כבר נחמן** - דאמר: נעל דוקא, דהוא כלי. **ומטעם לא קני**
43 - לריש לקיש מדאורייתא, דנימא: יש דמים שהם בחליפין - לאוקמי אדאורייתא
44 במילתא דלא שכיחא, כדאוקמא רב נחמן, דהכי מתרץ לר' למתניתין, בין דסליק אדעתין
45 מעיקרא בין למאי דאוקימנא; יש משנין סוגיא של שמועה זו בשו"ת אחרת, ואמר:
46 פלוגתא דרב נחמן ורב ששת בפירי דוקא, ולא בשאר מטלטלין. ומוליקינן שיטת הסוגיא
47 בתר מאי דסליק אדעתא מעיקרא, דלמאי דאוקימנא השתא מיתוקמא רב נחמן שפיר,
48 דמודה הוא בשאר מטלטלין. ולאו מילתא היא, דטעמא דרב נחמן מפורש ב"הוב" (מו.א)
49 דאמר קרא "נעל", "נעל" - אין, מידי אחרינא - לא. וטעמא דרב ששת מליקיס כל
50 דברי - בכל דבר. ומטעם היינו טעמא דלא עבדי חליפין - משום דתתיה אצורתא,
51 וצורתא עבידא בדטלה, שהמלכות פוסלתא ואינה כלום. **משנה** דשות הגבוה בכסה
52 - בגמרא מפרש דמעות הקדש קונות. בחוקה - משיכה. אמרייתו לנבזה כו' - מפרש
53 בגמרא. **גמרא** בבבא - קרן צבור.

עד

ואם תאמר: והשתא
הוא המוכר כשומר

משכו

47 מצוי, כגון שבא לשלם את חובו בהקנאת הפרה או השור, לא יגזרו
48 כה רבנן לבטל קנין כסף.
49 הגמרא מבררת כיצד יבאר ריש לקיש הסובר שמשכיבה
50 מדאורייתא את משנתיה: שואלת הגמרא, ולריש לקיש דאמר
51 משיכה כפזרשת מן התורה, ולא כסף, ולכן אין לפרש שיש אופן
52 שדמים יקנו, הניחא - מובן אי סבר לה כרב ששת דאמר פירות עבדי
53 ו' עושים חליפין, שאז מתרין - מבאר את המשנה כרב ששת,
54 שברישא מלמדת שכל המטלטלין הצריכים שומה, קונים
55 בחליפין, ובסיפא מלמדת שאף בפירות אפשר לעשות חליפין. אלא
56 אי סבר לה ריש לקיש כרב נחמן דאמר פירות לא עבדי ו' אינם
57 עושים חליפין, ואין להעמיד את המשנה בבשר שור, ומטבע סובר
58 הוא שלא קני, ואי אפשר להעמיד את המשנה שיש דמים שהן
59 כחליפין, במאי מוקי לה - באיזה אופן מעמיד את המשנה.
60 מתרצת הגמרא, על פרכין צריך לומר, שריש לקיש כרב ששת
61 סבירא ליה - סובר הוא, שפירות עושים חליפין, ויפרש את המשנה
62 כמותו. נמצאנו למדים שלושה אופנים בפירוש במשנה: א. כל
63 הנעשה דמים באחר, דהיינו מטבע, נעשה חליפין, ופירות גם כן
64 עושים חליפין, כשמחליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור.
65 ונדחה פירוש זה לפי שלהלכה אין מטבע נעשה חליפין. ב. כל
66 הנישום דמים באחר, דהיינו מטלטלין, נעשים חליפין, כגון
67 המחליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור. ופירוש זה הוא
68 לשיטת רב ששת שפירות עושים חליפין, וכך סובר גם ריש לקיש.
69 ג. כל הנעשה דמים באחר, דהיינו מטבע, מועיל בקנין כסף כאשר
70 בא כפרעון חוב, וכגון שבחוב של מכירת שור קונה פרה. ופירוש
71 זה הוא לשיטת רב נחמן שפירות אינם עושים חליפין, ואינו יכול
72 לפרש כפירוש הקודם, וסובר הוא כרבי יוחנן שמדאורייתא מעות
73 קונות.

משנה

74 דרכי הקנין להקדש שונות מדרכי הקנין להדיוט. המשנה מלמדת
75 את דרכי הקנין להקדש: רשות הנבונה - הקדש, קונה פקנין פסח,
76 ורשות ההדיוט קונה פתוקה - במשיכה. אמירתו ליתן דבר לנבונה -
77 להקדש, נחשבת כמסירתו - כהקנאתו להדיוט, ועליו לקיים
78 דבריו.
79

גמרא

80 הגמרא מביאה ברייתא המפרשת את המשנה: תנו רבנן, כיצד מה
81 שאמרו שרשות הנבונה קונה בכסף, גיזר שנתן מעות של הקדש
82 בכמה לקנותה לקרן ציבור, אפילו אם הבקשה עומדת בסוף
83 העולם ולא משכה, קנה, ובהדיוט - במקום וממכר שבין בני אדם,
84 לא קנה עד שימשוך הקונה את החפץ, וכפי ששינושנכסים שאין
85 להם אחריות אין נקנים אלא במשיכה.
86 כיצד מה שאמרו אמירתו לנבונה כמסירתו להדיוט, האומר שור זה
87 יהיה לקרן עולה, בית זה יהיה הקדש, אפילו השור והבית נמצאים
88 בסוף העולם ולא עשה הגיזר קנין, קנה ההקדש, אך בהדיוט לא
89 קנה באמירה,
90

1 בין שזכה זה - המוכר, בחפץ שניתן לחליפין, נתחייב הקונה
2 בחליפין, שנעשה החפץ שלו, ואם יאבד או ינוק יפסיד, ואף שאינו
3 כלי.

4 דיקא נמי - מדויק כדברינו בלשון המשנה, דקתני בהמשך
5 המשנה, כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור, ואם ברישא מדובר
6 במטבע, אף בסיפא היה צריך להיות דוגמא של מטבע, ומכך
7 שהדוגמא היא בעלי חיים, נשמע מינה שגם הרישא אינה עוסקת
8 במטבע.

9 מקשה הגמרא, ולמאי חליפין אדעתין מעיקרא - ולמה שעלה
10 בדעתנו בתחילה דמטבע נעשה חליפין משמיעה המשנה, מאי - מה
11 הפירוש כיצד החליף שור בפרה וכו', הרי אין זו דוגמא של חליפי
12 מטבע.

13 מתרצת הגמרא, הכי ו' כרן קאמר, פירות נמי עבדי חליפין - גם
14 בפירות אפשר לעשות חליפין, ולא רק בבלי, כיצד עושים חליפין
15 בפירות, החליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור, שאינם
16 נחשבים כלים אלא פירות, בין שזכה זה נתחייב בחליפין. ולפי זה
17 המשנה מלמדת גם שמתבע וגם שפירות - כגון בשר שור וחמור,
18 עושים חליפין. אמנם כבר דחתה זאת הגמרא מחמת ההלכה
19 שמתבע אינו עושה חליפין. נחלקו רב נחמן ורב ששת אם אפשר
20 לעשות חליפין בפירות, לרב ששת פירות עושים חליפין, ולשיטתו
21 פירשה הגמרא את משנתיה. אך רב נחמן לומד מהפסוק 'שלהף
22 איש נעלו', שרק בבלי עושים חליפין, שהוא דומה לגעל. הגמרא
23 מבררת את פירוש המשנה לדעת רב נחמן: מקשה הגמרא, הניחא
24 - מובן הדבר לרב ששת דאמר פירות עבדי ו' עושים חליפין, בין
25 לסברת המקשה, שבסיפא משמיעה המשנה שפירות עושים
26 חליפין, ובין לתירוץ שבאה לומר שכל הנישום עושה חליפין, וגם
27 פירות בכלל. אלא לרב נחמן דאמר פירות לא עבדי ו' אינם עושים
28 חליפין, מאי איכא למימר - כיצד תתפרש המשנה, הרי שור נחשב
29 פרי ואין נעשה חליפין.

30 מתרצת הגמרא, הכי ו' כרן קאמר, יש דמים שהן מועילים לקנין
31 בחליפין, ואף בלא למשוך את החפץ קונה, וכל הנעשה דמים
32 באחר, דהיינו מטבע, שמשולם עבור אחר, כיון שזכה זה -
33 המוכר, במטבע, נתחייב זה - הקונה, באחריות החפץ, לא
34 מתפרש בתורת חליפין, אלא מטעם קנין כסף, כיצד, אם החליף
35 דמי שור - דמים שחייב לו תמורת קניית שור בפרה, או דמי חמור
36 - דמים שחייב לו תמורת קניית חמור בשור, והעמיד לו פרה או
37 שור בדמי החוב, קונה בכסף שחייב לו בלא משיכה. מבארת
38 הגמרא מאי טעמא - מה הטעם שמועיל קנין כסף זה, משום שסבר
39 לה התנא של משנתיה כרבי יוחנן, דאמר דבר תורה מעות קונות,
40 ומה טעם אמרו שמשכיבה קונה ולא מעות, גיזר שמתא אחר שקיבל
41 את דמי החיטים, יאמר לו קונה, נשרפו חיטיו פעלית, שאם תיפול
42 דליקה בעליית ביתו שמונחים בה החיטים, לא יטרח להצילם,
43 ולכן תקנו שסוף אינו קונה כדי שיוכל הקונה לחזור בו אם ישרף
44 החפץ, ואם יתייקרו יוכל המוכר לחזור בו, ולכן יטרח להצילם.
45 וכיון שרק מדרבנן אינו קונה, במילתא דשכיח ו' בדבר המצוי, גזרו
46 כה רבנן שמעות לא יקנו, אך במילתא דלא שכיח - בדבר שאינו

זה שבמקדש היו תוקעין גם בראש-השנה שחל בשבת הוא, כי
בתענוג כמה מדריגות, ודרגת התענוג שממשיכים על-ידי תקיעת
שופר במקדש היא נעלית יותר מדרגת התענוג דשבת
ממאמר ב' דראש-השנה ה'תשכ"ח

54 אב ודומיהו, וכי נשים פטורות מהן, ונתניא, נאמר בפסוק (ויקרא
 55 יט ג) איש אמו ואביו תיראו, אין לי איני לומד מכאן אלא שהאיש
 56 חייב במורא אב ואם, ואשה מגין. אך בשו"ת אומר בסיום הפסוק
 57 'איש אמו ואביו תיראו' בלשון רבים, הרי כאן שנים - משמע
 58 שהציווי נאמר לשנים, לאיש ולאשה. הרי שאף נשים חייבות
 59 במצוות אלו. אלא, אומר רב יהודה הכי קאמר - כך תתפרש
 60 המשנה, כל מצוות הבן המופלגות על האב לעשות לבנו, אנשים -
 61 האב תיבין, ונשים - האם פטורות. מוסיפה הגמרא, תניא - שנינו
 62 במשנתנו סיוע להא דתנו רבנן - למה ששנו חכמים בברייתא. וכך
 63 שנינו בברייתא, האב חייב לעשות לבנו מצוות אלו, למולו,
 64 ולפדותו אם הוא בכור, וללמדו תורה, ולהשיאו אשה, וללמדו
 65 אומונות. ויש אומרים שהאב חייב אף להשיאו - ללמדו לשחות
 66 במים, כדי שאם טבעו סיפנתו ינצל. רבי יהודה אומר, כל שאינו
 67 מלמד את בנו אומנות הרי הוא מלמדו ליטעות. הגמרא תמהה על
 68 דברי רבי יהודה, ללמדו ליטעות סלקא דעתך לומר, הרי הוא אינו
 69 מלמדו כלום. מבארת הגמרא, אלא כוונת רבי יהודה לומר קאילו
 70 מלמדו ליטעות, מאחר שכשאינו מלמדו אומנות הוא אינו יודע
 71 להתפרנס בעצמו, ומלסטם את הבריות.
 72 הגמרא מבארת את המקור לכך שהאב חייב לעשות מצוות אלו
 73 לבנו, ושואלת על הדין הראשון למולו מגן - מנין שהאב חייב.
 74 משיבה הגמרא, דקתיב (בראשית כא ד) וימל אברהם את יצחק
 75 בנו, מכאן שהאב חייב למול את בנו. הגמרא מוסיפה, שישנם עוד
 76 שחייבים במילת הבן, והיקא דלא מהליה אבהו - ואם לא מלו אביו,
 77 מיתייבי בי דינא למימחליה - חייבים בית דין למולו, דקתיב
 78 (בראשית יז ט) והמול לכם כל בשר, ופסוק זה נאמר לבית דין, והיקא
 79 דלא מהליה בי דינא - ואם לא מלוהו בית דין, אינו נפטר בכך אלא
 80 מיתייב איהו למימחל נפשיה - חייב הבן למול את עצמו כשיגדל,
 81 דקתיב (בראשית יז יד) וערל יבשר לא ימול את בשר ערלתו
 82 ונכרתה. מבררת הגמרא, איהו - האם, מגן דלא מיתייבא - מנין
 83 שאינה חייבת למול את בנה. משיבה הגמרא, דקתיב (בראשית כא
 84 ד) באברהם שמל את יצחק, באשר צוה אתו אלהים, ומשמע
 85 שדווקא 'אותו', כלומר את אברהם האב, צוה אלוקים כן, ולא
 86 אותה ולא את שרה האם. שואלת הגמרא, אשבחין מיד - בפסוק זה
 87 למדנו שהאם (שרה) היתה פטורה באותה שעה, אך לדורות
 88 הבאים מגן שהאם פטורה. משיבה הגמרא, תנא רבי ישימאאל,
 89 כל מקום שנאמר 'צו' אינו אלא ידו - שיהא ריזו לעשותו, וכן
 90 שהדבר נהוג מיד ולדורות הבאים. לשון ירוש' יש ללמוד מדקתיב
 91 (דברים ג כח) וצו את ה' והשגת והקחת ואמצתו, כלומר וזוהו
 92 בעשיית הדבר. ושהדבר נהוג מיד ולדורות הבאים, יש ללמוד
 93 מדקתיב (במדבר טו כג) מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם,
 94 שהציווי הוא לאותה עת ולדורות הבאים. ומכיון שבפטור אשה
 95 ממילת בנה נאמר 'באשר צוה', אף לדורות הוא.
 96 הגמרא ממשיכה לברר את המקור לשאר חיובי האב לבנו,
 97 ושואלת לפדותו מגן שהאב חייב. משיבה הגמרא, דבר זה מפורש
 98 בתורה דקתיב (שמות לד ב) כל בכור בניה תפדה. מוסיפה הגמרא,
 99 והיקא דלא פקיה אבהו - ואם לא פדאו אביו, מיתייב איהו
 100 למפקיה - חייב הבן לפדות את עצמו, דקתיב (במדבר יח טו) אך
 101 פדה תפדה את בכור האדם, ותיבת 'תפדה' נהגת אף בלשון
 102 'תפדה', כלומר תפדה את עצמך. מבררת הגמרא, ואיהו - היא,
 103 האם, מגן דלא מיפקיה - מנין שאינה מצוית לפדות את בנה.
 104 משיבה הגמרא, דקתיב 'תפדה תפדה', כלומר תיבת 'תפדה'
 105 שמשמעותה תפדה אחרים, אפשר אף להגות אותה כאילו נאמר
 106 'תפדה' שמשמעותה תפדה בעצמך. לפיכך יש להקיש שני
 107 משמעויות אלו זו לזו ולומר שכל שמצווה לפדות את עצמו ונכלל
 108 בציווי 'תפדה', דהיינו האב ואילו היה בכור, מצווה אף לפדות את
 109 אחרים - את בנו, כפי ששמע מהלשון 'תפדה', וכל שאינו מצווה

1 עד שימשוף את השור ויחיוק בבית, ובכך יקנם.
 2 הברייתא מפרשת דיני פדיון הקדש: הבא לקנות חפץ מהקדש,
 3 ומשכו מהגזבר דהיותו שוה מנה - מאה זוז, ולא הספיק לפדותו -
 4 לשלם את דמיו עד שהתייקר ועמד ערכו כמאתים זוז, נותן להקדש
 5 מאתים זוז, כערכו עתה.
 6 מפרשת הגמרא: מאי מעמא - מה הטעם שחייב לשלם יותר
 7 מערכו בשעת המשיכה, משום שנאמר בפדיון שדה מהקדש
 8 (ויקרא כו יט), ונתן הקפה נקם לו', שרק בנתינת הכסף קם החפץ
 9 להיות שלו, ובמשיכה אינו קונה, והתייקר ברשות הקדש, ועליו
 10 לשלם כערכו כעת, שזה שעת הקניין.
 11 ומפרשת הברייתא אופן נוסף בפדיון הקדש: הבא לקנות חפץ
 12 מהקדש, ומשכו מהגזבר דהיותו שוה מאתים זוז, ולא הספיק
 13 לפדותו - לשלם את דמיו עד שהחול ועמד ערכו כמנה, נותן
 14 להקדש מאתים זוז כערכו בעת המשיכה.
 15 שואלת הגמרא, מאי מעמא - מה הטעם שמשלם יותר מערכו
 16 בעת התשלום, הרי התבאר בדין הקודם שהתשלום כפי שעת
 17 התשלום. עונה הגמרא, כדי שלא יהא פח הדינא המוכר לחבירו,
 18 חמור מהקדש, ובהדיט אילו החול החפץ אחר המשיכה, היה
 19 הקונה משלם כמחירו בעת המשיכה, והחפץ החול ברשותו, ולכן
 20 אף בהקדש משלם כשעת הדיקור.
 21 ומפרשת הברייתא אופן נוסף בפדיון הקדש: אם פדאו לחפץ
 22 כמאתים זוז, ושילם להקדש, ולא הספיק למשכו עד שהחול ועמד
 23 ערכו כמנה, נותן להקדש מאתים זוז, כלומר, אינו מקבל מנה
 24 בחזרה.
 25 שואלת הגמרא, מאי מעמא - מה הטעם שנשאר ערכו מאתיים זוז,
 26 הרי בעת המשיכה שווה רק מנה. עונה הגמרא, משום שנאמר
 27 'נתן הקפה נקם לו', שבנתינת הכסף קם החפץ להיות שלו, ואז היה
 28 ערכו מאתיים, והחול ברשותו.
 29 ומפרשת הברייתא אופן נוסף בפדיון הקדש: אם פדאו לחפץ כמנה,
 30 ושילם להקדש, ולא הספיק למשכו עד שהתייקר ועמד ערכו
 31 כמאתים זוז, מה שפדה במנה פדוי, ואין נותן להקדש אלא מנה,
 32 כלומר, אינו צריך להוסיף.
 33 מקשה הגמרא, אמאי - מדוע אינו מוסיף, הקא נמי נימא - גם כאן
 34 נאמר, שלא יהא פח הדינא חמור מהקדש, ובמכירה רגילה, אם
 35 שילם ולא משך והתייקר החפץ, יכול המוכר לחזור בו ולדרוש
 36 כפי היקור.
 37 מתרצה הגמרא, אמו הדינא - וכי בשאר מכירות, אם שילם ולא
 38 משך, והמוכר חוזר בו, לאו כמי שפרע קא' - וכי אינו מקבל עליו
 39 קללת 'מי שפרע'. וכיון שגם הדינא אינו רשאי לחזור בו, אף
 40 הקדש לא יחזור בו.
 41 **משנה**
 42 המשנה שלפנינו מלמדת אילו מצוות אף נשים חייבות, ומאילו הן
 43 פטורות. כל מצוות הבן המוטלות על האב לעשותן לו, אנשים תיבין
 44 ונשים פטורות. וכל מצוות האב המוטלות על הבן לעשותן לאביו,
 45 אחד אנשים ואחד נשים תיבין. וכל מצוות עשה שהיומן נרמא -
 46 שהצויה היא בזמנים מסוימים, אנשים תיבין ונשים פטורות. וכל
 47 מצוות עשה שלא היומן נרמא, אלא נהגת בכל עת, אחד האנשים
 48 ואחד הנשים תיבין. וכל מצוות לא תעשה, בין שהיומן נרמא בין שלא
 49 היומן נרמא, אחד האנשים ואחד הנשים תיבין, חוץ מכל תקופה וכל
 50 תשחית וכל תטמא למיתם שנשים פטורות מהן.
 51 **גמרא**
 52 מאי הפירוש 'כל מצוות הבן על האב'. אילימא - אם נפרש כל מצוות
 53 דמיתייב נרא למעמד לאבא - שחייב הבן לעשות לאביו, כביבוד

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף כט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רכא
 רש"י

1 **משכו** במאתים ולא הספיק וכו' נותן מאתיים מאי טעמא לא ידא כח הדיט חמור מהקדש
 2 — ואם תאמר: תיפוק ליה מטעם דאמירתו לגביה במסירתו להדיט, וכיון דמשכו
 3 במאתים — אינו יכול לחזור בו! ויש לומר: כיון דבטעות היה, כמו הכא, שלא היה סבור
 4 שישתנה השער — לא היה במסירה להדיט. וקשה: דאמר בפרק "יש נחליך" (בבא בתרא
 5 קל"ג.) גבי בנו של יוסף בן יוסף בן יעודא דאשכח
 6 מרגניא, אמרה ליה דביתהו: ויל מוכרה לגובר
 7 דהקדש, ולא תשימא את, דאמריה לגבה
 8 במסירה להדיט. ואמאי? הא שומא בטעות הוא,
 9 אם יאמר לתתה פחותה משהיה ויש לומר: דביר
 10 שאין שמתו ידועה, כגון מרגניא, גומר בדעתו
 11 אפילו תשוהו יתיר. שהרי כמו כן מסופק שמא
 12 שוה פחות. אי נמי יש לומר: דהתם כשעם אותה
 13 בפתות משהיה מתכוין לוותר להקדש, אם כן
 14 שיך לומר אמירתו לגבה במסירתו להדיט. אבל
 15 הכא — לא נתכוין לוותר כלל כשמשכו במאתים,
 16 שכך היה שוה באותה שעה, ולא שיך אמירתו
 17 לגבה במסירה להדיט. **אמו** —
 18 שפרע קאי — וכיון דהדיט אינו יכול לחזור בו
 19 בלא "מי שפרע" היכא דהיב לו דמי — כמו כן
 20 הקדש לא יחזור בו. וקשה: דאמר פרק "העניקך"
 21 (גיטין נ"ב.) דיחמי הרי הן הקדש, ולא מיקנו
 22 אלא בכספים. דקאי דמי ליתמי אפירי חל —
 23 אין לוקח יכול לחזור בו, אייקור — יתמי יכול
 24 לחזור בהם, שלא יהא כח הדיט חמור מכח
 25 הקדש. ואמאי? הוא בהדיט נמי איכא בימי
 26 שפרע! ויש לומר: דלא דמי, דהתם גבי יתמי
 27 מדאורייתא דינם כהדיט, ואם כן אינם קונים
 28 בלא משיכה, אלא שיפוי חכמים כחם לעשות
 29 כהקדש, שיהו קונים בכסף. היחך במקום הפסדם
 30 של יתומים — אוקומא אדינא, אף על גב דהדיט
 31 קאי בימי שפרע, כדי שלא יהיה כח הדיט
 32 מרובה משלהן, ולא יבואו לידי הפסד על ידי
 33 תקנת חכמים. כי לולי התקנה — היו חוזרים בהם
 34 אפילו קבלו המעות, כיון שלא היו חסרי הקדש,
 35 דמדאורייתא הוא דמקני בכסף, אבל רבנן תקנו
 36 משיכה להריוח שלא יהא כח הדיט חמור מכח
 37 הקדש, וכיון דהדיט אינו יכול לחזור בו אלא אם
 38 כן מקבל עליו "מי שפרע" — נוקמיה אדיניה
 39 בכסף, ולא יוכל הקדש לחזור בו כלל, כיון שקיבל
 40 הכסף.
 41 **אותו** ולא אותה — ואם תאמר: למה לי קרא?
 42 תיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמא
 43 דוא — שנימול בשמיני ללידתו, ונשים פטורות!
 44 ויש לומר: כיון דמיום השמיני הלאה אין לה
 45 הפסק — אין זמן גרמא דוא. ואם תאמר: אבתי
 46 מצות עשה שהזמן גרמא הוא — דאין מליך אלא
 47 ביום, כדאיתא בפרק "הערל" (יבמות ע"א) ויש
 48 לומר: דאתיא כמנא דאמר התם דמליה שלא
 49 בזמנה נהוגת בין ביום בין בלילה.
 50 **ואידי** מנא לן דלא מייחיה למיפרק נפשה
 51 דכתיב "תפרה" תיפרה" — ואם
 52 תאמר: תיפוק ליה משום דכתיב "כל כבוד בניך
 53 תפרה" דמשמע בניך ולא נבותיך! ויש לומר:
 54 דסלקא דעתך: בכור בניך — אב חייב לפדות ולא
 55 נקבה, אבל הנקבה תפרה עצמה, להכי איצטרך
 56 להאי קרא.

1 ער שימשוך — בשור. ויחזיק — בבית. משכו — הדיט, הפך של הקדש, מיד הגובר במנה.
 2 ולא הספיק לפדותו — כלומר, לתת דמי לגובר. נותן מאתיים — דכי אייקר — ברשות
 3 הקדש אייקר, הואיל ולא נתן המעות. לא ידא כח הדיט כו' — שאם משכו מיד הדיט
 4 ישלם כל מעותיו, דקנאו במשיכה וברשותו דהו. פראו — נתן את המעות. **משנה**
 5 כל מצות האב כו' — בגמרא גרס כלולה
 6 מותניתין. שהזמן גרמא — שהזמן גרם לה
 7 שתבא. חזין מכל תקף — פאת הראש. וכל
 8 תשחית — פאת זקן. וכל הנמא — דכהנים.
 9 **גמרא** אי נמא דמייחיה ברא למיעבד לאבא
 10 — והכי משמע: כל מצות שהבן מצווה על אביו
 11 — נשים פטורות! בתמיה. איש אמו ואביו תיראו
 12 הרי כאן שנים! לשנים הוא אומר. המופלות
 13 (עליה) על האב — כגון הך דמפרש בברייתא:
 14 ללמדו תורה, ולמולו, ולפדותו בחמשה שלשים
 15 אם בכור הוא, ולהשיאו אשה. וכלהו יליף ואויל
 16 מקרא: אף להשיאו נהרג — שמא יפרש
 17 בספניה ותטבע, ויטבחן אם אין יודע לשוט.
 18 ליספות סלקא דעתך — והלא ישב ולא למדו
 19 כלום? כאלו מלימו ליספות — דכיון דאין לו
 20 אומנות, ויחסר לחמו — ילך בפרשת דרכים
 21 וילסס את הבריות. כאשר צוה אותו — ולא
 22 את שרה. מייחיה אהו — כשיגדל. שאבין מיד
 23 — לאברהם נאמר כן. אינו אלא לשון יחיו —
 24 שיהא מהיר ורזין דבר, ונהג מיד, ונהג
 25 לדורות. תיפיה תפיה כו' — כלומר קרי ביה
 26 תפרה. ואידי מנלן דלא מיפרקא — אידי, אמו,
 27 מנין שאינה מצווה לפדות את בנה? דכיון
 28 דמצות עשה שלא הזמן גרמא הוא — בעי קרא
 29 למעוטה. לפדות את עצמו — כשהוא בכור, ולא
 30 פדאו אביו. ואידי מנלן דלא מייחיה — נהי
 31 דאביה אינו מצווה לפדותה, דכתיב "בכור
 32 בניך", אימא אידי תפרה נפשה לכשתגדל. דהא
 33 קרינן ביה תפרה, אלמא מצוה אברא נמי רמיא.
 34 ודך מצות עשה שאין הזמן גרמא היא כל
 35 שאחרים כו' — האב. הוא לפדות — שלא פדאו
 36 אביו.
 37 **אומרים**: אף להשימו בפנים. רבי יהודה אומר: כל שאינו מלמד את בנו אוינות — מלמדו
 38 ליספות. — ליספות סלקא דעתך? **אלא**: פאילו מלמדו ליספות. "למולו" מנלן? דכתיב: "וימול
 39 אברהם את יצחק בנו". והיכא דלא מהליה אבוא — מייחיה בי דינא למימהליה, דכתיב "המול
 40 לכם כל זכר", והיכא דלא מהליה בי דינא — מייחיה איהו למימהל נפשיה, דכתיב "וערל זכר
 41 אשר לא ימול את פשר ערלתו ונכרתה". אידי מנלן דלא מייחיה? — דכתיב "פאשר צוה
 42 אתו אלהים", אותו — ולא אותה. אשפחן מיד, לדורות מנלן? תנא דבי רבי ישמעאל: כל
 43 מקום שצאמר "צו" — אינו אלא זיוו, מיד ולדורות. וזיוו — דכתיב "וצו את יהושע והצוהו
 44 ואמצהו", מיד ולדורות — דכתיב "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם". לפדותו" מנלן?
 45 דכתיב "כל בכור בניך תפרה". והיכא דלא פרקיה אבוא — מייחיה איהו למפרקיה, דכתיב
 46 "פרה תפרה", ואידי מנלן דלא מיפרקה — דכתיב "תיפרה" תפרה", כל שמצוה לפדות
 47 את עצמו — מצוה לפדות את אחרים, וכל שאינו מצוה לפדות את עצמו — אינו מצוה
 48 לפדות אחרים. ואידי מנלן דלא מייחיה נפשה — דכתיב — "תפרה" תפרה" — כל
 49 שאחרים מצוים לפדותו מצוה לפדות את עצמו, וכל שאין אחרים מצוים לפדותו — אין
 50 מצוה לפדות את עצמו. ומנן שאין אחרים מצווין לפדותה — דאמר קרא "כל בכור בניך
 51 תפרה". בניך ולא נבותיך. תנו רבנן: הוא לפדות ובנו לפדות — הוא קודם לבנו. רבי יהודה
 52 אומר: בנו קודמו, שוה — מצותו על אביו. וזה — מצות בנו עליו. אומר רבי ירמיה: הכל מודין
 53 בל

רכב קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף כט עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"

תוספות

ואזיל

1 כחן טורף לזו ממשעבדי. כלומר בבני חרי פריק ליה לבריה שאם היה פודה עצמו
2 בבני חרי לא היה פודה בנו ממשעבדי דמיירי שנתעבדו קודם שגולד הבן ולכן
3 מקדים פרוין בנו ואין כאן אגנאה ללקוחות דמצות בנו עליו יותר ממצות גופו כפי"ק וק'
4 אדארהב יש אגנאה ללקוחות דמצות גופו עדיף ויאמרו פודה את עצמך בתחלה ואם יאמר

1 **כָּל הַיָּבָא דְלֵיבָא אֵלָא חֲמֵשׁ סְלָעִים הוּא קוֹדֵם**
2 **לְבִנו מֵאֵי טַעְמָא מְצוּהָ דְגוּפֵיהָ עֲדִיפָא כִּי פְּלִיגִי**
3 **הַיָּבָא דְאֵיבָא חֲמֵשׁ מְשׁוּעְבָדִים וְחֲמֵשׁ בְּנֵי חוֹרִין ר'**
4 **יְהוּדָה סָבַר מְלוּהָ דְכְּתִיב בְּתוֹרָה כְּכַתּוּבָה בְּשִׁטְר**
5 **דְּמֵיָא בְּהֵינֵי חֲמֵשׁ פְּרִיק לְבְרִיהּ וְאִזְוִיל בְּהֵן וְטָרִיף לִיה**
6 **לְחֲמֵשׁ מְשׁוּעְבָדִים לְדִידֵיהּ וּרְבִנָן סָבְרִי מְלוּהָ דְכְּתִיב**
7 **בְּאִזְוִינָיָא לֹא כְּכַתּוּבָה בְּשִׁטְר דְּמֵיָא וְהִלְכֵךְ מְצוּהָ**
8 **דְּגוּפֵיהָ עֲדִיפָא ת"ר לְפָדוֹת אֶת בְּנוֹ וְלַעֲלוֹת לְרַגְלָא פּוֹדֶה**
9 **אֶת בְּנוֹ וְאַחֵר כֶּף עוֹלָה לְרַגְלָא ר' יְהוּדָה אָמַר עוֹלָה**
10 **לְרַגְלָא וְאַח"כּ פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ שֶׁזוּ מְצוּהָ עוֹבֵרַת וְזוּ**
11 **מְצוּהָ שְׂאִינָה עוֹבֵרַת בְּשִׁלְמָא לר' יְהוּדָה פְּדָקְאָמַר**
12 **טַעְמָא אֵלָא רְבִנָן מֵאֵי טַעְמֵיהוּ דְאָמַר קְרָא כָּל כְּבוֹד**
13 **בְּנֵיךְ תְּפַדֶּה וְהָדָר לֹא יִרְאוּ כִּי רִיקָם ת"ר מִגֵּן שְׂאֵם**
14 **הָיוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בְּנִים מִחֲמֵשׁ נָשִׁים שְׁחִיב לְפָדוֹת**
15 **כָּלֵן ת"ל כָּל כְּבוֹד בְּנֵיךְ תְּפַדֶּה פְּשִׁיטָא בְּפִטְרָא רַחֵם**
16 **תְּלָא רַחֲמָנָא מְהוּ דְחִימָא יִגְלַף כְּבוֹד כְּבוֹד מִנְחָלָה**
17 **מֵה לְחֵן רֵאשִׁית אוֹנוֹ אַף פֶּאֶן רֵאשִׁית אוֹנוֹ קמ"ל:**
18 **לְלַמּוֹד תּוֹרָה: מְגַלְל דְּכְּתִיב וְלַמְדֶתֶם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם**
19 **וְהַיָּבָא דְלֹא אֲמַרְיָה אָבוּהּ מִיִּחְיִיב אִיהוּ לְמַיְגַר נְפִשָׁה דְכְּתִיב וְלַמְדֶתֶם אִיהוּ מְגַלְל דְלֹא**
20 **מִיִּחְיִיבָא דְכְּתִיב וְלַמְדֶתֶם וְלַמְדֶתֶם כָּל שְׂמֻצוּהָ לְלַמּוֹד מְצוּהָ לְלַמּוֹד וְכָל שְׂאִינֵי מְצוּהָ**
21 **לְלַמּוֹד אִינוּ מְצוּהָ לְלַמּוֹד וְאִיהוּ מְגַלְל דְלֹא מִיִּחְיִיבָה לְמַלְפָּה נְפִשָׁה דְכְּתִיב וְלַמְדֶתֶם וְלַמְדֶתֶם**
22 **כָּל שְׂאֵחֵרִים מְצוּוִין לְלַמּוֹד מְצוּהָ לְלַמּוֹד אֶת עַצְמוֹ וְכָל שְׂאִין אַחֵרִים מְצוּוִין לְלַמּוֹד אִין**
23 **מְצוּהָ לְלַמּוֹד אֶת עַצְמוֹ וּמְצוּוִין שְׂאִין אַחֵרִים מְצוּוִין לְלַמּוֹד דְאָמַר קְרָא וְלַמְדֶתֶם אוֹתָם אֶת**
24 **בְּנֵיכֶם וְלֹא בְּנֵיכֶם תִּגְנוּ רְבִנָן: הוּא לְלַמּוֹד וּבְנוֹ לְלַמּוֹד - הוּא קוֹדֵם לְבִנוֹ, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר:**
25 **אִם בְּנוֹ יָרִיו וּמְמוּלָח וְתַלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ - בְּנוֹ קוֹדֵמוֹ. כִּי הָא דְרַב יַעֲקֹב בְּרִיהּ דְרַב**
26 **אַחָא בְרַי יַעֲקֹב, שְׂדֵרְיָה אָבוּהּ לְקַמְיָה דְאַבְבִּי. כִּי אֲתָא, חֲזוּיָה דְלֹא תְהוּ מִיִּחְדָּרִין שְׂמַעְתִּיהּ.**
27 **אָמַר לִיה: אֵנָּה עֲדִיפָא מִיָּדָה, תוֹב אֲתָ, דְאִזְוִיל אֵנָּה. שְׂמַע אֲבוּי דְקָא תְהוּ אֲתִי. תְהוּ תְהוּא**
28 **מִזִּיק כִּי רְבִנָן דְאַבְבִּי, דְכִי הוּוּ עֵיילִי בְּתַרְוִן אֲפִילוּ בִּימְאָה הוּוּ מִיִּתְזַקִּי. אָמַר לְהוּ: לֹא לִיתִיב**
29 **לִיה אֵינְשׁ אוֹשְׁפִיזָא, אֲפִשֵׁר דְמַתְרַחֵשׁ נִיסָא. עַל, בַּת בְּהֵהוּא כִּי רְבִנָן, אִידְמִי לִיה כְּתִיבָא**
30 **דְשִׁבְעָה רִישׁוֹתֵיהּ, כָּל בְּרִיעָה דְכָרַע נְתַר חַד רִישִׁיהּ. אָמַר לְהוּ לְמַחֵר: אִי לֹא אִיתְרַחֵשׁ**
31 **נִיסָא סְפִינְתִין. תִּגְנוּ רְבִנָן: לְלַמּוֹד תּוֹרָה וְלִישָׂא אִשָּׁה - יְלַמּוֹד תּוֹרָה, וְאַחֵר כֶּף יִשָּׂא אִשָּׁה.**
32 **וְאִם אִי אֲפִשֵׁר לוֹ בְּלֹא אִשָּׁה - יִשָּׂא אִשָּׁה וְאַחֵר כֶּף יְלַמּוֹד תּוֹרָה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר**
33 **שְׂמוּאֵל: הִלְכָה, נוֹשָׂא אִשָּׁה וְאַחֵר כֶּף יְלַמּוֹד תּוֹרָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רִיחִים בְּצוּאָרוֹ וְעֵסוֹק**
34 **בְּתוֹרָה?! וְלֹא פְּלִיגִי: הָא - לָן, וְהָא - לְהוּ. מִשְׁתַּבַּח לִיה רַב חֲסֵדָא לְרַב הוֹנָא דְרַבְרַב הַמְּוִנָא**
35 **דְאָדָם גְּדוֹל הוּא. אָמַר לִיה: כְּשִׁבְבָא לְיָדָךְ כְּהִיבָהוּ לְיָדֵי. כִּי אֲתָא חֲזוּיָה דְלֹא פְּרִים סוּדְרָא. -**
36 **אָמַר לִיה: מֵאֵי טַעְמָא לֹא פְּרִיסַת סוּדְרָא? אָמַר לִיה דְלֹא נְסִיבָא. אֲתְדַרְיָנְהוּ לְאַפְיָה מְיִנָה,**
37 **אָמַר לִיה: חֲזוּ דְלֹא חֲזוּת לְהוּ לְאַפֵּי עַד דְנִסְבַּת. רַב הוֹנָא לְטַעְמֵיהּ, דְאָמַר: בְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה**
38 **וְלֹא נִשָּׂא אִשָּׁה - כָּל יְמָיו בְּעֵבְרָה. - בְּעֵבְרָה סִלְקָא עֲדֵתְךָ? אֵלָא אִימָא: כָּל יְמָיו בְּהַרְהוּר**

1 כל היבא. דלית ליה נכסי אלא ה' סלעים: ככתובה בשטר דמיא. ובפדין עצמו היה
2 מחוייב קודם ששיעבד קרקעותיו וטרופו את הלקוחות הילכך בחמש בני חרי דיכא פריק
3 לבריה דאין זה אגנאה שהרי מצות בנו עליו יותר ממצותו: ואזיל כחן ושריף. לקוחות על
4 פדין עצמו: לאו ככתובה בשטר דמי. ואינו גובה ממשועבדים: דכתיב ולמדתם. קרא
5 אחרנית הוא ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם
6 (דברים ה'): דלא מיחייב. ללמד את בנה דכתיב
7 ולמדתם את בניכם קרי ביה ולמדתם
8 לאקשיניהו דלא מיפקדא ללמוד: אחרים. האב
9 אם היה בנו זרין. והאב רואה שיעלצו ממנו ואין
10 לו סיפוק נכסים שילמדו שניהם ילמדו בנו והוא
11 יטריח אחר מונות וספיקנה: כי רבנן. בהמיד
12 רחוק מן היישוב הוה: לא ליתבי ליה אינש
13 אושפיזא. לרב אחא ועל כרחו ילין בבית
14 המדרש ומתוך חסירותו יעשה לו נס ויהרג את
15 הדמויק: בת. לן: אידמי ליה. מוויק: כתבנא דשבוע
16 רשיה. שהיו לו שבע גולגולות: כל בריעה
17 דבר. רב אחא מתפלל על אותו מוויק נתר חד
18 רישא: סכינתין. סכתא אותי: הא לן א' לחו.
19 בני בכל היו הולכין וגורסין משניות התנאים
20 בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צרכי
21 הבית מוטלים עליו נושא אשה דהוה בלא
22 הרהור ואח"כ הולך ולומד תורה: לחו. לבני א"י
23 הלומדים במקומם אם נושא אשה ירו צרכי
24 הבית מוטלין עליו ויבטלוהו: חוית. רב הונא
25 לרב המנונא: דלא פריס סודר. כדרך הבשוואן
26 שהיו רגילין לכסות ראשו:
הוה

39 עבירה. אָמַר רַבָּא, וְכֵן תִּנָּא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה יוֹשֵׁב תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא וּמְצַפֶּה לְאָדָם מִתִּי יִשָּׂא אִשָּׁה, בִּין שְׁהִיַע
40 עֶשְׂרִים וְלֹא נִשָּׂא - אוֹמַר: תִּיבַח עֲצֻמוֹתָיו. אָמַר רַב חֲסֵדָא: הָאֵי דְעֲדִיפָנָא מִחֲבָרָא - דְנְסִיבָנָא בְּשִׁתְּסַר. וְאִי תְהוּ נְסִיבָנָא בְּאַרְבִּיסַר
הוה

56 המשמעויות ולומר שכל שמיצוה ללמוד בעצמו ודהיינו האבן
 57 מצוה אף ללמד את בנו, וכל שאינו מצוה ללמוד בעצמו ודהיינו
 58 האם כמבואר להלן, אינו מצוה ללמד את בנו. שואלת הגמרא,
 59 ואיהי, האשה, מנול דלא מיתייבה למילף נפשה - שאינה מצוה
 60 ללמוד בעצמה. משיבה הגמרא, דכתיב 'ולמדתם' ו'למדתם' ויש
 61 להקישם אף לענין זה ולומר שכל שאחרים וכלומר אביו מצווין
 62 ללמוד מצוה אף ללמד את עצמו, וכל שאין אחרים מצווין ללמדו
 63 ודהיינו אשה כמבואר להלן אין מצוה ללמד את עצמו. ומנן שאין
 64 אחרים וכלומר האבן מצווין ללמד את הבת, דאמר קרא (דברים יא
 65 יט) 'ולמדתם אתם את בניכם' משמע שרק את בניכם עליכם ללמד
 66 ולא את בניתיכם.
 67 תנו רבנן, הוא צריך ללמוד וכנו צריך ללמוד, ואין האב יכול לפרנס
 68 את שניהם אם ילמדו, הוא קודם לבנו. רבי יהודה אומר, אם בנו רזי
 69 מהיר להבין וקטולח ותלמודו מתקנים בידו שאינו משכחו, יותר
 70 מהאב, בנו קודמו, ויפרנס אותו האב. כי הא - כמעשה שארע
 71 ומשמע ממנו כדעת רבי יהודה. דרב יעקב גריה - בנו דרב אהא בר
 72 יעקב שדריה אבהו לקמיה דאבוי - שלחו אביו ללמוד תורה לפני
 73 אביו. כי אהא - כאשר חזר רב יעקב, הויה דלא הוה מיתדין
 74 שמיקתיה - ראה אביו ששמועותיו אינן מחודדות אצלו. אמר ליה
 75 אהא עד דפא מינך - אני רזי וממולח יותר ממך, ומכיון שכן טוב את
 76 דאזיל אהא - שוב אתה ופרנס את עצמך, ואני אלך ללמוד תורה.
 77 הגמרא מביאה את המשך המעשה, שפע אבוי דקא הוה אהי - שרב
 78 אחא בא אליו, הוה יהוה מויק ביי רבנן דאבוי - היה שרוי מויק בבית
 79 מדרשו של אביו, דכי הוה צולי בתרין אפילו ביממא הוה מיתנוך -
 80 שאפילו כאשר נכנסו לשם שני אנשים יחד וביום היו ניזוקים,
 81 שלא כשאר מויקים שאינם מויקים לשנים ואינם מויקים ביום.
 82 לפיכך אמר להו אבוי לאנשי העיר, שלא ליתבי ליה אינש אושפיזא
 83 - שלא יתן לו אדם אכסניה ללון, ובלית ברירה הוא ילון בבית
 84 מדרשו, ואפשר דמתרחיש ניפא - יתכן ובזכותו יתרחש נס ויהרג
 85 המויק. על פת - נכנס רב אחא בר יעקב וישן ביהוה ביי רבנן -
 86 באותו בית מדרש, ואידמי ליה - נראה לו המויק כתיניא דשבעה
 87 רישוניה - כתנין בעל שבעה ראשים. והיה רב אחא מתפלל
 88 וכורע, וכל פריעה דפרע רב אחא בתפלתו להניצל מהמויק, נתר
 89 חד רישיה - נשר מהמויק ראש אחד, עד שנשרו כולם ומת. אמר
 90 להו רב אחא למקח, אי לא איתרחיש ניפא סגינתין - אם לא היה
 91 מתרחש נס, הייתם מביאים אותי לידי סכנה.
 92 תנו רבנן, מי שצריך ללמוד תורה ולישא אשה, ילמוד תורה ואחר כך
 93 ישא אשה. כי אם ישא אשה תחילה, יהיה טרוד בפרנסתו ולא יוכל
 94 ללמוד תורה. ואם אי אפשר לו בלא אשה לפי שיצרו מתגבר עליו
 95 בהרהורי עבירה, ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה. הגמרא מביאה
 96 פסק הלכה בענין זה, אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה נישא אשה
 97 ואחר כך ילמוד תורה. רבי יוחנן אמר, וכי מי שריתיים תלוים
 98 בצוארו, כלומר שעוסק הוא בפרנסתו בכל שעה, ויעסוק בתורה,
 99 בתמיחה. הרי אם ישא אשה ויצטרך לפרנסה לא יוכל לעסוק
 100 בתורה, לפיכך תחילה ילמד תורה ורק אחר כך ישא אשה. מבארת
 101 הגמרא, ולא פליגי - לא נחלקו שמואל ורבי יוחנן, כיון שהא לן -
 102 דברי שמואל נאמרו לבני בבל, שהיו רגילים לצאת ממקומם כדי
 103 ללמוד תורה בארץ ישראל, ולא היה מוטל עליהם עול הפרנסה.
 104 לפיכך עדיף שישאו אשה תחילה כדי שישוו ללא הרהורי עבירה.
 105 והא להו - דברי רבי יוחנן נאמרו לבני ארץ ישראל שהיו לומדים
 106 תורה במקומם, ואם ישאו אשה תחילה יהיו עסוקים בפרנסתם
 107 ולא יוכלו ללמוד תורה. ולפיכך עדיף שילמדו תורה תחילה.
 108 הגמרא מביאה מעשה אחרות נישואין בגיל מוקדם. מושפתא ליה רב
 109 חסדא לרב הונא דרבך המנונא - רב חסדא היה משבח את רב
 110 המנונא לפני רב הונא, דאדם גדול הוא. אמר ליה רב הונא, כשיבא

1 שכל היבא דליבא - שאין לאב נכסים אלא בשווי חמש סלעים שהוא
 2 שיעור פדיון בכור, הוא קודם לבנו - האב פודה את עצמו תחילה.
 3 מאי טעמא - מה הטעם, משום שמיצוה דנופיה - הנעשית בגופו
 4 צריפא ממצוה הנעשית בגופם של אחרים. כי פליגי - המקרה בו
 5 נחלקו ת"ק ו"ר, הוא היבא דאיבא - שיש לאב חמש מושפדקים -
 6 קרקע בשווי חמש סלעים המשועבדת לכהן עבור פדיון עצמו,
 7 ועוד נכסים בשווי חמש סלעים בני חורין - שאינם משועבדים.
 8 רבי יהודה קבר, מלך דכתיב בתורה - כל חיוב ממון האמור בתורה,
 9 הרי היא כמלוהה הכתובה בשטר דמיא, וכל נכסי החייב משועבדים
 10 לפריעת חיובו כפי שהדין במלוה בשטר. ומכיון שיכול האב
 11 לפדות את עצמו מהנכסים המשועבדים, יקדים וכהני חמש -
 12 באותן חמש סלעים בני חורין פריק לגריה - יפדה את בנו, שהרי
 13 אינו יכול לפדותו מהמשועבדים, ורק אחר כך אויל פתן ופריה ליה
 14 לחמש מושפדקים לדריה - הולך הכהן וגובה מהלוקחות ליה
 15 חמשת הסלעים המשועבדים, עבור פדיון האב. ורבנן קברי, מלך
 16 דכתיב באזרייתא - חיוב ממון האמור בתורה לאו בכתובה בשטר
 17 דמיא, ואפילו עבור פדיונו אינו גובה אלא מבני חורין. נמצא שאינו
 18 יכול לפדות אלא את אחד מהם, והליך מצוה דנופיה עדיף - מצוה
 19 הנעשית בגופו (פדיון עצמו) עדיפה, ויפדה את עצמו
 20 תחילה. הגמרא מביאה דין נוסף בענין סדרי הקדימה במצות פדיון
 21 הבן:
 22 תנו רבנן, מי שמוטל עליו לפדות את בנו ולעלות לרגל, ואין לו כדי
 23 לקיים את שניהם, פודה את בנו ואחר כך, כשתמצא ידו, עולה
 24 לרגל. רבי יהודה אומר, עולה לרגל ואחר כך פודה את בנו. מפני שזו,
 25 מצות עליה לרגל, מצוה עוברת, שאינה אלא ברגל זה, וזו, מצות
 26 פדיון הבן, מצוה שאינה עוברת, וזמנה הוא לעולם. שואלת
 27 הגמרא, בשלמא רבי יהודה, בקאמר טעמא - כפי שביאר את
 28 טעמו בברייתא, שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת, אלא
 29 רבנן מאי טעמייהו - מה הטעם שנחלקו על רבי יהודה. מבארת
 30 הגמרא, משום דאמר קרא תחילה (שמות לד כ) 'כל בכור בןך
 31 תפדה' והדר - ורק אחר כך נאמר 'ולא יראו פני ריבם' לפיכך
 32 משמע תקדים לפדות את בנו ורק אחר כך תעלה לרגל.
 33 תנו רבנן, מנן שאם היו לו חמשה גנים מחמש נשים, וכל אחד מהם
 34 בכור לאמו, שחייב לפדות את בולן, תלמוד לומר - לכן נאמר 'כל
 35 בכור בןך תפדה' כלומר את כולם עליך לפדות. הגמרא תמהה,
 36 פשיטא - פשוט שהוא חייב לפדות את כולם, שהרי בפטר רחם
 37 תלא רחמנא - התורה תלתה את חיוב הפדיון כמי שפטר את רחם
 38 האם ונולד ראשון ממנה, אף על פי שאינו בכור מהאב. מיישבת
 39 הגמרא, מהו דתימא - הייתי סבור לומר, גילף - נלמד דין פדיון הבן
 40 בגזירה שוה 'בכור' 'בכור' מנחלה - מירושת האב, שבפדיון הבן
 41 נאמר 'בכור בןך' וביירושת האב נאמר (דברים כא יז) 'כי את
 42 הבכור וגו' יציר, ונאמר, מה להלן, בירושת האב, דין בכורה
 43 (שהבכור נוטל פי שנים) נאמר במי שהוא 'ראשית אנו' ושולד
 44 ממנו ראשון. אף כאן בפדיון הבן, אינו חייב לפדות אלא את מי
 45 שהוא גם ראשית אנו, קא משמע לן - לפיכך השמיעה התורה
 46 שהאב חייב לפדות את כולם.
 47 הגמרא מבררת את המקור לחיוב האב לבנו ללמוד תורה, ושואלת
 48 מנלן שהאב חייב בכך. משיבה הגמרא, שחיובו מפורש בתורה
 49 דכתיב (דברים יא יט) 'ולמדתם אתם את בניכם'. מוסיפה הגמרא,
 50 והיבא דלא אנמריה אבהו - אם לא לימדו אביו, מיתייב איהו למימר
 51 נפשיה - חייב הוא ללמוד בעצמו, דכתיב (דברים ה א) 'ולמדתם
 52 אותם ושמרתם לעשותם'. מבררת הגמרא, איהו, האם, מנלן דלא
 53 מיתייבא - שאינה חייבת ללמד את בנה. משיבה הגמרא, דכתיב
 54 'ולמדתם אתם את בניכם' והתיבה נהיגת אף בלשון 'ולמדתם'
 55 שמשמעותה שתלמדו בעצמכם, לפיכך יש להקיש את שתי

56 לִינְקָא לְבִי כְּנִישְׁתָּא - וְהִיא מוֹלִיךְ אֶת בְּנוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְלַמּוּד
 57 תוֹרָה. וְהִיא נִיכֵר שְׁעֵשָׂה כֵּן מַחְמַת שְׂמִיחָה וְלֹא רִצָּה לְהַמְתִּין עַד
 58 שִׁיתַּעֲטֹף בְּסוּדָר כְּפִי שְׂהִידָה נְהוּגָא. אֲמַר לִיהּ - שָׂאל אוֹתוֹ רַבִּי חִיָּיא
 59 בַּר אַבְבָּא. מַאי בּוּלִי הָאֵי - מֵהוּ כָל זֶה, מֵדוּעַ הֵנָּךְ מִמַּהֲרָה כָּל כֵּךְ
 60 לְהוֹלִיךְ אֶת בְּנֵךְ לְתַלְמוּדוֹ, עַד שֶׁאֵינְךָ מַמְתִּין לְהַתְעַטֵּף בְּכִיסוֹ
 61 הוֹלֵם. אֲמַר לִיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי, מִי זׁוּמְרָא - וְכִי קָטַן הוּא בְּעֵינַיךְ
 62 מַאי דְּכִתְבִיב 'וְהוֹדַעְתָּם לְבְּנֵיךְ' וְסָמְיָךְ לִיהּ 'וּיֹם אֲשֶׁר עָמְדְתָּ לְפָנַי ה'
 63 אֱלֹהֶיךָ בְּחַרְבִּי, לֹמַר שְׂכַל הַמְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תוֹרָה כְּאִילוֹ קָבְלָה מֵהָרַ
 64 סִינַי, לְפִיכֵךְ מִיִּהְרָתִי לְקִיָּים מִצְוָה זוֹ. מְכַאֲן וְאִילָךְ - מֵאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה
 65 שְׂרָאָה רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבְבָּא בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי וְהַלְאָה, רַבִּי חִיָּיא בַּר
 66 אֲבָא לֹא מַעֲיָם אוֹמְרָא - לֹא הִיָּה טוֹעַם אֲפִילוֹ טַעֲמִיהָ מוֹעֲטַת שֶׁל
 67 בִּשְׂרָא וְעַל גַּחְלִים שְׂהִי רַגְלִים בּוֹמְנָם לְטַעוּם בְּבוּקָר, עַד דְּמַכְרִי
 68 לִינְקָא - עַד שְׂהִידָה מִשְׁנָן לְתִינוּק (בְּנוֹן) אֶת מַה שֶׁלְּמַד בְּיוֹם אֲתָמוּל,
 69 וּמִוִּסְטִף לְלַמְדוֹ דְּבַר חֲדָשׁ. רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא, לֹא הִיָּה
 70 מַעֲיָם אוֹמְרָא עַד דְּמִיתִי לִינְקָא לְבֵית מְדֻרְשָׁא - עַד שְׂהִידָה מִבְּיָא
 71 אֶת הַתִּינוּק לְבֵית הַמְדוּרָשׁ.
 72 הַגְמָרָא מִבְּיָאָה הַלְכָה בְּעֵינַן סוּרָה הַלִּימוּד. אֲמַר רַב סְפָרָא מִשׁוּם רַבִּי
 73 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן כְּנַנְיָא, מַאי דְּכִתְבִיב - מֵהִי מִשְׁמַעוֹת הַפְּסוּק (דְּבָרִים ו ז)
 74 'וְשָׁנַנְתָּם לְבְּנֵיךְ', וּמֵדוּעַ לֹא נֹאמַר 'וְשִׁנְתָּם לְבְּנֵיךְ'. אֵלֵא כֵךְ פִּירוּשׁוֹ,
 75 אֵל תְּקַרְבִּי וְשָׁנַנְתָּם אֵלָא כְּאִילוֹ נֹאמַר וְשָׁלְשָׁתָם, כְּלוּמַר, תַּחְלוּק אֶת
 76 לִימוּדֶיךָ לְשִׁלוֹשַׁת חֻלְקֵי תוֹרָה, מִקְרָא מִשְׁנָה וְתַלְמוּד. עַל פִּי הָא
 77 אֲמַר, לְעוֹלָם יִשְׁלַח אֲדָם שְׁנוּתָיו - צִירִיק אֲדָם לַחֲלַק שְׁנוֹת חִייו
 78 לְשִׁלוֹשָׁה זְמָנִים, וּבְכָל תְּקוּפָה יַעֲסוּק בְּחֻלְק אֶחָד שֶׁבְתוֹרָה. שְׁלִישׁ
 79 מִשְׁנוּתָיו יַעֲסוּק בְּמַקְרָא, שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה, וְשְׁלִישׁ בְּתַלְמוּד. מַקְשָׁה
 80 הַגְמָרָא, מִי יוֹדַע בְּמָה חִי - וְכִי אֲדָם יוֹדַע כְּמָה שְׁנִים יַחִידָה, כַּדִּי
 81 שׁוֹיבֵל לַחֲלַק אֶת לִימוּדוֹ לְפִי שְׁנוֹת חִייו. מִשְׁבִּיבָה הַגְמָרָא, לֹא צְרִיכָא
 82 - לֹא נִצְרַכָּה הַהֲלָכָה הַמְלַמֵּד שִׁישׁ לַחֲלַק אֶת הַלִּימוּד לְשִׁלוֹשָׁה
 83 חֻלְקִים, אֵלֵא לְיוּמֵי - לְיָמֵי הַשְּׁבוּעָה. כְּלוּמַר, בְּשַׁנֵּי יָמִים בְּשׁוּבָע
 84 יַעֲסוּק בְּמַקְרָא, בְּשַׁנֵּי יָמִים בְּמִשְׁנָה, וּבְשַׁנֵּי יָמִים בְּתַלְמוּד.
 85 הַגְמָרָא מְסַפֵּרָת מַעֲשֵׂת הַדְּרוֹת הַקּוּדְמִים וְעִיסוּקָם בְּתוֹרָה. לְפִיכֵךְ
 86 נִקְרָאוּ הַחֲכָמִים שְׂבִדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים סוֹפְרִים, לְפִי שְׁמֵרׁוֹב חִבִּיבוֹת
 87 הָיוּ סוֹפְרִים אֶת כָּל הָאוֹתוּת שֶׁבְתוֹרָה. שְׁהָיוּ אוֹמְרִים שְׂהָאוֹת וְאִי
 88 דְּנָחוּן - שְׂבִתִּיבַת גְּחוּן' שֶׁבְפְּסוּק (וִיקְרָא יא מֵב) 'כָּל הוֹלֵךְ עַל גְּחוּן',
 89 הוּא חֲצִיין וְאִמְצַען שֶׁל אוֹתוּת שֶׁל סֵפֶר תוֹרָה. וְתִיבוֹת 'דְּרִישׁ דְּרִישׁ'
 90 שֶׁבְפְּסוּק (וִיקְרָא י טו) 'וְאֵת שְׁעֵרֵי הַחֲסֻפָּא דְּרִישׁ דְּרִישׁ מִשָּׁה' הֵן
 91 חֲצִיין שֶׁל תִּיבוֹת שֶׁל סֵפֶר תוֹרָה. וְהַפְּסוּק (וִיקְרָא יג לג) 'וְהִתְקַלַּח וְאֵת
 92 הַתֶּקֶף לֹא יִגְלַח', הוּא חֲצִיין שֶׁל פְּסוּקִים. כְּמוֹ כֵּן אֲמַר שֶׁבְפְּסוּק
 93 (תְּהִלִּים יד) 'כִּבְרַבְּמִנְהָ חִזִּיר מִיַּעַר' הָאוֹת עִין' דְּרִישׁ הוּא חֲצִיין שֶׁל
 94 אוֹתוּת שֶׁל סֵפֶר תְּהִלִּים. וְהַפְּסוּק (תְּהִלִּים עז לח) 'וְהוּא רְחוּם יִכְפַּר
 95 עוֹן' חֲצִיין דְּפְּסוּקִים שֶׁל תְּהִלִּים. כְּעִין וְשֵׁאלוּן רַב יוֹסֵף, וְאִי דְּנָחוּן
 96 שְׂהוּא אִמְצַען שֶׁל אוֹתוּת סֵפֶר תוֹרָה. מְהָא יִכְפַּר אוֹ מְהָא יִכְפַּר
 97 נִמְנָה עִם הָאוֹתוּת שֶׁבְחֲצִי הַסֵּפֶר הָרֵאשׁוֹן אוֹ עִם הָאוֹתוּת
 98 שֶׁבְחֲצִי הַשֵּׁנִי. אֲמַר לִיהּ אַבְבִּי, נִיתִי סֵפֶר תוֹרָה וְאִימְנִיגְהוּ - נְבִיא
 99 סֵפֶר תוֹרָה וְנִמְנָה אֶת אוֹתוּתוֹ וְכֵךְ נִדַּע הֵיכַן נִמְנִית הָאוֹת וְאִי. מִי
 100 וְהָאֵסוּן לֹא אֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה עַל מַעֲשֵׂה דוּמָה שְׂאִירַע שֶׁלֹּא זׁוּ
 101 מַשֶּׁם עַד שְׂהִבְיָאוּ סֵפֶר תוֹרָה וּמְנָאוּם. אֲמַר לִיהּ רַב יוֹסֵף, אִינְהוּ -
 102 הַדְּרוֹת הַקּוּדְמִים הָיוּ בְּקִיָּא בְּחִסְרוֹת וְיִתְרוֹת - אִיזָה תִיבוֹת
 103 בְּתוֹרָה דִּינָן לְהַכְתֵּב בְּכַתִּיב חֲסֵר וְאִיזָה דִינָן לְהַכְתֵּב בְּכַתִּיב מֵלֵא,
 104 לְפִיכֵךְ יִכְלוּ לְמַנּוֹת אֶת אוֹתוּת הַתוֹרָה, אֲבָל אֲנָן לֹא בְּקִיָּאִין - אֲנָן
 105 אֵינְנוּ בְּקִיָּאִים בְּכֵךְ. כְּעִין רַב יוֹסֵף, 'וְהִתְקַלַּח' שְׂהוּא חֲצִיין שֶׁל פְּסוּקֵי
 106 הַתוֹרָה, מְהָא יִכְפַּר אוֹ מְהָא יִכְפַּר. אֲמַר לִיהּ אַבְבִּי, אֶת פְּסוּקֵי
 107 הַתוֹרָה מְהָא לִיתֵּי לְיִמְנֵינוּ - אֲכַן נְבִיא סִ"ת וְנִמְנָם, שְׂכַן אֵינָם
 108 תְּלוּיִים בְּחִסְרוֹת וְיִתְרוֹת. אֲמַר לוֹ רַב יוֹסֵף, בְּפְּסוּקֵי מִי לֹא בְּקִיָּאִין
 109 - אֶף בְּמִנְיַן הַפְּסוּקִים אֵין אֲנָן בְּקִיָּאִים. דְּכִי אֲתָא - שְׂכַן כְּאִשְׁרֵי בַּא
 110 רַב אֲתָא בַּר אֲדָא מֵאַרְצָה יִשְׂרָאֵל לְבַבְלָא, אֲמַר שְׂמַעְרָבָא וְ-בֵּארְצָ

1 הָיָה אֲמִינָא לְשָׁמֶן - הִייתִי אוֹמֵר לְשֶׁטֶן, הוּא הֵיצֵר הַרַע, וְנִימָא כְּעֵינֶיךָ
 2 - חִיצִים יִפְלוּ בְּעֵינֶיךָ, כְּלוּמַר הִייתִי מִתְגַּרְהָ בּוּ וּמִנְצַחָהוּ.
 3 אֲמַר לִיהּ רַבָּא לְרַב נַחְוִן בַּר אֲמִי, אֲרִיכָךְ עַל צְוֹאֵרֵי דְּכְרִיךָ - כָּל זְמַן
 4 שִׁידֶךְ עַל צְוֹאֵרֵי בְּנֵךְ, תְּקִיפָה וְשׁוֹלְטַת עֵלְיוֹ, הִיּוּ זְהִיר לְהוֹכִיחוֹ. וְזַמְן
 5 זֶה הוּא מְשִׁיתֶסְרָ וְעַד עֲשָׂרִים וְתְרַתֵּי - מַעַת הִיּוֹת בֶּן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
 6 שָׁנָה וְעַד עֶשְׂרִים וְשָׁתִים שָׁנִים, וְאֲמַר לֵהּ - וַיֵּשׁ אוֹמְרִים מְתַמְנֵי סְרִי
 7 עַד עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה - מֵהִיּוֹתוֹ בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה וְעַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע.
 8 כְּתַנְיָא - מִצִּינָה מַחְלוּקַת תְּנַאִים בְּעֵינַן זֶה, שְׂכַן עַל הַפְּסוּק (מִשְׁלִי
 9 כב ו) 'וְהִנֵּךְ לְעֵצֶךָ עַל פִּי דְּרַבִּי' גַּם כִּי יִקְרָן לֹא יִסּוּר מִמֶּנָּה' - בְּדַרְךְ
 10 שֶׁתְּרַצָּה שִׁיתְנַהֵג הַנַּעַר כָּל יָמָיו חֲנֹךְ אוֹתוֹ לְלַכֵּת בַּהּ בְּנַעְרוּתוֹ,
 11 נַחְלֵקוּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה מֵתִי הֵן הַשְּׁנַיִם שֶׁרְאוּ לְחַנֵּךְ בָּהֶם אֶת
 12 הַבְּנָיִם, חִד אֲמַר מְשִׁיתֶסְרָ וְעַד עֲשָׂרִים וְתְרַתֵּין, וְחִד אֲמַר מְתַמְנֵי סְרִי
 13 וְעַד עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה.
 14 הַגְמָרָא שְׂבַה לְרוּן בְּחִיּוֹב הָאֵב לְלַמַּד אֶת בְּנוֹ תוֹרָה, וְשׁוֹאֲלַת, עַד
 15 הֵיכָן יוֹדַע כְּמָהוּ תִיב אֲדָם לְלַמַּד אֶת בְּנֵי תוֹרָה, כְּלוּמַר מַה כְּלוּל
 16 בְּחִיּוֹב הָאֵב לְלַמַּד אֶת בְּנוֹ תוֹרָה. מִשְׁבִּיבָה הַגְמָרָא, אֲמַר רַב יְהוּדָה
 17 אֲמַר שְׂמוּאֵל, חִיּוֹב הָאֵב הוּא כְּגוּן - כְּפִי שֶׁלְּמַד וְזוּלוּן בֶּן דִּין
 18 מֵאֲבוּתוֹ, שְׁלִימְדוֹ אֲבִי אֲבִיו מְקָרָא וּמְשַׁנָּה וְתַלְמוּד הַלְכוֹת וְאַגְרוֹת.
 19 מַקְשָׁה הַגְמָרָא, מִיִּתְיָב, שְׁנִינָו בְּבִרְיָיָא, אֵם לְמַדוֹ הָאֵב מְקָרָא אֵין
 20 מְלַמְדוֹ מְשַׁנָּה - פְּטוּר הוּא מִלְּמַדוֹ מִשְׁנָה. וְאֲמַר רַבָּא, מְקָרָא
 21 שְׂאֲמַרוּ כְּאֵן בְּבִרְיָיָא זִו תוֹרָה לְבַר, וְאֶף נְבִיאִים וְכַתוּבִים אֵינוֹ
 22 חִיבִי לְלַמַּד אֶת בְּנוֹ. אֵם כֵּן, כִּיַּעַד אֲמַר שְׂמוּאֵל שְׂהָאֵב חִיבִי לְלַמְדוֹ
 23 אֶף מִשְׁנָה וְתַלְמוּד הַלְכוֹת וְאַגְרוֹת. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא, כְּזוּלוּן בֶּן דִּין
 24 וְלֹא כְּזוּלוּן בֶּן דִּין - לְגַבִּי עֵינַן אֶחָד לְמַדִּים מְזוּבְלוּן בֶּן דִּין אֶךְ לֹא
 25 לְשִׂאֵר עֵינַיִים. וּמִבְּאַרְתָּ הַגְמָרָא. כְּזוּלוּן בֶּן דִּין לְעֵינַן שְׁלִמְדוֹ אֲבִי
 26 אֲבִי, וְכִמוֹ כֵּן מוֹטֵל חִיּוֹב עַל כָּל אֲדָם לְלַמַּד אֶף אֶת בְּנֵי בְנוֹ. וְלֹא
 27 כְּזוּלוּן בֶּן דִּין - אֵין לְעֵינַן דְּבַר אַחַר אֵין לְמַדִּים מְזוּבְלוּן בֶּן דִּין, דְּרִאִילוֹ
 28 הָתָם - אֲבוּתוֹ שֶׁל זְוּלוּן בֶּן דִּין לְמַדוּהוּ מְקָרָא מְשַׁנָּה וְתַלְמוּד
 29 הַלְכוֹת וְאַגְרוֹת, וְאִילוֹ הָכָא - לְגַבִּי חִיּוֹב הָאֵב לִבְנוֹ, אֵינוֹ חִיבִי
 30 לְלַמַּד אֵלֵא מְקָרָא לְכַד. הַגְמָרָא מַקְשָׁה עַל הַתִּירוּץ, וְאֲבִי אֲבִי מִי
 31 מִיִּתְיָב - וְכִי אֲבִי הָאֵב חִיבִי לְלַמַּד אֶת בֶּן בְּנוֹ תוֹרָה, וְתַתְּנָא, מִמַּה
 32 שְׂנֹאמַר (דְּבָרִים יא יט) 'וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם', אֲנָנוּ לְמַדִּים שְׂאֵין
 33 הַחִיּוֹב לְלַמַּד אֵלֵא אֶת בְּנֵיכֶם וְלֹא אֶת בְּנֵי בְּנֵיכֶם. וְזָה אֵינִי מְכַיֵּים
 34 - אֵם כֵּן כִּיַּעַד יִתְפַּרֵּשׁ הַפְּסוּק (שׁם ד ט) 'וְהוֹדַעְתָּם לְבְּנֵיךְ וְלְבְנֵי בְּנֵיךְ'
 35 שְׂמִשְׁמַעוּ מִמֶּנּוּ שִׁישׁ חִיּוֹב לְלַמַּד אֶף אֶת בְּנֵי הַבְּנָיִם, לֹמַר לְךָ -
 36 לְלַמְדֶךָ שְׂכָל הַמְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תוֹרָה מַעֲלָה עֲלָיו הַכְּתוּב כְּאִילוֹ לְמַדוֹ
 37 לוֹ וְאֵת עֲצָמוֹ וְלְבָנוֹ וְלְבָנוֹ לְבָנוֹ עַד סוֹף כָּל הַדְּרוֹת. הִרִי שְׂאֵין אֲדָם
 38 חִיבִי לְלַמַּד תוֹרָה לְבְנֵי בְנוֹ. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא, הוּא דְּאֲמַר - שְׂמוּאֵל
 39 שְׂאֲמַר שְׂחִיבִי אֲדָם לְלַמַּד אֶף אֶת בְּנֵי בְנוֹ, סִבַּר כִּי הָאֵי תְנָא
 40 שְׂבְּבִרְיָיָא, דְּתַנְיָא 'וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם' אֵין לִי - אֵינִי שׁוֹמַע
 41 מִפְּסוּק זֶה אֵלֵא שִׁישׁ חִיּוֹב לְלַמַּד אֶת בְּנֵיכֶם, אֶךְ שִׁישׁ חִיּוֹב לְלַמַּד
 42 אֶף לְבְנֵי בְּנֵיכֶם מִנְיָן. תַּלְמוּד לֹמַר - לִכְן נֹאמַר 'וְהוֹדַעְתָּם לְבְּנֵיךְ
 43 וְלְבְנֵי בְּנֵיךְ'. אֵם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לֹמַר - מַה אֲנָנוּ לְמַדִּים מִתְיָבִית בְּנֵיכֶם
 44 שְׂמִשְׁמַעוּ דוּקָא לְבְנֵיכֶם וְלֹא לְאַחַר, לֹמַר שֶׁרַק אֶת בְּנֵיכֶם אֲתָם
 45 צְרִיכִים לְלַמַּד תוֹרָה, וְלֹא אֶת בְּנוֹתֵיכֶם.
 46 אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי, כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תוֹרָה, מַעֲלָה עֲלָיו
 47 הַכְּתוּב - נִחְשָׁב לוֹ הַדְּבַר כְּאִילוֹ קָבְלָה [אֶת הַתוֹרָה] כְּעַת מְהֵרָ סִינַי.
 48 שְׂנַאֲמַר, 'וְהוֹדַעְתָּם לְבְּנֵיךְ וְלְבְנֵי בְּנֵיךְ', וְסָמְיָךְ לִיהּ - וּבְפְּסוּק שְׂאַחֲרָיו
 49 נֹאמַר 'וּיֹם אֲשֶׁר עָמְדְתָּ לְפָנַי ה'
 50 אֱלֹהֶיךָ בְּחַרְבִּי, וַיֵּשׁ לְדַרוּשׁ אֶת
 51 הַפְּסוּק כֵּךְ, שְׂכַאשְׁרֵ תוֹדִיעַם לְבְנֵי בְּנִיךְ יִחְשַׁב הַדְּבַר כְּאִילוֹ אֲתָה
 52 עוֹמֵד לְפָנַי ה' אֲלוּקֶיךָ בְּחִוּוֹר וְ-סִינַי.
 53 הַגְמָרָא מְסַפֵּרָת מֵהַנְּהוּגוֹת הָאֲמוּרָאִים בְּלִימוּד הַתוֹרָה לְבַנֵיהֶם. רַבִּי
 54 חִיָּיא בַּר אֲבָא אֲשְׁפַחִיה - מִצַּאזַּא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי דְּרִישׁ דִּיכְסָא
 55 אֲרִישִׁיהּ - שְׂהִיָּה מְנַיֵחַ סְדִין עַל רֵאשׁוֹ לְכַסּוֹתוֹ כַּדִּי שֶׁלֹּא יִלְךְ בְּגִילּוֹ
 56 רֵאשׁ, וְלֹא הַקְפִיד לְהַתְּכַסּוֹת בְּמַלְבוּשׁ נָאָה וְהַגּוּן, וְקָא מְמַטֵּי לִיהּ

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף ל עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רכה רש"י

1 מיטיול ידיו, ורבי חנינא אמר: משייתור גחורו. ומפרש התם: הא לן הוא להו. ועל כרחך רבי
2 חנינא, אף על גב שיהיה מאריך ישראל היה מדבר לתלמידים שלפניו מבבל, כדאמרין התם:
3 הני חברין בבליא, כיון דשרו המניחו - לא מסרחו להו. משמע דבני בבל היו רגילים בהתרת
4 גחורה. ומיהו, קשה מהא דאמר בפרק "כיצד מברכין" (ברכות מד, א) דאמר רב חסדא: על

5 הארץ ועל פירותיה, ורבי יוחנן אמר: על הארץ;
6 ועל הפירות. ופריך: עלה דרב חסדא: אינהו אבלי
7 ואנן מברכינן! ומשני: איפוך. ומאי קשיא? דלמא
8 רב חסדא שהיה מדבר לתלמידים שהיו
9 לפניו מאריך ישראל, ורבי יוחנן לבני בבל, כמו
10 בכל דוכותי? ויש לומר: דקים להו דלא הוו באותה
11 שעה תלמידי דרב חסדא מתלמידי ארץ ישראל,
12 ומיהו, נראה להרב רבינו יצחק: דמהיאי רביציב
13 מברכין? לא קשיא מידי, דשאני ענין אבילה
14 וברכות. דרין הוא לכל אדם שבירך לפי המנהג
15 של מקום שהוא שם, אפילו לא היה מאותו מקום.
16 ולהכי מתמה גמרא אליבא דרב חסדא שהיה
17 מבבל, ולמה מברכין "על פירותיה"? ודמשע
18 היינו פירות של ארץ ישראל! [יתר] עליו תהלים
19 שמונה כו' - תימה: דעל כרחך בחומש יש יורה.
20 דאפילו אם יהיו פסוקי תהלים משלש תיבות
21 בלבד אינו כל כך כמו שיש בחומש! תוספות
22 יענינו. **לא** צריכא ליומא - פירש בקונטרס: ימי
23 החשב, כלומר: שני ימים מקרא, ושני ימים משנה,
24 ושני ימים גמרא. ולא נהירא, דאם כן אכתי היה
25 מצוי למפירי: מי ידע כמה חיי? ונראה לי לפרש:
26 בכל יום יום עצמו ישלש. על כן תיקן בסדר רב
27 עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי
28 דמורה לומר מקרא ומשנה וגמרא. ורבינו תם
29 פירש: שאנו סומכין אהא דאמרין בסנהדרין
30 (כד, א) - בבל - בלולה במקרא במשנה ובגמרא,
31 דגמרת בכל בלול מכולם.

32 **נקראו** סופרים - פירש בקונטרס כדכתיב
33 "ומשפחות סופרים יושבי יעבץ".
34 ובידושלמי (שקלים פרק ח) מפרש: שעשו כל
35 התורה כולה מספרות, כגון: אבות מלאכות
36 ארבעים חסר אחת (שבת עג, א) וארבעה אבות
37 נזיקין (בבא קמא ב, א) וכיוצא בהם.

38 **אל** תנגמג ותאמר לו - והא דאמר ב"אלו
39 מציאות" (בבא מציעא כג, ב) דנורבא
40 מרבנן משני בדיבוריה במסכתא, אומר רבינו תם:
41 דהיינו אם שואלים אותו אם למדת מסכת זו -
42 אל יתגאה לומר שלמדוה, כלומר למדתי דרבה
43 אבל אם שואלים אותו דבר הלכה, או שצריכין
44 ללמוד ממנו מסכת - צריך שיהיו מחדרים בפיה,
45 שלא ינגמג בדבר. ולא דמי להא דאמר מר
46 (מסכת דרך ארץ זוטא פרק א): למד לשונך לומר
47 "איני יודע" שמא תתבדה ותאחו - דהיינו במילי
48 דעלמא. ואפילו בדברי תורה לא יאמר יודע אני
49 דבר - להתפאר בו בכך, אלא מה שידוע - יורה
50 ולמוד לתלמידים.

51 **אם**
52 היה אמינא ליה לשמן גירא בעיניו - כלומר: הייתי מתגרה בו. ושטן הוא יצר הרע, ולא
53 אירא שיהיטאני. אודיך על צוארי דברך - בעוד ידך תקיפה על בך, קודם שיגריל ולא
54 יקבל תוכחתך - השיאו אשה. משייתר - שנין הגיע זמן לכנוס, ויותר מעשרין ותרתינן
55 אל תאחרוהו. לשון אחר: אודיך על צוארי דברך - בשעה שעוד ידך תקיפה עליו הוי
56 זהיר ללמוד תוכחות. ואיהו זמנו - משייתר
57 ועד עשרים ותרתינן. ביציר משייתר אין בו דעת
58 לקבל תוכחות כל כך, ואל תכביד יסורין
59 ותוכחות. ויותר מעשרים ותרתינן - יש לחוש
60 שלא יבעט. חה עיקר. על פי רובו - דרך שכל
61 ימיו יהא מתגרה בו, חנך לו בנערותו. ואיהו
62 נערותו - רבי יחודה ורבי נחמיה כו'. וכולון כן
63 דן - תלמיד שהיה ביניהם. אינו מלמדו משנה
64 - אין חובת בנו עליו אלא במקרא, מכאן ואילך
65 - לימד הוא לעצמו. תורה - ולא נביאים
66 וכתובים. כוכולון כן דן שלמדו אבי אביו - ר"ע
67 היכין? נמי דקאמרין הכי קאמרין: עד היכן אדם
68 חייב ללמוד תורה בדורותיו - אמר רב יחודה:
69 לבנו ולבן בנו. דרשי דיסנא ארישה - סדין
70 שאינו ראוי לעסיפת הראש, אלא כיוסי בעלמא
71 שם על ראשו. שלא לילך בגילוי ראשו, ולא
72 הספיק להתעטף בסודרו. מאי כולי האי -
73 שמהירא לצאת בלא טעפה ההוגנת לך. לא
74 טעים אומצא - בשר מטע בגחלים היו גרילין
75 לטעום בבקר. עד דמקרי לינוקא ומוספיה -
76 מהדר לו מה שקרא אתמול, ומלמדו עד פסוק
77 יותר. אלא ושלשתם - מדלא כתיב "ושניתם"
78 - שישלישם. לוימי - ימי השבעה. לפיכך
79 נקראו כו' - מילתא באפי נפשה היא. גמרא -
80 סברות וטעמי סתימתיהן של משניות, ולתרצם
81 במה שסותרות זו את זו. נקראו ראשונים סופרים
82 - כדכתיב (דברי הימים א, א) "ומשפחות סופרים"
83 ודשבי יעבץ. וי"ו רתון - "כל הולך על גחון".
84 לא וזו משם - לא איתפרש היבא. חסר ממנו -
85 ממנין ספר תורה. יא מחודרין בנך - חזר
86 עליהם וברוך בעומקם. שאם ישאלך אדם לא
87 תצטרך לגנוגם, אלא שתוכל לומר מיד.
88 אומר

89 **אלקיך בתרבי**. רבי חייא בר אבא
90 וקא ממיטי ליה לינוקא לבי כנישתא. אמר ליה:
91 מאי דכתיב "והודעתם ללבונו" וקמ"ד ליה
92 ואילך רבי חייא בר אבא לא טעים אומצא עד
93 הונא לא טעים אומצא עד דמיתי לינוקא לבית
94 יהושע בן חנניא: מאי דכתיב "ושניתם ללבונו";
95 לעולם ישלש אדם שנותיו: שליש במקרא,
96 שישלש במשנה, שליש בתלמוד. - מי יודע
97 כמה חיי? - לא צריכא, לוימי. לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות
98 שבתורה, שהיו אומרים: וא"ו ד"גחון" - חציין של אותיות של ספר תורה, "דרש דרש"
99 חציין של תיבות, "והתגלח" של פסוקים. "יכרסמנה חזיר מיצר" עין ד"גער" - חציין
100 של תהלים. "והוא רחום ויכפר עון" - חציין דפסוקים. בעי רב יוסף: וא"ו ד"גחון", מהאי
101 גיסא או מהאי גיסא? אמרו ליה ניתי ספר תורה ואימיניהו, מי לא אמר רבה בר רב הונא: לא וזו משם
102 תורה ומנאום! אמר להו: אינהו בקיאי בחסירות ויתרות, אנו לא בקיאינו. בעי רב יוסף: "והתגלח" מהאי
103 גיסא? אמר ליה אבבי: פסוקי מיהא ליתו לימניו! - בפסוקי נמי לא בקיאינו. דכי אתא רב אחא בר אדא אמר:
104 פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי "ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן". תנו רבנן: חמשת
105 אלפים ושמנה מאות ושמנה פסוקים הוו פסוקי ספר תורה, ותר עליו תהלים וספרי, חסר ממנו
106 ושמנה פסוקים - שהיו דברי תורה מחודרים בפיך, שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו,
107 אלא אמור לו מיד, ששאלך

1 אמור לחבמה אחותי את - שתהא בקי בה באחורך שאסורה לך. אי נמי, מסיפא דקרא "ומודע לבניה תקרא" - שתהא ידוע לך. כחצים ביד גבור - שנלחם בהם עם איביבו. כן בני
2 הנעורים - תלמידיו של אדם הקרוין בניו, כמו שאמר יחזקיהו (דברי הימים ב, כט): "בני עתה אל תשלו" ואומר "בנה אנכי והילדים אשר נתן לך" וגו' (ישעיהו ח). אשר מלא את אשפתו
3 מהם - משום דרמיניהו לחצים נקט לשון מילוי אשפה. את אויבים בשער - סיפא ד"אשרי הגבר" הוא. נעשו אויבים - מתוך שמקשים זה לזה. ואין זה מקבל דברי זה. את והב כסופה
4 - הכי דריש לה: "ספר מלחמות" - מלחמה שעל ידי ספר - אהבה יש כסופה. ושמתם את דברי אלה עם תם - שלם, שאינו חסר שום הצלה. מה שהנאתך - כל מה שדעתך נוחה
5 לדמונא, ואפילו דבש וכל מיני מתוקים שקשעו.
6 למכה. נמי = צמחים, *ברפילי'ש בלשם. אמ
7 תמיב - לקח טוב. שאת - תתנשא על יצרך.
8 משאו ומתנו - של יצר הרע באדם, להחטיא.
9 ואם אתה רוצה - עסוק בתורה, ואתה מושל בו.
10 כל היום - קרא תירא דלא, ללמדנו שכל שעות
11 היום רענו מתחדשת. מנוול זה - יצר הרע
12 מתגרה בך. מתפוצץ - שהתורה כאש נמשלה,
13 המפעפע את הברזל. אלא בתו בידו היא -
14 בתמימה: כלום יכול להרגיל לה אנשים להשיאה,
15 דאמר קרא "ואת בנותיכם תנו לאנשים"? ראה
16 חיים - אומנות שתחיה בו, עם אשה, מקיש
17 אומנות לאשה. אם אשה - האמור כאן אשה
18 ממש היא, כשם שמצינו שחייב אדם להשיאו
19 אשה - כך חייב בו, מאי בניעוהו - מאי קא
20 מוסיף רבי יהודה. עיפאי - אם למדו סחורה,
21 לתנא קמא הרי למדו חיים, לרבי יהודה דאתי
22 לטעמא - אומנות דוקא. וכדא פמינש שאין לו
23 במה לעשות סחורה, ועומד ומולטסם. דיחייב
24 אבא למיעבד לברא - כגון למלוך ולפדותו.
25 והכי משמע מתניתין: כל מצות שהאב מצווה
26 על מעשה הבן. המופלג על תבן - כגון כיבוד
27 ומורא. סיפא - יכול, שאין מוחה בידו. רשות
28 אחרים - בעלה. נתגרשה - מבעלה, הרי היא
29 כאחיה במצות כיבוד. והאי בהכאה אי אפשר -
30 להקישו, שאין הכאה כלפי מעלה. וכן ברין -
31 שיקשו לביבד ומורא על הבן, שהרי אף הן
32 שותפין למקום בו. שלשה שותפין הן - מפרש
33 בברייתא במסכת נדה: איש מוריע לזבן שבה,
34 אשה מורעת ארום שבה, והקדוש ברוך הוא
35 נופח בו נשמה - מראה עין ושמיעת אוון
36 ודיבור. משדלתו

1 אמ ברזל הוא מתפוצץ - תימה: דהא קרא
2 משמע שהפטיש מפרץ טלע ומשברו; וכן
3 קשה בפרק "דיני ממונות" (סנהדרין להא),
4 דקאמר: מה פטיש מתחלק לכמה ניצוצות - אף
5 דברי תורה מתחלק לכמה טעמים. ושם גריס רבינו
6 שמואל בן מאיר "מחלק' ולא גרס 'מתחלק'. וש
7 שגורס כאן: אם ברזל הוא - מפעפע, ואם טלע
8 הוא - מתפוצץ, שנאמר "הלא כה דברי כאש
9 וכפטיש יפרץ טלע", שהאש מפעפע הבהול,
10 הפטיש מפרץ את הטלע. ורבינו חם מפרש:
11 שהטלע משרב את הברזל, והכי קאמר: וכפטיש
12 יפרץ מנח טלע, כדאמר במדרש: מעשה באחד
13 שלקח סנפירינן לבדוקי, נתנו על הסדן והכה
14 בקורטס - נשבר הקורטס ונתלק הסדן, והסנפירינן
15 לא ז ממקומו. ישיש רשת אחרים עליה - ואף
16 על גב דמעשה ידיה לבעלה מדרבנן בעלמא, מכל
17 מקום אינה מצויה אצל אביה אצל בעלה.
18 ושייך

16 בין בחמין בין בצונן, ואין אתה מתיירא. ואם אתה מעבירה - הרי היא מעלה נומי. כך
17 הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל: בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם
18 אתם עוסקים בתורה - אין אתם נמסרים בידו, שנאמר "הלא אם תיטיב שאת", ואם אין
19 אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו, שנאמר "לפתח תפאת רביץ", ולא עוד אלא שכל
20 משאו ומתנו כך, שנאמר "ואליך תשוקתו". ואם אתה רוצה - אתה מושל בו שנאמר
21 "ואתה תמשל בו". תנו רבנן: קשה יצר הרע, שאפילו יצרו קראו רע, שנאמר "כי יצר לב
22 האדם רע מנעריו". אמר רב יצחק: יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, שנאמר "דק רע
23 כל היום". ואמר רבי שמעון בן לוי: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, שנאמר "דק רע
24 שנאמר 'צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו', ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו - אין יכול
25 לו, שנאמר 'אלהים לא יעזבנו בידו'. תנא דבי רבי ישמעאל: בני, אם פגע בך מנוול זה
26 - מושכהו לבית המדרש, אם אבן הוא - נימחה, ואם ברזל הוא - מתפוצץ, שנאמר "הלאו
27 כה דברי פאש נאם ה' וכפטיש יפצץ טלע", אם אבן הוא - נימחה, שנאמר "הוי כל צמא לכו למים" ואומר "אכנים שחקו
28 מים". "להשיאו אשה" מנלן? דכתיב "קחו נשים והלילו בנים וכוונת וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים". בשלמא
29 בנו - בידו, אלא בתו בידו היא? - הכי קאמר להו: ניתן לה מידי, ולבשיות, ונכסיה, כי היכי דקפצו עליה אינשי. "ללמדו
30 אומנות" מנלן? אמר חזקיהו: דאמר קרא "ראה חיים עם אשה אשר אהבת"; אם אשה ממש היא, כשם שחייב להשיאו אשה
31 - כך חייב ללמדו אומנות. אם תורה היא, כשם שחייב ללמדו תורה - כך חייב ללמדו אומנות. "ויש אומרים אף להשיאו
32 בנה" מאי טעמא - חיותיה הוא. "רבי יהודה אומר 'כל שאינו מלמדו אומנות מלמדו ליסמות". ליסמות סלקא דעתך?! אלא
33 "כפילו מלמדו ליסמות". - מאי בנייהו? - איפא בנייהו דאגמריה עיסקא. "כל מצות האב על הבן וכו'" מאי כל מצות האב
34 על הבן? אלימא כל מצותא דמיתייב אבא למיעבד לבריה נשים חייבות - והתניא: האב חייב בבנו למולו ולפדותו, אביו -
35 אין, אמו - לא! - אמר רב יהודה: הכי קאמר; כל מצות האב המופלג על הבן לעשות לאביו - אחד אנשים ואחד נשים
36 תיבין. תנינא להא, דתנו רבנן: "איש" אין לי אלא איש, אשה מננין? כשהוא אומר "תיראו" - הרי פאן שנים. אם פן מה תלמוד
37 לומר "איש" - איש סיפק בידו לעשות, אשה - אין סיפק בידה לעשות, מפני שרשות אחרים עליה. אמר רב אידי בר אבין
38 אמר רב: נתגרשה - שניהם שוים. תנו רבנן: נאמר "כפד את אביו ואת אמו" ונאמר "כפד את ה' מהוגד" - השוה הכתוב
39 כפוד אב ואם לכבוד המקום. נאמר "איש אמו ואביו תיראו" ונאמר "את ה' אלהיך תירא ואתו תעבד" - השוה הכתוב מוראת
40 אב ואם למוראת המקום. נאמר "מקלל אביו ואמו מות יומת" ונאמר "איש איש כי יקלל אלהיו ונשא תמאו" - השוה הכתוב
41 ברכת אב ואם לברכת המקום. אבל בהכאה ודאי אי אפשר. וכן ברין - ששלישתן שותפין בו. תנו רבנן: שלשה שותפין הן
42 באדם: הקדוש ברוך הוא, ואביו ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו - אמר הקדוש ברוך הוא: מעלה אני עליהם
43 פאילו דרתי בנייהם, וכדונוי. תניא, רבי אומר: גלוי ודועד לפני מי שאמר והיה העולם שכן מכבד את אמו יותר מאביו, מפני
44 שמשרלתו

56 שְׁנָאמֵר (שם) 'אֵלֶיךָ תִּשְׁקָוְתוּ, וְאִם אָתָּה רֹצֵה, עַל יַדִּי שְׂתַעֲסֹק
 57 בְּתוֹרָה אָתָּה מוֹשֵׁל בּוֹ - תִּתְגַּבֵּר עָלָיו, שְׁנָאמֵר (שם) 'אָתָּה תִּמְשָׁל
 58 בּוֹ'.
 59 תִּנְנוּ רִבְּנָן, כֹּל כֵּךְ קִשְׁהּ הוּא יֵצֵר הָרַע עַד שְׁאִפִּילוּ יוֹצְרוֹ קִרְאוּ רַע,
 60 שְׁנָאמֵר (בראשית ח כא) 'כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעוּרָיו'. אָמַר רַב
 61 יִצְחָק, יֵצֵרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְחַדֵּשׁ עָלָיו - בֵּא אֵלָיו לִפְתוֹתוֹ בְּתַחבּוּלָה
 62 וּמְזוּמָה חֲדָשָׁה בְּכָל יוֹם, שְׁנָאמֵר (בראשית ו ה) 'וְכֹל יֵצֵר לַהֲתַגְבֵּר
 63 לְבוֹ רַק רַע בְּכָל הַיּוֹם' - מִחֲשֻׁבוֹתָיו שֶׁל הַיֵּצֵר הָרַע הֵרַק כִּיצַד לַהֲרַע
 64 וּלְפַתּוֹת אֶת הָאָדָם. וּמִזֶּה שֶׁהָאֵרִיךְ הַפְּסוּק וְאָמַר 'כֹּל הַיּוֹם', לְמַדְנָו
 65 שֶׁבְּכָל יוֹם רַעְתּוֹ שֶׁל הַיֵּצֵר הָרַע מִתְחַדֵּשׁת׃
 66 וְאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִוִּי, יֵצֵרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּכָל יוֹם לַהֲפִילוֹ
 67 בְּרַשְׁתּוֹ, וּמִכַּבֵּשׁ הַמֵּיתוֹ לְאַחַר שֶׁנִּכְשַׁל בַּחֲטָא. שְׁנָאמֵר (תהלים לו
 68 לב) 'צוּפֵה רָשָׁע לְצַדִּיק וּמִכַּבֵּשׁ הַמֵּיתוֹ' - הִרְשַׁע, הִדְיִינוּ הַיֵּצֵר
 69 הָרַע, אֹרֵב לְצַדִּיק הַלְכְּשִׁילוֹ, וְאֵחָדִּיכ מִבְּקֵשׁ לַהֲמִיתוֹ. וְאֶלְמִלָּא
 70 שֶׁתְּקַדֵּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ לְאָדָם, אֵין יִכּוֹל לוֹ - אֵינוֹ יִכּוֹל לַהֲתַגְבֵּר
 71 עַל הַיֵּצֵר הָרַע, שְׁנָאמֵר (שם שם לג) 'אֱלֹהִים לֹא יַעֲזֹבֵנו בְּיָדוֹ/
 72 כְּלוֹמַר, בְּגַלְל שְׁכוּחוֹ שֶׁל הַיֵּצֵר רַב אֵין הַקְּבִי"ה מְנַיֵחַ אֶת הָאָדָם
 73 לַהֲתַמּוּדֵד כִּנְגַדוֹ לְבַדּוֹ.
 74 תִּנְנָא רַבִּי יִשְׁמַעְיָא, בְּנִי, אִם פְּנַע בְּךָ מְנוּוֹל הָא - אִם הַיֵּצֵר הָרַע
 75 מִתְגַּרֵּה בְךָ לַהֲכַשִּׁילְךָ, מִשְׁכַּחְוֹ לְבִית הַמְּדַרְשׁ, כְּלוֹמַר עֲסוּק בְּתוֹרָה,
 76 כִּי רַק כֵּךְ תוּכַל לַהֲצִילֵנִי מִמֶּנּוּ. הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת כִּיצַד יוֹרֵצַח הַיֵּצֵר
 77 הָרַע עֵי לַיְמוּד הַתּוֹרָה, כִּי אִם יִתְּנֵהּ - אִם קִשְׁהּ יוֹרֵצַח כְּאֵבָן,
 78 נִימוּחַ עַל יַדִּי הַתּוֹרָה, וּבְדַלְהֵלָן, וְאִם חוּק כְּבָרָוֹל הוּא, הָרִי הוּא
 79 מִתְפַּצֵּץ וְנִיתְזוּם מִמֶּנּוּ נִיצוּצוֹתָן עַל יְדֵה. שְׁנָאמֵר (ירמיה כג כט)
 80 'הֲלוֹא כֹה דִּבַּרְתִּי בְּאֵשׁ נֶאֱמַר ה' וּכְפָשִׁישׁ יַפְצִץ מַלְעָה, הָרִי שֶׁהַתּוֹרָה
 81 נִמְשַׁלָּה לְאֵשׁ, וְדַרְכָּהּ שֶׁל אֵשׁ לִפְעָפַע וּלְפַרְצֵץ אֶת הַבְּרוּז. וְמִזֶּה
 82 שֶׁאִמְרוּ שֶׁאִם אֵכָן הוּא נִימוּחַ, נִלְמַד מִמֶּה שְׁנָאמֵר (ישעיה נה א) 'הוֹי
 83 בְּתוֹרָה לְבוֹ לְמִי' - כֹּל מִי שֶׁהוּא צִמָּא לְדַבֵּר ה' יִלַךְ וַיַּעֲסוּק
 84 בְּתוֹרָה הַמְשׁוּלָה לְמִי, וְאָמַר - וּבַפְּסוּק אַחַר מִצְאָנוּ שֶׁהַיִּמִּים
 85 מְמַסִּימִים אֶת הָאֵבָן, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יד יט) 'אֲכַנְיִים שַׁחֲקוּ מַיִם' -
 86 כְּלוֹמַר, הָאֵבָנִים, אֲשֶׁר שַׁחֲקוּ אוֹתָם הַיִּמִּים. אִם כֵּן, הַתּוֹרָה הַמְשׁוּלָה
 87 לְמִי, בְּכוּחָהּ לְשַׁחֲקֵהּ וּלְמַחֲוֹת אֶת הַיֵּצֵר הָרַע הַמְשׁוּל לְאֵבָן.
 88 בְּבִרְיִיתָא (לְעֵיל כֹּט). שְׁנִינוּ, שֶׁאֶחָד מִחֻיּוּבֵי הָאֵב לַעֲשׂוֹת לְבָנוּ הוּא
 89 לְהִשְׂיֵאוֹ אֲשֶׁה. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, מְנַלְן - מְנַיֵן לָנוּ שֶׁהָאֵב חַיִּיב זֹאת.
 90 וּמְבַאֵרֵת, דְּקִיבֵי בְּאִיגְרַת שֶׁשֶׁלַח יְרִמְיָה לְעַם יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָאִים
 91 בְּבָבֶל, (ירמיה כט ו) 'קְחוּ נַשִּׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבָנוֹת וְקַחוּ לְבָנֵיכֶם
 92 נַשִּׁים וְאֵת בְּנוֹתֵיכֶם תִּנְנוּ לְאִנְשֵׁיכֶם, כְּלוֹמַר לֹא תִמְנַעוּ מִלְּקַחַת נַשִּׁים
 93 וּלְקַבּוֹעַ אֶת יְשִׁיבְתְּכֶם שָׁם. וּבְדִרְךָ אַגַּב אֵנוּ לְמַדִּים, שֶׁהִנְחָה הוּא
 94 שֶׁהָאֵב לּוֹקַח אִשָּׁה לְבָנוּ. שׂוֹאלַת הַגְּמָרָא, בְּשָׁלְמָא בְּנֵי מוּבָן מְדוּעַ
 95 חַיִּיבוּהוּ לְהִשְׂיֵאוֹ אִשָּׁה, כִּיּוֹן שֶׁיְדוּד הַדְּבַר, כִּי דִרְךְ אִישׁ לְחַזֵּר אַחַר
 96 אִשָּׁה לְשֹׂאתָה, אֶלְמָא בְּתוֹ מְדוּעַ חַיִּיבוּהוּ, וְכִי בְּרִדוֹ הֵיא לְהִשְׂיֵאה
 97 לְאִשׁ, הֲלֹא אֵין דִּרְךְ לְחַזֵּר אַחַר הָאִישׁ לְהִנְשֵׂא אֵלָיו. מִתְרַצַּת
 98 הַגְּמָרָא, הָכִי קָאָמַר לְהוֹ הַנְּבִיא לְיִשְׂרָאֵל, נִיתָן לָהּ מִיַּדִּי וְלְקַשְׁיָהּ
 99 וְנִכְסֵיהָ - תִּנְנוּ לְבַתְּכֶם מֵעַט מִמּוֹן וּמִלְּבוּשִׁים לְהַתְּכִסּוֹת בְּהָם, כִּי
 100 הִיבִי דְקַפְצוֹ עָלָהּ אֵינִישׁ - כִּד, שֶׁאֲנָשִׁים יַחֲפְצוּ לְשֹׂאת אוֹתָהּ.
 101 בְּבִרְיִיתָא לְעֵיל מְבוּאָר עוֹד, שֶׁמְחֻיּוּבֵי הָאֵב לְבָנוּ הוּא לְלַמְּדוֹ
 102 אוּפְנִינֹת. שׂוֹאלַת הַגְּמָרָא מְנַלְן, וּמִתְרַצַּת, אָמַר תְּקוּנָה, דְּאָמַר קִרְאָא
 103 (קהלת ט ט) 'רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אֶהְבֶּת' - לְמַד אוֹמְנוֹת
 104 לַהֲתַפְרַסֵּן וּלְחַזִּית מִמֶּנָּה עִם הָאִשָּׁה. הַקִּשְׁיָה אֲמַנּוֹת לְאִשָּׁה, לְכֵן
 105 אִם אִשָּׁה הָאִמּוּרָה בַּפְּסוּק מְקִישׁ הֵיא - כְּפִשּׁוּטוֹ הוּא, אִשְׁתּוֹ שֶׁל
 106 אָדָם, אִזִּי יֵשׁ לָךְ לְלַמְּדוֹ שֶׁבְּשֵׁם שְׁחֵיבֵי הָאֵב לְהִשְׂיֵאוֹ אִשָּׁה בְּךָ חַיִּיב
 107 לְלַמְּדוֹ אוּפְנִינֹת. וְאִם אִשָּׁה הָאִמּוּרָה כֵּאֵן רָמַז עַל הַתּוֹרָה הֵיא,
 108 כְּלוֹמַר קִנְהָ לָךְ אֲמַנּוֹת לְעֲסוּק בָּהּ עַסְקָךְ בְּתוֹרָה, אִזִּי בְּשֵׁם
 109 שְׁחֵיבֵי לְלַמְּדוֹ תוֹרָה בְּךָ חַיִּיב לְלַמְּדוֹ אוּפְנִינֹת.
 110 עוֹד שְׁנִינוּ בְּבִרְיִיתָא לְעֵיל, וַיֵּשׁ אוּמְרִים שְׁחֵיבֵי הָאֵב לְלַמְּדוֹ אֶת בְּנֵי

1 אָמַר לְהַקְמִי אֶתִּי וְגו' וּמְדַע לְבִינָה תִּקְרָא' - יִהְיוּ דְבָרֵי תּוֹרָה
 2 בְּרוּרִים לָךְ וּבִזְכוּרוֹנְךָ, כְּפִי שֶׁבְּרוּרָה לָךְ הֵהֲלַכְהָ שֶׁאֲחוּתְךָ אִסּוּרָה
 3 לָךְ. וְאָמַר - וְכֵן יֵשׁ לְלַמּוֹד מִהַפְּסוּק (שם ג' א) 'קִשְׁרֵם עַל אַצְבְּעֵתְךָ
 4 קִתְּבֶם עַל לוֹחַ לְבָד' - דְּבָרֵי הַתּוֹרָה יִהְיוּ שְׂגוּרִים בְּפִיךָ עַד שִׁירָאָה
 5 לָךְ כְּאִילוֹ הֵם קְשׁוּרִים עַל אַצְבְּעוֹתֶיךָ וְכַתּוּבִים עַל לְבָבְךָ. וְאָמַר
 6 (תהלים קכז ד) 'הַחֲצִיִּים יִבְדּוּ בֶן בְּנֵי הַנְּעוּרִים' - הַתְּלַמִּידִים
 7 שֶׁמְעַמִּיד אֹדָם בְּנַעֲרֹתָם צְרִיכִים לְהִיֵּת שְׁנוּנִים וּמְחֻדָּדִים לְעֵנֹת
 8 לְכָל שׂוֹאֵל, כְּגִבּוֹר הוּזָה שֶׁהַחֲצִים שְׁבִידֵיו שְׁנוּנִים וּמְחֻדָּדִים. וְאָמַר
 9 - מִצְאָנוּ לְשׁוֹן שְׁנִינוֹת לְגַבֵּי חֲצִים שְׁנָאמֵר (שם ק כד) 'הֲצִי גְבוֹר
 10 שְׁנוּנִים, וְאָמַר - וְכֵן נֶאֱמַר (שם מה ו) 'הֲצִיךְ שְׁנוּנִים עִמָּים תִּתְחַדֵּךְ
 11 יְפָלוּ' - חֲצִיךָ יִהְיוּ מְחֻדָּדִים, לְפִיכָךְ יִפְלוּ אוֹיְבֶיךָ תַּחְתִּיךָ. וְאָמַר -
 12 וְעַל תְּלַמִּידִים אֲלוֹ נֶאֱמַר (שם קכז ה) 'אֲשֶׁרִי הַגְּבַר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת
 13 אֲשֻׁפְתּוֹ מִמֶּה לֹא יִבְשׁוּ בִּי יִרְבּוּ אֶת אוֹיְבָיִם בְּשַׁעַר'. כְּלוֹמַר, אֲשֶׁרִי
 14 הָרַב, שְׁמַלְא אֶת אֲשֻׁפְתּוֹ וְתִיק הַחֲצִיצִים, דְּהֵינּוּ שֶׁהִרְבָּה תְּלַמִּידִים,
 15 מֵאוֹתָם הַשְׁנוּנִים כְּחֻצִּים. כִּי מִשּׁוֹם כֵּךְ לֹא יוֹשׁוּ (הִרְבּוּ וְתַלְמִידֵינוּ)
 16 כְּאִשֶּׁר יִתּוּכַחֵהוּ בְּבִית הַמְּדַרְשׁ עִם אוֹיְבֵיהֶם, דְּהֵינּוּ עִם אוֹתָם
 17 הַחוּלְקִים עִמָּהֶם בְּדְבָרֵי הַתּוֹרָה וְנִרְאִים כְּאוֹיְבִים לָהֶם, כִּיּוֹן שִׁדְעוּ
 18 כִּיצַד לְהַשִּׁיב לָהֶם.
 19 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת אֶת סִיּוּם הַפְּסוּק שֶׁהִבִּיאָה לְעֵיל, וְשׂוֹאלַת מַאי
 20 מִשְׁמַעוֹת הַפְּסוּק 'אֶת אוֹיְבָיִם בְּשַׁעַר', מְפַנֵּי מַזֶּה נִקְרָאוּ לּוּמְדֵי תּוֹרָה
 21 אוֹיְבִים'. וּמִתְרַצַּת, אָמַר רַבִּי חֵיִיא בְּרַ אָבָא, אִפִּילוּ הָאֵב בְּכַנּוּ אוֹ הָרַב
 22 וְתַלְמִידוֹ שְׁעוֹסְקִין בְּתוֹרָה בְּשַׁעַר אָחֵד - בְּבֵית מְדֻרָה אַחַד, כְּלוֹמַר
 23 בַּיַּחַד, הָרִי מְתוּךְ שֶׁמְקַשְׁיִם זֶה לְזֶה וְאֵין זֶה מְקַבֵּל אֶת דְּבָרֵי זֶה
 24 נְעֻשִׂים אוֹיְבִים זֶה אֶת זֶה. מוֹסִיף רַבִּי חֵיִיא בְּרַ אָבָא וְאוֹמַר, וְאָף עַל
 25 פִּי כֵן, אֵינִים זְוִים מוֹשֵׁם עַד שְׁנַעֲשִׂים אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה, שְׁנָאמֵר
 26 (במדבר כא יד) 'עַל בֶּן יֶאֱמַר בְּסַפֵּר מִלְּחַמַּת ה' אֶת וְהֵב בְּסוּפָה' -
 27 בְּסַפֵּר מִלְּחַמּוֹת ה' יִתְכַּוֵּן הַנִּסִּים שֶׁעֲשָׂה הַשֵּׁנִי לְיִשְׂרָאֵל בִּים סוּף,
 28 כְּלוֹמַר תִּקְרִי בְּסוּפָה שְׁפִירוּשׁוֹ בִּים סוּף, אֶלְמָא בְּסוּפָה מִלְּשׁוֹן סוּף.
 29 כְּלוֹמַר, בְּסוּפָה שֶׁל אוֹתָהּ מִלְּחַמָּה שֶׁעַל הַסֵּפֶר 'הַתּוֹרָה', תִּהְיֶה
 30 אַהֲבָה בְּיַנְיָהֶם.
 31 תִּנְנוּ רִבְּנָן, עַל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה נֶאֱמַר (דברים יא יח) 'וְשִׁמְתֶם, וַיֵּשׁ
 32 לְהַקְשׁוֹת הֵן לְשׁוֹן 'שִׁמּוּה' שִׁיךְ רַק עַל דְּבַר שִׁישׁ בּוֹ מִמֶּשׁ וְנִיתָן
 33 לְנַטְלוֹ וְלַהֲנִיחוֹ, אוֹלָם עַל דִּיבּוּרִים (דְּבָרֵי תּוֹרָה) לֹא שִׁיךְ לּוֹמַר
 34 לְשׁוֹן זֶה. אֲלֹא דְרוּשׁ תִּיבָה זֶה כְּאִילוֹ נֶאֱמַרָה בְּשֵׁנֵי תִּיבּוֹת, כִּם תָּם
 35 - סֵם מוּשְׁלָם, שֶׁהַנוּטֵל מִמֶּנּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לְרְפוּאָה נוֹסֶפֶת, כְּלוֹמַר
 36 נְמוּשְׁלָה הַתּוֹרָה בְּסֵם חַיִּים. מוֹשֵׁל, לְאָדָם שֶׁהִכָּה אֶת בְּנֵי מִכָּה גְדוּלָה,
 37 וְהִנִּיחַ לוֹ רְמִיָּה וְתַחבּוּרָתוֹ עַל מַפְתּוֹ. וְאָמַר לוֹ, בְּנֵי כָל יָמֵן שְׁתְּרַמְיָה
 38 זֶה עַל מַפְתְּךָ וּמְגִינָה עֲלֶיךָ, אִכּוֹל מַה שֶׁהִנְאָתְךָ וְשִׁתָּה מַה שֶׁהִנְאָתְךָ
 39 - יִכּוֹל אַתָּה לְאִכּוֹל וּלְשִׁתּוֹת כֹּל דְּבַר שֶׁמִּסֵּב לָךְ הַנְּאוּה, וְרַחוּץ -
 40 וְיִכּוֹל אַתָּה לְהַתְּרַחֵץ בֵּין בְּתַמִּין בֵּין בְּצוּנָן, וְאֵין אַתָּה מִתְיַרְדָּא -
 41 וְאֵינְךָ צָרִיךְ לְחַשׁוֹשׁ מִדְּבָרִים הַמְזִיקִים לְמַכָּה. וְאִם אַתָּה מְעַבְרָה -
 42 אַךְ אִם אַתָּה מְסִיר אֶת הַרְטִיָּה, הָרִי הֵיא מְעַלָּה נוּמִי - הַמְכָּה
 43 מִצְמִיחָה פְּצַעִים חֲמוּרִים וְאַבְעוּבוֹת. בְּךָ הוּא הַדְּבַר לְגַבֵּי הַיֵּצֵר
 44 הָרַע, הַקְּרוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּנֵי בְּרָאִתִּי יֵצֵר הָרַע
 45 הַמְּפַתֵּה אֶת הָאָדָם לְחַטּוֹא, וּבְרָאִתִּי לוֹ תוֹרָה תִּבְלִין - רְפוּאָה
 46 לְמַחְוֹת, שֶׁעַל יַדִּי הַתּוֹרָה הָאָדָם מְחַלֵּשׁ אֶת כּוּחוֹ שֶׁל הַיֵּצֵר הָרַע.
 47 וְאִם אַתָּם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה, אֶע"פ שֶׁתַּתְּעַנְגּוּ מִהַעוֹלָם הוּזָה, אֵין אַתָּם
 48 נִמְקְרִים בְּרִדוֹ - לֹא תִכְשְׁלוּ בְּעִבְרִיה, כִּי הַתּוֹרָה תִּגַּן עֲלֵיכֶם מִפְּנֵיה.
 49 שְׁנָאמֵר (בראשית ד' ו) 'הֲלוֹא אִם תִּיטִיב שְׂאֵת, וּפִירְשׁוּהוּ, שֶׁאִם
 50 תִּיטִיב אֶת מַעֲשֶׂיךָ וְתַעֲסוּק בְּתוֹרָה, תִּתְנַשֵּׂא וְתִגְבֵּר עַל יִצְרְךָ. וְאִם
 51 אֵין אַתָּם עוֹסְקִין בְּתוֹרָה, שׁוֹב הֵיא אֵינָה מְגִינָה עֲלֵיכֶם וְאַתָּם נִמְקְרִים
 52 בְּרִדוֹ שֶׁל הַיֵּצֵר הָרַע לְפַתּוֹת אֲתַכֶּם לְחַטּוֹא. שְׁנָאמֵר (שם) 'וְאִם לֹא
 53 תִּיטִיב לְפַתּוֹת חַטָּאת רִבִּין' - אִם לֹא תִיטִיב אֶת מַעֲשֶׂיךָ הַיֵּצֵר הָרַע
 54 רוֹבֵץ לְפַתּוֹת, כְּלוֹמַר שֶׁתִּדְּלַל לְהַחֲטִיא אוֹתְךָ. וְלֹא עוֹד, אֶלְמָא שְׁכָל
 55 מִשְׂאוֹ וּמִתְנֵוּ בְּךָ - כֹּל הַשְּׁתַדְּלוֹתוֹ וְעַסְקוֹ הֵם לְהַחֲטִיא אוֹתְךָ,

57 דְּבָרָה. אֵלָּא כּוּונַת הַפּסוּק לומר שִׁמּוֹסוֹ דְּבָרָה [מהדברות
58 האחרונות] נִיבֵר שָׂאָה רֵאשׁ דְּבָרָה [והדברות הראשונות] הֵן אִמְתָּ.
59 לאחר שהביאה הגמרא שאומות העולם מודים במצות כיבוד אב
60 ואם, היא מביאה מעשיות בהקשר לכך. בְּעוּ מִיַּיְהוּא מִרְבַּ עוֹלָא -
61 שאלו בני הישיבה את רבי עולא, עַד הֵיכָן חַיִּיב אדם להשתדל
62 בְּכִיבוֹד אָב וְאָם. אִמְרַ לְהֵם, צָאוּ וְדָאוּ - לכו והתבוננו מה עֵשָׂה עוֹבֵד
63 בּוֹכְבִים אֶחָד בְּאַשְׁקֵלוֹן וְדָמָא בְּן נְתִיבָה שָׁמוּ, וממנו תלמדו עד כמה
64 יש להשתדל במצוה זו. שִׁכְן פִּעֵם אַחַת בְּקִשּׁוֹ הַקְּמִים פְּרַקְמִטָּיא -
65 לקנות סחורה ממנו בְּשֵׁשִׁים דִּיבּוּא שְׂבָר - שיכול היה להרויח בה
66 שש מאות אלף דינרי זהב, וְהָיָה מִפְּתָח הַתִּיבָה [שבה היתה מונחת
67 הסחורה] מוֹנֵחַ תַּחַת מְרֵאשׁוּתֵי שָׁל אֲבוּי שְׁהִיָּה יִשְׁן, ולא צִיעֵרוּ
68 להעירו משנתו כדי ליטול את המפתחות.
69 מעשה נוסף שאירע עם דמא בן נתינא, אִמְרַ רַב הִוְדָה אִמְרַ
70 שְׁמוּאֵל, שָׂאֵלוּ אַתְּ רַבִּי אֲלִיעֶזֶר עַד הֵיכָן כִּיבוֹד אָב וְאָם. אִמְרַ לְהֵם
71 צָאוּ וְדָאוּ מַה עֵשָׂה עוֹבֵד בּוֹכְבִים אֶחָד לְאֲבוּי בְּאַשְׁקֵלוֹן וְדָמָא בְּן
72 נְתִיבָה שָׁמוּ, שִׁבְקִישׁוּ מִמֶּנּוּ הַקְּמִים שִׁמְכוֹר לַחֵם אֲבָנִים לְאִפּוֹד -
73 לחושן שעל האפוד בְּשֵׁשִׁים דִּיבּוּא שְׂבָר, וְרַב בְּהֵנָא מִתְּנִי שִׁבְקִישׁוּ
74 מִמֶּנּוּ אֲבָנִים בְּשִׁמּוֹנִים דִּיבּוּא שְׂבָר, וְהָיָה מִפְּתָח הַתִּיבָה מוֹנֵחַ תַּחַת
75 מְרֵאשׁוּתֵי שָׁל אֲבוּי וְלֹא צִיעֵרוּ. לִשְׁנַה הַאֲחֵרָת - כעבור שנה, נתן
76 הַקְּדוּשׁ בְּרִוּךְ הוּא שְׂבָרָה שֶׁל דִּמָּא בְּן הַתִּיבָא, שְׁנִילְדָה לֹא פְּרָה אֲדוּמָה
77 בְּעֵדְרוֹ, שְׁשוּיָה רַב. נִכְנָסוּ הַקְּמִי יִשְׂרָאֵל אֲצֻלָּ - אצל דמא, ובקשו
78 לקנות ממנו את הפרה האדומה. אִמְרַ לְהֵם דִּמָּא לַחֲכֵמִים, וְיַדְעֵ אֲנִי
79 כְּכֵם שְׂאִפִּילוּ אִם אֶפְרָה אֲדוּמָה, כֵּם כֵּל מִמּוֹן שְׁבַעֲלוֹם - ממון רב,
80 אֲתֵם נוֹתְנִין לִי בעבורה. אֵלָּא אֵף עַל פִּי כֵן אֲנִי מִכְּקַשׁ מִכֶּם אֵלָּא
81 אוֹתוֹ מִמּוֹן שְׁהַפְסַדְתִּי בְּשִׁבְלִי כְּבוֹד אֲבָא כַּאֲשֶׁר כִּיבַדְתִּי וְלֹא
82 הערתי אותו כדי למכור לכם את האבן שביקשתם.
83 וְאִמְרַ רַבִּי הֵינִינָא, משכרו של דמא בן נתינא עבור מצות כיבוד אב,
84 אנו למדים על שכרן של בני ישראל כשמימימים מצוות. מאחר
85 וְכַה מִי שְׂאִינוּ מִצְוֹה על קיום המצוות ועושה, כֵּן הַקְּבִיָּה נוֹתֵן לוֹ
86 זְכוּה, וכדמא בן נתינא שקיבל שכר רב על מצות כיבוד אב שאינו
87 חייב בה, מִי שְׂמִצְוֹה ועושה, הִדְּיִינוּ יִשְׂרָאֵל, עַל אַחַת כְּפָה וְכַפָּה
88 שִׁיקְבַל שְׂכַר רַב על קיום המצוות. הגמרא מבארת שרבי חנינא
89 אמר כך לשיטתו, דְּאִמְרַ רַב הֵינִינָא, גְּדוּל שְׂכָרוֹ שֶׁל מִי שְׂמִצְוֹה
90 ועושה יותר ממי שְׂאִינוּ מִצְוֹה ועושה. אִמְרַ רַב יוֹסֵף, מְרִישׁ -
91 מתחילה, לפני ששמעתי את דברי רבי חנינא, הָיָה אֲמִינָא הִייתִי
92 רגיל לומר שְׂמָאן דְּהוּא אִמְרַ לִי - מי שיוכיח ויאמר לי הֲלָכָה כְּרַבִּי
93 יְהוּדָה דְּאִמְרַ (בב"כ פו). כּוּמָא פְּטוֹר מִן הַמִּצְוֹת, עֲבִידִנָּא יוֹמָא מְכָא
94 לְרַבְּנָן - אעשה סעודה לחכמים, דְּהָא לֹא מִפְּקִידָנָא וְהָא עֲבִידִנָּא -
95 שהרי אני חייב במצוות [שכן רב יוסף היה סומא] ואע"פ כן אני
96 מקיימן. אַבֵּל הַשְּׂתָא דְּשִׁמְעִיתָא לְהָא - כעת, לאחר ששמעתי את
97 זאת, דְּאִמְרַ רַבִּי הֵינִינָא גְּדוּל מִצְוֹה ועושה יותר ממי שְׂאִינוּ מִצְוֹה
98 ועושה, אִם כֵּן אֲדַרְבָּה אַעֲשֶׂה לְהִפְךָ, שְׂמָאן דְּאִמְרַ לִי דְּאִין הֲלָכָה
99 כְּרַבִּי יְהוּדָה אֵלָּא סוּמָא חַיִּיב בְּכָל הַמִּצְוֹת, וממילא אף אני חייב
100 בהם, אזי עֲבִידִנָּא יוֹמָא מְכָא לְרַבְּנָן.
101 הגמרא ממשיכה לספר על דמא בן נתינא, ומביאה מעשה
102 מכיבוד אם שלו. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי - כאשר הגיע רב דימי מארץ
103 ישראל לבבל, אִמְרַ, שִׁפְעָם אַחַת הָיָה דִּמָּא לְבוּשׁ סִידְקוֹן שָׁל וְהָב -
104 בגד משי רקום בחוטי זהב, וְהָיָה יוֹשֵׁב בֵּין גְּדוּלֵי רוּמִי, וְכַאֲתָה אֲמִו
105 וְקָרְעָתָה אֵת מַלְבוּשׁוֹ מִמֶּנּוּ, וְנִפְתְּחָה לוֹ - והכתה אותו על ראשו,
106 וְקָרְעָה לוֹ כְּפָיָיו וְלֹא הִכְלִימָה על מעשהו.
107 תְּנִי - שנה אֲבִימִי בְּרִיהַ דְּרַבִּי אֲבָהוּ, יש פעמים, שהבן מֵאֲבִיל לְאֲבִי
108 פְּסִיזִי - עוף יקר ושמן ממין השליו, יֵאָף על פִּי כֵן הוּא מוֹרְדוּ -
109 טורד את עצמו מן העולם, כְּלוּמַר הוּא נַעֲשֶׂה. וכגון, שנותן זאת
110 לאביו ככעס ובצרות עין. וְכֵן לְהִפְךָ, יש פעמים שהבן מִסְחִינּוּ -
111 נותן לאביו לטחון פְּרִיחִים, שהיא מלאכה קשה,

1 שְׂמִשְׁדְּלָתוֹ בְּדָבָרִים - מפתח אותו ומדברת ללבו, לְפִיכָךְ הַקְּדוּשִׁים
2 הַקְּדוּשׁ בְּרִוּךְ הוּא כִּיבוֹד אָב לְכִיבוֹד אָם כְּדִי לזרוז את האדם לכבד
3 אף את אביו. וְגַלְוִי וְיַדְעוּ לְפָנַי מִי שְׂאִמְרַ וְהָיָה הַעוֹלָם שְׁהֵבן מִתְּנִירָא
4 מֵאֲבוּי וְיִתֵּר מֵאֲמוּ מִפְּנֵי שְׂמִלְמְדוֹ תוֹרָה ומייסרו כדי שילך בדרך
5 הַיֶּשֶׁר, לְפִיכָךְ הַקְּדוּשִׁים בְּרִוּךְ הוּא מוֹרָא הָאָם לְמוֹרָא הָאָב כְּדִי
6 לזרוז את האדם לירא אף מאמו.
7 תְּנִי תְּנָא קְמִיָּה דְּרַב נְחֵמָן - שונה הברייתות שנה ברייתא לפני רב
8 נחמן, וכך נאמר בה: בְּזִמְן שְׂאִמְרַ מְצַעַר אֵת אֲבוּי וְאֵת אֲמוּ, כְּבִיכּוּל
9 אִמְרַ הַקְּדוּשׁ בְּרִוּךְ הוּא יָפָה עֲשִׂיתִי שְׂאֵלָה דְּתֵי בִּינֵיהֶם, שְׂאִמְלִי דְּתֵי
10 בִּינֵיהֶם צִיעֵרוּנִי - היו מצערים אף אותי.
11 הגמרא מביאה מאמרים בענין מציאות ה'. אִמְרַ רַבִּי יִצְחָק כֵּל
12 הַעוֹכֵר עֲבִידָה בְּפִתְרֵי, הִרִי זֶה כְּאִילוֹ דְּזוּחָה רְגִלִי שְׂכִינָה ואומר שאינה
13 נמצאת בארץ, ולפיכך הוא מסתיר את עצמו בעת עשית העבירה.
14 אף השכינה נמצאת בכל מקום, שְׂנָאִמְרַ (ישעיה סו א) 'כֹּה אִמְרַ ה'
15 לְרַשְׁמִים כְּסָא' וְהָאִיִן הֵרֵם רְגִלִי - כביכול כסאי מונח בשמים,
16 והארץ משמשת כשפרוף להניח עליו את רגלי. כְּלוּמַר, שְׂכִינְתִי
17 נמצאת בכל מקום, בשמים ובארץ. אִמְרַ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אִסּוּר
18 לְאִדָּם שְׂהִלְדָּה אֲרַבְעָה אֲמוֹת פְּקוּמָה וְקוּפָה, שְׂנָאִמְרַ על הַקְּבִיָּה (שם ו
19 ג) 'לֹא כָל הָאִיִן כְּבוֹדוֹ', הוֹוֹק אֵת קוּמְתוֹ נִרְאָה כְּדוּחַק אֵת רַגְלֵי
20 הַשְׂכִּינָה ואומר שאין לה מקום שם. רַב הוּנָא בְּרִיהַ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לֹא
21 מְסַנֵּי - לא היה מהלך אֲרַבְעָה אֲמוֹת בְּגִילְוִי הַרְאֵשׁ - ללא כיסוי
22 לראשו. מִשּׁוּם שְׂאִמְרַ, שְׂכִינָה לְמַעְלָה מְרֵאשִׁי, ואין מן הראוי
23 לעמוד לפניו בגילוי ראש.
24 שָׂאֵל בֶּן אֲלִמְנָה וְיִתוּם מֵאֲבוּי אַחַת אֵת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, מַה הִדִּין בְּמַקְרָה
25 שְׂאֲבָא אוֹמְרַ לִי הַשְּׂכִינִי מִיָּם, וְאִמְרַ אֵף הִיא אוֹמְרַת לִי הַשְּׂכִינִי מִיָּם,
26 אִיְהִי מָהֵם קוּדָם - את מי מהם עלי להקדים ולכבד. אִמְרַ לִיָּה, הֵנָּה
27 כְּבוֹד אִמְרַ וְעֵשָׂה תַחֲזִילָה אֵת כְּבוֹד אֲבִיָּה, כִּיּוֹן שְׂאֲתָה וְאִמְרַ חֵיבִים
28 בְּכְבוֹד אֲבִיָּה, כְּלוּמַר אֵף אִמְרַ חַיִּיבַת כְּבוֹד אֲבִיָּךְ לְפִי שְׁהוּא בַעֲלָה,
29 ומכיון שכן כבוד אביך קודם. כֵּאֵל אוֹתוֹ יִתוּם לְפָנַי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ ושאל
30 אותו את השאלה ששאל את רבי אליעזר, אִמְרַ לוֹ כֵּךְ - השיב לו
31 רבי יהושע כפי שהשיב לו רבי אליעזר, שְׂכַבּוֹד הָאֵב קוּדָם לְכַבּוֹד
32 הָאָם. אִמְרַ לוֹ - הוֹסִיף הִיתוּם ושאל את רבי יהושע, רַבִּי, נְתַרְנָשָׁה
33 מַהוּ - אם התגרשה האם, שאינה חייבת עוד בכבוד האב, אֵת מִי
34 מַהֵם עלי להקדים ולכבד במקרה שכזה. אִמְרַ לִיָּה, מִכֵּין רִישֵׁי עֵינַיִךְ
35 וְהַשְׁעֵרוֹת שַׁעַל הַעַפְעָפִים נִיבֵר שְׂשָׁן אֲלִמְנָה אֲתָה, כִּי מְרוּב הַבְּבִי
36 על מות אביך, נִשְׂרוּ רִישֵׁי עֵינַיִךְ. ואם כן, אִינַךְ שוֹאֵל שֶׁאֵלָה זֹו כְּדִי
37 לקיימה הלכה למעשה, הֵנָּה לְלִימוּד גְּרִידָא, וְהַתְּשׁוּבָה לְשִׂאלָךְ
38 הִיא, הַמָּל לְהָיִי מִיָּם כְּסַפֵּל - אלא לפנימים מים בכלי גדול [ששי בו
39 כדי שתית שניהם], וְנִגְעָעֵ לְהוֹן בְּתַרְנְגוּלוֹן - וקרקר להם כמו
40 שמקרקים לתרנגולים שיבאו לשתות. כְּלוּמַר, הֵנָּה לְפָנֵיהֶם
41 בשוה, ואל תקדים אחד לזולתו.
42 דְּרַשׁ עוֹלָא רַבָּה [והגדול] אִפְתִּיחָא דְּבִי נְשִׂיאָה - על פתח בית
43 הנשיא, מַאי דְּכֵתִיב (תהלים קלח ד) 'וְיודֵף ה' כֵּל מִלְכֵי אֲרָץ כִּי
44 שְׂמַעוּ אִמְרֵי פִיד', שִׁכְן יש לדייק שְׂמַאֲמַר פִּיד' בלשון יחיד לֹא נִאֲמַר
45 כֵּאֵן אֵלָּא 'אִמְרֵי פִיד' בלשון רבים, ומשמע שרק לאחר ששמעו
46 מלכי האומות דברים רבים הודו לה' על דבריו, וחזרו בהם ממנה
47 שסברו בתחילה. אֵלָּא כֵּן פִּירוּשׁוֹ, שִׁבְשַׁעָה שְׂאִמְרַ הַקְּדוּשׁ בְּרִוּךְ
48 הוּא בְּהַר סִינַי אֵת הַדְּבָרוֹת (שמות כ ב'ג) 'אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ' וְלֹא
49 יְהִי לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, אֲמִו וְאִמּוֹת הַעוֹלָם שֶׁלְכְבוֹד עֲצָמוּ הוּא
50 דוֹרָשׁ - כדי שיכבדוהו לפיכך הוא מצוה על קיום המצוות. אֵךְ בֵּינָן
51 שְׂאִמְרַ 'כְּבוֹד אֵת אֲבִיךָ וְאֵת אִמְךָ', חוֹדוּ וְהוֹדוּ לְמַאֲמְרוֹת הַרְאֵשׁוֹנוֹת.
52 כִּי אִם חַיִּיב אָדָם לְכַבּוֹד אֵת אֲבוּי ואמו, כֵּל שִׁכְן שְׁהוּא חַיִּיב בְּכַבּוֹדוֹ
53 שֶׁל הַקְּבִיָּה, שֵׁאֵף הוּא שוֹתֵף בְּרִירָתוֹ כְּאֲבוּי ואמו, וְחַיִּי מוֹרְתוֹ
54 מִסּוּרִים בִּידוֹ. רַבָּא אִמְרַ מְהָא - מכאן נלמד שמחמת הדברות
55 האחרונות הודו האומות לה' על דבריו, שנאמר (תהלים קיט קס)
56 'רֵאשׁ דְּבָרָךְ אִמְתָּ/ וְקַשָּׁה, וְכִי רֵאשׁ דְּבָרָךְ בְּלַבֵּד הֵם אִמְתָּ, וְלֹא סוּף

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף לא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רכט רש"י

משדלתו — מפתה אותו. כדמתרגמינן "וכי יפתה" (שמות כב) — ארי ישדל. והארץ הרים
 רגלי — והעובר בסתר אמרו; אין המקום כאן, לפיכך הוא נסתר. לומר: אין יודע. נמצא
 בדוחק רגליו ומקצה. לומר: אין כאן. **בלא כל הארץ** — משמע: משתרבב ויורד למטה.
 והזקק קומתו נראה כדוחק. אמר לו כך — רבי יהושע השיב לו כדרך שהשיב לו רבי
 אלעזר. נתגרה — שאין אמי חייבת בכבוד
 אבי, מהו? מבין ריסי עיניך — שערות שבשורות
 כסוי העין, אתה ניכר שהיית יתום, ונשרו ריסי
 עיניך מן הבכי כדאמרין ובסנהדרין (קדב.)
 והיה רבן גמליאל שומע קולה ובוכה כנגדה. עד
 שנשרו ריסי עיניו. שכן אלמנה אתה — ולא
 אמור לך שכבוד שניהם שזה עליך. הטל להם
 מים כספא וקעקע — קרקר להם כמו שמקרקרין
 לתרנגולים. ולפי שלא היה צריך לעשות. והוא
 שאלו כמו שעליו לעשות "אמר לי אבא ואימא"
 — הישבו בלשון שחוק. חזרו והודו למאמרות
 הראשונות — כל שכן שחייב אדם בכבודו שאף
 הוא שותף בבריאתו כאביו ואמו, וחזיו ומותו
 מסורין בידו. ראש דברך אמת — לא הוזקק
 הכתוב לומר "ראש דברך אמת" אלא לפי שהיו
 מרגנים אחר דבריו הראשונים, לומר: לכבודו
 הזהו. ולאחר זמן חזרו והודו — כששמעו סוף
 דבריו — למדו שראש דבריו אמת. כששים
 ריבוא שבר — היה משתכר בה ששים ריבוא
 דינרי זהב. תחת מראשותיו של אביו — והוא
 ישן. מה מי שאינו מצווה ועושה כך — שילם לו
 הקדוש ברוך הוא שברו. הא דרבי יהודה —
 דאמר: סומא פטור מן המצות, בבבא קמא פרק
 "החובל" (פא.) לא מיפקדינא — שהיה סגי
 נהור. יומא מבא לרבנן — סעודה לתלמידים.
 פעם אחת היה לבוש — דמא בן נתניה. סירקון
 = לבוש שקורין "צינדר". של זהב — מרוקם
 חוטי זהב. פסיוני — עלף חשוב ושמן, מין שליו
 שירד במדבר. ומרדו מן העולם — שנענש עליו,
 שמראה לו צרות עין על סעודתו. ויש פסחינו
 בריחים — שהיא מלאכה קשה.
 ומביאו

דורש. כיון שאמר "כבוד את אביך ואת אמך" — חזרו והודו למאמרות הראשונות. רבא
 אמר: מהכא "ראש דברך אמת" — ראש דברך ולא סוף דברך? אלא מסוף דברך
 ניכר שראש דברך אמת. קעו מצינה מרב עולא: עד היכן פיבוד אב ואם? אמר להם:
 צאו וראו מה עשה נכרי אחד באשקלון, ודמא בן נתניה שמו. פעם אחת בקשו חכמים
 פרקמטיא בששים ריבוא שבר, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו.
 אמר רב יהודה אמר שמואל: שאלו את רבי אלעזר: עד היכן פיבוד אב ואם? אמר
 להם: צאו וראו מה עשה נכרי אחד לאביו באשקלון, ודמא בן נתניה שמו. בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא
 שבר, ורב פהנא מתינא: בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. לשנה האחרת נתן הקדוש
 ברוך הוא שברו, שגולגדה לו פרה אדמה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בקבש מכם
 כל מומן שבעולם אתם נותנין לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו מומן שהפכתי בשביל כבוד אבא. ואמר רבי חנינא:
 ומה מי שאינו מצווה ועושה כך — מצווה ועושה על אחת כמה וכמה. דאמר רבי חנינא: גדול מצווה ועושה ממי שאינו
 מצווה ועושה. אמר רב יוסף: מריש הוה אמינא: מאן דתהו אמר לי הלכה כרבי יהודה דאמר: סומא פטור מן המצות —
 עבידנא יומא מטבא לרבנן, דהא לא מיפקדינא והא עבידנא. השתא דשמעיתא להא דאמר רבי חנינא: גדול מצווה ועושה יותר
 ממי שאינו מצווה ועושה — אדרבה, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה — עבידנא יומא מטבא לרבנן. כי אתא רב דימי
 אמר: פעם אחת היה לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי, ובאתה אמו וקצרתו ממנו, ונפחקה לו על ראשו,
 ויזקה לו בפניו, ולא הכלימה. תני אבימי בריה דרבי אבהו: יש מאכיל לאביו פסיוני ומרדו מן העולם, ויש מתינוני בריחים
 ומביאו

איסתייעא

מילתא — בעודו גזין לפני, שהבין דרש "ממור לאספ אלהים באו גוים בנחלתך" שלא היה מבין בו מקודם לכן, ודרשו. ויש מפרשים: שמקרא זה לבד דרש: "ממור לאספ" — קינה לאספ מביעה ליהו דרש שאמר אסף שירה על שכילה הקדוש ברוך הוא חמותו על העצים ועל האבנים שבביתו, ומתוך כך הויתר פליטה מישראל.

שאלמלא כך לא נשתיר משונאי ישראל שרד ופליט. וכן הוא אמר 'כלה ה' את חמותו וצת אש בציון', כך פירש בקונטרס. אך יש במדרש אספא אמר שירה על שטבעו בארץ שעריה; משל לשפחה שהלכה לשאוב מים מן הבאר ונפל ברה לבאר, היתה מצטערת ובוכה, עד שבאתה שפחת המלך לשאוב ובידה כלי של זהב, ונפל אותו כלי שם. התחילה הראשונה לשורר, ואמרה: עד עכשיו לא הייתי סבורה שיוציא שום אדם בדי שהוא של חרם מן הבאר, שאינו נחשב ועכשיו מי שיוציא אותו של זהב — יוציא כדי עמו. כך בני קרח שהיו בלועים, כשראו שבעו בארץ שעריה אמרו שירה, אמרו: מי שיוציא השערים — יוציא גם אותנו. לכך אמר אסף ממור, שהוא ממשפחת קרח.

רבי טרפון היא ליה אמא — ש בירושלמי: פעם אחת אמיה דרבי טרפון אבדה פומקי דידה בחצירה, וינאתה מנטטה לבקשו, ויש רבי טרפון דיד תחת רגליה על הקרקע שלא חטף רגליה, היתה דורסת על ידיו. ועוד יתא בירושלמי: דאמיה דרבי ישמעאל, כל שעתא ושעתא הוהו אתי רבי ישמעאל מבי מדרשא היתה רוחצת את רגליו, היתה שותה את המים. כששמע רבי ישמעאל שהיתה עושה כך — היה מוסר בדבר, עד שבאת לפני חכמים, היתה קובלת על רבי ישמעאל בנה שלא היה מקיים מצות כיבוד. ונבהלו חכמים בדבר, ושאלו לרבי ישמעאל, וספר להם המעשה, וצו לו שיתענה לעשות רצונה, ובענין זה הוא כיבוד.

אמר ליה: מהו לצאת מארץ לחוצה לארץ? — **אמר ליה:** אסור. לקראת אמא מהו? — **אמר ליה:** אינו יודע. אתרח פורתא, הדר אתא. **אמר ליה:** אסי, נתרצית לצאת — המקום יחודך לשלום. אתא לקמיה דרבי אלעזר, **אמר ליה:** חס ושלום, דלמא מירתת רתח? — **אמר ליה:** מאי אמר לך? — **אמר ליה:** המקום יחודך לשלום. — **אמר ליה:** ואם איתא דרתח — לא הוה מברך לך. אדרכי והכי שמע לארזא דקאתי. **אמר:** אי ידעי — לא נפקי. תנו רבנן: מכבדו בחייו ומכבדו במותו. בחייו פיצד? הנשמע בדבר אביו למקום לא יאמר "בשחוני בשביל עצמי" "מהרוני בשביל עצמי" "מפרוני בשביל עצמי", אלא פוליהו "בשביל אבא". במותו פיצד? הוה אומר דבר שמועה מפיו — לא יאמר "כך אמר אבא" אלא "כך אמר אבא מרי הריני פפרת משכבו". והני מילי — תוך שנים עשר חדש, מפאן ואילף אומר "וכרונו לברכה לחיי העולם הבא". תנו רבנן: חכם משנה שם אביו ושם רבו, תורגמן אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו. — אביה דמאן? אילימא אביה דמתורגמן — אטו תורגמן לאו פר חיובא הוא? — אלא אמר רבא: שם אביו של חכם ושם רבו של חכם. פי הא דמר פר רב אשי, פי הוה דריש בפירקא, איהו אמר: אבא מרי, ואמריה אמר: הכי אמר רב אשי. תנו רבנן: איזוהו מורא ואיזוהו פיבוד? מורא — לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מבריעו. פיבוד — מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. איפיעא להו: מורא, ואמריה — כשהוא משמיע לרבים בשם אומרו אמר "כך אמר רב אשי", ואינו אומר "כך אמר אביו ואדוניו של חכם". לא עומד במקומו — במקום המיוחד לאביו לעמוד שם בסוד וקנים עם חביריו בעצה. ולא מבריעו — אם היה אביו וחכם אחר חלוקין בדבר הלבא — לא יאמר "גראים דברי פלוני".

ומביאו לעולם הבא — שמכבדו בדברו דברים טובים ונחומים, והמלאכה משיל עליו בלשון רכה. מראה לו צורך השעה, שאינו יכול להתפרנס אלא ביגיעה זו. ובגמרת ירושלמי גרס מעשה בשניהם: מעשה באחד שהיה מאכיל לאביו פסיוני, פעם אחת אמר לו אביו: מתין לך כל אלה? אמר לו: סבא מה איכפת לך? טחון ואכול, כלומר לעוט ואכול, הראהו שקשה לו. ושוב מנעו באחד שהיה טחון ברחיים, והיה לו אב ושלח המלך בשביל אביו לבא לעבודת המלך, אמר לו בנו: אבא טחון ואני אלך לעבודת המלך שאין לה קצבה. המשה בני סמכי הוה ליה לאביו בחיי אביו — ואפילו הכי כי היה קר רבי אבהו אבא, היה אביו מן פורתח לו, ואינו מניח לאחד ממניו לילך. אין אין — אפתח אפתח. איסתייעא מילתא — בעודו גזין לפני, שהבין במדרש ממור אחד שבספר תהלים שלא היה מבין בו קודם לכן לדורשו. ויש מפרשים שמקרא זה לבדו דרש: "ממור לאספ אלהים באו גוים בנחלתך" וגו' — קינה לאספ מיבעי ליהו דרש כך: שאמר אסף שירה על שכילה הקדוש ברוך הוא חמותו בעצים ואבנים שבביתו, ומתוך כך הויתר פליטה בישראל, שאלמלא כך לא נשתיר משונאי ישראל שרד. וכן הוא אמר "כלה ה' את חמותו וצת אש בציון" (איכה ד). גזון אמא — שאני אהוב לאבי וקיר לאמי, ועושי לי זאת, מה אעשה? כיון דבר תורה הוא הלשה דעתיה — אם תקבל ממנו עבודה. אשי מי שלא חפאן — שאני אפשר לקיים כבודם בכל הצורך, והוא נענש עליהם. מרבניתיה — אוננת. נתרצית לצאת — סבור היה שדעתו לחזור למקומו לבבל, יחודך לשלום — עד מקומך. אמר ליה — רבי אסי לרבי אלעזר: דלמא חס ושולם מרתח רתח עלי רבי יוחנן? הנשמע בדיב אביו למקום — אם מכיר באנשי המקום שמכבדים אביו לחלוק לו כבוד לקבל דברים שיאמר בשמו — אל יתלה הכבוד בעצמו, ואפילו יודע שיכבדוהו כאביו, אלא יתלה הכבוד באביו. שלחוני בשביל אבא — שהוא צריך לי. אבל אם אינו שומע למקום דבר אביו דבר עצמו — אל יתלה באביו, שאינו לו אלא גנאי. הייני כפרת משכבו — עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו. מפאן ואילך — כבר קבל מה שקבל. שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא שנים עשר חדש. חכם משנה שם אביו בו' — חכם הדורש דרשה ברבים ולוחש לתורגמן, והוא משמיע — משנה שם אביו ושם רבו. אם בא לומר דבר הלבא שאמר אביו או רבו — לוחש לתורגמן: כך אמר אבא מורי, כך אמר רבי ומורי. אבל התורגמן — המשמיע לרבים, אינו משנה, אלא מכנהו בשמו, ואומר: כך אמר פלוני. אבוי דמאן — אין המתורגמן משנה. אי ניפא אבוי דתורגמן — אם לוחש לו חכם או הלבא שם אביו של תורגמן להשמיע לרבים בשם אומרו, לא ישנה לומר "כך אמר אבא מורי" אלא קורוהו בשמו. אטו תורגמן לאו בר חיובא — לכבד את אביו הוא? כי הוה דרש בפירקא — ולוחש דבר הלבא לתורגמן בשם רב אשי אביו, איהו אמר לתורגמן "כך אמר אבא מושל

56 שגידלה אותו, וכינה אותה 'אם'.
 57 רב אסי תהו ליה תהיא - היתה לו אמה זקנה, יום אחד אמרה ליה
 58 בעינא - אני רוצה תכשיטין, עבד לה - עשה לה רב אסי כבקשתה.
 59 שוב אמרה לו בעינא נברא - אני רוצה להינשא לבעל, השיב לה
 60 רב אסי ניעצן קף - אעיין ואחפש עבורך. אך היא המשיכה
 61 וביקשה בעינא נברא דשפיר כותף - אני רוצה בעל שיהא יפה
 62 ונאה כמותך. מכיון שהבחין רב אסי שנטרפה דעתה וחשש שלא
 63 יוכל לכבדה כראוי, שקקה ואול לארעא דישראל - עזב אותה ועלה
 64 לארץ ישראל. לאחר שהגיע שפע דקא אולה אפתריה - שאמו
 65 יצאה אף היא לבא אחריו לארץ ישראל. אהא לקמייה דרבי יוחנן
 66 - בא רב אסי לפני רבי יוחנן, ואמר ליה מהו לצאת מארץ לחוצה
 67 לארץ - האם הדבר מותר. אמר ליה רבי יוחנן, אמור. הוסיף רב אסי
 68 ושאל, לקראת אמה מהו - האם מותר לצאת לחו"ל כדי לקבל את
 69 פני אמי. אמר ליה רבי יוחנן, איני יודע. [אתרח] פורתא - המתין רב
 70 אסי מעט, והדר אהא - חזר ובא לפני רבי יוחנן לשאלו שוב האם
 71 הוא יכול לצאת מהארץ לחוץ לארץ לקראת אמו. אמר ליה רבי
 72 יוחנן, אפי' נתרצית לצאת - אני מבין שברצונך לצאת ולשוב
 73 לבבל, אברכך שתפקום יחודך עד מקומך לשלום. אהא לקמיה
 74 דרבי אלעזר - בא רב אסי לפני רבי אלעזר ואמר ליה - ושאלו,
 75 האם הם ושלום דלמא מיתתה רתח - שמא חלילה רבי יוחנן כועס
 76 עלי שהפצתי בו להחזיר לי לצאת לחו"ל. אמר ליה - שאל רבי
 77 אלעזר את רב אסי, מאי אמר קף - כיצד השיב לך רבי יוחנן. אמר
 78 ליה רב אסי, כך השיב לי רבי יוחנן 'תפקום יחודך לשלום'. אמר
 79 ליה רבי אלעזר לרב אסי, ואם איתא דרתח לא הוה מפרך קף - אם
 80 אכן רבי יוחנן היה כועס עליך הרי שלא היה מברך אותך, ומכיון
 81 שבירך אותך משמע שאינו מקפיד. אהכי וקבי - בעוד שרב אסי
 82 יצא לקראת אמו ועדיין לא הספיק לקבל את פניה, שפע לארונא
 83 דקאתי - שמע שנפטרה בדרך וארונה בא לארץ ישראל. הצטער
 84 רב אסי ואמר, אי ידעי - אילו ידעתי לפני שיצאתי שהיא נפטרה,
 85 לא נפקי - לא הייתי יוצא מארץ ישראל.
 86 הגמרא מביאה כמה ברייתות העוסקות בדניי כיבוד אב ואם: תנו
 87 רבנן, מכבדו הבן את האב כתייו, ומכבדו גם כמותו, שלא פסקה
 88 מצות כיבוד במות האב. מכבדו כתייו ביצה, הנשמע פדבר אביו
 89 למקום - שמבקש דבר מאנשי מקום, ויודע שאנשי המקום מכבדים
 90 את אביו וישמעו לו אם יבקש הדבר לצורך אביו, לא יאמר שלחוני
 91 בשביל עצמי, או מהרוני בשביל עצמי, או מהרוני בשביל עצמי,
 92 ואפילו אם הוא יודע שישמעו לו גם אם יבקש בזכות עצמו, אלא
 93 יאמר את כולהו בשביל אבא, דהיינו שיאמר שלחוני ומהרוני בגלל
 94 אבי שהוא צריך אותי. אבל אם לא יעשו רצונו אלא כאשר יבקש
 95 מהם את בקשותיו בשביל עצמו, לא יבקש בשם אביו, שעל ידי
 96 סירובם יתגנה אביו. מכבדו כמותו ביצה, הוה הבן אומר דבר
 97 שמועה מפיו של אביו לאחר מותו, לא יאמר קף אמר אבא, אלא
 98 יאמר קף אמר אבא מרי הרני כפרת משכביו, כלומר, שיבוא עלי
 99 הרע שראוי לבוא על נפשו
 100 הגמרא מוסיפה על דברי הברייתא: והני מילי - ואלו הדברים
 101 שאמרנו, שכשמוכר את אביו לאחר מותו עליו להוסיף 'הרני
 102 כפרת משכבו', הרי זה רק תוך שנים עשר חודש לפטירתו, כיון
 103 שאחר שנים עשר חודש כבר קיבל עונשו שהיה עליו לקבל,
 104 שאפילו הרשעים אינם נשפטים בגיהנם יותר משנים עשר חודש,
 105 ושוב אין מקום לומר שמקבל על עצמו את הרע הראוי לאב, כיון
 106 שגם האב עצמו כבר לא יקבל יותר, ולכן כמאן ואליך אומר 'זכרונו
 107 לברכה לחיי העולם הבא'.
 108 מביאה הגמרא ברייתא נוספת: תנו רבנן, חכם הדרוש לרבים על
 109 ידי מתורגמן, שריחם לוחש למתורגמן את הדרשה, והוא משמיע
 110 את דבריו בקול לרבים, כאשר החכם לוחש למתורגמן ומזכיר

1 ומביאו לחיי העולם הבא - ומקבל שכר טוב בעולם הבא. לפי
 2 שהוא מכבדו ומנחמו על שהטיל עליו את המלאכה מפני צורך
 3 השעה כי אינם יכולים להתפרנס בלא זה.
 4 הגמרא מביאה מעשה להוכיח שאפילו אדם גדול ותלמיד חכם
 5 חייב בכבוד הוריו:
 6 אמר רבי אבהו, אדם המכבד את אביו כגון - כפי שמכבד אביו
 7 כרי - בני, קיים מצות כיבוד כראוי. כיצד היה אביו מכבד את
 8 אביו, חמשה בני סמכי הוה ליה לאביו כתייו - חמישה בנים
 9 שנשמכו להוראה היו לו לאביו בחיי אביו, ואף על פי כן כי הוה
 10 אהא - כאשר היה בא רבי אבהו לבית בנו וקרן אבבא - וקורא לו
 11 על השער, היה אביו רהיש ואול ופתח ליה - רץ ופותח לו
 12 בעצמו ואינו מניח לאחד מבניו לפתוח במקומו. ואמר תוך כדי
 13 מרוצתו איני איין - כן כן, כלומר אפתח אפתח, כדי שידע אביו
 14 ששמע את קריאתו, וכך היה אומר עד דמטאי התם - עד שהגיע
 15 לפתח הדלת. וימא חד אמר ליה אשקיוני מיא - יום אחד, ביקש רבי
 16 אבהו מבנו 'השקני מים', ואיייתי ליה - עד שאביו הביא לפניו
 17 את המים נמנם רבי אבהו. נתיין - התכופף אביו, קאי עליה עד
 18 דאיתער - וכך עמד לפניו עד שהתעורר, כדי שיהיה מוכן להגיש
 19 לו את מבוקשו מיד. באותו זמן שעמד כפוף לפני אביו אסתיעא
 20 מילתיה - נעזר בידו הדבר, כלומר זכה להארה מן השמים, וירש
 21 אביו עומר אחד שבספר תהלים שלא ידע לפרשו מקודם, והוא
 22 (תהלים ע"א) 'ממור לאפקי'.
 23 האם מותר לבן לקבל שירות מהוריו המתכבדים בכך:
 24 אמר ליה וישאל אותו רב יעקב בר אבהו לאביו, כגון אמא - מה
 25 יעשה אדם כמוני, דעד דאתינא מפי רב - שכאשר אני שב מבית
 26 המדרש, אהא מדלי לי כסא - אבי מרים ומגיש לי כוס ואמא מוזה
 27 לי - מוזגת לי לתוכי. הויי אייעבד - כיצד אעשה, האם אקבל
 28 מהם שירות זה. אמר ליה אביו, מעיקר הדין יכול אתה לקבל מהם,
 29 כי הם עושים לך זאת מרצון, אך במקרה שלך מאמך קביל ומאבדך
 30 לא תקבל, כתיין דבר תורה הוא - מאחר והוא תלמיד חכם, יש
 31 לחוש שמא תלישה דעתיה - תהיה לו חלישות הדעת אם תקבל
 32 ממנו שירות. הגמרא מביאה מעשיות מזהירות חכמים במצוות
 33 כיבוד אב ואם:
 34 רבי מרשון, הוה ליה תהיא אמא - היתה לו אמה זקנה, שהיתה
 35 רגילה דבל איתת דתות בעינא למיקם לפוריא - שבכל עת שביקשה
 36 לעלות למיטתה, תתיין וסליק לה - היה רבי טרפון מתכופף כדי
 37 להעלות אותה על גבו. וכל איתת דתות תתי - ובכל עת שהיתה
 38 יורדת ממיטתה, נתינת עליה - היה מתכופף ואמו ירדה על גבו.
 39 אהא נקא משתבח בי מדרישא - בא והשתבח בבית המדרש על
 40 שהוא מקיים מצות כיבוד אב בהידור, אמרי ליה - אמרו לו
 41 חכמים לרבי טרפון, על אף טרחתך עדיין לא הניעת לקיים אפילו
 42 לחצי ממצות כיבוד שציוותה התורה, כלום ורקת ארנני כפניך לים
 43 ולא תגלמיה - וכי האם אירע פעם שזרקה אמך ארנך ובו מעות
 44 לתוך הים ונמנעת מלביישה על כך רב יוסף, כי הוה שפע קל פריעא
 45 דאמיה - כאשר היה שומע את קול פסיעותיה של אמו שמתקרבת
 46 לעברו, התרומם ממקומו ואמר 'איך אירע פעם שפניתי דאתינא -
 47 אעמוד מלפני השכינה שבאה הנה'. אמר רבי יוחנן, אשרי מי שלא
 48 תמאן - אשרי מי שלא ראה את אביו ואת אימו, שמתו קודם
 49 שגדל. כיון שקשה מאוד לכבדם כפי הנדרש, וכשאדם נכשל הרי
 50 הוא נענש. אומרת הגמרא, שעל עצמו אמר זאת רבי יוחנן, שכן
 51 כי עברתי אמו - כשהתעברה אמו מת אביו, ולאחר שילדתי מתה
 52 אמו. וכן אביו, אף הוא לא ראה את הוריו מימיו. מקשה הגמרא,
 53 אמר רבי אבהו, וכי אבן לא ראה אביו את הוריו, והאמר אביו והרי אביו
 54 אמר הרבה פעמים 'אמרה לי אם', ומשמע שהכיר את אמו.
 55 מתרצת הגמרא, תהיא מרביניתיה הווא - כוונת אביו היתה לאומנת

56 הגמרא שואלת: איך עשה זאת רב הונא וְהָא קְעָבַר במעשה של
57 השחתת הבגד משום איסור לַל תִּשְׁחֹתוּ! מיישבת הגמרא, דְּעָבַד
58 לִיה פְּסוּמִינֵי - שעשה זאת במקום התפירה שבבגד, שאינו יורד
59 בכך משויו, ואין כאן השחתתה. הגמרא תמדה, מעתה איך בדק רב
60 הונא את רבה בזה, וְדִלְמָא משום הָי לֹא רָתַח - ושמא משום כך
61 לא כעס, לפי שלא נפחת הבגד משויו. מיישבת הגמרא, דְּעָבַד לִיה
62 בְּשַׁעַת רִיתְחֵיה - שעשה זאת בשעת כוסו של רבה, ובמצב כזה בא
63 אדם לידי כעס גם על קריעה שאין בה הפסד ממוך, ובכך בחנו רב
64 הונא לרבה אם יכעס ויכשל בחוסר כיבוד אב.
65 הגמרא מביאה משא ומתן בין אמוראים שממנו נלמד דין נוסף
66 בהלכות כיבוד אב: מַתְנֵי לִיה רַב יְחֻזְקָא לְרַמֵי בְרִיה - שנה רב
67 יחזקאל לרמי בנו ברייתא ובה נאמר, אם התערבו הַנְּשָׂרְפִים
68 בְּנִסְקָלִים - אנשים החייבים מיתת שריפה באנשים החייבים מיתת
69 סקילה, ואין ידוע איזו מיתה חייב כל אחד מהם, רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר
70 דִּינוֹ כּוֹלֵם בְּנִסְקָלָה, לפי שְׁהַשְׂרִיפָה חֲמוּדָה מִן הַסְּקִילָה, ואין אנו
71 רשאים להמית במיתה חמורה את אלו שלא התחייבו בה, וכולם
72 נידונים במיתה הקלה והיא סקילה. אָמַר לִיה רַב יְהוּדָה בְרִיה - בנו
73 של רב יחזקאל, לאביו, אָבָא, לֹא הִיתְיִיחָה הָי - אל תשנה כך
74 ששמע מדבריו שהנסקלים הם הרוב, שאם כן מַאי אוֹרְיָא - למה
75 הטעם לדונם בסקילה הוא דוקא מפני שְׁהַשְׂרִיפָה חֲמוּדָה ויש להקל
76 מטפף לדונם בקלה, תִּפְסוּק לִי - גם בלא טעם זה הדין כן מחמת
77 דְּרֻבָא נְסָקִים נִינְהוּ - שרובם נסקלים הם, ויש ללכת אחר הרוב.
78 אָלָא הָי אִיתְיִיחָה - אלא כך יש להקל, שנתערבו הַנְּסָקִים
79 בְּנִשְׂרָפִים, והנשרפים הם הרוב, ואף על פי כן הורה רבי שמעון
80 לדונם בקלה, בסקילה, כיון שאין הולכים כאן אחר הרוב להחמיר
81 ולתת את המיתה החמורה.
82 רב יחזקאל תמה על נוסח זה: אָמַר לִיה לבנו רב יהודה, אִי הָי -
83 אם כך שיש לשנות שנתערבו הנסקלים בנשרפים, אִימָא סִיפָא -
84 קשה מסוף הברייתא, שנאמר שם וְהַכְּמִים אוֹמְרִים דִּינוֹ בְּשַׁרְיָה
85 שְׁהַסְּקִילָה חֲמוּדָה, שאף לשיטתם יש להקל, אלא שהם סוברים
86 שהסקילה חמורה, ולכן יש לדונם בשריפה הקלה. ואם כדבריו
87 שהנשרפים הם הרוב, מַאי אוֹרְיָא - למה אמרו שהטעם לדונם
88 בשריפה הוא דוקא מפני דְּסָקִילָה חֲמוּדָה, תִּפְסוּק לִי - גם בלא זה
89 יש לנהוג כן, כיון דְּרֻבָא נְשָׂרְפִים נִינְהוּ - שרובם נשרפים הם, ויש
90 ללכת אחר הרוב, שאם תדונם בסקילה הרי אתה הולך אחר
91 המיעוט. אָמַר לִיה רב יהודה לאביו רב יחזקאל, הָתָם דְּבַרֵי רַבְּנָן
92 הוּא דְּקָאָמְרוּ לִיה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, ומה שאמרו 'סקילה חמורה' אין זה
93 טעם דבריהם, אלא שאמרו לו לדעתנו יש לדונם בשריפה מפני
94 שהולכים אחר הרוב, ומה דְּקָאָמְרַתְּ שִׁידוֹנו בסקילה שְׁהַשְׂרִיפָה
95 חֲמוּדָה, ואין ללכת אחר הרוב להחמיר, לֹא נִכּוֹן הַדְּבַר, אלא
96 הַסְּקִילָה היא הַחֲמוּדָה, ואם אתה עונשם בה הרי אתה מחמיר ולא
97 מיִקַּל.
98 הגמרא מביאה את המשך המעשה: אָמַר לִיה שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה,
99 שִׁינְאָא, לֹא תִימָא לִיה לְאַבְדָּה הָי - אל תאמר לאבין בלשון זו 'לא
100 תתנייה הכי' שאתה מודיעו שהוא טועה, דְּתִנְיָא, הֲרִי שְׁחִיחָה אָבִיו
101 עוֹבֵר עַל דְּבַרֵי תוֹרָה, אֵל יִאמַר לוֹ, אָבָא עָבַרְתָּ עַל דְּבַרֵי תוֹרָה,
102 שאין זה מכבוד האב לדבר אליו כך, אָלָא אוֹמֵר לוֹ, אָבָא כִּף כְּתוּב
103 בַּתּוֹרָה! תמדה הגמרא, האם אכן יאמר לו 'וכי כִּף כְּתוּב בַּתּוֹרָה',
104 הלא עֲצוּרֵי קָא מְצַעֵר לִיה - הלא הוא מצערו בכך. מיישבת
105 הגמרא, אָלָא אוֹמֵר לוֹ, אָבָא מְקָרָא כְּתוּב בַּתּוֹרָה כִּף, שמקריא לו
106 את הפסוק, והאב מבין שטעה.
107 הגמרא מביאה את המשך הברייתא: אֲלֵעוֹר בֵּן מַתְיָא אוֹמֵר, אָבָא
108 הוּא לִי הַשְּׂקִינֵי מִיּוֹם, ובאותה עת ממש יש לפני מְצוּה לַעֲשׂוֹת
109 כגון לקבור המת או ללוותו, מַנִּיחָה אֲנִי כְּבוֹד אָבָא ואיני משקוה מים
110 וְעוֹשֶׂה אֵינִי אֵת הַמְצוּה, משום שְׁאֵינִי וְאָבָא חִיִּים בְּמַצוּה, ולכן

1 הוצאות הכיבוד, כגון האכילה והשתיה שמאכיל ומשקה את
2 הוריו, מִמְמוֹן שֶׁל מִי הֵם. רַב יְהוּדָה אָמַר, הוֹצֵאוֹת הֵן מִשָּׁל בֶּן,
3 שעליו להוציא מכספו צורך כיבוד הוריו. רַב נָתָן בַּר אוֹשְׁעִיָא אָמַר,
4 מִשָּׁל אָב הֵן, שכאשר הכיבוד דורש הוצאת ממון אין הבן צריך
5 לעשותו. אוֹרו לִיה רַבְּנָן - הורו חכמים לרב ירמיה הלכה למעשה,
6 וְאָמְרֵי לָהּ - ויש אומרים שהורו לְבִרְיָה דְרַב יְרֵמְיָה, שיש לנהוג
7 כְּמִזְאָן דְּאָמַר שהכיבוד הוא מִשָּׁל אָב. מקשה הגמרא: מִיִּתְיָבִי, נִאָמַר
8 (שמות ב יא) 'כִּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ', וְנִאָמַר (משלי ג ט) 'כִּבֵּד
9 אֶת ה' מְהוֹרָד', מַה הַחֵלֶן בְּכִיבוֹד ה', כיבוד זה הוא בְּהַסְרֵן בִּים -
10 בהוצאת ממון, שהרי נאמר 'מְהוֹרָד' אָף כָּאֵן בְּכִיבוֹד אָב ואם יש
11 לכבדם גם בְּהַסְרֵן בִּים. וְאִי אָמַרְתָּ שְׂכִיבוֹד אָב ואם הוא מִשָּׁל אָב
12 ולא מממנו של הבן, מַאי נִפְקָא לִיה מִינְיָה - מה למדנו מדין זה,
13 כלומר איזה חסרון כעל יש כאן לבן. מיישבת הגמרא: הַכוּוּנָה היא
14 לְבִישׁוֹל מְלֹאכָה, שיש הבן לבטל ממלאכתו עבור כיבוד אב ואם,
15 אף שהוציא ממון ממש אינו צריך.
16 מביאה הגמרא ראייה נוספת: תָּא שְׁמַע, שְׁנֵי אַחִים או שְׁנֵי שׁוֹתְפִין
17 או הָאָב וּבְנו או הָרַב וְתַלְמוּדוֹ שְׁוִדִין זֶה לָזֶה מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וּמִאֲכִילִין זֶה
18 לָזֶה מַעֲשֵׂר עֲנִי לפי שאינם נחשבים כאדם אחד. וְאִי אָמַרְתָּ
19 שהוצאות כיבוד אב ואם הם מִשָּׁל בֶּן, הרי שעל בן לזון את אביו
20 העני, וכאשר הוא נותן לו מעשר עני הרי נִמְצָא זֶה, הבן, הוֹרָע
21 חוֹבוֹ לאביו מִשָּׁל מִמּוֹן עֲנִיִּים, והרי הוא כמי שחייב כסף לעני
22 ומשלם לו ממעשר עני, שאין לעשות כן. דוחה הגמרא: לֹא צְרִיכָא
23 - לא הוצרכה הברייתא אלא להעדיף אלא לְהַעְדִּיפָה - לתוספת, שאם
24 האב צריך ביותר ממידה בינונית מותר לבן לתת לו זאת ממעשר
25 עני. תמדה הגמרא, אִי הָיִי שֶׁהַמְדוּבַר שְׁנוֹתָן את ההעדפה
26 ממעשר עני, הִינּוּ דְקָתְנֵי עֲלָהּ - מהו זה שנאמר על כך בהמשך
27 הברייתא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, תָּבֵא מַאֲרִיחָה וְקַלְלָה לְמִי שְׁמַאֲכִיל אֶת
28 אָבִיו מַעֲשֵׂר עֲנִי, וְאִי אִינוֹ נוֹתֵן לאביו את המעשר העני אלא
29 לְהַעְדִּיפָה ולתוספת על מזונו הרגיל, מַאי נִפְקָא מִינְיָה - מה יוצא
30 ממעשיו, כלומר מה רע בכך, ומדוע תבא עליו מאירה. הגמרא
31 מיישבת: אֲפִילוּ הָי - בכל זאת וְלֹא פִּיה מִיִּלְתָּא - מזולזל הדבר
32 ובזיון לאביו שהוא מאכילו ממעשר עני.
33 מביאה הגמרא ראייה נוספת, תָּא שְׁמַע, שְׁאֵלוּ אֶת רַבִּי אֲלֵעוֹר, עַד
34 הֵיכָן מְגִיעָה הַחוּבָה בְּכִיבוֹד אָב וְאֵם. אָמַר לָהֶם, עַד כִּדֵּי שְׁשׂוּלוֹ
35 הָאֵב אֲרִבְנָן וְיִוֶּרְקֵנוּ לֹם בְּפִינוּי שֶׁל הַבֶּן, וּבְכַל זֹאת אִינוֹ מְקַלְמֵי אֶת
36 אָבִיו וּמוֹנוֹעוּ מִכָּךְ. וְאִי אָמַרְתָּ שהוצאות כיבוד אב ואם הן מִשָּׁל אָב
37 ואין הבן צריך להפסיד מִכָּךְ, בהכרח שמדובר בארנק של האב,
38 ולא של הבן, ואם כן קשה, מַאי נִפְקָא לִיה מִינְיָה - מה יש לבן הזה,
39 כלומר למה יכלימו, ומה המעלה שאין הבן מכלים את אביו,
40 הלאו אינו נפסד מִכָּךְ כלל. מיישבת הגמרא: הַמְדוּבַר בְּבֶן שְׂרָאוּי
41 לְיִזְרְשׁוּ, ובא רבי אלעזר לומר שאף שהוא נפסד מִכָּךְ מִמּוֹן רַב,
42 שלא יירשנו לאחר מיתת האב, אסור לו להכלימו.
43 מביאה הגמרא מעשה כדוגמא לענין זה: וְכִי הָא - וכמעשה זה
44 דְרַבָּה בַּר רַב הוֹנָא, דְרַב הוֹנָא קָרַע שְׂרָאוּי - מעיל משי בְּאָנְפֵי רַבָּה
45 בְרִיה - בפני רבה בנו, לפי שאָמַר לעצמו אִיוּלוּ אִיחוּי אִי רָתַח אִי לֹא
46 רָתַח - אלך ואראה ואבחנו אם הוא מגיע בכך לידי כעס או לא.
47 ואף על פי שרב הונא קרע בגד שהוא שלו, בחן בכך את רבה
48 מכיון שהפסיד את הבגד שלא ירשנו. הגמרא תמדה, איך עשה
49 זאת, וְדִלְמָא רָתַח - שמא יכעס רבה ויאמר דיבור שאינו לכבוד
50 אביו ויעבור על חיוב כיבוד אב, ונמצא שרב הונא הכשילו, וְקָעָבַר
51 - ויעבור רב הונא אֲלֵפִינוּ עוֹר לֹא תִתֵּן מְשָׁלִי (ויקרא יט יד) שממנו
52 למדנו שאין להכשיל אדם באיטורים, שהרי זה כַּתְּנִית מְכּוּשָׁלוּ
53 לפני עיור. מיישבת הגמרא: דְּמַחֲלוּ לִיה לִיקְרָה - שמחלו לבנו על
54 כבודו, וממילא לא היה רבה בנו עוֹר על מצוות כיבוד אב אם
55 היה מכלימו.

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף לב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) רלג

תוספות

רש"י

1 משל מי - מאכילו ומשקדו ומכבדו. מאי נפקא ליה מיניה - מאי חסרון כיס איכא
 2 לבניה? פורין זה לזה מעשר שני - אם יש לאביו מעשר שני - פודה הבן משלו לצורך
 3 אביו בלא חומש. ולא אמרין. הרי הוא בגופו. שהרי הוא אהובו. ומזונותיו עליו. ולא אורז
 4 ניהו לבניה. והרי הוא כמי שפודהו הוא בעצמו. ומאכילו זה לזה מעשר עני - אם יש
 5 לבן מעשר עני לחלק לעניים - מאכילו לאביו.
 6 אם אביו עני. וכן כולם - אף על פי שחביב עליו
 7 בגופו. ואם לא היה בידו מעשר זה היה נותן לו
 8 מזונות משלו. להעניפה - עליו מוטל להאכילו
 9 ולהשקותו מדה ביניהם. ואם אביו צריך
 10 לסעודה יתירה - יאכילנו מעשר עני. שיטול
 11 אביו ארנין בו - ואי אמרת כבוד האב על הבן
 12 בחסרון כיס אינו אלא משל אב - אם כן האי
 13 ארנין דקאמר רבי אליעזר משל אב הוא. ומאי
 14 נפקא ליה מיניה להבלימו? והלמא רתח -
 15 ואמר לאבוב מידי ברייתיה. וקא עבר - רב
 16 הונא. משום לפני עור - שגורם לבנו לחסות.
 17 בפומביי - במקום התפירה. שאינו נוסח
 18 מדמיו בכך. כגון בשוליו. הנשרפין בנסקלין -
 19 משמע: אחז מן הנשרפין נתרעב בנסקלין הרבה.
 20 וקימא לן (סנהדרין עט.ב.) כל חיבי מיתות
 21 שבתורה שנתערבו ואין ידוע איזה מהן בקלה
 22 וצידי מהן בתורה - כולן ידונו בקלה. שאין
 23 אתה רוצה למשוך את הקל לעונש המור שלא
 24 נתיחב בו. רבי שמעון אומר ידונו בנסקילה -
 25 שהיא קלה. דאית ליה לרבי שמעון שריפה
 26 חמורה מנסקילה. וטעמא מפרש בסנהדרין (נא.א.)
 27 אמר ליה - רב יהודה בריה דרב יחזקאל לרב
 28 יחזקאל. אבא. לא תתייא הכי "הנשרפין
 29 בנסקלין. והוו נסקלין רובא. דאם כן - אמאי
 30 תלית טעמא משום דשריפה חמורה? תיפוק לו
 31 דליבא למימר כולן שריפה. דאם כן אולת לך
 32 בתר מיעוטא. הנסקלין בנשרפין - דאף על גב
 33 דנשרפין רובא - ידונו בנסקילה. מפני שהיא
 34 קלה. התם רבנא הוא דקאפריי ליה לפי שמעון
 35 בו' - האי דקאמרי שהסקילה חמורה - לאו
 36 טעמא ידבי למילתייהו. אלא הכי אמרי: ידונו
 37 בשריפה בתר רובא. ודקאמרת: ידונו בנסקילה
 38 להקל עליהם - אין אתה מניקל אלא מחמיר.
 39 שהסקילה חמורה. לא תיפא לבבך הכי -
 40 להודיעו פתאום שהוא טועה. דקאמרת ליה "לא
 41 תתייא הכי". כך כתוב בתורה צעור קא מצער
 42 ליה - והרי הוא כאומר לו: עברת על דברי
 43 תורה. מקרא כתוב בתורה כך - ואומר לו
 44 חמקרא כמו שהוא כתוב. והוא עצמו יבין
 45 שטעה. אבא אומר השקני מים - ויש מצוה
 46 אחרת לפני לעשות. כגון לקבור את המת או
 47 ליה.

1 משל מי? רב יהודה אמר: משל בן. רב נתן בר
 2 אושעיא אמר: משל אב. אורו ליה רגלן לרב ירמיה.
 3 ואמרו ליה לבריה דרב ירמיה: פמאן דאמר משל אב.
 4 מיתבי: נאמר "כפד את אביך ואת אמך" ונאמר
 5 "כפד את ה' מהונך" מה להלן בחסרון כסם -
 6 אף פאן בחסרון כסם. ואי אמרת משל אב - מאי
 7 נפקא ליה מיניה? - לכופול מלאכה. הא שמע:
 8 שני אחים. שני שותפין. האב ובנו. הרב ותלמידו.
 9 פודין זה לזה מעשר שני. ומאכילין זה לזה מעשר
 10 עני. ואי אמרת משל בן - נמצא זה פורע חובו
 11 משל עניים! - לא צריכא. להעניפה. - אי הכי.
 12 היינו דקתני עלה. אמר רבי יהודה: תבא מארה
 13 למו שמאכיל את אביו מעשר עני. ואי להעניפה -
 14 מאי נפקא מיניה? - אפילו הכי. וילא גיה מילתא.
 15 הא שמע: שאלו את רבי אליעזר עד היכן כיבוד
 16 אב ואם? אמר להם: כדו שמואל ארנין וירקנו לים
 17 כפניו ואינו מכלימו. ואי אמרת משל אב - מאי
 18 נפקא ליה מיניה? - בראוי לירשו. וכי הא דרבה
 19 בר רב הונא. דרב הונא קרע שריא באנפי רבה
 20 בריה. אמר: איזול אחיו אי רתח אי לא רתח. -
 21 ודלמא רתח. וקעבר א"לפני עור לא תתן מכשול?"
 22 דמחיל ליה ליקריה. - והא קעבר משום "בל
 23 תשחיתו!" - דעבר ליה בפומביי. - ודילמא משום
 24 הכי לא רתח? - דעבר ליה בשעת ריתחיה. מתני
 25 ליה רב יחזקאל למי בריה: הנשרפים בנסקלים. רבי
 26 שמעון אומר: ידונו בנסקילה. שהשריפה חמורה. אמר
 27 ליה רב יהודה בריה: אבא. לא תתינייא הכי. מאי
 28 ארייא שריפה חמורה - תיפוק לי דרובא נסקלים
 29 ניתו: אלא הכי איתנייא: הנסקלים בנשרפים. - אמר
 30 ליה: אי הכי אימא ספא: וחקמים אומרים ידונו
 31 בשריפה. שהסקילה חמורה. מאי ארייא דנסקילה
 32 חמורה? תיפוק לי דרובא נשרפים ניתו? - אמר
 33 ליה: התם רגלן הוא דקאמרו ליה לרבי שמעון:
 34 דקאמרת שריפה חמורה - לא. סקילה חמורה. אמר
 35 ליה שמואל לרב יהודה: שיניא. לא תימא ליה
 36 לאבוק הכי. דתניא: הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה. אל יאמר לו "אבא עברת על
 37 דברי תורה". אלא אומר לו "אבא. קד פתוב בתורה". - קד פתוב בתורה?" צעורי קא
 38 מצער ליה! - אלא אומר לו: "אבא. מקרא פתוב בתורה קד". אלעזר בן מתתיה אומר:
 39 אבא אומר "השקני מים" ומצוה לעשות - מניח אני כפוד אבא. ועושה את המצוה.
 40 שאני ואבא חייבים במצוה. איסי בן יהודה אומר: אם אפשר למצוה ליעשות על ידי
 41 אחרים - תיעשה על ידי אחרים. וילף הוא בכבוד אביו. אמר רב מתנה: הלכה פאסי
 42 בן יהודה. אמר רב יצחק בר שילא אמר רב מתנה אמר רב חסדא: האב שמחל על
 43 כבודו - כבודו מחול. הרב שמחל על כבודו - אין כבודו מחול. ורב יוסף אמר: אפילו
 44 הרב שמחל על כבודו - כבודו מחול. שנאמר "וה' הלך לפניו יום". - אמר רבא: הכי
 45 השתא?! התם - הקדוש ברוך הוא עלמא דיליה הוא. ותורה דיליה היא. מחיל ליה ליקריה.

הבא

יְהִירְתָּ פְּנֵי יָקֹן, וְאִין נְקָרָא יָקֹן אֱלָא תְּקָם, שְׁנַאמַר לגבי מיניו
 סנהדרין, שהקב"ה אמר למשה רבינו אֲפָסָה לִי שְׂבָעִים אִישׁ מִזְכָּרֵי
 וְיִשְׂרָאֵל (במדבר יא טז) שחכמים היו והכתוב קורא אותם זְקֵנִים,
 ולומדים זְקֵן האמור כאן מ'קני' האמור שם ש'זקן' הוא חכם. רבי
 יוסי הגלילי אומר, אִין נְקָרָא יָקֹן אֱלָא מִי שְׂקָנְתָּ תְּקָמָה, ש'זקן' הוא
 נוטריקון זה קנה, וסתם קנין הוא קנין חכמה, שְׁנַאמַר (משלי ח כב)
 א' קִנְיָה רֵאשִׁית דְּרָבוֹ.
 יבול - הייתי אומר שגמור מפניו אפילו במקום רחוק, תלמוד לומר
 מפני שיבה תקום והדרת פני יקן, נסמכה קימה להידור ללמדנו
 שלא אמרתי קימה מפני זקן אלא במקום שניכר שיש הידור וכיבוד
 בקימה זו, ואין זה אלא בתוך ארבע אמות של הזקן, שניכר שהוא
 עומד לכבודו, ולא מחוצה להם.
 יבול - הייתי אומר שהדרתו כממון ויעניק לו מממנו, תלמוד לומר
 מפני שיבה תקום והדרת פני יקן, שהוקש הידור לקימה, לומר
 לך מה קימה שאין בה חסרון כים - הפסד ממון, שהלא אין צריך
 להוציא כסף עליה, אף הידור כשאין בו חסרון כים, ומכאן שאין
 צורך להדור בממון.
 יבול - הייתי אומר שגמור מפניו גם מביית הכנסה ומביית הפרחין
 בהיותם שם, תלמוד לומר מפני שיבה תקום והדרת פני יקן,
 שהוקשה קימה להידור, לומר לך לא אמרתי קימה אלא במקום
 שיש בה הידור וכיבוד ולא בבית המרחץ.
 יבול - הייתי אומר שרשאי אדם כאשר יראה שזקן עומד להתקרב
 שיעצים עיניו כמי שלא ראהו, תלמוד לומר מפני שיבה תקום
 והדרת פני יקן ויראת מאליהו, שבכל דבר ומעשה שבתורה
 המסור ללב עושהו, שרק האדם עצמו יודע אם כוונתו אמיתית או
 כוונתו להערים, נאמר בו ויראת מאליהו, שהקב"ה יודע
 המחשבות, ועליו לירא ממנו שיודע מה שבליבו אם כוונתו
 אמיתית או לבטל המצודה.
 רבי שמעון בן אלעזר אומר, מנין לזקן שלא ימריח לעמוד מפניו,
 ואם יכול ללכת בדרך אחרת ולא יצטרכו לעמוד מפניו עליו
 לעשות כן, תלמוד לומר והדרת פני יקן ויראת מאליהו, סמך
 הכתוב זקן ל'זיראת' לומר שאף על הזקן לירא מה' ולא להטריח
 את הציבור.
 איסי בן יהודה אומר, מה שנאמר מפני שיבה תקום, אפילו כל
 שיבה כמשמעו, ואפילו הוא זקן אשמה, דהיינו רשע ועם הארץ.
 הגמרא מבארת את דברי ברייתא. שואלת הגמרא: רבי יוסי
 הגלילי שאמר שאין זקן אלא מי שקנה חכמה, היינו תנא קמא שאין
 זקן אלא חכם, ובמה נחלקו. הגמרא מבארת: איקא בנייהו -
 ההבדל ביניהם הוא לגבי יניק ונקים - צעיר בשנים אלא שהוא
 חכם, תנא קמא סבר יניק ונקים לא צריך לעמוד מפניו, שאין זקן
 אלא זקן חכם, כבוקני ישראל, ואילו רבי יוסי הגלילי סבר אפילו
 יניק ונקים יש לקום מפניו, משום שמפרש ש'זקן' משמעותו רק
 בחכמה, ולא זקן בשנים.
 הגמרא מבארת את טעמי מחלוקתם. מבררת הגמרא: מאי טעמא -
 דהו שטמו דרבי יוסי הגלילי, אמר לך רבי יוסי הגלילי, אי סלקא דעתך
 - אם עולה על דעתך כדקאמר תנא קמא שצריך שיהיה זקן וחכם,
 אם כן הפסוק דיבר באותו אדם שהוא גם שיבה בשנים וגם חכם,
 ואם כן נכתוב דקמא מפני שיבה זקן תקום והדרת, ויסמוך את
 השיבה לזקן, מאי שנא דפלגיניהו דקמא - למה חילקה אותם התורה
 לשנים, אלא ודאי למימר דהאי לאו האי והאי לאו האי - לומר
 שיבה אינו זקן וזקן אינו שיבה, ש'זקן' הוא בחכמה בלבד ושיבה
 היא בשנים, ושמע מינה אפילו יניק ונקים יש לקום מפניו מפני שזקן
 פירושו בחכמה בלבד, ותנא קמא שחולק עונה על כך משום דבעי
 למיסמך - שחפצה התורה לסמוך את המילים 'זקן ויראת' זה לזה
 לדרוש שעל הזקן להמנע מלהטריח, כאמור לעיל בברייתא, ולכן
 לא נכתבו זקן ושיבה יחדיו. מבארת הגמרא: ותנא קמא מאי טעמא
 - מהו טעמו שאינו סובר כרבי יוסי הגלילי, משום שאי סלקא דעתך
 כדקאמר - אם עולה על דעתך כדברי רבי יוסי הגלילי שזקן היינו
 חכם בלבד, אם כן נכתוב דקמא - שתכתוב התורה

יכול הוא למחול על כבודו, אבל תנא, בכבודו של התלמיד חכם,
 האם תורה דיליה - שלו היא, הרי של הקב"ה היא, ואיך הוא יכול
 למחול עליה. הדר - שוב חזר ונאמר רבא ישוב לתמיהה זו, אין -
 אכן כן, תורה דיליה - שלו היא, דתתיב (תהילים א ב) כי אם בתורת
 ה' הפצו ובתורתו יתנה יוםם וילילה, בתחילה נקראת בפסוק תורת
 האחר ולאחר מכן נקראת 'תורתו', שלפני שלמד קרייה תורת ה'
 ואתר שלמדה נחשבת 'תורתו', ולכן הרב שמחל על כבודו כבודו
 מחול.
 הגמרא תמחה על דין זה: איני - האם כן הוא, והא רבא משךני פי
 הלולא דבריה - והלא רבא השקה יין בחתונת בנו, ודל ליה פסא -
 והגביה והגיש כוס לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע, וקמו
 מקמיה - ועמדו מפניו בקבלם את הכוס, ושוב הגביה והגיש לרב
 מרי ולרב פנחס בריה דרב חסדא ולא קמו מקמיה - ולא עמדו
 מפניו, אקפד - הקפיד ואמר להם לרב מרי ולרב פנחס, האם הנו
 רבנו רבנו והנו רבנו לאו רבנו - חכמים אלו חכמים הם וחכמים אלו
 לאו חכמים הם, כלומר, וכי אתם שלא קמתם מפני חכמים אתם
 ולכן לא הוצרכתם לקום, ואילו רב פפא ורב הונא בריה דרבי
 יהושע אינם חכמים ולכן הוצרכו לקום. ומהקפדתו מוכח שהרב
 אינו יכול למחול על כבודו. תנו - ועוד קשה, רב פפא היה משךני
 - היה משקה יין פי הלולא דבאמר מר בריה - בחתונת אבא מר בנו
 ודל ליה פסא - והגביה והגיש כוס יין לרבי יצחק בריה דרב יהודה,
 וקל קם מקמיה - ולא קם מפניו, ואקפד - והקפיד רב פפא על כך,
 ומוכח גם כן שאין הרב יכול למחול על כבודו. מיישבת הגמרא:
 אפילו הכי - בכל זאת, עדיין הידור מיעבד ליה כעו - הידור צריכים
 לעשות לו, לנוע ממקומם מעט להראות כאילו הם רוצים לעמוד
 מפניו, ועל כך הקפידו רבא ורב פפא.
 הגמרא דנה בדיניהם של נשיא ומלך שמחלו על כבודם: אמר רב
 אשי, אפילו למאן דאמר שהרב שמחל על כבודו כבודו מחול ואין
 צריכים לכבודו, מכל מקום נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול.
 הגמרא מבארת: מיתבי, מעשה רבבי אלעזר ורבי יהושע ורבי צדוק,
 שהיו מסובין בבית משתה גישואי בני של רבן גמליאל, והיה רבן
 גמליאל עומד ומשקה עליהם. נתן רבן גמליאל את הפוס לרבי
 אלעזר, ולא נמלו ממנו, משום שנשיא הוא ולא רצה שישמשנו,
 נתנו רבן גמליאל לרבי יהושע, וקפלו, אמר לו רבי אלעזר לרבי
 יהושע, מה יהי יהושע שקבלת את הכוס, האם יתכן כן שאנו יושבין
 בסעודה ורבן גמליאל ברכי - שהוא אדם גדול וחשוב ונשיא
 ישראל, עומד ומשקה עלינו. אמר ליה רבי יהושע לרבי אלעזר,
 והלא מיצניו מן שגדול ממנו - מיה רבן גמליאל, ששמע אחיהו,
 ואברהם גדול ממנו ושמש) והוא אברהם אבינו שגדול הידור היה,
 וכתוב בו (בראשית יח ח) והוא עמד עליהם, ששימש את
 המלאכים שבאו אליו כשחלה, ומכאן שגם גדול הדור וכן נשיא
 יכולים למחול על כבודם. ושקא תאמרין שאין ראייה מאברהם
 משום שבמלאכי השרת נדמו לו המלאכים, ולכן שמשם, הלא לא
 נדמו לו אלא לערביים. ואם כן גם אנו, האם לא יבא רבן גמליאל
 ברכי - גדול הדור ונשיא ישראל, עומד ומשקה עלינו.
 רבי צדוק מביא מקור אחר, אמר להם רבי צדוק לרבי אלעזר ורבי
 יהושע, עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ואתם עוסקים כבוד
 הפריות, שתוכלו להביא ראייה מהקב"ה בעצמו, שתקדוש פרוד
 הוא משיב רוחות ומעלה נשואים - עננים, ומוריד מטר ומצמיח
 ארמה ועודך שולחן לפני כל אחד ואחד, ואם כן גם אנו האם לא
 יהא רבן גמליאל ברכי עומד ומשקה עלינו. ומוכח שנשיא יכול
 למחול על כבודו. מיישבת הגמרא: אלא אי איתמר הכי איתמר -
 אם נאמר בשם רב אשי, כך נאמר, אמר רב אשי, אפילו למאן דאמר
 נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול, אבל מלך שמחל על כבודו אין
 כבודו מחול, שנאמר (דברים יז טו) שום תשים עליך מלך, ודורשים
 שתהא איתמו עליה הגמרא מביאה ברייתא על דיני קימה מפני זקן
 וחכם: תנו רבנן, נאמר בתורה (ויקרא יט לב) מפני שיבה תקום,
 יבול - הייתי אומר שיש לקום מפני יקן אשמי - בעל
 אשמה, דהיינו רשע ועם הארץ, תלמוד לומר בהמשך הפסוק

56 הָוֵה יָתִיב בִּי מִסְחֻתָּא - יֵשֵׁב בְּבֵית הַמַּרְחָץ, עַל יְאֵוִיל - נִכְנַס וְהֵלֵךְ
 57 רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר רַבִּי, וְלֹא קָם מִקְמִיּהָ - וְלֹא עָמַד מִלְּפָנָיו, וְאַיְקָפַד רַבִּי
 58 שְׁמַעוֹן, וְאַתָּא אָמַר לִיה לְאַבְוָהּ - וּבֵא וְאָמַר לוֹ לֵאבִיו שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי
 59 שְׁלִישׁ שְׁנֵיתִי לוֹ בְּתוֹרַת בְּהֵימִים - לִמְדַתּוֹ שְׁנֵי שְׁלִישִׁים מִשְׁלִישׁ
 60 הַסֵּפֶר 'תּוֹרַת כְּהֵנִים' הוּא מִדְרַשׁ הַלְכָה עַל חוּמַשׁ וַיִּקְרָא, וְלֹא עָמַד
 61 מִפְּנֵי, וְאַמַּר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא אַבְיו, עַל כֹּל אֶחָד מִמַּעֲשִׂים אֵלּוּ,
 62 שְׁמָא מָה שְׁלֹא עָמַד מִפְּנֵי, מִשּׁוּם שְׂפָתָן - בְּמָה שְׁלִישִׁים אֵלּוּ,
 63 הִיּהּ יוֹשֵׁב אִזּוּ וּמְהַרְרָה וְלֹא שֶׁם לֵב שֶׁעֲבַרְתָּ. הַגְּמָרָה מְסַיֶּמֶת לְבֵאֵר
 64 אֵת הַהוֹכָחָה: מִעָמָד - כֹּל טַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר שְׁלֹא קָם הוּא מִשּׁוּם דְּקָהָן
 65 יוֹשֵׁב וּמְהַרְרָה וְלֹכֵן לֹא שֶׁם לֵב לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, הָא לְאֹה הָבִי - אֲבָל
 66 לּוֹלִי זֶה שְׁלֹא שֶׁם לְבוֹ, לֹא הִיּהּ לוֹ מָה לְהַצְטַק עַל כֶּךָ שְׁלֹא קָם,
 67 הָרִי שֵׁשׁ לְקוּם מִפְּנֵי חֶכֶם גַּם בְּבֵית הַמַּרְחָץ. מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָה: לֹא
 68 קָשְׂיָא, הָא בְּכֵתִי גְּזָאֵי הָא בְּכֵתִי בְּרָא - זֶה שְׁנֹאמַר בְּרִייתָא שְׁאִין
 69 צָרִיךְ לְקוּם מִפְּנֵי חֶכֶם בְּבֵית הַמַּרְחָץ, מְדוּבָר בְּחֹדָרִים הַפְּנִימִים
 70 שְׁאֵנִים מֵהַלְכִים עִם עֲרוּמִים וְאִין זֶה מְקוּם הַיְדוּר, אֲבָל בְּמַעֲשִׂים
 71 הַנּוֹכְרִים עִם רַבִּי שְׁמַעוֹן, הִיּהּ זֶה בְּחֹדָרִים הַחִיצוֹנִים שְׁאֵנִים
 72 מֵהַלְכִים שֶׁם לְבוּשִׁים, וְשֶׁם הוּא מְקוּם הַיְדוּר וַיֵּשׁ לְעַמּוּד מִפְּנֵי
 73 חֶכֶם.
 74 הַגְּמָרָה מְבִיאָה רֵאִיָּה: הָבִי נְמִי מִסְתַּבְרָא - כֶּךָ גַּם מִסְתַּבֵּר
 75 שֶׁהַמַּעֲשִׂים הַנּוֹכְרִים הֵינּוּ בְּחֹדָרִים הַחִיצוֹנִים שֶׁבְּמַרְחָץ, וְהָאֵמַר רַבָּה
 76 בַּר בַּר נַחֵה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּכָל מְקוּם מוֹתֵר לְהַרְהוֹר בְּדַבְרֵי תּוֹרָה,
 77 חוּץ מִבֵּית הַמַּרְחָץ וּמִבֵּית הַכְּפֹאֵס, וְאִין אָמַר רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא לְבִנּוּ
 78 שֶׁהִרְחוּ שֶׁם בְּדַבְרֵי תּוֹרָה. וְעַל כֶּרַחךָ שְׁהִיָּה זֶה בְּחֹדָרִים
 79 הַחִיצוֹנִים. הַגְּמָרָה דוּחָה: דִּילְמָא לְאֻנְיָה שְׁאֵנִי - אוֹלִי לֹא נֹאמַר
 80 הַדִּין בְּמִקּוּם אֹנֵס, שְׁלִפִי שֶׁהִרְחַר בְּתוֹרָתוֹ לְפָנֵי שְׁכֻנְסָא לְמַרְחָץ
 81 וְהִיתָה שְׁגוּרָה בְּפִיו וּבְלִבּוֹ בֹא לִידֵי הַרְהוּר. וְאִף בְּמַעֲשִׂים הָאֻמּוּרִים
 82 כֵּן הִיּהּ. וְלִכֵּן הִרְחַרוּ שֶׁם בְּדַבְרֵי תּוֹרָה.
 83 שְׁנִינוּ עוֹד בְּרִייתָא: יְבֹול - הִייתִי אוֹמֵר, שְׁכֹאשֶׁר יִרְאֶה שׁוֹקֵן
 84 מִתְּקַרְבֵּי יַעֲצִים עֵינָיו כְּמִי שְׁלֹא רָאָהוּ, תִּלְמוּד לומר 'תְּקוּם וִירָאֵת'.
 85 שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָה: אָמַר בְּרִישֵׁי עֶסְקִין - הָאֵם הַמְדוּבָר כֹּאן בְּרִשְׁעִים
 86 שְׁאֵינֵם חַפְצִים לְקוּם, כְּלוּמַר, וְכִי הוּצָרְךָ הַפְּסוּק לְהַזְהִיר עַל זֶה,
 87 הֲלוֹא כִּיּוֹן שְׂרֵאָהוּ וְעַצֵּם עֵינָיו עֲבַר מִיַּד עַל הַמְצוּה. מִבֵּאֵרֵת
 88 הַגְּמָרָה: אֵלּא זֶה כּוֹנֵת בְּרִייתָא, יְבֹול יַעֲצִים עֵינָיו מִקְמֵי דְלִמְיָה
 89 וְזֵקֵן חִיבָא - לְפָנֵי שִׁיגֵעַ זְמַן הַחַיּוּב, לְפָנֵי שִׁיכְנַס הַחֶכֶם לְאַרְבַּע
 90 אֲמוּתוֹת, וְעַל יְדֵי עֲצִימַת עֵינָיו נִמְצָא דְבִי קָמָא וְזֵקֵן חִיבָא הָא לֹא
 91 חָזִי לִיה דְקָאִים מִקְמִיּהָ - שְׁכֹאשֶׁר יְבֹאוּ זְמַן הַחַיּוּב, דְהִינּוּ שִׁיכְנַס
 92 הַחֶכֶם לְאַרְבַּע אֲמוּתוֹת, אִינוּ רֹאדוּ וּמְמַלְלָא אִינוּ מִתְּחַיֵּב לְקוּם
 93 מִפְּנֵי, תִּלְמוּד לומר 'תְּקוּם וִירָאֵת', שֵׁשׁ לוֹ לִירָא מְהַקְבֵּיָה הַיְדוּעַ
 94 מִחֻשְׁבוֹת וּמְכִיר בּוֹ שְׁהוּא מִחַפְּשׁ תְּחֻבוֹלוֹת לְהַפְטֵר מִמְצוּתוֹ.
 95 הַגְּמָרָה מְפָרֶשֶׁת מֵאִיזָה מַרְחָץ חַיִּיב אֲדָם לְעַמּוּד: תְּנָא - שְׁנִינוּ
 96 בְּרִייתָא, אִיזוּהִי קִימָה שְׁשֵׁשׁ בְּהַיְדוּר - כְּבוֹד וְנִשְׂאוֹת פְּנִים
 97 לְחֶכֶם, שְׁנִיכֵר שְׁבִשְׁבִילוֹ עֲמֵד, הָוִי אוֹמֵר זֶה כְּשֶׁקָם בְּתוֹךְ אַרְבַּע
 98 אֲמוּת לְחֶכֶם, וְלֹא כְּשֶׁקָם כְּשֶׁהוּא בְּמַרְחָץ גְּדוֹל מִזֶּה. אָמַר אַבְבִּי, לֹא
 99 אָמַרְן - לֹא נֹאמַר כֵּן אֵלּא קִימָה לְרַבּוֹ שְׁאֵינוּ מוֹבָהָ, אֲבָל בְּרַבּוֹ
 100 הַמּוֹבָהָק עֲלֵיו לְקוּם מִפְּנֵי אִפְלוּ כְּכֹלָא עֵינָיו, כֹּל שְׁהוּא רֹאדוּ
 101 מִרְחוּק. הַגְּמָרָה מְבִיאָה מַעֲשִׂים מְעַנִּין זֶה: אַבְבִּי מְבִי הָוִי לִיה
 102 לְאוֹדְיָה דְתַמְרָא דְרַב יוֹסֵף דְתָתִי - מַעַת שְׁהִיָּה רֹאדָה אֵת אוֹנֵי חַמּוּרוֹ
 103 שֶׁל רַב יוֹסֵף שְׂבֹא, מִיַּד הָוִי קָאִים - הִיָּה עוֹמֵד מִפְּנֵי. אַבְבִּי הָוִי רַבִּי
 104 תַמְרָא - הִיָּה רֹכֵב עַל חַמּוּר, וְקָא מִסְנֵי אַנְדוּא דְנַהַר סַנְיָא - וְהִיָּה
 105 עוֹבֵר עַל שְׁפַתּוֹ שֶׁל נַהַר סַנְיָא, וְהִיָּב רַב מִשְׁרָשְׂיָא וְרַבִּין בְּאַדְרָךְ נִימָא
 106 וְלֹא קָמוּ מִקְמִיּהָ - וְרַבִּי מִשְׁרָשִׂיא וְחַכְמִים, שְׁהִיּוּ תִלְמִידֵי, יֵשֵׁב
 107 בְּצִידוֹ הַשְּׁנִי שֶׁל נַהַר וְלֹא מִפְּנֵי אַבְבִּי. אָמַר לְהוֹ אַבְבִּי, וְלֹא רַב
 108 מוֹבָהָק אָנָא - הָאֵם אִינֵי רַבְכֵם הַמּוֹבָהָק, וְעַלִּיכֶם לְקוּם מִפְּנֵי אָף
 109 שֶׁהֲנִי רְחוּק מִכֶּם יוֹתֵר מֵאַרְבַּע אֲמוּת. אַבְבִּי לִיה, לֹא אֲדַעְתִּין - לֹא
 110 זָכַרְנוּ לְעַמּוּד, שְׁהִינּוּ טְרוּדִים וְלֹא שְׁמַנּוּ לְבַנּוּ לְכַךְ. הַגְּמָרָה

1 'מִפְּנֵי שִׂיבָה תְּקוּם וְהִרְרָה, תְּקוּם וְהִרְרָה פְּנֵי זְקֵן' לומר שֵׁשׁ לְקוּם
 2 וְלַהֲדַר פְּנֵי חֶכֶם וְכֵן יֵשׁ לְקוּם וְלַהֲדַר פְּנֵי זְקֵן בְּשָׁנִים, וּמְדַלָּא תְּבַב
 3 הָבִי - וּמִמָּה שְׁלֹא כָתוּבָה כֵּן הַתּוֹרָה שְׁמַע מִיָּה הַד הוּא - יֵשׁ לְלַמּוּד
 4 שְׁחִיב אַחַד הוּא זְקֵן וְחֶכֶם, וְרַק מִי שְׁהוּא גַם זְקֵן בְּשָׁנִים וְגַם חֶכֶם
 5 יֵשׁ לְכַבְדּוֹ.
 6 הַגְּמָרָה מְמַשִּׁיכָה לְבֵאֵר אֵת הַבְּרִיתָא: אָמַר מַר - שְׁנִינוּ בְּבִרְיֵיתָא,
 7 יְבֹול שְׁהִיְדוּר שְׁצִיּוּתָה עֲלֵיו תּוֹרָה הוּא שְׁהִרְרָנוּ בְּמַמּוֹן וַיַּעֲנִיק לוֹ
 8 מִמְּמוֹנוֹ, תִּלְמוּד לומר 'מִפְּנֵי שִׂיבָה תְּקוּם וְהִרְרָה פְּנֵי זְקֵן', שְׁהוּקַשׁ
 9 הַיְדוּר לְקִימָה, לומר לֶךְ מָה קִימָה הִיא שְׁאֵין בָּהּ חֶסֶד בִּים - הַפְּסֵד
 10 מִמּוֹן, שְׁהִלּוֹא אִין בַּהּ הוּצָאת מִמּוֹן, אָף הַיְדוּר הוּא כְּשְׁאֵין בּוֹ חֶסֶד
 11 בִּים, וְהִינּוּ שְׁאֵין צוֹרֵךְ לְהַדְרוֹ בְּמַמּוֹן. מִקְשָׁה הַגְּמָרָה: וְהָאֵם אֲכַן
 12 קִימָה לִית בָּהּ חֶסֶד בִּים, מִי לֹא עֶסְקִין דְקָא נְקִיב מְרַגְמֵי תֵא, אֲדַרְבֵּי
 13 וְהָבִי קָאִים מִקְמִיּהָ וְכִמִּיל מִמְּלֵאכְתָּו - הָאֵם אִין אֲנוּ עוֹסְקִים גַּם
 14 בְּמַקְרָה שְׁהִלָּה עוֹסֵק בְּנִיּוּב מְרַגְלוֹת שְׁשַׁכְרָה רַב, וּבַעַת שְׁהוּא קָם
 15 הוּא בַטֵּל מִמְּלֵאכְתּוֹ וּמִפְּסִיד מִמּוֹן. מִיִּישְׁבַת בְּמַמּוֹן. מִיִּישְׁבַת בְּמַמּוֹן: אֵלּא כֶּךָ הוּא
 16 הַלִּימּוּד מִהַפְּסוּק, שְׁמִתְחִילָה אָקִישׁ קִימָה לְהַיְדוּר, מָה הַיְדוּר הוּא
 17 שְׁאֵין בּוֹ יְבִישׁוּל מִלֵּאכְבָּה, שְׁמִשְׁמַעוֹ הוּא לְהַדְרוֹ וְלְכַבֵּד וְלִשְׂאֵת פְּנִים
 18 בְּמַמּוֹן אוּ בְּדַבְרִים אֶךְ לֹא לְבַטֵּל מִלֵּאכְבָּה, אָף קִימָה הִיא שְׁאֵין בָּהּ
 19 יְבִישׁוּל מִלֵּאכְבָּה. וְאִחַר זֹאת אָקִישׁ נְמִי הַיְדוּר לְקִימָה, מָה קִימָה הִיא
 20 שְׁאֵין בָּהּ חֶסֶד בִּים וְיִשְׁטוּל מִלֵּאכְבָּה כְּפִי שְׁלִמְנוּ מִהַיְדוּר, אָף הַיְדוּר
 21 הוּא שְׁאֵין בּוֹ חֶסֶד בִּים, וּמִכֹּאֵן שְׁאֵין הַכוּוּנָה לְהַדְרוֹ בְּמַמּוֹן.
 22 מְבִיאָה הַגְּמָרָה, שְׁמַכְּאֵן הַמְקוּר לְדִין שְׁאִמְרוּ חַכְמִים (חולִין נד): אִין
 23 בְּעָלִי אוֹמְרִים הַעוֹסְקִים בְּמִלֵּאכְתּוֹ, בְּמַלְמוּד מִפְּנֵי תִלְמִידֵי
 24 חֶכְמִים הַעוֹבְרִים לְפָנֵיהֶם בְּשַׁעֲרֵי שְׁעוֹקְסִין בְּמִלֵּאכְתֵּם, מִשּׁוּם שֵׁשׁ
 25 בְּכַךְ בִּישׁוּל מִלֵּאכְבָּה וְאִין צָרִיךְ לְבַטֵּל מִמְּלֵאכְבָּה עֲבוּר מְצוּה זֶה.
 26 מִקְשָׁה הַגְּמָרָה: וְכִי לֹא צָרִיךְ הוּא לְקוּם, וְהָתֵּן בְּמַסְכַּת בִּיכּוּרִים
 27 (פ"ג מ"ג), שְׁבַעַת שְׁמִבְיָאֵי הַבִּיכּוּרִים עוֹבְרִים בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם
 28 בְּדַרְכֵם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, כֹּל בְּעָלֵי אוֹמְנִיּוֹת עוֹמְדִים מִפְּנֵיהֶם, וְשׁוֹאֵלִים
 29 בְּשׁוֹמְרִים, וְאוֹמְרִים לְהֵם אַחֲנֵנוּ אֲנִשֵׁי מְקוּם פְּלוּנֵי בּוֹאֲכֵם בְּשִׁלּוּם,
 30 וַיֵּשׁ לְלַמּוּד מְכֹאֵן שְׁהוּא הַדִּין שֵׁשׁ לְעַמּוּד מִפְּנֵי חֶכֶם הַעוֹבֵר, אָף
 31 שֵׁשׁ בְּכַךְ בִּישׁוּל מִלֵּאכְבָּה. מִיִּישְׁבַת הַגְּמָרָה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵיהֶם
 32 שֶׁל מְבִיאֵי הַבִּיכּוּרִים עוֹמְדִים, וְאִילוּ מִפְּנֵי תִלְמִידֵי חֶכְמִים אִין
 33 עוֹמְדִים כֹּאשֶׁר יֵשׁ לְבַטֵּל מִלֵּאכְבָּה עֲבוּר עֲמִידָה זֶה, וְכֹאשֶׁר תְּבֵאֵר
 34 הַגְּמָרָה מִיַּד טַעַם הַחִילוּק.
 35 אָמַר רַבִּי יוֹסֵף בַּר אֲבִין, בּוֹא וְרָאָה בְּמָה חִבְּיָה מְנַחֵת בְּשַׁעֲתָהּ, שְׁהִי
 36 כְּשִׁישׁ בְּעַמְּיָדָה מִשּׁוּם בִּישׁוּל מִלֵּאכְבָּה מִפְּנֵיהֶם עוֹמְדִים, וְאִילוּ מִפְּנֵי
 37 תִלְמִידֵי חֶכְמִים אִין עוֹמְדִים. דוּחָה הַגְּמָרָה: וְדִלְמָא - וְשֹׂמֵא הַטַּעַם
 38 שְׁעוּמָדִים אִינוּ מִפְּנֵי חַיְבוּת מְצוּה בְּשַׁעֲתָהּ, אֵלּא שְׁאֵנִי הָתֵם -
 39 שׁוֹנֵה הָאֻמּוּר שֶׁם בְּמִבְיָאֵי בִיכּוּרִים, דָּאֵם בֵּן - שְׁלֹא יַעֲמִדוּ מִפְּנֵיהֶם,
 40 אֲתָהּ מְכַשְׁלִין לְאוֹתָם מְבִיאֵי בִיכּוּרִים לְעֵתִיד לְבֹא, שְׁכִיּוֹן שִׁירָאוּ
 41 שְׁאִין מְכַבְּדִים אוֹתָם לֹא יְבֹאוּ לְחֵבָא, שִׁיאֻמְרוּ נְבוּזִין אֲנוּ בְּעִינֵיהֶם
 42 שֶׁל יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם, אֲבָל אֵם הִיּוּ אֲנִשִׁים חֻשׁוּבִים וּמוֹכְרִים בַּעֲרֵי,
 43 אוּ בְּפָנֵי עוֹשֵׂי מְצוּה אַחֲרָת, אִין צָרִיךְ לְעַמּוּד מִפְּנֵיהֶם בַּעַת שֶׁהֵם
 44 עוֹשִׂים מְצוּתוֹ.
 45 הַגְּמָרָה מְמַשִּׁיכָה לְבֵאֵר אֵת הַבְּרִיתָא שְׁהוּבָה בְּתַחִילַת הַסּוּגֵיא:
 46 אָמַר מַר, יְבֹול שְׁעַמּוּד מִפְּנֵי שֶׁל זְקֵן גַּם מְבִית הַכְּפֹאֵס וּמְבִית הַמַּרְחָץ
 47 בְּהִיוֹתָם שֶׁם, תִּלְמוּד לומר 'מִפְּנֵי שִׂיבָה תְּקוּם וְהִרְרָה פְּנֵי זְקֵן'.
 48 מִקְשָׁה הַגְּמָרָה: וְכִי לֹא חַיִּיב לְעַמּוּד שֶׁם, וְהָא רַבִּי חִיָּיא הָוִי יָתִיב בִּי
 49 מִסְחֻתָּא - הִיָּה יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמַּרְחָץ, וְחָלִיף וְאֵוִיל רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר רַבִּי
 50 וְחָלֵף הוּלָךְ רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא, וְלֹא קָם מִקְמִיּהָ
 51 וְלֹא קָם רַבִּי חִיָּיא מִפְּנֵי, וְאַתָּא אָמַר לִיה
 52 לְאַבְוָהּ - וּבֵא שְׁטַעְנָה וְאָמַר לְאֲבִיו, רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא, וְהִלָּא שְׁנֵי
 53 חוֹמְשִׁים שְׁנֵיתִי לוֹ - שְׁלִימַדְתִּיו וְשׁוּנֵיתִי לוֹ מִדְרַשׁ אַגְדָּה שֶׁל שְׁתֵּי
 54 חַמִּישוֹת בְּסִפְּרֵי תַחֲלִים, וְלֹא עָמַד מִפְּנֵי. וְתוֹ - וְעוֹד מַעֲשָׂה, בַּר
 55 קָפְרָא, וְאַמְרֵי לָהּ - יֵשׁ אוֹמְרִים שְׁהִיָּה זֶה רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי יוֹסֵף,

יכול יהיה נקנית בממון - כדכתיב (ויקרא ט) "לא תהדר פני גדול" דמשמע בממון, ובגן "ודל לא תהדר בריב" (שמות כג). **מי לא עסקינן** - כלומר, מי לא משמע נמי אפילו נוקב מרגניתא, שאומנות יקרה היא, ומצריך ליה למיקם, ואף על גב דבטל ממלאכתו ואיכא חסרון כ"ס. **מה הידור שאין בו ביטול מלאכה** - דאין לשון הידור אלא נישאות פנים, או בממון או בכבוד דברים, ואין במשמעו ביטול מלאכה. **מה קימה שאין בה חסרון כ"ס** - דהא אוקימנא דבשאין בה ביטול מלאכה עסקינן, ותו לא שייך בה חסרון כ"ס. **אף הידור שאין בו חסרון כ"ס** - ועל כרחיק לא נכתב הידור אלא לדרוש כדאמרן, למעוטי עמידה מרחוק, ולמעוטי בית המדרש, כדאמרן. **עומדין מפניהם** - במביאי כבורים קאי, כשעוברים בתוך ירושלים. **נמצאת מכשילין** - שלא יביאו עוד, שימארו. **נבדש ונא בעיניהם**. ולא משום חיוב מצוה הוה. ואילו בני אדם הניכרים חשובים בעיר, ועסוקים במצות - לא הוה למיקם מקמייהו. **מרחץ** כמדתהו. **בראשית מג** "וירחץ" - ואסחי. **שני חומשים** - שני חמישיית של ספר שניתו לו מדרש אגדותיו. **שני שלישי שלישי** - שני חלקים של שליש הספר. **תורת כהנים** - ספר ויקרא שניתו לו ברייתא של מדרש הספר. **בהו היה מהרהר** - וטרוד היה, ולא הנין בעבדך לפניו. **בתי גזאי** - מקום שבני אדם עומדים ערומים. **הוא דרבי שמעון רבי בבתי בראי** - מקום שעומדים לבושים. **הדחם מקום הידור הוא**. **הכי נמי מסתברא** - דרבי שמעון רבי בבתי בראי, מדקאמר ליה. **בהו יושב ומהרהר**. **לאנסיה שאני** - פנימים שהוא טרוד ומעין בשמועתיה לפני כניסות למרחץ, ועל כן היא שגורה בפיו ולבה ומעין בה בבית המרחץ. **ברשיע עסקינן** - בתמידה, למה לו קרא? **אם ראה ועצם עיניו** - הרי עבר על "תקום והדרת" וכן חיוביה - בארבע אמותיו, כדלקמן (עמוד ג). **תלמוד לומר ויראת** - יש לך לירא מן היוצר הידוע מחשבונותי, שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצותו. **שיש בה הידור** - כבוד ונישאות פנים, שדבר הניכר הוא שבשבלו עמד. **מאידך ניכא** - הגדר מספקי בנייהם. **ולאו רב מובהק אגא** - הוא על פי שאתם רחוקים יותר מארבע אמות - איבעי לכו למיקם. **לאו אדעתין** - לא נזכרו לעמוד, שהינן טרודים. **ואי מקף** - מסבב דרך אחרת, שלא לעבור לפני הצבור. **חיי** - מאריך ימים. **דינסי כחו ברבנן** - תמיד רגילים אצלם, ולבם נס חכמים כאילו הם מהם. **ניסי = בלעז** *פריביץ. **הרפתקי** - מקראות וצרות, וראו נסים הרבה ומופתים. **עוד עליהן** = עברו עליהם. **אבי יהוי ירא לסבי** - פושט ידו לוקנים, כל כמה שעוברים אצלם, ותשענן עליו. **רבא** - היה שולח שלוחיו לפשט לחן ידו, אבל הוא עצמו לא. **רב נתנן משדר גזאי** - סריסים, שהיו תמיד לפניו, לפי שהיה שר, חתן הנשיא ואב בית דין, היו רגילין לעמוד לפניו משרתים להכות ולכות מאן דלא ציית דינא. וכשהיו זקנים עוברים לפניו - היה שולח חנן סריסים להחזיק בידם. אבל הוא עצמו לא, שלא לזלזל בתורתו. דאמא

אי לא תורה כמה נתמן איכא בשוקא. הלכך, אין חשיבותי בשביל עצמי אלא בשביל תורה. ואית דמפרשי אביי יהיב ידא לסבי - מכבד עצמו בוקנים ופושט להם ידו שישען הוא עליהם, רבא משדר שלוחיה שיצאו לקראתו לכבודו, וכן רב נתנן. וליתא, דכל היכא דגרסינן יהיב ידא - להשען אחרים עליו קאמר, ולא להשען הוא על אחרים, כדאמר בפרק קמא דיומא (טג). ריש לקיש היה סוד בירדא אתא רבה בר בר חנה יהיב ליה ידא. שישען רבי שמעון בן לקיש עליו ויצא לשפת הגדה.

מכבוד

אין בעלי אומנות רשאי לעמוד בו - תימה. מה לשון רשאי שייך, דמשמע דיאכא אסורא? יש לומר: דמיירי בעסקין במלאכת אחרים, והשתא שייך לשון רשאים. ומיהו: יש לומר "רשאים" - כמו "חיובין", כי היא דתגן בערבין פרק "המקדש שדה" (כחב). כמה רצה אדם ליתן בשור זה לעולה, אף על פי שאינו רשאי. מירוש: אף על פי שאינו חיוב. והשתא נחא, דמיירי שפיר בעוסקין במלאכת עצמן. **שני** חומשין - פירש בקונטרס: לשון חומש הספר. ויש מפרשים: חמשה חומשין יש בו, כמו בשל תורה: "אשרי האיש" (תהלים א) "כאילו תערוג על אפיקי מים" (שם מב). "אך טוב לישראל" (שם עג). "לפלה לאחד" (שם צג) "יאמרו גאולי" (שם קז) - לכל אחד מן הספרים אלו מסיים באמן. לבד מן האחרון שהוא סוף תהלים. **[שמא** בהו יושב ומהרהר בו - לא היה צריך לומר בהו, והוא חזין בשאר דברי תורה. אלא הא דקאמר הכי - "סוד ה' ליראי", כדאיתא בבראשית רבה דאמר רבי חיאי: יבא עלי אמ לא היתא משהכל בספר תהלים בו. ותוספת. שנים].

אין

כל בעלי אומנות עומדים משולמים וְאֹמְרִים לָהֶם: אַחֲיוּ אֲנִישֵׁי מְקוֹם פְּלוּנִי, בּוֹאֲכֶם לְשׁוֹלֵם! - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַפְנִיחֶם - עוֹמְדִים, מַפְנֵי תַלְמוּדֵי חֻכְמָם - אֵין עוֹמְדִים. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר אֲבִין: בּוֹא וְרֵאָה כַּמָּה תְּכִיבָה מְצוּה בְּשַׁעֲתָהּ, שְׁהֵי מַפְנִיחֶם - עוֹמְדִים, מַפְנֵי תַלְמוּדֵי חֻכְמָם - אֵין עוֹמְדִים. - וְדִלְמָא שְׁאֵי הֵתָם דָּאֵם פֶּן אַתָּה מְכַשְׁלִין לַעֲתִיד לְבָא. אָמַר מַר: יִכּוֹל יַעֲמוּד מַפְנֵי מִבֵּית הַכֶּפֶס וּמִבֵּית הַמְּרֻחָץ. - וְלֵא? וְהָא רַבִּי חֵיטָא הוּא יְתִיב בֵּי מִסְחוּתָא, וְחִלְיָהּ וְאוּלֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר רַבִּי, וְלֵא קָם מַקְמֵיהּ. וְאִיקְפֵּד, וְאַתָּה אָמַר לִיה לְאַבוּהּ: שְׁנֵי חוֹמְשִׁים שְׁנִיתִי לוֹ בְּסַפֵּר תְּהִלִּים וְלֵא עֲמַד מַפְנִי! וְהוּ, בַּר קַפְרָא וְאָמַרִי לֵה רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי יוֹסִי, הוּהוּ יְתִיב בֵּי מִסְחוּתָא, עַל וְאוּלֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר רַבִּי וְלֵא קָם מַקְמֵיהּ, וְאִיקְפֵּד, וְאַתָּה אָמַר לִיה לְאַבוּהּ: שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי שְׁלִישֵׁי שְׁנִיתִי לוֹ בְּתוֹרַת פְּהִינִים וְלֵא עֲמַד מַפְנִי! וְאָמַר לוֹ: שְׁמָא בְּהוּ יוֹשֵׁב וּמְהַרְהֵר. - טַעְמָא - דְּבַהֲנָן יוֹשֵׁב וּמְהַרְהֵר, הָא לֹא הָכִי - לֵא! - לֵא קִשְׁיָא; הָא - בְּכַתְּבֵי גְזָאִי, הָא - בְּכַתְּבֵי פְרָאִי. הָכִי נָמִי מִסְתַּבְרָא, דְּאָמַר רַבְּהַ בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל מְקוֹם מוֹתֵר לְתַרְהַר חוּץ מִבֵּית הַמְּרֻחָץ וּמִבֵּית הַכֶּפֶס. - דִּילְמָא לְאוּנְסִיָּה שְׁאֵנִי. "יִכּוֹל יַעֲצִים עֵינָיו כְּמִי שְׁלֵא רְאָהוּ". אֲפּוּ בְרִשְׁעֵי עֶסְקִינָן? - אֵלֵא: יִכּוֹל יַעֲצִים עֵינָיו מַקְמֵי דְלִמְיֻטְיָהּ וְזִמְן חֵיבּוּבָא, דְּכִי מְטָא וְזִמְן חֵיבּוּבָא הָא לֹא חֻזִי לִיה דְּקָאִים מַקְמֵיהּ, תַּלְמוּד לֹמַר "תְּקוּם וְרֵאָה". תַּנָּא: אוּזְהִי קִמְהָ שְׁלִישׁ בְּהַ הידור - הוּי אוֹמַר הוּ אַרְבַּע אֲמוֹת. אָמַר אַבְי: לֵא אֲמָרֵן אֵלֵא בְּרַבּוּ שְׁאֵינוּ מוּבָחֵק, אֲבָל בְּרַבּוּ הַמוּבָחֵק - מְלֵא עֵינָיו. אַבְי, מְפִי הוּהוּ חֻזִי לִיה לְאוּדְנִיָּה דְתַמְרָא דְרַב יוֹסֵף דְּאָתִי, הוּהוּ קָאִים. אַבְי הוּהוּ רְכִיב תַמְרָא וְקָא מְסַנֵּי אַגְוָדָא דְנְהַר סַגְיָא. יְתִיב רַב מְשַׁרְשָׁא וְרַבְּנָן פְּאִידֵךְ גִּיסָא, וְלֵא קָמוּ מַקְמֵיהּ. אָמַר לְהוּ: וְלֵא רַב מוּבָחֵק אָנָּא? - אָמַרְו לִיה: לֵא אֲדַעְתִּין. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמַר: מִנְּחָן לְזַנְן שְׁלֵא יִטְרִיחַ - תַּלְמוּד לֹמַר "זִנְן וְרֵאָה". אָמַר אַבְי: נְקֻמְיָהּ, דְּאִי מִקְפֵּי - תִּי. אַבְי מִקְפֵּי, רַבִּי יוֹרָא מִקְפֵּי. רַבִּינָא הוּהוּ יְתִיב קָמִיָּה דְרַבִּי יִמְיָה מְדִיפְתִי, חִלְף הָהוּא גְבַרָא קָמִיָּה וְלֵא מוּכְסֵי רִישָׁא. אָמַר: כַּמָּה חֲצִיף הָא גְבַרָא! - אָמַר לִיה: דְּלֵמָא מִמְתָּא מְחַסְיָא נִיְהוּ, דְּגִיסֵי בְּהַ רַבְּנָן. "אִיסֵי בֶן יְהוּדָה אוֹמַר מַפְנֵי שִׁיבָה תְּקוּם" - וְאֶפְּלוּ כָל שִׁיבָה בְּמִשְׁמַעוֹ". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִלְכָּה פְּאִיסֵי בֶן יְהוּדָה. רַבִּי יוֹחָנָן הוּהוּ קָאִי מַקְמֵי סְבִי דְאַרְמָאִי, אָמַר: כַּמָּה הִרְפַּתְקִי עָדוּ גַלְוִיהוּ דְהֵנִי. רַבָּא מִיקָם לֵא קָאִי, הַיְדוּר עֲבַד לְהוּ. אַבְי יְהִיב יְדָא לְסַבִּי, רַבָּא מְשַׁדֵּר שְׁלוּחִיָּהּ, רַב נַחְמָן מְשַׁדֵּר גְזָאִי. אָמַר: אִי לֹא תוֹרָה - כַּמָּה נַחְמָן בַּר אַבָּא אוּפְאָ בְּשׁוּקָא. אָמַר רַבִּי אִיבּוּ אָמַר רַבִּי יַנָּאי:

אין

1 אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית — תימה: למה אפיקוד רבא
2 לעיל — שמא קמו מפניו שחרית וערבית ולא אדעתיה: ונראה לפרש: דדן זה אינו
3 נהוג אלא באותם הדרין בבית הרב, דמסתמא עמדו שחרית וערבית, אבל תלמידים אחרים
4 — חייבין לעמוד אפילו מאה פעמים ביום, שמא יראה אתו ויחשדם. ואפילו אותם שדרין
5 בבית הרב נמי, אם באו פנים חדשות — צריך
6 לעמוד.

1 [אין] תלמיד חכם בר — תימה: וכי כל הני

2 דלעיל מיידי בלא קמו שחרית וערבית?
3 וצריך לומר: אינו רשאי — אינו חייב, כדפירשתי
4 לעיל. תוספות ישנים. ואימא מורא משקלות
5 — פירש בקונטרס: גבי משקלות כתיב (דברים כה)
6 "אבן שלמה וצדק יהיה לך". וקשה: דלא מצינו
7 בשום מקום דכתיב בהו מורא בהדיא! ויש גורסים:
8 ממשלות, דכתיב (ויקרא יט) "ולפני עור לא תתן
9 ממשל ויראת". ואם תאמר: אם כן מאי משגיח
10 "פני" "פני" גמרי גבי ממשל נמי כתיב "לפני עור
11 לא תתן ממשל" ויש לומר: דלא דמי; דעמידה
12 מפני זקן שייך לירא מפני השם, כדאמר (בבא
13 קמא מאב.) "את ה' אלהיך תירא" — לרבות
14 תלמידי חכמים. ורבינו יצחק מפרש: דעמידה מורא
15 במשקלות, כדאמרין במדרש: "זכור את אשר
16 עשה לך עמלק ואתה עוף ויגע ולא ירא אלהים"
17 — היינו בשביל דהמשקלות, ועל ען זה בא עמלק,
18 דבתר פרשת משקלות כתיב "זכור את אשר עשה
19 לך עמלק" בפרשת "כי תצא". היינו דכתיב
20 במשלי (יא.) "מאזני מרמה תועבת ה' ואבן שלמה
21 רצונר וסמון ליה" בא דדן ויבא קלון, כלומר
22 שעל עון זה בא דדן וקלון של עמלק.
23 ותפלין

אין תלמוד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית

וערבית, כדי שלא יהיה כבודו מרובה מבודד שמים.
מיתבי, רבי שמעון בן אלעזר אומר: מנין לזקן
שלא ימריח - תלמוד לומר "זקן ויראת". ואי אמרת
שחרית וערבית בלבד - אמאי לא ניטרח? חייבא
הוא! אלא לאו - בולי וימא. - לא, לעולם שחרית
וערבית בלבד, ואפילו הכי, כמה דאפשר ליה - לא
ניטרח. אמר רבי אלעזר: כל תלמיד חכם שאין עומד
מפני רבו נקרא רשע, ואינו מאריך ימים, ותלמודו
משתכח, שנאמר "וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך
ימים בצל, אשר איננו ירא מולפני האלהים". מורא
זו אינו יודע מהו, כשהוא אומר "יראתי מאלהיך" -
הרי מורא זו קומה. - ואימא מוראת רבית ומוראת
משקלות! - רבי אלעזר "פני" "פני" גמרי. איבעיא
להו: בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו? - תא
שמע, דאמר ליה שמואל לרב יהודה: שינא, קום
מקמי אבוקי. - שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הנה,
דאפילו מר שמואל נמי קאים מקמיה. - אלא מאי
קאמר ליה? - הכי קאמר ליה: זימנין דאתי מאחורי
- קום את מקמיה, ולא תיחוש ליקרא דידי. איבעיא

מכבוד שמים — שהרי פני יוצרו אינו מקבל אלא שחרית וערבית. הלכך מי שעומד מפני
רבו שחרית — אינו רשאי לעמוד מפניו אלא ערבית. אמאי לא — מאי טרחה איכא?
אורחא דמילתא הוא! לא ניטרח גרסינן. וטוב לא יהיה לרשע — אין טוב אלא תורה,
שנאמר "כי לטוב לך", אלמא — תלמודו משתכח. ולא יאריך ימים, אלא כזה טעם
לפי שאינו ירא מולפני ה', ומורא זו קומה היא,
כדמפרש ואזיל. מוראת רבית — דגבי רבית נמי
כתיב (ויקרא כה) "אל תקח מאתו וגו' ויראת" וכן
גבי משקלות (דברים כה) "אבן שלמה וצדק" וכו'.
פני פני גמר — כתיב הכא "מלפני" וכתיב התם
(ויקרא יט) "מפני שביחה". והוא רבו — הבן רבו
של אביו. מקמי אבוק — ואף על גב דרב יהודה
רביה דרב יחזקאל אבוח הוה, כדאמרין לעיל
(לכא.) אבא, לא התנייא הכי. אלא מאי קאמר
ליה — אמאי צריך לאחזרהיה. אי לאו למילף
מינה הוראה בעלמא — דאף על פי שהוא רבו
— חייב לעמוד מפניו. אני איני כדאי לעמוד
מפני בני — לאו משום דעתך דהכי קאמר: אני
רבו של בני, ולא הייתי כדי לעמוד מפניו, אלא
מפני שנתחנן בנשיא. ומדקאמר: אני איני כדי
— שבע מינה דאילו היה כר, שהיה תלמידו —
היה ליה למיקם. הכי קאמר — כלומר "איני
כדי" דקאמר — לאו משום גדולת תורה הוא,
אלא מפני שהוא אביו קאמר, דאין אב כדי
לעמוד מפני הבן. ריבוי כמחלף דמי — רבו רכוב
כמחלף דמי, וצריך לעמוד מפניו. או לאו —
כמחלף דמי אלא כיושב. דבתריה דידיה אזלינן,
והא קא יתיב. הכי גרסינן לרף ברייתא בתורת
כהנים: טמא יושב תחת האילן וטהור עומד —
טמא. טמא עומד תחת האילן וטהור יושב —
טהור, ואם ישב הטמא — הטהור טמא. וכן באבן
המנוגעת. ויליף לה מקרא דאין מצרע מטמא
טהור הנכנס עמו לאלה, אלא אם כן יושב
המצרע. וירשא דברייאתה הכי איתא: "מחוך
למנתה מושביו" — מושבו טמא. מבאן אמר
הטמא יושב תחת האילן כו'. טמא עומד תחת
האילן וטהור יושב מחוץ — דיישבת טהור לא
מזהי מידי, אלא שכיבת טמא. וכן באבן המנוגעת
— ואדם נושאה תחת האילן, וטהור יושב תחת
האילן — לא נטמא הטהור עד שישב נושא
האבן. ואם ישב נושא האבן — נטמא הטהור,
ואפילו הוא עומד. זאת אומרת — מדקתני: וכן
באבן המנוגעת. ריבוי כמחלף דמי — דלאו
בתריה דידיה אזלינן, אלא בתר בהמה
הנושאת. דהא הכא לא בתר אבן אזלינן, אלא
בתר אדם הנושאה אזלינן. דאי בתרן דידיה
אזלינן — אפילו לא ישב נושאה נטמא הטהור,
דהא אידי מיתב יתבא בחוקו או בכתופו של זה
הנושאה. מהו לעמוד — מי מחייב למיקם או
לא? תורה עומדת מפני לומריה — בתמיה: לפי
שעוסקים בדבר הלכה הוי, קרי להו לירידה
תורה ולדידיה קרי לומריה. לייש עלה
אב"י — אדך דרבי אלעזר, כל מאן דצית ליה.
כריאתה — משום דדבר מנוגה הוא לא רצה
לפרסמה, ודרי הוא מפרש במדרש רבי
נתחומא: ראו כמה עבים שוקי, כמה צוארו שמן
ותפלין

— הכל משלנו. עומד מלפניו — משמתחיל ליכנס לתוך ארבע אמות השניות. שנאמר והביטו אחרי משה — ומשה נשיא היה ותפלין

לעמוד מפני בנו אם הוא רבו. דוחה הגמרא: **הכי קאמר, אני איני** 56
כדי - איני צריך לעמוד מפני בני כלל, ואפילו הוא רבא - ואפילו 57
 היה רבי, דהא אמא אביה - שהרי אביו אני ואין האב צריך לעמוד 58
 מפני בנו כלל, אלא משום כבוד בית נשיא. 59
 הגמרא מביאה ספק נוסף בהלכות קימה: **איבעיא להו האם כאשר** 60
הרב עובר כשהוא רבוב, כל בהמה, כשהלך דמי כיון שהבהמה 61
 מהלכת, ויש לקום מפניו, או לא, כיון שהוא עצמו יושב ואינו 62
 הולך, שאנו דנים הדבר לפי מצב הרוב. הגמרא מביאה ראיה 63
 לספק זה: **אמר אביי, תא שמע**, נאמר במצורע (ויקרא יג מו) **כל** 64
ימי אשר הגע בו יטמא טמא הוא בדרך יושב מחוץ למחנה מושבו, 65
 ולומדים מהפסוק שמושבו טמא, שהמצורע מטמא את הבא עמו 66
 לאוהל ורק כשהוא יושב שם, ומכאן אמרו שאם המצורע הטמא 67
 יושב תחת האילן, ומהור עומד שם תחת האילן, נהיה טמא האדם 68
 השהור, ואילו אם המצורע הטמא עומד תחת האילן ומהור יושב, 69
 נשאר הוא מהור, ואם יושב המצורע הטמא, האדם מהור נהיה 70
 טמא. וכן הדין באבן המנוגעת, שמי שנכנס עמה לאוהל טמא, 71
 ובלבד שהאבן נחה שם באהל, דהיינו שהאדם הנושאה יושב 72
 באוהל. ואמר רב נתן בר כהן, זאת אומרת רבוב כשהלך דמי, 73
 שהרי נאמר כאן שיש הבדל באבן המנוגעת אם האדם הנושאה 74
 עומד או יושב, ואם אין הרכוב נחשב כמהלך אלא כיושב, כיון 75
 שהוא עצמו אינו מהלך ודנים את הדבר אחריו, לא היה חילוק 76
 באבן המנוגעת בין אם הנושאה עומד או יושב, שהלא האבן תמיד 77
 יושבת בדיקו ואינה מולכת, וממה שחילקה הברייתא בכך, מוכח 78
 שאין דנים לפי המצב של האבן עצמה, אלא לפי האדם הנושאה, 79
 ומזה יש ללמוד שהרכוב נחשב מהלך כבהמה המוליכתה, שכיון 80
 שהיא מהלכת אף הוא נחשב מהלך. שמע מינה - אכן שומעים 81
 מהברייתא דין זה. 82
 הגמרא דנה על קימה מפני ספר תורה: **איבעיא להו מהו לעמוד** 83
מפני ספר תורה העובר לפניו, אם חייב בכך או לא. רבי חלקיה ורבי 84
 סימון ורבי אלעזר אמרי, קל וחומר הוא שיש לעמוד, אם מפני 85
 לומדיה של התורה עומדים, וחשיבותם הלווא היא מפני התורה 86
 שלמדו, מפנייה עצמה לא כל שכן שיש לעמוד. 87
 הגמרא מביאה מעשה שממנו יש ללמוד דין נוסף: רבי אלעי ורבי 88
 יעקב בר כהני הוו רבבי - היו יושבים ועוסקים בדבר הלכה, חליף 89
 ואיל - חלף ועבר לפנייהם רבי שמעון בר אבא, וקמו מקמייה - וקמו 90
 מלפניו. אמר להו רבי שמעון בר אבא, לא היה עליכם לקום, דהא 91
 השעם האחד הוא דאיתון חבימי ואנא חב - שאתם כדמים ואני 92
 איני אלא חבר בלבד, ועוד שכיון שהייתם עוסקים בדבר הלכה, 93
 הרי אתם כתורה עצמה, וכלום - וכי תורה עומדת מפני לומדיה. 94
 סבר לה רבי שמעון בר אבא כרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר, אין 95
 תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו כשהוא שועס בתורה, מהשתעם 96
 האמור, שבאותה עת הרי הוא כתורה עצמה. הגמרא מביאה דעה 97
 חולקת: **ליום עליה אביי** - קילל אביי את מי שישמע לדברי רבי 98
 אלעזר, לפי שלא סבר אביי כמותו. 99
 הגמרא מביאה את שיעור הקימה: נאמר בתורה **והיה בצאת** 100
משה אל האהל וקומו כל העם ונצבו איש פתח אהלו, והביטו 101
אחרי משה עד באו האהלה (שמות לג ח). רבי אמי ורבי יצחק נפתח 102
 נחלקו, חד אמר שהבהטו זו לנגוא היתה, שהביטו אחריו וגינהו, 103
 וחד אמר שהיתה לשבחה. מאן דאמר לנגוא, כוונתו היא כדאיתא - 104
 כמובא. מאן דאמר לשבחה, כוונתו היא למה שאמר חזקיה, אמר לי 105
 רבי חנינא בריה דרבי אבהו, שכך אמר רבי אבהו, אמר רבי אבהו 106
 דמן חייא, אם חכם עובר לפניו, עומד מלפניו משיקרב ומגיע 107
 לתוך ארבע אמות הסמוכות לו, וממשיך לעמוד עד שיעבור מפניו, 108
 וכן שיעבר הלאה והתרחק ממנו ארבע אמות, יושב. ואם אב בית 109
 דין עובר לפניו, עומד מלפניו מלא עיניו - מעת שהוא רואהו, אפילו 110

אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא פעם אחת בשחרית וכן 1
 פעם אחת בערבית, כדי שלא יהיה כבודו של רבו מרובה מן כבוד 2
 שמיים, שאת פני הקב"ה אינו מקבל אלא שחרית וערבית, 3
 בתפילה. הגמרא תמחה: מיתבי, רבי שמעון בן אלעזר אומר, מנין 4
 לזמן שלא יצירת את הציבור לעמוד מפניו, תלמוד לומר (ויקרא יט 5
 לב) **זמן ויראתי**. ואי אפרת שאין לקום מפני הרב אלא שחרית 6
 וערבית בלבד, אמאי לא ניפרח - מדוע שהוקן לא יטריח בטרחה 7
 מועטת כזו, הלא חיובא הוא וקיום מצוה, ואין זו טרחה מרובה. 8
אלא לאו בולי זימא - האם לא מוכח מכאן שיש לקום מלפניו כל 9
 היום כולו, ולא רק שחרית וערבית. דוחה הגמרא: **לא, לעולם אין** 10
לקום מפני החכם אלא שחרית וערבית בלבד, ואפילו הכי כשה 11
דאפשר ליה לא ניפרח - ובכל זאת כמה שאפשר שלא להטריח 12
 יעשה כן. 13
 הגמרא מביאה דברים על חשיבות הקימה מהרב: **אמר רבי אלעזר,** 14
כל תלמיד חכם שאין עומד מפני רבו, נקרא רשע, ואינו מאריך ימים, 15
ותלמודו משתבא, שנאמר (קהלת ח ג) 'זוב', שהיא התורה 16
 שנאמר בה (משלי ד ב) **כי לקח טוב נתתי לכם, לא יהיה לרשע,** 17
 דהיינו שתלמודו ישתבא, ולא יאריך ימים אלא יחלוף מהעולם 18
בצל שאינו בר קיימא, וזאת ממני אשר אינו ירא מלפני האלהים. 19
 מבאר רבי אלעזר, **מומא** זו - האמור בפסוק **אשר אינו ירא, אני** 20
יועץ מהו, אבל כשהוא אומר לגבי מצות קימה זקן (ויקרא יט 21
לב) 'מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראתי מאלהיך, הרי למדנו 22
ש'מומא' שנאמר בפסוק בקהלת, זקן קימה, שהפסוק מדבר במי 23
שאינו קם מפני חכם. מקשה הגמרא: ואימא שאין הכוונה אלא 24
למומא רבית, שגם באיסור ריבית נאמר (ויקרא כה לו) 'ויראתי 25
מאלהיך, ומומא מושקלות, שנאמר לגבי ההירות מרמאות 26
במושקלות שאינם נכונים 'אכן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה 27
וצדק יהיה לך' (דברים כה טו). מיישבת הגמרא: **רבי אלעזר 'פני'** 28
פני נמר - למד זאת בגזירה שוה 'פני' 'פני', נאמר כאן 'אשר אינו 29
ירא מלפני האלהים, ונאמר 'מפני שיבה תקום, ללמדנו שאינו 30
ירא בכך שלא קם מפני חכם. 31
 הגמרא מוסיפה לדון בהלכות כיבוד הרב: **איבעיא להו, גנו והוא** 32
רבו של אביו, מהו לעמוד הבן מפני אביו. הגמרא מביאה ראיה 33
 לספק זה: **תא שמע, דאמר ליה שמואל לרב יהודה, שינא - חרף** 34
ומחודד, קום מקמי אבוי - עומד מלפני אביך רב יחזקאל. והרי רב 35
 יהודה היה רבו של אביו, ומוכח שעל הבן לעמוד מפני אביו אפילו 36
 הוא רבו של האב. דוחה הגמרא: **שאני רב יחזקאל דמכל מקום** 37
בעל מעשים תהו - היה ידוע ומוחזק במעשים טובים, דאפילו מר 38
שמואל נמי קאים מקמייה - שאפילו שמואל עצמו גם היה קם 39
מפניו. מקשה הגמרא: אלא מאי קאמר ליה - אם כן לשם מה 40
הוצרך שמואל להורות לרב יהודה לקום מפני אביו, אם לא 41
ללמדו שעליו לקום מפניו אף שהוא רבו. מיישבת הגמרא: הכי 42
קאמר ליה - כך אמר לו שמואל, זימני דאיתי מאחורי - אף 43
שלפעמים, שיהותך יושב לפני, מגיע אביך רב יחזקאל מאחורי 44
ואני רואה אותו ואני קם מפניו, קום את מקמייה ולא תהוש 45
לך רבא דידי - בכל זאת קום אתה מפניו, ואל תחוש שהדבר נגד 46
כבודי לקום בשעה שאתה יושב לפני. 47
 הגמרא מסתפקת עתה לגבי האב: **איבעיא להו, גנו והוא רבו של** 48
אביו, מהו שיעמוד אביו מפניו של בנו. מביאה הגמרא ראיה לספק 49
 זה: **תא שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי, אני איני כדי - איני צריך** 50
לעמוד מפני בני, אלא משום כבוד בית נשיא, שבני התחתן עם בת 51
הנשיא, עלי לעמוד מפניו. והבינה הגמרא שאינו צריך לעמוד לפי 52
 שבנו הוא תלמידו. ויש לדייק מעמא דאנא רבייה - דוקא משום 53
 שאני רבו, הא איהו רבאי קאימא מקמייה - אבל אם היה הוא רבי 54
 שלי, היה עלי לעמוד מפניו אף על פי שהוא בני, ומוכח שעל האב 55

35 וְתַפְלִין - שגם מצותם ביום ולא בלילה. וְאִיזוּהִי מִצְוַת עֲשֵׂה שְׂאֵל
 36 הַיּוֹמָן גְּרָמָא, כגון מְזוּזָה - וְכַתְּבָתֶם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ
 37 (דברים ו, ט). מְעַקָּה - וְעֵשֶׂיתְּ מְעַקָּה לַגֶּפֶר (שם כב, ח). והשבת
 38 אֲבִידָה - הַשָּׁבַת תְּשִׁיבִים לְאַחֶיךָ (שם, א). וְשִׁלּוּת הַקֶּן - כִּי יִקְרָא
 39 קוֹץ צִפּוֹר לַפְּנִיָּה. שֶׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבְּנִים תִּקַּח־לָךְ (שם,
 40 ר' ז). קוּשִׁיָּה עַל הַכֹּלֵל שֶׁל הַמְּשֻׁנָּה : וּפְלִלָא הוּא - הָאֵם הַכֹּלֵל
 41 שֶׁשָּׂנִינּוּ כָּל־עֵשָׂה שֶׁהוּמָן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת, זֶה הַקּוֹבֵעַ לְהוֹג
 42 עַל פִּי בְּכָל מִצְוַת אֱלֹהִים, הָרִי מִצָּה - שֶׁל לֵיל א' בַּפְּסַח. וּשְׁמָחָה -
 43 לְשִׂמּוּחַ בְּג' רִגְלִים. וְהַקָּהָל - הַתְּכַנְסוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל לַהֲרַח הַבַּיִת חָג
 44 הַסּוּכוֹת שֶׁלֹּאֲחֵר שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, וְלִקְרָא בְּאוֹנֵיהֶם קִצַּת מִצְוַת מַסְפָּר
 45 'דְּבָרִים'. דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן גְּרָמָא הֵן, וְנָשִׁים חַיִּיבוֹת בָּהֶן, וְאִילוּ
 46 לְפִי הַחֲלָק הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הַכֹּלֵל בְּמִשְׁנַה הִיָּה לָנוּ לְפִטְרָן. וְתִּי קִשָּׁה
 47 הַחֲלָק הַשֵּׁנִי שֶׁל הַכֹּלֵל, וְתִרִי תִלְמוּד תּוֹרָה שְׁנֵאמַר בּוֹ (יהושע א,
 48 ח) וְהִגִּיתְּ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה/ וּפְרִיָּה וְרִבְיָה - לְהַעֲמִיד תּוֹלְדוֹת, וּפְרִיזוֹן
 49 שְׁנֵאמַר מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן גְּרָמָא הוּא וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת מִלְּקִיּוּמָן,
 50 וְלִפִּי כָּל־מִשְׁנֵתֵינוּ הִיָּה לָנוּ לְחַיִּיבָן. מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי
 51 יוֹחָנָן אֵין לְמִדִּין מִן הַפְּלִלָּת - מִלְּשׁוֹן 'כֹּל' לומר שאֵין יוצֵא מִן
 52 הַכֹּלֵל, שֶׁלֹּא תִמִּיד דִּיִּיק הַתְּנַא בְּדַבְרֵיו, וְכִפִּי שְׁמוּכָה מִמְּשַׁנְתֵינוּ.
 53 וּמוֹסֵף רַבִּי יוֹחָנָן: וְאִפְּלִי בְּמָקוֹם שְׁנֵאמַר בּוֹ הוּיָן - שֶׁמִּפְּרַט מַה יֵּצֵא
 54 אֶל מַחוּץ לְכֹלֵל, וְנִרְאָה שְׁדוּקָא הַמְּפֹרָטִים יֵצֵאוּ, אֵין לְמִדִּין שאֵין
 55 עוֹד דְּבָרִים שִׁיעָאוּ.
 56 מִצִּינוּ שְׁגַם לְשׁוֹן 'חִיץ' אֵינוּ בְּדוּקָא: דְּתַנָּן (בְּעִירוּבִין כו): כָּבֵל - כָּבֵל
 57 דְּבַר מְזוּן כְּגוֹן פֶּת, יִין, וְשֵׁאֵר פִּירוֹת מְעַרְבִין בְּעַרְב שַׁבַּת 'עִירוּבֵי
 58 חֲצֵרוֹת' וְעִירוּבֵי תַחֲמוּזִין. עִירוּבֵי חֲצֵרוֹת, כְּדִי לְהַתִּיר לְהוֹצִיא
 59 וְלִהְנַכֵּס בַּשַּׁבַּת מִן הַבָּתִּים לְחֹצֵר שֶׁהֵם פְּתוּחִים לְתוֹכָהּ. וְעִירוּבֵי
 60 תַחֲמוּזִין, כְּדִי לְהַתִּיר וְלִלְכָךְ מִמָּקוֹם הָעִירוּב עוֹד אֲלֵפִים נוֹסְפוֹת
 61 מַחוּץ לְתַחוּם שַׁבַּת. וּמִשְׁתַּתְּפִין - בְּשִׁיתוּפֵי מְבֹאוֹת כָּבֵל דְּבַר. הוּיָן
 62 מִן הַמֵּיִם וּמִלָּה, שאֵינִם מְזוּן. וְקִשָּׁה וְתִי לִפְנֵי מַלְבָּדָם עוֹד דְּבָרִים.
 63 וְהֵאִיקָא גַם כְּמַהִין וּפְטָרִיִּית שֶׁאֵין מְעַרְבִים וּמִשְׁתַּתְּפִים בָּהֶם שאֵינִם
 64 דְּבַר מְזוּן וְלֹא נוֹכְרוּ, אֵלָּא מוֹכַח שאֵין לְמִדִּין מִן הַפְּלִלָּת וְאִפְּלִי
 65 בְּמָקוֹם שְׁנֵאמַר בּוֹ הוּיָן. שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנַה. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן גְּרָמָא
 66 נָשִׁים פְּטוּרוֹת: מִנְּלָן דִּין זֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, גְּמָר - לֹמֵד בִּמְה
 67 מִצִּינוּ 'תַּפְּלִין, מַה - כְּמוֹ שֶׁמִּצְאָנוּ בְּתַפְּלִין שֶׁהִיא עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן
 68 גְּרָמָא, נָשִׁים פְּטוּרוֹת כְּמוֹ שִׁיבֹאֵר לְהֵלֵךְ, אֵף כָּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן

35 וְתַפְּלִין - שגם מצותם ביום ולא בלילה. וְאִיזוּהִי מִצְוַת עֲשֵׂה שְׂאֵל
 36 הַיּוֹמָן גְּרָמָא, כגון מְזוּזָה - וְכַתְּבָתֶם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ
 37 (דברים ו, ט). מְעַקָּה - וְעֵשֶׂיתְּ מְעַקָּה לַגֶּפֶר (שם כב, ח). והשבת
 38 אֲבִידָה - הַשָּׁבַת תְּשִׁיבִים לְאַחֶיךָ (שם, א). וְשִׁלּוּת הַקֶּן - כִּי יִקְרָא
 39 קוֹץ צִפּוֹר לַפְּנִיָּה. שֶׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבְּנִים תִּקַּח־לָךְ (שם,
 40 ר' ז). קוּשִׁיָּה עַל הַכֹּלֵל שֶׁל הַמְּשֻׁנָּה : וּפְלִלָא הוּא - הָאֵם הַכֹּלֵל
 41 שֶׁשָּׂנִינּוּ כָּל־עֵשָׂה שֶׁהוּמָן גְּרָמָא נָשִׁים פְּטוּרוֹת, זֶה הַקּוֹבֵעַ לְהוֹג
 42 עַל פִּי בְּכָל מִצְוַת אֱלֹהִים, הָרִי מִצָּה - שֶׁל לֵיל א' בַּפְּסַח. וּשְׁמָחָה -
 43 לְשִׂמּוּחַ בְּג' רִגְלִים. וְהַקָּהָל - הַתְּכַנְסוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל לַהֲרַח הַבַּיִת חָג
 44 הַסּוּכוֹת שֶׁלֹּאֲחֵר שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, וְלִקְרָא בְּאוֹנֵיהֶם קִצַּת מִצְוַת מַסְפָּר
 45 'דְּבָרִים'. דְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן גְּרָמָא הֵן, וְנָשִׁים חַיִּיבוֹת בָּהֶן, וְאִילוּ
 46 לְפִי הַחֲלָק הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הַכֹּלֵל בְּמִשְׁנַה הִיָּה לָנוּ לְפִטְרָן. וְתִּי קִשָּׁה
 47 הַחֲלָק הַשֵּׁנִי שֶׁל הַכֹּלֵל, וְתִרִי תִלְמוּד תּוֹרָה שְׁנֵאמַר בּוֹ (יהושע א,
 48 ח) וְהִגִּיתְּ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה/ וּפְרִיָּה וְרִבְיָה - לְהַעֲמִיד תּוֹלְדוֹת, וּפְרִיזוֹן
 49 שְׁנֵאמַר מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן גְּרָמָא הוּא וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת מִלְּקִיּוּמָן,
 50 וְלִפִּי כָּל־מִשְׁנֵתֵינוּ הִיָּה לָנוּ לְחַיִּיבָן. מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי
 51 יוֹחָנָן אֵין לְמִדִּין מִן הַפְּלִלָּת - מִלְּשׁוֹן 'כֹּל' לומר שאֵין יוצֵא מִן
 52 הַכֹּלֵל, שֶׁלֹּא תִמִּיד דִּיִּיק הַתְּנַא בְּדַבְרֵיו, וְכִפִּי שְׁמוּכָה מִמְּשַׁנְתֵינוּ.
 53 וּמוֹסֵף רַבִּי יוֹחָנָן: וְאִפְּלִי בְּמָקוֹם שְׁנֵאמַר בּוֹ הוּיָן - שֶׁמִּפְּרַט מַה יֵּצֵא
 54 אֶל מַחוּץ לְכֹלֵל, וְנִרְאָה שְׁדוּקָא הַמְּפֹרָטִים יֵצֵאוּ, אֵין לְמִדִּין שאֵין
 55 עוֹד דְּבָרִים שִׁיעָאוּ.
 56 מִצִּינוּ שְׁגַם לְשׁוֹן 'חִיץ' אֵינוּ בְּדוּקָא: דְּתַנָּן (בְּעִירוּבִין כו): כָּבֵל - כָּבֵל
 57 דְּבַר מְזוּן כְּגוֹן פֶּת, יִין, וְשֵׁאֵר פִּירוֹת מְעַרְבִין בְּעַרְב שַׁבַּת 'עִירוּבֵי
 58 חֲצֵרוֹת' וְעִירוּבֵי תַחֲמוּזִין. עִירוּבֵי חֲצֵרוֹת, כְּדִי לְהַתִּיר לְהוֹצִיא
 59 וְלִהְנַכֵּס בַּשַּׁבַּת מִן הַבָּתִּים לְחֹצֵר שֶׁהֵם פְּתוּחִים לְתוֹכָהּ. וְעִירוּבֵי
 60 תַחֲמוּזִין, כְּדִי לְהַתִּיר וְלִלְכָךְ מִמָּקוֹם הָעִירוּב עוֹד אֲלֵפִים נוֹסְפוֹת
 61 מַחוּץ לְתַחוּם שַׁבַּת. וּמִשְׁתַּתְּפִין - בְּשִׁיתוּפֵי מְבֹאוֹת כָּבֵל דְּבַר. הוּיָן
 62 מִן הַמֵּיִם וּמִלָּה, שאֵינִם מְזוּן. וְקִשָּׁה וְתִי לְפִנֵי מַלְבָּדָם עוֹד דְּבָרִים.
 63 וְהֵאִיקָא גַם כְּמַהִין וּפְטָרִיִּית שֶׁאֵין מְעַרְבִים וּמִשְׁתַּתְּפִים בָּהֶם שאֵינִם
 64 דְּבַר מְזוּן וְלֹא נוֹכְרוּ, אֵלָּא מוֹכַח שאֵין לְמִדִּין מִן הַפְּלִלָּת וְאִפְּלִי
 65 בְּמָקוֹם שְׁנֵאמַר בּוֹ הוּיָן. שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנַה. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן גְּרָמָא
 66 נָשִׁים פְּטוּרוֹת: מִנְּלָן דִּין זֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, גְּמָר - לֹמֵד בִּמְה
 67 מִצִּינוּ 'תַּפְּלִין, מַה - כְּמוֹ שֶׁמִּצְאָנוּ בְּתַפְּלִין שֶׁהִיא עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן
 68 גְּרָמָא, נָשִׁים פְּטוּרוֹת כְּמוֹ שִׁיבֹאֵר לְהֵלֵךְ, אֵף כָּל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁהוּמָן

אגרות קודש

בי"ה, כ"ז אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו מכ"א אלול עם שני הפ"נ אשר בו, ובטח לעת כזאת כבר נתקבל מכתבי מענה להנהלת הכפר שבהם ג"כ מענה על מכתבו. ומוכרחני לכפול בזה עוה"פ אשר לו יהא שצדקו וצדקו בכל התירוצים והנימוקים שכותב להעדר הפעולה אבל הרי התירוצים והנימוקים אינם ממלאים מקום מעשה בפועל. ולא עוד אלא אפילו בענינים שהם ג"כ צנורות של פרנסה ניכרת חלישות גדולה ביותר ואולי גם העדר עשי' לגמרי ומה יהי' התכלית מזה איני מבין, ותקותי אשר ימים אלו שהם ימי התעוררות קירוב המאור אל הניצוץ ובמילא גם קירוב הניצוץ

המשך בעמוד 243

קידושין, פרק ראשון - האשה נקנית - דף ל"ד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רמא

רש"י

1 ותפילין — וקסבה: לילה לאו זמן תפילין. אין נמי, שבת ויום טוב לאו זמן תפילין. הילכך,
 2 כיון דאיכא שעתא דלא מיידיח בה — זמן גרמא הוא. אבידה — השבת אבידה. וכללא
 3 הוא — בתמיה: וכי כלל קצוב הוא דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות? והרי
 4 אבילת מצה — ליל ראשון שהוא חובה, כדכתיב (שמות יב) "בערב תאכלו מצות" וזמן
 5 גרם לה — בחמשה עשר בניסן, ונשים חייבות,

6 כדאמר בפסחים (מגג.) נשים חייבות באבילת מצה דבר תורה, שנאמר "לא תאכל עליו חמץ"
 7 שבעת ימים תאכל עליו מצות". כל שינוי בבל
 8 תאכל חמץ — ישנו בקום אכול מצה. והנשים
 9 איתנהו בבל תאכל חמץ, דמצות לא תעשה
 10 היא. וכן שמה: ברלג, כדכתיב (דברים טו) "ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך". תלמוד תורה
 11 — דאמרן לעיל (קדושין כטג.) נשים פטורות, וכן
 12 פרוין הבן כדלעיל בפירוק (שם א.) ופריה ורביה
 13 — אמרינן ביבמות (סהב.) האיך מצוה על פריה
 14 ורביה, אבל לא האשה. וילף לה מן "וכבשדה"
 15 — איש דרכו לכבוש, ואין דרכה של אשה
 16 לכבוש. וכל דלא קרינן ביה "וכבשדה" — לא
 17 קרינן ביה "פרו ורבו". אין למדין מן הכללות —
 18 כול היכא דתני כלל כי האי גוונא "כל מצות
 19 עשה וכו' וכן מצות לא תעשה" — הכל חייב
 20 בראיה" — אין למדין מהם, דאיכא הוה ללא
 21 דוקא. ואפילו מקום שנאמר בו "חוי", דאיכא
 22 למימר: מדאפיק האי דאפיק, שמע מינה דוקא
 23 הוא, ולא שירי מיד — אפילו הכי אין למדין.
 24 בכל מערבין — עירובי חצירות. ומשתתפין —
 25 שיתפי מכוואת. חוץ מן המים וזן המלח —
 26 דמדי דדין בעינן, והני לא זייני. שבמקום
 27 מוונתו של אדם חשובה דירתו ושבתתה.
 28 והאיכא כמחין ופמירות — מיני אוכלין הם, וקיס
 29 לזו לרבנן דלא זייני. נמיירי בתפילין — במה
 30 מצונו בתפילין שהיא מצות עשה שהזמן גרמא,
 31 ונשים פטורות — אף כל כו'. ולקמן פריה
 32 ארילף מתפילין לשטר, גילף ממצה וחקתל
 33 לחיוב נמיירי מתלמוד תורה — דאיתקוש
 34 להדי, וישננת לבניך" (דברים ו.) ובתיב בתריה
 35 "וקשרתם לאות". מה תלמוד תורה נשים
 36 פטורות — דכתיב "לבניך" ולא לבנותיך, אף
 37 תפילין נשים פטורות. ונקיש תפילין למוזה —

1 ותפילין. ואיזהו מצות עשה שלא הזמן גרמא -
 2 מוזהו, מעקה, אבידה, ושילוח תקן. וכללא הוא? הרי
 3 מצה, שמחה, הקהל, דמצות עשה שהזמן גרמא -
 4 ונשים חייבות! ותו: והרי תלמוד תורה, פריה ורביה,
 5 ופרוין הבן, דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא
 6 - ונשים פטורות! - אמר רבי יוחנן: אין למדין מן
 7 הפללות, ואפילו במקום שנאמר בו "חוי". דתנן:
 8 בכל מערבין ומשתתפין - חוץ מן המים ומלח. ותו
 9 ליכא? והאיכא כמחין ופמירות! אלא: אין למדין מן
 10 הפללות, ואפילו במקום שנאמר בו "חוי". ומצות
 11 עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. מנלן? - גמר
 12 מתפילין; מה תפילין נשים פטורות - אף כל מצות
 13 עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ותפילין גמר לה
 14 מתלמוד תורה; מה תלמוד תורה נשים פטורות -
 15 אף תפילין נשים פטורות. ונקיש תפילין למוזה! -
 16 תפילין לתלמוד תורה איתקיש, בין בפרישה ראשונה
 17 בין בפרישה שניה. תפילין למוזה, בפרישה שניה
 18 לא איתקיש. - ונקיש מוזה לתלמוד תורה! - לא
 19 סלקא דעתך, דכתיב "למען רבו ימיכם" גברי בעי
 20 חיי, נשי לא בעי חיי?! - והרי סוכה, דמצות
 21 עשה שהזמן גרמא, דכתיב "בספת תשבו שבעת
 22 ימים". טעמא - דכתב רחמנא "האורח" להוציא
 23 את הנשים, הא לאו הכי - נשים חייבות! - אמר
 24 אבוי: איצטרוד; סלקא דעתך אמינא: הואיל דכתיב
 25 "בספת תשבו" - תשבו קעין תדרו, מה דירה
 26 איש ואשתו - אף סוכה איש ואשתו. ורבי אמר:
 איצטרוד

1 ותפילין וציצית — אף על גב דקיימא בן' להקדוקין רבה' (מנחות לוה.) דלילה זמן תפילין,
 2 והלכה ואין מורין בן — מכל מקום שפיר הוי מצות עשה שהזמן גרמא. שהרי
 3 אין נוהגין בשבתות ובמים טובים, כדדרשין בפרק "זמורא תפילין" (עירובין צא.) לפי
 4 שאין צריכין אות, דשבת גופא איקרי אות, כדכתיב "כי אות היא". וציצית דחשבינן הכא
 5 מצות עשה שהזמן גרמא — אומר רבינו יצחק
 6 דהיינו רבי שמעון, דבפרק "הבלת" (מנחות
 7 מג.) דסבר לילה לאו זמן ציצית הוא, ופטר
 8 נשים. כדאיתא התם. וכן הלכה. דהא בפרק "במה
 9 מדליקין" (שבת כהב.) מפרש טעמא דסדין פטורה
 10 מן הציצית — גזירה משום כסות לילה, היינו
 11 טעמא דרבי שמעון דוקא. ועוד קאמר בפרק שני
 12 דברכות (יד.) דבמערבא אין אומרים פרשת
 13 ציצית בלילה, ומסיק נמי אבוי: אגן מתחילין,
 14 מדמתחילי במערבא, ובזמן דמתחילין — גמרינן.
 15 תימיה: היכי חשיב ציצית מצות עשה שהזמן
 16 גרמא למאן דאמר (מנחות מא.) ציצית חובה
 17 תלית היא. כיון דכלי קוספא חייבין בציצית. והתם
 18 ליכא זמן גרמא כלל, דבין ביום בין בלילה חייבין.
 19 ואפילו למאן דאמר (שם) ציצית חובה גברא הוא
 20 — קשה: דמנא דכסות לילה פטורה כשהוא
 21 לבושה ביום — הכי נמי כסות יום חייבת כשלוש
 22 בלילה. דהכי אמרינן בירושלמי: כסות יום
 23 שלבשה בלילה — חייבת בציצית. ואם כן היכי
 24 חשיב לה זמן גרמא, כיון שחייבת בין ביום ובין
 25 בלילה? ואומר רבינו יצחק: כיון שהחובו תלי במה
 26 שהזמן גרם לבישתה ביום — יש לה ליחשב זמן
 27 גרמא, זמן לבישתה גורם החיוב. מעקה
 28 אבידה ושילוח הקן — תימיה לרבי: בכל הני כתיב
 29 לאו, במעקה כתיב (דברים כב) "לא תשים דמים
 30 בביתך". אף על גב דמוקמין ליה (בבבא קמא
 31 טו.) למגדל כלב רע וסולם רעוע, דהיינו שימה
 32 בדיים, מכל מקום אתי נמי למעקה, דהא דרשי
 33 בספרי: "ועשית" — זו מצות עשה, ולא תשים
 34 דמים — זו מצות לא תעשה. ובאבידה מיני כתיב
 35 (דברים כב) "לא תוכל להתעלם", ובשילוח הקן
 36 כתיב (שם) "לא תקח יאם על הבנים". ואם כן איך
 37 יהיו נשים פטורות אפילו הם זמן גרמא? הא
 38 השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה!
 39 ואומר רבינו יצחק: דבמלוהו משכחת בהו עשה
 40 בלא לאו. ובמעקה אין שייך "לא תשים דמים" אלא בבונה בית מתחילתה על מנת שלא
 41 לעשות מעקה, אבל אם היה בדעתו לעשות מעקה, ולאחר שבנאו נמלק, או עשהה תפל —
 42 אין שם אלא עשה ד'ועשית מעקה' ואז נשים פטורות. ובאבידה נמי משכחת לה עשה בלא
 43 לאו, כגון שנטלה על מנת להחזירה, וכגון שנטלה אחר יאוש, דהשתא ליה בת לאו ד'לא
 44 תוכל להתעלם' וגם ליכא לאו ד'לא תגזול' נמי, ואחר כך נמלק שלא להחזירה — והשתא
 45 אינו עובר אלא משום "השבת תשיבם". ושילוח הקן נמי, כגון שלקח האם על מנת לשלוח, ואחר
 46 כך נמלק ולא שלחה. דהשתא ליכא לאו כי אם עשה ד'שילוח תשלח'. ויש מפרשים: דמכל
 47 מקום איכא נפקותא כשהיה לאשה לקיים מצות עשה, דאי הוה אמנאי דנשים פטורות
 48 אכל כשהו חייבת בעשה דלאו הזמן גרמא — או לא יבא עשה אתר וידחור, דאין
 49 עשה דוחה לא תעשה ועשה. אך הקשה הרב רבינו יוסף מארץ ישראל על פירוש זה: אם כן, גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב (שבת כהא.) משום דיום טוב עשה ולא תעשה, ושריפת
 50 קדשים אינה אלא עשה, אשה שאינה חייבת ביום טוב, דהוי זמן גרמא — וכי תימא: אין הכי נמי — אמאי לא לישתמיט תנא דלא אמר לה?
 51 אלא מיא אית לך למימרי: דעשה שיש עמו לאו — אף הלאו אלים, אף דחי ליה עשה, אף הבא — הלאו אלים.

40 לחייב הנשים, דהא כתיב בתריה "וכתבתם על מוזהות", ותימא: מה מוזהו נשים חייבות
 41 כדלקמן — אף תפלן נשים חייבות! ומשנינן: תפילין לתלמוד תורה איתקוש בין בפרשה
 42 ראשונה, כדפרישית לעיל, בין בפרשה שניה "והיו לטוטפות בין עיניכם" וסמך ליה
 43 "ולמדתם אותם את בניכם". תפילין למוזהו לא איתקוש בשנית — שתלמוד תורה מפסיק
 44 בעיהם. ונקיש מוזהו לתלמוד תורה — כדאיתקוש בפרשה שניה דסמך ליה "וכתבתם",
 45 ותימא נשים פטורות לא סלקא דעתך — לפטור נשים, מדתלה מן שכתה בריבוי ימים,
 46 ונשי נמי בעי חיי. האורח להוציא את הנשים — ברייתא היא במסכת סוכה.
 איצטרוד

40 בלא לאו. ובמעקה אין שייך "לא תשים דמים" אלא בבונה בית מתחילתה על מנת שלא
 41 לעשות מעקה, אבל אם היה בדעתו לעשות מעקה, ולאחר שבנאו נמלק, או עשהה תפל —
 42 אין שם אלא עשה ד'ועשית מעקה' ואז נשים פטורות. ובאבידה נמי משכחת לה עשה בלא
 43 לאו, כגון שנטלה על מנת להחזירה, וכגון שנטלה אחר יאוש, דהשתא ליה בת לאו ד'לא
 44 תוכל להתעלם' וגם ליכא לאו ד'לא תגזול' נמי, ואחר כך נמלק שלא להחזירה — והשתא
 45 אינו עובר אלא משום "השבת תשיבם". ושילוח הקן נמי, כגון שלקח האם על מנת לשלוח, ואחר
 46 כך נמלק ולא שלחה. דהשתא ליכא לאו כי אם עשה ד'שילוח תשלח'. ויש מפרשים: דמכל
 47 מקום איכא נפקותא כשהיה לאשה לקיים מצות עשה, דאי הוה אמנאי דנשים פטורות
 48 אכל כשהו חייבת בעשה דלאו הזמן גרמא — או לא יבא עשה אתר וידחור, דאין
 49 עשה דוחה לא תעשה ועשה. אך הקשה הרב רבינו יוסף מארץ ישראל על פירוש זה: אם כן, גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב (שבת כהא.) משום דיום טוב עשה ולא תעשה, ושריפת
 50 קדשים אינה אלא עשה, אשה שאינה חייבת ביום טוב, דהוי זמן גרמא — וכי תימא: אין הכי נמי — אמאי לא לישתמיט תנא דלא אמר לה?
 51 אלא מיא אית לך למימרי: דעשה שיש עמו לאו — אף הלאו אלים, אף דחי ליה עשה, אף הבא — הלאו אלים.

40 לחייב הנשים, דהא כתיב בתריה "וכתבתם על מוזהות", ותימא: מה מוזהו נשים חייבות
 41 כדלקמן — אף תפלן נשים חייבות! ומשנינן: תפילין לתלמוד תורה איתקוש בין בפרשה
 42 ראשונה, כדפרישית לעיל, בין בפרשה שניה "והיו לטוטפות בין עיניכם" וסמך ליה
 43 "ולמדתם אותם את בניכם". תפילין למוזהו לא איתקוש בשנית — שתלמוד תורה מפסיק
 44 בעיהם. ונקיש מוזהו לתלמוד תורה — כדאיתקוש בפרשה שניה דסמך ליה "וכתבתם",
 45 ותימא נשים פטורות לא סלקא דעתך — לפטור נשים, מדתלה מן שכתה בריבוי ימים,
 46 ונשי נמי בעי חיי. האורח להוציא את הנשים — ברייתא היא במסכת סוכה.
 איצטרוד

40 בלא לאו. ובמעקה אין שייך "לא תשים דמים" אלא בבונה בית מתחילתה על מנת שלא
 41 לעשות מעקה, אבל אם היה בדעתו לעשות מעקה, ולאחר שבנאו נמלק, או עשהה תפל —
 42 אין שם אלא עשה ד'ועשית מעקה' ואז נשים פטורות. ובאבידה נמי משכחת לה עשה בלא
 43 לאו, כגון שנטלה על מנת להחזירה, וכגון שנטלה אחר יאוש, דהשתא ליה בת לאו ד'לא
 44 תוכל להתעלם' וגם ליכא לאו ד'לא תגזול' נמי, ואחר כך נמלק שלא להחזירה — והשתא
 45 אינו עובר אלא משום "השבת תשיבם". ושילוח הקן נמי, כגון שלקח האם על מנת לשלוח, ואחר
 46 כך נמלק ולא שלחה. דהשתא ליכא לאו כי אם עשה ד'שילוח תשלח'. ויש מפרשים: דמכל
 47 מקום איכא נפקותא כשהיה לאשה לקיים מצות עשה, דאי הוה אמנאי דנשים פטורות
 48 אכל כשהו חייבת בעשה דלאו הזמן גרמא — או לא יבא עשה אתר וידחור, דאין
 49 עשה דוחה לא תעשה ועשה. אך הקשה הרב רבינו יוסף מארץ ישראל על פירוש זה: אם כן, גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב (שבת כהא.) משום דיום טוב עשה ולא תעשה, ושריפת
 50 קדשים אינה אלא עשה, אשה שאינה חייבת ביום טוב, דהוי זמן גרמא — וכי תימא: אין הכי נמי — אמאי לא לישתמיט תנא דלא אמר לה?
 51 אלא מיא אית לך למימרי: דעשה שיש עמו לאו — אף הלאו אלים, אף דחי ליה עשה, אף הבא — הלאו אלים.

40 לחייב הנשים, דהא כתיב בתריה "וכתבתם על מוזהות", ותימא: מה מוזהו נשים חייבות
 41 כדלקמן — אף תפלן נשים חייבות! ומשנינן: תפילין לתלמוד תורה איתקוש בין בפרשה
 42 ראשונה, כדפרישית לעיל, בין בפרשה שניה "והיו לטוטפות בין עיניכם" וסמך ליה
 43 "ולמדתם אותם את בניכם". תפילין למוזהו לא איתקוש בשנית — שתלמוד תורה מפסיק
 44 בעיהם. ונקיש מוזהו לתלמוד תורה — כדאיתקוש בפרשה שניה דסמך ליה "וכתבתם",
 45 ותימא נשים פטורות לא סלקא דעתך — לפטור נשים, מדתלה מן שכתה בריבוי ימים,
 46 ונשי נמי בעי חיי. האורח להוציא את הנשים — ברייתא היא במסכת סוכה.
 איצטרוד

1 **סְלָא** דעתך אמינא נילף "חמשה עשר" "חמשה עשר" מחג המצות מה להלן נשים
2 חיבות — פירש בקונטרס: כל שישנו ב"ב תאכל חמץ ישנו ב"קום אכול מצה.
3 ואם תאמר: למאי איצטריך במצה ר"ל שישנו בכל האכל, ולומר דנשים חיבות במצה —
4 בלא הכי נמי ידעינן שנשים חיבות במצה, דאי פטורות — למה לי "האורח" להוציא את
5 הנשים? דגבי סוכה פשיטא דפטורות, דהא מצות
6 עשה שהזמן גרמא הוא, אלא שמע מינה דנשים
7 חיבות במצה. והכי איצטריך "האורח" גבי סוכה
8 להוציא את הנשים, דלא נילף "חמשה עשר"
9 "חמשה עשר" מחג המצות, ואם כן — למה לי
10 טעמא ד"כל שישנו? ויש לומר: דעל כרחק
11 איצטריך לטעמא ד"כל שישנו", דאי לא הווינן
12 מניה דנשים חיבות במצה — הוה אמינא
13 "האורח" אתא לרבושי נשים. דלמעוטי — לא
14 איצטריך, דהא מצות עשה שהזמן גרמא הוא.
15 אבל השתא דחזינן דחיבות במצה מ"כל שישנו
16 בכל תאכל חמץ, אם כן על כרחק "האורח"
17 מעוטי אתא. דלרבות לא איצטריך, דמגורה
18 שוה ד"חמשה עשר" "חמשה עשר" נפקא.
19 **אשה** בעלה משמחה — פירש בקונטרס: אין
20 חובת השמחה בה, אלא על בעלה
21 ששמחה. אלמנה מאי איכא למימר? פירוש:
22 דכתיב בה שמחה, דכתיב (דברים טו) "והלוי והגר
23 והיתום והאלמנה", ומנשי בשויה אצלו. כלומר,
24 לא נצטוו היה, אלא בעניה הכתוב מדבר,
25 שנתחייב מי שהיא שריה אצלו לשמחה משלו,
26 במאכל ומשתה וכלי פשתן. עד כאן לשוננו
27 וקשה לרבינו תם: הדיינו בזמן שאין בית המקדש
28 קיים, כדמוכח ב"ערכי פסחים" (פסחים קט,א)
29 דקאמר: אנשים בראוי להם — בין, ונשים בראוי
30 להם — בבגדי צבעונים. וההוא מילתא לא
31 מיתוקמא אלא בזמן שאין בית המקדש קיים,
32 כדאמר התם דבזמן הזה אין שמחה אלא בין,
33 אבל בזמן שבית המקדש קיים — אין שמחה אלא
34 בבשר, שנאמר "ובחנת שלמים ואכלת שם
35 ושמחת". ועוד: דמשמע מתוך לשון הקונטרס
36 שאינו חייב להעלותה לירושלים ולהאכילה
37 שלמי שנהוה. מיהו במסכת חגיגה (א,ו) לא משמע
38 הכי, דקאמר התם: בן שאינו צריך לאמו — חייב
39 להעלות עולת ראהיה לחר הבית, ואם הוא צריך
40 לאמו — אינו חייב. ופריך: עד האידנא מאן
41 אתייה? וקאמר אביי: עד הכא דהוה אמה
42 דמיחייבה בשמחה — אתייה. ועוד: אי שמחה
43 בכלל פשתן — הוה יכולה לעשות בביתה. ועוד:
44 תניא בשתפתא (דחגיגה פרק ראשון): שלש מצות נצטוו ישראל: ראהיה, חגיגה, שמחה. יש בראיה שאין בשניהם — שכן נדוהת לפני הדבור.
45 ויש בשמחה שאין בשניהם — שהשמחה נדוהת באיש ובאשה. אלמא בגוף הקרבן קאמרו ומפרש רבינו תם: אשה בעלה משמחה — בשלמי שמחה שלו, שהחובה מוטלת על בעלה, ובאלמנה
46 על ששריה אצלו, אבל היא גופא לא מייחובה שלמי שמחה. **ואי** — כתב ראהיה ולא כתב תפילין — אינו רוצה לומר דלא ליכתוב תפילין אלא איצטריך ליכתוב.
47 אלא הכי קאמר: לא ליכתוב תפילין — חיקשא דתפילין לתלמוד תורה. **ולא** בעי הקהל — פירוש: לא ליכתוב חובת דנשים גבי הקהל. אבל מצות הקהל בעי למיכתב. **הוה** אמינא נילף
48 ראהיה ראהיה מהקהל — ואם תאמר: הא אמרינן מצה והקהל הוה שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדו? ויש לומר: דמגורה שוה דראהיה ראהיה ראהיה מהקהל. **ואנא**
49 אמינא טפלים חייבים נשים לא כל שכן — ואם תאמר: למה לי האי קל וחומר? בלאו קל וחומר נמי מצו למיילף הקהל ממצה לחייבי נשים, ואפילו לא כתיב נשים בהקהל כלל, שכן שיטת כל
50 שני כתובים: ויש לומר: דאי לא כתיב נשים בהקהל הוה אמינא: אדרבה, נילף ראהיה מהקהל מעולת ראהיה, ולפטור, כדקאמר לעיל. ואם תאמר: כיון דלא כתיב נילף חובת הקהל ממצה. למה לי
51 דאמר "ליכתוב רחמנא מצה ולא בעי הקהל"? בלא מצה נמי נפקא קל חובת בהקהל מטפלים, בקל וחומר: טפלים חייבים וכו'. ויש לומר: דאי לא כתיב נשים במצה הוה אמנא דמקל וחומר
52 לא אתו נשים לחובתו, מטפלים מעלו מנשים, לפי שבאים לכלל חובת. אבל נשים אין סופן לבא ליד חובת — לא. אבל השתא שמצינו דנשים חיבות במצה מטפלים — מנעת נוכל
53 לדון מקל וחומר בהקהל, היכא דטפלים חייבים — אינו דין שיהו נשים חיבות? **נשים** חיבות מנא לן דילף ממורא — ואם תאמר: אמאי לא קאמר דילפינן ממוזוה? ויש לומר: דהוה מצו
54 למימר דילף ממוזוה, וחד מינייהו נקט. ואם תאמר: אם כן הוה מורא ממוזוה שני כתובין הבאים כאחד, ואין מלמדו? ויש לומר: דצריכי תרויהוה דאי כתב מורא ולא כתב מוזה — הוה אמינא:
55 דבמוזוה היוו פטורים, דילפינן מתלמוד תורה, ואי כתב מוזה ולא כתב מורא — הוה אמינא דבמורא היוו פטורים, כדלעיל (ה,א). דאין סיפק בידה לעשות. **ונילף** מתלמוד תורה — ואם
56 תאמר: אדרבה, אית לן למילף ממורא לחובת, דהא אמר פרק קמא דייבמות (ח,א). כל היכא דאיכא לאקשיל לקולא ולחומרא — לחומרא מקשינן ואמר הרב רבינו משה: דמסברא מתלמוד
57 תורה איכא טפי למילף, כיון דאשכחן דנשים פטורות ממנוה. וקרא חביבה מתלמוד תורה — דין הוא שיהו פטורין בכל השאר שלא הזמן גרמא. עוד יש לומר: דסברא הוא למילף טפי מתלמוד
58 תורה ממורא. דשאני אב ואם דהוקש כבודם לכבוד המוקם, ואין למילף שאר מצות מניה. עוד יש לומר: דאין סברא לומר נילף ממורא. דמורא נמי לפעמים דאינה חיבת היכא דרשות אחרים
59 עליה, כדאמרין (קדושין ל,ב). אשה אין סיפק בידה לעשות.

איצטריך — למיעוטה בהדיא. מה להלן נשים חיבות — באכילת מצה לילה הראשונה.
ראה — מצות עשה היא "ראה כל זכורך". **ראה ראה** מהקהל — דכתיב בה (דברים
לא) "בבא כל ישראל ליראות", והתם נשים חיבות דכתיב "האנשים והנשים והטף".
ואירלפינן תפילין לפטורא — אמתינין (קדושין כט,א) פריך, דגמר כל מצות עשה
שהזמן גרמא מתפילין, לפטור לא נשים, בבנין
אב דימה מצונו בתפילין. נילף — בנין אב בימה
מצונו" משמחה, שהיא מצות עשה שהזמן
גרמא, ונשים חיבות! בעלה משמחה — אין חובת
השמחה תלויה בה, אלא על בעלה שישמחה,
קרי ביה "ושימחת". אלמנה מאי איכא למימר —
הא כתיב בה שמחה, דכתיב (דברים טו) "והגר
והיתום והאלמנה" בשויה אצלו — לא נצטוו
היא, אלא בעניה הכתוב מדבר, ונצטוה מי
שהיא שריה אצלו לשמחה משלו, במאכל
ומשתה וכלי פשתן. אי הכי תפילין וראה נמי
ניהו שני כתובים כו' — והכי ילפת מתפילין
לפטור? הא כתיב פטור בין בתפילין דאיתקש
לתלמוד תורה, בין בראה דכתיב "זכורך"
להוציא את הנשים. צריכי — למיכתב פטורא
בתרויהוה, דלא גמירי מהדדי. הילך לאו
למימרא דאין מלמדן איחייבי בתרויהוה, אלא
משום דלא הוה גמיר חד מהחריב, כדמפרש
ואזיל. דאי כתב בראה חובתו, עם כל שאר
בתפילין, ולא כתב בראה — הוה אמינא: נילף
ראה מהקהל, לחייב את הנשים. אי הכי מצה
והקהל נמי צריכי — ולא שני כתובים הבאים
כאחד ניהו, ונילף שאר מצות עשה מינייהו
לחובתו לפאי צריכי — תרויהוה? אלא חד
אזיל. דאי כתב בראה חובתו, עם כל שאר
מצות עשה! בשלמא אי הוה כתב — חובת
בהקהל — לא הוה אתאי מצה מינה בבנין אב,
דאנא אמינא: נגמור גורה שוה מחג הסוכות
"חמשה עשר" "חמשה עשר", מה להלן נשים
פטורות. דכתיב "האורח" להוציא את הנשים. אף
מצה נשים פטורות. **ואנא אמינא** טפלים חייבין
— דכתיב (דברים לא) "והטף". **מאי איכא למימר**
— נילף כל מצות עשה שהזמן גרמא במצה
והקהל להוציא! **פטורא** — איש אמו ואביו
תיראו" דילפינן ביה נשים לעיל (כט,א). כשהוא
אומר "תיראו", הרי כאן שנים. ונילף מתלמוד
תורה — לפטורה.

ופריין

ולרבי

43 גרמא. מתרצת הגמרא: צריכי - צריך להכתב פטור נשים בתפילין
 44 וראיה בכל אחד באופן בנפרד, דאי כתב רחמנא רק בתפילין, ולא
 45 כתב גם בראיה, הנה אמנא גילף מגזירה שוה שחיבות בראיה.
 46 שכן נאמר לשון 'ראיה' - 'ראה כל זכורך' (שמות כג ז) במצות
 47 הראיה שבג' רגלים, ונאמר לשון 'ראיה' במצות הקהל, 'בבוא כל
 48 ישראל לראות וגו' (דברים לא יא), ונלמד מהקהל - כשם
 49 שחיבות במצוה זו כך חיבות בראיה שבג' רגלים, לכך פירש
 50 'זכורך' במצות ראיה לפוטרה. ואי כתב רחמנא פטור נשים רק
 51 בראיה ולא כתב גם בתפילין, הנה אמנא הרי אפילו -הוקשו תפילין
 52 למצוה כאמור לעיל (בעמ' א). וכשם שחיבות במצוה כך חיבות
 53 בתפילין, ולפיכך צריכא - צריך להכתב פטור נשים בשני
 54 המקומות, ואין כאן שני כתובים הבאים כאחד.
 55 שואלת הגמרא: אי הכי שכשיש צריכותא ניתן לדרוש בימה
 56 מצינו' קשה, שהרי מצות מצה ותקחל שנתפרש בהם שנשים
 57 חיבות נמי צריכי לכפול בהם החיוב, כפי שסבורה הגמרא
 58 בהמשך, וכיון שכך נלמד מהם שנשים חיבות בכל עשה שהזמן
 59 גרמא. משיבה הגמרא: למאי צריכי - מהי צריכותא במצות הללו,
 60 בשלמא אי כתב רחמנא שחיבות בהקהל ולא כתב שחיבות
 61 במצה, הנה אמנא שממצה הן פטורות, שכן כאמור לעיל גילף
 62 מהדיקש של 'המשה עשר' 'המשה עשר' שנאמר גם בהג המצות
 63 וגם בהג הסוכות, ונלמד חג המצות מהג הסוכות, כשם שפטורות
 64 מסוכה כך פטורות ממצה, ולכך פירשה התורה שחיבות במצה.
 65 אלא ניכתוב רחמנא שחיבות במצה, ודי לנו ולא כפי שוב לפרש
 66 שחיבות בהקהל, ואנא אמנא מסברא, אם תפלים - תינקות
 67 תיכים שנאמר 'הקהל את העם וגו' 'הקטף' (דברים לא יב), נשים
 68 לא כל שכן שיתחייבו, הילכך - כיון שאין צורך ללימוד מיוחד
 69 לחייב נשים בהקהל, לכן הנה לנו - מצה והקהל שני כתובים
 70 הפאים כאחד ואין מלמדים למצוות אחרות.
 71 שואלת הגמרא: הניחא למאן דאמר שני כתובים הבאים כאחד אין
 72 מלמדין, אלא למאן דאמר שגם שני כתובים מלמדין, מאי אפא
 73 למימר מדוע אין לומדים ממצה והקהל שנשים חיבות בכל עשה
 74 שהזמן גרמא. כאן לא תורצה שאלה זו, ובהמשך הסוגיא (לה).
 75 היא מיושבת על ידי המימרא של פפואי.
 76 שאלה נוספת על הנאמר המשנה: ותו יש לשאול, מצות עשה
 77 שלא תזמן נקמא נשים תיבות, מלן שחיבות. משיבה הגמרא:
 78 דלילף - דין זה מפורא - שנאמר 'איש אמו ואביו תיראו' (ויקרא
 79 יט ג), מה מורא שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים תיבות
 80 בה, שנאמר 'תיראו' לשון רבים הבנים והבנות. אף כל מצות עשה
 81 שלא תזמן נקמא נשים תיבות. מקשה הגמרא: ונילף שפטורות
 82 כשם שמצאנו שהן פטורות מתלמוד תורה, מתרצת הגמרא: משום
 83 דהנה ליה מצות תלמוד תורה ופריה ורביה שני כתובים הפאים
 84 כאחד, וכל שני כתובים הפאים כאחד אין מלמדים למצוות אחרות.

1 איצטריך - לגבי סוכה לימוד מיוחד לפטור הנשים, שאם לא כן
 2 סלקא דעתך אמנא גילף מגזירה שוה שהן חיבות, נאמר 'המשה
 3 עשר' - 'בחמשה עשר יום לחדש השביעי הנה חג הסוכות וגו'
 4 (ויקרא כג, לד). ונאמר 'המשה עשר' - ובחמשה עשר יום לחדש
 5 הנה חג המצות' (שם, ו), ונלמד חג הסוכות מהג המצות' מה תלן
 6 - בליל ראשון של פסח נשים תיבות - באכילת כזית מצה, אף
 7 כאן - בהג הסוכות נשים תיבות - בישיבת סוכה. ולפיכך צריכא
 8 פסוק למעטן.
 9 שאלה נוספת על הלימוד מתפילין: והרי ראיה - להראות בבית
 10 המקדש ולהקריב עולת ראיה בשלש הרגלים, דמצות עשה
 11 שהזמן נקמא היא, ומקמא שנשים פטורות מראיה משום דכתב
 12 רחמנא (שמות כג, ז) 'ראה כל זכורך' - ודורשים להוציא הנשים,
 13 הא לאו הכי היינו סבורים נשים תיבות - ומדוע לא יפטרו מהסיבה
 14 שזו מצות עשה שהזמן גרמא, כמו שלמדנו מתפילין. מתרצת
 15 הגמרא: איצטריך - גם לגבי ראיה לימוד מיוחד לפטור הנשים,
 16 שלולי לימוד זה סלקא דעתך אמנא גילף מגזירה שוה שהן חיבות,
 17 נאמר לשון 'ראיה' - 'ראה כל זכורך' (שמות כג ז) בג' רגלים.
 18 ונאמר לשון 'ראיה' - 'בבוא כל ישראל לראות וגו' (דברים לא
 19 יא) במצות הקהל, ונלמד מצות ראיה בג' רגלים מהקהל - כשם
 20 שחיבות בהקהל כך הם חיבות בראיה ולכן נצרך למיעוט מיוחד
 21 'זכורך' לפוטרה.
 22 קושייה על עצם דין המשנה: ואדילפינן בימה מצינו' מתפילין
 23 לפטורא - לפטור נשים ממצות עשה שהזמן גרמן גילף משמחה -
 24 משמחת הרגל שנשים חיבות בה לחיובא גם בשאר מצוות עשה
 25 שהזמן גרמא. מתרצת הגמרא: אמר אפי, אשה - אין השמחה
 26 חובה עליה, אלא בעלה משמחה - באוכל משתה ובגדי פשתן,
 27 ואין ללמוד ממנו לשאר מצוות עשה שהיא האחראית על קיומן.
 28 שואלת הגמרא: והלוא אלמנה - שנוכרה במצוה זו שנאמר
 29 (דברים טז יא) 'ושמחת לפני ה' אלהיך אהה...והיתום והאלמנה
 30 אשר בקרבך' מאי אפא למימר, הרי אין לה בעל ומצות השמחה
 31 מוטלת עליה, ואם כן ממנה נלמד לחייב הנשים גם בשאר מצות
 32 שהזמן גרמן. משיבה הגמרא: שגם באלמנה אין הציזיו עליה,
 33 שהכתוב מדבר בשרייה אצלן - בעניה שנמצאת במחיצתו, וציזיוה
 34 הכתוב לשמחה משלו, כחלק מבני משפחתו.
 35 עוד קושייה על הפטור שנלמד מתפילין: ונילף בימה מצינו'
 36 מהקהל, שכשם שנשים חיבות בהקהל כך בכל מצות עשה
 37 שהזמן גרמן. מתרצת הגמרא שלא ניתן ללמוד מהקהל: משום
 38 דהנה מצות מצה והקהל שני כתובים הפאים כאחד, וכל שני
 39 כתובים הפאים כאחד אין הם מלמדים על מצות אחרות הדיומות.
 40 מקשה הגמרא: אי הכי תפילין וראיה שבשניהם נכתב פטור נשים,
 41 נמי שני כתובים הפאים כאחד ואין מלמדים, וכיצד אמרנו לעיל
 42 (עמ' א) שמתפילין למדים לפטור הנשים מכל עשה שהזמן

המשך בעמוד 240

אל המאור יתקנו הענינים הנ"ל עכ"פ בחלק חשוב מהם ובטח למותר להעירו אשר אויב מען וועט דורכלאזען דעם זמן פון חדש תשרי בענינים של תעמולה הרי צריך יהי' לחכות כו"כ זמן עד שתהי' שעת הכושר כזו, והאריכות בזה אך למותר.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולב"ב שיחיו, ברכת כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות...
 בברכה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ט אלול, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר מיכאל שי

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו מבדר"ח אלול ועש"ק תצא ות"ח ת"ח על הבשוי"ט מהטבת מצב בריאות התלמידים שמזכירם במכתבו ובדאי יודיע ג"כ טובות אודות שאר התלמידים שיחיו.

(ב) מ"ש אודות השתדלותו שישארו התלמידים המתאימים לזה לימי חדש תשרי בהשיבה, הנה מובן בפשיטות שכוונתי היתה רק באופן שיהי זה ברצונם הטוב, וטוב עשה שהסביר להם את הענין ג"כ באופן כזה אלא שאמרתי ג"כ שבדאי שבטוחים בהתועלת בזה אם יהי על אתר וועט ער אויסניצען עמהם הזמן באופן המתאים לרוח חב"ד, כי כיון שאצלם זהו ענין של מס"נ צריכים להראות להם אז עס ליענט זיך דאס זיי, אבל כפי הנראה במכתבו קשור הדבר בכמה קישויים בביתו אזוי לכה"פ באווארענען במה שאפשר בהוראות מפורטות, ואולי כדאי שעכ"פ יבלה עמהם איזה ימים דעשי"ת אף שכמובן אינו דומה כו'.

(ד) אתענין לדעת התלמידים שנסעו אם נתנו להם צידה רוחנית.

(ה) כבקשתו נשלחו 20 קונטרסים ד"ה אין הקב"ה בא בטרוניא וכשיודיע איזה קונטרסים או שיחות נצרכים לו וישלחו באופן ישר אם רק ישנם אצלינו.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל טובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולב"ב שיחיו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

ב"ה, ו' אלול, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ מוה"ר אברהם משה שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו כותב אשר זה כעשרים וחמש שנה שהנהו בעל קורא בעל תוקע וש"ץ לשחרית בר"ה ויוהכ"פ, וכיון אשר בשנה זו זהו בתוך י"ב חדש לפטירת אמו ע"ה, שואל דעתי אם יעבור לפני התיבה.

והנה מבואר הדין בכ"מ בזה, שבהחזק בזה כמה שנים יש לו לעבור לפני התיבה גם בר"ה ויוהכ"פ ויעיין בנ"כ השו"ע בערוך השלחן ס"ק מו-מז וש"נ. מטה אפרים ונ"כ סימן תקפ"א, ובפרט שכותב במכתבו שכבר הורה בזה כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע להלכה למעשה בימי אבילותו על אביו ע"ה.

בטח ידוע לו מהוראות כ"ק מו"ח אדמו"ר, להעובר לפני התיבה בר"ה ויוהכ"פ לעבור על פירוש המלות לכה"פ כפשוטו הן של התפלה והן של הפיוטים בימים שלפניהם.

בברכת כוח"ט ואשר יהי שליח טוב לשולחיו להתברך בשנה טובה ומתוקה בתכאחב"י.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

יב וְכֹל זֶה⁹⁹ בְּמִטָּה שְׂאִינָה מְיַחֵדֶת לְמַעוֹת, או אֶפְלוּ יַחְדָּה לְמַעוֹת אֶלָּא שְׁעָדוֹן לֹא הֵנִיחַ עָלֶיהָ מְעוֹת מְעוֹלָם, שְׁבַמְחֻשְׁבָּה בְּלִבְדָּה אֵינָה נְאֻסֶרֶת¹⁰⁰. אֲבָל אִם יַחְדָּה לְמַעוֹת, וְעָשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה שְׁהֵנִיחַ עָלֶיהָ מְעוֹת פְּעַם אַחַת אֶפְלוּ בְּחַל¹⁰¹ - אָסוּר לְטַלְטֵלָה בְּשֶׁבֶת אֶפְלוּ לְצַרְףּ גּוּפָה וּמְקוּמָה. וְאֵינָה דוּמָה לְשֵׁאָר בָּלִים הַמְיַחֵדִים לְמִלְאֶכֶת אֶסוּר, שְׁמִתָּר לְטַלְטֵלָה לְצַרְףּ גּוּפָה וּמְקוּמָה, מִפְּנֵי שְׂאִין מְקַפִּידִים עָלֵיהֶם מְלֵהֶשֶׁתְּמֹשׁ בָּהֶם תִּשְׁמִישׁ אַחַר הַמִּתָּר, אֲבָל מִטָּה זֶה הַמְיַחֵדֶת לְמַעוֹת - אָדָם מְקַפִּיד עָלֶיהָ¹⁰² וּמֵיחַד לָהּ מְקוּם שְׂלֵא לְטַלְטֵלָה לְתִשְׁמִישׁ אַחַר¹⁰³, וְהָרִי הִיא דוּמָה לְמִקְצֵה מַחְמַת חֶסְרוֹן כִּים¹⁰⁴ שְׂאֶסוּר לְטַלְטֵלָה אֶפְלוּ לְצַרְףּ גּוּפוֹ וּמְקוּמוֹ, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּסִמּוֹן ש"ח.

ביאורי הלכה

המיועדת לאפר ובדלי סיגריות – אם מקפיד עליהם אסורים בטלטול אפילו לצורך גופו ומקומו ואפילו מעולם לא נתנו בהם מטבעות או אפר, אבל אם לא מקפידים להניח בהם גם דברים אחרים – מותרים בטלטול לצורך גופו ומקומו⁹⁵.

פב אפילו בחול – הניחם ונטלם לפני השבת.
פג מקפיד עליה – שלא להניח עליה חפצים אחרים שיתערבו עם המעוֹת⁹⁶.
פד לתשמיש אחר – בייחוד המיטה למעוֹת נכללת גם ההקפדה שלא לטלטל המיטה למקום אחר, כי מקום המיועד ומיוחד להנחת מעוֹת צריך להיות קבוע וזמין למטרה זו, ואם יטלטלו את המיטה לצרכים אחרים ייפגע השימוש בה בתור מקום לשמירת המעוֹת, ודומה למוקצה מחמת חסרון כים, שנמנעים מלהשתמש בו לשימושים אחרים כדי שלא יבוא לידי הפסד⁹⁷.

פה חסרון כים – דומה למוקצה מחמת חסרון כים, כי

פא וכל זה – בסעיף זה נתבאר דין מוקצה בחפץ המיוחד להניח עליו או בתוכו מוקצה (כגון מיטה, כיס ותיבה). דין זה בא בסימן שי העוסק בדברים האסורים בטלטול מחמת הקצאת הדעת (כלומר שגורם המוקצה (המעוֹת בנידון דידן) אינו, והדברים כשלעצמם מותרים וראויים לשימוש או אכילה, ומכל-מקום אסורים בטלטול כי הוקצו מדעתו, ובהמשך לדין 'בסיס' שכבר הוסר מעליו המוקצה אלא שנותר באיסורו⁹³.

פא אינה נאסרת – כלי שדרך לייחדו לדבר איסור די בייחוד והקפדה שבמחשבה לאוסרו בטלטול ואין צריך למעשה, וכל-שכן כלי שניכר בו שעומד לדבר האסור בשבת שדי בכך שמקפיד עליו במחשבה לאוסרו בטלטול ולא צריך גם למעשה⁹⁴.
ולכך נרתיק של סכין שחיטה, תיק מחשב, ארנק המיועד למטבעות ושטרות בלבד, קופת צדקה, מאפרה

צינונים והוספות

שמייוחד לדבר איסור) – נתבאר לעיל על סי' שח הערה קל, אבל כלי שאין דרך לייחדו ולהקפיד עליו לא נאסר במחשבה בלבד כי בטלה דעתו (ואם עומד לסחורה נאסר במחשבה בלבד, כי דרך אנשים בכך.
95 ראה לעיל סי' רעט ס"ז נר של חרס שלא הדליקו בו בשבת זו אף שמייוחד לקבל בו השמן והשלהבת, מותר בטלטול כי לא מקפידים שלא לכסות בו כלים.

96 גם בקופסת תכשיטים מקפידים שלא להניח חפצים אחרים, אך לא נעשית מוקצה כמצוין להלן הערה צז בעניין שולחן המשמש לחפצי היתר שלא מטלטלים אותו מחשב שיישבר.

97 מיטה המיוחדת לכלי שמלאכתו לאיסור, וכגון שולחן

93 אלא שגדר המוקצה שבאיסור טלטול בסיס גם לאחר שהוסר ממנו המוקצה, הוא 'מתוך שהוקצה לבין השמשות' (האחרון מתוך חמשת סוגי המוקצה שפורטו לעיל סי' שח ס"י), ואילו גדר המוקצה שבדבר המיוחד הוא "מוקצה מחמת חסרון כים" (דין מוקצה מחמת חסרון כים, הובא בעיקר בסי' שח הן מצד שהוא מוקצה השייך רק בכלים והן מצד שבסי' שח הובאו המוקצים שסיבת איסורם לא בטלה (מוקצה מחמת גופו, מוקצה מחמת חסרון כים, מוקצה מחמת איסור) אבל בסימן שי הובא רק מוקצה הדומה למוקצה מחמת חסרון כים, היינו שאיסורו מחמת הקצאת הדעת בלבד וכדלהלן הערה צח).

94 ואם הוא כלי שניכר שמלאכתו לאיסור (ולא רק

וַיֵּשׁ חוֹלְקִין עַל זֶה וּמִתִּירִין לְטַלְטֵלָהּ לְצֹרֶךְ גּוֹפָה וּמְקוֹמָהּ בְּשָׂאָר פְּלִים הַמְּיָחֲדִים לְמִלְאֶכֶת אִפּוּר.¹⁰⁹
וַיֵּשׁ לְהַחְמִיר בְּסִבְרָא הָרֵאשׁוֹנָה. וְלִכֵּן אֵין לְטַלְטֵל פִּים שֶׁל מְעוֹת¹⁰⁹ אִף עַל פִּי שְׁהוּצִיא הַמְּעוֹת מִמֶּנּוּ מִבְּעוֹד
יוֹם¹⁰⁹, אֶלֶא־אִם־כֵּן עֲשֵׂה בּוֹ מַעֲשֵׂה, שְׁפַתְחוּ מִלְמַטָּה¹⁰⁹ וְסִלְקוּ מִן הַיַּחּוּד צ':

חלק ב סימן שי, דיני מקצה בשבת, סעיף יב:

ביאורי הלכה

מקפיד שלא לטלטלה משום שבטלטולה ייפגע שימושה בתור מקום הנחת המעות ויבוא לידי הפסד, וכל מוקצה מחמת הקפדה דומה למוקצה מחמת חסרון כ"ס.⁹⁸

פ [למלאכת איסור – אין דין המיטה "מוקצה מחמת חסרון כ"ס" אף אם מקפיד עליה.

פ [כ"ס של מעות – רצועת בד כעין 'איזור' או 'חגורה' שעושים בה מקום לנשיאת מעות, ואסורה בטלטול אפילו לצורך גופה ומקומה.⁹⁹

ציונים והוספות

הייחוד שאין בכך שום היכר. הממשל הנחת פטיש המותר בטלטול לצורך גופו ומקומו, לא נעשה השולחן מוקצה מחמת חסרון כ"ס, כי אף אם מקפידים שלא לטלטל אותו לעולם, אין זו אלא הקפדה בעלמא ולא מחמת שאינו ראוי לטלטול מחשש שייפסד (ראה מגיני-שלמה מה, ב) וממילא לא מסיח דעתו לגמרי, (והוא הדין לשולחן המשמש חפץ של היתר, גם אם לא מטלטלים אותו מחשש שיישבר, כדלעיל על ס' שח הערה מו), ואין מוקצה מחמת חסרון כ"ס אלא בדבר שהייתה בו הסחת הדעת לגמרי.

98 דומה אבל לא ממש, כי מוקצה מחמת חסרון כ"ס מחמת עצמו אינו ראוי לדבר אחר (כגון סכין שחיטה שאינו עומד מצד עצמו למלאכות אחרות מחשש שייפגם) וזה גורם שיקפיד עליו, משא"כ במיטה המיוחדת למעות שהקפדתו (היינו ייחוד המיטה למעות) היא הגורמת להסחת הדעת ושלא ישתמש בה לדבר אחר.

99 אין הכוונה ל'ארנק' שבזמננו שדינו מבואר לעיל הערה צה, וכן אין הכוונה לכ"ס התפור או תלוי בכגד המבואר בסעיף הבא, אלא לרצועת בד שנלבשת לצורך נשיאת המעות בלבד (כך משמע בהגהות מיימוניות פרק כה אות ה בשם רבינו ברוך מקור דין זה, והוא מוכרח גם מהמשך הדברים כאן).

100 אף שנתינת מעות נחשבת מעשה להחיל על מיטה שם מוקצה, סילוק המעות אינו נחשב מעשה של סילוק מן

גם בתורה מוצאים אנו הדגשה יתירה על קיום המצוות בפועל, ואחרי

כן, בא עניין האמונה

ממכתב ז"ך תשרי, ה'תש"כ

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות יום-טוב ~

זימן אותו מערב יו"ט ודעתו עליו אין מועיל כלום ואסור ליקח אותו ביו"ט אפילו ניצוד מאליו ביו"ט כיון שבין השמשות היה מחוסר צידה הרי זה מוקצה:

יד כל שאינו מחוסר צידה כגון חיה ועוף שהן בני תרבות וגדלן בביתו של אדם או שכבר ניצודו מערב יו"ט למקום שאין צריך לצודן משם ע"י מצודה או תחבולות אחרות מותר ליקח אותן ביו"ט אפילו לא זימן אותם מערב יו"ט לפי שמן הסתם הן עומדין לאכילה אלא אם כן היה דעתו בכירור עליהם לגדל ולדות או לגדל ביצים שאו הן צריכים זימון מערב יו"ט לצורך יו"ט לדברי האוסרין מוקצה ביו"ט כמו שנתבאר בס' תצ"ח:

מן כל אלו שאין צריך לזמן אותם מערב יו"ט מותר לברור מהם ביו"ט ליטול מה שצריך לו והוטב בעיניו ומה שלא הוטב בעיניו יחזיר למקומו ואע"פ שהוא ממלטל מה שאין צריך לאכלו ביו"ט אין בכך כלום כיון שאינו מוקצה כלל ומכל מקום כל ירא שמים יברור מערב יו"ט כל מה שיצטרך ליו"ט כדי שלא יצטרך לטרוח ביו"ט:

מן יוני שובך ויוני עליה דהיינו יוני הפקר שבאים ומקננים בשובך ובעליה וכן צפרים שקננו בטפחים (פירוש כלי חרס הבנויים ככותל לקנן בהם העופות) אע"פ שהן באין לכלובן לערב מכל מקום כיון שעשוין להשמש ולברוח מפני בני אדם ובורחין עד קינן וצריך לעלות אחריהן וגם שם נשמטין ממנו ויורדין ואין נוה לתפסן אפילו בכלובן לפיכך הצד אותם בשבת אפילו מכלובן חייב ולכן אסור לצודן ביו"ט אפילו לצורך אכילה ואפילו זימן אותם מערב יו"ט אין מועיל כלום ואפילו אם נוה לתפסן אסור כיון שאין מוונתם עליך לא חשיבי כמזומן:

יז כמה דברים אמורים בגדולים שיכולין לפרוח היטב אף על פי שאין יכולין לפרוח חוץ לתחום מכל מקום כיון שהם יכולין לברוח מפני בני אדם הרי הן מחוסרין צידה ולפיכך אסור לצודן ביו"ט אבל קטנים שאין מפרחין אלא מעט ואין יכולים לברוח מפני בני אדם אין בהם איסור צידה שכבר הן ניצודים ועומדים אבל יש בהן משום מוקצה שהרי אינן ברשותו של אדם ואינן מוכנין לו ולפיכך צריך לזמן אותם מערב יו"ט:

~ יום שלישי ~

יח וכיצד הוא הזימון עומד מערב יו"ט ובורר מהן מה שיצטרך לו ביו"ט או אומד בדעתו כמה יצטרך ביו"ט ועושה בהן סימן או מביעת עין שיכירם למחר ויאמר אלו אני נוטל למחר אבל אם לא ברר מערב יו"ט ואמר סתם מכאן אני נוטל למחר אין הזמנה זו מועלת כלום ואסור ליטול מהם ביו"ט ואפילו אם לא ירצה לברור כלום אלא

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תצז דין הכנה ביו"ט:

ט ואפילו אם ידוע שניצוד ביו"ט אינו אסור אלא ביו"ט עצמו אבל למוצאי יו"ט מותר מיד ואין צריך להמתין בכדי שיעשו כיון שלא נעשה מלאכת איסור ביו"ט שהרי מאליו ניצוד ע"י מצודות הפרושות מערב יו"ט אבל אם חל שבת במוצאי יו"ט אסור באכילה ובמלטול עד מוצאי שבת כמ"ש בס' תקט"ו ואפילו בגליות שעושיין שני ימים טובים אם ניצוד בראשון מותר בשני מיד חוץ משני ימים טובים של ראש השנה שהן קדושה אחת והן כיום אחד ארוך מטעם שיתבאר בס' ת"ר עין ס' תקט"ו:

י אוזים ותרנגולים ויונים שבבית וכן שאר עופות שהן בבית כיון שהן באין לכלובן לערב הרי אינם מחוסרין צידה והצד אותן בשבת אפילו חוץ לכלובן פטור ולפיכך מותר לצודן לכתחלה ביו"ט לצורך אכילה אפילו אי אפשר לתופסן אלא ע"י מצודה אבל כשאינו צריך לאכלן אסור לצודן ביו"ט כמו בשבת כמ"ש בס' ש"י:

יא אבל אוזין ותרנגולים ויונים שקנה מחדש ועדיין לא הורגלו בביתו ואינן באין לכלובן לערב דינן כשאר כל חיה ועוף שאינן בני תרבות ואם הן מחוסרין צידה בענין שהצד אותם בשבת חייב על דרך שנתבאר בס' ש"י אסור לצודן ביו"ט אפילו לצורך אכילה.

ואם אינן מחוסרין צידה כגון חיה שנכנסה מערב יו"ט לביבר קטן כל כך בענין שיכולין לצוד אותה בשחיה אחת וכן עוף שנכנס מערב יו"ט לבית קטן או ביבר קטן מקורה בענין שיכול לתפסו בשחיה אחת וכן צפור דרוו שנכנס מערב יו"ט למגדל שכל אלו כבר ניצודין ועומדין הן אע"פ שבשבת אסור לצודן מדברי סופרים מכל מקום ביו"ט משום שמחת יו"ט התירו לצודן לצורך אכילה אפילו לא ידע בהן מערב יו"ט ואין בהם משום מוקצה:

יב איל או צבי שקננו בפרדס הסמוך לעיר בתוך שבועים אמה וד' טפחים וילדו בו עפרים ועדיין הן קטנים שאינם צריכים צידה מותר ליקח אותם ביו"ט אע"פ שלא זימן אותם מערב יו"ט ואין בהן משום מוקצה כיון שרואה אותם בכל יום ודעתו עליהם הרי הוא כאילו זימן אותם אבל אם הפרדס הוא חוץ משבעים אמה וד' טפחים ודאי אין דעתו עליהם לצורך יו"ט ואסור ליקח מהן ביו"ט אלא אם כן זימן אותם מערב יו"ט:

~ יום שני ~

יג כל שמחוסר צידה בענין שהצד אותו בשבת חייב אפילו

לראותם ממקום שלפני זה הקן שמצא בו היונים שזימן הרי אלו מותרים לפי שכל המדרה אינו מדרה אלא עד מקום שיכול לראות משם את קנו שיצא ממנו.

אבל אם אתמול בשעה שזימן אותם היו קינים אחרים של יונים מוקצים תוך חמשים אמה סביבות זה הקן וביום טוב בשעה שמצא את היונים שזימן לפני הקן לא מצא מנין יונים של מוקצה שבקינים אחרים כמו שהיה מנינם אתמול יש לחוש שמא היונים שזימן הלכו להם ואלו שלפני הקן הן יונים מוקצים שהיו מודרין והולכין עד שהגיעו עד לפני זה הקן ולפיכך הם אסורים:

בג וכן הדין אם זימן לבנים בקן אחד ושחורים בקן שאצלו ולמחר מצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים אם אין יכולים לפרוה אלא לדדות ותוך חמשים אמה סביבות אלו הקינים אין שם קינים אחרים של יונים שיהיה אפשר לראותם מתוך הקינים שזימן הרי אלו היונים שזימן מותרים מטעם שנתבאר:

~ יום חמישי ~

בד אם זימן שלשה יונים בקן אחד ולמחר לא מצא באותו הקן רק שנים אפילו יש סביבות זה הקן קינים של יונים אחרים ויש לחוש שמא הראשונים הלכו להם ואלו השנים הן של קינים המוקצים אעפ"כ הן מותרים לפי שאנו תולין שהשלישי הלך לו והנשארים הן אותם שזימן ואפילו אם בשעה שזימן אותם קשר את שלשתן זה בזה ולמחר לא מצא רק שנים קשורים זה בזה או מותרין זה מזה הרי אלו מותרין לפי שדרך הבעלי חיים להתפרק ולהנתק מקשירתם.

ואפילו לא זימן אלא שנים בקן אחד וקשרן זה בזה ולמחר מצא שלשה קשורין זה בזה הרי כולם מותרים שבודאי אדם קשרן זה בזה ומן הסתם לא קשרן ביו"ט אלא בערב יו"ט ואם כן הרי כל השלשה מוכנין מערב יו"ט ע"י קשירה זו אבל אם למחר מצא שלשה מפורדין זה מזה הרי כולן אסורין שהרי יש כאן אחד שלא זימן אותו מערב יו"ט וכיון שאינו מכירו כולם אסורים ואם מצא שנים קשורין זה בזה והשלישי אינו קשור השנים הקשורין מותרים שאנו אומרים שהן הן אותן שזימן והשלישי שלא זימנו מערב יו"ט אסור:

בה כל דבר שהוא מוקצה אינו אסור אלא אם כן בעליו הקצו אותו והסיוח דעתם ממנו אבל אם בעליו לא הסיוח דעתם ממנו אינו נקרא מוקצה כלל ולכן נכרי שהביא דורון לישראל בני יונה קטנים שאינם צריכים צידה משובכות שיש לו בתוך התחום מותרים לפי שאין הנכרי מקצה מדעתו כלום כמ"ש בס' ש"י אבל אם הם גדולים כל כך עד שצריכים צידה אסורים אעפ"פ שלא צדן בשביל ישראל כיון שצריך לבקש תחבולות כדי לתפסן אין מועיל כלום מה שאין הנכרי מקצה דעתו מהן לפי שאין זה הדבר תלוי בדעתו שמא לא יוכל לתפסן:

רוצה ליטול מן הבא לידו הן כחושה הן שמינה אסור גזרה שמא יברור השמנות מן הכחושות ויטול את השמנות ויניח את הכחושות ונמצא מלטל את הכחושות שהן מוקצה שהרי לא היה בדעתו להזמין אלא מה שיאכל ביו"ט:

יג ואפילו אם זימן את כל היונים שבשובך ואמר את כולם אני נוטל למחר ויודע שבודאי לא יאכל את כולם ביו"ט וכן אם אמר אלו שני זוגים אני נוטל למחר ויודע שבודאי לא יאכל ביו"ט אלא זוג אחד אין הזמנתו מועלת כלום לאותם שלא יאכל מהם ביו"ט והרי הם נשארים מוקצה ולפיכך אסור ליקח אפילו פרידה אחת מן היונים שזימן בהזמנתו זו ואפילו רוצה ליטול מן הבא לידו אסור גזרה שמא יברור אבל אם אינו יודע שבודאי לא יאכל מן כל היונים שזימן אעפ"פ שאין ברור לו שבודאי יאכל מכל מה שזימן מכל מקום כיון שאפשר שיאכל מכולם מועלת הזמנתו לכל מה שזימן ולפיכך מותר לברור מהם ביו"ט מה שצריך לו ולהניח השאר ואף על פי שמלטל השאר בידו אין בכך כלום שהרי אינם מוקצה כלל:

כ זימן שני יונים ומצא שלשה ואינו מכיר אותם שזימן כולם אסורים מפני אחד שאינו מזומן שנתערב בהם ואינו מתבטל ברוב מפני שהוא דבר שיש לו מתירין ואם נאכל אחד מהן או נאבד או נפל לים הרי השנים הנשארים מותרים ועל דרך שנתבאר ביו"ד ס' ק"י ע"ש:

כא זימן יונים שחורים בקן אחד ולבנים בקן שאצלו ולמחר מצא לבנים במקום שחורים ושחורים במקום לבנים אם הן יכולין לפרוה מעט כולם אסורים שאנו חוששים שמא אותם שזימן פרחו והלכו להם ואלו אחרים הן שבאו ממקום אחר לכאן אבל אם זימן בקן אחד שחורים בצד זה ולבנים בצד זה ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים הרי הם מותרים שאנו תולין לומר שהן הן הראשונים אלא שהחליפו מקומן:

~ יום רביעי ~

כב אם בשעה שזימן את היונים היו בתוך הקן ולמחר מצא אותם על פתח הקן מותרים אף על פי שאינו מוצאן במקומן הרי הזמין מה שיהיו בכל הקן אבל אם מצאן לפני הקן אם הן יכולין לפרוה מעט אסורים שאנו חוששים שמא אלו שהזמין פרחו והלכו להם ואלו הן אחרים שבאו ממקום אחר לכאן.

אבל אם אין היונים שהזמין יכולים לפרוה אפילו מעט אלא יכולין לדדות מעט מעט אם לא היה אתמול קינים אחרים של יונים תוך חמשים אמה סביבות זה הקן שהזמין היונים שבו הרי אלו היונים שמצאן לפני הקן מותרים כיון שאינן יכולין אלא לדדות וכל המדרה אינו מדרה יותר מן חמשים אמה ואם כן אלו היונים בודאי לא באו ממקום אחר אלא הן הן היונים שהזמין ואפילו יש קינים אחרים של יונים סביבות זה הקן אלא שהן בקרן זיית בענין שאי אפשר

~ שבת קודש ~

חלק ד סימן תצח דין שחיטה ביו"ט :

א אין מראין סכין לחכם ביו"ט לראות אם היא ראויה לשחוט בה כמו שהיה המנהג בימי חכמי הש"ס שמא תהיה פגומה ויאמר לו שאסור לשחוט בה מפני פגומותה וילך ויחדדנה במשחות ונמצא מתקן כלי ביו"ט אבל החכם יכול לראות סכין כדי שישחוט בה הוא בעצמו ויכול להשאילה לאחרים וכן חכם יכול להראות סכיניו לחכם אחר מפני שהחכם יודע שהשחטה אסורה ביו"ט ולא יבא להשחיתה:

ב וכן בזמן הזה שכל שוחט בודק הסכין בעצמו אסור לו לבדוק ביו"ט שמא ישחיתה.

ויש אומרים שלא אסרו להראות הסכין לחכם משום דשמא ישחיתה אלא משום דכימייהם לא היה אפשר לו לשחוט בלא ראיית החכם את הסכין אפילו אם הסכין יפה ונמצא ראיית החכם לבד היא המכשרת את הסכין והרי זה דומה קצת למתקן כלי אבל בזמן הזה אין ראיית הסכין אלא כדי לברר הספק אם יש בה פגומה אם לאו ונמצא שאין הדבר תלוי בראייה אלא בשלימות הסכין שלא היתה פגומה (קודם שהתחיל לבדוקה) וראייה זו בעצמה אינה מכשרת את הסכין אלא מבררת את הספק בלבד ולכן אין לאסרה ביו"ט.

והלכה כסברא הראשונה ומכל מקום בשעת הדחק כגון שלא בדק הסכין מערב יו"ט ונצרך לבשר ביו"ט יש לסמוך על סברא האחרונה ומותר לבדוק הסכין ביו"ט:

ג וכל אדם אפילו אינו תלמיד חכם מותר לבדוק הסכין אחר השחיטה משום דאף אם ימצאנה פגומה בודאי לא ישחיתה:

ד הטבח יכול להוליך הסכין אצל הבהמה אפילו דרך רשות הרבים וכן מותר להוליך הבהמה והסכין אצל הטבח ואין חוששין שמא ימלך ולא ישחט ונמצא טרם ביו"ט שלא לצורך אפילו גדי קטן שצריך להוליך על כתיפו ואע"פ שהיה אפשר להוליכו מאתמול לפי שלא גזרו על ההוצאה שהיה אפשר לעשותה מערב יו"ט מטעם שנתבאר בס"י תצ"ה:

ה בהמות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות תוך התחום הרי אלו מוכנות ולוקחין מהן ושוחטין אותן ביו"ט אבל בהמות הרועות ולנות חוץ לתחום כל ימי הקיץ אף שנכנסים לבית בתחילת ימות הגשמים מכל מקום כל ימי הקיץ אין דעת אנשי העיר עליהם והרי הן מוקצין ואם באו ביו"ט לעיר אין שוחטים אותן ביו"ט אם בבין השמשות היו חוץ לתחום אע"פ שבאו לעיר (מאליהם) ביו"ט שלא מדעת ישראל אין שוחטים אותן:

כו הבודק בהמה ביום טוב יבדקנה במקום שיהא באפשר להניחה שם אם תהיה טריפה לפי שאסור למלטלה כשתמצא טריפה ממקום זה למקום אחר וכן חכם המורה הוראה בדבר שיהא אסור למלטלו אם יאסר לא יורה עד שניתהוהו מקודם במקום המיוחד לו כי אחר שיאסור יהא אסור למלטלו:

~ יום שישי ~

כז השוחט בהמה ביו"ט מותר להפשיטה קודם הבדיקה ואין חוששין שמא תמצא טריפה לפי שמעמידין אותה בחזקת היתר שרוב בהמות הן כשרות.

וטוב לו שיפשיטנה קודם בדיקה שאם יבדוק ותמצא טריפה לא יהא רשאי להפשיטה שהרי הוא עושה מלאכה גמורה שלא לצורך אכילה:

כח אם נמצאת טריפה אסור למלטלה אפילו מחמה לצל לדברי האוסרים נולד ביו"ט שהרי אתמול היתה עומדת ומוכנת לאכילת אדם ועכשיו שנמרפה עומדת לכלבים והרי זה נולד וכבר נתבאר בס"י תצ"ה שיש להחמיר ולאסור נולד ביו"ט:

כט כמה דברים אמורים כדורות הראשונים שלא היו טרפות מצויין אבל בזמן הזה שאנו מחמירין הרבה חומרות בטרפות ולפיכך הטרפות מצויין מאד ואם נאסור למלטל הטרפה מחמה לצל כדי שלא תסרח ימנע ולא ישחוט כלל ונמצא ממעט בשמחת יו"ט לפיכך התירו לו למלטלה מחמה לצל:

ל וכן מטעם זה התירו לו למכרה לנכרי על דרך שיתבאר במכירה לישראל דהיינו שלא יטול דמים ולא ישקול ולא יזכר לו סכום דמים ואם אינו מאמינו יקח ממנו משכון:

לא וכן מטעם זה התירו למכור לנכרי חלק האחורים אפילו מבהמה כשרה במקום שאין מנקר מצוי ואם אפשר להצניע עד לאחר יו"ט בענין שלא יסריח אסור למכור לנכרי טרפה או אחוריים ואם שחטה ערב יו"ט והיה לו שהות למכור לנכרי קודם יו"ט אסור למכור ביו"ט אפילו אי אפשר לשמור שלא יסריח שלא התירו למכור אלא כדי שלא ימנע מלשחוט אם נאסור לו למכור אבל כשנשחטה בערב יו"ט והיה לו שהות למכור קודם יו"ט אף אם נאסור לו למכור ביו"ט לא ימנע מלשחוט בשביל זה שהרי אפשר לו למכור קודם יו"ט:

לב דבר שאין הטרפות מצוי בו כגון אווזין ותרנגולים אסור למלטלו מחמה לצל אם נטרף ואפילו יסריח בוודאי וכן אסור למכור לנכרי כיון שאין הטרפות מצוי בו לא ימנע מלשחוט בשביל כך:

~ 'לקוטי תורה' ראש-השנה - הפרשה החסידית ~

יום-טוב של ראש-השנה שחל להיות בשבת¹

החשש הוא להדיוטים⁷ וקלי הדעת⁸, ואיך מנעו המצוה לגמרי מכמה צדיקים גדולים וטובים? ובפרט מצות שופר ולולב שהרבה פונות תלויות בהם לודעי דעת¹⁰, שזוגעים עד רום המעלות.

אך להבין כל זה, צריך להקדים תחלה שרש ענין השופר:

והוא על פי שיכואר גם פן ענין בחינת מלכות בראש-השנה, שהוא ענין בחינת בנין הנוקבא פדוע.

דהנה נודע ההפך שבין יחודא-עילאה ליחודא-תתאה, להיות שיש ב' מיני השתתגלות¹¹:

הא': הנקרא בלשון ה"פרדים" בחינת עינה ונעול¹², שכל נעול מוקף מענינתו. והוא ענין ה"עיוולים" שב"עין תיים"¹³ - שהעיוול העליון מקוה לכל צד להעיוול

להבין המונח [ריש פרק ד' דראש-השנה (כט, ב)]: "יום-טוב של ראש-השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה"². ומפרש בגמרא: "מטום גזרה דרבה, שמא יולכנו ד' אמות ברשות-הרבים"³.

יום-טוב ראשון של חג היו נוטלין את הלולב אפילו במדינה - בזמן בית-המקדש⁴, משום דיום-טוב הראשון הוא דאורייתא כו'.

וכבר הקשו התוספות ריש פרק ד' דראש-השנה, וריש פרק ד' דסוכה⁵: דמאי שנא שופר מלולב? עיין שם.

עוד יש לעורר ולשום לב:

מה ראו חז"ל לעקור⁶ מצות-עשה שופר ולולב אפילו ביום ראשון בגבולין - על כל פנים אפילו בזמן שאין בית-המקדש - משום גזרה דרבה בעלמא, והלא

שביטלו את המצוה כאלו שיש עליהם חשש זה, ומה שכתוב בלקוטי תורה [כאן] ובתרי"ו [בתחלתו] "הלא החשש הוא כו" הנינו רק בכדי להקטין את התקופה. ובמהמשך ראש השנה תש"ג בתחלתו מפורש: ועוד זאת כו" - לקוטי שיחות חלק ז עמוד 52 הערה 25.

8) [להדיוטים וקלי הדעת: "יש לומר: הדיוטים - שאין יודעים דיני תקיעת שופר. וקלי הדעת - שלכן יש לחשוש שיעבירו ד' אמות ברשות הרבים" - דבור המתחיל "יום טוב של ראש השנה" תשל"ג הערה 7.

"מוכן הדיק בזה, שבכדי שיהיו עליו החשש צריך להיות בו שתי התנאים שיהיה הדיוט, דהיינו אף שיודע שיש עליו חיוב לתקוע בשופר מכל מקום אינו יודע אף לתקוע, שהיו מצב של הדיוטים. וגם צריך להיות קל הדעת, ומצד קלות הדעת שלו יכול להיות שישכח על איסור שבת ויעבור ד' אמות ברשות הרבים" - דבור המתחיל "יום טוב של ראש השנה" תשל"ב.

9) מה דא... גדולים וטובים: "שהספר בזה (בפנימיית הענינים), דמה שאין תוקעין בראש השנה שחל בשבת אין זה ידחוי של (תוקף) מצות תקיעת שופר, אלא שאין צורך (כל פה) בתקיעת שופר, פי התמשכות שנמשכות על ידי תקיעת שופר, נמשכות הן ביום השבת מצד עצמו בלא תקיעת שופר" - לקוטי שיחות חלק יב עמוד 37. ראה סידור רמ, ג [שנא, א] ואילך. דבור המתחיל "יום טוב של ראש השנה" כ"ט אלו תשל"ט.

10) [ודעי דעת דניאל א, ד. ובמצורת דוד: "הוצה לומר, בתחלת אמרי המדבר ישכילו לדעת דעתו ותוכן פונתו ומה יהיו אחרית אמרו".

11) [נתבאר בארוכה באור התורה ואתחנן עמוד קצו ואילך. ראש השנה עמוד ארצג. ראה לעיל שלח לו, ג ואילך].

12) [נתבאר בארוכה בספר המאמרים תר"ס עמוד עג ואילך. ראה שרש מצות התפילה פרק כג - דרך מצותיך קבה, א].

13) [ראה ספר המאמרים תרנ"ט עמוד יא].

1) (נאמר פנראה, בראש השנה תקע"א שחל להיות בשבת. נוסח אחר - הנחת ארמו"ר האמצעי נדפס בפסיוור עם דא"ח שער התקיעות רמ, ג [שנא, א].

מיוסף על מאמר זה - דבור המתחיל זה תקצ"ה - אור התורה ראש השנה (דברים פרק ה) עמוד כקו. בחינו.

ראה תוספות בפסיוור שם הערה 7. דבור המתחיל זה ליל ערב ראש השנה תשל"ג - תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט (תשרי-תש"ג) חלק א עמוד יז. ליל ערב ראש השנה תשמ"ג - שם עמוד נא. תשל"ו. תשל"ז. תש"מ).

2) (הפעם על פי גנלה הובא לקמן ג, ג בהערה).

3) ("בפרט עכשיו שאין מצוי שיהיה רשות הרבים מן התורה [ראה שלחן ערוך ארמו"ר תקן אורח חיים הלכות שבת סימן שמה"ה סעיף יא ושם נסמן. ולהעיר מהמשך "יום טוב של ראש השנה" תש"ג בתחלתו] איך דחו כו' שלא לבוא לדי חשש איסור שבת" [והנזירה "שמא יעברנו" הוא רק שלא יבוא לאיסור דרבנן" - דבור המתחיל זה תשל"ג [ובהערה שם]).

4) (ראה סוכה מב, ב).

5) (כנ, א דבור המתחיל "אינה").

6) מה דא... [לעקור: דבור המתחיל "יום טוב של ראש השנה" תשמ"ג (על פי אור התורה ראש השנה פרק ה עמוד ב)]: "היאך בישלנו". ובהערה 5 שם: ובדבור המתחיל זה תרנ"ט. תר"ס. תש"ג ועוד: "איך דחו", ובסיוור שם: "איך היה כתב גיד חכמים לעקור".

7) (והלא החשש הוא להדיוטים: וכן הוא בהמשך תר"ס בתחלתו. וראה לקוטי שיחות חלק לט עמוד 193.

"אפשר לומר שהקושא היא לפה עקרו את המצוה כאלו שאין לחשוש בהן שיעבירו ד' אמות - בשביל ההדיוטים כו'... אבל בפסיוור רמ, ג [עוד - אינו מבינים] "הלא החשש הוא להדיוטים כו' ומזה משמע שהקושא היא גם על מה

כו". שְׁפָל הַגְּבוּהָ גְבוּהַ מַחְבִּירוֹ, מִקּוֹף אֶת חֲבִירוֹ, עַד שֶׁהִתְחַתּוּן בְּמַל אֱלֹוֹ וְנִחְשָׁב כְּלֹא מְמוֹשׁ לְגַבִּי הָעֲלִיוֹן. וְלִכְּנֹן אָמְרוּ שׁ"קְרֹסוּלִי" וְ"שֹׁקוֹי חֲחִיּוֹת", שֶׁהֵן בְּחִינַת נְה"י, שֶׁהוּא הַבְּחִינָה הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנָה שֶׁבְּחִינּוֹת – כּוֹלָלוֹת כָּל הַמְּדַרְגּוֹת שֶׁלְמִטָּה מֵהֵם; וְ"קְרִינֵי חֲחִיּוֹת", הֵן בְּבְחִינַת כְּתֹר שְׁבְרֵאשׁ²⁰ – הוּא כּוֹלָל יוֹתֵר כּוּ.

וְזוֹ הִיא בְּחִינַת יְחוּדָאֲעֵילָאָה בְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת, ד' אֵיהוּ וְחִיּוּהִי חַד"²¹. דְּהִינּוּ יְחוּד וְכִיטוּל הִתְחַתּוּן בְּעֲלִיוֹן. שְׁהֵגַם שֵׁשׁ עֶשֶׂר סְפִירוֹת – חֲכָמָה, חֶסֶד כּוּ, וְחֶסֶד – עֲנַף הַחֲכָמָה²², שְׁנִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת הַחֲכָמָה לְהָיוֹת נֶאֱצַל גַּם בְּחִינַת חֶסֶד; אִין בְּחִינָה זוֹ מוֹרְגֶשֶׁת לְהָיוֹת יֵשׁ וְדָבָר בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ, רַק שְׁמַכְל מְקוֹם חֶסֶד כְּלוּל וּמוֹקֵף בְּבְחִינַת הַחֲכָמָה, וְהַחֲכָמָה מְקַפֶּת אוֹתוֹ מִכָּל צַד וּפְנָה²³.

אָבָל בְּחִינַת יְחוּדָאֲתַתְמָאָה דְּמַלְכוּת־דְּאֲצִילוֹת בְּכוּ"ע, הוּא גִילּוֹי אוֹר הַאֲלָקִי לְהוֹת הַבְּרִיאָה מֵאִין לֵישׁ וְדָבָר בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ מְמוֹשׁ. שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא יֵשׁ גָּמוּר, בְּבְחִינַת מוֹרְגַב, שְׁאִין לוֹ עֲרוּךְ כָּלָל וְכָלָל לְבְּחִינַת הַבּוֹרָא שֶׁהוּא בְּלִתִּי־מוֹרְגַב. וְאִם הָיָה נִמְשָׁךְ בְּבְחִינַת עֵילָה וְעֵלוֹל, הָרִי הָיָה בְּבְחִינַת כְּלִתִּי־גְבוּל גַּם כֵּן, אֵךְ אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא הַבְּרִיאָה מֵאִין לֵישׁ גָּמוּר, עִם כָּל זֶה הִיא בְּבְחִינַת כִּיטוּל לְאִין, וְכִמוֹ "וְצָבֹא הַשְּׂמִימִים לְךָ מִשְׁתַּחֲוִיִּים כּוּ"²⁴ (נְחִמָה ט, ו), וְהוּא עֵיקֶר בְּחִינַת הַמַּלְכוּת – לְהָיוֹת יֵשׁ, וְשִׁיחָהּ הֵישׁ בְּמַל כּוּ. :

קִי צוּר. עֲנֵן הַתְּפַרֵּשׁ בֵּין יְחוּדָאֲעֵילָאָה לְיְחוּדָאֲתַתְמָאָה – כְּמוֹ בֵּין עֵילָה וְעֵלוֹל שֶׁהָעֵלוֹל מוֹקֵף מֵעֵילָה וְכִטוּל אֲצִלוֹ, וְכֵן יֵשׁ מֵאִין. וְעֲנֵן בְּ"אַגְרַת הַקֹּדֶשׁ" סִימֹן כּוּ. :

ב. וְלְהַבִּין זֶה בְּתוֹסֶפֶת בִּיאוֹר:

הַגֵּה נוֹדֵעַ שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת הִיא בְּחִינַת הַרוּמָמוֹת

שֶׁתּוֹכוֹ. דְּהִינּוּ, שֶׁהָעֵיגוּל שֶׁתּוֹכוֹ הוּא נִכְלָל וְכִטוּל אֱלֹוִי¹⁴.

וְהַעֲנֵן הוּא, עַל דְּרָךְ מִשַׁל הַרְבַּ שֶׁתּוֹפֵס וּמִשִּׁיג אֶת כָּל הַשְּׁנֵת הַתְּלִמִיד הַמְּקַבֵּל מִמּוֹ, מִכָּל צַד וּפְנָה, שְׁמַפְנֵי קוּטֵן שְׁכָל וְהַשְּׁנֵת הַתְּלִמִיד בְּעֵינֵי הַרְבַּ, נְתַפֵּס וּמוֹקֵף בְּשְׁכָל הַרְבַּ הַמּוֹשְׁפִיעַ, וְנִכְלָל בּוֹ, פִּי "כְּכָלֵל מֵאֲתִים – מְנַה"¹⁵. וְנִמְצֵא שֶׁהַשְּׁנֵת הַתְּלִמִיד אֵינָה בְּבְחִינַת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד לְעֲצָמָה, רַק שֶׁהִיא כְּלוּלָה וְכִטוּלָה בְּהַשְּׁנֵת הַרְבַּ.

וְהַב': שֶׁהָעֵלוֹל יוֹצֵא לִידֵי גִילּוֹי בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ. שֶׁזֶהוּ אֵינּוּ כְּמוֹ הַתְּפִלּוֹת הָעֵלוֹל בְּתוֹךְ הָעֵלָה, כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַשְּׁכָל הַכְּלוּלִים בְּשְׁכָל עַל דְּרָךְ מִשַׁל, אֵלָא נְהַפּוּךְ הוּא, שֶׁהָעֵילָה מֵתְלַבֶּשֶׁת בְּהָעֵלֶם בְּתוֹךְ הָעֵלוֹל. כְּמוֹ כַּח הַמּוֹשְׁפִיל בְּשְׁכָל, אוֹ שְׁכָל בְּמִדּוֹת וְכֵהָאֵי גוֹנָא – שֶׁהַשְּׁכָל אוֹ תְּמִדּוֹת הֵן הֵם הַיֵּשׁ וּמוֹרְגֵשִׁים, וְכַח הַמּוֹשְׁפִיל אוֹ הַשְּׁכָל שׁוֹפֵעַ בְּהֵן בְּהָעֵלֶם בְּבְחִינַת אִין כּוּ.

(וְהוּוּ בְּעֵנֵן הַמְּבוֹאֵר בְּמְקוֹם אַחֵר, בְּהַתְּפַרֵּשׁ שְׁבִין "גּוֹנֵי יִמָּא", שֶׁהֵם מוֹבְלָעִים תְּמִיד בְּמְקוֹרֵם וְאֵינּוּ דָבָר נִפְרָד מִמּוֹנוֹ – שֶׁבְּהַתְּפַרֵּם מֵהֵם הֵם מֵתִים; וְכֵן בְּרִיּוֹת שְׁבְאַרְץ – שֶׁהֵם בְּחִינַת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד מֵהָאֲרֵץ¹⁶.)

וְאֵתִי שְׁפִיר לְפִי הַנ"ל שֶׁעֵיקֶר בְּנֵן הַנוֹקְבָא שְׁבְרֵאשׁ־הַשְּׁנָה הוּא בְּבְחִינַת הַיּוֹתֵה "אַרְץ", שֶׁהוּא יְחוּדָאֲתַתְמָאָה, לְהָיוֹת מֵאִין לֵישׁ. מַה שְׁאִין כֵּן בְּחִינַת "יֵם" הוּוּ בְּחִינַת יְחוּדָאֲעֵילָאָה. וְהוּוּ עֲנֵן "פִּי לְאֵלִיקוּם מְגִינֵי אֲרֵץ מְאֹד נְעֵלָה" (תְּהִלִּים מו, ט).

וְעֵינֵן שֶׁם סִימֹן כ'י¹⁷: "הַיֵּשׁ הַנִּפְרָד כּוּ, לֹא מִיַּגִּיהַ וְלֹא מִקְצָתִיהַ – מִהַעֲרֹךְ שֶׁמִּהָעֵלוֹל אֵל הָעֵילָה". וְהוּוּ "לְה' הָאֲרֵץ וּמִלּוֹאָהּ כּוּ", כִּי הוּא עַל יַמִּים יִסְדָּהּ כּוּ" (תְּהִלִּים כד, א-ב), דְּהִינּוּ לְהָיוֹת עַל כָּל פְּנִים כִּיטוּל־הַיֵּשׁ¹⁸).

וְהֵגַה עַל בְּחִינָה רֵאשׁוֹנָה אָמְרוּ רַז"ל¹⁹: "קְרֹסוּלִי חֲחִיּוֹת כְּנֵגַד כּוּלָן, שֹׁקֵי חֲחִיּוֹת כְּנֵגַד כּוּלָן, קְרִינֵי חֲחִיּוֹת

(14) (רֵאָה בִּיאוֹר הַזֶּהר לְהַצְמַח צֶדֶק עִמּוֹד ו. אוֹר הַתּוֹרָה נִשְׂא עִמּוֹד רַב).

(15) (כְּבֹא קָפָא עַד א. כְּבֹא כְּתָרָא מֹא, ב.).

(16) עֵינֵן מְנָה בְּ"בִיאוֹרֵי הַזֶּהר" (לְאֲדַמּוֹר הַאֲמִנְעֵי מִכּוּ, ג) פְּרִשְׁתָּ בְשַׁלַּח, בְּדִבְרוֹ הַמִּתְחַלֵּל "עוֹד יֵשׁ לוֹמֵר מֵאִמֵר הַנ"ל בְּאִזְפָן אַחֵר" (וְרֵאָה בִּיאוֹרֵי הַזֶּהר לְהַצְמַח צֶדֶק כְּרָךְ א עִמּוֹד רַז וְאִלְיָךְ).

וְעֵינֵן בְּ"אַגְרַת הַקֹּדֶשׁ" סִימֹן י"ד, כְּפִירוֹשׁ (עֲקֵב יא, יב): "אַרְץ אֲשֶׁר כּוּ מֵרֵאשִׁית הַשְּׁנָה".

(17) (בְּאַגְרַת הַקֹּדֶשׁ).

(18) (רֵאָה אוֹר הַתּוֹרָה וְיִקְרָא כְּרָךְ ג עִמּוֹד אִלְטֵאִי"מ).

(19) (תְּנִינָה יג, א).

(20) (רֵאָה דִּבְרוֹ הַמִּתְחַלֵּל "פִּי תִשָּׂא" תְּשַׁל"א סְעִיף ג (תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמֵּאֲמָרִים מִלּוֹקֵט (אַדְרִי סִינּוֹן) חֶלֶק ג עִמּוֹד ב) בִּיאוֹר הַעֲנֵן "שֶׁחֲקֵן הוּא לְמַעְלָה מִהָרֵאֵשׁ (הוּא לֹא רַק מִהַמּוֹחַ שְׁבְרֵאשׁ אֵלָא) גַּם מִהַגְּלִלָּה").

(21) (תְּקוּנֵי זֶהר בְּהַקְדָּמָה, פְּתַח אֲלֵהוּ").

(22) (רֵאָה מֵאוֹרֵי אוֹר אוֹת ה, סְעִיף מַה וְכִיאֹר נְחִיב שֶׁם וְשֵׁם נִסְקוֹן).

(23) [כְּמוֹ שְׁנֵתְבֵאֵר בְּדִבְרוֹ הַמִּתְחַלֵּל "כִּיבִיאוּ לְבוֹשׁ מַלְכוּת" (תּוֹרָה אוֹר ז, א), בְּעֵנֵן אֲבָרְהָם – אֲבָר מַה, שֶׁהוּא בְּחִינַת חֶסֶד – נִקְרָא אֲבָר וְכִלִּי לְהַתְּלַבֶּשׁוֹת בְּחִינַת חֲכָמָה – כְּחִימָה, וְהוּא כְּמַל לְגַבִּי הַחֲכָמָה כְּכִיטוּל הָעֵלוֹל בְּיָלְהוּ].

"ומלכותו ברצון קבלו עליהם כו"²⁷.

והנה על ידי אתערותא דלתתא, ביטול הרצון למדת מלכותו יתברך, לקבל מלכותו ברצון, מעורר למעלה בחינת הרצון העליון במדת המלוכה, להיות הרצון המאציל עליון ברוך הוא להתלבש במדת מלכותו יתברך. והוא הנקרא התהוות "כתר מלכות" כידוע.

(ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "תקעו בהדש"²⁸.)

שככל השנה המשכה זו הוא על ידי הביטול בעסק התורה והמצוות שהם רצונו וחקמתו יתברך. והוה שמכריזים על כל מצוה: "ברוך אתה ה' אלמנו מלך העולם כו".

אך רצון עליון זה, הוא המלוכש בחכמה עלאה; ואמנם בראש השנה ההמשכה מבחינה עליונה יותר שברצון עליון, מה שאינו מלוכש כלל בחכמה עלאה. וההמשכה זו הוא על ידי רצון עליון שבגופו, והוא ענין קול השופר כו, עיין שם).

וביאר הדברים:

הנה על דרך משל בגופ האדם, אנו רואים שככל מדותיו אין עיקר התפשטותם תלוי, רק על פי הרצון והתענוג המלוכש בהם. כמו שאף ש"מטבע הטוב להטיב"²⁹, מפל מקום אם אין רצונו מספיק בהפכתו והשפעת החסד זו, מפעמו הכמוס להעלות כף ברצונו – לא ישפיע כלל;

וכמו כן במדת המלוכה לפניו יתברך – שהיא בחינת ההתנשאות על זולתו, תלוי ברצון המאציל ברוך הוא.

וזהו "אמרו לפני מלכות"³⁰: שצריך לעורר רצון עליון להיות בבחינת המלוכה. דהיינו התלבשות אור אינסוף ברוך הוא בעשר ספירות דמלכות. על כן אומרים עשרה פסוקים³¹, להביא המשכה מן התנ"ך³² – ד"אורייתא מחכמה נפקת"³³ כו, להיות "נעוץ תחלתן

וההתנשאות. שפודאי בבחינת ההתנשאות הרי האור מובדל ומרום בערך, והעולמות מקבלים רק מבחינת המלוכה, כמו שכתוב (תהלים קמה, יג): "מלכותך מלכות כל עולמים". והיינו דבחינת מלכות דאצילות נעשה עתיק יומין לבריאה כו. ועל כן בחינת החיות של העולמות הוא מבחינת יש מאין;

מה שאין כן אם היו מקבלים מבחינת ז"א, בחינת המדות דאצילות עצמן, כמו החסד שהוא עצמו יורד כו, היה בא בבחינת קירוב על דרך עילה ועלול. והרי זה כמו יש מיש כו, ולא היה בבחינת יש גמור ודבר בפני עצמו;

אך לפי שמקבלים על ידי בחינת המלכות, שהיא בחינת התנשאות והסתלקות, נעשה צמצום החיות הנמשך בהם עד שנתהוו בבחינת יש בגבול ותכלית כו. ומפל מקום הם בבחינת ביטול לאין שהיא המלכות, כי "וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים"²⁴, ומחמת אימת מלכות דאצילות נעשה בחינת ביטול היש. כי בחינת המלכות הם מקבלים עליהם ברצון, כמו שכתוב "שום תשים עליך מלך" (שופטים י, טו) – מדעתך ומרצונך כו,

[כי לשון "מלוכה" אינו נופל רק על המקבלים ברצון עול מלכותו, מה שאין כן בלתי רצון נקרא "ממשלה" – שמושל בעל כרחו²⁵.]

ולכן בראש השנה שאנו נברא אדם הראשון שהוא בעל בחירה, וקיבל עול מלכותו יתברך ברצון, או נתגלה מדת מלכותו יתברך. מה שאין כן קודם בריאת אדם הראשון, שהיו רק בחמות וחיות, שאינן בעלי בחירה²⁶, לא היה עדיו התפשטות מדת מלכותו יתברך. ועל כן גם כן בכל ראשי השנה צריך להיות התחדשות מדת מלכותו יתברך]

(29) (עמק המלך שער שעשועי המלך ריש פרק א. שומר אמונים ויבות שני, סעיף ד.)
 (30) (ראש השנה טו, א.)
 (31) (ראה ראש השנה לב, א.)
 (32) ("שלישה פסוקים הראשונים של תורה, ושלישה פסוקים של כתובים, ושלישה האחרונים של נביאים, ומסיום בפסוק אחד של תורה" – שלחן ערוך ארז"ר ה'קנ סימן תקצ"א סעיף ז על פי הנקרא שם, טור ושולחן ערוך שם סעיף ד.)
 (33) (זהר חלק ב קכא, א. וראה גם כן שם פה, א. סב, א. חלק ג קכב, א.)

(24) (ברכת "יצר אור").
 (25) (ראה גם סידור עם ד"א ח נג, ג: "שחרי המקבל מקבל עליו עול מלכות ברצון, ורצון זה בא על ידי התלבשות בטעם ודעת. . . אבל הממשלה שהוא הנקרא שליטה, הוא בלתי רצון המקבל אלא על פי הכרח, ובעל כרחו של המקבל הוא שולט עליו ומתנשא עליו" עיין שם. וראה יהל אור עמוד פה: "בישוראל – ענין המלוכה, ובאומות העולם – ממשלה" עיין שם.)
 (26) (ראה אור התורה ראש השנה עמוד ארצה: "גם המלאכים". וראה דבור המתחיל "מן המיצר" תר"ם עמוד ח.)
 (27) (ברכת "אמת ואמונה" ראה לעיל מא, ד ובנסמן שם.)
 (28) (לעיל גה, ג ואילך.)

בסופן" 34 - "פְתַרְעֵלְיוֹן אִיהוּ פְתַרְמִלְכוֹת כו" 35.

וזהו שפֿתוב "לְךָ אָמַר לָבִי בְקִשׁוּ פְנִי" (תהלים כו, ח).

ועיין בהרמ"ז פְּרֵשֶׁת אָמַר (דף צ"ג, עמוד ב') שפֿירש בן דהיינו פְּתַרְמִלְכוֹת. והיינו על ידי "אֵת פְּנֵיךָ הוֹי"ה אֲבָקֶשׁ". שהם עֶשֶׂר ספירות שְׁמִי"ד מְלָכוֹת, שְׁבָהֶם נַעֲשֶׂה בְּנֵן הַנוֹקְבָא.

והנה פְּרֵי לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת עֵגֶג וְרָצוֹן זֶה, צְרִיךְ בְּהִכָּרֵחַ לְהַמְשִׁיךְ מִמְּקוֹר כָּל הַתַּעֲנוּגִים, "רַעְוָא דְכָל רַעְוִין" 36 ד'עתיקא, סתימו דְכָל סְתִימוֹן" 37 כו. דהיינו, שְׂבָךְ עַלֶּה בְּרָצוֹן־הַעֲלִיּוֹן, בְּמִקוֹר כָּל הַתַּעֲנוּגִים הַנַּעֲלָם, שִׁיְהִיָּה עֵגֶג לְפָנֵינוּ בְּכַחֲנֵת מְלוּכָה דְנֻקָּא. דהיינו לְהַמְשִׁיךְ רָצוֹן וְעֵגֶג לְהִיּוֹת רָצוֹן הַמַּאֲצִיל בְּזוּה, שִׁיְהִיָּה חֲפֵץ וּמִתַּעֲנֵג בְּזוּה - "אֲנָא אֲמַלּוֹךְ כו" 38. וְעִיקַר הַעֵגֶג שֶׁבְּמְלוּכָה הַעֲלִיּוֹנָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, הֵינּוּ שִׁיְהִיָּה יֵשׁ, וְשִׁיְהִיָּה הַיֵּשׁ בְּמַל בְּקַבְּלַת עוֹל מְלָכוֹתוֹ בְּרָצוֹן כו" 39.

אי נְמוּ, "אֵת פְּנֵיךָ הוֹי"ה" הֵינּוּ אוֹרוֹת אֲרִיךְ וְעִתִּיק, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב שֵׁם הַרְמ"ז. והיינו לְפִי שְׁמוֹשׁ נְמֻשָּׁךְ לְהִיּוֹת הַפְּתַר שֶׁבְּמְלָכוֹת כְּנ"ל, וְהוּא הַנִּקְרָא "פְּנִי".

והנה בתחלת בריאת העולמות נמשך הענג והרצון העליון מאליו מצד עצמו, "כִּי חֲפֵץ חֶסֶד הוּא" (מִכְּה ג, יח). אָבֵל אַחַר כֵּךְ - בְּמַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוּנִים תִּלְיָא מִלְתָּא. בְּהַעֲלָת מ"ן לְעוֹרֵר רָצוֹן־הַעֲלִיּוֹן עַל יְדֵי בִיטוּל רָצוֹן שְׁלֵמָטָה כו. וְזוֹ נַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁי־הַשָּׁנָה, שְׂאוּמְרִים ו' מְלָכוֹת לְהִיּוֹת בְּחִינַת בְּנֵן־הַמְּלָכוֹת מִמְּקוֹר הַרְאִשׁוֹן. דהיינו לְהַמְשִׁיךְ פְּתַר מְלָכוֹת, שְׁעַל יְדֵי זֶה עִיקַר בְּנֵינִיָּה. [וממעם הַנ"ל - שְׁעִיקַר הַמְּדָה הַלּוּיָה בְּהַמְשַׁכַּת הַרָצוֹן ב'ה" 40.

וזהו עֵגֶג רֵאשִׁי־הַשָּׁנָה: שָׁנָה הוּא בְּחִינַת מְלָכוֹת, וְרֵאשִׁי־הַשָּׁנָה 43 הֵינּוּ גְלָגְלָתָא וְכַתַּר שֶׁבְּמְלָכוֹת 44.

ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "בְּהַעֲלוֹתֶיךָ" 41, שָׁזָהוּ עֵגֶג "אֵל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוּרָה כו" (בְּהַעֲלוֹתֶיךָ ה, ב), דהיינו כְּתַר שֶׁבְּמְלָכוֹת.

וזהו עֵגֶג "תַּחֲלַת מַעֲשִׂיךָ": כִּי הַמְּלָכוֹת הֵינּוּ בְּחִינַת עֲשִׂיָּה שֶׁבְּאַצִּילוֹת, ו'תַּחֲלַת מַעֲשִׂיךָ", הֵינּוּ פְתַר דְּנוֹקְבָא, שְׁהוּא תַּחֲלִילַת בְּחִינַת עֲשִׂיָּה הַנ"ל.

ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "בִּיאוּ לְבוֹשׁ מְלָכוֹת" 42, נְבִי בְּחִינַת "פְּנִי" הֵיא כְּתַר מְלָכוֹת:

ו'זְכָרוֹן לַיּוֹם רֵאשׁוֹן": יֵשׁ לוֹמַר דֵּהֵינּוּ פְתַר־הַכְּלָלִי, בְּחִינַת אֲרִיךְ־אֲנַפִּין, שְׁנִקְרָא "יּוֹם רֵאשׁוֹן" שְׁלֵמָעֵלָה מִתַּחֲשַׁלְשֻׁלוֹת 45. והיינו שְׁמַמְלָכוֹת־שֶׁבְּכַתַּר נְמֻשָּׁךְ לְהִיּוֹת כְּתַר־שֶׁבְּמְלָכוֹת כְּנ"ל.

לְפִי שֶׁהַמְּלָכוֹת לִית לָהּ מַגְרָמָה כְּלוּם, וּמְקַבְּלַת מַעֲשֵׂר מְלָכוֹת. שְׁלָכֵן אוֹמְרִים בְּרֵאשִׁי־הַשָּׁנָה יו"ד מְלָכוֹת. וְכַתַּר מְקַבְּלַת מִמְּלָכוֹת שֶׁבְּכַתַּר וְזוֹ הֵיא בְּחִינַת "פְּנִי". עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ.

ועיין ב'עֵץ חַיִּים" שְׁעַר אֲרִיךְ־אֲנַפִּין, סוֹף פָּרָק ב' דְּהַמְּלָכוֹת שְׂרִשָּׁה לְמַעֲלָה מִט' ספירות דְּאֲרִיךְ־אֲנַפִּין עֲצָמֵן, אֵלָא מִבְּחִינַת עִתִּיק כו. וְזוֹהוּ "זְכָרוֹן לַיּוֹם רֵאשׁוֹן" 46.]

כִּי הֵנָּה רֵאשִׁי־הַשָּׁנָה - "זֶה הַיּוֹם תַּחֲלַת מַעֲשִׂיךָ, זְכָרוֹן לַיּוֹם רֵאשׁוֹן". וְעַל בֵּן נִקְרָא רֵאשִׁי־הַשָּׁנָה - רֵאשִׁי גִילּוּי תַּחֲיוֹת דְּרַךְ כְּלָלוֹת עַל כָּל הַשָּׁנָה. וְכַתַּר זֶה נִיתֵן לְיִשְׂרָאֵל, לְהִיּוֹתָם מְקַבְּלִים מְלָכוֹתוֹ וְיִתְרַךְ בְּרָצוֹן.

מַה שְׂאִין בֵּן בְּכַחֲנִיָּה שְׁנִקְרָא "מוֹשֶׁל" - "וְהַמְּשַׁלְתָּךְ בְּכָל דוֹר וָדוֹר" (תהלים קמה, יג), אֲפִילוּ דוֹר הַמְּבוּל וְדוֹר הַפְּלָגָה שְׁמֵרְדוּ בַּה" 47, מִכָּל מְקוֹם "מְלָכוֹתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה"

(41) (לְעִיל בְּהַעֲלוֹתֶיךָ לָא, א בביאור).

(34) (סְפַר וְצִירָה פָּרָק א, מִשְׁנָה ז).

(42) (תּוֹרָה אוֹר מְנַלַּת אֲסַחַר צב, א).

(35) (תַּקִּינֵי זֶה־בְּהַקְדָּמָה, "פְּתַח אֱלֹהֵי").

(43) (וְרֵאשִׁי הַשָּׁנָה הֵינּוּ גְלָגְלָתָא וְכַתַּר שֶׁבְּמְלָכוֹת: רָאָה בְּאוֹרֵי הַיָּהֳרֵי לְהַצְמַח צִדֵּק כְּרַךְ א עֲמוּדֵי תִיָּא. דְּבִיּוֹר הַמַּתְחִיל "לְךָ אָמַר לָבִי" - סְפַר הַמַּאֲמָרִים תַּרנ"א עֲמוּד מו. וְרָאָה לְעִיל מֵא, ג וּבְנִסְמָן שָׁם).

(36) (רָצוֹן כָּל הַרְצוּנוֹת. זֶה־חֵלֶק א רַחַם, ב).

(44) וְעֵינֵן מְזַה בְּפִירוּשׁ הַרְמ"ז בְּפֵרֶשֶׁת תִּצַּא (דף רע"ו, עמוד ב').

(37) (שָׁל עִתִּיק, סְתוּם וְנַעֲלָם כְּכָל הַתַּחְתּוּמִּים וְנַעֲלָמִים. רָאָה זֶה־חֵלֶק ב פַּמ, א. קְמו, ב וְעוֹד).

(45) כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר סוֹף דְּבִיּוֹר הַמַּתְחִיל "בְּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ" (לְקַמֵּן פַּה, ד).

(38) (רָאָה לְעִיל נִשָּׂא כֵא, ד וְשֵׁם נִסְמָן).

(46) וְעֵינֵן מַה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּ"פִירוּשׁ הַמְּלוֹת" עַל פְּסוּק "אֲרוּמְקוֹד אֶלְצִי הַמְּלָךְ" (סִידוֹר עַם דֵּא"ח מו, א וְאֶלְצִי).

(39) וְעֵינֵן מַה שֶׁנִּתְבָּאָר מְזַה בְּדְבִיּוֹר הַמַּתְחִיל "צִיאִיָּה וְרֵאִיָּה", נְבִי פִירוּשׁ "בְּמִלְךָ שְׁלֵמָה" (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא) - "מִלְךָ שֶׁשְׁלוֹם שְׁלוֹ" (לְקַמֵּן שִׁיר הַשִּׁירִים כב, א, כו, ד).

(47) (בְּרֵאשִׁית רַבָּה ה, א).

(40) [אוֹלֵי צְרִיךְ לְהִיּוֹת: בְּה].

קול-פשוט הוא בבחינת פנימית נקודת הלב, שלמעלה מהחכמה שבמוח כו'.
וביאור זה:

הנה ידוע שיש ב' מיני קול:

הא' הנקרא קול-הדבור, שגם הוא יוצא מהבל-הלב, אך הוא מבחינת חיצונית-הלב, שהן בחינות המדות שבלב הנמשכות מהמוחין דחכמה ובינה עד למטה מן הדעת, שהדעת ממשיך השכל שבמוח אל הלב.

אבל בחינת קול פשוט היוצא מהבל הפנימי שבעומקא-דלפא, שהוא למעלה מן השכל, להיותו פנימית-הרצון שבלתי-מוגבל בשכל, שלכן הוא קול פשוט, וכמו צעקה פתאומית שבאה מנקודת עומק-הלב להיות הרתפעות בעצם הנפש ממש, כמו "צעק לכם אל ה'" (איכה ב, יח), ובחינת צעקה זו היא למעלה משרש האותיות שבחכמה⁵².

ועל ידי שתוקעים בו תקיעה של מצנה בקול פשוט, וברעותא-דלפא שבבחינה למעלה מן הדעת ולמעלה מבחינת אותיות - מעורר גם פן למעלה בחינת פתח שלמעלה מהחכמה ודעת, ונמשך ענג בבחינת מלוכה, להיות מתענג מביטול-היש.

ולכן תוקעים בשופר שצדו אחד קצר⁵⁴ והב' רחב, על דרך שנאמר (תהלים קיח, ה): "מן המצר קראתי יי", ענגי במרחב יי". ודי למבין.

והיינו תקיעה ראשונה, שהיא המשכה למעלה למטה, שמתענג מביטול-היש פנ"ל. אמנם תקיעה אחרונה היא העלאה ממטה למעלה על ידי קדימת השברים והתרועה, שהם בבחינת "שמאל דוחה" והתעוררות רחמים רבים, כמו שנתבאר במקום אחר. וכמו שפתוב בכוננת, שהתקיעות והשברים הם לבטל היצר הרע כו'.

[ועם פל זה יוכן הפסוק (נצבים ל, ד): "כי קרוב אליך הדבר כו' לעשותו" - פירוש:

(תהלים קי, יט) כתיב, ובחינת ממשלה - בעל כרחו. ולכן אפילו בלעם אמר: "לא אוכל לעבור את פי ה'" (בלק כב, יח); כי רוח המושל עלי יעלה⁴⁸ - בעל כרחו⁴⁹.

אבל להיות נקרא בשם מלך - לקבל רצון, נעשה על ידי "עושי רצונו" (תהלים קי, כא) דוקא⁵⁰:

קיצור. מלכות - רוממות. ומכל מקום נמשך ביטול - "ומלכותו רצון קבול". ועל ידי זה מעוררים הרצון שיומשך להיות פתר-דנוקבא. והמשכה זו צריך להיות מארץ-אנפין ועתיק, רצון ותענוג-העליון.

ג. והנה פל המשכת ענג ורצון-עליון במדת המלוכה ממקור פל התענוגים, הוא על ידי השופר שהוא של אול⁵¹.

והענין:

כי הנה שרש נפש הבהמה הוא מבחינת "פני אריה", "פני שור כו'" (תזקאל א, י) שבמרכבה, ששרשם מבחינת "בהמות בהררי אלה" (תהלים ג, י) שבמבחינת התהו.

והנה ידוע, שמפני שהאורות דתהו היו בריבוי ותוקף גדול, לא יכלו הפלים לסבול האור, ועל פן נפלו הפלים ונשברו. ומקום נפילתן היה בעולם הבריאה. והן הן המרכבה ד"פני אריה", "פני שור כו'".

ולכן טבע הבהמה בבחינת ביטול גדול יותר מהאדם⁵², מפני שהאדם יש לו דעת מעולם התיקון, אבל הבהמה הוא למטה מן הדעת. והיינו מפני שרשה שהוא למעלה מן הדעת, מבחינת עולם התהו כו'.

ולכן תוקעין בשופר של בהמה דוקא - שיש בה בחינת ביטול יותר, לעורר בחינת ביטול שלמעלה מן הדעת. והיא עצמו הפעם בענין התקיעה שהוא קול פשוט היוצא מהבל הלב, שעדיין לא בא לידי גילוי באותיות כלל, מפני שהוא מבחינת פנימית נקודת הלב שאינו בא כלל לידי גילוי אותיות עדיין. כי האותיות שרשם בחכמה שבמוח. ובחינת הכל הזה היוצא בבחינת

(48) (קהלת י, ד: "רוח המושל תעלה עליך").

(49) [ענין ובהנה] בפרשת מוקץ, קצ"ה עמוד א' (שם "משמע: מלך הוא ו'א, ומשל עצמים זהו המלכות" וכל אור עמוד תרפה).

(50) [ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אתם נצבים" בפירוש "למען הקום אותך... לו לעם"].

(51) (ראש השנה כו, ב).

(52) [ענין מה שנתבאר בזה בפרשת אמור, בדבור המתחיל "ותניף בהן אותם כו' על שני פבשים כו'" (לו, ב)].

(53) [ענין מה שנתבאר מזה באריכות גם פן, בדבור המתחיל "תקעו בחודש" ה"ל].

(54) (ראה ראש השנה כו, ב. שלכן עריך אורה חיים סימן תקפו סעיף יב).

כמו כן הוא למעלה, שהתענוג עליון מלוכש בחכמה הנקרא "עין"⁶⁴, שהוא עצם דבר המושג – כמו שהוא עדיין בעצמותו. אמנם שם הוא בהעלם, ועיקר התגלותו – כשנמשך בכחית בינה שהיא כחית השגה בהתפשטות אורך ורוחב כו'. ולכן השופר הוא גם כן כבינה – שהתגלות התענוג הנמשך על ידי השופר הוא כבינה, ומשם מקבל הדבור שהוא כחית מלכות – "בדבר ה' שמים נעשו" (תהלים לז, ו) – להיות ענג במדת המלכות גם כן. :

קיצור. והמשכה זו על ידי השופר – קול פשוט, פנימית הלב שלמעלה מהשכל. ומעורר כמו כן רצון העליון שלמעלה מהחכמה. והיינו על ידי שופר של איל דוקא – הבהמה יש בה ביטול מדרגות עליונות. וב"פרי עץ חיים": שהשופר כבינה פי התגלות עתיק הוא כבינה. :

ד. ומעתה יבואר למה אין תקיעת שופר דוחה שבת. והוא: כי ענין השבת הוא מה שכתוב: "כי בו שבת כו'" (בראשית ב, ג), "ויכולו השמים והארץ כו', ויכל אלקים ביום השביעי כו'" (שם, א"ב).

כמו על דרך משל באדם: כששוכת ונח מאיזו מלאכת עבודה; שהיה שכלו ומחשבתו מלוכשת באותה מלאכה לעיניו בכל פרטי המלאכה בהתחכמות כו', וכששוכת, אזי מתעלה השכל וחוזר למקורו ומתפשט מהתלבשותו כו', ואזי נמשך לו תענוג משלימות המלאכה.

ולכן בסיום מסכתא עושיין סעודה⁶⁵, מחמת התענוג שבא בגמר והשלמת לימודו דוקא.

וכך על דרך משל הוא למעלה: שבששת ימי בראשית היו ירדות והמשכות המדות עליונות לברוא בהן "השמים והארץ וכל צבאם" (בראשית ב, א) :

"הדבר" היינו ה' דבר" – מלכות דאצילות⁵⁵. "לעשותו" – להיות בגין הנוקבא שנקרא גם כן עשייה שבאצילות כו'⁵⁶. ו"בפיד" היינו על ידי השופר, "ובלבבך" – רעותא דלבא.

ואמרו "כי קרוב אליך כו'", היינו שאתם קרובים זה לזה: כי הנוקבא נקרא "אחותי" לו"א שהוא הנקרא "ישראל" – "כי שרית כו'" (וישלה לב, כט). וגם שבגינה הוא מטה מלכות שלו.

ועוד, כי שרש אותיות הדבור שמהחכמה עלאה, היינו גם כן מקדמות השכל שלמעלה מהשכל המושג⁵⁷. ואם כן, עם היות שהמשכת הרצון וכתר דמלכות צריך להיות נמשך מארץ דאנפין שלמעלה גם מהחכמה, על כל פנים קרובים הם זה לזה⁵⁸.

אי נמי, כמו שכתוב (בזכריה סימן ד', ב. ו): "והנה מנורת זהב כו' – זה דבר ה'". והמנורה היא כנסת ישראל, וכמוקם אחר נתבאר, שיש במלכות ב' פרצופים: פרצוף הפנימי נקרא כנסת ישראל, והחיצון זהו הדבור. וזהו "כי קרוב אליך הדבר". וזהו גם כן ענין "ישראל עלו במחשבה"⁵⁹ – והמחשבה עם הדבור קרובים זה לזה.

והנה מבואר ב"פרי עץ חיים"⁶⁰, שסוד השופר הוא כבינה. כי התלבשות ומקום גילוי התענוג הוא כבינה. וכנודע, פי התגלות עתיק⁶¹ הוא כבינה⁶², ולכן הוא כחית עולם הבהמה, והיינו מפני שהיא כחית השגה, ועיקר התגלות התענוג הוא בהשגה דוקא⁶³.

כמו על דרך משל למטה באדם, כשנזכר לו איזה השגה ושכל חדש באיזו עמקות – הוא מתמלא תענוג. אמנם עיקר התגלות והתפשטות התענוג בשלימות, הוא דוקא אחר כך, כשמשויג העמקות הזאת בהרחבת שכלו ורוחב בינתו דוקא.

(55) (ראה מאורי אור אות ד, סעיף ד).

(56) וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ויהי כודי חדש" (לקמן פרשת ברכה צו, א), פי דבור – לשון תהנהג והמשכה כו', להתלבש גם בעשייה גשמיית כו'. וזהו ענין "ששת ימי המעשה". מה שאין כן בשבת כתיב (ישעיה נח, יג): "ממנוצא הפחד ודבר דבר כו'".

(57) כמו שנתבאר ב"אגרת הקדוש" (סימן ח) על פסוק "ועש דוד שם".

(58) וענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "כי המצוה הזאת כו'", מענין זה ד"כי קרוב אליך הדבר" (לעיל נזבים מו, א).

(59) (בראשית רבה ריש פרשה א).

(60) (שער השופר פרק א"ב).

(61) (ראה זכר חלק ג קעה, ב).

(62) וענין מה שנתבאר מזה בפרשת קד לך גבי ה' דאברהם. ענין שם (תורה אור יא, ב).

(63) (ראה אור התורה עקב עמוד תקמ"ד).

(64) (ראה זכר חלק ב, צ, א. מאורי אור ע, יא. קהלת יעקב ערך עין).

(65) (ראה קהלת רבה א, א. שיר השירים רבה א, א. מ. וראה שבת קט"ו, ריש עמוד א).

עשה של שופר - בשבת.

[ומה גם לפי מה שכתוב בזהר בשלח (דף ס"ג עמוד ב')⁷⁰, ובפרשת יתרו (דף פ"ח עמוד א')⁷¹, בענין "דָּהָא כַּל שִׂימָא יוֹמִין מִתְבְּרְכִין מִיּוֹמָא שְׂבִיעָאָה"⁷², שהיא הבינה⁷³, כמו שכתב ב"מקדש מלך" שם⁷⁴. אם כן גם שבת הוא בחינת התגלות עתיק־שבבינה, אשר זהו בחינת השופר].

אך להבין מה שמן התורה מצוה וחיוב אפילו לתקוע בשבת, אלא שחז"ל אסרו 'מושום גזרה דרבה'.

הנה באמת יש כמה בחינות בענין התענוג⁷⁵ - לאין קץ ותכלית, ויותר ממה שכתב ב"עץ חיים" בענין סדר התשתלשלות, וכמו שכתב בהקדמת הרה"ו עצמו, שאינו מזכיר כי אם "כמפה מן היים" כו'.

דהנה גם בגשמיות אנו רואים, שהתענוג בנפש הוא ביתר שאת ויתר ריבוי מדרגות משאר פחות הנפש. ובנראה בעליל שיש תענוגים רבים לאין קץ ותכלית, פי יש הרבה מיני תענוג:

בחוש הטעם - בחיך וימעים אוכל⁷⁶ או משקה - בהרבה מינים, מינים ממינים שונים, וכל אחד מובדל ומשוונה מחבירו במעמו; וכיוצא בזה בחוש הריח; וכן בדיבור - שמתענג מצחות הלשון והמליצה בהגיון או דקדוק, או אפילו במלתא־דבריחותא; וכן בשמיעה - מקול נאה, או כלי זמר ערב וכיוצא; וכן בדאיה יש תענוגים רבים שונים פנודע; ועל אחת כמה וכמה בכחות ודחנניים כמו השכל כו' וכיוצא.

ומזה יכול המשכיל לצייר עוצם הריבוי בתענוג אלקי. מאחר שנודע דכללות התענוג שבענינים דהאי עלמא הוא רק פסולת ותמצית דתמצית מתענוג האלקי.

יום ראשון - במאמר "יהי אור" (בראשית א, ג) ירד ונמשך במדת החסד [ומדת הגבורה כלולה בה להגביל שפעה. ובתוכן מלובשת בחינת חכמה - להיות השפעה על פי גזירת החכמה];

יום ב' - "יהי רקיע" (בראשית א, ו) - ממדת הגבורה כו'.

ואחר כך בשבת - כש"וישבות ביום השביעי" (בראשית ב, ב) - שנה ממלאכתו בכיכול, ונתעלו מודתיו וחקמתו יתברך בעצמותו, ואזי "ויכל אלקים ביום השביעי", "ויכל" הוא מלשון "כלתה נפשי"⁶⁶ (תהלים פד,

ג) - פירוש: שנמשך בחינת התענוג העליון, ומתגלה בכל אשר פעל ועשה בששת ימי בראשית הנה"ל, וכמו שכתוב (בראשית א, לא): "והנה טוב מאד כו'".

וג' פעמים ב"יום השביעי"⁶⁷, הוא פנגד ג' בחינות שהתענוג מתלבש בהם: בינה, הוד, יסוד כו'.

וזהו שכתוב ב"עץ חיים"⁶⁸ ששבת הוא גילוי מוחין דאבא. וכמו שכתוב (תשא לא, יד): "ושמרתם את השבת כו', כי קדש היא לכם", כי התענוג הנמשך הוא מתלבש בחכמה. שלכן נקרא "ערן" פתוב. והוא על דרך משל הנה"ל, כשנפול לאדם איזו השכלה מתמלא בתענוג כו' כנה"ל.

ולכן כתיב (ישעיה נה, יג): "ממזוא הפצד ודבר דבר": כי הדבור מתעלה בחכמה - שהרי התענוג הוא מן הדבור של המאמרות "יהי אור", "יהי רקיע כו'".

ואם כן הוא - שבשבת נמשך מצד עצמו גילוי תענוג־עליון שמתענג מ'כל אשר עשה' (בראשית א, לא), ממילא אינו נצרך לשופר⁶⁹ - שהוא גם כן רק ענין המשכת התענוג במדת המלוכה. ועל כן נדחה מצוה

70) ("בכל יומא ויומא מתברך עלמא ממהווא יומא ועילאה, דהא כל שימא יומין מתברכין מיומא שביעאה וכל יומא ודיב מההוא ברכה דקביל ביומא דילה". - הובא באור התורה בשלח עמוד תרלו. וראה ספר השיחות תש"ג עמוד 78).

71) (ראה אור התורה בשלח שם).

72) (שהרי כל ששת הימים מתברכים מהיום השביעי).

73) (הובא גם לעיל צו יא, א. אמור לו, ב. מד, ב. וראה גם אור התורה וקרא כרך ג עמוד תתקמ. בראשית דף ס, ב).

74) (נתבאר באור התורה בשלח שם).

75) (ראה אור התורה שמות עמוד בתקמ).

76) ["וי אכל יסעם: איוב יב, יא].

66) (ראה בעל המורים במקומו בשם תרגום ירושלמי. אור החיים שם).

67) (בראשית ב, כג: "ויכל אלקים ביום השביעי, מלאכתו אשר עשה; וישבת ביום השביעי מפל מלאכתו אשר עשה. ויברך אלקים את יום השביעי").

68) (פרי עין חיים שער השבת פרק בא. וראה שם פרק יט. וראה לקוטי תורה מהאר"ל בראשית דבור המתחיל "ויבאר מעלת אדם הראשון").

69) ("אבל באור התורה ראש השנה עמוד א'ת'ל: "בשבת אינו צריך כל כך לתקיעת שופר". ולתעור, דעל פי זה מובן זה שגם בראש השנה שחל בשבת ישנה המצוה דתקיעת שופר, אלא שאינה פתוקף כל כך כביראש השנה שחל בימי השבוע (לפי שבשבת אין צריך כל כך לתקיעת שופר). ולכן היא נדחית מפני החשש שמא יעברנו ד' אמות ברשות הרבים" - דבור המתחיל "והיה ביום ההוא" תשכ"ח הערה 13. - תורת מנחם ספר המאמרים מלוקטת חלק א (תשרי) עמוד יא). ביאור על פי גנלה - ראה לקוטי שיחות חלק יט עמוד 540 ואילך).

הוא בכינה כנ"ל⁸³.

ולכן גם בשפת מצוה לתקוע מדברי תורה, לפי שממשיכים הארת תענוג יותר עליון מבחינת התענוג דשפת כנ"ל.

(ועיון מה שנתבאר בדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת"⁸⁴, גבי "יפה שעה אחת בתשובה" – שיש שני מיני תענוג לפני המלך: האחד – בעשיית המצות, והשני – כשרואה את בנו בא מרחוק, שיש זמן רב אשר לא ראהו, וכראות המלך את הבן נתמלא חדוה ותענוג.)

וכן בנמשל, אף על פי שנתרחק האדם בחטאיו, מכל מקום על ידי תשובה נתקרב למקורו ושרשו כו', עיין שם.

ועל דרך זה יש לומר ההפך בין התענוג המתגלה בשפת, שמתענג מ"כל אשר עשה" – זהו כעין המין הראשון. אמנם התענוג שעל ידי השופר, שהוא בחינת תשובה – זהו כענין כמשל שרואה את בנו בא ממרחק – שהוא פנימיות תענוג יותר⁸⁵).

ושרש הענין הוא:

פי ידוע⁸⁶ שהפטר הוא הממוצע בין המאציל לנאצלים. וכל ממוצע יש בו בחינה מזה ומזה, שלכך הוא יכול לחברם ולהוריד שפע מזה לזה. וכמו כן הפטר, יש בו בחינה התחתונה שבמאציל, וגם הוא שרש להנאצלים. והפחינה הא' שבו שהיא התחתונה שבמאציל, גדלה וגבהה מעלתה על בחינה ב' שבו שהיא שרש הנאצלים.

והנה זה שהחכמה מלבשת להארת התענוג – היינו מבחינה ב' שבו, שהוא שרש לנאצלים, שהן הן ז' תחתונות דאריד-אנפין שמתלבשות באצילות, כנ"ל

וכמאמר רז"ל⁷⁷: "רבי עקיבא שחק ואמר: אם לעוברי רצונו כו'", וכמו שנתבאר במקום אחר⁷⁸. ועל אחת כמה וכמה למקור התענוג העליון, שהוא בודאי רב הכמות והאיכות לאין קץ ותכלית, וביותר שאת יותר על זה מכל הי' ספירות שלמעלה – על דרך משל הנ"ל דחיש התענוג שבגופו, שגדול מאד ורב כחו יותר מכל כחות הגוף כנ"ל.

ולכן נקרא בחינת מקור התענוגים למעלה בשם "אריד-אנפין" – לפי שמתפשט באריכות הרבה כנ"ל⁷⁹. מה שאין כן המדות דאצילות נקרא "זעיר אנפין" – לפי שהם מעטפי הכמות, ובכחינת קיצור בעצם מציאותן. ועל דרך משל ממודות שבלב האדם – אהבה ויראה – שהם כחות מצימצמים וקצרים בעצם מציאותן, ואינן בערך אורך המציאות של התענוג כנ"ל.

והנה בחינת המשכת התענוג שיתענג ממדת המלוכה הנמשך על ידי השופר, הוא מבחינה מובדלת מבחינת התענוג המאיר בשפת, שמתענג מחמת פי "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" (בראשית א, לא) כנ"ל:

פי התענוג הנמשך בשפת, הוא מה שמתלבש בחכמה דאצילות, כנ"ל בפירושו "ושמרתם את השפת פי קדש היא כו'" (תשא שם), ובחכמה מתלבש חסד דאריד-אנפין, כידוע דאבא ואימא מלבישים לזרועות דאריד-אנפין⁸⁰: "אבא בחסד אחיד ותלי⁸¹, ואימא בגבורה"⁸², כמו שכתוב (משלי ה, יד): "אני כינה, לי גבורה כו'".

אבל על ידי השופר נמשך מבחינת בינה דאריד-אנפין, שלמעלה מערך התענוג דז' תחתונות דאריד-אנפין, והוא המתלבש בבחינת דאצילות – שסוד השופר

(77) (מפות כד, סוף עמוד א).

(78) (ראה לעיל שלח מו, א. וראה גם בהעלותך לג, ד).

(79) ועיון מה שנתבאר על פסוק "ואתה מרכבת קדש" (לקמן ברכה צג, ג).

(80) (עין חיים שער הנסירה פרק ו).

(81) (אהו ותלי).

(82) (הובא בעין חיים שער אבא ואימא בשם הוהר, והוא ביהר חלק ג ריש פרשת במדבר קיח, ב): "מספרא דאבא אחיד ותלויא חסד עלאה, מספרא דאימא תלויא גבורה", עין שם).

(83) (ועיון ב'מקדש מלך' ריש פרשת שמות (פרק ג, עמוד א), על פסוק (שיר השירים ח, ד) "תשויו מראש אמנה" – דא גרון, מה שכתב שם בשם ה"אוצרות חיים". ומה שכתוב ב'באורי הוהר' שם (לאדמו"ר האמצעי לו,

(ד) – פירוש וענין "בינה דאריד-אנפין" (וראה באורי הוהר לתצמח צדק פרק א עמוד קפת. פרק ב עמוד תשסו).

ועיון בפירושו תרמ"ו ריש פרשת קרח, דבור המתחיל "כמה עליון פתגמי אורייתא" ("בענין חקמה ובינה דאריד. ושם, שחיד חקמה ובינה פתגמי, ויבין שניהם יוצא הדבור שהוא התורה, דעת, עתיק". – באורי הוהר לתצמח צדק פרק ב עמוד תשסו). ועל פי מה שכתב תרמ"ו שם יובן מה שכתוב במשנה פרק ג' דראשי השנה: "שופר כו' ופיו מצופה והב" – פי והב רימו לבינה דאריד, כמו שכתב תרמ"ו שם).

(84) (לקמן פר, א).

(85) וכמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "שוש איש" (לעיל נצבים מו, ד).

(86) (עין חיים שער מב פרק א. וראה לעיל בחקותי מו, ג ושם נקמן).

פי בִּית־רֵאשׁוֹן הָיָה מִבְּחִינַת ה' עֵילָאָה⁹³ – בֵּינָה⁹⁴,
עֲלָמָא דְחִירוֹת⁹⁵ – חִירוֹת מִשְׁעֶבֶד עוֹבְדֵי גִילוּלִים⁹⁶,
וְהוּא בְּחִינַת עֲלָמָא־דְאִתְפְּסִיא.

וְעַל כֵּן הָיָה כּו הָאָרוֹן וּכְפֹרֶת – שְׁהִים גַּם כֵּן מִבְּחִינַה
זו⁹⁷. וְכֵן הַנְּבִיאִים – הֵם נִצָּח וְהוּד דְאִימָא דְוָקָא. וְכִמוּ
שְׁפִתּוֹב בְּ"שַׁעַר הַיְחִידִים" פֶּרֶק א' בְּשֵׁם ה' תִּיקוּנִים⁹⁸:
"וּמִבְּיָנָה – נְבִיאִים, וְאִינוּן נִצָּח וְהוּד כּו".

אָבֵל בִּית־שְׁנֵי חָסֵר בְּחִינַת ה' עֵילָאָה, וְלֹא הָיָה כּו
גִּילוּי הַה' דְּכָרִים שְׁהִים מִבְּחִינַת ה' עֵילָאָה, מִפְּנֵי שְׁהִיָּה
מִבְּחִינַת ה' תַּתְּמָא. וְלָכֵן לֹא הָיָה כּו חִירוֹת כּו. וְלָכֵן גְּזוּרוּ
כּו חֲקָמִים כְּמָה גְּזוּרוֹת וְסִיגִים – שְׁלֹא תַהִיָּה יְנִיקַת
הַחִיצוּנִים. מַה שְּׂאִין כֵּן בְּבִית־רֵאשׁוֹן, בְּבְחִינַת עֲלָמָא־
דְאִתְפְּסִיא – אִין שָׁם שְׁלִטָּה וּמִמְשָׁלָה לְסַמְרֵא־אֲחֵרָא
כָּלָל.

וּמִפְּנֵי זֶה גְּזוּרוּ גַם גְּזָרָה זֹו בְּבִית־שְׁנֵי לְדַחֲוֹת מִצְּוֹת־
עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה – שְׁלִפֵי שְׁחָסֵר כּו בְּחִינַת ה' עֵילָאָה
דְּבִינָה, אִזִּי אִין מְקוֹם מוֹכֵן לְגִילוּי וְהַתְּלַבְּשׁוֹת עוֹנְג־עֲלִיוֹן
דְּחֻכְמָה וּבִינָה דְאִרְיָד־אֲנַפִּין, שְׁלִמְעֵלָה מו' תַּחְתּוֹנוֹת,
הַנְּמָשָׁף עַל יְדֵי הַשּׁוֹפָר, שְׂאִינוּ שׁוֹרָה וּמִתְּלַבֵּשׁ אֲלָא
בְּבִינָה דְאִצִּילוֹת⁹⁸, כְּנָ"ל שְׁהוּא בְּחִינַת הַפְּלִי לְגִילוּי תַעֲנוּג
זֶה, וְכִמוּ שְׁנַתְּבָאָר לְעִיל בְּאִרְכוּת.

ד' אָבָא וְאִימָא מְלַבְּשִׁים כּו". אָבֵל עַל יְדֵי הַשּׁוֹפָר
מִמְשִׁיכִים מִבְּחִינַת הַא' שָׁבוּ, שְׁהוּא בְּחִינַת תַּחְתּוֹנָה
שְׁכַמְאִצִּיל, וְהִינּוּ בְּחִינַת חֻכְמָה וּבִינָה דְאִרְיָד־אֲנַפִּין,
שְׁלִמְעֵלָה מְעַרְף הו' תַּחְתּוֹנוֹת דְאִרְיָד־אֲנַפִּין, אֲדָּ מְקוֹם
הַתְּגַלּוּתָן הוּא בְּבִינָה דְאִצִּילוֹת כְּנָ"ל :

קִיצוּר. וְלָכֵן נִדְחָה תִקְיעַת שׁוֹפָר – מִשּׁוּם גְּזָרָה דְרַבָּה –
בְּשַׁבָּת, כִּי בְשַׁבָּת נִמְשָׁף מִצַּד עֲצֻמוּ גִילוּי תַעֲנוּג־עֲלִיוֹן. וּמִכָּל
מְקוֹם מוֹן הַתּוֹרָה מִצְוָה לְתַקּוּעַ גַּם בְּשַׁבָּת, לְפִי שְׁהַמְשַׁכַּת
הַתַּעֲנוּג שְׁעַל יְדֵי הַשּׁוֹפָר בְּרֵאשִׁי־הַשָּׁנָה הוּא מִבְּחִינַת מוֹכְדֵלַת
מִבְּחִינַת הַתַּעֲנוּג הַמְּאִיר בְּשַׁבָּת. :

ה. אָדָּ אָף עַל פִּי כֵן רָאוּ חֲקָמִים מִשּׁוּם גְּזָרָה דְרַבָּה
לְדַחֲוֹת מִצְּוֹת־עֲשֵׂה זֹו בְּשַׁבָּת.
וְהַעֲנוּן:

כִּי גְזָרָה זֹו הָיְתָה בְּזִמְן בִּית־שְׁנֵי⁹⁷. כְּנֹדַע בְּגִמְרָא שְׂרׁוּב
הַגְּזוּרוֹת וְהַחֲמוּרוֹת וְהַסִּיגִים⁹⁸ הָיוּ בְּזִמְן בִּיּוֹד־שְׁנֵי דְוָקָא.
וְהִינּוּ מִחֻמַּת שְׁכַבְת־שְׁנֵי לֹא הָיְתָה גְּאוּלָּה שְׁלִמְכָה, כִּי
הָיוּ מְלָכֵי עוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים⁹⁹ מוֹשְׁלִים עֲלֵיהֶם כְּנֹדַע⁹⁰. וְגַם
אָמְרוּ רַז"ל עַל פְּסוּק "וְאֶרְצָה כּו וְאֶבְדָּ"ה" – חָסֵר ה'⁹¹
(כְּתוּבֵי סִימָן א', ח) – שְׁה' דְּכָרִים חָסְרוּ בְּבִית־שְׁנֵי,
בְּרֵאשׁוֹן: אָרוֹן, וּכְפֹרֶת, וּנְבִיאִים כּו⁹².

וְהַפְּעַם לְכָל זֶה:

97 זהו הפירוש ד"מקדש ראשון הוא ה' עילאה ומקדש שני הוא ה' תתמא - אור התורה נ"ד פרק א עמוד שעה, עין שם.

98 [כמו שכתוב בהר"ש שמות (דף ט', עמוד ב') ('בגין דגלותא קדמאָה הָיָה מִבֵּית רֵאשׁוֹן, וּבֵית רֵאשׁוֹן הוּא רָזָא דְה"א קְדָמָאָה (וְה"א קְדָמָאָה הוּא בֵּינָה)].
- אור התורה שיר השירים פרק א עמוד קל. וראה שם שצריך עיון על לקושי תורה במדרב"י, ג ד"שם פתוב "בבחינת בית ראשון, בחינת "בראשית נמי מאמר" הוא בחינת חכמה", עין שם.

99 ועיון שם ב"מקדש מלך" שפירש, שגם המלכות היתה או במדרגת הבינה שהיא ה' עילאה (ראה המשך תרס"ו עמוד קא ואילך. - נסמן בלקוטי שיחות חלק ז עמוד 173 הערה 33). ועיון מה שנתבאר מנה סוף דבור המתחיל "ששת ימים תאכל מצות" (לעיל פרשת צו טו, א). ועיון עוד מנה ב"מקדש מלך", פרשת תרומה, דף קמ"ג, עמוד א', על פסוק "שיר השירים".

95 [עיון והר"י התנה דף קפ"ג, סוף עמוד א'. ופרשת אמור דף צ"ב, עמוד ב'. וריש פרשת קרח. וסוף פרשת לך לך, דף צ"ה, עמוד ב'].

96 (האמות).

97 כמו שכתוב ב"עין חיים", שער הארת המוחין זו"ג, פרק ח'.

98 ('על פי נגלה טעם ההפירש בין "מקדש" ל"מדינה" קוה הוא לפי שאין שבות במקדש (רש"י שם [ראש השנה כמ, ב]. דבור המתחיל גזירה). ויש לתמוך טעם זה עם הטעם שבלקוטי תורה [כאן]... שבחינת התענוג הנמשך על ידי שופר (שלמעלה מבחינת התענוג דשבת) 'אניו שורה ומתלבש אלא בביתה כו"

87 ("אבל דעת תירושלמי (ראש השנה ריש פרק ד) משמע דמדאורייתא אין תוקעין בשבת במדינה" - לקוטי שיחות חלק ט עמוד 68 הערה 59).

88 (ראה אור התורה בראשית פרק ג תקנא, א ואילך. תקנא, א בנוגע למאה ברכות שהתקנו דור. - לקוטי שיחות חלק לד עמוד 110 הערה 51).

"אף שמצינו גזרות גם לפני זה - ראה אנציקלופדיה תלמודית ערך גזירה סוף עמוד תקלב ואילך. וישם נסמן". - לקוטי שיחות חלק כו עמוד 37 הערה 7).

89 (אמות העולם).

90 ("וגם ברוחניות לא היתה או חירות אמיתית, שלכן הוצרכו או לכמה גזרות וסיגים בכדי שלא תהיה יניקת החיצונים". - לקוטי שיחות חלק ט עמוד 28 הערה 22. וראה שם בארובה בענין התקנות שנתתקנו בבית שני מפיו שהיו לאתרי החורבן, ומצד עבודת המטה יש בהם מעלה לגבי כמו שהיו בבית ראשון, עין שם).

91 ("דכתבי: וְאֶרְצָה כּו וְאֶבְדָּה" וְקִרְיָנוּ: וְאֶבְדָּה").

92 (זמא כא, ב (ובפירוש רש"י): "אָרוֹן וּכְפֹרֶת וְכַרְוִים (כּוּלִּיהַ דְּרֵא מִילָתָא), אֵשׁ, וְשִׁכְנָה (לֹא שָׁרְתָה כּו), וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ (לֹא הִתְחַהּ כְּנִבְיָאִים מִשְׁנַת שְׁתֵּים לְדָרוּשׁ וְאִלְפִי, וְאוּרִים וְתוּמִים". וירושלמי חוריות פרק ג, הלכה ב. שיר השירים רבה ה, ט).

93 ('ויובן זה על דרך שנתבאר על פי הוהר ריש פרשת וצא דף קמז, עמוד א על פסוק "קוה ה' למנוחתך" שמקדש ראשון נקרא מנוחה. ועיון מה שנתבאר על פסוק "ושב שלמה על פסא ה", ש"בימי שלמה קיימא סתירא באשלמותא"

בחינת התפשטות והמשכה למטה, זהו על ידי פח יותר עליון, כמו "וידבר שלשת אלפים משל" (מלכים א, יב) דגבי שלמה¹⁰⁴, ולכן נקרא המלוי בשם פח.

ועל דרך זה יובן פאן: שפדי להיות ההתפשטות והמשכה דבחינת בינה מבית המקדש – ככל הגבולין, זהו דוקא על ידי בית ראשון, ה' עילאה¹⁰⁵ כו'. מה שאין פן בבית שני, אף שבו עצמו היה יכול להיות גילוי בחינת בינה, אבל להמשיך ממנו ככל הגבולין בחינה זו, זה צריך להיות על ידי בחינה גבוה יותר שלמעלה מהשתלשלות¹⁰⁶.

ועוד דיוגמא לזה, ממה שנתבאר במקום אחר בסידור עם דא"ח עמוד קב גבי ענין ברפת-הימון:

ש"בשביל ההמשכה להתחלקות לרבים צריך לעשות תחלה בחינת בריכה כו'. כי כדי להשפיע לרבים צריך שגבוא האור בהארה גדולה כו'. עיין שם.

ועל דרך זה יובן פאן ההפך בין בית ראשון לבית שני לענין הגבולין כו'. ודי למבין).

וכך זה הוא בשופר. אבל בלולב, בזמן בית המקדש היו נוטלין גם בגבולין, ביום ראשון של חג שחל בשבת. והענין:

פי לולב אותיות לו לב¹⁰⁷, שהוא ענין המשכה מו' קצוות דו"א אל הלב, הוא פת-דנוקבא, שמתחיל מתוה דו"א.

כמו על דרך משל בגשמייות: מקור התהוות הדבור הוא מן התוה, שממנו יוצא הכל הלב דרך תקנה, ונעשה קול, ומתחלק אחר כך בביטוי ה' מוצאות תפה להיות כ"ב אותיות – אחה"ע מן הגרון כו'.

ולכן בשבת – שבלאו הכי נמשך בחינת הארת התענוג מו' תחנות – פטור משופר: כי תענוג העליון מזה, דהיינו מחכמה ובינה דאריד-אנפין הנמשך על ידי השופר, לא היה נמשך כל כך בזמן בית שני.

אכן זהו במדינת, אבל במקדש עצמו היו תוקעין, דכתיב (ויצא כח, י): "וזה שער השמים", ופסוק זה נאמר על בית המקדש בפרט, שנקרא "שער השמים" – פירושו: כמו השער שהוא מקום פתוח לכניסה ויציאה, ובו עצמו היה יכול להיות גילוי בחינת בינה-דאצילות⁹⁹. ולכן היו תוקעין בו גם בשבת.

אבל להמשיך גילוי בחינת בינה ככל הגבולין – מבית המקדש, זה לא היה יכולת כל כך בבית שני כמו בבית ראשון¹⁰⁰ שעיקר יסודתו ושרשו היה בבחינת בינה, דהיינו להמשיך בחינת בינה בכל הגבולין. אבל בית שני לא היה יכולת להמשיך בינה אלא לגבי עצמו שהוא "שער השמים", ולא בכל הגבולין.

(ועיין ב"ספר של בינונים" פרק נ"ג, ההפך בין בית ראשון לבית שני: שבבית ראשון היה נמשך ומאיר מבחינת האור המקנן ומאיר בעולם הבריאה, שהוא מבחינת בינה דאצילות. מה שאין פן בבית שני כו', עיין שם¹⁰¹.)

ועוד יובן זה על פי מה שנתבאר במקום אחר, על פסוק (שלה י, י) "ועתה יגדל נא פח אך"¹⁰²: "כח" היינו המילוי של שם הנו"¹⁰³. וענין המילוי, הוא להיות ההמשכה וההשפעה משם הנו"ה למטה – זהו על ידי המילוי.

והרי פירוש פח כפשוטו היינו הכח שבעולם שלמעלה מהגילוי. והוא בחינת "סוכב כל עלמין". והיינו, שפדי להיות

פסוק "ועתה יגדל" עמוד תקג).

103) כמו שכתב ב"פרי עין חיים" גבי פונת "אמן יהא שמה רבא מברך" (שער הקדשים פרק ד, ובמהדורה בתרא שלפניו).

104) כמו שנתבאר בדבור המתחיל "לך לך" (תורה אור יא, ג).

105) (ראה אור התורה ראש השנה עמוד איתח).

106) ועיין ב"ספר של בינונים" שם גבי "ובבית שני כו' [שלא היה בו הארון והלוחות, אמרו דו"ל שלא היתה שכינה שורה בו, פירוש – מדרגת שכינה שהיתה שורה בבית ראשון שלא בדרך השתלשלות העולמות, אלא בבית שני היתה שורה] בדרך השתלשלות כו'".

107) (זהו חלק ב רעא, א מספר תהייר סימן מד [קא, ב].) וראה גם זתר חלק א רסו, ב, וראה גם לקמן פג, ג. סידור עם דא"ח שער הלולב רסב, ב. ובקמה מקומות).

שפאיר רק במקדש – כי מה שבזמן בית שני הוצרכו לגירות ופינים כו' הוא לפי שלא האיר אז בחינת ה' עילאה דבינה כמבואר בלקוטי תורה, ולכן במקדש עצמו שגם בבית שני "היה יכול להיות גילוי בינה דאצילות", לא הוצרכו לגירות, ולכן אין שבות במקדש. – לקוטי שיחות חלק ט עמוד 68 הערה 61.

99) וברבות בשרי השירים, סוף פסוק "כמגדל הויר" פירשו "מכון לשבתך" (בשלה טו, י) – מכון נגד "שבתך", זה בית המקדש שלמעלה.

100) (ראה אור התורה כי תשא עמוד כ"ב, לקוטי שיחות חלק יא עמוד 137).

101) וכמו שנתבאר במקום אחר, בדבור המתחיל "ביאור למה שכתוב בספר של בינונים פרק נ"ב"ג" (סידור עם דא"ח שער התלמוד תורה זו, ד [קא, א]).

ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "את שבתותי תשמרו", גבי קדושים יט, ל) "ובמקדשי תראו" (לעיל בהר).

102) (תקס"ד. נדפס עם הנהגות באור התורה שלח (במדבר כרך ב) ביאור על

אֵלָא שְׂמֵמָנָה מְקַבֵּל הַדְּבִיר כו'. :

קיצור. ומִפְּלֵ מְקוֹם בְּבִית־שֵׁנִי, ה' תְּתָאָה, לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ בְּגִבּוּלֵין מִבְּחִינַת תְּעֻנָּה הַהוּא שְׁעַל יְדֵי הַשּׁוֹפֵר, מֵהַ שְׁלֵמָעֵלָה מִבְּחִינַת שְׁבֵת, פִּי הַמְּשֻׁכָּה זֶה בְּה' עֵילָאָה דְּנֻקְאָ, בִּית־רֵאשׁוֹן, מֵהַ שְׁאִין פִּן בְּלוּלָב.

וּבְעֵינֵין מֵהַ שְׁהַקְשׁוּ עוֹד הַתּוֹסְפוֹת¹⁰⁹: הָא דְּנִבְיָי שׁוֹפֵר "הַתְּקִין רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זִכְאִי שְׁיֵהִיו תּוֹקְעִין בְּכָל מְקוֹם שְׁיֵישׁ בּוֹ בִּית־דִּין", וּבְלוּלָב - לֹא אֲשַׁתְּרִי פְּלָל.

יֵשׁ לֹמֵר: פִּי הַעֲנִין שֶׁל שָׂרֵשׁ בְּחִינַת הַבֵּית־דִּין הַסְּמוּכִים, עִם הַהַמְּשֻׁכָּה שְׁעַל יְדֵי הַשּׁוֹפֵר, יֵשׁ לָהֶם שְׁיִיכוּת גְּדוּל זֶה לָזֶה. פִּי שָׂרֵשׁ הַהַמְּשֻׁכָּה שְׁעַל יְדֵי הַשּׁוֹפֵר לְמִתְקֵן הַדִּינִים, הוּא מְגֻבְרָה־דְּעֵתִיק שְׁבְמוֹחָא־סְתִימָאָה. וְזֶהוּ עֲצֻמוֹ שָׂרֵשׁ וּמְקוֹר שֶׁל הַבֵּית־דִּין סְמוּכִין¹¹⁰. אֲבָל הַלוּלָב אֵין לוֹ שְׁיִיכוּת כָּל כָּךְ לְבְחִינַת הַבֵּית דִּין, פִּי הוּא הַמְּשֻׁכָּת הַחֲסִדִים. וּבְנֻדָּע, דְּבְחִינַת רֵאשִׁי־הַשְּׁנָה הוּא עֲנִין "שְׂמַאלוֹ תַּחַת לְרֵאשִׁי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ו), וְהוּא יוֹסֵי־הַדִּין. אֲבָל סוֹכּוֹת הוּא בְּחִינַת "יְמִינוֹ תַּחֲבַקְנִי" (שם).

וְכֵן הוּא לְמַעֲלָה: שְׁבְחִינַת דְּבִיר הַעֲלִיּוֹן הַנְּקָרָא בְּחִינַת נֻקְבָא, הַתְּחִלַּת הַתְּהוּוֹתוֹ הוּא מְחִנָּה דִּין־א, שֶׁהוּא גִילוי מְדוּת עֲלִיּוֹנוֹת דְּאֲצִילוֹת, שְׁבָהֶם מְקוֹר הַדְּבִיר. וְנֻקְרָא בְּשֵׁם "פְּתֵר דְּנֻקְבָא". וְדִי לְמַבִּין.

וְהִנֵּה בְּחִינַת הַמְּשֻׁכָּה זֶה, הוּא לְמַטָּה הַרְבֵּה בְּמִדְרָגָה מִהַמְּשֻׁכָּה שְׁעַל יְדֵי הַשּׁוֹפֵר הַנִּל. פִּי גַם הַשְּׁבֵת עֲצֻמוֹ הוּא יוֹתֵר נְעֵלָה בְּמִדְרָגָה מִהַמְּשֻׁכָּה זֶה. פִּי שְׁבֵת הוּא גִילוי מוֹחִין־דְּאֵבָא, כְּמוֹ שְׁבֵתוֹב (תְּשָׁא לֹא, י): "כִּי קָדַשׁ הוּא לְכֶם". וְהַלוּלָב הוּא הַמְּשֻׁכָּה מִן־א לְנֻקְבָא. אֵלָא שְׂאָף עַל פִּי כֵן צְרִיכִים לְהַמְּשֻׁכָּה זֶה גַם בְּשֵׁבֵת, לְהִיּוֹת שְׁגִילוי וְהַמְּשֻׁכָּה זֶה שְׁעַל יְדֵי הַלוּלָב הוּא מִבְּחִינַת פְּנִימִית שֶׁהוּא הַמְּשֻׁכָּת הַדְּעֵת¹⁰⁸, כְּמוֹ שְׁנֵתְבָאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר.

אֲךְ עַל כָּל פְּנִימִים, מֵאַחֵר שֶׁהַמְּשֻׁכָּה זֶה הוּא לְמַטָּה בְּמִדְרָגָה, הַיְכוּלַת הָיָה אֶפִּילוֹ בְּבִית־שֵׁנִי לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת זֶה אֶפִּילוֹ בְּגִבּוּלֵין כו'.

(פִּי הַרִי הַמְּשֻׁכָּה זֶה הוּא מִן־א לְנֻקְבָא, אֲשֶׁר הוּא בְּחִינַת ה' תְּתָאָה. מֵהַ שְׁאִין פִּן הַשּׁוֹפֵר - עֵיקְרוֹ ה' עֵילָאָה בְּנִל,

109 (ראש השנה ריש פרק ד).

110 כְּמוֹ שְׁבֵת הַרְמַי רֵישׁ פְּרִשַׁת תְּשָׁא, נְבִי דִּמְתַקְדֵּשׁת עַל פִּי בֵית דִּין. עֵינֵין שָׂם.

108 (עֵינֵין בִּפְרִי עֵין חַיִּים", שְׁעַר הַלוּלָב, פְּרָק ג', בְּרִדוֹשׁ הַרְבַּ רַבִּי יוֹסֵף מְעַרְבִי (נְחָבָר בְּבֵאֵרֵי הַיָּהָר לְחַצְמוֹת צְדָק כְּרֵךְ א עמוד רעו).

וְעֵינֵין מֵהַ שְׁנֵתְבָאָר מְעֵינֵין הַדְּעֵת, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַפְּנִימִית: בְּבֵיאוּר עַל פְּסוּק "מִיָּם רַבִּים" - בְּפְרִשַׁת תּוֹלְדוֹת (תּוֹרָה אור יט, ב). וּבְדְבִיר הַמְּתַחִיל "לֹא הַיֵּשׁ אֵין בְּיַעֲקֹב" - בְּפְרִשַׁת פְּלֵק (עא, א).

ב.

הוֹד כ"ק אַדְמו"ר מְרַנָּא וְרַבְנָא דוֹבְעַר - אַדְמו"ר הַאֲמֻצְעִי

~ תּוֹרַת חַיִּים ~

הַכְּתִיבָה שְׂכוֹתָב וּמוֹשֵׁךְ הִירִיכוֹת וְע"כ א' שְׂמ"ם סְתוּמָה וְסַמ"ךְ שְׂבִלְחוֹי בְּנִם הִיוּ עוֹמְדִים) וְא"כ בְּאוֹתִיּוֹת דְּמ"ם סְתוּמָה וְסַמ"ךְ שְׂתוּכוֹיּוֹת שְׁלָהֶם מוֹקֵף מְכַל צַד ה"ז בַּחֲכָרָה מִבְּחִי א"ו"מ שְׂמֻקֵּף מְכַל צַד וְתוֹכוֹ סְתוּם מְכַל צַד וְאֵע"פ שְׂאִין בְּמֻקֵּף בְּחִי כְּלִי מְגַבִּיל מ"מ יֵשׁ בּוֹ בְּחִי הַמְּגַבִּיל בְּחִיקָף (כַּחוּמָה הַמְּקַפֵּת לְעִיר מְכַל צַד שֵׁישׁ בְּחִיקָף זֶה גְבוּל ג"כ כִּידוּע) וְאִמְנָם הַהַפְרָשׁ בֵּין מ"ם סְתוּמָה לְסַמ"ךְ הוּא שְׂבַחִי הַמְּקִיף דְּאוֹת הַסַּמ"ךְ הוּא בְּעִיגוּל מְכַל צַדְדֵיו וְאֵין לוֹ הַתִּישְׁבוֹת לְמַטָּה כָּלֵל כְּנ"ל וְכַחִי הַמְּקִיף דְּמ"ם סְתוּמָה הוּא

(נֹא) וְיִדוּעַ שֵׁישׁ בְּאוֹתִיּוֹת ב' דְּבָרִים תּוֹכוֹ וּפְנִימִיוֹתוֹ וְחִיצוֹנִיוֹת שְׂבוּ וְהֵן הִירִיכוֹת שֶׁהֵן הַמְּשֻׁכּוֹת צִיּוֹר הַקּוּיִן שְׂבַכְל אוֹת כְּדִיו וְתוֹכוֹ שְׂבוּ הוּא הַחֲלָל לִבְּן הַפְּנּוּי שְׂבֹא בְּמוֹגְבֵל בֵּין צִיּוֹר הַקּוּיִן שְׂבוּ מְצַדִּים וְכְמוֹ שְׂא' חֵק תּוֹכוֹת אוֹ חֵק יִרִיכוֹת שֵׁישׁ ב' מִינֵי כְּתִיבָה א' שְׂחוֹקֵק הַתּוֹכוֹת וְהִירִיכוֹת נִשְׂאָר מְמִילָא אוֹ שְׂחוֹקֵק הִירִיכוֹת וְהַתּוֹכוֹת נִשְׂאָר מְמִילָא וְכָלֵלוֹת עֵינָם הוּא בְּחִי א"ו"פ כְּכִלֵי הַמְּגַבִּילוֹ עַב"פ כו' (וְכִי הַדְּרָרוֹת הַכְּתוּבִים כַּאֲצַבַּע אֲלֵקִים חֲרוֹת עַל הַלוֹחוֹת הִיָּה בַּחֲקִיקַת הִירִיכוֹת וְהַתּוֹךְ נִשְׂאָר מְמִילוֹ שְׂזוּהוֹ כְּמוֹ

ואינו נחשב למהות בפ"ע כלל העובר ירך אמו הוא ואוכל מה שאמו אוכלת בו' (וכמו הרגל הקצר שבתוך הה"א דאוישט פסיעה לבר בו' כמ"ש בזהר ע"פ ומנבעות אשורנו בו') והוא הנק' יובלא עולם החירות שאין שם שרש יניקה לחיצוני' כלל וע"כ א' לא ירעו ולא ישחיתו בו' וכמו וגר זאב עם כבש ופרה ודוב תרעינה יחדיו בו' כמו שהי' בתיבת נח כנ"ל וד"ל:

(גב) ולחב"ן ביאור הענין הנה יש להקדי' מה שמבואר למעלה בהפרש שבין בחי' פנימי' לבחי' חיצונית דבינה דפנימיות בינה הוא בחי' האין של ההשגה שנק' עומק המושג שלמעלה עדיין מבחי' ההשגה והתבנה בהסבר וטעם השכל' ובחי' חיצונית דבינה זהו כאשר בא השכל בהשגה וטעם בהסבר שזהו שנק' בינה יש מיש שההשגה היא בבחי' יש ודבר מה בו' אבל בבחי' פנימי' דבינה הרי הוא בבחי' אין כענין מה שפשט מה ידעת בו'. וזהו ב' מדרגות שבבינה שהן ב' הפכים אין ויש וזהו בחי' אלקים אותיות מי אלה כמו מי ברא אלה דיש מי דקיימ' לשאלה כמו מי הוא זה מלך בו' והוא בחי' חיצונית דבינה שבהשגת השכל דקיימא לשאלה כמו בעומד מקרוב שנודע מציאותו שיתכן עליו השאלה מי הוא זה בו' אבל פנימי' בינה שנק' אין של היש נק' מי דלא קיימא לשאלה בו' וכמו והחכמ' מאין תמצא ואי זה מקום בינה שלא נודע מציאותה כלל בו'. וכמו"כ יובן בענין מי ברא אלה שהן המדות שנק' אלה גי' ל"ו ו' פעמי' ו' בו' שנולד' מבינה שנק' אם הבנים כידוע וזהו מי דבינה ברא אלה מאין ליש במציאות ומהות יש גמור זהו בבחי' חיצוני' דבינה שהוא בחי' ז"ת שבה שזהו מה שיחייב השכל לחסד או לדין בגילוי בו'. ואמנם בבחי' פנימי' דבינה שנק' מי דלא קיימא לשאלה כנ"ל מ"ש מי ברא אלה לשון תמו' ופלא הוא כלומר מי ברא אלה שלא נודע מי שברא לאלה המדות בו' והוא לפי שבפנימי' בינה עדיין כל המדות סתומים ונעלמו' בלתי ניכרים במציאות ומהות מדה כלל כנ"ל בענין עומק ההשגה שהוא בבחי' אין של היש כלולים שם כל מיני התפעלות והמשכו' המדות דאוי"ר בהתכללות במקורם בלי היכר במציאות בפ"ע כלל:

(גג) וזהו ענין מ"ם סתומה שבלמרכה המשרה בו' דשם כלולים וסתומי' כל התחלקות המדות טרם שיוצא' לגילוי בתולדה מאין ליש ממש בהתכללות אמיתית מכל ההפכים שבהם וזהו מקיף הפנימי דפנימיות בינה שנק' אם הבנים שכוללת כל התולדות של המדות בתוכה בהעלם וסתומות עדיין וע"כ מתכללים בה כל ההפכים יחדיו להיותו מקור כללי הכוללם יחד כולד הכלול בבטן אמו (וכרגל הקצר שבה"א כנ"ל) ודוגמא לדבר זה הי' במ"ת שהיו ס"ד גשמות וכל א' הי' לו שכל והשגה מיוחדת בפ"ע והיינו ס"ד דיעות שכל א' יש לו מקור יוצא בבחי' בינה עילאה שנק'

בחי' מקיף ברבוע מכל צד כנ"ל והן ב' מיני מקיפי' מקיף דכתר שהוא בבחי' עיגול מכל צד (ונק' מקיף דאוי"ח כמו ישת חשך סתרו שמסתיר א"ע בו ולא יוכל לבא לדי גילוי למטה כלל דהיינו שלא יוכלו המקבלי' לקבל ממנו כלום אפי' בדרך מקיף בו' וכמו ורוח אלקים מרחפת ע"פ המים שהוא בבחי' מקיף הנעלם וסתום למעלה ואעפ"י שיוורד למטה אינו מתיישב כלל רק כנגיעה בעלמא וגם זה נוגע ואינו נוגע שנק' מטי ולא מטי כידוע. וזהו מרחפת ע"פ המים מלמעלה בלבד כמ"ש במ"א וד"ל) אבל מקיף דמ"ם סתומה הוא בחי' מקיף דבינה שנק' מקיף דאימא שהוא בחי' מקיף השורה על התחתונים שמתיישב עכ"פ עליהם אעפ"י שסתום ונעלם מן ההשגה לגמרי כמ"ם סתומה שמתיישב' למטה מכל צד כנ"ל אעפ"י שסתומה מכל צד בו' וכמו והאם רובצת על האפרוחים שנוגעת ומתיישבת על האפרוחי' ומגינה עליהם ממש וכן על גזוליו ירחף בדבוק לשומר' וד"ל (וזהו ענין הב' מקיפים דחי' יחידה והן למ"ד ומ"ם דצלם בו' ולהיפוך מכפי הנ"ל דצל דצלם הוא מקיף הנעלם לגמרי כעיגול דסמ"ך שאין לו התיישבות למטה ומ"ם דצלם הוא מקיף דבינה המתיישב בו') וזהו מ"ש בזהר ע"פ אפריון עשה לו המלך בו' בענין אפרסמון דסמ"ך ומ"ם דאפרסמון זהו ב' מקיפי' הנ"ל דהסמ"ך הוא עיגול המקיף שבלתי מתיישב למטה (כמגדל הפורח באויר בו):

וביאור הדברים ידוע שבחי' ההסתר שמסתיר את העצמות נק' חשמל העליון כמו ביו"כ שא' כי בענין אראה על הכפרת שמוסתר אור העצמות בענין זה כמו הנה אנכי בא אליך בעב הענין והוא מ"ש ישת חושך סתרו ונק' סתר עליון כמו יצפני בסכו בסתר אהלו בו' וזהו ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלקי' בו' ונק' סרכ"ם דלמת"ב כלל ולע"ל בעוה"ב יתגלה מהעלמו כמא' שיוציא חמה מנרתקה שהוא שם אלקים המסתיר על העצמות ואז נא' ולא יכנף עוד מוריד בו' וזהו שם אהי' אנא זמין לאתגלאה מבחי' אור העצמו' דא"ם ממש בו'. ואמנם בחי' מקיף דמ"ם סתומה הוא המתיישב למטה על המקבילים כמו והאם רובצת על האפרוחי' דרביעא על בנין וכענין ופרוס עלינו סוכת שלומך בו' וכמ"ש יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן בו' מחסי בו' וכענין כבוד שהיו במדבר וכך הוא ענין סכך הסכות שהסכות לצל ומגן ומחסה כמ"ש כי בסכות הושבתי בו' שנק' מקיפי' דאימא כידוע ומבואר במ"א. ואמנם זהו מבחי' החיצונית דבינה דוקא שנק' חשמל התחתון שמקיף ומלביש למדות דווי"ג בו' כאפרוחי' קטנים שנכנסי' תחת כנפי האם לשומרם ולגדלם בו' ואמנם בחי' מקיף דמ"ם סתומה שסתום מכל צד זהו בבחי' פנימי' דבינה דוקא כתיבת נח שהיו כל החיות ובהמות והאדם סתומי' ונעלמים בה מכל צד בו' שזהו כמו עבור הולד בבטן האם שכלול במעי אמו

רגל הקצר בה"א שהוא וי"ו ואושיט פסיעה לבר שהוא בחי' המל' הכלולה בכל מדה שהיא בהעלם עדיין שאין המדות בעצם רק ו' שכל א' כלול מו' לבר שזו"ש אלה תולדות וכן מי ברא אלה ל"ו לבר וכמ"ש כי הוא עשנו ולו אנחנו כו') שזהו בהיות המדות כלולים בפנימיות דחו"ב עדיין אבל ביציאת' בתולדה בגילוי מן השגת השכל החיצוניות דכינה יש בחי' מל' בכל מדה שהן מ"ט ימי הספירה כידוע ושם יש התחלקות ופירוד בין זה לזה שאין שכל זה דומה לתבירו שיש שכל מתפעל כך ויש שכל מתפעל כך כו' כו' מדות דתוהו שהן זת"ז ענפים מתפרדי' להיותם בבחי' יש כל א' בפ"ע דוקא וע"כ היה השבירה בו"מ דתוהו למטה להיות בחי' יש נפרד לגמרי כידוע. ואמנם בחי' הכירור דו"מ דתוהו שיהיו מתחברים ומתכללים יחד ע"י שם מ"ה דחכ' דבחכ' אתברירו כידוע וזה היה במ"ת כשאמרו כל אשר דבר ה' נעשה שכולם נתבטלו מציאותם רק לה' לברו לבטל רצונם מפני רצונו בתו"מ שבוה נתאחדו כולם כא' בלב אחד לאביהם שבשמים כאיש א' ממש אעפ"י שהיו ס"ר דיעות שונות בכל א' השגה מיוחדת אבל נשתתפו יחד לרצון העליון שבתו"מ שזהו בחי' שם מ"ה דחכ' שעושה ביטול היש לאין וכמו שם מ"ה מלגיו דאיהו ארח כל האצילות כו'. (אך זהו מצד שם מ"ה דאדם פנימי וחיצוני דתו"מ שכללות נש"י גם עכשיו מתכלל' כא' בביטול רצון א' אעפ"י שזה עובד מאהבה וזה מיראה כמו במחנה שכינה שמשתתפי' יחד כל ההפכי' כו' שזהו ההתכללות גם באו"פ בכלי כמו התכללות האיברים דאדם וע"ז מראש לרגל כא' אבל יש התכללות מכל ההפכים מצד בחי' המקיף דוקא כמו מקיף דכינה שנק' אם הבנים שיש שם בחי' התכללות המדות שנחלקים לת"ר אלף בנש"י להיות כא' ממש):

אם הבנים פי' מקור כל ההשגות דנשמות ישראל שעלו במח' סתימאה דגם שכמו שיצאו בתולדה מאין ליש ודאי כל א' השגתו במדרגה מיוחדת בפ"ע מובדלת מזולתו כי יש שכל שמדרגתו בבחי' החסד כנשמת אברהם ויש שכל שמדרגתו בבחי' הדין כנשמת יצחק וגם יש בכל א' כמה מדרגות חלוקים רבים כמ"ש תוכן לבות ה' תוכן רוחות ה' שיש לכל רוח ונשמה השגה מיוחדת וכמחנה מיכאל שעבודתם באהבה יש בו ק"פ אלפי' מדרגות פרטיים וכך בדגל מחנה ראובן תימנה כו' וכן במחנה גבריאל כו' עכ"ו זהו כאשר יצאו בגילוי ממקורם כאפרוחים רבים שנולדו מאם הבנים כך א' בנים אתם לה' כו' אבל כמו שהן במקורם בכטמן אם הבנים כולם כלולים ומתאחדים יחד כאיש א' ממש וזה הי' במ"ת דכתיב ויחן שם ישראל נגד ההר ישראל כמו איש אחד וכמו שאו' ברכנו אבינו בולנו כא' לפי שהי' מדרגת בני' או בבחי' פנימי' כינה שלמעלה מן ההשגה החיצונית כמו עומק המושג הנ"ל שנק' אין של היש שאין שם בחי' התחלקות ופירוד כלל לפי שנתבטלו מציאות יש ודבר מה כאילו אינם מציאות ומהות כלל כמ"ש וכל העם רואים את הקולות רואי' את הנשמע שהיה בחי' שמייעה דכינה בבחי' ראי' מקרוב ושומעים את הנראה דראיה דחכמה נכללה ביחוד בשמייעה דכינה כו' כמאמר הבן בחכ' וחכם בכינה שזהו בחי' התכללות דחו"ב ביחוד פנימי בעצמותם (שהוא בשער הנ' דכינה כמ"ש במ"א ע"פ ולא ידע איש את קבורתו לעליונים נדמה להם שהוא למטה כו' וד"ל):

(נד) וכך הוא ענין מ"ם סתומה דלמרכה המשרה בימות המשיח שיהיו כללות נש"י כלולים כא' כמו שהמה במקורם הכללי בפנימי' כינה שנק' אם הבנים כו' וזהו בחי' מקיף דפנימי' כינה שהוא מ"ם סתומה דוקא כנ"ל (וכמו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - לרוקע הארץ (תקס"ב)

לשון בריאה, והיינו רמו למה שבבריאת הארץ רקע הארץ על המים ע"י מאמר יקוו המים כו', ומפני זה נרתעו המים ונסו כו' כדפי' בספר רוממות אל. וביאור הדברים מובן ע"פ הנ"ל דהים הוא מבחי' עגולים דתהו שענינם בחי' הרצוא ולכן גלי הים מגביהים א"ע למעלה שזה מורה על תשוקתם ליכלל במקור חוצנם כמ"ש בזהר פ' נח. וענין הים ראה וינס

ובבל הנ"ל יש לפרש הפסוק מה לך הים כי תנוס כו' מלפני אדון חולי ארץ. דלכאורה קשה דהל"ל חולי ים כי אם שואלים לים ממי נתיירא ה"ל להשיב מלפני אדון חולי ים. גם מ"ש אח"כ ההפכי הצור אגם מים, אינו מובן השייכות לכאן דאדרבה הכא המים נסו וכו'. אך כי פי' חולי ארץ פי' רבינו יונה ז"ל שהוא כמו ותחולל ארץ ותבל שהוא

גאה בו' שלכך ירדה הנשמה ממקורה שהיתה עומדת שם באהוי"ר גדולים כדי לקיים התומ"צ מעשיות שהן מבחי' נורא תהלות אדון הנפלאות בו' משא"כ הרצוא הוא בחי' קדושים בכל יום יהללך בו' ע"ש, וכמ"ש ג"כ לעיל דבחי' יושר שהוא בחי' ארץ הוא בחי' רוח שהוא למעלה מבחי' ים שהוא עיגולים בחי' נפש, וז"ש ג"כ ההפכי הצור בו' כי הצור הוא אבן שממנו מוציאים האש והוא מקור ושרש הגבו' שהן בחי' רצוא וההפכי הצור להיות אגם מים הוא בחי' התהפכות הרצוא לשוב:

ונהפך ליבשה הוא התהפכות מבחי' אם רץ לבך להיות בבחי' שוב לאחד שהן הן קיום התורה ומצות מעשיות הנק' ארץ שהן בחי' שוב כנודע ומבואר במ"א שלכן נק' בחי' ארץ לפי שנתלכשו בעשייה גשמיות, משא"כ בחי' ים נוני ימא עבודתם ברוחניות בעליות העולמות כמו הדגים ששטים בים בו', ועל כן שואלים לים למה גם ונתבטל מבחי' שלו שתשוקתו ליכלל במקורו, וע"ז השיב מלפני אדון חולי' ארץ כי בחי' השוב נמשך מצד בחי' שלמעלה מעלה ממקור הבחי' שמשם נלקח הרצוא בו' כמבואר במ"א ע"פ אשירה כי גאה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג -

ופרעה הקריב

ההפרש בין לוחות ראשונות ולוחות אחרונות והוא ביאור כי אתה נרי בענין והוי' יגיה חשכי דתרי"ג), וכמ"כ כאן אפ"ל מחמת שהי' בהם ריבוי האור לא היו נשברים רק מחמת שהיו נקודות זת"ז וכמ"ש וימלך וימת לפי שהיו בבחי' יש ענפים מתפרדים ולא הי' בהם התכללות ע"כ נשברו ונפלו למטה, והיינו שהכלים שהם האותיות' שהיו מתחלה כלים לגילוי אלקות נתפרדו ונגעשו חיות לדבר גשמי להחיות אותו.

וזהו שארו"ל במד"ר שה"ש ע"פ תורי זהב נעשה לך עם נקודת הכסף תורי זהב זו ביזת הים עם נקודת הכסף זו ביזת מצרים כשם שההפרש בין כסף לזהב כך יש שבה ממון בים מביזת מצרים, כי גדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים כמו שפי' רש"י ע"פ ויסע משה, והיינו כי הי' להם לפרעה ולעבריו עושר וכבוד שלא ע"פ חשבון ומעשה ודעת, כי יניקתם מחיות אלקי שנפל ע"י שבה"כ (וזה ממקום שיותר גבוה) והוא מוסתר ומכוסה אצלם וכמ"ש וימנע מרשעים אורם שאינו מאיר אצלם בהתגלות כ"א העלם והסתר בחושך כפול ומכופל, עד שמכחשים בהוי' אמר נבל בלבו אין בו' וכמו שאמר פרעה לא ידעתי את הוי', ונראים ליש דובר בפ"ע, משא"כ בסט' דקדושה מקבלים חיות מגילוי אור פני הוי' והוא מתגלה אצלם אף שהוא ע"י השתלשלות ירדת המדרגות בע"ס הקדושות שהן הן מדותיו של הקב"ה ית"ש שע"י דוקא יושפע החיות לנבראים לפי שהם כלים לגילוי אלקותו ית"ש לפי שבתיקון הי' מיעוט האור ורביי הכלי' והיינו שכדי שיהי' בחי' כלי לגילוי אוא"ס ב"ה שעו"ג

ד) והנה בתהו לפי שהי' רבוי האור ומיעוט הכלי לא היו הכלים יכולי' לסבול את רבוי האור כ"כ ונשתברו הכלים ונפלו בשבירה, ולהבין ענין השבירה י"ל עד"מ ממה שאנו רואים כשהרב משפיע כמו שהוא אצל הרב בגילוי ובהרחבה, לכך מצד גודל עומק המושג וקומן שכל המשיג עי"ז נתבלבלו אצלו האותיות והשכל ואינו משיג כלום, אבל אם הי' שונה אליו בדרך קצרה והי' מצמצם שכלו אליו עי"ז הי' יכול לכל הפחות לקבל את הפסק דין ותוכן המכוון אם הוא כשר בו' (וכמשארז"ל לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה) אבל ע"י שהשפיע לו רבוי ובהשפעה גדולה מבלי צמצום עי"ז מתפרדים אצלו האותיות ואפי' הפס"ד אינו יודע, וזהו ענין השבירה, דהיינו שמתפרדין האותיות כי בהאותיות מלוכש השכל כמו אותיות ב"ש והי' העולם שיש בהן השכלה גדולה ונפלאה איך שבאמירה א' נבה"ע, אבל כשמתפרדין האותיות נאכד השכלה, וזהו ע"ד שנשברו לוחות הראשונות' לפי שהי' בהם גילוי גדול מאד נעלה והיו אורות מרובין וכלים מועטים, שבתר"ך אותיות שבעשה"ד הי' כלול כל תושב"כ ע"כ נשברו. וזאת ועוד זאת שאם לא רק כלים מועטים לא הי' נשברים מחמת זה רק שחמא העגל גם להם שישברו כמו שמצינו בלוחות אחרונות שהיו בהם גילוי יותר כדאיתא במדרש פ' תשא ע"פ ויגד לך תעלומות חכמה כפלים לתושי' שלוחות אחרונות כוללים הלכות ואגדות ומדרש בו', ואעפ"כ לא נשברו, אלא ע"כ הוצרכנו לומר שנשברו מחמת חמא העגל, ומ"מ גם מחמת החמא בעצמו ג"כ לא היו נשברים, וזו"ז גורם בו' (וע' בביאור

ע"י תומ"צ, שהמצות נתלכשו בגשמי דוקא כמו ציצ"י מצמר גשמי דוקא ותפילין מקלף גשמי ששרשן מעולם התהו שנפלו בשבירה וע"י שמבררין אותם ע"י נתעלים לשרשן הקדום לתהו ששם רבוי האור וממשיכין ע"י בתיקון ג"כ רבוי האור ואעפ"כ יוכלו הכלים לסובלו לפי שהם בחי' ביטול והתכללות כמ"ש למעלה שהשבירה הי' בתהו מחמת שהיו נקודות זת"ז.

השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אפי' כלי לכלי לא יכלכלוך, לכן הוצרך להיות צמצום האור כדי שיוכלו הכלים התיקון לקבל בחי' גילוי כו' וזהו שחכ' נק' בחי' יו"ד שהיא בחי' צמצום שחכ' מקבל מבחי' צמצום דוקא. (ה) והנה כתיב וזרעתי לי בארץ דוקא שישאל נזרעו למטה דוקא וכמ"ש אור זרוע לצדיק וכלום אדם זרוע סאה אלא כדי להכניס כמה כורין ומהו הצמיחה היינו

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

אלה הדברים, שבת פרשת דברים, תער"ג

כללות ענין ההשתל' וס' והדרגה כ"א מצד או"פ דוקא, וכדאי' בע"ח ובמב"ש מה שאחה"צ הוצרך להיות המשכת הקו שבאם היו העולמות כמו שהן מצד האו"מ לא הי' חילוקי מדרי' כלל בעולמות כ"א היו כולם במדרי' א', ולא כן הי' כוונת המאציל כ"א שיהי' ס' והדרגה בעולמות בבחי' ירידה מדרי' אחר מדרי' כו' (והכוונה בזה בכדי שיהי' מציאות יש שהו"ע ביורוד הסיגים והפסולת כו'), וע"ז הי' המשכת הקו שנמשך בחי' קו דק ומצומצם ואופן המשכתו הוא שבקצהו העליון נוגע ודבוק באו"מ ובקצהו התחתון אינו דבוק באו"מ הסובב, וע"ז יש בו מעומ"ט שבקצהו העליון הוא בבחי' מע' וכל מה שמתרחק ממקורו הוא בבחי' מטה כו', וע"ז נעשה סדר והדרגה בהעולמות כו'. ועיקר ענין מעומ"ט הוא בהאור וכמו"כ עיקר ענין ההשתל' מדרי' אחר מדרי' בבחי' מיעוט האור בערך זל"ז כו', הכל הוא בבחי' האור כו', אך ע"ז נעשה ס' והדרגה בעולמות להיות דהתהוות העולמות הוא מן האור ע"כ לפי אופן האור כ"ה העולם כו', וכמו עד"מ אותי' המח' ואותי' הדבור שהן רחוקים בערכם זמ"ז דמח' בלתי מורגש והדבור מורגש אל הוולת כו', ומ"מ הן בס' והדרגה דלפי אופן אור השכל המאיר כמח' כ"ה האותי' דמח' ולפי אופן האור המאיר בדבור המה אותי' הדבור כו', וכמו"כ הוא בעולמות דלפי אופן האור כ"ה העולם כו', וההדרגה בזה הוא בבחי' המציאות דהעולם שנתהווה ממדרי' עליונה שבקו אינו בבחי' מציאות וכל מה שיוורד למטה נעשה בבחי' מציאות יותר כו', ובאמת המעומ"ט שבהאור הוא ג"כ בבחי' המציאות דבחי' עליונה של הקו הוא אינו בבחי' מציאות אור וכשמתרחק ממקורו נעשה בבחי' מציאות אור כו', רק שבכללות בחי' האור בכלל הוא בחי' אין והעולמות בכלל

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, וצ"ל מה שמשנה תו' חלוק מהספרים הראשונים שהד' ספרים הראשונים נאמרו כשלישי המדבר דבכל התו' נא' וידבר ה' אל משה ויאמר ה' אל משה, ומו המספר זאת אם נא' שמשנה הוא המספר הול"ל וידבר ה' אלי, וכמו בנביאים שנא' ויהי דבר ה' אלי, ואם הו' הוא המספר הול"ל ודברתי אל משה, אלא זהו שלישי המדבר ומספר שדבר ה' אל משה כך וכך, ובמשנה תורה נא' כמשה המדבר מפי עצמו, וכמו ואתחנן אל הו', ואתפלל אל ה' כו', ואתנפל לפני ה' כו', וכתיב וידבר ה' אלי כו', רק התחלת משנה תורה נאמר ג"כ כשלישי המדבר אלה הדברים אשר דבר ולא נא' מי הוא המספר כו', וצ"ל מהו"ע שלישי המדבר, ולמה הד' ספרים הראשונים נאמרו מפי שלישי המדבר ומשנה תו' נא' ממשנה מפי עצמו, ומפני מה התחלת משנה תורה נא' ג"כ מפי שלישי המדבר כו'. גם צ"ל מהו"ע אלה הדברים אשר דבר כו'. ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל דא"ק הוא ממוצע בין או"מ לעולמות והקשה הלא א"ק הוא בחי' אדם דכרי' דכללות דבאין ערוך לגבי או"מ ואיך שייך לומר שהוא בבחי' ממוצע כו'. ונת' דאמצעית דא"ק אינו כמו הממוצע בין עליון ותחתון שיש בו השתוות אל העליון והשתוות אל התחתון כו', כ"א ענין הממוצע דא"ק הוא בענין ההתהוות לבר, דכדי שמבחי' האור והגילוי דאו"מ יהי' התהוות העולמות צ"ל ההתהוות תחלה בבחי' כלל ואח"כ בא בדרך פרט כו', וזהו קורא הדורות מראש היינו מראש דא"ק דבא"ק נתהוו העולמות בבחי' כלל ואח"כ נפרטו כד"פ כו'.

קסה) ולהבין זאת בתוס' ביאור, הנה ידוע דכללות ענין ההשתל' וכללות ענין הס' וההדרגה בעולמות הוא מצד האו"פ כו', דמצד האו"מ אינו שייך כלל

כו', ועשי' הו"ע תיקון כו' וכמ"ש במ"א. וזהו ג"כ ענין ב"ע הכללים דהיינו בכללות ההתהוות דבחי' אדם דברי' דכללות זהו תחלת ההתהוות שאינו בבחי' מציאות עדיין כו', ובחי' אדם דיצי' הוא בחי' התגלות המציאות, ואדם דעשי' הוא שנעשה בבחי' מציאות כו'. אך לפ"ז צ"ל מה"ע דא"ק הוא בבחי' ממוצע מאחר שזהו רק בס' ההתהוות שהוא בס' והדרגה דתחלת ההתהוות הוא לא בבחי' המציאות עדיין כו', וא"כ אינו שייך ע"ז לו' שזהו בבחי' ממוצע כו' (דכמו"כ אפ"ל דבחנית אדם דיצי' ג"כ בחי' ממוצע כו'). אך הענין דבחי' א"ק מחולק בזה מהמדרי' שלמטה ממנו כמה שהוא בבחי' כלל שכולל הכל, דזה אינו שייך במדרי' שלמטה מא"ק דהגם שהוא בס' ההתהוות אינו בבחי' כלל, רק בחי' א"ק הוא בבחי' כלל שכל מה שנתהווה מרכ"ד עד סוכ"ד בעולמות העליונים והתחתונים וכל מה שנעשה בשית אלפי שנין כו', הכל הוא כלול בבחי' א"ק כו', באופן דבחי' א"ק יש לו שייכות לעשי' כמו לאצי' דכשם שאצי' כלול בא"ק כמו"כ עשי' כלול בא"ק, א"כ הוא שייכות לכל העולמות בשוה לעשי' כמו לאצי' כו', משא"כ בחי' העקודים הגם שמוה נשתלשל ונתהווה כל מה שנתהווה בעולמות כו', מ"מ אינו בבחי' שייכות לכל העולמות לפי שאינו בבחי' כלל, וכד"כ הוא בבחי' שייכות לעולם האצי' היינו התחלת ההשתל' דעולם האצי' כו', משא"כ א"ק הוא בחי' כלל הכולל הכל כו'. אך מה שכולל הכל אינו בבחי' מציאות כלל עד שכולם הם בו בהשוואה דאצי' ועשי' שוין ממש כו'.

קיצור. ובה"ע הנה סדר והדרגה הוא באו"פ. וז"ע הקו להיות מעומ"ט בהאור ועי"ז הוא המעומ"ט בכלים ובעולמות, והוא בענין המציאות, ובכללות הוא בנ' מדרי' חומר צורה ותיקון, דתחלת ההתהוות הוא חומר פשוט, והיינו שאינו במציאות עדיין, דכל מציאות הוא בציור, ולגבי אין ה"ז יש, וביש הוא רק אפשרות המציאות, ואח"כ התגלות הצורה והיא הגדרה מופשטת, וכמו אש היסודי שהוא פשוט, ואח"כ בחי' המציאות, וזהו א"ק אדם דברי', עקודים יצי', אצי' עשי', וא"כ מה"ע הממוצע דא"ק. הענין הוא דא"ק לבד שזהו תחלת ההתהוות ה"ה כולל הכל ויש לו שייכות לעשי' כמו לאצי' משא"כ עקודים.

הן בבחי' מציאות, ויש בהאור בחי' המציאות ובעולמות יש ג"כ בחי' העדר המציאות כו', ולפי אופן האור כ"ה המציאות של העולמות כו'. ובפרט' יש בזה ריבוי רבבות מדרי' מתחלת ההתהוות עד שנעשה בחי' המציאות כו', אך בד"כ ה"ז נכלל בנ' מדרי', והוא שכל דבר שנתהווה הנה בתחלת התהוותו הוא בבחי' חומר פשוט שאין בו שום צורה שז"ע הפשיטות שאין בזה שום ציור כלל והיינו שאינו בבחי' מציאות עדיין, כי כל מציאות בהכרח שיהי' בזה ציור באיזה אופן הוא, וכמו ביש גשמי הרי בהכרח הוא בעל קצוות אם בעל זוויות או עגול, אבל בעל קצוות הוא בהכרח שזהו הגבלתו ובוה הוא נתפס כו', וכן כל מציאות דבר בהכרח שיהי' בו ציור והחומר הפשוט משום צורה הוא שאינו בבחי' מציאות עדיין, רק שלגבי אין ואפס המוחלט נק' יש והיינו מפני שאינו אין לא שהוא יש, דלהיות אין ויש מובדלים בערך שאינו שייך ממוצע ביניהם ע"כ מה שאינו אין ה"ז יש, אבל לא שהוא בבחי' מציאות יש רק הוא בבחי' אפשרות המציאות, דהאין הוא בחי' אפסית המציאות והעדרו והחומר הפשוט הוא שאפשר להיות בחי' המציאות כו' (וא"ז רק מה שנותן מקום למציאות המבו' במ"א). והצורה הוא בחי' התגלות החומר (היינו בחי' התגלות האפשרית המציאות שבהחומר לא התגלות עצם החומר כו') שבא לכלל צורה כו', אבל היא צורה כללית עדיין כו', ואח"כ נעשה בבחי' מציאות ממש כו'. והן ג' מדרי' חומר צורה ותיקון, חומר הוא חומר הפשוט מכל צורה, וצורה הוא צורת והתגלות החומר והוא ג"כ בבחי' פשיטות עדיין, ותיקון הוא שנעשה בבחי' מציאות ממש כו'. וכמו הד' יסודות בתחלה נברא חומר פשוט שאין בו שום ציור מהד' צורות רק מה שנושא בעצמו כל הצורות, ואח"כ צורה הו"ע התגלות הד' צורות יסוד האש ויסוד המים כו', והם ג"כ יסודות פשוטים וכגודע דהאש היסודי אינו הם ואינו מאיר דהגדרת האש הוא חום ואור והאש היסודי מופשט עדיין מהגדרת האש, וכן המים היסודי מופשט מהגדרת המים כו', שהן רק כחות היולים שמופשטים עדיין מהגדרה כו', ותיקון הוא שנעשה בבחי' מציאות כגדר מיוחד ופרטי כו'. והן ג' מדרי' ב"ע דברי' הוא ראשית ההתהוות בבחי' פשיטות עדיין ויצי' הוא בחי' צורה

כמו שקול השופר, על-ידי שיצא מן המצר מצידו הקצר, על-ידי-זה דווקא הוא כמרחב ובהתפשטות בצידו הרחב, כמו כן הוא ברוחניות, שעל-ידי הצעקה מן המיצר והדוחק, מן המצר קראתי י-ה על-ידי-זה

דווקא ענני במרחב י-ה

ממאמר ב' דראש-השנה ה'תשכ"ח

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

לכה דודי

האב להשפיל את ידיו שהם גבוהים ונעלים מראש התינוק עד למטה מתחת התנוק ולהגביהו עד ראשו של אב ואז ידבר וישתעשע עמו פנים בפנים, והרי המשכה של חסד האב בהשפלת ידיו הוא חיצונית שהוא רק להגביה את התינוק, וכן התינוק אינו מקבל שום דבר בהגבהה זו, כי הלא לא יש בזה שום השפעה, והשפעה והשעשועים עם בנו הוא רק אח"כ כאשר כבר הגביהו, ורק שא"א להיות ההשפעה בקירוב ובפנימיו שלא יהי' תחלה קירוב ועליית המקבל, שהוא הקירוב החיצוני שהוא בשביל ההשפעה פנימית. קיצור. יבאר הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן לעשותם כלים ראויים לקבל את דבר ההשפעה בתורה אמר להם מילתא דבדיחותא להעלות את המקבלים שיוכלו לקבל את דבר ההשפעה, וגדולה שמושה יותר מלימודה, והגם שהוא ענין חיצוני לגבי פנימיות ההשפעה, אבל מכל מקום הנה זהו דוקא הקדמה אל הפנימיו, כדוגמת האב המרים את בנו הקטן להשתעשע עמו בקירוב פב"פ.

ג) וזהו דכתי' ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי (הושע י"א) דאנכי מי שאנכי ב"ה השפיל פנימיו רצונו ית' במצות גשמי' דוקא בכדי להגביה נשמות ישראל, דהנה האדם הוא עולם קטן, וכמו שבעולם הרי יש יום ולילה דביום מאיר האור כמ"ש ויקרא אלקים לאור יום, ובהעדר האור הוא לילה כמ"ש ולחשך קרא לילה, כן הוא בהאדם גם כן ברוחניות דיש בו יומם ולילה וכמ"ש גם כי אשב בחשך הוי' אור לי, חשך הוא העוה"ז, דהעוה"ז נקרא חשך לפי שהוא עולם השקר וכמו בחשך הרי אין האדם רואה מאומה ויכול להיות שהוא עומד בסמוך לבור או לשאר דבר המזיק, הנה כמ"כ בעוה"ז אין אדם יודע מה שבלבו של חבירו עליו, ואפשר להיות אחד בפה וא' בלב דכפיו יכבד אותו ומדבר עמו דברי אהבה ובלבו הוא שונא לו, וזהו מה שהעולם הזה נקרא חשך לפי שהוא עולם השקר, דעולם הבא נקרא עולם האמת ועולם הזה נקרא עולם השיקרא, וזהו גם כי אשב בחשך הוי' אור לי דאפילו בעוה"ז הגשמי הוי' מאיר בישראל כמ"ש כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח הוי', וידוע דאלקים בגימטריא הטבע, והוי' הוא הי' הוה ויהי' כאחד שהוא למעלה מן הטבע, וזהו כי החשך יכסה ארץ שהם יודעים רק עניני הטבע, אבל עליך יזרח הוי' שהוא למעלה מן הטבע. ובעבודתו הוא דכאשר

ב) וביאור הענין הוא, דהנה ארז"ל (פסחים דק"ז ע"א) רבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא וכדחו רבנן ולכסוף יתיב כאימתא ופתח בשמעתי, דהמשפיע צריך לפתוח להו לרבנן והיינו לעשות את המקבל ראוי לקבל דבר ההשפעה ע"י פתיחת הכלים והחושים שלו וצריך לפתוח בשמעתתא שיהיה דבר ההשפעה לפי ערך המקבל, ולזאת הנה מוקמי דפתח להו לרבנן לעשותם לכלי קבלה אמר מילתא דבדיחותא, ומילתא דבדיחותא הוא שיחת חולין, ועם היות השיחות חולין של ת"ח צריכים לימוד, לפי שיש בהם חכמה רבה ושכלים עמוקים, ומ"מ הוא בחי' חיצוני'. והגם דמי שהוא גדול יותר הרי גם השיחות חולין שלו הם במדרג' גבוה יותר שיש ללמוד מהם הרבה ענינים נפלאים, ועם כי זהו רק נובלות בלבד ומ"מ הן הן גופי חכמה וכמארז"ל (כתובות ק"ג ע"א) לשון חכמים ברכה, לשון חכמים עושר, לשון חכמים מרפא, והוא שמושה של תורה, וארז"ל (ברכות ד"ז ע"ב) גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה שנאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו, למד לא נאמר אלא יצק מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה. והנה לכסוף יתיב כאימתא ופתח בשמעתי, דלימוד התורה צריך להיות ביראת שמים, וכמאמר מה להלן באימה ביראת וביועה אף כאן כו', והיינו דכשם שבמתן תורה כתיב וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק הנה כמ"כ בעת לימוד התורה צריך להיות כביטול גדול וביראה גדולה, אבל קודם צריך הרב לפתוח חושי המקבל והוא ע"י מילתא דבדיחו'. וידוע דכללות ענין הבדיחותא שלפני הלימוד הוא להעלות ולהגביה את התלמידים שיהיו בערך לקבל את ההשפעה שישפיע להם המשפיע. דרב ותלמיד אינם בערך זה לזה, והתלמיד צ"ל כביטול לפני רבו וכמאמר כל ת"ח היושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מור כו' שהוא בתכלית הביטול, ולזאת הנה הבדיחותא הוא נותן כח בהתלמיד שיוכל לקבל דברי רבו, ובדרך כלל הוא פועל פתיחת הלב והמוח של התלמיד שיהי' כלי לקבלה, והגם דהוה ענין חיצוני הנה חיצוני' זו זהו הקדמה אל הפנימיו, דעל ידי קירוב זה של הרב לומר להם מלתא דבדיחותא דע"ז דוקא ויכולו לקבל ההשפעה פנימית דפתח בשמעתי. ועל דרך משל בן יניק וקטן כשאביו רוצה להשתעשע עמו פנים אל פנים, והרי התינוק הוא קטן, צריך

להמשך האור האלקי בכל הענינים הגשמים צריך להיות תחלה הקירוב כללי, ולכן אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש ופרשי' הכנעה ושפלות שהוא ענין הקירוב הכללי. וזהו לכה דודי לקראת כלה קירוב המשפיע אל המקבל, הנה עי"ז פני שבת נקבלה דכל הימים מתברכין מהשבת, ועל דרך בהשפעת הרב ותלמיד דהרבה קבלתי מרבותי כו' ומתלמידי יותר מכולם, וכן כתיב אשת חיל עמרת בעלה, וכתיב מצא אשה מצא טוב ויפיקו רצון מה' הטוב בדור ישרים ינורך בבנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות.

קיצור. יבאר כי זהו ענין מה שהוא ית' השפיל פנימי רצונו ית' במצות מעשיות, כי האדם עולם קטן והעוה"ז נק' חשך כי הוא עלמא דשיקרא, וכאשר אור נשמת האדם מאירה בו בעבודה נק' יום, ובהעדר העבודה נק' לילה ונק' נשמה באפו שעליו נאמר הדלו לכם מן האדם זה שהוא כמו במה שהוא יש, והקירוב לאלק' הוא ע"י תפלה שהו"ע ההתקשרות דאו ביכולתו לקשר כל הענינים הגשמים באלקות ביחוד גמור.

נשמת האדם מתפשטת בו ואור כח נשמתו מאירה לו אזי נק' יום, וכאשר אור נשמתו בלתי מאירה לו ח"ו אז הוא נק' לילה, לכן בלילה הוא בבחי' שינה לגמרי מחמת הסתלקות אור נפשו ובבקר הקב"ה מחזיר להאדם נשמתו וכמ"ש חדשים לבקרים רבה אמונתך, אך מחמת שנתגשם חיות הגוף מאד אינו יכול לקבל הארת נשמתו בקרבו כי אם מעט מועיר, וזהו אשר נשמה באפו, דהיינו שהנשמה האלקית אין לה גילוי בלבד וגופו מחמת חומר ישות הגוף כיון שעדיין לא התפלל, דתפלה הוא ענין התקשרות, וקודם התפלה היינו קודם שהאדם מתקשר לאלקות ע"י עבודה כתי' בו הדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא, אל תקרי במה אלא במה, פי' הדלו לכם, הברדלו עצמכם מן בחי' אדם כזה שנשמתו רק באפיו, שלא נתפשטה עוד נשמתו בכל גופו, כי במה נחשב, שהוא נחשב כמו במה, וכשם שהבמה הוא דבר גבוה ונראה הישות שלו לדבר בפני עצמו כן האדם הזה הוא עוד יש ומציאות עד אשר מתפלל שהוא ענין ההתקשרות שמתקשר באלקות וע"י התפלה עושה כל הדברים הגשמים כלים לאלקות, ובכדי שיהי' הקירוב פנימי

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

ליל כ' כסלו, תרצ"ד

באופן בהיר, ומסביר איזה פרט במשל מתיחס לנמשל. נוסף על מה שלמד אתי את המאמר ונוסף על מה שהיה מסביר לי דבר דבר על אופנו לפי ערך הבנתו, היה מורה לי כיצד צריכים ללמוד.

ביום ראשון לפרשת פנחס, קראני אבי אליו ואמר לי: אף שהתענית - של שבעה עשר בתמוז - שחל באותה שנה בשבת - הוא נדחה, ברם, הרי זה התענית הראשון של "והיית לאיש" שלך.

ליום חינוכי הגלוי (שכן התחלתי להניח תפילין הרבה יותר מוקדם⁵) - יום ראשון לפרשת אחו"ק, י"א אייר תרנ"ג, חדשים לפני הבר מצוה שלי - אמר אבי מאמר חסידות על הפסוק⁶ "וחזקת והיית לאיש".

תוכן המאמר היה אודות ארבעת התוארים אדם, אנוש, איש, גבר. באותו מאמר תיאר אבי "אדם" מפואר, הציג "איש" מצויין, והוכיח שה"אנוש" וה"גבר" תלויים באדם עצמו.

"אדם" ו"איש" הם תוארים עצמיים. "אדם" - תואר

ח. לחורף תר"ן נכנסתי ללמוד אצל ר' ניסן מלמד הנזכר לעיל. אצל ר' ניסן מלמד התחלתי להרגיש את היום המאושר הראשון בחיי ילדותי. ושלשה אלה, ר' ניסן, ר' הענדל ור' מאיר מרדכי נעשו האנשים האהובים עלי, אתם הייתי חייב להתחלק בכל שמחה שלי.

למותר לציין שהיתה זו אצלי מלחמה גדולה להעלים את הסוד הגדול של שני מאמרי החסידות שהיה עלי להיות בקי בהם לקראת הבר-מצוה שלי, כפי שסופר לעיל, אך ציוויו של אבי שאף אחד לא ידע מזה - בוצע בכל הדיוקים, ואף לא הרגישו בי שאני מצפין סוד.

מעונת הבר-מצוה שלי ואילך, היה אבי אומר בפני מזמן לזמן מאמרי חסידות מיוחדים ביחידות. היו אלה מאמרים מיוחדים שלא היתה להם שום שייכות למאמרי השבת שהיה אומר ברבים. אך פעמים אירע שנכלל בהם חלק קטן מהמאמר שאמר בשבת.

רוב המאמרים היו קצרים, וברובם היו מאמרי-עבודה מלווים משלים מפורטים. בכל משל היה אבי מצביע בפני

(6) מלכים א ב, ב.

(5) שאל אחד המסובים - מתי? וענה: כלל ידוע הוא שמה"חדר" לא מספרים.

גדול ומתענה, אך איש לא הרגיש בכך. מיום שני לפרשת פנחס, י"ט תמוז, עד שבת פרשת ואתחנן, היה עלי לחזור לעצמי כל יום אחד משלושת המאמרים לפי הסדר זה אחרי זה.

ביום שלישי, פרשת עקב, י"ט מנחם אב, קראני אבי ואמר לי למסור למורי ר' ניסן בשמו שעלי לבוא אליו אחרי הצהרים ושיתן לי רשות לעזוב את ה"חדר" לכמה שעות.

מורי הסכים לכך מיד, והייתי חסר מנוחה וסקרן לדעת מה יהיה, ובאי-סבלנות חיכיתי עד שמענדל המשרת בא ל"חדר" ואמר שאבי קורא לי.

כשנכנסתי אל אבי, אמר לי:

חודש אלול ממשמש ובא, וזה האלול הראשון שלך מאז נהיית לאיש, ודבר כזה זקוק להכנה. ובכן, אומר לפניך מאמר חסידות ואחזור עליו אתך עד שתדע אותו היטב. לאחר מכן תחזור עליו ותתבונן בו בינך לבין עצמך, אבל הישמר שאף אחד לא ידע מך.

אבי אמר לפני המאמר על הפסוק⁷ "והסיר הוי' ממך כל חולי" – מאמר קצר. אותו אחר הצהרים שהיתי בחדרו של אבי עד שידעתי את המאמר היטב. בשבת פרשת עקב, אמר אבי ברבים את המאמר "והסיר" באריכות, ואילו בפני אמר אותו בקיצור וציווה עלי לחזור על המאמר עד שיאמר בפני מאמר שני. וכך היה נוהג אתי מזמן לזמן.

בקיץ תרנ"ד, כשאבי נסע להבראה ללימאן⁸, לקחני אתו כדי ללוותו עד לתחנת סמולנסק. בסמולנסק היו צריכים להמתין כמה שעות עד לבוא הרכבת ההולכת בקו אריאל-אודיסה, ודבר זה היה בסוד גמור, כך שאף אחד בסמולנסק לא ידע שאבי נוסע דרך עיר זו. ובנסענו ברכבת מרודניא⁹ לסמולנסק, אמר אבי לפני מאמר קצר על "בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו"¹⁰.

ולפני עלותו לרכבת ההולכת לאריאל, אמר לי: ט. "איזהו חכם הלומד מכל אדם"¹¹ – כדי להיות "לומד" לא צריכים להיות חכם. שכן, לימוד הוא מדריגה עצמית של אדם. אדם – לומד, מי שאינו לומד – אינו אדם. רק מי שלומד מכל אדם – הנו חכם. כלומר – חכם הוא זה שמחפש ומוצא בכל אדם דבר טוב להתלמד ממנו.

לימוד זה שכל, ושכל הוא מתינות. "איש" מסמל

המוחין, ו"איש" – תואר המדות. ואילו "אנוש" ו"גבר" הם שמות התיאור של הדרגות של אדם ואיש. "אנוש" מורה על החלישות ו"גבר" – על התוקף. כלומר, אם ה"אדם" או ה"איש" חלשים – הרי הם בבחינת "אנוש", ואם ה"אדם" או ה"איש" מקיימים בתוקף את המוטל עליהם, הרי הם בבחינת "גבר". זו משמעות האימרה שה"אנוש" וה"גבר" תלויים באדם עצמו.

היה זה מאמר החסידות הראשון בו הרגשתי טעם פרטי. באותו מאמר קלטתי "רבי" לפי הבנתי אז, וחשתי "אבא".

זכורני תוכן התוועדותם של ר' ניסן, ר' הענדל ור' מאיר מרדכי לאחר אותו מאמר. כל אחד מהם דיבר והסביר לי את המאמר לפי דרכו. ר' מאיר מרדכי דיבר אודות ה"אדם" שבאותו מאמר, ר' הענדל דיבר מכות ה"איש" ומורי ר' ניסן הסביר לי היטב את ה"אנוש" וה"גבר", שחלישות וגבורה תלויות אך ורק באופן העבודה בפועל.

את התענית הראשון – אומר לי אבי – צריכים להתענות. להתענות ולא להסתגף. סתם לא לאכול ולא לשתות הרי זו הסתגפות גרידא, ורק כשיגיעים בתורה ויחד עם כך לא אוכלים ולא שותים – נקרא הדבר "להתענות".

היום – אומר לי אבי – תעבור במחשבתך על שלשת מאמרי החסידות של הבר-מצוה שלך ותחזור על סכום מסויים של פרקי משניות בעל-פה – נוסף על שיעור פרקי המשניות שהיה עלי לחזור כל יום בעל-פה – ובשעה ארבע תיכנס אלי.

עשיתי ככל אשר ציווני אבי וכשבאתי אליו בשעה היעודה, ציווה עלי לחזור לפניו את מאמרי החסידות, דבר שארך כמה שעות. בין מאמר למאמר אמר לי ללכת לנוח קצת.

הקירוב הגדול שהראה לי אבי, גרם לי עונג רב, עד שלא הרגשתי את כובד התענית. לפני יציאתי מחדרו ציווה עלי להיזהר שאף אחד לא ידע שאני מתענה.

בבואי ל"מנין" לתפלת מנחה – בלויבאוויטש היו מתפללים מנחה ביום תענית בשעה מאוחרת והיו מקפידים על כך. אינני מתכוון לומר שהיו מתפללים לאחר שקיעת החמה, כ-אם בשעות המאוחרות של הערב, כגון בשעה שמונה בשבעה עשר בתמוז ובשעה שבע בתשעה באב – קינן בי הרצון שידעו שאני כבר

מליובאוויטש לתחנה זו (לערך י"ב קילומטר) היו נוסעים בעגלות. (10) נדרים לב, א. (11) אבות רפ"ד.

(7) דברים ז, טו.
(8) מקום מרפא סמוך לאודיסה, מקום בו נשפך נהר דניעסטר לים השחור.
(9) שם תחנת מסילת הברזל הקרובה ביותר לליובאוויטש.

להשגה כלל, ובפרט לגבי השגת משה שאינה נחשבת למאומה, וגם שלא תהיה עבודה אמיתית במוח ולב רק יהיה קיום המצוות בפועל ממש. וגם זה יהיה במסירות נפש שיהיו כמה מניעות ועיכובים בגוף ונפש בריבוי העלמות והסתרים ויעמדו נגד כל מונע ויקיימו המצוות במסירות נפש ובדרך נסיון. וראה את נעיצת ההתחלה שבזה דוקא, מבחינת פנימיות ועצמות איך-סוף, היה בתכלית השפלות בעצמו מפני היתרון הזה שהם גדולים הרבה ממנו".

בכל חג שבועות, ביום שני של חג לאחר סעודת החג²⁰ היה אבי נוהג לבקר בביתי. באותו חג שבועות בהמשך להתועדות בביתי, דיבר אבי בענין "והאיש משה", שהפלאותו של משה היתה בשלימות המדות לפי ערך ה"אדם" שלו במעלת הפלאות החכמה. מבואר בתורת החסידות שבכוח ההפלאה שבחכמה ישנם שני ענינים: כוח ההלבשה וכוח ההפשטה, והוא מהענינים העמוקים שבחסידות.

יוד. "איש האלקים" – דבשעה שעלה לרקיע הוא איש. כלומר, בהשגה הגדולה ביותר שלו במעלת המוחין, הוא זוכה שהוא "איש". ישנם עובדי ה' בתפלה בהתבוננות טובה ובהשגה שמבינים אותה היטב, רואים שהלז מתפלל כדבעי בהתעוררות טובה ואחרי התפלה כשהוא מתפנה לעניני עולם – הוא כאילו אדם אחר, הוא נכשל בכמה ענינים של מדות שאינם לפי ערך תפלתו כלל.

הסיבה לכך היא, שבשעת התפלה לא עבד עם עצמו ולא התייגע על זיכרון מדותיו. תפלה היא במקום קרבנות²¹, לקרבן היה צריך להתלוות וידוי דברים. תפלה בלי עבודה עם עצמו היא קרבן בלי וידוי. בשעת התפלה נמצאים אמנם בקירוב, אך אחרי התפלה, כשיוצאים לעניני העולם – אדם זה הוא בעל חסרון.

זהו בשעה שעלה משה למרום הוא איש, שהוא זוכר שיש לו מדות ושצריכים לבררן ולזככן. בשעה שירד מן הרקיע הוא אלקים. אלקים הוא כוח, דין וצמצום. כתוב²² "ולא נחם

מדות, אבל מדות שעל פי שכל. מדות טבעיות הינן לבת-אש, ואילו איש זהו אש י', היינו אש כזו שיש בה יוד"ד – חכמה ושכל.

יתרון המעלה של איש הוא רק לגבי המלאכים שהם בבחינת אש, ונשמות הן בבחינת איש. ברם, לאמיתו של דבר המעלה האמיתית של הנשמות היא אדם ולא איש. מעלתו הגדולה של משה רבנו היתה מדריגת "איש", "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה"¹².

לכאורה, אדם הוא תואר השכל, איש תואר המדות, הרי שדרגת אדם נעלית היא מדרגת איש?

התורה הקדושה משבחת את משה רבנו עליו-השלום "בכל ביתי נאמן הוא"¹³ – כבן בית¹⁴, "פה אל פה אדבר" – בלא אמצעי, ובו דוקא מוזכר התואר איש ולא אדם!?

ברם, תורת החסידות מסבירה זאת היטב. אדם הוא בחינת שכל. ואם אמנם ישנה מעלה בשכל אבל אין בו שלימות. איש הוא בחינת מדות ומדות טובות הן בבחינת שלימות.

לאחר כל ההפלאות שהשי"ת הפליא את משה רבנו ע"ה במעלת אדם, שהוא בן בית אצל הקב"ה, משה הוא בחינת חכמה דאצילות, "פה אל פה אדבר בו"¹⁵, בלי ממוצעים, כי חכמה היא ביטול, כמו שהרבי אומר ב"תניא"¹⁶ במעלת מדריגת ספירת החכמה, הנה הדרגה הגבוהה ביותר שבו היא מה שהוא "איש". החכמה העמוקה והגדולה באה בשלימות המדות לפי ערך הדרגה של החכמה.

בחג השבועות תרע"ט ברוסטוב-דון¹⁷ נאמרו שלש פעמים מאמרי חסידות¹⁸ וכולם מאמרים ארוכים ועמוקים. במאמר השלישי בו דובר אודות המעלה של נעיצת ההתחלה בסוף, אמר אבי:

"וזהו דכתיב¹⁹: "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", כי משה ראה ספרו של אדם הראשון וראה שיהיה דור בעקבות משיחא שלא יהיה בהם השגה אלקית, והיינו שההשגה שלהם אינה נחשבת

- וידבר אלקים את כל הדברים האלה. יום ב' דחג השבועות בסעודה - ויאמר משה אל העם אל תיראו.

(19) במדבר יב, ג.

(20) וכן היה בכל יום טוב - החל מחג הסוכות תרנ"ח - אחרי חתונתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א [נ"ע] עד שנת תר"פ היה כ"ק אדמו"ר נבג"מ בא כלל מועד וכן ב"ט סללו לבקר את בנו כ"ק אדמו"ר שליט"א [נ"ע].

(21) ברכות כו, א.

(22) שמות יג, יז.

(12) במדבר יב, ג.

(13) שם יב, ז.

(14) ראב"ע.

(15) במדבר יב, ח.

(16) פרק ל"ה.

(17) בחודש מר"ח שנת תרע"ו כאשר חיל האשכנזים הגיעו לגבול רוסיה הלבנה, עוב כ"ק אדמו"ר הרה"ק רש"ב צוקללה"ה את ליובאוויטש ותקע אהלו בעיר רוסטוב שע"נ דון, ושם מ"כ (ב' ניסן תר"פ).

(18) ליל א' דחג השבועות - אנכי הוי' אלקיך. ליל ב' דחג השבועות

שמהתלהבות בתפלה בדביקות בקול ונעימות, לא זו בלבד שכשיוצאים לעניני העולם לא "לוקחים" שום דבר מהתפלה, עוד ששים ושמחים ומשמיעים דברי שפר, שבעים רצון. שביעות רצון זו היא פלשתים של קליפה.

הקליפה בכל פרי היא לפי ערך הפרי. ישנם פירות שגם קליפותיהם הן דברי מאכל לאחר שמבשלים אותן, כלומר את הפרי עצמו אפשר לאכול כפי שהוא, חי, וזה מאכל אדם, ואילו הקליפה איננה מאכל אדם כפי שהיא חיה, אלא יש לבשלה ולצלוחה ואז היא ראויה לאכילה.

מיותר לגמרי להסביר את הדבר באריכות, כל אחד מבין היטב למה מתכוונים. וזהו "ובשעה שירד הוא אלקים". על האדם להיות בעל כוח וגבורה לעשות דין בעצמו ולצמצם את עצמו לדעת מה עליו לעשות בעולם. דרך זו יסד הרבי בעל השמחה, שכל אחד יוכל להיות בעבודה של "איש אלקים", שבשעת העבודה בהשגה והתבוננות יהיה לבחינת איש, ואחרי התפלה, כשיוצאים לחיי היום-יום יהיה אדם, דיין על עצמו.

תפלה למשה איש האלקים. תפלה היא התחברות, ראשי אלפי ישראל נקראים "משה", כמאמר הידוע²⁶ "אפתטותא דמשה בכל דרא". "תפלה למשה" – משה מחבר את כלל ישראל עם הקב"ה ומביא את בני ישראל לדרגת "איש האלקים".

אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא" אומר הרבי ב"תורה אור"²³ ש"פלשתים" היינו התרחבות, רחב ופתוח כמו מבוי המפולש.

יש "פלשתים" של קדושה, התגלות השמחה בדביקות בה' בפילוש ובגלוי ובהתרחבות לאין קץ, זו הדרגה של "ובכל מאדך". ויש (להבדיל) פלשתים של קליפה, המדה הרעה של ליצנות, אמירת דברי צחות (גלייך ווערטלאך), שמחה של הוללות ודברים בטלים, וכמאמר: "ובמושב לצים לא ישב"²⁴ – "אלו פלשתים"²⁵.

וזהו: "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא וגו' בראותם מלחמה ושוב מצרימה". אין זו דרך ה' להיות בשמחה בהתגלות גדולה מיד לאחר שיוצאים ממצרים, שכן הרי "זה לעומת זה עשה האלקים"²⁶, לעומת השמחה של קדושה – ישנה, להבדיל, קליפה, שמחה של דברים בטלים.

"כי קרוב הוא" – הקליפה מקיפה את הפרי והנפש הבהמית מושרשת מאד באדם, והגמרא קוראת ליצר הרע "אומן"²⁷, הוא אומן גדול בעבודתו, הוא מתחיל עם האדם בדברים המותרים, כפי שאנו רואים במוחש וכל אחד מרגיש זאת לדאבון הלב בתוכו.

קשה לדבר, אך מר לשתוק. כיצד יתכן הדבר

(23) ספר מאמרי חסידות של כ"ק אדמו"ר הזקן. נדפס לראשונה בקאפוסט שנת תקצ"ז ואח"כ עוד איזה פעמים.

(24) תהלים א, א.

(25) ע"ז יט, א.

(26) קהלת ז, יד.

(27) ראה שבת קה, ב.

(28) זח"ג רעג, א. וראה שם רטז, ב.

~ רשימת המאסר ~

הרבי הרי"צ

ראשונה הִלְכוּ לְחַדֵּר בְּנוֹתֵי מ' חַיָּה מוֹסְיָא וְשִׁינָא יְחִיו, לְבַקֵּר בְּשֵׁם וַיְדַרְשׁוּ מֵאַתָּם לְאֹמַר לָהֶם: מַאיִזָּה פֶּאֶרְטִיעַ הָמָּה, וַיַּעֲנוּ כִּי הֵם בְּהַפֶּאֶרְטִיעַ שֶׁל אַבְיָהֶם, בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל בַּעַז-פֶּאֶרְטִיעֵי, מִחֻבְּבֵי אֲרָחוֹת יִשְׂרָאֵל סְבָא, מְמַאָּסִים בְּשִׂאִיפּוֹת הַחֲדָשׁוֹת. מִפְּנֵי מָה? – נִשְׁמַע קוֹל נַחֲמֻסָּאָהֵן בְּשִׂאֵלַת תַּמְהוֹן – מִפְּנֵי מָה – עֲנִתָּה בְּתֵי שִׁינָא תַחֲיָה – מִפְּנֵי מָה אֵינְנִי מְחַוֵּיבֶת לְהִשִּׁיב לָכֶם, אַתָּם שׂוֹאֲלִים אֵיךְ הִיא הַשְּׁקֶפְתִּי, וְעַל זֶה עֲנִיתִי לָכֶם. וְעַל שִׂאֵלַת מִפְּנֵי מָה, אֵינְנִי מְחַוֵּיבֶת לְעֲנוֹת אוֹ לְתַת טְעָמִים עַל הַשְּׁקֶפְתִּי, כִּי הֲלֹא לֹא לְשֵׁם דִּי־סְקוּסִיאָ בְּאַתָּם לְבַקֵּר אֶת כְּתַבֵּי וְאַגְרוֹתַי. אֲנַחְנוּ – הַמְּשִׁיכָה דְבְרֵיהָ – מָה שֶׁהֵינּוּ הֵנּוּ, וּמָה שֶׁהֵנּוּ, הֵנּוּ מְגִידִים גְּלוּי מְבֻלֵי הַתְּחַשָּׁב אִם יַעֲרַב לָכֶם, וְאִם הוּא לְפִי רוּחְכֶם אוֹ לֹא.

(9) בלתי מפלגתית.

אתם צריכים להתחשב – הגיד נחמן-סאהן – עם פחנו ודעתינו, הפקידות ג. פ. או. אָשָׁר בַּכְּחָה וּבְשִׁלְיחוּתָהּ בָּאנוּ אֵלֵיכֶם, יְכוּלָהּ הִיא לַפְתּוּחַ גַּם פֶּה אֶלֶם, וּלְסַפֵּר גַּם הַמוֹנֵחַ תַּחַת כַּף הַלֵּב. אוֹמְנִים נִפְלְאִים הֵם הַחוֹקְרִים שְׁלָנוּ כִּי לָהֶם אוֹמְרִים אֵת הַכֹּל, שָׁם... אֵין מְקוֹם לְכַחַד, שָׁם... מְדַבְּרִים בְּרִצּוֹן אוֹ שְׁלֵא בְּרִצּוֹן, שָׁם... הַכֹּל נִמְסָה, שָׁם אַבְּן יִדְבֵּר וַיִּסְפֹּר.

כָּל הָאֶסוֹן – עֲנֵתָה בְּתֵי תַחֲיָה – הוּא בְּזָה, אֲשֶׁר חֲפָצִים לִיקַח הַכֹּל בְּכַח, בְּאֵלְמוּת וּבְזִרְזוּעַ, עַד כַּמָּה מְאוּסָה הִיא וּבִלְתֵּי יְסוּדִית הַדְּרָךְ הַלְזוֹ לְקַחַת אֵת בְּעֲלֵי הַשֶּׁכֶל וּבְעֲלֵי הַדַּעָה, בְּכַחוֹ שֶׁל הָאֲגָרוֹף וּבְהַפְחָדַת קִנְיָה רוֹבָה.

לֹא אֶכַּחַד כִּי נָעִים הִיָּה לִי לְשִׁמוּעַ דְּבָרֶיהָ הָאֲמוּרִים בְּהַשְׁכֵּל בְּקִרְיוֹת – כְּמוֹכֵן עֲשׂוּיָה – וּבְקוֹל מוֹחֵלֵט, אַבְּל עִם זֶה גִּרְאֵתִי בְּמֵאֵד לְגוֹרְלָהּ אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה בְּדַעְתּוֹ שֶׁל נַחְמָן-סֵאֵהן זֶה, הַמְתַּפְּאָר בְּכַחוֹ וְאֵלְמוּת יְדוֹ, לְשׁוּם עֲלִיָּה עוֹנֵשׁ מְאֹסָר.

* * *

כְּשֶׁעָה וּמְחַצָּה עָשׂוּ בְּבֵית, הִלְכוּ מִחֲדָר לְחֲדָר וַיִּחְפְּשׂוּ בְּכָל חֲדָר חֲפֵשׁ מְחַפֵּשׁ, אַבְּל נִרְאָה הִיָּה כִּי אֵין זֶה כְּוֹנֵתָם, וַיַּעֲרִיכוּ גְלִיּוֹן – אֶקֶט – וַיִּגִּישׁוּ לִי לְחַתוּם עָלָיו וְאֶקְרָא בְּכָל הַפְּתוּב בּוֹ, כִּי נַעֲשֶׂה חֲפוּשׁ בְּבֵית, וּמַעֲיֵד אֲנִי כִּי נִשְׁמְרוּ כָּל חוֹקֵי הַבִּיקוּר וְהַחֲפוּשׁ, וְאֲשֶׁר הוֹדִיעוּ לִי כִּי נֶאֱסָר הַנְּנִי.

בְּקִרְאֵי אֲמַרְתִּי כִּי לֹא אוֹכַל לְחַתוּם גְּלִיּוֹן כְּזֶה, אֲשֶׁר בּוֹ נֶאֱמַר כִּי הַכֹּל נַעֲשֶׂה כַּחוֹק, בְּהַ בְּשֶׁעָה שֶׁהִנְנִי כְּמַתְמִיחַ עַל כְּלָלוֹת הַבִּיקוּר וְהַחֲפוּשׁ, הַכֹּל יוֹדְעִים מִי הוּא הָרַב שְׁנִיאֹרְסֵאֵהן וּמַעֲשֶׂהוּ, וְאֵין סִפְק אֲצִלִּי כִּי אַחַת מִשְׁנֵי אֵלֶּה קָרָה פֶּה, אוֹ טְעוּת אוֹ עֲלִילָה, אֲשֶׁר עַל שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד לֹא אוֹכַל לְהַסְכִּים וּלְחַתוּם.

וְעַל אֲשֶׁר אַתֶּם חֲפָצִים לְאֶסְרֵנִי, כְּנִרְאָה הִנֵּה בְּקִשָּׁת אֲנִשִּׁי בֵּיתִי הַמְּבַקְשִׁים בְּעַדִּי הוּא לְלֹא הוֹעִיל, אִף אֲנִכִּי הִנְנִי מוֹצֵא לְנִכּוֹן לְהַעֲרִיר מִצִּידִי גַם אֲנִי עַל אוֹדוֹת מַה שְׁאַתֶּם חֲפָצִים לְאֶסְרֵנִי.

אֲנִכִּי, בְּרוּר לִי, כְּאֲמוּר, שֶׁהוּא טְעוּת אוֹ עֲלִילָה, אֲשֶׁר שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד יִתְבַּרְרוּ בְּיוֹם אוֹ יוֹמִים, הַכֹּל יוֹדְעִים מִי אֲנִי, וּמַה מַּעֲשִׂי, וְגַם אֲנִכִּי לֹא הִסְתַּרְתִּי פְּנֵי, דֵּר הִנְנִי בְּאַחַת הַעֲרִירוֹת הַגְּדוּלוֹת שֶׁבְּמִדְּיָהּ זֶה, וּמַעוֹנֵי בְּטַבוּר הָעִיר, יֵשׁ לִי בֵּית הַכְּנֶסֶת, וּמְדַבֵּר הִנְנִי חֲסִידוֹת בְּכָל שַׁבָּת וּמוֹעֵד.

זֹאת אוֹמַרְתִּי, אֲשֶׁר לֹא הִסְתַּרְתִּי אֵת עֲצָמֵי מַעֲיֵן רוֹאִים, נִדְמָה לִי כִּי הַמְּאֹסָר יִגְרוּם פְּרוֹסוּם בְּלְתֵי נִרְצָה, לְדַעְתִּי טוֹב יוֹתֵר לְחַפּוֹת בְּהַמְּאֹסָר עַד אֲשֶׁר יִתְבַּרַר לָכֶם הָאֲמֵת, בְּאֵם שְׁאַתֶּם חֲפָצִים בּוֹ. וְאֵם כְּוֹנֵתָכֶם לְהֶאֱפִיל אֵת הַטְּעוּת אוֹ הַעֲלִילָה בְּמַכְסָה עוֹר כַּחַשׁ וְשֶׁקֶר – בְּרוּר לִי כִּי תִתְחַרְטוּ עַל זֶה, הַכֹּל אַתֶּם יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת, אַבְּל אֵת שְׁנִיאֹרְסֵאֵהן לֹא תִאֲסְרוּ בְּחוּטֵי כְּזָב אוֹ בְּפִתְלֵי עֲלִילָה.

עוֹדֵנִי מְדַבֵּר, וְרֵאשׁ הַפְּלָגָה נַחְמָן-סֵאֵהן, לֹא נִתְנַנֵּי לְדַבֵּר עוֹד, וַיִּגְדֵּ: פְּקִידוֹת ג. פ. או. אֲתִרְאִית הִיא בְּעַד פְּעֻלוֹתֶיהָ וְאֵינְנָה יִרְאָה מִבְּקוֹרַת הָעוֹלָם מַה שְׁיִאֲמְרוּ הַבְּרִיּוֹת, וְכֹאֲשֶׁר נִתְנָה פְּקוּדָה לְקַחַת אֶתְכֶם לְמַאֲסָר בְּטַח יֵשׁ לָהּ הַיְכוּלָת עַל זֶה, וּמִתְפַּלֵּא הִנְנִי עֲלֵיכֶם אִיךָ תוֹכְלוּ לְדַבֵּר כְּכֹה, דַּעוּ כִּי אֶסִּיר אַתֶּם "אִיר זְאִיט אַן אַרְעֶסְטִירְטֵער".

עֲנִיתִי: לֹא אֲבִין מְדוּעַ הַפְּסִיקוּנִי בְּדַבּוּרֵי בְּאוֹפֵן אֲשֶׁר לֹא נִתְּנוּ לִי לְגַמּוֹר אֵת דְּבָרֵי וּבְקִשָּׁתִּי.

מַה – הַתְּרַגְּשׁ נַחְמָן-סֵאֵהן – בְּקִשָּׁה אַתֶּם חֲפָצִים לְבַקֵּשׁ, הַרְשׁוּת בְּיַדְכֶם לְבַקֵּשׁ, כְּמוֹ כָּל אֶסִּיר

שאינו משולל הזכות לבקש, אבל למה תדברו בלשון רע, האם בלתי מבינים אתם את המצב, כי לא לשוח באנו אליכם, ולא לשמוע בקשת בנותיכם ואנשי ביתכם, ואתם – פנה בחמתו אל בנותי יחיו – צאו מפה, אם עוד רגע תדברו כולכם תאסרו. וכזה – הגביה את הקנה רובה שלו – אדבר עמכם, ואז תעזבו כולכם את יופי הדבור שלכם "די קראסיווארעטשיוואסטטי".

אנחנו – אמרה בתי חנה תחיה – מדברות באותה השפה שמדברים אנשים, מי שהיו אנשים בכל עת ובכל זמן, לא בשפת האנשים אשר זה עתה יצאו מן הרקק הבלתי יכולים לדבר עם אנשים דיבורי מישור, וכל ענינם רק להראות באקדוח ולהפחיד במאסר, את אבינו הניחו לנו, אל תקחו את בבת עינינו, הננו פלנו אני ואחיותי הולכות בשמחה למאסר תמורת אבינו, אבינו חלוש הוא, הרופא צוה עליו לכלי לצאת החוצה, הביאו רופא, בקרו אותו, האפשר לקחת אותו למאסר. אותנו קחו, ופה הניחו משמר עד אשר הרופא ימצא פי אפשר לו לצאת החוצה, הלא גם אתם אנשים, גם בכם יש דבר זה שהעולם קוראים אותו רגש – געפיהל – גם בכם יש דבר זה שהעולם קורא אותו יושר – סאוועסט – ותבכה בקול.

אח! נאר רצון קאן פארשטעלן – עניתי בצחוק – אז בקשה און טרערן קאן העלפן. [רק הרצון יכול לדמיין שבקשה ודמעות יכולים לעזור]. טאכטער – פניתי לבתי חנה תחיה ולזוגתי ושתי בנותי העומדות כלם לבנים פשג, ועיניהם יורדות מים – א ויין און תחנונים איז צוויי בעזונדערע זאכן. [בכי ותחנונים הם ענינים שונים]. מדוע – פניתי אל נחמנסאהן בקול מוחלט – לא נתתם לי לכלות את דברי, כל עניני ההפחדה המוסר הלמוד וההכנה או הסברה בחוקי הדרך ארץ איו לדבר עם אנשים תוכלו לדבר עמדי בבית האסורים, ופה עליכם לשמוע את אשר אני מדבר, עודני בכותלי מעוני, והנני חפץ לדבר את אשר ישמעו אנשי ביתי, כלומר במעמד עדים נאמנים אשר לא תוכלו לכחש.

דבריכם – אומר נחמן סאהן – מהולים בארס, אין אתם נהנים ואינם נראים לכם חקי הממשלה ההווית, נו... על דבר זה עוד נדבר... ועתה דברו את אשר חפצתם להגיד במעמד אנשי ביתכם, בעדים אשר לא נוכל לכחש – ובשחוק על פניו קרץ בעיניו להעזור לולב וחרביו המזוינים שלשה אנשים שעמדו בחדר ברגע ההיא –.

הנני דורש אשר יתנו לי הרשיון להניח תפלין ולהתפלל, ואם החוק נרשה לתת לי אוכל, ויומסר לי שלא על ידי אמצעיית איש זולת אנשי ביתי.

אתם – חוזר נחמן סאהן על דברי – מבקשים לתת לכם הרשיון להתפלל, הנני אומר לכם כי יכולים אתם לקחת תפלין ספרים ניר ועט עופרת ומבטיח אתכם נאמנה כי איש לא יפריע אתכם מלהתפלל, לקרוא ולכתב, עוד היום תשובו הביתה כי בכואכם יחפה עליכם מנהל הפקידות וישאלכם איזה שאלות ותוכלו לחזור הביתה.

* * *

בשעה זו שכבר פלו כל הדבורים וחפו על ביאת עגלת-מכונה להובילני למעון החדש "בית האסורים השפאלעני", באתה פבוד אמי מורתי הרבנית תחיה¹⁰, אשר עד עתה היתה בחדריה ולא ידעה מכל הנעשה בבית מעוני, כי ראש הפלגה נחמן סאהן בקש אשר לא יעשו רעש שלא

[10] הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה].

לְעוֹרֵר אוֹתָהּ מִשְׁנֵתָהּ, אָמְנָם בְּאִיזָה סִבָּה נוֹדַע לָהּ לֹא אֲדַע, אָכַל פֶּתָאֵם בָּאָה לְחֻדְרִי, וַתֵּרָא אֶת הָאוֹרְחִים הַבְּלִתִּי קְרוֹאִים, וַתִּמְחָה כִּפָּה וַתִּקְרָא בְּקוֹל חֶרֶד לֵאמֹר... מַה זֶה? לְמַה בָּאוּ? הֲאֵם גַּם עַל אַנְשִׁים נְקִיִּים מִפְּשָׁע, עוֹבְדִים לְטוֹבַת הַזּוּלָּת כְּמוֹךָ בְּנִי, יָדָם יִכְפִּיאוּ? ... בְּרַגְעִים אֲחֻדִּים נוֹדַע לָהּ הַמַּצָּב. לֹא – קָרָאָה בְּקוֹל אֲדִיר – לֹא אֶתֶן מִחֲמַד נִפְשִׁי לְקַחַת אוֹתְךָ... אֲנִכִּי הִנְנִי הוֹלֵכֶת תַּחְתֶּיךָ, קָחוּ אוֹתִי – פְּנֵתָה בְּבִקְשַׁת רַחֲמִים אֶל רֹאשׁ הַפְּלָגָה – קָחוּ אוֹתִי, אֵל תַּחְרִידוּ אֶת מְנוּחַת בְּנִי, בְּנִי יְחִידִי, הַעוֹנָה בְּצַרְתָּן שֶׁל אַחֲרִים, הָאֵם גַּם עַל יִשְׂרָאֵל לְכַב תַּעֲרִיכוּ מִשְׁפָּט קָשָׁה כְּזֶה? אוֹי וְאֲבוֹי, מֵאַסֵּר... – בְּכִי תִמְרוּרִים – אוֹי לָנוּ וְאֲבוֹי לָנוּ... בְּעָלִי... אֶת בְּנֵינוּ יוֹסֵף יִצְחָק לוֹקְחִים... בְּנֵי יְחִידְךָ הַמוֹסֵר נִפְשׁוֹ לְעֲשׂוֹת טוֹב... בְּנֵי יְחִידְךָ... יְחִידְךָ הַשּׁוֹמֵר מִצְוֹתֶיךָ בְּמִסִּירוֹת נִפְשׁוֹ... אוֹי שׁוֹדְדִים בָּאוּ... רוֹצְחֵי נִפְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל כְּעַד מָה? ... אָבוֹת קְדוֹשִׁים... נִרְכָּם חֲפָצִים לְכַבוֹת... יְהִי מָה! יְהִי מַה שְׂיִהְיֶה! אֲנִכִּי לֹא אֶתֶן לְקַחְתְּךָ.

בְּבִקְשָׁה – פָּנָה אֵלַי רֹאשׁ הַפְּלָגָה – לְהַשְׁקִיטָה, לָכוּ אֲתָה עִמָּה לְחֻדְרָהּ, אֲנִכִּי אֵינְנִי אֲשֵׁם עַל אֲשֶׁר הִיא נִתְרַגְּשָׁה בְּאוֹפֵן כְּזֶה, הֲלֹא אֲנַחְנוּ הֵיינו שְׂקֵטִים, אֲנַחְנוּ לֹא חֲפָצְנוּ לְהַפְרִיעַ אֶת מְנוּחַתָּהּ, דִּבְרוּ עַל לְבָהּ.

בְּשָׁעָה הַזֶּה הָיָא חֲשַׁבְתִּי, כִּי גַם בְּעוֹמֵק רַע יֵשׁ בּוֹ תַעֲרוּבוֹת טוֹבִי, אוֹתָן הַדְּבוּרִים בְּלִתִּי רְאוּיִים הָיוּ לְהַשְׁמֵעַ מִפִּי אֲכַזֵּר אֲשֶׁר יָדוּ מְגוֹאֲלָה בְּדָם, בְּדָם בְּנֵי אָדָם, הָאֵם אִישׁ-סֹלַע כְּזֶה גַם לוֹ לֵב, הָאֵם גַּם לוֹ יוֹשֵׁר, הָאֵם גַּם לוֹ מוֹסֵר כְּלִיּוֹת, הָאֵם גַּם הוּא נִתְרַגְּשׁ בְּרַגְשׁ רַחֲמִים, אוֹ כִּי נִזְכָּר אֲשֶׁר הַעוֹמֶדֶת וּמְיַלְלֶת הִיא הַרְבֵּנִית הַלְיוּבָאוּיִטְשִׁית, אֲשֶׁר שָׁמָּה נוֹדַע לְשַׁבַּח וְלִתְהַלֵּלָהּ, וּמִי יוֹדַע אֲפֹשֶׁר הַרְהַר תְּשׁוּבָה וַחֲרֻטָּה עַל רַע מְזֵלוֹ שְׂפָכָה הַגִּיעַ לוֹ לְהִיּוֹת צִיר ג. פ. או.

הַלְכֵתִי עִם כְּבוֹד אִמִּי הַרְבֵּנִית תַּחֲיָה לְחֻדְרָהּ, שֶׁם דִּבְרַתִּי אִיזָה דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא יְכוּלְתִי לְדַבֵּר בְּפָנֵי הָאוֹרְחִים, אָף כִּי לֹא הַפְרִיעוּ אוֹתִי כָּלֵל, כִּי הִלְכוּ הַחוּצָה לְטִיִּיל, וּבְבִיתִי הִנִּיחוּ רַק מִשְׁמֶרֶת אֲנָשִׁי חֵיל מְזוּיָנִים עַד אֲשֶׁר תָּבֵא הַעֲגָלָה.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

לתורה, וכל אשר אתה לומד יהי קבוע במוחך ולבך ולקיים ולעשות בפומי.

אמנם זה כל האדם לפעול ולעשות בהגדלת התורה והתעוררות בהחזקת היהדות וכו' בהמקום אשר גזרה עליו ההשגחה העליונה שיהי שם.

והגד נא האם עיר ואם בישראל כבריסק יברכם השייית יהיו בהתיית רק כשש מאות נערים יחיו, הלא הי צריך להיות פי שלש וארבע, ובודאי ישנם נערים ההולכים בטל, מאפס מקום, או חוסר אמצעים במה לשלם להמורים, וסיבת הדבר הוא שאין מי שיעורר ויתן עצמו על זה. ומזה אפשר לדון גם על שארי המוסדות כמו

[חיי טבת תרפ"ד]

מו"ה יעקב שי

מכתבך מדי לחיזי נכון הגיעני, וגדלה שמחתי במאד לשמוע כי ת"ל לומדי בהבתי כנסיות ומדרש, וישנם בהתיית כששה מאות נערים יחיו וכן שיש ישיבה ת"ל (אך אינו כותב כמה תלמידי יחיו נמצאי שם וחפצי לדעת זאת, גם מי הוא הראש ישיבה).

אמת הדבר שאתה כותב שאינך ראוי לבוא אתם בחליפות דבריי, אמנם זה הוא רק כמו שאתה יודע בענייך הפרטים, והשייית יהי בעורך ותתקן ויתן לך השייית פרנסה טובה במנוחה שתוכל לקבוע עיתים

סכום הטובלות בערך ק"ע לחודש כ"י, ומיום ליום מתרבים, ורובם מדיירי העיר אשר לא ידעו מזה תחילה. הבט וראה מה פעל ועשה האיש ההוא יברכהו השי"ת בברכה משולשת בבני חייה ומזונא ריחא. ואין לשכוח כי הי' לו הרבה עגמ"נ בזה מאלו המונעי ומעכבים, ות"ל עומד חזק ופועל ועושה והשי"ת יהי בעזרו.

ואתה הנך ת"ל בעיר ואם בישראל, יברכם השי"ת, ואין לך ת"ל מניעות מחוץ המונעי ומעכבים ח"ו בענינים האלו, והנך יושב בחיבוק ידים. ואם אמר תאמר כי אין לך זמן, הלא השי"ק שלך הוא, בוא תבוא בבית המדרש קודם הקריאה או אחר הקריאה ותעורר על דבר הגדלת הת"ת, ע"ד הרחבת עניני הלימוד וכו', ואם אין לך שפה ברורה וקטן אתה בעיניך, הלא תוכל להשיג איש מגיד או מטיף ותעורר אותו כי הוא ידבר כזה.

והנה לא אדע מי הוא הרב שי' במחנם, בטח בנו של הרה"ג הר"י זצ"ל, שהוא בודאי גדול בתורה ויראת אלקים, וכאשר תבוא אליו ותאמר כי הנך חפץ להיות שְׁמֵשׁ וסרסור בענין זה כאמור, בודאי ידבר הוא בעצמו ברבים, וכן תשיג איש המוכשר לדבר ולעורר, וכאשר תעשה כן אז עליך לקוות להיות מקושר אל הרצון אשר חפץ הוד כ"ק אאמ"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ויעזרך השי"ת.

הלימוד בהבתי מדרשים, וכן בהנוגע לטהרת המשפחה, הואיל נא להודע כמה הן מספר הנשים ת"י המבקרות את בית הטבילה במשך חודש, ותראה כי יהי מספר שאינו בערך הראוי להיות, וסיבת הדבר הוא לפי שאין מעורר אשר יתן אי"ע על זה, והאנשים דעכשיו ובפרט הנשים הם עמי הארץ ואינם יודעים חומר דבר זה. ישנם שגם האנשי אינם יודעי, ומכ"ש הנשים, ואם יש מי המעורר הנה לבד זאת אשר משיג איש בעל שפה ולשון אשר ידבר במקהלות ברבים בענין זה, בשפה ברורה, אשר יבינו גם הנשים, הנה עוד זאת הוא ממציא המצאות באופנים שוני' והשתדלות אשר ילכו הנשי לבית הטבילה, וגם במקום אשר יהי רב גדול ומפורסם, מ"מ בהכרח שיהי לו עוזר מהבע"ב ואנשי פשוטים.

והא לך מופת בענין זה. בא' המקומות בערי רוסיא, ובאו לשם בעשענצעס, והי' מספר הטובלות כארבעים עד חמישי לחודש ורובם מהבעשענצעס ואחדות מדיירי עיר ההיא, ואח"כ נסעו הבעשענצעס למקומם, ובבית הטבילה נכנסו יראי אלקי' לנהלה, ותתנהל בכבודות מפני גודל ההוצאה, אמנם אחד השתדל ונתן עצמו על זה בריבוי עצום, (א) שאשה הצריכה למקוה, ניתן לה מקוה ואמבטיא חנם בלי שום מחיר, (ב) הרבה לדבר בחומר ענין זה, (ג) השתדל ע"י אמצעות מכירים ומכירות, וכעת ת"ל

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אלול, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

... ומי"ש שמציעים לו משרת רבנות... הנה בטח בהתאם להאחריות המוטלת על רבנים בכל עת וזמן ובפרט בזמננו זה ובפרטי פרטית בשכונה של צעירים, הרי יזדיין ביותר בענינים של יראת שמים הן מבפנים והן מבחוץ וכפסק רז"ל אשר ת"ח צ"ל תוכו כברו וכידוע דבר משנה אשר לא המדרש עיקר אלא המעשה הרי ביותר נוגעת ההנהגה וכן הדרכת עדה להדגיש בימינו אלה עניני צד המעשי בשמירת שבת טהרת המשפחה חינוך הכשר כו' וכו' והאריכות בזה אך למותר.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לך, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בברכה.

בן המלך והשוֹפֵר

הבעל שם טוב מביא משל הממחיש לנו באפן נפלא את הרעיון של המצוה המיוחדת לשמע את תקיעת השופר בראש השנה:

למלך בארץ מסימת היה בן יחיד מלמד היטב שהיה חביב אצלו ביותר ("כבבת עינו"), ועלה בדעת המלך לשלח את בנו הנסיך למדינות אחרות על מנת שילמד חכמות ויכיר את מנהגי האזרחים, וכך יחכים וישכיל יותר מאשר בבית אביו. נתן לו אביו המלך שרים ומשרתים והוֹן רב שילך ויתור במדינות וא"י הים...

ויהי ברבות הימים, כל אשר נתן לו אביו התבזבז על הוצאות הדרך והתפנוקים שהיה מרגל בהם, והוא הלך והתאנה עוד ועוד, עד שמכר כל אשר לו, והגיע למדינה רחוקה בה לא הכירו כלל את המלך.

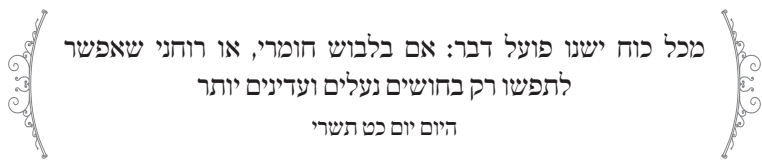
כיון שגוּתר בחסר כל, עלה בלבו לחזור למדינת אביו, אבל מחמת אריכות הזמן שכח גם את שפת מדינתו, ובבואו למדינתו לא הצליח לדבר עמם, מאחר ששכח את השפה. והתחיל לרמוז להם שהוא בן המלך. אף הם החלו ללעג לו, היתכן שפון מלך אדיר פנה ילך קרוּע ובלוי כל כך?!

עד שהגיע לחצר המלך והתחיל לצעק בקול גדול בכדי שיפיר המלך קולו, וכשהפיר המלך קולו אמר "הלוא זהו קול בני צועק מתוך דחוק" והתעוררה אצלו אהבת בנו וחקו ונשקו.

וכך יובן הנמשל למעלה: נשמות ישראל נקראות "בנים למקום" (-לקדוש ברוך הוא), והשם הוריד את הנשמה בגוף, שזהו כמשל בן המלך שהלך בדרך רחוקה בכדי להתלמד, הינו שעל ידי מצוות ומעשים טובים מתעלות הנשמות בעלוי יותר נעלה מכמו שהיה מקדם. אף בגלל אהבת הגוף והתאוות, בן המלך - הנשמה, מתרחק מאוד למקום שאין מכירים שם כלל את אביו, עד שהוא שוכח אפלו את שפת המלך. בצר לו, התחיל הבן לשוב ולצעק בקול פשוט.

וזו התקיעה בקול שופר, שהיא כמו צעקה פנימית מעמק הלב, שהוא מתחרט על העבר ומקבל על עצמו לשמע להבא בקול אביו, ועל ידי צעקה זו מתעורר מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ומראה חפתו לבנו יחידו ומוחל וסולח לו על העבר.

(ע"פ לקוטי שיחות, חלק לד עמוד 4-183. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

קריאת התורה למנחת שבת קודש

עוֹלָם בֵּינוּ שָׁנוֹת דָּר וְדָר שָׂאֵל אֲבִיךָ וַיִּגְדָּךְ
 זְקֵנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לְךָ: הִנֵּה נִחַל עֲלֵינוּ גּוֹיִם
 בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלַת עַמִּים לְמַסְפָּר
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי חִלַּק יְהוָה עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל
 נִחַלְתּוֹ: יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתַהוֹ יִלֵּל
 יִשְׁמֵן יִסְבְּכֶנְהוּ יִבֹנְנֶהוּ יִצְרְנֶהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו:
 כִּי בְּנִשְׁלַח יַעֲרִי קָנּוֹ עַל-גּוֹזְלוֹ יִרְחַף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו
 יִקְחֶהוּ יִשְׂאֵהוּ עַל-אֲבָרְתּוֹ: יְיָ יְהוָה בְּדָר יִנְחֶנּוּ
 וַאֲיֵן עִמּוֹ אֵל נֹכַר:

לב א האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ
 אמרי פי: ב יערף כמטר לקחי תגל כפול
 אמרתי פשעים עלי דשא וכרביבים עלי
 עשב: ג כי שם יהוה אקרא הכו גדל לאלהינו:
 ד ה צור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל
 אמונה ואין עול צדיק וישר הוא: ה שחת לו
 לא בניו מומם דור עקש ופתלתל: ו ה ליהוה
 תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלוא הוא
 אביך קנך הוא עשך ויכנך: (ישעיהו) ז זכר ימות

אגרות קודש

[תשי"ג]

(א) מה שנסתפק בדעת הרמב"ם בדין שלא כסדרן בתפלין ומזוזות - הנה ברור שפוסל, וכמשי"כ בהלי תפלין פ"א ה"ז. עיי"ש בני"כ הרמב"ם. צפנת פענח שם. באר הגולה לשו"ע ס"ב סכ"ג. ועוד. ולחנם נדחק במכתבו בטעם הרמב"ם שם, כי

(ב) פשיטא שהרמב"ם מביא ביד"ו דינים מהירושלמי, מכילתא וכו' אף שלא הובאו בבבלי, אם אין הבבלי חולק ע"ז.

(ג) מקור פסול דלא כסדרן בתו"מ - עייגי"כ בשו"ת הצ"צ שער המילואים ס"ג.

(ד) אם פסול מה"ת או מדרבנן - ראה שו"ת הרדב"ז ח"א סי' ש"י. משבצות זהב ר"ס לב ור"ס לד. צ"צ וצפ"ע שם. קסת הסופר ס"ט. אות חיים (לבעהמ"ס מנח"א) ר"ס לב.

ובספרים שהובאו בסי' מאסף לכל המחנות שם.

(ה) השם "שבת ברכות" - לאחר שהו"ל קונטרס העבודה נודעתי שכך נקרא בכ"מ בפולין וכו'.

ואחרון חביב ברכה בכל עת זמנה היא - ויהי רצון שהוא וזוגתו שיחיו יגדלו את בנם מרדכי שיחי עם שאר ילידיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך בריאות הנכונה והרחבה אמתית.

לוח זמנים לשבוע ראש השנה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

זמני יום ראשון ויום שבת	זמני יום שבת	צאת המוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
19:22	18:27	19:12	19:20	18:46	18:54	13:07	13:09	10:32	10:32	9:28	9:28	8:55	8:54	6:25	6:22	באר שבע (ק)
19:22	18:17	19:12	19:20	18:48	18:57	13:06	13:09	10:31	10:31	9:27	9:26	8:53	8:52	6:24	6:20	חיפה (ק)
19:21	18:10	19:10	19:18	18:49	18:57	13:05	13:08	10:30	10:31	9:27	9:26	8:53	8:51	6:23	6:20	ירושלים (ק)
19:23	18:26	19:12	19:20	18:46	18:54	13:07	13:09	10:32	10:32	9:28	9:28	8:54	8:53	6:25	6:21	תל אביב (ק)
19:52	18:50	19:39	19:52	19:06	19:18	13:21	13:24	10:43	10:42	9:39	9:36	8:54	8:50	6:32	6:24	אוסטריה, וינה (ק)
18:50	17:52	18:39	18:34	18:12	18:07	12:45	12:47	10:17	10:22	9:16	9:21	8:39	8:45	6:20	6:29	אוסטריה, מלבורן (ח)
19:53	18:52	19:40	19:52	19:08	19:20	13:23	13:26	10:46	10:45	9:42	9:39	8:58	8:55	6:36	6:28	אוקראינה, אודסה (ק)
19:27	18:24	19:13	19:26	18:40	18:53	12:55	12:58	10:18	10:16	9:13	9:10	8:28	8:24	6:07	5:58	אוקראינה, דוניצ'ק (ק)
19:38	18:35	19:25	19:38	18:51	19:04	13:06	13:09	10:29	10:27	9:24	9:21	8:39	8:35	6:17	6:09	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
20:06	19:02	19:53	20:06	19:18	19:31	13:32	13:35	10:54	10:52	9:49	9:45	9:02	8:57	6:42	6:33	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
19:59	18:55	19:45	19:59	19:10	19:24	13:24	13:27	10:46	10:45	9:41	9:38	8:54	8:49	6:34	6:25	אוקראינה, קייב (ק)
19:00	18:07	18:50	18:57	18:26	18:32	12:48	12:51	10:15	10:15	9:11	9:11	8:40	8:39	6:09	6:07	ארה"ב, אמריקות, אבו דאבי (ח)
20:17	19:17	20:05	20:17	19:35	19:47	13:50	13:52	11:13	11:12	10:08	10:06	9:26	9:22	7:02	6:55	איטליה, מילאנו (ק)
18:43	17:54	18:34	18:36	18:12	18:14	12:39	12:41	10:08	10:10	9:05	9:07	8:37	8:39	6:06	6:08	אקוודור, קיטו (ח)
19:23	18:27	19:13	19:08	18:47	18:42	13:19	13:21	10:50	10:54	9:48	9:54	9:13	9:19	6:52	7:00	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
20:17	19:17	20:05	19:59	19:36	19:30	14:10	14:12	11:42	11:47	10:41	10:47	10:02	10:08	7:45	7:55	ארגנטינה, בורליצ'ה (ח)
19:53	18:57	19:42	19:52	19:14	19:23	13:32	13:35	10:57	10:56	9:53	9:51	9:15	9:13	6:48	6:43	ארה"ב, בולטימור (ק)
19:44	18:47	19:33	19:43	19:03	19:13	13:22	13:25	10:46	10:45	9:42	9:40	9:03	9:01	6:37	6:31	ארה"ב, ברוקלין (ק)
19:45	18:48	19:33	19:43	19:04	19:14	13:22	13:25	10:46	10:46	9:42	9:40	9:03	9:01	6:38	6:32	ארה"ב, גרסי סיטי (ק)
20:22	19:24	20:10	20:21	19:40	19:51	13:58	14:01	11:22	11:21	10:18	10:16	9:38	9:35	7:13	7:07	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:01	19:09	19:51	19:59	19:26	19:34	13:47	13:50	11:13	11:13	10:09	10:09	9:36	9:35	7:06	7:03	ארה"ב, האוסטון (ק)
19:34	18:41	19:24	19:32	18:57	19:06	13:18	13:20	10:43	10:43	9:39	9:38	9:04	9:03	6:36	6:32	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
19:58	19:07	19:49	19:55	19:24	19:31	13:46	13:49	11:13	11:13	10:09	10:09	9:37	9:37	7:07	7:05	ארה"ב, מיאמי (ק)
19:41	18:43	19:29	19:40	19:00	19:10	13:18	13:20	10:42	10:41	9:38	9:36	8:58	8:56	6:33	6:27	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
20:08	19:11	19:57	20:07	19:27	19:37	13:46	13:49	11:10	11:10	10:06	10:04	9:27	9:25	7:01	6:56	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
19:40	18:42	19:28	19:39	18:59	19:09	13:17	13:19	10:40	10:40	9:36	9:34	8:57	8:54	6:31	6:25	ארה"ב, שיקגו (ק)
19:00	18:10	18:51	18:50	18:28	18:27	12:57	13:00	10:27	10:30	9:25	9:29	8:56	8:59	6:27	6:32	בוליביה, לה-פס (ח)
20:45	19:39	20:31	20:45	19:55	20:09	14:09	14:12	11:31	11:29	10:26	10:22	9:37	9:32	7:18	7:09	בלגיה, אנטוורפן (ק)
20:44	19:39	20:30	20:44	19:55	20:09	14:09	14:12	11:31	11:29	10:26	10:22	9:38	9:33	7:19	7:10	בלגיה, בריסל (ק)
18:34	17:42	18:25	18:23	18:05	18:03	12:32	12:34	10:02	10:05	9:00	9:04	8:29	8:33	6:03	6:09	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:22	17:31	18:13	18:11	17:49	17:47	12:20	12:22	9:50	9:53	8:48	8:52	8:17	8:21	5:51	5:57	ברזיל, ריו דה ז'נירו (ח)
20:03	19:01	19:49	20:03	19:15	19:29	13:27	13:30	10:49	10:47	9:44	9:40	8:55	8:50	6:36	6:27	בריטניה, לונדון (ק)
20:15	19:11	20:01	20:16	19:23	19:38	13:36	13:39	10:57	10:55	9:51	9:47	9:00	8:54	6:44	6:33	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
20:11	19:05	19:57	20:11	19:21	19:36	13:33	13:36	10:55	10:53	9:49	9:45	8:59	8:54	6:42	6:32	גרמניה, ברלין (ק)
20:26	19:22	20:12	20:26	19:38	19:51	13:52	13:55	11:14	11:12	10:09	10:06	9:22	9:17	7:02	6:53	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:35	17:42	18:25	18:23	18:07	18:05	12:32	12:34	10:03	10:07	9:01	9:06	8:29	8:34	6:04	6:11	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:13	18:23	19:04	19:09	18:41	18:46	13:04	13:07	10:31	10:32	9:28	9:28	8:58	8:58	6:26	6:25	הודו, מומבאי (ח)
19:09	18:19	19:00	19:05	18:37	18:42	13:00	13:03	10:27	10:28	9:24	9:25	8:54	8:54	6:22	6:21	הודו, פונה (ח)
19:41	18:39	19:28	19:40	18:55	19:07	13:10	13:13	10:33	10:31	9:28	9:25	8:44	8:40	6:22	6:14	הונגריה, בודפשט (ק)

יציאת שבת	ניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
18:50	17:52	18:38	18:48	18:09	18:19	12:26	12:29	9:50	9:50	8:46	8:44	8:07	8:05	5:41	5:35	טורקיה, איסטנבול (ח)
20:11	19:16	20:00	20:10	19:32	19:42	13:51	13:54	11:16	11:15	10:12	10:10	9:34	9:33	7:07	7:02	יוון, אתונה (ק)
20:01	18:59	19:48	20:00	19:15	19:27	13:31	13:34	10:54	10:53	9:49	9:46	9:05	9:02	6:43	6:35	מולדובה, קישינב (ק)
19:10	18:20	19:01	19:06	18:38	18:43	13:01	13:04	10:28	10:29	9:25	9:25	8:55	8:55	6:23	6:22	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
19:02	17:59	18:50	18:42	18:18	18:11	12:55	12:57	10:27	10:32	9:26	9:33	8:45	8:52	6:32	6:43	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)
18:43	17:51	18:33	18:40	18:08	18:15	12:29	12:32	9:55	9:56	8:52	8:51	8:19	8:19	5:49	5:46	נפאל, קטמנדו (ח)
19:03	18:04	18:51	19:01	18:22	18:32	12:40	12:43	10:04	10:04	9:00	8:58	8:22	8:20	5:55	5:50	סין, בייג'ינג (ח)
19:34	18:46	19:25	19:28	19:03	19:05	13:30	13:32	10:58	11:01	9:56	9:58	9:27	9:29	6:56	6:58	סנגפור, סינגפור (ח)
19:40	18:34	19:26	19:40	18:50	19:04	13:03	13:06	10:24	10:22	9:19	9:15	8:29	8:24	6:11	6:01	פולין, ורשא (ק)
18:36	17:46	18:27	18:27	18:04	18:05	12:33	12:35	10:03	10:06	9:01	9:04	8:32	8:35	6:02	6:06	פרו, לימה (ח)
20:35	19:35	20:23	20:34	19:51	20:02	14:07	14:10	11:30	11:29	10:25	10:23	9:43	9:39	7:20	7:12	צרפת, ליון (ק)
20:49	19:46	20:36	20:49	20:04	20:16	14:17	14:20	11:39	11:38	10:35	10:31	9:49	9:45	7:28	7:20	צרפת, פריז (ק)
18:26	17:38	18:17	18:20	17:55	17:58	12:22	12:24	9:50	9:52	8:47	8:49	8:19	8:20	5:47	5:48	קולומביה, בועטה (ח)
20:09	19:10	19:57	20:08	19:29	19:40	13:44	13:46	11:07	11:06	10:03	10:01	9:22	9:19	6:58	6:51	קנדה, טורונטו (ק)
19:48	18:48	19:35	19:47	19:05	19:16	13:20	13:23	10:44	10:43	9:39	9:37	8:57	8:53	6:34	6:26	קנדה, מונטריאול (ק)
19:29	18:35	19:19	19:27	18:52	19:00	13:11	13:14	10:36	10:36	9:32	9:31	8:57	8:55	6:29	6:24	קפריסין, לרנקה (ק)
20:06	18:56	19:50	20:06	19:11	19:27	13:23	13:26	10:44	10:41	9:38	9:34	8:45	8:39	6:30	6:19	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
19:41	18:30	19:25	19:42	18:49	19:04	12:56	13:00	10:17	10:14	9:11	9:06	8:16	8:10	6:02	5:51	רוסיה, מוסקבה (ח)
19:18	18:16	19:05	19:17	18:32	18:44	12:48	12:50	10:10	10:09	9:05	9:03	8:21	8:18	5:59	5:51	רוסיה, חוסטוב על-הדון (ח)
20:22	19:21	20:09	20:22	19:41	19:53	13:52	13:55	11:15	11:14	10:10	10:07	9:26	9:22	7:04	6:56	שווייץ, ציריך (ק)
18:51	18:02	18:42	18:46	18:19	18:24	12:44	12:46	10:11	10:12	9:08	9:09	8:39	8:40	6:07	6:07	תאילנד, בנגקוק (ח)

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

אגרות קודש

[כ"ז אלול תשי"ג]

... כשאחי על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אזכירו לרפואה קרובה, וצריך להתחזק בבטחוני בהשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות שיחזק את בריאותו והוא וזוגתו שיחיו יגדלו את ילדיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך בריאות והרחבת הדעת, אלא שצריכים הם לחזק את ההתקשרות בהרופא כל בשר ומפליא לעשות על ידי אורח חיים מתאים לרצונו ית' אשר זהו גם כן דרך חיים המביא אושר גשמי ורוחני ולהיות חזקים בהחלטתם לגדל את ילדיהם בדרך התורה ומעשים טובים...

סדר הדלקת נרות לראש השנה

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (באה"ק ובחול"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ליל א' של ראש השנה שחל בשבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על-ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

יש להדליק לפני כניסת החג (השבת) "נר נשמה" (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של ראש השנה

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם הַזְּכָרוֹן:**

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנֵהּ הַזֶּה:

ליל שני של ראש השנה

לאחר צאת הכוכבים ולפני כל ההכנות שעושים עבור היום השני, כולל ההכנה להדלקה והדלקת נרות החג מברכים:

בְּרוּךְ הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

זמן הדלקת הנרות וכן הדלקה לצורך דברים אחרים - רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני ראש השנה. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

בעת הדלקת הנרות נוהגים להניח לפני המברכת פרי חדש ובעת ברכת "שהחיינו" תביט בו או שתלביש בגד חדש, ותדליק את הנרות סמוך לקידוש ממש, ואת הפרי הנ"ל תאכל תיכף לאחר הקידוש. ואם אין לה פרי או בגד חדשים - בכל זאת תברך "שהחיינו".

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם הַזְּכָרוֹן:**

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנֵהּ הַזֶּה:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כנויים
דבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם
1949

תל אביב